

KVĚTY.

LISTY

PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VI.

Kniha XII.

PRVNÍ POLOLETÍ.

„Květy" vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1884.

PAPIR Z TOVÁRNÍHO SKLADU ALOISE WIESNERA V PRAZE.

OBSAH.

Strana

Z básní Adolfa Heyduka.

Růže-pohádky.

Pěnkavy hnízda si pletou,
a růže, ty spanilé růže —
pohádky jara — zas kvetou!

Kvetou a rudnou a voní, —
ach růže, vy spanilé růže,
v mém ňádru divné to zvoní!

Zvoní a šepce a výská —
ach růže, vy spanilé růže,
po vás mé skráni se stýská!

S čela jste sprchly, ach škoda!
Ach růže, vy spanilé růže,
léta jdou jako ta voda!

Kypí a víří a pádí . . .
Ach růže, vy spanilé růže:
pohádky jara a mládí!

U zamrzlého zdroje.

Sníh zavál pole, háj i luh,
vše bílo v zad i před,
dech stromů v jemné jíní stuh,
dech řeky v jemný led;
tříšť outlá — zdroje skvoucí sen —
se těsná kraje kol,
a diamanty posázen
je pampeliščin stvol.

Plach stehlík k zdroji přiletěl:
Kde krůpěj k pití as?
již zazděn poklad, jejž jsem měl
na každý hodokvas;
mám u pramene zhynout snad
než písně vyzpívám? . . .
a zaúpěl a mrtev pad — —
Či jsem tím ptákem sám?

Přeměnou.

Sad celý ošuměl, pták v dálku prch,
na lípě pod oknem již lupen sprch,
sníh z těžkých mraků pade
a na větvice ozdobně se klade:
na každé drobných opálů je vrch.

Tak chlubíš se mi, lípo, v jasný den!
jak velmožka mi zíráš do oken,
leč bílý skvost ti náhle padne s hlavy
až slunce zor svůj čárně usmívavý
jak zlatou střelu všípne v jara sen.

Pak touto střelou krás a skvostů všech
jest skvostů se ti vzdát, už marný vzdech,
viz, kterak tamo jasní se to v mlze!
Tvé opály se všecky změní v slze,
máj poupat však je ukryt v slzách těch!

Ekloga andělská.

Od

Jar. Vrchlického.

Země celá spala ve tmách, nebem mraky táhly,
obzor jak štít obra kynul v dálku neobsáhlý,
sem tam hvězdy rozptýlené na něm jako hřeby,
jak myšlenek slední stopy v zmírající lebi;
a tím šerem mraků spěli andělé dva k nebi.

Ituriel.

Sám se vracíš, děs v tvé tváři, co se stalo, bratře?

Sefor.

Zříceniny, spoustu, chaos, noc vše stínem zastře,
propast lépe: — vlny moře, nežli vzplane ráno,
budou šumět v hořkém pláči nad vším. Dokonáno.
Hrozný úkol síti zmary, smrt sít, práce tuhá.

Ituriel.

Bůh chtěl tomu! Dva jste vyšli. Pověz, kde máš druha?
Skrýváš zraky, skrýváš tváře v sněžných křídel clonu,
prsa tvoje vlní se a plní mořem stonů?
Kde tvůj druh je Etiniah — proč se vracíš sirý?

Sefor.

Etiniah, jaké jmeno, jak zachvění lyry!
Etiniah, jaký osud, dobře ptáš se po něm,
pohřben leží s nimi jako jezdec pod komoněm.
A ten jezdec byl hněv boha, a kůň zhouba byla,
jež se z ruky toho jezdce z plné číše lila.
Etiniah, znal's jej také, miloval's jej sotva,
neb co zemi upevnila božské vůle kotva
v bezdný azur, on byl z prvních, kteří k ní se nesly
ještě potom i když lidé hříchem k pádu klesli.
Kadeřemi jeho vždycky hvězdný zástup splýval,
když on zemi kolébavku v zlatém vzduchu zpíval,
cedry vždy se rozhoupaly, harfy obrovité,
nekonečné melodie v korunách jim skryté

probudily všecko ptactvo a již v šumné směsi
vždy se valil velký hymnus země pod nebesy! -
Nyní bude truchlit země, což mi ale po ní,
nechť se hvězdy, zlaté slzy, v bezdno stále roní,
co mi po všem — prostor prázdný hrobem na mne zeje,
bez něho jsa bídnou troskou božské epopeje.
Etiniah, — rty jak úsměv červánků je jitřních,
oči — něha rajská slastí nepoznaných vnitřních,
bytost z oné mlhy stkaná, která zbyla Pánu,
když dech v ether, by rozklenul první slunci bránu,
kterou sjíždí on též na zem, které klnu nyní,
na níž vládne zmar a kterou perutí smrt stíní
a jíž Satan láskou ženy dlouhý řetěz skoval,
by ji spíše k peklu strhnul . . . —

Ituriel.

Tys ho zamiloval?

Sefor.

Zamiloval? Prázdné slovo. Co je láska —? Málo!
Vášně rozkoš, plamen touhy, ráj, o němž se zdálo
synům země! Nic a stíny!

Ituriel.

Pověz, co se stalo?

Sefor.

Znal's ta města, která nyní pohltila země!
Před východem slunce bůh děl hlasem hromu ke mně:
Míra vin je dovršena, zítra zhynou všecka. —
Což je před ním pohled ženy, modlitba co děcká?
Šel jsem tedy; Etiniah, jak vždy, kráčel se mnou.
A my letli, letli dlouhou tůní vzduchu temnou,
až nám kmitly hory země jako modré pruhy,
jak zelené skvrny dole údoly a luhy,
jak zrcadel třpytné plochy, na nichž světlo leží,
ploské střechy gigantických paláců a věží.
Nový tady otevřel se svět nezvyklým zrakům,
karavany táhly k městům rovny dlouhým mrakům,
v pochod jejich zvonce zněly, vůdců křik a hesla,
ryk a ržání zvířat, která spousty zboží nesla
z dálných zemí, velké perly jak krůpěje rosy,
žlutý jantar, slonovinu, kůže, péra pštrosí,
ambru, muškat, štíty z bronzu, poháry a zbraně,
nahých zajatých žen zástup, teskno hlednout na ně,
s pýchou, vzdorem jak v svůj osud zřely odhodlaně.
Z města vstříc jim zástup jiný v ústrety se valil,
mužů, kterým život v poušti v cihlu tváře spálil,
kmetů, kteří z všeho nejdřív zřely ženy nahé,
žen, jež nejdřív prohlížely šperky, látky drahé,

jásot nastal, uvítání, potlesk, pokřik širý,
vzduch až kolem hlučel echem zkalen prachu víry
a v to zněly píšťaly a cymbály a lýry!

V dav ten my se přimísili, a tak vešli v města;
širokými ulicemi vedla k chrámu cesta,
kde Gog trůnil s Astarothou, které Artimpasa
říkají. Chrám pln byl květů, v středu zlatá vasa
trůnila, kol polétali obrovití ptáci,
v jícen vodu k očistění bronzoví dva draci
chrlili a kol se táhly hojně stoly kryté,
plné mis a amfor s vínem, jež bohatě ryté
svítily v šer prosycený tajuplnou vůní.
Slyším posud píšťal výskot a jak štíty duní,
když se těla spletla v rej tam, bohyně kde trůní.

Dali jsme si ukázati palác toho muže,
zachráněn jenž měl být. V jeho sadu samé růže
květly velké, purpurové, květly hojně, zhusta,
jako žhoucí chvějící se po polibcích ústa
a v středu těch růží stály — podvečer byl šerý —
jako lilje úbělové muže toho dcery.
Kynuly nám s usmíváním, jak nás z dálky zřely,
a hodily růži po nás, jejíž zkrvavělý
nach jen kmit se modrým šerem, v němž stopen svět celý.

Vešli jsme a co já mluvil s mužem, pánem domu,
oznamuje mu soud boha v orkánu a hromu,
s mojím druhem laškovaly dívky víc a více
jak já kletby, listí růží v tvář mu metajíce.

Smály se, co já jsem hrozil a co do záhuby
otvíral jsem výhled, ony perleťové zuby
odkrývaly a jak vítr zavál z nenadání,
ňadra plná zakmitla se v jejich laškování
jako vlna, když ji zlíbá zlatý úsměv ranní.

Vše jsem řekl muži tomu, líčil příští zmary,
pramálo mi ale věřil šedý Hebrej starý,
liščí jeho sivé oko úsměv přelít lstivý,
čet jsem dobře v jeho duši, že víc pochyb živí
nežli víry — jeho mysl nebyla víc prosta
jako srdce patriarchů. Nicméně co hosta
uvítal mne ve svém domě, k hodům zval a v díky
hrbil šij — dcerám nás líčil jako Chaldejčíky,
cestující jako kupce, syny druha z mládí.
Kynul kvas a otrok brzy k tanci cymbál ladí,
stůl byl krytý, číše plna — hojné pobízení
a my s druhem zasedli již, kde se číše pění,
mnohý žert lít plaše kol a mnohé políbení.

Etiniah změněn celý vedle dívky sednul,
vedle té, již v středu růží nejkrásnější zhlednul,
vedle té, od které růži vrženou mu zvednul.

Seděl němý, v blahu tonul, ale v očích blesky
svitily mu divé vášně, ňadry chvěly stesky,
jeho pohled hledal její, ruka jen se chvěla,
když se dotkla její ručky, která stříbroskvělá
jak lupínek liliový v středu číší zlatých,
amfor plných ananasů, fíků, kvítím spjatých,
míhala se, lehce jen se plodů dotýkajíc
jak včela v jich pelu útlým prstíkem si hrajíc.
Sladký druh můj propad kouzlu, jež z bytosti ženy
lije se jak z harfy tóny lítnou rozvlněny,
kouzlu, jímž svět, nebe, peklo hynou podmaněny.

K půlnoci šlo, vstal hostitel a se loučil s námi,
předstíral, že navštíviti musí svaté chrámy,
k oslavě kde velkých bohů hody se dnes strojí,
dívek sta kde nahých tančí mezi muži v zbroji,
já šel ven jej vyprovodit — Etiniah zůstal —
venku tma, než otrokyň a fléten povyk zrůstal,
nevím ani, jak se stalo, co se dělo s námi,
Etiniah s dcerou Lota že zůstali sami,
co my šli jsme navštíviti Astaroty chrámy.

Vím jen tolik, jak jsme vyšli velké na náměstí,
rudá hvězda v mraku vzplála, krvavou jak pěsti
kdos by hrozil, a ta hvězda rostla víc a více,
brzy nebem ohon táhla děsná vlasatice!
Ticho bylo po ulicích, domů řady němy,
cypřiš, cedr nepohnuly svými haluzemi,
z chrámu jenom povyk hlasný hučel, ječel, výskal,
otroků dav v buben třískal a na flétnu pískal,
vítěz ženu zajatou když v tanci k ňadrům stiskal.

Nebe šedé, jen ta hvězda rostla stále, stále,
ostatní vše bledly před ní, a tu nenadále
ona hvězda nížila se, jako výheň plála,
jako metla trestající nad městem tím stála
a s kadeří její žhoucích smrt a hrůza vála.

Hukot dálný ozýval se, v chrámu světla hasla,
hukot rostl jako bouře a již zem se třásla.
Lot chytil mou ruku v bázni, řka: Tys pravdu věštil!
Však v tom síry, ohně, jisker lijavec už deštil,
a já slyšel sochy bohů zaduněti v pádu,
a já slyšel hukot děsný jako vodopádů,
lidí nářek, jásot, kletby, sykot v živlu svádu!

„Zachraňme se, muži boží — pojď, spas moje dcery!“
Šli jsme, kudy blesk se míhal — všady popel šerý,
země povrch pod nohami nám se táh co vlny,
každý krok v stoh mrtvol padl, v jícen krve plný,
paláce kol naší cesty třásly se a chvěly,
rány hromů padajících potvor z říms jich zněly
a v to jako zlaté stíny jely nebes střely!

Zem svůj chřtán již otevřela, prchajících tlupy
padaly tam jako mouchy, v mraku orli, supi
křídly bili, vlci vyli města za branami
a já cítil, jak jsme šli, že pouze bůh byl s námi,
že nás vedl silnou rukou, že chtěl Lota chránit,
neb před námi hasnul plamen v tom co měl nás ranit.
U cíle jsme — bijem v dveře — marně, všecka vrata
závorami upevněna, železy jsou spjata,
darmo, již se míhá okny nebes metla zlatá!

„Vzhůru! vzhůru, moje děti!“ — darmo, dům je němý,
cypříš s cedrem hovoří jen v sadu haluzemi,
z dálky povyk, praskot, výskot letí ulicemi.

Již se blíží ten soud boha veliký a děsný!
jako vichr když rozpoutá se v svůj tanec běsný,
zem se třese, jak to duní, praská, vše se láme,
všecko puká, každý trám a každá píď tu klame.
Otec on, a milenec já, venku oba v bázni
a kolem nás celé město ve plamenné lázni
a my v hrůze, ve šílenství, každé těchy prázní!

S rachotem již portál domu před námi se svalil,
dýmu oblak a vír prachu jizby vnitřek halil,
v jisker dešti chvílemi jak rudý blesk se mihnul,
zlekaný můj pohled hrozný, děsný obraz stihnul,
na loži na tygří kůži tam leželi oba,
v chvíli té, kdy přemohla je smyslů sladká mdloba
a jich nahé údy kryla rudých růží zdoba..

Etiniah ležel klidně dívky ve náručí,
tak jako když nové poupě vedle růže pučí,
co kolem nich zhouba, zkáza, zatracení hlučí!

Ležel tam — my darmo lkali a na vrata bili,
město se již propadalo, lvi a vlci vyli
a ti dva tam jako děti, jak andělé snili!

Na rtu jejím jeho ústa, poupě na poupěti,
jeho hlava čarukrásná v jejích vlasů změti
a ten úsměv, jako motýl, z lilije když letí!

Jeho ruce v objímání kol jejího těla,
jež se chvělo jako struna v chvíli té, když sjela
na ni píseň nejkrásnější, jakou harfa zněla!

A Lot darmo křičel nocí, já na vrata bušil,
větší štěstí měli oba, než z nás každý tušil.
Láska tu — co anděl pomsty všecko kolem krušil.

Etiniah! já jsem volal bolem jak hlas soudu,
Etiniah! přehlušil jsem jek a hukot proudů.
Etiniah neodolal, nechť svět hynul v troudu.

Násilím jsem, pamětlivý boží vůle, s chvatem
Lota vyrval, který v žalu halil tvář svou šatem,
ještě jeden pohled zpátky — jediný a krátký
z mysli mojí nevymizí tento obraz sladký:
Leželi tam ve objetí jak dvě šťastné děti,
obě hlavy čarokrásné v zlatých vlasů změti
a ten úsměv jako motýl z lilije když letí!

Strašný praskot, sloupy dýmu, tma, již závoj těsný
velkých blesků v dlouhých pausách rušil příval děsný,
valících vod dalné hřmění, jež se zpjaly z hlubin,
sem tam hvězda s rudou kšticí, osamělý rubín,
kolosů, jež v prach se řítí, dunění a rázy,
lomoz jako ruka obří, když v tmu světy hází,
šum a jek, noc děsná kolem, velká, beze hrází.

Dokonáno! — Pospěš druhu — Orion již vzchází!

Země celá spala ve tmách, nebem mraky táhly,
obzor jak štít obra kynul v dálku neobsáhlý,
sem tam hvězdy rozptýlené na něm jako hřeby,
jak myšlenek sلední stopy v zmírající lebi —
a tím šerem mraků spěli andělé dva k nebi!

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

Věnováno památce

Boženy Němcové.

Proslov.

Za starodávna byly našemu království českému přirozenou a mocnou hradbou hluboké lesy, jež od hřebenů hraničných hor na mnoho mil do vnitra země se rozkládaly.

„Stráže“ zvláště k tomu určené střehly přechody vedoucí tím pomezným hvozdem, opatrujíce zároveň „brány zemské“, stálé to tvrze a hradby na ochranu stezek při hranicích zřízené.

Ponenáhlu, zvláště za 13. století, kdy cizí osadníci valem k nám se hrnuli, sami králové naši přestali šetřiti lesů hraničných jakožto ohrady

zemské a dávali cizincům mýtiti část po části. Nejdéle a nejlépe zachoval se pomezný hvozd na straně západní proti Bavorům, na svazích i na úpatí velikolepé Šumavy. Část její a nejdůležitější cesty tudy od Domažlic do Němec vedoucí od nepaměti Chodové opatrovali, lid jadrný, otužilý, postavy statečné, mysli udatné.

Vesnice jejich, někdy na samém pokraji královských lesů, rozkládají se v nížině i na výšinách, ale vždy tak, že mají před sebou v tu stranu ku hranicím chlumy nebo vrchy, za něž se tulí jako za přirozené bašty proti nepříteli. Roztroušeny jsou pasem asi šest mil dlouhým podél hranic při přechodech a důležitých stezkách.

Tak od Domažlic nejdále na jv. poblíže průsmyku všerubského vesnice Lhota a Pocinovice, od těchto pak k sz. mezi cestami všerubskou a brodskou: Kýčov, Medákov, Tlumačov a Stráž, nejdále pak odtud sz. při cestě do Mnichova pod lesy vesnice Újezd, Draženov, Postřekov, Chodov a nynější městys Kleneč.

Kdy Chodové, tito čeští hraničáři, sem byli zavedeni, na určito známo není. Než tolik jisto, že službu svou statečně vykonávali, v čas nepřátelských vpádů stezek a cest hájíce, i bojujíce ve všech těch bojích a bitvách, které kdy v jejich okresu a v okolí svedeny byly.

Jakož je jisto, že pomáhali Břetislavu knížeti Němce u Brůdku udatně porážeti, tak také je nepochybno, že nelenili v bojích ostatních, jmenovitě pak za časů husitských, slavné paměti.

Za dob pokojných c h o d i l i po pomezí a dbali, aby sousedé Němci hranic našich neztenčovali, hvozd český bez práva nemýtili, v něm nelovili a vůbec pychu v něm se nedopouštěli. Při tom, jak staré paměti vypravují, bylo Chodům nejednou krvavou bitku podstoupiti a to s pytláky a škůdci bavorskými, zvláště brodskými. Spolehlivými společníky byli Chodům na těch pochůzkách a strážích velicí a silní psové, dobrou pak družkou čekana*) a za dob pozdějších ručnice, dlouhá i krátká. Zbraň nosili vždy i za dob, kdy podle usnesení sněmovních ostatním obyvatelům našeho království toho dovoleno nebylo.

Kdykoliv český král ubíral se jejich končinami, vítali ho Chodové ve zbrani pod hlavním praporem svým, na němž psí hlavu**) v erbu měli, a uctivše knížete svého po starodávném obyčeji soudkem medu, provázeli jej jako čestná stráž horami přes hranice.

Za těžké a často nebezpečné služby požívali Chodové zvláštních výhod a práv.

Od jakživa byli lidem svobodným, nejsouce poddáni žádné vrchnosti, toliko samému králi. V území jejich nesměl se žádný šlechtic zakoupiti nebo usaditi. Robot a jiných služeb poddanských, jakéž všecken lid selský velice tížily, Chodové nekonali žádných. Lesů, jež chránili, volně směli užívati, a za starodávna v nich i bez překážky honili,

---

*) Čekan, čakan, na Chodsku „čekana“, hůl a zbraň zároveň, asi $1\frac{1}{2}$ mt. z výší, ze tvrdého dřeva. Na dolním konci měl silný, ostrý bodec, na hoře pak sekerku s palcátkem. Bradlo bývalo na hoře až na stopu plechem a hřeby hojně ozdobeno. Čekany nosívali za starých časů mužové ženatí, když vycházeli za službou, nebo do Bavor, do města, ku svatbám, ku křtinám a p.

**) Odtud přezdívka jejich: Psohlavci. Viz P. Stránského: De republica Bojema.

cvičíce sílu svou na medvědech a vlcích, kterých ještě v 17. století Šumavou hojně pobíhalo.

Cla a mýta po všem království neplatili, řemesla ve svém okresu volně provozovali. Bez překážky a po vůli směli se kamkoliv stěhovati a se přiženovati, i ve hromady se scházeti.

Vlastní jejich soud „práva chodovského“ zasedal každé čtvrté neděle v zámku neb hradu j e j i c h v Domažlicích, skládaje se z „rychtáře chodovského“, vládou královskou ustanovovaného, a z konšelů či rychtářů z vesnic chodských.

Na hradě chodském přebývali domažlický purkrabí nebo hejtman, chodský rychtář a přísežný písař, nejvyšší jejich úředníci. V hradě tom chovali také prapor svůj, pečeť a privilegia, jež udělili jim králové Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV., Jiří Poděbradský a j. Tam také v čas potřeby ve zbrani se shromažďovali a v čas války ženy své a děti i nejlepší majetek uchraňovali. —

Naposled konali Chodové službu svou osudného r. 1620, zdělavše na pomezí bavorském záseky na příležitých místech. Tenkráte jim Frydrych, zimní král, přísně poručil, „aby dle povinnosti své a pořádku jedné každé vesnice stráž bedlivou netoliko ve dne ale mnohem více v noci drželi a proti nenadálým vpádům nepřátelským těch míst hájili, v nich ustavičně do určitého času zůstávali, z nich dříve času vyměřeného ve dne ovšem i v noci nikam neodcházeli, a zjednajíce sobě náležitý praporec vojenský, jímž by jedna osoba vládnouti mohla, k němu přísahu učinili. — Aby při těch vartách tím lepší řád držán byl, aby vždycky jeden den rychtář a druhý den písař při nich zůstával —“

Tenkráte naposled ozývalo se hlubokým hvozdem šumavským volání stráží chodských, tenkráte naposled vlál nad hlavami hraničářů českých bílý praporec s černou obrubou, zdobený psí hlavou.

Pak přišla bělohorská bitva. —

Záplava obecné zhouby stihla hltnou vlnou také pohorské zákoutí volného Chodska. Čtyřicátého dne po exekuci staroměstské postoupeni jsou svobodní Chodové zápisem Karla z Lichtenštejna na místě císařském zástavou na 7500 zl. říšskému dvornímu radovi Volfu Vilému Lamingerovi sv. pánu z Albenreuthu, jenž byl jedním z císařských komissařů a ředitelů hrozné truchlohry dne 21. června roku 1621. O devět let později p r o d á n i jsou Chodové témuž Lamingerovi v úplný d ě d i č n ý m a j e t e k za 56000 zl.

Nový pán ovšem nechtěl uznati a neuznal jejich svobod a privilegií a nakládal s nimi jako s lidem robotným a poddaným.

Tenkráte nastal poslední a největší chodský boj. Hájiliť svobody milovní mužové práv svých proti násilí a bezpráví. Přes šedesáte let trval nerovný ten zápas. Časem svitla Chodům jiskra naděje u dvora vídeňského, kdež se svobody domáhali; než posléze nástupce Lamingerův, syn jeho Maxmilián, při vyhrál, a Chodům dodán rozsudek, že jednou na vždy žádosť jejich se odmršťuje, privilegia jejich že jsou annulována a již neplatna, jim pak samým že se ukládá pod přísnými tresty p e r p e t u u m s i l e n t i u m!

To bylo roku 1668.

Skutečně pak na Chodsku panovalo silentium — ticho jak hrobové, a nepřerušeno ani pak, kdy r. 1680 téměř po všem českém království strhlo se strašlivé povstání selské.

Ale perpetuum přece nebylo. Chodové je přerušili. A tu se počíná naše historie.

I.

Časná tma listopadového večera zastřela stráně i doliny pohorského kraje na úpatí strmého Čerchova i táhlé Haltravy. Černé a husté mraky nízko se hnaly přes lesnatá jejich temena i hor ostatních Českého lesa, jenž obrovským valem zvedal se nade stichlou krajinou, zanikaje v oblacích i ve tmách.

Nehostný nadešel čas.

Vichr byl všeho pánem, i mraků i země, na niž se všecko před ním chvělo: staletý ve stráních hvozd i strom v šírém poli opuštěný. Břízy, staré i mladé, husto rostoucí na hoře Hrádku nad vesnicí Oujezdem, šuměly, lkaly a chvěly se v nahotě své, neboť vichr jim v chumáčích rval poslední, zlaté listí a honil je černým vzduchem u divokém víru. Na sousední však Hůrce vzdorně hučel dubový háj a potřásal rozložitými korunami, bráně se vichru, jenž teď z něho divoko vyraziv, zalehl až dolů do stichlé vsi, tulící se jako hnízdečko k homolovitému Hrádku.

Stromy u stavení i na sadech klátily se a prudko šuměly. Nejhlasněji však hučela věkovitá lípa rostoucí na prostranném nádvoří „u Kozinů“. Váha a bidlo staré studně pod lipou vrzaly a rachotily; než zvuk ten nelibý přehlušován byl hukotem větru v rozložité koruně starého stromu.

Ve statku svítili. Ve mdlé záři na dvůr nízkým oknem padající kmitl se pod lipou náhle prudký vír žlutého listí, jejž vichr, divě se zatočiv, mžiknutím zvedl a zanesl do tmavé výše. A v tom, když takto jakoby rozzuřen nejdivěji hvízdal a hýkal, postavil se někdo ve světnici do okna. Jen za okamžik bylo viděti tu silhuettu — teď okno se pootevřelo. Nahé, ženské ruce vystrčily ven do tmy nevelkou mísu, a v ten už okamžik se z ní bělostně zaprášilo. Mrak jako padlý sníh náhle z ní vystoupiv, náhle se rozplynul ve větru, jemuž byl obětován. Naříkavá Meluzina pohltivši hladově na ráz mouku z mísy danou jí na utišení, zasténala ještě jednou, ale pak se hnala tmou dále.

Okno se zavřelo, stín v něm zmizel.

Nehostný panoval čas.

Ve statku však ve dřevěné světnici, dosti prostranné, bylo milo a útulno. V krbu hořel oheň a smolná polena praskala. Louč v černém svícnu zastrčená hořela plamenem a zář její teď jasně padla na obětnici, jež přinesši Meluzině oběť od okna odstoupila a nesla prázdnou mísu na nenatřený sudeň.*) Byla to sama selka, toho statku hospodyně: žena mladá, pěkné postavy, pěkného obličeje, z něhož nejhezčí byly jasné, hnědé oči a nos táhlý a rovný. Vlasy měla pestrým šátkem zavinuty,

*) police.

na sobě pak sukni a obléčku, jež nezakrývala zcela košili na ňadrech, sepjatou lesklým srdíčkem olověným.

Postavivši mísku na sudeň, usedla zase na židli opodál malované postele pod nebesy a vzavši kucel do ruky, uváděla hejčedlo*) v houpavý, volný pohyb a jala se přitlumeným hlasem zpívati:

„Hajej dítě,
kolebu tě,
abys spalo, neplakalo,
své mamince pokoj dalo —“

Z venku se ozývala bouře. Šum stromů a hukot větru sléval se v jediný hlas, od něhož se okna otřásala. Mladá však matka zpívala ukolébavku dále. Ale ještě jiné zvuky než-li její písně bylo ve světnici slyšeti. Tam ve stinném koutě druhá postel pod nebesy, a ztad se ozývá hlasitý šepot, šuškání, tajený smích, jenž dlouho dusen teď propukl, vesele, jasně, jako stříbrný zvonek. Ale již ho druhý, hrubší hlas konejší, tlumí a v tom také hospodyně je od hejčedla okřikla, — nikoliv však ostře a přísně, — aby se upokojili, že Hanálka již usíná. Pak zase, houpajíc, dala se do zpěvu:

„Nedášli ty
pokojíčka,
hodíme tě do rybníčka,
a z rybníčka do Dunaje.
Chyť si ho, ty hastrmane!“

Malá Hanálka v hejčedlu spokojeně si broukala a houkala, ale čím dále tím slaběji, až umlkla. Ještě několik kyvů, pak pustila matka kucel a zamířila ke druhé posteli, kdež v ten okamžik z pod čistých záslon květovaných nebes vztýčil se hospodář, její muž, jenž byl dosud se svým nejstarším děckem se povaloval a s ním se škádlil.

Sedlák, jemuž bylo málo přes třicet, muž slušně vysoký a urostlý, shrnuv si dlouhé, kaštanové své vlasy za uši, hleděl usmívavě vstříc své ženě. Klučina pak tříletý, košilatý, tváře kulaté, jiskrných očí jako trnky, opíraje se o tatíkova záda, volal matku, aby k nim přisedla.

„I vy nehupřahaná čeládko!“ zvolala s líčenou přísností selka. — „Ticho! Pavle, huž bys míl spat — Chutě do pelíška! Hanálka teky huž spí.“

„Ha pěkně spí!“ ozval se hospodář a zasmáv se, ukázal na hejčedlo. Z něho přes okraj vyhlédla rozmilá hlavička malé asi dvouleté holčičky, jejíž plavými kučerami prorážela zardělá zář planoucí louče jako lesklé zlato.

Mladý Sladký, nebo Kozina, jak mu po jménu jeho statku říkali, vstal a šel k hejčedlu. Byl v kožených, světlých spodkách po kolena,

*) Hejčedlo, plátěná plachta čtyřrohá, v níž se děti kolébají. Na každém rohu přišit jest silný tkaloun. Dva a dva z těch tkalounů na jedné straně prostrčí se železným kroužkem ve trámě u stropu zatlučeným, a zavážou. K jednomu z nich přiváže se dlouhý „kucel“, o třech pramenech z koudele upletený a tím se uvádí hejčedlo v pohyb.

v punčochách a těžkých střevících, bez vesty, bez kazajky, jen tak v košili, širokých rukávů, z předu porozhalené. Jak ruce po své dcerušce vztáhl, jak ji pak ve výši před sebou laškuje k posteli nesl, bylo nejlépe viděti jeho statnou štíhlou postavu. Na loži teď shlukla se všecka rodina; veselé děti po otci lezoucí, a rodičové veselí z radosti svých dítek.

Zněl tu libý souzvuk rodinného štěstí. Hučení podzimní bouře ho nerušilo.

Však toho štěstí nedošli jenom tak, bez boje. Stará Kozinová dost bránila synu svému, tehdy již samostatnému hospodáři, když před čtyřmi lety jí oznámil, jakou že si vyvolil nevěstu. Nezdálať se jí, podobná sic a hezká, ale chudobná dívčí do Kozinova statku, který, ačkoliv už na něm rychtářové neseděli, jako za starších časů, byl jedním z nejpřednějších. Ta dávná čest mu zůstala, neboť každé děcko vědělo, proč nová vrchnosť dědu Kozinovu vzala rychtářství, že nechtěl dle její noty tancovať a býti proti svým lidem. —

Ale na konec stará synovi přece povolila.

„Na dubě nerostú než žaludy," řekla. „Je to Kozina, hlava nehústupná, kterak dub tvrdá. Hal hať mu není pak s Hančí na světě těsno —"

Tenkráte veselý Řehůřek, dudák, jak mu Jiskra říkali, zasmál se a pravil:

„Věru že nebude! Budú spolu žít jak sto květů —"

Jak by on nechválil a všecko nejlepší neprorokoval, když byl mladého hospodáře důvěrník, sám jediný jeho tajemství znal i jeho poslem a rádcem býval. Ale co řekl, splnilo se.

Mladý Kozina žil se svou Hančí opravdu jako sto květů a to ne půl leta, rok, jak bývá, ale již páté léto. Domácnosť ho pořád těšila, ba snad čím dále tím více. Doma u ženy, a teď ještě více u dětí seděti, s nimi dovádět a laškovati, to mu bylo nejmilejší. Až mu za zlé měli, protože na svět, mezi mužské, do krčmy skoro ani nevyšel, aby jak bývá pohovořil a porokoval.

Ještě tak nejspíše s dudákem, Jiskrou Řehůřkem, zabral se do hovoru někde v poli, na mezi u lesa nebo časem v neděli odpoledne ve statku na sadě.

Baže se mladý Sladký změnil. Jindy se rád po nocích toulal a to s puškou nebo s tenaty v lese, rád vlky do jam chytal, a nenáviděné vrchnosti kde mohl něco vyvedl. Co se však oženil, zkrotl jako beránek.

Když páni vzkázali o povoz, aby dříví vozil, nebo jinou robotu konal, mlčky poslechl a pacholka poslal. Jindy jako všichni a všude na Chodsku klnul té nezvyklé porobě a jak jen mohl se bránil a vytáčel.

Stará Kozinová majíc rty pevně sevřeny, zasmušile a přísně hledívala naň v takových chvílích a pomyslila v duchu, nebo starému bratru draženovskému Hrubému, když k ní přišel, si potoužila:

„Ten chlapec! To huž není Kozina. Ten se po tátovi netrhl. Žena mu vzila všechno srdce."

„Žena a děti," slušelo spíše dodati. Zdálo se tak i nyní v tu chvíli, kdy nedbaje podzimní bouře s rodinou svou na jednom loži seděl a upřímně se smál svým dovádivým dětem, jež jako koťata po něm lezly.

Pojednou se však vzpřímil a naslouchal. V ten okamžik také starý Vlk pode stolem probral se ze dřímoty a vyraziv na světnici hlasně zaštěkal.

„Vždyť přásky sotva začaly,“ mínila selka vzavši malou Hanálku na klín. Myslilať, že snad někdo z čeládky se vrací z přásek u souseda, kdež se právě ten týden odbývaly.

„Te*) někdo cizí,“ odvětil hospodář a šel ven na síň otevřít domovní dvéře, na něž někdo byl zabušil.

Závora klapla a již také ozval se venku cizí, mužský hlas, jenž zanotoval:

„Na Hújezdském Hrádku zpívá pěkný ftáček —“

V tom hospodář něco promluvil tak, že nebylo slyšeti slov zpěvákových, jenž se však mýliti nedal a dále zpíval:

„Von tam pěkně zpívá, až se to rozlíhá,
až se to rozlíhá vedle našich vrát. —“

Tak pozpěvuje, vstoupil do světnice, kdež se u prahu zastavil a pozdravil. Veselý křik malého Pavla ho uvítal, selka pak zvala:

„Pokroč dál, Jiskro! Tepřiva zez města? To zrovna dost častně. To tě Dorla pěkně huvítá.“

„Pěkně, nepěkně. Bude-li z křenu, budu já z pepře.“ A dudák pohodiv svým nástrojem na rameni, šelmovsky se usmál.

„Ha žes tak vesel, samé zpívání,“ mínil hospodář.

„Jak by nebul, šak tam ten vichr pěkně zpívá, až se to rozlíhá. Boží dopuščení to bula cesta! Měch se mi větrem nadul a dudy samy hrály, a já ve tmě poskakoval, když bulo tolik muziky; z mokrého přílohu**) na změt***) přes kamení, z bláta do bláta, jen mlaskalo —“

Řehůřek Jiskra, položiv dudy na lavici, sám vedle nich se posadil. Beranici s červeným dýnkem nechal na hlavě. Tvář kulatá, hladká, mající na bradě důlek, pořád se mu ještě usmívala. Vlastně jen jeho veselé, šelmovské oči, jež rád přimhouřil, když něco čtveráckého zamýšlel nebo propovídal. V letech se mladému hospodáři rovnal; ať byl o dvě, o tři leta starší.

Zatím již selka, přinesši soli a bochník chleba v bílé rouše zahalený, obvyklým „přej si“ pobízela hostě, aby si chutě krájel.

„Co nového v městě?“ ptal se hospodář.

„Ne mnoho. Povídali si tam v krčmě dva súsedé, a já by súdil, že buli od městského práva, že se páni po nás ptali. — Šak tam strejka draženovský teky sedíli ha všecko slyšíli —“

„Po kom že se ptali?“ zvolal kvapně hospodář.

„Po chodovských právích. Na húřadě v městě. Chtíli ta psaná práva, víš, co bula na našom zámku.“

„Ha, kdo je chtíl?“

„Bul tam z Kúta tuten správčí Koš a z Trhanova. Nu, súsedé se smíli, že toho popádli. — Nevím, co se všecko dílo, ale tuten Koš se prý sápal a prál, šak že on trhanovský pán Chodovákom hukáže —“

Dudák se zamlčel, ale jakoby si pojednou vzpomněl, dodal:

---

*) To je.
) Úhor, *) Měkota.

„Dobře míl tuten súsed tám v krčmě, kterak že ta chodovská práva jsú pojednou vzácna. Nebožtík starý Lomikar*) i tuten mladý žé se Chodovákům na vrch hlavy vysmíli, když mluvili o pargamenech —"

Hospodář i jeho žena, držící v náručí malou Hanálku, pozorně naslouchali a nevšímali si ani, že malý Pavel košilatý, sklouznuv s postele, u dud se postavil, obdivuje se především jejich pěknému kozílku. Nejprve se na něj jenom díval, pak osměliv se, sáhl po jeho srsti, očkách i po blýsknavých cetkách, jež mu Jiskra mezi růžky na ozdobu čela zavěsil. A tu si kloučka také matka všimla; otec však hleděl do země a pozvedl teprve svých očí, když dudák umlkl.

„Ha, kdy to bulo, Jiskro?"

„Snad předovčírom —"

„Haby zas něco netrhlo, nějaká nehoda —" mladá hospodyně starostně povzdechla.

„Já by súdil —" začal dudák, však nedokončil, neboť v tom starý Vlk prudce z podlahy vyskočil a jal se štěkati. Hospodář vstav, šel k oknu a hleděl do tmy. Nikoho však nespatřiv, zamířil ven na zásep.

Jiskra vzav malého Pavlíka, na svá kolena ho usadil a kladl mu již píšťalu dud ke rtům, v tom však mladá hospodyně dotekla se dudákova ramene.

„Slyš, Jiskro," pravila, „vidíls, jak bul hospodář v myšlinkách, když jsi mluvil? Ha, takový tě je nynčko často a pro nic za nic! Je té vesel, hovoří, smíje se, všecko, ha na ráz jako by tuto na něj hodil. To mi tě často napadne, že se mu něco v hlavě díje, nebo že mu něco kterak kámen na srdci leží. Teky mi huž přišlo, že mne huž snad ze srdce pustil, ba že snad lituje —"

„Nebuď bláznóvá!" vpadl jí dudák do řeči. „Litovat? Ešče nelituje ha nebude, to já vím. Proto si nenechaj nic stejskat —"

„Chčestí mi přílo a to víš, co v srdci nosíme, o to se bojíme — Ha co by tedy bulo? —"

„Myšlinky se v hlavě divně hemží — Teky to přejde —"

„Haby pán bůh dal, a mne vyslyšil —" povzdechla selka, slovy mužova důvěrníka patrně potěšená. Zasmála se i, když malý Pavlík s pomocí Jiskrovou vyloudil několik kviklavých, plačtivých tonů.

Zatím mladý Kozina, vyšed ze síně na zásep, rozhlížel se dvorem, kdo to přišel. Že někdo tu byl, toť jisto, jinak by bedlivý Vlk prve byl neštěkal. Byla tma a vítr dosud hučel, takže nebylo dobře ani slyšeti. Však přece! — Slyš, to někdo na okno zabušil — A to tam na proti, přes dvůr, kde stála chalupa vejměnická. Tam přebývala matka mladého hospodáře. Spala již, nebo měla v oknech tmu. Teď tam zář prokmitla, již se tam projasnilo a jak zardělá zář oknem ven zašlehla, bylo viděti dvě mužské postavy, jež teď u dveří stanuly. Čekaly nehnutě, trpělivě; teď zmizely ve dveřích.

Hospodář jakoby se na okamžik rozmýšlel nebo čekal. Ze světnice se teď ozval hlas ječivých dud; mladý sedlák ho již neslyšel. Mířil přes dvůr k obydlí své matky. Sáhl tam po dveřích. Byly zavřeny. Shýbnuv se, přistoupil k oknu a podíval se do světnice. Zahledl tam

*) Lamminger.

matku v kožiše a její dva hosti. Jeden z nich z pod pláště vyňal jakousi krabici nebo truhličku. Teď ji ten druhý otevřel a vyňal něco blýsknavého, lesklého jako stříbro, a ukazoval to staré Sladké.

V tom však mladý hospodář odskočil od okna. Ozvalť se na záspi hlas jeho ženy, jíž zajisté bylo divno, proč se její muž v ten nehostný čas venku tak omeškal.

„Nikdo tu není, Vlk se nadarmo čertil,“ pravil, navrátiv se na zásep.

„A proč jsi bul hu mámy? —“

„Podívat se, co dělá. Svítí ešče, bulo mně to divno. Sedí na lajci ha modlí se —“

„Pojď, pojď do sence; je zima haž mne rozstřísla, ha Jiskra se teky strojí dym. Pavlík chce na ňom dudy —“

Manželé vešli do světnice.

Jiskra se tam už zase Hanálkou zabýval. Nosil ji a houpal, a jak zpíval, upřelo děvčátko naň oči, až pomalounku mu přecházely a usínalo. Dudák je položil opatrně do hejčedla.

„Ty bys bul dobrý tatík,“ mínila žertem hospodyně.

„Bul, škoda, že vrána nemůže k nám trefit —“ a dodal usmívaje se: „Haspoň by se Dorla se mnú tulik nevadila.“

Podotknuv, že musí ještě na přásky přástevníkům zahrát, aby ženě něco koudele vyhrál, vzal dudy, s nimiž se malý Pavel těžko loučil, dal dobrou noc a šel. Hospodář za ním, aby zavřel. Šel však až přede dveře, na zásep, a tam se dudáka tiše zeptal, šel-li s ním strýc draženovský zároveň z města.

„Ne, zůstal v krčmě. Přisedl k tutěm súsedom a něco s nimi šeptem říčil. Hale hani slůvka jsom nerozuměl. Ha ty, já tě teky něco povím. Hančí mi prvá prála, jak jí húzko o tebe. Myslí, bláznová, že huž ji nemáš rád, že často se zamyslíš, nemluvíš, jakobys mił na srdci nějakú tíhu — Já míti takovú hodnú ženu, já by jsom se pořád smíl a všecken svět by mně jen kvitl. — Tak se pamatuj! K čemu tuten způsob? Žena za to nemůže: co vlček sham, huž je to tam —“

Dal dobrou noc a za chvilku zmizel ve tmě. Mladý hospodář neobrátil se hned domů, ale stoje na záspi, hleděl upřeně přes dvůr k domku své matky. Okno tam posud mdle zářilo. Pozdní hosté jsou tam ještě. Chtěl zase k oknu, než pojednou se rozhodnuv, vrátil se do síně. Ze světnice zavzněl příjemný hlas jeho ženy, ana dozpěvovala:

„— — své mamince pokoj dalo —“

Teď teprve připadla mu na mysl živěji slova dudákova, jež prve, zabrán jsa v jiné myšlenky, jen na polo slyšel. Hlas ženin, na nějž už uvykl, připadal mu v ten okamžik tak, jako když za svobodna ji někdy tajně poslouchal v zahrádce zpívající. Zněl dosud tak svěže a mile, a když ji teď zahlédnul nahnutou nad usnuvším děvčátkem, zmizel mu mrak myšlenek a musil tvář vyjasniti a na svou milou ženu se usmáti. — —

Toho večera mladá hospodyně spokojeně a potěšená ulehla. — Řeřavý uhel louče dohořevší rděl se ještě na chvíli temnou světnicí, pak pohasl a tma se kolem uložila. Všichni spali, jen hospodář leže

vedle malého Pavla, nemohl oka zamhouřiti. Staré myšlenky se mu vrátily. Slyšel dech svého synáčka, ponořeného ve zdravý, hluboký spánek, slyšel pokojný dech ženin i Hanálčin, ale nedbal. Jindy naslouchaje mu, při něm sám pokojně usnul — teď ho neposlouchal. A přece sluch napínal. Čekaltě, nepřijde-li matka, nezaťuká-li, nezavolá-li. Ale nic se neozvalo. Po chvíli vstav, přistoupil k oknu.

Naproti, u matky dosud světlo.

Vyhlížel, čekal. — —

II.

Stará Kozinová shasivši z večera světlo, ulehla, ale nespala. Pak přišli pojednou ti dva hosté, které syn její, mladý hospodář, pozoroval, a vyvolali ji, aby otevřela. Hodivši na sebe dlouhý kožich hnědým suknem potažený, beránkem podšitý, odemkla.

„Roužni," ozval se jeden z obou mužů přede dveřmi a stará selka poznala po hlase bratra svého.

Byl to Krištof Hrubý, rychtář z Draženova, muž vysoké postavy, poněkud do předu nachýlené, v širokém plášti. V pravici držel mohutnou čekanu, jejíž žluté kování ve světle rozžaté louče jen se svítilo. Vstoupiv do světnice, postavil dubovou truhlici dobře kovanou, již pod pláštěm nesl, na bílou, lipovou tabuli velkého stolu vyřezávaných trnožň. Jak teď smekl vysokou beranici, bylo jasně viděti jeho vráskovitou, svěží však ještě tvář, výrazu vážného. Vlasy, valně již bílé, padaly mu až po ramena, jsouce jen nad čelem, do něhož padaly, rovně zastřiženy. Pěkně zahnutý nos, jasné dosud oči, z nichž mluvily pevnost a sebevědomí, dodávaly statnému starci rázu jakoby zemanského, šlechtického.

Vedle vysoké postavy jeho ve tmavém plášti tím více se lišil společník jeho, oujezdský rychtář Jiří Syka, muž nevelké, jadrné však a ramenaté postavy v bílém šerkovém župánku*) černě lemovaném, od jehož bělosti jasně se odráželo veliké červené srdce na tmavé vestě po straně zapjaté. Z pod velikého a těžkého širáku jeho splývaly k ramenům tmavokaštanové vlasy.

Vejměnice ve starém, dlouhém kožichu, na němž bylo ještě znáti stopy květů pestře vyšívaných, hleděla, jsouc překvapena, na pozdní a nenadálé hosti. Nicméně klidně očekávala, až sami začnou. Bratr její, starý rychtář draženovský, dal se také bez okolků do výkladu. Stručně pověděl, jak byl dnes ve městě, a jak se tam ode dvou konšelů najisto dozvěděl, že vrchnost poptávala se po chodských psaných právích, domnívajíc se, že městský úřad uschovává je, jakož před lety na chodském hradě v Domažlicích byla. Vrchnost že se skrze správce svého Koše tajně vyptávala, ale dotčení konšelé nemajíce trhanovskou vrchnost jako všichni ve veliké lásce, svěřili se s tím ochotně starému rychtáři. Ten pak nezamířil domů, ale rovnou cestou do Oujezda, kdež skryt byl u rychtáře, ode dávna na Chodsku nejváženějšího, poklad Psohlavců, privilegia jejich, a to od těch časů, kdy byli nebožtíku starému Lamingerovi prodáni. Tenkráte několik starších chodských, mezi nimiž byl

*) Kabát, něco přes kolena dlouhý.

také děd mladého Koziny, v čas sobě vzpomenuvše na svá práva, kvapem odešli do města žádat domažlických pánů, aby jim vydali privilegia.*)

„Vás nám vzali — tu si je vezměte. Raději ať vy je máte nežli ten Němec!“ řekli páni konšelé a dovolili Chodům otevříti sklepení na jejich hradě, kdež byla truhlice „věcí chodovských“. Od těch časů potulovala se pro bezpečnost po chodských vesnicích, když nová, německá vrchnost, ač privilegií uznati nechtěla, po nich přece se sháněla. Nevelká ta truhlice, v níž byla zlatá svoboda uzavřena, byla brzo u toho, brzo u onoho rychtáře v úkrytu, ale nejčastěji v Oujezdě — a tam také zůstala od onoho času osudného, kdy Chodům poručeno perpetuum silentium, až po dnešní den.

Vrchnost jakoby pak nedbala, nebo zapomněla — až pojednou z čista jasna znovu se po nich shání. — O tom teď „na vejmluvě**) hovořili oba rychtářové chodští se starou selkou, která napjatě naslouchala oběma, kdykoliv se kdo z nich slova ujal. Ve vážné tváři stařenině, po níž bylo možná poznati, že je sestrou starého Krištofa Hrubého, nezračil se v tu chvíli strach nebo leknutí. Naopak: líce se jí vyjasnilo a ve zraku zasvitl zážeh radosti.

„Nu tak přece něco platí,“ ozvala se a divný úsměv přelétl jí po rtech. „Dobře jste hudělali — Ha mně, ženské, jste je přinesli — Nu co škodí, schovám je dobře, ha na mou chalpu nikdo nepomyslí.“

Zatím Syka, vytáhnuv z vesty klíček, byl skříňku otevřel a vyňal nejprve stříbrnou pečeť jako tolar velikou na krátkém řetízku stříbrném. Rychtář draženovský i sestra jeho, nachýlivše se, hleděli na pergamenové listiny, jež tu pěkně urovnány a zabaleny ležely. Syka pak jal se jednu po druhé vybírati a na stůl klásti. Onť je odevzdával a proto jako na přesvědčenou sobě i přítomným je vykládal, zbaviv je nejprve papírového obalu. Sám je mnoho let byl uschovával a nejednu hodinu noční ve přístěnku tajně u nich strávil, obíraje se jimi tak, až přečetl všechny, jež česky psány byly, i překlady latinských, pořízené již dříve, před lety, za lepších, volnějších časů.

Pismák Syka, jenž mezi svými považován byl jako za prokuratora, položil psané ty svobody a stvrzení jejich pořadem od nejstarší až do posledního Matyašova. Tu ležely v prosté světnici v záři borové louče staré pergamenové listy, dobře složené, pentlemi ovázané, zažloutlé, s hnědými skvrnami po krajích a v rozích ohmatané. Veliké pečeti visely u nich na šňůrách hedvábných barvy někdy červené a bílé: několik však století barvu bílou na žlutavo zbarvilo a družce její jasnou rudost vyssálo. Pečeti byly dobře zachovány i ta nejstarší z vosku nebarveného, na níž zobrazen byl král Jan Lucemburský v plné zbroji rytířské na koni, v kropíři, maje v pravici meč na řetízku a štít na levici, i pečeti všech ostatních králů, Karla, Václava, Jiříka, Vladislava, Ferdinanda, Maximiliana, Rudolfa i Matiáše, jejichž rděly se nejjasněji.

Na chvilku zavládlo světničkou ticho. (Pokračování.)

*) L. 1585 král Rudolf přenechal na 60 let správu Chodův Domažlickým zástavou za půjčených mu 37.142 kop.

**) Na vejminku.

Salomena.

Tragedie v pěti dějstvích.

Napsal

Bohumil Adámek.

„Vox mea — vox vitae".
Zvony Jarošovy.)*

OSOBY:

Zdislav Berka z Dubé a z Lipého, nejvyšší hofmistr království českého.
Volf z Vřesovic a na Doubravské Hoře, hejtman hradu pražského.
Bohuslav Felix Hasišteinský z Lobkovic, vojenský komisař královský.
Ledron, důstojník v pomocné jízdě císařské.
Hroznata Prostiborský z Vrtby, důstojník a jednatel vojska stavovského.
Václav mladší Doupovec z Doupova, jeho přítel.
Mistr Matouš Collinus z Chotěřiny, lektor řeči a literatury řecké při kolleji Karlově.
Toman Jaroš, královský zvonař a puškař.
Salomena, jeho dcera.
Zoan Maria da Ponte, sochař, její choť.
Ferrabosco di Lagno, Paolo della Stella, } stavitelé Belvederu.
Tertius, dvorský malíř.
Hans Trost, řezbář.
Giovanni de Spatio, Hans Peisser, } taktéž výtvarní umělci.
Vojtěch Levý, Vavřinec Křička z Bytyšky, } vyučenci Jarošovi.
Lékař.
Vojín královský.
Choť Peisserova.
Martuccia, Beppo, } služební v domě Zoana da Ponte.
Sluha Lobkovicův.

Hosté Lobkovicovi, dámy i páni. Umělci. Sloužící a pážata. Stráže.

Čas děje 1547.

---

* Z 35 dramat, jež pro Národní divadlo o ceny vypsané konkurovaly, uznala pětičlenná porota (sestávající z pp. A. J. Vrťátka, jakožto předsedy, Fr. Kolára, Dra. M. Krajníka, Lad. Stroupežnického a Jar. Vrchlického) ve své třetí, dne 13. srpna t. r. odbývané schůzi tragedii „Salomena" s heslem: „Vox mea — vox vitae" jednohlasně za dílo nejzdařilejší, kteréž ona jediné ku provozování na jevišti Národního divadla k vůli dosažení ceny odporučuje.

Tragedie tato provozována poprvé o druhém slavnostním představení při otevření velkého národního divadla dne 19. listopadu t. r. jakožto první činoherní představení i první novinka vůbec.

Dějství první.

Sady při letohrádku Zoana da Ponte poblíž hradu pražského. Pozadím se táhne vysoká zeď, jež namnoze prokmitá skupinami bujných křovin a košatých stromů. As uprostřed této zdi na mírné terrasse gloriet, zpola ven z ohrady, zpola do vnitř sadů vystupující. Před ním květinová pole v rozmanitých tvarech. V levo vyniká loggia letohrádku s balustradou, jejíž pilastry zdobeny jsou soškami mythologickými. V pravém popředí vchod do dílny, tvořící zvláštní budovu rázu prostšího. Více vzad přiléhá k ní podélnou stranou prostranné loubí, obrostlé divokým vínem, jímž ale výhled do sadů nikterak není zamezen. V něm stůl a několik židlic. Vše v renaissančním slohu, jehož vzorem současně budovaný letohrad královny Anny při zahradě královské, zvaný Belvedere.

Výjev 1.

Bohusiav z Lobkovic a **Ledron** vstupují loggií. **Beppo** na její stupních.

Beppo. Mně Jobeš říkali, signor teď — Beppo;
vše jedno mi, já poslouchat zvyk' slepo.
Lobkovic. Nač takých vytáček?
Beppo. Signorův zákaz —
Lobkovic. Že doma, přisvědčil's.
Beppo. Ač neměl jsem.
Lobkovic. Jdi ohlásit nás.
Beppo. Prosím, zůstaňte!
Lobkovic. Snad venku, v předsíni — já, Lobkovic!
Být sluhou mým, dal bych ti vymrskat,
že nevíš, jaký k hostem šetřit mrav.
Beppo. Jít — budu zjista od signora bit;
a nejít? — zas mám zde svůj výprask mít.
Jít — nejít, vždycky bit; zle, buď jak buď:
tak v světě sluhou být všem přejde chuť.
Lobkovic. Signor že v práci? Veď k signoře nás.
Beppo. To žádáte, bych sám svůj zlomil vaz.
Lobkovic (k Ledronu).
Vést nelhala.
(K Beppovi.) Kde její komnaty?
Beppo. Nic nevím, nic, a pomoci-li není,
signoru chci vás raděj ohlásit.
(Na odchodu).
Vím, plísněn budu, ale braň se, brachu.
(Na Lobkovice a Ledrona.)
Těm? — Saracén sám nenahnal by strachu.
(Odchází v dílnu.)

Výjev 2.

Lobkovic, Ledron.

Ledron. Hrát umíš mistrně. Kdo tušil by
v té vážné škrabošce, jíž nalíčil
jsi službou královskou, že diblice

lstných popudů a spletek milostných
své růžky sotva stají a svůj smích.

Lobkovic. Mým živlem boj. Kdy zněmly muškety
a šalmaj míru vzduchem šveholí, —
Mars v sladké touze plál vždy k Venuši! —
ať z jeho vinic, na čas opuštěných,
v žold její spěchá jarý válečník.
Chci spatřit ji, ten leposkvoucí zjev,
jenž k hymnám ladí mysli diváků v:
že dosud stajen být moh' zraku mému,
jak odpor každý — k výboji mne dráždí.
Ač nevyjde-li sama, vylákat
ji musím z úkrytu — té chvíle — zde —
ať vtipem, hádkou, šalbou, dvořením
neb zpěvem, buď si oklikou či zpříma,
a nutno-li, ať bambitka má hřímá.

Výjev 3.

Z dílny vystoupí **Zoan Maria da Ponte** a **Beppo**. Předešlí.

Beppo (k Zoanovi).
Nechť na druhé též ucho zhluchnu hned,
když vinen jsem.

Lobkovic (jde vstříc Zoanu — zpola žertovně).
Nic naplat, přepaden jste,
signore, dle všech války regulí:
teď markys z Marignanu školou naší.
Lesť s odvahou se spikly proti vám
čas nezvyklý i podnět důrazný
si zvolivše.

(Na Beppa, jenž v rozpacích.)

Stráž vaše překvapena
se dala v útěk od bran, kterýmiž
jak předvoj vítěze my vstupujem
v kruh vaší tvrze, jejíž panenskou
prsť dosud zbujná pata vojáka
prý nezdeptala. Odpor nemožným.

Výjev 4.

V loggii se objeví **Collinus, Ferrabosco, Stella, Spatio, Peisser, Trost, Tertius, Levý** a **Křička**. Později **Martuccia**. Předešlí.

Lobkovic (na vstupující).
Proud hlavní vojska, hle, již dorazil
též na místo. Jen rychle, vzdejte se.

Zoan (vítaje všechny nutí se do žertu).
Jsem vskutku překvapen. Ač bezbranný —
již zajat na milost a nemilost
tak značnou přesilou — přec právo mám

snad zvědět jménem čím a z jakých příčin
v čas pokoje muž mírumilovný
jak já v šanc vydán války zákonům?

Lobkovic. Že vítati má hosty nezvané,
to jste chtěl říci. Nechci krutostí
vám splácet; vítěz má být milosrdným.
Nuž, v trpký nápoj dnešní porážky
tu krůpěj' těchy: farandoly polnic,
jež k potajnému vřískly útoku,
erb nesou královský: „Rex Ferdinandus!"
jest heslo, jemuž pevnost podlehla.

Zoan. Jsem odzbrojen; zvuk jména toho stačí,
bych sklonil šíj'. Však dosud nechápu —

Lobkovic. Proč útok na vás právě namířen?
Kdy tajné výpravy zdar pojištěn,
lze cíl též odhalit. Jeť známo všem,
že tyto dny se v Praze dohrává,
co na mühlberských polích vzalo znik.
Tam poražena říšská knížata,
jež odboj zdvihla proti majestátu:
zde velezrádní jejich spojenci —
žel, musím vyznat, moji krajané —
svou vinu trpce mají odpykat.
Takž jeho milost královská co den
teď zasedajíc k soudu nad rebely
tou stálou pří a ortelováním
tak vzpuzena, že trudnou zamklost
jen s hněvem příkrým směňuje a budí —
co do zdraví — všech věrných vážné stesky.
Let mysli v jiné strany obrátit,
v tom pomoc jediná. Hry nějaké,
jimž jeho milost dávným přítelem,
jsem rozhodl se schystat potají.
Kdo překvapí, tenť baví dvojnásob.
Že na vás hned, signore, připad jsem,
mi, bohdá, nezazlíte.

Zoan. Příhanou
by bylo, kdybyste byl jinak soudil.

Lobkovic. Já nemýlil se. S předu souhlasem
jist vaším všecky ty, jež zříte zde,
jsem pozval k vám, by radou, pomocí
v tom přispěli.

Stella. V dům cizí hosty zvát,
by domu pán nic napřed nezvěděl,
ten vtip se podařil.

Ferrabosco. Čin odvážný
nic o tom nesdělit též pozvaným
a možné hostitele nevrlosti,
jíž nezavinili, je vystavit.

Lobkovic. Ten útok odrazím signora maje
již po své straně. Jiná obava
mou tísní hruď: zda také u paní,
jíž k srdci přirostlo to zátiší,
tak snadno doprosím se odpuštění,
že jeho klid náš vstup dnes v tábor mění.
Zoan. To starost má.
Lobkovic. Až vstoupí mezi nás,
mně slovo přejte!
Zoan. Nemá tušení —
Lobkovic. Nechť tedy sám jak vinník hlavní smím
k ní uveden — své přednést omluvy.
Zoan. Je chora dnes — i sotva bude lze,
by vyšla ven neb kohos přijala.
Ji zastoupit mně dopřát musíte.
Hoj, Beppo! Kde Martuccia? Pospěšte!

(Z letohradu Martuccia.)

Víc křesel, víno, rychle!
(K hostem.) Starobni
jsou oba, nezkušeni v obsluze
tak četné společnosti; shovte jim.
Tam do stínu snad, libo-li vám, páni!

(Provází je do loubí, kdež Beppo a Martuccia upravují stůl.)

Lobkovic (k Ledronu).
Dva první pokusy již zmařeny.
Ledron. Však voják necouvá, byť raněný.
Lobkovic. Dej pozor, zda se v okně neobjeví,
až pokál o zem zazvoní, tvář děví.

(Odcházejí za ostatními do loubí.)

Zoan (u stolu). Vděk mějte s dobrou vůlí, ochotou,
s níž vše se poskytá. Jste vítáni.
Lobkovic. Dík za vše. Než však v úradu se dáme,
číš dovolte mně povznést k poctě té,
jež nezřena přec tady vévodí
jak s oblaků své říši bohyně.
Ať žije choť zde tvůrce Tusculа,
jež v stínech svých nás vítá hostinně.

(Všichni popíjejí.)

Číš praskla jako blaha nadbytkem,
že šťáva v ní, signoře k oslavě
teď chýlená, se směla zapěnit.
Tím posvěcena jedním úkolem
ať přípitkům víc neskytá svůj lem.

(Odmrští pohár.)

Zoan (s číší v ruce).
Nuž, k zdaru věci, jež sem vedla vás!
(Znova se připíjí.)
Lobkovic (k Ledronu potají).
Nic nespatřil jsi?
Ledron (k Lobkovicovi taktéž).
Nehnul se ni vlas.
Lobkovic (k ostatním).
V mých žilách sice krev táž koluje,
co v předka mého Bohuslava kdys,
jejž laur poety skrášlil nesmrtný:
však mně druž drsná Martova je blíž.
S ní den a noc se bít a pít mně líp
jde k duhu, než plést verše v samotách.
A protož dovolte, by s vojákem,
jenž půdu potřebnou jsem vydobyl,
své místo směnil mistr sedmera — ne.
všech umění; ab Insulis Alanus
to druhý, doctor universalis,
náš skromný Kouřiman.
Trost. Žák Melanchtonův!
Stella. Mus chovanec!
Křička. Homerův vykladač!
Collinus. Jen žádnou ovaci, jež nesnáz budí,
že dík vzdát příslušný jsme slovy chudí.
Čím prospět mohu, jest jen porada.
vám, vzácní, soud i volba připadá.
Spatio. Oč jde? Zda o průvod s děv tisíci,
či tance při pochodni jiskřící?
Ledron. Snad bylby zápas vítán s burdýři?
Trost. Neb mysterium.
Lobkovic. Nálada jen svěží
z té kratochvíle ať se rozvíří.
Collinus. Pak nejblíž světského co's volit leží.
Tertius. Tož dejte „Phormia“.
Spatio. Radš „Zuzanu“.
Collinus. Ta získala hold taký dvořanů,
že studenti ji směli na hradě
též opakovat jeho milosti.
Já pro svůj díl se kořím královské
v tom libosti.
Stella. Jen nic, co hráno již.
Ctěn špatně byl by host náš nejjasnější
zrak jeho vábit tím, co jiným zvšednělo.
Křička. A myslím vůbec žádnou historii,
jíž děj zná každý předem z paměti:
kdy vstoupí Ruth, že přijde také Boos
a kněžské amen, dlouhý epilog.

Stella. Tak zkrátka, něco z brusu s plným jádrem.
Křička. Mám na mysli tu slavnou disputací,
již měl jste „o slávě.“
Collinus. Nuž, ta-li flådrem,
chci, carissimi, svěřiti se zcela, .
že hlavou jde mi komedie smělá —
kýs řízný turnaj všechněch proti všem.
Cnost s neřestí, lež s pravdou kříží zbraň;
moc, sláva, zlato, pych i záští saň —
vše zastoupeno vždy svým řečníkem;
čím dme a pne se světa firmament,
má volné slovo v tom i argument.
Stella. Jen žádné nadpozemské figury,
z nichž hučí to jak z prázdné lastury.
Ledron. Toť zápasníků hlučná bude četa.
Collinus. „Spor mudrců a bláznů toho světa,“
v tom názvu rozmarné hry obsah celý.
V dva tábory se obhájcové dělí:
zde šašci s barevnými okuláry
své pletou biče, vtipu brousí spáry;
tam v reverendách filosofů tlum,
jenž nakvap z pergamenů sbírá um.
Šest mudrců zde a šest bláznů tam
jde v dišput pro vezdejší klam a mam.
Křička. Tvůj vavřín vadne, Mikši Konáči!
Lobkovic. Ten náčrtek nám zatím postačí.
Collinus. Však z věci té mne dosud matou mžitky,
jak přivést ku konci ten rozpor břitký.
I prosím, sjednoťte se na doktoru,
jenž palmu odnésti má z toho sporu.
Spatio. Ať Bacchovi ji urvou panoši:
sem révu, mák v guirlandy rozkoši!
Peisser. Jak běží svět: defensor ušatý
všech argumenty zváží — dukáty.
Ferrabosco. Já chválím šlechetnost, vše jiné pýr;
mrav s myslí ryzí — vítěz: kavalír!
Křička. Já žezlo přisoudil bych umění,
jež pustý svět v ráj luzný promění.
Ledron. Můj rek tvář nosí zprahlou, zjizvenou
ryk války slavě s dějův obměnou.
Zoan. V tom světa Bábeli jen řídký host,
v němž síla s všeho, — svatá povinnost!
Collinus. Vše, spectabiles, pěkné na mou čest,
však hra by musela mít konců — šest.
Levý (povstává).
Stella. Ah, ještě Levý.
Levý. Novic nesmělý —
Křička. Jen zpříma!
Stella. Zde nás věk přec nedělí.

Levý. Ten zápol zřím, jak v bouře roste jek,
v němž zmírá jásot jedněch, druhých vztek,
druh — nedruh marným bojem znaveni,
v tom vstoupí — krása v prostém odění.
Vše stane, váda zmlká zvědava,
kých vývodů teď přijde záplava;
leč krása — nemluví. Již zjevem svým
ves odboj rozptyluje v dým;
řeč bezmocna, div jímá člověka, —
kým's blahem vše se chví — a poklekά.
Stella. V mou náruč!
Tertius. Výborně!
Křička. Já ustoupím!
Ostatní. My všichni!
Collinus. Triumf krásy — nade vším;
Nu, dobře, páni, jak se líbí vám,
však jednu obtíž při tom znamenám.
Trost. Přec výtka nějaká.
Spatio. Vždy najde chlup.
Collinus. To všecko dosud beznohý je trup.
Ty řeči, verše básník odměří,
však nevím, kdo a kde jsou aktéři?
Lobkovic. My sami.
Spatio. Hej, toť kousek veselý.
Tertius. Jsem dychtiv, co mně mistr přidělí.
Lobkovic. Sám každý vyvolí si masku svoji.
Křička. Já pýchy heroltem chci být v tom boji.
Stella. Jen tabulky ne na krk s nápisy,
že Saul neb Samson jde to z kulisy.
Lobkovic. A žádné Músy s věnci z břečťanu
a majoránu.
Collinus. Kam se dostanu?
Spatio. Já rohy navlíknu jak Faunův druh.
Peisser. Já žida černý klok a žlutý kruh.
Mých řečí verše, mistře, ať jen zvoní.
Lobkovic. To víte, duch ten ve zlatě se sloní.
Spatio. Můj Aristarch vám všecko, mistře, sleví,
však v úloze vždy míti musím zpěvy.
Trost. Já tvář svou nakuklím jak mudrák sova.
Collinus. Jen prosím, dopřejte mně také slova.
Z vás každý nad svou maškarkou jen jásá;
věc hlavní, kterak vystoupit má krása?
Spatio. Ta ovšem ženského je pohlaví.
Collinus (uštěpačně). Nu, děvčata hrá študent Šilhavý.
Křička. Ať Tertius dá v oběť svoje chmýří.
Stella. Hle, Levý sám již panenkou se pýří.
Peisser. A což, my dáme jí též advokáta.
Collinus. To bude hlava dole, vzhůru pata.

Levý. By zasáhla v hru krása účinně,
jen dáma vstoupit smí jak bohyně;
vše jiné zastoupení vyloučeno.
Trost. Ta mládež smělá! Kam by přišly mravy?
Stella. Já mním, že náhled Levého je zdrávý.
Lobkovic (jat náhlou myšlenkou — potají).
To vhod.
(Nahlas.) Hra bude ctná.
Collinus. Leč dámy jméno,
v níž s vnadou žádanou se smělost druží,
by v hře té na lešení stoupla s muži?
Kde je? Kdo zná ji?
Lobkovic (k sobě). Nelze otálet.
(Kvapně nahlas.)
Já mním, k té volbě všech se chvěje ret
i těch, jimž známa pouze podle zvěsti;
neb korunu všech půvabů prý pěstí
v své choti hostitel náš v těchto zdech.
Teď na něm jest, by schválil volbu všech.
Zoan (z prudka). To nikdy!
Ferrabosco (stranou). Z duše mé ta odpověď.
Lobkovic (k Zoanu).
Tak čestný úkol v také příčině —
Peisser (Taktéž).
Vděk jeho milosti —
Křička (rychle za sebou). Choť slavená!
Stella. Nás chlouba všech!
Tertius. Dvůr jásá!
Zoan (s důrazem). Nikdy, nikdy!

Výjev 5.

Beppo z loggie. Později **Berka** z **Dubé** s **Jarošem**. Předešlí.

Beppo. Zas noví hosté hlásí se: signorův
pan tchán a nejvyšší pan hofmistr.
Mám vpustit je?
Zoan. Co stojíš, bloude, jdi!
Jak poprvé by zřel tu člověka.
Beppo (odejde v letohrádek).
Lobkovic (k Ledronu).
I z léčky hry se mi již vyvleká.

(Z loggie **Berka z Dubé** s **Jarošem**.)

Berka. My krokem přitlumeným, nesměle
dech přímo tajíce se blížíme
jak nepovolanci v týn svatyně —
tož s obavou mír její nerušit.
My tušili zde kněze umění,

an vzývá nadšeně své bohy sám,
a hle!

Collinus. I Skopas rád měl taký krám.

Berka. Aj mistr, nejbližší náš laureát.

Collinus (ukláněje se). Fortuny šlehům vděčný kolleát.

Berka. Též della Stella, hvězda Belvederu,
sok v slávě Sansovinův a Bramantův.

Stella. Čest, štěstí v zemi také působit,
jež Rejska s Benešem zve syny svými.

Berka (s úklonou ostatním, kteříž ji opětují).
A Lobkovic, Ledron i Ferrabosco —
věd, umění to symposion svorné
s Bellony odkojenci.

Collinus. Družstvo vzorné.

Berka. Již znáte mne, vždy přítel, ctitel váš.

Collinus. Než vstoupil jste, jen scházel Mecenáš;
teď společnost je celá.

Zoan. Náhoda
vše pouhá.

Jaroš. Řídká v pravdě výminka
zde tolik hostí spatřit pospolu.

Lobkovic. Jen malá porada, čím vybavit
z chmur teskných mysl jeho milosti.

Berka. Věc vážnější, než mněl jsem na pohled,
vás bavila; s kým asi výsledkem?

Lobkovic. Hru zvláštní chceme sami vystrojit,
již sepsat na mistra zde vloženo.

Collinus V ten účel sladké pro mne břemeno.

Berka. Dle auditoria však veliká
se zodpovědnost hrou tou podniká.
Ať neosedlá duch vás Aretina,
jenž rád sonetty, hry své čerpá z vína.

Collinus. Ne; zde materia i stylus cudně
jen z nejčistší smí váženy být studně.

(K Berkovi a Jarošovi.)

I byste laskavost mít ráčili,
můj rozum vyslech by rád zpozdilý,
co soudem vaším. V koloběhu světa
zda zmůže pravda víc či podlost kletá,
zda cnost či zloba; ať se zkrátka ptám,
co nejvýš' klást pán ráčíš každý sám?

Berka. Mět mluvit v duchu jeho milosti:
co v čele víry pečeť zřejmě nemá,
jest marnost: víra věčný zdar jen skytá,
vše ostatní hra pouze okamžitá.

Collinus. Ba pravda, na víru jsme zapomněli.

Jaroš. Však vírou ještě člověk není celý.
Já stavím nejvýš lásku k rodné zemi,
z té prýští vše: cnost, síla zdroji všemi.

Levý (ke Křičkovi).
V tom srdce celé!

Collinus. Vše to řádně scením
a potlesk stržíme svým provozením.

Berka. V tom shoda s naší cesty účelem —
vstříc zálibě jít jeho majestátu.
Kdys ráčil mezi řečí prohodit,
by smutkem zahalená komnata,
v níž zbožněná choť život skončila,
v kůr při náhrobku Karla císaře
teď pochovaná, v kapli změnila
se domácí. To podotknutí pouhé
nám rozkazem. Jak změna dít se má,

(Na Zoana.)

vám s Jarošem se shodnout připadá.

Jaroš. Co v silách mých já slíbil vykonat,
by památka té velké vladařky
se dochovala v časy nejzazší;
neb lid svůj v srdci vždycky nosila.
I ještě vzdechy lože smrtelného
se přimlouvala k choti královskému,
by lidu tomu nebyl otčímem,
vždy znova ždajíc jeho slyšet slib,
že přejímá díl její lásky k němu,
jak bála by se, jejím úmrtím
že ztrativ máť svou, ztrácí národ vše.

Zoan. Ten úkol nečekanou pro mne ctí;
i vítám příznivé v tom návěstí,
že právě ku konci se práce chýlí,
jež význačně se k témuž hodí cíli:
Mním sochu její v Pánu milosti.

Berka. O přejte nám hned obdivit to dílo.

Zoan (k ostatním).
Ač páni odpustí-li,
(K Berkovi.) jak je milo.

(Odvádí Berku s Jarošem do dílny.)

Výjev 6.

Předešlí bez **Zoana, Berky** a **Jaroše**.

Collinus. Již dobře pacient náš opatřen,
my světské zábavy mu skytnem křen,

(Za Berkou a Jarošem.)

ti — péči mají o nebeskou stravu;
oč přijít může — pouze o svou hlavu.
Dva lékaři jdou — každý cestou jinou;
pak zbude hádanka, čí trpěl vinou. —
Však ještě nedošli jsme na konec;
pták dosud lítá, pro nějž máme klec.
Signor vše rázně odmít'; není sporu,
že počítat již nelze na signoru.

Ferrabosco. To napřed vědět mohl každý věru —
Zoan a choť dát zrakům na oděru!

Tertius. Že pouze modelem ji chtěl kdys míti,
to stálo Spaventina živobytí.

Levý. Pak sám svůj největší je nepřítel;
neb vše, co z dláta jeho zdobí vlysy,
ať nymfy, amoretti, její rysy
má zřejmě, aniž by sám tuchy měl.

Lobkovic. Takž příroda se na něm sama mstí,
jíž každá zvrácenost je neřestí.
Přec krása stvořena je pro všecky;
ji skrývat potají vždy sobecky.
Já ženu takou mít, ať z její tváří
jak slunko v den kol vnada její září;
ať spíjí se jí, kdo chce, vzdychá, šílí;
ať opěvá ji; v souboj pro ni pílí.

Ferrabosco. V tom každý manžel pánem svého domu;
kdo činí jinak, má své právo k tomu,
a to-li ona spokojeně snáší,
v to plést se nemůž' být přec věcí naší.

Lobkovic. Toť důtkou na mne mířeno zas novou.
Vás vesměs kavalíra vzorem zovou,
i doufám v přímou vaši odpověď.
Co znamenal hled povržlivý teď,
co dřívější hned vaše ke mně slova?

Ferrabosco. Bych pověděl vám všecko zkrátka, znova,
mně nelíbil se hned náš prve vstup.
My nezvaní sem přišli jako v lup;
jen tušit, že Zoan nic o tom neví,
já první odepřel bych přijít zrovna.

Lobkovic. Což jméno mé vám záruka je skrovná?
Již cti mé urážkou zní vaše hněvy.

Stella. Kam řeč ta běží?

Křička. Jaká proměna?

Lobkovic. Snad nejsem chlapcem? Vím, co znamená
ten němý pošklebek.

Stella. Jen mírněte se.

Lobkovic (chápe se rukojeti svého meče).
Ven šaršoun! Ruka má se studem třese,
že planých slov směl předstihnout ji roj.

Ferrabosco. Jsem odhodlán čas každý v taký boj,
však odpírám, by sporu toho štír
měl poskvrnit zdí hostinných tu mír.
Kde libo jinde, jsem vždy ochoten.
Lobkovic (potají). Zas selhalo; dnes nešťastný mám den.
Ferrabosco (domluviv se se Stellou).
Já Stellu pošlu určit místo s vámi.
Lobkovic. Ledrona já, ať sjednají to sami.

(Postoupiv v popředí — k Ledronu; ostatní se skupí kol Ferrabosca rozmlouvajíce.)

Vstup náhlý, lest i různé poklony —
vše marno za ty vniknout záclony,
jež poklad tají závistně v svém stínu.
Já krve k mozku návalem dnes zhynu.
Ta půtka žádoucí hned zmařena,
můj vtip mne opouští i štěstěna.
Třesk číší vylákat ji nepostačí,

(Pozdvihuje bambitku k výstřelu.)

nuž, budu střílet tam v to hejno ptačí.
Ledron. Ó zadrž!

(V levo za scénou hluk.)

Stella. Co to? Jaký hluk a křik?
Ferrabosco. Šerm důrazný —

Výjev 7.

Z letohradu vběhne **Beppo** vyděšen. Později **Salomena**, pak **Zoan** s **Berkou** a **Jarošem**. Za scénou **vojín**. Předešlí. Vše kvapně.

Beppo. Ven hledět nemám zvyk, —
však zle je, zle. — Tam jeden proti dvěma,
a zdá se, že již ani zbraně nemá.

Vojín (za scénou v levo.)

Ó pomoc, pomoc!

Na stupních loggie objeví se **Salomena**.

Lobkovic (spatřiv Salomenu).
Ona — tedy přec!

Z dílny vystoupí prudce **Zoan**, za ním **Berka** a **Jaroš**.

Zoan. Ký zmatek? Břinkot zbraní — jaká věc
to způsobila vše? Pan z Lobkovic
v své pěsti bambitku —?
Beppo (ukazuje v levou stranu).
Tam smrti v líc —
Zoan (postřehnuv Salomenu).
Co zřím? Choť moje zde též, možno-li?
Hněv s úžasem v mé hrudi zápolí.

(K Salomeně.)

Nač prodléváte? Prosím, jděte zpět,
jste chora, škodlivo vám vycházet.
Kdo odvážil se vyvolati vás?

Beppo. Tam bitka v blízku —

(**Vojín** za scénou v levo.) Běda, běda!

Beppo. Zas!

Ferrabosco. Oh, toho smrt již v loktech konejší.

Berka. Snad přispět lze, nuž spěšme!

(Odcházejí skrze loggii; zůstane pouze Zoan se Salomenou po jedné, Lobkovic s Ledronem po straně druhé v popředí.)

Výjev 8.

Salomena, Zoan, Lobkovic a Ledron.

Lobkovic (nespouštěje očí se Salomeny — k Ledronu).
Krásnější
jsem ženy neviděl. Jeť lhář můj sen,
zde skutečnosti zjevem překonán.

Ledron. Teď rychle pryč, svých smyslů nejsi pán.

Lobkovic. Já jdu; však to ti slavně přísahám,
že ještě dnes se vrátím v její chrám.

(Odchází s Ledronem).

Výjev 9.

Salomena, Zoan.

Zoan. Jsem všecek rozjitřen, — vy poklidně
zde stojíte — nic nepřekvapena
těch drzích zraků šípy, sama terč
jich ochotný. Přec mluvte.

Salomena. Nemám slov
se hájit proti takým nařknutím,
jež jsou mi cizí jak ta vaše řeč.

Zoan. Tu pevnost oka přál bych vaší cnosti.

(Na odchodu k sobě.)

Kdy srdce mé se věčných pochyb zhostí?

(Odejde za předešlými.)

Výjev 10.

Salomena.

Salomena. Čím jsem zde, čím jsem byla doposud,
že se mnou takto se již mluvit smí?
Co věřit jsem se podnes bránila,
co snášejíc jsem hleděla vždy stajit,
ten úžas v tvářích hostí bezděčných

jak pravdy zrcadlem to potvrdil,
že všim zde spíše jsem, jen choti ne,
jež aspoň z úcty zvyklé těší se.
Což velitelkou domu, ani svou —
ni času svého paní, hledu, slova!
Již o mír duše mé los metají
v mém nitru svůdní rádci potají:
jsi otrokyní zde, jak v službě cizí;
v tvé moci jest, kdy okovy ty zmizí!

Výjev 11.

V pravém pozadí vedle gloriettu objeví se **Hroznata**, an vyšvihnuv se na zeď zahradní kvapně s ní slézá. **Salomena**.

Salomena (spozorovavši Hroznatu).
Však co to? Přes parkán se spouští kdos
a chvatným krokem míří sem. Pryč, pryč!
(Chce odejít.)

Hroznata (spěchaje v popředí za Salomenou).
Ó nezanikej, hvězdo spásy mé!

Salomena (zastavivši se).
Můj bože, hlas to známý —
(Obrátí se k Hroznatovi.)

Hroznata (spatřiv ji v tváři). Salomeno!

Salomena. Co se to děje?

Hroznata. Biřic spěchá blíž, —
vše jindy, — tolik jen — jsem rebelem —
a poznán; smečka drábů v patách mých —
dva střás' jsem s krku sám, však četnější
houf jiných — podle hlasů soudím jen —
zkad vyřítil se, nevím — odtud snad —
se žene za mnou —
(Naznačuje směr svého útěku pozadím z levé strany v pravou.)
kol těch strmých zdí,
jež přelezl jsem jimi neviděn.
Teď ke gloriettu se přiblíží,
jenž výstupkem svým zrakům jich mne skryl;
mou stopu pohřeší, snad vstoupí sem.
Můj život mnohokrát byl v nebezpečí,
ni chvíle té bych o něj nežebral;
však službu důležitou ještě mám,
té zachraniž mne, než ji vykonám.

Salomena. Co počít?
(Rychle rozhodnuta — na dílnu.)
V dílně jen lze skrýt se nyní.

Hroznata. Mou k tobě vděčnost nic ať nezastíní.
(Odkvapí v dílnu)

Výjev 12.

Salomena.

Salomena. Stín předlét; za ním vzrůstá náhlý mrak,
v němž zkázoplodné skryty plameny.
Co sběhlo se, můj sotva postih zrak,
však v prsou záchvat cítím zmocněný.
Zde Hroznata, v mé mysli pohřben již,
jak oživlý teď posel z blažších dnů —
štván k smrti — nalézá mnou spásy skrýš.

(Zaslechnuvši příchozí.)

Můj choť! — Jak z bouře nástrah vyváznu?

Výjev 13.

Z loggie **Zoan, Ledron** a **Peisser** v rozmluvě. **Salomena.**

Zoan. Nic nenamítám proti návrhu;
sad možno prohledat, však pochybuji.
Ledron. Jen s vaším dovolením.
Zoan. Zúplna.

(Ledron odchází s Peisserem do sadů pravým pozadím.)

Výjev 14.

Zoan, Salomena.

Zoan. V tom zvláštní záhada. Tam v poli dva:
z nich jeden protknut kordem skonal již,
a druhý těžce zraněn ve mdlobách.
Snad že se zhádali, jsouť vojáci;
však Beppo dí, že viděl třetího,
an brání se těm dvěma. Týž však zmizel,
jak by se nad ním slehla zem. Kdos děl:
„Spíš skočil v zahradu.“ Já usmál se.
Vše pod mým stavěno zde dozorem,
zeď vysoká — pah!

Výjev 15.

Ledron s **Peisserem** se vrací. Předešlí.

Zoan. Co jsem, páni, řek'?
Ledron. Jsem žádostiv, jak vše se vysvětlí,
v těch sadech nikdo skryt.
Zoan. Věc bude ta,
že Beppo, z povolání vojín dřív
a od přírody chvastal, na vojáku

se zhlédl Plautově, jenž z paměti
mu nejde, co v něm viděl v radní síni
Nového města bakaláře hrát.
Takž zvykle povídá a vidí víc,
než se skutečností se srovnává.
Zde místo dvou zřel tři. Nám zbývá však
vzít raněného, jenž je dosud živ,
a v domě mém co nejlíp' ošetřit,
než lékař pomocí svou přispěje.
Pak věrně panu Volfu z Vřesovic,
jak vše se dálo, půjdem oznámit.

(Ledron a Peisser s úklonou odcházejí loggií.)

Výjev 16.

Zoan, Salomena.

Zoan. Já prve překvapil se snad, ký div?
Ať se mne dotkne, kdo chce kdekoliv,
mé nitro v jedinou jen strunu vyzní,
tož láskou k vám, mým blahem i mou trýzní.
Teď buďte s bohem!

(Spozoruje klíč u dveří dílny.)

Ah, jsem roztržit
svůj opomenuv poklad lépe skrýt.
Dnes obzvlášť nutno.

(Jde k dveřím dílny.)

Salomena (potají). Běda, vstoupí-li.

Zoan (vytáhnuv klíč vrátí se k Salomeně, kteréž jej podává).
Zde klíč! Jsem zpět, než noc se nachýlí.
Dům střežit bude Beppo, vy pak — sebe.
Být klamán — chraniž mne i vás též nebe!

(Odvádí v letohrad Salomenu, jež odcházejíc bezděky upne ještě jednou zrak svůj s patrnou úzkostí na dvéře dílny.)

(Opona spadne.)

(Pokračování.)

Betlém: Cesta do Betléma pod pevností.

Betlém.

Z cest

Josefa Wünsche.

Kdo vydati se chce se mnou na cestu z Jerusaléma do Betléma? Pouti této nikdo nemusí se lekati. Za dvě hodinky tam dorazíme. Cesta je schůdná a nižádných neposkytuje obtíží. Kdo by pak přece bál se chůze namáhavé, jízdou valně může si polehčiti.

Z Jerusaléma vyjdeme branou Bab el-Chalil zvanou. Zde od rána až do večera koňaři, mezkaři a osláři poutníkům zámožnějším nabízejí své čtvernohé a osedlané omnibusy. Zde po krátkém, ale nejvýše důkladném uvažování vyberu si roztomilého osla — šemíka a na celý den najmu k jízdě do Betléma. Arabský majetník jeho brzy pozná, že tu nejsme „dnešními“, a spokojí se s platem slušným, který hotově hned mu vyplatíme. Jako průvodčího dá nám pak nevelikého klučinu. který s oslíkem pobíhá o závod.

Do Betléma bráti se nám bude směrem jižním, na západ jenom nepatrně uhneme se.

Hned od samé brány sjíždíme do hořenní části údolí Hinnom, jež západní a jižní část Jerusaléma objímá. Vzhůru pohlížíme ku tvrzi Jerusalemské a ku mocným hradbám, za nimiž veliký klášter armenský s velikými zahradami se rozkládá. — Dále podél rybníka sultánova „birket es — Sultan“. Za ním údolí Hinnom náhle ku východu odbočuje. My však směrem jižním znenáhla dostoupíme planiny skalinaté. V levo vypíná se pochmurné téměř Džebel Abu Tór, Hory Zlé Rady. Na hoře Kaifáš míval prý své obydlí letní, zde radil prý se se židy, jak by Ježíše zhubili.

Vysočina, kterou dále se ubíráme, slula Rephaim. Tudy šla hranice mezi kmenem Judovým a mezi Benjaminem. Zde tábořívali Filištínští a David několikráte je tu potřel. Je to pláň vápenitá, málo úrodná a vzdělaná. Asi hodinu cesty táhne se zšíří a zdéli. Na západě mírně sklání se k Údolí Růžovému, Vadi el Werd. V tomto směru až i půl hodinky od silnice bělají se arabské vesnice Katamón, Bét Sufáfa a Šarafát.

I na další cestě památek ze starých dob biblických jako by tu bylo naseto. V pravo viděti jakési rozvaliny. Toť prý dům Simeona, člověka spravedlivého a bohabojného, jenž dostal byl odpověď od Ducha svatého, že neuzří smrti, leč by prve uzřel Krista Pána. — Dále spatřuje se při cestě studánka, u kteréž mudrci od Východu, když z Jerusaléma do Betléma se ubírali, hvězdu vůdčí opět spatřili. Uzřevše pak hvězdu, zradovali se radostí velikou velmi.

Na jihu pláň Rephaim ohraničena je pásmem horským, které překročíme sedlem nevysokým. Tam na výši rozložen je řecký klášter sv. Eliáše „Mar Elyas“ zvaný a jakýmsi metropolitou Eliašem založený. Leč teprve středověk počal klášter tento se starozákonním Eliašem spojovati. I šlépěj Eliašova do skály vtištěná se tu ukazuje. — Odtud obcházíme údolí, jež k jihovýchodu spadá k Moři Mrtvému. Krajina pustá znenáhla se oživuje. Tu i tam křovisko v trhlině skalní, tu i tam smutná oliva k zemi nakloněná.

Ještě jeden památník z doby pradávné nás tu vítá. Je to „kubbet ráhil“, hrobka Ráchelčina, v pravo od silnice zvedající se uprostřed pohřebiště mohamedánského. Místo toto židům, mohamedánům i křesťanům posvátné jest. Zdivo kolem popsáno je nejpestřejšími podpisy poutníků. Hlavně židé velmi zhusta putují sem ku hrobu spanilé své pramáteře a milované choti Jakubovy, jež byla „krásné tváři a pěkného vzezření.“ Dle I. kn. Mojžíšovy „umřela Ráchel a pochována jest na cestě, kteráž vede k Efratě, toť jest Betlehem. I vyzdvihl Jakob znamení nad hrobem jejím. Toť jest znamení hrobu Ráchel až do dnešního dne.“ — Po dlouhé věky stávala tu kamenná pyramida z dvanácti balvanů složená dle počtu kmenů israelských. V 15. věku pak, jak zdá se, náhrobek přestavěn v podobě nynější. Je to mohutná kostka z tesaného kamene vyvedená. Vrch v polokouli sklenut je po spůsobu jiných hrobek arabských. Uvnitř viděti lze obílený sarkofag, výrobek to ovšem doby nové.

Než pohleďme již k jihu! Pod námi skalinatý údol „Vadi el Charrúbé“ zvaný, za ním stráň ve stupních pečlivě vzdělaná a olivovím a keři

Betlém: Basilika.

vinnými bujně obrostlá a na vrcholku město domů kamenných, s malými okénky a plochými střechami. To utěšená oasa v kamenité poušti judské, to Betlém, chudinké rodiště Spasitelovo a kýžený cíl dnešní pouti naší.

„Dům chleba“ znamená arabské „bét lahem“. Již ve starých dobách okolí zdejší bývalo úrodno. Rostlo tu obilí a víno výborné. Betlémští chovali též mnohá stáda ovcí a koz. Zde Ruth „sbírala tedy na poli až do večera: a co sebrala, prutem tlukouc a vyrážejíc, dostala ječmene jako za míru Efy, to jest, se tři měřice,“ — zde seznal ji Booz, člověk mocný a velmi bohatý. Betlém byl kolébkou rodu Davidova a proto prorokům místo svaté. Micheáš slaví nepatrnou dědinu judskou jako rodiště očekávaného Spasitele: „A ty Betléme Efrata, maličký jsi v tisících judských: z tebe mi vyjde, jenž bude panovníkem v Israeli — —“

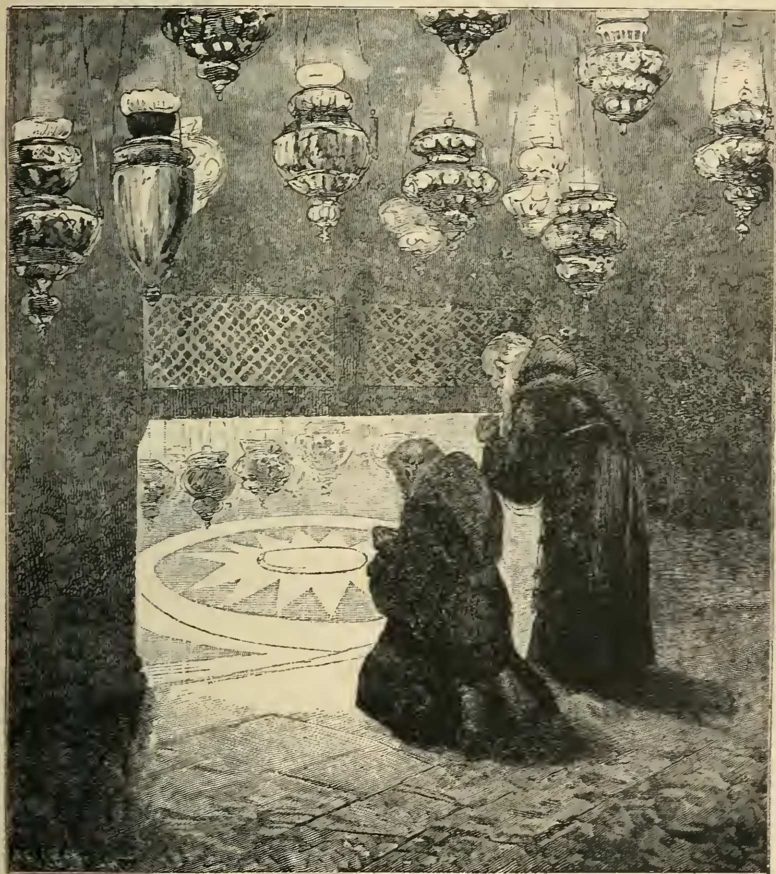
I stalo se, že naplnili se dnové: brány nebeské rozevřely se nad zemí zuboženou, a lidstvu zazářily červánky nového života. Již vyšlo vyrčení od císaře Augusta, aby byl popsán všecken svět. Vstoupil pak i Josef z Galilee, z města Nazaretu, do Judska, do města Davidova, kteréž slove Betlém, proto že byl z domu a z čeledi Davidovy, aby se přiznal s Marií, zasnoubenou sobě manželkou. I porodila syna svého prvorozeného a plénkami jej obvinula a položila ho v jesle: proto že neměli místa v hospodě. — —

Tak slovy prostinkými Písmo vypravuje o chudobném narození Ježíšově. Máme Betlém před očima. Leč tehdejší Betlém jinak vypadal než nynější. Nynější na vrcholku pahorku leží, jenž od západu ku východu se táhne mezi údolem Vadi el Charrúbe na severu a údolem Vadi er Rahíb na jihu. Na předku horský hřbet ten přerván sedlem nehlubokým, tak že patrně dvěma vypíná se vrcholky. Po obou těchto vrcholech rozkládá se Betlém nynější. Leč Betlém za časů Ježíšových byl mnohem skrovnější, táhl se jen po jednom pahrbku a to po západním. Východní pahrbek naproti tomu byl tehdy již mimo osadu. Nalézaly se tu ve skále asi mnohé jeskyně přirozené, do kterých stáda betlémská utíkala se v čase nepohody. Jedna taková jeskyně rodině svaté poskytla chudičkého útulku. Již na počátku doby křesťanské hojně přicházelo poutníků nábožných toužících spatřiti místo, kdež Spasitel se narodil. Tím rostl a zkvétal i Betlém. Zejmena pak císař Justinian chrámy nádherné a kláštery dal tu stavěti. Betlém tak dostoupil vrcholku slávy své. Brzy však stihlo jej veliké neštěstí. Když blížila se vojska křižácká, tu Arabové město sami rozkotali. Ale křižáci nové opět město tu založili, klášter vystavěli nádherně a hradem opevnili. To brzy zase upadlo v ruce nevěřících a voji nepřátelskými mnohokráte ještě je pohubeno. V době novější živel křesťanský opět se zmohl, ale křesťanům dlouho veliké příkoří snášeti bylo od okolních mohamedánů.

Vjíždíme do městečka. Hlavní ulice na překu prostupuje celým městem. Od ní vzhůru i dolů vybíhají úzké uličky. Úhledné a dosti prostorné domky ze šedého vápence jsou vyvedeny. V klenbách oblouk zaostřelý velmi zhusta se vyskytá a prozrazuje tak vliv stavby arabské. Oken poměrně málo ve stěnách je viděti a ta jsou rozměrů dosti skrovných. Okénka podvojná, nad nimiž pak oblouk nese tíži staviva

vyššího, velice jsou oblíbena. Zavírají se z pravidla okenicemi. Ne všude znamenati i sklo. Střech po našem zvyku není. Dům končí se nahoře stropem. Po něm lze se procházeti, na něm i mnoho prací domácích se robí.

Tak octli jsme se již v jihovýchodní části města. Zde nad místem, kde Ježíš se narodil, vystaven chrám p. Marie a opodál jsou kláštery katolický, armenský a řecký. Všecky tyto budovy tvoří zvláštní díl města,

Betlém: Stříbrná hvězda na místě narození.

který každý za pevnosť by považoval. Uchýlíme se do pevných budov kláštera katolického. V širých dvoranách svých pohosťuje poutníky po tři dni. Nečekají odplaty a nedostává se jim často ani díků dosti chatrných.

Evangelisté vypravují, že Ježíš narodil se u Betléma v chlévě. Teprve v 2. století tvrdí Justin mučedlník, že Kristus pán narodil se

v jeskyni. Tvrzení jeho nikterak nepříčí se vypravování evangelistů, jelikož na východě jeskyň přirozených přečasto jako chlévů se užívá. R. 330 císař Constantin nádhernou basiliku vystavěti dal nad jeskyní betlémskou. Výteční znalci starých staveb křesťanských v tom se shodují, že nynější chrám sv. p. Marie ve hlavních obrysech svých není než stará, ctihodná stavba Constantinova. Když křižáci se blížili a mohamedáni Betlém rozkotali, tato stavba zkáze ušla způsobem zázračným. Všichni poutníci středověcí, polohu a stavbu chrámu popisujíce, podivuhodně ve všem se shodují. Nelze tedy patrně na jiný chrám ani mysleti, než na ten, jenž dnes tajuplně před námi se vypíná. Kdo čte Cestu do Svaté Země našeho Haranta z Polžic, ten dle popisu jeho by skoro věřil, že Harant chrám p. Marie před několika nedělemi teprve viděl a popsal. Tak málo na velebné budově změnilo se až do dnešního dne.

Před chrámem rozkládá se veliké náměstí dlážděné, a na něm stopy někdejšího předdvoří chrámového sloupořadím objatého. Uprostřed několik vodojemů k umývání bohoslužebnému a ke křtům. Odtud třemi dveřmi vcházelo se do předsíně. Ty všecky však zazděny a ponechán je ve středním vchodu nizounký otvor, jímž člověk, náležitě se sehnuv, prochází. Stalo se tak zajisté za příčinou větší bezpečnosti, jakož i proto, aby mohamedáni koňmo nevjížděli do stánku božího. Předsíň je temná. Okna jakož i troje dvéře, jimiž dříve do chrámu se vcházelo, všechna až na vchod jediný jsou zazděna. Vstupujeme. Leč není to již budova jednotná. Asi před 40 roky Řekové mezi loďmi podélnými a lodí příčnou postavili neforemnou zeď. Tak jedna svatyně ve dva rozdělena je díly. Přední část basiliky je velebná síně čtyřmi řadami sloupů v patero lodí rozdělená. V každé řadě po jedenácti sloupech. Každý stojí na podstavci čtverhranném a má hlavici korintskou. Víře podobá se, že z jiných, pohanských chrámů sem byly snešeny. Na hlavicích spočívají mohutné architravy, což svědčí o veliké starožitnosti, neboť později architravů již se neužívalo, nýbrž ode sloupu ke sloupu oblouk vždy se vyklenul. Ani hlavní, ani příčná loď klenby nemá. Na architravech krov spočívá a krov kryt deskami měděnými. Po stěnách vyvedeny byly nádherné mosaiky ze života biblického a z koncilů církevních. Podlaha vyložena deskami kamennými a po nich po celý den lenivě povaluje se obyvatelstvo mohamedánské. Tato část chrámu bohoslužbě křesťanské teď zasvěcena není. Služby boží uchýlily se do přední části basiliky, do lodi příčné a do absidy, jež nyní jeví se nám jako chrám samostatný. Jak již z věci samé vysvítá, je širší než delší. I hlavní loď i příčná vybíhají tu v okrouhlou absidu. Také její stěny mosaikami jsou ozdobeny. Ve hlavní absidě stojí oltář řecký zlatem bohatě ozdobený. Nad ním skví se veliký zlatý kříž s obrazem Spasitelovým.

Pod tímto skráceným chrámem táhne se celé bludiště chodeb, jeskyň a výklenků skalních. Postavíme-li se před oltářem hlavním právě do středu celého chrámu, stojíme jen několik metrů nad jeskyní, ve které Kristus Pán se narodil. Dvojí schody vedou dolů do jeskyně, a sice po každé straně kůru chrámu řeckého jedny. Třetí schody do posvátného podsvětí toho vedou konečně z chrámu sv. Kateřiny, jenž ku severnímu boku chrámu p. Marie přiléhá a jako farní chrám katolický klášteru náleží.

Betlém: Žena betlémská.

Vchodem po pravé straně kůru scházíme po 13 stupních do nejdůležitější části jeskyně, do kaple narození. Je to stavba temná, přes 12 m. dlouhá, asi 4 m. široká a 3 m. vysoká. Mramorem kolem je vyložena. Osou podélnou od západu směřuje k východu. Na východním konci vzdělán oltář, a pod oltářem veliká hvězda stříbrem je vyložena ve mramoru, a nápis kolem „hic de virgine Maria Jesus Christus natus est" hlásá světu, kde Spasitel se mu narodil. I mohamedáni vykonávají tu svoji pobožnost, neb i jim místo toto je posvátné. Výklenek již za Constantina mosaikami bohatě byl ozdoben. Ozářen je teď 15 lampami drahocennými, z nichž 6 náleží Řekům, 5 Armenům a jen 4 latiníkům. Jako v Jerusalemě, tak i zde vyznavači různých náboženství na sebe žehrají. Když na sklonku 17. věku

chrám p. Marie byl opravován, tu Řekové chytrým spůsobem dovedli se tu usaditi a latiníky vytisknouti. Latiníci svých dobrých práv starých nabyli teprve r. 1852, když Napoleon III. rázně se jich ujal.

Z kaple narození třemi stupni schází se do jiné nevelíké kapličky skalní. Zde ukazují se mramorové jesličky, do kterých Ježíš položen, jakož i místo, kde tři králové klaněli se jemu, oltářem a krásným obrazem označeno. Kráčíme-li dále temnými chodbami podzemními, vidíme studánku, jež svaté rodině vodu dávala, — místo, kde anděl sv. Josefu rozkázal do Egypta se uchýliti; — a po 5 stupních scházíme ještě do kaple neviňátek, kde Herodes mnoho novorozeňátek krutě dal povražditi, — a dále podél hrobu a oltáře sv. Eusebia, učenníka Jeronymova, do hrobky a konečně i do kaple Jeronymovy. Ta je dosti prostranná a skoro docela do živé skály vtesána. Zde žil a učená díla svá spisoval sv. Jeronym a, když pak zemřel, pohřbeno tělo jeho nedaleko místa narození Spasitelova.

Vykonavše pobožnost v kobkách posvátných, vystupme opět na jasný boží den. Za několik hodin je tu ve klášteře člověk jako domovem. Kolik tu otců, tolik má přátel milých, skromných, ochotných. I po rozsáhlých střechách klášterních mne provázejí a poučují vlídně. Rozhled odtud po nejbližším okolí Betléma je přeutěšený. K severu po klášter Már Elyás, na východě viděti část Moře Mrtvého. Asi půl hodinky od nás ve stinných zahradách rozkládá se osada Bét Sáhúr. Tam uprostřed zahrady olivové ukazuje se jeskyně, kde anděl pastýřům, stráž noční držícím nad stádem svým, zvěstoval radost velikou: narodil se vám dnes spasitel a toto vám bude znamením: Naleznete nemluvňátko plénkami obvinuté a položené v jeslech. Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj lidem dobré vůle. —

Co ještě slyšeti chcete o Betlémě?

Obyvatelů má asi 5000. Z těch s těži desátý díl jsou mohamedáni a asi stý díl protestanté. Veliká většina obyvatelů betlémských jsou tedy katolíci. Městečko živí se hlavně zemědělstvím a chovem dobytka. Mimo to pak za mnoho staletí i zvláštní druh průmyslu se tu rozvinul. Hotoví totiž obrazy svatých, růžence a rozmanité věci z perleti a z koralů jako křížky a malé obrázky, jež zbožní poutníci na památku hojně tu kupují. I ze zvláštního druhu červeného kamene od Mrtvého moře rozmanité nádoby jako vásy, talíře, koflíky a j. shotovují a pěkně ozdobují. Mimo to má Betlém i obchod s tuzemci, neboť hlavně Beduini od Mrtvého moře hojně sem docházejí a tím, čeho potřebí, hojně se opatřují.

Obyvatelstvo betlémské má zvláštní svůj ráz statný. Muži postavy jsou veliké a hřmotné. Hlavu kryjí širokým, pečlivě upraveným turbanem, pestrobarevnou košili vrchní spínají pásem koženým a nad to ve krátký černý plášť arabský se zahalují. Zbraň výbornou nejen milují, než i znamenitě s ní umějí zacházeti. O tom nesčíslněkráte již ku vlastní škodě své přesvědčili se mohamedánští jejich sousedé. Betlémští dosud vždy vítězně ubránili se všem nájezdům jak Beduinů tak i fanatických muslmanů hebronských.

A což teprve Betlémitky! Krásou slynou po celé Svaté zemi, a malíři a fotografové v Betlémě nemohou dosti kreslit a fotografovat. Postava ztepilá hrdě hlavu nese, oko černé jak uhel a hluboké, výraz oblého obličeje prazvláštní. V něm Palestina s Egyptem a Arabií v ladný jakýsi celek se smísila. Jen se strany nos orlí ostře vystupuje, s předu obličej jemným lahodí útvarem. Oblékají se ve dlouhou modrou košili. Ta z předu na prsou vkusně je vyšívaná a pod prsoma pásem spjatá. Dolů splývá až po kotníky. Na košili berou červenou jakousi tuniku bez rukávů. Na hlavě zvláštní věžovitý čepec penízi zlatými a stříbrnými ozdobený, a s něho volně splývá závoj dlouhý a uměle vyšívaný.

Koleda u nás i jinde.

Vánoční příspěvek ku poznání zvyků a písní prostonárodních.

Podává

F. V. Vykoukal.

»Hlas zvonů táhne nad závějí,
kdes v dálce tiše zaniká;
dnes všecky struny v srdci znějí,
neb mladosť se j ich dotýká.
— — — — — — — —
A staré písně v duši znějí
a s nimi jdou sny jesliček
kol hlavy mé, jak ve závěji
hlas tratících se rolniček.«

Jar. Vrchlický.

Těžko bylo by asi vypočísti všecky básníky, kteří zalétajíce duchem v doby útlého mládí svého věnovali vřelou vzpomínku také době vánoční: jestiť zajisté doba ta tak zvláště poetická, že srdce jen poněkud vroucněji cítící nemůže se jí vyhnouti, ale naopak nejraději u ní prodlévá. Podivno, v čem to kouzlo spočívá! Příroda dříme spánkem tichým, nerušeným, nikde není sledu po jejím životě; lesy, jichž temnému ševelu prý jen poetové rozumějí, jsou němy, na pláních a nivách místo démantů ranní rosy září krystaly sněhové, oslepující nás, vyšlehne-li na ně z šedých, zakalených nebes zlatý paprsek sluneční. A také ty dědinky jsou tichy jako po vymření, jen kouř, jenž tu a tam z učadlých komínů pomalu vzhůru se béře, svědčí zřejmě, že tam neutuchnul čilý život lidský. A přece zdá se nám, že cosi vznešeného, velebného vznáší se takořka ve vzduchu, co sáhá nám k srdci, co zahání z našeho nitra všechen trud, co ničí všechnu zlobu, co ladí nás k lásce a radosti. Jestli kdy, jest zajisté o vánocích příroda jediným velikým chrámem.

Však vánoce jsou nejen samy sebou poetické, ale mají také vynikající místo v poetickém tvoření. Ku prostonárodní vánoční poesii patří zejmena vánoční koledy se všemi obyčeji, které je provázejí. Chceme těmto zimním květům prostonárodní musy, těmto sněžným

lupénkům na stromě starého dědictví našeho věnovati v těchto řádcích bližší pozornosť.

Obraťme se především k samému jménu koledy.

Slovem „koleda“ znamená se obřad o vánocích konaný, choditi totiž po domech a jisté písně tu zpívati za tím účelem, aby zpěváku dárku jakéhosi za to se dostalo. Tak vykládá slovo to také N. V. Gogol, jenž v poznámce ke své povídce »Ночъ передъ Рождествомъ« praví: „Koledovati u nás (v Malorusku), říká se pěti pod okny večer před vánocemi písně, které se nazývají koledami.“ — Podruhé značí slovo to píseň právě zmíněnou, pak i píseň vánoční vůbec, ať již zpívá se při koledování čili nic, a při tom zvláště také píseň při jesličkách přednášenou. Tato píseň pak jest buď monodická, taková totiž, kterou pěje toliko jediný zpěvák (jenž dle potřeby hlas může měniti), aneb dramatická, která přednášena jest několika zpěváky a provázena skutečnou hrou, ať tak díme divadelní. Také čas, kdy se koleduje, a dary, které se nadělují, nazývají se koledou. — Že však nezpívají se písně kolední leč od koledníků po domech chodících, zvykli jsme zvláště u nás pojímati v koledě obřad i píseň najednou, nerozlučně.

Koleda nevyhnutelně spojena jest se svátky vánočními. Chceme-li tedy původu jejího se dopátrati, jest nám právě v tomto spojení ji stopovati. Tu pak přesvědčíme se, že dávno a dávno před vznikem křesťanství, jemuž bychom snad, povrchně věc uvažujíce, původ vánoc a s nimi i koledy přičetli, byla slavnosť tato nejen u národů slovanských, nýbrž i u národů mnohem dříve na jevišti historickém vystupujících, — u národů totiž klassických. Bylť totiž národové tito, jako všichni národové na prvních stupních duševního rozvoje se nalezající, pilnými pozorovateli přírody a jejích zjevů. Příroda zasáhala mocně ve veškeren jejich život, a jelikož si jednotlivé síly její zosobňovali v božstva, ctili přírodu jako boha nejvyššího, všemocného. Odtud také lze si vysvětliti, proč slavným svým svátkům přikázali určité doby, které se shodovaly se svátečními dobami národů jiných. Slaveny totiž změny přírodní, — při čemž ovšem úkonům slunečním a dle nich dobám ročním hlavní pozornosť byla věnována. Doba, kdy den se počíná děliti neb krátiti, kdy tedy přibývá neb ubývá vlády slunce, byla zajisté lidstvu dosti záhy nápadna, a byla potom slavena spůsobem slavnostnějším než svátky jiné. — O nynějších vánocích býval za dob pohanských slaven slunovrat zimní, doba, kdy začíná dne přibývati. Tou dobou bezpochyby počínal také nový rok. Hledíme-li totiž na nynější počátek roku se stanoviska přírodního a nikoli mathematicko-astronomického, jeví se nám náš Nový rok dosti nepřípadným, nechceme-li říci s J. J. Hanušem — nemotorným. Roztrhává se jím totiž přirozený celek — zima — zevně na dva díly, a to beze vší přírodou dané příčiny. Nejpřirozeněji bylo by počínati rok jarem; ježto však počátek jara jest neurčitý, nezbývalo, než počínati rok vzrůstem dnů v zimě — našimi vánocemi. Že se tak dělo, nasvědčují, jak se zdá, také slova Tomáše Štítného z roku 1376: „— letos jest od božího narození tisíc a tři sta let a sedmé a sedmdesáté půjde od vánoc.“

Kulminačním bodem svátků zimních byl našim předkům nynější den štědrovečerní, zejmena pak jeho noc. Tato noc zdála se jim rozhraním dvou světů, — minulosti a budoucnosti, — slunce jakoby v ten čas zastavilo se na dráze své, sbírajíc síly k vítěznému pochodu novému, rok dokončený spadal ve hluboký klín minulosti, nový rok jal se teprve snímati roušku s tajemné své tváři. „Ty hodiny byly tedy pohanům nejsvětější a při tom nejmystičtější, poněvadž zároveň se sluncem jim takořka i veškeren čas v nich ustál.“ (Hanuš: Bájeslovný kalendář.) A že tu budoucnosť, přítomnosť i minulosť v jedno splynula, proto bylo možno zasvěcencům v tu dobu také budoucích věcí se dověděti; z toho vysvětlujeme si pověru, která u nás právě jako u sousedních katolických Němců v Rakousích posud se vyskytá, že totiž při cestě na půlnoční mši jest viděti, kdo z osady budoucího roku zemře, díváme-li se otvorem vypadlého suku; rozdíl mezi námi a Němci v té věci jest pouze v tom, že u Němců to musí býti suk ze stromu bleskem poraženého, u nás pak to může býti také suk z rakve spráchnivělého nebožtíka.

Pravili jsme svrchu, že slavnosť zimního slunovratu, nynější koleda, vyskytá se již v šedém dávnověku u národů klassických. Shledáváme pak u Římanů právě v těch dnech, totiž před koncem prosince, slavnosť Saturnalie, konané na česť Saturna, staroitalského boha rolnictví, o níž praví nám mythologie: „Tato slavnosť měla připomínat zlatý věk za kralování Saturnova, a proto v ty dni též otroci vesměs uvolněni byli, ba tím časem i pánové otrokům svým u stolu posluhovali, aby takto se naznačilo, že za věku zlatého nebylo žádného rozdílu rodu a stavu. Po čas slavnosti spojovalo volné veselí všechny účastníky, kteřížto „Io Saturnalia! Io bona Saturnalia!“ provolávajíce vespolek hodovali, hrou se bavili, a rozličně sebe podarovali. O saturnaliích také nic se nepracovalo a neprodávalo, soudnice i školy byly uzavřeny.“ — Slavnosť tato v Italii již dříve obvyklá byla oficielně v Římě zavedena dle svědectví Liviova r. 495 př. Kr.

Jak mnoho tu podobnosti starořímských Saturnalií s vánočními zvyky našimi! Také u našich venkovských hospodářů, kde posud stará ryzosť mravů nezanikla, hoduje o štědrém večeru čeládka se svými pány za jedním stolem, také u nich práce v ten den, ba i ve dny po vlastních vánocích odpočívá. Jestiť také u nich zavedena v ten čas svoboda, a čeládka, vystupuje-li ze služby, což děje se právě o vánocích, má celý týden prázdniny, tak řečené „vánočky.“ Obyčej tento také v Polště žije, odkudž i polské přísloví „na svatého Štěpána každý sobě za pána.“ Dary dávati jest u nás jako v Římě o vánocích zvykem nejrozšířenějším.

Právě jako Římané měli také Řekové slavnosť zimního slunovratu, ba jejich literatura podává nám přímo i jednu koledu, nejstarší to píseň tohoto druhu vůbec. Arciotci poesie — Homérovi — přičítá se píseň rukopisně zachovaná — ovšem jen v podobě kusé, ano několik veršů schází, — kterou zpívali hoši nosíce ratolesť olivovou, chodíce od domu k domu a prosíce za dárky, což není dle mínění povolaných badatelů nic jiného, než novověká koleda. Zní pak píseň zmíněná a „Ejresioné“ nadepsaná ve překladu Mejsnarově takto:

„Krok jsme zamířili svůj k domu občana velmožného,
jenžto mocen jest velmi, požehnáním slyne stále.

Ajta rozevřete se dvéře nám, neb táhne bohatství
bezměrné, veselosť bujará se druží ku bohatství
a s nimi mír blažený; co je nádob, všecky se plňte,
těsto nechať kvašené seplývá stále po díži,
ječnou nám kaši úpravnou teď v sézamu hojném
— — — — — — — — — — —
sestoupí toho k vám syna choť — nevěsta s vozíku.
Mezci ji křepkonozí přivezou v dům tento rodinný;
tať na stávku nechať sama tká, šlapajíci stupátko.
Přijdu si, přijdu s rokem každým k vám, jak lašťovka
holonohá v průjezdě navykne si; aj nuže rychle
— — — — — — — — — — —
ač-li co dáti volíš, a nedáš-li, půjdeme dále;
vždyť jsme my sem nepřišli, bychom tady bydleli s vámi."

Jsme přesvědčeni, že nám páni filologové nebudou nikterak vděčni, ale přes to dovolujeme si, nečiníce nikterak nároků na prioritu „konjektury", srovnati s obsahem těchto veršů naši koledu na Moravě u Příbora zpívanou:

„Poslechněte, páni milí,
svaté božské požehnání,
požehnání toho domu —
ne-li více, něco k tomu.
Nemáte-li nic jiného,
ani peníze žádného,
dejte masného koláče,
ať nám to dítě nepláče.
Který nechce nicej dáti,
ten peníze s míškem ztratí,
dostane za to odměnu,
dostane dudlavú ženu."

A k tomu ještě z Čech od Čáslavi:

„Přišel jsem k vám na koledu,
jak mi dáte, tak poběhnu;
jestli mně nic nedáte,
svoji dceru nevdáte.
Vona bude v koutě sedět
a škaredě na vás hledět."

Klademe-li však mythického Homéra jen do 9. století před Kr., a pokládáme-li také drobné jeho písně za pozdější nejlepších jeho plodů, přece jest nám uvedenou koledu řeckou položiti nejméně do století 8. neb 7. př. Kr. Má tudíž koleda praotce více než prastaré.

Jak se slavnosť zimního slunovratu u pohanských Slovanů jmenovala, těžko jest udati, — schází nám k tomu doklady písemné, jež se zachovaly vesměs až z dob mnohem pozdějších. Zdá se skoro jistým, že jméno koleda není domácího původu, ač se nám na první pohled zdá slovanským. Vykládáno bylo spůsobem velmi rozmanitým: jedni pokládali koledu za božstvo v Kievě stánek mající, jiní spojovali koledu až s indickou bohyní Kalandou a tvrdili, že Kolenda jest v Dalmacii bohyní jara; po té bohyni prý se nazývala jedna větev Slovanů polabských Koledici, jako od boha Stado, Stodo — vzniklo jméno Stadici. Výkladů takových jest ještě celá řada; bylo jméno to odvozováno též od latinského collecta, almužna, při čemž pomýšleno na koleda = dar,

ba také od latinského collaudemus scil. dominum = chvalme pána (začátek modlitby církevní) a j. O prvním výkladu, jenž zvláště na Rusi byl rozšířen, zmiňuje se Gogol na místě svrchu dotčeném, ale nerozhoduje se pro nic určitého dodávaje jen: »Кто это знаетъ?« — Náš badatel Hanuš, s nímž srovnává se v tom také K. J. Erben, vykládá věc jinak a přirozeněji a zdá se, že má v tom více pravdy než v jiných svých kombinacích. Za středověku totiž byly právě v době starořímských Saturnalií slaveny Kalendae, festa Kalendarum — (svátek Kalendový) o nichž starý svědek Du Cange praví: „obecné ony a pověrečné radovánky, jež o Kalendách lednových, jimiž rok se počíná, spůsobili nejdříve lidé domácí (pohané), jichž chopili se později i křesťané, a jež jedni i druzí neslušnými tanci, berouce na sebe podoby a přestrojení ženské neb zvířecí, hyzdili.“ — Při tom ovšem třeba pamatovati, že svátek koled nesvětíval se jen 1. ledna, nýbrž po celý čas vánoční, neboť již v těch dnech, kdy druhdy počínaly Saturnalie (17. prosince), býval k tomu svátku volen „biskup“ čili přední. — Také jiné svědectví máme o tehdejší koledě; kázalť Caesarius, biskup Arelatský (Arles v již. Francii) ve století 6. proti „Kalendarum paganissimos ritus“, prapohanským obřadům koledním, právě jako proti ptakopravcům a jiným zůstatkům pohanským. Slovanům pak zvlášť zakázal církevní sněm v Cařihradě r. 691 konaný (concilium Trullanum) světiti kalendas, vota a brumalia, (vota = přání, brumalia = zimní slavnosť), což bezpochyby jsou jen jména částí celé slavnosti.

Jméno a slavnosť, o niž nám tuto jde, vyskytá se ostatně také u Francouzů a Němců. Francouzové jmenují calendeau, chalendal to, co Srbové bodňak, kmeny totiž dubové, které bývaly o štědrý večer ve střední Evropě páleny; vánoce pak nazývány prý chalendas. Jak u Němců slovo toto se vyskytá, povíme málo doleji, zatím ještě u jména naší koledy se pozdržíme. Podobá se dle dat právě uvedených, že jméno to vzniklo z latinského calendae, jak nazýval se počátek každého měsíce a tudíž i počátek roku, s nímž splývala stará slavnosť kolední. Latinský název přijali hned také národové románští z Římanů vyrostší, a pak nazvány tak od kněží římských i slavnosti pohanských Slovanů, kteří konečně sami jméno to přijali, právě jako za nedlouho slavnosť samu dle předpisů víry křesťanské pozměnili. Vyskytá pak se jméno koleda u všech větví slovanských, ba mají je i Litvínové — kalědas kalda, kaledas = dar, kalědninkas = koledník. U Rusů vyskytají se také jména domácí: okrutnik v Novgorodsku, sobótky ve Pskovsku = vánoce, kdežto jinde = slavnosť svatojanského ohně. U Rusínů jmenuje se koleda též panovalnicja a dary kolední panovalniky, Slovákům pak sluje polaz.

Slavívala pak se koleda, jsouc výrazem radosti nad sluncem znovu se rodícím, druhdy spůsobem zajisté dosti hlučným, ano nevázaným. Radosť ta snad vztahovala se k obecné svobodě, která v těch dnech na zemi panovala. Starých obyčejů v té příčině patrné stopy dosud se nám zachovaly. „U Rusů přestrojují se ku př. buď do národních krojů starších dob, buď do podob zvířecích, jako jeleních a p., a to tak, že jich poznati nelze. V zakuklení takovém tropí pak nejrůznější žerty v domě i mimo dům, buď na ulicích škádlíce okolo jdoucí, buď navštěvujíce

domy známých svých. Jmenují se tito přestrojenci místně okrutniky (odtud svrchu zmíněný název koledy u Rusů). Doma i dívky provádějí žertovné hry a to dílem pro sebe, dílem ve společnosti mužských a mají tyto „krásné děvušky" či podruženky toho času na vůli směleji žertovati s mužskými než jindy."

Převlékání okrutníků liší se ovšem podstatně od našich maškar, jaké ku př. až posud u nás po dědinách tu a tam chodí na konec masopustu, a má býti snad znakem změny, která tou dobou ve přírodě nastává. Pravou podstatu toho však těžko jest vypátrati. — Přestrojování toto po celou dobu vánoční také na Slovensku hojně se pěstuje. Přestrojují se mužští v ženské a obráceně, pak berou na sebe také podoby fantastické — čerta, černokněžníka, smrti a j., nebo cikána, žida, ba i medvěda a p. Přestrojenci navštěvují známé anebo překvapují i vlastní domácnosť prováděíce nevinné žerty. — Snad také v našich koledách jsou ještě stopy těchto starých zvyků; zpívá se v koledách: „koledy vám dám, po jablíčku, po oříšku, obléknem se do kožíšku", a „nedáš-li mi oříšek, roztrhám ti kožíšek", — kožíšek asi, který se ovšem, jako u Poláků posud, na ruby oblékal, necituje se snad jen k vůli rýmu, nýbrž je zůstatkem z dob starších a vztahuje se k tomuto převlékání.

Řekli jsme dříve, že také Němcům nebyla koleda v tomto jméně neznáma. Má pak němčina posud slovo Kaland, které Heinsius ve svém slovníku takto vykládá: „Kaland, druhdy bratrstvo pobožných osob, kteřážto bratrstva zvláště ve 13. století na mnohých místech se utvořila, ale brzy více hodováním a pitkami, než pobožností proslula. Členové takového spolku nazývali se „Kalandsbrüder." K tomu dokládá, že ve Šlesviku a jiných krajinách severo-německých ještě nyní slovem tím značí se „kvas, při němž hodovníci vesele si vedou." Vzali si tedy Němci z celé koledy jen část nejveselejší a dali pak její jméno každému bujnému veselí. Možno, že také u nás přísloví „nohy mu jdou po koledě," což říká se o opilém, ze starých zvyků má původ.

Právě zmíněný bujný způsob koledy zavdával vrchnosti duchovní, když křesťanství bylo zavedeno, častou příčinu ku pohoršení, stížnostem a pak zákazům. O některých stala se již zmínka, jiných hojný počet dal by se uvésti. Ale již záhy přišla církev na lepší způsob, jímž by pohanské zvyky odstranila. Slavnosť narození Kristova byla v církvi všeobecně zavedena ve 4. století, ale neslavila se původně v dobu nyní zvyklou, nýbrž 6. ledna, tak že spadala v jedno se svátkem tříkrálovým. Teprve později církev přeložila významnou slavnosť svou — narození Kristovo — na den, kdy pohané slavili obrození slunce, na den 25. prosince. Jeví se v tom táž moudrá opatrnosť církevní, která i v jiných věcech hleděla přispůsobiti se mravům domácím a poměrům časovým, — třebas jinak v některých věcech stála vytrvale na starém svém stanovisku. Spojení těchto dvou svátků bylo ostatně se strany církve dosti šťastné: pohané slavili vzrůstající slunce, křesťané také klaněli se slunci, které jim vzešlo v osobě Kristově. —

Rozumí se samo sebou, že koleda nabyla potom rázu zcela jiného, křesťanského, právě tak jako svátky vánoční podlehly, mimo přečetné, posud zachované zvyky z dob pohanských, úplně ritu křesťanskému.

Hlavní rysy karakteristické ovšem zůstaly. Jest to především bujará veselosť, ovšem hledíc ke dřívějším dobám valně umírněná, kteráž vykládá se v našich písních na radosť z narození Kristova a spasení lidstva: veselí toto, jak níže ukážeme, má jinde ráz mnohem živější než u nás. Hlavně pak jest to štědrosť, která se koledou zvláště k chuďasům, ve mnohých zemích však i ku příbuzným a známým jeví dary jim udělovanými: štědrosť tato bývala druhdy výrazem citu pro všeobecnou svobodu, o níž se již zmínka stala, — podarováním totiž měl býti chuďas alespoň na ten den zbaven pout chudoby, která jej často i v tělesné nevolnictví přiváděla; kromě toho měla přispívati k rozšíření radosti a veselosti, ani by chuďasové jinak právě v ten čas chudobu svou těžko cítili a tudíž veseliti se nemohli. Jak u křesťanů štědrosť tato se vykládá, ze štědroty totiž boha, který lidstvu synem dar největší učinil, — netřeba se zmiňovati. — Spokojenosť a vzájemná přání dobra v lidstvu, mír a klid v lidstvě i ve vší přírodě jsou taktéž známkou vánoc a s nimi též naší koledy.

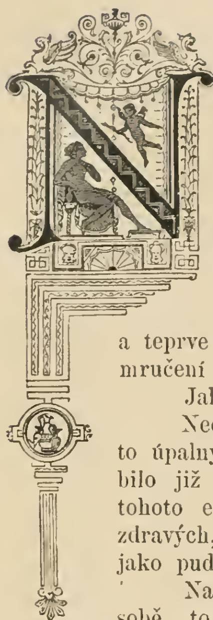
Koledovati počíná se u nás, právě jako u jiných Slovanů ritu katolického a rovněž u Němců (v zemích alpských), na štědrý večer, a trvá čas koled odtud až do Tří králů; hlavním, a u nás nejvíce svěceným dnem koledním jest svátek sv. Štěpána, jenž s některými zpěvy koledními již takořka srostl. Cti této dostalo se zmíněnému světci zajisté jen za šlechetný úřad almužnický, který ve mladé církvi zastával. Svátkem tříkrálovým se koleda „zavírala,“ jak se v Čechách říkalo. — U nás koledují děti i dospělí bez rozdílu, a kdy se jim zlíbí, neboť „koleda je o vánoce, může po ní chodit kdo chce,“ — jak praví naše národní píseň. V některých krajinách polských a rusínských jest dovoleno dětem (kolędnicy mali) koledovati toliko večer a v noci o božím narození, později koledují již jen starší lidé. U Němců slula celá tato doba „die zwölf Nächte“ neb „Anklöpferleinstage.“ Toto jméno vzniklo ze zvyku druhdy obyčejného ve krajinách, kde dříve Slované bydlívali, že totiž před jistými svátky bylo klepáno na vrata domu a voláno při tom „gut heil!“ — Klepání toto za dob pohanských bylo tolik jako u nás vyzvánění před většími svátky. (Dokončení.)

Démantová garnitura.

Polodrama ze všedního života

od

J. Arbesa.

N ad míru prudká bouře podzimní právě dozuřila; — „elektrický aparát“ matky přírody již jen potrhává... Z šedých, jednotvárných mraků, jež se už do syta „vyplakaly“, šlehá jen občas a z dáli slaboučký blesk a teprve po dvaceti a více vteřinách slyšeti chrochtavé zamručení hromu.

Jak zcela jinak bylo před hodinou!

Neobyčejné, po několik dní trvající vedro — poslední to úpalný pozdrav léta s naším podnebím se loučícího — působilo již tak „červencovitě“ (možno-li totiž v tomto případě tohoto epitheta po stránce jazykové užiti), že i lidé úplně zdravých, ba „ocelových“ nervů stávali se již melancholickými jako pudlíci za nejparnějších letních dnů.

Na štěstí poskytla dobrodušná matka příroda sama sobě, to jest „přírodě trpící“ — v pravý čas osvěžující prostředek v podobě dobročinného lijáku, provázeného vichrem, bleskem a za takových okolností skoro nezbytným hromem.

Bouře přikvačila krátce po třetí hodině odpolední s úžasnou rychlostí. Ačkoli už podzimně obstarožná, rozzuřila se s neurvalou prudkostí vášnivé mladice „v nejlepším věku“.

Šedavě zamodralá, bezoblačná obloha halila se tak rychle v temné kápě hrozivých mraků, že vichr, hlavní pomocník, dechem sotva stačil. V několika minutách nebylo po žhavém slunci, azuru, bezvětří, dusném vedru a všech ostatních atributech vládnoucí královny nebes ani památky.

Ledový vichr fiče a skuče nebo hučivě sténaje, skláněl nejvyšší stromy skoro k zemi, lomcoval keři, že choulily se úzkostlivě k vyprahlé půdě — trhal došky a šindele se střech — a žena před sebou kotouče prachu, smetí, slámy a jiných málomocných „atómů“ přírody, hnal se s dusivým lomozem vpřed, jako několik pluků jízdy k poslednímu, rozhodnému útoku na nejpevnější postavení nepřítelovo...

V brzku zdála se býti celá příroda v nejhroznějším zděšení: z mraků blesky jen sršely, hřmění takořka neustávalo — slovem „soudný den“ byl na zápraží, jak ctihodná, odvěkým prachem již z dáli zářící fráse dí.

A proto běda každému, koho rozpoutaní živlové přírody, kteří nemívají se „suverénním pánem a králem“ své vlastní matky žádného milosrdí — překvapili pod širým nebem... Nestihla-li ho žádná vážnější pohroma živelní, promokl „na kůži“...

Blaze však bylo každému, kdo chráněn před hněvem soptící matky přírody, mohl se na řádění živlů pouze dívati...

Jedním z těchto šťastných smrtelníků byl pan Florian Hanibal, přednosta stanice x-ské dráhy.

Spozorovav, že blíží se bouře, zarazil podle předpisu „špejl“ — (jak nazýval prostý nástroj, kterým se v telegrafickém aparatu přerušuje elektrický proud, aby nezbedný blesk v nepříčetném stavu nemohl podniknouti drzý výlet přímo do aparatu a ve své bezmyšlenkovité zaslepenosti netoliko celý aparat, nýbrž i telegrafistu a vůbec vše, což v nejbližším okolí se nalezá, na padrť nerozbil) — slovem pan Florian Hanibal zabezpečiv se ve svém bureau proti nepředvídanému výbuchu hněvu matky přírody, pošoupl stolici — na které byl seděl, když před několika minutami dal signal do nejbližší stanice, že nákladní vlak stanici jeho právě opustí, — blíže k oknu a maje nyní asi na dvě hodiny svatosvatý pokoj, zadíval se bezmyšlenkovitě oknem ven.

Je to mužík droboučké postavy, skoro kost a kůže. Na pohled zdá se býti čtyřicátník; ale v pravdě má už své abrahamoviny za zády.

Nápadně vyvinuté, v pravdě granátnické kníry dodávají sice tváři ostrých tahů výrazu zmužilosti; ale plavá barva jejich a ještě plavější barva hustého, „genialně rozcuchaného“ vlasu zmužilost zase paralysuje. V celku prozrazuje fysiognomie páně Florianova přitrpčelý, skoro mrazivý klid, vlastně resignaci muže, kterýž byl přísným konáním nesnadných, mnohdy i mozolných povinností svých zažehnal všechny démony zpupnosti, nespokojenosti a všech těch nectností, které člověku — z „bláta společenského“ aspoň na „chodník společenského postavení“ se deroucímu, — život po leta ztrpčují.

Pravidelnost a souměrnost hlavních rysů, pěkně vyklenuté čelo, ušlechtilý nos, malé, ale výrazné, bleděmodré oko, energická brada — vše to trpkost výrazu mírní. Kdo však se vyzná ve fysiognomiích lidských jen poněkud, byl by ve tváři té shledal stopy prudkých bouří duševních: — mělať — nyní již ovšem se drolící — pečeť dávné nespokojenosti, úmorné a vysilující práce, vůbec onoho krutého zápasu životního, jaký jest nucen podnikati skoro každý, kdo chud a bez dostatečného vzdělání, bez přátel a bez protekce snaží se s napnutím veškerých svých sil dodrápati se vyššího společenského postavení, v němž jiní šťastnější smrtelníci, nechť už vlastní zásluhou nebo protekcí, octnou se začasté bez namahání, hravě.

Pan Florian osiřev totiž ve svém patnáctém roce, právě když byl kvartu absolvoval, protloukal se životem, jak vůbec bylo možno. Po nějaký čas diurnoval u advokáta, pak šťastnou náhodou octnul se jako diurnista u dráhy a poněvadž měl otevřený smysl pro věci praktické, vpravil se brzo v nové své postavení a stal se dosti zručným, spolehlivým, ovšem nehrubě skvěle placeným úřadníkem železničním.

Druhé toto „povyšinutí se“ stálo jej ovšem celou řadu let nejsvědomitější práce, bezpříkladného sebezapírání a úmorného namahání. Avšak — jak u lidí tohoto rázu obyčejně bývá — on toužil přece ještě výše; neboť alfou a omegou veškerých jeho přání bylo státi se přednostou některé z menších stanic, kde by mohl v klidu a spokojenosti ztráviti zbytek svého života v odloučenosti od celého světa, jenž mu byl, poněvadž s ním býval vždy jen v pranepatrném spojení, skoro až lhostejný, mnohdy i odporný.

Pan Florian Hanibal sloužil tedy u dráhy „od piky“ — sloužil věrně, ba vzorně. Přes to vše bylo by nejvřelejší jeho přání zůstalo nevyplněno, kdyby před několika lety náhodou nebyl se stal přednostou pražského nádraží muž, kterýž s ním před čtyřiceti a více roky do školy chodil a nyní poznav v panu Hanibalovi netoliko vzorného úřadníka, nýbrž i dokonalého člověka, stal se mu upřímným přítelem. Seznav jeho přání, přičinil se k tomu, aby byl přítel Hanibal z pražské stanice, kde byl až dosud nepřetržitě v kanceláři zaměstnán, povýšen a po svém přání přesazen jakožto přednosta na stanici v nejbližším blízku Prahy, tak aby mohl býti s pražskými kolegy i Prahou v nejužším a nejpohodlnějším spojení.

Vzácný tento akt přátelské úslužnosti vzbudil v duši páně Hanibalově nejvřelejší city vděčnosti. Děkoval vzornému příteli se slzami v očích, což jest u člověka v „trhanské“ službě železniční, která skoro k bezcitnosti otužuje, neobyčejnou řídkostí.

Přítel, muž ryze „zlatého srdce“ — perla perel, řekl by básník — díků vůbec ani nežádal. Ujal pana Hanibala za ruku, potřásl jí a přivinuv pak přítele k ňadrům, políbil jej — nejinak nežli jako bratr bratra, ovšem bratr pravý, vzorný.

Ba více — přítel, muž intelligentní a nepředpojatého názoru v svět, osvědčil se za příležitosti té také ještě jako vzorný otec, to jest jako otec dbající duševního blaha svého jediného dítěte nepoměrně více nežli hmotných prospěchů . . .

„Víš co, milý Hanibale,“ pravil důvěrně hlasem skoro rozechvěným, „zasvěťme tento okamžik tvé svrchované spokojenosti také ještě aktem —“

„Jakým, jakým?“ vpadl kvapně pan Florian, a oči jeho zaleskly se v blahé předtuše.

„Vím, že tvůj syn Václav,“ počal páně Florianův vzorný přítel, „miluje moji Elišku — zasnubme je!“

„Ale vždyť můj Vašíček teprve loni absolvoval,“ dovolil si pan Florian namítnouti, „a posud ještě jako inženýr-aspirant laboruje . . .“

„Nic nevadí, milý kamaráde,“ zněla resolutní odpověď. „Vašíček je švarný hoch a bude z něho výborný „trhan“ — ve dvou, třech letech může býti vrchním inženýrem . . .“

„Jeli možná?!“ zadivil se pan Hanibal.

„Právě dnes byl mou intervencí jmenován přednostou tratě třetí sekce se služným osmnácti set zlatých . . .“

Pan Hanibal zajásal a byl by přátelskému příznivci svému padl okolo krku, kdyby jej byl tento oběma rukama nezachytil.

„Věc je tedy vyřízena, není-liž pravda, milý Hanibálku?!“ ujal se slova přítel. „Dám své dceři prozatím věnem dvacet tisíc, — příští měsíc, až budeš na své stanici, mohou býti naše děti zasnoubeny a sňatek může následovati v půl letě, jakmile se totiž tvůj Vašíček v novém svém působišti poohledne.“

Pan Hanibal byl jako u vytržení. Takového nahromadění štěstí nebyl by se ani ve snu nadál. Byl člověk resignace skoro již ani nedoufající a právě v době, kdy doufal již jen v okamžicích největšího optimismu a to vždy na nejvýše ve zlepšení nejzvolnější, sype se mu štěstí, jako

by je Štěstěna z rohu hojnosti v návalu horečného přechmatu přímo rozhazovala!

Po tomto výstupu byl po několik dní jako v polosnění. Nemohlť ani uvěřiti, že se vše to opravdu sběhlo. Někdy, obzvláště když byl o samotě, byl radostí jako šílený: plakal a smál se, lomil rukama a hned zase vypukal v jásot skoro křečovitý.

Posléze tato duševní bouře přece se utišila a pan Florian nabyl zase své obvyklé duševní rovnováhy. Ale přítel, jenž mu byl tolik radosti připravil, byl mu nyní bohem, před kterýmž by byl den co den poklekal, aby se mu v slepé oddanosti klaněl — — —

Takový tedy byl přednosta — xské stanice, jenž si byl před bouří ve svém bureau pošoupnul stolici blíže k oknu a usednuv na ni skřížil ruce v klíně a díval se oknem na vzpouru živlů.

Sedě měl vzezření skoro marcialní. Mohutné kníry aspoň dodávaly tváři jeho daleko více přísnosti, nežli se v ní zračilo, neboť základní rys trpkosti nedal se vyhladiti a budil spíše jakousi útrpnost nežli bázeň.

Pan Hanibal úřadoval jako přednosta stanice již na šestý měsíc k úplné spokojenosti svých představených, v první řadě svého přítele — souchefa. On sám byl svrchovaně spokojen. Stanice jeho, ponze devět kilometrů od pražské stanice vzdálená, byla malá, skoro pouhá zastávka, tudíž netoliko vzhledem k úřadní manipulaci, nýbrž i co do spojení s Prahou nad míru výhodná.

Vystoupilo-li tu někdy z vlaku pět osob, mluveno o tom po celý měsíc jako o nějaké katastrofě. Obyčejně nevystoupil a nevstoupil nikdo: jednou za den jedna nebo dvě osoby, zřídka kdy více, ačkoli tudy denně neméně nežli sedmero, po případě i osmero osobních a smíšených vlaků projíždělo.

Chtěl-li pan Hanibal do Prahy nebo jen na pražské nádraží, aby se s kolegy neb se svým vzorným přítelem sešel (a jiných známostí vůbec ani neměl), stačilo vsednouti v kterýkoli osobní vlak a v osmnácti minutách, minuv jen jedinou zastávku, byl u cíle. Kdyby byl v stanici páně Hanibalově zastavoval i rychlovlak, bylo by k jízdě stačilo jedenáct, po případě i deset minut; ale pan Hanibal byl i tak úplně spokojen.

Uvážíme-li ještě, že ve čtrnácti dnech mělo býti štěstí jeho dovršeno sňatkem jeho syna s dcerou dobrodincovou, možno si učiniti aspoň přibližně pojem o duševním jeho stavu.

A nyní vpravme se v situaci! Odpovězme si na otázku, čím asi byla muži tomu prudká bouře, která se byla právě s veškerou neurvalostí jarních a letních bouří rozzuřila!?

Nalezaje se v úplném bezpečí díval se pan Hanibal s ledovým klidem oknem na burácející živly. Orkánem skláněné topoly a jiné stromy a keře, hučivý lomoz vichru, hukot a praskot, crkot a šplounání dešťových kapek, jež vichr divoce hnal přímo do oken, tak že v pravém slova smyslu jako k útoku bubnovaly — vše to i jiné: jako křižující se blesky a takměř ani neustávající hromobití zůstavilo pana Hanibala apathickým. Bylo mu, jakoby se díval na představení loutkového divadélka — tak prostinkým, tak všedním a bezvýznamným zdálo se mu býti hrůzně velkolepé divadlo přírody.

Po celou skoro hodinu, po kterou bouře trvala, zůstal téměř bez pohnutí; ve tváři jeho ani sval se nepohnul. I když byla bouře přímo nad stanicí, když hrom následoval bezprostředně po blesku nebo duněl zároveň s ním, zůstal pan Hanibal úplně netečným jako v ztrnutí.

Duše jeho, v poslední době tak často příjemně, ale zároveň také horečně rozechvěná, byla zase, abychom tak řekli, úředně ledová — pan Hanibal nalézal se v normálním stavu duševním.

Za nejpříšernějšího hukotu větru a nejhroznějšího hromobití zpomínal úředních záležitostí, kterými se po tolik let výhradně zabýval. Občas vyhoupnul se z chaotického vlnění suchopárných zpomínek moment význačnější; ale ani ten pana Hanibala nevzrušil... Ba i později, když už bouře se vzdalovala a myšlénky páně Hanibalovy náhodou zakroužily kolem nedávné minulosti; když si připomenul své nenadálé štěstí — nebyl by z tváře jeho ani nejbystřejší pozorovatel vyčetl více, nežli že jest „chladný až po srdce,“ jak po německém básníku často se opakuje.

Toliko jednou šlehla ledovou duší jeho vřelejší myšlénka — cosi jako slaboučký, sotva pozorovatelný zásvit čehosi posud ještě ani netušeného, neřku-li vysloveného. Byloť mu, jako by ze středu nezkaleného štěstí a svrchované spokojenosti vyhoupnul se zarůžovělý obláček, z něhož šlehnul divuplný zásvit neskonale čarokrásného lesku — cosi jako náhlé otevření perspektivy, že může býti ještě šťastnějším a spokojenějším nežli jest — slovem ledovou duší jeho kmitnul paprsek vzniklý v tajuplné výhni ctižádosti.

Až dosud, tudíž skoro po celé půl století, neměl pan Hanibal na zřeteli nežli „popošinutí“ v ohledu hmotném, tudíž moment výlučně animalní; a teprve nyní, když byl v ohledu tom dosáhl všeho, po čem tolik roků toužil a práhnul, šlehlo duší jeho cosi jako doplněk — záblesk touhy po uznání duševním, po vyznamenání . . .

Avšak byl to pouhý kmit — chladnou, ledovou duší páně Hanibalovou projelo to jako příjemný záchvěv, když člověk z jara poprvé pocítí účinek hřejícího sluníčka — načež zůstala duše zase netečnou, chladnou, ledovou . . .

Zatím byla bouře, jak jsme již na počátku tohoto vypravování připomenuli, dozuřila a dozvuk její — vždy více se vzdalující hřímání — podobal se již jen mručivému chrochtání.

Pan Hanibal konečně instinktivně vstal a obrátil se k telegrafickému aparatu.

Mžiknutím nabyla celá postava rázu zcela jiného, nežli jaký jevila, dokud seděl. Marcialnost tváře arci i nyní ještě zůstala; ale malá, drobná, suchoučká postavička, tenoučké ručky, a takové též, skoro hůlkám podobné nožky — slovem celek měl náhle ráz skoro komický.

Laskavá matka příroda sice ve své nevyzpytné rozmarnosti s mnohým z nás smrtelníků ledajaks si zahrála a mnohého z nás přímo zpitvořila; ale tak bezdůvodně, tak přímo negalantně jako k panu Hanibalovi, zachovala se k málo komu. Nezmrzačila ho sice, aniž zpitvořila; naopak zachovala se k němu v porovnání s oněmi, kterýmž na těle i na duchu ublížila, přece jen laskavě: ale míti vzezření

marcialní, dokud sedíme, a buditi netoliko soucit, nýbrž smích, jakmile vstaneme, jest přece jen cosi, proti čemu lze právem aspoň protestovati.

Pan Hanibal však už dávno všech protestů se vzdal a nenapadlo ho už macešskou matku přírodu jakýmkoli steskem nebo jakoukoli výčitkou obtěžovati. Přivykl sám sobě a naučil se tělesné nedostatky vzorným chováním a vůbec virtuosním zacházením s lidmi paralysovati.

Povstav nyní přišoural se drobným, skoro bychom řekli „slepičím krůčkem“ k telegrafickému aparatu. Bílá suchá ručka vytáhla zručným hmatem „špejl“, kterýmž byl elektrický proud před bouřkou k účelu ochrannému přerušen, čímž vyřízeno prozatím vše, čeho okamžitě služba nádražní vyžadovala.

Telegrafické spojení „vzhůru“ i „dolů,“ to jest po trati od Prahy i ku Praze zase docíleno — a pan Hanibal mohl si opět zcela klidně usednouti. Ale mimoděk zůstal u aparatu státi a jsa k oknu zády obrácen zadíval se v neurčité prázdno.

Po několika vteřinách se mu zdálo, jako by byl podle okna jeho bureau kmitnul nějaký stín. Střelhbitě jako čamrdička se otočil a spatřil na perronu čtvero osob.

Již chtěl učiniti několik kroků směrem k oknu, by se přesvědčil, kdo v dobu, kdy neočekává se žádný vlak, mešká na perronu — v tom jedna z osob tak se obrátila, že viděl jí přímo do tváře.

Zůstal jako přimrazen. V tváři jeho kmitly mírné rozpaky — poznalť na první pohled prince X.

V následujícím okamžiku však rozpaky zmizely: šlehlať duší jeho myšlenka zcela přirozená:

„Patrně překvapila prince a družinu bouře na honbě — a bude potřebí zvláštního vlaku . . .“

A nerozmýšleje se shybnul se poněkud a stoje „zavolal“ telegraficky Prahu.

Praha v okamžiku se ozvala a pan Hanibal několika úhozy na klapku telegrafoval v „úředním jazyku“:

„Princ X. zde — zvláštní vlak.“

Napadlo mu sice, že snad přece nejedná správně, když telegrafuje o zvláštní vlak, dokud nebyl vlak nikým objednán. — —

„Ale vždyť mohu depeši okamžitě odvolati,“ domyslil; „v Praze bez toho nejsou pohotově a dříve nežli vyjedou“ — —

Úplně domysliti nebylo ani třeba.

V témže okamžiku zazněl z Prahy zvonkový signal, že vlak odjíždí.

„Nu — jen se nepřeražte!“ pomyslil si pan Hanibal. „Však tu tak brzo nebudete!“

Na to obrátil se klidně k oknu a zůstal stát, jakoby byl na rozpacích, má-li vyjíti na perron a vzácné hosty uvítati nebo vyčkati, až snad někdo vejde do bureau.

Tak setrval bez pohnutí asi po tři nebo čtyry minuty. Potom však přece popošel několik kroků ku zaskleným, na perron vedoucím dveřím — leč v témže okamžiku dvéře otevřeny a vstoupil lokaj.

„Jeho Výsost přeje si zvláštní vlak do Prahy,“ ozval se lokaj.

Dříve nežli pan Hanibal odpověděl, vstoupil princ sám.

Pan Hanibal devotně se uklání a šeplavý hlásek jeho zdvořile ševeli:

„Račiž míti Vaše Výsosti jen několik minut strpení — zvláštní vlak bude tu okamžitě.“

„Okamžitě!“ usmál se princ nedůvěřivě; ale pronesl slovo to tak šeptmo, že je klanící se pan Hanibal ani nezaslechl.

Zatím byli do bureau vstoupili i druzí dva princovi průvodčí: pobočník a druhý lokaj — a pan Hanibal nevěda patrně, co by dále pronesl, nebo chtěje mírné své rozpaky ukrýti ucouvnul k telegrafickému aparatu a jal se na klapce a okolo ní cosi ohledávati, což s místa, kde princ právě stál, podobalo se hravému výkonu telegrafování.

„Bouře nás překvapila na honbě,“ připomenul asi po dvou minutách princ, jenž byl počínání páně Hanibalovo mlčky sledoval; „rád bych byl co možná brzo v Praze“ — —

„Okamžitě, Výsosti,“ ozval se pan Hanibal skoro šeptem vpadnuv princovi nehrubě galantně do řeči, načež princ doložil:

„Ostatní, kteří se byli skryli v lese, odjedou do Prahy večerním vlakem osobním.“

V tom všimnul si pan Hanibal, že princ, jemuž byl lokaj promoklý plášť již dříve sňal a přes nejbližší stolici přehodil, rozhlíží se, jakoby něco hledal. Současně pohledl na princovy ruce a shledal, že by trochu čisté vody k umytí neškodilo.

„Račte, Výsosti, dovoliti,“ ozval se devotně, „okamžitě opatřím umývadlo . . .“

Po třetí již opakované slovo „okamžitě“ vyloudilo na tváři princově mírný úsměv. Ale pan Hanibal si toho nevšimnul; nevyčkav na svá slova ani odpovědi vyrazil z bureau.

Okamžitě se sice nevrátil; ale půl druhé minuty — a delšího času k opatření umývadla s čistou vodou a ručníku nepotřeboval — podobalo se skoro okamžiku.

Postaviv umyvadlo na stolici, na které byl v čas bouře seděl, přehodil ručník přes lenoch a uctivě několik kroků couvnul.

Princ po krátkém váhání povyhrnul si rukávy loveckého kabátu a jal si pomalu ruce mýti — — —

Co následovalo, možno pověděti několika slovy.

Myje si ruce vyptával se princ pana Hanibala na to a ono — na krajinu, lid atd.

Občas ustal v mytí a zadíval se odpovídajícímu přednostovi do očí. Táhna ruce po ručníku počal si je pečlivě utírati, což trvalo také asi dvè minuty. A právě v okamžiku, když si byl ruce utřel — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Litujeme, že musíme vypravování své na okamžik přerušiti. Neboť současně s tím, co jsme byli právě vypravovali od okamžiku, kdy pan Hanibal poznav na perronu prince, zavolal“ telegraficky Prahu a žádal za vypravení zvláštního vlaku, dálo se v pražském nádraží cosi, co jest s vypravováním naším v tak úzké souvislosti, že nemůžeme toho pominouti mlčením, aniž snad vypravovati později.

I v pražském nádraží byli krátce před tím, nežli pan Hanibal svůj telegrafický aparat vytáhnutím „špejlu“ — jak ve své hantyrce říkával — „uvolnil“, obdobnou operací přerušené telegrafické spojení zase obnovili.

V telegrafickém bureau meškal telegrafní úřadník a přednosta stanice, vrchní inženýr Albin Stoklasa, vzorný přítel, dobrodinec a nastávající tchán páně Hanibalova syna.

Z té příčiny nebude zajisté nemístno, věnovati i panu Stoklasovi po několik okamžiků pozornost.

Je to muž jako pan Hanibal taktéž již více nežli padesátiletý, silné, hřmotné a přece svižné postavy. Zdravím kypící, poněkud již prošedivělým temněkaštanovým plnovousem zarostlá tvář jeví jakousi mračnou přísnost; ale jasné, klidné, temně modré oči kárají tento výraz osmahlé, drsné, ale pravidelné, skoro bychom řekli mužně krásné tváře ze lži.

Bystrozraký fysiognomik poznal by na první pohled, že to vlastně dobrotisko, jež v dlouholeté drsné službě svého povolání uvyklo dávati původně dobrácké a srdečné fysiognomii své výraz přísnosti; slovem, že to muž, který dovede přísným neúprosným pohledem rozkazovati, začasté i hřímavým hlasem kárati, a po případě i zaklíti; ale který při tom všem pranic necítí, a mnohdy pranic jiného nemyslí, než aby byla věc, o kterou právě jde, vykonána právě jen tak, jak jest předepsáno.

Dodáme-li, že má pan Albin Stoklasa souměrně vyklenuté čelo, prošedivělý, krátce přistřižený vlas, řecký nos, husté obočí, kypré, ale přece jaksi sevřené rty, a zdravé, jak alabastr bílé zuby, pověděli jsme o něm v celku skoro vše, co jest při prvním pohledu nápadno.

U porovnání s panem Hanibalem jest pan Stoklasa pravý Apollo, kterýžto rozdíl arci bývá nejnápadnější, když oba tito přátelé stojíce podle sebe, živěji spolu rozmlouvají. Stoklasa, muž klidné rozvahy, chová se vždy odměřeně; Hanibal pak přes jakousi ztrnulost ve tváři nápadně živě — pozorujícímu je zajisté často napadlo, jako by hravý střízlíček laškoval s vážným zádumčivým havranem.

Rovněž tak rozdílna byla minulost těchto dvou přátel. U porovnání s panem Hanibalem byl pan Stoklasa pravé dítko Štěstěny. I on byl sice synem nehrubě zámožných rodičů, a podobně jako pan Hanibal záhy, v čtrnáctém nebo patnáctém roce věku svého osiřel. Na štěstí „ujal se“ ho vzdálený jeden strýc, kterýž mu sice z vlastní kapsy ničeho neposkytl, ale opatřiv mu prostřednictvím svých známých dvě stipendia a několik výhodných kondic v „lepších domech“ umožnil mu netoliko pohodlnější, nýbrž přímo závidění hodné studie, a jich dokončení.

Absolvovav polytechnický ústav s vyznamenáním, nastoupil Stoklasa dráhu praktickou, kde v brzku svou vzornou správností, pílí a svědomitostí domohl se výhodného postavení, a oženiv se bohatě žil v klidu a míru se světem i s rodinou toliko svým úředním povinnostem. I pro něj, jako pro pana Hanibala ostatní svět hrubě ani neexistoval; oba byli pravé typy ryze praktických mužů, kteří vždy mají na zřeteli zájmy nejbližší a neohlížejí se, aniž se starají o záležitosti, do kterýchž jim pranic není, byť to byly záležitosti dosahu světového.

V celku byl Stoklasa člověk nepoměrně měkčího srdce nežli Hanibal. Byl sensitivnější, možno-li totiž slovem takovým charakterisovati člověka jeho zaměstnání. Cit jeho byl snadněji vzrušitelný; ale nikoli jen ve směru positivním, dobrém, nýbrž i ve směru negativním. Avšak právě tak rychle jako cit Stoklasův vznikal, tak také buď zanikal nebo ustu-

poval citu jinému, tak že Stoklasa mnohdy již v bezprostředně následujícím okamžiku nevěděl, jaký cit jej byl před tím rozechvíval.

Tím měla povaha jeho ráz nad míru proměnlivý, možno-li tak říci — přímo aprilovský, a nikdo ji nemohl napřed ustanoviti. Zakaboněné čelo takřka v mžiknutí se vyjasňovalo, nebo na opak. Usmíval-li se, nemohl nikdo ani přiblíženě předpověděti, jak dlouho asi v této náladě setrvá; mnohdy zcela bezprostředně změnil se úsměv v mračnou přísnost, a dobrý náš Stoklasa zasoptěl hněvem a zařval mnohdy jako tur.

Na štěstí byl nápadně nakloněn pocitům mírnějším. V opáčném případu byl by býval muž ten pravou furií a tyranem.

Ve službě byl přísný, neúprosný. Znaje obor své činnosti, jako málo který z jeho kolegů, dovedl přesně stanoviti, co možno od toho neb onoho úředníka, v těch a oněch okolnostech žádati. Podřízené své prací nikdy nepřepínal; nikdy nežádal více nežli seč byli; ale co žádal, co byl jednou s rozvahou rozkázal, muselo býti vykonáno právě tak, jak byl rozkázal. V tomto ohledu byl pravým diktátorem a proto také vzhledem k celku výborným, vzorným přednostou.

Stanice pražská aspoň za jeho správy mohla sloužiti všem jiným za vzor. On na všechno pamatoval, o všem dovedl se po pravdě instruovati, všechno měl v evidenci a ku všemu dohlídl, slovem, v stanici jeho šlo všechno „jako na drátkách.“ Hodinová, ba minutová správnost jeho stala se v nejbližším okolí takořka příslovím.

Vedle toho byl ve svrchované míře spravedliv. Po celou řadu let, po kterou zastával namahavý a vysilující úřad starosty nejdůležitější stanice celé trati, nemohl si ani jediný úředník nebo kterýkoli jiný zřízenec dráhy postěžovati, že mu bylo jakýmkoli způsobem bezprávně ukřivděno. Rovněž tak jako nedbalost nebo docela nepoctivost ve službě co nejpřísněji káral a trestal, — chválil a přičinil se o odměnění správného, neřkuli vzorného konání povinností — slovem byl to přednosta, jaký snad v celých Čechách neexistuje.

Zvláštní náhodou meškal i Stoklasa právě tak jako přítel jeho Hanibal po celou bouři v bureau telegrafním, toliko s tím rozdílem, že neseděl, nýbrž stoje u zasklených dveří, na perron vedoucích, díval se na řádící živly a když pak bouře ochabla, a již jen drobně poprchávalo, na pošinování vagonů, jež bylo před bouří na čas zastaveno, a dálo se nyní na hlavní koleji, kde sestavován osobní vlak večerní.

Všední, pro přednostu stanice nejvšednější výjev ten Stoklasu sice naprosto nezajímal: ale díval se naň ze zvyku, poněvadž nic jiného pozornost jeho nevábilo.

Však v témže okamžiku, když přítel jeho Hanibal „volal“ telegraficky Prahu — instinktivně se obrátil. U aparatu Morseova systemu sedící úředník v mžiknutí panu Hanibalovi odpověděl, že jest k disposici a spustil hodinový stroj k otáčení proužku papíru.

Přednosta Stoklasa mechanicky přistoupil k pracujícímu stroji, a nadzvednuv levou rukou roztáčející se proužek papíru, na němž pan Hanibal svou myšlénku pomocí galvanického proudu v bodech a čárkách vyjadřoval, díval se naň zpočátku, dokud ze začátečních znamínkových písmen smysle ještě nepochytil, lhostejně, apathicky, ba více,

drže proužek v ruce, obrátil hlavu k oknu a zadíval se bezmyšlenkovitě na perron.

V okamžiku, kdy dotelegrafováno, obrátil hlavu a pohledl na proužek ve své levici.

Přečetl jej v nerozdílném mžiknutí a zvolav hlasitě: „Prinz N. hier — separatzug“ dodal k telegrafnímu úřadníku:

„Okamžitě dejte signal x-ské stanici, že zvláštní vlak odjíždí.“

Úřadník uposlechl. Však dříve ještě nežli dal první dvě rány, že pojede totiž vlak směrem od Prahy, byl již Stoklasa na perronu.

Lokomotiva, sestavující večerní osobní vlak, jela s jediným toliko vagonem druhé třídy s mírnou jen rychlostí právě mimo — a již již zastavovala.

Bleskurychle pospíšil Stoklasa k lokomotivě a obratným skokem vyskočil na stupínek k strojvedoucímu a dal přiměřený rozkaz:

„Zavěsit ještě jeden vagon první třídy!“

Strojvedoucí rozkaz ten vykonal. Náhodou nebylo více třeba, nežli popojeti jen ještě asi dvacet kroků na téže koleji nazpět a nejbližší vagon prostě připnouti — a zvláštní vlak byl připraven k odjezdu.

Vše to nevyžadovalo více času nežli asi minutu. Zatím byl Stoklasa také strojvedoucímu pověděl, kam a za jakým účelem se pojede.

Lokomotiva arci stála obrácena, právě jak byla náhodou posunovala; ale okolnost ta byla aspoň pro zpáteční jízdu výhodou.

Signal k odjezdu byl už dán; nádražní sluha signalem upozorněn stál u zvonce.

„Zazvoňte po třetí!“ houknul Stoklasa tak hlasitě, že se to daleko rozlehlo. Zvon zazvněl, lokomotiva dala obvyklý výstražný signal odjezdu a — právě asi v okamžiku, kdy pan Hanibal v x-ské stanici posud ještě stál ve svém bureau, jsa na rozpacích, má-li vyjíti na perron čili nic — vyjel zvláštní vlak z pražského nádraží.

Lokomotiva jela sice, jak už připomenuto, po zpátku, a bylo třeba větší opatrnosti; ale přes to jsouc u přítomnosti přednosty stanice řízena zručným a zkušeným strojvedoucím jela za nedlouho se zvýšenou rychlostí.

Vzdálenost devíti kilometrů ze stanice pražské do stanice x-ské projížděl obyčejný osobní vlak s jednou zastávkou v stanici bezprostředně předcházející, v osmnácti minutách. Se zvýšenou rychlostí jedoucí zvláštní vlak, jenž nestaviv se v právě připomenuté stanici, čímž tři až čtyři minuty čas uvyzískal, mohl vzdálenost tu projeti ve dvanácti neb i jedenácti minutách.

Leč o tom byli jsme se, tušíme, již dříve aspoň částečně zmínili, a proto vraťme se do bureau pana Floriana Hanibala v stanici x-ské, kterou jsme byli v duchu opustili právě v okamžiku, kdy sobě princ ruce utřel — — —

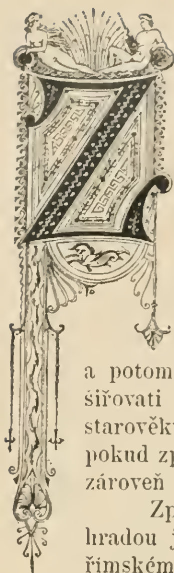
Nyní jen dodáváme, že v témže okamžiku, v bezprostředním blízku nádraží lokomotiva pronikavě zapískla. (Pokračování.)

O knihkupectví ve starověku antickém.

Napsal
dr. K. Cumpfe.

I.

Zářivé paprsky antické vzdělanosti nepřestávají posud vysýlati blahodárnou a oživující zář v literatury národů moderních. Proto není nezajímavo seznati spůsob, jakým šířily se plody nadšených básníků, ohnivých řečníků, hlubokých myslitelů a jiných veleduchů mezi vrstevníky a potomstvem, stávajíce se drahým majetkem národním. Rozšiřovati spisy mezi čtenářstvo bylo jako za doby naší, tak ve starověku úkolem především knihkupců, o jejichž činnosti hodláme, pokud zprávy dochované ze starověku dovolují, promluviti, majíce zároveň zření ke stykům, které je pojily se spisovateli.

Zprávy o knihkupectví řeckém jsou velmi skrovné, ale náhradou jsou nám četné doklady, jež vztahují se ku knihkupectví římskému od řeckého nevalně se lišícímu, takže můžeme sestaviti si celkem jasný obraz o způsobu rozšiřování knih mezi obecenstvo ve starověku řeckém a římském.

Řekové psali původně na voskových tabulkách a na vydělaných kožích; ale užívání jich vztahovalo se zajisté jen k nejnutnějším potřebám v životě veřejném a soukromém. Pro účely literarní začala záhy dovážeti se z Aegypta látka psací — charta — připravovaná ne z lýka neb vláken, jak za to se mělo, ale ze dřeně keře, zvaného papyros; z charty pak zhotovovaly se knihy antické v podobě závitků.

Dokud užívání aegyptského papíru nebylo všeobecné, nemůžeme si mysliti, že by byl čilý a jarý život zavládl v knihkupectví řeckém. Jest to zajisté zvláštní úkaz, že ony věci, jimiž jest podmíněna každá literatura, přijali Řekové z ciziny. Jako písmo pocházelo dle vlastního jejich mínění od Foeniků, tak jest závitek papírový prastarým původním vynálezem Aegypťanů. Kolem polovice pátého století vypravuje Herodot (V., 58) o Jonech, že nazývají psací látku z papíru posud dle starého zvyku nepravým jménem „kůže“, ježto kdysi, nemajíce papíru, psali na kozích a ovčích kožích. Sloučíme-li vypravování Herodotovo se zprávou, že Psammetich ochotně otevřel údolí nilské obchodu řeckému, můžeme souditi, že ne-li dříve, aspoň za doby té Jonové poznali papír aegyptský. A ježto známost papíru aegyptského padá v dobu tak starou, nelze zcela zavrhovati svědectví, že Peisistratos v Athenách a Polykrates na Samu založili bohaté knihovny, ač oba vládcové zahaleni jsou mythickým pološerem. Zpráva ta zdá se býti tím spíše hodnověrnou, poněvadž Peisistratos získal si o literaturu řeckou zásluhy veliké, dada čtyřmi způsobilými muži zredigovati básně nesmrtelného Homera; Polykrates pak veda nádherný dvůr, byl štědrým podporovatelem básnictví, čehož důkazem mimo jiné jest slavný pěvec Anakreon, jenž až do smrti samovládcovy žil na Samu. —

Od Řeků přijali Římané papírový závitek, kterýž v literatuře výhradně měl panství až do století čtvrtého po Kr. Vedle závitku užíváno i pergamenu, zvláště v potřebách soukromých: zejména sloužil spisovatelům k vypracování konceptu. V literatuře vyskytuje se ve případech řídkých a zvláštních; teprve čtvrtým stoletím počalo užívati se ho při publikacích literárních v podobě našich knih, jakkoli závitky z papíru vyskytují se ještě ve století pátém. Konečně vítězstvím křesťanství zatlačen závitek papírový knihou pergamenovou v pozadí.

Nejstarší zprávy, jež o rozšiřování knih a o knihovnách máme, spadají nejvíce v druhou polovici 5. století. Sofisté, pojednávajíce o různých předmětech lidského vědění, budili duševní činnost a zálibu v literatuře v míře značné, a ježto vědění své prodávali za peníze, možno souditi, že podnikaví jednotlivci začali rozšiřováním literarních plodů obchod vésti.

Jak velice rozšířeny byly spisy Protagory z Abdery, lze souditi z konfiskace, která je zastihla. Protagoras prý vyjádřil se v jednom ze svých děl, že neví, jsou-li bohové čili ne, a jací jsou, načež Athenští dali spisy jeho hlasatelem sbírati a na náměstí veřejně spáliti. Taktéž spisy Demokritovy těšily se z četného čtenářstva, neboť když Plato chtěl je skoupiti a zničiti, zrazovali ho přátelé z toho, dokládajíce, že práce jeho byla by marná, ježto knihy ty jsou v rukou mnohých. Z rozmluvy Sokratovy s mladým Euthydemem u Xenofonta (Mem. IV., 2) dovídáme se, že snaživý Euthydemus nešetřil nákladu, aby hojnou sbírku knih stále rozmnožoval, a tato šlechetná snaha dochází také plné chvály Sokratovy. Jako majitelé značných knihoven uvádějí se dále Eukleides a tragický básník Euripides, jenž byl zvláště pověstný náklonností svou ku knihám, neboť vzdálen jsa veškeré veřejné činnosti, oddával se klidnému studování a přemýšlení.

Komický básník Alexis vypravuje v jednom z kusů svých, kterak Herakles, byv vyzván od učitele svého Lina, by ze zásoby knih vybral si některou dle libosti — byl pak v knihovně té Orfeus, Homeros, Hesiod, tragoedie a díla jiná — vzal si knihu kuchařskou. Zprávy ty vesměs nasvědčují tomu, že v dobách těch měli jednotlivci hojné sbírky knih. O rozkvětu knihkupectví svědčí také vypravování Xenofontovo (Anab. VII., 5. 17.), že na lodích u Salmydessu stroskotaných nalézaly se vedle jiných drahocenných věcí též knihy, a zpráva zachovaná o Mnaseovi, otci Zenonově, kterak za příležitosti obchodních cest přinášel synu svému knihy z Athén a tím v něm lásku k filosofii vzbudil. I Nikokrates Cyperský a Klearch, tyran z Herakley na Pontu, sbírali pilně knihy. —

Nejvíce pověstnou stala se podivnými osudy svými bohatá knihovna Aristotelova. Věhlasný badatel ten, jenž obrovským duchem svým obsáhl veškeré vědění doby tehdejší, byl ve vědecké činnosti podporován královskou štědrostí vděčného chovance svého Alexandra Velikého, takže mohl zaopatřiti si knihy potřebné při svých studiích. Dle jedné zprávy prodal Neleus knihovnu Aristotelovu králi Ptolemaeovi Filadelfovi: dle jiné dostala se nejprve Theofrastovi, od něho přešla na Nelea; Neleovi nevzdělaní dědici zakopali ji v Skepsidě v území Troas ze strachu před králi pergamskými, takže vlhkostí a červy knihy vzaly velkou pokazu.

Po delší době koupil knihovnu tu Apellikon Tejský a odvezl ji do Athén; po smrti jeho zavezl ji Sulla do Říma. Odporující si zprávy urovnáme as nejlépe v ten smysl, že Ptolemaeos koupil jen bohaté sbírky Aristotelovy, kdežto Neleus podržel rukopisy děl jeho, jež později do Říma se dostaly. Grammatik Artemon z Kassandry sepsal již dokonce návod ku sbírání a užívání knih.

Vše, co posud bylo uvedeno, dokazuje, že knihy byly v dobách těch dosti rozšířené. Mimo uvedená výslovná svědectví jsou ještě jiné okolnosti toho dokladem. Básníci, filosofové, historikové a řečníci četli se velmi horlivě; zvláště božský Homeros, jemuž učili se chlapci ve školách z paměti, nescházel zajisté v žádném domě vzdělaném. Nikeratos uměl dle zprávy Xenofontovy celou Iliadu a Odysseu z paměti a nebyl zajisté mezi Atheňany jediným. Aristofanes vydával Atheňanům svědectví, že jsou hlavy výborné a vybroušené, ježto každý má svou knížku, z níž naučí se tomu, co slušno. A kterak mohlo obecenstvo athenské rozuměti literarní kritice, již Aristofanes paroduje Euripida ve svých komoediích tak často provozoval, kdyby nebylo znalo zevrubně tragiky své? A že znalosti té nenabylo pouhým posloucháním v divadle, jest patrno. Vedle toho byla značná spotřeba různých knih pro život praktický. Nescházely u Řeků knihy kuchařské — již za Platona jmenuje se Mithaikos autorem knihy kuchařské — dále sem patří sbírky anekdot, z nichž parasitové se připravovali; pravidla o slušnosti, jaké napsala na př. Fintys; seznamy léků, spisy polemické — Kefisodorus, žák Isokratův, vydal obhajovací spis svého učitele proti Aristotelovi — opisy nových zákonů a jiné toho druhu spisy. Jest tudy zřejmo, jak hojná byla poptávka po knihách; i nastává otázka, jakým způsobem se rozmnožovaly a mezi čtenářstvo rozšiřovaly.

Že by milovník literatury sám si knihy opisoval, nelze mysliti si při způsobu života, jaký občan athenský vedl, oddávaje se výhradně činnosti veřejné a větší část dne vzdálen jsa svého příbytku. Jednotlivé případy jsou výjimkou, majíce zvláštní příčiny. O Demosthenovi se vypravuje, že sám opsal Skráte Thukydida, a Kassander pořídil si prý vlastnoručně opis Iliady a Odyssey; než neobyčejná pilnost obou prýštila ze záliby, s jakou lnuli k oněm spisům. Taktéž nebylo v Athenách dosti otroků, způsobilých k opisování, a málo kdo měl tak zkušeného pomocníka jako Euripides Kefisofona, jenž prý mnohé knihy mu opsal. Proto poslal Antigonus Gonatas příteli svému Zenonovi z Makedonie otroky k opisování, z čehož zdá se vycházeti na jevo, že na dvoře makedonském vládl čilý ruch vědecký. Jinak půjčovali spisovatelé své rukopisy přátelům a žákům, kteří si je na vzájem opisovali; někdy odkázali v závěti knihy posud nevydané tomu či onomu k pečlivému uveřejnění, jako peripatetik Lyko Kallinovi; mimo to zabývali se učitelé pilně opisováním knih. Avšak pro velikou spotřebu literarních plodů nebyla by nikterak vystačila soukromá práce jednotlivců; proto objevují se záhy muži, kteří zavedli si obchod v rozšiřování plodů literarních. Hermodoros, posluchač Platonův, prodával v Sicilii, kam literarní novinky vnikly vždy později, spisy mistra svého, z čehož vzniklo přísloví, že cestuje ve filosofii: jako Hermodoros počínali si asi jiní. Anekdotou bezpochyby jest vypravování Diogena Laërtského, že švec Simon, v jehož

dílně Sokrates často prodléval, zaznamenával si jeho rozpravy a pak je uveřejnil, ačkoli pravda jest, že měli Athenští zvyk dělati si poznámky z hovoru a četby.

Jako v Římě, tak v Athenách nedělili se původně opisovači a prodavači knih či knihkupci; nejprve opisovalo se bezpochyby na zakázku, teprve později, když obchod s knihami nabýval vždy větších rozměrů, vycvičeni k rychlému a hromadnému opisování schopní otroci, jak se dovídáme ze zprávy svrchu uvedené o Antigonovi Gonatovi, a knihy do zásoby opisovány.

Ze století pátého zachovaly se první zprávy o objevení se knihkupců v Athenách; jakkoli z toho, že v dobách dřívějších nejmenují se, nesmíme činiti závěr záporný. Komický básník Aristomenes zmiňuje se v jednom ze svých kusů o „knihkupci“ a komik Kratinos o „opisovači knih.“ Též komický básník Theopompos, mladší vrstevník Aristofanův, mluví o prodavači knih a Nikofon řadí knihkupce v jednu třídu s prodavači sardelí, ovoce, fíků, koží, koláčů a jinými obchodníky. Eupolis a Aristofanes mluví o trhu na knihy nalézajícím se na náměstí, kde každá část měla své jméno podle zboží, jež se tam prodávalo; že by také v orchestře divadla Dionysova bylo bývalo ve dnech, kdy se nehrálo, skladiště knih, kde Anaxogoras za drachmu mohl se koupiti, jest omyl mnohých badatelů povstalý chybným výkladem místa v apologii Platonově (Apol. 26 D.)

Z doby Alexandrovy jest zajímavá anekdota Diogena Laërtského o Zenonovi, ježto z ní, byť nebyla jinak věrohodná, dovídáme se o prvním řeckém knihkupci děl klassických. Zenonovi stroskotala prý se loď s bohatým nákladem již u samého cíle cesty v Piraeu. Pohřížen jsa v trudné myšlenky procházel se městem a zastavil se u knihkupce. Ten prý četl právě nahlas z druhé knihy „Pamětí“ Xenofontových ono místo, kde se vykládá, že vytrvalá snaha po vědění je základem šťastného života. Zenon ptal se prý po mužích, s nimiž by mohl žíti takovým spůsobem; náhodou šel kolem cynik Krates a k tomu odkázal knihkupec Zenona. Z líčení toho, poněkud romantického, můžeme snad souditi, že knihkupci předčítali lidem, již nemajíce nic na práci, v jejich krámech jako v jiných dílnách dle řeckého zvyku za příčinou zábavy se shromažďovali, jednotlivé ukázky, aby kupce spíše navnadili, neboť nepodobá se pravdě mínění, že by byl knihkupec onen četl hlasitě pro sebe.

O cenách knih nemožno něco s určitostí tvrditi, neboť zprávy některé sem spadající týkají se buď nevydaných autografů neb knih vůbec vzácných. Zaplatil-li Plato za tři knihy Filolaa Pythagorovce 100 mín neb docela tři talenty, koupil-li Aristoteles málo knih platonského filosofa Speusippa za 3 attické talenty, zanechal-li Ptolemaeus Euergetes Atheňanům raději záruku 15 talentů, než by byl vrátil prvopisy tří slavných tragiků, nemohou ohromné sumy ty býti měřítkem pro obyčejné ceny krámské.

Za doby nástupců Alexandrových přestaly Atheny býti výhradním střediskem vzdělanosti a knihkupectví řeckého; na jejich místo nastoupila Alexandria. Jakkoli vládcové pergamští a syrští horlivě podporovali védy a literaturu, přece zastíněni byli slavnými králi z rodu Ptolemaeova. Bylať vůbec celá doba ta, postrádajíc velkolepého původního tvoření,

příznivá mravenčí pilnosti sběratelské, s kterou zároveň rozšířila se nesmírně touha po čtení. Ptolemaeus I. založil knihovnu v části města zvané Bruchium; Filadelfos doplnil ji, skoupiv knihy se všech stran, a založil ještě druhou v chrámě Serapia, takže obyčejně zakladatelem knihovny alexandrijské se jmenuje; i nástupci jeho neustávali v horlivé péči o sbírání a rozmnožování knih. Filadelfos chtěje nahromaditi co největší počet knih, nedoplňoval knihovnu dle určitého plánu, ale rozkázal skoupiti na všech možných místech zejmena v Athenách a Rhodu exempláry, jichž mohlo se dosíci. Šlo mu, jak se podobá, především o množství, takže jednotlivá díla nalézala se v četných exemplárech a knihovna podobala se ve mnohé stránce spíše velikému skladišti. Vedle koupě rozmnožovány jednotlivé spisy četnými opisovači. Z toho, že některé knihy byly v mnohých exemplarech, porozumíme zprávě jinak dosti zaručené, že počet závitků v Serapeum obnášel 42.800 a v Bruchium 490.000, kteráž čísla srovnáme-li je s největšími moderními knihovnami, zdají se nesmírná a nelze je nikterak uvésti ve shodu s počtem literárních děl za doby té! Později rozmnožena knihovna alexandrijská pergamskou, kterou daroval Antonius Kleopatře; knihovna pergamská obsahovala prý 20 myriad knih.

Následky hromadného skupování knih byly dalekosáhlé; všecky četnější trhy řecké dodaly knihy do Alexandrie za ceny velmi slušné! Vždyť vypravuje Galen o Ptolemaeovi Euergetovi, že nařídil všem lodníkům a plavcům, aby kamkoli připlují, knihy kupovali; vždyť byly udíleny zvláštní odměny za vypátrání dobrých rukopisů.

Rozmarem opravdu královským stala se Alexandrie středištěm knihkupectví a věd, tak že na některých místech jako v Athenách scházel často ten či onen rukopis, aby se pořídilo nové vydání. Že tím ceny knih velice stouply, jest samozřejmo; taktéž není s podivením, že spisovatelům, jmenovitě slavným, přikládaly se mnohé spisy podvržené za příčinou obchodní spekulace, jak již Galen si stěžuje; a stopy toho posud jsou v literatuře řecké patrny. Při rychlém a hromadném opisování vloudilo se v rukopisy mnoho chyb; slova podobně znějící změněna, řádky přehlédnuty, nad čímž už staří spisovatelé vedou si trpkou stížnost. Tak vypravuje Strabo, že grammatik Tyrannio a někteří knihkupci vydali spisy Aristotelovy s chybami pomocí neznalých písařů, aniž srovnávali opis s originálem; takové nedbalosti dopouštějí se prý i při jiných knihách v Římě a Alexandrii. Pilný a svědomitý knihkupec byl poznenáhla vzácnou výjimkou; odtud velebí Lukian, duchaplný spisovatel z druhého století po Kristu, Kallina a Attika, z nichž opisy prvého vynikaly prý písmem pěkným, druhého pak pořízeny byly se zvláštní pečlivostí; o ostatních knihkupcích doby své mluví s pohrdáním ve satirické stati, jejíž ostří namířeno jest proti člověku nevzdělanému a mnohé knihy si kupujícímu (IV.): „Kdyby mnohé knihy činily vzdělaným toho, kdo je má, byl by majitel ten v pravdě velmi vzácným; kdož by pak mohl závodit ve vzdělání s obchodníky a kramáři, kteří tak mnoho mají knih a je prodávají? A přece, chtěl-li bys je zkoumati, uznáš, že ani oni nejsou tebe mnohem vzdělanější, ale že jsou barbaři jazykem svým jako ty . . .“

Ježto vášeň pro knihy a zvláště prvopisy slavných autorů byla veliká, neštítili se knihkupci podvodu: proto nebyla poctivost jejich v dobré pověsti.

Z Diona Chrysostoma dovídáme se, že kladli knihy v hromadu obilí, aby dostaly barvu spisů starých a oklamaly ty, kteří s vášní opravdu šílenou starožitné rukopisy shledávali; takým nerozumným lidem posmívá se vtipně Lukian: „Měj si sebrané ony knihy Demosthenovy, které řečník sepsal vlastní rukou, i spisy Thukydidovy, jež od Demosthena osmkráte přepsány byvše krásně se zachovaly . . . než opice zůstává opicí, jak dí přísloví, byť měla zlaté odznaky.“ Aby knihy co nejrychleji se rozmnožily, měl Origenes v Alexandrii sedm rychlopisců, již v určitých dobách se střídali; dále měl tolikéž opisovačů knih zaměstnávaje i děvčata opisováním, jak dovídáme se z poznamenání Suidova.

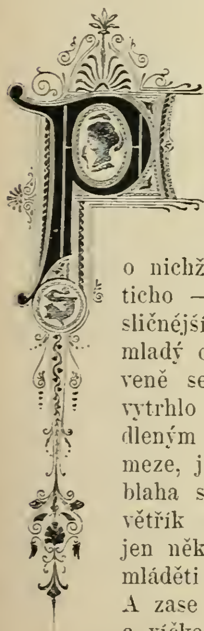
O poměru řeckého spisovatele ku knihkupci nelze něco určitého říci; zejmena nemáme ani sebe menší stopy toho, že by knihkupci byli vypláceli spisovatelům honorář aneb měli s nimi pevnou smlouvu, což vysvětlíme si snadno již z toho, že nebylo zákona, jenž by byl hájil literární majetek.

O knihkupectví u starých Římanů promluvíme ve článku druhém.

Osudný zajíc.

Dle přírody líčí

Frant. Procházka.

Podivné ticho zavládlo krajinou, jaké bývá jen za hlubokých nocí, kdy ze vzdálených vesnic zaslýcháš tlumené lání psů, nebo přervané zvuky hlasu lidského, o nichž ihned zase pochybuješ, že jsi je zaslechl. Takové ticho — a bylo přece úsměvné odpoledne jednoho z nejsličnějších dnů jesenních. Odmlčení to v přírodě spůsobilo, že mladý chodec ve stromořadí uprostřed údolí se zastavil a udiveně se ohledl. Neslyšelť nežli zvuk svých kročejů a to ho vytrhlo ze zamyšlení, aby se přesvědčil, že vskutku kráčí obydleným krajem. Příroda podobala se nyní onomu děcku vedle meze, jež polo dřímajíc při hejnu bílých husí, v pocitu plného blaha se vyhřívalo. Jako hluboký dlouhý oddech zašelestil větřík stromořadím a zanikl beze stopy jak úsměv na líci; jen někde třese se ještě lístek na větvi, podoben nedočkavému mláděti na kraji hnízda, jež touží odletět v neznámý svět. A zase ticho. To podivné, hluboké ticho, jež po stesku volá a víčka k dřímotě táhne. —

V temnézelené rozlehlé ploše, již tvořily trsy zemčat, pohyboval se věník bílých květů a za svlačcem, přes brázdu se pnoucím, vyhledla opatrně hlava zajícova. Zaostřené sluchy a pátravé oči nevynořily se ze stínu nad potřebu, aby ovládly rovné podélné údolí i s valnou částí

silnice, jejíž klikatý konec, jak se zdálo, pohlcoval hustý lesík olšin a zkroucených habrů.

Žvýkaje zvolna jako labužník lístky svlačce a křehounké výhony hráchu, jehož zrno sem bylo nějakou náhodou zapadlo, ustal zajíc časem i v tomto díle a zadívav se upřeně v některou stranu, jen jako po paměti jednou dvakráte pohnul čelistí, neb zatrhl nozdrami. Bylo však také nač pohlížeti. Nebe podobalo se jediné hluboké tůni, po níž zakroužily časem vlašťovky na pohled malounké jako roj komárů, nebo plula vážně sivá peruť sokola jak osamělá plachta korsárova po šírém moři. Nevysoko nad hlavou svištěl tenince zvonivý hluk tiplic ve stálých přechodech a sotva krok daleko spustil veliký zelený koník, visící na hroznu plodů zemčete, tak pronikavé zvuky, že sebou zajíc leknutím škubnul a mladou tenkou lusku s měkkým hráškem ze zubů pustil. Jako ze závisti dal se do zpěvu také cvrček až kdesi u meze a za ním druhý.

„Eh, jaká hudba!“ pomyslil zajíc a skloniv sluchy, skrčil se raději do brázdy. Malá ještěřice jela okolo a mrskajíc svižným tělem, ohledla se několikráte pichlavýma očkama po zajíci, jenž mimovolně nohou couvl.

„Co pak ta tu chce?“ napadlo mu i vyhnul hlavu z brázdy, aby popatřil, kam se as ten malý mrštný tvor ubírá.

S meze ozval se ospalý popěvek děvčátka, jehož nebylo viděti, a následkem těchto zvuků ustal křik koníkův i zpěv cvrčka.

Veliký čmel žlutě žíhaný jako husar usedl na květ bodláku opodál s hlukem a takovým nárazem, že se s ním hlavička bodláku i celý keř rozhoupaly a několik malých čmelů vyplašeně z květů povylétlo. — Zajíc uškubl zase svůdnou kleštku nadějného lusku a zabral se do požitku. Ostré bzučení na zemi vyrušilo jej opět. Sehnuv hlavu, uzřel zajímavé divadlo: Vosa seděla jako dravý loupežník na přemoženém trubci a bodala i kousala ho kam mohla. Bručivý nářek jeho mísil se s dravým křikem zvášněného vraha. Nářek i obrana napadeného znenáhla tichly. Vosa zakousla se mu do křídla u samého kořene a cloumajíc jím sem i tam, rvala je ze hrudi ven. Křídlo překlonilo se jako vyvráceno a za okamžik odpadlo. Vrah pustil se do druhého. Vedle samého loupežníka drápal se po záhonku vzhůru mravenec, nesa zajatého menšího mravenečka, jenž celý byl zkroucen, a hrudky svalovaly se mu pod nohama až dolů k vose.

„Tak malé a pere se to! Všechno se na světě pere,“ uvažoval zajíc a odvrátiv se od zbojníků, vyhledl pro vlastní bezpečnost. Na konci zeleného role při samém stromořadí s nažloutlým ovocem spatřil bílou boudu ze slámy. Dva hošíci, z nichž jeden měl vlásky jako vybělený len, hráli si na jezdce, vozíce se střídavě jeden na druhém okolo boudy. V pravo ležel muž podepřený na loktech mezi žlutými a červenými kupami ovoce a díval se upřeně do plamene, jenž olizoval malý učazený kotlík. Modravý řídký kouř mísil se s parou, vystupující z kotlíku, v jakýsi průhledný vlnivý proud a vznášel se v bezvětří přímo v hlubokou tůni nebe, kdež se rozplýval. Za ním zdálo se vše vlniti: i listí i větve se žlutým ovocem a čerstvě zorané brázdy na stráni a bílé zdivo na vršku.

Po silnici přicházel volným krokem nějaký muž. Měl na sobě nový myslivecký šat nejlepšího střihu, klobouk s ocasem tetřevovým,

novou torbu na straně a lesklou ručnici přes plece. Z daleka nápadny byly jeho vysoké, vyleštěné boty, sněhobílé prádlo a cvikr, jenž zářil oslnivě, když se v něm sluneční paprsky odrazily. Krásný honicí pes vlekl se za ním líně po prašné cestě, vyplazuje daleko pohyblivý jazyk. U samé boudy shodil muž elegantním hnutím ručnici s ramene a vešel za psem do zelené natě, jež zakryla vyleštěnou obuv. Zajíc, ač se opatrně přikrčil, nemohl od něho odvrátiti zraků.

„Jaké oči!“ žasl zajíc — „jak se mu svítí!“ V uleknutí skrčil se k samé zemi, ale zvědavost nedala mu. Vyhledl.

„Ne, takové oči!“ divil se, „jak asi jimi vidí!“ Muž se zastavil. Sňal cvikr a čistil ho hedvábným šátkem. Zajíc vypjal celou hlavu do výše. „Hle, čistí si je — a na kolenu — nyní si je zase nasadil — eh!“ Samým úžasem ztrnul zajíc a zadíval se vytřeštěným zrakem do těch zářících velikých očí, jež dají se čistiti na kolenu. Hle, nyní zdvihal muž onen dlouhý nástroj, jejž nesl, ku hlavě. Co to? Kam se to podělo? Bylo to přece tak dlouhé, lesklé a nyní neviděti než malé černé kolečko. —

Ubohý zajíc netušil, jak hrozný okamžik mu nastal. Posud chránil zákon mladý život jeho před střelnou zbraní a proto nevěděl o jejím účinku, leda ze zkazek několika starců, kteří vyprávěli pravdě nepodobné báchorky o pronásledování svého rodu. Zajisté nevíře podobné, neboť vyprávěli také, že pamatují doby, kdy nebylo ničeho zeleného viděti po celé zemi, jen trochu tmavězeleného jehličí, jež jakož i celá rovina pokryto bylo bílým, s nebe napadlým povlakem.

Že slunce po mnoho, mnoho dní nebylo viděti a všude fičel ostrý studený vítr až údy křehly . . .

Muž, který právě mířil ručnicí, byl pan professor z města, náruživý lovec. Až posud nezastřelil sice než několik vrabců, ale měl celý arsenál zbraní, bohatou knihovnu o zbroji a lovech ve všech pásmech a as tucet mysliveckých oděvů, mezi nimiž i onen sibiřského, alpského a skotského lovce. Dlouhým studiem nauky o zbraních, v níž začal sarmatským lukem, baleárským prakem a australským oštěpem, přišel až k vlastnímu vynálezu, zdokonalení totiž patrony systému Lefoucheaux. Nalezlť dlouhými zkouškami síly prachu, jež činil ve hmoždíři své paní, že prach jemnozrný a stejnozrný větší má účinek než hrubozrný neb dokonce nestejnozrný, jehož část nespálena vyletí z hlavně. Velikost broků pak, dovodil algebraickým důkazem, má se v přímém poměru k velikosti a vzdálenosti zvěře, pročež sestavil si různé patrony pro jisté vzdálenosti a při hlavni přístroj k měření dálky s diferencí nejvýš jednoho kroku při 100. Pro svůj vynález objednal zvláštní, dle modelu sestavenou pušku až z Anglie. Nedočkavě čekal na první den, kdy zákonem dovoleno bude zkusiti vynález na pohyblivém terči a los padl na našeho ubohého zajíce.

Byla to letos první rána na ostro v našem údolí a proto byl účinek její mocný. Příroda jako by se byla probudila z dřímoty a otevřela udiveně oči. Děvčátko u meze vykřiklo leknutím a povstalo. I husy její ustaly sbírati ovesné klásky a zdvihly v pokřiku hlavy do

výše. Zvonění cvrčků a koníků utichlo jako pohlceno nárazem rány, za to však zdvihl se dole u palouku celý mrak vran a v poplašném krákotu letěl k rákosnému rybníku vzdáleného mlýna. V polích a lukách zdvihaly se postavy žen, trhajících trávu, i pasáků a ohlédaly se, dílem s pokřikem, k zelené ploše zemčat, nad níž se rozplýval modravý lehounký obláček.

I nehybný muž mezi kupami ovoce povstával zvolna od ohniska, aby se po příkladě hochů podíval po výsledku rány.

„Běží nebo leží,“ děl při práci té s flegmatickým povzdechem.

A měl pravdu v obém. Zajíc běžel a myslivec ležel; jen část roury a rukáv se zeleným výložkem vyhlížely z natě. První, co se v nitru tohoto líného muže ozvalo, bylo podivení, pak jakýsi neuvědomělý cit soustrasti a konečně myšlenka na diškreci, již mohl dostati, přispěl-li nešťastnému lovci.

Tento pohledl vyjeveně na přikvapivšího muže a nechal se pohodlně zdvihnouti jako ten, kdo podobnou službu si zaplatiti může. První otázka jeho byla po zajíci.

„Barvil,“ pravil si se zadostučiněním, načež teprve přiložil hedvábný šátek k naběhlé tváři a otřel si krev na rtu naskočivší. Podporujícímu jej hlídači svěřil se, že vynález žádá ještě radikální opravy. U potůčku za polem vymýval si zkrvavená ústa. Ženy poblíž trávu trhající vyprávěly si něco o dvou vyražených zubech. K večeru mluvilo se sice ve vsi již o čtyřiceti zubech, což ale každý uzná za planý klep, ježto dorostlý člověk nemá jich více než třicet a dva.

Vrátíme se k zajíci. Ze tmavého kolečka, jakým jevila se mu namířená puška, vyšlehl blesk a v témž skoro okamžiku, než mohl se vzpamatovati ze svého překvapení, pocítil palčivou bolest v hlavě a v boku, jež ho omámila.

Blížící se jásavý štěkot psa vzpamatoval jej. Vyskočil a dal se mohutným skokem v opáčnou stranu od té, odkud vydávání ohařovo dolehalo. Kam? to nevěděl, neboť spolu s procitnutím z mrákot zpozoroval, že na místě posavádního jasného světla denního, přivalila se hluboká tma noci. Brzy navrátil se pes na zpět z marné honby, ale zajíc proto neustal v běhu. Snad myslel na ochranný les, ale na místě, aby se přímo dal k němu, zaměřil polokruhem ke vsi. Těžkým skokem dopadl do příkopu u silnice a vymrštil se pak na ni. Nyní spěl kus cesty rovně po silnici, zanechávaje za sebou sloup prachu, a divoký jásot chlapců, pasoucích na stráni a na louce, doprovázel jej. Po chvíli zdálo se, že tvrdá, nezvyklá půda silnice ho mýlí. Zabočil proto náhle v pravo, ale tu se právě také silnice se stromořadím zatáčela v pravo, tak že zajíc prchal dále uprostřed obou řad stromoví. Pomaten zahnul po chvilce v levo, ale jako osudem i zde byl záhyb silnice, která již odtud rovně vedla do vsi. Ti kdo přihlíželi k jeho útěku, spatřili tenkráte podivný zjev, že zajíc běží vytrvale po klikaté silnici a přímo do vsi.

Na kraji vesnice vyhříval se na slunci starý kulhavý pes a spal. Jen někdy poškubl kůží nebo pohnul ohonem, aby odehnal mouchy, což ale nevyrušilo ho ze sna, jenž byl nad pochybnost živý, ješto spáč

silně nosem hvízdal. Tu ho vzbudil úprk zajícův. Doba, kdy se tento staroch ještě za zajíci honíval, zdála se mu již mlhavým snem. Nyní, kdy více na takovou nemožnost ani nemyslil, přibližovala se mu opět divoká zábava mladosti. Povstal, nevěře sám sobě, a zapomenuv na kulhavou nohu i sešlé tělo, chvěl se rozčilením. Učinil několik skoků ku předu, chystaje se dle staré zkušenosti nadběhnouti zajíci, až tento pojednou zahne, spatře nepřítele. V tom obratu nesměl mu ujíti. Avšak plán tohoto starého veterána rozbil se o netušenou okolnost. Slepý zajíc totiž, nevida číhajícího psa, vrhal se přímo na něho skokem na pohled tak odvážlivým, že staroch připravený na jeho uleknutí a obrat. nad tím celý zkoprněl, a nechal kolem samých polobezzubých úst svých minouti poslední kořisť, kterou ještě v životě svém mohl uloviti. Rozzuřen tím neslýchaným úskokem pustil se za ušákem v chraplavém štěkotu. ale již po několika skocích cítil olověnou tíži v údech a vlekl zchromenou nohu, vyplazuje uřícen jazyk. Zajíc i on za ním vrazili pod nohy vozkovi, jenž kráčel při voze naloženém otavou, a odtud stočili se pod koně. Ti se poplašili a počali couvati. Vozka hnal se po zajíci. který se točil do kola. Tím couvli koně ještě více a vůz vysoko naložený skácel se do příkopu. Zajíc již pádil dále, kdežto pes pletl se ještě pod koňmi. Vozka ve svém překvapení a leknutí stanul, a vstrčil palec do úst, což neučinil již od nějakých třiceti let.

První bouři jeho odnesl neblahý veterán, jenž dostal takové rány za poslední svou honbu, že kňuče bolestí stěží se odvlekl. Cos podobného nepřihodilo se mu v celém životě.

Zajíc letěl dále.

Z vysoké bílé školy na návsi, polozakryté lipami, vycházely právě dítky po dvou v nejlepším pořádku. Šedovlasý hubený učitel. drže dlouhý lineál v ruce, udržoval se schodů smějící se a polohlasně mluvící drobotinu ještě v posledním stadiu kázně a řádu. Tu objevil se při potoce naproti škole zajíc a pouhým zjevem svým zabil všechnu autoritu pana učitele. Jako bouře rozehnala se ta cháska po ubohém slepci, jemuž sotva zbylo času, že u samých dětí obrátil a jinam zahnul. V davu nastal zmatek a plačtivý křik. Několik mladších povaleno k zemi. Bylo slyšeti chřupání břidlicových tabulek, lousknutí dvou neb tří kalamářů s černým účinkem, a jeden dědičný slabikář, jenž byl vychoval celou rodinu k vědomostem, rozlétl se jako jesenní listí po blátivém potoce. Také jeden všetečný nosík krvácel, a nejsilnější hoši. když se posléze z honby vrátili, byli od pana učitele zavřeni po škole. Tomuto svědomitému a morálkou naskrze prosáklému muži bylo skutečně líto, že děti poplašily zajíce, neboť počítal, že by mu byl v prvotním směru jistě vběhl do dvorku aneb do zahrádky, hustě ohražené.

Kde jaký pes ve vsi na slunci se protahoval aneb po soustu slídil. přibíhal již na první poplašný hluk veteránův a dával se v běh za kořistí. Ti, kteří byli uvázáni, sledovali honbu aspoň zuřivým rykem. Výhodou bylo zajíci, že v této době málo kdo ze starších lidí zdržoval se ve vsi; jen řídko kde batolilo se některé nemluvně v prachu silnice a to dalo se leknutím do pláče, když se přes ně hnala divoká, štěkající smečka. Na druhém konci vesnice, již takto zajíc s neslýchaným štěstím proběhl, bavili se dva sousedé rozprávkou přes celou šíři ulice. Tu za-

hledli honbu a stejnou myšlénkou vedeni, sháněli se po zbrani. Jednomu zdařilo se v čas dosáhnouti kýje, jenž druhdy při sekeře za topor sloužíval. Nakročil, rozmáchl se a hodil.

Přebolestné zavytí prvního psa za zajícem, jemuž kříž přeražen, jakož i okolnost, že se druhý soused oběma rukama za holeň uchopil, svědčily nad slunce jasněji o síle jeho ramene.

„Zajíc ve vsi — divná věc,“ začínal nešťastný hazeč nesměle další řeč. „Slýchal jsem vždy, že to znamená brzký požár. Co říkáte, sousede?“

Opustiv šťastně ves, dal se zajíc polmi. Pod nohami jeho střídala se zoraná prsť s ušlapaným strništěm, vzcházející zelenavou řepkou a výběžky palouků, jichž zeleň zdála se mezi temnějšími rolemi stékati jako bystřiny se strání do široké louky v údolí. Ač tu a tam zajíc narazil o vyvýšenější břeh, zůstávali stihači přece pozadu, ježto břeh šel značně do kopce a jejich supění udávalo slepému směr, kterým se měl bráti.

Na drahách před lesem páslo se veliké stádo ovcí. Ovčák stál opodál podepřen vzadu silnou holí a zabýval se zapalováním dýmky hubkou i ocílkou, při čemž se velmi vážně a napjatě tvářil. Pes jeho seděl naproti němu a nespouštěl s dýmky oči, jakoby říci chtěl: „Poslouchej, až si zakouříš — potom já!“ —

Uprostřed této práce zahledli oba, jak hejno zuřivých psů vráží do stáda a na vše strany je rozhání. Příčiny toho podivného zjevu neuhodli, což jim však nevadilo, aby útočníky co nejrychleji s krvavými hlavami neodrazili.

Zajíc, ani nevěda jak, vypletl se z tlumu ovcí, do něhož byl zapadl. Nikým více nepronásledován, zvolňoval znenáhla běh. Nedlouhým polem zemčat proběhl skrčen brázdou a pak již slyšel nad sebou šumění vysokého lesa. Právě když se takto ocítil v úplném bezpečí a uvolniti chtěl v běhu, aby oddychl po přestálém strachu, narazil hlavou na strom a překotil se.

Když se vzpamatoval, slyšel totéž šumění nad sebou, jaké slýchati bývá ve klínu vysokého lesa jehličného. Z rozbitých úst a nosu řinula se mu po kapkách krev a na tu, jakož i na raněný bok a vybité střelou oči posedalo hejno dotěrných lesních much, proti nimž stěží postačil palčivě bolestná místa tato otírati o ratolesti houštin a vysoký mech, kterým se nyní pozorně ku předu bral. Dotěrnost ta byla mu tím podivnější, že vůkol sebe tušil hlubokou noc. Ve skutečnosti ovšem sotva se slunce sklánělo nad horu a v lese, jenž kryl východní úbočí horské, hrálo si ještě v bohatém rouše jehličných korun zlatě zářivým leskem, sypouc mezi temnější stíny celé sloupy a deště hořícího zlata na hedvábné koberce mechu, jenž měnil se v nádherných barvách s úžasně jemnými odstíny. Rozlehlý keř ostružin, na polo ještě kvetoucí, jenž stál právě v takovém sloupu, podobal se zářící koruně, vroubené velikými, tmavěrudými granáty.

Toho všeho zajíc neviděl, za to však slyšel v hlubokém tichu i pád lístků jedlové šišky, již nahoře veveřice olupovala, bzukot much nad hlavou i těžký let vzdáleného chrobáka s hluchým zvukem, jaký

náraz tohoto na kmen způsoboval. Dech lesa byl vonný, vlažný, tichý jako dech usínajícího děcka, ale slasť jeho byla raněnému neznáma. Palčivá bolest hnala ho s místa na místo, až se konečně octl u hrčivého potůčku, u něhož chladil své rány na oroseném mechu a kapradinách.

Znenáhla umlkl bzukot much v rostoucím šeru a spolu s ochábnutím bolesti počalo se hlásiti unavení. Zajíc usínal, leč každé chvíle vytrhl se zděšen. Tu zdálo se mu, že vidí obrovskou žlutě žíhanou vosu, rvoucí bzučícímu trubci úd po údu, tu zase děsily ho ty hrozné oči lovcovy, zářící jako oheň a při bolestnějším škubnutí v hlavě domníval se spatřovati blesk vycházející z malého tmavého kroužku. Když se probudil, byl již plný den. Teplý záhřev ranního slunce vnikal sterým proudem do lesního klínu a z pokraji lesa zaléhal sem jásot skřivánkův. Nad hlavou vzbudil se opět bzučivý roj much. Z dálky nesl se lesním klidem tlukot datla, hluboký smutný hvizdot brávníka a až kdesi od močálu, z rybníka v les zabíhajícího, hlas osamělé čejky.

To vše, jakož i teplý zážeh sluneční, jenž těla jeho dostoupil, zdálo se zajíci připomínati den, ale pro oči jeho byla vůkol noc — temná a hluboká. Bral se proto opatrně ku předu, aby nikde nenarazil, ale navzdor tomu zaplétal se v ostré trní ostružin a hlohů, zapadal do dutin, vrážel do kmenů a kamenů a konečně spadl s jakéhos příkrého břehu. Byla to noc tak hrozná a dlouhá, že nedovedl se na podobnou upamatovati. Kam se jen podělo slunce, jež tak náhle z očí ztratil — jakoby je byl onen blesk ztrávil? Co as dělají nyní lidé v tak dlouhé noci — jak as létají ptáci v této tmě? Vzpomínka na lidi pudila ho dále do lesa; také hlad nutil ho, aby vyhledal potravy, ale cesta byla mu brzy zamezena. Nalezal se právě v místech, kde více než do půlkruhu vinul se věnec rozervaných příkrých skalin. Údolí toto, samo sebou smutné, stalo se jeho vězením, neboť ať zamířil kamkoli, všude narazil na chladnou zeď omšených balvanů. U pramene, ze skály prýštícího, středu údolíčka toho, zastavil se po každém takovém výletu. Zde stál mohutný peň dubu, ověšený několika obrázky — snad jak bývá — na památku nějakého neštěstí, jehož už nikdo nepamatoval. Říkalo se zde u „Boží muky". Tam kde kusý, bleskem koruny zbavený dub rozkládal své nejnižší větve, visel krucifix bez hlavy a pravé ruky, ošlehaný deštěm tak, že nebylo památky po někdejší barvě a pozlátku. Pod ním byl obrázek Bohorodice, namalovaný rukou zhola neumělou, snad od dítěte, jelikož matka Boží, neznámo proč, držela na každé ruce po korunovaném děcku. Nejníže byl čerstvý ještě obrázek sv. Antonína, (jak pod ním bylo napsáno), snad téhož původu, s kusem uvadlého věnce. Svatý tento měl oči podivně vytřeštěné, jakoby se divil, a jedna tvář jeho byla mnohem větší a velice červená, jakoby nemocna růží. Na smutném tomto místě zdržoval se nyní nešťastný náš čtyřnohý poustevník. Trochu kyselého lesního jetele, jejž náhodou u pramene nalezl, zahnalo nejkrutější hlad; na to usadil se v křoví pod Boží mukou doufaje, že konečně přece přečká tu strašlivou noc. Na dubu mezi ratolestmi usedl ptáček. Jaký byl, zajíc neviděl, ale zpíval tak krásně, tak dojemně, jakoby všechen bol a všechnu touhu srdce jeho jedinou melodií chtěl vyzpívati. Zajíc mu úplně rozuměl; pělť o rozkošné kráse dne, o velebné záři slunka, o vůni květin a sladkých dnech mládí.

Když umlkl, bylo zajíci ještě smutněji než před tím. Čekal ještě, že zazpívá, vztyčoval oslepenou hlavu, ale lesem vládl klid s věčným šuměním nahoře. Jen párek hrdliček cukroval se kdesi ve výši a žvatlal si jednu dětinskou sladkost po druhé, že tolik blaha až omračovalo nešťastného mrzáka, jenž nemohl pochopiti, jak se v té noci radovati mohou. —

Před večerem brala se tudy po pěšině stařena s nůší. Byla to obecně známá osobnost v kraji. Modlilať se ustavičně a nahlas, šňupala z velké lýkové tabatěrky tabák smíšený s rozetřeným uhlím a znala křestním jménem každého člověka na několik čtverečních mil ve vůkolí ani dětí nevyjímaje, pročež měla ustavičně komu přáti k svátku.

Pokřižovala se, hlasitě říkajíc otčenáš, před obrázky a tu spatřila před sebou poskakovati zajíce, jenž po každém téměř skoku zůstal rozpačitě státi. Stařeně připadlo, že je těžce postřelen. Shodila břímě se zad a pospíšila za ním. Nastala podivná honba. V předu uskakoval zajíc jaksi bázlivě a zmateně sem a tam, toče se tak stále v malém kruhu; za ním běžela stařena, odříkávajíc hlasitě otčenáš za otčenášem, neboť ani tato zvláštnost nevytrhla ji z dlouholetého zvyku.

Poněvadž se vše to dálo před Boží mukou, mohl celý zjev nabýti pro pozorovatele i jakési příšernosti. Konečně stanula stařena celá upachtěna. I jí se zdálo počínání zajícovo záhadným, neboť skákal bystře jako neraněný a zastavoval se jen, jakoby z ní posměch měl. K tomu děla se honba stále v malém kruhu před Boží mukou. Jakýs teskný cit ji opanoval, pročež hleděla, uchopivši nůši, dostati se zase odtud. Tu zajíc, tichem zmatený a směru neznaje, přihopkoval až k samé ztrnulé stařeně a zastaviv se, zdál se na ni pohlížeti prázdnými důlky. Slunce chýlilo se právě ke sklonu. Zpěv ptactva zmlkl docela a lesem vládla hrobová tichost. Stařeně zježil se šedý vlas a otčenáš ševelil jí přes chvějící se rty, jež nemohly vydati zvuku. V nevýslovné hrůze ohledla se na zad po Boží muce. Krucifix bez pravice a hlavy, Bohorodice s dvěma synáčky a sv. Antonín s vyděšenýma očima dovršil její strach. S pronikavým výkřikem a zuby drkotajíc, ubíhala odtud.

V lese rozhostil se zase předešlý mrtvý klid. Jen netopýrova křídla šuměla časem zajíci nad hlavou a s vysokého stromu padala uschlá, dávno již zlomená větévka. Nastala zase skutečná noc. Slabý větřík šuměl v jehličí a jeho houpavá melodie přerušována jen pádem šišky neb žalostnou písní sejčka ve skalách. Zajíc zasnul. Když se probudil, byla opět noc — děsná — hrobová. Chvíli si nebyl ani vědom, zda spí, či sní; bylo mu jakoby se byl probudil z jedné noci do druhé.

Nad lesem zářil měsíc v plném lesku úplňkovém. Obloha byla čista, hluboká, bez mráčku. Vzduch jasný, chladný. V plavém svitu luny pjala se ze tmy stínů nahá těla balvanů; vrcholky stromů oděly se stříbrným kouzelným rouchem, jež někde splývalo i na kusy kmenů jako bohatá třáseň, neb i na křoviny a volné prostory mechové jako zářivá vlečka. Byla to bájeplná noc. Jako hlasy z neznámého světa zněl do jejího klidného snu hlas sovy ze skály a řehotný štěkot lišek, jež snad o kořist zápasily. Zajíc seděl jako dříve truchliv na svém místě před Boží mukou, zíraje prázdnými důlky na obrazy připevněné ku pni dubu. Bylo v tom

cosi nevýslovného, cosi hrozného, jako těžká výčitka neštěstí, co hledělo z těchto vyhaslých očí ke ztříštěnému obrazu Vykupitele a k Bohorodici se dvěma děcky — něco tak divého, že i sv. Antonín, ve svitu měsíce zbledlý s vytřeštěnýma hrůzou očima z obrazu vystupovati se zdál. Hoře hluboké zakotvilo se v prsou slepcových. Zoufalství jeho rovnala se jen ona noc, jež ho na věky obestřela.

Za měsíčných nocí, jako byla tato, rejdíval obyčejně zajíc se soudruhy svými na vábném lesním paloučku v dovádivých hrách, pln štěstí a radosti. Tam očekávala ho i přítulná družka k milostným schůzím. Čeká-li ho posud? Snad se tam soudruzi vzdor této tmě baví nyní pospolu — a nevzpomenou naň. Ha, jeden běžel kolem — slyšel jeho hvizd! Slepec opětoval jej a soudruh se přiblížil. Vyzýval ho, aby šel s ním a pospíšil, že radovánky již dávno trvají a on sám že se již zpozdil.

„Jak možno — v této tmě?“

„Vždyť měsíc svítí jako ve dne!“ divil se druh a zmizel v jarém skoku. Slepec chtěl pospíšiti za ním, ale narazil o peň a brzy na to o skálu. Ještě smutnější se vrátil. Teprve nyní poznal, že hrozná ta noc jest jen pro něho — jiní že vidí; jen on že jest na vždy pohřížen ve tmě. —

Až do rána dlel zajíc v témž postavení, ztrnulý jako z kamene a zdál se pohříženým v dumách. Nepozoroval, jak zář měsíce zvolna hasla a jak v nastalém pološeru odrážel se stále ostřeji obrys stromů na východě od světlého pruhu, jenž svítání ohlašoval. Nastal den možno-li ještě krásnější předešlých. Cosi svátečního zdálo se spočívati i v tom svěžím vonném výdechu lesa, v těch prvních, do všech záhybů zvědavě vnikajících paprscích slunce, nad jichž smělostí vše se zardívati zdálo, i v tom hlubokém posvátném tichu, jež daleko kolem po lese i po krajině se rozhostilo. Ani jeden výkřik dětský, praskot suchých větviček pod nohou, rachot kol, neb rána sekerou neozvaly se lesem. Volně vystupoval kdesi v dáli šedivý kouř milíře do jasné tiché výšiny a odrážel se od různých odstínů modra v pozadí svém: hor i oblohy.

Les byl zůstaven sám sobě a svým obyvatelům. Ani z krajiny za lesem nevnikal sem žádný rušivý zvuk — jen dvakráte, totiž kdy slunce poprvé vniklo i do klínu rozervaných skalin a pak když stíny schoulily se k samým patám stromů, zněly odkudsi z dálky velebné zvuky zvonů, ale tak tiše a tklivě, jako když větřík o struny harfy zavadí.

Les měl svůj svátek.

Na oteplené ploše kamene vyhřívala se úžovka stočená v lesklý měnivý kotouč a stočila časem malou hlavu do stínu kapradin. Aristokraté lesní: laň se skvrnitým kolouchem vykračovala si jako na odiv lesnímu světu koketním krokem po mechu a v ladných obratech ohlížela se častěji po mláděti, jež zvykem dětí všude se zastavovalo a zabavovalo. Málem bylo by šláplo na slepce, jenž se byl skrčil ve vysokém, do ruda kvetoucím vřesu a nyní polekán vyskočil. Tím polekal i koloucha, jenž s pronikavým hvizdnutím rozběhl se k matce a na polovici cesty zvědavě se ohledl. Laň přikvapila k němu se štěkotem nerozeznatelným od lání velikého psa a ač rychle na to i s mládětem zmizela, poplašila nicméně svým křikem celé vůkolí. Slepec oběhl ve zmatku dvakráte své vězení. V doupěti pod velkým balvanem zmizelo rázem několik ryšavých hla-

viček liščích, jež matka ku hře vyváděla, a hejno sojek vylétlo s vysokého buku v ustrašeném křiku až kamsi nahoru do mýtiny. Černá malá veveřice, jež sedíc pohodlně na zemi, otáčela si v předních tlapkách houbu holubinku a okusovala ji, vyjela v rychlém klapotu po pni vzhůru a učinila odtud skok přes celé skupení mladých jedlí až na hustou korunu smrku, kdež se za větví ukryla. Ta byla také první, jež se vzpamatovala. Za větví vyhlédla zaostřená ouška, zvědavé oči a pak celá hlava. Když bylo vše v poklidu, seskočila lehce až na konec suché větve nad samým zajícem a zacupala zlobivě nožkama, až se to kolem rozlehlo; na to dala se do olupování velké smrkové šišky.

Velcí lesní mravenci procházeli jako vždy svými vyšlapanými stezkami, jež se hvězdovitě od vysoké homole mraveniště rozbíhaly. Tito zasmušilí republikáni, vázáni přísnými zákony, neznali snad žádné neděle a proto hnali se jako jindy po práci.

U potůčku sletli se k besedě lesní pěvcové. Pili, koupali se, honili, hašteřili, zpívali a bavili se jako hosté v lázních. Narudlá červenka, stále se smějíc svým teninkým hláskem, sehnala se časem při zábavě po mouše a usedla po takovém soustu koketně naproti nezkušenému stehlíkovi, jenž se u potůčku čepýřil skoro do dvojnásobného objemu, nepochybně, aby tím šviháckým kouskem pozornost její upoutal.

Uprostřed tohoto svátečního veselí a zábav potácel se nešťastník, jenž neměl ani zdání o všech těch krásách, jakéž jesenní slunce po lese vykouzlilo. Pro něho byl i tento sváteční den, tak plný štěstí a bezstarostné blaženosti, jen dalším pokračováním oné neproměnné noci, již více přežiti nedoufal. Hlučné veselí vůkol něho působilo naň tak, jako veselá píseň šílencova nad hrobem. K tomu všemu soužil ho krutý hlad. Zrakem ani čichem nemohla ho poraněná hlava k jídlu dovésti. Ač kolem dosti kynulo chutných bylinek, hryzl slepec, na plano tápající, do hořkých, pryskyřicí páchnoucích větviček jedlových, a odporné kapradiny. Časem rozdíral se ještě do krve ve hloží aneb trpěl zuřivým útokem mravenců, na jichž obydlí se byl nevědomky uložil.

Stíny byly se již značně prodloužily, když se v romantickém tomto údolíčku ozvaly lidské hlasy. Byla to městská rodina na výletu. Napřed šel zamilovaný, ustavičně se smějící párek; za ním vzadu tlustá paní, jež vedla na provázku malou chrtici a z hluboka oddychovala, zastavujíc se za každým krokem. Nejzáze bral se starší muž podobného objemu těla, nesa v košíčku několik láhví a rozhlížel se na všecky strany s neklamným úmyslem někam ulehnouti.

„Ach, tu je nějaká bařina," vzdychla paní, vytahujíc těžce střevíc ze žlutavé hlíny. „Prosím vás, přeneste Bellinku na druhou stranu, aby se nepomazala!"

Mladý muž napřed obrátil se, aby vyhověl tomuto přání.

„Ne, ne," zdráhala se nyní paní — „vám Bellinku nesvěřím. Vy jste ukrutný ke zvířátkům — mohl byste ji naschvál pustiti do vody." Mladý muž se zasmál a pospíšil za dívkou.

„Prosím tě, milý muži, přenes ty ji!"

Starý pán bez proměny v dobrácké tváři zdvihl vzdychaje chrtici do výše a přenášel ji opatrně, sledován starostlivým pohledem manželky své, jež se po vykonaném díle blaženě usmála.

„Jen kdyby nebyl ten mladík tak ukrutný;“ vzdychla tiše k trpělivému manželi. „Nevím, mám-li mu přece jen svěřiti své dítě. Považ si — tuhle pouštěl Bellince docela kouř z doutníku do nosu a do očí. Proto se ho to zvířátko tak bojí; ono velmi dobře rozezná dobré lidi od zlých.“

Starý pán urovnával láhve, stíral pot a vyhlížel zase místo k ulehnutí.

Tu ozval se výkřik dívčí z předu. Mladík roznícený samotou lesní tišiny, chystal se právě nakloniti ústa k růžovým rtům děvčete a toto stavíc se, jakoby příprav nevidělo, čekalo toužebně na ten okamžik majíc již i připravenou něžnou domluvu.

V tom vyskočil před jejich nohami zajíc a pokazil celý výsledek. Mladík zaražen a popuzen rozběhl se tleskaje rukama za ním, aby se mu poplašením pomstil. K úžasu jeho však zajíc neprchal rychleji, ano ztočiv se do kruhu, běžel zvolna starým manželům vstříc, čímž polekal zase starou paní a vyhýčkaného psíka, jenž se v prvém okamžiku za svou paní ukryl a teprve pak do štěkotu se dal, když zajíc zase obrátil a proti mladíkovi zaměřil. Celá společnost pozorovala tento řídký výjev s podivením a vidouc snadný lov, dala se svésti k pronásledování, více pro zábavu než z jakéhokoli jiného úmyslu. Mladý muž chtěl ukázati svou hbitost a obratnost i umínil si lapiti poraněného. Také starý pán odložil lahve a poklusával za ním se smíchem, zvraceje přibíhajícího křikem. Chrtice osmělila se také a štěkajíc nadháněla zajíce. Stará paní se smála, až jí slzy tekly po tváři, kdežto slečinka tleskala ručkama a máchala svým slunečníkem. Celý upachtěn a ulekán točil se zajíc brzy do kruhu, brzy vrážel na skálu a kmeny a zastavoval se na okamžik, když i pronásledovatelé ochabovali.

Konečně stanul docela vysílen a v zoufalství vydal se všemu. První byla u něho chrtice, jež buď nedůvěřujíc tomuto obratu, neb udivena takým koncem honby, zastavila se jako v rozpaku a čichala bázlivě k zajíci, jehož hubené boky mohutně se zdvihaly strachem i horoucím dechem.

Za psem byli tu nejdříve staří manželé a dívka, kteří všichni jati pojednou útrpností k uštvané oběti, sehnuli se s lichocením k ubožákovi.

„Můj bože, on jest slepý!“ zvolalo děvče v ustrnutí a sprásklo ručky. —

„Slepý!“ opakovali staří manželé s lítostí.

Tu přiběhl i mladík, z hluboka oddychuje a vida, že sebou zajíc pohnul, uchopil slunečník, jenž byl dívce z rukou vypadl, a udeřil rukovětí ze slonové kosti zajíce do hlavy.

Výkřik ustrnutí a nevole vyrazil z hrdla ostatních, kteří již nestačili zachytiti ránu. Zajíc sklonil se na bok. Běhy jeho se chvěly a protáhly. Utrpení jeho bylo u konce.

Nad teplou mrtvolou jeho nastala chvíle dusného ticha. Staří manželé a dívka pohlíželi na mladíka zrakem, jakým stihává společnost odhaleného náhle zločince, jenž až do té chvíle plné oblíbenosti si uměl získati. Mladému muži, v podivení tonoucímu, bylo, jakoby štěstí jeho náhle rozepjalo křídla a mizelo v mlhavé dáli.

„Půjdeme domů!“ děla po trapné chvíli paní studeným tonem, neohlížejíc se na mladíkovy omluvy.

Starý pán vzdychl a zdvihnuv poslušně košíček i psíka, ohledl se ještě žalostně po místu, kam se byl hodlal uložiti.

Provinilec blížil se prosebně k dívce, ale tato se od něho chladně odvrátila a vzdalovala se po boku matky.

Mladý muž osaměl jako ve snách u své oběti.

Třetího dne na to bral se tudy kolovrátkář z blízké vesnice. Byl to člověk, jenž dosti šťastně řešil problém: nepracovati a přece žíti. Aby se těžší práci vyhnul, spravoval raději visací hodiny, harmoniky a kolovrátky, dodával do domácností štěňata a koťata, dohazoval děvečky, byl felčarem, holičem a včelařem, vyměňoval králíky a holuby, jež zase chytal, hlídal někdy v letě v polích a na sadě, v zimě pak pravidelně robil dřevěnou obuv a košťata.

Spravoval-li v nějakém starém flašinetu porouchanou písničku, bylo celé vsi do zoufalství, neboť ji opakoval nesčíslněkráte za sebou. Jednou zapřísahal ho soused jeho s pláčem a sepjatýma rukama pro Kristovy rány, aby ho nemučil, dokládaje, že mu jakživ neublížil, ani co by stéblo křížem přeložil. Celá ves viděla to tedy ráda, že od nějakého času vycházel si do světa s kolovrátkem.

Tento dal mu do správy stařičký žebrák, který však ještě před spravením nástroje zemřel v pražské nemocnici. Umělec zdědil nyní kolovrátek, jenž ovšem hrál již jen jednu písničku: „Vedle lesíka“ a tu ještě z polovice odhvízdal a z polovice odfoukal, ale proto přece byl ještě dosti výnosný. Kolovrátek ten byl povlečen jakýmsi hadrem, jenž zdál se býti samá díra, avšak byly to otvory kapes, jakž patrno bývalo při návratu „ze světa“, kdy z každé čouhal tu krajíc chleba, tu brambory, neb v dobrém případě i lahev. Byla to nejlepší personifikace oné hudby, jež zpívajíc, otvírá při jednom i hladová ústa.

Umělec zastavil se náhodou s břemenem svým před Boží mukou. Zde napadlo mu, aby si zbožným činem zajistil štěstí toho dne.

Nepochybně povzbudila ho k tomu důvěra v červené prostosrdečné tváře sv. Augustina, že postavil kolovrátek a dal, co měl — zahrálť svou „Vedle lesíka“. Sv. Antonín, zdálo se, měl z toho potěšení, neboť hleděl na kolovrátek velkýma očima svýma s nezakrytou zvědavostí a uspokojením.

Když se umělec chystal zdvihnouti zase břímě na záda, spatřil před sebou ubitého zajíce. Jásavě uchopil jej a pohledl s díkem k svatému Antonínu. Tak štědře ho ještě nikdo za písničku neobdaroval. Na to vstrčil zajíce do největší kapsy u kolovrátku, tak že mu jen hlava vyčuhovala.

Tuto spatřil na kraji lesa slídící lovec — byl to náhodou pan professor. Výsledek krátké jejich rozmluvy byl, že se zajíc přestěhoval do lovecké brašny a umělec dostal několik stříbrňáků. Po krátkém uvažování rozhodl se „nejíti do světa“, ale vrátil se hned do vsi a rovnou do hospody, kdež si připraviti dal celou hostinu, totiž jaternici, bílý chléb, dva syrečky a za ostatní pivo. Učiniv zde ještě se sousedy dobrý obchod s párem amerikánských červenookých králíků a jedním purclákem, rozmnožil ještě poslední předmět hostiny. Ač opiti se pivem

tímto, značilo mučennictví, dovedl to skutečně tento ubožák a to tak, že rozkopl kolovrátek a rozdal z něho zevlujícím klukům píšťaly, jichž pak více dohromady nesehnal.

Pan professor, ač o tom nevěděl, chlubil se tentokráte právem, že střelil zajíce, a jeho paní v náhlé radosti upravila k němu omáčku, že si oba od té doby naříkají na žaludeční katarrh.

Kozák Tomko.

Z »Ukrajinských črt«

Edv. Jelínka.

I ten kozácký život je někdy smutný. I na Ukrajině bývá údělem života, že ani nejlepší máti-kozačka neví, co Sudice utkaly kozáčkovi. Teprve když ho kozačka pustí z objetí a kozáček sám se počíná rozhlížeti po stepi a sám sedá na koně — tu teprv se ukazuje, co mu Sudice utkaly . . .

A jelikož nechci dobrotivosti laskavého čtenáře žádným spůsobem zneužívati, oznamuji hned předem, že tato má vzpomínka málo bude obsahovati veselého. Vždyť jest věnována nešťastnému Tomkovi.

Potloukal jsem se bez cíle poltavskou gubernií a sice v tom újezdě, o němž mi přátelé v Nyžíně vypravovali, že tam spatřím nejkrásnější kozačky, pravé rusalky, „černobrívé“ i jasnovlasé — jakých si prý budu přáti. Ale pravili mi též moji přátelé, že právě tyto nejkrásnější kozačky nebezpečny jsou jako Černé moře, z jehož bezedné hloubky prý nikdo ještě nevyvázl. Střež se, kozáče! Upadne-li kozák v osidla vášně, pak běda mu! Pohledne na dívčinu, kozačka jej omámí a kozáče nezná již světa. Mžikem oka stane se paličem, zničí celou ves a sám hyne na spáleništi.

V tom koutu Ukrajiny, kterým jsem dnes bloudil, bylo málo velkých vesnic. Samá nepatrná víska bez církví. Také ves Andrušovky, v níž jsem se zastavil, neměla kostela, a nikdy v ní nezněly zvony, kteréž tak milý půvab dodávají tichým rovinám. Přes to však byly zdejší vesnice dosti lidnaté a veselé. Tataři dávno již přestali je znepokojovati a také po huraganu nebylo stopy. Před každou chatou květla zahrádka a v každé té chatě dospívalo nějaké dítě poetické Ukrajiny. Ani unylé kozácké písně nestíraly zevní veselost. Toliko dnes zahalen byl celý újezd ponurým mrakem. Od rána „prášil“ se s nebes drobný dešť proměňuje suchou step v nedohledný močál a čině cestu i nejširším „šlakem“ téměř nejízdnou. To bývá na Ukrajině psí čas a člověk rád zavítá pod střechu, zejména svátečního času, který není zajisté proto, aby se křesťan slotou trápil.

Také dnes byl svátek a jelikož nečas byl čím dále ukrutnější, rozhodl jsem se zůstati alespoň přes noc v Andrušovkách.

Nedoptav se popa, u kterého z pravidla nejvýhodněji jest žádati o pohostinství, dal jsem se přímo zavésti do krčmy. Vstoupil jsem. Při dubovém stole klidně seděla a popíjela kozácká družina; byli to vesměs starší kozáci, z nichž nejednomu hlava i brada podzimním květem života se zbělila a z nichž snad nejeden zasluhoval býti jmenován atamanem. Ale teď už nemají kozáci atamany, jako druhdy. Nyní je dělají v Petrohradě, ale to je něco zcela jiného. Ti noví atamani nevědí již, co je panské bratrství v kozácké družině a neumějí pro družinu tak věrně umírat, jak to uměli atamani, kteří dnes již dřímají pod mohylami . . .

Příchod můj vzala kozácká družina velmi lhostejně na vědomí. Nevšímali si mne z hruba ani s počátku, ani později a byl bych se na svém osamotnělém místě při ohromné peci (na níž vřeštělo jakés novorozené žídě) jistě hněval, kdybych byl nevěděl, že kozáci mají dosti příčin nevšímati si takových pánů, jakým jsem byl já. Čím jsem mohl býti v jejich očích? Můj Bože! Buď „Lachem", buď „Moskalem", aneb co ještě hůře: Švábem neb činovníkem. A vše to nenávidí kozák z té duše a kdybych sám byl kozákem, věru nenáviděl bych také.

Zatím proměnil jsem po rusku v prach a popel svitek výtečných papirosů „la Ferm". Byla to v tu chvíli jediná práce, které jsem se mohl věnovati. Při tom hleděl jsem zamčeným, malým a čtverhranným okénkem ven na step, jejíž vzezření se ovšem nezmění ani po roce, tím méně po hodině. Jen sloty přibývalo. Psa bys nevyhnal . . .

V tom se situace náhle změnila.

Dvéře zvolna se rozevřely a jimi vkradla se pomalu zbědovaná postava lidská. Vlekla nohu za nohou a zůstala jako sloup uprostřed jizby státi. Jako sloup? Ba jako sloup, jako stožár, jejž vzteklá bouře zlomila. Bezděky jsem si pověděl, že to není kozák, neboť takového kozáka neviděl jsem nikdy! A tu zbědovanou schránku lidské duše kryl oděv horší žebráckého. Snad neplazila se světem ještě čtyřicet let, ale na tváři četl jsi kmetství — dvakráte čtyřicetiletého neštěstí. Čelo, plné vrásek, kryly vlasy hodně prosivělé a jako bouří rozervané; také dlouhá sivá brada byla divoce rozcuchána. Z oka kmitala se kozácké družině vstříc jen ještě tlící malátná jiskra. A pod nohami postavy té tajuplné a žalostné tvořila se kaluž — tak z ubožáka splývala dešťová vláha. Kdož ví, snad z rána bloudil stepí nikým a ničím nechráněn před slotou ukrajinského nečasu.

Ale nehlesl ni slovem a stál tiše, pozíraje k družině zahloubané v čilém hovoru. Již chtěl jsem přistoupiti soucitně k ubohému tvoru, v tom pronikl jizbou děsný výkřik.

Za stolem zvednul se z nenadání nejstarší z kozácké družiny, pronikavě a bádavě pohlednul na němou postavu, mávnul rukou, jakoby jakou's příšeru od sebe odehnati chtěl, a vyrazil ze sebe výkřik kletby: „Oj Tomko, Tomko — palič!"

Rázem pozvedla se celá družina, jako na dané heslo ze svých sedadel. Zraky všech utkvěly na zbědovaném tvoru a jedenácte kozáckých úst vydechlo pochmurným polohlasem: „Oj, Tomko, Tomko palič!"

Tomko nedal ni znamení života.

Pak všickni umlkli. Ticho bylo, jako ná stepi. Trapné ticho.

V té chvíli srazila se celá družina ještě více k sobě. Radili se patrně, co činiti. Teprv po chvíli nejstarší z nich opět mávnul rukou, načež všickni ostatní na znamení souhlasu pokynuli hlavami.

Po té co jeden muž vyšli z krčmy. Tomko zůstal sám jediný.

Vše to bylo dílem okamžiku a hned na to zmizel také Tomko.

Bezděky přikročil jsem k okénku a hleděl nuzným světlem ven na náves. Tam spatřil jsem kozáckou družinu v jedné kupce a při nich se svislou hlavou — Tomka.

Zatím vyrušil mne krčmář, letitý a nepěkný žid. Zaklepal mi na rameno a řekl, že mi poví vše o Tomkovi. Byl jsem zvědav.

Žid si uhladil ušpiněnou tvář, protivně se ušklíbnul a začal:

„To byl palič, to byl Tomko — palič.“

Čtenáři nemohlo by býti příjemno, kdybych mu doslovně opakoval židovo vypravování. Bylo protivno i mně, nejen pro svůj ponurý obsah, ale i pro spůsob, jakým bylo podáno. Proto pokusím se shrnouti v krátkých slovech vše to, co žid obšírně líčil, hyzdě každé své slovo novým a stejně protivným úšklebkem.

Před jedenácti lety nebylo po celé Ukrajině šťastnější vsi nad tuto. Kozáctvo tu žilo v míru a i o krádeži koní slýcháno zde zřídka. Nebylo zde přebytku, ale nebylo též nedostatku. Bohatší kozáci neprováděli hajdamáckou svévolnost a chudší, bylo-li nejhůře, živili se čumáctvím. Ale nebylo souzeno, aby tak zůstalo na věky. Jako jinde na kozačině, také zde vyrazil si osud velká vrata do kozáckých chat.

Žil tehdáž ve vsi mladý kozák Tomko, sirotek nikým nehlídaný a nechovaný. Dorostl jakž takž po příkladu jiných a když dorostl ještě více, rovněž po příkladu jiných — se zamiloval. Ale žel Bohu, štěstí nebylo mu valně příznivo. Chodil za černobrívou dívčinou (kosti její dávno již tlejí v mohyle) a usmyslil si, že se jí zalíbí. Říkali mu kozáci zkušenější, že to nejde jen tak, ale Tomko nevěřil a uvěřil teprve tehdy, kdy na vlastní oči spatřil, jak si Taras vezl Oksanu do města — k popům. A toho Tarasa nenáviděl Tomko již od dětinství. Byltě Taras kozáče ničemné: když jednou stádo koní po stepi se mu rozběhlo, svedl vše na Tomka a Tomko z toho měl mnoho mrzutosti. Ale to i jiná příkoří byl by mu Tomko odpustil; hněvem zakypěla kozákova krev teprve ve chvíli, kdy mu Taras úskočně odvlekl dobrou Oksanu k popům. Sama by to jistě nebyla učinila, aniž svolila bez nějakých čárů.

Nechystal se pak Tomko na Tarasa dlouho. As třetí den vznikl v Tarasově chatě požár a poněvadž bylo sucho i větrno, zachvátil brzo i chaty ostatní. Do rána lehla celá ves popelem a ani jeden kozák neměl kam hlavu položiti.

Podezření padlo ihned na Tomka a Taras byl první, který ho před právem usvědčil. Nebylo sice důkazův, nikdo Tomka při zločinu nezastihnul, ale vášní sklíčený kozák choval se před soudem tak nešťastně, že netoliko podezření se sebe nesvrhnul, ale i soud proti sobě rozhorčil. Odsoudili Tomka na 10 let nucené práce v omské gubernii na Sibíři. Tehdáž byl Tomko velmi mlád . . .

Vidíte, to jest, co Sudice Tomkovi utkaly.

Deset let pykal těžký svůj hřích, po desíti letech valně se změnil, ale kozácký hřích zůstal hříchem. Po desíti letech těžké práce a těžkého života pokuty svrhl se sebe okov zločince, aby rozžehnal se s tou ledovou krajinou, domovinou lotrů a utrpení, aby vrátil se do lůna své Ukrajiny, té milé kozačiny.

A kdo spočítá, kolik tisíc tisícův kroků musil Tomko učiniti, než omskou gubernii, sněhy a ledy její, z očí ztratil? Ba, to cesta dlouhá i smutná, a kdo ji vykoná, přichází právě tak zbědován — jako Tomko.

Ale s kozákem tak nečestným nemá ni hospodin, ni kozáctvo smilování! Viděli jste, jak ho uvítali, nešťastného pokutníka.

Žid dopověděv, lhostejně mávnul rukou, jakoby chtěl říci, že je již po všem.

„A nebudou s ním kozáci mluviti?“ tázal jsem se po chvíli.

„Ani jediný,“ odvětil žid rozhodně, „vyhostěn jest na věky z kozácké družiny.“

Dotklo se mne to nepříjemně i netajil jsem námitku: „Vrací se po desíti letech, chaty již dávno z rumu na novo vyrostly . . .“

„E, co,“ vece žid „nedosti na tom, co jsem pověděl. Nevíte vše!“

„Nuže, pověz i ostatek,“ pobádal jsem žida.

„Nedosti na tom!“ opakoval. „Horší bylo, co následovalo. Od prvního požáru jest naše ves prokleta. Hoří v ní nyní každý rok a každému kozáku od toho času chata nejméně dvakráte lehla popelem . . . Tím je Tomko vinen; před tím u nás nikdy nehořelo . . .“

„Ano, vším je Tomko vinen!“ zvolal jsem nevrle, odvrátiv se od žida. Tu bezděky zabloudil zrak můj malým okénkem na náves. Nebylo tam již kozácké družiny — stál tam kozák jediný: Tomko sám a sám!

A stepní vítr nevlídně skučel . . . Bylo mi líto kozáka.

„Ba! Uděláme si dobrý den!“ pomyslil jsem si, sám jsa — alespoň trochu — také kozákem bez družiny. Vyzval jsem krčmáře, aby přivedl Tomka, že ho pohostím. Zároveň poručil jsem na stůl vše, čím veská krčma byla bohata; bylo toho nemnoho, ale člověk někdy nepohrdne tím, co odmítnul by jindy.

Po chvíli zaslechl jsem před krčmou Tomkův hlas. Dlouho se vzpíral, ale na důrazné nalehání vstoupil přece.

Na kozákově tváři nebylo žádných známek pohoršení neb výčitek — snášel osud svůj s důstojností v pravdě kozáckou. Cítil hluboko v duši ten velký hřích, kterým tolik zlého učinil čestnějším nad něho kozákům.

Vzezření jeho bylo v pravdě žalostné. Drže se sotva na nohou a chvěje se na celém těle, klesl úplně vysílen na stolici.

Nepromluvil dlouho. Jen jednou pozvednul sesivělou hlavu a smutně vydechnul: „Tomko, Tomko, není smilování s pokutníkem!“

Pak zase spustil hlavu a zmozolenou rukou zakryl si tvář.

V té chvíli přisednul jsem blíže k Tomkovi a posunul k němu oblíbený na Ukrajině nápoj.

Tomko, jakoby se byl ze sna probudil, vytřeštil na mne oči.

„Nuže, ohřejme si ten život!“

Tomko se trpce usmál — a ohřál si bez reptání ten studený, ten trpký život.

„A co, Tomko,“ ozval jsem se důvěrně po chvíli, „neskláněj tak nekozácky hlavu!“

Vzpřímil se — ale mlčel zase.

„Je to psí život, viď, Tomko!“

„Pri siej Bohu, ščo pravda!“

„Ale nic si z toho nedělej, kozáku, bude zase lépe . . .“

V oku kozákově při těch slovech zasvitla jiskra. „Lépe, lépe!“ vyrazil ze sebe téměř vášnivě, pak trpce zavrtěl hlavou a mávnuv rukou dodal:

„Ne lépe — jen hůře a hůře! Půjde kozák, odkud přišel a nevrátí se již k chatám družiny své. Není smilování s pokutníkem ni u hospodina ni u družiny. Tamto jsou čestné hlavy kozácké, ale ta moje . . .“

Nedomluvil — hlas jeho stopil se v slzách.

„Žertuješ, Tomko — jinak si usteleš!“

„Není jiného ustlání pro takového kozáka — pokutníka. Jen čestným hlavám přáno je dobře zemříti — nečestné ať sníh zasype a vichr pustin roznese!“

Po té znovu vyprázdnil Tomko sklenku a na dotvrzenou toho, co pověděl, opakoval hlasem ještě smutnějším a tesknějším: „Pri siej Bohu, ščo pravda.“ —

Pamětliv toho, že není radno kozákům nevěřiti a cítě upřímnou soustrast s vyobcovaným ze své družiny pokutníkem neváhal jsem učiniti návrh, kterýmž jsem hodlal zvrátiti Tomkův pochmurný úmysl.

Byl jsem v tu dobu v přátelském styku s moskevským továrníkem na cigaretty, panem Fominem, a jelikož si člověk na své přátele zpomíná nejraději, když — jich potřebuje, vzpomněl jsem si také na Fomina. Věděl jsem, že Fominova továrna živí počestně mnoho lidí — proč by také sousto chleba nemohla přáti Tomkovi, tím spíše, přimluvím-li se za něho srdečně i vřele. Věc tu myslil jsem uskutečniti tím snadněji, jelikož jsem měl v úmyslu za nedlouho osobně zavítati do Moskvy. A milý Fomin měl dobré srdce a nebyl by mne jistě sklamal.

Pověděl jsem Tomkovi vše, co myslím a soudím. „Vidíš,“ pravil jsem přátelsky, „nebude ti třeba plaziti se po nekonečných pustinách, smutnými tajgami a mrazivými rovinami . . . Spočine tvá hlava i duše tvá!“

Kozák vděčně mi pohlednul do tváře, ale po chvíli podivně se usmál. Pak se zadumal.

Dlouho zase trvala ta kozácká dumka.

„Nuže?“

Tomko, vyprázdniv třetí kalíšek, vstal:

„Ne tak, baťko, ne . . . Tomko zůstane do smrti pokutníkem . . . Tomko zůstane bradjagou!“

Poslední Tomkovo slovo vyznělo nám jako udeření hromu. Zachvěl jsem se, zarazil se také žid. Bradjaga! Oj hrůza . . .

„Nemluv tak strašných slov, kozáku!“

Ale Tomko již neměl jiné odpovědi, než rozhodné pokynutí hlavou. Pak mi tklivě poděkoval: „Spasibi, baťko!“ a dříve, než jsme se nadáli, octnul se na prahu. Ještě mezi dveřmi zaslechli jsme to děsné slovo: „bradjaga!“

I žid i já zděšeni voláme za kozákem, aby se vrátil.

Ale kozák neslyší již nikoho a nedá se nikým zdržeti. Krok jeho se chvěje, ale přece ubírá se směrem určitým. Vyběhli jsme za Tomkem a opakovali volání svoje. Žel Bohu — volání zaléhá bez úspěchu na stepi.

Hle! Postava ponurá a zbědovaná ztrácí se zvolna do hlubokého šera nedohledné stepi. Vichr zase skučí a ječí smutně, ba smutněji než před tím, prška ostrá šlehá do tváře, celá step je nevlídna a posupna — ale Tomko se nevrací.

Poznenáhla dohlídáme z něho jen vidmo pouhé, pak ještě chvíle a Tomko zaniká ve večerní chmuře stepní. Zmizel a ani hlas náš nemůže k němu již doletěti — zanášíť jej vichr v jinou stranu. Tomko spěje ku svým druhům — k nešťastným bradjagům.

Smuten, prostydlý na celém těle, vrátil jsem se do krčmy. I žid jevil soustrast. Přes tu chvíli chvělo se na rtech jeho děsné slovo „b r a d j a g a! —“

Nevíte, laskaví čtenářové, kolik slzí se kryje v tom slově, a nerozuměli jste, proč jsem se zachvěl, zaslechnuv je z úst kozáckých.

Není hrůza, zemře-li kozákovi dobrá molodyce, není hrůza, rozvodní-li se Dněpr a odnáší-li ve vlnách svých všecken kozácký statek, není hrůza, vzplane-li daleký les a nedá-li dým proraziti paprskům nebeského slunce, ale hrůzou jest, zazní-li z kozáckých úst slovo — b r a d j a g a!

Kdo a čím je bradjaga? Sběh sibířský, bez domova a bez cíle! Život jeho je nekonečnou poutí, kteráž končí jen smrtí z hladu neb zimy. V kupkách skrývají se v sibířských tajgách a jen zřídka za dne odhodlají se vkročiti do vsi. Jen v čase největší bídy domáhají se milosrdenství. Tu obyčejně jednoho ze svého středu volí, aby jmenem ostatních koledoval. Přijde pak ten jeden před chatu Sibirčana, zaklepá na zasněžené okno a volá: „M a t u š k y, b a ť u š k y! r a d i C h r y s t a! v s p o m o g i t ě n ě š č a s t n a v o č e l o v ě k a.“ A jelikož je Sibirčan dobrého srdce, otevírá se malé zasněžené okno a milosrdná ruka podává, čím by hlad bradjagů ukonejšila. Pak vrací se posel k nešťastným druhům a rozdělí, čeho milosrdní mu popřáli. Hluboko v tajze při ohništi odbývají nuzné hostiny. Tu všickni jsou si rovni a žádný nemusí před ostatními hlavu skláněti ni studem, ni hněvem. Jsou také volni a jisti po celé Sibíři; jen v gubernii permské na rozhraní evropské Rusi musí se úzkostlivě střežiti lidských očí. Tam nebývají trpěni, nýbrž jímáni a vládě vydáváni . . .

Vidíte, takovému životu šel Tomko vstříc. Znal ho již a proto se k němu vracel . . .

Po půl roce seděl jsem v teplé, útulné komnatě. Mysl zaletla k Ukrajině. Venku sypal se sníh a mrazivý větřík „vesele hvízdal“. Zpomněl jsem si na ubohého Tomka. Tehdáž nemohl ještě býti na cíli své smutné pouti a zachoval-li bědné tělo při životě, jistě trmácel se nečasem stokráte krutějším. Ale bude-li hospodin milostiv, uspí ho věčným snem boží mráz, pokryjí vrstvy vysokého sněhu a nebo spasí pokutníka smečka vlků. Vše to věru lepší je života, jakého se dostává za úděl bradjagům. — — —

Oj, Tomku! Niť černou utkaly ti Sudice — buď ti hospodin milostiv!

Z Prachovských skal: Krkavčí skály. Kreslil V. Brechler.

V Prachovských skalách.

Napsal

Fr. Kvapil.

Prší celé léto, prší den ode dne, prší ráno, v poledne, večer, prší v noci. V nejkrásnějším kraji severovýchodních Čech a nelze nikam ani kroku udělati; člověk stále je upoután na dusný, temný pokoj, z něhož vidí jen chvílemi kdes daleko v mlze mohutné obrysy modrých hor a tmavě zelených lesů, vypadajících jako zakleté hrady v pohádce.

Ale po klíči k těm kouzelným zámkům, slunečním paprsku, marně se ohlížíme a bezmocné slovo nadarmo chce vzdorovati kletbou Jovišovi,

dárci vše úrodnícího deště — stále se lije jako z vědra, všude mokro, všude bláto, všude plískanice.

Konečně usmál se na nás pěkný srpnový den. Ráno byly ještě přeháňky, avšak teplý, suchý vítr je zahnal a pomáhal vysušovati žhavému slunku i ty poslední kalužiny, jichž bylo všude nad potřebu. Zpočátku jsme ještě nedůvěřovali — leč před polednem nabyli jsme přesvědčení, že tentokrát nás počasí nesklame a proto s přítelem malířem vydali jsme se hned na cestu. Za hodinu octli jsme se z Jičína u samých Valů, tvořících nad vesničkou Prachovem jaksi předvoj vlastních Prachovských skal, jejichž vysoké terassy, řídce posázené osamělými břízami a borovicemi, po celou cestu vlídně nám kynuly. Bábovkovitý, sosnami zalesněný vrchol Brad nechali jsme za sebou, a postupujíce úzkou lesní stezkou skrze rozmetané skalní balvany, dostali jsme se k vyhlídce na vysokou, osamělou skálu, nazvanou Mouřenínem. Je to strážce Brány, pod ním se klenoucí, která před časy prý byla jediným vchodem do skal, jež se vzpomenutými valy z dob předhistorických propůjčovaly za válečných nepokojů bezpečné útočiště okolnímu lidu.

Ale kudrnatá hlava negrova dlouho nás nezajímala. Mladým hájkem bříz, jedlí a modřínů prodírali jsme se po nerovné půdě ku předu, až jsme přišli ku Brance, která jediná na této straně dovoluje vstoupiti do skalního města. Strmá cestička, vedoucí zvětralými stěnami do výše, je lemována bohatými trsy ostružin, jejichž zralé plody hasily naši žízeň, probuzenou palčivými střelami slunce, které mocně počalo žehati.

Když jsme vystoupili na vrchol výšiny a písčitou stezkou dali se v pravo mezi rozryté skalní útesy, byla naše namáhavá chůze odměněna vyhlídkou čarokrásnou a překvapující.

Jsmeť na první Pohovce. Před námi hluboký sráz, propasť závratná. Kolem velkolepý výhled na západ, sever i na východ. Jen slabé zábradlí dělí nás od děsivé tůně, v níž na rozmetaném kamení bují maliník, ostružiny, borůvky a kapradí. V levo zvedají se romantické Krkavčí skály se svými holými temeny, rozdíranými v tisíce nejrůznějších tvarů vichřicemi a bouřlivými přívaly. Pravé to začarované hnízdo. Hoďte tam kamenem a vyplašíte jeho obyvatele — sta a sta černých kavek, které v něm veselé rejdy provádějí. Věru, půvabnějšího bydliště nežli toto si zvoliti ani nemohly. Co různých zkazek básnivá mysl lidu si o něm vypravuje! Bylo prý to město skutečné, jehož obyvatele zlý čaroděj proměnil v ptactvo. Most, po němž se do něho přicházelo, viděti posud dole s pěšiny, k níž po točitých schůdkách nedaleko odtud lze sestoupiti. A kdož ví! Snad vznik tomu dalo pravdivé — jak se zdá — vypravování, že zde, v příšerném tom zákoutí, aneb ještě spíše něco dále na západ v bludišti Zadní Točenice, měli své tajné náboženské schůzky Čeští Bratří v dobách útisku a pronásledování. Nádhernějšího chrámu nad tuto velebnou přírodu, ač právě v nejbizarrnější arabesky vytesanou, tak snadno nalézti nelze. Co štítů, štíhlých minaretů, mechem a lišejníky pokrytých stěn se tu vypíná, kolik fantastických, zkamenělých kataraktů se vrhá dolů s nebetyčné výšky! A na průčelích bohatě řezaných, ve výklencích bývalých oken a portálů pnou se drobné křoviny, někdy též zachytily se v nich bělostná břízka aneb červenou korou svítící borovice, vpouštějíce kořeny své

Z Prachovských skal: Údolí „Na vodách". Kreslil V. Brechler. Ryl J. Patočka.

hluboko do skály a hledajíce v ní, nepodvratné, bezpečné opory proti zuřivým severním větrům.

Záhy však přeletíme zrakem toto rozkošné okolí, zrovna pod námi a kol do kola se rozvírající. Půjčujeme oku křídlo orlí a noříme je do daleké a ještě čarovnější perspektivy. V mlhavé dálce zříti na západ Rálsko, ohromným zvonům podobající se vrchy Lauše, Kleis a Vyskeř, konečně naši stráž severní, Ještěd, který tak drahým a svatým nám učinila Karolina Světlá svými z české naší bytosti čerpanými povídkami. Zdánlivě pod ním, avšak v pravdě k nám mnohem blíže strmí k nebi jako dvě egyptské pyramidy památné Trosky, za nimiž ukrývá se Hrubá Skála, kde hrdinský Beneš Heřmanov tak zmužile byl pobil loupežné Sasíky. V pravo v rozkošném údolí Turnov, nad nímž mohutný Kozákov, naleziště ohnivě rudých českých granátů, těchto zkamenělých krvavých slzí našeho ujařmeného lidu, pne táhlý svůj hřbet. K němu v řadě druží se Košov, Kozlov a Tábor s poutnickým kostelíčkem a krásnou oborou.

Českou rytířskou romantiku připomínají dva vrchy se zříceninami bývalých hradů — štíhlý Bradlec, za ním pak dále k východu vyšší a dosti zachovalými ruinami zajímavý Kumburk. Oba jsou prvními výběžky obrovské hradby naší české vlasti, Krkonoší — dodávajíce svojí silhouettou, ostře se rýsující na modrém nebi, krajině okolní rázu v Čechách téměř nezvyklého.

Na východ uzavírají obzor za temenem Brad Zebín s kapličkou a nízká Čeřovka, pod níž hoví si Jičín se svými štíhlými věžemi a červenými střechami. Jedním rázem nemožno ani všech předmětů, oko jímajících, obsáhnouti. — Pod úpatím hor zříme všude pěkná údolí, hřebeny nižších horských pásů, lučiny, role, vesničky, stříbrné stuhy potoků v pestrosti nejrozmanitější. Dech při pohledu na tolik skupených zde půvabů se tají a neradi loučíme se s tímto místem, pro vyhlídku zrovna stvořeným.

Přítel malíř je také všecek okouzlen. Marně napomínám k odchodu. Konečně skoro násilím jej odvádím.

Jdeme dosti širokou pěšinou po planině, nazvané Bukovina. Tu a tam úskočné rýhy naznačují sledy, kudy proudy vod si razí cestu, nové chystajíce proměny. Leč to jest pouze stranami. Střed zůstal dosud pevný a nedotknutý. Za nedlouho, minuvše ve skále zhotovené sedátko, jsme u Císařské chodby.

Neumělé schůdky, zrobené z osekaných větví, vedou dolů. Dle vchodu, ničím zvlášť nevynikajícího, ani bychom netušili, že se nacházíme na pokraji nejdivočejší rokle Prachovských skal. Ale s každým krokem přibývá zajímavosti. Úzká, těsná ulička hned se zatáčí, hned příkře spadá, že třeba při slézání opatrnosti největší. Ale za to, co různé krásy všude rozseto! Skalné stěny v postavách nejpodivnějších strmí nad námi, hned hrozivě k nám se nachylujíce, hned opět ustupujíce v zad. Steré slepé uličky prorývají jich rozmanitě utvářené skupeniny. Zřícené balvany visí v nich místy jako v rozsochu; zdá se, jako by jen jen padaly. Ale buďme bez starosti! Bujný mech pokryl je už svým řásným povlakem, nad ním uhostilo se kapradí, ostružník, vraní oko a jiné rostlinstvo. Na jednotlivých velikánech trčí vysoké

jedle. Některé vyvrátila bouře, tak že spojují oba vrcholy sousedících pískovcových sloupů, větve kloní se smutně do hlubiny k nám, ale život jich posud neodumřel — jsou svěží a zelené. Náhle skály se úží a blíží k sobě. Myslíme již, že úplně nám zabrání v dalším postupu, avšak přec můžeme ku předu. Chladné vlhko nás ovívá, působíc v nás nezvyklý dojem. Nad námi neširoký pruh jasného nebe, ale sem jako by se paprslek styděl zablouditi. Ačkoliv nahoře slunce pálí ostrým žárem, zde věčný kraluje stín. Přítel, který šel několik kroků napřed, náhle vzkřikl. Nemůžeme dále. Sesuté balvany utvořily vysoký násep, s kterého těžko dolů se dostati. Teprve společným úsilím vyhledali jsme rozviklaný kamenný výstupek, který nám posloužil za schod dosti nebezpečný.

Ale již jsme obtíže překonali. Výhled se šíří, skaliny se rozestupují. Blížíme se k východu. Leč obraťme se ještě jednou zpět.

Jaký úchvatný obraz! Stověké, k nebi strmící věže rozryl dešť a nadělal v nich úzkých gotických oken, stinných výklenků a šerých kaplí. Obrovské pilíře po obou stranách tvoří hlavní loď, v níž je vše plno vějířovitých kapradin, nízkých keřů, borůvek a žlutého mechu. Stezka ztrácí se mezi křovím a útržky skalními. Jen tu a tam náhle vystupuje vysoko nad námi, na místě, kde bychom jí byli ani netušili. Divné, originelní panorama! Konečně sešli jsme do hlubokého, rozložitějšího údolí, jmenovaného Zadní Točenicí.

Po obou stranách vroubena strmými pískovcovými pahorky hadovitě vine se Točenice. Koruny vysokých sosen a smrků ji plní soumrakem a klidem posvátným. Směru, kudy se bereme, nelze určiti, avšak jako by temným pudem vedeni kráčíme v před. Les záhy stává se hlubším a ještě tišším. Půda jest vlhká, až místem přechází v močál, přes nějž narovnané kmeny činí přechod kluzký sice, leč jinak bezpečný.

Družíme se k potoku, jenž čile bařeništěm a hustým rašeliníkem se proplétá. On jest spolehlivým naším vůdcem do Točenice Přední, kdež s jiným bratrem svým se spojuje. Tam poutají nás zejmena hlubší úvaly, pokryté vysokou travou, která šťavnatou, tmavou zeleností zrovna hýří. Jak lahodno ulehnouti do ní, patřiti skrze husté jehličí a spletité větve a hledati kdes ve výši proužek nebe, jen chvilkami tu a tam prosvitující. Tisíce vzácných květin pokrývá místa nižší, ale v ta neradno se odvažovati — číhá tam zrádná bařina. Držíme se tedy míst povýšenějších, mechem, napadaným jehličím a drobnými trsy přesliček klestíce si cestu. Hledáme Sklep, uštědřující poutníkům pramen nejzdravější a nejstudenější vody v celé krajině.

Malá idylka objevila se našim zrakům. Opodál skalnatého otvoru Sklepa, odkud silný zdroj se valí a pospíchá k nedalekému potoku, pod travnatou terassou odpočívala Madonna s dítětem. Ovšem druhu ryze moderního — mladá, krásná, modrooká brunetka, připravující na miniaturním samovaru svačinu pro rozkošného, buclatého kloučka, který vedle ní v husté síti lýkovců, netykavek, bledulí, jaterníků a podléštek si hověl a zobal s větviček borůvek černé jahůdky, trhaje též časem drobnýma ručkama žluté a červené květy, jichž oškubané lístky pouštěl na pospasy větříku. Když malým prstíkem svým dotkl se zelené šešulky některé z netykavek, rozprskla se tato na sta drobných kousků, což ho

patrným udivením naplňovalo. Velké chrpové oči jen mu hrály a když ručku vnořil do kučeravých, bledě zlatých vlásků a na okamžik zamyšleně se zadíval do ruměnné tváře své opatrovatelky, podobal se nemálo některému z pikantních amorettů Tizianových.

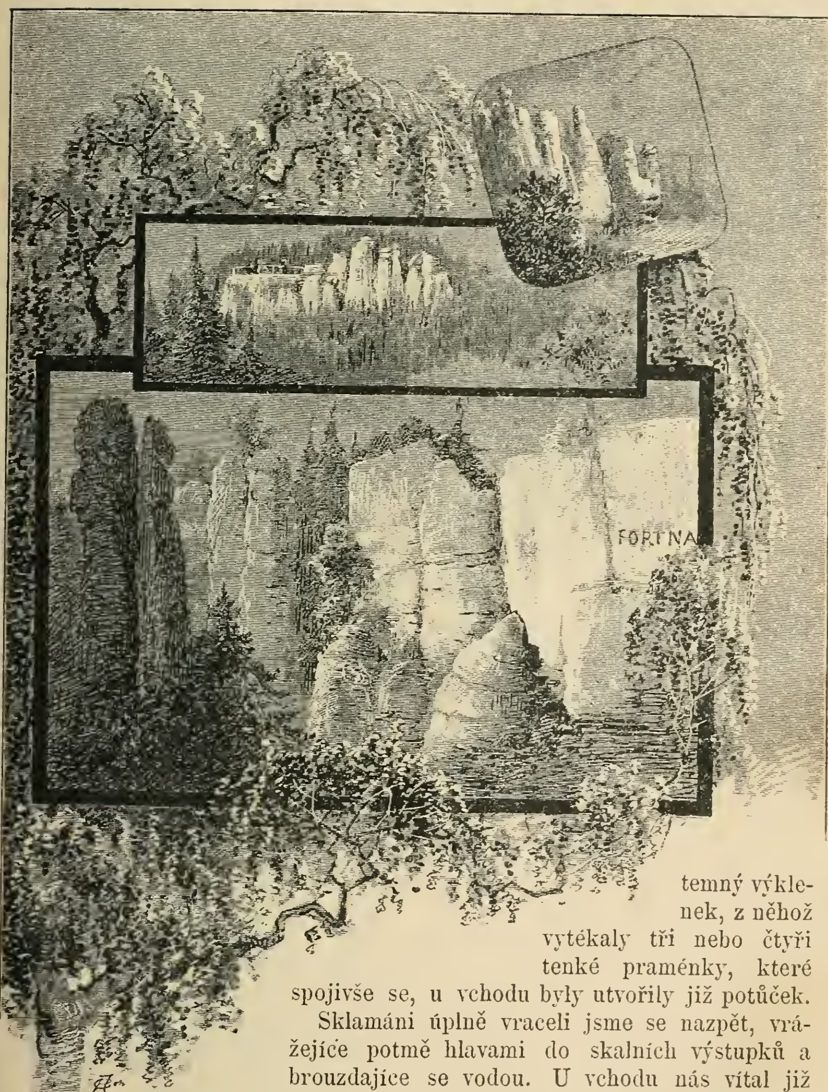
Stanuli jsme jako přimrazeni. ale okamžik a byli jsme zpozorováni. S hlasitým „hurá"!" vystoupil z pozadí mladý muž, šťastný manžel spanilé brunetky a majitel roztomilého diblíka. Byli jsme spůsobem neodolatelným pozváni k bezděčným hodům a za chvíli v křišťálových číších perlil se vonný nektar z Mokky.

Výletníci jako my, předešli nás z Jičína cestou kratší a ve vlídném útulku jedlí, u proudících vln stříbrného zdroje rozbili tábor k delšímu odpočinku. V skutku nemožno si mysliti siesty příjemnější. Nad korunami lesních velikánů úpal sluneční, zde stín a mírný chlad. Lesní zelená houšť obepínala nás na všech stranách. Ve trávě i po dlouhých, rozložitých vějířích kapradin řídké velikosti třpytily se krůpěje rosy. Na bílých květech konvalinek zaleskl se zlatý motýl, ssaje z jejich vonného kalíšku sladkou šťávu. Za chvíli vylétl do výše a schýliv se usedl do vřesu na břehu. Vyrušil tím hejno tesaříků, kteří nezvaného hosta zvědavě si prohlíželi. Vedle červení mravenci v pařeze vyvráceného jilmu učinili své skladiště. Hemží se jich množství po vyšlapaných a bedlivě upravených cestičkách, řada za řadou, každý v plné práci, aby do společného paláce nanosil co nejvíce potravních zásob. Podál nad nimi vylezl ze své skuliny cvrček a pronikavě cvrká. Zlatozelené mouchy kmitají se chvějivým vzduchem jako jiskry. Na zčernalou, suchou větev nevysokého smrčku přiletěli ťuhýci a křičí. Hlouběji někde v dálce ozývá se kukačka. Za veselého hovoru míjí rychle okamžik za okamžikem. Přítel malíř usedl poblíž na vyčnívající kořen obrovské borovice a kreslí nás do svého cestovního alba.

Tu napadl nám čin bohatýrský, k jehož provedení jsme učinili hned přípravy. Prozkoumáme tmavé nitro jeskyně, odkud po drobném kamení hrčivě se ženou smavé vlnky z tajemné podzemní říše. Pochodní nám budou dlouhé svitky papírové. Zapálil jsem první a všichni tři dorostlí mužští členové společnosti s tváří významně důležitou brali jsme se opatrně do vnitř po vyčnívajících kamenech, vyhýbajíce se bedlivě toku, středem ubíhajícímu. Musili jsme jíti za sebou, neboť jeskyně, zvýší člověka, není širší jednoho kroku. Zimavý vzduch vane nám do obličeje. Po klenbě, kterou příroda vykroužila z balvanitých kusů skal, stékaly slzavé krůpěje, v záři naší pochodně lesknouce se jako démanty. Zamlklé ticho, rušené jenom tichým šplounáním vody, vládlo všude — zdálo se nám, že jsme odloučeni od celého světa.

Smělá myšlenka tu naplnila pýchou moji hruď: což jest-li opravdu, jak lid si vypravuje, podzemní tato sluj vede až do Pařezského hradu, do tajuplných podzemních síní, plných pokladů, a když těch ne, tedy aspoň předvěkých kostí mamutích?! My první ty všecky zázraky objevíme užaslému světu!

Hnedle však jsem se přesvědčil o křehkosti a pomíjejicnosti všech lidských nadějí — asi po třiceti kročejích, když jsem rozsvítil posledního papírového světlonoše, chodba se nížila, až přestala dočista, tvoříc

temný výklenek, z něhož vytékaly tři nebo čtyři tenké pramének, které spojivše se, u vchodu byly utvořily již potůček.

Sklamáni úplně vraceli jsme se nazpět, vrážejíce potmě hlavami do skalních výstupků a brouzdajíce se vodou. U vchodu nás vítal již zvonkový smích brunetky, která měla neskonalou radost z překvapujícího výsledku naší podzemní výpravy.

Odpůldne zatím bylo již pokročilo. Rozloučili jsme se s těmi šťastnými lidičkami a zlíbavše jejich boubelatého klučíka, ač rukama i nožkama našemu lichocení hrdinsky se bránil, vydali jsme se na další pouť. Dychtivě vdechujem lahodný, pryskyřicový vzduch. Místům močálovitým, jichž v širokém úvoze kolem potoka je hojnost, se vymykáme, pravda ne vždycky šťastně. Konečně náhodou přišli jsme na pěšinku se směrem západním, námi sledovaným. Po ní přibyli jsme již v krátké chvíli k moř-

skému oku Prachovských skal, k vodojemu, jehož průsvitné a čisté vlny v překypujícím rozhorlení přes jeho západní hráz přeskakujíce tvoří vodopád. Ten rozbíjí se dole o kusy balvanů a spojuje se s proudem druhým, který vynořuje se z podzemí, kudy z vodojemu cestu si prorazil.

V skutku, náš katarakt Niagaře se nevyrovná. Jeť nanejvýš metr vysoký a rachot, který působí spád vody, již bys hrstí mechu mohl zastaviti, diváka neohluší. Také vodojem není právě jezerem, ba ani rybníčkem. S dobrým svědomím bylo by lze jej na šíř přeskočiti bez velkého namáhání. V jeho temné hlubině skrývají se prý nasazení tam lesníkem pstruzi — kdo chce ať tomu věří, my jsme nespatřili ani neulovili žádného.

Ale celkem s tou bohatou okolní zelení, která před námi na sever se zdvihá v neprostupnou hradbu, připouštějíc na východ a západ volnější rozhled do hlubokého, mlčelivého lesa, je to místečko okouzlující. Řekl bys, krajinka staré francouzské školy v miniatuře, všecko jako vysoustruhované, filigránové, a přec šťavnaté při tom a čerstvé. Watteau uměl podobná nyvě rozkošná zákoutí vyhledávati pro své parfumované, smyslně rozmařilé, ale vždy delikátní a svůdné krásky salonů copové doby. Jako by příroda si tu byla zahrála na malíře drobotin.

Lesní cestička zahýbá se k severu. Vystoupivše poněkud, jsme na rozcestí. V pravo i v levo rozkládá se údolí „Na vodách", posud očím skryté. Volíme širokou a pohodlnou pěšinu západní. Z mladého lesa, když kýženého úvalu jsme byli dostihli, po obou stranách vystupují vrcholky jednotlivých skalisk, v rozmanité bizarní tvary vyhnětených. Přítel tvrdí, že před několika roky, dokud pískovcová jich čela nezastiňovalo lesní stromoví, byl pohled na vysoké jejich čeřeny v pravdě nádherný. Teď náhradou jest nám bujná družina jedlí, jív, buků, modřínů a smrčků, v jejichž pošmourném stínu marně hledáme prodlévající tam dle pověsti rusalky a lesní ženky.

Vedle nás prodírá si namahavě potok úzkým a kamenitým ložem průchod, zdoben jsa tu a tam nerozlehlými, ale přívětivými palouček. Pod balvany, jež mu rámě obrů naházelo v cestu, hned se ztrácí a hučí v podzemní strži, hned vyniká vesele na povrch a rosí smaragdové břehy třpytící se ve slunci duhovou pěnou. S ním pouštíme se hlouběji a hlouběji. Dostoupili jsme až k dlouhé, stinným a téměř ledovým chladem vyznačující se Studené rokli, jež táhne se k jihovýchodu hluboko do středu skal, hustými větvemi svých vysoko rostlých jilmů, sosen a smrků nepropouštějíc ke svému dnu ani jediného slunečního pablesku. My též neodvažujeme se zbádati příšerně temné její nitro. Pouze kraj levého její úbočí nás vábí, kamž vystupujeme tmavou stezkou.

Již jsme dostihli vrcholu.

Zjev unášející objevil se tu našim zrakům. Před námi v hrdé majestátnosti strmí velkolepý Ervínův hrad, jehož nejvyšší bašty zříti bylo již dole z údolí „Na vodách".*) Ale teď rozkládá se před námi v mohutnosti daleko rozsáhlejší. Řetěz vysokých cimbuří, propletený štíhlými gotickými vížkami, klenbami vysokých bran a hadovitě se točícími střílnami chrání jej před zrádnými útoky nepřátelskými. Směle noří do

*) Na třetím obrázku našem umístil jej umělec v pravém rohu nahoře.

oblak lysá temena svých střech, na nichž rylec vše rušící vody vyhlodal staré ozdobné římsy, protkávané zlatistými pruhy lišejníků. Srázná, divě rozšklebená propasť dělí jej od valů, jen o málo nižších, které na sever i na východ jej střežíce dále nad údolím „Na vodách“ vztyčují svá rozrytá skaliska. Ervínovým hradem zve se dle nynějšího majitele Velíšského panství, hraběte Šlika. Zřídka setká se cestovatel v severo-východních Čechách s místem tak divoce romantickým. Temena vysokých stromů, vyrůstajících dole z úžlabiny, sotva že nejvyššími svými výstřelky dostihují jeho úpatí. Mrtvé, pyšné sídlo neznámých, zakletých bohatýrů budí v naší mysli vzpomínky na dávnou minulost, jejíž runy, vypravující o činech nesmrtelných, domníváme se čísti na těchto gigantických stěnách. Zkamenělý Hradník posud s vrchu zírá do údolí a střeží vstup do čarovného zámku. Sestoupivše zpátky na cestu dřívější, potkáváme na povýšeném výstupku medvěda, jehož podoba, neobyčejně věrná, hříčkou hlodavého zubu času s jiného stanoviska zdá se býti ohromným královským lvem s bohatou hřívou na silných plecích. Cestou další spatřujeme ještě jiné zkamenělé postavy. Již nedaleko hradu Ervínova chudá žena, před deštěm zakrývajíc si rouchem tvář, zdá se hledati u skalních titánů ochrany. Za mřížovými pilíři, jež v dálku se táhnou, objevuje se nám v měkkém útvaru pískovcovém typická tvář spokojeného hostinského, hned na to hrdinská dívka pohlížející na jižní opevněné hradby, pak zmužilý rytíř s mečem vytaseným v ruce, jenž uchystán se zbrojnoši vyraziti z pevnosti na nepřátelské vojsko. Mysl obrazná spatří kol po obou stranách padolu ještě mnoho různých fantastických výtvorů. Nás okouzluje více ten věčně tvořící ruch přírody, stále nové obrazy a perspektivy před zraky nám vrhající. Osvěžováni krásou, za každým krokem naším se odhalující, takměř bez únavy bereme se v před cestou k Maršovskému mlýnu, jemuž se však vyhneme v pravo strmou pěšinou, hledíce překročiti horský hřbet, který dělí nás od údolí, nevysvětlitelnou hádankou přezvaného Šustcem. (Dokončení.)

O pramenech bohatství našich středověkých předkův.

Napsal

prof. Jos. Dědeček.

Věru, že pravdu máš, sousede: „Čím dál, tím hůř." To slyším všude, o kteroukoli vesnici zavadím. Každý zpívá jen tuto smutnou píseň. — „Nikdy nebylo tak zle, aby se lidé nebyli těšili nadějí v lepší časy," prohodil mistr kovář, jenž od své kovadliny „na minutu" odskočil na posilněnou do kondrateckého hostince, kamž jsem také já, v té krajině neznámý, za stejným účelem zavítal. — Byloť mi toho již nevyhnutelně třeba; neboť upachtěn slézáním Blaníka, u jehož paty Kondratce se rozkládají, a marným hledáním oněch tajných vrat, jimiž vyprostiti jsem toužil báječné rytíře blanické, by pomáhali nám ucpávati hráze valícího se na nás moře nepřátelského, netroufal jsem si bez posily doraziti na tu noc do Vlašimi.

Kondratecký mistr Jehlička se sousedem Všudybylem toužili po lepších časech v tamějším hostinci již od božího poledne; a poslední bolestné vzdechy jejich „čím dál, tím hůř" přerušil mistr kovář při slunce západu, právě když jsem vstoupil do hostince.

„Což vám, Perlíku, vám je hej!" stejskal si Jehlička. „U vás kladivo nepostačí doháněti měch a kladenská huť vyráběti železo; ale má jehla rezovatí a tu soused Všudybyl také žehrá, že dohazovačství již nestojí za zlámanou grešli. Jak by také stálo, když každý má chalupníka dříve v kapse, než-li chalupu jeho koupí!"

„Svatá pravda," Perlík na to, „ale nezapomínejme, že nikdo bez práce nejí koláče, a že při sklenici ani podkovák, neřku-li kabát, zrobiti se nedá. A na časy sobě nestěžujte; nebývalo u nás v Čechách vždycky živobytí k závidění, jak si snad myslíte, a právě včera četl jsem v staré kronice, — zdědil jsem ji po otci a nedal bych ji za živý svět — že před několika sty lety padaly na Čechy rány asi takové, jako kdyby vám sto Perlíků do zad bušilo. A víte proč? Poněvadž tu panovala samá rozepře a nesjednocenost. Jedni povolali si na druhé vždy nějakého cizího sudího a ten je potom ztrestal oba, a s nimi, toť se rozumí, i naši ubohou vlast. Co nejlepšího bylo, to si za náhradu odnesl a posvítiv si na cestu zapálením několika měst a vesnic vysmál se pak těm nerozumným dětem jedné matky, které, sobě nedůvěřujíce a spolu se srovnati nemohouce, cizince a odvěkého nepřítele za rozhodčího si vybraly. — Tak to máte podnes, a proto žádný stesk, žádnou touhu po lepších časech! Držme, kdo Češi, kdo Slované jsme, za jeden řetěz, a pak podíváme se na toho, kdo opováží se jej prolomiti!"

Nevím, jak porovnali se počestní sousedé kondratečtí, když po té, upřímně mistru Perlíkovi ruku stisknuv, — abych dokázal, že s ním souhlasím, — k městu již za šera pohodlnou silnicí jsem se ubíral.

Neslyšel jsem takovou rozepři poprvé, ba kdekoliv po vlasti na cestách svých jsem se zastavil, všude, kde byla společnosť usedlejší, hovory podobného smyslu se ozývaly. Jsouť skutečně mezi námi mnozí, kteří očekávají Naboba jakéhos, jenž přiveze s sebou z nějaké přebohaté říše klenotů, aby jimi vyplnil mezeru ve příjmech jejich, pouhou nečinností vzniklou.

Ale jest také veliký počet jiných, kteří nespolehajíce na cizí pomoc žijí den ode dne své poctivé práci, již vlastním důvtipem si oslazují a předpisují a kteří proniknuti jsou přesvědčením, že národy jen svou vlastní silou a prací vzrůstají a blahobytem slynou, tak jako rozervaností a zmalátnělostí sobě samým připravují záhubu.

Mnoho příkladů vzrůstajícího a klesajícího blahobytu v rodinách, obcích i národech lze uvésti na dotvrzení těchto slov. Já však obral jsem si v následujících řádcích za příklad takový — někdejší slávu hornictví českého a jeho úpadek.

Věru, že nádherným býval lem slavné koruny našich vladařův, i v dobách, kdy s památného Vyšehradu vládli zemi, i kdy s majestátných Hradčan řídili osudy své říše.

Ať obrátíš zraky ve kteroukoliv končinu vlasti naší, všude splývala skvělá zář koruny svatováclavské s paprsky neméně skvělými, které jí vstříc zářily ode všech mezí, jakoby sesíliti chtěly onen její lesk, jenž tak často oslňoval hrabivého nepřítele, a tak často v něm nítil nekalé choutky, zmocniti se pramenů té záře, aby pak ze stříbrných a zlatých žil české země na útraty vlastních jejích dítek tráviti tu mohl život v přepychu a zhýralosti.

Lem koruny svatováclavské v pravdě utkán býval ze zlata a stříbra, perel a drahokamů! — Od pramenů malebné Sázavy, tam kde z Moravy ode Žďáru kolem Německého Brodu k nádherné Lipnici spěchá, rozvinovala se již za Boleslavů bohatá stříbrná obruba směrem ku Pelhřimovu a Rychnovu, jejíž lesk tak dlouho dráždil sousedy na východě, zvláště Uhry, kteří tamější horníky přepadali a pro sebe tu dolovali, až prý Boleslav II., by rázem přítrž vpádům jejich učinil, hory ony zasypati rozkázal. Ač snad pravdě podobnější je zpráva Lazara Erkera ze Schrekenfelsu, král. vrchn. horního mistra, z r. 1581 datovaná, dle níž tamější horníci, Němci, pro nemalé na úkor našeho lidu páchané neplechy a zpupnosti po porážce císaře Sigmunda ze země vyhnáni byli, načež nedostatkem lidí, hor a kutění znalých, i následkem válečných nepokojů hory na dobro opuštěny jsou. Na zanedbaných haldách jejich již Lazar Erker jen veliké stromy nalezl!

Ubíráme-li se směrem západním po rozhraní přítoků Sázavy k půlnoci a Lužnice k polední straně, staneme u Mladé Vožice, která za měšťanská svoje práva děkuje své skromnější, ale hornickou slávou zářící máteři, vesnici Staré Vožici. Bylať tato v 16. věku proslulým a na stříbro bohatým horním místem, rovněž jako nedaleká vesnice

Staré Ratibořice, jež koncem 15. věku rytířská rodina Měděnců držela, stříbrnou rudu zde dobývajíc. Od Ratibořic zabíhal stříbrný lem koruny sv. Václavské i ku Starému Táboru, jehož potomek, Tábor Nový, nikoliv měkkým stříbrem, ale tvrdou ocelí nepřátelům své víry důrazně čeliti dovedl.

Z Tábora přivede nás erární silnice rovně k západu vyměřená do Písku, královského sice, ale nikoliv „horního" města, ležícího však na Otavě, o níž hlásá Libušin soud:

> Vadita sě kruto mezu sobú,
> lutý Chrudoš na Otavě krivě,
> na Otavě krivě zlatonosně.

Mimo to měl Písek ve 13. století i mincovnu čili továrnu na mince, „fabricam monetae" dle znění listiny krále Václava II., jížto veškerá práva k ražení mince se vztahující píseckému měšťanu Hainrichovi udělil. Měla-li mincovna s prospěchem obstáti, muselo okolí města nevyhnutelně poskytovati vzácných kovů v míře slušné. O tom svědčí také — kdybychom ani horníka ve štítu městském si nepovšimli — stopy v tamějším okolí, ukazující při nejmenším na pokusy v dolování; i posléze mnohé místní názvy s onou živností úzce souvisící.

Otava zlatonosná i blízká krajanka a matka její Vltava, o které týž Soud dokládá, že měla „zlatopieskú glínu," oba tyto šumavské toky prosluly bohatstvím zlata, jehož rýžováni za starších časů některým místům vedle značného výnosu i ku jménu pomohlo; ale skrovných jen výsledků domohl by se ten, kdo by za nynější doby rýžování v těchto řekách obnoviti chtěl.

O tom přesvědčil se již před více než půl stoletím slovutný zakladatel národního musea, hrabě Kašpar Šternberg, jenž, chtěje z písku Otavy vytěžiti za dukát zlata, tak dlouho přeséval jej a proplachoval, až dosáhl svého úmyslu — ale stálo jej to celých 10 zl. ve stříbře! Více užitku dosáhl za dřívějších dob Písek z rýžování (ač neznáme sumy, v jakých se tu drahého kovu těžilo) zejmena také tím, že vladařové povždy bývali nakloněni městům hornickým, jednak zbavujíce je rozličných berní a dávek, jednak přeštědrou rukou podepisujíce pro ně mnohé výsady, ano i bohatými dary na budovách a pozemcích je zahrnujíce. Písek, který dle kronikáře Hájka z Libočan již v letech 760 jako „bohatý" slaven byl, obohacen v pravdě teprve r. 1558, dnem 27. ledna, kteréhož císař Ferdinand I. městu s hradem královským veškeré k němu se táhnoucí lesy, rybníky a mlýny na čas postoupil.

Ačkoli však Otava s Vltavou již veškeré zásoby zlata šumavského vyluhovaly, domníváme se, že prahorní krajina písecká hlouběji pod kořeny svých zmlazených lesů ještě bohaté klenoty ukrývá. Tomu nasvědčují nejlépe ložiska leštěnce, z něhož se tam druhdy (u Sv. Jana, jihozáp. od Velké) na 75 liber olova a 3—4 loty stříbra z centu rudy vytěžilo. Což kdyby se podařilo jinde a silnější couky objeviti?

Spějme však již dále odtud ku jihu českému, k Budějovicům. I v této straně dosud protkána jest bělolesklým kovem půda česká, ač právě tam již valně rukou cizí nám vyrvaná. Malé i Velké Hory,

tyto též Rudolfov zvané, přispívaly již počátkem 14. stol. značnou hřivnou k potřebám zemským. Zejmena Rudolfov přes veliké překážky, které voda dolování kladla, domohl se zejmena v šachtách: Abraham, Sv. Tří králové a Orel zvaných koncem 15. století znamenitých úspěchů, poskytuje více než 4000 hřiven stříbra ročně. Ale ten osudný r. 1618! Ten otřásl vlastí naší do útrob nejhlubších a i horníkům vložil místo kladiva do ruky meč a místo kožené ochrany vzadu pevné brnění ocelové na prsa, — a hory, jako všude u nás, i v Rudolfově počaly se plniti vodou a sypkým kamením. Ubylo horníků, ruda zůstala v zemi a peníze z dřívějších dob uhospodařené rozkutálely se kdož ví kde až daleko za hranicemi! Nebo zakopány před nepřítelem po polích, u památných stromů v lesích, v základech a klenbách chatrčí a chrámův, aby majitelům po válce znovu posloužiti mohly. Ale kdež octnul se v oněch vřavách válečných pravý vlastník! Buď že zahynul zbraní nebo požárem ve vlastní chatě, nebo vyhnán na cizí hroudě kosti složil, — a ty jeho poklady po staletích odkrývá dřevorubec při kácení stromů nebo zedník při obnovování základů nebo je vyorává pluh, aby jakožto památky archaeologické zdobily sbírky starých peněz aneb aby předělány byly v minci běžnou! Však se k nim ještě vrátíme, až si projdeme krajiny, kde všude kolébka jejich stávala.

Kroniky vypravují sice, že i v tu stranu ke Krumlovu, Rožmberku, Hradům, tedy v nejjižnější končině Čech bohaté zlaté žíly i výnosné doly bývaly, které proti Pasovským bedlivě střežiti bylo; ale nemajíce po ruce spolehlivějších zpráv, které by nás o tom přesvědčiti mohly, opusťme tuto državu slavných druhdy Rožmberkův, na jejichž údělu nyní potomci vítězů na Bílé hoře, Buquoiové, hospodaří, a dejme se podél šumavských hvozdů přes Prachatice k severozápadu.

Tu octneme se za Vimberkem v okresu druhdy velmi bohatém a pro tuto přednost i od vladařů mnohými výsadami a právy obdarovaném. Jest to kraj, kde pramení se Vltava i Otava, první v dolině u Kvildy, druhá — neznámo, kde: zdali snad pod Luzným, odkud bohaté proudy Maaderského potoka, později Vydrou zvaného, se valí (jenž — mimochodem řečeno — při nejmenším tak mohutný jest jako Otava u Strakonic), anebo kdesi u Eisensteinu, odkud druhý přítok Otavin, Křemelná, své — také vždy bujné — vody béře. I Ostružná, jež po veliké zacházce od Šumavy teprve mezi Sušicí a Rábím Otavu sesiluje, zvlažuje kraj druhdy stříbrem, zlatem i perlami proslavený.

Perly poskytuje Otava na celém svém toku až po Písek, přechovávajíc všude ve svých zátočinách a vůbec, kde její proud se mírní — a ten od Sušice po dlouhé cestě až ku „Athénám“ českým, kterýmžto pochlebným názvem se, tuším, také Písek, honosí zřídka se ukvapuje — zvláštní mušli, perlorodku říční, v hojnosti. Ale není zde těch, kteří by si tohoto vzácného daru přírodního vážiti dovedli; věnují-li mu vůbec nějakou pozornost, provozují ten průmysl asi tak, jako kdyby hospodář, chovající pro tuk dobytče štětinaté, občas nožem zkoušel sílu vrstvy tukové; — vyloví totiž, kolik škeblí vůbec najíti mohou, vyhází je na břeh, a pak roztloukajíce kamenem pevně sevřený jejich domek, vyhledávají mezi masem, — pod rukou takového katana již dávno odumřelým, ony drahé pozemské poklady. Snad i takové řemeslo se jim vyplatí pro

ten den, ale pro budoucnost není žádné naděje, jako pro toho, který dříve kapitál promrhal a pak teprve by chtěl žíti z úroku. Dobrý hospodář si vede s perlorodkami zcela jinak, jak by nám mohl dosvědčiti horažďovický hajný, jenž k rukám majitelů, hrabat Kinských, během tří roků průměrem za 200 zl. pouze bílých perel odvádí. Ten opatrně otevře misky mušle a ohledá jejich obsah. Nenajde-li ničeho nebo jen perličku malou, vloží mušli zase do řeky a tam může s jistotou po jednom, dvou letech opět a již s větší nadějí po ní sáhnouti.

Perlorodek otavských si tedy obyvatelstvo všímati nechce a zlato i stříbro z těch krajin již dávno vybrali. A bývala tu oněch kovů hojnost skutečně značná v okrsku dalekém a širokém, kde četná horní města i královská ve 14. století své erby hornické na brány vztyčila. Města Velhartice, Strážov, Hory Matky Boží, Nalžovské Hory (nyní vůbec Elišov), Dolní Reichenstein a Horní Reichenstein čili vůbec Kašperské Hory a ještě jiná s povzdechem vzpomínají na doby Karlovy, — korunovaného svého příznivce a částečně i zakladatele. Bylť za panování „Otce vlasti“ Velhartice, Strážov i Hory Nalžovské (také Stříbrné) velmi výnosny stříbrem, jako Dolní a Horní Reichenstein zlatem. A bohatství to nebylo vypočteno toliko na rok nebo desítiletí, ale na celé věky, což nejlépe dokazují pověřené listiny, dle nichž ještě ve století 16. pouze v Nalžovských Horách ku 10000 hřiven stříbra ročně se vytěžilo — a ne méně prý se těžilo i v horách ostatních.

Tak asi též Kašperské Hory kvetly tou dobou, neboť jinak by jim byl Karel sotva své jméno přidělil. Již ta okolnosť, že se v Kašperském okolí za Jana Lucemburského 350 mlýnů k rozemílání zlatonosného křemene a vypírání zlata v stálé činnosti udržovalo, dokládá (v nedostatku zpráv jiných), jaký znamenitý výtěžek asi krajina tato i koruně i horníkům poskytovala. Prodejem Hor těchto císařem Rudolfem II., zvláště pak válkou třicetiletou nastala i zde jako ve všech horách domácích katastrofa, z níž jen málokteré k novému životu povznésti se dovedly.

I po těchto zhoubných dobách začalo se sice dolování v Horách Kašperských znovu probouzeti, a pracováno tu ještě před 60 lety; nyní však nalezá se město, jež na příkrém návrší úhledně je vystavěno a jehož vrchnostenský úřadní dům dosud se honosí znakem hornickým (dvě kladiva a sekera, hornickou rukou třímaná, uprostřed dvou věží), pod správou kurátora, a hrad Kašperk severně nad městem v lese vztýčený leží na polou v rozvalinách! A na Hory Matky Boží, od 15. do 17. století oživené, nedoptáš se od 200 let jinak než jako na Hory „zlámané“! Makavěji, než toto příjmí, nemůže nic úpadek jejich ohlašovati.

Skvěleji než u předešlých označuje slovo „Stříbro“ původ města na levém břehu Mže (dle jejíhož německého jména sousedům našim město ono nazvati se zlíbilo), ve zbytcích hradeb částečně směstnaného. Bylať i tato krajina již ve 12. století bohatstvím stříbra a jiných rud proslavena. R. 1188. odkázal kníže Fridrich Švábský, tehdy vladař nad Chebskem, tamějším Johanitům z dolů 12 hřiven stříbra ročních důchodů. Válkou třicetiletou ovšem i zde horní práce se zastavila; než, v klidnějších dobách pozdějších začalo pavování znovu s výsledkem tak skvělým, že ve Stříbře r. 1801. i horní úřad byl zřízen.

Kudykoliv jsme dosud kráčeli, všude byly průvodci našimi prahorní vrstvy rulové, sem tam balvany žulovými prolomené. Viděli jsme tak nejlépe, že veškeré bohatství na kovech a rudách vzácnějších, právě tak jako na drahých kamenech, ku prahorám se pojí. S touto skvělou povahou prahor setkáváme se již od starodávna také v krajinách dále na západ od Stříbra ku Karlovarským horám a ještě dále ku horám Krušným se táhnoucích. Na té cestě již (cizí) název města „Kuttenplan“, okolo něhož dráha ku Marianským lázním spěchá, naznačuje zaměstnání středověkých jeho obyvatelů, kteří v okolí „kutali“, stříbro a olovo tu dobývajíce. Někdejší hornické zaměstnání prozrazuje i příjmí Planá „horní“ (ač by neznalý cestovatel jméno to spíše od vyšší polohy města odvozoval), a ještě lépe přezdívka „mince“ (bývalá mincovna), jak říkají nynějšímu pivovaru, za kterým v úpravném parku zámek Nostic-Rhinekův, po většině až ku střeše břečťanem zahalený, po Přimdě a daleko až k šumavským hranicím se rozhlíží.

Kdo z Plané cestou k tepelskému klášteru na sever se ubírá, octne se v krajině, či vlastně na kraji malé říše, jíž přes celá dvě století svrchovaně vládnul (tak jako po širokém úpatí hor krkonošských a jizerských vévoda Fridlandský) druhdy velemocný a osudy domácí velmi často jednou právnickým důmyslem, podruhé státnickým věhlasem nebo i chrabrou myslí ve vřavě bitevní rozhodující rod staré šlechty domácí, jejímž praotcem v druhé polovici 14. století jmenuje se Kašpar Šlik, potomek Jindřicha, pána v rovině chebské.

Horám, které nejrozmanitější kovy a kruchy, jakož i nejpestřejší druhy kamenů v útrobách přechovávají, sluší zajisté přede všemi jméno „Krušné hory.“ Zlato, stříbro, měď, olovo, cín, zinek, vismut, arsen, železo a j. kovy, jakož i vzácnější chrom, urán, wolfrám, — toť přebohatý věru výběr kovů, jež dílem ryzí dílem v rudách hornická píle z útrob poříčí Oharky na světlo vynésti dovedla. V horách Krušných nebo-li Rudních netřeba podnikati cest několikadenních, abychom z jednoho ke druhému městu hornímu se dostali; tamť skoro každé město jest horním a větší část jich i „královským horním“ městem, a že jich není málo, o tom i zběžným názorem na mapu přesvědčiti se můžeme.

Opustivše Horní Planou, záhy octneme se v Michlsberku a Teplé, odkud pohodlně přes rodiště proslulých Bečováků za půl dne do Schönfeldtu a Slavkova dorazíme. Rula a prahorní břidlice po naší cestě neúhledností svou stěží oko naše upoutati dovede, ale útroby jejich třpytívaly se odvážnému lezci nejbělejším leskem stříbra a cínu.

Překročivše za Loktem Ohři a železnou dráhu, která tu užší, tu širší údolí podhorní oživuje, kráčíme po východích flecí hnědouhelných. Ty však u paty protějších, ku Sasku vystupujících, a pouze krátkými a slabými potoky rozrytých hor přestávají, a po těchto právě rozseta jsou, jako v lese po dešti houby, ona namnoze „královská“ horní města krušnohorská.

Pohleďme na tu jejich řadu, jež — arciže klikatě — od roviny chebské až po rovinu teplicko-ústeckou se táhne, — čili od Chlumu, poutnického místa blíže Falknova, na jihu až ku Chlumci na severním konci Rudohoří nad Teplicemi, kde roku 1813. památná bitva s Francouzi svedena byla. — Jest to král. horní město Bleistadt (Oloví)

s nedalekými Jindřichovicemi, městem, a blíže hranic s Kraslicemi, za Otakara II. zlatem, stříbrem i cínem bohatými. Odtud za den pohodlně bychom navštíviti mohli cínové doly ve Fribusu, Schönlinde a Neudeku, druhdy sídlu Kolona Felseckého.

Po nočním odpočinku bezpečně dorazíme přes Abertam, také král. horní městys, ve středověku na stříbro, cín, vismut a kobalt bohatý, do Blatna, kdež hlavně burel se dobývá, a do Božího Daru. Odtud pak snadno na nocleh dostihneme věhlasného Jáchimova, královského svobodného horního města, sídla vrchního úřadu horního a druhdy hlavního střediště vlády bohaté rodiny Šlikovské.

Ač neznáma doba, kdy zdejší doly byly objeveny, nepochybíme asi domněnkou, že tu dolováno zajisté již ve 12. století, ačkoliv původ města teprve do r. 1437. sahá, v němž pánem této krajiny stal se kancléř císaře Sigmunda, Kašpar Šlik. Tento vystavěl na pozemcích osady Konradsgrünu nynější Jáchimov (ač novější své tvářnosti teprve následkem požáru z r. 1873. nabyl) a soustředil v něm správu všech okolních, dříve bohatých dolů pod jménem vrchního hejtmanství horního. Tu také obdařeni Šlikové r. 1519. výsadou ražení peněz, — tolarů, ale právo to bylo jim 10 roků nato Ferdinandem I. zase odňato. Bohatství rud stříbrných zvláště leštěnce a blejna, ano i ryzího stříbra, potom kyzu spižového, kobaltového, vismutu a j. tak ohromné tu bývalo, že od r. 1516—1602 po odečtení veškerých výloh pouze stříbra v ceně 4,757.165 tolarů vytěženo, a rudy byly tak výnosné, že 94% stříbra vydávaly. A dosud ještě ani střídání se majitelů, ani války nedovedly toho, aby horní živnosť zdejší, jako na mnohých místech se stalo, poklesla úplně.

Blahobyt ustoupil sice skromné výživě četného obyvatelstva (7000 hlav), jehož velká část místo kladivem, šitím rukavic, pletením krajek nebo točením doutníků se živí, ale hory — dílem v erárních, dílem v privátních rukou — oživeny jsou dosud asi 400 horníků, ač nesou sotva tolik, aby se udržeti mohly. A kdyby pohazovaná dříve ruda uranová a chromová neposkytovala látky k výrobě žluté a červené barvy, muselo by se snad i tu přikročiti k odstranění znaku s budovy horního úřadu. — Tak již upadly v nečinnosť blízké železné a stříbrné doly ostrovské, které ze starších mezi prvními známy byly, jako i město (Schlako- nebo Slavko-werth) stejně starého jest původu se Slavkovem, nejstarším cínovým okresem střední Evropy, neboť obě ve 13. století Slavkem z Riesenburku byla založena.

(Pokračování.)

Kutnohorský primator.

Obrázek Starohorský
od
Josefa Brauna.

Den Nového léta schyloval se již k večeru, když kolem Vlaského dvora vzhůru ku kostelu Svatojakubskému za živého, jen málo tlumeného rozhovoru kráčeli dva Horníci v pláštích zahalení, s barety hluboko do očí vtisknutými.

„Při sám Bůh, že to nikdo jiný nebyl než on," mluvil jeden z nich, ten menší, po levici druha svého kráčející, a nedbaje ostrého mrazu, vytáhl z teplého úkrytu záňadří ruku, aby jí podle zvyku probral svůj dlouhý šedivý vous, přes bělostné okruží až na prsa splývající.

„Možná, že se již za chvíli, na Hrádku dovím, dobře-li jsi viděl, Mikuláši," dal v odvět druhý, muž vysoké postavy, širokých plecí a dle vrásek a brady silně prokvetlé as tak šedesátník. „Ale nedopouštěj Bože! Raději bych samého ďábla při dnešním stavu věcí na Horách Kutnách viděl než jeho. Už jsme odpřisáhli, přísahu reversem zjistili, Bukvojovi krvavých pět tisíc kop „salvy guardie" odvedli, Sedlecké panství poctivě za třicet tisíc kop koupené ku nenabytné škodě i potupě vypaseným mnichům bez jediného grošíku náhrady pokorně vrátili a za těch minulých šest neděl tolik vytrpěli, že toho v této obci, po Praze vždy první, nikdy vídáno ani slyšáno nebylo. A pravím tobě, Mikuláši: je-li tvá zpráva pravdiva a Vřesovec v úřad nejvyššího mincmistra znova bude dosazen, stojíme všeho zla i soužení na samém teprv počátku a zvoník na této věži mohl by již napřed slávě Starohorské odzvoniti umíráčkem — —" a mluvčí i jeho druh mimoděk vznesli zraků svých nahoru ku věži svatého Jakuba, pod níž se právě nalezali.

A podivno — v týž okamžik, jakoby na zavolanou, rozlehl se večerním šerem tam shora zvuk zvonu ve volném, vážném tempu.

„Oh, to již jedenadvacátá hodina — zvoní za dušičky," prohodil pan Mikuláš, snaže se zakrýti okamžitý nelibý dojem. „Už jsi tam, Jene, měl býti."

A přidavše do kroku, zahnuli na levo vedle děkanství k uličce Ruthardovské. Ze dveří děkanství vyšel právě touž dobou přihrblý stařec a zočiv oba chodce, spěchal jim v ústrety.

„Pozdrav vás Bůh! — Aj, to pan primas s panem Mikulášem Vodňanským! Kam tak podvečer, přátelé milí? Já spěchám na Hrádek. Dostal jsem na tuto hodinu obsílku od pánů komisařův — —"

„Tož máte se Šultysem jednu cestu," podotkl pan Vodňanský z Čazarova s trpkým úsměvem. „Však vás dojista ku poctivému veselíčku nepozvali! Ty, otče důstojný, jakožto arciděkan, a Jan jakožto

obce primator — — než, abych nezapomněl: slyšel-lis zprávu Jobovu, že do naší obce v soukromí přijel pan Vilém Vřesovec, někdys mincmistr zlé paměti, jenž po vyhození místodržících zbaběle ze země ujel?! Krátce po obědích viděl jsem ho sám z mazhauzu svého Dlouhou ulicí*) po boku jednoho z pánů komisařův se procházeti."

„Neslýcháno!" žasnul starý kněz Václav Štěpán Teplický, od dlouhých let arciděkan pod obojí při chrámu Svatojakubském. „Bůh nás jen račiž chránit toho, aby opět byl v mincmistrovství usazen. Oh, což by se mstil, což by nás utiskl — —"

„A mne asi předem," dodával Vodňanský. „To, co o něm v Apologii**) pro věčnou paměť vytištěno, pálí ho do živého; a jakž by si byl nedomyslil, že já toho auktorem? — Však hle, tu již Hrádek. Bůh vás oba posilni! Však mi zítra povíte — —" a popřáv dobré noci, zabočil do ulice Mincířské.***)

Pan primas s arciděkanem vešli do branky. Stráž, z lidí pánův komisařův, od minulé soboty na Hrádku ložumentem jsoucích, vzdala česť....

— — — — — — — — — — — — — — —

V „sále rytířském" na Hrádku bylo dneškem již od hodiny dvacáté živo a hlučno.

Seděliť tu při pěnivém víně královští komisaři, dnes týden z Prahy vyslaní, aby zboží konventu sedleckého kláštera od stavů kdysi zabavené a obcí kutnohorskou koupené bývalým majetníkům navrátili. Bylo jich dvé: ten malý, přitloustlý, po levém boku stolu, ku pilíři postaveného, toť pan Hornatecký z Dobročovic a jemu naproti, s úsměvnou tváří a vlasy pečlivě sčísnutými pan Herald Václav Libštejnský z Kolovrat, léta devatenáctého stavy král. č. za neschopna „jakýchkolivěk úřadů a služeb zemských" vyhlášený.

Teď tu horlivě promlouvali, neméně horlivě připíjejíce, se zavalitým mužem sivých, pichlavých očí a plavé, poněkud přiryšavělé brady, jemuž lichotné poklony za poklonami činíce, nejináče než panem mincmistrem ho jmenovali.

„Na zdar tvého budoucího úřadování, pane mincmistře, a tvým nepřátelům na zkázu a potupu!" zněl rozjařený hlas pana Libštejnského z Kolovrat a tré skvostných stříbrných číší o sebe zazvonilo.

„Ha, pane hrabě," zasmál se jizlivě ,pan mincmistr, „těch mám v tomto hnízdě plno. Ale při sám Bůh, jejich tvrdé lebky změknou a jejich šíje ohnou se do prachu, jako že jsem dosud Vřesovec! Jen co mi přivezou jmenovací patent, jejž J. M. C. podepsati ráčil hned 5. prosince. Oheň se stal, železo horké — potřebí jen kouti, totiž uměti dlouho a dobře kouti, moji urození —" a pan Vilém Vřesovec z Vřesovic potměšile se usmíval.

V tom sluha vešedší s hlubokou úklonou oznamoval: „Arciděkan Teplický a primator Jan Šultys z Felsdorfu dávají se hlásiti Vašim Milostem."

*) Nynější Klášterská.

**) Rozumí se Apologie, vydaná stavy království českého.

***) Nyní Jesuitská.

„Nechť prvý vstoupí!“ děl pan Libštejnský.

Za chvíli stál tu již starý kněz všecek rozechvěn a užasnut nad přítomností pana Viléma Vřesovce z Vřesovic. Užasnutí jeho vzrostlo tím více, když pan mincmistr, jakoby sám nařízeným komisařem byl, mluviti se jal: „Poněvadž času jest na mále, sdělím s tebou krátce ve jménu Jejich Milostí tuto přítomných pánů vyslaných, proč jsi byl zavolán. Předně, poněvadž jsi všem duchovním a predikantům obce této nadřízen, ručíš ode dneška za to, že v kázáních kostelních ani slůvka nikdy obsaženo nebude, jež by sebe menší příčinu k jitření prostého lidu dávalo. Po druhé, poněvadž již dlouhý čas znamenitého místa správce církevního v obci zdejší užíváš, žádá se na tobě, abys J. Mti. Cé. dva tisíce kop míšenských zapůjčil. Rozuměllis?“

Arciděkan, zblednuv, za hodnou chvíli slova ze sebe vypraviti nemohl.

„Milosti, kde bych já, ubohý sluha Páně, tak znamenité sumy sebral? Vždyť já i rodina má jen od týhodního platu živi jsme, k tomu živiti musím kaplany v těchto časech zlých a — —“

Pán z Vřesovic jizlivě se zasmál a krče výsměšně rameny, nedal arciděkanovi ani domluviti.

„Čas smlouvání, milý kněže, dávno přešel. Žádosti změnily se v rozkazy. Již jsi slyšel; můžeš odejíti. Ale peníze připrav co nejdříve. Neli, bude také dobře, rozumíš?!“

„Takhle se musí, pánové moji, s takovými jednati,“ řekl k pánům komisarům vítězoslavně, sotva se byly za starým knězem dvéře zavřely. „Jsem přesvědčen, že má někde doma ve hlubokých truhlicích hezkých pár kop ukrytých, jako tak mnozí jiní ještě. Záleží jen na umění — teď zavoláme primasa. Na něho nutno ovšem jinak. Je hlava z míry bystrá a ze všech zdejších měšťáků nejznamenitější — otec toho mistříka z pražské akademie, pane Heralde, o němž nám Fabricius v Jihlavi vypravoval, že jej pomáhal s všelijakými posměšky defenestrovati. Půjdeme naň hladce — zná vše, co se sběhlo, do nejmenší podrobnosti, takže každé jeho slovo vážím za sto kop. A pak — až své služby vykoná — — nu, vždyť byl členem direktoria a jeho zboží vyrovná se nejznamenitějším rytířským — —. Jen račtež, prosím, jakž jsem již dříve pravil, ve chvíli potřebnou se odstraniti.“

V několika málo okamžicích vešla do komnaty s lehkou úklonou hrdá, vysoká postava kutnohorského primatora Jana Šultyse z Felsdorfu.

Pan Vilém Vřesovec ctně a jak na osobu vladyckou a obce náčelníka slušelo, jej uvítav, „poctovou“ sklenici na „villichkum“ mu podav a do sedadla ho usadiv, jal se mluviti: „Ne ve věci malicherné, pane primatoře, dali tuto od Jeho Milosti Císařské nařízení páni komisaři tebe sem na Hrádek povolati. Jest ti sice zajisté známa zřejmá vůle Jeho Milosti, rebellů nikterak nešetřiti a je jakž náleží až do těch hrdel a statků potrestati, ale zároveň nyní tejna tebe nečiním, že těm, kteří by v čas smýšlení své obrátili a služby své straně naší věnovati neobmeškali, netoliko generalní pardon, ale také náležité odměny dáti —“

Mluvčí umlkl, bystře na tvář primatorovu zrak upjav; leč ten ani svalem nepohnul, jakoby o věci pravšední běželo. Toliko ve velkém, tmavém jeho oku na mžik cosi zasvitlo jako blesk.

Touž chvílí, jako by si byli řekli, páni komisaři jeden za druhým vytratili se ze dveří.

„V minulých časech," pokračoval zvolna a úlisně Vřesovec, „sběhlo se ve zdejší obci mnoho, co pro nás a zejména pro mne tak příliš, příliš důležito, že objasnění toho ryzím zlatem vyvážiti nikterak nám nepřijde za obtíž. Potřebuji z vysokého nařízení věděti, kdo na př. byl původem koupi klášterního zboží i zmincování kostelních klenotů, potřebuji dále věděti — —"

„Rač se, pane z Vřesovic, poněkud urychliti," přerušil mluvčího primator ledovým hlasem, „dnešního večera v rodině mé obzvláště mne potřebí."

„Nuže, rci mi, pane primatore, žádám-li těžkých obětí? Potřebí ti pouze mluviti a podtají mi na ruku býti. Znám tě, jako muže, který dovede počítati: za ty skrovné a věru přelehké služby nejen pardon ale nové bohatství a moc tobě i celému rodu tvému . . . Muž s tvým erbem a titulem, s tvými ducha dary hodí se nikoli mezi hloupé měšťáky ale jinam, vysoko, tam, kdež bude nyní hojně prázdných míst a to jen pro ty, kteří dovedou býti v čas — moudrými."

Primator náhle vstal.

Vřesovec, při vší své sběhlosti a umění čísti z lidských tváří, nevěděl, jaký vlastně dojem učinila řeč jeho. Primas byl jen vážný.

„Nuž tedy odpověz, čeho naditi se mám?" s napjetím otázal se.

„Víš, pane Vřesovče, kdo jsem?" děl primator zvukem ještě ledovějším než před chvílí. „Jsem Jan Šultys z Felsdorfu, do té chvíle primas královského horního města Hor Kuten! A s tím se tobě činím poručena."

A krokem vážným vyšel ze síně.

Pan Vilém z Vřesovic, probrav se ze chvilkového dojmu, posupně se usmál: „Však ty si dáš říci, a nebudeš tak se stavěti podruhé."

Primator zatím chvatně kráčel setmělými ulicemi ku svému domovu. Teprve nyní, ustav přemáhati sama sebe, cítil, kterak do tváří se mu vehnala všecka krev. Oh, že již tak daleko došlo, že takovéhle návrhy slyšeti musí, aniž by svůdníka poctivou pravicí ztrestati směl!

„Však je už čas," vítala jej manželka, paní Alžběta, odkládajíc s hlavy denní čechlík; nemohli jsme se tě s Jeničkou už ani dočekati."

A plavovlasé, as tak desítileté děvčátko vrhlo se otci, sotva že byl řasnatý klok odložil, do náručí.

„Matička už o tebe měla strach," hovořila Jenička, tulíc se k otci. „Co ti tam, tatíčku, dělali?"

„Nic, beruško," odvětil otec hladě kučeravé, zlaté vlásky nejmladšího z tří dětí svých, „jen věci krásné mi slibovali."

* * *

Ve větší radní síni horského rathúzu byla dnes, o čtyřiadvacátém únoru, již od hodiny třinácté shromážděna „velká" rada. t. j. primator, kr. rychtář, šepmistři, konšelé, osmisoudci i obecní starší kr. horního města Hor Kuten.

Sotva že byla obvyklá modlitba ukončena, zahájil primator poradu oznámením, že z „Vlaského dvora pod sikrytem nového pana mincmistra nějaké aktum jest došlo."

Staloť se totiž, čeho se Kutnohorští tak obávali: dne 6. února skrze vyslané pány Rudolfa Trčku z Lípy a Buriana Chuchelského z Nestajova vší obci horokutenské pan Vilém z Vřesovic za nejvyššího mincmistra království českého slavnostně vyhlášen byl.

Křížovým klenutím radní síně odrážel se zvučný hlas radního písaře, čtoucího v tato slova*): „— — — nejprve táži se, jak mně tato vaše obec na poctivosti opatřiti chce. Neboť když na onen čas léta 1618, když stavové u velikém zjitření a revoltě postaveni byli, obávaje se toho, že by i se mnou nebezpečně zacházeno bylo, odtud se hnouti a preč jsem odejeti musil, ku kterémužto vypovědění z království tohoto zprávou a stížností, které jsou byly od obce zdejší s podpisem šepmistrův na místě celé obce do direkcí stavovské odeslány, největší příčina dána, a tím způsobeno jest, že takové stížnosti na veliké skrácení a ublížení na poctivosti úřadu a rodu mého do „Apologie" pojaty byly a k vytištění přišly. Druhé. Poněvadž jest mně tím k velikým škodám pomoženo, takže jsem všecku spravedlnost manželky své v Rakousích, kdež po ten čas jsem přebýval, utratil, škody ty od obce horokutenské nahraženy mi býti musí — —"

Datum již písař ani nedočetl — celou radní síní ozvala se jediná bouře prudké nevole.

Primator, všecek jsa zachmuřen, vznesl hlas na obecní starší, kteří po chvíli Jana Heniocha za mluvčího si vyvolili.

„Že takhle s námi nový pan mincmistr jednati míní," horlil tento mezi jiným, „toho jsme se přece jen nenadáli. Každý žák by se nad tím psaním pozastavil. Co se „Apologie" týče, mluviti ani záhodno neuznávám, neboť pan mincmistr ví lépe než my, kterak zvláštním mandatem Jeho Milosti všecka akta za správy direktorův a za krále Fridricha vydaná rušiti a v nic obraceti přímo jest nařízeno. A proč bychom měli panu mincmistrovi škody za exilium nahražovati? Vždyť my jsme k jeho odjezdu ani nejmenším nepřispěli! On dí, že Apologií. Ale což nevíte, přátelé milí, že Apologie vydána byla teprve dlouho po tom, kdy pan mincmistr z této země ujel? Mohla býti tedy odjezdu jeho příčinou? Jen třeba dobrou paměť míti!"

Všickni, a zejmena starý pan Mikuláš Vodňanský z Čazarova, té části „Apologie", kdež o Vřesovcovi pojednáno, autor, horlivě souhlasili. Primator zvedl se ze svého sedadla. Všickni stichli.

„Přátelé milí," promluvil vážným hlasem, „souhlasím s Heniochem na slovo. Ale zdaliž smíme v těchto přetěžkých dobách zapomenouti na běh a stav věcí veřejných, který ve všem všudy proti nám se obrátil? Již na to došlo, že všude zlo a zlo. Nuže buďmež opatrní a umoudřelí: volme vždy menší. Mním, že lépe bude tentokráte panu mincmistrovi po vůli učiniti, nežli velmocný nyní jeho hněv na sebe poštvati. Mohlo by to obci této býti osudným. Vše jen v pravý čas — i vzdor. Nuže, souhlasíte-li?"

*) P. M. Veselský: Pers. pag. 22.

Všichni, ani Jana Heniocha nevyjímaje, přisvědčovali.

„Radili jsme se o tom již v menší radě,*)“ pokračoval dále, „a usnesli jsme se, poněvadž bohužel žádných peněz na hotovosti obec nemá, panu Vřesovci dvůr Vrbovský v Poličanech postoupiti. O příhodnějším daru nevím z té příčiny, že pan mincmistr na něm již zápis celých třinácti set kop má — —“

Když i obecní starší ústy Heniochovými souhlas s návrhem menší rady vyjevili, ustanoveno, aby primator, Vojtěch Kašparův a Pavel Nycefor pánu z Vřesovic o tom oznámení učinili. — — —

A když pak asi za hodinu tito tři vyslaní z Panského rynku Královskou ulicí na Rybní trh k Vlaskému dvoru se zahýbali, pravil pan Šultys: „Věru raději bych šel do Turek nežli s takovýmto posláním — — ale aspoň nebude míti žádné poctivé příčiny k dalším útiskům.“ — — — — — — — — — — — — —

Z večera téhož dne, kdy již dávno na sv. Jakubě „pirglokem“ odzvonili, zabušeno prudce na dubové dvéře „Kadeřávkovského„ **) domu.

Paní Alžběta, která právě s mužem a Jeničkou byla v mazhauze povečeřela, jakoby předtuchou jata sešla rychle dolů do průjezdu, kde nádvorník velikou lucernou svítil si na pozdního hosta v řasném kloku a velikém, vojanském širáku.

Sděliv s paní Alžbětou několik slov rychle odešel, načež paní Alžběta, všecka polekána a rozechvěna, vběhla do mazhauzu.

„Jene,“ volala, „byl tu pro tebe z Vlaského dvora. Máš prý ihned odebrati se k mincmistrovi. Pro bůh, co ti opět chce?! Dobrého co asi sotva. Však jen on je vinen neblahou smrtí arciděkanovou — —“

Paní Alžběta - mimoděk vzpomněla, že arciděkan Václav Štěpán Teplický dne 21. ledna při svatebním veselí dcery své náhlou smrtí skonal.

Pan Šultys, rychle se obleknuv a Jeničku pocelovav, odkvapil.

„Neboj se ničeho,“ řekl paní Alžbětě ještě na prahu, „však na mne nesmí sáhnouti ani on; vždyť za mnou stojí celá obec.“

Za nějakou dobu stál již ve skvostně vystrojené komnatě Vlaského dvora před panem mincmistrem, od něhož byl právě Pavel Šotnovský, úředník mince, odešel, jakési spisy na stole zanechav.

Pan mincmistr, ač dosud všelikého obvyklého uctění při uvítání neodložil, přece byl o poznání chladnějším a pánovitějším, než ondy na Hrádku u přítomnosti pánův komisařův.

„Mním, pane primatoře,“ začal, „žes dobře uvážil mých slov, která jsem k tobě o Novém létě v domě pana Libštejnského z Kolovrat promlouval o tom, jak znamenité moci a bohatství bys dosáhl, kdybys mi na spravedlivých cestách mých nápomocen byl. Dnes jsem tě zavolal jen, abych ti připomenul, jakých zlých následků by odepření tvé mělo v zápětí. Už jsem ti jednou připomenul pevnou vůli J. Mti. Cé., rebellův náležitě až do těch statků a hrdel potrestati. Slyšíš?! Až do těch hrdel a statkův! A tys — jeden z nich . . . Máš rád ženu a děti

---

*) „Menší“ rada = jen šepmistři a konšelé.

**) Dům „Kadeřávkovský“ byl ze 4 domů Šultysových nejznamenitější (Výkaz obecní z r. 1627.)

své? Chceš je ožebračiti? Chceš, aby země prázdnými pro všecky časy budoucí byly vyhlášeny? Chceš, aby — osiřaly?"

Vrásčité líce primatorovy zlehýnka pobledly. Pan mincmistr se vítězně usmál.

„Nuže, svoluješ-li?" pokračoval. „Teď bych na příklad potřeboval věděti, kdo radil, aby zboží Sedlecké — — leč ne", dodal ihned zamávnuv rukou, „to mi musí sama rada pověděti. Tebe se pro dnes znovu jen táži, zdali bys po dobrém k ruce mi býti chtěl. Nuže?"

„Pane mincmistře — jsem týž Jan Šultys, jenž s tebou na Hrádku mluvil," odvětil pevným hlasem primator a krátce se poručiv s lehýnkou úklonou spěšně odešel.

„Oh, však ty poslechneš až přijde čas, kdy se ti poručí, ty tvrdá lebko," zasípěl za ním zlostně pan z Vřesovic. — —

Paní Alžbětu zděsily chmury na čele chotě z Vlaského dvora přišedšího hned na první pohled, kdy do dveří vstoupil.

„Pro bůh, co se sběhlo," volala starostlivě, „co ti chtěli?"

„Vyhrožovali mi," odvětil krátce. „Více se mne, prosím, už neptej."

A políbiv ještě Jeničku, která tu zaražena u máteře stála, odešel zasmušile do pracovní své komnatky.

* * *

Jasné ranní paprsky březnového slunce, vniknuvší úzkými gotickými okny do větší radní síně rathúzu horského, zastaly vážné, většinou zamračené tváře „velké" rady, napjatě poslouchající písaře radního, čtoucího list pana mincmistra v tato slova:*) „— — bezelstně a přímo zodpovídati musíte, kdo byl toho původem, že statek kláštera Sedleckého k obci koupen byl, jelikož mne zpráva dochází, žeby mnozí z obecních starších byli k tomu přivoliti nechtěli a jiní o tom povědomost neměli. Dále bezpečnou zprávu podejtež, kdo toho byl původcem a rádcem, že ku klenotům a stříbru chrámovému sáhnuto a ono k zmincování dodáno bylo, jelikož mi Pavel Škreta Šotnovský ze Závořic přípis, tehdejším primatorem Mikulášem Vodňanským z Čazarova podepsaný, předložil, jímžto se zmincování stříbra toho ku potřebě koupení statku klášterského nařizuje — —"

„Ó toho udavače!" odlehčil si zlostně pan Mikuláš Vodňanský, sedící mezi obecními staršími, když se byl písař odmlčel.

„Po třetí V. Mtem. známo činím, že vaše volba nového arciděkana Pešína potvrzena býti nemůže, poněvadž týž kněz ve Virtemberce studoval, tam i ordinován byl a tudy kalvínským učením nakažen jest. Jiného, než od Pražského arcibiskupa svěceného potvrditi nevolím. Dáno ve Vlaském dvoře — —"

Ostatní slova čtoucího zanikla jako o předešlé schůzce v bouři nevole.

Konečně ujal se slova primator.

„Však jsem to, přátelé milí, tušil," mluvil s pohnutím, „že Vrbovský

*) P. M. V. Per. pag. 24.

dvůr bude slabou hrází pro příval útiskův a pronásledkův se strany páně mincmistrovy. — — Ale rcete, bylo by se ctí a nás, Horníkův, důstojno, abychom u věcech, jako ta dnešní, kde se na jednotlivce nastupuje, těchto opustili? Nebylo-liž by nám žel šedin na příklad tamto souseda Mikuláše Vodňanského, v poctivých službách obecních sestaralého? Pomnětež, co by řekli vnukové!"

Všichni souhlasili a již usedl písař, aby psal list ve jménu veškeré rady panu mincmistrovi, ve kterém mimo jiné výslovně podotknuto, že „ani jedna ani druhá z nadzmíněných obou věcí toliko jen některé neb jisté osobě vykládána a přičítána býti nemůže, poněvadž tomu všichni jsou povolovali a v tom všichni za jednoho a jeden za všecky býti musejí a povinni jsou, a pakliže všichni zhřešili, že se také všichni JMCé vinnými dali a za milosť prosili, jižto také od JMCé obdržeti doufají . . ." —

Obecní posel, jemuž nařízeno na Vlaský dvůr list sikrytem rady opatřený dodati, nezastal pana mincmistra doma. Pan urburéř, jemuž list odevzdával, pravil, že přede včírem odjel s panem Libštejnským do Prahy a že již každé chvíle by tu býti měl.

A vskutku, as o hodině jedenadvacáté přiklusala dosti četná družina páně mincmistrova, všecka unavena a ztrmácena.

Za malou hodinku seděl již pan Vřesovec dostatečně posilněn a odpočalý nad svým pracovním stolem, pokrytým samými registry, k nimž nyní právě několik přibylo. Rozevřev předem list horské rady, jal se dychtivě čísti. Než — nedočetl; podrážděně vyskočiv, a zaťav hněvem pěstě, zvolal: „Ó vy hlavy nepodajné! Vzdorní rebellové! Oh, však padnete na kolena!"

A s dostatek se vyláteřiv, sednul a okamžitě psal nařízení, kterým nynější rada kr. hor. města Hor Kuten „za nepořádně volenou se prohlašuje, a k dalšímu úřadování již nepřipouští," a ti, které pán z Vřesovic dne 4. dubna 1618. do rady posadil, „radními znova pro interim se jmenují".

A dopsav a zavolav na sluhu, zhurta poroučel: „Nechť Olsen se třemi muži okamžitě dojdou pro primatora Šultyse a nechť za půl hodiny stojí pohotově „kočí vůz" a deset rejtharů jakožto salva guardia." A poručiv, zprudka přecházel po komnatě.

Touž asi dobou sedal primator s paní Alžbětou a Jeničkou v mazhauze ke stolu, aby povečeřel.

Najednou rozlehly se dole prudké rány a za malou chvíli stáli na prahu — čtyři mušketýři.

„Pro rány Kristovy!" vzkřikla paní Alžběta na smrt zbledinuvši. Její choť, vstav od stolu, pevným krokem vykročil vstříc pozdním hostům.

„Jdete mne zatknout?" tázal se vážně.

„Sami nevíme," odpověděl lámanou češtinou jeden z vojínův; „máme toliko prostý rozkaz na Vlaský dvůr tebe přivésti."

„Stane se v okamžiku —" a neohrožený staroch oblékl se do rasnatého kloku. Touž chvíli vrhla se mu paní Alžběta, posud v němém strnutí u stolu trvavši, do náručí.

„Pro Boha živého, zůstaň, zůstaň," hořekovala rukama lomíc. „Ó jak už jdou na tebe s vojáky —!"

„Neboj se," odtušil temně, „snad je to pouhý strašák. Poruč jen všechno do vůle Boží! Snad se za nějakou dobu vrátím . . ."

Povídal a sám skorem nevěřil. — Ó toho loučení truchlivého! Žena i dcerka usedavě plačíce objímaly tatíčka, jenž obě vroucně celoval.

Žoldnéři netrpělivě již jeden za druhým tloukli do košů svých palašů.

„Nuže, po vůli Boží — jestli se víc nenavrátím, buďte tu s Pánem — —" Kutnohorskému primatoru po dlouhé době poprvé selhal hlas. Baret do čela vtisknuv, odvrátil se ode světla, aby žoldnéřům nezablyštěla se na jeho tvářích bohatá slza . . .

Po několika okamžicích pouštěl nádvorník domovními dveřmi mušketýry, pána na levo, směrem k Vlaskému dvoru odvádějící, a krátce po té i paní Ažbětu s Jeničkou, které, ledabylo u velké šátky zahaleny, jedním hlasem vzlykajíce uhnuly na pravo k nedalekému domu pana Mikuláše Vodňanského z Čazarova. — — — — — — —

Pan mincmistr jedvaže primatora uvítal dvěma ledabylými slůvky.

„Pane Šultysi," mluvil zhurta, „dnes volám tě, ne abych ti sliboval, aniž vyhrožoval; dnes již jen — poroučím. Mám tuto na stole mandat a dole kočí vůz se salvou guardií — to obé v okamžiku pomůže ti do Prahy, neposlechnešli mého poručení. Předně chci náležitou informaci míti, kterou mi dnes rada opovážila se odepříti, podruhé ujištění dalších služeb. Nuže, rci krátce!"

„Pane z Vřesovic, jsem dosud Jan Šultys z Felsdorfu. Tyto mé šediny jsou poctivy, moje hlava v lásce k obci i zemi této sestarala — —"

„— a pod mečem katovým zmládne:" pan mincmistr jen sipěl. Sivé oči metaly blesky, a vyschlé, přihublé tváře jen jen hořely.

„Haló Olsene!" vzkřikl otevřev dvéře. „Naložte jej okamžitě! Do Prahy! Na Staré Město! Deset rejtarů salvy guardie! Ručíte mi za něj svými hlavami! Do rána jsem za vámi!" — — — — — —

Kočí vůz obklopený salvou guardií vyjel na Rybní trh před bránu Vlaského dvora a stanul. Za okamžik vyšel též pan mincmistr. Muž, který stál nepozorován ve stínu hradební zdi, dobře jej tím šerem poznal. Přistoupiv až k vozu promluvil Vřesovec několik vět. Ale odpověď, jíž se mu z vozu dostalo, tak jej pobouřila, že zle zahromovav, kočím i rejtarům poručil do cvalu. Muž ve stínu vše dobře slyšel.

Když brána za mincmistrem se zavřela, ubíral se do města. Leč nechvátal — jakoby mu nohy náhle dřevěněly.

Byl to Mikuláš Vodňanský z Čazarova, jehož zoufající paní Alžběta poslala na zvědy. Ó příliš mnoho se toho dozvěděl! Až tu nebohou ženu pojmou mrákoty! Věru, srdce nad ní a nad tou dceruškou usedá!

A došed Kadeřávkovského domu, vešel nahoru, kdež manželka jeho plačící Šultysovy těšila a konejšila.

Řekl zvolna a po dlouhých přípravách, co byl viděl. Paní div vlasy s hlavy nervala.

„Ó nebýt tohoto roběte, což bych si zoufala! A slyšel-lis jeho poslední slova?" hořekovala.

Pan Mikuláš přisvědčil. Vešed do vedlejší pracovny primatorovy za dlouhou chvíli tam pobyl.

Zatím paní Anežka, seč byla, Šultysovnu chlácholila. „Však ještě není vše ztraceno; Praha není za devaterými horami.“

Starý pan Mikuláš vrátil se, nesa kvartovou knihu, rodové to „Paměti“ Šultysovské, které primatorův otec byl založil.

„Zde jsem místo muže tvého zaznamenal, co jsem slyšel,“ pravil podávaje foliant paní Alžbětě, která na okamžik slzy setřevši, čtla, co byl starý druh jejího chotě chvějící se rukou napsal: „— — a tejž pan mincmistr vyšed, k vozu přistoupil řka, že v této chvíli poslední terminus jemu podávají, aby sebe retoval a po vuoli byl. Ale odpověď od Jana obdržaná zle jest jej poštvala, takže více nemluvě všem preč ujížděti jest nakázal. A slyšel jsem já, h. scrip., Mikuláš Vodňanský z Čazarova poslední ta slova Janova a tuto pro věčnou paměť časům budoucím je znamenám: „Přislibujte si mně, vyhrožujte si mně, poroučejte si mně, však já zrádcem nebudu.“ — — Sběhlo se i řečeno jest na Rybním trhu před Vlaským dvorem*) na Horách Kutnách dne 8. m. Marcii l. P. 1621.“

* * *

Po jméně Šultysův z Felsdorfu není dnes mezi živoucími ani památky; rodina Janova zahynula v dalekém exiliu, a i ta Kolínská brána, na niž hlava jeho pro výstrahu v koši se bělala, před několika léty leckomu k vůli se zemí srovnána; ale z rodových Šultysovských Pamětí uchránil se jediný list v archivním zákoutí. Jest to týž, na kterém hrubým černidlem napsána jsou slova, která, několik kroků od téhož místa, kde před tolika léty byla vyřčena, čteme dnes vyryta na podstavci velikého Čecha. Nezměněna! Táž! Divná, předivná, ale tím výmluvnější náhoda!

*) Před Vlašským dvorem, jak známo, stojí i pomník Havlíčkův.

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

IV. Gurre.

Gurrské jezero, jak divukrásně
listím buků lesk tvůj prokmitá,
safíru jak záře, ukrytá
zpola v zeleného kmentu třásně!
Různotvárných vrchů skupení
objímá tě pěkně, bok jim halí
hájů valných jasné lupení
neb i temné jehlí; obé v dálí
splývá ve stín lehce zamodralý.
Rozplynulá v ladné choboty
vláha čistá leží bez pohnutí
jako v poutech sladké dřímoty;
zřídka vánku laškovného dchnutí
v něžné vlnky stříbrné ji čeří,
jež si hrají v rákosnatém lemu,
jakby prsty rusalek tvých jemu
lichotně se vily do kadeří.

Drahný čas tu jako v zakletí
jezerní pláň utajená snila
v hor a hájů družném objetí.
Tu a tam jen chatu zrcadlila
rybářskou, ze břeven prostě sbitou,
v rákosí a v olší poloskrytou.
Zřídka nad hladinu modrou vzletla
člunu chudobného plachta světlá.
Z lesu dřímavého k její vodě
jenom laň se brala svižným krokem,
obhlížela, pijíc, v jasném brodě
krásnou hlavu tichosnivým okem,
prosta bázně: v tichém údolí
zřídka plnily jí srdce steskem
zlověstného rohu hlaholy
s láním ohařů a toulů chřestem.
Tak dol tento dřímal tichý sen,
až kdys Valdemar, sem zbloudiv lovem,
půvabem té strany okouzlen
nový vděk jí přidal mocným slovem,
vyvěživ tu v krásném jezeru
hradu malebného nádheru.
Do samého středu vodní pláně
základ položily dělné dlaně

a jak vlivem čarodějné síly
chvatně vyrůstal ten zámek bílý
z modrých vod; teď rozkošně tam ční
jako vzdušné sídlo rusalčí,
vypínaje k nebi sněžným třpytem
ve zdí pevných pásu kruhovitém
stěny, kteréž zdobně ubrány
v hojné arkýře a pavlány,
štíhlé věže s krovem špičatým
nad cimbuřím pěkně zubatým —
a to všechno bělá se i pod ním
třaslavými stíny klínem vodním.

Sličné choti za svatební dar
odevzdal to sídlo Valdemar.
V zátiší tom hnízdo přeskvělé
královští si našli manželé
pro líbánky blahé; pobyt milý
s nimi dvořanů jen hlouček sdílí.
Každý den jim nese štěstí nové
v jezerní té skrýši pohádkové.

A líc jezera bez chmury, vrásky,
chlumů sbor, jenž ku zrcadlu tomu
spřádá v rámec jarní zeleň stromů,
zdá se s nimi plesat blahem lásky,
v listí, vlnek roztouženém šumu
s nimi celý kraj sní sladkou dumu.

A když bludný skald se kolem beře
houští bukovou, tu svůdné lesky
v zapletených větví snivém šeře
odloudí jej časem s lesní stezky;
kráčí dále za loudivým kmitem
a tu náhle, vyšed z lůna háje,
stane opojen: Jak vidmo báje,
skví se před ním v dolu rozložitém
modré jezero a v jeho středu
zjevuje se užaslému hledu
v podvečerním lesku proměnlivém
čarokrásný zámek běloskvělý,
jako leknín obrovský, tam divem
z jezerního klína vypučelý.
Tu dech nadšení mu duši zvíří,
okem starým bleskne zápal junný,
prsty ponoří se v harfy struny
a zpěv jasně zahlaholí v šíři:

Tvou chválou, ó Gurre, zní harfy hlas:
Jak oko Freje
z těch bujarých lesů, tvých zelených řas,
tvůj modrojas
plá milostným leskem a slzou se směje!

Pryč, Frejo, ty lichá bohyně!
V té jasné tůni
zrak jiný se obráží nevinně —
té hladině
jen Dagmary krása i lahoda trůní.

Jak holoubek rajský přiletla sem
do bitevních vírů
a sklonila s milostným pozdravem
na dánskou zem'
květ nového štěstí a ratolesť míru.

Již zapomněl na vřavu bojovnou
náš slavný kníže;
teď láska jen rukou laškovnou
hruď rekovnou
mu rozkoší plní a růžemi víže.

Zde v úkrytu sítí andělských vnad
je pevně zpředen.
To jezero modré, ten bílý hrad
a vonný sad
dvou blažených duší jsou rozkošný eden.

A milosti jejich opojný dech
kraj celý plní;
jím ševelí sladce lesnatý břeh
a v lásky snech
i jezero kolem se toužebně vlní.

Ó jezero Gurrské, perlo vod,
blaž ve svém lůně
tu dvojici vzácných vděků a cnot
a jejich rod
ať kraluje věčně na Knudově trůně!

Jako mraku stín po květné nivě
sadem, jenž se s Gurrským zámkem druží,
v chodbách, které utkány jsou z růží,
štíhlý Strange bloudil zádumčivě.

Darmo ze stolístek řetěz skvostný
nejednou mu napříč splítalo
vonné klenutí a svými ostny
laškovně jej za plášť chytalo:
Strange pohřížen v dum trapných davě,
rval ta něžná pouta nevšímavě.

Jaro vábně zevšad otvíralo
tisíc poupat v pestré nádheře
a též kolem hradu vděk svůj stlalo
po širokém hladkém jezeře,
jehož klín tu zářil na vše strany,
z azuru a zlatých blesků tkaný.
Čarovná tam vesny berla místy
vyloudila kvítka bílá, žlutá —
světélka, víl rukou zažehnutá;
kahánce k nim plovoucí jsou listy.
Voda kolem, slunce zlatem sytá,
v jemných vlnkách jiskřivě se kmitá,
hrajíc vábně svity měňavými
až tam, kde se v její nitro hloubí
zelenými stíny, třaslavými,
chlumů obrysy, jež břeh jí vroubí.

Vůkol ráj a v ňadrech peklo málem.
Rvou je muka lásky beznadějné
s žárlivostí krutou v žehu stálém.
A ty sžírající boly tejné
živit musí, rozpalovat znova
každým okamžikem. Vidět musí
stále ty, jíž srdce rvou mu v kusy
každým hnutím svým a zvukem slova:
V rozkoši a trýzni ustavičné
musí hledět v nedostižnou záři
tváře zbožňované, rajsky sličné,
která jiného svým vděkem daří;
vidí tvář tu, k jinému se pnoucí
v roznícené láskou luzné kráse,
jako z jitra slunci otvírá se
svlačce kalich bílý v rose skvoucí.
A muž srdce jejího — ach, žel! —
milovaný jeho velitel,
důvěrníkem lásky své jej volí,
arci netuše, že každou zvěstí
o své lásky neskonalém štěstí
do srdce mu vlévá žhoucí boly.
A pan Strange musí krýti před ním
démona, jenž sápe duši jeho,
maskou účastenství přátelského
nebo dvorním pochlebenstvím všedním.

Proto nejraději, kdy možnost přeje,
se svým žalem do samoty spěje.

Tak i nyní. Došel vonným sadem
k otevřené brance, od níž schody
mramorové běloskvoucím řadem
sklánějí se k lemu jasné vody.
Sadu zeleň plazivá též splývá
bujně po nich v čisté vláhy klín.
A hle! na stupních zde odpočívá
v tichém snění panoš Dagmařin.

Hoch to sličný: Kolem hladké líce
dívčí krásy, divujemné pleti,
vlasy měkké, volně splývajíce
ve prstenců světlých bujné změti,
jak len jasný s lehkým zlata třpytem
v šíj se valí v toku vlnovitém,
ale k bělostnému čelu hladce
přilehají, zastřiženy krátce.
Na ztepilé těla údobě
září hebký oděv bělorůžný
v hojných třásní zlaté ozdobě.
Jako kolouch štíhlý je a pružný,
každé oko přirozeným vděkem
poutává, když kněžnu provázeje
síní skvostnou, po koberci měkkém
jako motýl zářivý se chvěje.

Nyní pohlíží zde v tichém snění
na stříbrnou vláhu, která líbá
mramor stupňů, perlí se a pění;
na labuť, jež ladnou křivkou shýbá
svoji táhlou, sněhobílou šíji
k růži leknínu, jejž zvolna míjí
křišťálovou vlahou vážně plujíc,
sněhová v ní křídla odstiňujíc.

(Pokračování.)

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

I.

Obecné, neočekávané účastenství českého lidu na dokončeném Národním divadle budí nejlepší naděje do budoucnosti. Zdar umění divadelního nad jiné předpokládá takovou účasť. Nehledě ani k té sumě prostředků hmotných, které moderní jeviště — jako výheň parního stroje spalnou stravu — pro pouhou existenci shltá, jest i mravní součinnost velikého, trvalého, pravidelně se vracejícího obecenstva k uměleckému prospívání divadla nezbytna. Divadlo bez obecenstva neobstojí, není divadlem. Každý jiný obor umění je soběstačnější. Umný milovník v soukromí své pracovny míchá barvy, hněte hlínu anebo vyluzuje hravé, ladné zvuky bez ohledu na kohokoliv, pro vlastní kratochvíli, jen aby zabavil tvůrčí v sobě sílu a dostiučinil touze po kráse. Nestojí o cizí zraky, nedbá cizího úsudku a nikdo nepopře, že i pouhý milovník mnohdy vyšvihnul se na slušný stupeň umělecký, ač nevystoupil z domácího zátiší a nezavadil o veřejnosť. V umění dramatickém ani diletant neobejde se bez obecenstva. Onoť tu více než nazíratelem. Jakýsi tajemný podněcující vliv, jakési neviditelné, nevyzpytatelné, ale patrně oživující fluidum jakoby proudilo ze hlubin hlediště, z oněch tisíců planoucích očí nahoru přes rampu, když se opona vyhrne, a jakoby pronikalo umnou silou všecky žíly a čivy účinkujících. Nedá se přesně stanoviti a přece jisto jest, že by, předpokládaje disposici potřebného fondu, divadlo bez obecenstva nedostálo uměleckému úkolu ani po jedinou saisonu. Jako pramínek v písku zanikla by z nenáhla každá stopa uměleckého vzletu a nezbyla by než vyschlá strouha řemeslného výkonu. Jsou bohatí mecenáši, kteří vydržují na své útraty celý drahý apparát divadelní, kteří se nelekají „neslýchaných“ požadavků kontraktních, na jaké hrdinové a princezny divadelní tak rádi postonávají, a kteří s chladnou krví očekávají presentaci denních raportů kasovních — a přece rádi brány divadel svých otvírají všednímu obecenstvu. Tvořiť divadlo s obecenstvem magnetický celek, jehož jedna část od druhé odloučena na síle tratí a nazval-li je Shakespeare trefně zrcadlem, má i jako zrcadlo tu svéhlavou choutku, neukazovati, než pokud se v něm opravdu shlížíme.

Když se děly velkolepé sbírky na stavbu, mohly se vykládati všelijak. Nepřátelé také neopomenuli trousiti zlomyslné poznámky. Massu lidu lze opravdu někdy ovládati zvučným, leč prázdným heslem. Dalo by se snad dokázati, že ne každý krejcar pořádaných sbírek poskytnut byl z hloubi uvědomělého přesvědčení o kulturně esthetickém poslání budoucího divadla. Možná, že ani těm, kdož stáli v čele podniku, nebylo zcela jasno, kterak že učiněno bude nakonec zadost onomu nadšení

uměle rozdmýchanému. Když pojata poprvé myšlénka stavby *velkého* Národního divadla, stály věci českého divadla celkem tak neutěšeně, že jest až ku podivu, kterak mohla vzniknouti ne odvaha, ale chladná, rozmyslná vůle k dílu. V budoucích dějinách českého znovuvzkříšení nenezajímavo bude řešení otázky, zda postavení Národního divadla původně nebylo přece spíše činem politickým, než výsledkem cítěné potřeby tak výlučné a jednostranné, jaké v životě národů moderních hoví divadlo. Vždyť se dobře pamatujeme, kterak naši vezdy drazí sousedé potají sobě našeptávali, že stavíme ve slepém šílenství nádherný dům vlastně pro ně, že kdysi smutně spláčeme nad svým hrdopychem, až nám bude skroušeně doznati, že jsme dětinové přeceňovali svoje síly, že nám dochází dech a že pěkně prosíme o pomoc a zapomenutí. Vždyť předběžné sčítání vojů, kterými hodlali jsme pro příště hájiti tuto baštu, nezřídka probouzelo v nás samých trapné předtuchy, vždyť byly chvíle resignace, kdy sami trpkým slovem prohřešovali jsme se na svém nadšení. „Není možná, abychom Národní udrželi! Jen se připravme a doznejme si: Po slavnostních orgiích bude následovati fiasko a z Národního divadla, jakožto ústavu zemského učiněno bude divadlo operní, „rovnoprávné", dvoujazyčné, kde se bude muset hráti střídavě česky a německy." Tak předpovídáno kdysi zcela určitě. Dnes stojí nový dům dohotoven a vůkol něho objevují se poměry, o kterých jsme neměli ani tušení. Nerostlyť během let jen stěny kamenného stavení do výše. Dnes vidíme, kterak vyrostla celá naše bytost a kolem zlatého chrámu na nábřeží zvedla se hradba tak silná, že bledá resignace a všecky obavy posunuty do neškodné, nedohledné dálky. Národní divadlo má a bude míti obecenstvo! Totě slovo, jež znamená i vítězství i rozvahu a program do budoucnosti.

Není se obávati, že dosavadní nával lidu ze všech uhlů českého světa ku branám otevřeného Národního divadla ustane a pomine beze stopy. Nehořít tu pouhá sláma. Plamen nadšení vyšlehl sice ve chvíli první do výše nad míru i očekávání, ale zanícená látka je dobrou, tuhou hořlavinou a její zdroj je, pokud lidský dohled sáhá, nevyčerpatelný. Potřeba divadla není okamžitou módní choutkou, která přichází a zaniká, jako zjev mimořádný, jako horečka. Je-li potřeba divadla v životě člověčenstva zvláštním úkazem, druhem moderní nemoci, je nemocí, kterou musí odstonati hned celé generace. V Paříži už řádí horečka divadelní přes dvě stě roků a není viděti, že by jí ubývalo. Jakmile u nás podařilo se jí zachvátiti širší vrstvy, nevytratí se jim tak hned z kloubů. Ten plamen má zvláštní povahu. Krmí a obrozuje se vlastním žárem a co tráví, sám hned nahražuje, zcela podle zákona moderního hospodářství, že spotřebou jen výroba se množí a roste. K tomu rostou a mohutní u nás i jiné poměry. Nejsme na štěstí té chvíle na žádném vrcholu a rozkvětu národního života. Nemáme dosud co ztráceti a čeho pozbývati; co v naší budoucnosti kyne, není úpadek a blednutí. Naopak! Vůkol nás prostírá se šíro půdy a statků, kterých jest a bude nám teprve dobýti a odkud přibude nám nové síly. Nám netřeba dosud skládati ruce do klína a usínati. Máme dosud nesplněné naděje politické a jiné a daří-li se našemu umění již v tomto stavu vyčkávacím, neukojeném a nedokonalém, bude mu ještě lépe, až se dopracujeme úspěchů

všestranných. Od jakživa rozkvétalo umění nejbohatěji, kdy ostatní veliké cíle dob a národů byly dosaženy. My ještě neusedáme na trůn národní spokojenosti. Naděje naše nejsou tedy plané.

Jde-li o sílu hmotnou! Doba a poměry vytvářejí zvláštní formy. Vizme jen naše sbírky. Začaly skromně a s ostychem. Nyní, když postaveno velkolepé divadlo a zaražena „Ústřední Matice“ nadaná rozsáhlými prostředky, dva divy moderního hesla spolčovacího, a vedle nich celé hejno drobných „činů“, přicházíme věci na chuť a poznáváme, že nám ani není třeba orodovati za smilování u mecenášů. Začali jsme maní, nedůvěřovali si, okřikovali, napomínali jsme se, abychom neupadali do přílišnosti a struna aby nebyla přepínána. Ostýchavě dokládáno ku každé sbírce, ta že už je poslední a že nejde už nežli o ni. A zatím rostly sbírky samy od roku k roku do zvyku, který je druhou přirozeností, a dnes po provedené, celé čtvrtstoletí trvající zkoušce, lze nám s dobrovolnou národní daní počítati. Dnes už konáme svůj pravidelný národní rozpočet a nelekáme se žádného podniku.

O sílu mravní, duševnou je starost ještě menší. Máme opět na mysli obecenstvo. Divadelní kratochvíle patří k onomu druhu koření, jež sotva bylo objeveno, ihned dochází užití a stává se nevyhnutelným. Ten druh zábavy je naší vnímavosti tak blízký, souvisí tak úzce se společenským ústrojím a celou podstatou naší, že mu okamžitě navykáme, jako jazyk soli. Pouhá záliba, příchuť, pud jakýs praví nám, že nám požitek svědčí, a skutečně objevuje později rozum, pokulhávající za bystrou vnímavostí, všeliké výhody a přednosti nového objevu. A požitkem chuť jen vzrůstá. Návštěvě divadla zvykáme, jako návštěvě lázní. K tomu je divadlo předmět tak mnohostranný, že láká a připoutává k sobě povahy nejrůznější. Jako každý novotvar v tělese organickém, vyvolá a ustálí vůkol sebe celý okruh nových, nebývalých úkazů a zjevů, kterými jako kořínky a svazy zapouští se do vrstvy živého masa společnosti. Netřeba než připomenouti onu spoustu milovníků, znalců a stálých navštěvovatelů, kteří v lidu skutečně tvoří zvláštní species, kterým stalo se divadlo životní potřebou a kteří jsou hotovi, kdyby bylo nejhůře a ostatní společnost je opustila, vydržovati si divadlo sami. Tomuto cechu divadelníků přibývá členů a vyznavačů, čím více zájmy divadla mohutní a se šíří. Předmět divadla zabývá tisíceré mozky a jazyky, mnohé na mělko, plano a prázdno, jako při všech vymoženostech a bolestech lidských, ale poněvadž jsou kořen a jádro zdravé, dopouští věc i prohloubení. Divadlo je uměním a má svou vědu, o niž se společnost čím dále více zajímá. Umění se zdokonaluje a obecenstvo požitek svůj utvrzuje a prohlubuje. Poměr obou je vzájemný, lepší divadlo má i lepší obecenstvo, jedno druhé pobádá a proto jsme pravili, že je obecenstvo v divadelním umění členem součinným.

Ode chvíle, co otevřeno Národní divadlo, nastal a potrvá i v naší společnosti nový ruch. Zájem o divadlo vzrostl, živěji tvoří a vyměňují se náhledy, budí a pociťují se očekávání a naděje a živěji i důrazněji bude se vyjadřovati spokojenost nebo sklamání. Nejpatrněji obrazí se to hnutí ovšem v literatuře. Předem arci v literatuře básnické, dramatické. Co jsme dosud, za poměrů nedostatečných, marně snažili se vydupat a vynutit, přijde nyní bohdá samo sebou: původní, samorostlá

produkce česká, jejíž živý proud bude si regulovati divadlo samo. Ve druhé řadě literatura průvodní, jíž se obyčejně říká kritika. Člověk vidí a soudí sám, ale rád přece vyslechne úsudek jiný, ne aby jej prostě opakoval, leč aby porovnal a snad hlouběji vnikl do věci. Také informace má místo. Dělení práce je provedeno, každý má svou denní lopotu, pro osvěžení, obveselení a rozjaření mysli nezbývá mu leda hodinka. Odsedí si ji třeba v divadle a jako muž inteligentní nejde bez rozvahy. Ale k tomu, aby přemýšlel o včerejším představení od rána do večera, nemá přece času a proto hledá informaci ve svém denním žurnále. Ne-li osobní náklonnost, už společenský řád nutí jej přečísti několik těch řádků o divadle, jako přečítá telegrafické depeše, bursovní zprávy a úvodní články, aby nezůstal pozadu.

Žalováno mnoho do nesrovnalosti kritických hlasů. Kolik listů, tolik různých náhledů a to prý má býti kritika! Kde je pravda, kde spolehlivost? Co vlastně je ona kritika? Přemoudrá a převelebná paní, která vytrubuje do světa hotové a neodvolatelné úsudky, jež ubozí smrtelníci poslušně opakují a ohnivým písmem pro všechny časy do své paměti vrývají? Kde se skrývá ta chlubná, domýšlivá, že o ní od časů nejdávnějších nejsou na světě než řeči a jen řeči? Odjakživa i nejpomazanějším a nejvousatějším prorokům skákali nevěřící do slova. Prostě proto, že kolik hlav, tolik smyslů. Míti nějaký úsudek o věcech politických, literárních a uměleckých je povinností každého vzdělance a kritice nezbývá leda skromná snaha, aby z toho zmatku své *osobní* domněnce získala přívrženců co možná nejvíce. Ten stranník je jí nejméně platen, jenž na její slova z předu přísahá, už proto, že její důvody neváží.

Dnes otevřel už každý časopis zvláštní rubriku divadelní a bude o ni pečovati úsilovněji, než jindy, protože obecenstvo chce o divadle více slyšet a mluvit. Nepomýšlíme na tomto místě na pěstováuí pravidelných, zběžných přehledů událostí našeho divadelního světa. Čtenářstvo, které se o divadlo zajímá, bude o nich jistě míti vědomost z listů denních. Ponecháváme si místo raději k rozpravám o jednotlivých zajímavějších úkazech neb otázkách dramaturgických, jaké se během saisony nahodí. Od případu ke případu, ne-li systematicky, aspoň vhodně a časově. Snad přispějeme spůsobem svým také trochu ku poznání a oblibě divadla i v širším obecenstvu.

Provolání.

Národ český povznesl se za věku našeho všestrannou činností hmotně i mravně, ano získal si horlivostí vlasteneckou i šlechetnou obětavostí pro duchovní zájmy své uznání obecného i mimo vlast svou. Nedávno vytvořil, nedada se udolati krutou ranou živlů, obětmi posud nikde nevídanými v době ku podivu krátké, svému umění vznešené dílo umělecké, divadlo národní, podav tak světu důkaz, že mohou sice býti národové počtem větší, že však žádný nevyniká nad náš nadšením, dělností a silou v zápase o zájmy vzdělanosti i o statky idealní.

Šlechetné národní nadšení budí u nás jako oživující dech jara všude nový život: všude to u nás pučí, všude nám vyrážejí květy slibující plody utěšené, ve vědě i krásné literatuře, v umění výtvarném

i hudebním, a již dnes můžeme sebevědomě ukázati k tomu, že malý národ náš ani co do hojnosti ani co do ceny duševní produkce své není posledním v řadě národů vzdělaných.

Ale čest národa našeho žádá, aby co je dílem naším, bylo také uznáno zásluhou naší.

Hlasme se ke svému. Nechtějme toho více dopouštěti, aby dělo se i dále, jakož bohužel jindy bývalo, že díla našich vědců i umělců našich byla přičítána národům jiným, že sloužila jen ke cti a potěšení jiným, nechtějmež býti jako ty včely střádající sladký med na prospěch a potěšení jiným.

Čest plodův ducha českého a přední potěšení z nich nechať zůstane nám.

Věrný syn národu našeho, malíř Václav Brožík v Paříži, stvořil právě veliké dílo svého umění, dílo nadobyčejné rozsahem i obsahem, překvapující výrazem, životem a uměleckou cenou všestrannou, dílo, kterýmž se postavil nepopíratelně mezi první umělce naší doby. Dílo to uznáno takovým i na výstavě pařížské a nyní budí jednomyslný obdiv všech přátel umění a rozkoš všech vlastenců, jimž dopřáno je viděti v Praze, kde právě vystaveno na radnici.

Nad to jímá obraz ten mocně každou mysl českou, neboť zobrazuje úchvatně moment velevýznamný, jenž stal se zárodkem velkých dějů v národě našem, dějů, kteréž jakkoli spojené se mnohou záhubou životů a statkův vzpružily mocně národnost naši; on představuje nám Čecha, jehož šlechetné úmysly ani odpůrci jeho snah nepopírají, muže, jenž byl za své doby nejhorlivějším obrancem práv svého národu a zákonodárcem jeho jazyka.

Pomyslíme-li, že by dílo pro nás tak významné, tak eminentně české, dílo, které je pravou oslavou českého umění a jež by mělo býti na vždy též jměním, radostí a chloubou lidu českého, jakož i ozdobou naší matičky Prahy, mělo se po krátkém pobytu u nás odstěhovati do ciziny mohoucí lépe než my odměniti umělce naše, bylo by toho zajisté velice líto nám Čechům upřímným. Nám osud nedopřál posud těch činitelů, jimiž se u jiných národů výtečné výtvory umění národního odměňují a vlasti zachovávají co vzorové a buditelé jiným, co svědkové genia národního.

U nás ale národ dokázal, kterak umí býti mecenášem umění svému.

Nuže, nechať jím je i tentokrát, nechať obětavostí všech Čechů zachová se vlasti dílo velikého umělce českého.

Slavíme dnes štědrý večer, kde každý svých milých hledíme štědře obdařiti dárky; nám Čechům je zajisté národ náš nad jiné milý. Nuže, složme se my všickni, kdož jsme věrné děti svého národa, a darujme mu na památku dnešního štědrého večera tento drahocenný skvost českého umění.

My nížepsaní sešli jsme se dnes na radnici staré Prahy a uzavřeli jsme spojiti se ve sbor a provésti zakoupení Husa Brožíkova pro národ náš, kterýž jej svým časem vystaví buď v národním museu nebo v národní gallerii obrazův a vyzýváme všecky vlastence, zvláště pak všecky tlumočníky veřejnosti, aby se vlasteneckého úkolu toho vřele ujali a příspěvky své zaslali presidiu hlavního města Prahy, kteráž hlava obcí

českých radou svou podnik náš podporovati a oběti zaslané jakož i obraz sám až do doby konečného jeho umístění věrně opatrovati bude.

Na štědrý večer roku 1883.

Sbor pro zakoupení národu našemu Husa Brožíkova.

Dr. Černý, Dr. Rieger, Zeithammer, Em. ryt. Skramlík, J. Schick, K. Neureutter, Vališ, Turnovský, A. Wiehl, Ferd. Tallowitz, O. Pinkas, J. Otto, J. Sládek, Dr. Podlipský, M. Pokorný, Nesvadba, Weitenweber, Al. Wiesner, G. Zižka, Dr. Vlček, J. Durdík, F. A. Šubert, J. Novák, F. Brožík, Dr. Strobach, F. Ženíšek, Dr. M. Tyrš.

Česká literatura.

Básně Karla Kučery. (Salonní biblioteka. Redaktor Ferd. Schulz. Číslo XXXI. Nákladem J. Otty v Praze.) Autor předstupuje tu před obecenstvo s první sbírkou svých veršů. Ale není to autor mladistvý, podávající světu s nedočkavým chvatem první výbuchy jarní bouře duševní — máme před sebou zralého muže, který po letech s rozvahou vybral a sebral plody své literární práce. Arci, na tu slušnou řadu let, po kterou jméno Kučerovo vyskytuje se v našich literárních časopisech, je sbírka jeho dosti skrovná. Ale skrovnosť objemu nahražuje vnitřní literární váha této knihy měrou vrchovatou. Na základě motivů, jež básník čerpal z nejrůznějších stránek dějin, je tu zosnována řada menších výpravných básní, z nichž téměř každá honosí se hloubkou myšlénky, silou výrazu, umělecky ladným zpracováním a duchaplnou pointou — přednostmi, které pojišťují knize Kučerově trvale vynikající místo v naší literatuře. Forma není lehce utkána ze hravých třpytů a sladkých zvuků, ale spíše pracně tesána do tvrdého kamene, který však pod umělou a pilnou rukou básníkovou nabývá tvarů poeticky krásných a přesně znázorňujících každou jeho myšlénku. Celou sbírkou vane duch čisté lidskosti a v básních, čerpaných z historie domácí, jeví se i neokázalé, ale vřelé vlastenectví, živý soucit s utrpením předků, který mluví z básně „Kristina Poňatovská“ dojemným steskem a z básně „Marie Vítězná“ hořkou ironií.

„Nemohu věřit, že jak planá hruše
bez činů půjde životem má duše . . .“

praví básník v epilogu a čtenář jeho sbírky pomyslí si, že již tato kniha sama je skvělým činem literárním, plodem ceny veliké, a že Kučera zajisté i v budoucnosti mnohou závažnou službu prokáže našemu písemnictví. *S. Č.*

Zpěvy knížecí. Básně *Františka Kvapila.* Řada první. (Poetické besedy. Redaktor Jan Neruda. Nakladatel Ed. Valečka. Číslo X.). Hladká forma, květnatá řeč a zvonivý verš byly již dříve přednostmi básnických prací Kvapilových; ale postrádali jsme v nich náležité hloubky a síly, jakož i rázovité a samostatné individualnosti — bylo tu mnoho odlesků a ozvuků poesie cizí. Ale „Zpěvy knížecí“ odhalily nám v nadání Kvapilově netušený poklad vlastní, samorostlé, bujaře svěží poesie. Sbírkou touto vyšinul se autor rázem mezi přední naše

poety. „Knížecí zpěvy“ opírají se o motivy čerpané z ruských bohatýrských pověstí, ale zpracovány jsou tak, že uznati je sluší zcela za vlastní dílo básníkovo. Děj každé básně jest ryze umělecky a důvtipně zosnován na pěkné, většinou výborné základní myšlence. Jak bohata i nádherna je fantasie básníkova, dokazuje nejlépe „Ilja v pralese“, jedna z nejkrásnějších prací cyklu. Forma jest zářivě lahodná. Těšíme se na druhou řadu těchto zpěvů a odporučujeme sbírku Kvapilovu každému příteli poesie co nejvřeleji. *S. Č.*

Novelly Jana Červenky. (Nové bibliotéky spisů veršem i prósou čís. I. Nakl. J. Vilímek). Jan Červenka není literarnímu našemu obecenstvu nováčkem; jméno jeho proniklo sbírkou rozkošných písní milostných „Amoroso“ do kruhů širokých a přidružilo se s úspěchem čestným k ostatní řadě nadějných sil mladistvých ze současného literarního dorostu. Tentokráte objevil se Červenka na tržišti krásného písemnictví našeho elegantně upravenou sbírkou novell, jež jsou výsledkem nejmladší jeho produkce a tudíž zároveň měřítkem jak přirozeného rozvoje nadání autorova tak i pokroku umělecko-technické stránky jeho tvoření.

Novellistické skladby Červenkovy jsou lehce koncipovány a mají vesměs osnovu jednoduchou, čerpanou z víru denního života a kromobyčejných, mimořádných jeho příhod, zbarvení skorem veskrze tragického. Smutná událost, kterou tajeplný duch poesie lidové teprve po létech, když osobní i místní podrobnosti zmizely do pozadí a bezprostřední psychologické odůvodnění teskného děje vyvanulo — spracovává v pověsť balladickou neb chmurnou romanci; dojímavý, mnohdy srdcervoucí příběh tohoto druhu jest prvním i posledním impulsem veškerých zde umístěných kreseb novellistických.

Této látky ať si dané skutečnými poměry a okolnostmi, či přesně dle nich vybásněné chápe se Červenka s obratností realistického pozorovatele a provádí ji s vervou vrozenou tomuto směru krásné prósy současné. Škoda jen, že látka ta jsouc téměř veskrze stejnorodého rázu i původu utváří se místy mimoděk v pouhou obměnu téhož základního smutného podnětu.

Náhradou za to je však svěží líčení, jehož veškerým tkanivem koluje zdravá míza životní. Nejzdařilejším číslem sbírky jest po našem náhledu „Idylla z horského mlýna“ značící zároveň onen svrchu dotčený jemný přechod z kresby realistické do etherického ovzduší romantické pověsti. K ní druží se „Suchá větev“, již bychom nazvali raději arabeskou, a dojemná, i při choulostivosti často užívaného pozadí v pravdě nevšední „Růže cirku.“

Úhrnný soud o Červenkovi jest, že ohlašuje se nám v něm belletrista plného, zdravého jádra. *O. M.*

Slovanský sborník statí z odboru národopisu, kulturní historie a dějin literarního i společenského života. Ročník II. Redaktor *Ed. Jelínek.* Tiskem a nákladem knihtiskárny J. Otty v Praze. 1883.

Tiše a skromně plní již na druhý rok mnohoslibný svůj úkol podnik literarní, který byl nám hned při svém založení sympatickým jak myšlenkou vůdčí: „rozšiřovati věcné a důkladné vědomosti českého

čtenářstva o světě slovanském ve všech jeho odstínech“, tak i zásadami provádění idey té slovem vážným a obsažným, přístupným stejně chladnému vědci jako poučení i zábavy chtivému laiku.

Pečlivý redaktor jediné *odborné* naší revue slovanské Ed. Jelínek soustředil kolem sebe značný počet spisovatelů domácích a zahraničných, již všickni sešli se ve Sborníku slovanském, ukládajíce tu zralé, vyspělé plody svých pozorovatelských zkušeností. Tím docílen řídký dojista úkaz úplného zastoupení veškerých téměř členů veliké rodiny slovanské, neboť o každé z jednotlivých haluzí rozloženého kmene Slavie pojednává sborník ve větší aneb menší stati.

Veliké Rusi věnováno devět článků rázu národopisného, kulturně historického, literarního, z nichž zvláště cennými jsou literarní upomínky Iv. S. Turgeněva o Bělinském, kritiku ruském, pak K. Suzina pojednání o vyšším vzdělání dívek na Rusi a náčrt o státním zřízení v Rusku dle úřední zprávy pod red. generalmajora J. N. Obručeva. Bratrská *Polska* zastoupena osmi statěmi, jimž vévodí *J. J. Kraszewského* vzpomínky na Pińsk a Polesí pińské. Přísně vědecký, na svědomitém bádání založený a plný nových podrobností jest článek Č. Koryciňského o poměrech Čech k Polsce i jich významu v politickém ruchu šlechty polské v XV. věku. Škoda jen, že byl autor tak příliš stručným. Stať J. Łepkovského o krojích v Polsce jest vzácným kulturním historickým příspěvkem ceny nemalé.

K *Malé Rusi* vztahují se obšírné věcně znalecké pojednání Dra. Jana Hanuše o jazyku maloruském a poutavá črta národních právnických obyčejů „Maloruská rodina“ od P. P. Čubinského.

Z národních kulturních polit. i literarních dějin *srbských* čerpány jsou statě domácích našich pozorovatelů Hanuše Klímy, Ed. Jelínka a Jana Hudce; *Černou Horu* pěstuje J. Holeček; z *Bulharska* získán výtečný příspěvek Al. Teodorova „o povaze literarní činnosti osvobozeného Bulharska.“

Horvatsko zastoupeno nejdelším cyklem Sborníkových statí historických, sepsaných dle díla prof. F. Smičiklasa B. Popelkou.

Slovinsku posvěceny cestopisné črty Ot. Mokrého a Ed. Jelínka; *Slovač* v posledních pěti letech charakterisována J. Vlčkem; pozorování života *rusínského* věnoval se Frant. Řehoř; *slezská* pobratimská država nalezla v nejubožší své stránce — ve školství svém — výborného popisovatele, zároveň i ohnivého zastance v Maryanu Czeszewském a konečně i z *Lužice* vyšly teskné ohlasy, tlumočené M. Horníkem.

V oboru *staroslovanských* studií dlužno zaznamenati článek nadšeného pěstitele věcí slovanských na dalekém západě, Louise Legera.

Kromě článků, jež jsme tuto všecky ani zejména neuvedli, nechtějíce upadnouti v pouhou, suchou nomenklaturu, zavírá v sobě sborník množství časových úvah podrobných a k osvěžení vážné četby i ukázky z básnické literatury ruské, polské, hrvatské, srbské, bulharské a slovinské. Vynikají tu zejména ukázky poesie současné proslavené pěvkyně polské M. Konopnické v mistrném českém rouše El. Krásnohorské.

M.

Karel Havlíček Borovský, nejslavnější publicista českého národa. Napsal Karel Tůma. — V Hoře Kutné 1883. Nákladem K. Šolce. Sešit 1—5.

My Čechové nepatříme právě k národům nejvděčnějším; dovedeme sice oceniti více než kdo jiný sebe menší uznání nebo přízeň cizincovu, ale na syny a dcery národa vlastního, kteří posvětili nám práci celého života, ba kteří obětovali nám i celý ten život svůj, vzpomínáme velmi pozdě. Nevděk ten, třeba jen zdánlivý, nesmí se však počítati na vrub naší povahy národní; nepřízeň osudu, tíseň věků nás tak vychovala, nyní pak jen zvolna zhosťujeme se vnucených nectností, splácejíce dle sil svých dluh za dluhem v účtu zděděném.

Roku právě minulého splatili jsme takový dluh, kterým byli jsme povinni Karlu Havlíčkovi Borovskému. A byl tento dluh zajisté v první řadě. Bylť Havlíček z těch mužů, kteří největších dobyli si zásluh o probuzení národa našeho ve všech jeho vrstvách, kteří se zdarem největším probouzeli ta dřímající srdce česká, kteří hlasem nejmocnějším volali v době pokory a ponížení, aby ten náš lid hrdě vzpřímil šíji a sebevědomě domáhal se svých práv, svých svobod bývalých. Mluvil pak Havlíček k lidu našemu hlasem tak ryze českým, že tento hlas, z duše nejupřímnější pocházející, pronikal prsa až do hlubin, ve hlavě stýrané probouzel myšlénky nejbystřejší a pravice takořka sám pozvedal k rázným činům. A že hlas ten při tom zároveň neostýchal se hřímati pánům v zalehlý sluch pravdy nejpernější, zamiloval si jej lid náš láskou vroucí a hlubokou. Jsou jiní mužové, kteří za delšího věku svého a v jiných příčinách snad nad Havlíčka vynikli činností záslužnou, ale nikdo z nich dojista netěšil se oblibě tak všeobecné a upřímné, jako publicista Havlíček. Tak váží si lid náš povah ryzích a neoblomných. Havlíček stal se v mysli národa našeho skutečně heroem věků antických.

Pravili jsme, že roku minulého splacen byl Havlíčkovi národem naším dluh vděčnosti. Byl pak splacen způsobem dvojím. V Hoře Kutné byl mu odhalen krásný pomník díla mistrovského, kteroužto příležitostí lid český ze všech končin vlasti valným počtem se sešed, vzdal miláčku svému hold nadšený. Za druhou pak, a to neméně cennou splátku dotčeného dluhu pokládáme dílo tuto zmíněné. — Karel Tůma osvědčil se zručným životopiscem při mužích národů cizích, — připomínáme jeho Dějinné karaktery a Leona Gambettu, což tedy divu, že při práci týkající se naší krve, jeho talent životopisecký pojevil se ve světle, možno-li ještě jasnějším. Spisovatel nejen psal s patrnou láskou ke své práci, ale bádal také v potřebných pramenech s nutnou pílí a svědomitostí. A práce ta nebyla ve všech stránkách Havlíčkova života lehka, uváží-li se, že zápisky a papíry jeho byly několikráte vydány v nešetrné ruce nevolaných komissí, ba že uvízly docela ve fasciklech vyšetřujícího soudu. Než při všech těchto a jiných obtížích autor podává nám obraz Havlíčkův, pokud z vydaných sešitů souditi můžeme, úplný a věrný. S bystrým okem zkušeného portretisty zachycuje rys po rysu, a neujde mu při tom ni nejmenší záhyb, ni nejslabší odstín líce. Za hlavní oporu položil si, kde jen to možno bylo, vypravování Havlíčka samého, doceluje slova jeho dle potřeby jednak z pamětí vrstevníků, jednak z pramenů jiných, jichž s dobrou kritikou užil tam, kde Havlíčka samého nebylo lze se doložiti. Chválíme při tom zvláště také, že autor, chtěje vyjasniti názory a smýšlení našeho slavného publicisty, podává hojné ukázky z jeho zápisek, které jsou vesměs karakteristikou nejpřípadnější. Tak nezdají se

nám ku př. ukázky z jeho vzpomínek ruských pranic obšírnými, jíž i proto, že pomáhají nejlépe vyložiti změnu názorů Havlíčkových o panslavismu. Šetře všude náležitého pragmatismu přihlíží spisovatel k poměrům doby i místa, kdy a kde Havlíček žil a pobýval, i neváhá na základě výzkumů svých zastati se ho proti nečetným hancům, kteří v Havlíčkovi neviděli než zbrklého mladíka, jenž z jakési umíněnosti snažil se stůj co stůj provésti své vzdory. Že jest tu bedlivě hleděno ke všem zjevům a okolnostem života Havlíčkova vůbec, netřeba připomínati. — Sloh Tůmův dostatečně jest znám, lehkosť a poutavosť jsou jeho předními ozdobami. *F. V. Vykoukal.*

Z e z a p o m e n u t ý c h p a m ě t í. Vypravuje Václav Beneš-Třebízský. V Praze 1883. Nákladem Lauermannovým. — Kniha tato obsahuje krátké obrázky, které plodný a velice oblíbený spisovatel napsal do feuilletonu Národních Listů. Jsou to jen drobné črty, jako květné lístky, sváté jemným větérkem s mohutného stromu naší minulosti. Spisovatel podává tu vesměs rysy karakterisující, jak se u nás žilo, když ta naše sláva počínala se viklati a kolísati, až klesla na dobro. Jest tu celá gallerie postav, vybraná ze hradů a tvrzí panských, ze zástupů tvrdého vojska i z prostých chat stařičkých dědin.

Myšlénka knihy jest velmi vážná, a takový jest též její ráz i při četných satirických narážkách, jež spisovatel činí; nebyloť lze mluviti o době, ze které obrázky tyto jsou vybrány, nežli s čelem od neveselých myšlének rozbrázděným, s okem v širou dáli upřeným. Rozpíná pak se doba tato od století 17., hlavně od nešťastné bitvy bělohorské, až na století naše, z něhož uvádí spisovatel několik typů, abychom tak řekli, opozdilých. Hlavní pozornosť věnována jest cizáckému zemanstvu, které usazovalo se v pevných zdech českých statků, když panstvo domácí vyhnáno bylo v nehostinnou cizinu. Hospodářství těchto pobudů, kteří za hranicemi mimo ledajaký predikát měli jen holé ruce a lehké kordisko, jejichž pověsť nikde nebyla valné ceny, vylíčeno jest zde velmi ostře a případně; opora historického studia, věrného průvodce Beneše-Třebízského, působí při tom na čtenáře velmi účinně. Forma lehké povídky s dialogem mnohdy živým i úsečným všude jest zachována; moralisující konce a citáty jsou důraznými projevy vlastenecké tendence, s jakouž obrázky tyto jsou psány. *F. V. Vykoukal.*

K r o n i k a. Historické obrázky Koldy Malínského. Ottovy Laciné knihovny národní serie VI. seš. 31—36. — Kolda Malínský (pseudonym prof. Josefa Laciny) patří k těm, kdo již od více let se zdarem pěstují naši belletrii; přispíváť pilně do časopisů našich jednak povídkami, jednak pracemi dějepisnými. Několik svých povídek — nemýlíme-li se, z první doby své tvorby novellistické — vydal nyní pod názvem svrchu zmíněným. — Bylo by zbytečno připomínati, jak vážný úkol měla u nás četba dějepisná, ať již byla to přesná historie, oděná rouchem populárním, ať prostosrdečná kronika, ať povídka na základě historickém spočívající. To však uvésti zajisté smíme, že úkol četby té ani za našich dnů nezanikl, ale že blahodárně může dosud působiti v nejširších našich vrstvách národních. A ve vrstvách těchto nelze také nepozorovati živé chuti, s jakou se chápou knih podobných. Proto vítáme s potěšením upřímným každý zdařilý přírůstek v tomto oboru našeho písemnictví,

ač nedáváme se při tom snad svésti vlasteneckou tendencí nebo pouhým vlasteneckým předmětem k jakékoli předpojatosti.

Kroniku Koldy Malínského rádi pokládáme za přírůstek takový. Jak nasvědčují osoby, v jeho obrázcích vystupující, a jak ukazuje pořad, v jakémž obrázky své srovnal, měl spisovatel v úmyslu podati čtenářstvu ve formě povídky jistou vymezenou část našich dějin; z názvu pak, který na knihu svou položil, soudíme, že chtěl si vymoci vedle práv novellisty — také licence kronikáře. — Ve pěti obrázcích zde obsažených dotýká se spisovatel celkem dvou století, vybrav si z nich, co se péru jeho příhodným zdálo. Ve prvé stati „Český papež“ uvádí nás do doby mládí slavného potom krále Přemysla Otakara II. a líčí nám, co předcházelo, než mohl na královský stolec zasednouti. Způsobem ovšem poněkud romantickým líčí zde dohasínající zápas Vršoviců s rodem panujícím a vliv jeho na osudy vlasti. — „Beatrix“ seznamuje nás s dobrodružným králem Janem Lucemburským a s poměry, jaké tehdy v naší zemi panovaly. — „Amazonka“ a „Lesní růže“ vzaty jsou z doby Václava IV., karakterisujíce různé stránky jeho povahy. — „Žižkova dcera“ vystupuje, jak již z názvu dá se souditi, ve válkách husitských, a jest koncem povídky této smrť Žižkova. Vzhledem k volbě látek lze spisovateli činiti výtku, že vybíral si z bohatých dějin našich stránky sice z míry romantické, ale také velmi stinné; vzhledem k úkolu takových povídek smíme žádati, aby stínu i světlu po pravdě stejné místo bylo přáno, tak aby výslednice obou těchto zjevů citu čtenářova neochlazovala, ale naopak jej povznášela. — Ostatně zdá se, že ona volba látek byla více sběhem náhody než z úmyslu tak a nejinak učiněna, o čemž nám jiné práce spisovatelovy svědčí. Také lehčí tu a tam stavbu těchto povídek čítáme jen na vrub toho, že jsou to práce z první doby tvorby autorovy. Jinak líbí se nám rázovitá karakteristika, místy prohloubená a vybroušená, místy ovšem také jen ve význačných konturách podaná. Nátěr humoristický, kterým příhodná místa jsou zbarvena, platně celku prospívá a čtenáře osvěžuje. Sloh je prostý, nehledaný, při tom však dosti barvitý, kniha čte se lehce a bude proto zvláště širším kruhům vítána. Spisovatel hleděl přispůsobiti mluvu ku povaze jednotlivých postav, což se mu celkem zdařilo. — Účelu svému Kronika zajisté vyhoví plnou měrou, i můžeme vysloviti jen upřímné přání, aby také pozdější věky našich dějin v zábavném rouše povídkovém od autora Kroniky našemu čtenářstvu byly podány; lacinou knihovnu pak lze k tomu zvláště doporučiti. *F. V. Vykoukal.*

Úmrtí.

Dne 3. prosince 1883 zemřel v Praze prof. Dr. Č. Kotal (nar. dne 3. dubna 1841 v Plánici), horlivý pracovník v oboru našeho písemnictví vědeckého. Přispíval články z různých odvětví věd přírodních do rozličných časopisů, zejména do „Vesmíru“, jejž zároveň po 11 let s prof. Fr. Nekutem redigoval. Mimo to napsal český text k „Obrazům od Amerlinga“ (r. 1878), upravil páté vydání „Přírodopisu“ dra. Al. Pokorného (Živočišstvo) pro české školy (r. 1883) a zpracoval z Brehmova „Života zvířat“ část první: „Ssavce“, kterých vyšlo dosud 16 seš.

Milostná rozmluva. Illustrace k národní písni moravské. Kreslil Ad. Liebscher.

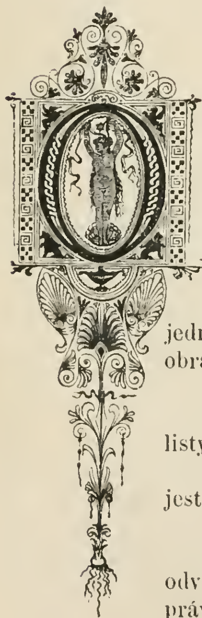
Milostná rozmluva.

Moravská píseň národní.

(K vyobrazení.)

Jak sa mně má milá
pěkná zdáš!
Budeš-li tak pěkná,
až se vdáš?
Ešče pěknější
můj najmilejší,
potom sa ty na mňa podíváš.

Vem si mne, vem si mne
vem, vem, vem,
dobrá hospodyňka
sem, sem, sem.
Časně ráno vstávám,
kravičkám dávám,
kuželíček každý deň upřádám.

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokračování.)

Oba Chodové i stařena mlčky hleděli na osudné listiny, jež staletí a lepší, blaženější časy pamatovaly i svědkem ponížení a utrpení se staly. Syka přelétl ještě jednou jeden list po druhém, jakoby je počítal, pak obrátiv se ke Hrubému pravil:

„Hani jeden nechybá."

Stařec jen pokývl hlavou. Přisvědčil tak, neboť znal listy také dobře z let dřevnějších. Syka pak dodal:

„Buly to jinakší časy, když tuty pargameny ha majestaty platily."

„Ha což neplatí?" ozvala se kvapně stařena.

„Neplatit? Platí, ha třeba že nynčko ne! Hale budú!" odvětil určitě, ano ostře starý Hrubý. „Tuto je naše právo ha to je selno kterak dub ha nikdo ho nezmiklá, hani Lomikarovo správčí hani sám Lomikar! Naši králové buli jinakší páni, jejich slovo tuto psané více snad platí nežli tutoho Němce přistěhovalého."

„Tak, tak," svědčil Syka. „To by on chtíl, habychom mu je dali, haby je pak spálil. Pak by tepřiva vzel bječ a křičil: „Skákejte, chlapi!" Hale ešče tuto nesmazáno!" a rozhrnuv latinskou listinu Jiříka krále, ukázal na překlad do ní na listu vložený, zrovna na místo podtržené:

„— urození pak či vladykové nesmějí nikterak jimi (Chody) vládnouti, neb si je přivlastňovati, nebo mezi nimi se usazovati —"

„Ha tuto teky ešče platí!"

A nahnuv se k listu Matiáše krále, za okamžik na něj hleděl, až pak, jakoby žádané byl místo našel, jal se čísti:

„— — Přikazujíce při tom všem obyvatelům ze všech stavů království našeho českého, obzvláštně pak radám našim komory české, nynějším i potomním, věrným našim milým, abyste již jmenované Chody k zámku aneb hradu našemu domažlickému příslušející nynější i potomní při tomto našem takových jich privilegií, majestátů a svobod obnovení, schválení a potvrzení, pokudž též listové jich svědčí, nyní i na časy budoucí a věčné neporušitedlné měli, drželi a pokojně zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce ani jiným činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti naší královské i budoucích našich králů českých. —“

Syka pozvednuv hlavu od listiny, obrátil se ke Hrubému a jeho sestře a pravil:

„Slyšili jste? Ha „věrní milí“ říkali v tutech listech za stara králové našim otcom, ha teď každý písař dá nám chlapů ha chámů robotných a myslí ho sobě čerta kus. Hale tuty na ně“ — a ukázal na privilegia. — „Kdybychom jenom tuty dva listy míli, nic bychom se nemušíli cintovat,*) že huž po všom. Dost by jich bulo před právo a soud. Náše právo je v nich všecko.“

„Zrovna tak to říkávali náš nebožtík táta,“ odvětila selka. „Víš Krisl,**) když tuten truhlík ešče hu nás bul —“

„Jau,“ přisvědčil Hrubý. „Hale huž čas, abychom listy skryli —“

„Chutě tedy pote!“ zvala stařena.

Oba mužové urovnali listiny do skřínky.

Když ji Syka zavřel a se stolu bral, starý rychtář draženovský povzdechl. Sestra jeho kolem se ohlédla, zvláště po oknech, pak šla na před do sousedních nízkých dveří, v nichž pojednou stanula. Bratr ji zastavil. Ptalť se:

„Snad jsme míli teky zavolati Jana?“

Myslil tím synovce svého, Sladkého, mladého hospodáře. Syka na tu otázku upřel oči na stařenu, čekaje patrně napjatě, co odpoví. Ta za okamžik mlčela, pak odvětila:

„Ne, tak je to zrovna dobře.“

Syka pokývl, jako spokojeně, svou vlasatou hlavou.

Stařena pak zmizela ve dveřích vedoucích do vedlejší komory, a za ní oba její společníci.

Ve světnici bylo prázdno a ticho. Jen okna se lehounko otřásla, když vítr venku hučící prudčeji zalehl; tu také zamrkal živěji rudý plamen borové louče, jejíž řeřavý úhel se kroutil, na konci černaje.

V tu chvílí zjevila se venku v okně něčí tvář. Vynořila se pojednou, než nezmizela, patrně proto, že ve světnici nikoho nebylo. Sám mladý hospodář to hleděl pátravě do světnice své matky. Hosté, jež byl prve zahlédl, zmizeli i kovaný truhlík. Z komory však vedle světničky ozval se teď temný ohlas pádných úhozů — ale jen několika.

Pak nastalo zase ticho.

Když po chvíli vešel zase starý Hrubý, bělovlasou hlavu shýbaje

*) Třásti se. **) Krištofe.

v nízkých dveřích, a za ním Syka s výměnicí, tvář mladého hospodáře v okně rázem zmizela.

Draženovský měl se ihned k odchodu. Syka již u samých dveří ještě jednou se obrátil a pravil:

„Nu tak pamatuj, selka, cos slíbila —“

„Lidičky boží, slíbila jsom rukú dáním před pánem bohem,“ odvětila stařena vážně a ne bez výčitky. —

Za chvilku po té stanuli již oba rychtářové zase před chalupou na dvoře. Ve statku bylo tma a ticho. Váha na staré studni pod lipou rachotila a vrzala. Rychtářové jak tajně přišli, tak odešli, ne však nepozorovaně. Ale o tom ani tušení neměli. Jak ven vykročili před statek, vítr zanesl k nim několik veselých zvuků.

„Vítr mi nese muziku do huš,“ pravil Syka, přidržuje si svůj širák. „Toť jistě po přáskách.“

A přistoupiv k ozářenému oknu sousedního statku, nahlížel do vnitř. Tam ve prostorné světnici bylo živo a veselo.

Bylo opravdu po přáskách. Mužští, hlavně chlapci, již se tu sešli, nechali přebírání ječmene k setí, i draní a každý chopil se své dívčí, vřetánko teď a kužel opustivší, a dal se „do kolečka“. Jiskra Řehůřek maje čepici v týle a vlasy v čele, stál prostřed světnice, nadýmal statečně měch svých dud, jenž „dělá duch“, a hrál, až se všecko rozléhalo. A ne jen svou muzikou do tance zval a nutil, ale také svými pohyby pobízel a rozehříval. Nadouvaje tváře smál se pitvorně, oči mhouřil, zavíral a zase ku stropu obracel. Sám na jednom místě se otáčeje, kolena ohýbaje, do taktu přešlapoval a často zadupal; pak sebou pojednou z boku do boku škubl, zaklátil, na jedné noze se pohoupal, až znovu zadupal.

Staří se smáli, mladí náruživě, všichni zapáleni tančili, křepčili kolem ječivých dud, až děvčatům vrkoče i sukně poletovaly. —

Rychtář oujezdský vrátil se zase ku Hrubému, jenž hudby sobě nevšímaje, zvolna do tmy kráčel.

„Hyn jsú veselí! Kdyby věděli!“ pravil Syka.

„Však teky zvědí,“ odvětil vážně starý draženovský rychtář. Když pak ho Syka zval, aby tu na rychtě přes noc zůstal, že je pozdě a za té tmy zlá cesta, odmítl.

„Haby někdo zvědíl, že jsom tu bul? Tmy se nebojím. Dej ti pán bůh dobrú noc.“

Syka zamířil ku své rychtě, Hrubý ke Draženovu. Zanikl brzo ve tmách. Jen jeho volné a pádné kroky bylo ještě za okamžik slyšeti.

V ten okamžik, kdy oba rychtářové se rozcházeli, vystoupil muž jakýsi z černého stínu v koutku u zděné brány statku Kozinova. Byl to sám mladý hospodář. Stál tu nyní chvíli, jako by hleděl za odcházejícími, jako by krokům jejich naslouchal. Pak obrátiv se, kráčel volným, tichým krokem do statku. Veselých zvuků, jež za ním ze sousedství se nesly, nedbal. Ani jich neslyšel. Nepozorovaně vešel zase do světnice a tiše ulehl. Bylo slyšeti pokojný dech ženin a dětí tiše dřímajících. Několik hlubokých povzdechů hospodářových však znělo hlasněji.

* * *

Stará Kozinová po ránu zatápěla, majíc šedé své vlasy ještě šátkem nezavinuty. V tom syn, hospodář, přišel.

Bylo to záhy a málo kdy v ten čas přicházíval podívat se k matce. Pozdraviv, usedl na lavici, hleděl oknem ven na zatažené nebe, pak na matku, kteráž se ho pak na děti tázala, na Hanálku a Pavlíka, jak že za toho vichru spali.

„Dobře. Ha vy jste, mamičko, záhy šly spat.“

„Záhy —“

„Hale pak jste zas svítily. Vidíl jsom zář —“ a pohlédl pátravě na matku.

„Bul tu ten vichr. Bála jsom se, kdyby tak něco se stálo —“

To řekla docela klidně, lhostejně.

Syn ještě chvíli pobyl a čekal. Ale matka se ani slovem o včerejšku nezmínila, hovoříc o věcech obyčejných. A sám se toho také ani slůvkem nedotekl.

Odešel zklamán, a roztrpčen jsa pomyslil:

„Hani vlastní máma tě nevěří!“ — —

III.

Chalupa Jiskry Řehůřka stála poněkud stranou vsi, poblíže lesa. Ačkoliv už pamatovala nejedno pokolení, nevypadala nijak sešle. Dřevěné stěny a takový štít věkem arci valně pohnědly, ale k té barvě jejich pěkně se nesla za zimy bělostná, zachumelená střecha a v letě zelený baldachýn dvou jasanů, stojících vedle stavení.

V prkenném peření*) byla neveliká valba**) a v té stála Dorla, Jiskrova žena, zavěsujíc na bidlo ve valbě kytice zralých, rudých jeřabin, aby tu, až teď mrazy uhodí, pěkně promrzly. Byla o několik let mladší než-li její muž. Vypadala statně, mladě, jako dívčí ještě. Za svobodna byla vzácnou a mohla si dost vybírati. Nechala všech, i možných chlapců, a vyvolila si veselého dudáka.

Do té chvíle volby své nelitovala, jen toho sobě často v duchu přála, aby buď Jiskru z dudáka na něco jiného mohla přeměniti, nebo aspoň aby více doma zůstával a tolik se netoulal. Často, často si také pomyslila na děcko, že by se jí pak v samotě její tak nestýskalo. —

Dnes Jiskru doma měla.

Svědčily o tom veselé zvuky, jež ze světnice se ozývaly. Sám jich nevyluzoval; to jeho žák se pokoušel, aby svedl tu skočnou notu. Jiskra byl ještě mladý dudák, ale sláva jeho šla již za rodnou ves, do sousedstva, a staří mluvíce o něm říkali, to že bude strážský Kuželka, jemuž na celém Chodsku, ba v celém plzeňském kraji nikdo se na dudy nevyrovnal. Dost a divných věcí si o něm vypravovali, ač již léta letoucí byl na pravdě boží, jak krásně hrál, že při jeho hudbě sochor v pytli tancoval, jak v Praze při dvoře ukázal co umí, tenkráte, když tam krále korunovali a kdy Chodováci měli ještě svá práva. Toť že také o strážském nebožtíku Kuželkovi vypravovali, že hodně nachmelen, — a který pak

*) Štít, lomenice.
**) Bedněná pavlač v lomenici.

dudák by to vydržel bez vlažení, — jednou pozdě v noci zabloudil v lese mezi rochce*) a že padl tam do „vlčího hrdla“, do kterého pak přibyl rozmilý host chlupatý a zubatý, jemuž až do ranního svitu hrál, až hajný přiváben muzikou i pronikavým vytím, dudáka z té trampoty vysvobodil.

Strážský Kuželka byl otcem a mistrem všech dudáků v okolí. U něho se vyučil také starý Řehůřek, u toho jeho syn Jiskra, a ten už také měl několik učedníkův. Učil na housle i na dudy, ač neznal ani noty. Co mu kdo zazpíval, to zahrál na ten neb onen nástroj. Když v hospodě veselé tanečnice ho obstoupily šátky proti němu mávajíce a jedna z nich začala jasným hlasem zpívati písničku z brusu novou, které dosud nikdo nezaslechl ani notou ani slovem, a která se snad teprve včera nebo v tu chvíli jarého vzrušení zrodila: Jiskra Řehůřek mlčky poslouchal první „verš“, usmívaje se, hlavou pokyvuje a jenom střevícem zlehka do taktu přiklepuje, ale jak zpěvačka chystala se k druhému verši, již zahrál Jiskra melodii na housle, společník jeho, šedivý tatík, za ním na bručivé dudy, a jonáci chopivše se děvčat, začali kolo.

Aby to také dokázali, aby cokoliv zahráli, k tomu též vedl své žáky, a v tu chvíli Kuba Konopíkova, výrostka asi šestnáctiletého, plných červených tváří, jeřabatého. Byl začátečníkem, jemuž Jiskra celé dudy ještě nesvěřil. Kub**) pískal dosud jen na „předničku“.***) Teď na dané znamení umlknuv, stoje před Jiskrou sedícím na lavici u stolu, čekal, co mistr řekne.

„Slyš Kube, ešče tě jednu povím a tu mi zahudeš. Víš tu: Náš pan falář pěkně káže —“ a mistr nápěv zazpíval.

Kub začal, ale v tom ho Jiskra zaraziv pravil:

„Hindle de k nám Kozinů sedlák hejtu. Bež si dym. Zejtra zas přijď v tuten čas.“

Kub se nedal dlouho zváti. Mžiknutím byl ze stavení. Jiskra vstav patřil ven oknem očekávaje blížícího se hosta, kterého byl již z daleka poznal.

V ten okamžik zašramotilo cosi na peci. Usedlť tam na chudém lůžku, na němž byl dosud tiše ležel, muž dlouhých vlasů, silně prokvetlých, starý to dudákův otec. Byl slepý a nějak „stúnavý“, neboť zakašlal a těžko oddychuje, se ozval:

„Stálo se něco, že de k nám Kozina v tuten čas?“

„Ne táto, nevím; snad hani nejde k nám, hale jen tak kolem.“

V tom se ozvaly venku hlasy. Dorla nachylujíc se z valby, mluvila s mladým hospodářem, jenž se ptal, je-li Jiskra doma. A tu již dudák stanul na prahu usmívaje se a zval hosta dále. Dlouho však nepobízel, neboť jak Kozinu dobře znal, ihned uhodl, že nepřišel jen tak „hejtu“, ale že by mu něco v soukromí rád řekl.

„Jdeš-li do lesa, vyprovodím tě na kúsek“ — dudák sám se nabídl. „Hano, jdu se podívat, jak tuten vichr nadělal mnoho vývratů.“

A již vskočiv Jiskra do světnice pro čapku, ubíral se ku tmavému

---

*) Rokle.
**) Jakub.
***) Přední píšťala dud.

boru, nic nedbaje, že Dorlu, přišedší z valby ponebím*) na síň, málo tím potěšil.

„Tak se vždycky díje. Buď se sám túlá, buď když něhdo sem zablúdí, tak ho ešče sám hodvede. Sedlák jistě chtíl do sence.“

Tak, vešedši do světnice, žalovala na muže starému tchánovi, jenž se znovu byl na Kozinu ptal. Uslyšev, že již odešel, mlčky zas ulehl. Na tváři jeho bylo patrně znáti nemilé sklamání. Každý, kdokoliv sem na samotu zavítal, byl zvláště starci vítaným, neboť každou návštěvou ušla mu spíše chvíle času nekonečného, slepotou trapného; ale zvláště rád vítal mladého Kozinu, svého dobrodince a ochrance, jenž mu před desíti lety život zachoval.

Tenkráte šel starý Řehůřek do Trhanova, kdež za nemocného pukláře**) měl hráti. Nad Trhanovem, když se ubíral lesem Křížinovcem, zastavili ho dva myslivci, oba Němci, ze zámku trhanovského, oba patrně již notně zmoklí, neboť jazykem těžko vládli. K potupě však chudého dudáka sloužil jim ještě dost. Nejprve se Řehůřkovi smáli, ale když pak odbyv je, chtěl dále jíti, poroučeli mu, aby jim na tom místě zahrál, chámů a bídných psů robotných mu nadávajíce.

Tu se vzbouřila v dudákovi chodská krev; zostra odpověděl a nezalekl se ani pak, když oba Němci jako rozzuření medvědi začali se naň sápati. Rychle shodil svůj nástroj s ramene a bránil se; měl však jenom holé ruce, oni pak každý po tesáku. Tenkráte byl by zajisté zahynul, ale když bylo nejhůře, když krví všecek zalit k zemi padal, vyrazil z houštiny Kozinův Vlk, jenž na jednoho ze surovců sám skočil, druhého pak v tom čekanem udeřil mladý Kozina, za věrným psem v zápětí na pomoc chvátající. Zteklivce zahnav, Řehůřka, jenž byl bez sebe, domů odnesl. Tenkráte starému dudákovi oko vyrazili; druhé pak, an ještě ležel ran plný, tak se zanítilo, že za nedlouho na ně také oslepl.

Od těch časů vedl smutný ten a jednotvárný život a povyrazil se jenom tenkráte, když ho syn vzal s sebou do krčmy nebo na spoušťadla,***) aby hrál prim, na housle, nebo když za syna doma „vyučoval.“

Od těch časů byl mladý Řehůřek — Jiskra — Kozinovi ještě příchylnější. Byltʼ mu vděčným i za to, že se táty tak ujal, i za to, že starce pak všelijak v nemoci podporoval, a často si s něčím na něj vzpomněl. Synek pak z bohatého statku, starého, váženého rodu, od chlapectví již přál vtipnému synu dudákovu. Již tenkráte, když stádo pásal, míval vždycky Řehůřka u sebe. S ním byl vůbec nejraději, a šel-li „hejtu“, pokaždé zamířil k osamělé dudákově chalupě.

Pak, když oba v „chlapce“ dospěli, když už mohli choditi „volát,“ †) stal se Jiskra Janovým důvěrníkem, a když pak mladý Kozina se oženil, spolek obou mladých mužů utužen ještě více touto svatbou, o niž se dudáček dosti přičinil.

Mladý hospodář žádnému tak nevěřil jako jemu, a také od žádného tolik nepřijal jako od něho. —

Teď spolu k lesu kráčeli. —

---

*) Půda.
**) Dudák.
***) Večerní zábava po přástkách.
†) Na děvče, choditi za děvčetem.

Po bouřlivé noci nadešel pěkný, slunečný den, jakýchž v listopadu málo bývá. Mraky ještě po ránu po nebi se honící zmizely. Slunko vysvitlo a vyjasněným vzduchem určitě se rýsovala temena Šumavy i Českého lesa. Z hlubin lesních ozval se chvílemi táhlý a temný hukot.

Oba mladí Chodové ničeho nedbali. Kráčeli mlčky vedle sebe, každý zabrán ve své myšlénky. Jindy by Jiskra nějakým šprýmem hovor zavedl, ale dnes, jak druha svého dobře znal, nebylo něco takového vhod. Viděl, že se mladému hospodáři něco vážného stalo. Tak došli na pokraj lesa. Tu dudák, stanuv proti kamarádu svému, pohleděl mu na okamžik svýma upřímnýma, veselýma očima do tváře, pak uhodil mu na rameno a srdečným hlasem promluvil:

„Uj kamorade! Jsi, kterak by tě hlasička vofoukla. Co se díje?“

„Jiskro, řekni mi praudu praudivú. Co se vo mně říčí mezi lidem? Že jsom nicotný chlap, je-li prauda?

„Blázne bláhová, proč tak súdíš?“

„Dyk mně hani vlastní máma nevěří —“

„Uj, kterak?“

Kozina, popošed za té řeči, znovu se zastavil, a obrátiv zamračenou svou tvář k dudákovi, upřel naň své bystré oči.

„Muším to říct! Kterak těžký kámen na prsou mi to leží. Za babu mne majú. Syka, strejka draženovský, máma, všichni i ty snad teky! Hale baby jste ešče věkší, že mne to žáden neřeknete. Panenko Marja! Kdybyste vedíli!“ —

„Hale Jene, což ti myšlínky spadly, že tak mluvíš?“

„Nebul by div — šak slyš, Jiskro! Haž ti povím —“

Zamlčev se na chvilku, jal se pak vypravovati. Oba se zase rozešli volným krokem na pokraji lesa. Hospodář mluvil o včerejším večeru, kdo přišel k matce jeho na „vejmluvu“, co on tam viděl, jak pořád čekal, až ho také zavolají, jak odešli, jako by ho tu na statku ani nebylo, jak i matka ráno všecko zapřela, jemu nedůvěřujíc.

Mluvil živě, čím dále, tím prudčeji.

„Ku staré ženě majú víru, hale ke mně nic. Nejsú sic bez příčiny, hale takhle přece nemušíli jednat. — Co jsom si Hanči vzíl, myslili si, tu ten chlap má huž jinú krev, huž není tuten kterak býval. Jindá na pány jako čert, nyněko by skákal, jak by kázali, třeba na vrch makovice. Je prauda, Jiskro, bul jsom jinakši, leccos se změnílo. Jindá bul jsom na všecko hodevzdán, na ničom mi nezaležílo. Teky jsom pánom vyváděl! Hale nyněko jsom se bál, že bych se zapomíl, ha co by z toho bulo! Hublížil bych ženě, dětom, ha ty nevíš, Jiskro, co to je míti děti rád!

Ha přece zas všecko ve mně vřílo, když jsom vidíl, co páni s námi dělajú, kterak nás i s naším právem do behna zašlapali.

Tak jsom se hustavičně súžil na tu i na tu stranu, ha nejedenkrát huž jsom chtíl začít a se hozvat, když jsom si vzpomíl na nebožtíka tátu. Víš, tenkráte, když tuto zez Vídně přišlo, že naše práva jsú nic — bul jsom ešče klouče — ha tu jsom bul v mestě*) na našom zámku, kdež čtáli tuten list a že se Chodovákom hukládá perpetuum silentium —

*) V Domažlicích.

jak latinsky práli. — Uj dobře si tuta slova pamatuju. Buli hyn všichni Chodovští lichtáři a starší přivolaní. Tulik si ešče zrovna dost pamatuju, že křičíli, jak jim tuten list čtáli, ha nejvěkší křik bul, když jim huložíli hejtman krajský, haby navždycky mlčíli, jak jsú tuta dvě latinská slova.

Nevěříli, ha náš táta teky ne. Ha mne chudák nebožtík vzíli za ruku a práli: „Chutě poj, synku!“ a šli jsme na děkanství k panu děkanoji. Toho se táta náš ptáli, co ta latinská slova jsú po našinsku, ha když pan děkan řekli zrovna tuto jako hejtman na zámku, chytíli se náš táta za šedivú hlavu, ha sluzil, ha naříkal! Celú pak cestu dym ti staří bědovali, klíli, ha nejvíce na tuto perpetuum, že tuto nejvěkší křivda, že hani bránit se člověk nesmí. Kulik dní buli náš táta kterak zabití,*) mlčíli, haž jednú přišli z lesa ha tu láfli**) čakanou na stůl ha zkříkli:

„Ha nebude hamen! Šak von někdo zas začne, ha pak krev poteče!“

Tu mladý hospodář povzdechnuv sobě, stanul a na chvilku se zamlčel. Oči mu hořely, tváře se mu temněji zarděly.

„Na tuto, brachu milá,“ začal na novo, „nemohl jsom ha nemohl zapomenút. Huž kterak chlapec jsom na tuto pořád myslíval, ha čím dál tím víc. „Někdo muší začít,“ tak mi tě pořád v hlavě hučilo, i v noci ve spaní, ha napadalo mi, že tuto mi od pána boha súděno, habych já začal. Vzpomíl jsom na to, co táta řekli, že krev poteče. Ho sebe jsom se nebál. „Hať tě humlátí, jen aby bulo všem spomožíno“, myslil jsom.

„Počkej haž budeš hospodářem“ — říkal jsom si, ha tu, šak víš! Pro Hančí jsom na všecken svět zapomíl — ha pak ešče děti přišly. Hale ty staré myšlínky mi nedaly.

Hlásily se vod husvitu do šírání. Ha co jsom pořídil?

Já myslil to nejvěkší ha nejlepší, ha tulik jsou dokázal, že mně nevěří hani máma, jak bych nebul hani pravý Chodovák —“

„Tak zle nemyslí. Bulo v noci —“

„Nic mi bělmo na oči nedávej!“

„Nač se súžit. Haž přijde čas —“

„Ha ty teky jako mnozí hu nás! Haž přijde čas, haž všecko prospíme —“

„Nechci nic prospát. Hale jen tuto myslím, že prudký pes přichází vlku pod zub —“

„Ha chlácholením ho nezmůžeš. Šak vono na to dojde. Někdo muší, nechcem-li být otroky. Ha nebudeme!“ dodal zprudka.

„Myslíš, že nynčko by bul čas?“

„Když páni hledajú naše majestaty, to každý hlúpý pozná, že ešče platí. Nynčko je čas. Nezačnú-li lichtářové, ha budú-li tuty pargameny jenom hlídat, ozvu se já. Bůh to suď! Dnes v noci jsom si tak říkl.“

V tom se oba rázem obrátili. Někdo na ně mocným hlasem zahoukl. Dole v poli na chodníku zahlédli muže obrovské postavy, jenž teď umlknuv zamával na ně svou čekanou, hojně asi kovem pobitou,

*) Na Domažlicku tak vyslovují místo ý ve přídavných jménech.
**) Mrštil.

neboť se od ní ve slunci zablesklo jako od obnažené zbraně. Po hromovém hlase, po vysoké postavě hned ho poznali. Byl to Matěj Přibek.

IV.

Stál tu v mohutném, tuhém širáku na mezi u šípkového, bezlistého keře, jehož rudé ovoce tu onde již zbrunátnělo. Vítr mu zlehka povíval dlouhými vlasy, bílou šerkou bez knoflíků, u krku tkanicí nesvázanou, rozhalenou, i ještěrkou*) u kožených spodků po kolena sahajících. Ač slunce svítilo, bylo dost chladno, a vítr tepla nepřidával. Nicméně Matěj Přibek bílý svůj župán ku tělu nepřitáhl, ba ani laib,**) volně jen zapjatý, nedopjal. Sneslať jeho mohutná, široká prsa dech mrazivějších větrů nežli byl ten, jenž nyní vál od lesa pustou strání. —

Tvář Přibkova chmurně klidná, vráskovitá, hleděla upřeně vstříc Kozinovi a jeho společníku. Rty širokých úst byly pevně sevřeny, tak, že pode spodním táhla se dlouhá vráska nad mohutnou bradou bezvousé tváře.

Tak stál tu vážně, nehnutě jako socha, poslední chodský praporečník a nepohnul ani sebou, an teď blížícího se Kozinu oslovil:

„Kde se túláš, Kozino, když tě mezníky kácí?“

Slova ta, jakoby lhostejně pronesená, rázem zastavila mladého sedláka.

„Mi? Ha kde?“

„Hindle, na hlinovatkách —“

„Ha hdo?!“

„Páni —“ -

Do Koziny jakoby kříslo. Pobouřen, ale, ještě jakoby dost nevěřil, upíral vyvstalé oči na starého Choda, jenž nyní dodal:

„Jau, je temu tak. Šil jsom kolem. Jsú tam správčí zez Tranova ha chlapi dvorští.“

„Haby černí chodíli!“ zkřikl hněvivě Jiskra. Druh však jeho jakoby uštknut obrátil se v ten okamžik, jak Přibek domluvil, a letem pádil v tu stranu, kde bylo jeho jmenované pole. Dudák za ním. Chvátali, jakoby se strhl pokřik, že ve vsi hoří.

Snad ani taková zpráva by se mladého Koziny tak nedotekla.

Matěj Přibek hleděl za kvapícími a pomyslil:

„Haby tě, Kozinovo chlapče, nehodstrčili jako kotě od mlíka!“ —

Na úpatí vyšiny, za níž rozkládá se Houvězdo,***) již blíže Trhanova, stála na pokraji zoraného pole stará, mohutná lípa. V holé koruně ozývalo se hlasné šumění, jakoby bolestné vzdechy. Jsou již poslední. Hloub a hloub vřezává se pištící, zubatá píla do mohutného těla věkovitého stromu, když sekery jí před tím uvolnily cestu hlubokým zásekem. Pod lipou stojí tři mužové, správce trhanovský a dva nádenníci hranatí, pilně stopujíce práci dvou pacholků, kteří klečíce, všichni zarudlí rychle pilou řežou, an zatím třetí druh jejich, uvázav v koruně na mohutné větvi lana, nyní dolů se souká.

---

*) Řemínky, jimiž koženky u kolenou se zavazují.
) Vesta. *) Újezd.

Tam naproti v nedalekém Trhanově vybíhají lidé před stavení a každý z nich překvapen, s úžasem hledí na to, co se s Kozinovskou lipou děje. Toť nové násilí pánův! Kdož by se vůbec odvážil na strom tak starý, věky tu stojící, kdyby ani nebyl posvátný tím, že dělí majetek, že je mezníkem ode dávna právem uznaným!*)

Než ti tam toho nedbají, neštítí se kříže do kmene vťatého, jenž tu hlásá: „Nepokradeš! Nepožádáš, cožkoliv jest bližního tvého!“

Ale teď se náhle všichni zarazili, a správce schmuřil čelo. Píla umlkla; všichni se obrátili v tu stranu, odkud zavznělo mohutné na ně vzkřiknutí. Jako bouřlivý vichr hnal se svahem dolů mladý Kozina a za ním Jiskra Řehůřek.

Všecek udýchán, zardělý stanul tu pode stromem. Na chvilku zavládlo hluboké ticho. Jen lípa temno šuměla. Čeládka hleděla se správce na Kozinu. Ten za okamžik nemohl ani promluviti pobouřením. Třásl se, oči mu hořely, až teď zahřímal:

„Hdo vám tuto dovolil?“

„Žádný. Vrchnost to poručila.“ Odbyl ho správce, vyslovuje důrazně slovo „poručila“. Pak obrátiv se k pacholkům, zkrátka kázal:

„Řezejte dál —“

„Hani nehnete!“ rozkřikl se Kozina. Postava jeho vzpřímivši se jakoby vyrostla. „Ja jsom tu vrchnost, já jsom tu pán. Tuto je můj strom, moje půda. Tu míli můj tata i děd i praděd —“

„Ale ty ji míti nebudeš! Našlo se v písmách, že to pole patří vrchnosti!“ —

„Ta váše písma! V těch teky stálo, že naše majestaty, naše stará práva nic neplatí — haha — Všecko jste nám vzíli, robotníků z nás nadělali ha ešče byste chtíli tuten kúsek půdy, co nás živí! Zloději! Hani tu toho kříže svatého se nebojíte!“

„Mlčiž!“ rozkřikl se správce těmi slovy popuzený.

„Habych ešče mlčil! My máme svá práva ha majestaty! Jakým právem vy —“

„Panským právem, chlape bláznová! Ty tvé majestaty ti tolik spomohou, že kdyby ti na hlavě vyrostl strom a my řekli: „Rozřežeme ho,“ musíš držet jako dub ani se nehneš, ani nehlesneš!“

„Ha tuto huvidíme!“ A již byl u samého kmene, a zkřiknuv na pacholky, jednoho rázem od píly odstrčil. Jiskra Řehůřek za ním, volaje, aby se pamatoval. Ale v tom už také správce jako vyštvaný přiskočiv, sáhl na sedláka, aby jím odsmýkl. Kozina tím rozlícen, odrazil ho tak, že zavrávoral.

„Preč panský kocúre, haby tě nezadávil!“ křičel mladý sedlák, než v tom již sypali se pacholci na něj, jak jim správce poroučel. Teď také Jiskra, vida, že jde do tuha, přestal chlácholiti; skočiv ku příteli pomáhal mu statečně proti přesile šesti mužů. Pod naříznutou lipou strhla se tuhá bitka. Oba Chodové, ač byli beze zbraně, bránili se znamenitě, a zvláště se svalovitým Kozinou bylo těm hranatým drvoštěpům zle se

*) Za starodávna, jako všude u nás, tak i na Chodsku stromy „za mez byly vystavovány“ a na znamení toho kříže do jejich kmenů „stínány“. Občas nebo dle potřeby dálo se pak „procházení mezí“.

potýkati. Zmoci ho nemohli. Než to trvalo na chvíli. Nad lidskou sílu byl ten zápas. Jiskra sklesl už k zemi. Leže ještě se bránil pacholkovi, jenž mu na prsa klekl. Kozina dosud stál, ač už se mu krev proudem řinula po tváři.

V tom s výšiny, z oujezdské strany ozval se hromový hlas: „Hustaňte chutě, hať nejsú mordy!“

Obrovská postava Matěje Přibka se tam zjevila.

Vážně, velikým krokem, jako vždy, bral se svahem dolů, maje čekanu do předu skloněnu, jako ku ráně připravenu. Vida, že ti tam dole neslyší, nebo slyšeti nechtí, přidal poněkud do kroku a dalekozvučným hlasem svým opět zvolal:

„Kozinovo chlapče, ešče chvilku, huž jdu!“

Boj pod lipou v ten okamžik na novo se živěji rozbouřil. Chodové napjali poslední síly. Jiskrovi se podařilo, že se vymknul svému vítězi; vyskočiv na nohy dral se, rány rozdávaje, ku příteli, kolem něhož zmítalo se živé klubko, směsice ruk, noh a hlasů.

Již, již se Kozina kolísal; tu se mu rázem uvolnilo. Hlas z výšiny zahřměl teď zrovna u nich; dva pacholci i správce sám uskočili, jak Přibka zahlédli, ostatní pak hned, jak dubová jeho čekana začala jim po hlavě a hřbetě jezditi.

„Panská čeládko! Ešče když čouka hokradne, ešče by ho zabíla!“ křičel Přibek a v před dorážeje mlátil čekanou kolem sebe tak, že správce i se svou družinou rychle ubíhali, aby těm ranám jeho ušli.

Za chvilku bylo volno a klidno pod lipou. Když se Přibek tam zase navrátil „vyprovodiv“ kus panskou chasu i správce, obvazoval už Jiskra, sám těla svého dobře necítě, příteli svému ránu na hlavě. Kozina byl bled jako stěna. An starý Přibek k němu přistoupil, podal mu ruku a pravil:

„Pozdrav tě pán bůh! Škoda, že jsom spíše nepřišíl,“ a upřel svůj zrak na lípu na smrť zraněnou.

„Bulo by jedno,“ odvětil Přibek. „Ha nyněko poj chutě dym, hušlo ti mnoho krve.“

„Tak huž tekla,“ řekl Kozina jako pro sebe, ale na hlas, a díval se zamyšleně na pravici, která byla rudě potřísněna, jak jí krev zachycoval z rány se řinoucí. Dudák mu dobře rozuměl. Když odcházeli, sedlák se ještě jednou ohledl po lípě. Předkové jeho ve stínu jejím odpočívali, on sám se stařičkým dědem a v letě o žatvě se ženci nejednou tu poseděl; několik pokolení hostila svým stínem, rodině i všem v okolí byla milá a známa, nejedna pověst o ní vypravovala: a tak s ní naložil panský pych!

„Huž som šíl dym, hale přišlo mi pak: Kozinovo chlapec je prudký ha těch hyn je mnoho. Snad bude zle. Ha tak jsom se vrátil,“ vykládal Přibek jda po pravici mladého hospodáře, vedle něhož na levo Jiskra kráčel. —

(Pokračování.)

Útěcha.

Zima se plíží v plachetce šedé,
hvízdavý mráz ji za ruku vede,
na stromech listí se třese:
Větvičko, rozlučme se!

Divoké bouře netvorné dlaně
nasejou sněhy na stromů skráně,
strhnou nás v zlolajné zlobě,
nikdy víc nepřijdem k sobě!

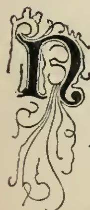
Snad že je zrobí na místech právě,
kde jsme dřív šťastny šeptaly hravě,
tak budem přece jen spolu,
nuže buď konec již bolu!

Ad. Heyduk.

Z Percy Bysshe Shelleye.

Přel. F. B. Kheml.

Píseň.

Na větvi sirý pták, svých žele písní,
tu v jinovatce hyne,
horem se plazí vítr v ledné třísni
a dolem vlny líné.

Ni lístku k ozdobě již nemá nahý les,
ni kvítku lučina,
v kraj pustý, ztrnulý, svůj teskný lije hles
jen kolo u mlýna.

Žaloba.

Ó světe! čase! žití!
na vašem sledním stupni dlím,
zře teskliv k těm, po nichž mi bylo jíti.
Zda přijde zas
váš zlatý čas?
Ó vím,
že nikdy, nikdy již!

Již radost opustila
navždy mou noc, můj den,
jař, léto, zima vsila
jen v srdce klam,
a štěstí plam
ach, ten
nevzplane nikdy již!

Z „Melodií“ Irmy Geisslovy.

Lem horstva nadchnul mne — Ó kterak vyprávět
než melodií sladkou,
že zpěvná česká zem' v těch lesích šumících
mou spanilou je matkou?!

A čacký národ můj mým drahým přítelem,
jejž miluju vším žárem,
jejž mučeníkem zřím; hle, škůdce — dravý pták —
jej divokým rve spárem — —

Sem růže vonící, ať tiší palčivost,
— ty červené a bílé!
a písně zazvučte, vy naše husitské,
ať duch se vypne v síle!

A červánků až nach se zaskví nad horstvem,
pak nechť můj dech se súží
— v té písni vítězné, a vůni líbezné
těch bělorudých růží . . .

Salomena.

Tragedie v pěti dějstvích.

Napsal

Bohumil Adámek.

(Pokračování.)

Dějství druhé.

Nádherně zařízená síň v prvém patře letohrádku Zoana da Ponte v duchu architektury zevnější. V levém popředí vlašský krb s mramorovou garniturou; jeho římsoví, nešené karyatidami, okrášleno figurálními reliefy. V téže straně dvéře, zastřené těžkým čalounem, ke komnatám vnitřním. V zadní stěně veliké podvojné okno, k němuž několik stupňů. Taktéž v pozadí, více k pravé straně, vstup zvenčí. V pravo bohatě vyřezávaný buffet, na němž nádoby fayencové, zdobné poháry kovové, křišťálové láhve i sklenice a jiné příbory. Rovněž v pravo dvéře k jiným částem letohradu. Strop kassettovaný. Na stěnách obrazy po způsobu školy benátské, zrcadla ve skvostných rámcích, po různu girandoly. Skříň, stůl, lenošky, křesla z temného dřeva tvarem, vykládáním i povlakem v plném souladu s ostatní úpravou síně. Na stolku vása s kyticí. Celek, nikterak přeplněn, ve všem prozrazuje vkus umělce.

Výjev 1.

Salomena, choť **Peisserova** s kyticí v ruce.

Peisserová. Ó věřte, rozplývám se celá v blahu,
když zřím dnů vašich lesklou k štěstí dráhu;
vždyť znala jsem vás jako malé děcko,
a kdo vás zná, ten dal by pro vás všecko.
V tom chyba, že vás málo lidí zná;
neb o jejich jste lásku zkrácena.
Salomena. Dík za tu přízeň nezaslouženou.
Peisserová. Řeč pouhá — citů slabou ozvěnou:
jen poshovte, až vše vám vypovím.
Salomena. Tu splácet důvěru já nemám čím.
Peisserová. Vždyť o tom po Praze jde jedna zvěst,
že pro vás bijí se, ach, jaká čest! —
a jmenují se první kavalíři,
již k slávě vaší v cizí krvi hýří.
V tom nejvíc zásluh má pan z Lobkovic.
On přikázal, bych neříkala nic;
však víte, s vámi vše bych rozdělila —
své srdce, blaho, jak jste mně vždy milá.
Ó ten pan z Lobkovic —
Salomena. Mně neznám zcela.
Peisserová. A to je novinka zas pro mne skvělá:
vy neznáte ho, a on láskou šílí!
Vždyť požádal mne zrovna k tomu cíli —
Salomena. Již nevím, zda vás déle slyšet smím.
Peisserová. Snad dobře vyjádřit se neumím:

však hleďte, svěřil mně ten bouquet pestrý,
by v sličném zjevu svém si hledal sestry,
a při tom stále vás jen jmenoval.

Salomena. Nic o něm víc.

Peisserová. Tak zrovna si to přál,
by dárce kytky zůstal zatajen.

(Význačně.)

a děl: „Ty květy — prostý obal jen,
jenž v lůně svém, co zamlčeno, skrývá."

Salomena. Nic dál!

Peisserová. To vlastní jeho slova nyvá.
Ó přijměte ten dárek něžný, vřelý —

Salomena. Má čest zde v odpověď jen mlčet velí.

Peisserová. Zde nikdo, choť váš hned se nevrací,
kdy v královském se octne paláci.

Salomena. Tím nešlechetnější ta pohana,
když myslíte, že jsem zde bezbranná.

(Vyšedši prudce do pravých dveří volá za scénou.)

Martuccio!

Peisserová. Nyní rychle jednat jest.

Salomena (za scénou).
Martuccio!

Peisserová. Zde jen pomoci můž' lest.

(Kvapně se ohlížejíc spatří vásu s kytkou na stolku.)

Tam kytka též, ji za svou vyměním,
ať ta mu v okně je teď znamením.

(Vezme kytku z vásy a nastrčivši svou kytici do ní postaví vásu tuto na okno, ihned pak s vyňatou kytkou v ruce ustoupí rychle na své místo zpět.)

Vše navlečeno tak, jak smlouva zněla,
mně nyní musí připadnout mzda celá.

Výjev 2.

Salomena vrací se s **Martuccií**. **Peisserová.**

Peisserová. Ó jaká laskavost a jaká snaha
mým přáním předejít, signoro drahá.
Já nevím, čím se odvděčím vám věru,
že dovolíte v nastalém tom šeru,
by směla mne Martuccia provázet.

Salomena. Jen jdi, až kam se líbit bude paní.

Peisserová. Jsem vaše celá na sto tisíc let.

(S mnohými úklonami odchází provázena Martuccií prostředkem.)

Výjev 3.

Salomena.

Salomena. Má mysl v pospasy dnes danou laní,
již směrem nevolným štvou ohaři,
než vydá poslední ston prchavý.
(Vzhlednuvši za Peisserovou a Martuccií.)
Již vyšly z domu. Není obavy,
z té strany dílo mé se nezmaří.
(Do pravých dveří.)
Slyš, Beppo, světlo! — Dole na stráži
on postaven; to pouze překáží.
Než s rozsvícením hotov bude tady,
já dílnu otevru. Ať ze zahrady
pak prchá Hroznata svým cílům vstříc.

Výjev 4.

Beppo z pravé strany. **Salomena.**

Beppo. Signoro, v tom si nevím rady víc.
Mám rozkaz nehnouti se od vrat zdola,
však povel váš zas nahoru mne volá;
a co se týče světel rozžehání,
nu, od toho Martuccia přec je paní.
Tak jednám proti vlastní povinnosti,
bych za Martuccii trmácel své kosti;
toť by mně musela být drahou duší.
Salomena (k sobě). Když jít mám teď, jak srdce v ňadrech buší.
(Odejde v pravo.)

Výjev 5.

Beppo.

Beppo (zaměstnán upravováním světel nepozoruje odchodu Salomeny).
Nač šetřit jí vždy? Abych neuhoď,
zas přede s kocourem kdes o závod.
Ji plísnit? Vymlouvá se na žaltář,
ač louská pana z Březové jen snář.
Zub kelný, když prý v snách se zabělí —
to zbohatnutí přátel, veselí.
A to se zdálo jí, jež zubů nemá,
a v přátelství je s kočkama jen dvěma.

Výjev 6.

Salomena vrací se nepozorována. **Beppo.**

Salomena (k sobě). Mně nelze. Jaká v duši náhlá změna?
Čas nutká však, — jsem celá rozechvěna.

Beppo. Tak; světlo všady a teď, Jobši, dolů.
Salomena. Ne, zůstaň; máme něco ještě spolu.
Beppo. A to je jiná.
Salomena. Smím ti důvěřit?
Beppo. Vy víte, stokrát jsem byl pro vás bit.
Salomena. Čas není v žerty.
Beppo. Díky za ten žert,
jímž zčerná hřbet, jak by jej zoral čert.
Salomena. Ty's prve venku zřel ty zápasy.
Beppo. Já na pračku jen vyhlíď s terrassy.
Salomena. Dva byli vojíni.
Beppo. Já dím, že tři.
Salomena. A po pravdě by's vyhrál tuto při.
Beppo. Jak, vy též víte? Že jsem hluch a slep, —
tři vidět místo dvou — ký prý to klep!
Teď vás mám svědkem, ať spor se mnou zkusí.
Salomena. Však to vše utajeno zůstat musí.
Beppo. Vždyť třetí prchl.
Salomena. V dilně ukryt dosud.
Beppo. S tím sdíleti bych nechtěl příští osud.
Salomena. Ty's býval otci mému věrným sluhou.
Beppo. On s vámi mne sem uveď v službu druhou.
Salomena. Ten vězeň otce mého přítelem.
Beppo. Co pravíte? A jak se dostal sem?
Salomena. To lhostejno. Zde klíč. Tvou bude péčí
hned pustit ho, by unik' z nebezpečí.
Ó spěš, mžik každý zdrojem záhuby.
Beppo. Hm, spěchat, jazyk držet za zuby,
to od jakživa nebylo mou silou.
Salomena. Ty's vykonal mi mnohou službu milou,
i tuto podnikneš.
Beppo. Vy znáte mne.
Když vy co chcete, neřeknu já — ne.
(Odchází s klíčem v pravo.)

Výjev 7.

Salomena.

Salomena. Tak bude lépe. O to neběží,
čí rukou vrácena mu svoboda,
když odtud unikne jen bez pohromy.
V tom Beppovi lze zcela důvěřovat,
a cestou dál noc v plášť ho temný schrání.
Takž zmizí, jak se zjevil — z nenadání.

Výjev 8.

Beppo z pravé strany. **Salomena.**

Beppo. To pro mne není, řekl jsem to hned.
On žádá důtklivě, bych k vám ho veď.
Salomena. Ne, ne!
Beppo. Že musí dík vám vzdáti, praví.
Salomena. Ať nezapomíná své vlastní hlavy
a prchá, dokud čas.
Beppo. Již v schodoví
krok jeho slyšet, sám ať dopoví.
(Odejde prostředkem.)

Výjev 9.

Hroznata s pravé strany. **Salomena.**

Hroznata. Nic nenamítej. Cítím výčitku,
již marně tají líc tvá vzrušená:
však neposuzuj krok můj všedním zrakem,
vždyť, možná, vidíme se naposled.
Salomena. Co pravíš?
Hroznata. Doba vážná, bouřlivá
co den svých nových žádá obětí:
kdo vlnám její svěřil loďku svou,
být musí připraven v hru nejistou. —
Já tonul jednou a již bezvědom
jsem cítil smrti náruč mrazivou;
leč v tom jak v předposlední okamžik
můj život celý v duši mé se kmit.
A poprvé jsem cítil cenu všeho,
co měl jsem na vždycky již opustit.
vše zřel jsem přeletem jak v obrazech:
tak dělo se mi zas dnes v dílny zdech.
Jak na rozhraní mezi životem
a smrtí — v nejistotě trvalé,
zda neohlásí se přec ještě kat,
má duše rozchvěla se v zpomínkách.
Salomena (ač se zraky odvrácenými naslouchá v rostoucím účastenství).
Hroznata (po malé přestávce).
Já mněl tě zřít jak tehdy poprvé.
Zvon v dílně otce tvého ulitý
měl svěcen být; ty's jeho družicí
jej věnčila, než na věž zdvihán byl.
Jak stála jsi v tom prostém půvabu
spůl dívka již a zpola děcko ještě,
šat utkaný jak z jabloňových květů,
dvě poupata jen zdobou ve vlasech —
tvůj celý zjev овíval jara dech.

Co v netknutý jsem zřel tvých líček pel,
již obraz tvůj v mém srdci na vždy tkvěl. —
V tom prasklo lano, zvon se řítil dolů,
ty's leknutím jen vzkřikla klesajíc:
já zachytil tě, odváděl pak domů.
Z té doby byl jsem u vás častým hostem.
Ty's možno nevšímla si toho víc
ni příčinu těch návštěv netušíc.
Tvůj život v pohádku byl zakuklen,
v níž mládí šťastné upřádá svůj sen:
vše vůkol kvete v omladlé vždy kráse,
vše vůní dýše, zpívá, usmívá se.

Salomena. Ó co kdo zažil v této doby máji,
to zdá se v zpomínce jak cizí bájí.

Hroznata. Já ctil tvé mládí. Za hřích jsem si klaď
svým slovem rušit myšlének tvých lad,
já chvěl se o každý tvůj venku krok.
V tom blahu — neblahu mi prchl rok,
jenž zde mi určen. Světa neznalý
měl jsem jít v cizinu. Již nutkaly
dny poslední se s tebou rozloučit.
Když vstoup' jsem v jizby vaší šerý svit,
ty's vyšívala, otec nebyl doma.
„Pryč musím," řek' jsem rozechvělýma rtoma
a políbil tě v bílé, hladké čelo,
stisk' ruku, — to vše vyjádřit ti mělo.
Víc říci mněl jsem svatokrádeží.
Tak v oku s tajnou slzí přítěží,
vnitř sklíčen odcházel jsem z nejista,
co návrat budoucí mně uchystá.
Tři léta tomu, co jsem bral se v dál,
bych věd a zkušeností nastřádal.
Kde dlel jsem a co zažil různých změn,
já zůstal v srdci svém již ustálen;
však jaký obrat stal se zatím tady:
ty's k oltáři šla s jiným bez závady!

Salomena. Proč připomínáš právě dnes to ráno?
Já byla děckem; všecko uchystáno
mně jako v hračku. Šatů, skvostů lesk
měl přehlušit můj budící se stesk.
Mně děno, že sám jeho milost král
si toho sňatku z plna srdce přál;
Zoan byl předním jeho miláčkem:
tak nevěsty mi vpleten diadém.
Sbor hostí přišel s přáním. V omámení
já zřela jen, že vyhnutí víc není.
Než postihla má duše význam všeho,
kněz odevzdal mne navždy v náruč jeho.

Hroznata. A já si zoufal v lichých domněnkách,
že srdce tvé mně jiným odcizeno
v ten sňatek spěchá z lásky — samochtíc.
Ty tedy nemiluješ svého chotě?
Salomena. To neřekla jsem. Jsme zde opět sami —
Hroznata. Jak tehdy, — rozumím. Ký rozdíl však —!
(Přemáhaje své pohnutí — po chvilce klidněji.)
Já mněl, že v zoufalství svém zahynu.
Bych shlušil bolu svého záchvaty,
spor povděčně jsem vítal veliký,
v němž zem se octla s vlastním vládcem svým.
Král ku pomoci bratru císaři
se zaslíbiv táh' právě do Němec,
by kurfirst Hanuš Fridrich s lantkrabím
v acht říšský daný, s hesským Filipem,
byl potrestán vším války důrazem,
a protož brannou zemi povinnost
dřív uložil. Však z toho mandátu
se stavům vyšším, městům vidělo,
že k porušení zemských zřízení
je namířen, i přispět odepřeli.
Jen ochotných vždy trabantů houf sporý
šel za hranice s královskými sbory.
Salomena. Můj choť měl tehdy řeči bouřlivé,
jak chtěl by za meč směnit dláto své.
Hroznata. Zde zatím uzavřena jednota
všech stavů tří snešením přátelským
i v artikule přesné vloženo,
co těžkostí a tužeb nejnutnějších
jesť domáhat se při králi, by příště
zem z různých zmatků škody nebrala
ni v právech svých, ni svobodách. V ten rozum
sbor volen osob zvláště zřízených
i vyzdvižena zemská hotovost,
by sbírala se ihned k Bečovu,
jíž polním hejtmanem Pfluk z Rabšteina,
i náměstkem Vlk Adam z Kvítkova
jsou dosazeni. Pod ty korouhve
též já spěl v zdar jich světit paže své.
Salomena. Ó nyní smysl mnohých temných řečí
z úst otcových se zcela vyjasnívá.
To tedy tušil velké nebezpečí,
jež budoucnost prý blízká dosud skrývá.
Hroznata. Žel, tušil pravdu. V našem jednání
král proti sobě vyhléď nepřátelství,
i u Mühlberka bitvou vítěznou,
v níž potřen kurfirst na hlavu i jat,
svou skončiv výpravu již rozkázal,
by naše zbrojná moc se rozešla

i všecka odvolána snešení.
By uspíšil zdar pacifikací,
hned milostí se všechněm zaslíbil,
kdož v Litoměřice se dostaví
vznést platné jednání svých omluvy
či na milost se vzdát i nemilost.
Z řad našich mnozí k vítězi teď táhli;
však my, již s mečem v ruce doufali
líp věci veřejné až dosud sloužit
nic nevěříce plitkým námluvám,
jsme prohlášeni prostě rebely.

Salomena. Ty též!

Hroznata. V soud hnána města s konšely
i purkmistry, a starší, primasové,
stav vyšší, vše, co odbojným kde slove.
Věž Černá, Mihulka víc nestačí;
neb profós královský vždy přivláčí
zas vězně nové. Každý sklepa kout
již pod palácem zvučí chřestem pout.

Salomena. To není možno!

Hroznata. Biřic neleni.
Kdo vyznat nechtějí, jsou mučeni.
Již na Hradčanech stojí popraviště,
a nikdo netuší, kdo má být příště
to věšen, čtvrcen, v kolo pleten snad.
Jak s požitkem by krutosti rosť hlad,
již nelze dopatřit se konce běd.

Salomena. Zda nemusím se zahanbena chvět,
že vše to nevím žijíc v klidu dál,
jak slunný mír by v celou zem se smál?
Můj choť — však co mu celá tato zem,
v níž jest a zůstane vždy cizincem;
leč já — kéž přispět mohu ze všech sil.

Hroznata. Ty že bys chtěla? Já se nezmýlil.
Mou důvěru máš zcela; nuže, věz,
jeť možno běhům děsným určit mez.
Nač král svou reputací hlavně staví,
jsou vojska cizí, Sasíci to plaví,
jež kníže Moric v pohotovu měl;
to ostatní brak z Vlach a ze Španěl.
Leč my též nejsme bezbranní;
s vojsk šiky stojí dosud v ústraní
Pfluk statný, polní hejtman nejvyšší,
jenž v pravé chvíli k Praze přispíší.
Již lid se zdvihá krajem šíř a šíř,
já nebál bych se jít to na končíř.

Salomena. Toť válka v zemi!

Hroznata. O boj zatím nejde.
Sněm na hrad svolán ke dnům nejbližším

i třeba stavům těm, již věrnými
až podnes k našim stojí snešením,
znát vlastní síly své i vytrvat.
A právě s tím jsem vyslán úkolem
jim zjevit vše a s nimi projednat;
neb máme zvěst, že kníže Moric v spěch
své vojsko žádá zpět sám v nesnázi
se octnuv bouří lidu vlastního.
Tím s rukou našich spadnou provazy,
my po své straně právo majíce
i řád i stavů valnou posilu,
tak zároveň v lid branný opřeni,
co smluv a svobod toho království
jest nutno stvrdit, na sněm vložíme.
Král nucen přáním našim vyhoví
a vzejde jásot z míru obnovy.

Salomena. Však účast má mi ještě nevysvítá.

Hroznata. Zde v pouzdru zvláštní proposice všita,
již Pfluk v té věci napsal pro stavy.
Jim doručit ji osud vrtkavý
by mně snad nedopřál; jsemť poznán již.
Bych jat byl, v cizí šla by pospasy.
Ty zatím v rukou svých ji přichraniž,
než posel bezpečný se přihlásí.

Salomena. (přijme pouzdro).
Jak poznám jej, by došel víry mojí?

Hroznata. Sám nevím, na koho ta volba padne,
i třeba smluvit heslo, zvláštnost v kroji;
neb lépe předmět na svědectví pádné,
jímž každý omyl vyloučen i lest, —
skvost nějaký, jejž lze ti pohřešit.

Salomena. Můj prsten s rubínem —

Hroznata. Nuž, jeho třpyt
ať poslu k tobě průkazem.

Salomena (odevzdá prsten s rubínem Hroznatovi).
Zde jest.

Výjev 10.

Beppo spěšně prostředkem. Předešlí.

Beppo. Signor se vrací; však mne neošálí,
ač cestou nezvyklou jde. Znám krok jeho z dáli.

(Odejde v pravo.)

Hroznata. Smím vyčkat zde?

Salomena. To tvá i moje zhouba.

Hroznata. Nuž, jdu. (Chce odejít prostředkem.)

Salomena. Tam nelze, by tě nespatřil.

Hroznata. Jak vyhnout se?

Salomena (s pokynem do levých dveří).
Tam z druhé komnaty
jdou dvéře na pavlán.
Hroznata. Tvou obětí
má mysl v další boj se posvětí.

(Odkvapí v levo.)

Výjev 11.

Zoan v pozadí. **Salomena.**

Zoan (ještě za scénou).
Martuccio! Beppo, Beppo! Kde je kdo?
Salomena (rychle skrývá pouzdro).
Zoan (vstupuje).
Kdos přijít, volně vstoupit moh' až sem,
vždyť nikoho se nelze dovolat.
Salomena. Sám Beppu rozkázal jste býti v sadech.
Zoan (odkládaje meč a bambitku). A kde Martuccia?
Salomena. V brzce vrátí se.
Zoan. Martuccia pryč? Kde jest? Kdo poslal ji,
a proč?
Salomena. Choť vyprovází Peisserovu.
Zoan. V mé nepřítomnosti zde návštěvy?
Ta žena protivna mi. Co tu chtěla?
Salomena. Klēp udat všední jako jindy vždy.
Zoan. To nerad slyším. Ženy takové
jsou hříchu námluvčí, jenž ústy jich
svá klade osidla v slov lákavých
šperk lstně je navleknuv. Jim naslouchat
jest čisté mysli zkázu jistou brát.
Salomena. Mně vítanou zde nikdy nebyla.
Zoan. Proč tedy dvornost k ní tak nápadná,
že průvod posýláte domů s ní?
Salomena. To úsluha jen byla obvyklá.
Zoan. Však zůstala jste tady samotnou.
Salomena. Mně nejvolněj' tak s myšlénkami mými.
Zoan. To právě nechci. V myšlénkách co dřímá,
se mému oku vymyká. Chtěl bych
je poznat. Bludné cesty jejich, žel,
mi nelze stopovat.
Salomena. To v uvadlém
stál byste sadě snů, jenž beze vnad.
Zoan. I sny jsou skutečnosti zrcadlem.
Salomena. Což člověk snů svých velitelem snad?
Zoan. Nic v snu se nezjeví, co mysl vaši
dřív nepoutalo v různý okamžik.
Salomena. Již také sny mé z poklidu vás plaší?
Zoan. Kéž střežit, zvládat mohu jejich šik.

Salomena. Jste důsledným si ve své nedůvěře.
Zoan. Ta původ svůj jen z velké lásky béře.
Že vyzvídám vše, každé vaše hnutí
že myšlénky mně porůzné hned vnutí;
že vykládám si každou vrásku čela: —
chci, byste ve všem byla moji celá.
Vše bohatství, jímž zaneslo mne štěstí,
vám k nohám složil jsem. Dny vaše kvésti
vždy měly přání všechněch vyplněním;
s mou rukou dal jsem vše, co nejvýš' cením.
Hle, život můj — mně v umění dřív zkvět',
jež vámi doznalo svůj nový vznět;
tak vládkyní jste srdci, rovněž ruce,
já vaším otrokem v té sladké muce.
Salomena. Spíš rcete tyranem.
Zoan. Ne, vládcem jen
chci být v své říši blaha samoten;
však vy jste chladna, mnohdy mraziva,
ni úsměv nikdy ret váš nezhřívá;
zrak váš jak v tesknosti vždy zášeru.
Salomena. Jste synem jihu, dceř já severu.
Zoan. To neříkejte. V každém země pásu
svou mladé srdce v lásce hledá spásu.
Jste mláda doposud; váš ke mně chlad
mne právě děsívá, že jiný snad
by moh' se těšit z vaší vřelé přízně.
Ta pouhá možnost pro mne mořem trýzně!
V tom neznám viny méň' neb viny víc,
co slove nevěrou. Zde rub i líc
vždy zradou na všem blahu páchanou.
Trest smrti jedinou zde obranou.
Ten význam má váš prsten svatební,
jas žití v něm i návěst pohřební.
Dva démanty se lesknou křišťálem
jak štěstí čiré v světě nestálém;
však pod jich zářnou hranou schystán jed,
by zesinal jím věrolomný ret.
Salomena. Proč díte teď, co dřív jste zatajil?
Zoan. To byl hned s předu mého daru cíl.
Když stihnete se v nevěře, dost jedu
ta jedna schránka pro vás má v svém středu;
co druhý démant šťávy v sobě chová,
dost — navždy zamknout ústa milencova.
Salomena. A to vše přemítal jste ve své hlavě,
když navlékal jste mi ten prsten hravě
a něžností se líčil neskonalou?
Zoan. Vždyť znala jste mne, jiným nebudu.
Proč děsíte se? Jsouc vždy cti své dbalou

jste sama paní svého osudu.

(Vzav ji za ruku.)

Kde prsten však, v němž rděl se rubín z temna?

Salomena (zaražena — ihned se vzpamatuje).
Vždy nenosím jej.

Zoan. Památka to jemná
a odkaz družky, tuším, zesnulé.
Ký byla vzor, jste děla minule.
Vzor míti na očích, to vždycky k chvále:
já přeji si, ten prsten noste stále.

Výjev 12.

Beppo z pravé strany. Předešli.

Beppo. Signore —
Zoan. Co je?
Beppo. Zvláštní podívaná.
Zoan. Nuž?
Beppo. Od Hradčan se blíží kavalkáda —
pět rejtarů.
Zoan. Co s nimi?
Beppo. Míří sem.
Zoan. To sesílené budou obhlídky,
jež zbezpečují města okolí.

(K Salomeně.)

Jak před chvílí děl hejtman hradu sám,
jsou známky prý, že venkov zdvihá se,
i buřič nejeden až v hrad si troufá.
K nám zbloudiv — s špatnou by se potázal.

(K Beppovi.)

V té hlídce nevidím věc záhadnou.

Salomena (k sobě).
Ó běda, Hroznatu-li napadnou!

Zoan. Jdi dolů; hleď jen, kam se obrací.
Beppo. Ti se mně nenesou jak vojáci.

(Vrtě hlavou odchází prostředkem.)

Výjev 13.

Salomena, Zoan.

Zoan (přistoupiv k oknu).
A v skutku, jedou těsně kolem nás.
Ha, zastavují zrovna pod okny;
což platí nám přec tato návštěva?
Snad možno vám zde podat vysvětlení.
Proč blednete?
Salomena. Mně známo pranic není.

Zoan. Již sřadili se v těsný polokruh,
jak v útoku když přilne k druhu druh;
teď k boku pod pláště jak pro zbraně
by sáhly. — Kde co k naší ochraně?

(An spěchá pro bambitku na stole, ozvou se za scénou v pozadí zdola kytary a loutny.)

Však ne — to není mečů zvučný chřest,
to v struny udeřila jenom pěst.
Zvuk loutny, mandoliny —

(Za scénou se ozve zpěv.)

Z niv dálných v dávný čas
zřel Ikarova moře jas
tlum lodí ověnčených plouti,
jež k břehům Knidu spěly poutí
ctít poklad v stínech jilmů skrytý —
div krásy v chrámu Afrodity.
Báj stará vámi ožila,
signoro spanilá.

Háj svatý bohyně
i její lepá svatyně —
vše spustlo před mnohými věky:
leč krása vašimi zas vděky
zde svoje obrození slaví.
Sem poutníků teď půjdou davy,
by vás jich píseň slavila,
signoro spanilá.

Zoan (průběhem zpěvu). Serenada! —
Přec bdím? Zlá předtucha se ve mne vkrádá!
Co díte vy, as komu zpěv ten zvučí?
Vždy dámám jen, jež v jaře let svých pučí;
však jmenujte ji, kde je zde ta dáma?
Vy v celém domě jedinou jste sama.
Salomena. Nic nechápu, mne netýká se věc.
Zoan (k refrainu zastavenéčka).
Signoro spanilá! ó slyšte přec.
Zde nelze mýliti se v domě snad,
vždyť o samotě náš zde letohrad;
však stal se omyl přec, vše chápu nyní.
Martuccii pryč jste hnala s přítelkyní,
já měl se ještě zdržet na paláci,
by volně zažila jste adoraci.
Salomena. Jste překotným zas v domněnek svých bludu.
Zoan. Ti netušili as, že doma budu.
Chci vyčkat, co se dále díti má,
ač hněv již bouřný prsa projímá.

(Opět vyhlížeje.)

Hle, nyní další přijde divadlo.
Co tomu chlapisku to napadlo,
že vstoupil na hřbet koně? Hlavou kývá
jak na pozdrav a drze sem se dívá.
Co značí poklona ta škádlivá?

(Na kytku, již Peisserová postavila v okno.)

Snad mní v té kytce zřít rys vaší hlavy.
Ta vása v okně jindy nebývá;
tak milenci svá znamení si staví.
Vy víte vše; nuž vyznejte, kdož on?

Salomena. Mne netrapte.

Zoan. Ký sladký seladon
to svými zpěvy sluch váš cudný mate,
že zapomínáte své sliby svaté?

Salomena. Já přísahám, z těch neznám nikoho.

Zoan. Věc velká přísaha, však nemnoho
ta váží z úst, jež klam již nakazí.
Chci jiné, závažnější důkazy.

(Vede Salomenu k oknu.)

Sem pojďte, střelte do nich na zdařbůh.
Byť padl ten či onen dobrodruh,
vám lhostejni jsou, jste si jista tím.
Nuž, střelte! Důvěrou vám odplatím.

Salomena. Skon ptáčete mne k smrti poleká,
a utratit mám život člověka,
jejž neznám, jenž mi nikdy neskřivdil?

Zoan. Čest vaše tedy dobra za paskvil!
Vy krátce nechcete. V tom důkaz též,
že, co jste dříve řekla, samá lež;
však vaše potupa i mne se tkne,
vám lhostejna-li jest, ať znají mne!
Jít s nimi v potýčku — jsou na koni,
zvuk podkovy jen v posměch zazvoní,
a zmizí všickni v temnu z mojich tenat;
však musím jednoho z nich poznamenat.
Vy tedy nechcete, nuž střelím já!

(Pootevřev okno — vystřelí.)

Salomena (s výkřikem zachytí jeho ruku k výstřelu napřaženou).
Co činíte?

Zoan. Proč strhla jste mi ránu:
Kůň pouze trefen — v pravou klesá stranu;
však jezdce pod sebe v svém pádu strh'.
Než vydere se opět na povrch,
tím společnost se zdrží nechtějíc
a já mám čas, bych pohleděl mu v líc.

Salomena. Jen rozvažte, jich pět — vy sám tam jdete.

Zoan. Vše v sázku dám ty lotry poznat kleté.

(Odejde pozadím.)

Výjev 14.

Salomena.

Salomena (přistoupí rychle k oknu).
Jak na povel již seskočili na zem,
by druha svého vyprostili rázem.
Zoan vpaď mezi druž teď překvapenou.
dva tasí proti němu:

(Slyšeti šerm.)

na ramenou
dva jiní druha svého zdvihají.
Zoan však není sám, — kdo z potají
se přidal k jeho straně, — kde se vzal?
Teď cizinci jdou spěšně k ořům svým. —
již vyhoupli se do sedel a v cval
se dávají i s jezdcem zdviženým,
jejž před sebe z nich jeden posadil.

Výjev 15.

Zoan se vrací přiváděje **Hroznatu**, kterýž je bez šerpy. **Salomena.**

Zoan (v hovoru s Hroznatou hned zvenčí).
Ti zbůjci nejsou odtud na sto mil,
bych nevypátral je i jejich vůdce.
Snad jinak líp' to šlo. Já jednal prudce. —
Signoro, byl jsem v náhlém nebezpečí:

(Na Hroznatu.)

že vyváz' živ jsem, děkuji zde meči,
jenž zachyť v hruď mou namířenou ránu.
Týž meč pak mstil též vaši dnešní hanu,
jsme oba zavázáni v stálý dík;
však prchnout chtěl mi v týž hned okamžik
náš nový přítel, — ani neznám jmeno —

Hroznata. To dovolte, by bylo zatajeno;
mám důvod vážný.

Zoan. Nač ty prosby skromné?
I bez jmena jste pravý šlechtic pro mne.

(Naslouchaje.)

Co to? — Či zjitřený mne klame sluch?

Hroznata. Nic neslyšel jsem.

Salomena. Nehnul se ni stvol.

Zoan. Jeť třeba ještě obhlednout se kol,
zda v půtce některý ten dobrodruh
přec nezanechal stopy na bojišti.
Z nich jednomu as krev se z tváře prýští,

toť kordu mého řízné znamení;
kůň padlý dole zůstal v řemení,
i jiných známek snad se skytne změt.
Dám sluhou s kahancem se provázet.
(Odejde prostředkem.)

Výjev 16.

Salomena. Hroznata.

Salomena. Nic nechápu, co děje se dnes tady.
Můj choť, jenž se všech stran se leká zrady,
tě přítelem zve pod svůj vlastní krov.
Hroznata. Já vstoupil sem jen málo říc' ti slov.
(Rychle — hlasem přitlumeným — s pokynem v levo.)
Prv odkvapiv zde za tu záclonu
jsem po šerpě se spustil s balkónu,
již napřed upevnil jsem na mříži.
Vše hbitě šlo, však dole s potíží
jsem setkal se — tu šerpu strhnout zas.
Vše namáhání marno. Zatím hlas
se ozval kopyt z dáli; nechtě spatřen být —
jsem nečinně vstoup' nazpět v stínu klid,
zkad průběh vypudil mne šarvátky.
Vše další víš, tam šerpa na pospas
vlá dosud vzduchem. Nejvyšší je čas
ji odpnout, než choť přijde nazpátky.
Již pospěš.
Salomena. Jdu, však pozdě-li, nám běda!

(Odejde v levo.)

Výjev 17.

Hroznata. Hned opět **Salomena.**

Hroznata. Ó jaká v srdce mé zde tíha sedá,
kam ducha náhlý běh ten unáší?
V boj jiný potřeba mně síly vší.
Salomena (vrátivši se). Vše zmařeno. Zoan tam zrovna dlí
a zdola pozoruje zábradlí,
kde visí šerpa. Pouhé podezření
teď stvrzeno — krev jeho varem zpění.
Však zůstaň klidným, jakby mezi náma
vše bylo cizo; chci vše strpět sama.

Výjev 18.

Zoan prostředkem. Předešlí.

Zoan (vystoupiv ubírá se v sebe pohřížen zpříma do levých dveří, z nichž po malé přestávce se vrací s šerpou Hroznatovou v ruce)

Hle stuhu, jíž kryt bývá pantaléř,
již měla v balkón zakleslou ta sběř.

Salomena (k sobě).
Dík nebi, nemá tuchy doposud.

Zoan. Toť nahoře z nich musel kdos být již,
by spevnil ji. Ta odvaha! Či blud
mne jímá nový?

(Rychlým obratem k Hroznatovi.)

Vy jste zřel snad spíš,
co venku dělo se, než vystoup' já!

Hroznata. Mou výstřel zbudil teprv pozornost.
Já zrychlil krok a ohledů všech prost,
jak viděl jsem vás křížit s dvěma zbraně,
hned pospíchal jsem přispět slabší straně.

Zoan. Dík ještě jednou za tu službu vaši;
však zůstaňte. Dnes nejistota straší
tam se všech stran.

Hroznata. Já nebezpečí zvyk',

(Na svůj meč.)

mámť druha, jemuž hudbou bitvy ryk.

Zoan. Vší službou pohrdáte patrně
chtě v nevděku mne nechat poskvrně.
Snad možno vám sem opět zavítati,
ať aspoň lhůta oplaty se zkrátí.

(K Salomeně.)

Vy proste též, můj hlas ho nedojímá,
ať oba nezdáme se nevděčnýma.

Salomena. Řeč může-li zde prospět slabé ženy,
kde šlechetnost se sama vzdává ceny?

Hroznata. Zdát hrdým se — vždy duše má se štítí.
Mám slib váš mlčení, nuž vězte teda:
až podruhé zplá večernice bledá,
zas touto cestou jest mi nazpět jíti.
Nechť sluha váš zde osedlá mi oře,
tím zavděčíte se mi.

Zoan. Bude čekat v dvoře.
To díků mých buď částkou malou zatím,
než, jak si vřele žádám, vše vám splatím.

Hroznata. Již musím.

(Uklání se k odchodu.)

Zoan. Přítel, dlužník váš až v smrt.

Hroznata. Ač smím-li, na tu přízeň být chci hrd.

(Odchází prostředkem provázen Zoanem.)

Salomena (v popředí k sobě).
Ó v jaké dnešní den se řítí zmatky,
v klid bývalý z nich není cesty zpátky.

Zoan (ve dveřích — za Hroznatou).
Nuž, s bohem, — na shledanou pozítří!

Výjev 19.

Zoan. Salomena.

Zoan (vrátiv se).
Ať mysl má dnes víc se nejitří.
Jsem v sporu sám, bych veď při s vámi nyní,
ač okolnosti mnohé vás již viní:
však záhy musím rozptýlit ten klam,
zda vaši věrnost, čest svou dosud mám.

(Opona spadne.)

(Pokračování.)

V hollandské residenci.

Z cest

Josefa Štolby.

Hlavní města poskytují obyčejně neb měly by aspoň poskytovati miniaturní obraz celé země, jejíž jsou hlava. Zvláštnosti země i zvláštnosti obyvatelů mají jeviti se v nich tak, aby, kdo pozná hlavní město, nabýti mohl jasného obrazu celé země. Vždyť ve hlavním městě vše se soustřeďuje, co zemi řídí, čím země vyniká, co vyrábí, kam směřuje, jak pracuje, tam patrno, jaké má duchovní snahy, jaké jsou její poměry hmotné, jaké potřeby, jaké její vášně, jaká povaha, jaké okolnosti, jaká minulost a jaká budoucnost.

Kdo hledal by v Haagu takového zosobnění celé země, zmýlil by se velice. Hollandsko jest evropská zvláštnost. Lid i země jsou takové, že není jim podobných v celé Evropě. Jakmile vstoupíš do prvního hollandského města, mníš se ve světě zcela zvláštním, a zejmena jest to zevnějšek hollandských měst, jenž tě takořka zaráží. Ty úzké, převysoké domy, z cihel stavěné a temně natřené, ty průplavy uprostřed temných ulic, prazvláštní, typické zjevy lidu, zimničná práce a neunavný kvap na všech stranách, bujný život za pozdní noci a báječný klid za hodin ranních, to vše působí na tebe tak, že čím více světa jsi poznal, tím udiveněji se rozhlížíš. A jakby celé Nizozemí, jehož venek je také zcela jiný nežli kdekoliv jinde, jen na toto udivení cizince pracovalo. Vstoupíš do hlavního města, v němž, jak již praveno, doufáš nalézti vše to, co obdiv tvůj vyvolávalo, soustředěno a karakteristicky vyvinuto, a pojednou octneš se v místech, jež hledal bys všude jinde jenom ne v Hollandsku.

Ulice jsou široké a vzdušné, domy pěkné, ano zhusta i elegantní a architektonicky vynikající, a náměstí četná a částečně opravdu krásná. To jediné, co připomíná město hollandské, jsou průplavy, na četných místech městem se táhnoucí, avšak i ty jsou, řekl bych, zušlechtěny.

Jsouť širší a následkem světlých domů mnohem přívětivější nežli grachty amsterdamské a rotterdamské, nehledě ani k tomu, že netěší se také životu tak přes příliš čilému jako tyto.

A život v ulicích, ač velice živý, nevyrovná se z daleka zimničnému chvatu života na př. amsterdamského. Vše jest nepoměrně klidnější, a směsice obecenstva ulicemi proudícího bez pestrosti té, jíž těší se obecenstvo plnící ulice rotterdamské. Na první pohled poznáš, že nejsi v žádné z obchodních pracoven hollandských, nýbrž že jsi v místě, kdež užívá se spíše nežli se pracuje, že jsi v bydlišti továrníka, jenž bydlí mimo továrnu a žije skvěle z toho, co jiní v továrně mu vydělají.

Kdybys náhle octnul se v Haagu, nevěda kde jsi, toho domyslil bys se záhy, že město to jest patrně sídlem bohatých a vzácných kruhů, že to zajisté město sídelné. Arci, právě hollandské sídelní město bys v něm nehledal; mohloť by ležeti spíše v Belgii neb Francii, neboť v něm ani zdání o tom hollandském spoření s místem, zde vše prostorné a vzdušné, a sady, částečně i v městě se nalezající, přímo velikolepé.

Zvláštní postavení hollandské residence mezi hollandskými městy lze zcela dobře vysvětliti dějinami města. Původně vystavěl zde r. 1250 hrabě hollandský, Vilém II. lovecký zámek, odkudž jmeno 's Graven Haag, hraběcí ohrada. R. 1291 hrabě Floris V. rozbil zde bydliště své, avšak sídlo to bylo a zůstalo jen vesnicí, arci vesnicí, která se stále zmáhala. R. 1527 Haag stal se sídlem nejvyššího soudního dvoru hollandského, za Morice Oranienského sídlem generálních státův, ano i místodržitele a cizích vyslanců, a tím také střediskem všeho tuzemského, diplomatického života. Zde na př. r. 1609 12leté příměří se Španělskem uzavřeno, r. 1666 smlouva s Dánskem proti Anglii, r. 1668 aliance s Anglií a se Švédskem, r. 1710 t. zv. haagský koncert, spolek cara ruského, císaře německého, krále pruského, Anglie a Nizozemí na uhájení neutrality severního Německa proti Francii. dne 4. ledna r. 1717 tak zvaná trojnásobná aliance Francie, Anglie a Hollandska na ochranu ustanovení míru utrechtského, a konečně téhož r. 1717 dne 17. února mír mezi Španělskem, Savoyskem a Rakouskem, jímž ustanovení jmenované trojnásobné aliance stvrzení došla.

Avšak přes to vše žárlivost ostatních nizozemských měst, ku hlasování oprávněných, nepřipustila Haag do shromáždění státův. jenž takto zůstal největší vesnicí celého světa, až konečně král Louis Bonaparte propůjčil mu práv městských.

Haag, jenž čítal koncem r. 1879 113.460 obyvatelů, jest malou hodinku cesty od severního moře vzdálen, a proti tomuto jen dýnami chráněn. Nemá přístavu, jenž učiniti by mohl z něho tepnu světového obchodu, aniž má tolik průmyslu, aby mohl nedostatek přístavu nahraditi. Haag těší se jen tomu, že hollandský dvůr a vše to, co s panovníky souvisí: nejvyšší úřady zemské, šlechta a cizí vyslanectva v něm trvale sídlí. Kdyby dvůr jej opustil, stal by se opět vesnicí, snad bídnější nežli kdy dříve, neboť nežije vlastní silou, žije jen z milosti vladařské. Potkal by jej osud dánského Roeskildu, jenž čítal 100.000 obyvatelů, když dánský dvůr královský v něm sídlel, a když tento jej opustil,

zvoliv Kodaň, mnohem arci příhodnější, za novou residenci, opuštěným městem se stal, jehož obyvatelstvo kleslo na 5.000 duší.

A jest možno, aby Haag dočkal se takového osudu? Myslím, že ne. Tam kde se jen poroučí a užívá, tam vzduch musí býti čistý, tam vše musí býti bohaté a krásné, při tom klidné, uctivé a plné ohledů. A to jiná města hollandská nemohou.

II.

Bod téměř ústřední hlavního města hollandského jest tak zvaný Vijver.*) Veliké, čtyrhranné jezírko, s dvou stran ohražené budovami, s druhých dvou bohatými stromořady, za nimiž tratí se nádherné paláce princů, ministrů a vyslanců, uprostřed bujně zelený ostrůvek, jenž slouží za útulek vodnímu ptactvu, jezírko oživujícímu, toť místo, jakým málokteré město evropské vykázati se může, a jež bys očekával nejméně v Hollandsku, kdež s půdou dovedou tak opatrně hospodařiti. Hamburské Alsterbaseny bylo by lze jmenovati Vijveru po boku, avšak jaký to přece rozdíl! Ten šum na, a ten věčný až omamující nepokoj okolo Alsterbasenů, a velebný ten klid a elegantní život okolo Vijveru — obchodující pouliční žid vedle vzácného aristokrata.

Voda Vijveru jest ve spojení s průplavy ostatního města, a poněvadž bylo třeba proudu, jenž by bránil zahnívání a zbahnění vody, postavili Hollanďané zcela jednoduše v dýnách mohutný parní stroj, jenž napájí průplavy i Vijver stále čerstvou vodou a působí takto mírné sice, avšak úplně postačitelné proudění, jež táhne se až do Rotterdamu, kdež umělým spůsobem odpad do Mášy jest upraven.

Krásný to tedy kout uprostřed residence hollandské, jenž jakoby posmíval se hollandské spořivosti s místem. Avšak nejen to. Přes něj přítomnost a minulost podávají si ruce, obě s pýchou shlížejíce se ve vodní hladině. Na severní straně rozličné paláce těch, již pomáhají říditi osudy celé země, a naproti nim soubor starobylých budov, jež byly svědky událostí, kteréž mocně zasáhly v osudy Nizozemí.

Celá tato skupina budov vyrostla postupem dob okolo loveckého zámku, jejž hrabě hollandský, Vilém II. zde byl v 13. století vystavěl. Budovy ty objímají veliký volný prostor, a nesouce na sobě ráz doby, v které každá byla povstala, tvořily kdysi dohromady celek, padacími mosty na venek uzavřený. Jest to Binnenhof, do něhož vchází se podnes několika branami a v němž nalezá se sněmovna generálních států, jednoduchá, přívětivá síň; prastarý, z dob Florise V. pocházející rytířský sál, pěkná budova s vysokým štítem a se štíhlými vížkami s obou stran, která však právě za návštěvy mé nebyla pohříchu přístupna; soudní dvůr, chovající několik obrazů z římských dějin, a přijímací síň, Trêves Zaal, ze 17. století pocházející.

V Binnenhofu a v jeho sousedství mnoho stran dějinné knihy hollandské se odehrálo, z nichž některé psány jsou barvou červenou, některé však barvou černočernou. S nejtemnějšími z těchto jména

---

*) Čti: Fejvr.

Oldenbarneveld a de Witt spojena jsou, rodu Oraniův ne právě ku slávě.

Veliký pensionář Oldenbarneveld, šlechetný, nadšený a nezištný ten zástupce nizozemské svobodné republiky proti monarchickým snahám prince Morice Oranienského, skončil tu život svůj způsobem, jenž tvoří temný bod v dějinách rodu Oraniů, o svobodu Nizozemí tak velice zasloužilého. Oldenbarneveldova zásluha to byla, že generální státy věnovaly mladému princi Moricovi stejnou důvěru, jakou byly chovaly k otci jeho, a jeho rady to byly, jimiž princ spravoval se v obtížných oněch dobách, kdy bezohledný milostník anglické Alžběty, hrabě Leicester, všemohoucím takořka byl pánem v Nizozemí. Princ osvědčoval v diplomacii i v poli veliké vlohy a dopracoval se za pomoci výtečných rádců úspěchů, jež byly s to naplniti jej pýchou.

Avšak velcí páni jsou velcí páni. Nezdaří-li se něco, zavinili to jich rádcové, dokážou-li však věci veliké, neobyčejné, jest to jedině jejich zásluha.

Tak bylo i u Morice Oranienského. On jediný měl zásluhu o pokroky nizozemské svobody, bez něho bylo Nizozemí ztraceno. Co rádcové, co pomocníci! Ti byli již zbytečni. On potřeboval nyní lidí, kteří poslouchali, kteří byli jeho loutkami.

Náboženské boje mezi Gomaristy a Arminiany poskytly mu vítanou příležitost, aby zbavil se rádců, již stávali se mu nyní obtížnými. Stranu Gomaristů, kteřížto horlili pro nejpřísnější kalvinismus, tvořili panovační kněži, ženy a surový lid, na straně Arminianů, již volnějších byli názorů ve věcech náboženských, stáli lidé rozumní, jichž bohužel vždy a v každém národě méně. Moric, jenž nižší třídu lidu dobře vypočtěnou přívětivostí svou byl úplně pro sebe zaujal, pracoval ze všech sil, s počátku arci potají, k tomu, aby Arminiány, v jichž řadách nalezali se mužové jako Oldenbarneveld, veliký pensionář hollandský, Hoogersteets, pensionář leydenský, Hugo Grotius, pensionář rotterdamský, a jiní slavní republikáni, vytisknul z míst, kteréž zaujímali. Tajná tato činnost propukla však znenáhla ve zjevné nepřátelství, kteréžto hnalo Morice tak daleko, že odhodlal se, násilím zbaviti se nepohodlných nepřátel, z nichž arci nejnebezpečnějším zdál se mu Oldenbarneveld. Co záleželo na tom, že muž ten byl Morici za mladých jeho dob vychovatelem, přítelem a ochrancem — neníť vděčnost květina, jíž daří se v palácích. Bývalý vychovatel, přítel a ochrance, jenž stejným byl povždy přítelem a ochrancem mladé republice nizozemské, byl osobním záměrům bývalého vychovance v cestě, a tento odhodlal se s chladnou myslí, odstraniti po zlém, co povoliti nechtělo po dobrém.

Dne 29. srpna r. 1618 Moric dal jej svou tělesní stráží jmenem generalních států zajmouti, a nejen on, i vynikající přátelé jeho jako Grotius, Hoogersteets, Ledenberg a jiní propadli osudu tomu. Arci hollandští státové protestovali proti tomu, avšak syn velikého Viléma dovedl sobě pomoci. Z politických a z osobních nepřátel zatčenců sestavil soud, a ten vyřknul, že Oldenbarneveld propadl hrdlem, poněvadž usiloval uvolniti těsný svazek jednotlivých provincií a „poněvadž boží církev velice zarmoutil. Toho dopustil se tvrdě, že každá provincie má právo, o své náboženské ústavě rozhodovati. On dále protivil se volnému

konání pravého náboženství, sbíral samovolně vojsko, překazil vykonávání ortelů, soudy vynešených, utrhal na cti princi Morici a přijímal dary cizích mocností.“

Jak krásných, osvědčených, a inkoustem zákonnosti psaných receptů na odstranění osob nepohodlných poskytují tyranům dějiny!

Oldenbarneveld, vlastní zakladatel velikosti republiky nizozemské, byl ztracen. Ve dvoře Binnenhofu sestrojili popraviště a dne 13. května 1619 nejšlechetnější syn Nizozemí tu sťat, když byl dříve k shromážděným davům klidně promluvil slova: „Mužové, nevěřte, že jsem zrádce. Jednal jsem upřímně a zbožně jako poctivý vlastenec, a tak chci také zemříti.“ —

Na straně jihozápadní sousedí s Binnenhofem veliké náměstí, jež dotýkajíc se na severu částečně Vijveru, na straně k Binnenhofu nevalně krásnou sochou Viléma II. opatřeno jest, a Buitenhof se nazývá. Na náměstí toto vcházelo se kdysi od strany severní prastarou branou, Gevangenpoort zvanou, a zde as 50 roků po odpravení Oldenbarneveldově tragedie jiná se odehrála na pohled ještě děsnější. Jan de Witt, velký pensionář hollandský, jenž po otci svém, Janu de Wittovi, jednom z vůdců protioranienské strany, sdědil nenávist proti Oraniům i zásady městské aristokracie, republikánsky smýšlející, jenž získal si nehynoucích zásluh o svou vlast vítěznými svými boji proti vnitřním i zevnitřním nepřátelům, skočil zde způsobem hrůzným. Když následkem náhlého vpádu Francie a Anglie princ Oranienský generálním kapitánem a místodržitelem byl zvolen, Jan de Witt složil úřad svůj, přinucen byv k tomu týmž lidem, jenž kdysi mu jásal vstříc. A když dne 20. srpna r. 1672 navštívil bratra svého Cornelise de Witta, jenž neprávem obviněn jsa úklady, strojenými prý životu princovu, do vězení v Buitenhofu uvržen byl, sběhl se lid, týž vděčný lid nizozemský, jenž kdysi jej slavil, a roztrhal oba bratry v doslovném toho slova smyslu.

V bývalém vězení Cornelisově nyní sbírka všech nástrojů staré tehdejší mučírny se nalezá, pomník zajisté velice trefný bratřím, již doznali tu tak barbarského konce.

III.

Nejpřednější část hollandské residence leží na severu od Vijveru. Jest to nevelké náměstí Kneuterdijk,*) jejž několik paláců obkličuje, mezi nimiž bývalý dům Oldenbarneveldův a de Wittův; dále tak zvaná Lange Voorhout,**) veliké, kolenovité místo, stromy bohatě posázené a sochou vévody Karla Bernharda Sasko-Výmarského opatřené, jenž ve službách nizozemských velice se vyznamenal u Waterloo, v povstání Belgů a ve Východní Indii. Zde rozličné paláce se nalézají; královská bibliotéka chovající více nežli 200.000 svazků, skvostné miniatury a bohatou sbírku mincí a kamení, jíž není rovné a která samým Göthem slavena byla; ministerstvo námořnictví, se vzácnou a velice úplnou sbírkou všeho, co ve spojení jest se stavbou a úpravou lodí a s plavbou, a mnohé jiné.

---

*) Čti: Knötrdejk. **) Čti Fórhaut.

V ulici Noordeinde*), v třídě nevalně široké, nalezá se královský palác. Ustupuje v polokruhu na zad, tvoří malé náměstíčko, jehož jest mu nanejvýš třeba, neboť by jinak přijíždění a odjíždění královských povozů působilo veliké nesnáze. Králův palác jest dům tak jednoduchý, že nutno obdivovati se skromnosti hollandských vladařů, naproti němu pak vypíná se temný gotický palác prince Oranienského, daleko nad palác královský vynikající, a před tímto, s čelem ku královské residencí, pěkná kovová jízdní socha prince Viléma I.

Ulicí, v níž palác královský se nalézá, dojdeš Vilémova parku (Wilemspark). Ohromný, čtyrhranný prostor rozdělen jest křížem ve čtyři pole, na nichž elegantní ano i nádherné stavby se vypínají s krásnými zahradami, ponechávající v středu veliký eliptický prostor, jenž posázen jest četnými řadami stromů a uprostřed pomník chová, kterýž tvoří skvělou výjimku mezi pomníky hollandskými. Na vysokém, schody opatřeném podstavci stojí mohutná Batavie s nizozemským lvem u nohou, třímající pravicí prapor vítězný a v levici držíc svazek šípů. Relífy, představující rozličné výjevy z dějin domácích a alegorické sochy, doplňují celek, jenž důstojnou jest památkou na obnovení svobody nizozemské r. 1813.

Willemspark jest bez odporu nejkrásnější bod Haagu, vynikající nad sám Vijver. Veliký, vzdušný prostor, bohaté stromořadí, nádherné stavby, tratící se v bujných zahradách — jest to místo, kteréž uchvátilo by i tentokráte, kdyby poutník nenalezl je v zemi, kdež půdu vyvažují takořka zlatem, a kdež zevnějšek měst jest vesměs tak pošmurného rázu.

Na západ od Buitenhofu nalezá se Groenmarkt**) a dále za ním Vischmarkt***), kdež vypíná se radnice a Groote Kerk.

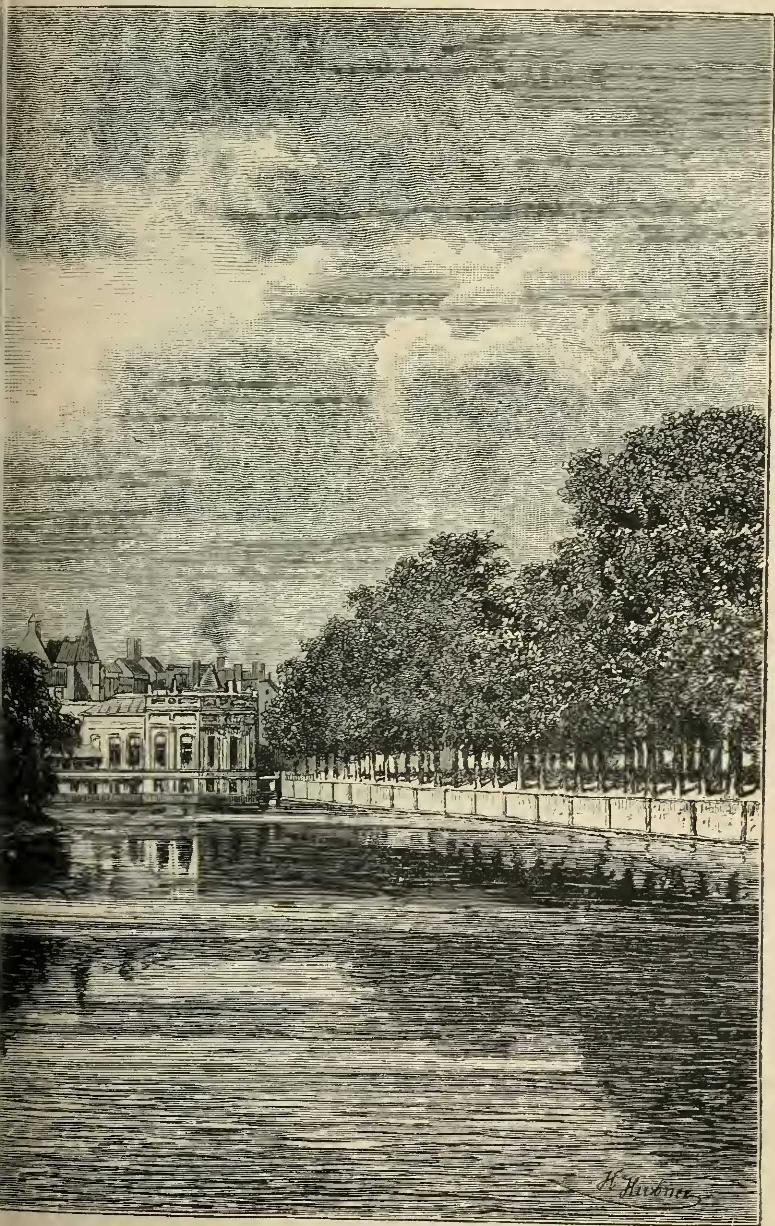
Radnice jest zajímavá budova se štíhlou věží, pocházející ze 16. století. Chová několik starých obrazů, z nichž nejzajímavější jest Ravesteijnův obraz střelců, představující 25 důstojníků, scházejících právě po schodech. Obraz jest krásně seskupen a plný života a poutá tím více, jelikož v nevelkém sále, kdež jest umístěn, mimo něj toliko čtyři krásné nástropní křídové kresby Jakuba de Wita pozornost upoutati dovedou.

V sále tom stali jsme se náhodou svědky hollandského civilního sňatku. Pojednou dvéře se rozlétly a do nich vstoupili přitloustlý pán v „nejlepších letech“, vedoucí nevěstu také již „při rozumu“, kterážto, oblečena v těžké bílé hedbáví, obličej svůj halila opatrně v bohatý závoj. Za nimi 4 páni ve fracích a konečně starý a mladý úřadník v slavnostním civilním šatu. Vstoupili na podium, na němž zelený stůl s několika židlemi se nalézal, starý úřadník pronesl k snoubencům hlasem jednotvárným nedlouhou, avšak za to co možná nesrozumitelnou a patrně již nesčíslněkráte opakovanou řeč, oni podali si ruce, vyměnili prsteny a podepsali se do matriky, kterouž mladý úřadník byl připravil. Za chvíli vše bylo odbyto, novomanželé odešli se svými svědky, a my je následovali, královsky jsouce spokojeni, že byli jsme v Hollandsku také „na svatbách.“

---

*) Čti: Nórdeinde. **) Čti: Grunmarkt.
***) Čti: Fišmarkt.

Groote Kerk, pěkný gotický chrám z 15. století, se šestihrannou věží, neposkytuje nic, nežli několik nevalných pomníků; tím zajímavější však jest rybí trh, jižně od chrámu ležící. Jest nevelký a sestává z četných bud, v nichž rybářky ze Schevening prodávají všemožné dary moře. Dary ty pobaví na chvíli, avšak rybářky jsou tak ošklivé, a celý trh zahalen jest v tak pronikavý zápach, že spěcháš raději, abys dostal se z nepříjemného jeho ovzduší.

Vrátíš se do Buitenhofu a procházíš se volně ulicemi, v nichž každým okamžikem něco nového tvou pozornost upoutá. Brzy jest to nádherný krám se zbožím východoindickým, brzy pěkně upravená bavorská pivnice s výbornou studenou kuchyní, brzy krám plný nejkrásnějšího ovoce evropského i tropického, tu houfec venkovanů v zajímavém kroji, onde oddělení vojínů hollandských, tu opět široké ploché lodice rozvážející v grachtách směle nakupené nádobí, slámu, seno — vše míhá se okolo tebe jako v kalejdoskopu.

Pojednou octneš se na Nieuwe Kanaalu,*) jenž s prodloužením svým, s grachtami Nieuwe Princess-, Oost- a Cingels-gracht na východě celé město rovnou téměř čarou ohraničuje.

Překvapen hledíš před sebe. Na všechny strany před tebou nekonečná zeleň, mohutné, stoleté stromořady, zahrady, parky a obory s vysokou zvěří, jež táhnouce se na hodinu cesty, tvoří pověstný a právem slavený Haagsche Bosch.

V hořenní části, nad ohromným prostorem Maliveld, kdež vojsko se cvičí, leží slušná zoologická a botanická zahrada, jež častými koncerty obyvatelstvo vábí. A jihovýchodně od něho ony sady, na konec v učiněný les vybíhající, v nichž jest letní sídlo královo, a kteréž záviděti může Haagu město každé.

Hôtel náš ležel naproti oboře, a rozkošný byl s něho rozhled. Po levici nekonečná řada elegantních, přívětivých budov, podél nich široký průplav, překlenutý několika mosty a oživený četnými lodicemi všeho druhu, a za ním po pravici nepřehledná zeleň, osvěžující oko a utěšující srdce. —

Hollandská residence má věru polohu závidění hodnou. Voda, zeleň, vzduch a malou hodinku opodál — moře!

IV.

Umělecké sbírky Haagu nejsou veliké, ale velice pěkné a zajímavé, a první místo mezi nimi zaujímá obrazárna Koninklijk Kabinet van schilderijen.

Opustíš-li severovýchodní, temnou branou Binnenhof, spatříš záhy pěkný, osamělý dům s předdvořím, železnou mříží uzavřeným. Jest to Prins Maurits-Huis, obsahující obrazárnu, dům, jejž v 17. století nizozemský místodržitel Brasilie princ Jan Moric Nassavský vystavěl.

Obrazárna má své dějiny. Místodržitel Vilém V. (1748—1806) jal se zakládati sbírku obrazů, hledě hlavně na umělce nizozemské, a sebral znenáhla více nežli 200 maleb. Avšak když princ roku 1795

*) Čti: Niüve Kanál.

před blížícími se Francouzi uprchl, sbírka skonfiskována a odvežena do Francie, kdež uložena v Louvru. Když Nizozemí r. 1815 svobody své nabylo, část obrazů těch sice vrácena, ale 68 kusů zůstalo přece v Paříži. Král Vilém staral se svědomitě o rozmnožení zbytku a takž obrazárna zmohla se takou měrou, že čítá dnes téměř 400 obrazů, z nichž převalná část náleží mistrům domácím. Rembrandt, Potter, Rubens, Steen, van der Velde, Teniers, van Dyck, Ruisdael, Jordaans, Breughel a jak všechny ty hvězdy na nebi nizozemského umění se nazývají, jsou zde zastoupeni co nejčetněji a některé z obrazů těch samy pojistily by obrazárně pověst světovou, kdyby i nalézaly se ve společnosti nepatrnější. Mám tu na mysli především Rembrandtovu Anatomii a Potterova býka.

Rembrandtova Anatomie jest známa četnými reprodukcemi.Méně znám jest mladý býk Potterův, snad proto, poněvadž není téměř možno rytinou podati to, co poskytuje obraz.

U stromu, za nímž pastýř se nalezá a pod nímž jsou kráva, ovce s jehnětem a beran, stojí býk, hledící z obrazu ven, a za ním táhne se plochá nedozírná hollandská krajina s četnými pasoucími se bravy. Musím se přiznati, když vešed do sálu, v němž obraz visí, rozhledl jsem se kvapně, že jsem sebou takořka trhl, neboť přede mnou stál býk v životní velikosti tak mistrovsky provedený, tak plný života, že zdálo se mi, jakoby každým okamžikem musil zařvati a vyskočiti z plátna, na něž ho tvůrce jeho včaroval. Tělo kypí silou, z očí divoký oheň sálá, a tlama je pootovřena.

Potter kreslil stejně výtečně jako maloval — což o každém novověkém mistru arci říci nelze, — a jako jeho ostatní malé zvířecí obrázky tak i býk vyniká takou plastikou a tak skvostnými barvami, že snadno zapomenouti lze vad, jichž obraz v ostatních částech svých není úplně prost. —

Nejsem veliký přítel obrazů zvířat, avšak býk Potterův uchvátí každého, a uchvátil i mne.

Pavel Potter (narozen r. 1625 v Enkhuizenu, zemřel r. 1654 v Amsterdamu) vymaloval tento obraz svůj r. 1647 co 22letý mladík. R. 1748 Vilém IV. koupil jej z pozůstalosti jakéhos pana Fabricia za 625 zlatých, kdežto dnes cení se na 200.000 hollandských zlatých. Francouzi unesli jej s ostatními obrazy do Paříže, kdež považován vedle Rafaela a Tiziana za nejpřednější ozdobu Louvru, avšak vrátili jej zase, když Nizozemí stalo se opět pánem svých osudů.

Z cizích mistrů zastoupeni tu Murillo, Tizian, Velasquez, Holbein a mnozí jiní.

Na severní straně Vijveru stojí soukromý dům barona Steengrachta van Oosterland, v němž ve 3 elegantních pokojích baronem obydlených nevelká sice avšak vzácná sbírka moderních i starých obrazů se nalezá.

Baron Steengracht jest, jak se zdá, milovník a znalec vzácný. Soustředil v bytu svém překrásné obrazy, mezi nimiž ze starých neschází Rubens, Teniers, Rembrandt, Potter, Steen a jiní, kdežto z novějších mistrů zastoupeni jsou Meissonier, Kockkock, Schelfhout, Decamps a j. více, a se vzácnou ochotou dovoluje přístup.

Mne nejvíce zajímaly: malý obrázek Meissonierův: 2 vojínové hrající v karty, plný úchvatné pravdivosti a velikolepého koloritu, o kterémžto obraze zdvořilý komorník ujišťuje, že nabízeno baronovi za něj, arci marně, 100.000 zlatých, Rembrandtova Bethsabe po koupeli, pozorovaná králem Davidem, Rubensovy výrazuplné hlavy apoštolů Petra a Pavla, Brouwerrův výjev ze života selského, kterýchžto mimo některé jiné, soukromé této sbírce světová musea záviděti mohou.

Návštěvy hodno jest také městské museum Gemeente Museum, ač teprve v začátcích se nalezá.

Jihozápadně od rybího trhu město vystavělo zvláštní dům, v němž umístilo veškeré umělecké památky, jemu náležející. Není toho posud mnoho, avšak jest to pěkný počátek, jenž zajisté tak, jako městské museum pražské nověji zřízené, má budoucnost. Obrazy nalézaly se dříve v radnici, kdež byly pro obecenstvo takořka ztraceny, a k nim pojí se rozličné starožitnosti, tvořící sbírku velmi zajímavou.

Nedaleko musea v Prinsen grachtě nalezá se museum nizozemské, Nederlandsch Museum, obsahující pěknou sbírku výrobků nizozemského uměleckého průmyslu dob minulých a četné historické památky. Nalezneš tu starý skvostný nábytek, řezby ze slonoviny, dřevořezby, staré nádoby, zbraně, vozy, hollandské kroje na figurinách, obleky rozličných historických osob, plány, podobizny vynikajících Nizozemčanů atd. a vše v tak krásných zachovalých kusech, že nevíš kde zastaviti se dříve.

A neméně zajímavý jest Kabinet van Zeldzaamheden, královský kabinet kuriosit, jenž obsahuje přebohatou sbírku vzácných předmětů z Východní Indie, z Číny, z Nového Zeelandu a z Japonska. Umělecké výrobky, skvostné zbraně, modely chrámů, domů a lodí, skvosty, peníze, obrazy, vyšívaniny, figuriny atd. nahromaděny tu v takém množství, a v tak drahocenných exemplářích, jak možno to jen v zemi, jejížto lodi po století brázdí moře celého světa.

A ještě něco zasluhuje zmínky. V Princesse-grachtě, jež město dělí proti Boschu, nalezá se pěkná budova, s pestrou sbírkou všech možných předmětů jako starých tisků, rukopisů, antických, čínských a japonských předmětů a jiných mnohých věcí, jež baron Westreenen na velkých cestách svých sebral a veřejnosti odkázal.

Jest to Museum Meermanno Westreenianum, přístupné sice dosti obtížně, avšak návštěvy skutečně hodné. —

Tím jsou veřejné sbírky haagské vyčerpány a nastává takořka povinnost, prohlédnouti Bosch.

V.

Tak rozkošnému sadu, těsně u města počínajícímu, jako jest Haagsche Bosch, těší se málo které město evropské. Na hodinu cesty táhne se rozkošná lesina, kříž na kříž krásnými stinnými stromořady, většími prostorami a rybníky prostoupená, jež poskytuje procházek tím příjemnějších, jelikož leží bezprostředně u města. Bosch vyhovuje každému i tomu, jenž miluje procházení se v hustých davech obecenstva, i tomu, jenž ku procházce potřebuje hudebního koncertu, neb tělesní

posily jídlem neb pitím, tomu, jenž rád těší se pohledem na vysokou zvěř, a konečně i tomu, jenž vyhledává na procházkách svých samotu a klid. Bosch jest tak veliký, že vyhověti může všem, a tak všestranný, že ukojiti může každý nárok.

A zejmena cizinci čas v Boschu plyne báječně rychle. Místy ten čilý život, místy zase ten tajemný klid, a všude vzduch tak čerstvý a svěží, jak jen blízkost moře ho způsobiti může. A když umdlen téměř dostoupíš konce lesika toho, octneš se před jednoduchou sice, avšak elegantní budovou uprostřed krásného sadu, před letním sídlem hollandského krále, kteréžto navštívit neměl by nikdo opomenouti, kdož do hollandské residence zavítal.

Paláce vladařů jsou obyčejně uvnitř velice podobny. Nádherné, zlatem a stříbrem oplývající komnaty se v nich střídají, ale málo kdy zanechávají hlubšího dojmu, neboť poskytují obyčejně mutatis mutandis totéž: Paleis in het Bosch činí skvělou výjimku. Jsouť síně jeho vyzdobeny způsobem tak zvláštním a spolu tak skvostným, že nenalezáš slov, abys obdiv svůj vyslovil.

Nejjednodušší a přece velezajímavá jest jídelna královská. Jednoduchý, světlý a jednobarevný pokoj opatřen jest prostým nábytkem, a jediná ozdoba jeho jsou čtyři relífové kresby Jakuba de Wita, jež nalezají se uprostřed čtyr hlavních stěn a kteréž představujíce mythologické figury, známým de Witovým způsobem tak skvěle jsou provedeny, že na dva kroky před nimi stoje, založil bys hlavu, že jsou to skutečné relífy, do zdi zapuštěné. Jsouť plastiky nevyrovnatelné a žádný pozorovatel neopomine přesvědčiti se pohledem se strany, že tvoří se zdí plochu jedinou. Jednoduché, avšak velice umělecké vyzdobení toto důstojně doplňuje pravý čínský, míšenský a delftský porculán, kolkolem na příhodných místech rozestavený.

Nepoměrně bohatší jsou síně čínská a japonská. V prvější na stěnách skvostné skví se čalouny z rýžového papíru ze 17. století, poslednější pak vyzdoben jest, jakoby svůdná báchorka v něm byla se vtělila. Ze žlutavého hedbáví nejskvostnější ptactvo nejskvělejších barev vyniká, ze vzácného peří co nejuměleji sestrojené, mezi ním bohaté japonské rostlinstvo; vše pojí se v celek, že oči přecházejí. A ve zdích takto upravených drahocenný, v pravdě umělecky provedený čínský a japonský nábytek, drahými dřevy, perletí a želvovinou vykládaný, stolice s bohatým hedbávným vyvýšeným vyšíváním, pravé umělecké kusy ceny nezměrné. Žel, že celkovému dojmu vadí — stropy síní těch. Jsouť prostě bílé, a velikolepé síně ty vypadají následkem toho jakoby nebyly ještě dokončeny.

Poutá-li jídelna svou uměleckou jednoduchostí, síně čínská a japonská skvostnou svou a nezvyklou úpravou, sál nazvaný oranienský činí dojem takřka omamující. Vstoupíš do prostorné, vysoké, v kopuli vybíhající síně, jež osvětlena jest shora a překvapen staneš. Stojíš v 16hranu, jehož průřez podobá se stejnoramennému kříži. V prvním okamžiku jsi v pokušení míti za to, že nalezáš se v panorámě, jež Hollanďané tak velice milují; avšak podlaha, hladká jako zrcadlo, záhy připomene ti opět palác královský. Stěny kolkolem pomalovány jsou shora dolů takovým chaosem postav v životní velikosti, že bez pomoci

průvodce nelze v nich se vyznati. Teprv když oko přeběhne veškeré stěny a uvykne trochu živým těm barvám, pak teprve za pomoci průvodce dostihne východiště chaosu toho, a dovede pak také stopovati jednotlivé momenty obrazu.

Bedřich Jindřich, bratr Morice Oranienského, popravčího Odenbarneveldova, následoval bratra svého po smrti jeho co generální kapitán sedmi provincií na zemi i na moři. Bedřich Jindřich, jenž — mimochodem řečeno — počínal si velmi statečně, avšak po příkladě bratrově o to usiloval, aby synu svému Vilémovi, jejž vychovával v zásadách úplně monarchických, pojistil následnictví, vystavěl manželce své, Amalii ze Solmsů, zámek v Boschu. Když pak r. 1647 zemřel, povolala tato v bolu svém nejznamenitější malíře nizozemské a uložila jim, aby sál tento vyzdobili obrazy, jež zvěčniti měly slavné činy statečného prince a naděje jeho zarmoucené vdovy. A malíři, mezi nimiž byl také Jordaens, učinili svou povinnost. Princ, obklopen spoustou alegorických postav více méně svůdných, poráží statečně nepřátele své, nechť jsou to nepřátelé vlasti, neb nepřátele těla — nemoci, neb nepřátele ducha — nepravosti. Mocnou rukou poráží vše a nebe i země jest mu k službám.

Velká chyba celku leží v tom, že povoláno bylo příliš mnoho malířů.

Vdova Bedřichova chtěla věc okořeniti a překořenila ji. Jest to zcela přirozeno. Každý z povolaných se snažil zajisté, aby dostál co nejlépe úloze, naň vložené. Co asi bojů bylo mezi mistry, nežli usjednotili se na celku, v němž bezpochyby každý chtěl vynikati myšlenkou svou a provedením svým! Proč nepovolala věrná vdova jediného, toho nejlepšího, aby aspoň sestavil plán a provedl to nejhlavnější, ponechávaje podrobnosti rukám jiným, jež arci podříditi by se byly musily jeho vedení?

Když s tíží vpravoval jsem se v souvislost divokého toho reje postav, mimovolně vzpomněl jsem toho, jaká by to byla as báseň epická, kdyby každý zpěv básník jiný básnil, maje jen úlohu, zvěčniti činy slavného hrdiny! Myslím, že by to byl asi podivný celek. —

Vyšli jsme na prostorné schodiště, a skleněnými dveřmi ocitli jsme se zase v šírém prostoru, jehož zdi tapetovány byly živým rostlinstvem a živým ptactvem, ne sice vzácných, avšak svěžích, života plných barev. Bloudili jsme zase roztomilým lesíkem, pak veselá hudba zavířila nám v sluch a za nedlouho zmizeli jsme ve víru četného obecenstva, kteréž tu užívalo krásného zářijového večera.

O pramenech bohatství našich středověkých předkův.

Napsal

prof. Jos. Dědeček.

(Pokračování.)

eště počátkem 18. století kvetla hornická živnosť v okresu jáchimovském, což nejlépe z toho jde na jevo, že ještě v letech 1756—1761 pouze z Jáchimova, Božího Daru a Hory Sv. Kateřiny — od obou prvních dále na severovýchod při hranici položené — více než 61.600 hřiven čistého stříbra do Prahy odvedeno bylo, mimo několik tisíc centů mědi, cínu, olova, arsenu, kobaltu, vitriolu, kamence a modré barvy. Stříbro a měď povznesly v 16. století také pohraničné město Vejprty v řadu král. horních měst; až do předešlého věku byl výnos tamějších dolů nemalý a město proto značně se zalidnilo. Bývalyť hory vejprtské tak velké hodnoty, že žíla rudní — odhalená vichřicí, kteráž stromy až na kořeny vyvrátila — v centu 80 hřiven stříbra obsahovala. Ale novější dobou živnosť hornická valně ustoupila průmyslu papírnickému, punčochářskému a prýmkářskému. Právě tak zaměnili nebezpečnou a namahavou, ale výnosnou práci v horách za snadnou, ale hladovou živnost krajkářskou chudí obyvatelé král. horních měst: Přísečnice, Suniperku a Šebastianperku, nebo opouštějí svou hornatou domovinu, aby hudbou obveselovali svět a zasílati mohli domů skromné úspory kovu, jehož tam bylo ve středověku bohatství netušené. Místo stříbrných peněz, ražených za krále Jana v minci přísečnické, jejíž okres hojností stříbra zvláště slynul, vysílá 19. století do světa pouze — harfenice!

Proslulý mědí Kupferberg čili Měděnec u Přísečnice a dále po severu roztroušené, zejména cínové a stříbrné okresy, jako Cinnvald, Krupky, Niklasberg a Hroby buď pouze živoří nebo vůbec jen vzpomínají na dřívější čilosť havířskou, která všem uvedeným městům mnohých výsad a svobod vymohla a k rychlejšímu rozkvětu jejich takto hlavně přispěla. O Krupkách již r. 733. zmínka se děje, ač teprve prý r. 1146 rolníkem Vnadkem z Chodiče cínová ruda tam objevena byla; za Vladislava, když patřily Thymovi z Koldic, okolo r. 1500 za město povýšeny jsou.

Krušné hory odvedly za těch drahně věků od nepamětných dob, kdy v nich pávovati se počalo, až do dneška valně klenotů do pokladnic svých mnohých pánů a k výživě lidu hornického, sem hlavně z Němec povolávaného. Ale hornická jejich sláva pominula, a na jejím místě zůstala jen ona hustá síť král. horních městeček s opuštěnými haldami, na nichž se leda jen paběrkuje, a v městečkách těch jakož i v četných drobných osadách po úklonech hor rozlezlých na tisíce obyvatelstva

v nedostatku a v železném sebezapírání živoří, marně doufajíc v lepší budoucnosť. Prozřetelnosť obdařila sice celou patu Rudohoří velmi vydatnými ložisky hnědouhelnými, v jichž oboru se tamnější ledví zemské kříž na kříž podnes hojně rozrývá, ale — jednak, že vytěžená přírodnina jest laciná, jednak že majitelé dolů největší časť užitku sami sobě přivlastňují, — cech havířský navzdor tomu trpí tam dosud značným nedostatkem.

I půlnoční hranice se svými sopečnými homolemi přispívaly a přispívají podnes ku zvýšení lesku koruny svatováclavské měrou dosti slušnou. Granátová klenotnice středohorní, z níž i v celé Evropě jediný démant se zatřpytil, oblažuje milovníka šperků již po staletí ohnivými pyropy a méně hojnými tam, avšak dražšími modrými safíry dlažkovicko-měrunickými; Kozákov, okolí packé a hora Tábor u Jičína podnes nadbytkem jaspisů, heliotropů a jiných odrůd polodrahých křemenů slynou, a jizerská louka také nevymizela z paměti mineralogův svými safíry a hyacinty. I drahý kov uložen tu býval v útrobách prahorních, v oboru říše Krakonošovy, skromnými sice, ale svým časem výnosnými žilami. Tak na př. tam, kde nyní nedaleko labského slapu unavený tourista ve Špindelmühle odpočinku milého dochází, tam u sousedního sv. Petra až do válek 16. stol. výnosné doly stříbrné zkvétaly. Jižněji odtud, u Vrchlabí a mezi ním a Vrajtem, všude tam, kde nyní za stavem chudý tkadlec s bohatou rodinou jen o nouzi sní, kutali praotcové jeho dílem na zlato, dílem na měď již v dobách prastarých a odtud stále až do 17. století. U Vrchlabí dobyl si práva kutání na zlato Christian von Silber již za Ferdinanda I. a přenechal je na to rodině z Gennsdorfu, kdežto u blízkého Schwarzenthalu ještě dříve zlato a měď bohatě prý se nalézaly. Dle mnohých sejpů (Seiffen) podél Úpy a v dalším okolí (Grosse Seiffen, Grüne Seiffen, Krumme Seiffen, Quarzseiffen, Goldwasser a j.) lze souditi, že i rýžování zlata v Podkrkonoší kvetlo, z něhož snad i svrchovaný druhdy v té krajině vladař, vévoda friedlandský Valdštýn, ve své minci jičínské peníze pro svou potřebu raziti dával. —

Procestovali jsme takto celou širokou obrubu domoviny a nabyli jsme jakéhos rozhledu po bohatství, skrytém v útrobách jejích a za věků minulých na světlo vynášeném. Přikročmež tedy nyní již blíže ku branám královského sídla!

Tu jako tři hvězdy první velikosti ukazují nám cestu jména J i l o v é, P ř í b r a m a H o r a K u t n á v průvodu bohatého komonstva v starodávném kroji, mezi nímž zejmena zlatou K a m e n i c i a S t ř í b r n o u S k a l i c i z Kouřímska, K r á s n o u h o r u, K n í n, D o b ř í š, Z d e c h o v i c e, D o b ř i c h o v i c e a T e t í n poznati můžeme.

Až do mlhavého starověku stopují se báje o původu zlatonosných hor jílovských. Vypravujeť v pamětech r. 685 kronikář Hájek z Libočan: „Léta 685 dva synové Rohslavovi, Jícha a Domaslav, přistúpivše před Kroka, pána svého, oznámili jemu, že sú nalezli v lukách Jasových mnoho drobného zlata, kteréžto z písku vodú vypravše, ohněm v hromadu spustili, a Krokovi ukázavše darem dali.“ Dále v r. 716: „Téhož léta od kovkopův, to jest havéřův, k Kaši na Kašín mnoho zlata přineseno bylo, kteréž ona všecko sestře Libuši poslala, aby ona, poněvadž jest od lidu za soudce zvolena, z toho zlata jako mocná kněžna minci zlatou

dělati rozkázala.“ Postaviv pak Libuši na vysokou skálu nad řekou Vltavou, klade jí Hájek do úst prorocká slova o vrchu Jilovém a jiných rudných horách, načež oblíbené kněžně z vrchu Českého pod Jilovým dává přinášeti zlato, „kteréž když na váhu bylo vloženo, více než kněžna a kníže vážilo.“ Sem náleží dále vypravování kronikaře, že v Jilovém za Břetislava dolování počalo, a pověsť, dle níž za Nezamysla r. 752 tamtéž první důl zaražen byl. — Za Boleslava bratrovraha bylo prý r. 946 z dolu „Tobolky“ již k 10.000 hřiven zlata ročně vytěženo.

A kdyby všechny tyto udaje neměly podstaty, dotvrzuje jedna z nejstarších listin, z roku 1045 datovaná, pravdivost zprávy o dávném dobývání zlata u Jilového nad veškeru pochybnost. Jest to opis latinského dokumentu, nalezající se v knihovně Thunovské v Děčíně, a datovaný na Sv. Severa 22. října roku 1045 v klášteře ostrovském, kterýmž kníže Břetislav témuž klášteru hrad Hrádek u Jilového daruje. Listina tato praví, že jilovníci u Jilového již od starodávna zlato jilovali.*) K bohatství dolů jilovských poukazuje také zpráva kronikáře Františka, kanovníka z doby Václava I., dle níž r. 1235 témuž vladaři jilovský horník Sloiger přinesl darem kus zlata na 10 hřiven těžký. — Poněvadž zlato v jilovském okresu všude na těch místech vyráží, kde žíly křemene s prahorním kamením se stýkají, a to i v mírných hloubkách, nebylo Jilovským za těžko zaraziti záhy k docílení většího výnosu šachet více. Proto známy byly již za Přemyslovců a prvních Lucemburských panovníků mimo jiné zejmena šachta Nejsv. Trojice, Tobolka též Šlojíř, šachta Hradecká neb Radlická, důl Sv. Františka, důl Sv. Anny s dolem „nad Klobásy“, šachta Krásné Marie, Sv. Josefa, Sv. Barbory a Zdař Bůh.

Že příroda na těch místech nesmírně štědrou byla, vysvítá ze zpráv hornických, dle nichž Jilové až po Karla IV. ve zlatě takořka se brodilo. Zvláště jeden doklad nás o tom poučuje: jakýs Rothlev, schudlý kovkop, když všeho majetku svého pozbyl, zastavil závoj (šlojíř) své manželky, aby za výtěžek pořiditi si mohl nějakou třicetinu na dolech. Štěstí mu přálo tak, že posléze stal se majitelem 12 třicetin čili 48 kuksů v dolu Orlím, později „Šlojířem“ nazvaném, jenž tak byl výnosným, že Rothlev čtvrtletně ze všech kuksů 360000 zl. podílu vybíral, a že jediný ten dol ročně 1,600.000 dukátů vynášel. Rothlev, zbohatnuv takto, stal se prý potom majitelem domů na místě nynějšího Karolína v Praze. Za krále Jiřího (1460) směl každý horník a obyvatel města Jilového zlata hledati, kde se mu zlíbilo.

Tak slynuly doly jilovské až po války husitské. Tyto, dále požár, jenž město od Žižkových dob nedostavené r. 1567 znovu zachvátil, potom vojna třícetiletá, a posléze i války proti Turkům zasadily dolům takových

---

*) Nos ..... monasterio Ostrov illud castrum Gradec, quod quondam a predecessoribus nostris e ruinis loci deserti ad custodiam aurifossorum, qui vulgo Ylonci dicuntur et in Ylou habitant ibique in vicinia ab antiquo aurum de terra ylouant seu decutiunt, a fecibus terrae separant et lauant, extractum ... tradimus et asignamus.

Klášter Ostrov, dle zbytků sotva k nalezení, založen na ostrově u Davle r. 999 Boleslavem II. pro benediktiny bavorské. Otík Braniborský spustošil klášter, jenž ale znova se vzmohl, až v prvních letech války husitské zničen na dobro.

ran, že nikdy již dřívějšího lesku domoci se nemohly, ač králové Vladislav II., Ferdinand I. i II., Rudolf II. a Leopold I. (r. 1681) všemi možnými výsadami a ohledy horníky podněcovali.

O úplném vyčerpání dolů těch nelze však mluviti. Poskytovalyť i po třicetileté válce mnohé šachty výnosu dobrého, jako na př.: důl Sv. Václava, dříve Přiml zvaný, který až do r. 1735 20—30 dukátů měsíčně vynášel, než silným přívalem byl zatopen. V jiném dolu, Sv. Vojtěšském, získáno mezi lety 1732—1759 více než 53000 zlatých čistého užitku. V šachtě P. Marie Vítězné r. 1727 často přicházeli na hroudy zlata, 10—15 dukátů těžké, a výnos dolu toho páčil se za oné doby asi na 4000 zl. ročně.

Takových a podobných výsledků docíleno i v jiných slujích. Avšak celkem nepracovalo se již s takovou odhodlaností jako v prvních dobách. aniž za podpory dřívějších příznivých poměrů, ani snad nebyl základní kapitál, k podniku tak velikému potřebný, pohotově. A následkem všeho toho jest, že místo druhdy slavného a bohatého města spatřujeme dnes jen městečko chudé, jemuž jakás naděje v čilejší život jen od francouzské společnosti kyne, která se tu v nové dolování uvázala. S Jílovým pominula současně i skvělá minulost král. horního města K n í n a, též Husity sbořeného, jemuž před tím veškeré zlato až z K r á s n é h o r y odváděti se muselo, a k němuž co hornímu okresu i D o b ř í š, L i b č i c e a K y t í n patřívaly. Knín byl za oněch dob také majitelem osady Velkých Hrašic.

Horská pásma (prahory s hojnými a zároveň nejstaršími sopečnými skalami zelenokamů) jílovského okolí táhnou se dále na západ až do oboru příbramských a březohorských dolů, kde prahory s útvarem silurským se stýkají. Vlastně měli bychom jednati pouze o dolech březohorských, kde veškeré kutání původ vzalo a dosud ve všech svých odvětvích se soustřeďuje. Že ale vrchní horní úřad i horní akademie sídlo své mají v nedaleké Příbrami, — která ovšem za počátek svůj i vzrůst sousedním Březovým horám děkuje — proto i my — jako veškeren odborný svět — zde o „p ř í b r a m s k ý c h" dolech vůbec jednati budeme.

Jako v jílovské krajině spousty zlata, tak nahromadila příroda v lůně okolí příbramského nevyčerpatelné zásoby stříbra a — olova.

Hájek vypravuje, že i na tyto hory kněžna Libuše vladykům na Vyšehradě shromážděným poukázala, zvěstovavši, že na vrchu Březovém, ke slunci západu položeném, nalezeny budou poklady stříbra. A skutečně prý brzy po tom, totiž r. 755, otevřel tam Příbral, bratr Hruoby, manželky Nezamyslovy, první žílu stříbrnou, kam z celé krajiny lid, aby odhodiv pluh kladivem dříve zbohatnul, tak hojně se sbíhal, že v nedostatku plodin krajině hrozil velký hlad. Tomu přítrž učiniti chtěl vévoda Neumětelský, Horymír, začež mu hornici stohy spálili a dvůr stekli. Když je za tu zpupnost popálením města a zavalením dolů ztrestal, pohnán před soud a tu na Vyšehradě k smrti odsouzen, — kteréž se jedině svou srdnatostí a odvahou svého „Šemíka" vyhnul.

Však, nechť náležejí všechny tyto zprávy do říše bájí, tolik jest jisto, že osvědčily se hory tyto pravou klenotnicí, z níž i jednotlivci i vlády již od staletí hojné poklady čerpají, vyhledávajíce jich po celém širokém podzemním okrsku v chodbách úžasné délky 23 mil již asi na

40 rudných žilách a pramenech — a ve hloubce závratné, nyní již 1020 m. dosahující.*) Hned za dob Karlových bylo v horách Březových pilně a rozsáhle kutáno ve mnohých šachtách, jichž počet daleko před bitvou bělohorskou již za Rudolfa II. na 30 se páčil. Odtud bohatství tehdejší obce příbramské, k níž celá řada osad, jako: Dušníky Trhové, Oseč, Orlov, Záboř, Podlesí, Brod, Žežice, Lhota, samy Březové hory a j. patřívaly. Když pak Karel IV. doly se všemi osadami arcibiskupství pražskému darem postoupil, byl výnos jejich tak značný, že mimo hojné požitky soukromé též vzácné dary dómu Svatovítskému a na prvním místě úžasně velké důchody do klenotnice královské (za Rudolfa 55 centů a 30 liber ročně) z nich vyplývaly.

Nebyl sice i tu každý rok stejně šťastným, aniž zůstaly doly ušetřeny vřavami válečnými a střídáním se majitelů, z nichž nejhorší paměť zůstavila Kateřina Lokšanova, Šternbergovna, která posléze pro bezuzdnou zlovůli r. 1574 práva na doly vzdáti se musela, — ale to vše nevadilo báním povznésti se nejen na první místo mezi veškerými horními místy mocnářství rakousko-uherského, ale i mezi nejslavnější doly celého světa. Proslulosti této příčinou jest nejen stáří a jemu navzdor přece stálý rozkvět dolů těchto ale i důmyslnost a bezpečnost, jakou veškeré podzemní stavby se vyznačují, i praktičnost strojů, jimiž nejen živý náklad do hlubin podzemních, ale i z těchto břemeno drahé na světlo se dopravuje. Odvádění šachetní vody již dávno s ohromným nákladem i ku prospěchu výnosu i bezpečnosti pracovníků bylo zavedeno. — Po nejhlubších podlahách příčných chodeb bání příbramských jest cestování bezpečnější, než ulicemi některého města a což mile překvapuje, chodby tyto mají všude dosti čerstvého vzduchu, jsouce při tom prosty průvanu, zimy a spodní vláhy.

Množství žil leštěnce olověného s přimíseným nebo na nich vyrašelým stříbrem, jakož i stříbrné leštěnce a stříbrorudky zabezpečují majitelům bání dosud značné příjmy, jednak za stříbro, jehož se ročně

*) Důl Sv. Vojtěšský, všech nejvýnosnější, zaražen r. 1779 kutnohorským hutmistrem Alisem a vyhlouben r. 1875 na 1000 m. kolmé hloubky. Toho času byly doly v největší tísni. Buď že byla správa nedostatečná, buď že těžaři mnozí svých poplatků po více let neodváděli a že po vyčerpání žil svrchních ke hlubšímu prorážení nebylo peněz, opouštěna šachta po šachtě; havířstvo se rozutíkalo, poněvadž mu nebyla vyplácena mzda, již o sobě skrovná, a doly celé živořily. Některé platy v těch dobách úřadníkům a havířům ustanovené dokládají nejlépe tehdejší stav věcí.

R. 1747 měl horní a hutní mistr 300 zl. služby. K tomu 12 zl. z těžařské pokladny a 93 zl. za pálení stříbra ročně. — Pokladník bral 80 zl., správce a hutní písař 22 zl. 40 kr. ročně. — Dva lezci po 116 zl. a horní lékař 20 zl. ročně. —

R. 1764 vydělal si horník měsíčně 4—6·5 zl. A v té době pracovalo jen asi 50 mužů. — Huntmistr bral týdně 7.50 kr. za spravování huntu a farář 30 kr. za 1 mši. — Když Jan Alis co vrchní správce hutí nastoupil, dostalo se mu 300 zl co hormistru, 150 zl. co hutmistru, 16 zl. na kancelář, 25 zl. na dříví a světlo a 40 zl. na byt ročně.

Výtěžek z dolů obnášel od r. 1736—1764 celkem 12794 hřiven stříbra a 9246 c. olova, což vše vydalo na penězích 359591 zl. hrubého příjmu. Z toho zbylo však pouze 39.394 čistého užitku. Rok 1774 vydal již jen 175 hřiven stříbra a 175 ct. olověného klejtu.

průměrem 50000 hřiven vytěží*), jednak za olovo, jehož se dobývá na tisíce centů, a také za jiné výrobky (jako klejt a železo).

Největším podílníkem na dolech příbramských jest stát se 92 a $^{1}/_{32}$ kuksů; 4 kuksy připadají na obec, 2 pravovárečnému měšťanstvu, $^{8}/_{32}$ Březové hoře a $^{3}/_{32}$ třem manům z Lazce, jichž praotcové dopravováním staviva ku chrámu Svatovítskému zvláště si jich zasloužili. Však neméně svědomitě zaslouží si každodenního chleba každý z oněch asi 4800 horníků, jimž dílem vyhledávati, dílem na světlo dopravovati jest ony vzácné klenoty! Dobré ty duše pracují s chutí a v potu tváří, ač to jejich temné „zdař Bůh“, jímž tě ode všech horizontů a na veškerých podzemních pochůzkách pozdravují, spíše na vysílení nedostatkem než na blahobyt poukazuje.

A nyní obraťme ještě pozornost k straně východní, jak to dle zpráv kronikáře před vladyky na Vyšehradé učinila též věhlasná věstkyně Libuše, vyřknuvši prý tato slova památná:

„Vidím horu tříhřbetou, ana stříbro z sebe vydává, tu hojnost jeho bude bez míry. Ale že má tři hřbety, třikrát stříbro sejde a zase

*) Výtěžek bání co rok jest větší: kdežto r. 1863 něco přes 15850 kg. stříbra obnášel, vynesly r. 1878 již 18335 kg. Při návštěvě členů sjezdu přírodovědeckého r. 1882 docílen v jedné peci, kde se stříbro od klejtu odděluje a z jeho pěny svou bělostnou září („blick“) pozorovatele překvapuje, koláč stříbra, vážící 32 kg. po '90 zl. Topení v peci k tomu cíli trvá vždy celý den nebo až 26 hod. — Čisté koláče se hned zváží, razítkem označí a do bedny ve zvláštní komoře uzavírají. Odtud v jistém množství poštovním vlakem do Vídně se dopravují.

Před 350 lety dolovalo se tu ve 40 dolech pod správou král. hormistra a několika šichtmistrů (jichž příjem týdenní $1^{1}/_{2}$—4 groše na jednoho obnášel). K nim pak přidán horní písař.

Nyní pracuje se v 18 šachtách, z nichž nejvýnosnější jsou: Sv. Vojtěšská (s ročním výtěžkem na rudách přes 53 miliony kgr.) — Marianská (46.5 mil. kg.) — Anenská (27 mil. kg.) — Prokopská (25 mil. kg.) — Štěpánská (21 mil. kg.) a Lillka (13 mil. kg.) Ostatní, jako Františkova, Kozičínská, Frant. Josefa, Ferdinandská, Jarošovka, Květenská, Sádecká, Augustova, Švarcenberská, Zdabořská, šachta pod Sv. Horou a na Římbabě, mnohem méně neb docela ničeho dosud nevydávají. Žil rudních ve všech šachtách vystopováno r. 1874 na 28.

Výnos bání příbramských páčí se za 139 let (1736—1874) na 555.294·4 kg. stříbra, 15,807.533 kg. olova a 58,355.684 kg. klejtu. což činí na penězích 13,743.235 zl, z nichž vyplaceno soukromým těžařům 1.091.886 zl.

Od r. 1825—1874 byl výtěžek nejskvělejší. neboť jen v těchto 50 letech 13,061.764·61 zl. obnášel. Z toho připadlo na $92^{1}/_{32}$ kuxů státních 11,601.746 zl.; — na 2 dědičné státní kuxy 204.090 zl. — na 4 městské obci Příbrami 504.252 zl.; 2 kuxy pravovárečníků příbramských dostaly 252.126 zl. — 2 kuxy jiných těžařů také tolik. — $^{2}/_{3}$ kuxu příbr. fondu kostelního 68030 zl — tolikéž fond chudých příbr., $^{1}/_{3}$ kuxu fondu školního vynesla 34015 zl. — $^{8}/_{32}$ kuxu obce březohorské vydalo 31.515 zl. a $^{3}/_{32}$ kuxu občanů lazeckých 11.818 zl.

Úřadnictvo je trojí. I. Horní ředitelství (celkem 11 úřad.) II. Výkonné úřadnictvo a sice: představený, čtyři správci dolů. 2 hormistři. 1 inspektor a 1 ingenieur při puchýrnách, vrchní horní měřič, hutní představený. hlavní prubíř, hutní správce, 2 hutmistři, představený a 1 ingenieur strojnictví, správce materiálu v hutích, 1 správce materiálu strojnického a 6 podřízených úředníků (přiručích, officiálů a pod.) III. Lékaři (3 lékaři a 1 ranlékař.)

Bratrská pokladna, která před 100 lety obnášela 430 zl. 58 kr. (r. 1775 byl příjem 20 zl. 53 kr. a proti tomu vydání 21 zl. 19 kr. a 1 denár — v tom také byl příspěvek oněm 6 horníkům. „kteří šli slavné dvorní komissí naproti“ per 2 zl. 40 kr.) měla r. 1874 jmění 359249 zl. 86 kr.

vzejde. Mědi krásné při tom vidím oblohu. Vám to všecko i budoucím vašim zaslíbiti mohu!“

A touto horou tříhřbetou jest Hora Kutná. Jako namnoze jinde, i tu prý náhoda odkrytí stříbrného bohatství urychlila v tom čase, kdy ještě Hory vůbec nebylo, a když místo ní město Malín se sousedním cisterciáckým klášterem Sedleckým, roku 1149 od biskupa Daniela založeným, celému okolí panovaly. Přihodiloť se dle staré pověsti toto: „L. P. 1237 Anton, mnich a kněz kláštera Sedleckého, šel na procházku, maje při sobě Páteř modlitební a Žalmy. I jda mejtinami lesními, oblíbil sobě místo před teplostí slunce k odpočinutí. Posadě se pak, četl sobě v Žalmích, — až i zdřímal. Když pak se prospal, chtěje zase do konventu jíti, uzřel, že skrze mech skály vyrostly před ním tři proutkové stříbrní. Pročež hned na kolena klekl, P. B. děkoval a pomodliv se, kápi svou svlekl a ji tu na znamení nechav, do kláštera se navrátil a co našel opatu pověděl. Z té příčiny horní lidé na památku kápí a kytlí užívají.“

Z té také příčiny prý městu, později na těch místech vzrostlému, Kápí nebo Kuttna hora říkati počali; střízlivější vykladatelé místních jmen dávají ovšem přednost výkladu ze slova kutání (dolování).

Onen Antonínův nález padá v dobu panování Václava Otakara, příjmím jednookého, a Purkharta, 22. biskupa pražského. Na místě pak, kde stříbro vyrašilo ze skály, havíři Otokarem z Němec povolaní zarazili Greifgang (odtud Kaňk), a v jeho okolí, aby nemusili do Malína noclehem, novou osadu po svahu hory rozkládati počali, která záhy v proslulé město Hory Kutné vzrostla. Záhy vzrostla, neboť se již 1276 městem jmenuje a 2 roky na to mohla Přemyslovi Otakarovi II., proti Rudolfu Habsburskému válku zdvihnuvšímu, do 500 koní zapůjčiti a 1000 ozbrojených havířů na pomoc odeslati. Nevyčerpatelné žíly stříbrné, jakož i hojnost samorostlého stříbra čili „kňourů“, které do Hor stále nové osadníky hlavně z ciziny, ale i z obyvatelstva domácího přivolávaly; králové, kteří často potřebu cítili naplniti si vyprázdněné pokladny stříbrem kutnohorským a proto Horníkům v milostivé náklonnosti vzácnými právy a výsadami vděčnost svou projevovali; jakož i sama poloha města mezi Prahou a Moravou — tyto veškeré faktory učinily Hory městem věhlasným a velice závažným, že požívalo po Praze prvního místa, i svými nádhernými budovami, i svým hlasem při volebním osudí, i silou a počtem páží bojovných, i svou rázností a odhodlaností ve vojenských a politických záležitostech. V Horách bývalo sídlo královské, v Horách držány důležité sněmy, ve Vlašském dvoře volívali se králové čeští (Vladislav Polský), odtud vycházely stříbrné peníze pro celou zem, tam podepisovány a královskou pečetí stvrzovány listiny dosahů nesmírných (dekret o přednosti Čechů na universitě 14. ledna 1408), k Horám začasto obracely se napjaté zraky obyvatelů země české. A veškeré tyto přednosti zakládaly se jedině na oněch v útrobách země ukrytých nezměrných žilách rudních!

Poněvadž máme o Horách více pramenů po ruce, vylíčíme v následujícím některé s hornictvím souvislé poměry obšírněji, což bude nám zrcadlem, v němž aspoň poněkud poznáme i život všech ostatních domácích královských horních měst, poněvadž všechna za jedněch vladařů

zkvétala, stejnými právy a výsadami řízena a podporována bývala a obyvatelstvem stejného zaměstnání a tudíž i stejných mravů se udržovala.

Poznejme předem jednotlivé úředníky, jimž správa a dohlídka v dolech nad i pod zemí svěřena byla. Jejich jmen se nelekejme: byliť horníci, hlavně z Němec povoláváni a s nimi též rozličné názvy a tituly hornické k nám přišly. Prvním úředníkem nad veškerými doly českými byl nejvyšší mincmistr, úřad to za Přemyslovců ještě neznámý a pouze nejvyšším král. komorníkem vykonávaný. Za Karla IV. asi zavedeno mincmistrovství pouze pro Hory Kutné a snad potom i svrchovaný úřad pro veškeré doly. Při obsazování úřadu toho vybírali se pouze dobří znalci hor i bylo povinností jejich veškeré hory království českého prohlížeti, na všechny činy horního lidu se vyptávati, nad starobylým právem horním bdíti a všeliké zlosti a nepravosti mezi horníky napravovati nebo i trestati. Někteří z nich buďtež tu jmenováni. Před Žižkou Kunrad z Wechty, Westfálčan, později pražský arcibiskup: Petr Zmrzlík ze Svojšína: Petr ze Světšin; Mikuláš z Lukova, přijmím „divoký“ (1420); Arnošt Flaška; Diviš ze Srbec; Hašek z Waldštejna: Raček Kobyla: Ambrož z Prahy: Mikuláš ze Suchdola; dále mimo jiné Janovský ze Sutic, Albrecht Vilém a Bohuš Kostka z Postupic, Beneš z Weytmíle, Žampach z Pottnšteina, páni z rodiny Tunklů z Brnička: Friedrich Šlik z Pasauna a mnozí jiní. Posledním pak byl Vilém Vřesovec z Vřesovic do r. 1627.

Královský urburýř čili horního díla starosta byl, jako i následující, úředníkem jen kutnohorským, a měl bdíti nad ostatními úředníky. nad důchody z hor i aby se podílníkům a majitelům hor (kverkům a nákladníkům) žádného příkoří a zkracování nedělo. — Perkmistři čili vrchní lezcové museli nejméně jednou týdně do dolů lézti a k dělníkům přihlížeti. Zároveň veškeré náklady na doly spisovali a dovolení k pávování (dolování) dávali. Ku prohlížení dolů obecních byli obecní štejgíři. Urburní písař zapisoval vše, co při horním úřadu se konalo, do zvláštních knih; pod jeho zprávou opět byli šichtmistři, kteří veškeré na hory vzešlé náklady rozepisovali. — Maršejdníci vyměřovali doly nad a pod zemí a oddělovali i určovali havířům práci. — Cimrmani přihlíželi ku všelikým strojům a pažením, jež i spravovati a vůbec v bezpečném stavu udržovati museli. — Hutmanové (horní strážní) trojí byli: svrchní bděli nad nádobím i nad prací podzemní. zároveň počítali havíře při slézání jakož i prohlíželi je při vylézání, by žádný rudu neodcizil. Dolní hutmani dohlíželi pod zemí při práci a zejmena k tomu, aby žádný horník dvě šichty za sebou nedělal a tak se nepřemohl. Kovární strážní bděli nad důkladností a poctivostí práce v kovárnách, a nad tím, mnoho-li uhlí týdně se spotřebovalo.

(Dokončení.)

Démantová garnitura.

Polodrama ze všedního života

od

Jak. Arbesa.

(Pokrač.)

šak dříve nežli mohl pan Hanibal odpověditi, vjel přijíždějící vlak do nádraží, a zastavil těsně u bureau. „Zvláštní vlak jest zde, Výsosti!“ zašeptal pan Hanibal, vlastním očím skoro ani nevěře. — „Aj! totě báječná rychlost!“ připomenul s uspokojením princ, a bez odkladu vyšel z bureau na perron. Ostatní následovali princova příkladu a pan Hanibal okamžitě činil přípravy k bezodkladnému odjezdu.

Vrátiv se kvapně do bureau, dal telegrafický signal nazpět do Prahy, že vlak odjede, a pospíšil zase na perron.

Zatím byla lokomotiva zastavivšího se vlaku, která do stanice — jak víme — přijela pozpátku, odepnuta, popojela k výhybce, přejela na druhou kolej a popojedši směrem ku Praze, přejela na kolej původní, a přira-zivši k vlaku. byla připnuta k vozu první třídy, původně posleduímu, tak že mohla nazpět ku Praze jeti obvyklým spůsobem, — a v okamžiku, když se pan Hanibal zase na perron vrátil, stál již vlak k odjezdu připraven.

Spatřiv přítele Stoklasu, — jenž byl zatím s lokomotivy seskočil a dvoje dvířka vagonu první třídy a jedny dvířka vagonu druhé třídy otevřel, — pan Hanibal vše pochopil a tvář jeho přelétl úsměv svrchované spokojenosti.

Bez odkladu upozornil prince, že jest vlak k odjezdu připraven. Princ i průvodčí jeho popošli k vlaku, pan Hanibal jich následoval.

„Totě rychlost přímo zázračná!“ připomenul princ, vstupuje s pobočníkem svým do kupé vagonu první třídy, k panu Hanibalovi, který se mlčky uklonil, načež vyměnil s přítelem významný pohled a pospíšil sám ke zvonu, aby mohl dáti předepsané znamení k odjezdu.

Stoklasa, jemuž princ žádné pozornosti nevěnoval, přirazil opatrně dvířka a zavřel. Zavřev pak i druhá dvířka, jež byl zbytečně otevřel, pospíšil k vagonu druhé třídy, kam vstoupili oba lokajové a zavřev i zde, byl v několika okamžicích na lokomotivě, odkud dal příteli Hanibalovi rukou znamení, by zazvonil.

Pan Hanibal spokojeně se usmívaje, zazvonil a udeřil třikrát na zvon, lokomotiva pískla a vlak se hnul.

Pan Stoklasa, taktéž se usmívaje, nahnul se s lokomotivy a dívaje se nazpět, několikráte příteli rukou pokynul na rozloučenou a díval se naň, až vlak zahnul z přímky v mírný záhyb.

Také pan Hanibal loučil se mlčky se vzorným svým přítelem, kývaje za ním rukou, a popošel pak dále, aby odjíždějící vlak pokud možná nejdéle viděl.

I postál zde asi čtyři minuty s výrazem svrchované spokojenosti ve tváři, dívaje se upřeně za vlakem, až tento zahnuv za vzdálenou již vršinou zmizel, načež vrátiv se do svého bureau, chvíli zde přecházel, bavě se v myšlenkách tím, co se právě sběhlo.

* * *

Od řídké, v celku však přece jen všední a v manipulační službě železniční nejvšednější události, o které jsme byli právě vypravovali, uplynulo osm dní.

Pan Stoklasa, jenž byl, jak víme, faktorem nejhlavnějším, připomínal si ji za tu dobu sice několikráte, ale vždy jen tak jako si připomíná svědomitý úřadník některý z význačnějších, ale přece jen všední výkon své povinnosti. Pan Hanibal připomínal si ji však po celý večer a v noci se mu o ní docela zdálo; nicméně následujícího rána byla již v paměti jeho tak vybledla, že neměla proň žádné zvláštní zajímavosti, a není žádné pochybnosti, že by na ni byl v brzku úplně zapomněl.

Konaltě obvyklou službu svou obvyklým spůsobem. Nebyl sice, jak víme, na své malé stanici, kde nebyla skoro žádná nebo jen nepatrná frekvence, prací příliš přetížen; ale doprava nákladů z blízké továrny a nedalekého cukrovaru, jakož i neméně nežli sedmkrát ve čtyřiadvacíti hodinách projíždějící osobní vlaky a rovněž tolikrát někdy i vícekrát v téže době projíždějící vlaky nákladní a různé jiné práce, jakýmiž jest přednosta každé, byť sebe menší stanice „oblažován“, zaujímaly skoro veškeru jeho čas, takže neměl ani hrubě pokdy na něco jiného mysliti, leda že v myšlenkách zabloudil v dobu nejblíže příští, na kterou byl ustanoven sňatek švarného jeho synka Václava s krásnou, duchaplnou a přece „jako anděl“ dobrou, tichou a „ve všem všudy vzornou“ dcerou vzorného přítele Stoklasy.

Baviti se těmito myšlenkami a z nich plynoucími důslednostmi bylo pro spokojeného pana Floriana od nějaké doby slastí přímo závidění hodnou. Dovedlť se v ně, ačkoliv byl již asi deset roků vdovcem, vžíti se snivou houževnatostí mladíka, jehož srdci byl tajuplný záchvěv lásky poprvé otevřel růžovou perspektivu na život netušených rozkoší a slastí — takže, kdyby byl nebýval tak velkým routinerem ve službě železniční, byl by začasté tak mnohé důležité, ba nejdůležitější opomenul, co mívá mnohdy v zápětí zcela prosté, ale zároveň zdrcující propuštění ze služby.

Lidem páně Hanibalovy letory a především oné routiny, které lze nabyti toliko úplným vžitím se v obor své působnosti, nevadí však ve svědomitém konání povinnosti daleko pohnutější momenty, nežli jest prostinké vžívání se v závidění hodný život dvou milujících se a milovaných osob — a tak konal pan Florian i nyní své povinnosti jako kdy jindy se vzornou správností.

V Praze, to jest v kruhu svých kolegů v nádraží pražském, za celou tu dobu nebyl ani jednou; také přítele a dobrodince svého Stoklasu neviděl a vůbec o něm neměl žádných důležitějších zpráv. Poptával se po něm sice, jako míval ve zvyku, toho neb onoho zřízence vlak doprovázejícího, když vlak ve stanici zastavil; ale náhodou nemohl

mu nikdo dáti žádné jiné zprávy, leda že pana Stoklasu včera nebo předevčírem viděl v nádraží, že jest patrně zdráv a zároveň také spokojen, což spokojenému panu Hanibalovi úplně stačilo.

Závidění hodný tento klid duše páně Hanibalovy byl konečně přece jen vzrušen, a to příjemněji, nežli se byl sám kdy nadál.

Osmého dne po vypravení zvláštního vlaku a sice krátce po odjezdu ranního pražského vlaku poštovního byla panu Hanibalovi, sedícímu právě ve svém bureau u telegrafního aparatu, doručena malá škatulka a zároveň dopis ve velké, na pohled úřadní obálce, což obé bylo došlo právě přibylou ranní poštou.

Pan Hanibal, kterýž byl kromě od svého syna již po několik roků od nikoho žádného listu, neřku-li nějaké zásylky obdržel, poznal sice na první pohled, že list není úřadní, totiž od správy železniční, a proto zvědavost jeho tak nedráždil, jako malá škatulka.

Chvíli ji na všechny strany obracel, prohlížel a zkoumal adressu; pak vzal list a prohlížel a zkoumal i ten; ale opět jej odložil a prohlížel zase zapečetěnou škatulku, načež ji konečně pomalu, opatrně rozpečetil a rovněž tak rozbaloval.

Nesmíme však opomenout dodati, že se mu při tom obě ruce trochu třásly — a že jevila tvář jeho výraz skoro horečné zvědavosti — tak jej nepatrné toto intermezzo rozčililo.

Však jaké bylo jeho podivení, když posléze škatulku otevřel a spatřil v ní v ranním slunci divuplným leskem zářící jehlici a dvé knoflíčků ku košili!

Byl to šperk démantový.

Pan Hanibal, ačkoli v klenotnictví žádný znalec, poznal na první pohled, že to vzácná, ryze umělecká práce nemalé ceny. Cenu samu arci nemohl ani přibližně odhadnouti; ale přece mu mimoděk napadlo, že něco tak hezoučkého, tak divuplně zářícího sotva lze za dvě nebo tři sta zlatých poříditi.

Překvapení jeho bylo tak velké, že drže otevřenou škatulku v obou rukou díval se na šperk upřeným, ba skoro vytřeštěným zrakem po několik minut.

Náhle šlehla duší jeho pochybnost.

„Kdo mi to posýlá?“ napadlo mu. „Syn či přítel Stoklasa? Nebo docela člověk cizí? . . . Ale proč a zač by mi to posýlali? Neníť ani můj svátek, aniž jakákoli jiná obvyklá příležitost k poslání daru tak drahocenného . . . Aj! Snad to mýlka! Snad není šperk ten určen pro mne, nýbrž pro někoho jiného. Snad se zasylatel zmátl v adrese?“

Ruče sáhl pravou rukou po embalaži, v které byla škatulka zaobalena a pátravě zkoumal adresu.

Byla psána pevnou, vypsanou, ale panu Hanibalovi úplně neznámou rukou. Zněla však jemu: „Ctěnému pánu, panu Florianu Hanibalovi, přednostovi stanice x-ské, dráhy —rské v Čechách . . .“

Zrak jeho, před chvílí pochybností poněkud zamutěný, zase zazářil. Odloživ embalaži, zadíval se opět na šperk zrakem skoro lakotným. Několik okamžiků držel škatulku oběma rukama takořka křečovitě ve vzdálenosti asi desíti nebo dvanácti palců; pak ji od očí vzdálil a zase

k nim přiblížil a různě ji nakláněje, prohlížel šperk se zálibou a na pohled znaleckým okem.

V tom mu napadlo, že při adrese není udána cena, jak bývá v obyčeji, kdykoli se posýlá poštou věc cenná, ba že tam není ani adresy zasylatelovy.

Položiv otevřenou škatulku přímo před sebe na stůl, sáhl opět po odložené embalaži a jal se ji na vše strany obraceti, hledaje adresu zasylatelovu nebo aspoň cenu šperku; ale na embalaži nebyla nežli správná jeho adresa a razítko pošty: „Praha — Malá Strana“.

„Od syna nebo přítele to tedy najisto není, zamumlal,“ načež jal se mudrovati:

„Ale vždyť jsem přece podepsal nákladní list? Jak jsem jen mohl býti tak neopatrný, ba pitomý, podepsati zcela bezmyšlenkovitě a nepodívati se ani, kdo co posýlá?!“

Odhodiv mrzutě embaláži, zadíval se opět na šperk přímo před ním ležící. Po chvíli sáhl po něm levicí a dvěma prsty pravice vyňal opatrně jehlici a držel si ji několik okamžiků před očima nepohnutě: pak ji na vše strany obracel, prohlížeje zářící démant i stříbrný, plochý lístek, v němž byl démant uměle zasazen, i špendlík, ba zkoumal i ostří špendlíku na vlastním palci, jejž by si byl málem do krve zranil . . . . V tom mu napadlo, že mu byl také doručen list, na který byl, jsa leskem šperku takořka oslněn, úplně zapomněl.

„Aj!“ zahučel. „Snad mi záhadu vysvětlí dopis!“

A ruče položiv jehlici na stůl, sáhl po listě opodál, s chvatem jej roztrhl, rozbalil a jal se čísti . . .

Překvapení jeho bylo ještě větší, nežli když byl rozbalil škatulku. List byl psán v jazyku německém touže vypsanou rukou jako adresa a zněl v doslovném překladu takto:

Vážený pane!

K rozkazu Jeho Výsosti prince X. dovoluji si Vám oznámiti:

Jeho Výsost uznávajíc Vaši nevšední zručnost v konání úředních povinností, kterou jste před několika dny rychlým vypravením zvláštního vlaku osvědčil, ráčila mi nařiditi, abych Vám jmenem Jeho Výsosti vyslovil dík a k upomínce na onen den připojenou maličkost odeslal.

Z hofmistrovského úřadu
Jeho Výsosti.

Následoval sice ještě podpis, ale úplně nečitelný.

Pan Hanibal přelítl těchto několik řádků s dychtivostí přímo horečnou. Zrak jeho se leskl, čelo a skráně zvlhly potem — tak mocně působil naň chladný, ryze úředním slohem psaný list.

V prvním okamžiku, jak se zdálo, nebyl si dosahu listu úplně vědom: počaltě rozluštovati hieroglyf podpisu . . . Avšak po chvíli, když se z překvapení svého poněkud zpamatoval a duší jeho šlehla myšlenka, že to vlastně vyznamenání, jakého se zřídka komu dostává, roztáhla se tvář jeho v blahém úsměvu a oči zářily nevylíčitelnou radostí.

Několik okamžiků zůstal s listem v ruce bez pohnutí. Potom jej četl ještě jednou a přečta jej od začátku až po konec pomalu a nadmíru pozorně, počal jej čísti po třetí . . .

Tentokráte však ho nedočetl. Při slovech „uznávajíc Vaši nevšední zručnost v konání úředních povinností“, náhle se zarazil a rozradostněnou tvář jeho přeletl mráček leknutí.

Lidé páně Hanibalovy minulosti, kteří byli po celý svůj život v konání svých povinností pravými vzory a přece zlepšení svých poměrů děkují jen náhodě a protekci, bývají ke všemu, co týče se uznávání a odměňování zásluh, vždy více méně nedůvěřivi — a tak i pan Hanibal. Při zpomenutých již slovech šlehla totiž duší jeho nová pochybnost. Napadloť mu, že není vůbec ani možno, aby byl za výkon tak všední a bezvýznamný, jako jest prostinké odeslání depeše za vypravení zvláštního vlaku, tak štědře odměněn.

Jal se o tom přemítati. Ale čím déle přemítal, tím pravdě podobnější zdála se mu býti jeho domněnka, obzvláště když si připomenul, že rychlé vypravení vlaku náleží vlastně na účet náhody, a jde-li o zásluhu a odměnu, že náleží obé příteli Stoklasovi.

„Ne, ne, ne!“ zahučel posléze. „To není možno. Je to buď mýlka nebo — —“

Nedohučel. Duší jeho šlehla nová pochybnost; vlastně nejnepříjemnější myšlenka, jaká kdy rozradostněného člověka ochladila. Napadloť mu, že snad si z něho někdo ztropil nevčasný žert — že jest šperk bezcenná imitace a připojený list podvržen k tomu cíli, aby adresát klamu spíše uvěřil a fingovaným uznáním svých zásluh a takovou též odměnou před svými kolegy a světem nesmrtelně se — blamoval.

„Ano, ano!“ zvolal pan Hanibal skoro v rozhořčení. „Tak a nejinak tomu! Někdo si ze mne ztropil hrubý žert . . . Ale kdo — kdo?“

A opět počal přemítati.

Přemítal, kdo jej asi chtěl tímto rafinovaným spůsobem podvésti: ale nemoha si nikoho připomenouti, koho by mohl míti právem v podezření, počal se posléze ve svém pochybování zase kolísati.

„Ale vždyť se přece můžeme přesvědčiti,“ zvolal konečně rozradostněným tonem, „je-li šperk pravý a není-li pouhá bezcenná imitace . . . A má-li cenu, pak ovšem — —“

Opět nedomluvil.

Mechanicky vztáhl ruku po jehlici na stole a počal ji znovu zkoumavěji nežli dříve prohlížeti. Obracel ji na vše strany, nechávaje jasný démant hráti v reflexu slunečního světla všemi barvami, zkoumal ji proti světlu i ve stínu, z blízka i z dáli, ba opovážil se klepnouti jí opatrně i o hranu stolu, jakoby chtěl také zkoumati zvuk: ale nechť namáhal se sebe více, jistoty nenabyl.

Čím déle však zkoumal, tím více se v něm zmáhalo přesvědčení, že to imitace není, nýbrž pravý skvost nemalé ceny.

Prozkoumav jehlici, jal se týmže spůsobem zkoumati knoflíčky; ale i zde dospěl k témuž výsledku: jistoty sice nenabyl, pochybnost jeho o pravosti šperku zaplašena však tou měrou, že skoro již věřil, že nebyl někým oklamán, nýbrž — ovšem bez zásluhy — pochválen a nad jiné odměněn . . .

Pan Hanibal však jako člověk praktický přes to vše uznal za dobré — neukvapovati se a dříve, nežli se někomu tímto řídkým uznáním a odměněním svých zásluh (což obé musilo zbuditi závist kolegů) po-

chlubí, zjednati si úplné přesvědčení, že jest šperk pravý, a nikoli pouhá, od pravého šperku na pohled skoro ničím se nelišící imitace.

Ale jak se přesvědčiti?

Na malinké staničce, kde přednosta konal i službu telegrafního úředníka a kasíra, nebylo kromě přisluhujícího zřízence železničního a několika nádenníků, kteří vypomáhali při nakládání a skládání větších nákladů, živé duše, která by byla mohla panu Hanibalovi v jeho rozpacích přispěti. Rovněž tak bylo, jak se přemítajícímu zpočátku zdálo, i v blízké osadě, obývané skoro výlučně lidmi, zabývajícími se polním hospodářstvím — a jenom snad farář a ředitel cukrovaru nebo ředitel továrny —

„Ano, ano!“ přerušil pan Hanibal své přemítání na hlas. „Ten neb onen neb všickni tři zároveň — —“

Nedomluvil. Podle okna kmitla se mužská postava.

Pan Hanibal, poněkud se obrátiv, spatřil před zasklenými dveřmi státi přisluhujícího zřízence železničního.

„Aj!“ uklouzlo mimoděk jeho rtům. „jakž jen možno býti tak bezpříkladně zpitomělým a zapomenouti, že je znalec v domě?.! Vždyť přece vím, že je náš Tobiášek vyučený zlatník . . . Ano, ano,“ dokončil mumlavě, „Tobiášek pochybnost moji jediným slovem zaplaší.“

Po té sáhl ruče po listě a sbaliv jej, strčil chvatně do náprsní kapsy; na to uloživ jehlici a knoflíčky zase do škatulky, zavřel ji a položil před sebe na stůl.

Učiniv takto, čeho bylo po jeho náhledu k zjištění ryzí pravdy nevyhnutelně potřebí, položil plochou dlaň levé ruky na škatulku a vzkřiknul:

„Tobiášku! Pane Tobiášku!“

Přede dveřmi lelkující zřízenec, zaslechnuv své jméno, prudce se obrátil. Poznav skrze zasklené dvéře svého přednostu, vrazil prudce do bureau a postavil se těsně u dveří.

Byl to muž asi třicítiletý, štíhlé, ale svalovité postavy, osmahlé, dosti pravidelné, ale jinak bezvýznamné tváře.

Zůstav u dveří státi, očekával po svém zvyku mlčky rozkazy svého představeného, kterýž patrně v duchu svůj operační plán teprve formuloval.

„Tobiášku!“ ozval se po chvíli pan Hanibal tonem nad míru laskavým a přívětivým. „Pojďte blíže!“

Tobiášek, zvyklý na stručná, mnohdy i drsná komanda, nevěděl v prvním okamžiku, co o nenadálé laskavosti chefově souditi: připlížil se ke stolu nesměle a ještě nesměleji upřel modré oči na svého představeného, v jehož marcialní tváři pohrával právě dvojsmyslný úsměv.

„Tobiášku!“ opakoval chef po krátké pomlčce týmže laskavým tonem jako před tím. „Víte snad přece, že jest mi přednosta pražské stanice, vrchní inženýr pan Albín Stoklasa, přátelsky nakloněn —“

„Ano, ano, pane přednosto — vím,“ vpadl živě Tobiášek poznav, že nejde tentokráte o žádnou výtku nebo pokárání.

„A víte zajisté také,“ pokračoval pan Hanibal, „že syn můj Václav pojme jedinou dceru páně Stoklasovu co nejdříve za manželku —“

„Jakž bych nevěděl, pane přednosto!?“ usmál se Tobiášek, nechápaje, kam chef tímto úvodem míří. „Víť o tom přece každý na celé trati . . .“

„Ano, ano — na celé trati,“ dodal pan Hanibal, zakroutiv si pravou rukou polovici svých mohutných knírů, načež po krátké pause pravil významným tonem:

„A co byste tak řekl, pane Tobiášku, kdyby mi tak tento pan Stoklasa, dobrý a věrný můj přítel, poslal nějaký malý presentíček . . .“

„Hm, co bych mohl říci?“ odvětil Tobiášek skoro v rozpacích. „Řekl bych — že učinil dobře . . .“

„Ale což kdyby takový presentíček stál několik set zlatých?“ optal se pan Hanibal, upřev zkoumavě zrak svůj na Tobiáška.

„Několik set zlatých?!“ podivil se Tobiášek nevěda, co by na tak zvláštně formulovanou otázku odpověděl.

„Ano, několik set zlatých,“ děl pan přednosta s důrazem, načež zvednuv levou ruku, kterouž byl až dosud škatulku se šperkem před zrakem Tobiáškovým ukrýval, dodal úsečně:

„Podívejte se!“

Tobiášek upřel zvědavě zrak na škatulku, ale zůstal bez pohnutí, jakoby se ostýchal.

„Jen se podívejte, jen se podívejte, pane Tobiášku!“ vybízel pan Hanibal ukázav ukazovákem pravé ruky na škatulku.

Tobiášek natáhl ruku po škatulce nesměle; ale sotva ji vzal do ruky a podíval se na rub, zvolal:

„Aj! totě nějaký šperk z dílny Grohmannovy, kde jsem se vyučil.“

„Ano — z dílny Grohmannovy!“ dotvrdil přednosta s přízvukem bezmyšlenkovitosti.

Tobiášek zručně otevřel škatulku a zahlednuv šperk zvolal v největším překvapení:

„Aj! totě, pane přednosto, šperk, o kterém jsem sám pracoval . . .“

„Není možná!“

„Ano, ano — tento stříbrný lupínek pod jehlicí je moje práce,“ ujišťoval Tobiášek; „kámen zasazoval kamarád . . .“

„Aj, aj!“ uklouzlo panu Hanibalovi, jenž s tváře Tobiáškovy zraků nespouštěl.

„A co pak asi takový šperk v celku stojí?“ optal se konečně přednosta nemoha déle svou zvědavost ukrotiti.

„Takový šperk?“ opáčil táhle Tobiášek. — „Takový šperk — v celku“ — —

„Ano, ano — celý: jehlice i knoflíky dohromady,“ vpadnul kvapně pan Hanibal.

Tvář Tobiáškova jevila chvíli zkoumavou přemítavost odborného znalce, kdežto v marcialní tváři páně přednostově zdála se býti zřejmě vyznačena bázlivá, ba skoro úzkostlivá zvědavost.

„Dvě až tři sta zlatých, neníliž pravda?“ ozval se konečně pan Florian.

„Ah, co vám, pane přednosto, napadá!“ zvolal Tobiášek osmělen, ale tonem tak neurčitým, že nedalo se naprosto uhodnouti, míní-li, že stojí více nebo méně.

Pan Hanibal domníval se poslednějšího; tvář jeho poněkud se zakabonila, když děl:

„Tedy sto nebo sto padesát!?“

„Ah nikoli, nikoli, pane přednosto!“

„Mnoho-li tedy — asi?!“ vyrazil ze sebe pan Florian a z očí slehl mu blesk zklamání.

„Mnoho-li?“ opakoval táhle pan Tobiášek nemaje ani tušení, že svým otálením natahuje přednostu na skřipec.

„Ano, mnoho-li!“ zvolal pan Florian nepohnutě, skoro přísně, jako míval v obyčeji, když rozkazoval.

Tobiášek ještě chvíli váhal, pak pravil pomalu přitlumeným hlasem:

„Osm až devět set zlatých!“

„Osm až devět set zlatých?!“ opakoval pan Hanibal s tonem nejvyššího podivení. „To není možné!“

„Ne-li více, pane přednosto,“ připomenul chladnokrevně Tobiášek.

„To není možné, to není možné!“ opakoval pan Florian monotonně.

„Ostatně,“ ujal se slova Tobiášek, „libo-li, pane přednosto, můžete se přesvědčit . . .“

„Jak to? Jak to?“

„Pamatuji se,“ pokračoval Tobiášek, „že v naší dílně shotoveny byly tenkráte tři takové garnitury a jednu že zakoupil hrabě Valdštýn . . .“

„Ale, jak se přesvědčit?“ vpadl pan Hanibal.

„Zcela jednoduše,“ zní odpověď. „Náš pan doktor, který je právě teď u mé ženy, jíž zase ty proklaté srdeční křeče trápí, byl také tělesním lékařem hraběte Valdštýna. Pamatuji se zcela dobře, že bylo v dílně vypravováno, že pan hrabě kupoval garnituru ve společnosti pana doktora. Ten tedy musí vědět, co stála... Libo-li, pane přednosto,“ končil Tobiášek, „já pana doktora zavolám . . .“

„Ano, ano, zavolejte!“ uklouzlo panu Florianovi, kterému v okamžiku tom ani nenapadlo, že dopouští se tím aktu nehrubě galantního.

Tobiášek byl v mžiknutí ze dveří a v několika vteřinách, jichž byl náš pan Florián vvužitkoval v pokochání se pohledem na drahocenný šperk, přivedl doktora do bureau.

Doktor, muž již obstarožný a fysiognomie v celku dobromyslné, byl jednou z oněch nečetných osob, s kterými se pan Hanibal aspoň občas v nejbližší hospůdce stýkával, aby si zahrál v karty nebo jinak, to jest zcela všedním hovorem o věcech zcela bezvýznamných se pobavil, zkrátka, přebytečný čas ubil.

Není tudíž divu, že byli aspoň tak dalece spřáteleni, že chovali se k sobě s jakousi nonchalancí a mluvívali mnohdy skoro důvěrně.

Přes to přivítal pan Hanibal doktora s jakousi zdvořilou škrobeností. Popošel mu v ústrety a ukloniv se podal mu jaksi blahosklonně ruku řka tonem, jakýmž mluvívají lidé, kteří chtějí dáti jiným svou duševní nebo jinou převahu na jevo:

„Račte prominouti, pane doktore, že jsem se osmělil . . . Jde mi o vážnou záležitost . . . Dostal jsem právě present . . .“

„Opravdu?“ usmál se doktor.

„A jaký! Prosím, podívejte se!“ pokračoval pan Hanibal couvaje ke stolu, kde ležela škatulka.

Doktor poposed několik kroků za ním zůstal státi.

Přednosta vzal vítězoslavně škatulku do ruky a podal ji s posuňkem skoro až komediantským doktorovi.

Tento otevřev netečně škatulku díval se chvíli na šperk s výrazem, s jakým se díváme na cosi, co v nás nebudí ani obdivu, aniž jakéhokoli jiného pocitu. Pan Hanibal však, jenž s tváře doktorovy zraků nespouštěl, domníval se v ní čísti výraz utlumené závisti.

„Nu, co tomu říkáte?“ ozval se po chvíli, když doktor neodpovídal.

„Pěkný present,“ zamumlal doktor, „ale já už takový jednou viděl.“

„Vím, vím — Tobiášek už mi povídal,“ vpadl kvapně pan Hanibal. „Ale co soudíte, mnoho-li asi stál?“

„Pan hrabě dal za takový šperk před třemi nebo čtyřmi lety devět set osmdesát zlatých,“ odpověděl doktor s klidem člověka, kterému jsou věci tohoto druhu zcela lhostejny.

Pan Hanibal nedal tentokráte ani stáhnutím jediného svalu své podivení na jevo; zdá se skoro, že ho potvrzení slov Tobiáškových vůbec ani nepřekvapilo.

„Nu, a co myslíte, — od koho jsem present ten dostal?“ ujal se slova přednosta po krátké pomlčce sáhnuv pravou rukou mimoděk na náprsní kapsu, kde byl schován potěšitelný list a zároveň nezvratný důkaz.

„Od koho?“ opáčil doktor lhostejně, pokrčiv ramenoma; ale hned dodal:

„Od koho jiného nežli od pana syna, jenž byl před nedávnem povýšen . . .“

„Chyba lávky!“ vpadnul pan Florian. „Od syna ne! Hádejte! Hádejte!“

„Tedy od přítele Stoklasy . . .“

„Ne, ne! — Neuhodnul jste!“

„Od koho tedy!“

„Hádejte! Hádejte!“ nalehal pan Hanibal, kterému působilo obzvláštní potěšení, že doktor hned neuhodnul.

Tvář doktorova vzala na se výraz přemítavosti. Po chvíli pokrčil zase rameny řka s přízvukem, z kterého bylo lze pozorovati, že sám o svých slovech pochybuje:

„Snad ne od ředitelstva?“

„Ah!“ uklouzlo mimoděk panu Hanibalovi. „To by tak! Od ředitelstva! Co vám napadá . . .“

„Od koho tedy?“ opáčil doktor dotaz.

Tentokrát pan Hanibal neodpověděl. S nevylíčitelným výrazem sebevědomí a pýchy sáhl do náprsní kapsy a vyňav z ní list podal jej mlčky doktorovi.

Tento jej rozbalil a počal čísti.

Pan Hanibal stoje před ním rozkročen nespouštěl s tváře doktorovy očí — studovalť dojem, jaký naň obsah listu učiní. Náhle se mu zdálo, že kmitlo po tváři doktorově cosi jako zcela neklamná závist — a pan Hanibal v duši zajásal . . .

Klidně a beze všeho podivení dočetl doktor list, složil jej a vraceje jej panu Florianovi pravil chladně:

„To vás zajisté potěšilo — ne?“

„Závist! Závist!“ zahučel v duši páně Hanibalově démon uražené pýchy.

Pan Hanibal sám však se opanoval a tváře se taktéž lhostejným pravil chladně.

„Prosím vás! Člověk koná jen svoji povinnost — a uzná-li to sám princ, nemusí se člověk zpouzeti . . .“

„To ne, to ne!“ vpadl doktor živěji.

„A dostane-li člověk něco na památku,“ pokračoval pan Hanibal vypnuv poněkud prsa: „může býti spokojen, obzvláště nestojí-li památka taková několik krejcarů . . .“

„Pravda, pravda!“ zahučel doktor.

„A nebo, když uznání takové,“ pokračoval zase přednosta, „může míti jakýsi vliv na jeho poměr k ředitelstvu, to jest když ředitelstvo zvěděvši o tom bude muset přiznati, že člověk konal vzorně svou povinnost . . .“

„Pravda, pravda!“ přisvědčil opět hučivým tonem doktor, načež váhavě dodal:

„Můžete býti spokojen“ — —

„To také jsem . . .“

„A nemusíte se pranic proto rmoutit, když vám budou kolegové závidět . . .“

„Závidět!“ vyrazil náhle ze sebe prudce pan Hanibal. „Proč by mi záviděli?!“

„Prosím vás!“ odvětil doktor lhostejně. „Lidé jsou křehcí tvorové.“

„Ale proč by mně záviděli kolegové!“ vpadl přednosta, v jehož duši počala se otvírati zcela nová perspektiva do budoucnosti.

„Nu — pro uznání vašich schopností a vzorného konání povinností, — pro vyznamenání před jinými.“

„A myslíte, doktore, že by mne něco podobného hnětlo?!“ ozval se nyní pan Hanibal sebevědomě. „Nechť mi závidí třeba celý svět — co mi po tom! Já se o vyznamenání neucházel, já se nikoho o nic nedožebrával — já konal pouze svou povinnost. A že jsem ji vykonal správně — kdož by mi mohl záviděti?“

„Nu, správného vykonání povinností,“ odvětil chladnokrevně doktor, „nebude vám sice nikdo záviděti; ale vyznamenání — vyznamenání a především daru tak drahocenného . . .“ (Pokračování.)

Koleda u nás i jinde.

Vánoční příspěvek ku poznání zvyků a písní prostonárodních.

Podává

F. V. Vykoukal.

(Dokonč.)

Zajímavo jest pozorovati spůsob, jakým se kde koleda slaví. U nás ovšem sklesl nyní celý ten obřad skoro na pouhou žebrotu. Lepší jeho stránkou jest ku př. zvyk i ve středních Čechách dosud běžný, že o štědrý večer obecní pastýř, který z pravidla mívá také úřad ponocného, chodí po dědině od hospodáře k hospodáři, hraje a zpívá pod okny, přeje hospodáři všeho požehnání a bývá za to podarován od hospodyně vánočkou a několika důkladnými koláči nebo plackami, od hospodáře několika penězi nebo „trochou toho truňku pro zahřátí." — Před několika desítiletími chodívali u nás také vesničtí učitelé s vybranými žáky od domu k domu po koledě, která jim zcela legálně náležela, právě tak jako dary „o Řehoři" sbírané. Ve sbírkách písní koledních nalezneme leckteré umělejší číslo, jež zajisté z těchto pochůzek vzniklo. Za dob ještě starších chodívali ostatně také služebníci církevní koledovat. Na Moravě dle svědectví B. M. Kuldy navštěvoval farář o koledě každý dům, aby jej a jeho obyvatele požehnal, rozumí se, že nikoli zadarmo. Tu se všude na nějakou chvíli posadil, což ovšem domácí za velikou čest si pokládali. Domácí dcery, zvláště bylo-li více dospělých, stály s velikým napjetím okolo sedícího faráře na číhané, a každá z nich se snažila, jak farář vstal, první na jeho místo si sednouti: neboť které se to povedlo, měla jisto, že se nejdříve vdá.

Kolem Vysokého Mýta chodívali dle zprávy A. V. Šembery koledníci se žilkami asi tak, jako jinde chodí o velikonocích s proutěnou pomláskou. V některých krajích chodí po koledě s bukálem. Dle K. J. Erbena „bukál neb bukač slove nádoba baňatá hliněná, ku př. džbán, mající otvor potažený blanou měchýřovou na spůsob bubnu a prostřed měchýře přidělaný žíněný provázek o dvou praméncích. Při koledě vezme chlapec nádobu mezi kolena a nasliniv sobě prsty, drhne jimi po žíních střídavě pravou i levou rukou." Při tom zpívá se koleda

Bukú, bukú, bukú!
otevřete ruku,
panímámo zlatá,
pojďte mezi vrata,
koledy nám dejte,
nic se nám nesmějte atd.

Koled pastýřských, jaké mají u velikém množství naši Slováci, Poláci podkarpatští a Němci v Alpách, ovšem nemáme u nás, ježto u nás není ani takových hor, ani pastýřů. Koledy, které u nás z toho druhu jsou rozšířeny, — několik jich zpívá se po celých Čechách, —

pocházejí jen od našich drotarů. Obřadněji vedou si při koledování již Slováci, kteří, jsouce vůbec letory živější a čilejší, také rozmanitými pohyby, ba i tancem slova zpívaná provázejí, jak se o tom již Božena Němcová v „Pohorské vesnici“ zmiňuje. Dle zprávy Pavla Dobšinského, sběratele obyčejů, pověr a her slovenských, nosí tam chlapci chodíce po koledě h a d a. „Had tento je z dreviec poprekladanych a posbíjanych na zvrtlíkoch do kosoštvercov shotovený a v polooblúk rozťahujuci sa; hlavu má z hrubého papieru s korunou, pisk červeno-maľovaný a v ňom na tyčke zastrčené skutočné jabločko i z dreva vyrezávané.“ Hoch, který je vůdcem ostatních, chodí po světnici, otáčí hadem sem i tam a stahuje a roztahuje jej dotýká se jeho hlavou domácích, jakoby je strašil. Ostatní hoši chodí za ním v tanečním poskoku a zpívají píseň:

Išiel Pán Boh až do raja,
Adam za ním poklekaja:
„Všetky stromy užívajte,
len ten jeden zanahajte,
ktorý stojí v prostried raja
bielym kvietim prokvitaja!“
Učinil sa diabel hadom
podviedol Evu s Adamom.
Eva dala Adamovi
jako svojmu manželovi:

„Na ti Adam toto jabko,
veď je ono velmi sladko!“
Jako to jabko zjiedli,
hneď jich von z raja vyviedli;
dal jim Pán Boh dve motyčky,
aby išli na viničky:
„Tu orajte, tu kopajte,
tak si chleba nabývajte!“
Kým si chleba nadobudli,
dosť sa oni naplakali.

Píseň tato vyskytá se také v Čechách a na Moravě a jest pojata ve sbírky Erbenovu a Sušilovu. Praví se, že byla složena od Českých Bratří; tištěna byla již r. 1740 v Příbrami ještě s nemotorným dodatkem. Erben dosvědčuje, že se píseň tato zpívá „obyčejně při hodech svatebních, když před nevěstu na stůl postaví strom,“ který snad je jakousi reminiscencí na biblické první manžely. —

V L u ž i c i slavívaly se druhdy vánoce i koledy s některými obřady starými, které dlouho odolávaly přívalům Němectva, jež s nebohých Lužičanů vždy více ráz slovanský stírá. Před štědrým dnem dle Haupta a Schmalera chodilo tam bože džjećo — božské dítě, — zvyk podobný našemu „Mikuláši“. Představovalo je obyčejně děvče, které se zahalilo v bílé roucho. Tak přišlo do domu, majíc v jedné ruce metlu se zvonečkem, ve druhé bílý šátek, do něhož hned u vchodu hospodyně neb hospodář tajně jablka a ořechy podstrčil. Slavnostně vstoupilo „džjećo“ do světnice a tázalo se: „Su tu žane dobre džjeći?“ Domáci přisvědčili, a „džjećo“ jalo se různými otázkami zkoumati moudrost mladých obyvatelů. Kdo ničeho neuměl nebo se zarazil, tomu bylo zlehka vyšleháno, hodným dostalo se jablek a ořechů.

Před Novým rokem a před Třemi králi pekli v Lužici pečiva různých podob, jako krav, beranů, husí a p., — děti s tím chodily po domích a dávaly to svým kmotrům, od nichž dostávali navzájem dárky; kmotři pak to přimíchali do potravy dobytku, aby ztučněl. Před Novým rokem říkali Lužičané těmto figurkám n o v e l j e t k a, před Třemi králi t s j ó d r á k — štědrák. Ale nyní nemají tam již žádných zvláštních zvyků,

nemají vůbec koledy.*) — Zvyk péci podobné figurky jest také v Horních Rakousích, kdež pekaři robí všelijaké trpaslíky podob lidských i zvířecích, jež dětem prodávají („Krippelmann").

Vykladatel starých zvyků těchto Pritz spatřuje v tom upomínku na pohanské průvody obětní, kdež takové figurky byly noseny, a od chuďasů místo skutečných tato těstová zvířata byla obětována.

Opak zvyku z Lužice uvedeného nalézal se druhdy v Dubrovníku, kde děvečky chodily o prvním svátku vánočním po domích dobrých známých svých pánů a dostávaly od nich pečivo, jemuž říkaly dle jeho podoby luk.

U Jihoslovanů zachovala se koleda jen tam, kde je ritus katolický; u Srbů pravoslavných nyní koledy již není. Za to tam, kde koledu dosud mají, vyniká jak rozmanitými a pěknými zpěvy, tak také tím, že provázena jest dosti četnými hrami. Ráz srbských koled, jako všeho prostonárodního básnictví jihoslovanského, liší se podstatně od písní našich, a nalezáme v nich nezřídka zbytky mythologické. Hanuš uvádí tuto koledu srbskou, zpívanou hospodyni: „Ráno si pospíšila, Koledo! stará matka, Koledo! do svatého kostela na jitřenu; — potkal jest ji svatý Petr — na jelenu zlatorohém — zlatorohém a parohatém: vrať se — zpátky, stará matko, ejhle, přišli k tobě hosté, dobří hosté, koledníci, — jižto chodí, — boha prosí — za starého, za Badňaka, za mladého, za Božité. Sláva i čest hospodáři, tobě na čest, hospodyně." Tento Božiť a Badňak starý jsou snad jména jakýchsi starých božstev pohanských. Hanuš vykládá starého Badňaka na Peruna (jako u Němců Duonar slul altvater), a na toho vztahuje také jako vzpomínku valně zkomolenou oslovování „dědku" v české koledě „dědku, dědku, dej oříšek k snědku", což jest ovšem domněnka smělá.

Obzvláště hojny a zajímavy jsou zvyky kolední u Rusínů. O Rusínech haličských, zejmena těch, kteří v bezprostředním sousedství Poláků bydlí v tak řečeném Pokučí — ve krajině mezi horami karpatskými a řekou Dněstrem, a pak od Stanislavova až ke hranicím Bukoviny, — sebrána jsou veškera data prostonárodního života se týkající pilným sběratelem Osk. Kolbergem ve krásnou knihu, z níž následující zprávy jsou čerpány.

Koleda v těchto končinách počíná na štědrý večer. Po večeři posýlá hospodář koledy rodičům, příbuzným nebo známým: koleda ta skládá se ze 2—3 koláčův a z misky naplněné rozmanitými pokrmy. Donáší-li to hospodář sám, řekne vcházeje do domu: „Prosymo na weczeriu"; přináší-li to synek, neb dcerka hospodářova, řekne: „Prosyty tato i neni i ja proszu na weczeriu". Posel ten pak bývá náležitě uctěn a když se vrací domů, dostane oplátkou také podobné koledy pro své domácí. Hned z rána dne následujícího — na boží hod — nastane vlastní koledování, a to koledují v některých krajinách, zvláště v nejbližším okolí Kolomyje, za dne chlapci, večer mladíci a starší lidé. Za koledu dostává se hochům malého bochánku chleba neb nějakého krejcaru, dospělým po koláči neb několika krejcařích. Výnos koledy penežitý jen

*) Za laskavou zprávu v této příčině upřímné díky buďtež vzlány slov. spisovateli p. Mich. Hórnikovi v Budyšíně.

z malé části zůstává koledníkům, většina jeho odvádí se — zejmena od koledníků starších — ve všech těch krajích bratrstvům kostelním.

Jinde po bohoslužbě kostelní sebere se bratrstvo, obstarávající službu sakristanskou i kůrovou, u staršího bratra a pak jde se zvonkem a pokladnicí po všech chatách. Před každou chalupou volají: „czy doma, doma, pane gospodariu, czy można wam koledowaty?“ Ze vnitřka obyčejně odpovídají: „Można, można, prosymo!“ Mladíci chodí po koledě s hudbou, ale jen do těch domů, kde jsou děvčata, kdež pak s nimi tancují a na nich koledy žádají. — Jinde vodí koledníky ministrant s křížkem přízí ovinutým, s ním pak jde „michonosz“ — nosič míšku, sbírající dárky, a „bereza“, který nejlepší koledy umí zpívati. Většinou chodí hoši, jak již dříve bylo praveno, koledovat hned o štědrý večer; zvolí si nejdříve pokladníka — michonosza, — a aby jim ničeho nemohl zpronevěřiti, také kontrolora, který nosí důkladnou hůl a na ní dělá nožem tolik vrubů, kolik dostanou krejcarů. Nejobyčejnější jejich koledou jest kostelní píseň, kterou si lid přisvojil a pozměnil. Začíná:

Nowaja rada
świtu si zjawyla,
de panna czysta
syna porodyla.

V pokračování písně vypravuje se o Betlémě, mudrcích od východu, Herodovi, který „kazav żańniaram zemlu splundrowaty“ spůsobil, že pěstoun Josef uprchl do Egypta. Konec zní:

My nyni honem
ces den weselim si,
Roždestwu jeho
z nyska pokłonim si.

By nam jyzwolyv
sczaslywyj wik daty
j-a po smerty z nym
w nebi carstwuwaty.
O buwajte zdorowy!

Přání „buďte zdrávi“ pronáší se na konci každé koledy vůbec. Hochům dostává se za ten zpěv obyčejně jednoho „czerwonoho“, t. j. krejcaru, za který pěkně poděkují. Takových tlup koledujících chodí, právě jako u nás, po dědině více, — a tu se stává, že jedna druhou přepadá, aby jí pokladnu vyrvala; — že se to neobejde bez boulí a modřin, netřeba dokládati.

Po poledni prvního svátku jmou se koledovati junáci z bratrstva kostelního. Jdou nejdříve na nešpory, pak si vypůjčí z kostela kříže a zvonky, rovněž skřínky na peníze, které farář zapečetí tak, aby se peníze nemohly vybrati. Potom najmou si jednoho nebo dva houslisty a dva michonoše, aby za nimi vykoledované dary nosili. Koledovat počnou obyčejně u svého duchovního pastýře, kterýžto žije-li se svými ovečkami ve shodě, pozve je po skončené koledě k sobě „na úctu“. Potom se roz-

dělí na dvě tlupy, z nichž jedna jde na hořejší konec vsi koledovat, druhá na dolejší; z těch dvou sestaví se pak ještě menší skupiny, aby koleda byla dříve hotova. Koledují právě tak jako malí koledníci a staví se rovněž pod pravé okno chat, poněvadž na té straně světnice jest stůl a rozvěšeny jsou svaté obrazy, tak že jest tam takořka centrum domu. Když pozpívali, vyjde hospodář a podá jim misku kukuřice se slovy: „Proszu na kolidu"; oni přijímajíce dárek, k němuž hospodář přidá ještě několik krejcarů do pokladničky, odpovídají: „Krasno fajno dzinkujemo! abyste taki szesni ta welyczni per' panamy (před pány), pered hromadamy, jak ces dar božyj pered namy."

Když přijdou před chatu některého z kostelního bratrstra, spojí se všecky tlupy v jedno a koledují pod jeho okny jako jinde. Bratr ten se dříve na chvíli od nich odloučil a šel domů připravit se na jejich příchod. Když jim dal zrní, jak svrchu pověděno, prosí je, aby vstoupili do domu. Tam je usadí za stůl, dá jim jíst a pít, a když hospodyně staví na stůl kaši s mlékem, což značí, že stolování je skončeno, zapějí hospodáři tuto nebo podobnou koledu:

Hoj u našeho hospodáříčka,
  hoj dej bože!
hospodáříčka — to Semenočka,
na podvorečku — dům se buduje,
a na tom domě — sokolík seděl,
hoj seděl, seděl — daleko viděl:
hoj viděl on až — kams v pěkné pole,
a v pěkném poli — tam ploužek oral,
a za tím ploužkem — sám Kristus chodil.
Svatí andělé — volky honili,
boží matička — jídlo nosila,
jídlo nosila — Krista prosila.
Orej, můj synku — zdrobna na nivě,
pak zasejeme — jarou pšeničku,
jarou pšeničku — jednostébelnou.
Pak požneme ji — jarou pšeničku,
jarou pšeničku — v stodolu zlatou
a vrch přikryjem — sivým sokolem,
sivým sokolem — tím hospodářem,
tím hospodářem — panem Semenem.
Hoj za tím slovem — bývej nám vždy zdráv,
bývej nám vždy zdráv — hospodáříčku,
hospodáříčku — ty Semenečku!

Každá pak z těchto koled, ať již je zpívána komukoliv, ukončuje se přáním štěstí a všeho dobra, z nichž nejkratší jest:

Přejeme my vám — štěstí a zdraví,
štěstí a zdraví — z toho zrození,
z toho zrození — tím novým rokem,
tím novým rokem — vzbuzením dobrým,
vzbuzením dobrým — a věkem dlouhým.
  O buďte tu zdrávi!

Potom jim hospodář poděkuje, políbí kříž, jako byl již dříve před domem učinil, a dá jim několik krejcarů. Koledníci pak kolední hospodyni zpěvem předešlému podobným, v němž se vypravuje o třech pastýřích, kterými byli sv. Michal, Jiří a sám Hospodin. Když hospodyně se poděkovala stejným spůsobem jako hospodář, kolední dětem od nejstaršího do nejmladšího, pak čeládce a vůbec každému z domácích zvlášť a od každého přijímají dárek.

Po každé koledě, kterou vnitř domu zpívají, zapijí vodkou, a když již nemají komu koledovati, dají se do tance, používajíce tak svých houslistů; staří mužové zatím si sednou a odpočívají; jsou-li s hospodářem blíže známi, uctívá je dále. Hospodyně sezve zatím několik děvčat ze sousedství, a pak nastanou radovánky jako o veselce; tančí se aspoň do úpadu pod ochranou kostelních křížů. To trvá tak dlouho, až hosté spozorují, že někteří koledníci, kteří zůstali venku při svém zaměstnání, blíží se k domu jiného bratra. Pak se vše stěhuje za nimi, a tam potom opakuje se scéna právě vylíčená na novo. Takovým spůsobem kolední bratrstva kostelní čtyři až šest i více dní a nocí, tak dlouho totiž, až celá dědina jest vykoledována. Hospodář, kterého by pominuli, pokládal by to za těžkou urážku, — které se bratrstvo ovšem snad nikdy nedopustí. Vybrané peníze i zrní odvede se o nejbližší neděli kostelu, jen hudebníci a nosiči pokladnic jsou z toho vyplaceni.

Bratrstva kostelní, o kterých tuto byla řeč, skládají se z ženatých mužů i svobodných. Kde svobodní junáci bratrstva nemají, tam pořizují si koledu takto. Po nešporách, o první svátek vánoční jdou ku knězi prosit, aby jim dovolil koledovati po vsi, neboť bez jeho dovolení nikdo by jim ničeho nedal. Kněz žádá, aby jistou částku výnosu odvedli kostelu; na částku, o které se dohodnou, zaváží se pak pro lepší jistotu písemně, načež teprve mohou jíti po koledě. Chodí nejraději do domů, kde jsou děvčata na vdaní, neboť kromě toho, že se tam tancem poveselí, dostanou od děvčat, která se jim chtějí zavděčiti, štědré dárky peněžité, na něž děvčata již od léta spořila. Když jsou s celou dědinou hotovi, odvedou smluvenou částku knězi, ostatek putuje nejbližší neděli v krčmě do hluboké kapsy žida-krčmáře.

Jak z tohoto líčení patrno, vypadá rusínská koleda dosti vesele. V něčem srovnává se její spůsob s koledováním, jaké dosud místy na Moravě jest ve zvyku. Tam však chodí děvčata ve sborech koledovat po domích, kde je nějaký mládenec, — tedy právě opak toho, co jsme o Rusínech pověděli. Při tom zpívají:

Stojí hruška u Kaliny
širší nahoře než dole,
na ní hruštičky červené,
od sluníčka opálené.

Kdo ty hruštičky očeše,
ten svej Kačence dar pošle.
Očesal jest je Josef sám,
ten svej Kačence dar poslal.

Anebo:

Vyletěla holubička
z vroubeného okenečka,
letěla pryč až do pole,
k Rozsypalovej stodole.

Honzíček tam drva rovná,
Františka mu je podává.
Rovnej ty si svoje drva,
dyť já nejsem tvoje milá.

Proč pak bys milá nebyla,
dyť tys mi to přislíbila,
slíbilas mi to o duši,
že se nám láska nezruší.

Proč pak bys milá nebyla,
dyť tys mi to přislíbila,
slíbilas mi to pod dubem,
že my jednou svoji budem.

Když toto přezpíváno, vystoupí jedno z děvčat a řekne: „To všecko Josefovi Dvořákovému zpíváno, nám na koledu přidáno a to proto, že jest Novákova Kačenka dost hezká panenka.“ Obdrževše dárek korednice zpívají:

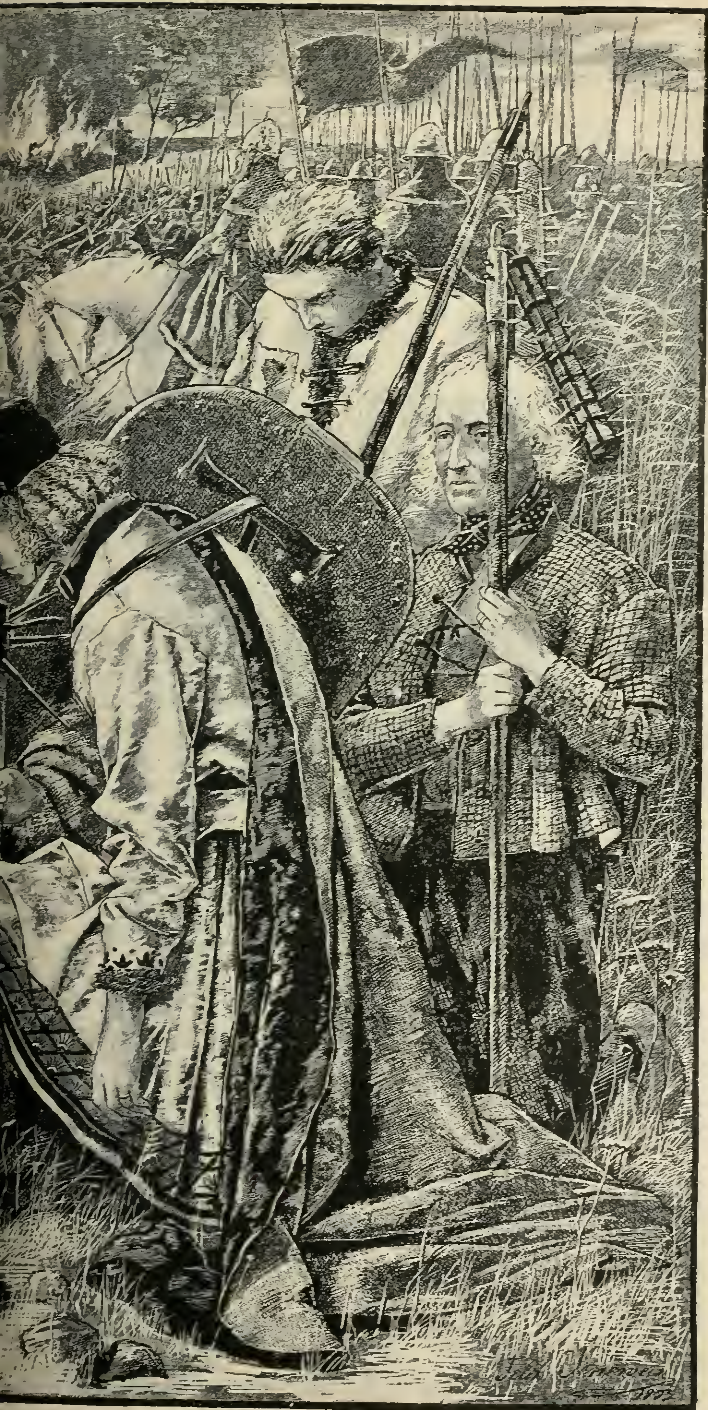
Koledničky přistupme,
těmto mládencům a hezkým chlapcům děkujme.
Dej vám pán bůh štěstí, zdraví,
a pár koní, pěkný, vraný,
kočár kovaný — a hezký panny.

U Poláků chodí děti po koledě s hvězdou — gwiazdou, która vlastně patří k jesličkám, jež nosí s sebou koledníci o třech králích. Způsob koledy jest podoben vylíčenému způsobu rusínskému. Táž hvězda, sdělaná z lesklého papíru a nosená na žerdi, kdež připevněna jest tak, že se na různé strany dá otáčeti, nosí se na Slovensku o třech králích a dle svědectví Paillerova v Horních Rakousích již také o celých vánocích, kdež s ní chodí tak řečení „Sternsänger“, v podstatě ovšem také našim „třem králům“ rovní. Tyto představují nyní již také jen hoši, ale druhdy zastávali tu funkci, tehdy čestnou, vážení mužové, kteří po dědinách chodili, všude jsouce vítáni, a koledy zpívali; nebrali žádných darů, leda někde kus vánočky („Störibrod“) a sklínku „angsötzten Branntwein“. Koledování takovéto dálo se již před stoletími, což je zřejmo ze zákazu pro Durinsko z r. 1308, kde se hrozí trestem tomu, „wer zu winachten singet vor den Husern“. V Horních Rakousích jsou zprávy o tom ze 16. a 17. st.; v tamním klášteře ve Sv. Floriáně jest v archivu zapsáno, co po několik roků činilo vydání na koledníky s hvězdou, kteří hodného probošta pilně navštěvovali.

V Polsku nosí koledníci také vycpaného vlka, někdy také býka. Co by vlk při koledě znamenati měl, těžko jest vylíčiti. Hanuš hledá v tom významu mythologického a tvrdí, že vlk býval zvířetem bohům milým, což dokládá ze řeckého bájesloví (Zeus Lykaios) a z Herodotovy zprávy o Neurech, kteří se na krátkou dobu v roce ve vlky měnili. Ale doklady tyto dle nových výzkumů nikterak nedostačují a tak spíše je pravdě podobno, že je to prostá vzpomínka na vlky, kteří pastýře betlemské znepokojovali, a do nichž si tito také v koledách dosud u Němců zpívaných nemálo stěžují.

Lipany. Cykl

enneveina. I.

Lipany.

K cyklu vyobrazení od **Fel. Jenneveina.**

I.

Nejslavnější dobou národa českého jest bez odporu doba husitská. Tu stanul jaksi národ náš v lesku vítězném na výši dějin světových. Zasáhl tu mocně netoliko v zevnější děje současné, nýbrž i ve vnitřní, duchovní rozvoj člověčenstva.

V té velkolepé bouři, jejíž hromový rachot otřásl veškerou Evropou, křižují se zároveň blesky nových smělých myšlenek, které později mocně hýbaly společností národů evropských a z nichž některé teprve v dobách nedávných došly platnosti, některé pak dosud ku provedení neuzrály. V naukách rozličných sekt husitských a v řádech, jimiž bratrstva Táborská život svůj spravovala, objevují se zárodky duchovních i socialních převratů novověkých. Byly to puky nového jara, ale vyrašily před časem: většina jich záhy opět zakrněla nebo zanikla na dobro.

Jednou z nejmohutnějších pák hnutí husitského vedle podnětů náboženských a národních byla myšlenka demokratická. Lid přilnul s nadšením k novému učení a obhájil je svými cepy proti celému světu; v rukou vítězného lidu ocitila se pak záhy veškerá moc veřejná, a feudalismus, kterýž za posledních Přemyslovců v Čechách se zakořenil, ustoupil téměř úplně s dějiště. V době, kdy české zbraně u Domažlic mnoholetý boj s katolickou Evropou na dobro rozhodly ve prospěch kalicha a donutily ji vyhledávati cest smírných, dosáhl onen vnitřní rozvoj svého vrcholu: Čechy byly v tu dobu v skutku republikou, ovládanou cele živlem demokratickým.

Ale odtud počíná se zároveň úpadek věci demokratické v Čechách. Strana panská křísí se k novému životu a nalezá posilu netoliko v cizině, nýbrž i ve valné části obyvatelstva domácího, kteráž syta jest ustavičných válek a touží po návratu spořádaných poměrů v zemi; hnutí to podporováno jest rozdrobeností a nesvorností strany demokratické, jakož i částečnou zvrhlostí rot vojenských, do nichž vnikly časem i živly cizorodé, vedené více žádostí boje a kořisti, než prvotní ušlechtilou snahou. Tato slabá stránka okázala se zejmena při oblehání Plzně, kde zrada podniky obléhajících mařila a nekázeň Táborského vojska Prokopa Velikého k tomu přiměla, že velení se vzdal a do Prahy v soukromí se uchýlil.

Strana panská, poznavši, že marny zůstanou snahy její po zavedení bývalých řádů v zemi, dokud nepodaří se jí zlomiti odpor vojsk Táborských a Sirotčích, sbírala síly k udolání strany demokratické mocí brannou. Sestoupili se v jednotu, zvolivše za správce zemského pana Alše Vřešťovského z Risenburka, a zapsali se společně se Starým městem Pražským k míru zemskému, k němuž i strany ostatní přistoupiti a polní roty své rozpustiti měly. Když nejprve Novoměstští přistoupení k jednotě odepřeli, dobyto jest Nové město útokem a celá Praha octla se tak po boku strany šlechtické.

Tu sebrala se i strana demokratická k rozhodnému boji. Prokop Veliký převzal opět vrchní velení nad spojeným vojskem Táborů, Sirotků a měst, kteréž od oblehání Plzně upustilo a proti novému nepříteli domácímu se obrátilo. Spojené vojsko panské, počtem asi 25.000 bojovníků pod nejvyšším velitelem Divišem Bořkem z Miletínka, rozložilo se po rozličných pohybech u vsi Lipan, vyčkávajíc tu vojsko nepřátelské, kteréž v neděli ráno dne 30. května 1434 v šiku válečném k Lipanům se přiblížilo čítajíc asi 18.000 branných.

Byla to chvíle ohromného dosahu dějinného. Branná síla česká, kteráž po tolik let odolávala veškeré Evropě a naplňovala postrachem širý svět, stála tu rozštěpena ve dva nepřátelské tábory, uchystané k bitvě bratrovražedné. Nestály tu proti sobě již strany náboženské, nýbrž politické: zde šlechta husitská i katolická s Prahou a všichni ti, kdož přáli v Čechách smíru s církví a císařem jakož i návratu bývalých řádů — onde pak strana demokratická, zahrnující v sobě Tábory, Sirotky a valnou většinu měst.

Felix Jennevein zvolil sobě památnou tuto bitvu za předmět cyklu pěti vyobrazení, z nichž první zde čtenářstvu svému podáváme. Představuje okamžik, kdy bojovníci Táborští s vroucí nábožností, jevící se v obličejích vyobrazené skupiny, pokrmem nebeským — tělem i krví Kristovou — posilňují se k boji rozhodnému.

Na zdar Čechům!

Z rukopisu **Marie Konopnické**

přel. E. Krásnohorská.

en národ blahoslaven, v jehož skráni
duch věčně živý přebývá,
a země, již si věrnost synů chrání,
ať blaženou se nazývá!

Vy zbudili jste ducha toho znova,
ó Češi, v sen kdy poklesal,
a vzepřeli své bytí silou slova
jak na základě pevných skal.

A když té zemi slunce zašlo v dáli,
jí, zrodivší vás v bolestech,
vy jste ji teplem vlastních prsou hřáli,
česť vrátil jí váš vroucí dech.

Nuž zdravím vás! Jsem z drahé země dětí,
jež milují vlasť ubohou,
ač jí, nechť muka jest jí vytrpěti,
nic kromě slz dát nemohou.

Byl věk, než slunce zhaslo nám, — věk velký,
kdy z celé země kolkolem
zvuk jména Panny Bohoroditelky
v let orly vzrušil hlaholem!

My od vás měli jsme tu píseň junnou,
ten silou okřídlený zpěv,
jenž vzpínal nad Litvou i nad Korunou
nám vítěznou vždy korouhev.

A dnes, kdy sláva vchody své nám brání,
tíž pochyb na nás uléhá,
nás učíte, jak zápal vytrvání
se v mroucí soumrak rozžehá.

Nuž heslem tím, jež naše bohatýry
kdys tužilo v běd, bojů rej,
tou vzpruhou ducha, naděje a víry,
ó národe, můj pozdrav měj!

Čas nastane, kdy ne již obrů paže
však duchů síla živoucí
ochrání národy a bratry sváže —
kmen s kmenem k spáse budoucí!

Čas přijde, než se úsvit ze chmur zvedne,
kdy v prostřed vichrů, závějí
se kmeny poznají po víře jedné
a po jedné všech naději!

My, krví, duchem pobratřené kmeny
i nadějí a věrou tou,
jak jediného řetězu my členy
se slučme pevnou jednotou!

Ó pojďme spolně, národů kde dráha,
jich tužba do budoucnosti
jim na dějích i Bohu nevymáhá
nic — kromě spravedlnosti!

Na poslední stanici.

Náčrtek dle přírody. Z Bulharska zasílá

Fr. Procházka.

čkoliv se chýlilo již k vánocům, byl přece den tak pěkný! Obloha modrá, bez mráčku, přecházela uprostřed poněkud v barvu kalené ocele a jen tam v dáli za obrubou posněženého Balkánu a nad hřebenem Rhodope visela roztřepená příze bílých obláčků jako noční čapka nad šedivou hlavou — tu kryjíc šediny, tam propouštějíc několik jejich proudů. Místy jakoby se byla tato pokrývka sešinula vzad a tu odráží se slunce od celého pásma v oslnivém lesku, jakoby tam roztavené stříbro, rozlité po temeni, bylo ztuhlo v zářivých hladkých vlnách. V těch okamžicích zdá se to rovné nedozírné údolí Marice tak malým jako půda dětských jeslí a temnomodrá úbočí Balkánu tak blízkými — jen jich dosáhnouti — a přece bys k nim došel sotva za dva dny! K jihovýchodu ztrácí se pláň modravým nízkým valem v šedivém okraji oblohy. Celé to údolí podobá se na pohled pusté pastvině, z níž v zadumčivém klidu vypínají se četné homolovité mohyly thracké jako hromádky krtků. — Však pozor!

Tam, kde zdánlivě trčí chomáčky trávy, jsou dědiny uprostřed stromoví; tam, kde na pohled natrouseno máku, pasou se veliká stáda skotu a bravu; ta zkroucená temná nit, jež u nich vzhůru se točí a mizí, jest sloup kouře vystupující z pastýřského ohně.

Ve stranu k modravému valu viděti jest jakýs černý bod a nad ním šedivý obláček, jako když zapálíme zrnečko prachu. Čekáme-li asi čtvrt hodiny s pohledem k němu upřeným, vidíme, že temný bod ustavičně roste a se dlouží, obláček protahuje se nad ním jako vlající chochol a klikatou cestou doplazí se k nám železniční vlak, načež jakoby rozepjal křídla mihne se kolem nás v hukotu a kouři, otřásaje se na špatných kolejích. Ovce rozbíhají se v úprku na obě strany a vlčí pes, postaviv se na kolej, štěká dlouho zuřivě za rušitelem, jenž zdá se opět pomalu plaziti v dál. — Nad celou rovinou dříme nehybný klid, jako sen obra. Přižloutlá tuhá tráva ani se nepohne a ty mníš cítiti z ní těžkou, jako kouřem prosáklou vůni. I prsa sevrou se i hlavu svěsíš, jakobys nevěřil tomu klidu a čehosi se lekal. Tak bývá snad rybáku, když moře náhle usnulo pod jeho kocábkou.

V takové době zdají se myšlenky naše nabývati těla a staví se před nás. Zabýváme se toliko jimi. — —

Po klikaté, brzo klesající, brzo stoupající, ale veskrze smutné cestě po východním úbočí rhodopském brali se tři přátelé. Byla to zvláštní, nápadná společnost, smetená z nejrůznějších končin světa, z Evropy, Afriky a Ameriky, a přece sloučená úzce svazkem přátelství.

Všichni tři náleželi k ssavcům. Jeden z nich byl dravec, druzí dva na polo.

Probereme je řadou: Napřed ubírala se opička z druhu Apella, po předcích z Guiany domovem, veselé, čilé stvoření, jež každou chvíli se zastavovalo, ohlížejíc se na své soudruhy; vraštila čelo a za pitvorných posuňků přendavala z jedné strany úst na druhou tvrdou datlovou pecku, již nikterak nemohla rozlousknouti. Časem se poškrábala ostrými nehty některé ruky ve zježené srsti a vydala žalostný prodloužený zvuk, jakoby naříkala na dlouhou cestu.

Na tyto stesky odpovídal jí, jako konejšící chůva, hlubokým mručením zadnější soudruh, veliký hnědý medvěd, rodilý na blízko odtud v horách Balkánu, který zde tedy požíval jaksi domácího občanského práva.

Klátě svěšenou hlavou se strany na stranu, nastupoval povážlivě plným chodidlem po kamenité cestě a zdál se pohřížen v myšlenkách. Jen tehdy vytrhnul se, když zazněl z předu žalobný nářek toho netrpělivého děcka, nebo drsný článkovaný hlas třetího soudruha, již na první pohled hlavy společnosti, jenž kráčeje zdlouha vzadu, držel v ruce řetízek, zakončený kruhem v nose medvědově.

Nade vši pochybnost náležel tento třetí poutník k onomu, velice na naší zemi rozšířenému plemeni, jež slavný Švéd Linné objevil pod názvem „homo sapiens" — člověk, — ale ku kterému druhu tohoto hojně rozvětveného plemene náležel, nedalo se tak snadno přírodopisně určiti, jako u obou přátel jeho. (Neníť posud ani rozřešeno, na kolik hlavních odřadů se plémě ono dělí, ba od nedávna jsou i pochybnosti, zda to druh skutečně jeden — a není-li to řada přechodních tvarů, v nichž i plémě prvního poutníčka má místo).

Barva jeho byla skoro černá, typus pak více mongolský, se smáčknutou s obou skrání hlavou, s čelem na zad běžícím a s řídkým bělavým vlasem a vousem. Řeč jeho byla drsná jako krákot vraní.

Řekli bychom, že to byl člověk obecný, kdyby ten název značil, že patřil celému světu jako jediné obci a že neměl vlasti ani domova stejně jako soudruzi jeho. Všechna ta tři stvoření potulovala se volně po světě, tvoříce jakési žebrácké spříseženstvo.

Neměli listin ani průkazů, ba ani jména, leč jaká dával příležitostně člověk oběma svým soudruhům. Výkazem byli jeden druhému. S tím přešli kříž křížem celý poloostrov od vinných strání srbských a bulharských až do smavého podnebí řeckého; zvroubili Malou Asii, Syrii i Dolní Egypt.

Všichni tři živili se almužnou a sice výhradně od příbuzných člověka, obzvláště od mladších. Cenu tohoto vysokého příbuzenstva a následkem toho i protekci a vážnost člověka uznávali mlčky oba jeho přátelé a tak vznikla v nich časem úcta a láska k němu, kdežto v něm zase vymizel prvotní pocit surové nadvlády, jakou si nad nimi s arrogancí jen plemeni svému vlastní byl osoboval.

Kdykoliv se přiblížil k obydlím lidským, ať to byly řady pěkných domů, aneb jen pouhé díry v zemi, oblekl člověk opičku do pestrého šatu s cetkami, dal jí do rukou bubínek s rolničkami a sám tloukl na jakýs kotlík potažený koží. Ihned seběhnou se mladí lidé, přihlednou

i staří a smějí se posuňkům opice na jeho rameni. Medvěd postaví se na zadní nohy a tančí, člověk pak zpívá v melancholickém, divokém ryku. Pak vezme medvěd jeho čepici a vybírá almužnu. I opice loudí a člověk na konec rozdílí výtěžek. On založil tento spolek a po způsobu zakladatelů hledí jej ovšem vykořistiti, ale ke cti mu buď, že nemyslí na ošizení společníků a platí správně dividendu podle výše příjmů. Mlsky nechává opici, o chléb a maso dělí se s medvědem. Jen peníze béře sám do společné kasy.

Byl to spolek žijící výhradně sobě v jakémsi druhu kommunismu. K ostatnímu světu, s nímž se stýkati nutil je hlavní článek stanov — žebrota, — byli úplně uzavřeni. Lidé byli jim massou, která jest povinna dávati jim vše potřebné, když zatančí, zabubnují, zazpívají. —

Opička i medvěd nesli se prostě po příkladu svých předků. První měla hebký hladký kožíšek temnohnědé barvy s krátkou srstí, medvěd pak kožich huňatý, hrubší, světlejší.

Člověk měl na šišaté šedivé lebce homolovitou plstěnou čepici, na těle rozhalenou červenou kazajku se žlutými květy, kolem těla červený široký pas z vlny, a spodky shora nesmírně široké, od kolenou pak těsné, ze hrubé vlněné látky. Na nohou měl opánky s navlečenými polostřevíci a na zádech nesl ohromný ranec, v němž byly všechny potřeby od bubínku až do kotle.

Již dávno před polednem byli opustili poslední dědinu a ubírali se ke druhé, kterou bylo již z oné viděti, ale častý odpočinek člověka, unaveného břemenem, a pak ta klamná vzdálenost na rovině zavinily, že se jim cíl jejich ještě odpoledne zdál téměř tak vzdáleným jako z počátku, a přece ves, z níž vyšli, byla již tak daleko couvla nazad, že i se svým věncem vysokých vrb a dubů podobala se trsu sítiny. Po stranách cesty, polozarostlé přižloutlou travou, táhly se nízké keře habrů obalených žlutým, stále se chvějícím listím, a vlnovitá stráň se žulovými skalinami byla na místech, kde tyto zvětraly, pokryta povadlým vřesem. Z tohoto vylétl někdy malý ptáček, vyrušený těžkým krokem člověka, a zmizel s ustrašeným cvrlikáním v některé houštině, jejíž listí se pak ještě více rozechvělo. Od sněžného temene hor tekl dolů jako v ručejích studený vánek a ovívaje zapocenou hnědou hruď člověka, čepýřil lesklou srsť zimomřivé opice a čechral huňaté dlouhé čupryny medvědovy. Sluneční svit spočíval na nich a na pusté krajině skoro ztrnule — jako pohled unaveného oka, když se již již má pokrýti víčkem a klesnouti v dřímotu. Mrtvá tišina ulehla v kraj, jako ve snu dusivá tíž, a zádumčivě zmlklá rovina, ač ozářena sluncem, zdála se býti jedním z oněch přeludů, jež napadají nás ve snění s úplnou pravdou života na čele a jichž se děsíme, nemajíce příčiny. Jen šoupavý, táhlý, těžký krok člověka a mohutný dech medvědův rozléhaly se tichem a to tak silně — nezvykle, že to až zarážело a stesk budilo. Malounký mráček, šedivý a rozeklaný jako ledová tříšť, zakryl slunce a pozlatil si lakotně uloupeným leskem své okraje. Přírodou zazněl hluboký, dlouhý vzdech, přicházející se strany Rhodope, a byl studený jako dech mrazu. Člověk pohledl vzhůru k horám. Mlhavý, roztřepený okraj změnil se v nesmírný jednolitý pás, jenž táhl se souvisle až tam dolů za modrý val a nabyl již takové šíře, že zakryl zúplna slunce k západu skloněné. Stříbrné

témě hor zmizelo ve sněhových mlhách, jež objímaly matnými šedými rameny již i nižší temné kopce, a hlavy těchto, s naježeným vlasem jehličného lesa, zdály se s hrůzou vynikati z objetí nečekaného hosta. Člověk zakrákal cosi ve své drsné řeči a zrychlil krok. I jeho soudruzi si popílili. Opice často pozvedla hlavu a zaječela žalostně, kdežto medvěd v neporušitelném klidu nechal dále hlavu svěšenu a jen rychleji pohyboval hubeným nemotorným tělem. Když došli do strže, jež objímala nejbližší patu hory hlubokým, jarními vodami vymletým korytem, zabouřil náhle divoký, neodolatelný, mrazivý vichr. Břemeno slétlo člověku s uslábléko ramene a homolovitá čapka spleskla se nárazem o výstupek skály. Opička tiskla se k zemi a dle pootevřených úst a zděšeného výrazu obličeje nepochybně ječela. Srsť medvědova čepýřila se v prudkých rychlých vlnách a hluboké mručení jeho neslo se s hukotem vichru do roviny. Člověk doplazil se pro čapku a dotáhl břímě, kolébající se vichrem, hloub do strže v rozsedlinu skály, která tvořila spolu s nachýleným ku pádu balvanem jakousi malou jeskyni. K němu dovlekla se i opička a dokolébal se medvěd. Opice drkotajíc zuby v mrazivém vichru, který zdánlivě i do jeskyně zevšad se dral a zde vířil, přivinula se oběma rukama k člověku, objímajíc ho jako děcko kolem krku a tisknouc se k obnažené jeho hrudi. Medvěd svinul se v klubko u skrčených jeho nohou. V úžasu a mlčky tiskli se všichni k sobě, jen očima jevíce si na vzájem podiv a obavy, neboť vichr burácel s takovou silou, že každý jiný zvuk utápěl se bezmocně v jeho řevu. Sníh nenapadal ale nasul se do strže jako rozvodněnou bystřinou a vírem veplul i do jeskyně, kdež zahalil bílým pláštěm celé skupení. Jen malá prostora zbyla v ní, chráněná vysokým náspem sněhovým zvenku, jenž zavalil otvor.

V jeskyni nastalo teplo. Překřehlé údy člověka a opice zahřály se opět a víčka znavená sklížil jim opojný sen. Nastala noc. Byla temna a bouřliva. Vichr venku hvízdal a řval, jakoby hledal své oběti — ustával, usedal, stenal jako dítě — zdálo se, že tápal ve tmě — pak zase kvílel a vzlykal rozhrabávaje nasutý val sněhu před jeskyní a naplňoval ji mrazivým dechem jakoby i tam hledal kořist, načež zdánlivě zklamán, zasouval vchod novou hrází a propukal v opětný bouřlivý vztek. Po nějaké době cítil medvěd, že se k němu cosi škrábe. Zamručel a pozdvihl hlavu. Zaslechl temné žalostné ječení opice, jež drala se k teplému jeho výdechu skřehlýma ručkama a zalézala dál a dále v huňatý jeho kožich, načež zahrabavši se do něho úplně mezi hlavou a podloženými pod ni tlapami, opletla ještě pečlivě okolo sebe dlouhé čupryny a usnula. Medvěd nechal ji trpělivě, aby se uhnízdila, a zamručev jako v podivu, že opustila člověka, přivinul ji zvolna hlavou ku tlapám. Opět usnuli. I člověk spal, ale pevnějším snem než oba soudruhové jeho. Staré, sešlé tělo vychladlo rychle v pronikavém mrazu a studenost jeho byla příčinou, že ho opustila opice, aby hledala teplejšího útulku u druhého přítele. Prošla noc a i den klonil se již ku konci. Vichr se utišil a jen mrazivý ostrý větřík šuměl ještě na úbočí horském. Medvěd povstal a odhrabal navátou sněhovou stěnu. Ostré denní světlo vniklo do jeskyně a venku objevil se velkolepý pohled. Sněhový povlak, jenž dříve jen témě hor pokrýval, jakoby byl zaplavil odtud celou rovinu a postříkal v mohutných vlnách i onen nízký val tam dole na obzoru.

Ille po úbočích hor zdá se ještě tryskati v jasných kaskadách přes tisíceré začernalé rozsedliny a dole ještě se zmítá v nepokoji, neboť bílé vlny odrážejí se ostře od tmavších ploch, s nichž vítr odvál bílý povlak až na průsvitný zbytek. A nad tím nade vším klene se krásná, jako průzračná obloha s nevinným úsměvem dítěte, které přihlíží žertu. Jasné slunce hoví si hluboko v jejím klíně, barví ji okraje trochu do zelena a svit jeho jest mírný, snivý, jako utuhlý. Svah horský skví se opálem a v čistém svěžím vzduchu dlí vůně jehličí, již větřík z lesů dolů po úbočí sráží. Párek strak s dlouhými rovnými ocasy usedl na zasněžené roští a zakolébal sebou. Osamělý skřivan přeletěl nad hlavou a zaměřil do roviny, kde v dálce vlnily se v ustavičných vírech mraky kavek, za temného, sotva slyšitelného krákotu. Z lesů nahoře znělo mdlé vytí vlků. Opice, rachotíc zuby, tiskla se ustavičně ku svému ochranci a hleděla do světa ospalým tupým pohledem. Medvědovi zdála se doba příhodnou k další cestě. Hlad svíral mu útroby. Cítil potřebu, aby opět někde zatančili před lidmi a požádali o kus chleba. Vrátil se do jeskyně, nesa na zádech uchřadlého mazánka a zamručel, aby probudil spícího člověka. Ale ten spal dále. Jen jedno oko pootvíral, svítící skleněným leskem mezi temnými brvami, jakoby říci chtěl: „Však vím, jen počkej ještě. Mně se tak blaze spí!“

„Nic na plat,“ namítal mručivě medvěd, udivený tou náhlou lenivostí; „jen vstaň, jen vstaň! Je tu zima. A také hlad nás trápí.“

Zatahal člověka za posněžený rukáv a potřásl jím. Hlava spadla člověku s rance, o nějž se podpírala, a zaryla se do sněhu. Opice seskočila s medvěda, pozvedla skřehlýma rukama studený obličej člověka a smetala s něho sníh. Oba soudruhy překvapila jeho barva. Byla bledě žlutá a černý nádech na ní skoro prosvital. I nehty na rukou byly světležluté a vše studené — tak studené! Medvěd odhrabal mu s nohou sníh a lízal mu ruce chladné jako led. Marně. Opice hladila mu po svém spůsobu lichotivě tváře, řídký vous a šedý vlas, dýchala mu do obličeje a konečně i otevřela jeho oči. Ale ty hleděly tak tupě a klidně, tak nezvykle, že od nich ucouvla a uchytila se za čupryny medvědovy. Žalostný mečivý zvuk vydral se jí z hrdla a se svraštělým čelem zahleděla se do povážlivých očí mručícího přítele, hledajíc u něho rozřešení této záhady.

Medvěd ulehl a položil hlavu na tlapy. Zdál se trochu spokojenějším. „Jen když prohledl —“ myslil si asi. „Ať si ještě trochu poleží — však najednou vstane, ani se nenadějeme a zakřičí na nás svým drsným hlasem, abychom se hnuli!“

Opice zavrtala se opět do jeho kožichu a oba čekali.

Marně.

Opět vstal medvěd a očichával svého přítele od paty k hlavě: tahal ho za ruce, potřásal mu hlavou a dýchal na obnaženou hruď, jakoby ho chtěl rozehřáti. Pak rozneslo se jeskyní i dále strží do roviny hluboké žalostné mručení. Poznal již, že stalo se cosi neobyčejného, hrozného, co nedovedl pochopiti.

Opice zatím, puzena krutým hladem, rozvázala ranec a hledala pokrmu. Nevážně vyhodila klobouček s barevným peřím a pestrou bundičku s pozlátkem a lesklými plíšky — svou obyčejnou ozdobu.

Vyhodila několik kusů roztrhaného šatstva, novou kytli plamenné barvy s bílými pruhy, bubínek s rolničkami, kotlík potažený koží a rozbalovala pozorně hadr, jenž vůní svou ji zarazil. Byl v něm zavinut kus sýra, chléb a několik datlí. Medvěd, mlčky a žalostně přihlížející, přistoupil blíže, spatřiv potravu: ale opice strhla mekotný křik a přivinula lakomě nalezené věci ku svým prsům. Medvěd sebral toliko skývu chleba, jež se k němu zakoulela, a než se do ní pustil, ohledl se ještě po člověku, nepřihlásí-li se k podílu svému. Pak ji pohltil najednou a přihlížel tiše, jak opice polykala jednu datli po druhé a cpala do úst sýr až k zadušení. Teprve když se dosyta najedla a i tváře si naplnila, podala mu milostivě zbytek. Medvěd ani nyní neurazil se počináním toho mazlíčka a shltiv nepatrné sousto, ulehl. Opice zalezla si opět pod jeho hlavu a oba vyčkávali, až se člověk probudí. Po chvíli zdvihl se medvěd netrpělivě a nedbaje nářku a lichocení opice, vyšel ven.

Venku vládlo zase dřívější ticho — jen větřík fičel ostřeji než prve a způsobil, že opice navzdor svému nasycení zkřehla a třásla se jako osykový list. Medvěd obešel kruhem jeskyni, drápaje se na posněženou skálu, a zamručel několikráte zdlouha a drsně, konče hlubokým kvílivým zvukem.

Z lesů odpovídalo vytí vlků táhlé a měnivé, počínajíc z hluboka a přestávajíc ve vířivém vysokém jeku.

Opice, třesoucí se zimou i strachem, zasténala slabě. Slunce zacházelo za hory a zaplavilo nebe žhavě purpurovou barvou, jejíž odraz chvěl se po sněhových plochách úbočí a přecházel třpytivě od bíle růžového lesku až temně do krvava. Zprvu až do planiny zašlehnuv, táhl se odraz ten po sněhu rychle k úbočí, slézal stráně, zastavil se na okamžik na posněženém boru na hoře a zmizel za horou. Jen tam plály ještě červánky mírnou zlatou září, jež tuchla, hasla, až zůstavila místo bledému pruhu, od něhož odrážela se temná hmota horská.

Vytí vlků zaléhalo z blízka, z pokrají hvozdu a znělo jako ahú — ahuú — —

Medvěd vrátil se s opicí do jeskyně a ulehl s povzdechem k nohám člověka. Opice, chvějíc se chvílemi zimou a zase rozpálena horkem, pohlížela mu do očí s jakousi ochablostí a tesklivou něhou, načež se uložila jako předešle.

Byla jasná, měsíčná, mrazivá noc.

Kolem otvoru jeskyně pohybovaly se sem a tam šeré hbité postavy. Klouzaly dolů po stráních, nořily se do plného měsíčního svitu a zase mizely jako duchové v neurčitých stínech tam, kde nad sněhovým povlakem světlo a tma se stejnou silou zápasily. Někdy ozval se chrupot sněhu u samé jeskyně a bylo slyšeti zimničně nepokojný dech a viděti oči, jež zářivě jako žhavé uhlíky do tmy jeskyně se upíraly. Časem pozvedl se strašlivý hlas, zaléhající v dutém kolébání do jeskyně — pak jakoby se plazil vzhůru po stráni a skalách a přeskokem třesavě mizel u výši. Jeden vlk vždy začal, ostatní za okamžik vpadali sborem. V jeskyni ječela strachem opice jako nemocné děcko ze sna a ozýval se polo konejšivý, polo výhrůžný hlas medvědův.

K ránu utichlo vše.

Když se medvěd pozdvihl, aby vyšel ven, nevstávala opice s ním. Dýchala slabě a vytřeštěné oči její byly upřeny vzhůru s neurčitým, lhostejným výrazem. Měla okolo sebe omotaný vlněný šátek z rance a tím si vykládal medvěd její nehybnost. Ohledl se ještě starostlivě po tom malém tvoru, ležícím uprostřed lesklých cetek a hraček, i po nehybném člověku a vyšel ven.

Daleko na rovině bylo viděti temnou čáru železničního vlaku jako červa, vinoucího se po bílé ploše. Slunce bylo obaleno mlhovým závojem par a podobalo se barvou rozžhavenému železu, když přechází do běla. Také na hory ukládal se jako nesměle řídký závoj mlhy. Bylo to znamení úlevy, ale sníh byl ještě umrzlý a chrupal pod nohami. Kolkolem byly četné stopy vlků.

Zádumčivě usedl medvěd a rozhlížel se přes nízké křoviny na všechny strany.

Pokojným vzduchem nesl se z dálky svištivý slabý zvuk rolniček. To ho probudilo ze strnutí. Vylezl na balvan a uzřel, že se blíží z oné strany, kam se byla společnost jejich ubírala, dvoje saně. Na nich seděli lidé zabalení v kožiších. Lidé a žebrota byly mu velmi blízké pojmy. Mimo to hnal ho i hlad k samostatnému jednání.

Seběhl do jeskyně a potřásl člověkem. Když se nehýbal, vzal jeho homolovitou čepici a sešel s ní k cestě. Stulen za křovím čekal až přijedou. Pak náhle povstal, mruče a přešlapuje jako vždy před lidmi, a nastavoval čapku.

Koně u druhých saní se zplašily a zajeli do pole: první saně vzdalovaly se úprkem dále po cestě. Když tak stál, zaražen výsledkem neočekávaným, blýsklo se pojednou z oněch saní a kule, vyrazivši mu čapku, zranila ho v boku. Zaúpěv bolestí a zdvihnuv čepici, vrátil se do houštiny. Ztrnule pohlížel na díru v plstěné stěně a chladil bok na sněhu, v němž šířila se zvolna rudá kalužina. Takové almužny se nenadál!

Několik skřivanů mihlo se v klikatém letu a zapadli k němu do nízkého doubčí. Ve výši kroužil ostříž v umělých obratech jak švihák na ledě a netroufaje si střeliti dolů, zahnul nad lesy.

Opět bylo ticho, pusto. Mlha skrádala se zvolna již i dolů na rovinu v podobě šedivých kotoučů a na temnější její půdě obrážela se s kouzelnou určitostí osamocená holá vrba dole na úbočí i telegrafní tyče u dráhy s pavučinou drátů. Vysoký buřan u cesty chvěl se lehce pod nynějším svým neobvyklým kalinovým květem.

Nedlouho na to brala se touž cestou řada mezků. Na třech seděli lidé, ostatní nesli břemena. Tato sestávala buď z velkých otepí dřeva s obou stran naložených, nebo z dlouhých soudků s vínem neb z naplněných pytlů. Harmonické volné cinkání zvonků a veselý popěvek mladého hrdla obodřily medvěda, aby se ještě jednou pokusil o žebrotu. Povstal až když se octl uprostřed tlupy, a blížil se předešlým spůsobem prvnímu člověku. V řadě nastalo zděšení. Mezci třásli se strachem a lidé vykřikli, ale krotké chování medvědovo je upokojilo. Tušili, že na blízku odpočívá medvědář. První, šedobradý muž, s huňatou přilehlou ovčí čapkou, jejíž vlna jako neladná paruka na všechny strany trčela, sáhl za široký roztrhaný pás, jejž měl pod ovčím kožichem kol těla ovinutý, a pustil do čapky několik měděných tureckých peněz.

Medvěd nahledl do čapky.

„To bude pro člověka,“ myslil si; „to on nejradéji.“

Na to obrátil se k ženštině, jež se zamodralým zimou obličejem seděla na dřevěném sedle, zatočena do šálů, šátků a kožešin. Ta sáhla do koše, jenž na pravo visel mezkovi po straně, a ulomila mu kus černého chleba, podobného placce. Medvěd žádostivě přitáhl k sobě čapku a dokolébal se k třetí osobě — mladíku, jenž byl při prvním jeho spatření seskočil s mezka a chtěl utéci. Ten dal mu bázlivé několik stuchlých fíků, na nichž si chtěl cestou pochutnati.

„Pro opici,“ myslil si medvěd a ubíral se s almužnou do jeskyně, nedbaje palčivé rány, z níž navzdor svíravé zimě kapala ještě krev. Postavil čapku k opici a otřásal oběma soudruhy. Člověk ani opice se nehýbali. Polekán očichával opičku a lízal jí obličej, načež v malátném mručení ulehl a hlodal v zármutku na svých tlapách.

K večeru vyšel ještě ven. Rána pálila ho v boku a hlad po malém soustu almužny zdál se ještě krutějším než dříve. Tuhlo. Na povrchu sněhu, za dne trochu ovlaženém, utvořila se tenká tvrdší slupka. Zdálo se, že zamířil k lesu, hodlaje opustiti přátely své, ale vytí z blízkého hvozdu zastavilo jeho kroky. Ohledl se zdráhavě, jako v obavách o soudruhy a stanul ve mručivém ryku. Vytí z lesů odpovídalo. Byly to hrozba a posměch.

„Přijdem, přijdem!“ znělo to z lesů.

„A přijďte!“ odpověděl medvěd v chladném odhodlání a vrátil se do jeskyně.

Noc byla chladna a polotemna. Měsíc zápasil s mlhami a zřídka osvítil strž určitějším světlem. Zástup vlků vyl kolem a třel se k jeskyni. Medvěd u vchodu hlídal.

„Vydej nám mrtvoly, cítíme je!“ vyl mu přední z nich drze do tváře.

„Ať se s námi o ně rozdělí!“ skučela bázlivěji zadní tlupa.

Medvěd stál tiše dále na stráži.

„Vezměme mu je; je nás mnoho,“ křičel zase přední a celá tlupa hnala se za ním ke vchodu.

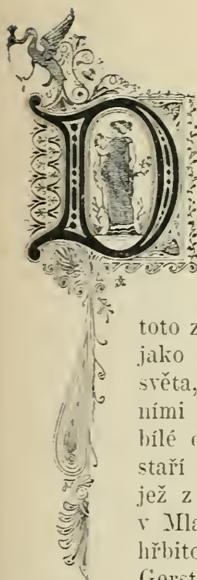
Nyní povstal medvěd a sebral všechny síly. Dvakráte mihla se černá jeho tlapa. První smělec poklesl s rozdrcenou lebkou, druhý válel se skuče ve sněhu, maje přeražený obratle. Postrašená tlupa se rozutekla, ale po chvíli odvlekli si mrtvého i zraněného druha opodál a slavili hody. Ještě jednou k ránu se objevili, zavyli a zase zmizeli.

Následujícího dne nevycházel medvěd z jeskyně. Tiše díval se ven polopřivřenýma očima, jak se sletovalo hejno vran na zůstavené kostry vlků a pozoroval část roviny omžené a jako zemí postříknuté. Sníh tam počal táti. Ani živá duše nehnula se cestou okolo. Tak ležel na smrt zesláblý a již ani se nepokoušel, aby své soudruhy probudil z jejich nevídaného, strašného sna. K večeru znělo vytí vlků ještě silněji, nežli včera. — „Přijdem, přijdem, ó—oj přijdem!“

„Přijďte!“ vzdychl medvěd zoufale a ulehl tělem na ztuhlá těla svých přátel. Chtěl aspoň takto chrániti toho člověka, jenž ho druhdy mučením přinutil ke spolku a nosem kruh mu provlekl — i to malé rozmazlené děcko, které před smrtí svou tak lakomě a sobecky se zachovalo. Tak je nalezli šeří diváci noční na poslední stanici.

V Prachovských skalách.

Napsal
Frant. Kvapil.
(Dokonč.)

Dostali jsme se na vrchol, odkud k západu otevřela se vyhlídka na pláň, hned se snižující, hned vystupující. Obklíčeno na všech stranách lesy, činí na nás tiché toto zákoutí dojem klidný a milý zároveň. Oddychneme si tu, jako bychom vystoupili z krajiny očarované zas do známého světa, a ten kontrast po dřívějším opojení krásami přírodními nepůsobí v duši nepříjemně. Rozhlížíme se do kola: bílé domky vesniček Blat, Zámostí a Lovče vítají nás jako staří přátelé. Západ uzavírají rozryté vysočiny Střelečské, jež z části i zakrývají dědinu Střeleč. Také pěkný zámek v Mladějově vábí nás k sobě vnadyplnou svojí polohou. Na hřbitově tamním odpočívá muž velikých zásluh — František Gerstner (1756—1832), zakladatel prvního učení polytechnického v Praze a v Evropě vůbec.

Před námi táhnou se dlouhé lány polí, sproštěné již své dřívější ozdoby a svého bohatství — teď pokrývá je toliko žluté strniště. Někde ještě stojí ječmen a na kamenitějších úbočích oves. Volání křepelky ozývá se chvilkami hlubokým tichem. Bělovlasí, opálení hoši v záplatovaných šatech pasou na pšeničništi husy, které roztroušeny vypadají z dálky jako na pole napadlý třešňový květ.

Slunce pálí nemilosrdně. Jednotvárný klepot blízkého Maršovského mlýna zalétá k našemu sluchu. Jdeme cestou kolem několika sešlých, shrbených domků s doškovou střechou, které tulí se k lesu jako vetché stařenky. Při každém zahrádka, v ní zlaté koruny slunečnic, trochu zeleniny. Po nízkém plotě vine se zahradní svlačec s bohatými zvonci. Dáváme se zas na pěšinu, která rychle se stáčí do údolí.

Před námi prostírá se Šustec. Vítá nás v něm mrtvý klid — nikde ani hlásku. Po obou stranách rozbrázděné skaliny. V pravo je vroubí šťavnatě zelený podrost, smrčí a březoví, stráň levá je lysá a holá. Kam nedosahuje pečlivá ruka lesníků, všude spousta — smutné to svědectví o nedbalosti a neuvědomělosti vesnických majitelů, kteří v čarokrásném tomto okolí byli jen silou hubivou a ničící. Již jméno údolí, které teď každému zdáti se musí podivným a nevlastním, nám připomíná, že zde nebývala jindy tak hluchá tiš, ale že šumný hvozd korunami šelestících větví zastiňoval místem široký, vlnitě se táhnoucí dol.

Zapadáme cestou do písku, jejž z blízkých pískovcových lomů sem byla nanesla voda. Někde svaleno polopřitesané kamení zrovna na pěšinu a musíme opatrně přes tu krkolomnou hradbu přelézati. Údolí se šíří a zas úží. Záhy stává se zajímavějším, mnohdy i divoce pestrým. Zejmena poutá naše zraky strana pravá, kde štíhlým sloupením rozmanitých slohů Prachovské skály uzavírají vstup do svého kouzelného nitra.

Hlavice jednotlivých sloupů jsou řezány velmi uměle. Spatřujeme na nich zcela patrně květinové ozdoby renaissanční, jinde zříti přísnou jednoduchost rázu dorického, tam opět vypíná se štíhlý sloup korinthský. Vedle nich hlubší rozsedliny a sluje tvoří tajuplné brány a slepé uličky.

Scenerie začíná se zase oživovati zdánlivě zkamenělými postavami. Pohodlný pan farář s otylým obličejem pozdravil nás vlídným úsměvem, sotva jsme byli vyšli z úžiny, kterou obě stráně, náhle k sobě přistupujíce, utvořily. Podoba jest tak věrná, skorem nelze uvěřiti, že to pouhá hříčka přírody. S druhé strany v pískovcové sluji došli jsme co nevidět k hospodskému, záhy zakroužil nad námi též zkamenělý královský orel a proti němu se jeví symbol moudrosti — sova. Čím postupujeme dále, tím údolí je malebnější. Skalní výběžky a útesy nabývají podoby zřícených paláců. Na jich úpatí zelené paloučky přívětivě nás vítají svým brčálově zbarveným kobercem.

Ale tak jest pouze chvílemi. Co nevidět chrupe nám zase pod nohami písek, a rozbité kusy kamení činí cestu nepohodlnou. Nikde ani ptáka, vše jakoby bylo vymřelo. A tu opět zakleté podoby lidské. Přítel vypátral kdesi ve výšce Černohorce s fezem, mně však nepodařilo se i při nejlepší vůli ho rozeznati — snad jsem k tomu měl málo fantasie. Za to tím zřetelnější byl husar a za ním středověký rytíř v ocelovém brnění, s hledím otevřeným. Konečně na posledním výstupku Šustce s bohem nám kynula hravá opička, kterou kouzelné slovo čarodějovo rovněž na věky připoutalo v zapomenutý tento kout.

Náhle mihl se před námi stříbrošedý prut. Než jsme se nadáli, vztýčil se do výšky, syče a vystrkuje z rozevřené tlamy dvojklaný jazyk. Uleknuti odskočili jsme zpět. Ale rychle jsme se opět zpamatovali, byltať to užovka, kterou jsme vyrušili ze svačiny. Chytila malou zelenou žábu a strojila se ji pohltiti. Vidouc přesilu, užovka stáčí se do kotouče a dává se na útěk, ač kořisť svou opouští jistě nerada. Pustili jsme se za ní, leč za okamžik zmizela nám s očí v hromadě kamení.

Pokračováním Šustce jest Kocourník. Začíná lučinou, která se vine kol příkře trčících skalisk, jež halí se v bohatou řízu rozsochatých snětí. Čerstvá zeleň tvoří rámec k omšeným stěnám, v jichž rozeklaná temena usadila se sukovitá kleč a různé druhy lišejníků. Hluboké zářezy vyplňuje svěží lesní stromoví, zabraňujíc zvědavému chodci přístupu. Toliko jedinou úžlabinou lze proniknouti do vnitř a sice do romantické rokle „V maštalích“, která se rozvětvuje v pět výběžků. Ztěžka odoláváme pokušení, abychom seznámili se blíže s tímto krásným a při tom nevýslovně melancholickým zátiším. Leč jiný je dnešní náš cíl. Rychle postupujeme příjemným Kocourníkem ku předu a odbočivše poněkud v levo, za několik okamžiků nalezáme se v lesnatém údolí, z kterého dosti pohodlná stezka podle bařin, rokytím zarostlých, vede nás ke hradu Pařezu.

Ale kdež vlastně pověstná tvrz Pařez se nachází? Nikde jí nespatřujeme. Viděti jen široký, lučinatý úval, do půlkola obklopený lesem, z něhož vynikají jednotlivé pískovcové skaliny. Půda jest opět místy bařinatá. Někde vytryskla na povrch voda, žlutá, zelenavá. Veliká šidla se prohánějí nad hladinou, ztápějíce se do paprsků slunečních, které na jich průsvitná křidélka kreslí duhové a stříbrné pásy. Odněkud z lesa

vyletěla čejka a vznáší se kolébavě nad našimi hlavami. Zříme její bílé bříško a černé peruti, které zvolna prorážejí vyhřátý vzduch. Usedla na pokraji bařiny, ulehčujíc svému věčnému hoři usedavě teskným voláním. Z lesa odpovídá jí žluva. Několik sýkorek honí se na křovinách za houpavou slatinou, pokrytou opozdělými, zlatě žhavými květy pryskyřníku. Nedaleko rozkládá svůj sněhově bílý vějíř zápeřník, jehož vlákna zdají se býti utkána z nejjemnějšího hedbáví.

Uhnuli jsme se v levo, kde ze středu lučiny zdvihá se mohutné skalisko, podobajíc se jedinému obrovskému balvanu.

„Jsme u cíle!" volá přítel. Já však vrtím nedůvěřivě hlavou. Očekávalť jsem malebné zříceniny a místo nich strmá pískovcová skála, na jejíž úbočí po dlouhém hledání vypátralo oko pouze as dva metry vysokou zídku, vyplňující úzkou poboční úžlabinu; se skály visí nízké křoví, dlouhé pruty ostružin s černými plody a štíhlé osiny trav. Tu a tam chytla se již i drobná břízka.

Příkrou stezkou kráčíme k západnímu úpatí skaliska, odkud jediné možno na vrchol jeho se dostati a kde nepochybně též bývala branka se zdvihacím mostem. Sotva jsme se tam octli, byli jsme překvapeni novým pohledem. Pod námi v dolině na druhé straně rozložen byl cikánský tábor. Dvě cikánky, jedna stará, šeredná, druhá mladá s umouněným dítětem na rameně hověly si ve stínu, přikládajíce občas trochu suchého klestí na oheň, kde mezi dvěma kameny trčel začazený kotel. Opodál pod chatrným vozíkem povaloval se vepřík, spokojeně si chrochtaje. Hubená klisna, na níž dobře bylo znáti sedm hladových let, pásla se na palouku, vytrvale žvýkajíc zakyslou trávu.

Avšak ctihodné hlavy této cikánské rodiny nebylo zříti nikde. Nejspíše vyšla si do lesa aneb do některé blízké vesnice na lov. Za to nahoře v rámci zelených větví šklebí se na nás dvě kudrnaté, osmahlé hlavičky. Nežli jsme se nadáli, zmizely a za chvilku byli již u nás dole vychrtlí, do černa opálení a téměř úplně nazí kluci, škemrajíce o almužnu. Zbavili jsme se jich obětovavše nevyhnutelný obolus.

Na lysé temeno bývalého hrádku není již dřívějšího pohodlného přístupu. Musíme jíti úzkou a temnou slují vzhůru do samého nitra skaliska. Odtud vnikáme do sklepení, jež v dobách pradávných byla hluboko ve skálu vytesala neunavná lidská ruka. Proti němu viděti úzké okno, patrně kdysi střílnu, což nás pobádá, abychom hledali ostatních, v pískovec vyhloubených komnat. Vůdcem jsou nám silně opotřebované, nezvyklému chodci dosti nebezpečné schůdky, po nichž vylézáme k hlavním zámeckým síním.

Zbyly dvě — nevysoké, nerozsáhlé, spíše sklepy nežli komnaty. Odděleny jsou od sebe pískovcovou stěnou. Světlo vpadá dvěma střílnami a otvorem, který vede na vrchol skaliny. Co zůstalo, jest jen nepatrný zbytek tvrze, ač i tato nebyla asi příliš rozsáhlá. Jak divné a barbarské to byly časy, v nichž člověk musil budovati příbytky, podobné doupatům divoké zvěři! —

Není jisto, zdaž posud nalezené skalní síně jsou jediné. Když jsme zaklepali na půdu v první komnatě, znělo to dutě, jako bychom stáli nad sklepením. Ale vchodu k němu nebylo znamenati nikde.

Hrádek, pokud můžeme souditi dle okolí a dle nynější jeho podoby, mohl vzdorovati pouze nepříteli slabému. A i to jen tehda, když hradební příkop, na jehož místě nynější lučina se nachází, byl úplně zavodněn. Mínili bychom, že to bývalo spíše malé panské letní sídlo, nežli tvrz. Jména svého hrádek nabyl bez odporu dle úskalí, na němž se vypínal, neboť toto nemálo se podobá ohromnému pařezu. Také mu říkají „Husí nožka“ — proč, nemohli jsme se doptati — a dle nynějšího vlastníka časem i „Matoušův hrad“.

Ve troskách leží již z dob pradávných. Když 6. ledna roku 1424 Žižka u Skalice zvítězil nad nepřátelskými pány královéhradeckého kraje a plenil statky Čeňka z Wartenberka a Jana Krušiny z Lichtenburka, téhož roku i tato tvrz jeho vojsky byla stroskotána. Od těch časů nenebyla nikým znova vystavěna — zpustla docela a jen v nepokojných dobách za vlády Jagielloneů a pak ve válce třicetileté poskytovala útočiště toulavým rotám loupežnickým.

O dalších osudech hradu Pařezu historie mlčí.

S ploského vrcholu skaliny jest k jihu vyhlídka na Pařezské vrchy, skrývající svá čela v hustých korunách lesního stromoví. Když směrem k nim zavoláme, ozývá se z nich táhlá daleká ozvěna, jakoby se v hlubokých jejich roklinách smál zástup skřítků. Na východ objevují se nám po stráni roztroušené domky Pařezské Lhoty, za níž v dálce na obzoru opět černá se hvozd. K severu Střelečská Hůra brázdí bělomodré nebe svým vysokým kuželem, jejž se skalami Prachovskými spojuje pásmo tmavých lesů.

Odcházejíce všimli jsme si hlubokých výmolů, které dosti vysoko na skalině vyhlodala voda, když v dobách nebezpečí hradební příkop býval zatopen. — Vracíme se dřívější cestou do Kocourníka. U vchodu k němu však zahneme se v levo a jsme v Laholi. Ohromná pískovcová skaliska, podobná vysokým hradbám, jsou branou do široké, lesem pokryté úžlabiny. Na jejím pokraji potkali jsme cikána, který spatřiv nás, hleděl honem pod kabát cosi ukrýti. Když poznal, že s námi není lesník, vytáhl zcela spokojeně ze šosu mladého ušáka, řka jako na omluvu: „Vpletl se mi zrovna do cesty — a kámen někdy také postačí. Panstvo jich má i tak dost.“

Jdeme dále pasekou, v níž narovnané hromady dříví jsou svědectvím, že před nedávnem se tu ozývaly hlučné rány seker. Příkrá cimbuří levé vysočiny zdají se býti provrtána sledy dělových kulí — jsou to výdutě, které v pískovci dešť vyšlehal. Na pravo vine se věnec táhlých vrchů, nazvaných „Krkaviny“. Křik přečetného ptactva zalétá z nich až k nám. „Krá! krá!“ zahučí to zrovna nad naší hlavou a zástup vran přeletuje na protější stráň. Co tam vády, co hlaholu! Honí se za sebou, hledají potravy, křičí, povykují.

Nám zatím hebounký mech s napadalým jehličím vystlal pěšinu. Svěží palouky dívají se na nás jako veliké, zelené oči jezer. Pak zase les, a za ním opět dlouhá lučina, a místem bařeniště. Jak je kolem vše jasné, veselé — a při tom tak tajuplné! Břízky a smrčiny pokrývají úboči, na skaliskách bují mech a divoké maliny. Cítíme, že nám něco rozšiřuje prsa, nějaká divná, nevyličitelná radost chce zajásati si z hrdla. Jako bychom se tu dívali na čarovné mládí přírody. Myslíme, že to

Z Prachovských skal: Trosky v Babinci. Kreslil V. Brechler.

sama krása letí po vlhkém pažitu — vznášející se motýl, stříbrný hlásek červenky, květ modrých zvonků, lehce se kolébající vrcholky sosen, všecko, všecko nás přivádí do nadšení. Opíjíme se vínem krásy. A zatím vše zniká a mizí a najednou octli jsme se v hustých řadách stromů, kterými přicházíme, v pravo zabočivše, do krásného údolí „Na vodách pod Hrádkem“. Rozkošný tento úval jest pouhým prodloužením údolí „Na vodách“ k severovýchodu. Pravá lesnatá stráň nepřipouští vyhlídky, neboť k ní stezka těsně přiléhá. Tím vděčnější je však za to pohled na skalnaté výběžky protější. Z rokliny vyplněné zřícenými balvany, jež ukryl bujný porost nejrozmanitějšího rostlinstva, zdvihá svoje hvězdovité bašty Starý Hrádek. Stem srázných, podivně rozestavených věží brázdí modrojasný lazur. Hrdě a jako u vědomí své nezdolatelné síly strmí do výše, jen tu a tam dopřávaje zlatokorým borovicím a snivým modřínům, aby v hlubokých nepřístupných úžlabinách ryly do jeho mocné hrudi svoje pevné, svalnaté kořeny. Kol kolem jásá tisícerý půvab. Při úpatí, právě nám pod nohami vyhlodal si potok hluboký žlab, kterým čile ubíhá, skákaje přes kameny a ztráceje se pod skalisky v podzemních slujích. Vysoké kapradí vyrůstá z kypré, zavlhlé půdy, ohromnými vějíři ji zakrývajíc. Nad ním jivy, buky, smrčiny a břízy pestří se v malebném chaosu. Mech obepíná skaliska, střídaje se se stříbrošedým lišejníkem.

Divoce krásný Javorový dol, hustě zarostlý mladým lesem, dělí k západu Starý Hrádek od Hrádku Nového, který opět klínovitou roklí ve dvě nádherná křídla se rozštěpuje. Jsme tu jako v pohádce. Příkré stěny pnou se hravě do výšky jako obrovské pilíře gothických chrámů. Nesmírné balvany visí na nich — myslíme, že každé zavanutí větříku srazí je do propasti. Ale sedí pevně a nepohnutě na svých věčných podstavcích. Musí to býti zajisté hrůzná krása, když nad těmito strmými hradbami hlaholí bouře a v hlubokých slujích kolem zaburácí vichřice. Na západní stěně Starého Hrádku vytesaly dávné věky veliké divadlo se spuštěnou oponou. Zkamenělá babička dívá se k němu od protější bašty, na jejíž vystupujícím kraji vysoko nad stezkou zří dolů ohromná tygří hlava, spočívající na mohutných předních tlapách. Skalisko toto ční zrovna nad srázem, ale štíhlé jeřáby a rozsochaté doubí přec tulí se k němu důvěrně, nelekajíce se blízké zhouby.

Kamenné tyto hrady náležejí k nejpamátnějším místům Prachovských skal. Týká se to zejmena Starého Hrádku, který s ostatním skalnatým pásem souvisí pouze na východě jediným úzkým prahem. Možno se tam však dostati též stezkou, na druhé straně proti Javorovému dolu vystupující z údolí „Na stájích".

Oba vchody byly patrně zcela ukryty, čímž vrchol, mající podobu lichoběžníku, byl téměř nedostupný, neboť kol do kola zejí příkré srázy a rozsedliny. To bylo asi příčinou, že okolní obyvatelstvo již ve starých dobách pohanských zvolilo si toto místo za pohřebiště, aby drahé pozůstatky zemřelých přátel, uchovávané v popelnicích, zachránilo před zneuctěním. Možná, že dva vyčnívající vrcholky, a sice jeden na Novém Hrádku, druhý pak nad údolím „Na stájích" bývaly posvátnými oltáři, kde konaly se zápalné oběti bohům.

Na bývalém pohřebišti roste hojně hlohu. Pod každým z nich lze nalézti popelnici. Když křesťanství odstranilo pálení mrtvol, pohřbívány tyto na znak tváří k východu, s rukama křížem pod hlavou složenýma. I takových se na Hrádku již nalezlo několik. V tom čase nejspíše na severovýchodním konci vystavěn křesťanský chrám, říkáť se tam až dosud „u kostelíčka". Byl nepochybně ze dřeva, což potvrzuje okolnost, že tu nalezeny kameny s otvory k zasazení trámů. Snad byl Starý Hrádek i obydlen — vedle jména poukazuje k tomu množství kamene nepískovcového pod severním svahem jeho, jakož i některé uměle přitesané skalní stěny. Také zbytky kuchyňského náčiní nalezají se nezřídka a jak se ukázalo, pocházejí tyto z několika století. Některé z pozůstalých nádob jsou zhotoveny dosti uměle a ozdobně.

Teď do pradávných mohyl našich předků zapouštějí své kořeny jilmy, borovice a divoké hloží. Množství krásných bronzových ozdob, které v nich nalezeny byly, zaslal objevitel jich prof. Maloch ne museu českému do Prahy, ale archaeologickému spolku do Vídně.

Uprostřed Starého Hrádku vytesán ve skalisku kříž, na kraji severním nalezá se posud dobře znatelný kamenný oltář.

Blížíme se k poslednímu cimbuří Nového Hrádku. Pěšina, otvírající před námi stále nové a stále překvapující rozhledy, níží se k potůčku, přes nějž dva proti sobě sřícené a na vzájem do sebe vzepřené balvany

tvoří tak zvaný Pelíškův most. Za ním nořime se opět do hlubokého, temného lesa Přední Točenice.

Miniaturní vodopád, od něhož před nedávnem jsme byli vyšli do údolí „Na vodách", vítá nás v pravo opět svým jednozvučným šplíchotem. Nezabočíme k němu, ale po jižním svahu Nového Hrádku jdeme kolem potoka pohodlnou stezkou. Nedaleko Sklepa, který nám zůstal po levé ruce, překročili jsme druhý potok, protékající Přední Točenicí, načež zahýbáme se kolem rozsáhlého rašeliniště napříč k zelené rokli. Půda rychle vystupuje. Chůze stává se namáhavou, jsmeť již procházkou značně unaveni. Tím však nám neubylo vnímavosti pro četné, rozkošné podrobnosti, jimiž půvabná tato roklina oplývá. Nevyrovná se sice rozmanitostí a velkolepou scenerií Císařské chodbě, avšak bujarou kyprostí svěžího rostlinstva, jež nádherným hávem svým pokrývá nejen četné balvany, jež vichřice na cestu svrhla, nýbrž i dvojřadí mohutných skal, které ji obstupuje, dovede v plné míře získati si našich sympatií. Zdá se nám, že kráčíme velebným chrámem. Jeho vysoké, tmavě zelené klenby spočívají na štíhlých pilířích sosen, které těsně přiléhají ke skalním stěnám, obrážejíce se na jejich hnědošedé půdě jako dlouhé zlaté pásy.

Některá skaliska podobají se velikým plášťům. Dešť nejspíše vyryl v nich ony nehluboké, okrouhlé jamky, jež časem úplně přijaly tvar voštin.

Z úžlabí vystupujeme na planinu, po které se táhne rozsáhlý les Hustáč.

Již v Přední Točenici jsme pozorovali, že temno lesní stalo se jaksi tmavším a hustším, než bylo po polednách. Také v Zelené rokli postrádali jsme onoho průzračného, teplého osvětlení, v němž jeví se nám vždy tak veselou a příjemnou. Stromy vrhaly dlouhé, neprostupné stíny, a vše jakoby najednou utichlo. Není pochybnosti, již se šeří.

Postranní stezkou dáváme se v levo. Před námi letem míhají se žhavé ohníky. Jsou to svatojanské mušky. Jejich matný svit ozařuje fantasticky okolní kmeny, vážné a nepohnuté. Nikde ani hlásku. Jen v houští kdesi zapiskla červenka, v dálce přitlumeným hvizdem ozval se drozd. Pak opět nastalo ticho.

Skrze větve prodírají se dlouhé ohnivé šípy. Na některých snětích jakoby se zachytil chomáč zářícího zlata. Čím dál, tím je jich více, až koruny jedlí podobají se ohromným pochodním. Ale již vycházíme na místo otevřenější.

Dech se nám zatajil, byli jsme na druhé Pohovce (kterouž znázorňuje prostřední obrázek na 91. stránce předešlého sešitu „Květů".) Skutečné skalní město jakoby před nás z propasti zrovna vyrostlo. V podobě amfitheatru zdvihají se kol do kola věžovité skaliny, na nichž tu ve skupinách, tam ojediněle strmí jilmy a stříbrokoré břízy. Nejkrásnější výstupky Císařské chodby, Přední Točenice a nedaleko do ní ústící pětiklané Malé Fortny utvořily v polokruhu věnec nádherných paláců. K nim z nedohledné hlubiny pnou se vysoké sosny. V tůni, která zeje nám pod nohami, je úplná již tma. Lehké bělavé páry plují zvolna nad údolím, kolem vyčnívajících skalisk ovíjejíce se jako stříbrné závoje. Někdy větřík protrhne na okamžik jejich vzdušnou síť a zraku objeví se podivná, zkamenělá postava na protější stráni — zde biskup v ornátě s vysokou mitrou na hlavě, tam zbožný kapucín, zrovna pod

námi v levo Marie s Ježíškem. Za okamžik v neproniknutelných cípech mlhy vše opět se ztratí.

Pozvedněme zrak do dálky. Severozápad hoří obrovským požárem. Proti nám na plamenném zlatohlavu nebes jako přibity ční do výše obě černá skaliska Trosek. Pohled majestátně krásný! Temně rudé paprskové pruhy objímají je jako diadém z krvavě plamenných granátů. Od nich na západ táhnou se bělošedá oblaka, vroubená všude ohnivými třásněmi. Na některých místech čistý, bledě zelený lazur zírá k nám jako bezedné mořské oko.

Teď již také zalesněné horské hřebeny, vinoucí se v dálku chrpově modrými obrysy, začínají růžověti. Po údolích bloudící mlha rumění se jako nejčistší karmazín. Zdá se, jakoby šlehaly z ní rudé plameny. Skaliska barví se do zlata. Vrcholky jedlí a smrků jako černé jehlance brázdí nebesa, podobajice se zasmušilým obrům.

Západ jest jediná nesmírná výheň. Nekonečná perspektiva obráží se před ní pod temně červenými, fialovými a stříbrnými pásy oblohy. Jaký to rozhled čarokrásný, uchvacující! Nesmírným zvonům podobné hory podpírají a na svých mohutných plecech nesou rozžhavené klenby nebes. Hle, tamo Vyskeř, onde dvojitý vrchol Bezdězu, zde Mužský u Mnichova Hradiště, Rálsko, mlhou téměř ukrytý v dálce i posvátný Říp a tu zase jako nebetyčný stín v oblacích se ztrácející Milešovka. Jenom severovýchod halí se do neprůhledného šera. Neznamenáme již ani blízký Tábor, ani Košov, ani Kozákov — tím méně pak do mlhavé řízy se ztápějící Krkonoše.

Zatím slunce jako ohromný hořící štít kutálí se do propasti obzoru. Každým okamžikem ponořuje se hlouběji. Konečně zmizelo úplně.

Východní cípy červánků, rozvětvených jako dvě nedohledná dračí křídla, začínají znenáhla blednouti. Do údolí štíhlé jedle vrhají opět stíny temnější. Zlatotkané kštice, rozvěšené po větvích stromů a křovin, mizí. Jen západ neztratil dosud dřívější nádhery.

Abychom dále velebnou krásou srpnového večera kochati se mohli, opouštíme druhou Pohovku, souvisící s planinou pouze úzkým pruhem země, a bereme se západněji k Malochově vyhlídce. Třeba jíti opatrně: po obou stranách čihá propast. Za chvíli mizí nám čarokrásné vidění s očí a jsme opět ve hlubokém lese.

Míjíme Zelenou rokli. Před námi v úvale tmí se veliký balvan, podobný oltáři. Na jeho temeni roste mladý javor a změť různého křoví. Kolem stezky černají se tu a tam hluboké vlčí jámy. Ztěžka jdeme vysokým borůvčím, skrze které proplétají se hadovité kořeny jedlí. Mocné pahýly a trouchnivějící pařezy trčí v cestu, podrážejí nás, a jakoby nám chtěly brániti v dalším postupování. Tu rozevře se před námi prohlubeň, tam osamělé, mechem pokryté skalisko nutí nás bráti se jinou stranou. Konečně jsme u rokle Hromové, a po zvýšeném ostrohu, jenž ji dělí od sousedící rokle Studené, blížíme se k cíli své pouti.

Skrze kmeny lesního stromoví již prosvituje blankyt. Několik kroků a jsme na pokraji srázu. K poctě professora Malocha, jenž byl za svého žití nejlepším znatelem Prachovských skal, nazváno toto místo Malochovou vyhlídkou. Bez odporu patří k nejkrásnějším.

Sever ohraničuje Střelečská Hůra, jež nám zakryla Trosky. Za jasných dní dobře bývá viděti odtud Ještěd a stříbroskvělé vrcholky Krkonoší, zejmena i Sněžku. Teď noc spustila již před nimi šerou záslonu. Jen západ posud otevřen, ale i tu vše se najednou změnilo. Nebe pozbylo své rudé žhavosti, která přechází do zlatova a konečně do stříbrošeda. Fialové a zelenavé pásy mohutnějí a stávají se temnějšími. Už i poslední paprskové střely dohasínají. Nebe šediví úplně a ztrácí se do černa. Západní osamělé vrchy znikají s obzoru, který se úží a blíž a blíž posunuje k nám.

Z mlhy probleskují na některých místech světélka. Kmitají z oken vesnických chatrčí.

Výhled do volné krajiny se zatemnil, ale před námi strmí v přísné strnulosti druhé skalní město. Úžlabiny pokryl les. Dlouhé horské čeřeny táhnou se vůkol nás různými směry. Vidíme velebná cimbuří Nového Hrádku i vysoké bašty skal nad údolím „Na vodách“. V pravo zdvihají se příkré výběžky Přední Točenice. Pod našimi nohami z Hromové rokle bělá se obrovský, dvojhrbý velbloud.

Mlhy stále přibývá, a za krátko vyplňuje už všecka údolí. Vyčnívají pouze vrcholky skal a nad nimi do temna modrající se hvozd. Ale i k těm valí se mlhové balvany a obepínají je neprůhlednou, šedivou kápí. Vše kol jest vážné a tajemné — mimoděk věříme, že díváme se na zakleté sídlo duchů.

Cesta zpáteční jest málo radostná. Temna v lese přirostlo a stezku ztratili jsme s očí. Známe však směr a to nám stačí. Ostatně jest nebe jasné a co nevidět zablýsknou hvězdy. Večernice na západě již plápolá.

Předtucha naše se vyplnila, sotva že jsme se přiblížili k Fortně, která jest nejbližším na této straně východištěm z Prachovských skal. Veliký, stříbrný měsíc svítil nám nad hlavou jako rybí oko a v nesmírných prostranstvích blankytu hořely věčné lampy hvězd.

Příkře spadající stezkou sestupujeme v nerozsáhlý dol, kde v hustém mlází i za dne bývá šeř. Ani teď nezabloudí sem jediný paprslek — všude tma. Teprve když jsme po několika krocích se zahnuli v bok, zatřpytla k nám dlouhou, úzkou slují měsíční záře. — Vysoké skaliny přistupují zde k sobě tak těsně, že by ztěží dva lidé vedle sebe tudy projíti mohli. Mezi stěny sřítil se utržený balvan a zůstal několik stop nad zemí vězeti, tvoře takto přirozeně vyklenutou branku. Vyšedše ze sluje, jsme na rozcestí. V pravo vede pěšina do rozkošného padolu, z něhož však není východu. Proto jdeme stranou opáčnou.

Zevšad cestou vystupují obří skaliska jako němí strážcové této divoké úžlabiny. Na jednom z nich spatřiti lze tajemné kruhy a znamení, a tu prý se nachází hluboko v zemi veliký poklad, pocházející z kořisti, již sem nahromadila před dávnými časy odvážná rota loupežnická. Černý pes o půlnoci prý obchází kolem. Kdo jej zahnati dovede a znamení přečte, pokladu se zmocní. Pokud vím, ještě nikomu se to nepodařilo.

Na skalistých vrcholcích pnou se k nebesům štíhlé osyky a jedle, po stěnách pak, místy opět podobu voštin majících, visí dolů bohaté trsy malin a veliké pruty ostružníku. Kolem stezky vyrůstá mladý les, který zahaluje znenáhla poboční stráně zeleným kobercem. Mezi sházenými

obrovskými kameny bují řasnaté kapradí, různé druhy lilku, vřes, houby a jiná vegetace.

Svou hrdou velkolepostí podobá se tato chodba nemálo Císařské rokli. Na chodce alespoň působí stejně uchvacujícím dojmem. Ani by člověk neuvěřil, že by příroda úbočí tak chmurně krásné vytvořiti mohla. Nejbujnější fantasie básníkova nevymyslí tolik překvapujících změn a přechodů, tolik neobyčejných, nádherných perspektiv.

Ale ještě více bizarrní, nespoutané divokosti soustředěno v Babinci, ku kterému zabočujeme z Fortny v levo postranní stezkou. Úzkým průchodem k sobě přistupujících stěn octli jsme se u nízkého tunelu skalního. Opatrně jím prolézáme — a hle, tu v celé mohutnosti před námi příšerná krása Babince. Vyvrácené skalní město — prales balvanů a zřícenin! Vichřicí a blesky zpřeražené a k zemi zvrácené obrovské balvany leží tu na sobě v divokém neladu. Těsnou, nebezpečnou stezkou po rozervaných skaliskách procházíme se ruinami a hrůza mimoděk zmocňuje se naší mysli. To vytvořiti mohl pouze zápas gigantů! Strašná, poněkud nachýlená dvě skaliska, připomínající nám svým tvarem nad obyčej věrně Trosky, vrhají na srázné okolní strže hluboký stín. Mezi skalními útržky pod balvany šklebí se černé jeskyně. Měsíc oblévá vše stříbrnou září — na skalinách bující lišejníky třpytí se v ní jako živé zlato. Rozhledu do dálky brání skaliska a pokrývající je husté smrčiny, pod nimiž z šerého přítmí kývají nám bílé kropenaté muchomůrky a žluté lišky, kterých všude hojnost. Pod pařezem, jehož ztrouchnivělá dřeň fantasticky osvětluje kolem prostírající se háj kapradí, ukázal se i skromný hříbek.

Z Prachovských skal: V Zelené rokli. Kreslil V. Brechler.

Mimovolně hledáme zrakem pod oblouky ostružin lesní skřítky, nasloucháme každému šustotu, každému hnutí — ozvěna vlastního kroku nás děsí — ale vůkol jediné nepohnuté mrtvé ticho.

Ne, přece jsme se nemýlili — větve zapraskaly, příšerný skřek prorazil vzduchem. Ještě jednou — a mocným rozmachem vznesl se nad námi veliký černý pták. Je to ohromná sova, jediný král těchto ztracených pustin. Usedla na protějším útesu a dívá se na nás svým divě planoucím okem. Její temný stín rozestřen jest po skalním srázu, podobaje se ohromnému báječnému dravci.

Uhýbáme se za nepravé Trosky. Hustým lesem přicházíme k příkrému skalnímu srázu. Před námi těsná, uzoučká chodba, překlenutá skaliskem. Nad její portálem pozorujeme ve stínu podobu lidské tváře a do balvanu vtisknutou ruku. Opatrně vnikáme do vnitř. Vítá nás šum a nepokojný ševel netopýrů, kteří tu mají bydliště. Dostihli jsme na štěstí už konce chodby a jsme před Lachmanovou jeskyní.

Jsou to vlastně tři jeskyně, které leží nad sebou. První hořejší jest přístupna, do druhé a do třetí pod ní ležící sluje neradno se spustiti. Tam kraluje věčná noc, střežíc v sypké hlíně tlející kosti předvěkých živočichů. Název jeskyně pochází od jakéhosi Lachmana, jenž r. 1848 vystoupil v okolí jičínském jako bohem poslaný prorok a nikde víry nenacházeje, později zde se ukrýval. Skončil, jak pochopitelno, v blázinci.

Na cestě zpáteční za tunelem jsme ještě vnikli do Americké sluje, prošedše pod nevysokým skalním loubím. Jiný tu ráz, úplně jiná scenerie. Vážná skaliska pnou se zachmuřeně k výši, kde spatřujeme, jako bychom se dívali z hluboké studně, hvězdnatý nebeský strop. Všude nehybný, přísný klid. Nejnádhernější partie Fortny tanou nám zde na mysli.

Po písčité pěšině vracíme se dolů. Ve Fortně v pravo mezi skalami ční proti nám egyptská Sfinx, podivuhodně věrná. Nad ní černá se hlava mumie. Dřívější stezkou pospícháme k východu. Cesta vede strží po balvanech, do nichž na příkřejších místech vytesány schůdky. Obě úbočí zarůstá les. Jen nejvyšší skaliny nad ním vynikají. Minuvše kamenné Šlikovo sedátko, za nedlouho vidíme před sebou šikmou věž, posledního to velikána Prachovských skal. Ještě několik kroků a vůkol nás prostírá se otevřená krajina.

Nejkrásnější letní noc objímá dalekou pláň. Krajní výběžky Prachovských skal, tratící se po levé straně, zdají se splývati s lesnatými Brady v jediný mocný oblouk. V pravo od kostelíčka sv. Anny vysoký čeřen, postupující k Loretě a uzavřený Velíšem, ohraničuje jih. Bílé vesničky, po rovině roztroušené, jako lesklé body třpytí se v sivě zeleném svitu luny. V dálce na obzoru Jičín, v levo Čeřovka, nad ní Zebín. Ale vše mlhavé a nejasné. —

Před námi v zahradách prokmitají dřevěné, obílené domky nedalekého Lochova. Světla v oknech již shasla. Kdesi ozval se štěkot psů. I ten utichl a všude rozložil se tichý, hluboký mír. Krásná, čaruplná noc zahalila celý kraj do své řízy, protkané hvězdami.

Ukázka z knihy*): Poesie italská nové doby.

Překlady
Jar. Vrchlického.

Giuseppe Chiarini.

Lacrymae.

dou hvězdy zářné vzduchem —
jdou nesměrností lednou,
jdou tam, kam — myslím — jednou
že vše se musí brát.

Však nevidí je nikdo,
co živým hoří jasem
jak s výše nebe časem
se řítí v zmar a pád.

Nemají otce hvězdy,
když jedna jemu schází
by bolest beze hrází
mu srdce mohla rvát!

———

Den v podjeseni chladný, vzpomínám,
a chmúrný byl, my číle
jsme zrychlili krok, ty za námi sám
šel's hlavu smutně chýle.

Já tebe pozoroval a hned vzal
tě za ruku, šel hbitě
jen s tebou. „Co ti schází?“ jsem se ptal,
„jsi bledý, moje dítě.“

Ty k veselosti bledou nutě líc,
jsi sobě nestěžoval.
„Nic, otče nic;“ však úsměvem tím víc
jsi sebe obžaloval.

———

Leč kladivo jak na štít ráz a ráz
to moje srdce drtí;
ten hezký, dobrý hoch tvůj — dí ten hlas —
je zasvěcený smrti.

*) dosud netištěné.

Proč jenom v stínu nzavřených škol
jsem tebe hynout nechal?
na vonný vzduch, na slunce v květný dol
jsem s tebou málo spěchal!

Ó kletá věda, kletá pravdy číš
i učení, teď vzlykám;
ó děti moje, neslyšte mne již,
když „učte se!“ k vám říkám!

Ta hrozná noc, ten děsný okamžik,
kdy Cino přišel bledý
a zděšený, kdy: „Běda, otče“, křik,
„náš Dante kašlal, sledy

Tam krve jsou, o bože!“ Jako vrah,
jenž na popravu čeká,
když slyší rozsudek a myslí, strach
a přelud že ho leká:

Já, který dlouho touto myšlenkou
si otravoval žití,
jsem zdrcen byl — a přec žil domněnkou:
To nemůž, nemůž' býti!

Leč bledou pak jsem viděl zimnici,
jak prsty vyzáblými
tě škrtila, jak táhla soptící
ti údy mladistvými.

Tvůj poslední jsem cítil chladný dech,
mé skráně chladit vzňaté,
co moje rety tiskly, jeden žeh,
tvé čílko ledovaté.

Pak na hřbitově nový zřel jsem hrob
a na něm samé kvítí —
a zdá se mi, že vše to z dávných dob
snem smutným musí býti!

Když na děs myšlenky té vzpomínám,
tvé ztráty, Dante můj, bol hruď mi ryje:
já říkal vždy: Můj bol to nepřežije,
bez děcka svého nechci žíti sám.

A ty jsi zemřel a já žiju, mám
ve ňadrech srdce, které tiše bije,
co zatím bolest, kterou v sobě kryje,
do marných veršů pracně jiným tkám:

A vše mně zdá se starý sen a blud
a sebe ptám se, jsem to já a zda-li
jsou tyto listy mé „chci umírat!“
ty listy s rýmy? A mne chápe stud,
stud nad sebou, že bol můj tak je malý,
že snáším žití, umění mám rád.

Michelangelo Bottari.

Kamelie.

Ty cudný květe, na zeleném keři
pln rozkoše se chvěješ
a hrdý na svou vnadu kolébáš;
čím tobě tisíc zraků,
jenž s obdivem zří na tě? Pohrdáš
ty stejně růží jako fialkou;
i lilji, hyacint i anemonku
jsi přemohl a v sponku
se kladeš bez rozpaku
do šatu dívek, zdobíš ňadra, vlasy;
těm nejkrásnějším dívkám ty jsi družka
ať plna něhy jemné
je naše láska školačka neb služka.

Z rodného stvolu, v zdobě
kde stkvíš se, nechci tebe utrhnouti;
je touhou mou, že v zlobě
se nesmí žádná ruka tebe tknouti:
žij dál svůj život, dovol na chvíli
bych směl jen na okamžik jeden, krátký
blíž přitáhnouti k sobě tvůj květ sladký.
Však, běda, jaký klam!
Kde výdechy jsou tvé a tvoje vůně?
Tož cetka a umění třpyt
můž' předčit tě a s tebou v zápas jít!
Nuž odkud tvoje pýcha
a u všech květů šílenství
ti v nepočetné jejich rodině
dát vládu nad těmi, jichž kalich vůní dýchá?

Ty's symbol výmluvný,
jenž jeví, jak se nyní chápe krása!
Jak pyšné sochy v báječné
těl pravdivosti přec nemají žití,
jak pestré obrazy,
v nichž nedostatek ducha oko cítí!
Co hudby, která hřmí, však nezpívá,

co veršů, bezpočetných slok
bez rhytmu, umění a myšlenky,
kde jenom květ se hledá,
jenž oko nasytí, však vůně nedá.

Alessandro Arnaboldi.

Hlasy večera.

(Voci della sera.)

Z tolika hlučných, velkých měst,
jichž štíhlé, strmé zvonice
jsou čarovného Eupilu
korunou bájnou, slyšíš nést
se zvonů smutné naříkání
do stínů večerních;
  A nebem jasným, bez hrází
  hvězd tisíce a tisíce
  svou rukou vzdušnou, lehkou v dáli
  ve zlatě večer rozhází,
  jenž v červánky se tiše sklání
  a uhasíná v nich.

Proč nezasedám ku stolu,
na kterém věrná lampa plá,
k družnému teplu, jež krb milý
tak tiše dýchá v plápolu,
kam silnou vůni pryskyřice
zas nový říjen snes?
  Proč nehledám ty listy zas,
  v nichž den ode dne vášeň mdlá
  o proněvěře sněmů šílí
  a starých trůnů, jejíž hlas
  vždy opakuje víc a více
  týž včera klep co dnes?

Klid všady, mlčení a stín
mé zátiší tu uspává;
i jezero hle! odpočívá,
svit s šerem hostí jeho klín,
mlh závoj nad sebou již klene,
na nový čeká den.
  Leč za vodou, kde cesta v dol
  se níží smutná, mlhavá,
  až sem se píseň vozky schvívá,
  tón její matný a ruch kol
  vždy slabší v dálce zamlžené
  shasíná jako sten.

I cítím, jak se hnula snět,
jak opouští hmyz svoji skrýš,
tož s nejjemnějším zabzučením,
a cítím, bludně, zvolna v let
jak dává se již ztrouchnivělé
lupení k nohoum mým;
Co zatím s větví hlubokých
jek slyším ostrý v noční tiš,
hlas veveřice zní mým sněním,
jež v skocích smělých, vysokých
tu bystře v let a tu zpět směle
se točí větvovím.

To člověka, to přírody
jsou hlasy: celá duše mi,
ač neví o tom, v nich se sbírá,
a smutkem drsné lahody
se zatmí zvolna jako v stíny,
jež zjasnit — marný spěch.
Přec blízko stromů v shluku
můj dům ční mezi větvemi,
tam sladký nápěv zní a zmírá
„Tam podáme si ruku!“
jejž Mozartu kdys genius
radosti v duši vdech.

Ach, proč jen člověk napořád,
ten hrdý, pyšný slávy kněz,
se zapomíná, v smutek vždycky
se hrouží s nadšením a rád,
a necítí, že nejvzletnější
tím jeho vadne duch?
Že nemá slunce zářící
dost vznětu jemu v radost, ples,
že nemůž' v zápas gigantický
bouř s rozsápanou vichřicí
jej v bojů tísni nejstrašnější
ve nový skalit vzruch!

Na horách.

(Sulla montagna.)

Říjnové slunce lichotivě stáčí
svůj lesk po měkkém hřbetu rodných hor,
a k poutníku, jenž zvolna v údol kráčí,
se Musa druží, šat za sebou vláčí,
jí závoj stíní zor.

Ty sední chaty sem tam rozeseté
jsem nechal za sebou jda údolem,
jich záhrobce, kde réva věnce plete,
i zahrádky, kde kukuřice kvete
svým žlutým chocholem.

Já mandlovníky opustil i šeré
též olivy a chmurné cypřiše,
i révu, jež se kolem srázů dere
kol úponků, jež tká si v tísni steré
nach listů v skvoucím přepyše.

A jilmy, kaštany, v změt spjatý užší
tlum ostružin a jahod svěží nach,
a trávu sžatou, jež se v slunci suší,
a tisíc semen, jak ji noha skruší,
jež rozhází co prach.

Pod nohou Eupil, jeho vlny svěží!
a pahrbky, kde lesní divý klín
hned vedle nivy rozorané leží,
dál pláně nesmírné k obloze běží,
pak azur Apennin.

A v hloubi obzoru bez hnutí stojím
jak ztracen tisknu k hrudi ruce své,
ten lokám vzduch plnými ňadry, kojím
se tichem, padám citem, duchem svojím,
kam tato poušť mne zve.

Co zatím od kamene ku kameni
jeseně dešti hojně kypící
se zdroje se skal stáčí, víří, pění
vlekouce zdrcených skal ve svém vření
svět v rum se chýlící.

A smuten volám: Blažené vy nivy,
tak plny lidí, jimž pot vlhčí skrán,
jež v nový shon vždy rozruch žene divý,
čím tady jste? Je hřbitov dálný, snivý
ta vrchů skalná pláň;

A zákon věčný, který hlodá, láme
a dešť je, ledovec a slunce, sníh,
též mění zase hory tobě známé?
I velkost upadá; vše hyne, klame!
Mé srdce smutek stih.

Však nechť zde v ustavičném stroskotání
se zvolna niží nejpyšnější sráz,
přec za povelem vyšší vůle shání
se v jiný cíl rod lidský bez ustání
a vítěz, výš jde v jas!

Ó ty, z hlubokých strží vycházeje,
jež zkouším, — rozluštit však, marný žal,
můj přijmi pozdrav, jistý zdar ti přeje,
ó člověče, kterému vstříc se skvěje
vždy větší ideal!

Giovanni Marradi.

V bouři.

(Temporale.)

Nechť Joviš v hněvu lijavec
a kroupy navrší,
smíchejte víno opojné,
sem dovnitř neprší!

Dešť šumí, vítr burácí,
do oken kroupy hřmí,
a dunění a hučení
zní vzduchem, jenž se tmí.

Dythyramb smělých výskání
zní v tyto rozruchy
a zvučné, hlasné polibky
a zátek výbuchy.

O dokavád nám může plát
nevěrných očí lesk
a dívkám všem se ve zraku
zrcadlí blesk a blesk:

My bleskům všem se smějeme,
jež Joviš navrší —
Smíchejte víno opojné,
sem do vnitř neprší!

Labuntur anni.

Ó milujme se, dívko moje,
dokavad plynou leta mládí
a mramorové tvary tvoje
ku líbání, k objetí radí.

Je svatá láska! Neodvracuj
tvář, ve které stud s bázní pučí,
na ňadrech mých svou hlavu ukryj
a mojím teplém ve náručí!

Je svatá láska! Slyš a nevěř
černému zpovědníku, dítě,
jest jednotvárné jeho nebe
bez lásky, záští, unudí tě.

Jen mezi duchy odbojnými
ve blesků moři nekonečném
Francesca a Paolo bloudí,
se tisknou v obejmutí věčném!

Notturno.

Nad tichým moře zrcadlem
stříbrnou plachtou sklání
se čisté nebe průhledné
u hvězdném plápolání
a velké oko měsíce
se směje nad vlnami,
co mezi mořem a oblohou
zde plujem v objetí sami!

Ó kterak sladký život jest
a svět pln božské krásy,
když dívám se naň prstenci,
v nichž plynou tvé zlaté vlasy,
když dívám se naň kouzlem tím,
jímž krásy tvojí svit
mne světlem celého oblívá,
že musím šťastným být!

V loďce.

(In barca.)

S oblohy padá zář olovem
na člun náš — nehne se moře.
Má milá, dusno jest — lépe je
plovat a utopit nudu a hoře.

Ó luzná moje Najado,
jen do vln svěžích spusť vlasy,
nevidíš jak tě vítají
hluboko dole zelené řasy?

Tak dávné věky viděly,
jak Galatea během čilým
prchala Jonskými vlnami
před Polyfémem záštím spilým.

Tak — k čemu však to blouznění,
co s bájí — jest hloupá a stará,
tys mladá a svěží, tys skutečnost
a v očích celé slunce ti hárá!

Lady Macbeth.

To srdce hada, ďábla, hyeny,
ó lady, vaše kruté srdce, rcete,
zda poznalo kdy lásky plameny,
noc, která blahem, zapomněním kvete?

Tu jistě lásky záchvat šílený
se zmocnil vás zmar sije, z duše kleté
vám trysknul divokými plameny
a chlípná vražda jemu byla Lethe.

Ba věru, též vás moci zulíbati
a skrotit peklo, jímž rty vaše dýší,
na bílém vašem hrdém srdci spáti —

Ó lady, pohled váš též mne by zvábil —
bůh odpusť mi! — že, bych vám dobyl říši,
starého krále Dunkana bych zabil!

Odsouzený.

Moravský obrázek od **Fr. Stránecké.**

Celičká dědina postrašena, kde kdo na návsi. Však to byla hrozná novina, kterou si lidé sdělovali! Soused Neplašil zabil Trúfalových synka. — Ale je-li pak to možná? Neplašil, ten tichý, bohabojný člověk, vrahem? Ten, kterýž by „ani muchy nezadlábil,“ zabíjet? Snad že se jim cosi snilo, či popletl se některý a blkotal nevěda co? Neplašil a zabíjet! Slyšeli jste kdy divnější, ba řekněte směšnější noviny? — A toť se jich žene celý zástup zděšených od strání, kamž se byli z dědiny vyhrnuli, nazpět na náves, a za nimi kráčí smutný průvod: Dva sousedé nesou Trúfalových Jana zsinalého na žebříčku, a za nimi kráčí Neplašil nesvůj, zraku vytřeštěného a bledý jak uhaslá svíce. —

V němém úžasu odstupují lidé se silnice ku chalupám, kudy se průvod beře, a žádný posud ani uvěřiti nechce tomu, co právě na vlastní oči spatřil.

Došli k Trúfalovým; branka se rozlítla a Trúfalová vrhla se s výkřikem divokým k bezduchému chlapci.

Neplašil se chvěje na celém těle, rty jeho se pomalu, pracně pohybují, ale hlasitého slova ze sebe nevypraví.

„Tetka,“ ptají se sousedé, „máme chlapce složiť u vás, či zanesem jej až k rychtáři?“

„K rychtáři, k rychtáři!!“ vříská Trúfalová. „Zaneste jej k rychtáři a tam hned svažte tuhle toho lotra lanem a bijte ho, tlučte ho, zabijte, jako on zabil mého Janíčka —“

„Tetka, pro pět ran Krista pána, odpusťte mi, já to takhle nemínil —“

„Nemínil's ale udělal's, bohaprázdný vražedníku, lúpežníku hanebný.“

„Tetka, dá Bůh, že je chlapec jen omráčen, složme jej tu a křisme hned! tam nebylo vody.“

„Křísiť! Křísiť praví! Jakoby se kdy vzkřísiti dalo, co pod jeho lotrovskými pěsťmi ducha vypustilo. Svažte jej, bijte jej —“

„Súsedé,“ prosebným hlasem pravil Neplašil, „ve jménu Páně, pojďte dál! Bůh se slituje, chlapec nemůže být mrtev.“

Za hrozného povyku Trúfalové chlapec k rychtáři odnášen. Zase kráčel Neplašil se sousedy hned podle něho: za ním vykračovala Trúfalová, vyzývajíc kde koho ku pomstě na Neplašilovi, a někdy ho pěstí plnou silou udeřila, ale posud se neoptala, co a jak se přihodilo.

Než došli k rychtářovým, přidružila se k zástupu i Neplašilová, nesouc nejmladší v náručí; byla tak ubledlá jako manžel její, a jata úzkostí jen zašeptala: „Pro živého Boha, jak se to stalo?“

Smutně se jí manžel do očí zahleděl, ramenoma pokrčil, maličko svislé ruce rozpřáhl a tiše odvětil: „Neštěstí!“

Vhrnuli se všichni do rychty; rychtářka shrnula rychle peřiny s lože, služebnou vypravila navážit chladné vody a zase do komory zaběhla pro hrsť peří, že je chlapci zapalovati budou pod nosem; rychtář zašel do sklípka pro líh, a potom všemožně usilovali vzkřísiti chlapce ze mdlob.

Přišla i stařenka Kotúčková, odňala chlapci podušku — kterou mu byli pod hlavu uložili, aby se na rovnu dříve vzkřísil — třela mu spánky, prsa i šlépěje líhem. Nikdo jí v tom nebránil, neboť byla žena zkušená. Konečně vzala od rychtářky jedno pérko a Janovi k nosu je pošinula. Pérko se slabounce zachvělo. „Žije!“ pravila. „Žije!“ opakovali okolostojící. „Žije!“ zvučelo celou jizbou, ohlášelo se ozvěnou po dvoře, po návsi; po všech koutech voláno, křičeno: „Janek žije!“

„Buď Bohu chvála!“ vzdechla z hloubi srdce Neplašilová a rozechvělé její rty v tiché modlitbě se pohybovaly. Manžel její ani slova ze sebe nevypravil, ale radostně starostlivý pohled, jímž na omráčeném chlapci utkvěl, a slza, která pomalu po líci osmáhlém splývala, také věstila, co nitrem jeho zachvívalo. Přítomní skoro všickni nějakým slovem potěšení své nad radostným obratem tímto projevovali, jen jediná Trúfalová lála a křičela bez ustání.

„Tetka, již přestaňte!“ napomínal ji rychtář.

„A na teho bych sa podívala, kdož by mi naříkať zapovídal!“

„S tým chlapcovi nepomožete. Děkujte raděj Pánu bohu, že zase ožil.“

„Že ožil! Že ožil! Pohybuje sa? Řečňuje? Směje sa? Utíká?“

„Tetka, ticho! Vždyť ani ještě nevíme, kterak sa to přihodilo.“

„Rychtářu, pošlite pro starého Brusíka: chlapec má zpřerážená žebra,“ pravila stará Kotúčková.

„Tryznite ho, jak on chlapca trýznil; oko za oko, zub za zub! praví písmo svaté,“ vřískala Trúfalová.

„Jestli nestichnete, vyvedeme vás ven. Neplašile, počni, jak to bylo?“

„Však víte, strýčku, koli let sa již tam žďárám v stráni, abych štěpným třešním přístojnú půdu upravil. Stromky růstly, až milo sa podívat, opatroval jsem je jako oko v hlavě, ku kolíčkům pospřivazoval, všelijak ošetřoval a k nim dohlížel. I dnes vraceje sa z rolí, povídám si: zastavíš sa na stráni. Zdáli již vidím, že sa kole stromků kdosi oplítá. Hledím, hledím a toť vyletí kolík ze země, stromek sa rozklátěn hází semo tamo, až jej toto zlopověstné klučisko —“

„A co ty jsi, darebo?“ hulákà tetka.

„Vy včil mlčte,“ napomíná rychtář, „na vás ještě nedošlo.“

„A já snad mám čekať, až sa vám zlíbí!“

„Vyveďte ju ven!“

„Nepůjdu.“

„Tož mlčte. — A co dál, Neplašile?“

„Stromek sa klátil, až ho Janek toť zachytil, o koleno přehnul a odlomil. Mne plným varem krev polila, vzchopím sa na nohy zrovna naň ho a volám: Zatrolené klučísko, necháš toho! a on zahlédňa mne chopí sa křiváka a šmík, šmík páře kůru po všech stromkách, kteréž dohmátrati může než doběhnu. Však sa sami přesvědčíte.

Mne jak by byl do živého trhal, srdce v těle sa mi obracelo a zlostí jsem sa třásl. Uchmatnu — iďa kolem — tu přelomenú třešňu a pustím sa za klučískem v skoku. On letí jak by ho z brku vyrazil a zrovna proti skalné stráni, já za ním v patách. On, — však to víte všichni — loziť umí jako koza; na to sa spoléhal, skočí vám přímo do skal, a já neznaje sa skočím za ním a tím stromkem jej švihnu po zádech.“

„Švihnul, švihnul, až mu žebra pozpřerážel.“

„Tetka, Bůh mi svědkem, že málo tak lehkých ran kdy od vás dostal. Tlúkáváte doň ho jako do rži.“

„Věrná pravda!“ shromáždění přizvukují.

„A co bych jej netlúkla, však je můj!“

„A jak dál dopadlo?“ ptá se rychtář.

„Takhle. Nezachytil jsem ho viďa propasť před sebú a toť má chyba; kdybych jej byl hned uchytil a byl bych mu vysázel tím stromkem třeba nečítaných, dobře mělo být —“

„Je ti, lotře, líto každé, která mimo padla; nelituj — však byly vydajné.“

„Líto je mi, jak jsem pravil, že jsem Janka nezachytil a teprů na dobro nezmastil; jen napřáhnu ruku k druhé ráně a tu škobrdúc letí již do skalisk. Jest-li dobrovolně seskočil —“

„Do propasti!!“ ozývá se Trúfalová.

„Či ho ruka má ještě zasáhla, to při samém Pánubohu nevím, to nechť Janek poví, až sa probere.“

„J e s t l i ž e sa probere!“

„Také nevím, jak jsem sa dole u něho octnul; jen to vím, že jsem ho ze skalisk zanesl na lúku, tam uložil a zaběhl k Strúhalově chalupě; tam neptaje se, uchytnu žebříček a běžím s ním k lúce. ‚Súsede, co je?‘ volá na mne Strúhal. ‚A Bůh mne navštívil,‘ pravím, ‚neštěstí! Pojďte se mnú.‘

On šel a i Kotal a ostatek víte. Tak to bylo a jinak nic. Na to ať mi Pánbůh dopomáhá.“

„Co včil?!“ uvažuje rychtář.

„Co jiného, půjdu k súdu a udám sa.“

„Pro Boha, nechoď!“ štká Neplašilová.

„Mosí,“ křičí Trúfalová; „sám-li sa neudá, udám ho já. Však já mu i tak připepřím.“

„Ani vy, ani on,“ rozhoduje rychtář; „já to udám sám.“

„Vy mu budete přidržovať.“

„Ani jemu, ani vám, věc půjde po spravedlivém — k čemu bych byl rychtářem? Chlapca odneste k Trúfalům a vy ostatní běžte domů!“

„Lehce rozkazovať ‚chlapca k Trúfalům“; t e n jej omrzačí a j á ho mám ošetřovať?“

„Tetka, vždyť já vám vše nahradím.“

„Nechť si jej opatruje sám."

„Když nám ho dáte, s radostí!" praví Neplašilová a vzhlednouc k manželovi, s vděčným jeho zrakem se potkává.

Janek odnešen k Neplašilům, lidé se rozešli kam kde, a konečně i Trúfalová do své chalupy pozalezla, když nikoho nebylo, kdo by jí přizvukoval nebo alespoň láni její poslouchal. Poklízela v domě jako jindy; nebylo právě na ní poznat, že se snad příliš trudí nebo svého „Janíčka" vzpomíná, jen někdy zaťatou pěstí pohrozila a zlostně zabroukala: „Však mu dám! však se mu hojně odměním! Co on mě loni měl okřikovať, abych pořád neštěkala a dětí neotloukala. Včil si zaštěknu já na něj z hruba, počkaj!"

— — — — — — — — — — — — — — —

Bylo v ten večer, než se odebíral Neplašil do vězení. Měl býti souzen pro těžké poškození zdraví, neopatrností jeho povstalé.

Hospodář manželce přikazoval, jak by si mohla těžkou starost s hospodářstvím usnadniti po čas jeho uvěznění.

Nejeden těžký povzdech tuto řeč doprovázel, a nejedna horká slza líce manželů smáčela. Co oni v takové duševní tísni dleli, tři dítky jejich nemocného Janka Trúfalova na loži ležícího obskakovaly a vesele s ním si hrály, kdežto čtvrté nejmladší peřinkami obloženo s ním na loži sedělo a veselý ten rej pozorujíc, radostně ručičkami o peřinu pleskalo.

Celičkou noc manželé Neplašilovi úzkostí ani oka nezamhouřili a když časně z rána hospodyně byla doprovodila hospodáře na rozcestí, vracela se k těm drobným dětem jako ztracena. — Pořád jí zaznívaly poslední slova jehō v uších: „Opatruj vás tu Pánbůh a ostříhej všeho zlého!" A on stále vzpomínal, co žena naposled pravila: „I tebe opatruj a povzbuď ti tam dobrodince!"

Největší starost obou byla ovšem, jak si pomohou přes nejhorší čas — totiž přese žně, kdy hospodáře nejvíce třeba. —

Neplašil stál před soudem. Právě rozsudek pronešen, jímž usouzeno mu pět týdnů vazby. I obyčejná otázka učiněna, zdali proti tomu co namítá?

„V slušnosti prosím, co bych já namítal, já jenom pánům súdcím v uctivosti děkuju za spravedlivý úsudek a žádám, by již tu opletu se mnú ve zlé nepokládali."

Soud byl ukončen a odsouzený měl hned nastoupiti trudnou cestu do žaláře. Hlava mu klesla k prsoum, ruce sklesly bez vlády podle těla, mysl zalétla k domovu. —

Viděl před sebou obraz sluneční září jasně osvětlený, slyšel zvonivé ostření kos, slyšel v duchu ostré svištění, když kosy probíhaly houští stébel a viděl klasy těžké po řadách se ukládati na půdu rodnou; navázané snopy se kupily, při veselém zpěvu všech dělníků odvážel je potah do stodol, hudba vesele o dožinkách hrála, chasa výskala, každý jásal, že Bůh tu tvrdou, mozolnou práci celoroční hojnou úrodou požehnal, každý se těšil, že po vymlácení opět kousek perně dobytého chleba vlastního hladovým dětem rozdělí; jen jeho dobrá tichá žena stála před stojatým ještě obilím, obklopena čtyřmi dítky a plakala usedavě. Nastanou-li plíště, povyroste-li zrno, čím ty děti přes celičký rok uživí? — Jen kdyby směl přes žně domů!

„Přes žně domů —“ zaslechl v tom jako ve snu pronésti cizím hlasem; nivy domácí, vroubené horami i lesy zelenými, mžikem zmizely, před ním stůl zeleným suknem potažený a za ním soudci sedí. Přetřel si Neplašil čelo dlaní, aby se zpamatoval. Ale jak se mu jen vedralo do sluchu to o těch žních?

„Jakube Neplašile, neslyšel jste?“ praví nyní zvučným hlasem předseda. „Tu pan sudí,“ ukazuje po pravém boku, „za vás se přimlouval za odročení trestu, abyste žně ještě doma strávil, a my jemu všichni přisvědčili. Bude-li vám tedy tak příhodněji, můžete trest nastoupiti až po práci nejpilnější.“

Neplašil stojí jako zkamenělý, s rukama spjatýma hledí k soudcům a slova nepromluví; jen slza za slzou, bohatá jako hrách, řine mu na halenu. Ale i leckteré jiné oko se zarosí a ten který soudce kvapně odchází, snad aby pohnutí své zatajil. — Neplašil sotva se probral, aby „Pánbůh zaplať!“ za ním zavolal.

Pak rovnou cestou k domovu zamířil. Lačný vyšel ráno, lačný se večer vrací. Hospodyně byla dítky uspala, sedí na lavici při stole, hlavu o roh opírá a tiše pláče. Tu zazněl z nenadání ode dveří hospodářův hlas:

„Pozdrav tě Pánbůh, Margítko!“

A ona radostným leknutím vykřikla.

„To's *ty* mne vymodlila, Bůh mi vzbudil dobrodince; pustili mne na žně domů.“

Co tu útěchy, co vděčné radosti! Málem by byli manželé skrovňoučké večeře zapoměli, která posud nedotknuta na stole stála. —

Zase seděli spolu jednou při večeři a tentokráte již podpopelnice z „nového“ na stole leží; na chvat semleli, než hospodář na trest odejde, aby se s nimi zaradoval nad sporou letošní a živnou moukou. Klidněji než před několika týdny o všem rozmlouvají, hospodář nejednu zase radu udílí a konečně se ptá: „Už obeschla?“

„Věru že a je nad sníh bílá.“

„Dobře's jí podestlala?“

„Ba no, celou otep, vždyť máme slámy do Boha.“

„Nechť sa jen neumaže, zaskoč ještě do stodoly a přihledni, potom ulehnem.“

Hospodyně vše shledala v pořádku a protož ulehli brzo ku klidnému spánku.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ve městě chystal se soudní rada R. k odchodu do úřadu. Když na síň vykročil, stál před ním rolník v bílé haleně. Z pod haleny na prsou rozevřené vyhlédala husí hlava sněhobílá se zobanem jako z koralů.

„Vzácný pane súdci, nemějte mně za zlé,“ počal rozpačitě venkovan, „přišel jsem dnes nastúpiti trest, a tož má žena vzkazuje vám ‚Pánbůh zaplať‘ a toť tu babulku — jakože ctí a darem — vaší panímámě — já — já bych tu už dávno byl býval, ale jmena jsem nevěděl — byl jsem tenkráte, když jste mi odročení trestu vymohl, jako zmatený — ale chvála Bohu, dnes jsem vás našel.“

„Ale člověče,“ mrzí se rada, „co vás to jen napadlo? Běhá tu po domích s husou, ptá se po mně a do daremných řečí mne přivádí.“

„Já? Bože uchovej!“ zaříká se Neplašil.

„A kdož jiný? Hnedle plné město bude řeči, že jste mne podplatil.“

„Vzácný pane súdci, vždyť temu, kdo by tak bezbožně lhal, hned by mosel jazyk zdřevěnať.“

„Myslíte, že je každý tak poc — bláhový jako vy? Již jen běžte, běžte a déle s tou husou nezlobte.“

„Vzácný pane —“

„Konec a dost!“

„Vždyť neračte ani vědět, jaké dobrodiní jste nám prokázal —“

„S Pánembohem!“ Rada chvátá se schodů.

„Vzácná paní —“

Manželka rady R. kroutí záporně hlavou.

„Ale taková babulka — nestojí to za řeč —“

„Jděte s Pánembohem a doma pozdravujte.“

Dvéře se zavřely a rolník stojí sám. Hledí na babulku sněhobílou a rozpaky rostou, co s ní? Jak se s manželkou těšili, že něčím dosvědčí, že nejsou nevděční, a nyní — ještě prý by lidé řekli, že soudce podplatil. Rozvažuje stále, přemýšlí. Těžko jest mu vpraviti se v myšlenku, že babulku zde nenechá. Ale toho dobrého pána za to, že mu z útrpnosti k odročení trestu přes nejpilnější čas dopomohl, toho pána do „klebet“ přece nepostaví.

Tiše a na mysli skormoucen nastupuje Neplašil zpáteční cestu, za to babulka dala se do hlasného kýhání až se síní rozléhalo.

Polekán zachycuje rolník korálový zoban a „ždgá“ jej i s bělostným hrtánem moci pod paždí, aby pana súdcího do zlopověstných klebet nepostavil.

— — — — — — — — — — — — — — —

Jaro se rozvíjí, slunce se usmívá, příroda slaví vzkříšení ze spánku zimního po dolech, po nivách, po horách — všude, kam oko zasahuje. I v chrámích Páně zaznělo velebné „Haleluja!“ a dům od domu, statek od statku hlásky dětské prozpěvují:

Hody hody o provody
dej červené vajíčko.“
nebo: Vzkázal tkadlec i tkadlčka,
byste dali dvě vajíčka a. t. d.

a tenkráte stál opět rolník v bílé haleně před bytem rady R. a ze zánadří vynímal tré červeňoučkých vajíček, ale jak překrásně, jak umělé rejsovaných! U prostřed každého snopek žita povázaný místo povřísla stuhou s vlajícími konci a na ní nápis: „Bůh popřej zdraví a dlouhá leta!“; na opačné straně srdce plamenné, k němuž se dvě holubice sklánějí, a kolem všude hojnost květů pučí. Tak na dvou vejcích rejsováno; na třetím ptáci poletují nad košatými stromy, pod nimiž jezdec na bujném oři na vlídný pozdrav kloboukem máchá.

„Vzácný pane sudí,“ prosí, „přijměte tyto vajíčka pro vaše dítky. Tyto s holubičkami jsú pro dívčičky a toto pro synka. Jak jsem uměl, tak jsem je vyrejsoval.“

„Neplašile, ani těch přijat nemohu.“

„Ani těch!“ leká se rolník. „I z teho by lidé klebet nadělali?“

„Možná, že i z toho. Jak jste si zasloužil, tak jste byl potrestán; mně ničím povinen nejste.“

„A kdož mně, vzácný pane, úrodu, o kterú my sedlšti po celičký rok sa ošťáráme, zachránil než vy?“

„To sem nepatří.“

„A hnul-li sa který z ostatních, než jste vy, vzácný pane sudí, připomenul? A to bych mohl kdy zapomenút? Když z teho i s ženú a dětmi završdy trávím? A ani za zbla ničím odvděčit bych sa neměl?“

„To ne; vzpomínat můžete, to vám zabraňovat nemohu.“

„Už vím,“ praví Neplašil hlavou přisvědčuje, „vy, taký spravedlivý pán, nemůžete sa ‚špinit‘ s odsúzeným. Opatruj Pánbůh a odplať to dobrodiní vám i vašim dětem!“

Smutně kráčí po schodech dolů a neslyší za sebou slova: „Tak ne, Neplašile, tak ne —“

Opakuje jen stále: „Už vím, už vím —“ stírá slzu z oka a odchází.

Ballada o zvonu.

Od

Bohdana Kaminského.

Zvon v přítmí věže visí
a jak ten vítr táhne,
v něm zašlé písně křísí.

Já nevím, jak to bylo — v temnou noc
se rozezvučel tenkrát jeho hlas
a volal úpěnlivě o pomoc
a kvílivě se tichým šerem třás'.
Já nevím, jak to bylo; mně jen děli,
že náhle vzplanul obzor zkrvavělý
a pokřik „hoří!“ budil spící ves.
Zněl rachot dřev a křik a pláč a ston —
a kouře sloup se tyčil do nebes —
a v tuto vřavu s věže volal zvon.

Teď v přítmí věže visí
a jak ten vítr táhne,
v něm zašlé písně křísí.

Zde pod věží — je tomu dvacet let —
křik onen zněl, dech ohně žhavý táh'
a žena chudá na ten drsný svět
čekala kohos v těžkých mrákotách.
A přišel dřív — a „zemře záhy“, řekli, —
tak slabým byl. Jen matky pohled změklý

lpěl na něm dlouho . . . „Cos to přines' nám?“ —
tak šeptala, proud slzí v oku stál.
A vynesli je, — dohoříval trám,
jen zvonek ještě nocí volal dál . . .

Teď v přítmí věže visí
a jak ten vítr táhne,
v něm zašlé písně křísí.

Jak řek' jsem, tomu roků dvacet už.
Těch dvacet let! A malý bledý hoch
jak topol vyrostl; teď statný muž
svou prací matku starou živit moh'.
A divoký byl, jako nikdo tady,
číms neznámým plál jeho pohled mladý —
a říkali, že není ani z nich,
byl nezkrocený, zahýřil si rád —
Leč div, muž drsný jako dítě ztich,
když slyšel tichem zvonek s věže lkát. —

Zvon v přítmí věže visí
a jak ten vítr táhne,
v něm zašlé písně křísí.

A matka říkala: „Bůh duši spas,
co chce ten zvon a proč se celá chvím?
To jak by dítě lákal jeho hlas —“
A zatím Józa retem zvášněným
a celou duší líbal mladé čelo
a dívčí skráň a jeho srdce chvělo
se blahem nepoznaným. — Západ plál
a rozléval jí záři po skráni,
kol kolem hluboký dech svatý vál,
a s věže tiše znělo klekání.

Zvon v přítmí věže visí
a jak ten vítr táhne,
v něm zašlé písně křísí.

A jak ten vítr táhne, prchá den
a noc a vše. — A tou, jíž tak měl rád,
kdys viděl, že je bídně podveden,
na jiných prsou zřel ji jedenkrát
a zraky se mu zalévaly krví — —
A nežli jitra zážeh vzplanul prvý,
nad hlavou soku rudý plamen šleh';
zas pokřik „hoří!“ šerem noci táh'
a s věže staré opět po létech
bil úzkostlivě zvonek na poplach . . .

Teď v přítmí věže visí
a jak ten vítr táhne,
v něm zašlé písně křísí.

A jak ten vítr táhnul v chudou ves,
dál šířila se, dále rudá zář,
na slední chatrč divý požár kles' —
a kdosi vykřikl: — „Tam prchá žhář!“
Jak smečka zuřivá za štvanou zvěří
tu divá tlupa za ním spěla šeří
a u zvonice vypáčili v ráz
zavřená vrátka —: s mrtvým zrakem on
tu v šerém vzduchu visel za provaz —
a nahoře se vichrem klátil zvon . . .

Teď v přítmí věže visí
a jak ten vítr táhne,
v něm zašlé písně křísí.

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Skvostná čapka v rukou panošíka
spočívá; s ní kypí péro řásné
a kde s lemem zlatým brk se stýká,
zaskvívá se klenot sponky krásné:
drobné granáty tam jiskrou hravou
upřádají hvězdu rudožhavou.

Jeho prst si s lesklým šperkem hraje
a zrak často do klína se smeká
na ty lesky, pýchou plápolaje.
Ztajila mu tráva sadu měkká
kroky chodce teskného, jenž za ním
v otevřené brance nyní stanul.
Hoch se bavil dále sněním, hraním,
i zpěv přitlumený se rtů svanul:

Daleko na Jutském břehu,
na výstupku skalných lad
v šumu vln a vichrů šlehu
strmí otce mého hrad.
V jizbě vrčí kolovrátky,

venku slyšet racků smích, —
zpomínka mi kyne zpátky
v teplo loktů mateřských,
odkud spěl jsem v cizím roji
za královnou svojí.

Sestry mé si tamo hrají
s lasturami pod skalou,
jasné vlásky proplétají
maceškou a fialou,
bratři moji za kořistí
pouští v oblak sokola,
meče brousí, přilby čistí,
s vínem roh jde do kola —
Mne tu služba tichá pojí
ku královně mojí.

Ať se bratři těší zbraní,
sestry píseňkou a hrou —
Vlídný zrak mé jasné paní
mou je slastí veškerou.
Zaslechnu-li šelesť kroku,
pod nímž blaho rozkvetá,
srdce moje v rychlém skoku
v ústrety jí zaletá,
touží v sladkém nepokoji
po královně svojí.

Když se na rtu milostivém
slunný úsměv rozlije,
dlaň se zachví milým kyvem
jako vánkem lilie:
vichorem jí k noze spěji
nedočkavě na ten kyn,
vyhledal bych k těše její
perlu skrytou do hlubin,
démant v horských skřítků znoji
pro královnu svoji.

Však též ruce tyto jednou,
uchopí luk, meč a štít,
těžkou přilbu v čelo zvednou,
budou smrt a zhoubu sít.
Jako vichr na komoni
poletím, kde slávy hlas
do třeskotu kopí zvoní:
Valkýry mne skryje vlas
pokleslého v lítém boji
za královnu svoji!

Vyrušen v tom blízkým šustem, vzdechem,
panoš ohledl se, povstal spěchem.

Strange však, na stupeň k vody lemu
volně usadiv se, pozval hoše
vlídným pokynem, by sedlo k němu.
Blahosklonně ptá se vlekonoše
po všem, co se kolem kněžny děje,
pozorností pilnou provázeje
všední příhody a rozmary.
A hoch dosti vypravovat může:
vždyť den celý kolem Dagmary
poletá jak motýl kolem růže.

Teď mu sděluje, jak pluli včera
po jezerní pláni za večera:

„Král a kněžna pod nachovým krovem
spočívali spolu v zádi člunu
na sedadla rouše brokátovém.
Skald jim ku potěše harfy strunu
často rozechvíval umnou rukou
v bolnosladkou píseň libozvukou.
A když ustával, jen vesla tepot
mísil se a vlnek snivý šplun
v milostný pod baldachýnem šepot.
Lehce kolébal se skvostný člun
po hladině vodní; na té hrál
místy odlesk výhně zlatorudé,
v nížto západ proměnlivé plál.
Světla kouzelná se chvěla všude,
kam jen spěly opojené zory:
Od oblak, kde rubín s topasem
stíhaly se vábným zápasem,
žár ten splýval na lesnaté hory
a slal hájům do třepetných listů
tu dešť granátů, tam ametystů.
A dál od studnice těchto září
jevily se chlumy vlnité
jako v lehkém fialovém šláři,
ještě dál jak modrem ovité
až pak halily se zadumaně
v temné stíny na protější straně.
A zde uprostřed té vodní nivy
v oněch čarolescích rudoskvělý
strměl hrad jak báje výtvor smělý —
zřeli jsme krás netušených divy!

Zrakům žasnoucím se objevil
kraj ten známý v rouše pohádkovém,
že sám kníže časem ulevil
vytržení svému vzletným slovem.

Tak jsme pluli. Kněžna skrání
přitulena choti k ramenu,
zrakem těkala po vodní pláni.
Tu ve světel čárných mihotání
drobnému jsa roven plamenu,
stulíku květ nad okrouhlým listem
blízko lodice ve brodu čistém
zasvítil se jako ryzí zlato.
‚Hle, jak sličný květ!‘ z úst kněžny vzdechem
splynulo a v okamžiku nato
ruka moje z člunu vyhnutá,
urvala květ bleskurychlým spěchem.
Než v tom prudkém hnutí s rohem vesla
sponka čapky málo přitknutá
setkala se, do hlubiny klesla.
Nedbaje té ztráty podal jsem
kvítko kněžně. Ono blahosklonně
přijala je a pak s úsměvem
sáhla k ňadrům po zářivé sponě,
která zdobila tam pláště řasu.
‚Nahradím ti, co jsi ztratil pro mne!‘
pravila i sama za okrasu
přitkla mi šperk tento k čapce skromné.

Viz ten skvost! Jak milo zraky pásti
na té něžné hvězdě rudoskvělé
z granátů; to z útrob její vlasti
krve krůpěje jsou zkamenělé — —“

V rozčilení mocném Strange sáhl
po panoší čapce, sponku stáhl.
Domnívá se hoch, že šperku krása
žhavé oko rytířovo zžásá,
že jej mocí neodlučnou baví
jisker červených roj mihotavý,
že svým leskem třepetným jej slní
a teď jemnou vláhou zrak mu plní.
Ale jiné myšlenky a city
nade skvostem, k němuž hlavu kloní,
duší Strangovou se rojí, honí
jako plaché kaménků těch třpyty:
Tato ruměnná stolístka světla
v ráji, nedostižném jemu, květla

a ten eden v její drobné listy
nadýchal své vůně éther čistý.
Tato hvězda jiskřivá se skvěla
v nebi jeho snů, tam ve úkrytu
ňader andělských se družně chvěla
každým hnutím líbezného citu . . .

Drahnou dobu Strange zadumaný
hvězdu granátovou prsty svíral,
otáčeje klénot na vše strany
na hru jisker dovádivých zíral.
K posledu sňal baret svůj a hbitě
šperk, jenž tam se míhal v rudém svitě,
s něho stáhl, zatknul tuto sponku
za obrubu čapky panošovy
prováze je rychlý pohyb slovy:
„„Z rubínů ten květ na zlatém stonku
velikostí, leskem, hvězdy tvarem
srovnává se s královniným darem,
ale nad ním povznešen je cenou —
valný zisk ti vzejde šperků směnou.““

Avšak panoš výměně se brání:
„Ne, mně dražším lesk té chudší hvězdy —
vždyť mi bude připomínat vezdy
Dagmařinu přízeň její plání.“

„„Dražším ti ten skvost — Nuž, přidám zaň
ještě zlata hrsť!““ A Strange z pasu
měšec vyškubnul a jeho dlaň
plna vábivého peněz jasu
k pážeti se vzpjala.

Však ten vrtí
zlatorusou hlavou. „Ne — ne, pane!
Šperk ten drahý nevydám leč smrti.“

Hněvem oko Strangovo teď plane.
Čapku panoší, k níž vlastní zdobu
připjal prve, chlapci na klín vmetl
s měšcem plným; skokem prudkým vzletl
a hlas věstil podrážděnou zlobu:
„„Mým být musí, musí tento skvost!
Musí, chlapče! Přízeň královnina
nových darů popřeje ti dost.““

A šperk hochův pevně na hruď vina
Strange sestupuje chvatně dolů
k jezeru, kde člunu přída šedá
z rákosiny husté povyhledá.

Nedbá, že hoch v nevoli a bolu
za ním kvapí, za obrubu roucha
chytá jej a hledí vyrvat sponu —
panošových proseb neposlouchá,
nedbá jeho výčitek a stonů.

Unikl mu Strange rychlým krokem,
na člun lehký přenesl se skokem —
odrazil jej veslem ode břehu —
člun se rozkolébal v pěny sněhu.

„Vrať mi skvost můj!" páže s břehu kvílí.
Nadarmo. Člun letem dále plyne
a v něm Strange chmurné čelo chýlí
nad sponou, již ruka k srdci vine.

„„Vrať mi skvost můj!"" Hlas tam hyne lkavý.
Měšec, jímž hoch mrštil rozhořčeně,
o člun zazvonil a zmizel v pěně —
Strange nepozvedl ani hlavy.

Zrůzněny jsou bledé tváře rysy,
v čelo vlasy rozcuchané visí,
jimiž větřík dovádivě zmítá,
na prsou mu z ruky pevně spjaté
rudá záře granátová svítá.
Jako plavec báje rouno zlaté,
unáší si chvatně s ostrova
prostý šperk a časem zrak se nítí
hledě do hrsti, kde luzně svítí
jiskřící se hvězda nachová,
a zas, potěšiv se z její krásy,
k srdci vine ji jak hvězdu spásy!

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

II.

V činoherním repertoiru Národního divadla objevily se dosud tyto provozované kusy: Adámkova „*Salomena*", Bozděchovy „*Zkouška státníkova*" a „*Světa pán v županu*", Stroupežnického „*Zvíkovský rarášek*", Šubrtovi „*Probuzenci*", Vrchlického „*Smrt Odyssea*" i „*V sudě Diogenově*", Delavigneův „*Ludvík XI*", Jeřábkův „*Syn člověka*", Kolárova „*Magelona*" a Shakespearův „*Sen v noci Svatojanské*". Mimo uvedené vyskytly se ještě tyto hry o představeních odpoledních: Klicperův „*Rohovín čtverrohý*", Pipichova „*Z české domácnosti*", Sokolův „*Starý vlastenec*", a Šamberkovy „*Tyl*" a „*Jedenácté přikázání*".

Když asi před sto lety vyzván byl autor Minny von Barnhelm a Hamburské dramaturgie, aby převzal místo dramaturga u „národního divadla" v Mannheimu, vyjádřil se v dopisu ku svému bratrovi sarkasticky, že „křik, který se tropí o německém divadle národním, není než pouhý vítr", touže nemálo do smutných poměrů německého divadla, jemuž se nedostává takořka všeho, aby slouti mohlo národním: i původních her německých, i sboru opravdového, vzdělaného umělectva výkonného, i konečně pravého porozumění věci v obecenstvu. „Národní divadlo v Manheimu" dokládá rozmrzele, „nemá aspoň jiného významu, než-li že na něm ‚agirují' samí krajané falčti."

I kdybychom o poměrech svých domácích chtěli uvažovati co nejstřízlivěji, toho vysvědčení sobě neupřeme, že okolnosti, za jakých my octli jsme se na počátku svého divadla národního, jsou daleko utěšenější než byly tehdy v Německu. Těch dvacet let, které nám bylo činiti přípravy k dílu, využili jsme dosti svědomitě. Máme řadu her původních už tak statečnou, že s ní směle odvážiti se můžeme na vyplnění celé saisony a že nám netřeba k cizině obraceti zraků než se zřetelem co nejvybíravějším. Smysl pro umění divadelní osvědčuje naše obecenstvo způsobem vzbuzujícím nejlepší naději a také na chválu našeho herectva lze pověděti víc, než-li že by své kvalifikace pro české divadlo národní bylo dosáhlo jen „českým krajanstvím". Dosavadní české kritice divadelní dlužno osvědčiti, že přese všechnu útlost, křehkost a přímo nedotknutelnost forem, do jakých české umění dramatické v prvopočátku klíčilo a na něž ji bylo stále a co nejšetrněji se ohlížeti, přece dovedla dostáti přednímu úkolu: vychovávati obecenstvo a v umělectvu výkonném probouzeti hlubší a věcnější pojímání svého povolání. Vychovala nám herectvo, které je pro umění svoje nadšeno, které neleká se ani požadavků nejpřísnějších a o němž dnes naprosto neplatí příkrá slova, jimiž zmíněný kritik německý pronesl se tehdy o herectvu německém, že má

pro divadlo národní jen potud smysl, pokud ono může mu poskytovati doživotní příjemnou existenci.

Ač od otevření Národního divadla uplynuly již dva měsíce, celá třetina saisony zimní, není o pravidelné činnosti umělecké pořád ještě řeči. Jsme neustále ve stavu výminečném, ohromné účastenství venkova způsobilo, že je pořád ještě obecenstva dost, jež čeká „na první návštěvu“; také nepravidelný zahajovací repertoir, jaký z piety vlastenecké předustanoven, není dosud vyčerpán, tak že jak na scéně a za kulisami, tak i ve hledišti jakýsi nepokoj slavnostní neustoupil ještě pravidelnému klidu. Nad to dlouhá řada pohostinských her slavné zpěvačky Turolly, smluvená před rokem a vsunutá právě v dobu divadelně nejživější, citelně tísní a přerušuje pravidelnou činnost uměleckého ústavu. Vzácný host vystupuje v kusech, jež na ten čas byly by zůstaly mimo repertoir a které tudíž dlužno na úkor běžné řady v novém domě ne-li nově studovati, aspoň nově upravovati, kterážto okupace místa i času nemůže vypadnouti na prospěch představení činoherních. Zkoušky se obmezují co do počtu i důkladnosti, přípravy se překvapují. Na štěstí, či přirozeným chodem věcí počíná si obecenstvo velmi shovívavě. Jeť příliš zaměstnáno, pozornost jeho mnohými ohledy roztříštěna a hlavně nezvyklá ústrojnost výpravy působí, že vlastní hře a výkonům věnuje se prozatím jen jedno oko. Až budeme v novém domě jako doma, až se budou večery střídati předměřeným tempem a veliký stroj se rozjede plnou silou, pak teprve bude lze ohledati situaci a spolehlivě zjistiti, na kolik se zvedlo umělecké niveau nynějších poměrů u porovnání s minulými.

Tytéž neurovnané poměry a zvláště okolnost, že venkovské obecenstvo, přijíždějící po divadelních vlacích, objednávalo šmahem představení operní, byly příčinou, že se zdálo, jakoby činohra v novém domě byla se ocitla v jakémsi podruží opery. Vykazovala méně večerů a zejmena v odbývání zkoušek bylo jí prý bojovati s nemalými překážkami. Bodrému venkovu není se diviti, že tak houževnatě se hlásí k hudebnímu praporu. Většina hostí odhodlává se k divadelní návštěvě hlavního města ne tak z potřeby uměleckého požitku hlouběji pociťované, jako spíše ze zvědavosti, a nákladnější produkce operní je na venkově povždy zjevem vzácnějším než představení činoherní, které jednotami ochotnickými a kočujícími společnostmi po všech vlastech dosti je rozšířeno. Kdyby časem mělo dojíti na divadelní vlaky *pravidelně* pořádané, nastala by ovšem ředitelstvu povinnost, sjednati takový řád, aby ani činohernímu, ani opernímu ústavu nebylo jednáno na úkor. Není pochyby, že kouzelná moc hudby a lesklý povrch operních představení spíše se zamlouvají širokému obecenstvu, ale dlužno i dodati, že tyto dojmy nepronikají hloub do duše a že snad právě pro tu hravost a povrchnost, nevyžadující nižádné námahy, jsou pohodlnému množství tak milé. Proniknouti v tajemství hudby, osvojiti si tolik odborného vzdělání, abychom dílo a výkon hudební sledovati mohli nejen sluchem, leč i pátravým a vědomě srovnávajícím vnitřním okem, je pochod tak složitý, spojený s tolikerou i vědeckou abstrakcí, že jej předpokládati lze jen u nejmenší části obecenstva. Ostatní tlum obecenstva nemá než požitek trpný, neuvědomělý, požitek onoho neodolatelného sic, však polo primitivního

a polo opojného druhu, jakému podléhá i had vylákaný z úkrytu zvukem flétny. Naproti tomu, skladba i umění činoherní jsou diváctvu v podstatě sice bližší a přístupnější, požitek však poskytují za cenu námahy poměrně daleko větší. Tu nestačí blahostně zabořiti se do sedadla a bezstarostně pásti ucho na zvucích lahodně vzduchem vířících, nehledě k tomu, unikl-li který pozornosti. V činohře od vyhrnutí opony třeba napnouti všechen smysl, polapiti každé slovo, v duchu konstruovati děj, který básník předvádí, nezapomínati, co v minulém aktu napovězeno a ohlášeno, a vyčkávati i zvídati, kterak v následujícím bude rozřešeno. V činohře účastní se obecenstva větší část vniterně a velmi živě. Účinek je hlubší a platí-li dosud zásada, že divadlem možno lid vychovávat, platí zajisté v míře mnohem větší o činohře, než o opeře už proto, že ona svou *látkou,* kterouž poskytuje sám život lidský, zdá se pro vychování názorné jako stvořena. Však právě, že se do přízně divákovy nelichotí bez jakési námahy s jeho strany, je u lidu méně oblíbena. I duševní hmota je líná, jako fysická.

Z té příčiny bylo by velmi pochybeno, kdyby měla se na ústavu našem zahnízditi zásada, že dlužno opeře věnovati pozornost větší proto, že obecenstvo jeví k ní větší účasť. Prozatím nejsou obavy toho směru odůvodněny a bohdá nebudou. Nesrovnatelnost obou uměleckých zájmů je sice tak podstatná, že vedla k dokonalému rozštěpení mateřského ústavu původního ve dvé samostatně pobočných všude, kdekoliv šlo o dosažení uměleckých cílů nejvyšších. Dokud nám však nelze pomýšleti na postavení nového zvláštního domu pro činohru, bude vždy zůstaveno věhlasu a vůli dotýčného řiditelstva, aby rovnováha hodnot obou směrů na ústavu našem nikdy nebyla porušena. Jazýček na váze odchyluje se, jak jsme vysvětlili, přirozeně od misky, na níž položen prospěch činohry. Nynější řiditel je sám básníkem dramatickým a kdyby i nebylo veřejných osvědčení s jeho strany, bylo by přece nadíti se, že založí všechen intellekt a celou tíhu své autority, aby zabránil opětování se poměrů, jež druhdy uvrhly činohru na ústavu našem v tak bědné podruží. —

Z uvedené svrchu řady vidno, v jak rozhodné převaze nachází se počet her původních nad přeloženými. Byť i číselný výraz poměru během saisony valně se změnil, tož nepochybujeme, že zvláštní zřetel k literatuře domácí zůstane nadále vždy zásadou vůdčí. Podobná slova opakována sic ve všech divadelních přehledech po celé minulé desítiletí, zůstávala však neunavně pouhým zbožným přáním, jež nedostatkem všelikého ohlasu s místa rozhodujícího téměř vzbuzovalo útrpnost.

Nynější hotovost a výbava našeho ústavu divadelního oprávňuje k nadějím mnohem podstatnějším. Původní produkce v zahajovacím období vydatně se osmělila a poněvadž poměry zaručují spisovatelstvu za práci i hmotnou náhradu důstojnou, kteroužto okolnost nikdy není radno podceňovati, lze od chvíle otevření Národního divadla v produkci dramatické spisby očekávati čilejší ruch. Nedá se upříti, že dosavadní dramatická literatura česká má jednostranný ráz. Převážně, ba skoro výhradně vykazuje látku historickou. Příčiny zjevu toho nebudeme ohledávati. S nápadnou ostýchavostí vyhýbali se dramatikové čeští do dnes české přítomnosti. Moderní jeviště však bez takovéhoto, takořka živoucího repertoiru obejíti se nemůže. Historická látka povznáší, postavy

a zápletky přítomného, skutečného života však především *baví* a pro toto hlavní hýbadlo divadelní kratochvíle bylo nám dosud dobíhati až do Paříže a do Němec. V tom ohledu mnoho sobě slibujeme od nastávající nepochybně spisovatelské konkurence. Jediný šťastný počátek, zasáhnutí smělé ruky do živého masa naší společnosti a naše divadlo zahájí netušený dosud rej činnosti samostatné, od ciziny nezávislé. Vždyť pozorujeme od několika let týž úkaz ve své literatuře novellistické, byť ne dosud v románové vyššího slohu. Tanou nám na jazyku některá jména, od nichž najisto slibujeme sobě šťastný počinek a jež moudře zatajujeme jen proto, že bývá úloha proroků vždy choulostiva.

I pro umění dramatické samo má repertoir původní význam veliký. Hercům nastává povinnost a nezbytí, mimo vliv vzorů a tak zvaných tradic role jim připadnuvší samostatně *tvořiti*. V žádném umění nehraje vzor, šablona a napodobení úlohu tak dotěrnou jako v hereckém. Manýra, pojetí, provedení herecké šíří se rychle a bezpečně jako nákaza z končiny do končiny. Řekněme, že některá velká úloha stvořena v Paříži. Představení je přítomno deset, dvacet představitelů cizích. Než se nadáš, dává se táž role, v téže façoně na hlavních jevištích kontinentu a odtud tímže pochodem šíří se do nejposlednějších koutů. Nadšený divák v parterru některého zastrčeného divadla utleskávaje si ruce do zápalu a mozolů nemá tušení, že se obdivuje pouhé chudičké kopii. Je známo, že se Hamlet do dnes dává po celém téměř vzdělaném světě a s malými odchylkami v tom pojetí, jak jej před sto lety předvedl veliký Garrick. Mnoho zaviňuje i šablonovitost rolí, jež namnoze v různých kusech na sebe upomínají. Herec vidí vzor nějaké role a vypraví deset rolí jiných v téže manýře, často, snad ponejvíce nevědomky. Nic neprobouzí napodobivost tou měrou, jako vzor herecký, snad už proto, že sama podstata toho umění založena je v nápodobivosti.

Proto repertoir většinou původní měl by blahodárný, vychovávací vliv na naše herce. Zůstali by poukázáni na sebe, na vlastní tvořivost a vynalezavost a na původní studie života, zejmena při hrách, jichž látkou je skutečnost přítomná. Zajímavý doklad, jak herec roste při tvoření samostatném, viděli jsme na panu Šmahovi v úloze *da Ponty* v Adámkově Salomeně. Role velká, obtížná, vykazující řadu nezvyklých momentů. Od večera k večeru bylo pozorovati, jak herec vnikal do hloubky. Na poprvé vykazovala úloha dosti temných míst, jež se buď ztratila, buď zůstala nepochopena. Ale těch s každým představením ubývalo a nyní nezůstává snad už jediná podrobnost karakteru bez interpretace. —

Prosíme ještě o malé strpení.

Čtenáři „Květů“ znají obsah veselohry „V sudě Diogenově“. Kus vyvolal jakési hnutí i mimo rayon čistě divadelních úvah. Šlápnuto v něm dosti nešetrně na onu vlečku zevnější, umluvené mravopočestnosti, kterou se tak ráda ohání i potměšilá chlípnost, aby ve zvednutém oblaku prachu ukryla pravou, mravní dekolletáži. Tu třeba promluviti rozhodné slovo. Ne proti námitkám upřímně míněným, jaké pronášívají dobré, opravdu počestné duše, které jsou proti každému sáhnutí „do živého“, ať se děje kdekoliv. Těm-li se něco nelíbí, vyhnou se, zalezou za svou teplou pec, vedou svůj ctnostný život dál a nevyzývají diskussi.

Ale proti té ctnosti, která se ničeho tak neleká jako slova, která sice zná skutky, přiznává se k nim a dopouští se jich, ale slyšeti o nich nechce a vždy jen volá „pst! pst!“ a „nesmí se říci“; proti té horlivosti, o níž už Molière řekl, že má cudnější uši, než celý ostatní povrch těla, třeba obrátiti se. Vždyť nikdo nehájí sprostotu. Nikdo neupírá, že jsou slova a látky, které vstupujíce do společnosti abychom nechali venku, žádá slušnost, jako žádá slušnost, abychom před cizími dveřmi otřeli boty, přicházíme-li z ulice. Také nikdo nekáže mravy podle názorů řecké mythologie. Ale jiná je, malovati obraz Adama a Evy, a opět jiná, procházeti se osobně na trhu s fíkovým listem. Někdy může býti nahota krásná, někdy užitečná a jindy opět nezasluhovati než policejního zakročení. Někteří však nechtějí rozhodně činiti rozdílu, pýří se uměle při pohledu na vyhrnutý rukáv a o lidském těle od krku až po kolena nechtějí slyšet! Ale jen slyšet! Prohoďte volnější slovo a řvou o valící se potopě. A přece jsou věci, kterým v životě vyhnouti se nelze, ani slovem ani skutkem a kterých *zmocní-li se umění formou ušlechtilou a pod kontrolou veřejnosti,* je už proto dobře, že by jinak *sprostota neopomenula z nich kořistiti v útají a hůře bez kontroly.* Svobodná volba látky není v umění jen zákonem vítaným, ale potřebným a nevyhnutelným a tu žádné nejapné svatouškování neodčiní. Volají: francouzská nákaza! a mají za to, bůh ví jak mravné heslo nepronesli! Ne-li z Francie, byla by „nákaza“ přišla odjinud, tak je lidská. Kazí nás a naši literaturu ten francouzský vliv už po dvacet roků a posud máme zdravé ducha a tělo. Není se nám styděti za tento vliv, nacházíme takové doby duchovní diffuse v dějinách každého národa a nadto zdá se, že u nás toho vlivu máme právě už dost a začínáme pracovati z vlastního.

Pravda, že veselohra „V sudě Diogenově“ přes antičnost látky a starořeckou vůni tropů nedýše ani povinným klassicismem, aniž připomíná humor Aristofánův, že „amfóra“ dialogu překypuje spíše pravým šampaňským než nektarem neb cyperským vínem. Leč na formě nádoby nezáleží, zdravý-li a chutný mok, který z ní teče. A způsob, jakým neohrožený filosof krotí to divé zvíře vášně v hrudi velikého Alexandra, je tak radikální a opravdový, že nám nelze zůstati pouhými, usmívajícími se diváky, kteří jen nedbale mhouří zrak, špulí ústa a „vědí, co si myslit“, nýbrž zařezává se nám do vlastního svědomí a čivstva, že samoděk se uchylujeme pod chladnou sprchu jeho pravd a jízlivostí a lhostejně, ba s opovržením pohlížíme k tomu, co se vedle v sudu děje. Ne otravující, leč očišťující účinek má ta šimravá dialektika blyskotající vůkol Diogenova sudu a ten prý je vlastní účel každého dramatu, aspoň podle Lessinga.

Je-li umění básníka veliké, má-li on jasné vědomí a statný krok, nač by se vyhýbal půdě kluzké, jež se cestou namanula. Neklopýtne. Jiná je věc kráčeti přímo a hrdě i stezkou nebezpečnou, spolehnouti na vlastní sílu a jistotu a nedbati výstražného volání titěrné starostlivosti, a opět jiná, vyhledávati naschvál kaluže, z nedostatku vytyčené cesty courati se blátem na obveselení luzy a dětí. Někomu při tvoření krásna kluzká látka *nevadí,* druhému je *nezbytna,* aby vůbec vzbudil pozornost. Oba ty lidičky dlužno rozeznávat. Velký úspěch předchůdcův oslepuje bídné nohsledy, jako noční světlo můry. Mistr namaloval Venuši, která dobyla

slávu a hned se za ním vyhrne hejno břídilů, kteří nemalují než nahá ženská těla. Takové můry ovšem třeba utloukati šátkem. Zastati se umělecké svobody neznamená proto ujímati se všeho, co pod etiketou pikanterie ukrývá uměleckou nedostatečnost i duchovou prázdnotu.

„V sudě Diogenově“ má ještě stránku, jež stojí za povšimnutí. Na nit dialogu navlečeno hustě sentencí, jako na šňůru korálů, tak hustě, co jen pružná naše představa o starořeckém filosofu a jeho, mudroslovím těhotném ovzduší snese. Trousiti sentence básnicky rozvedené neb hlubokomyslně úsečné na okrasu či zhodnotnění dialogu, patří mezi nejobvyklejší libůstky dramatických básníků, v nich teprve spatřuje mnohý ten pravý poetický omastek, jenž má učiniti dílo záživným. Zvláště dramata knihová bohata jsou krásami toho druhu. Jenže mívá obecenstvo jiný náhled a mnohý autor sbíraje kvítka sentencí a uvíjeje z nich bohatou kytku, neuplétal sobě než důtky na vlastní dílo, kterými v čestný večer vypráskán úspěch z divadelního domu. Tak se daří všem, kdo nedělají pro jeviště než slova. Sentence, má-li uhodit a zapálit, musí následovat a těsně přilehnouti k situaci. Jinak se mine účinkem anebo, je-li dlouhá, nudí. Vesměs jadrné a případné pronáší náš špinavý mudrc a jak účinným prostředkem dramatickým se mohou státi, pochopí, kdo je vítal smíchem z plna hrdla spolu s obecenstvem. Manýra je novofrancouzská, přispívá k oživení scény. Němečtí tragédové plýtvají také sentencemi, často hned v exposici a uspávají jimi dřív než je diváku zdrávo. V kuse našem zanítí se veliký Alexandr před tváří obecenstva okamžitou vášní. Rozpoložení mysli slavného hrdiny tak málo odpovídá ideálu, okolnosti jsou tak malicherné a konání jeho tak nízké, že je divák hotov vypověditi nesmrtelnému podmaniteli světa všechen respekt a obrátiti se k němu zády. V duši divákově vyvolán nelad, odpor, který tlačí na stěny nitra, budě potřebu úlevy. Proto vítá jako spásu výšleh kynismu, jakým Diogenes provází situaci:

„I v tom je pouze člověkem (Alexandr). Bůh nehnul by se ze svého podstavce, byť naň stokrát blázen jazyk vypláznul a Helios nehodí tobě své spřežení na hlavu, byťs třikrát po sobě plivnul do jeho věčného světla! Vrcholy jsou klidné, propasti jen vrou, močály jak obyčejně bublají a — smrdí.“

Zdravý smích, *který je vždy ulehčením,* provází ta slova. Neuvedli jsme místo nejdrastičtější. Jednoaktovka vykazuje dokladů hojnost.

Česká literatura.

Vlaštovičky. Selanka od *Elišky Krásnohorské.* (Poetické Besedy. Redaktor Jan Neruda. Nakladatel Ed. Valečka. Číslo XII.)

Veršované práce Elišky Krásnohorské charakterisuje neobyčejná, v pravdě mužná energie a mnohdy uchvacující verva její básnického slova. Není to pouhá pathetická deklamace, kterou tu a tam pod jménem vlasteneckých básní nalezáme, a kteráž valně přispěla k poměrné již ošumělosti toho názvu. Z její poesií dýše přesvědčení a je v nich kus originalního poetického světa. S tóny měkčími a jemnějšími potkáváme se zhusta jen ve starších pracích Krásnohorské. V jiných, jako na př.

v mohutném cyklu „K slovanskému jihu“, jenž jest nejplnějším a nejjasnějším obrazem její nevšedního nadání, ustupuje tato stránka více méně do pozadí. Oba živly sloučeny nacházíme ve „Vlašťovičkách“, které poetka nazývá selankou.

Krásnohorská, talent rozhodně lyrický, obratně zmocniti se umí látek epických. Z pravidla volí děj jednoduchý a průhledný, ozdobujíc jej řadou účinných situací a svěžích, původních obrazů. Zakončení bývá logické a řízné. V tom kotví zdar a umělecká zaokrouhlenost těchto prací, družících se k nejlepšímu, co v oboru drobné epiky u nás bylo napsáno. Nejnovější její dílo těchto pěkných vlastností nepostrádá. Je to spíše novelka veršem než idyla, ač podkladem vypravování jest život venkovský. Jeho líčení však není věcí hlavní a omezuje se spíše na zevnějšek, než aby platně zasahovalo v děj. Hybnou pružinou tohoto jest zápas idei, který dospívá až ku tragickému závěrku. Počátek básně jest velice šťastný. Jest nám při čtení těchto veršů, jako bychom měli před očima Manesovy čarovné „Líbánky“. Mnoho skvostného detailu tu nahromaděno a zvlášť dojemnou jest zmínka o modlitební knize, kterou si Jitka odváží z domova. Neméně zdařilé jest vylíčení smíru obou mladých manželů, Jitčino nadšené velebení domácího klidného štěstí a mistrně podaná kresba jejich příštího společného bydliště. Nejšťastnějším momentem básně však jest scéna u vrátek, v níž základní myšlenka celku — nestavěti vlastní blaho na troskách štěstí jiného — nabyla ve vlašťovčím hnízdě allegorického zobrazení. Tím také jaksi připravena půda pro krisi, která hned na to nastává a stupňuje se v neočekávanou katastrofu. Kontrasty jsou zde silné a skorem dramaticky účinné. Náhlý zvrat s vrcholku neskonalého štěstí v hrozné sklamání nepůsobí však přelom v charakteru Jitky, která jest jedinou hrdinkou básně. Důvěřivá, tklivá, při tom však energická, jest ona typickou postavou, ku které všecky naše sympatie se obracejí. Nepochopujíc dosti přesně významu skvělého uměleckého povolání, vzdala se ho a obětovala je svojí lásce. Když však život v nejslunnější chvíli blaženosti dotkl se jí ledovou rukou, jasní se jí v duši a umění vystupuje před ní ve své pravé nádherné vznešenosti. Tím rozhodnutí její motivováno, ač na první pohled by se zdálo, že je poněkud unáhlené. Ono místo v básni, kde v Jitčině smýšlení nastává převrat, náleží bez odporu k nejlepším.

Bohdan jest nám nesympatický od počátku až do konce. Prudký a žárlivý ve své lásce k Jitce, objevuje se ve světle čím dál tím méně příznivém. Jitku utajením dávných závazků oklamal a na dřívější své milence šeredný páše hřích.

Velkou přednosť básně tvoří ničím nepřerušený, stejně zbarvený ton vypravování, který dojem zvyšuje a báseň činí jednolitou. Dikce je dosti střízliva, což nevadí však pružnosti výborného verše a prostému okolí děje dobře sluší. Poetické besedy získaly ve „Vlašťovičkách“ báseň velmi pěknou, kterou svědomitě k nejlepším jejich číslům řaditi můžeme.

Fr. Kvapil.

Básně samouka Františka Chládka. Spořádal jménem liter. odboru Uměl. Besedy *Otokar Mokrý.* V Praze 1884. Nakladatel A. Reinwart.

Osud českých básníků samouků nebyl nikdy závidění hodný. Pročítáme-li ty strastiplné listy jejich trudného, trnitého života, od Jiříka Volného a Fr. Vaváka až po Ptačovského a Fr. Chládka, jest nám, jako bychom četli knihu utrpení vlastního našeho lidu v posledních dvou stoletích. Žár krásy a nadšení v duši, jemuž však okolnosti nedopřály vytrysknouti v plný oslňující lesk, zříme je zápasiti s nehodami a strádáním všedního žití, pod jehož zdrcujícími ranami konečně klesají. Každý ten ztracený život jest tragedií. Nepřízeň hmotných poměrů udolala v nich ducha vzácného, jenž mnohdy nepoznán a neoceněn zmizel v úplném zapomenutí. Jen v české prostonárodní písni, kterou pracemi svými obohacovali, žije, ač beze jména, jejich památka.

Z těch, kterých jméno laskavější osud dochoval potomstvu, má nejčestnější místo František Chládek, chudý tkadlec. Skoro jen náhodě máme děkovati, že dostal se nám do rukou alespoň zlomek jeho básnické činnosti. Alfred Waldau, shledávaje material k pěknému dílu svému „Böhmische Naturdichter", byl na Chládka upozorněn, seznámil se s ním a zanechal v rukopise značnou část jeho prací, z kterých dobrý výběr nám podává Ot. Mokrý. Je to dílo piety, vykonané rukou jemnou a pečlivou. Celá duše Chládkova zrcadlí se v těch skromných písních, prostých jako jásot skřivana českých polí. Ve všech znáti mysl ušlechtilou, upřímnou lásku k domovině a skutečně svěží zdroj básnického nadání. Sloučeno tu, čím naše prostonárodní píseň se honosí: bezprostřednost, jará původnost básnického názoru, cit vroucí a nehledaný a konečně vtip — onen vtip, který v slzách se usmívá.

Nádhernou ta poesie není. Také zevnější forma nikterak není bezúhonna, ač v ní méně licencí, než jak jich užívá píseň lidu. Ale že Chládek byl s to, vytvořiti časem básně krásy neobyčejné, toho důkazem jest rozkošná „Píseň o tkaní" a neméně pěkná, Heineovsky zbarvená báseň „Labuť". Z „Písně oráčovy" a „Při česání chmele" vidíme, že v příznivějších okolnostech by se byl stal Chládek naším českým Kolcovem. Z ostatních vynikají některé drobné epigrammatické básně, které ostře jedinou náladu aneb výraznou myšlenku vyslovují, z vlasteneckých nejvíce se nám líbí energická „Hučí voda, šumí stráně."

To vše je však nepatrný zbytek, z paměti básníkem napsaný nedlouho před smrtí. Ostatní — v době jeho plné mužné síly vytvořené — se ztratilo, zapadlo a snad jeho vlastní vinou. Pokládal své básně z té doby za hračky, dí sám, že v nich „opěval nejvíce jen předměty, jež ho vábily v přírodě a v obci." Tím větší škoda, že se nezachovaly. Čím jest Chládek bezprostřednější a bližší svému okolí, tím jeho písně jsou zdařilejší. Ale i v tom je viděti kus české povahy. *Fr. Kvapil.*

Povídky a arabesky Otokara Mokrého. (Nová bibliotéka spisů veršem i prosou. Číslo III. Nakladatel: Jos. R. Vilímek.) Zvláštní ráz snivé jemnosti, jakým se vyznačují básně O. Mokrého, zračí se i v jeho prosaických pracích. Děj má v nich úkol vedlejší: sloužiť autorovi jen jaksi za lehkou nit, jíž poutá kytici obrazů a dojmů, vykvetších z mysli básnicky vzrušené. Vybírá i pořádá je s jemným vkusem, dbá hebkosti tvarů a lahodné svěžesti barev, přihlazuje pečlivě

každou drsnou hranu a rozestírá po všem ten lehký závoj melancholie, do něhož se tak ráda halí snivá jeho Musa. Pozadí náčrtků ve sbírku tuto pojatých tvoří po většině upomínky a dojmy cestovní. V jednom uvádí nás do půvabného Považí a spřádá pod hradem Čachtickým prostý, romanticky zbarvený příběh s pochmurnou bájí, která se pojí k oněm zříceninám; v jiných kráčíme s ním malebnými krajinami Korutan, Přímoří a Krajiny; „Indický princ“ unáší nás do rozkošné Florencie; dvě: „Pouť do Kevlaaru“ a „Mladé snění“ mají za jeviště půdu domácí, tichá zákoutí českého jihu. Přítel jemné poesie pokochá se tichým vděkem těchto prostých náčrtků. *S. Č.*

Příznivcům dějepisectví českého!

Utěšený rozvoj, jenž se v české literatuře dějepisné za našich dob jeví, dal podnět k tomu, že se v kruzích pracovníků na této roli vědecké od více let pomýšlelo na založení zvláštního časopisu pro pěstování dějepravy.

Časopis takový měl býti jednak středištěm prací dějepisců našich již osvědčených, jednak kolbištěm a cvičištěm dorostu nového; v něm mělo se na potřeby dějepisectví našeho upozorňovati, o nich tu pojednávati, k nutnějším pracem vybízeti a přátele dějepisectví vůbec s nejnovějšími plody literatury historické, jak domácí tak i cizí seznamovati.

K radosti a potěšení všech příznivců dějepisectví českého odhodlal se před rokem prof. Dr. Ant. Rezek k vydávání časopisu se směrem výše vytknutým a nazval jej „Sborník historický“.

Nyní leží před námi ukončen první ročník tohoto chvalného podniku a vyznamenává se již v počátcích svých vzácnou bohatostí a rozmanitostí obsahu; všecky práce tu umístěné zakládají se na studiu pramenů původních, na mnoze dosud neuveřejněných, tak že nemožno jim skutečnou a stálou cenu upříti.

Pro důkladný obsah a jiné výborné stránky „Sborníku historického“ mohlo se očekávati, že najde nejen v odborných kruzích, nýbrž i mezi vzdělanci našimi, dějepisného čtení ode dávna nejvíce milovnými, rozšíření co nejhojnějšího. Ale v tom se ani nejskrovnější naděje nevyplnily, i jest nebezpečí, že podnik tak užitečný a našemu dějepisectví mnohoslibný přes všecky své všeho uznání hodné začátky z nedostatku účastenství se strany obecenstva zastaviti se musí.

I dovoluje si proto podepsaný výbor Spolku Historického v Praze, jenž na ten čas především jest povolán starati se o rozkvět historiografie a jenž o užitečnosti a potřebě zvláštního organu pro ni jest přesvědčen, obrátiti pozornost jak odborníků tak i všech jiných vzdělanců a příznivců literatury dějepravné ke „Sborníku historickému“ a žádati je snažně za podporování ho měrou co nejhojnější, aby tak vydávání jeho i na dále stalo se možným.

Z výboru „Spolku Historického“ v Praze,
dne 20. prosince 1883.

Prof. *W. W. Tomek*, starosta.

K. Tieftrunk, ředitel gymnasia, náměstek starostův.

Členové výboru: Ant. Baum, architekt. Th. Dr. Kl. Borový, kanovník kapitoly sv.-Vítské. JUDr. Jar. Čelakovský, universitní docent a adjunkt městského archivu. Dr. Vilém Gabler, ředitel vyšší dívčí školy. Dr. Jar. Goll, universitní professor. Jos. Jireček, ministr m. sl. Dr. Jos. Kalousek, uiversitní professor. Ant. J. Vrťátko, bibliotekář Musea král. Českého.

Dr. Josef Emler, archivář města Prahy, jednatel.

Nakladatelství (J. Otto v Praze) hodlá vydávati „Sborník historický“ na místě čtyřikráte nyní šestkráte za rok, tedy každé dva měsíce svazek čtyrarchový, celý ročník = 24 archů. Předplatné na rok 1884 jest nezměněné, totiž: na celý rok 3 zl. 60 kr., poštou 4 zl., na půl roku 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl.

— Výstavu znamenitého obrazu Brožíkova „Hus“, o němž podáme úvahu v sešitě příštím, navštívilo dle posledního výkazu 16.358 osob. Mnohé spolky a divadelní vlaky přihlašují se ku hromadné návštěvě památné této výstavy. Výnos její určen jest k zakoupení obrazu. Obecenstvo české postará se zajisté hojným účastenstvím při výstavě a vydatnými příspěvky, aby zůstal v zemi velkolepý výtvor největšího malíře českého, jehož jméno pronáší se s obdivem v širé cizině.

Hudební přílohy „Humoristických Listů“. Pořádá Karel Bendl. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Přílohy tyto poskytují odběratelům „Hum. Listů“ za skrovný příplatek čtvrtletní 75 kr. výbornou sbírku drobnějších, vážných i rozmarných, i nejširším kruhům přístupných skladeb hudebních od předních komponistů našich. Vycházejí jednou měsíčně vždy s některým číslem „Hum. Listů“ a prodávají se i jednotlivě za 40 kr. poštou za 42 kr. V ročníku 1883 „Hudebních příloh“ obsaženy jsou tyto skladby Impromptu: od Ant. Dvořáka, „Co květy večer hovoří“ od Karla Bendla, Graduale in festo Annuntiationis B. Mariae Virginis a Pange lingua od Jos. Foerstera, Dumka od J. V. Novotného, Písně lidu od L. Procházky, „Lesní city a dojmy“ od B. Smetany, „Hauzírník s jedy“ od M. Angera, Královna Emma od Zdeňka Fibicha, Impromptu-Valse od Fr. Kavána, Romance od Karla Bendla „Zahučaly hory“ od P. Pavla Křížkovského a „O samotě“ od Josefa Löwa. Již obsah tento ukazuje, že Hudební přílohy „Hum. Listů“ plnou měrou zasluhují přízně našeho obecenstva.

Autorisované české vydání spisů F. M. Dostojevského chystá dle prospektu nám zaslaného Josef Mikš v Tambově na Rusi. Počátkem března vydán bude prvý sešit s biografií Dostojevského a počátkem líčení poměrů v sibiřské trestnici „Mrtvý dům“. Dle téhož prospektu budou tyto překlady základem nové bibliotéky česko-ruské, která bude přinášeti vynikající plody ruské a české belletristiky, ony v českém, tyto pak v ruském překladě. Z české literatury uchystán je překlad Hálkovy povídky „Na výměnku“. Bibliotéka bude vycházeti 15. každého měsíce v sešitech 3 až 5archových. Cena sešitu 30 kr. i s poštovní zásylkou; předplatné na 4 sešity — 1 zl. — přijímá administrace „Osvěty“ v Praze.

Vchod do grafitových dolů u Krumlova.
Kreslil V. Brechler.

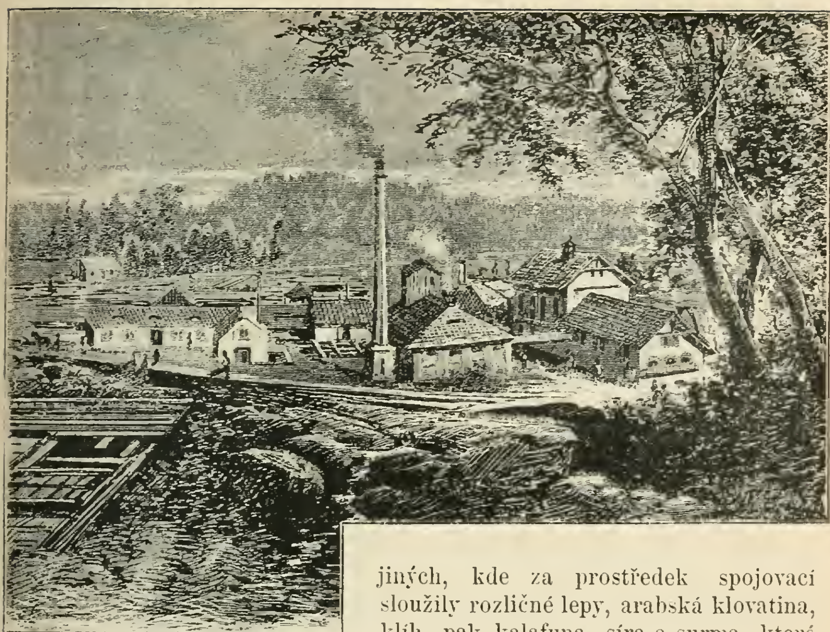
Tužka.

Napsal **Bedřich Katzer.**

Kdyby bylo třeba vylíčiti náramnou hodnotu tužky, velmi ochotně bych to učinil. Ale na štěstí jest ona věcí tak známou a všeobecně oceněnou, že leda možno utvrditi všeobecnou vážnost k ní upozorněním, že bychom jistě nebyli na nynějším stupni civilisace, kdybychom podnes tužky pohřešovali. Na důkaz toho tvrzení stačí snad uvésti, že tužka v tisícerých případech jest pojítkem člověka se světem: že pomáhá stělesniti psychické pocity přítomnosti na potěchu pokolením budoucím, na př. nadbytek touhy podobou probodnutého srdce na listu zápisníku; že usnadňuje všelijaké studium; a konečně že podporuje ohromně paměť, obzvláště jde-li o zapamatování dluhů. Ostatně komu ty důvody nepostačují, ať si hledá jiné. Pro nás jest nezvratným faktem, že tužka jest věcí velice cennou. Tím bolestněji nás to dojímá, uvážíme-li, že velká většina lidí napořád ve všem pohodlí jí užívá, aniž jen jednou si vzpomíná dobrodince, který poprvé na svět ji uvedl. Nešetrnost ta má konečně závažnou omluvu: jméno slavného nálezce zapadlo už dávno

na dno moře zapomenutí a nikdo ho nezná. Avšak skoro neodpustitelné jest, že také jen málo kdo zavadí myšlenkou o pracný pochod, kterým vynález tužky od hrubého počátku pozvolna se zdokonaloval. Jeví se v tom jakási sobecká bezstarostnost, která se ukazuje i vzhledem k objevům velikolepým, jež hlouběji zasáhly do běhu světa nežli všechny krvavé vojny dohromady. A přece není nic půvabnějšího a poučnějšího jako sledovati ponenáhlý rozvoj objevův od praprvního jich původu až na vrchol nynějšího stavu! Neboť každá cesta taková podobá se vítěznému tažení důmyslu a dovednosti lidské. — Mohli bychom dodati, že každé tažení vítězné působí na účastníka zcela zvláštním kouzlem. Než zamlčíme to proto, že nemůžeme se zaručiti, jestli v následujícím krátkém výpisu minulosti a přítomnosti tužky nějakou alespoň částku té vnady zachováme.

Ve starém a středním věku tužek neznali. Původně ryli písmo „stilem" do povoskovaných desek, nebo psali štětcem na dřevo a papyrus. Nejvýše mohl tehdy škodolibý umělec daremné karrikatury črtat uhlem po stěně. Když pergamen a bavlněný papír v 8. století nalezený zobecněly, přestal stylus býti rydlem a stal se pisátkem. Užívalo se pak stříbrných a olověných hrotů na držátkách nasazených, které však sloužily ponejvíce jen kresličům, kdežto v obecnějších případech péro a uhel docela vystačovaly. Jen písaři někdy olovem si nalinkovali. Kolem r. 1500. už byla tuha známa, ale v podobě špatné, ke psaní nepříhodné, pročež nikomu nenapadlo, že by hmota, z níž ode dávna privilegovaní občané zellští u Pasova vyráběli kelímky na tavení kovů, mohla jednou sloužiti ke psaní. Za takových okolností bylo zajisté velikou událostí, když roku 1664, jímž počínají dějiny pravé tužky, odkryto bylo v Anglii u Borrowdalu v Cumberlandu ložisko výborné tuhy. Měkká, rozkošně psavá látka, ze které k účelům kreslířským prostě nařezali tyčky výtečné jakosti, byla ihned řádně oceněna a stala se v krátce náramně váženou. Jak veliká cena tehdy jí byla přikládána, nejlépe vysvítá z toho, že doly několikrát loupežně byly přepadeny. Původně prý smělo se dolovati jen 6 neděl za rok, podle jiných udání dokonce teprve každý šestý rok. Všechen výtěžek přicházel do Londýna na zvláštní trhy tuhové — black lead market —, odbývané vždy prvního pondělka každého měsíce, kde prodáván byl dražbou. Vyvážeti tuhu z Anglie v jiné podobě než tužkové bylo co nejpřísněji zakázáno: ale přes to chudly doly cumberlandské čím dál více, až poskytovaly už jen material nevalně rozdílný od tuhy na některých místech pevniny evropské tou dobou dobývané. Tyčinky z té hmoty pilou nařezané a do papiru nebo dřeva zapuštěné, jakési pratužky, nestály za mnoho. Nevadilo jim sice, že už nebyly tak měkkoučké jako hutná tuha borrowdalská, naopak: jakési stupňování ponštivosti bylo velmi žádoucno; ale tvrdost nebyla stejnoměrnou, ana tužka hned mazala, hned byla učiněný kámen. Následek toho byl, že pomýšleno na umělé polepšení přirozené látky vytvořením příhodné, veskrze stejnorodé směsi z rozmělněného čistého grafitu a nějaké tvrdnoucí přísady. V Anglii v pokusech toho druhu nebyli šťastnými, ale ve Francii přišli koncem minulého století na výbornou myšlenku pomísiti tuhu s hlínou. Než nález ten klestil si do továren na tužky jen obtížně cestu. Po většině zůstali při směsích

Kníž. Švarcenberská továrna na zpracování grafitu ve Švarcbachu. Kreslil V. Brechler.

jiných, kde za prostředek spojovací sloužily rozličné lepy, arabská klovatina, klíh, pak kalafuna, síra a surma, které však nijak se neosvědčily a jichž se nyní snad už nikde neužívá. Továrníci před sto lety se jich přidrželi beztoho jen proto, že způsob dělání tyčinek tužkových pomocí píly zdál se jim býti nejlepším a jmenované látky s tuhou daly těsto, jež utvrdlo na hmotu pilou zpracovatelnou. Podle rázu příměsi měly tenkrát tužky rozličné vady. Lepkavá součásť způsobila, že tužka byla buď tuze měkkou, nebo tuze tvrdou, t. j. psala jednou mnoho, podruhé nic, a že ve vlhku docela se zkazila. Síra učinila tužky tak tvrdými a křehkými, že skoro nebyly k potřebě. Šly na odbyt jako „laciné“ zboží, ale chudák, který si je koupil, jistě nad nimi se utrápil; neboť nic člověka tak nerozkvasí jako tužka, která pořád se láme. Podobně smolné přísady, kalafuna a surma (sirník antimon.) dodaly tužkám až nepatřičnou tvrdost. Poslední přísady ostatně dosud místy upotřebují. — Podivuhodné tužky vyrobeny byly v prvních letech našeho století ze složitější hmoty. Udělali nejprve směs tuhy a kalafuny; protože však byla tuze tvrdá, přidali k ní vosku nebo loje, načež smíšenina zase nepsala. Učinili ji tedy na konec barvivou sazemi. Tužky z tak komplikované látky udělané měly tu zvláštnost, že nožem nedaly se přihrotiti. Konec musil býti vstrčen do plamene a za tepla mezi prsty vytažen do špičky.

Řezati tyčinky tužkové pilou z hrubé hmoty k tomu konci jakkoli připravené vyšlo z obyčeje hlavně následkem francouzského objevu, že hlína výbornou jest přimíšeninou tuhy, dávajíc s ní hmotu těstovitou skoro týchž vlastností jako hutný grafit přirozený, ale měkkou, tvoři-

telnou, snadno zpracovatelnou, vůbec velmi výhodnou. Tento způsob zavedl do továrnického průmyslu nejdříve Conté v Paříži, reformator všeho tužkářství, r. 1795, nedlouho po něm pak Hardtmuth ve Vídni a r. 1816 bavorská vláda v Zellu. Nyní jest v užívání téměř výhradném a promluvíme o něm obšírněji. Dříve však musíme se zmíniti o věci, která má význam v dějinách tužky, jsouc zároveň platným dokladem dávno uznané pravdy, že nejmnožších objevů matkou jest náhoda. Lidé často něco hledali, a nalezli něco docela jiného, po případě také nic. Ne všem přálo štěstí tak jako Petru Alibertovi, jenž r. 1847 vydal se do východní Sibíře na zlato. Hledal ho tam, ale nenašel. Za to objevil v písku říčním lupénky tuhy a znaje význam její, pátral po jejím původu a odkryl tak poblíž hranic čínských v horách sajanských, 400 verst západně od Irkutska, velká ložiska tuhy. Po vrchu nebyl grafit tamnější obzvlášť dobrý, ale nyní poskytují Alibertovy doly zboží výtečné, z nichž vyrábí světoznámá firma Faberova nejlepší tužky.

A ještě nežli přejdeme k vypsání pochodu při výrobě tužek, zdá se nám slušno věnovati odstaveček tuze jakožto látce, z níž sestává černá duše a od níž pochází jméno tužky. Grafit, skoro čistý uhlík, co do hmoty jest totožný s drahocenným démantem, jen že jest jiného vidu. Málokdy vyhraňuje a odborníci dosud se nedomluvili jak. Obyčejně přichází v hrubých lupenitých, nebo celistvých a hutných kusech černé, železové barvy, kovového lesku a mastného omaku. Jako podřízená vtroušenina jest v některých horninách, zvláště rule (grafitová rula) a prahorním vápenci, místy obyčejný. Vzácnější jsou pecky a lože, z nichž dobývání se vyplácí a které jedině jsou dostatečně vydatné k uhrazení potřeby nyní velmi značné. Čelnějši místa taková jsou kromě jmenovaných výše — Borrowdalu a Alibertových loží č. Mariinskoiského dolu — Semipalatinsk v Sibiři, Ticonderoga a St. John v sev. Americe, Sonora v Kalifornii (lože 20 sáhů mocné), ostrov Ceylon, finský ostrov Pargas č. Ahlön, okolí Pasova v Bavořích a Krumlovsko v Čechách. Všecko rakouské mocnářství jest bohato na větší a menší ložiska grafitová, z nichž některá, ač za dolování stojí, dosud jsou netknuta. — V první řadě ovšem zajímají nás naleziště česká, zvláště Švarcbach u Krumlova, opodál něhož se nalézají Švarcenberské doly, těžící ročně 30—40.000 centů tuhy; Mokrá na silnici z Krumlova do Netolic, blízké Hůrky (Stuben) a pak Prášily (Stubenbach) u bavorských hranic nedaleko Kašperských Hor, kde vesměs grafit dobývá se šachtami i štolami. Jmenovitě obě první místa poskytují tuhu velmi dobrou, kterou z největší části zpracuje na tužky firma Hardtmuthova v budějovické své továrně. — Grafit pro část našeho Pošumaví jest právě takovým dobrodiním, jako za hranicemi pro Pasovský Les. Tuto však jest celkem horší hodnoty a všecek skoro na výrobu ohnivzdorných kelímků, t. zv. pasovských se vypotřebuje. V pásmu šumavském jest tuha vůbec hojnou, ale její technické dobývání není všude doporučitelno proto, že vyplácí se jen tenkráte, když matičná hmota kolem tuhy jest rozrušena tak, že lože vlastně chová přirozenou směs grafitu a hlíny. Kde vrstvičky tuhy pevným kamenim jsou prostoupeny, tam jest nejlépe dolování zanechati, protože výtěžek není v pražádném poměru s obtížným dobýváním a jmenovitě přečistěním. S takovými poměry setkávají se pra-

vidlem v dolech ve větších hloubkách, jakož vůbec se poznalo, že tuha nehluboko pod výchozím lože bývá nejlepší. Mimo v tužkářství upotřebuje se grafitu, jak už naznačeno, k výrobě kelímků, které do našeho století skoro výhradně zhotovovány bývaly v Pasově, na př. v letech 30tých ročně asi 6 až 8 millionů mark (t. j. váha = asi 1 $^1/_2$ až 2 milliony kilogr.). Nověji však rozesýlá se tuha přirozená, a jednotlivé slévárny a jiné továrny zhotovují si podle svých potřeb kelímky samy. Dále užívá se prášku grafitového v galvanoplastice, k natírání hřídelů dřevěných k vůli umírnění tření, k dělání nátěrů na železné zboží a p., ku kterýmž účelům možno upotřebiti také tuhy uměle vytvořené ve vysoké peci, a při výrobě sody. —

Po těchto nutných odbočkách konečně podívejme se, jak se tužky dělají, abychom poznali, jakou práci můžeme koupiti za krejcar.

Tuha, když dostane se do továren v kusech, jak z dolů se vyvážejí, musí se nejprve přečistiti. K tomu konci zbaví se především mechanicky nápadných přimíšenin, někdy po té se vypaluje, pak rozdrtí se v hmoždíři nebo rozemele se na mlýnku a konečně proseje se jemnými sýty. Na všední zboží material takto nabytý stačí: obyčejně však moučka tuhová ještě se plaví, k čemuž slouží mělká koryta s nepatrným spádem, v nichž stejnoměrně přitékající voda lehčí části odplaví a postupně na dně struh ukládá. Týž pochod provádí se s hlínou, která s grafitem má se pomísiti: jen že u ní jest nejpečlivější plavení věcí nevyhnutelnou, která vykonati se musí, má-li směs býti vůbec potřebnou. Veledůžito jest dokonalé pomíšení obou látek k vůli nabytí úplně stejnorodé směsi, a dále ustanovení vzájemného poměru jejich množství, k dosažení určitých stupňů tvrdosti. Posledního dociluje se nejlépe zkusmo vzhledem k materialu, jenž právě jest po ruce; obyčejně nelze vzíti o mnoho méně hlíny než tuhy, jinak by směs byla příliš měkkou, sotva kdy však také více než dvojnásobné množství. Dokonalé promíchání děje se za mokra zvláštními stroji nebo mlýny, kde v bubnu kvapné obíhajícím obě látky úplně se prostupují a spojí ve vazké těsto, které po té ještě pořádně musí se propracovati, aby v něm nebylo mezer a bublinek vzduchových, nýbrž aby dalo úplně souvislou, stejnorodou hmotu. Za tím účelem rozkrájí se těsto drátem na vrstvy, které na hladkých kamenných deskách se provälí a tepou tolikkrát, až nabude se úplně uspokojivé hmoty tužkové, která před dalším zpracováním zatím ukládá se do zvláštních nádrží, aby rychlému vyschnutí jejímu se předešlo.

Vytvoření tyčinek, jakých do tužek jest třeba, dělo se dříve vtlačováním těsta tuhového do ploských forem, nyní jsou v obecném užívání stroje založené na myšlénce Contéově. Základem jich jest válec s dírkovaným dnem, jenž naplní se hmotou tužkovou, načež z druhého konce ponenáhlu těsně přilehající píst do něho se vtlačí. Otvory ve dně vystupuje protlačená hmota v podobě sloupečků, které zachytí se vedle sebe na prknech, při čemž hledí se k tomu, aby příliš se nezkřivily. Po několikahodinném volném osušení narovnají se dokonale, načež na zvláště upravených, pozdějšímu bortění a zkřivení bránících prkénkách nebo rámcích mírným teplem ponenáhlu docela se vysuší. Mezi tím, ještě než zkřehnou, rozříznou se na sloupečky potřebné délky. Ty jsou po vyschnutí tak lámavy, že nastává úkol, učiniti je pevnějšími, což

Příbytky dělnické v Krumlově. Kreslil V. Brechler. Ryl J. Patočka.

-děje se mírným pálením v červeném žáru. Užívá se k tomu nádob a zařízení vůbec takového, aby vzduch k sloupečkům neměl přístupu, a také zvláště sestrojených pecí, které dopouštějí lehké řízení pochodu vypalovacího. Ostatně právě v této věci počínají si v továrnách velmi rozdílně; neboť vypalování jest nejdůležitější moment ve výrobě tužek, jelikož na přiměřeném provádění pochodu toho hlavně závisí hodnota zboží, nehledě ani k tomu, že nadbytkem horka zkřivené, nebo urychleným ochlazením popraskané tyčky tuhové vůbec už nejsou k potřebě, protože více nedají se rozmočiti, z čehož továrně podle okolností vzejíti může značná škoda.

Když sloupečky tuhové jsou dohotoveny, musí se obdati zevnějším šatem. K dřevěnému obalu, který pravidlem dostávají, béře se při lepších červené dřevo tisové, nebo t. zv. dřevo cédrové, jež nejspíše pochází z jalovce virginského, někdy také dřevo cypřišové; horší druhy musí se spokojiti dřevem lipovým, jedlovým nebo smrkovým. Dobré dříví tužkové má míti vlákna podélná, má býti poměrně měkké a úplně suché: ale ze zkušenosti víme, že tomu vždy tak není. V tužkárnách nakládají s ním krátce následovně: Na hoblovacím stroji ohlazená prkénka rozřežou se na příč na části délky asi tužkové. Jde pak o to nabyti tyček opatřených stružkou č. drážkou tak volnou, aby tuhový sloupeček do ní mohl býti uložen. Úkol ten provádí zláštní stroj, jehož podstatnými součástkami jsou kružní pila a stružní kotouč, poněkud menšího průměru, připevněné na společném hřídeli. Otvorem v desce stolové vyčnívají oba kotouče ven, a to pila asi o tloušťku prkének, kotouč jen o potřebnou tloušťku drážek. Jest jasno, že šine-li se prkénko po stole proti obíhajícím kotoučům, uřízne pila z něho tyčku, do níž současně kotouč drážku vystrouhá. — Z tenkých prkének nadělají se pak krycí destičky.

Jsou-li takto obě součástky tužky dohotoveny, může se přistoupiti ku spojení jich. K tomu konci uloží se tyčky se stružkou nahoru do řady vedle sebe a potrou se klihem. Do drážek naloží se sloupečky tuhové a pokryjí ihned destičkami, načež vše přijde do lisu, aby jednak krycí prkénko s tyčinkou podloženou pevně se spojilo, jednak aby navlhčené dřevo při sušení se nebortilo a tuha uvnitř všecka nepopraskala. Po vyschnutí jsou tužky v podstatě hotovy a jde už jen o zevnější vykrášlení. Nejprve dá se obalu dotud čtyrhrannému pěkný tvar válcovitý nebo hranatý, k čemuž slouží strojek opatřený tak upraveným nožem, že jím potřeba jen hrubou tužku protáhnouti, aby obdržela tvar žádaný. Kružní pilou seříznou se po té tužky na stejnou délku a řezy ohladí se na rychle obíhajícím kotouči ostrými noži posázeném. Lepší zboží se na povrchu ještě vyhladí skelným práškem a polakuje se: všem tužkám pak vtiskne se buď lisem nebo válcem firma i číslo udávající tvrdost (č. 1 jsou tužky nejměkčí, č. 4 a 5 nejtvrdší) a konečně se dohotovené zboží sváže po tuctech do balíčků.

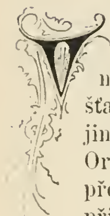
Tužky jsou dodělány a také my můžeme zcela slušně skončit. Uvedeme jen ještě několik čísel ze statistiky tužkářství. V tomto odvětví průmyslovém stojí nyní Německo na prvním místě. Obzvlášť proslulým jest Norimberk, kde v 26 továrnách vyrábí 5500 dělníků ročně kolem 250 millionů tužek v ceně 4—5 millionů zlatých. Nejlepší tužky

pocházejí ze závodu Faberova, jenž r. 1861 slavil svoje stoleté jubileum. Několik let před tím vešel s Alibertem ve smlouvu, dle níž tuhu sibířskou výlučně on na tužky smí zpracovati. Jak ohromný pokrok Faberovský podnik učinil, nejlépe jde z toho, že zakladatel jeho, Kašpar Faber ve Steinu, počal dle zaručených listin se jměním celých 59 zl. a nadělal za týden tolik tužek, že je na trh do Norimberka mohl všechny donésti v košíku. — U nás vyhlášena jest jmenovitě firma Hardtmuthova ve Vídni, která také už brzy stoletého jubilea se dočká.

Argonauti.

Báseň

Jaroslava Vrchlického.

V mládí a veselí
šťastně si vyjeli,
jim z lodi průčelí
Orfeus pěl;
přes moře hladinu
při tanci delfinů
až v nebes výšinu
zpěv jejich zněl!

Moře jak bez hrází!
Když měsíc vychází,
z číše noc rozhází
perly hvězd tmou;
vzduch dýchal lahodou;
nadějí, pohodou,
nadšením, svobodou
ňadra se dmou!

V mládí a veselí
my také vyjeli,
bázně jsme neměli,
přátelů tlum;
v minulost ještě zřím,
na retu veselým
jak zlatá včela rým
v kalich pad snům.

Po letech kolik z nás
zůstane věrných as,
k té zemi čárných krás
či dojde člun?

Červánků hasne pruh,
po druhu mizí druh,
slabě skrz bouře ruch
zní hlahol strun!

Jeden z nás do mraku
duch plný zázraku
vylít jak z oblaku
skřivana let,
lem křídel zlacený
bleskem byl zchvácený —
Žel! padl ztracený
jak skřivan zpět.

Jiný v svém šveholu
v naději bez bolu,
smích v písně hlaholu,
ztratil se v mrak; —
u kterých pouští teď
buší, hnán v ledů změť,
o věčna tmavou zeď
mdlý jeho vrak?

Jiného srdce tluk
všedního žití hluk
přehlušil v nesouzvuk,
umlk a ztich; —
v podvečer v jeseni
při větru kvílení
na krbu v plameni
zřím duše jich!

Řidne a zhasíná
zpěvná ta družina,
nadšení usíná
a bledne líc;
ti, jejichž zvoní zpěv
skrz moře bouř a řev,
vlastní pláč, vlastní hněv
neslyší víc!

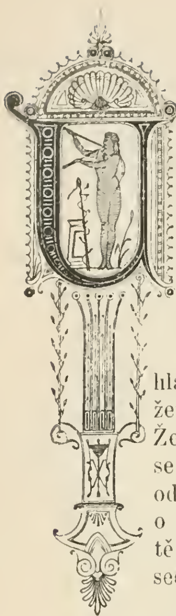
Ve srdcích ztuhnul žár,
žluč padla ve pohár,
všem byl ach! zpěvu dar
danajský hod;
lítost jen zbyla jim
a, zlatá včela, rým
na místo medu zlým
ostnem je bod.

Ve bouře objetí
nechci lkát, úpěti,
seč jsem chci držeti
kormidlo výš,
snad přece soumrakem
ukrytou oblakem
vykoupen zázrakem
uzřím tu říš!

Když mi dal nadšení
v mrazu a plameni,
ve vášní soptění
neznámý bůh,
dá mi též sílu snad
bouři té vzdorovat,
skonejšit v smír a lad
vír sporných tuch.

Vítězem nechci být,
z dálky chci pouze zřít
v červáncích jitra skryt
země té lem,
poslední síly vzmach
napnout a zlíbat blah
šťastné té země prah
mroucím již rtem!

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokračování.)

Vsi se rozešli. Přibek kráčel přímo domů, Kozina pak zašel k dudákovi na samotu, aby si tam krev umyl. Nechtěl své Hančí polekati. Nicméně vykřikla leknutím, když pod večer vstoupil z nenadání do světnice, maje hlavu zavázanou. Usmívaje se, chlácholil hodnou, starostnou ženu. Záhy však přestal. Usednuv na lože, pochýlil hlavu. Žena shánějíc vodu i obvazek, nedivila se tentokráte, že se muž tak pojednou zamlčel a zachmuřil. Myslilať, že to od rány. Ale nebylo. Myšlenky to udělaly. „Toť huž jde o živobytí ha nejen o práva. Huž není vyhnutí!“ a „Tuto tě od pána boha súděno!“ znovu a živěji se mladému sedláku v duši ozvalo.

V ten okamžik bylo slyšeti drobné, rychlé, cupavé krůčky; malý Pavlík přiběhl od babičky a za ním se plavovlasá Hanálka batolila. Jak děti otce zahledly, s křikem přímo k němu se hnaly a chytly se jeho kolenou. Vyzdvihnuv je, usadil je na klínu a vroucně je k sobě vinul.

V tom také stará matka jeho vstoupila. Dověděla se právě té noviny, že páni prý starou Kozinovskou lípu porazili. Více nevěděla. Všecka jsouc tou zprávou pobouřena, zamračila se, vidouc syna s dětmi si hrajícího.

„Starú lípu na hlinovatkách tě páni porazili!“ zvolala přísně.

Syn pozvedl hlavu.

„Jau, vím —“

Teď teprve zahledla jeho obvazek.

„Máš hlavu vobvázanú —“

„To hyn hu lípy mne síkli,“ klidně odtušil.

„Tys ji bránil?!“

„Hale nehubránil —“ a smutně se usmál.

Stará selka, kráčejíc ode dveří ku posteli, na ta slova se zastavila, a zrak její pln údivu utkvěl na synovi. Pak přerušivši mlčení, ptala se ne již tak drsným hlasem jako prve, nýbrž mírněji:

„Máš zlú ránu?“

Zakroutil hlavou. — —

V tu chvíli již stará lípa „na hlinovatkách“ nestála. Panská čeleď vrátivši se, když Chodové odešli, porazila ji. Že pak už soumrak nadcházel, nechali věkovitý strom na zemi. Ležel tu jako poražený obr, a po celou noc bylo slyšeti jeho hluboké vzdychání a lkání.

V.

Přibkové nebyli co do majetku v Oujezdě mezi prvními. Také statek jejich výstavností nijak nevynikal. Byl ode dřeva, starý a již valně sešlý. Kamenná zeď s vrátky hradila jeho dvorec v čele. Hned vedle vrátek vypínala se klenutá vrata, krytá šindelovou stříškou, spočívající na dřevěných, hrubých nosičích. Dole ve bráně zazděno bylo několik starých, opotřebovaných stup.*)

Na dvorci jakož i na návsi ticho. Nikde ani člověka. Byloť v neděli, záhy odpoledne. Také každý dnes raději zůstával doma, v teplé světnici za toho sychravého času.

Jen Přibkova Manka**) strojila se na cestu do města. Stála ve své komůrce u otevřené, květované truhly, jejíž šaty, šátky a plény živých barev ozařovalo světlo, vnikající nevelkým okénkem. Také na dívku samu padalo, na její krásné, rozčesané vlasy. Byly jako len, takové do zlatova barvy, hebounké jako hedvábí, ku konci jemně zkadeřené, a tak dlouhy, div že na paty nesahaly. Manka byla hezké děvče, tmavých, jiskrných očí, a když se usmála, každý se podivil její bělostným zubům; ale nade všecko byly její vlasy, jež nyní zlatým, hustým proudem po ramenou k nohám splývaly. Rozčesané teď u prameny dělila a je u vrkoče spojujíc červenou haraskou proplétala; nad čelem pak si uvázala světlou náčelku.

Děvče se tak horlivě strojilo, že nevšimlo si ani, jak venku na holý keř před okénkem usedl si vrabčík, jak kolébaje se na haluzce větrem rozhoupané hlasně zacvrlíkal. Za to hned zpozorovalo, že naproti přes síň dvéře vrzly, že někdo vyšel z hlavní světnice. Právě byla červenou sukni v četné varhánky složenou přes sebe přehodila. Teď ji tím kvapněji uvazovala. Ten tam na síni přechází, teď kroky jeho utichly. Snad stanul, čeká. —

Manka se bezděky, nevědouc usmála. Mělať radost, těšila se na cestu, která dnes jí zvláště milá. Přišelť dopoledne k nim návštěvou strýc Pajdar z Pocínovic, otcův bratranec, s ním pak mladý Šerlovský, také z Pocínovic.

Toho poznala také v té vsi, když tam byla s nebožkou matkou u přátel. Už tomu více než rok, a přece na tu návštěvu nezapomněla; nemohla. Tenkráte tam mladého Šerlovského poprvé viděla, a poprvé s ním mluvila. Pak setkala se s ním několikráte v městě po kostele; vždycky se s ní zastavil, rozmlouval. Dnes přišel k nim! Tak z nenadání! Až ji píchlo, když ho zahledla, a nechtěla svému zraku ani věřiti. Bylo to milé leknutí! Tušila, že to není náhodou, proč sem přišel, ale k vůli ní a za ní!

A té šťastné náhody! Dnes půjde do kostela a on vraceje se domů se strýcem jejím, sprovodí ji až do města. Teď jistě přechází po síni, čekaje na ni, až vyjde. Jemu tu mileji nežli ve světnici u mužských. — To všecko si rozradované děvče pomýšlelo. Písničku, kterou si prve, všecka jsouc potěšena, polonahlas pozpěvovala, přestala nyní

*) Domácí, menší stoupy na dělání krup, na Chodsku někdy obyčejné.
**) Marie.

zpívati, jak venku kroky se ozvaly. Za to tím chvatněji svou strůj ukončovala. Přes pěkná, plná ňádra „živý“ šátek*) křížem uvázala, a boky přepásala pěkným pásem se zelenými, vyšívanými květy, mezi nimiž se malé „zdrcky“**) blýštěly a mihaly jako lesklá hladina studánky ve tmavé zeleni.

Manka se nemýlila.

Na síni stál opravdu mladý Šerlovský, „chlapec“ to jako panna, urostlý a statný. Několikráte byl sem tam přešel, až nyní stanul u domovních dveří tváří jsa obrácen do síně. Zraky jeho tkvěly na nízkých, nebarvených dveřích, do nichž nahoře byly vřezány tři kříže. Ty dvéře ho pokoušely. Táhlo ho cosi, aby na ně zaťukal, aby je otevřel. — Snad už je Manka oblečena. Jak se dlouho strojí! Mohl by s ní teď sám promluviti, jak si už dávno přál, jak se na to těšil. Bude-li dlouho otáleti, vyjde někdo ze dveří, nebo ho zavolají. Popošel, netrpěliv jsa, dále do síně. Na půl cestě stanul, jakoby se rozmýšlel.

„Manko,“ zvolal tiše, „Manko!“ Spánky mu do temna zčervenaly. V tom sebou trhl. Dvéře se náhle otevřely, a v nich stanula ona, již právě volal hlasem vroucnosti plným, vystrojena rouchem nedělním, svěží, libě zardělá, usmívajíc se —

Zdálo se mu, jakoby kolem ní prosvitlo.

„Huž jdu,“ pravila vesele.

„Jen počkej, nechvátej! Do kostela ešče čas, ha my teky dym dojdeme —“

„Hale tuti v senci —“ a pohledla ku dveřím do světnice vedoucím.

„Nech je, nevšimnú si. — Postůj!“ děl prosebně. „Těšil jsom se zrovna dost na tu chvilku“

Nevzpírala se, zůstala, přitáhla však za sebou vorbičku***) nízkých dveří, takže se zavřely. Stála před nimi.

Mladý Šerlovský upřel oči zářící obdivem i radostí na sličnou dívku, a máchnuv rukou, zvolal živě a upřímně:

„Huž slyším, Manka, kterak budú volát, haž půjdeš do kostela: Uj panenka Marja! Te pěkná dívčka!“

Děvče se zasmálo.

„Hu nás nemušíš růžičky sázet. Nech si je pro Pocínovské —“

„Co vidím, vidím. Oči mne přece nepřelhú. Hale ty mi nevěříš. Hani snad tuto, kterak jsom na tě nejednú vzpomíl —“

Za té řeči sklopila bezděky zrak. Teď opět k němu vzhledla. Oči její zářily.

„Manka,“ pokračoval chlapec, blíže k ní přistoupiv — „praudu praudúcí mluvím. Teky ty mi pověz praudu, habych mohl potaď spokojeně odejít — Túžíš-li za některým chlapcem?“

„Kterak ty humíš svědomí rozebrát ha domlúvat, kterak pan falář,“ odvětila vesele.

„Manka, něhkdo přijde, ha pak bude hamen, ha nehuslyším, co bych rád slyšil, co muším vědít. Pro tuto jsom k vám přišil. Manka!“ zvolal dotěrně i prosebně.

*) Veselých barev.
**) Zrcadélka.
***) Klika.

Děvče usmívajíc se, jakoby nechtělo se vyznati, jakoby se rozmýšlelo. Srdce jí však bušilo radostí nad touto řečí. Ale již také jí začínalo býti líto statného chlapce, a když ještě jednou jí naléhavě za odpověď žádal, odvětila mu rozhodným „ne“, zahrnujícím v sobě, že žádného chlapce nemá, že za nikým netouží. Ale jak to řekla, zarděla se jako planý mák a sklopila zrak jako přemožená, když chlapec rozradován v ten okamžik chopil se její ruky. On už chvíli nedbal dveří, vedoucích do velké světnice: také Manka na ně teď zapomněla i na ty, kteří tam meškali.

Štěstí však mladým lidem přálo. Nikdo ven nevyšel. Stáli tu na síni, blažený hovor dále zapřádajíce. —

Ti tam ve světnici také nedbali, že není mladých lidí mezi nimi. Jenže v té prostranné jizbě, prosté a bez ozdoby, nebylo tak veselo a jasno, jako těm mladým venku na síni. Však také seděli tam sami mužové starší a staří, chmurní a vážní povahou i hovorem, který vedli. Byl tu Matěj Přibek bez županu, ve spodkách jen a „lajbu“; vedle hospodáře bratranec jeho Pajdar z Pocínovic, Chod ramenatý a statný, jenž postavou i tváří nezapřel, že pochází z Přibkova rodu. Proti němu postřekovský Psůtka, jenž jda z města, s Pajdarem se tu zastavil.

Ti všichni seděli na hrubých židlích kolem ohromného špalku lipového, jenž od nepaměti u Přibků za stůl sloužil. Samorostlý ten stůl stál tu již za děda Matěje Přibkova, jak otec Matějův to dosvědčoval. Nyní stařec ten u něho neseděl, ale proti mužům, na lávce u kamen, oděn jsa ovčím kožichem. Byloť mu ho již třeba, nebo v jeho letech značně krev stydne. Pamatovaltě pár pátků; jak dlouho na světě už chodil, sám dobře nevěděl, ale čítali tak a jistě ne příliš, že přes osmdesát let. Sám na roky neměřil a nepočítal, nýbrž pamětí svou. Udával, že dobře pamatuje tu velikou vojnu; chlapci, kteří se na jejím počátku rodili, musili ještě na ni, vždyť dobrých třicet let trvala! Starý Přibek také ještě starou chodskou slávu pamatoval, kdy ještě byli volni, kdy měli svůj hrad a práva, a byl snad na všem Chodsku jediný, který viděl otce své ve zbrani a pod praporem na hranice do lesů táhnoucí. To bylo tenkráte, když ta veliká vojna začala. Tenkráte nesl otec jeho chodský praporec, jakož to ode dávna Přibkům příslušelo.

Rád o tom starý Přibek vypravoval i líčil, jak se záseky dělaly, jak mužové z každé vsi „po střídách“ na plných čtyřiadvacet hodin do lesa na službu chodili, chléb a sušené maso s sebou berouce, jak on sám tenkráte, jsa výrostkem asi patnáctiletým z domova do lesa k zásekám mezi muže utekl a tam s nimi ve dne i v noci při ohních trávil. Těch časů, té změny! Co již viděl a přečkal, a čeho se ještě dočká! Teď zrovna naslouchal divným novinám, věstícím nějakou bouřku. Vypravovaliť i postřekovský Psůtka i sestřin „chlapec“ Pajdar z Pocínovic, že ve všech vesnicích chodských vrchnost prohledávala, aby se dopátrala starých majestátův psaných a že také včera Syku zavolali do Trhanova na zámek, kdež mu zle vyhrožovali jako všude, nepoví-li o starých těch listinách.

„Hale míl hústa na zamčení jako všichni,“ dodal Psůtka, jenž o Sykovi vypravoval.

Matěj Přibek, zachmuřen jsa, pořád mlčel a jen poslouchal. Teď pojednou vztýčiv hlavu, promluvil:

„Mlčil! My teky mlčíme. Tuto humíme. Robot nám víc hukládají ha všichni mlčíme, bijú nás, mlčíme, lesy nám vzíli, mlčíme, mezníky nám kácí ha pole nám kradú, ha my teky mlčíme —“

„Tys nemlčil hani Kozina,“ vpadl mu Psůtka do řeči. „Ha co bulo, ha co ešče bude? —“

„Co by bulo?“ ptal se Matěj úsečně.

„Myslíš, že páni tuto tobě ha Kozinoji prominú?“

„Prominú, neprominú. Hale huž míli času došč na nás ha ešče nepřišli, ha myslím, že si tuto rozmyslí.“ —

Tu vstal od kamen starý jeho otec a volným krokem blížil se ke stolu. Stařec byl tak veliký jako jeho syn Matěj, jenže věk mu hlavu do předu pochýlil i ramena jaksi srazil. Čelo měl lysé, za to od temene splývaly mu dlouhé vlasy, bělostné jako sníh až ku rozhalenému kožichu, který si levou rukou u pasu přidržoval. Chmuřil husté, šedivé obočí: v očích pod ním nějak teď zasvitlo, an vztáhnuv pravici, promluvil hlasem na jeho věk ještě zvučným.

„Dobřes prál, chlapče. Za stara by tuto nebulo. Všechna ves ha všichni by buli vzhůru, kdyby něhkdo mezník porazíl, ha by bul to sám kníže, neřku-li tuten Němec!“

Tu stařec rázem umlkl. Psůtka a Pajdar vyskočili ze svých židlí k oknu. Ječivý hlahol polní trouby zalehl do světnice, zkrátka, ostře, ale pak zvučel poznovu, volněji již a déle. Matěj Přibek, jenž byl také vstal, volně přistoupil k oknu a hleděl jako hosté jeho ven do návsi. V ten okamžik také vběhla Manka do světnice a za ní vstoupil mladý Šerlovský. Neobyčejný ten a děsivý zvuk polní trouby rázem ukončil blažený hovor před Mančinou komůrkou. Chlapec byl by tu v milostném rozruchu svém snad do šírání stál — než tu milou naději si mohl teď přece s sebou na cestu vzíti, že Manka prve nemluvila pravdu, že přece na někoho myslí a tím že jest — on sám.

Teď k dědovi přiskočila, vyptávajíc se, co je, co se děje?

Stařec stoje poblíže stolu, jakoby se teď probral z bedlivého naslouchání, zkrátka odvětil:

„Vojsko —“

Manka se lekla. Pohled její na to slovo utkvěl na otci. Stál dosud nehnutě u okna, zachmuřeně, klidně však pozoruje.

Hluk venku se zmáhal. Tichá, pustá ves rázem oživla. Lidé vybíhali ze stavení, volali na sebe, dotazujíce se, co se událo. Tu tam někdo přeběhl přes cestu, jiní dolů běželi tím směrem, odkud jek trouby se ozval. Ale rázem všichni, kdož šli nebo běželi, se zastavili a všichni na chvíli umlkli. Mezi ploty teď ukázala se koňská hlava, za ní druhá, třetí, a již vyjeli klusem mezi staveními čtyři jezdci. Tři byli císařští kyrysníci, čtvrtý v obleku občanském. Na hlavách leskly se vojínům helmice s hřebenem. Na prsou přes bělavý kabátec s červenými, širokými výložky černal se jim v před i v zad železný pancíř, přes nějž visela na žlutém řemeni jízdecká karabina. Červené spodky těžkých těch jezdců zabíhaly u vysoké boty.

V rukou se jim blýštěly obnažené palaše.

Teď na okamžik zarazili koně. Jako všude, tak i u Přibků s napjetím pozorovali nezvané ty, nenadálé hosti.

„Haby černý chodil!“ zvolal Psůtka. „Te tranovský správčí!“

„Ha sem hukazuje!“ dodal Pajdar chvatně. „Matěji, hutec, ešče je čas, jedú pro tebe!“

Manka vykřiknuvši, skočila k otci, prosíc ho, aby poslechl a zadem uprchl do polí. Odstrčil ji z lehka, jakoby ji ani neslyšel.

„Nač bych hutíkal?“ pravil obrácen jsa k mužům. „Jsem mordýř?“

„Jau, chlapče, teky tak myslím,“ přisvědčil starý jeho otec. V tom ozval se koňský dusot před samým statkem a správcův hlas, aby vrata otevřeli.

Mužové hosté na sebe starostně pohledli. Mladý Šerlovský, stoje Mance po boku, těšil ji; než ona slov jeho neslyšela. S úzkostí hleděla na otce, jenž nyní vyšel odhodlaně ven, aby vrata otevřel. Již zaskřipěla, a již kyrysnický kůň jeden na dvoře samém zařehtal. Také pochvy palašů zazvonily, jak dva z kyrysníků slezli s koní. Správce za nimi.

„Tu je on sám —“ zvolal, ukazuje na Přibka. „Půjdeš s námi a hned!“

„Kam?“ ozval se Chod, stoje přímo proti správci, vynikaje postavou i nad oba veliké kyrysníky, jemu po bok se postavivší.

„Neptej se a pojď. Nepůjdeš-li —“ správce se obořil.

„Jen nehrozte — víte, že se nebojím,“ odvětil Přibek a posměšný úsměv zjevil se mu na rtech.

„Rychle — a kde je tatík tvůj?“

Na ta slova správcova Přibek sebou trhl.

„Co chcete se starým tátou?!“

„Půjde také — a teď rychle, nemáme čas!“

„Habych vidíl, jací jste kati!“ ozval se na síni hlas, a již také stanul na prahu Matějův starý otec. Studený vítr rozevál kmetovy bílé vlasy; stál tu vzpříměně jak jen mohl, hledě pevně na vojáky i správce.

Ale již se obrátil ku své vnučce, která všecka ustrašena za ním vyběhši, za ruku ho chopila. Chlácholil ji, an v tom syn jeho správci rozhodně oznámil, že nepůjde dříve, pokud se nedoví, kam je chtějí vésti. —

„Abys se najednou tolik nelekl, nejprve na rychtu a pak k nám,“ správce ho posměšně odbyl.

„Ha náš táta?“

„Také.“

„Ha co von hin —“

„Co bys s tutím mluvil, Matěji!“ ozval se stařec. „Půjdeme. Manka, přines tátoji župan —“

Když otci bílou šerku podávala, pravil tento:

„Hlúpá dívčí, neběduj, šak se záhy vrátíme; zatím stavení dobře opatruj!“

Před statkem shromáždilo se sousedstvo. Všichni plni úžasu hleděli na divný průvod, beroucí se ze Přibkova statku. Napřed jel trhanovský správce na koni, za ním tři kyrysníci, mezi nimiž kráčeli, každý zvlášť, oba Přibkové: starý v kožichu opíraje se o čekanu, syn jeho bez ní, s hlavou vzhůru vzpřímenou. Manka s mladým Šerlovským, se

strýcem Pajdarem a Psůtkou šli za nimi. Mužové polekané dívce mysli dodávali.

Když docházeli k rychtě, zahledli tam před ní jiné dva kyrysníky, mezi nimiž stál mladý Kozina maje hlavu obvázánu. Blíže něho jeho žena, bleda, uplakána, chovajíc na rukou Hanálku. Vedle mladé selky držela stará Kozinová malého Pavlíka za ruku. Stařena neplakala: na chmurné však tváři, na zraku, tkvícím na synovi, bylo znáti, že nitro její klidno není. —

Před rychtu sehnal se již dav lidu, mladí, staří, muži i ženy. Všichni teď hleděli Přibkům vstříc; ale již se odvrátili, neboť kde se vzal, tu se vzal dudák Řehůřek, Jiskra, jenž protlačiv se ku správci, smekl před ním a poloposměšně, polovážně promluvil: „Pane správčí, já som bul teky hu tuté moziky pod lipú!“

Hlahol souhlasu uvítal tu propověď dudákovu: v tom však někde dál ozval se výkřik:

„Panenko Marja! ešče jde jiné vojsko! —“

VI.

Nebylo to vojsko, jak hlas oznamoval, ale jen houf jezdců, kyrysníků. V čele jejich jelo několik pánů, patrně důstojníků, v bělavých pláštích. Na hlavách neměli jako mužstvo hřebenaté přilbice, než černé klobouky třírohé, zlatem premované. Přijížděli od Domažlic. Že tam však žádné posádky nebylo, každý snadno uhodl, že jsou z posádky plzeňské.

Hned jak houf do vesnice vjížděl, oddělovali se jezdci jednotlivě i po dvou od něhō a zajížděli do průhonů i mezi stavení, obsazujíce tak každý východ ze vsi. Ostatní pak na návsi nedaleko rychty koně zarazili. Již prve poplašilo těch několik kyrysníků všechen Oujezd, teď pohnutí všech novou, nečekanou návštěvou vzrostlo valem. Šum a hluk četného zástupu před rychtou umlkl náhle, když přibylí jezdci na daný povel najednou a rázem vytasili své palaše. Jak kovové pochvy zařinčely, jak nahá zbraň vzduchem se zableskla, tam v zástupu jakoby utal. Ženy hleděly ustrašeně, muži zamlklí pochmurně. —

Jak teď přední dva důstojníci s koňů slézali, ozval se v lidu výkřik, živý výraz úžasu: „Uj, hin teky Tranovský pán!“

A sotva že se zraky všech na ten hlas udaným směrem obrátily, již někdo jiný zvolal: „Ha tuten správčí Koš zez Kúta!“

Věru, sám Maxmilian Lamminger, svobodný pán z Albenreuthu, toho času hejtman kraje plzeňského. Dva vyšší důstojníci ubírali se po jeho boku a za nimi správce Koš. Pán Chodův, muž postavy prostřední, asi padesátiletý, kráčel s hlavou vztyčenou, jistě a pevně; bleděmodré, chladné oči jeho hleděly jako lhostejně, nicméně pozorně na shromážděný lid. Chladný vítr poviyal z lehka jeho pláštěm s ramenou volně visícím, i hojnými kadeřemi zarudlé barvy v jeho allonžové paruce.

Trhanovský správce chvatně a přísně poroučel davu, ana se milostivá vrchnosť blíží, aby se rozestoupili a cestu uvolnili. Lamminger kráčel zamlklým lidem, hledě před se, nikoho si nevšímaje až tu —

u samých již dveří — setkal se jeho zrak s pohledem jiskrným, ale zamračeným, jenž na jeho přibledlé, pihovaté tváři pevně utkvěl.

Mladý sedlák, statné postavy, maje hlavu bílým šátkem zavázanou, na něj se tak podíval. To nebyl zrak bojácného, ustrašeného robotníka, ale hrdý pohled svobodného, sebevědomého muže. Lammingerovy běložluté řasy bezděky prudce zamrkaly a ještě jednou utkvěl jeho pohled na mladém sedlákovi.

V ten okamžik, an šlechtic s důstojníky vstupoval do síně, dudák Jiskra Řehůřek, přitočiv se k Přibkovi, jenž tu stál vedle mezi dvěma kyrysníky, ukázal po zarudlých kadeřích trhanovského pána, ušklíbl se a pravil:

„Pán bůh ho nadarmo neznamenal —“

„Každá šelma svůj cejch má,“ odvětil Přibek zkrátka a suše. Ale v tom již trhanovský správce surovým hlasem poroučel oběma Přibkům, mladému Kozinovi a několika sedlákům, nejstarším ze vsi, kteří tu stáli již vybráni, aby vstoupili do světnice. Kozina než vešel, ohledl se; zrak jeho hledal snad ženu a děti. Spatřil ji bledou, uplakanou. —

Tlačila se za ním, a div — ten trhanovský správce, jenž zůstal u dveří, ji pustil i starou matku s dětmi, i ženy všech těch, kteří zavedeni byli právě do rychtářovy velké světnice, i mladou Přibkovou Manku směle až sem se protlačivší.

Zraky všech utkvěly na pánech, kteří stanuli pláště odloživše v rohu u velkého rychtářského stolu vyřezávaných trnožů a vespolek živě přitlumeným hlasem hovořili.

Mezi důstojníky v bílých kabátech a v červených spodkách líšil se Lamminger v rudém kabátě širokých, tuhých šosů, lesknoucím se v předu zlatými portami i takovým vyšíváním. V pravo od pánů, kteří všichni měli vysoké jízdecké boty, stanul koutský správce Koš, jenž tu k vůli vrchnosti sňal svůj klobouk s hlavy. Na správcově postavě i na všem jeho chování bylo viděti, že to starý voják. Tomu také nasvědčovala tmavorudá, široká jizva nad pravým okem, kterou si odnesl památkou na bitvu pod Vídní, když tam před devíti lety pomáhal ve vojsku Leopoldově porážeti sílu tureckou.

Poblíže zavedených sem Chodů, o samotě však, stál Jiří Syka, rychtář, „prokurator“ jak mu říkali, tu pány po očku chytře pozoruje, tu vlasatou svou hlavu po zavedených sem krajanech otáčeje. Jiskra Řehůřek, jenž stál v pozadí, dobře pozoroval, že rychtář opatrně a pomaloučku opouští své stanoviště a že se snaží, aby se dostal ku svým, kterým snad chce něco napověděti nebo pošeptati, že však velikou překážkou v tom je mu hlídka, hranatý kyrysník v černém pancíři, držící obnažený, mohutný palaš.

Staří sousedé násilím sem zavedeni hleděli na pány upřeně, někteří ne bez zaraženosti. Většina však chmurně sice, jinak ale klidně očekávala, co nastane, zvláště pak Matěj Přibek, jenž všechny o hlavu převyšoval. Hůře bylo jeho starému otci. Kmeta stání namahalo, a sednouti si nebylo možná. Jedinou úlevou byla mu mohutná, stará čekana, o niž se žilovaté jeho ruce opíraly.

Jen mladý Kozina byl nějak nepokojný; tu na pány zraky své upřel, tu na Syku, a již se opět ohledl, a teď hlavou zakýval — ne na ženu, ale na matku. Spozorovala to; hle, již se až k němu dotlačila. V tom, ani pánové ustáli v hovoru, začal koutský správec Koš na pokynutí svého pána hřmotným hlasem, úsečně k sedlákům čísti z nějaké listiny. —

Stará Kozinová však prvních slov jeho neslyšela. Bylať v ten okamžik jako vyjevena. Několik slovíček synových to způsobilo.

„Mámo, páni nejdú pro mne, hale pro majestaty,“ šeptem a chvatně jí pověděl. „Dobře jste je hukrýly?“

To řekl, a více nic. Stará Kozinová však měla toho dost.

On ví, že jsou majestaty u ní. Kdo mu to řekl? Syka jistě ne. Tedy je pozoroval tenkráte —— A mlčel, jako dub mlčel. Až teď — že má o ně strach — Takové myšlénky mihly se šedou hlavou staré Chodky. „Co dělati, co myslí?“

Zrak její pln úžasu tkvěl na statném synovi. On však se již neobrátil, ale pozorně naslouchal, co Koš stoje zrovna jako sloup, přísným hlasem předčítal. Ve světnici panovalo hluboké ticho. Koutský správec připomenul, že po ohavné a zuřivé rebellii selské před dvanácti lety*) vydán byl nejvyšší patent, kterým byly všechny výsady a privilegie před tím povstáním vydané zrušeny a zkassírovány, protože všecky spory a soudy poddaných s vrchnostmi skrze tyto svobody a privilegia vznikly a původ svůj měly. Nicméně že tu tam jakož i v těchto chodských vesnicích psaných těch práv, ačkoliv už neplatných, nevydali, jsouce toho bláhového domnění, jakoby jimi ještě něco mohli vyříditi, ano, že jakož se právě v této vesnici stalo, mnozí robotní lidé násilí se dopouštějí a ruky své na ouředníky J. M. urozeného pana Lammingera, hejtmana kraje plzeňského, nanejvýše trestuhodným spůsobem vztáhli, na stará práva a majestaty se odvolávajíce.

Nicméně že J. M. v laskavosti své a milosti ráčí pro tentokráte odpustiti zpurným a zapomenuvším se Janu Sladkému, nazvanému Kozinovi, a těm, kteří mu pomáhali, že však jakožto hejtman kraje plzeňského ve jménu nejmil. vlády přísně nařiditi a poroučeti ráčí, nabyvše toho přesvědčení, že jen ta domnělá privilegia toho byla příčinou, aby tyto jmenované majestaty a pergameny, kterých nikde jinde, jak vyšetřeno, není jen tu v Oujezdě, aby všechny do jednoho bez průtahu a dobrovolně byly vydány, jinak že mocí svého úřadu všechny neposlušné a odporné donutí a co nejpřísněji potrestá. — Pravice Košova, osudný ten rozkaz držící, poklesla. Správce upřel své pichlavé oči na sedláky, jakoby se chtěl přesvědčiti, jak slova jeho účinkovala.

Lamminger jako lhostejně naslouchal přehlížeje při tom chladně sedláky před ním stojící. Častěji však, než na kohokoliv z nich, upřel svůj zrak na mladého Kozinu, jehož pohled se ho prve tak dotekl.

Jakmile Koš dočetl, nastalo na okamžik hluboké, mrtvé ticho. Účinek čteného rozkazu byl patrný. Ti, které prve vojsko, řinčení obnažené zbraně i důstojníci s krajským hejtmanem tak nenadále se

---

*) 1680.

zjevivším zarazili, zraky teď upřeli s úzkostným napjetím tam ke stolu, k trhanovskému pánu.

Kozina však ohlédl se po Sykovi, jakoby čekal, že snad ten „prokurator“ promluví. Ale ten mlčel. Tu mladý hospodář dlouho se nerozmýšlel a promluvil:

„Tuto je prauda, co pan správčí čtáli, že jsom se rval s panskými pacholky i se správčím, hale správčí káceli mi znamenanú lípu, ha tu jsom bránil ha bránit mušil. Co jsom na své nohy stál,*) bula hinta lípa Kozinovská, teky za nebožtíka táty, dědka ha i pradědka, jak tuti staří dobře vedí. Proto děkuju za milosť, hale já jsom se neprovinil — Ha vo tutich majestátech — šak páni sami dobře vedí, že ešče platí. Platí ha budú platit, protože vo téj selckej rebolucí my Chodováci buli jsme ticho, hani jsme rukú nehnuli, ha tak tuten rozkaz zez Vídně neplatí vo našich právích, hale jen v tutěch vsích hin v kraji, hde se sedláci búřili.“

První slova pronesl Kozina zvolna, jakoby je hledal, nebo váhal je promluviti; ale pak se mu rozproudila řeč přirozenou výmluvností a mluvil živě, s přesvědčením. Na lících proskočil mu ruměnec a oči se leskly. Odpověď jeho více teď působila, nežli ten ostrý hejtmanův rozkaz, který byl Koš přečetl. Na prsa přítomných Chodů velikou tíhu uvalil, než Kozinova řeč všem uvolnila, mračno rozehnala. Syka pln úžasu upřel oči na smělého mluvčího, kteréhož do dneška neměl za hodna důvěry u věcech vážných. Starý Přibek pokyvoval bílou hlavou, syn jeho ušklíbnuv se pohledl se správce na Lammingera, jakoby říci chtěl: Nadarmo ta chytrá léčka, nepůjdeme do tenat! Ostatní pak, kteří hlavy věsili, vztýčili je.

Ale běložluté řasy Lammingerových očí zase prudko zamrkaly a nezakryly pohled, jenž zasvítil prudkou zlostí a mstivostí. Oba důstojníci taktéž nemálo překvapeni pohledli se smělého řečníka na krajského hejtmana.

Ten však, ovládnuv nejprudší své pohnutí, promluvil: „Slyšeli jste nejvyšší rozkaz. Radím vám, abyste poslechli. Kdo neposlechne, bude pokládán za rebella a buřiče; dle toho bude s ním naloženo, a dobře víte, jak zatvrzelí buřiči byli nedávno potrestáni.“

Na přízvuku jeho bylo znáti, že český jazyk není jeho mateřštinou. Domluviv několik těch slov, pokynul správci Košovi a ten jal se jednoho po druhém z Chodů vyptávati, ví-li o majestatech a kde jsou. První, stařeček na polo slepý, odvětil:

„Milosti, nevím.“

Zrovna tak druhý, třetí, a rovněž tak starý Přibek odpověděl. Teď došlo na jeho velikého syna. Klidně pohlédl správcovi do zarudlé, rozhněvané tváři a pravil: „Nevím, ha kdybych teky vedíl, mlčíl bych.“

Správce, zaklev polonahlas, stanul teď u mladého Koziny, a usmál se posupně, když i ten své „nevím“ rozhodně pověděl, jakož pak i poslední — rychtář Syka. (Pokračování.)

*) Co jsem živ.

O'Flanagan.

Napsal **O'Reilly Halloran.**

Z angl. přel. Pavel Krumlovský.

Rád jsem pohlížel do tváře tohoto člověka. V zevnějšku jeho bylo cosi zvláštního, co bezděčně přimělo každého, ať byl sebe roztržitějším, že upřeně na něho se zahleděl a hned nato v nepřemožitelný, hlasitý smích vypukl. Tak stalo se i se mnou.

Dlužno podotknouti, že očka tohoto malinkého pána byla velice pohyblivá, a že on sám podléhal magnetismu každého pohledu, naň upřeného, a že skorem instiktivně uhodoval, že jej pozorují, při čemž se hned obracel k pozorovateli a studoval nepokojně jeho pohled. Ku podivu! Zdálo se, jakoby se bál výsměchu, ačkoliv se skoro výhradně obživoval tím, že byl všeobecným šaškem a že každému nastavoval hlavu ve mravném ba i hmotném smyslu podle toho, v jaké společnosti se nacházel. Zpozoroval jsem ale hned, že tento podivný tvor, tento směšný človíček nebyl šaškem z řemesla. Byloť v něm posud cosi šlechetného. Jeho nepokojnost, jeho věčná bázeň o sebe svědčily v jeho prospěch. Zdálo se mi, že každé jeho přání, aby posloužil, pocházelo spíše z dobrého srdce, nežli z péče o hmotnou výživu. Dovolovalť s radostí, aby se mu z plna hrdla a způsobem nejneslušnějším do očí vysmáli, zároveň však srdce jeho nylo při myšlénce, že posluchači jsou tak ukrutní, a mohou se smáti nikoliv tomu, co vypráví, nýbrž jemu samému, jeho srdci, hlavě, zevnějšku, jeho osobě.

Jsem přesvědčen, že cítil v takovém okamžiku veškerou nedůstojnost a trpkost svého postavení, avšak protest, který se za takových příležitostí v nitru jeho ozýval, umíral mu vždy na rtech. Jsem přesvědčen, že vše to pocházelo z dobrého srdce, a nikoli z ohledu na hmotnou nevýhodu: že by při jiném spůsobu jednání nebyl dosáhl peněžitých půjček — O'Flanagan se totiž neustále dlužil t. j. prosil v této formě za almužnu, neboť naošklíbav se do syta a zbudiv dostatečně smíchu na svou ujmu, domníval se míti jakési právo na vypůjčování se.

Ale můj Bože, jaké to bylo dlužení! S jakou tváří to činil! Nebyl bych si pomyslil, že na tak malé prostoře, jakou byla svraštělá, čtyrhranná tvář tohoto člověka, by se mohlo směstnat tolik rozmanitých úsklebků, podivných a různorodých pocitů a trapných dojmů.

Ve tváři té bylo viděti vše: stud i nucenou odhodlanost, mrzutost nad oním studem i hněv, bázeň o výsledek i prosbu za odpuštění, že se opovážil znepokojovat, vědomí vlastního důstojenství i úplné vědomí nicoty — vše to jako blesky mihalo se po jeho obličeji.

Celých šest let potloukal se takto po božím světě. Samo sebou se rozumí, že nikdy nemohl se dopustit něčeho zcela podlého. Srdce jeho bylo příliš vřelé a šlechetné. Ba podle mého zdání byl to nejpoctivější a nejšlechetnější člověk ve světě; avšak měl malou slabost; byl s to dopustit se malé podlosti na první požádání, dobrodušně a nezištně, jen aby se bližnímu zavděčil. Zkrátka byl to člověk, jak se říká — dobrák. Nejsměšnější při všem bylo, že býval oblečen nejen jako všichni slušní lidé, ale s pravou hledaností. Tato vnější stejnost a vnitřní nestejnost, jeho bázeň o sebe, a zároveň neustálé sebe zlehčování tvořilo nejnápadnější kontrast a bylo směšné i politování hodné.

Zkrátka O'Flanagan byl mučenník v plném smyslu slova, avšak velmi neužitečný a následkem toho velmi komický mučenník. —

Mezi hosty přímořského hostince povstal všeobecný spor. Nenadále jsem uzřel, že podivín můj vyskakuje na stůl a křičí z plna hrdla, chtěje, aby výhradně jemu popřáli slova.

„Poslyšte," zašeptal ke mně hostinský. „O'Flanagan vypravuje někdy nad míru zábavné věci . . . Zajímá vás snad?"

Pokývl jsem hlavou a vtlačil se do tlupy. Pohled na slušně oděného pána, vyskočivšího na stůl a křičícího z plna hrdla, vzbudil všeobecnou pozornost. Mnozí, kteří ho neznali, pohlíželi na sebe s podivením, jiní smáli se z plna hrdla. —

„Já znám Ruarka, Ruarka! Já ho musím znát nejlíp, Ruarka!" křičel O'Flanagan se svého povýšeného místa. „Pánové, dovolte, abych vypravoval. Povím vám pěkné věci o Ruarkovi. Znám o něm historii — ku podivu."

„Vypravujte, O'Flanagane, vypravujte!"

„Vypravuj!" zahřměl hranatý námořník.

„Tedy poslyšte!"

„Posloucheјte, poslouchejte!" křičeli námořníci.

„Počínám, ale je to, pánové, zvláštní historie."

„Dobře, dobře!"

„Je to historie komická."

„Výborně, zcela dobře, k věci!"

„Je to episoda života nejponíženějšího . . ."

„Nu k čemu se namaháte povídat, že je komická?"

„Ba i poněkud tragická!"

„Aj???"

„Zkrátka, je to historie, které děkovati máte za štěstí, že mne můžete poslouchat, pánové — historie, následkem které jsem se dostal do tak zajímavé pro mne společnosti."

„Bez poklon!"

„Ona historie . . ."

„Zkrátka, ona historie — která za něco stojí — dokončete přece jednou úvod —" promluvil sípavým hlasem jistý mladý pán, strčiv jednu ruku do kapsy svého kabátu, odkud jako náhodou vytáhl místo šátku tobolku s penězi.

„Je to historie, pánové, po které bych si přál vás vidět na svém místě, a konečně i historie, následkem které jsem se neoženil . . ."

„Ženil . . . žena. O'Flanagan chtěl se ženit!"

„Přiznávám se, že bych si přál nyní vidět madame O'Flanaganovou!"

„Dovolte, abychom zvěděli, jak se jmenovala bývalá paní O'Flanaganova?" vřeštěl mladý rybář, prodíraje se k vypravovateli.

„První kapitola tedy, pánové: Bylo tomu právě 6 let na jaře. 31. března — všimněte si této okolnosti — v předvečer . . ."

„Prvního dubna," vykřikl jakýs mladík.

„Jste velmi důmyslný, pane. Byl večer. Nad městečkem C. rozkládal se soumrak, chtěla vyhlédnouti luna . . . nu a vše tam bylo, jak se sluší. V pozdní již soumrak, v hlubokém tichu vyplaval jsem z pokojíku — rozloučiv se s nebožkou svou tetou. Přiznávám se, že jsem byl v nemalém strachu; chystalť jsem se k velikému dílu, srdéčko mi tlouklo jako koťátku, když je čísi kostnatá ruka nešetrně uchopí."

„Dovolte, pane O'Flanagane!"

„Čeho si přejete!?"

„Vypravujte prostěji, nenamáhejte se tak!"

„Dobře!" zahučel O'Flanagan, poněkud rozpačitě.

„Vešel jsem do domku Ruarkova (neslušně získaného). Ohlásili mne ihned Ruarkovi a uvedli mne do pokojíka. Jako nyní to vidím: pokojík velmi, velmi tmavý a sviček nepřinesli. Hledím, vchází Ruark, O'Ruark. Oba zůstali jsme tak po tmě . . ."

„Co se mohlo tak mezi váma dít?" otázal se jistý námořský důstojník.

„Co vy o tom myslíte?" otázal se O'Flanagan, obraceje se nenadále s křečovitě pohnutou tváří k onomu mladíkovi, který ho byl prve vytrhl. —

„Tak tedy, pánové, dály se podivné věci. To jest, podivného v tom nebylo nic, ale událo se toto: vytáhl jsem prostě balík spisů a on též tolik papírů, avšak bankovek, a oba jsme balíky své vyměnili."

„Založím se, že to byl nějaký úplatek," promluvil jakýs solidně oblečený a ostříhaný mladík.

„Úplatky!" zvolal O'Flanagan. „Eh, pane! . . . Ať mne . . . jest-li vy . . . kdybyste sloužil v takovém úřadě, též byste si neohřál ruku . . . na rodném irském ohništi . . . neboť, jak jeden básník řekl: I vlasti dým je příjemný a sladký! Matka naše, pánové, matka naše, toť rodná naše země, naše! My jsme ptáčata, proto z ní tedy ssajeme . . ."

Vypukl všeobecný smích.

„A uvěříte-li, pánové, že jsem nikdy nebral úplatků?" řekl O'Flanagan nedůvěřivě po celém shromáždění se ohlížeje. —

Homerický, nekonečný smích následoval na slova O'Flanaganova.

„Věru, pánové . . ."

Tu se však zarazil, pohlížeje na celé shromáždění s podivným výrazem ve tváři. Možná, že mu v tomto okamžiku napadlo, že snad je poctivější, nežli mnozí z této společnosti. Opravdový výraz tváře jeho nezměnil se až do konce všeobecné veselosti.

„Tak tedy," pokračoval O'Flanagan, když byli všickni umlkli — „ačkoliv jsem nikdy úplatků v úřadě nebral, tentokráte jsem se přece

prohřešil; přijal jsem peníze od úplatkáře . . . Měl jsem totiž v rukou jakési papíry, kteréž kdybych byl chtěl někomu poslat, bylo by Ruarkovi bývalo zle, velmi zle."

„Bezpochyby, že je tedy odkoupil."

„Odkoupil."

„Mnoho dal za ně?"

„Tolik, zač by jiný za našich časů prodal své svědomí se všemi variacemi, kdyby mu jen tolik nabídli. Ale horko mne objalo, když jsem peníze ony do kapsy strčil. Věru nevím, co se to se mnou vždy děje, pánové, ale jak povídám, stál jsem ne živ ne mrtev, rtové se mi třásly, nohy pode mnou klesaly. Nu, byl jsem blázen, byl jsem přes příliš svědomitý; již jsem byl odhodlán prosit Ruarka za prominutí a žádat, aby ustoupil . . . Ruark, O'Ruark hledí mi přímo do očí.

‚Že se boha nebojíte, O'Flanagane', dí.

Nu, což bylo dělat? Já roztáhl uctivě ruce, sklonil hlavu na stranu a samou uctivostí div že jsem se na místě nepropadl.

‚Byl jste tak dlouho přítelem naší rodiny, ba mohu říci, synem. — Kdo ví, co nebesa s vámi zamýšlela, O'Flanagane,' pravil Ruark dále ke mně.

‚A najednou mne chcete udat . . . Co si mám pak ještě pomyslit o lidech? povězte mi, prosím vás.'

Co pomyslit? myslím sobě, pánové, a v hrdle mne pálilo jako oheň, hlas se mi třásl, tušil jsem již svou slabost a chopil jsem se klobouku. —

‚Kam pak chcete jít, O'Flanagane, či snad chcete v předvečer tak slavného dne . . . čím jsem se proti vám prohřešil?'

‚Ruarku, O'Ruarku,' dím já na to, — ‚O'Ruarku!' a roztál jsem jako cukr ve vodě. Jaký div také! I balíček bankovek, který v mé kapse ležel, i ten jakoby byl křičel: nevděčníku, hanebníku, ničemo! — a tížil mne jako cent . . . (škoda opravdu, že nebyl asi cent těžký).

‚Vidím,' dí zase Ruark, ‚vidím vaši... lítosť, víte, že zítra...?'

‚Je svátek Rogery . . . vím . . .?'

‚Nu, neplačte, prohřešil jsi se a lituješ toho! nu pojďme. Možná, že se mi opět podaří, abych vás uvedl na pravou cestu . . . Možná, že skromný můj cognac zahřeje opět vaše zabloudilé srdce . . .'

Tu mne vzal, pánové, za ruku a vedl k svým domácím. Po mně pobíhal mráz i horko; myslímť si, kterak mohu před ně . . . A musíte vědět, pánové, že tu byla, abych tak řekl, velmi choulostivá okolnost!"

„Snad ne paní O'Flanaganová?"

„Rogery, ano — jen že jí nebylo souzeno, aby se stala takovou paní, jak jste ji nazval; nedočkala se takové cti! Vidíte, pánové, Ruark měl úplně pravdu, řka, že jsem byl v domě takořka za syna považován. Ale bylo tomu asi půl roku, co mi při tom poněkud vadil jakýs vysloužilý důstojník Coron. Ten však nyní zemřel a nezanechal po sobě ničeho, nežli — že, ačkoli mne k němu do domu ani nepouštěli, proto že dělal za živa velikého pána — přece, jak se zdá právem, též se považoval za syna u Ruarka."

„Aha!!!"

„Ano, vidíte, tak to bylo, pánové, a tu mi tam chtěli bulíky na nos věšet. Nepodařilo se jim to — prohledl jsem vše. Ale přece jsem nevystřízlivěl a jen se těšil, že mne smrť zbavila soka. Tu z nenadání (k mému štěstí, nebo neštěstí) jako sníh na hlavu spadl do našeho městečka jakýsi jízdecký plukovník, a usadil se u Ruarka jako doma. Já po straně k Ruarkovi tak a tak, povídám: Nemějte mi za zlé, jsem jako vaším synem... kdy se tedy dočkám požehnání? ... On mi tu začal mluvit a napovídal mi toho celou báseň ve 12 zpěvích, jen že ze všeho toho ničehož si nevybereš a odbude tě ani nevíš jak. Což činit? Namáhám se tedy sám ze všech sil, začínám Rogery přinášet romány i cukroví, dělám jí poklony, vzdychám, povídám jí, že mne bolí srdce, bolí láskou, dávám se i do pláče a tajného vyznávání lásky. Nu člověk je a zůstane vždy hloupý! Zapomněl jsem, že je mi třicet let! Nu zkrátka, nedařilo se mi. Všude výsměch a úsklеb — mne to konečně omrzelo a rozlítilo... Z nenadání přestal jsem tam chodit a tu mi napadlo —: Udej ho! Nu bylo to trochu nehezké, chtěl jsem vyzradit přítele — přiznávám se k tomu. Látky měl jsem ovšem mnoho a výborné. — Patnácte set mi to vyneslo, když jsem sebrané listiny za peníze vyměnil."

„To byl tedy onen úplatek!"

„Ano, pánové, — musil mi vyklopit peníze. (A věru není v tom nic zlého: bral sám úplatky, kde mohl). Avšak slyšte, co se stalo dále. Ruark přitáhl mne tedy, jestli se ještě pamatujete, z tmavého pokojíku k domácím svým položivého, polomrtvého. Všickni mne uvítali jako uraženi, t. j. ani ne jako uraženi, ale tak jaksi ... na tvářích vážnost a při tom přece něco otcovského ... jako když marnotratný syn se vrátí... nevěděl jsem, kam se podívat. Choť jeho začala mi hned tykat: ‚Co jsi se tak spadl?' povídá.

‚Jsem trochu churav,' dím já a hlas se mi třese.

A ona patrně jen čekala na příležitost, aby mi pověděla své mínění.

‚Patrně vás hryže svědomí,' dí, ‚za to, čeho jste se proti nám dopustil. Jsou to tak lidé na světě.'

A vyřídilka jí jela jako namazaná. V tom k největšímu neštěstí mému vchází dcera Rogery se vší svou nevinností, trochu bledá, oči jako pláčem zčervenalé — a já jako hlupák byl hned celý bez sebe! A ukázalo se mi později, že plakala pro důstojníka, kterýž byl zase ujel, protože lhůta již vypršela, ale ne snad lhůta dovolené, nýbrž ... Nejdražší rodičové později zpozorovali, v čem to vězí, ale co si měli počít ... přibylo jim do domácnosti ... Nu, jak jsem řekl, když jsem pohledl na Rogery, byl jsem skoro bez sebe... Chtěl jsem se chopit klobouku a prchnout.. ale klobouk byl uschován. Již jsem chtěl odejíti bez klobouku, zavřeli však na závoru... Nastalo usmívání, zařídili hry, já se trochu zapomněl a podřekl se čímsi o lásce; Rogery sedla k pianu a zpívala nějakou balladu.

‚Ne,' dí Ruark, ‚budiž vše zapomenuto, pojď do mého náručí!'

Já, jak jsem byl, padl jsem tváří na jeho vestu a dal se do pláče. Bože, co tu bylo slzí... On pláče, stará pláče ... zrovna jakoby

ztraceného syna zase byli našli! Hned přinášejí také jídla. — Rogery vzdychá: — ach bolí! co bolí? srdce: po kom? Rogery se rdí, ubožátko; my se starým vypili cognacu a punše . . . nu, zkrátka omámili mne úplně . . .

Vrátil jsem se k tetě. Hlava se mi točila, celou cestu jsem se smál, doma chodil jsem ještě dvě hodiny po pokoji; probudiv pak stařenu pověděl jsem jí celé své štěstí.

‚A dal ti peníze, zlosyn?'

‚Dal, teto, dal, co jsem chtěl.'

‚Nu tedy se s Pánembohem žeň, třeba hned; je vidět, že bůh tvé modlitby vyslyšel.'

Probudil jsem i sluhu Guye: ‚Stáhni mi boty,' povídám. ‚A gratuluj mi, brachu, ožením se, — tvůj pán se ožení, opij se na to zítra!'

Již jsem začal dřímat, leč pojednou mi napadlo, že zítra je prvního aprile a při tom zabřeskla mi hlavou myšlenka. Celou noc jsem psal, jen as na hodinu jsem si lehnul. Ráno vstal jsem, umyl se, pomazal si vlasy, oblekl nový frak a spěchal k Ruarkovi. Papíry v noci popsané nesl jsem v klobouku. Ruark přijal mne s otevřenou náručí. Přišel jsem poněkud opět v rozpaky, vzpomenuv si na včerejšek. Ustoupil jsem na krok.

‚O Ruarku,' dím, ‚přečtěte si, prosím, tento list!' A víte, pánové, co v něm bylo? Bylo v něm, že žádám za propuštění ze svého úřadu. Chytřejšího nemohl jsem si nic vymysliti. Dnes 1. aprile, myslím sobě, budu se tedy tvářit, jako bych byl posud rozzloben, jakobych se byl rozmyslil a ani o nich ani o dceři slyšeti nechtěl: peníze jsem dostal včera, jsem tedy kryt, mohu tedy mluvit o žádosti za propuštění, že nechci sloužit pod takovým představenstvem, jako je Ruark, a že půjdu jinam, ba že ho ještě i udám. Tak jsem se přetvářel — chtěl jsem jej hodně zastrašit.

Ruark vzal papíry a rozevřel je: celá jeho tvář se změnila.

‚Jak, O'Flanagane?!'

A já jako hlupák: April — křičím — Ruarku! Zrovna jako chlapec, když se skryje za sesli babiččinu a pak z nenadání křikne jí do ucha: buf! . . . Ba, až se, pánové, stydím vyprávět . . ."

„Ne, ne, jen vypravujte," zaznělo se všech stran.

„Nastal, pánové, hluk! ‚Ach šelma, čtverák, jak nás polekal!' ‚Pode mnou se posud nohy třesou,' pištěla matka; ‚běžela jsem hned jako blázen k Rogery a povídám jí, podívej se, jaký je ten tvůj! Odpusť, že jsem tě měla v podezření: myslila jsem: Jak od nás včera odešel, snad se mu zdálo, že jsme mu snad lichotili. Nu, nemrkej na mne, Rogery; vždyť O'Flanagan je náš . . . však neřeknu nic zlého, vždyť jsem tvá matka. Chvála bohu, nejsem na světě jen dvacet let, nýbrž plných pět a čtyřicet!'

Nu pánové, já div že jsem jí k nohám nepadl. Nastalo opět objímání a pláč, pak žerty. Ruark vymyslil si také žertík pro první april: že prý přiletěl k němu pták s brillantovým zobanem a přinesl mu psaní . . . bylo tu smíchu, až se skorem za to stydím!

Nu nyní jsem již u konce, pánové. Byl jsem již hotovým ženichem. Prsteny byly již zamluveny, den svatby určen, ale ohlášek nechtěli uveřejniti, až po příchodu přehlížitele všech účtů. Čekám na přehlížitele, čekám, a štěstí mé uvízlo na něm. Nastaly hrozné dny: účty, účty, účty a zase účty! Prohlížím všechno a vidím hrozný nepořádek, všade schodky a nedostatky. Nu myslím si, budu se trochu namáhat za tchána. Podařilo se mi také uvésti vše do pořádku.

Z nenadání poslali ke mně posla: Rychle, prý, rychle, Ruarkovi je zle. —

Běžím k němu jako o překot, Ruark sedí ovázán klůcky v octě namočenými, ošklíbá se a vzdychá: ‚Ach ach, můj rozmilý, umru! Komu vás zde zůstavím, moji drazí!'

Přišla žena, přišla i Rogery plačky — a já — já také plakal.

‚Bůh bude snad milostiv a nebude vás trestat za moje hříchy!'

Na to všecky mimo mne propustil a poručil, abych za nimi dveře zavřel.

‚Mám na tebe prosbu,' pravil pak ke mně.

‚Jakou?'

‚Vidíš, brachu, musil jsem doplácet do pokladnice ze svých . . .: nešetřím pro všeobecné blaho ničeho, ani svého života. Nemysli, že snad sám jsem se zpronevěřil. Je mi líto, že mě před tebou pomlouvači očernili . . . Tys pobloudil . . . Od oné doby mne hoře neustále souží! Revisor tu bude co nevidět. O'Clough má schodek v účtech přes sedm tisíc, a kdo je zodpověden? Já! Co by si také na něm vzali? Nemá chudák ani . . . darmo mluvit.'

Bože, myslím si, jaký to poctivec!

‚Z věna dceřina nechci brát peněz, proto že ty jsou památné. Mám sice ještě i své, ale mezi lidmi, takže jich nemohu hned dostat!'

Tu klesl jsem před ním na kolena.

‚Dobrodinče můj,' volám, ‚urazil jsem tě; pomlouvači tě očernili, odpusť mi, vezmi své peníze zpět!'

O'Ruark na mne hledí, z očí mu kanou slzy.

‚Očekával jsem to od tebe, synu! Tenkráte jsem ti odpustil k vůli dceřiným slzám, nyní ti odpouští moje srdce. Zhojil jsi mé rány, žehnám tobě!'

Požehnal mi, a já, pánové, jako blázen letěl domů, co mi nohy stačily, sebral peníze a přiběhl zpátky:

‚Tu je všechno; jenom 5 liber jsem si vzal.'

‚Nic, neškodí; napiš žádost, aby ti vydali 5 liber ze služného napřed, já tě budu podporovati, aby ti to udělali . . .'

Nu pánové, zadal jsem i žádost!"

„A jak se to skončilo?"

„Jak? Druhého dne došel mne balíček s úřadní pečetí. Hledím — co obsahuje? Mé propuštění! Abych odevzdal svůj úřad, složil účty a táhl sirky."

„Jak to?"

„Ba, já jsem tenkráte také zvolal: Jak to? a běžím k Ruarkovi, ptám se ho, co to?"

‚Nu, což se stalo?'
‚Vždyť vidíte moje propuštění!'
‚Jaké propuštění?'
‚Zde to hle!'
‚Nu propuštění!'
‚Ale což jsem za ně žádal?'
‚Snad ne? Prvního aprile jste mi podal žádost.'"
(Nevzal jsem tehdy aprilové té žádosti zpět.)
‚O'Ruarku, slyším to od vás?'
‚Ode mne, ovšem že!'
‚Můj bože!'
‚Je mi věru líto, že tak brzo službu opouštíte. Mladý člověk měl by sloužit, ale vám, tuším, ďábel něco do hlavy napískal. Ostatně vám dám výborné vysvědčení.'
‚Ale vždyť to byl tehdy pouhý žert, podal jsem vám onu listinu jen z aprilového žertu.'
‚Tak, pouhý žert? Což s takovými věcmi se žertuje? Za takové žerty přijdete ještě jednou do Indie. Nyní s bohem! Nemám času, úřadní povinnosti mne volají. Vy máte ovšem času nazbyt. — Ještě něco. Koupil jsem dům od O'Clougha, a přestěhuji se tam za několik dní; doufám, že nebudu mít potěšení spatřiti vás ve svém novém bytě. — Šťastnou cestu, pane O'Flanagane!'
Běžím domů, volám na tetu: Zle je s námi!
Teta ubohá začala naříkat.
V tom přiběhl ještě sluha od Ruarka s lístkem a s klecí se špačkem, kterého jsem v pocitu své lásky Rogery byl daroval. V lístku bylo napsáno: ‚1. april,' nic více.
Nu vidíte, pánové, co tomu říkáte?"
„A co dále?" křičel jeden námořník.
„Co dále? Potkal jsem pak jednou Ruarka a chtěl jsem mu do oči říci, že je pramizera a hanebník."
„Nu!"
„Ale nemohl jsem to ze sebe nikterak vypravit!"

Z básní Adolfa Heyduka.

Útěcha.*)

ima se plíží v plachetce šedé,
hvízdavý mráz ji za ruku vede,
na stromech listí se třese:
Větvičko, rozlučme se!

Divoké bouře netvorné dlaně
nasejou sněhy na stromů skráně,
strhnou nás v zlolajné zlobě,
nikdy víc nepřijdem k sobě!

Ty až se oděješ lahodným květem,
budem . . . však nebudem blouditi světem,
z vlákna, jež v žebrách se kryje,
pták svoje hnízdo si svije.

Snad že je zrobí na místech právě,
kde jsme dřív šťastny šeptaly hravě,
tak budem přece jen spolu,
nuže buď konec již bolu!

Dívce jdoucí do plesu.

Kdys horskou znaven chůzí v stín jsem leh'
a zřel, jak v dálí několik jen kroků
v zlých mladá srnka vázla tenatech:
noh tajná křídla poutal kyprý mech
a krásná hlava nyla v tuhém oku.

A ručím skokem byl jsem srnky blíž',
své mdloby nedbaje víc ani lože,
v ráz soucitně jsem bědnou oka tíž, —
vždyť mladý život prchal z ňader již, —
strh hbitým zasáhnutím svého nože.

Dnes na to nenadále myslím zas,
zřímť dívku, posud dítě, jdoucí k plesu . . .
Kdo, srnko, nežli dozní vír a kvas,
z těch hejsků tenat vybaví tě as,
jak já tvou družku pošumavských lesů?

*) V sešitě předešlém vynechána byla nedopatřením opisovatele třetí sloka této básně, čímž smysl celku porušen.

Štědrá zima.

I.

Ze stromů jsou již kytice
a diamanty z rosy;
má přítelkyně, zima bledá,
dnem nocí květy pro mě hledá,
svým vlasem váže je a do mých oken nosí.

Jich pylem drobné hvězdy jsou;
v mé síni plno třpytu,
leč vrabci, již mi v okna tepou,
zle ničí okrasu tu lepou,
loupíce ozdůbky mi z prostičkého bytu.

Leč družka moje spanilá
již náhradu mi nese:
ze hvězdic bílé na peruti
zas při severních větrů dutí
skvost nový štědře na skla oken třese.

II.

Chumelí se, bílé vločky pyšně
ve vzduchu se točí,
zas jak s jara v kment se šatí višně.
a pták na klokoči
povívá si křídelkoma svýma,
nezpívá však, smutně hořekuje:
Běda, sever perutě mi ruje,
sníh rukama třesa ledovýma!

Však mně jinak; miluju tu dobu
spánku země matky,
v sněhovém když rozmýšlí se hrobu
jarní na pohádky:
až otevře fialkové oči,
povzdechne si rozprouděným zdrojem,
zazpívá si mladých ptáků rojem
a své čelo do červánků vnočí.

Ach, vždyť toho nese vrchovatě
darem, věrná druže:
hvězdnou setbu na luhy i hatě
na líc bledou růže;

horských strání čela mile jasní,
ledy hladí na klouzačku dětem,
snětí stromův obaluje květem,
a mé srdce podsněžkami básní.

Nohsled.

Strom shodil zlato s hlavy,
něm stojí les,
do svadlé kolem trávy
list smutně šepotavý
jak stuhlý motýl kles'.

Zdroj pláče vespod stříže,
je sláb a chor,
z větevné stromů tíže
jsou pouze černé mříže,
mech suchý padá s kor.

Keř smutně hlavou kývá
u prostřed lad,
a sýkořice sivá
v něm žalostivě zpívá:
mám nouzi, bídu, hlad.

A tamo na skalisku
si číhař sed',
bláh opustil svou vísku,
by upravenou břízku:
na ptáky roháč, zved.

Chce polapiti lstivě,
kde jen co jest,
vše: chocholouše nivě
a sýkořici jivě
a dlaska třešním cest.

Za zjevy těmi všade
jde pěvcův cit,
pak v ňader kout se krade,
by písní ptáče mladé
do klece veršů chyt'.

Salomena.

Tragedie v pěti dějstvích.

Napsal

Bohumil Adámek.

(Pokračování.)

Dějství třetí.

Hodovní síň paláce Lobkovicova v Praze. V pravo široký, vyzdobený vchod z předsíně. V zadní části seřaděny ve spůsobě podkovy dlouhé stoly s nadbytkem všeho k hodům přistrojené. Tamže v pravo vstup k místnostem tanečním. V pravém popředí souměrně proti vchodu z venku jiné veliké, však zavřené dvéře se skvostným sloupovým portálem. Více mnohoramenných, kovových lustrů práce nákladné visí se stropu v plném osvětlení. Vše skvěle dekorováno festony, záclonami, gobeliny a koberci.

Výjev 1.

Kolem stolu v pozadí **Lobkovic**, **Collinus**, **Doupovec** s šerpou barvy podobné jako Hroznatova, **Ledron**, **Ferrabosco**, **Stella**, **Spatio**. **Křička**, **Tertius**, **Trost**, **Peisser** s páskou přes tvář a jiní hosté s četnými dámami. Všude panuje stále čilý ruch. Pážata a sluhové přinášejí a odnášejí různá jídla a nápoje. Z tanečních místností později občas hudba zaznívá.

Křička. Náš mistr mluví.
Stella. Ticho tam!
Mnozí. Ať žije!
Collinus (s pohárem v ruce).
Všech věcí základem je harmonie.
Co z ní kdy vymkne se, jen plodí zmatky,
svár, záhuba jsou dítky jedné matky:
leč jak se po bouři pne nebem duha,
tak smírem končí mnohá váda tuhá,
a protož dnes chci slavit soky dva,
jež k shodě vedla půtka zuřivá.
Mnou zvědět nechtějte, co zhnětlo je,
že výhost dali zdobám pokoje;
leč, kterak zápasili spolu oba,
náš čacký Lobkovic a Lagno skvělý,
to zvědět měla by též příští doba.
Jich kordy v lesku cností potemněly.
Mět postup souboje zde líčit znova,
by dovedla jen lyra Homerova,
jenž o zápolech zpíval Achilla.
Zde Nike soudná míry pozbyla,
by dle ní přiřkla cenu vítězovi;
neb vadu zhlédnout marně oko loví.
Tak odpůrci si ve všem důstojní
čest jeden druhého jen rozhojní.

Z nich jeden poraněn: krev teplá teče,
a velkomyslnost, jež obou meče
sem vedla k počestnému turnaji,
hned podává se v prospěch soupeře.
Ten — opírá se soka důvěře,
a zbraně v novou seč se zdvihají.
Jich udatnost se nikdy neunaví,
až znova v krev se noří čepel dravý
Teď raněn druhý zas a jak dřív prvý
i on se svému protivníku vzdává.
Tak z koupele té obou v druha krvi
jak obmyta zas obou čest a sláva.
Jsouť oba zmoženi i — vítězi.
Hle, Nike s olympského zámezí
ten vínek hrdinovi přichystaný
již spravedlivě dělí na dvě strany.
Dřív půlí zdobí Lobkovice zbraň,
pak druhou Ferrabosca věnčí skráň.
Tím údělem vše mraky s čela žene
a mír se vrací v mysli rozvaděné.
Ta dnešní slavnost smíru na počest,
já k téhož oslavě chci pohár vznést:
všech věcí koncem buď vždy harmonie,
kdo se mnou souhlasí, ať se mnou pije.

Spatio. Zdar Collinu!

Křička. Ať zhyne sváru zmije!

Mnozí. Ať vládne smír!

Jiní. Ať žije harmonie!

(Všeobecně se připíjí. Fanfára.)

Ferrabosco. Že v prsou mých jen přátelství zas dýše,
v ten důkaz nechť já smím se chopit číše.
Tak šlechetného v půtce protivníka,
jenž odpůrce i v hněvu k úctě zvyká,
jak Lobkovice — vždy bych míti chtěl.
Ať žije rytířský náš hostitel!

(Připíjí se zase. Fanfára.)

Lobkovic. Zde, Lagno, ruka má. Chci připít všem,
již poctili nás k dnešním slavnostem
svou vzácnou návštěvou.

(Hlučný přípitek provázený opět fanfárou.)

Ať hudba zní,
zvouc plesu ctitele v rej taneční;

(S pokynem v pravo.)

kdo přítelem je zpěvu, různých her,
měj v síních těch zde volně na výběr.

(S pravé strany v pozadí zazní taneční hudba. Část hostí opouští síň a ubírá se v pravo do místností tanečních, jiná část volně přechází. Collinus, Spatio s některými jinými hostmi zůstanou u stolů.)

Výjev 2.

V popředí **Lobkovic** a **Ledron**, později **Collinus**. **Spatio** a jiní v pozadí.

Lobkovic. Jak vyspal jsi se po té galopadě?
Ledron. Jak jindy; trochu pračky — nevídáno:
však štěstí, že vše zaplatil jen kůň,
že Spatio vyváz' s nohou odřenou
a Peisser s pouhým v tváři škrtnutím.
Lobkovic. Já neměl tuchy, že Zoan je doma;
mé zprávy zněly: pozdě vrátí se.
Je štěstí, že z těch umělců mušketýrů
zná v šermu, střelbě přesnou držet míru
jen Lagno. Mět Zoan tak jistou ruku,
již na znak Spatio ležel by v svém tuku.
Ledron. Ten vzteklivec, hned střílet k vůli zpěvu!
Lobkovic. Já též ho pozval sem i se signorou.
Ledron Však nepřijde.
Lobkovic. V to chtěl bych přísahat;
v mém pozvání je jiná skryta past —
jej pozlobit a zvědy jeho zmást.

(Na Collina, zvedajícího se od tabule.)

Náš panegyrista!
Ledron. As mnoho čet'.
Lobkovic. Však život zdá se mu být cizí svět:
co o něm ví, to slyšel od jiných —
jich ozvěnou jsa pouhou v rýmech svých.
Ledron. I to se líbí.
Lobkovic (ke Collinu, jenž se přiblížil.)
Nuž, jak s hrou je naší?
Collinus. V ten oul má peruť ze všech květů snáší
již med a pel. Jsem hotov téměř zpola:
já pro ni, věřte, sotva mohu spát.
Lobkovic. Že jest již hotova, bych slyšel rád:
ta hra v dnech nejbližších nás opět svolá.
Spatio (dosud u stolu — polohlasně prozpěvuje).
Liška se k slepici líše,
lezouc k ní po břiše tiše:
důvěrně slepici šepce — —
Lobkovic. Ah, Spatio zpívá již?
Collinus. V svém živlu dnes;
kdy teče mělničina, hned v něm běs.

Výjev 3.

(Z předsíně sluha. Předešlí.)

Sluha (k Lobkovicovi).
Dva noví hosté.
Lobkovic. V dobu zpozděnou.

(S omluvou k Ledronu a Collinu.)

Jim vstříc jít úřad velí hostitele.

(Pokročiv ke dveřím v levo, zarazí se.)

Což zázraky se dějí? — Salomena!

(U vytržení s pokynem v pravou stranu.)

Ať slavnostní fanfára zaznívá
a zmlkne hudba k tanci vábivá.

Ledron (k Lobkovicovi potaji).
Tvým jednáním Zoan vše brzy zvětří;
když sebe ne, ji aspoň před ním šetři . . .

(Odchází s Collinem v síň taneční.)

Výjev 4.

Zoan se **Salomenou** z předsíně, **Lobkovic** v popředí, **Spatio** a jiní v pozadí.

Zoan. Jdem pozdě, podle toho nesmíte
chuť naši posuzovat k návštěvě.
Lobkovic. Čím víc v ten příchod chudla naděje,
tím vzácnější teď překvapení všem,
kdy vstoupil přec host marně čekaný.
Jste vítán v každý čas.
Zoan. Dluh splácím jen.
Lobkovic. Však činíte mne svým zas dlužníkem,
dluh malý velkou platě obětí.
Vždyť známo, nejste zábav přítelem;
signora pak —
Salomena. Já plesům odvykla,
i přála bych si moci v mumraji
v ruch zábavy se dívat z potají,
by nezřena má líce zasmušilá
žert, úsměv jiných na rtech nezmrazila.
Zoan. Co libo vám, vše čiňte podlé chuti.
Vás mladé srdce do tance-li nutí,
já zábavu snad vyhledám si jinou,
vy nesmíte se nudit mojí vinou.
Salomena. Vždyť zcela neznámou jsem v této síni.

(Hudba taneční se opět ozve.)

Lobkovic. To moji liknavost jen těžce viní,
že nespěchá vám předvést hosty své,
jež v nový tanec právě hudba zve.
Zoan. Jen jděte, tanec může též být ctným.
Lobkovic. Mně dovolte být vaším průvodčím.

(Odvádí Salomenu v síň taneční.)

Výjev 5.

Zoan v popředí. **Spatio** a jiní v pozadí.

Zoan. Kdy nyní vzdaluje se ode mne
v ten labyrint lsti, poklon, zrady,
až za ní zamknou se ty dvorné řady,
v mých prsou hnutí roste tajemné,
jak bych měl za ní volat: „Neprchej!“
a za ní prchat v smyslný ten rej,
„vždyť s tebou prchá blaho, štěstí mé;
ó vrať se, vrať, snad nebe smíříme!“
a přec — vždyť pobádám ji k tomu sám.
Již bych byl nejradš zhalil do oblaků,
sám v plen ji vedu dotěrnému zraku:
jenž mněl ji cizím slovem porušenu,
teď v chlípnou náruč tance sám ji ženu.
Jen plesej, laškuj, bav se do syta,
tvůj každý posuněk i hled i krok
mně nový pokyn k stopě poskytá.
Jsi muškou lesklou na mé udici,
již vnadidlem v ten pestrý vrhám tok;
co vzácného se chová v zdejším břehu,
sem svedl dnes vír plesu šumící,
já rybářem teď tebe mušku střehu!
Snad krokem tím jen rozmnožím svou trýzeň,
však po jistotě taková má žízeň,
že pravdu plným douškem pil bych hned,
byť věděl bych, že smrt mít bude v sled.

(Odchází v síň taneční.)

Spatio (dosud u stolu — polozpěvem).
Láska jiného nic není,
nežli lidské poblouzení:
hlavě zhouba,
v měšci díra,
v srdci — hnízdo štíra!

Zoan (zaraziv se, napjatě byl poslouchal).
Ač neklame-li sluch a příroda
hlas týž v dvě hrdla dělit nemůže,
ten zpěvák včera s nimi byl.

Spatio (zatím povstal a s pohárem v ruce vrávorá do popředí).

Zoan (spatří ho v tváři). Spatio! —
a podnapil; toť vhod, bych zvěděl vše.

(Jde mu vstříc.)

Mou poklonu. Já dosud netušil,
hlas váš je hoden hrdla Sireny.

Spatio. To máte jako v cestě s kameny:
kdo nevyzná se, odkopne ten kámen,
leč klenotník z hran jeho zbrousí plamen.

Jak Šimon Firbas pěju, z Husince,
tak důrazně a zas tak sladince,
však nerad ulovil bych stejnou sudbu,
neb dosud pod zámkem je pro svou hudbu.

Zoan. Hlas chválit musím, také píseň onu.

Spatio. Ty rostou bujně zde jak na záhonu,
já přiučil se jim: jdou do sluchu.
Tož — zapěji vám ještě „pastuchu“.

(Popojde rozkročit se opět ku zpěvu.)

Zoan. Můj zatím dík, však co to? — Kulháte.

Spatio. To z včerejší mám jízdy klikaté.

Zoan. Ha! — Kam jste jel tak prudce zraniv nohu?

Spatio. A kdybych chtěl, to sotva říci mohu.

Zoan. Vy šašky tropíte.

Spatio. Jsem šaškem věru.
Jen slyšte. Bylo včera k podvečeru,
my při víně, — ať slzu vyroním! —
mně zdálo se, že hýřím v Ryvole,
když dáno heslo: „Vzhůru, ke koním!“
Co platno láteření, nevole;
mne chytli, na tvář dali čabraku,
až ztemnilo se mi hned ve zraku,
jen pro ústa že otvor nechali.

Zoan. Toť pokus přepadnutí troufalý.

Spatio. Nic takového. Ti mne znají líp,
co nevidím, že neprozradím také.
V tom, jakby koně mého kdosi štíp',
kůň vzepjal se k té pouti křivolaké.

Zoan. A kudy jeli jste?

Spatio. Nic nevím, nic:
jen bardouny když k loutnám zafrnčely
jak z nebeského oulu zvučné včely,
to, že jsem zazpíval si z plných plic:
(Zpívaje.) Báj stará vámi ožila,
signoro —

Zoan. Dost, dost!

Spatio. Toť začátek jen libodechý:
co přijít mělo, jiné byly měchy.

Zoan. To stačí. Vím vše, pochyby zde není.

Spatio. Pak možno vám snad dát mi vysvětlení.
Já vyjel sám, — to chovám v paměti:
tam — výstřel v zpěv náš bylo slyšeti.
Já s koně spad'. — tu noha bolavá.
však nazpět? — seděli jsme v sedle dva.

Zoan. A kdo vás najal, kdo byl vůdcem vaším?

Spatio. Ty otázky jen z vašich úst že snáším:
jsem nějaký snad vrah neb rybaltník?

Zoan. Já nevím, jaký u vás bývá zvyk.

Spatio. Mně stačí slovo Peissra: „Příteli,
což zapějem si v pátek, v pondělí!“
kde, komu? — jeho starost, v jaký čas,
jen když se řádně ocení můj hlas.

(Prozpěvuje.)

Kde se žena muže nebojí,
tam zle hospodářství obstojí.
V sklep navštívit jdu podčepného mistra,
tam teprv, libo-li, pít začnem zbystra.

(Odcházeje, pokračuje v písni.)

Spíše bude moře bez vody,
na jabloni budou jahody,
než by žena schytralá
lži a lsti kdy nechala.

(Zajde v předsíň.)

Výjev 6.

Zoan v popředí, hosté v pozadí.

Zoan. Ten nebýt zpit a neznat hloupost jeho,
já mněl bych, že mu v žert je z žalu mého:
že dobře věda, co mou zmítá hrudí,
svou písní, řečí drze hněv můj budí.
Též Peisser s nimi byl, zde další nit,
bych strůjce všeho moh' se dopídit.

(Odchází v pozadí.)

Výjev 7.

Z taneční síně **Salomena**, **Lobkovic** a **Doupovec**. Předešlí.

Lobkovic. Že nelze úsměv zvábit na váš ret,
jsem nešťasten. Bych moh' se dozvědět,
čím pouto s mysli trudné můž' být sňato,
půl svého života bych dal hned za to.
Salomena Nuž, služby ukládat-li v mé zde moci —
Lobkovic Vše k vašim rozkazům.
Salomena. Já těšila se,
že s otcem svede mne ples dnešní noci.
Lobkovic. Až dosud nepřišel, ač pozván zase.
Salomena. Že já jsem zde, to dát mu poselství
vás pouze žádám.
Lobkovic. Spěchám; vše hned zví.
Já přál si službu, by to život stálo;
vy hanbíte mne, žádajíc tak málo.

(Odkvapí v levo.)

Výjev 8.

Salomena, Doupovec v popředí. Předešlí v pozadí.

Doupovec. Z té chvíle, co jsem zaslech' vaše jméno,
jen hledám záminku se sblížit vám.
Dík okamžiku, jenž se naskyt nyní,
že beze svědků mohu mluvit s vámi.
Salomena. Můj úžas budíte.
Doupovec (dokládaje se prstenem, jejž Salomena svěřila Hroznatovi).
Nechť prsten mluví.
Salomena (lehce vykřiknouc — kvapně).
Kdo vám jej svěřil, kdo?
Doupovec. Sám Hroznata.
Nic nechvějte se; tajemství to věrně
v hruď moji zavřeno.
Salomena. Leč vy zde v plesu —?
Doupovec. Byv pozván, odepřít jsem nemohl,
bych podezření nevčas nezbudil.
Můj otec těžce k lůžku připoutaný
též povolán jak buřič před komisi,
jež rozsuzuje nad městy i pány.
Já omluvil ho Meč, jenž nad ním visí,
tím povolením lhůty k soudu nové
však neodstraněn. Nejbližší snad dnové
o tom rozhodnou. Nám pamětlivým cíle
jest přemáhat se do té vážné chvíle.
Salomena. A Hroznata?
Doupovec. Dnes tajnou schůzi měli;
jen vyčká zítřku — otevření sněmu,
by večer hned se vrátil k vojsku svému
a s Pflukem zosnoval pak odboj celý.
Salomena (více k sobě). Takž zítra!
(Nahlas.) Ah, zřím chotě svého tam,
jak bádavě zrak upírá sem k nám,
v mrak zahaluje čelo vráščité.
Již nazpět musíme.
Doupovec. Jak velíte.

(Vracejí se v síň taneční.)

Výjev 9.

Lobkovic s četnými sluhy z předsíně.

Lobkovic (kyne ku dveřím pravého popředí).
Vše upraví se v přilehlém zde sále,
jak šlo by vítat jeho milost krále.
Ať zevšad září nádhera a pych
jak o slavnostech našich největších,

ať baldachýn se rozpne nachový,
jenž tají v záhybech svých trůnoví,
a cesta k němu v sterých světel znětu
nechť posypána deštěm svěžích květů.
Již k práci, pokynů mých harcovníci;
vděk přelétne-li úsměvem jí líci,
a získám přízeň její kýženou,
k vám skrbit nebudu též odměnou.

(Odchází portálem pravého popředí, sluhové za ním.)

Výjev 10.

Z taneční síně **Stella, Ledron, Křička, Trost, Tertius** a jiní, vesměs rozjařeni.

Trost (chvástavě).
Jsem odnož normberského Albrechta,
jenž králi Ferdinandu vzácnou práci
byl o pevnostech přiřkl v dedikaci . . .
Křička (k Stellovi — míře na Trosta).
Co's lehtá mne si podat lancknechta.
(K ostatním — nahlas.)
Kdo, páni, v nejtěžší teď omyl padá?
Co dí můj Trost?
Trost (mrzutě). Nu, kdo?
Ledron (k Stellovi). Nač se naráží?
Křička (přistoupiv k Trostovi — hlasitě jemu do ucha).
Kdo v našich dnech si — oslů neváží.

(Všichni se smějí Trostovi, jenž uskočil.)

Stella. A proč?
Křička. Žeť na ně došla též teď řada.
Co „Osel" kutnohorský zaplaven —
své odpřel vydat stříbra bohatství,
jde naše stará mince — dobrá ven
a kočičí se vrací místo — lví!
Stella. To řízný doklad.
Trost. Vždy je kousavý.
Křička. Však jiný důvod víc vás pobaví.
Schřaď Arnolt „od tří oslů" zimnicí,
leč musel poklady zde nechat svoje;
teď o „tři osly" prudké vedou boje,
být chtějí všickni „oslův" dědici.

(Opět smích.)

Stella. To z lekcí mistrových.
Tertius. Máť za ušima,
však vedle satyra v něm galán dřímá.

Výjev 11.

S pravé strany vystoupí nepozorován **Zoan** v rozmluvě s **Peisserem**. Později sluhové s vínem. Předešlí.

Tertius (pokračuje).
On rozluštil, jak možno beze kroku
se zblížit neznámému donně své,
by zbožňovatele přec měla v oku
i obraz touhy jeho palčivé.
Trost. To zhola nemožno.
Stella. Jsem žádostiv.
Křička. A kterak navrhl ten provést div?
Tertius. Svůj kontrfekt dá zvěčnit seladon
jen malý, by se vešel do kytice,
a pošle ji. Tak z něžných clon
madonně své pak usmívá se v líce.
Stella. Dost vtipný nápad, hoden básníka.
Tertius. Ať před galánem choť pak zamyká.

Sluhové s vínem.

Stella. Ah, víno, sem!
Křička. Mně též!
Trost. Tam na stůl s tím!
Tertius (chopí se jednoho z pohárů — připíjí).
Tím douškem choťův parůžky já ctím.

(Odcházejí v pozadí ke stolům a zasedají k vínu.)

Zoan, (jenž bedlivě naslouchal, postoupí s Peisserem v popředí — k sobě).
Jen šálit manžela! Zkaz po kytici, —
běh falše květem stlán!

(Pokračuje v hovoru s Peisserem — hlasitě.)

Co jsem chtěl říci?
Tu ránu, jež dnes vaši líci svírá,
jste utržil si teprv ode včíra,
ne za dne, večer vám ji nadělil;
neb s půldne, vím to, byl jste zdráv a čil.
Peisser. Nic neujde vám.
Zoan. Vším se odměním,
jen neklamte mne lichým zapřením.
Nuž, koho slavila ta serenada?
Peisser. To povědít, by zřejmá byla zrada.
Zoan. Kdo tedy pořádal vše, vás tam veď?
Muž jistě krásný —
Peisser. Jiskrný má hled.
Zoan. Je šlechticem?
Peisser. I celý jeho rod.
Zoan. Zde přítomen?
Peisser. Nu, ano, když vám vhod.

Zoan. On vojínem též — vojska mívá kroj,
i dnes —?

Peisser. Mých odpovědí sčerpán zdroj.
Nic více; v avanturách galantnosti
v čas pravý mlčet — kardinální cnosti.

(Ustoupí s úklonou.)

Zoan (vyhlížeje v pravo).
Vím dost jej poznat dle těch běžných známek;
neb sám mi ulehčuje pátrání.
Hle, jak jsou slepě v sebe zabráni,
již nekladouce citům svojim zámek.
Co jí as nyní pološeptem sdílí,
že čelo své tak vděčně k němu chýlí?
Má bezděky pěst po dýce již hmatá —
Jen chvilku ještě, trpělivosti má svatá!

(Odchází v pravo.)

Výjev 12.

Peisser v popředí. Předešlí v pozadí.

Peisser (za Zoanem).
Tím, co mnou zvěděl, nevystačí zhola:
co šlechticů tam v tanci měří kola
i mladých vojínů, to všem se hodí. -
Mne táhne víc, kde Bacchus vojevodí.

(Jda v pozadí k ostatním.)

Zda, přátelé, tam pro mne místa?

Trost. Zde hnízdo přípitkem lze dobýt, kmochu.

Peisser (přistoupiv ke stolu).
Mně lhostejno je, jaká má je klec,
jen když je v žlábku čerstvý semenec
a hojné zřídlo pití.
Ať žije, kdo své ptactvo nejlíp' sytí!

(Smích a připíjení.)

Výjev 13.

(Z předsíně **Jaroš**. Předešlí.

Jaroš (stane v popředí a rozhlíží se).
Kde jsem se octl k přání dcery své?
Zem celá v nejistoty mukách úpí,
zda z šlojířů již noci nejbližší
se neprobouzí jitro krvavé —
jí k srdci sáhnout rukou popravčí;
v kraj zalehly teď vzlyk a tíseň, děs,
vše jako v přítmí, hlasy tlumeny,
jen žhavých slzí trysknou prameny,
a zde — vše bujný smích a hlučný ples.

Výjev 14.

Ze síně taneční **Salomena** s **Doupovcem**. Předešlí.

Salomena. (spatřivši Jaroše — k Doupovcovi).
Můj otec! S vaším, pane, prominutím.
Doupovec (ukloniv se zůstane stranou).
Jaroš. Jen s odporem svou chůzi v síň tu nutím;
leč žádost tvá i zpráva netušená,
že sám tvůj choť v ples ten tě provází,
ty výminky mou zmohly nesnázi,
bych zvěděl přec, co tato náhlá změna.
Salomena. Jen tušit mohu s trapným úžasem,
proč rozhodl se vést mne znáhla sem.
Ta jeho bezstarostnost zdánliva,
v níž zábavy mně přeje volnost plnou,
neb v každý krok můj oko zarývá
a škube rty, jež, zdá se, že mi klnou.
Jaroš. Co vše to značí? Nepoznávám tebe.
Ký přízrak na vašem to blahu střebe,
že sami k sobě plni nedůvěry
se vrháte v muk tajných pochvat sterý?
Salomena. On libuje si v stálém podezření.
Jaroš. Když muž tak činí, bez příčin to není.
Salomena. Bych žalovala já, jsou příčiny.
Jaroš. Co pravíš?
Salomena. Avšak v těch jsem bez viny.
Jaroš. Nic nechápu.
Salomena. Zveš jeho srdce ryzím,
mníš lásky zřít vždy nové důvody,
v svých řečech, pravíš, pln je lahody;
a přece vše jen dýše nebem cizím.
Jaroš. Co slyším?
Salomena. Odsuď rod svůj a mé mládí.
Věk jeho k náklonnostem jinak zírá;
krev, myšlenky i mrav ho jinam svádí,
kde shody není, mizí také víra.
Jaroš. Že úvahy v tu jasnost dozrály,
v tom důkaz, že již déle bloudíš v scestí.
Čas nejvyšší tě stříc'. Duch nestálý
tak hrobařem se stává svého štěstí.
Salomena. Že spatřím otce zde, ta naděje
sem vstoupit sílila mé kročeje,
a ty se dotýkáš mne slovem tvrdým.
Jaroš. Já býval vždycky na svou dceru hrdým
i nevěřím v té chvíli též, že's vinnou;
však bys' kdy viny byla vědoma,
znát nechci víc dceř svoji nedětinnou,
jdi, kam chceš. Muž však k tobě právo má,

ty z všeho zodpovědná's vždycky jemu,
jenž čest svou, statek, žití spoutal k tvému.

Výjev 15.

Zoan z pravého pozadí jde přímo k Doupovci, s nímž se dá v hovor. Předešlí.

Jaroš (bez přestávky).
A jsi-li nevinna, jak sama díš,
tak třeba muži shověti tím spíš.
Čas bezúhonnost v světle čistším zjeví
a v blahu novém, dražším zmlknou hněvy.
(Rozmlouvá se Salomenou dále.)

Zoan (postoupiv s Doupovcem v druhou stranu popředí prohlíží jeho šerpu s patrným podezřením).
Kdes viděl jsem též takou stuhu zevní:
již nevím. —

Doupovec. Při vojsku se nosí zvykle.

Zoan. Ha, výhodny jsou strojit různé pikle.
Dost silny, když se na pavláně spevní,
by po nich ten, kdo vloupal se, moh' sjet;
však přísámbůh též k tomu stvořeny,
by lupič cti z jich uzlů nemoh' zpět,
až pověšen mnou dojde odměny.

Doupovec (naslouchaje s úžasem).
Jsem v rozpacích.

Zoan. Těm snadno výhost dát,
když uvázne nám šerpa na zábradlí,
sem druhou, nejsme na hlavu tak padlí!
nic nikdo neví, týž zas máme šat — —

(Zočiv Salomenin prsten s rubínem na ruce Doupovcově, jíž se opírá o rukověť.)
Snad mýlím se? Váš prsten žas můj budí;
čím víc naň patřím, tím víc zdá se mi,
jak démoni by z něho ryli rudí
v mé srdce zžhavenými kleštěmi.
Ten prsten, pane —?

Doupovec. Dán mi přítelem.

Zoan. Chci jméno.

Doupovec. S kým se ptáte zřetelem?

Zoan. To jméno — ah, vím, že je neřeknete.
Ten přítel — váš snad bratr, z krve též,
i v mysli váš, tyž tahy nosí kleté,
vám ve všem podoben jak lži je lež.
Vy krátce přítelem tím jste si sám.

Doupovec. Ký rozum v tom?

Zoan (na Salomenu). Ta dáma řekne víc.
Smím prosit na chvilku, signoro, k nám.
(K Salomeně a Doupovcovi.)
Vy znáte se?

Doupovec. Mne uveď Lobkovic.

Salomena. Dnes poprvé zřím pana z Doupova.
Zoan. To věřit — trvá známost přes hodinu
a již v tak důvěrném se octla stínu,
že důkaz nosí ruka milcova!
Jaroš. Co vše to znamená?
Zoan (k Salomeně — na prsten na ruce Doupovcově).
Ten prsten znáte?
Salomena (zaražena).
Zoan. Vy mlčíte! — vám nelze zapírat!
Jaroš. Mluv pro všecko, co ti kdy bylo svaté.
Salomena (určitě). Je můj!
Zoan (v omráčení). Zem pode mnou se řítí v chvat.

Výjev 16.

Z hloubí pravého popředí zazní fanfára, k níž se hned pojí hudba slavnostního rázu pochodového. Vzruch mezi hostmi vzadu u stolů. Společnost ze síní tanečních znenáhla se shromažďuje sem. Dvéře pravého popředí, dosud zavřené, se otevrou, mocný proud světla jimi pronikne v síň. Vystoupí dvě řady pážat, dám i kavalírů, rozdělující se k oběma stranám veřejí. Přední pážata sypou z košíků květiny po kobercích až před Salomenu, ostatní se světloškami. Za nimi vstoupí **Lobkovic.** Předešlí.

Lobkovic. (před Salomenou).
Vám Charitky své věno celé daly,
jímž zvládá svět dlaň jejich čarovná.
Hle, v ústret vám zem v květ se vonný halí,
svých zvuků hudba sladký soulad skytá:
trůn, žezlo, vše svou velitelku vítá:
již vstupte plesů těch dnes — královna!
Zoan (k Salomeně).
Vy váháte? Líc růměncem je žhava,
v němž studu červánek zňat naposled,
však, co v zem ještě klopite svůj hled,
ta clona nevinnosti průsvitavá
již houštne v šarlat vášní nezdolných,
v jichž říze vítězem se pyšní hřích.
Již slyšte strun a trub a bubnů ryk,
jímž ctitelů vás vítá vděčný šik.
Má víra v ženy věrnost — lesklý dým;
nuž pojďte, ať se vám též pokořím!
Salomena (v rostoucím záchvatu).
Tak nenávist jen bezměrná se skájí
sem zlákavši mne slovy lichotnými,
jak had, když zhlíď svou oběť zraky lstnými,
dřív sykotem a chřestem uspává ji.
I v hostiteli máte pomocníka,
že povinnosti svých se k hostem zříká,
a sám, jenž uvítal mne pod svou střechu,
teď s vámi tupit smí mne v jednom dechu

tím zvaním k triumfu mne jizlivým.
Mou úctu k vám jste zmrhal docela,
vy mne — já odříkám se manžela!

(Zpamatovavši se rozhlédne se kolem.)

Však, bože, kde to jsem, že palčivým
již proudům světel splav se odmyká?
Což není potupa dost veliká,
dav svědků její roste v příboj stálý,
v němž čest má k novým rvána příkořím.
Dech ouží se mi — ah, můj zrak se kalí, —
pryč, pryč z těch míst, sic studem uhořím!

(Odbíhá v levo.)

Jaroš. Má víra v štěstí lidské skonává.

(Odchází za Salomenou.)

Výjev 17.

Předešli bez **Salomeny** a **Jaroše.**

Lobkovic. Co se zde stalo? Výtka bolavá
i na mne sřinula se s jejích rtů.

(Tasí meč.)

Ten meč se dřív v svou pochvu nenavrátí,
než po krvavém v hrudi vinné křtu.
K mé odvetě — zbraň v ruce — musí státi,
kdo směl ji stupit, zlehčit slova má.

Zoan (s velikým důrazem).
V té při jsem soudcem jediným — jen já!

(Hudba doznívá.)

(Opona spadne.)

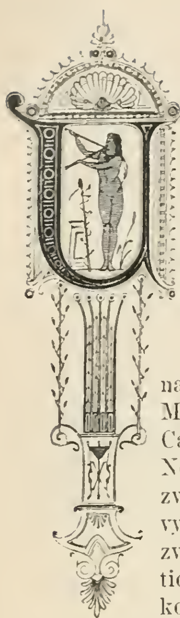
(Dokončení.)

O knihkupectví ve starověku antickém.

Napsal
dr. K. Cumpfe.

II.

Římanů vyvinulo se knihkupectví v míře značnější teprve ku konci republiky, když Řím převzal čilým literárním životem úlohu Athen na západě. Z úrodných a bujících niv literatury řecké zalétala jednotlivá zrnka stále hojněji na poloostrov italský, nabývajíce tam ponenáhlu pevné půdy. Mocné působení řeckého vzdělání naplňovalo strachem přísného Catona, že Římané zapomenou pro řecké knihy rázně jednati. Než sebe tužší odpor jednotlivců, držících se pevně ctihodných zvyků a řeči praotců, byl marným a Cato sám učil se ve vysokém stáří jazyku řeckému. Již po druhé válce punské, zvláště však po válkách s Filipem III. Makedonským, s Antiochem a po dobytí Korinthu přibírala národnost římská kosmopolitický ráz vzdělanosti řecké, ježto zástupové řeckých řečníků, filosofů a učitelů stěhovali se do Říma, hledajíce a nalézajíce ve světovládném městě zaměstnání a výživy. K hromadnému stěhování vzdělaných Řeků do Říma přidružilo se hojné dovážení knih z krajin řeckých.- Aemilius Paullus podržel prý z celé kořisti Persea Makedonského pro sebe pouze knihovnu; Sulla, jak již svrchu zpomenuto, přivezl do Říma sbírku knih Apellika Tejského. a Lukullus nabyl koupí množství knih, jež ochotně půjčoval učencům k užívání. Jaký rozdíl mezi horlivostí mužů těch a mezi jednáním senatu, jenž daroval knihovny nalezené v dobyté Karthagině králům numidským, nepodržev z nich leč knihy Magonovy o rolnictví, kteréž kázal pro jejich praktický obsah přeložiti do latiny.

Záliba v knihách zmáhala se čím dále tím utěšeněji. O Attikovi víme, že měl knih dostatek; knihovny jeho užíval Cicero v době potřeby, ač sám měl slušnou sbírku. Slavný Caesar zabýval se plánem založiti v Římě veřejnou knihovnu, uloživ učenému Ter. Varronovi, aby zařídil práce přípravné, ale myšlénku Caesarovu zaříditi knihovnu veřejnou uvedl ve skutek Asinius Pollio, hojně ji vypraviv z kořisti dalmatské a zároveň ozdobiv poprsími vynikajících spisovatelů. Augustus staraje se o vše, co by povzbudilo smysl pro literaturu a odvrátilo myšlénky lidu od politiky, založil dvě knihovny; příkladu jeho následoval Tiberius, Trajanus a jiní císaři, tak že čítalo se v Římě 29 veřejných knihoven. Vedle Říma opatřena byla i menší města knihovnami: z druhého století po Kristu slyšíme o dosti bohaté knihovně v Tiburu a Komu; mimo to založil Hadrian veřejnou knihovnu v Athenách, kteráž tam do té doby snad nebyla.

Se stále rostoucím literárním ruchem, jenž jevil se zvláště v obecném zvyku předčítati soukromě i veřejně plody duševní a v rozšířeném básnickém dilettantismu, rostla i záliba i potřeba knih u soukromníků. Chudý nemohl si ovšem opatřiti knih v také hojnosti jako bohatý; kdežto Martialova knihovna čítala asi 120 závitků a básník Persius zanechal 700 knih, měl Serenus Sammonikus 62000 závitků; mimo to dovídáme se o knihovně slavného pěvce Horatia, Plinia mladšího a jiných mužů vzdělaných, jimž sloužily knihy k opravdovým studiím. Ale valné většině byla knihovna pouhou ozdobou, jíž domy a letohrádky své krášlili a jejíž bohatostí před hostmi se honosili. Jak náleželo to k dobrému tonu míti v domě knihovnu, zřejmo z Vitruvia, jenž ve svých knihách o stavitelství jedná o ní jako o jiných nutných částech domu: vnitřní zařízení její poznáváme z knihovny objevené v Herkulanum. Mnohý hromadil vzácné a ozdobné knihy, chtěje se zdáti učeným, ač sotva kdy kterou přečetl, takže figura vášnivého a nevzdělaného sběratele knih, již Lukianos vtipně nakreslil ve spisku svrchu uvedeném, byla zajisté typická jak pro řecké tak pro římské poměry. Právem kárá Seneka vášeň hromaditi spousty knih, ač majitel za celý život svůj stěží nápisy jejich přečte, a vysmívá se těm, již nejvíce se těší z ozdobného zevnějšku knih svých. Proto není s podivením, že i v lázních zařizována byla knihovna, že Italikus měl knihovnu na každém svém letohrádku a že Trimalchio, známý z romanu Petroniova, honosí se třemi knihovnami.

Z dokladů uvedených vysvítá, jak četný byl kruh těch, již knihy čtli aneb aspoň kupovali; ale jako příklady tyto teprve koncem republiky hojněji se objevují a za vlády císařské se množí, tak dospělo i knihkupectví teprve v době té k rozkvětu. I v Římě pracoval opisovač původně na zakázku a v čas potřeby do zásoby, jsa zároveň prodavačem knih; ale za doby císařské lišili se již opisovači (librarii) od knihkupců (bibliopolae). Mezi zástupy otroků, jež velmožové římští chovali v domech svých, byli mnozí, kteří majíce náležité vzdělání hodili se k opisování, čímž povstávala knihkupcům konkurence dosti citelná. Otroci ti zběhlí byli zároveň ve vázání knih, tak že veškeré zařízení knihovny bývalo jim svěřováno.

Nejstarší knihkupecký krám uvádí se výslovně u Cicerona, kde se vypravuje, že Klodius se utekl do něho před Antoniem. Knihkupci měli stánek svůj na místech, kde byl nejživější ruch, při průchodu Janově na náměstí, u chrámu bohyně Míru, v Argiletu a Sigillariích, kde se soustřeďoval obchod městský; že by i při radnici knihkupectví se bylo nalézalo, domnívali se někteří, jak se zdá, mylně, vykládajíce nedobře zprávu Askoniovu o spálení mrtvoly Klodiovy.

Knihkupci odporučovali literární novinky tím, že na dveřích krámů je oznamovali, aneb, byl-li obchod v nějakém loubí, na sloupech napřed stojících seznamy uveřejňovali: odtud volá Horatius: „Žádný krám ni pilíř nemá míti mých spisů“ a na místě jiném: „Prostředními býti nedovolují básníkům ani bohové ani lidé ani pilíře.“ A Martial popisuje v jedné ze svých básní krámek Atrektův, kde celé sloupy jsou s obou stran popsány, tak že každý rychle může přečísti všecky básníky, již jsou na skladě. Z vnitř krámu vyrážela vůně šafránová a z oleje cedrového, kterýmiž prostředky zaháněli se úhlavní škůdcové knih — moli —

na něž tak často staří si stěžují, za krámem byla zhusta dílna, kde pracovali opisovači a vazači.

Attikus znám jest jako první knihkupec římský; horlivou jeho činnost knihkupeckou seznáváme z listů Ciceronových; ovšem nesmíme z té okolnosti, že nemáme svědectví o jiném knihkupci z doby starší, souditi, že knihkupců v Římě před tím nebylo. Pomponius Attikus dal otroky své literárně vzdělati a užíval jich pak nejen k rozšíření vlastní knihovny, ale i k opisování knih na prodej, což nebylo mu nikterak od vrstevníků ve zlé vykládáno. Bylť nakladatelem spisů Ciceronových, jenž mu po dobrém odbytu řeči „pro Ligario" píše: „Cokoli dále psáti budu, to vše svěřím ti k uveřejnění." Mimo spisy Ciceronovy vydával i díla jiná, jako knihu Hirtiovu proti Katonovi, a měl obchodní spojení i s Řeckem. Slíbil zaříditi Ciceronovi celou knihovnu a posýlal mu občas zkušené otroky, by mu pomáhali při pracích knihovnických. Jmenují pak se z otroků Attikových, kteří zabývali se zhotovováním knih, hlavně tito: Antaeus, Menofilus, Dionysius, Farnaces, Antiochus a Salvius. Otroci, již pánu svým literárním vzděláním prokázali platné služby, byli často propuštěni na svobodu a zařídili si samostatný obchod s knihami; byli nejvíce rodem Řekové a odtud pochopíme, že o správné opisy spisů latinských byla dosti veliká nouze, tak že Cicero, maje bratru svému Quintovi v Římě koupiti nějaké spisy latinské, neví, kam by se obrátil, ježto s chybami opisují a prodávají se knihy latinou sepsané.

Za doby císařské nabyl obchod knihkupecký velikých rozměrů, ježto chuť ku čtení a literatuře klestila si cestu ve vrstvy stále širší. Z Horatia dovídáme se o bratřích Sosiech za vlády Augustovy; za panování Domitianova vydal Tryfon zachovaný posud spis Quintilianův o řečnictví a část epigrammů Martialových; téhož básníka jiné knihy prodávaly se u Atrekta, Sekunda a Q. Polia Valeriana. Seneka dochoval nám jméno knihkupce Dora. Vedle Říma byla knihkupectví též v jiných městech, zvláště v sídlech tehdejší vzdělanosti jako v Alexandrii, Karthagině, Tarsu, Smyrně, Massilii, Athenách a jinde. Tak víme, že v Lugduně (Lyon) hojně na odbyt šly knihy Pliniovy k veliké radosti spisovatele, jenž myslil, že tam ani knihkupci nejsou; ve Vienně četl básně Martialovy starý i mladý, dívka i chlapec, a Gellius viděl v Brundusiu mnoho knih na prodej. Bylo vůbec zvykem posýlati zbylé exemplary aneb knihy, jež v Římě ztratily již půvab novinek, do krajin vzdálenějších až za moře. Proto honosí se básníci doby té, že básně jejich jsou čítány na celém světě; Martial znám byl i v Brittanii, a setníci v dálné Dacii bavili prý se jeho básněmi; odtud nalezli udivení Parthové v ležení Krassově romany miletského Aristida. I do míst odlehlých dostaly se plody básníků; a učitel diktoval žákům verše vynikajících pěvců domácích, kterému osudu také Horatius přes veškeren strach svůj neušel. Jinak užívalo se nepotřebných knih jako u nás k makulatuře, a kramář zabaloval v ně šafrán, pepř a jiné kuchyňské koření, aneb cvičila se neumělá ruka dětská v prvních základech psaní na nepopsaných stranách závitků.

Již svrchu jsme připomenuli, že opisy, které soukromníci od otroků dali zhotovovati, valně škodily knihkupcům, jakým však spů-

sobem tito mezi sebou výhradní právo na ten či onen spis si pojistili, jest úplně neznámo. Opatření podobných našim tiskovým zákonům ve starověku nebylo; mínění, že snad byl jakýsi spolek knihkupců, jehož členové vzájemně se dohodli o rozšiřování nových zjevů literárních, zůstává pouhou domněnkou.

Knihkupci dbali, jak samo sebou se rozumí, toho, aby v čase co nejkratším co nejvíce exemplarů pořídili; to stávalo se současným diktováním velikému počtu písařů, avšak zhusta bylo opomíjeno srovnávati pečlivě jednotlivé exemplary, a tudy chyby v nich ponechány. A jakkoli nadsazuje Martial, že druhou jeho knihu čítající 540 veršů opíše písař za hodinu, přece jest patrno z toho, že pracováno v dílnách s rychlostí nesmírnou na újmu správnosti. Ostatně znali staří jakýsi způsob rychlopisu, užívajíce zvláštních znamének a skratků; důkazem toho jest jmenovitě zpráva Pliniova o malém vydání Homerovy Iliady na pergamenu, jež mohlo býti uloženo v ořechu.

Zajímavým důkazem, jak spěšně a nedbale počínali si knihkupci, jsou mimo příklady při knihkupectví řeckém uvedené zvláště slova omlouvajícího se Martiala: „Bude-li se ti zdáti, čtenáři, v básních těch ledacos příliš nejasné aneb málo latinské, věz, že není to mou chybou; knihkupec způsobil škodu tu, pospíchaje verše ti připočítati.“ Proto opravovali často spisovatelé sami koupené exemplary svých přátel, a opravy takové dodávaly knize zvláštní ceny; přátelskou službu tu prokázal n. p. Martial Pudentovi a Plinius Nepotovi. Ostatně nebylo nesnadno opraviti chyby v exemplarech, jež byly dosud na skladě; Cicero mluvil v řeči za Ligaria o L. Corfidiovi jako o člověku živém, ač už dávno zemřel; i prosil Attika, aby dal vymazati jméno to třemi opisovači: jindy žádá ho, aby místo „Eupolis“ dal napsati „Aristophanes“ nejen ve svých ale i v jiných exemplarech. Byly-li opravy větší, podniknuto vydání druhé; tak uspořádal Martial druhé vydání své 10. knihy.

Jak velký byl náklad toho či onoho díla, nevíme; neboť ze zprávy Pliniovy, že jakýsi Regulus v žalu nad ztrátou syna svého dal jeho životopis rozšířiti v 1000 exemplarech po Italii a provinciích, nemožno činiti závěrek. Knihkupec mohl ovšem podle větší či menší proslavenosti autorovy souditi, půjde-li dílo jeho na odbyt čili ne; mimo to vešly za doby císařské veřejné recitace v obyčej, kde zkušenému oku obchodníkovu zajisté neušlo, byl-li potlesk, jakého se předčítateli od posluchačů dostalo, upřímný a zasloužený. Známo, že bouřlivá pochvala při recitacích byla nejednou zakoupena od domýšlivých spisovatelů způsobem různým; proto musil býti knihkupec obezřelým. Domníval-li se, že z díla některého vzejde mu hojný výdělek, neopomenul naléhati na spisovatele prosbami lichotnými, aby mu dílo své odevzdal k uveřejnění.

Naléhání knihkupcovo bylo často nutné; neboť dobří spisovatelé byli velmi úzkostliví a svědomití, stále pilujíce díla svá a rady zkušených přátel a znalců poslouchajíce, jak dosvědčuje pověstný Horatiův předpis „nonum prematur in annum“ vydaný se zřetelem k básníku Cinnovi, jenž 9 roků o svém eposu „Zmyrna“ pracoval. Mimo to psali mnozí pro zábavu a vyplnění prázdné chvíle, nepomýšlejíce na uveřejnění a spokojujíce se soukromým neb veřejným předčítáním. Zdrženlivosti té byla příčina, že nechtěli ukvapiti se, by nemusili později litovati, že

vydali to či ono dílo, jako Cicero vzhledem ku mladistvému spisku svému „de inventione" a jiní; spisy mnohých spisovatelů byly uveřejněny teprve po smrti přičiněním přátel neb ctitelů jejich.

Že u slavných autorů podnikaví knihkupci nešetřili návštěv a lichotných domluv, dosvědčuje Plinius: „Musím rozhodně něco uveřejniti a to z několika příčin; obzvláště proto, že knihy, jež jsem vydal, jsou prý velmi rozšířeny, jakkoli již nemají půvabu novosti; tak aspoň praví knihkupci, ač-li nelichotí sluchu mému. Než ať si lichotí, jen když nepravdou tou činí mi studie moje dražšími." Ještě zajímavější jest list, jímž svěřuje Quintilian Tryfonovi vydání velkého díla svého „Institutiones oratoriae": „Doléhal jsi na mne každého dne, důrazně žádaje, abych knihy, které jsem milému Marcellovi věnoval „de institutione oratoria", začal již vydávati; já sám domníval jsem se, že neuzrály ještě dosti, neboť víš, že na jich složení málo více než dvě leta jsem vynaložil tolika pracemi jsa zanesen." Dále poznamenává, že chtěl je ještě opravovati a tříbiti, ale jestli obecenstvo tak velice si jich přeje, jak Tryfon tvrdí, jest prý hotov býti mu po vůli; avšak žádá velmi důrazně, aby je uveřejnil s veškerou svědomitostí, by dostaly se do rukou čtenářů pokud možná bez chyb.

Někdy stalo se, že proti vůli slavného spisovatele byl některý spis vydán. Tak vydali žáci Quintilianovi bez svolení učitele svého dvě knihy o řečnictví na základě přednášek, jež nebyly určeny pro veřejnost, než Quintilian omlouvá jednání dobrých těch mladíků, ježto prý láskou k němu dali se uchvátiti. I Galenus nechtěl vydati díla svá, ale jeho ctitelé uveřejnili je dle soukromých opisů.

Bylo obyčejem, že spisovatelé vydávali dílo celé; avšak časem činili to po částech, jako Martial sbírku svých epigrammů; někdy byly i ukázky na spůsob našich knihkupeckých oznámení rozesýlány.

Ceny knih byly arci rozličné, řídíce se jakostí papíru, správností a úhlednosti písma, zevnější úpravou a stářím. Srovnáním některých známých cen nelze dojíti určitých a spolehlivých výsledků. Kniha, kterou Statius o Saturnaliích příteli svému poslal v purpurovém pouzdře, s ozdobenými oběma konci a z nového papíru, stála ho 10 assů; při tom nepočítal básník obsah, ježto ji snad sám opsal; naproti tomu dostal knihu moly prožranou, vetchou, obsahující nedbalé periody starého Bruta, která neměla více ceny než bídný ass. První knihu Martialovu, jež obsahuje 118 epigrammů a více než 700 veršů, zaujímajíc ve vydání Teubnerově 29 tiskových stran, prodávána od knihkupce Atrekta pemzou ohlazena a v purpurovém pouzdře za 5 denarů (asi 1 zl. 50 kr.); v ceně té jest však obsaženo i to, co my počítáme na vazbu. U jiného nakladatele Martialova, Tryfona, dostala se 13. kniha, obsahující tak zvaná xenia, za 4 sestercie či jeden denar; a přece praví básník, že by měl dosti výdělku, kdyby ji prodával za polovic. Kniha ta obsahuje celkem 274 veršů na 14 tiskových stránkách.

Z poznámky Martialovy vychází zároveň na jevo, že knihkupci římští pracovali se značným výdělkem. Ještě jedno svědectví zachoval Martial, jež se ceny knihy týká. Básník obrací se proti někomu, jenž vydává se za autora knihy Martialovy, nechávaje si zhotovovati opisy pod svým jménem: „Mýlíš se, lakotný zloději knih mých, domníváš-li

se, že státi se můžeš básníkem za takou cenu, jakou stojí opis a kniha ceny nevalné. Obecenstva potlesk nezjednává se za 6 neb 10 sesterciův." Asi v téže době prodával se spis Chrysippův „o hněvu" za pět denarů.

Nebyla-li dlouho nová vydání toho či onoho spisu, stávaly se jednotlivé exemplary vzácnými a tudy drahými. Dle Lukiana koupil kdos falšovaný exemplar rhetoriky Tisiovy za ohromnou summu 750 denarů. Fidius Optatus koupil druhou knihu Vergiliovy Aeneidy velmi starožitnou za 20 zlatých dukátův, a domníval se, že to original samého básníka. Kdo spisů vzácných za příčinou nahlédnutí potřeboval, musil mnoho platiti za půjčení. Při kupování starých spisů bývali přítomni zkušení grammatikové, aby kupující se neoklamali. Gellius viděl v knihkupectví kupovati starožitný exemplar letopisů Fabiových: grammatik, jenž byl ku koupi jako znalec přibrán, tvrdil, že nalezl jednu chybu, ale knihkupec chtěl dáti cokoliv v sázku, že kniha ta nemá chyby pražádné. Ve skladech knihkupců shromažďovali se lidé, kteří měli živý zájem pro písemnictví, jako grammatikové, rhetorové se svými žáky, básníci a jiní, promlouvajíce o novinkách literárních, posuzujíce jejich cenu a vyměňujíce si vzájemně mínění svá. Jiní docházeli sem z pouhé zvědavosti neb za příčinou zábavy a ukrácení chvíle, ježto se zde přetřásaly velkoměstské klepy a zajímavé události týkající se vynikajících a známých osobností. Že mnohdy mezi učenými došlo to až k hádce dosti prudké, dovídáme se z Gellia, jenž usvědčil v přítomnosti mnohých domýšlivého učence, domnívajícího se, že sám dovede vykládati satyry Varronovy, z nevědomosti. Jiný grammatik zakládající si na svém umění vykládati Sallustia usvědčen byl z nevědomosti od Sulpicia Apollinara a vydán v posměch četnému posluchačstvu. V knihkupeckých obchodech soustředil se vůbec literární ruch; neboť tam předčítaly se zhusta vybrané části z té či oné knihy a poslouchající tím spůsobem vybízeni ku koupi.

Zbývá, abychom promluvili o poměru spisovatele ku knihkupci. U Řeků shledali jsme již dříve, že nebylo žádné úmluvy mezi nakladatelem a autorem, který za dílo své neobdržel honoráře. Totéž, zdá se, že můžeme tvrditi o spisovatelích římských. Nebylo zákona, jenž by byl chránil literárního majetku; knihkupec musil toho dbáti, aby najednou co nejvíce exemplarů rozprodal, neboť došlo-li dílo nějaké obliby, uchopili se zajisté také jeho soudruzi vší silou příležitosti k výdělku. Někteří soudili ukazujíce k tomu, jak dramatičtí básníci plody své prodávali, že i ostatní spisovatelé měli hmotnou odměnu ze spisů svých od knihkupce. Než analogie ta není případná. Arci prodal Terentius na příklad svého Eunucha za 8000 sesterciův, též Statius obdržel za své tragoedie peníze, však nikoli od knihkupců, nýbrž od pořadatelů her, kteří chtějíce zavděčiti se lidu musili koupiti kus nový za cenu jakoukoli. Mínění, že spisovatelům od knihkupce vyplácen byl honorář, opírají badatelé nejvíce o některá místa Martialova, pokládajíce jej aspoň v době básníka toho za obyčejný. Než nepředpojatý výklad míst, jichž dovolávají se, nepotvrzuje nikterak domněnky té, ale spíše zdá se nasvědčovati tomu, že honoráře vůbec nebylo.

Jako jiní básníci římští hleděl i Martial básněním svým získati si přízně a hmotné podpory panovníkovy a bohatých velmožů římských skládaje básně na zakázku; činil to však spůsobem nedůstojným, snižuje se až k žebrání o šat a přijímaje vděčně podporu, již mu Plinius na cestu do vlasti udělil, ač za doby té poměry jeho se zlepšily, ježto mu byl Domitian malý stateček udělil.

Básník tento byl by zajisté honoráře neodmítl a také příjmu toho, třeba byl sebe skrovnější, ve svých básních nezatajil. Než kdekoli mluví o svém básnění, podotýká, že měšec jeho žádného nemá prospěchu z toho, ač básně jeho tak hojně se čtou; dále zrazuje jiné od neplodného zabývání se s Musami vybízeje je k výnosnému zaměstnání právnickému. Hlavní váha však byla kladena na poslední epigramm knihy XI. „Jakkoli můžeš býti spokojen s tak dlouhou knihou, čtenáři, přece přeješ si ode mne ještě několik distich. Ale Lupus žádá úroků a otroci denních svých podílů. Čtenáři, buď zdráv! Mlčíš a nerozumíš mi? S bohem.“ Patrně prý ukončuje Martial knihu, že potřebuje peněz, a jde prý si ku knihkupci pro honorář.

Než jak vyložiti pak slova poslední? Spíše zdá se pravděpodobný ten výklad, že básník obrací se na čtenáře s prosbou o nějaký dárek: když však tento nechce mu rozuměti, zmizí rychle žertovně se poroučeje. I z jiných okolností, jichž mnohdy dovolávali se obranci honoráře, nelze ničeho dokázati. Sueton vypravuje, kterak grammatik Pompilius Andronikus nalézal se v takové nouzi, že musil znamenité dílo své komusi prodati za 16.000 sesterciův. Kdo dílo to koupil, nevíme, ale že to nebyl knihkupec, víme ze zprávy téhož Suetonia, neboť dílo ono bylo by prý zůstalo neznámo, kdyby je nebyl koupil Orbilius a pod jménem spisovatelovým neuveřejnil. Nelze tedy ze zprávy té ničeho souditi o honoráři podobně jako z vypravování Pliniova, že jeho újci Pliniovi staršímu nabízeno bylo za jakési dílo 400.000 sesterciův od Largia Licinia; neboť mnohý snažil se nabyti koupí díla, buď že ho při svých studiích potřeboval buď z příčin jiných.

Konečně nesmíme zamlčeti, že knihkupci mohli býti zastiženi značnou ztrátou, byl-li některý spis zabaven, jehož měli velkou zásobu na skladě. Za doby republikánské byla neobmezená svoboda, jak v řeči tak v písmu, teprv za samovládců nastupováno na jednotlivce tresty. První konfiskace v Římě provedena byla na knihách Labiena, přívržence Pompejova, za doby Augustovy. Knihy Labienovy byly usnesením senatu spáleny; totéž učinil Augustus s podvrženými věštbami Sibyllskými, při čemž prý 2000 knih spáleno. Nejkrutěji počínal si Domitian. Junius Arulenus Rustikus a Herennius Senecio napsali chvalořeči na Paeta Thraseu a Helvidia Priska; knihy obou mužů spáleny dle usnesení senatu na náměsti od triumvirů hrdelních, ale Senecio zachránil vlastní svůj exemplar a vzal jej s sebou do vyhnanství. Týž krutý císař dal dějepisce Hermogena odpraviti a opisovače díla jeho na kříž přibíti. Ovšem podařilo se obyčejně uschovati několik exemplarů, které potom rozhojňovány a za veliké ceny prodávány byly, čímž knihkupcům hojné dostalo se náhrady. Někdy byla později konfiskace zrušena: tak dovolil Kaligula znova vydávati spisy Tita Labiena, Kassia Severa a Kremutia Korda, jež byly dříve zabaveny.

Lipany.

K cyklu vyobrazení od Fel. Jenneveina.

II.

Druhý obraz Jenneveinův uvádí nás již do proudu osudného boje. V popředí spatřujeme skupinu, která nám znázorňuje — prosté ovšem — obvaziště vojska Táborského. Některý mistr, zběhlý v umění lékařském, klečí tu vedle svých nástrojů ranhojičských a skřínky léků; k němu pak přidružily se dvě jiné postavy, aby pomáhaly při díle milosrdenství. Ale výraz jevící se v obličejích a držení těla vyobrazené trojice hlásá zřetelně, že v rozhodné bitvě, jejíž obraz požárem blízkých dědin ozářený rozvinul se v pozadí, nastal obrat nepříznivý, ba snad již osudný pro vojsko bratrské. Mistr-ranhojič zdvihá ruce k nebi s úpěnlivou prosbou, postava za ním stojící zastírá si obličej, žena pak vedle klečící spíná křečovitě ruce a ze tváře její mluví beznadějný žal.

Palacký vyličuje ve svých Dějinách rozhodný onen obrat těmito slovy: „Stály nyní dvoje hradby vozové proti sobě: městská 6řádová, panská 11řádová. Byly to poměry neobyčejné, a vítězství nemohlo se dostati leč tomu, komu se podařilo vylouditi soupeře ze hradeb jeho. V tom bylo štěstí příznivo Diviši Bořkovi, zvláště skrze opatrnost purkrabí Zvíkovského, Mik. Krchlebce, jenž vedl přední voje. Zprávy sice, které o této krvavé a rozhodné bitvě nám zachovány, jsou tak zmatečné a stranné, — an každý pisatel snažil se předně sobě a svým přičísti zásluhu vítězství, — že obrazu jasého již nelze v podrobnosti podati: nicméně to jisté jest, že vojska bratrská čili městsku dala se oklamati, a proto ztratila bitvu. Když zajisté z obou hradeb stříleno proti sobě některou chvíli, Krchlebec svým několikráte tak pohybovati se kázal, jakoby ve zmatek uvedeni byli; potom vykročiv ze hradeb, obořil se lichým outokem proti hradbám bratrským přímo, a když tito vystřelili všecka děla svá, kázal dáti se opět na licho na outěk, který tak velice podobal se outěku opravdovému, že Táboři a Sirotci, javše se stíhati nepřátele domněle poražené, vystoupili z vozův svých, a hnali se dosti daleko za utíkajícími. Páni tuto dobu předvídavše, rychlou jízdou vrhli se stíhajícím v bok, i odrazili je od vozův jejich otevřených, do nichžto vetřeli se mezi prvními Mikuláš Borotín, Arnošt Leskovec, Malovec a Janovský s lidmi svými. Převaha počtu bojovníkův jednoty panské dovršila vítězství její a porážku bratrstva: následovalo tu prý více zabíjení nežli bojování. Ale jak tuhý odpor byl se strany přemožených, o tom trvání osudného boje přes celý den a noc až do rána dne následujícího nejlepší dává svědectví.“

Lipany. Cykl

.. Jenneveina II.

Tytaňa.

Z »Ukrajinských črt« Edvarda Jelínka.

Svatý Onufrij byl po dlouhá leta nejoblíbenějším svatým veškeré polské šlechty a lidu na západní Ukrajině. Ne snad jen proto, že život toho svatého připomínal statečným pánům bratřím množství skutkův pánu Bohu zvláště milých, ale zvláště as proto, že zavdal příčinu — abych prostě řekl — k nejedné pitce a k nejednomu výtečnému obveselení.

Svatý Onufrij má totiž rok co rok 12. června svůj den a právě na tento den připadá ve slavném Berdyčevě nejslavnější jarmark. K tomu musím podotknouti, že Berdyčev míval do roka čtyři hlučné jarmarky; ale každý hoch na západní Ukrajině věděl, že berdyčévská Přečistá (15. srpna), Kosma a Damian (1. listopadu) a Pochvalná (24. března) před svatým Onufrijem musí se schovati. Jmenovitě prý ten svatý Kosma s tím sv. Damianem nikdy kloudně se nevydařili. Ale za to sv. Onufrij! Na jeho den hrnuly se nepřehledné zástupy netoliko z Ukrajiny, ale i z Podolí, Volyně a i z dalších stran do Berdyčeva. Tu rázem změnilo se město v pestré mraveniště, tisícové lidí za den vyšlapali bezedné bláto a měšce židovských obchodníků, vetešníků a faktorů právě tak rychle tučněly, jak rychle měšce „pánů bratří“ hubeněly. Co nedostal jsi nikde, dostal's jistě v Berdyčevě, ne-li dobré a ve správné míře, tož aspoň hodně draze a míň než náleželo. Víno, ekypáže, ukrajinské voly (řvou báječně), vějíře pro hrabiny, prolongace směnek. zlatnické tretky, hospodářské nářadí, hrací hodinky, semena, krajky, ventilatory, kozácké beranice, skleněné perly, švihovky, zrcádka pro marnivé rusalky, biče, podobizny důležitých v říši osobností, pepř, růže, rmen . . . vše to bylo možno dostati v nejrozličnějších cenách od jedné kopejky až ke Kateřině II. (100rublová bankovka s podobiznou této carevny). Ale nedosti na tom, sehnal's tam také nevěstu a ženu — hezkou nevěstu a dobrou ženu! Ke všemu tomu dopomáhal v Berdyčevě sv. Onufrij.

A dopomáhá dosud, aspoň částečně. Následkem zřízení železnic a jiných civilisačních živlů zblednul sice lesk hlavního berdyčevského jarmarku valně — ale přece nezhasl dosud úplně. Berdyčevské trhy podnes mají dobrou pověst v celém Polsku i Rusku; ačkoliv účasť šlechty značně klesla, hrne se lid přece na tržiště v hromadách netoliko velikých, ale i zajímavě pestrých. Kus Ukrajiny, té milé kozačiny, vždy se tu sejde.

Nebude tedy s podivením, že jsem na sv. Onufrije také já chvátal do Berdyčeva.

Avšak neřekl jsem dosud ničeho o samém Berdyčevě.

Inu, laskavý čtenáři, letohrádek si tam nevystavíme!

Začnu hned s nejpřednější znamenitostí tohoto rozkošného města. Nelze míti v pochybnosti, že by berdyčevské bláto stačilo svrchovaně celé Evropě, a jsou zlí jazykové, kteří tvrdí, že by krom toho ještě Sahaře zbylo na několik utěšených jezer. Ale také prý pradleny z celé Evropy měly by hodně dlouho plné ruce práce, kdyby chtěly náš milý Berdyčev jednou pořádně vyprati. A kdyby vzaly Berdyčev skutečně do prádla — to by bylo křiku! Vždyť snad víte, jak velice rozčiluje studená voda tamní židovstvo a těch vodou se rozčilujících je tam okrouhlým ·číslem 50.000 (asi 60.000 počítá se všeho obyvatelstva). Vzhledem k tomu smíme doufati, že v Berdyčevě tak brzy k důkladnému praní nepřijde a že tedy Berdyčev ještě dlouhá léta zůstane — Berdyčevem! —

Pravíme-li, že v berdyčevském blátě žije 50.000 židů, je tím zároveň řečeno, že v Berdyčevě provádí své řemeslo 45000 faktorů, z nichž jeden je vypálenější druhého. Zbývající částka 5000 berdyčevských židů připadá na vřeštící „nemluvňátka“, doživší nevíce 14 dní (co žije přes 14 dní, začíná již projevovati faktorské nadání), pak na stařeny, dosáhnuvší 90. roku života, a ostatek na osoby umírající neb takové, jež mrzutým sběhem okolností dostaly se za dobře střežené zdi místní ťurmy (vězení), následkem čehož jim při nejlepší vůli nebývá možno faktorské své schopnosti k platnosti přiváděti. Všechno ostatní židovstvo berdyčevské, jak již řečeno, oddáno jest úplně faktorskému pudu, bez rozdílu stavu, stáří a pohlaví. „Handlují“ a prostředkují všickni, každý svým způsobem, viditelně i neviditelně, sprostě i nobl, zdvořile i drze, vždy neúmorně a snaživě, ale nikdy tobě na prospěch. Dobře si je podal ctihodný Kraszewski, pověděv o nich již před padesáti lety: „Faktorové nejsou čísly označeni jako fiakři, ale jejich řemeslo jest jim na čele vyryto, v očích, v úsměvu a ve tváři. Faktor — toť služebník ke všemu, on ti přivede krejčího a ševce, najme byt, známé vyhledá, boty tobě vycídí, dukáty vymění, všecko ti učiní, co jen udělati možno . . . Pro faktora není noci, není bláta, sloty, překážky, nic mu není nemožného pro tebe — všecko za peníze! . . . Jest to rostlina — náležíť do druhu kopřiv!“

Ctihodný nestor spisovatelů polských mínil těmi slovy především faktory své vlasti, ale vím bezpečně, že by byl podobných pochvalných slov užil ještě štědřeji, kdyby byl mluvil o faktorech berdyčevských.

Tolik zdálo se mi za vhodné pověděti o samém Berdyčevě. Pomstiv se takto nemilosrdně za některé neutěšené okamžiky, zažité v Berdyčevě, mohu nyní zanechati dalších pomluv a sáhnouti k samému jádru této své zpomínky.

Byl tedy zase slavný den berdyčevského sv. Onufrije. Celý týden před tím pršelo (tedy bláta spousty i na Berdyčev úžasné) a legie faktorů mužského i ženského pohlaví byly od východu slunce na nohou. Se všech stran, kamkoli oko pohledlo, shon, křik, tahání, namlouvání, lákání, smlouvání, přebírani a šizení — vše to v míře nejštědřejší.

Hned z rána, jakmile jsem se podíval nečistým oknem na ulici, pověděl jsem si, že z toho bude — „ukrajinská črta“.

A je! Co však nad to znamená, črta veselá s kozáckým pozadím! Povíme si to, laskavý čtenáři, důvěrně. Tytaňa neumí čísti a kdyby i uměla, nehněvala by se do opravdy.

Když jsem večer přijel do Berdyčeva, byl jsem nucen spokojiti se s nuzným pokojíkem arcižidovského hotelu, jehož majitelem byl jakýs (tuším) Isak Rosenblum. Hotel tento neměl žádných stránek snesitelných a zejmena protivným byl česnekový zápach, jaký pronikal všechny jeho místnosti, ba i jeho vůkolí. Přes to měl jsem tam jedno potěšení: mohl jsem se do sytosti dívati od rána do večera na postavy ukrajinských venkovanů, kteří vedeni svatým Onufrijem z daleka přišli do Berdyčeva, aby prodali, co jim pán Bůh nadělil (kromě malých kozáčků a malých kozaček), a aby koupili, čeho jim pán Bůh nenadělil. Ku příkladu: kožíšek, ikonu, nějakou tu motyčku, zrcadélko a t. p.

Váleli se ubožáci, kde majitel hotelu dovolil, nejvíce v průjezdě a na chodbách. My „páni“ byli jsme sice jen odsouzeni přetrpěti noc ve zvláštních, draze placených pokojíkách, ale spali jsme tam jistě hůře, než synové a dcerušky stepi na studené podlaze. Celou noc vyrušoval nás křik, jezdění a bouchání, a když jsem si ráno uctivě stěžoval, odpověděl pan Rosenblum sladce, že to na den sv. Onufrije jinak býti nemůže.

Také na své chodbě, těsně před svými dveřmi měl jsem nocleháře. Pomyslete si! Mladý kozácký párek! Že jsou z kozáckých stran, předvídal jsem z kroje, a z rána jsem se úplně přesvědčil o pravdivosti toho domnění.

Ale hned první naše setkání spojeno bylo s překážkou. Když jsem totiž přišel z malé noční obchůzky městem domů, nalezl jsem dveře své, jak již svrchu zmíněno, zatarasený. V pravém koutu dveří ležela Tytaňa, v levém ležel pohodlně roztažen kozák Ilič. Ilič mi nepřekážel, ale chtěl-li jsem se dostati do svého pokoje, musel jsem negalantně zbudit kozačku, jelikož odpočívala na straně, se které se dveře otvíraly. Začínám jemně: tahám delikatně nejdřív za plachtu, pak za zapasku, za pojas, za korsetku, ano i za soročku. Ale že to byla kozačka — ani sebou nehnula. Nic platno, musil jsem se chopiti citlivějších prostředků. Zatahal jsem za vlásky, za roztomilý copánek. Tytaňa sebou sice pohnula, ale nevěděla patrně, oč se jedná, a byla by zajisté spala dále, kdybych byl nezazvonil (arci vlídně) jejím ouškem.

Teď se probudila a sice tak dokonale, že rychlým pohnutím vyburcovala ze sna též Iliče.

Kahanec vrhnul matné světlo na dívčinu tvář . . . Oj, byla to molodyce! Málem bych byl smeknul — proti zdejšímu obyčeji — a rozpačitě omlouval své konání. Maje průchod volný, octnul jsem se ve svém pokojíku — prázdném a neveselém. Přišlo mi maně do hlavy, nebylo-li by záhodno a „vzájemnosti slovanské“ na prospěch pozvati své sousedy přede dveřmi do pokojíka. Opírala se tu o zeď jakási starožitná pohovka — ta by se zrovna Tytaně hodila a také ten hadrový koberec na zemi svědčil by jistě lépe Iličovi, než chladné dlaždice na chodbě.

Zápasil jsem sám s sebou, nevěda co učiniti. Nejvíce mi vadilo, že jsem nevěděl jistě, jak ti dva k sobě patří. Konečně jsem se rozhodl jinak. Vzal jsem ze své postele polštář a s podlahy onen koberec, a rozevřev dveře, ustlal jsem polštář Tytaně pod hlavu a kobercem jsem přikryl celičké její tílko. Bylo jí to patrně příjemné — schoulilať se a nepromluvila ani slova. Spi klidně, má rusalko!

Ilič nedostal ničeho; spal beztoho již jako ten ukrajinský bohatýr, který dřímal dvě stě nocí, nevěda o sobě ničeho.

Vykonav tak lidumilný skutek, ulehl jsem také. Avšak neusnul jsem dlouho. Přede dveřmi pracovaly dvě píly — chrápal statečně Ilič (a taková kozácká píla něco vydá!), dřímala také sladce Tytaňa; její chrapot podobal se zvuku malé pilky dětské. Za to píla Iličova zvučela velkolepou resonancí povějemi starých a suchých dveří.

Přemítaje o Tytaně, usnul jsem naposled i já. Zdálo se mi tuším o ní. Nedivte se, prosím. — —

Když jsem se záhy z rána probudil, směřovala první moje myšlenka ke dveřím. Naslouchám. Nic! Po chrapotu ani památky! Rozhlížím se po pokoji. Řádní lidé! Na zemi leží neporušen polštář i koberec. Přede dveřmi prázdno. Moji sousedé vstali asi s prvním kohoutím zvukem a tonuli teď již zajisté v jarmarečním víru . . .

Však se s nimi ještě shledám! Byl jsem přesvědčen, že oba jistě najdu před některým židovským krámkem. Nesklamal jsem se!

Procházeje se městem a bloudě labyrintem nejrozličnějších židovských krámů a krámečků, při čemž jsem ovšem neustával spílati bezednému blátu, které chodcům po kotníky sahalo a nezřídka i do vnitř uzavřených místností vnikalo, setkal jsem se bezděky s — Tytaňou.

Vězela již v klepetech jednoho žida na prahu vetešnické díry. Dívka, spatřivši mne, mile se usmála — poznala mne.

„A co tu děláš, Tytaňo?“ tázal jsem se přátelsky.

„A . . . kupuju tu pro Iliče beranici . . . chci mu udělat radost.“

„A kde máš Iliče?“

„Mám ho v „šinku“, pije si.“

A na to dala se do nového smlouvání s židem.

Stal jsem se takto svědkem komického šachru, který nevedl k žádnému konci. Žid zuřivě stál na první ceně a slevil jen několik kopejek, kdežto Tytaňa prohlížejíc si stále vychvalovanou beranici, kteráž se jí patrně nesmírně líbila, nenabízela ani polovičku požadavku.

Trvalo to dlouho a když se žid s dostatek přesvědčil, že kozačka má na beranici skutečnou laskominu, vytrhl ji dívce diplomaticky z rukou a hodil zpět do skladiště, jakoby chtěl říci, že za takových okolností beranici prodávati nebude. Obvyklá a osvědčená to procedura!

Tytaňu to mrzelo. Pohledla na žida prosebně a přidala ještě pět kopejek.

Nemilosrdný žid odmítavě mávnul rukou a přecházel po krámku, jakoby si kupce již ani nevšímal.

S bolestným výrazem v oku pohleděla Tytaňa na mne. Nemohl jsem se zdržeti úsměvu . . .

Úsměv ten dotkl se tou měrou kozačky, že se jí až v oku slzička zaleskla. Byla to slzička lítosti!

Teprv později jsem zvěděl, že Tytaňa jen z nutnosti takto smlouvala. Na Ukrajině rostou totiž všelijaké věci, ale ne kopejky. Pověděla židovi i mně, že nemá tolik peněz a že mu dává za beranici vše, všecinko, co ve své strakaté, pěkně kvítkované korsetce přechovává.

Stáli jsme tak ještě hodnou chvíli přemýšlejíce o beranici a kopejkách. Jediný já přemýšlel jsem vedle toho také o Tytaně.

„No tak co — jak bude s beranicí? Dostane ji Ilič či nic?“ přerušil jsem tiché rozjímání.

Tytaňa jen rameny dala znamení, „že nemůže, že nemá.“

A žid takové řeči nerozuměl. Konečně jsem se do toho vložil činně:

„Slyš, Tytaňo! Koupím ti tu beranici pro Iliče, ale — co mi za to dáš?“

Kozačka pohlížela mi nedůvěřivě do tváře; žid úlisně se usmál.

„Na mou čest! Koupím ti tu beranici!“ A za chvíli byla beranice již mým majetkem.

„Podívej se, jak bude Iličovi slušet!“ to řka, posadil jsem si beranici na hlavu a točil se před Tytaňou.

Tytaňa dala se do hlasitého smíchu a dříve ještě, než jsem mohl slovo promluviti, sama začala se mnou vyjednávati. Inu, šlo to mezi námi líp, než dříve se židem.

Kozačka řekla hned, že mi dá všecko, co má.

„Všecko nechci, jen něco na památku . . .“

Sejmula s hlavy polskou chustku a podala mi ji.

„To ne, něco jiného!“ Byla by se ubohá zatím snad celá svlekla, kdybych tomu sám nebyl předešel. Měla na pravé ručce několik mosazných prstýnků; projevil jsem tedy bez rozpaků své přání:

„Dej mi třeba nějaký ten prstýnek.“ Nikoli pro svou cenu, ale k vůli originalnosti měl pro mne Tytanin prstýnek alespoň nějakou zajímavost.

Ty můj Bože! Byla ochotna dáti všechny. Však on by jí Ilič za takovou beranici pořídil dvakrát tolik prstýnků. Podala mi ručku, abych si vybral z prstýnků, který se mi nejvíce líbí. Nestydatě vybral jsem si nejzajímavější, ne sice pěkný, ale charakteristický. Přivezla si ho prý jednou z Kijeva, kamž putuje každý rok k přesvaté Bogorodici v Pečerské Lavře. Stál osm kopejek, skutečné ceny měl dvě kopejky a následkem toho směl jsem si takové násilnictví dovoliti.

V příštím okamžiku byla Tytaňa majitelkou beranice a já majitelem prstýnku. A hned jsem si jej také na prst navlékl.

Teď teprv zářila Tytaňa štěstím a vypadala, jako všechny kozačky, s tím čarovným úsměvem na tváři rozkošně, roztomile. Na jejích malinových rtech chvěla se již jen dovádivá slova.

Ne, ne, nemohl jsem to v sobě utlumiti, musil jsem jí vypověděti, co jsem si o ní myslil, tím spíše, jelikož i dcerušky nedohledné stepi rády slýchají kořivé poklony.

„Tytaňo! Ty ani nevíš, jak jsi krásna . . .“ Tytaňa rozmarně pohodila hlavou a abych jí učinil ještě větší radost, koupil jsem jí od žida zrcádko — nejnádhernější a nejskvostnější „kus“ v budoiru všech ukrajinských dívek. Skvost tento stál 22 kopejek.

„Tak se jen na sebe podívej a přesvědč se, jak jsi krásná, uhlídáš, že nelhu . . .“ pravil jsem dvorně podávaje dívce zrcádko.

A přesvědčila se mile i ráda! Usmívala se na sebe srdečně a měla patrnou radost. Jsem také jist, že byla plně přesvědčena o mé pravdomluvnosti.

Sklánějíc svou hlavinku do zrcadla snad mimo vůli spustila „chustku". Tu teprv spozoroval jsem její překrásný, neobyčejně bohatý vlas. V hustých pramenech splýval po bělostné šíji a dodával té utěšené tváři nemálo půvabu. Bezděky jsem zvolal: „To jsou vlásky!" Také žid k tomuto podivu přidal svou poznámku: „Prelest, kakaja přelest!" a prohlednuv si ještě důkladněji znaleckým okem dívčiny vlásky s přízvukem prohnaného faktorství prohlásil, že by za ně dal „tri rubli."

Věřím, žide, pomyslil jsem si v duchu a abych předešel možnému obchodu, s jakým se žid nyní již horlivě na Tytaňu sápal, ukončil jsem jednání naše rázně a odvedl dívku téměř násilně z kramářova brlohu.

Teprv za rohem druhé ulice pustil jsem Tytaňu ze své ochrany. Poslal jsem ji k Iličovi, aby ho obdařila beranicí a sám jsem se pustil na další potulku berdyčevským blátem. Byl jsem rád, že jsem dostal Tytaňu z rukou židových — byl by ji dozajista přemluvil, aby si dala za „tri rubli" ustřihnouti ty čarokrásné vlásky.

Trmácel jsem se pak dlouho městem a byl svědkem nejedné veselé scény židovsko-kozácké. Veselé byly všechny, ale mnohé z nich měly pozadí velice dramatické. Nenáleží však do rámce tohoto vypravování dotýkati se zvláště jiných událostí a osob; podotýkám jen, že jsem také v Berdyčevě měl štěstí sejíti se náhodou se známým. Znali jsme se z Lublína a měli jsme si ledacos povídati. Umluvili jsme se tedy, že spolu poobědváme. Zatím přiblížila se polední doba a jelikož jsem měl před obědem ještě malé řízení doma, zejmena obstarání pasovních zmotanin, musil jsem alespoň na okamžik zajíti do hotelu. Přítel mne provázel a proto spěchal jsem dvojnásob. Ostatně toužil jsem také sám po klidu za stolem a při talíři.

Na štěstí vyřídil jsem vše rychle a nemusil přítele svého zdržovati. Sotva jsme do hotelu vstoupili, již jsme zase vycházeli. Pan Nadworski hvizdnul na izvoščíka a v okamžiku jsme vsedali.

A v té samé chvíli mihnul se mi před očima Ilič. Měl na hlavě již novou beranici, usmíval se a klaněl.

„A kde máš Tytaňu?"

Ilič ukázal kamsi stranou.

Izvoščík již se chystal k odjezdu, ale mně nedalo, abych se — ovšem z pouhého žertu — kozákovi nepochlubil: „Podívej se, co mi Tytaňa!" a ukazoval jsem mu prst, na němž se „skvěl" prstýnek dala Tytanin.

„Poskarej!" vpadnul mohutným hlasem do mé intrigy přítel a dal tím znamení k jízdě. Izvoščík řemenem popohnal koně. Vezl nás k obědu.

Jen mimoděk ohlednul jsem se do průjezdu za kozákem. Beranice spadla mu s hlavy a kozák díval se ztrnule za mnou.

Izvoščík zabočil hned na to do jiné ulice a jelikož můj přítel počal horlivě mluviti o zcela jiných věcech, nevšímnul jsem si všeho toho z hruba. Zapomněl jsem na Iliče úplně.

Ale kdybych byl věděl, co z toho pojde, byl bych si jistě řekl: Tos' to vyveď... a snad bych se byl také ještě k Iličovi vrátil...

Mimochodem jest poznamenati, že můj první berdyčevský oběd vydařil se výborně. Netoliko společnost, ale i kuchyně byla přímo znamenitá, v Berdyčevě nikdy netušená. Později jsem se dozvěděl, že překvapující lahůdky štědrou rukou poskytla česká kuchařka, pocházející z ruského Dubna, kdež se nalezá veliká kolonie Čechů. Těm Čechům vděčí Rusko nejednu dobrou kuchařku.

Za takových okolností nebude mi ve zlé vykládáno, povím-li, že jsem si ani při obědě, který trval při milé rozmluvě až do večera, na Iliče nevzpomněl.

Domů, do tuskula pana Rosenbluma vrácel jsem se pozdě v noci. Po ulicích bylo ticho i prázdno a jen tu a tam prorážely slabé paprsky matného světla, živeného ve sporých kaháncích nočních krčem. Také v mé krčmě bylo již dosti ticho. Pravda, zdaleka jsem sice spozoroval, že se v přízemních místnostech smrdutého šinku ještě svítí, ale po hospodské vřavě nebylo ani památky.

Veliká vrata do průjezdu byla dokořán rozevřena a obstojně osvětlena.

Vcházím.

Co to?

Ve stínu, o černý pilíř se opírajíc, stála Tytaňa. Soročku svírala v obou rukou a zastírala si tak obličej. Přistoupil jsem blíže. Zřetelně jsem zaslechl vzlykání, přežalostné vzlykání!

„Tytaňo!“

Ustrašeně pozvedla hlavinku — celičkou tvář měla slzami zalitou a hleděla na mne tak žalostně a tak smutně, že jsem v srdci pocítil s kozačkou upřímnou lítost.

„Nu, co se stalo?“ tázal jsem se vlídně.

Jedinou odpovědí byl vzlykot.

„Kde más Iliče?“

Po hodné chvíli vyrazila ze sebe duseným hlasem: „Ilič se hněvá, Ilič nechce se mnou mluvit...“ a opětně si zakryla soročkou tvář.

„A co's mu učinila?“

„Nic...“

„A kde je Ilič?“

Chvějící se rukou ukázala ke dveřím „šinku“...

V okamžiku na to octnul jsem se za prahem kletého „šinku“.

Odporná podívaná! Nesnesitelný zápach zarážel kroky a neproniknutelným dýmem nuzné světlo sotva blikalo. V jizbě bylo málo hostí a ještě méně hluku. Několik tvorů tam sedělo za širokými stoly, ale všickni měli už „dost“. Jediný tvor se tu pohyboval, samovládce ponurý a nepěkný.

Byl to žid-krčmář, jehož ubrouzdaný kaftan až k zemi splýval a jehož ostré oko přes tu chvíli střílelo po hostech — aby jim „doléval“. Doléval věru statně... vždyť každý z těch hostí měl na sobě ještě alespoň košili.

Nehledal jsem Iliče dlouho.

Seděl sám a sám v rohu při peci a opíraje pravou rukou rozháranou hlavu, svíral levou tu osudnou, vždy stejně strašnou sklenku. Činil v té chvíli dojem nad míru smutný.

Volám: „Iliči!"

Vzpřímil zvolna hlavu. Můj Bože, to už nebyl ten čacký Ilič, kterého jsem viděl z rána. Oko jeho zataženo bylo mlhavou blanou a na rtech chvěla se mu nesrozumitelná slova. Jen chvílemi se mi zdálo, že v tom oku přece ještě plála kozácká jiskra.

„Spamatuj se, Iliči!" dím káravě. „Čeká na tebe Tytaňa v průjezdě a pláče."

Ilič znovu pozvednul hlavu zaslechnuv jmeno molodyce svojí, mávnul nevrle rukou, ale slovo, které chtěl snad ze rtů vypustiti, stopil vášnivě ve hlubokém doušku, jímž v okamžiku do dna vyprázdnil sklenku.

„Nejsi dobrý kozák, jak jsem si myslil, slyšíš, Iliči?" Tu zase vzpřímil svou těžkou hlavu a ne bez námahy vyrazil ze sebe truchlivá slova: „E . . . e . . . horší je Tytaňa kozáka . . ."

„A proč . . .?"

„Nevirna (nevěrna) je Tytaňa . . . s pány se laská, pánům prsteny dává . . ." a trpce na mne pohlednuv odvrátil se ke zdi.

„Hoj, Iliči! Jaký jsi bláhovec!" zvolal jsem s líčeným rozmarem po přátelsku zaklepav na široká bedra zarmouceného kozáka.

Ilič se uškubnul.

„No, měl by's raději ‚čelem biti'."

Kozák jen hořce se usmál.

Přisednuv k Iličovi blíže, vyprávěl jsem mu zcela upřímně a střízlivě, jakým způsobem se do mých rukou dostal Tytanin prstýnek. Vyložil jsem mu to prostě, ale důkladně, aby věřil, že Tytaňa je skutečně „virna".

Ilič poslouchal s patrným napjetím všech smyslů, ač mu jich v té chvíli již velmi málo zbývalo, a když jsem výklad svůj skončil mravoukou, že by Ilič neměl beranici, kdybych já neměl prstýnek, měnila se bezděky kozákova zdravá tvář. Chmury s ní zvolna mizely, ustupujíce veselejším červánkům.

„Tak vidíš, jaký jsi ničema!" káral jsem kozáka, „takovou máš ‚virnou molodyci' a tak nehezky ji trápíš."

Věřím rád, že se tato příkrá výtka velmi nemile dotkla řádného jinak snad molodce stepi — ale rozsuďte laskavě sami, nezasloužil-li důtky podobné.

Ostatně jsem nucen Iliče poněkud také omluviti; osudné podezření zavinila, jak jsem se později přesvědčil, sama Tytaňa nerozvážným svým chováním.

Pomyslete si: Po onom ranním výjevu, když jsem milostnou mysl Iličovu podráždil (ovšem nic zlého netuše), vyhledal kozák ihned svou kozačku, aby si ji vedl sám „na půhon". Přepadl ji otázkou, jak se do mých rukou dostal prstýnek. A ona? Místo odpovědi dala se mu vesele, jak to Ukrajinky umějí, do hlasitého, potutelného smíchu!

Ilič, který sloužil ve vojsku, měl jakési ponětí o prstenech (světa nezkušený kozák hraček takových ani si nevšimne) a vysvětloval si

vlastnictví mé způsobem zajisté nejhroznějším a jsa beztoho již trochu rozjitřen, odstrčil „nevirnou“ Tytaňu od sebe a v zoufalství svém vrhnul se do objetí krčmáři. Tam pil až do nynějška.

Přes to však, že notně již byl spit, rozložila se mu účinlivá moje slova poznenáhla v hlavě. Počal sebou vrtět, rukou mávat a něco nesrozumitelného dětinsky blábolit. Jediná dvě slova jsem pochytil: „lubi . . . horlycia . . .“

To trvalo chvíli: náhle však rozkřiknul se na krčmáře. Vrátil mu prázdnou sklenku, ale s přáním, aby přinesl novou „do vrchu“.

Žid vrátil se v okamžiku a postaviv na stůl novou „do vrchu“, připsal na černou desku také novou čárku ke starším jejím družkám. Měli to zajisté nějak umluveno, neboť kozák platí obyčejně za každý doušek zvláště.

Ale jaký div! Ilič se té nové sklenky ani nedotekl. S nemalou potíží vstal a vrávoral ke dveřím. Cestou ovšem polovinu nektaru vylil. Na dvou schodech, kterými se sestupovalo z jizby do průjezdu, málem by si byl zlámal vaz.

Šel jsem v patách za ním.

Hle! Jako kavalír po šampaňském dostal se náš Ilič šťastně až k Tytaně. Ubohá, stála tam ještě a vzlykala.

Šlo to krátce, v minutce.

„Tytaňo!“

Tytaňa pozvedla uslzené, modré oči.

„Nó, nó!“ vece vřelým, ale těžkým hlasem kozák a nutí molodyci „aby si připila.“

„Nó, nó!“ opakoval Ilič — ale nemusil opakovati po třetí . . . .

A už byli zas dobří spolu — ne-li úplně, tedy jistě napolo. Tytaňa připila si tak důkladně, že ve sklence pro Iliče nezbylo ani krůpěje.

Byl tomu rád: na znamení spokojenosti své vesele pravou nohou si poskočil — ale byl by málem ztratil rovnováhu, kdyby jej nebyla v čas dobrá Tytaňa zadržela.

Mimo vše očekávání zmizeli oba za chvíli za prahem krčmářovy jizby. Provázela je tam nejlepší nálada . . .

Dal jsem jim i sobě na dnešek již svatý pokoj. Odebrav se do své ložnice, neopomenul jsem pro Tytaňu přede dveře vystrčit polštář a koberec. Už jsme si na to tak přivykli . . .

Tu noc spal jsem znamenitě, jako kralevič Marko. Vynahradil jsem si, co jsem předešlé noci zameškal, a byl bych snad spal ještě déle, kdyby mne z rána jakýs neobyčejný hluk, z dola ke mně se deroucí všemi skulinami chatrných dveří, bezděky byl nezbudil.

Byly to hlasy povědomé, zejména orgán páně Rosenblumův zřejmě nad jiné vynikal a také se mi zdálo, že vyznívá hlas Iličův. Ale nebyl jsem si úplně jist.

Tím více jsem si pospíšil s toiletou a za chvíli spěchal jsem na bojiště.

Tu to máme, už zas něco!

Mezi Isákem a Iličem vznikla prudká hádka a sice původu docela přirozeného. Když přišlo totiž z rána k placení, prohlásil kozák Ilič Isákovi slavně a důrazně, že žádaných za útratu tří rublů bez několika

„grivni“ (10 kop.) nemá. Ale Isák stál na svém právu a nechtěl o počestném návrhu Iličově, že mu na jarmark Přečisté, až zas do Berdyčeva přijdou, „tri rubli“ zaplatí, ani slyšeti. Kozák byl ve velkých nesnázích a v rozpacích ještě větších Tytaňa, která stydlivě při dveřích stojíc, v lících jen hořela. Těžko platit, kde není z čeho. Vždyť jsem pověděl, že na Ukrajině ledacos roste, ale ne kopejky. A ten prohnaný Isak Rosenblum, kořistě z prvu ze zoufalé nálady kozákovy a později zase z veselé mysli molodce i molodyce, naléval tak horlivě, až kozák sám na to zapomněl, čím žida pak uspokojí.

To byla nemilá posice. „Tri rubli“ bez několika grivni!

K tomu jsem zrovna přišel. Hádka trvala dlouho, až žid konečně dal na jevo, že si na místě peněz nechá — novou beranici. A už se po ní sápal. Tytaňa vzkřikla. Ilič zaťal pěsť.

Svatý Onufrij vlož se do toho!

Nastala dvojnásob prudká hádka. Ilič beranici nechtěl vydati a hájil svůj majetek statečností v pravdě kozáckou.

Žid nevida zbytí, chopil se posledního rozhodného prostředku. Zvolal suše, že tedy pošle pro žandarma.

Ruský žandarm! Ať má jen placatou čepici nebo špičatou přilbici — vždy je pojmem stejně hrozným. To věděl Isák dobře. Buď jak buď, vmíchá-li se do něčeho žandarm, nikdy to dobře nedopadne. Obžalovaný i poškozený vedeni bývají pak na „účastek“, nedaleko účastku je jistě nějaká ta „ťurma“ a to víte — naději tisíc verst od nás!

Přes to vše nezdálo se, že má Ilič chuti vydati židovi beranici. Kozák pohlížel vzdorovitě kolem sebe a aby žida ještě více podráždil, pohanlivě mu vyčítal, že mu více počítá, než ve skutečnosti vypil. Při tom mávnutím ruky smazal na desce zaznamenané čárky.

Žid, ohrožen bez žertu, volal plným hrdlem: „Žandarm, žandarm!“

Bezděky jsem se ohlédnul po Tytaně. Zmizela beze stopy. Nevšimnul jsem si před chvílí prásknutí dveří, když žid byl poprvé vyslovil jméno nebezpečného anděla strážce — to jistě Tytaňa uprchla.

Situace stala se skutečně povážlivou, netoliko pro Iliče, ale i pro — mne. Není pochybnosti, že bych byl potahován za svědka a jelikož jsem již jednou měl potěšení stýkati se v podobné záležitosti s ruskými činovníky, nedostávalo se mi věru laskomin dobývati v tomto oboru „slavistiky“ ještě hlubších studií.

Byl jsem tedy nucen učiniti sám pořádek, což docíliti bylo lze jediným slovem: „Zaplatím.“

Nic jiného nezbývalo.

Nerozmýšleje se dlouho (k tomu ostatně nezbývalo mnoho času) vtisknul jsem ubrouzdanému židovi po lordsku „tri rubli“ bez několika grivni, začež se Isák úlisně usmál a s nemalým důrazem, jakoby se mi odměniti chtěl, prohlásil, že jsem „fine her.“

Méně uspokojeným byl Ilič. Stydlivě sklopil hlavu. Nesrovnávalo se to s jeho kozáckou důstojností — ale odmítnouti bylo těžko. Za to spílal židovi bohatým výběrem maloruských nadávek, čemuž žid nikterak nepřekážel, leda že chvílemi velmi krotce připomínal, „že by toho mohlo býti již dost.“

Ale nebylo toho dosti!

Musím se přiznati, že Iličovo spílání mne výtečně bavilo a že nebylo pro mne bez užitku: rozevřel jsem si pěkně zápisník a jal se znamenati s velikou horlivostí všechny zvláště jadrné „hovory“ statečného kozáka, čímž jsem ovšem nemálo rozmnožil svoji znalost v oboru ukrajinské fraseologie. Bylo toho brzy několik stránek a uplynula nám tak užitečně hodná chvíle.

A byl bych měl příležitost Bůh ví jak dlouho ještě zapisovati, kdyby nás v tom okamžiku nebyla vyrušila událost zcela neočekávaná.

Iličova ústa sypala právě nejvydatnější spousty zmíněné krasomluvy, ana Tytaňa náhle se zjevila na prahu krčmy.

Nebylo možno nepostřehnouti na dívce hned v prvním okamžiku veliké uchvácení. Všecka udýchána a zděšena sotva k nám doběhla.

„Nevolejte nikoho . . . nevolejte . . . žandarma, není potřebí . . . tu jsou ‚tri rubli‘ . . .“ a nesla skutečně ruble židovi vstříc, opakujíc úpěnlivě, aby jen na nikoho nevolal a aby dal Iličovi pokoj. Při tom zaléval její tvář krvavý ruměnec a v těch krásných modrých očích blyštělo se tisíc jisker — samé to jiskry vášnivé lásky, plné obětavosti a sebezapření.

Upřímně dojat tímto zjevem, přistoupil jsem k dívce a pohladiv kozačku po bratrsku, vlídně jsem ji konejšil: „Neboj se, dobrá dívčino, Ilič sám už zaplatil . . . žandarm nepřijde a tvého kozáka neodvede.“

Avšak při tom, jak jsem kozačku hladil, spadla jí bezděky chustka s hlavy — dříve, než jsme zvěděti mohli, odkud dostala peníze.

Zarazili, ulekli jsme se opravdově všickni!

„Bidneňka!“ Bylo věru čeho se leknouti. Pamatujete se, jak krásné vlasy měla Tytaňa, jak jsem se jim obdivoval, pozoruje bohaté prameny jejich a vzácný jejich lesk? Ba, ba, ty tam byly ty krásné vlásky . . .

Přistřihnuta jsouc do chlapecké míry, byla Tytaňa spíše kozáčkovi než kozačce podobna. Ale i to jí slušelo, jako každé dívce všechno sluší, je-li skutečně sličná.

Pozorujíc naše leknutí a zajisté i podezřivý pohled Iličův, předešla sama všem našim otázkám: „Ano, prodala jsem své černé vlásky, abych vykoupila Iliče!“ Slova ta vyzněla tklivě i rozkošně. Pohodila pak rozmarně hlavinkou a dodala: „Budu choditi na dešť a vlásky zase vyrostou.*)“

Tytaňa byla v tu chvíli k zulíbání milá a každý by jí byl zajisté rád tímto spůsobem své zalíbení osvědčil. A poněvadž ani nemohlo jinak býti, učinil to za nás všechny přítomné svědky Ilič — tak vřele i důkladně, že o upřímnosti tohoto výkonu pochybovati nebylo možno.

Však i v kozákově oku cosi se zalesklo . . . .

Ilič něžně objal dívku v bocích a skláněje hlavu svou na její čelo, vyváděl ji mlčky z jizby.

Ale dříve, než jsem se mohl naditi, vracel se opět Ilič do jizby — sám. Namířil přímo ke mně. Stanul, sejmul s hlavy beranici a — vracel mi mlčky „tri rubli.“

---

*) Jako u nás, chodí i na Ukrajině dívky „na dešť“, aby jim vlasy rostly.

„Ne, kozáče, jinak to uděláme . . .“

Přijal jsem sice tři ruble, ale ne v sobeckém úmyslu. Rovnou cestou spěl jsem do nízkého zlatnického krámku, odkudž jsem se v několika okamžicích do hotelu vrátil.

Nesl jsem Tytaně na památku „namystečko“, nedrahé sice, ale přece takové, jakým se může pochlubiti nekaždá kozačka v církvi a při křtu.

Dětinsky zaplesala rozkošná molodyce a ihned si hrdlo šperkem tím ozdobila.

„A co ty dáš Tytaně?“ ptal jsem se Iliče, jenž pozíral zadumaně před sebe.

„Vše, vše . . .“ vyrazil ze sebe kozák vřele, „a udělám ještě to, že vyženu z naší chaty Tytaninu tetu . . .“

„A proč vyženeš Tytaninu tetu?“

„Protože bije Tytaňu, je-li mrzuta . . .“

„Dobře, dobře, kozáče, to udělej!“ odvětil jsem úplně srozuměn s pěkným úmyslem Iličovým. „A jestliže by kdo jiný tvou molodyci kdy chtěl bíti, nastav raději vlastní bedra, aby ji ani jediná rána nezasáhla. Rozhledni se po daleké stepi, rozletni se po ní jako orel, ale druhé Tytani tam nenajdeš!“

Zadumal se Ilič, hluboko se znovu uklonil a z úst jeho vyřinul vzdech upřímného přesvědčení:

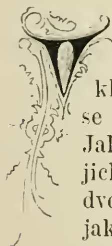
„Pravda, baťko, pravda, jako že hospodin je milostiv mně i molodyci mé!“ — — —

Podaří-li se mi někdy přesvědčit se osobně, že Tytaňa chodila pilně na dešť a že jí to skutečně pomohlo, budu tomu rád i povděčen. Leč prozatím, Tytaňo milá, „buvaj mni zdrova, ty čarnobrova molodyco moja!“ —

Na Zbraslavi.

Báseň

Karla Kučery.

V klášterní kapli tiché na Zbraslavi
se noří ze tmy stínové dva tmaví.
Jak netopýrů křídla tiše vzduchem,
jich řízy vlají utajeným ruchem,
dvou mnichů řízy; zástup stínů němý,
jak ptactvo z hnízda se soch na pilíři,
vzděšeno litá ke klenbě a zemi
a jepic rojem kolem lampy víří.
Ta před oltářem mihavě se třpytí
jak bludička; i luna z mraku časem
se hroužíc zvolna bílé růže nití
v gothickém okně, že jich bledým jasem

krůpěje krve na Kristově tváři
se zdají kanout v plátno na oltáři.
Teď vítr zalkal v otvoru kdes skrytém,
víc lampa zaplanula žlutým svitem,
postavy mnichů jasněji se mihly:
pochmurný stařec, statný jinoch štíhlý
se k zemi kloní pohříženi v dumu,
a nad nimi již temná půlnoc zvolna
do kraje zvučíc s věžatého chlumu
zhasíná v dáli, vzpomínka jak bolná.
Však stařec náhle setřel dumu s čela
a ústa přimklá polohlasně děla:

„Vím, dobře vím, můj synu v Kristu milý!
žes tuchou veden úmysl můj s předu
postřehl dávno hvězdami svých hledů,
proč v době pozdní, v duchů noční chvíli,
jsem uved tebe v tato svatá místa.
Vímť, beze mne že před tváří zde Krista
bys ruce sepjal ku modlitbě vroucí,
by sílu svou i v smrti nehynoucí
dal tobě On, svou zářnou vůli nitra
a v lásce žehnal tvému předsevzetí,
jímž věčně řádu zaslíbíš se zítra.
Než jiného cos mám dnes na paměti,
co jako žernov po dlouhá již léta
ohýbá šíji, mrazem bělí vlasy
a jako chmúra nevidomá, kletá
i v spánku sedá na mých očí řasy.
Dnes máš to zvědět! poslyš! doba kvapí!"
a přes hlavu si stařec vztáhl kápi.

„Kdys hochovi jsem vypravoval tobě
k otázce tvojí po otci a matce,
že jako malé usmívavé robě
mi sestra zmírající dala tebe,
že předčasně i otce před tím krátce
ti vzalo v hněvu nelítostné nebe.
Že klášter potom, jehož byl jsem údem,
sirotka přijal, nad tebou měl ruku,
bys nedotknutý různým světa bludem
jak poupě zůstal v jara svěžím puku —
Však bůh mi odpusť lež tu nastrojenou,
jíž zahalil jsem klamnou tobě sítí
rodičů chyby, nešťastné jich žití;
vždyť nemohl jsem lidské zloby pěnou
tvou duši třísnit, neblahou tou zvěstí
se jako bouře nad tvou hlavou vznésti,
by mládí tvé a sen života zlatý,
jak kalich květů do prachu byl svátý.

Teď mužem jsi! nuž poslyš, co ti pravím:
tvá matka, sestra moje, zrakem žhavým
nectného muže klesla obelstěna,
jak lstivým hadem v ráji první žena.
Pak jako Kain šílenství požár v oku
se v propast vrhla se skal strmých boků" —

Zachvěl se stařec, ale mladík pevně
žal tlumil svůj — jen rety přimkl těsně,
jen oko blesky rozžehlo se děsně,
černavé oko, potom zašepť zjevně:
„A otec?"

„Zmizel bez stopy, snad dále
s dívčiných retů jinde sbírá medy. —
Však přece v klášter jednou nenadále
zavála pověst pouti jeho sledy.
Když církev boží mocí svého soudu
onomu škůdci — jehož jméno hříšné
zde v bázni vyslovuji v svatém chrámě —
Husovi vtiskla znak kacířství v čelo
a jazyk jeho v ohně zaplál troudu,
tu v zemi této pomstou zahučelo
kacířů zbylé plémě v zlobě pyšné,
zdvihajíc v zápas hněvnou pěsť a rámě.
A lžiproroci obcházeli davy
sílíce měchem záští lidu vzdory,
že tento jako ještěr mnohohlavý
již zjevně hrozil, hlučné na tábory
putuje z dáli od svých krbů tichých.
Koranda z řady proroků těch lichých
vynikal mocně; z měst a krajů dálných
lid za ním hrnul v zástupech se valných
jak za bludičkou husté roje muší.
V hromadách hlučných do hrozivé ruky
on vnucoval jim palcáty a luky,
učení nové do srdcí psal duší
ohnivým slovem, až po kraji šírém
ryk války děsné bouřným zaleh' vírem
do lesů tichých, niv a žirných luhů.
Pokořen Sigmund! Krví božích sluhů
potřísněn darmo Vítkov nedostupný —
s temene kalich vychloubá se zpupný.
Tam v řadách vítězů tvůj otec hýří,
Koranda strašný pod záštitou ďábla — —
však ruka Páně ještě neochábla,
své moci vichrem křídlo netopýří
vzpyšnělé láje srazí do hlubiny
a k nové slávě kříž vítězný vztyčí!

Teď otce znáš i velkost jeho viny —
což útěchou ti sladkou pokždy bude,
bys hříchů jeho skvrny smazal rudé,
modliteb vroucích zlatistými klíči
otevřel brány ku milosti věčné,
jež od věků jak moře nekonečné
se vlní světem nehasnoucí záři,
bys život svůj jak oběť na oltáři
vstříc bohu nesl za otcovy hříchy
v klášteře tichém se zbožnými mnichy."

Domluvil stařec; před ním jinoch bledý
do prázdna zírá ztrnulými hledy —
pak jako sosna zachvácena bleskem
starcovi v náruč s němým padá steskem.

Dnů řada prchla; v zářné kathedrále
za písní hlučných, slavně, okázale
mladistvý novic věčnými již sliby
posvětil řádu život bohulibý.
Pak zase klášter, ztajiv ruchu vlny,
v objetí lesů dřímal tajeplný
a v svatém míru; ale v mnichu mladém
od chvíle té bouř citů vodopádem
šuměla v hlavě; zprvu pevnou vůlí
přízraky plašil, jež co divé květy
v strom života se dusivě kol pnuly,
modliteb, žalmů horoucími vzněty, —
však brzo podleh' démonů svých moci.
V té tísni jednou z chmurné svojí cely
zděšeně prchal do hvězdnaté noci,
v klášterní sad, by stromů chladem libým,
tluk srdce ztišil; strážce nebes bdělý,
bělostný měsíc, okem planul rybím
a sloupů velkých šedé vrhal prouhy
v zahradní ambit začernalý, dlouhý.
Tam v stěnách, stropě zlacených slov rysem
tkvěl na kameni obsah svatých písem
s obrazem mnohým proroků a reků;
však na rozhraní obou velkých věků,
kde starý zákon k novému se blížil,
pod tíhou kříže spasitel se nížil
pohledem slunným patře ze mramoru
na vrahy své a na ubohou matku,
jež podál stála v žen a mužů sboru.
Tam mnich poklesl uštván na klekátku:
„O synu boží! odpusť mi mou zradu,
že šat řeholní ku nohám ti kladu

a jako sběh zářného od praporu
ubíhám v dál, bych v ryk se mísil vášní,
jež z plamenného proti Tobě vzdoru
v svých srdcích lidé rozpoutali strašní.
V jich řadách hledat otce svého budu,
jenž jako hvězda, víc na bezcestí,
zapadl v propast nedozírných bludů.
Obrazem matky, lásky ratolestí
zabuším v srdce, doteknu se spánků,
syn otce najde, otec svého syna
a s milostí tvou velká jeho vina
jak černé mračno zajde do červánků."

Pojednou vřava, hlasů divých bouře
zahřměla nocí — na vrata již buší
sto zlobných ruk — svist zbraní, kuší
rozeznat možno — již i sloupy kouře
šlehají vzduchem — pro bůh! klášter hoří.
Vzepjal se mnich: ambitu chodbu chmúrnou
přelítnul skokem, dvéře na nádvoří
vyrazil rázem: vichřicí jak burnou
štít střechy praskal v jícnu žhavých plamů,
jíž rudě okna zžíhají se chrámu.
Tam pádil mnich, však žasem zkamenělý
v ústraní zůstal; v rudém smolnic žáru
postavy zřel, jak v neúprosném zmaru
palcáty, meče napřahují, kyje
na oltář, sochy, zámek zrezavělý,
jenž v skříních dlouhých šeré sakristie
uvíral nádob skvosty posvěcené.
Zřel rum a prach a zraky zamcené
divokých mužů, rukou neurvalých
pekelnou zlobu, v choutce nenasytné
jež láme vše, co v ústrety se kmitne.
Již mešní roucha, zdoby drahocenné
se v rukách černých blýští, již i kalich
koluje od úst k ústům naplněný
šumivým vínem ze klášterních sklepů —
šum hlasů, vír, třesk zbraní, cepů!
Pojednou muž tu obrovitých plecí
divoce vzkřikl v šumot rozvlněný:
„Hej! braši, vzhůru! neslušnou by věcí
zajisté bylo, bychom bez návštěvy
minuli krále: on by chrty hněvy
štval jistě na nás z podzemní své koby."

S chechtotem divým vyrazili skoby
v kamenných deskách, hrobku otevřeli,
vynesli tělo, rubáš strhli bílý,

Václava krále slamou ověnčili.
Tu z šera chrámu mihem bleskné střely
mnich pojednou se octl u zástupu,
hrozivě ruku proti tlupě třímal,
blesk zrakem dštil a hlasem hromu hřímal:
„Kdo vůdce váš? jenž mimo kořist lupu
znectění chrámu, zlou památku vraha
do spánku mrtvých nectnou rukou sahá?“
Muž statný vyšel obrovitých plecí.
„Zdráv Koranda!“ dav v plném ječí proudu. — —
mnich bledne, klesá —
„Ptáček jeden v kleci
přec omeškal se; do ohně s ním troudu,
ať zakusí, jak mistru bylo Janu“ —

To nebyl červánek, jenž svitnul k ránu, —
to Korandovi klášter na Zbraslavi
na cestu svítil jak sloup velký, žhavý.

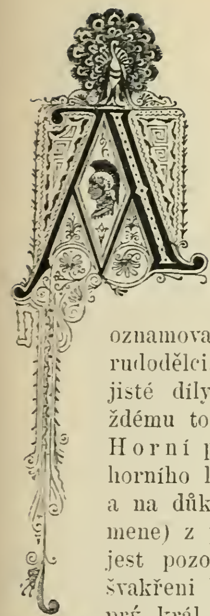
Štěstí.

Já viděl bledou lunu kvésti,
jak v mrak se fialový chýlí,
a neptal jsem se, Bože milý,
ni pustých cest, ni v podzim lesa,
ni hvězdy, noční tmou když klesá. —
co je to štěstí, prchlé štěstí! . . .

Jen prst jak strunou zašelestí,
to je snad štěstí, Pane milý:
mně slzy je snad zatopily,
neb uchvátila bolesť cizí, —
že sotva přijde, zase zmizí
to divné štěstí, prchlé štěstí?! —

Co urval osud svojí pěstí
a v smíchu strhal k nepoznání,
klam lásky, svadlé věnce skrání,
sny dívčí, dny, jež se nám krátí,
a slova, jež se nenavrátí —
to je to štěstí, prchlé štěstí!? —

Ilja Georgov.

O pramenech bohatství našich středověkých předkův.

Napsal
prof. **Jos. Dědeček.**

(Dokončení.)

Anklopéři (Anklopfer) dávali na hodiny bedlivý pozor, klepáním čas ku slézání i opouštění šachet po všech dolech udávajíce. Do hlubších vortů a poschodí oznamovali pak totéž jedni havíři druhým. — Erctaleřové, rudodělci, když na čase bylo, rudu z dolů vyzdvihovali, na jisté díly rozdělovali a pak cejchovanými měrami, co by každému toho dolu podílníkovi náleželo, spravedlivé rozměřovali. Horní přísežní soudívali s nejpřednějšími úřadníky rozepře horního lidu. Byli též při měření dolů, i museli na znamení a na důkaz své přítomnosti nějaký handštán (kus rudního kamene) z pramene, kde sekati se mělo, vytnouti. Při tom to jest pozoruhodné, že nikdy dva příbuzní, a byť i pouze sešvakřeni byli, v tento úřad současně přijímáni nebyli. Říkávalť prý král Václav II.: „Krevnost a příbuznost činívá v soudech rozličnost." Úředníků jiných nebylo při dolech, leda při počátku jejich úpadku po l. 1600, kde i královští komisaři tam vyslaní nahledli, že mnoho úřadníků a písařů zbytečně tam se nalezá, tak že více peněz z kasy královské vychází než ze čtrnácti dolů do mincovního úřadu stříbra se dostává!

Dělníci horní zase takto se dělili: havíři hledali, kopali a lámali rudy. Hašplíři vytahovali rudu a perky (kamení horní) rumpálem nahoru vlastní silou, kdežto trejbíři rudu i vodu pomocí zvláštního koňmi taženého stroje ve velikých kožených pytlích vyváželi. Šmelíři vytahovali vodu ze žump až na štoly také v kožích čili čalovkách. Pacholci vozili rudu i perky v huntech ze všech fudrností (kde byla nakopána) až ku ražumpu čili k místu, kde do hlavní šachty se vcházelo, nebo rozváželi rudu na zemi v kolečkách k huti. Pumpaři čerpali z dolů vodu: hlinaři kopali, rozváželi nebo koule z hlíny a řezanky uhnětené (vellary) dolů pouštěli. Strejchýři vymetali saze v chodbách, opatrovali a řídili ano i z prken dělali komíny (lutny). Prejtýři ploskatou palicí (šlakou) kusy rud prejtovali či roztloukali, dobrou od jalové přebírali a na patřičná místa odnášeli.

Puchýři na drobno roztloukali vybranou rudu podávajíce ji šlichýřům, kteří veškerou rozdrobenou rudu se vším všudy, co kde se smetlo, propírali, aby ani zrnko na zmar nepřišlo. Posléze byli marštalíři a vozkové, kteří měli na starosti krmení koní a jezdění s nimi po horách i lesích.

Spracování rud přiděleno bylo zase jiné řadě odborníků. Zkoušením hodnoty jejich zaměstnávali se prubíři, kdežto roštířům měkčení ohněm a šmelcířům rozpouštění kovů v hutích náleželo. Prenníři

(Brenner) přepalovali stříbro na čisto; kyzíři zase lili ze stříbra s mědí smíšeného pruty (cány) a z těchto vystřihovali mincíři čtyrhranné kusy (farfule), z nichž pláty robili. Zmítaři odnímali plátům křehkosti, klopíři je zaokrouhlovali, hejiči přebírali a štolíři z křivolakých rovné dělali. Ohněm a dýmem zčernalé pláty loryři na bělo vyvařovali a pak teprve vyráželi na nich pregíři ráz.

Tak robili staří horníci mince. Počátek mincovnictví na Horách sahá do 13. století, v němž Václav II. z Florencie 6 Vlachů do Hor povolal, aby tu minci stříbrnou razili. Dělo se to ve Vlašském dvoře. Tu byl původ grošů, jichž 60 z mincovní hřivny (16 lotů) stříbra úplně čistého zrna povstalo, a počátek haléřů (12 na groš), kterých připadlo 720 na hřivnu. Jsou to ty groše, které mají na jedné straně českého lva, na druhé pak u prostřed král. korunu s okolním nápisem: „Venceslaus secundus" a kolem kraje nápis: „Dei gratia Rex Boemiae". — Po 11 letech přičinil král Jan něco mědi ku stříbru a raziti dal ze hřivny 64 grošů nebo 768 haléřů. Karel IV. ku 100 librám stříbra 12 liber mědi přimísil a z té směsi po hřivně 70 grošů nebo 840 haléřů docílil. Syn jeho Václav přidal mědi o 4 díly víc, a tak přibývalo jednak peněz, jednak měděné v nich přísady.

Král Jiří zavedl míšeňské groše, plecháče, na nějaký čas a Ferdinand I. groše české. Mince na Horách a potom i v Praze tolik se razilo, že na př. za Vladislava (r. 1500) co rok spotřebovalo se ku 14.000 hřiven čistého stříbra a že roku 1511 nadělalo se 24439 kop bílých peněz (po 14 haléřích), 9400 kop haléřů a 958 kop grošů!

S výrobou rud souvisela tehdy ještě zvláštní velmi výnosná živnost, totiž rudokupectví, které jako vůbec veškerý horní život spočívalo pouze v rukou křesťanských. Rudokupec čili erckaufěř rudu od kverků (podílníků) kupoval, ve vlastních hutích ji tavil a čistý kov pod ztrátou hrdla do mince královské prodával.

Že obchod rudokupců velmi byl výnosným, dokazují následující výpisky z listin hornických: Koncem 14. a na začátku 15. století žil na Horách Mikuláš Elbl, jenž peněz na míry (hýle), 4 pěkné domy a troje hutě po sobě zanechal. K tomu roku 1443 odkázal dědicům mnoho listů stříbra a ještě na rozpůjčených penězích 1182 hřiven. Pomněme, že to bylo 19 let po katastrofě, která vojsky Žižkovými roku 1424 Horu zastihla a jak se vypravuje, až na tři domy a jednu stodolu zničila! — Nedlouho na to zemřel erckaufěř Prokeš, majitel dvou domů u Hory a dvou hutí, zároveň též pražský domácí pán, po němž ještě zbylo na 200 kusů dukátů, — na ten čas jmění ohromné — a přes 20 truhel mědi. Mezi nepoctivé rudokupce náležel jakýs Jošt, jehož dědictví páčilo se na statisíce hotových a na tisíce rozpůjčených peněz: avšak vedle toho našly se ještě 4 hřivny ryzího stříbra, jaké pod ztrátou hrdla nikdo držeti nesměl, a proto přisouzeno veškeré dědictví k ruce královské. To stalo se za krále Jiřího roku 1465. Když rudokupec Pavel Landa zemřel (1510), napočítali po něm více než 15 tisíc kop českých grošů, z nichž vdova jeho na chrám sv. Barbory dobrý podíl obrátila.

Pěkný zisk mívali ovšem také těžaři či podílníci, kteří netoliko z jednoho, ale často i z více dolů a to několik podílů brali. Spolehlivá

registra horní i takových mnoho zaznamenala pro potomstvo na památku. Při letopočtu 1537 jmenují nám Jana Máslníka, řemeslem soustružníka, který opustiv soustruh chopil se hornického kladiva a že mu štěstí přálo, zanechal dva prostranné domy, mnoho svršků a hedbávného šatstva, několik stolic pregýřských (k ražení mince, každá v ceně asi 300 kop grošů), hojně zlatých řetězů, stříbrných mis, koflíků, pásů a prstenů i drahého kamení — pak na hotových penězích 900 zl. uherských a nad to všechno ještě jednu zvláštní památku po sobě. Býval Másliník stále v dobré míře a plu žertu. I sliboval horským mladíkům, že jim po sobě pěkný klenot na památku zanechá. Když pak oň upomínali, dal udělati — v šatlavě dubovou kládu, — aby jí pro své přestupky užívali. Kláda ta potom dlouho v šatlavě dobrou službu vykonávala, a na tak zvanou „máselnici" prý mnohý horkokrevník a nevázanec nerad vzpomínal. —

Kramáře Jakuba také omrzelo choditi po trzích z města do města, proto vyprodav jednou veškeré své tkaničky, jehly a zrcádka — vzmohl se na jeden kuks (podíl při jedné šachtě). Že šťastně koupil a důl mnoho vynášel, převzal potom více podílů, čímž zbohatnul tak. že při své smrti r. 1540 pouze na penězích 3211 kop čes. grošů odkázal. Také kožešník a spolu soused a horník, Kašpar Fíšek, s dobrou se potázal, poprvé tím, že pětkrát bohatě se přiženil, a po druhé, že pilně hor si všímal. Proto bohatě asi obdařil zeť jeho Benjamin Katovec v Praze posla, který mu v pátek v den sv. Kryšpína r. 1583 smutnou zvěsť z Hor Kuten přinesl, že tchán jeho Fíšek nadobro již se rozžehnal se šedesáti tisíci říšských tolarů, jež arci do Prahy přestěhovati se musely.

Jakých úspěchů dočkali se ti, kteří větším kapitálem přistoupiti mohli mezi těžaře horské, o tom též řada důkazů by se mohla podati, kdyby místa bylo. Proto pouze o dvou se zmiňujeme. Když Sigmund Stejšek roku 1587 statek Konárovice. pobliže Kolína ležící, — nyní majetek Jos. Götzla, purkmistra karlínského — od Jana Haši koupil. nebylo prý ani znáti, že by Stejškovi vyplacením kupní ceny 14000 tolarů peněz bylo ubylo. — A druhý příklad: Bartoš z Prachňan, slovutný primas a horník pilný, — jenž i mnohé poznámky ve svých kalendářích o kutnohorských středověkých osobnostech zanechal — zůstavil r. 1510 třem synům svým mimo nesmírné movité jmění též tyto zemské statky: Opatovice, Kbel, Neškaredice, Blini, Chvatlinu Horní a Dolní, Sobušice, Lhotu, Vidice, Albrechtice a Tuchotice; k tomu velmi mnoho třicetin skoro ve všech tehdejších dolech.

Příklady tyto pouze jednotlivcův (a to z mnohých opomenutých jen některé jsme uvedli) se týkají. Kde pak zůstává se svým blahobytem celá obec, druhdy 30000 obyvatelů chovající. Kdože zbudoval s architektonickou nádherou oněch 20 chrámů a kaplí, které se sv. Barborou v čele, město i nejbližší okolí jeho zdobily? Kdo hlavním byl dobrodincem chrámu svatovítského, ne-li obec Horská, která k jeho stavbě mezi lety 1485 a 1491 dvaceti kopami grošů týdně přispívala! Kdože první a největší úvěr poskytoval Janu z Lucemburka, Karlu IV., Sigmundovi, Jiřímu, Vladislavovi a snad i jiným zeměpánům, když v nesnázích se nacházeli? Opětně byla to obec Kutnohorská, jejíž pomocí též mnohé statky, roz-

ličným způsobem koruně odcizené, v moc královskou nazpět byly uvedeny. Tak byly přičiněním Horníkův koruně vráceny Poděbrady r. 1495, tak pro ni zachován Nový Kolín r. 1504. — Obec Horská pamatovala v blahobytu svém zvláště také na školství, pročež jí veřejně chválu vzdal vystěhovalec Pavel Stránský, jehož v Amsterodamě psaná historie česká přiznává o Hornících, že — „mívali školy dobře a moudře spořádané“ a v týž smysl vyslovil se i věhlasný Adam z Veleslavína, jenž vytiskl: „Hora Kuttná vždycky literní umění milovala, je štědře podporovala, a své školy nákladně stavěla.“

Za veliké příspěvky ku potřebám zemským a výlohy ve prospěch obecný i také proto, aby horníky při těžké, nebezpečné a s mnohými náklady spojené práci podporovali, udíleli mocnářové hornímu lidu po všech horních městech rozmanitých výhod a privilejí. Z nich tuto některé klademe. Žádný člověk, buď kdo buď, nesměl moci provozovati nad kterýmkoliv horníkem, ani naň útok učiniti, ani ho jímati, ani mu v čem překážeti bez vědomí a dopuštění horního úřadu. I věci, které nyní v působnosť soudů zemských spadají, když horníků se týkaly, vždy jen u horního soudu se vyřizovaly. Kdyby některý z horníků pro vraždu nebo podobnou zlost na hrdle trestán byl, směla si vdova vzíti své věno; ostatku polovice připadla přátelům a druhá obci. Kdyby však horník k smrti odsouzený unikl, připadlo veškeré jmění mimo věno manželčino obci. Žádný horník nebyl nucen vojákovati, leda jen pro obranu města, a také povinnosti směmování mimo město byli sproštěni až na případ, když měl býti volen král, a tu horníci kutnohorští hned po městech pražských přednosť měli. Kromě toho, že bývali osvobozeni ode všech berní královských, mívali i svobodnou jízdu po silnicích i po lodích, aniž musili ze zboží, jako jiní, clo zapravovati. Takto bývali Kutnohorští i ve Frankobrodě všelikých cel a ungeltů prosti. Aby Karel IV. vinařství českému k rozkvětu pomohl, rozkázal, by počna od času vinobraní až do svátků Svátosti žádných přespolních vín do království českého vozeno aniž tu prodáváno bylo; pouze Pražané a Kutnohorští směli jakékoli víno přivážeti a čepovati. I právo na sklad soli a nakládaných ryb bývalo jakožto výsada Kutnohorským přiřknuto. Při veškerých těchto výsadách starali se vladařové rozumnými zákony též o zdravý pokrm (ať chleb ať maso) po svých horních městech, aniž dovolovali, by kterákoliv potravina ku škodě horního lidu přes potřebu byla zdražována.

Vladařové také rádi mezi horníky v Hoře, Příbrami a jiných městech horních prodlévali, kdež nejednou hosty byli u bohatých měšťanů. Známa je historka o bohatém horníkovi a rudokupci Rutthardovi, jenž kdysi krále Václava do svého dvora na Kolmarce (předměstí kutnohorské) pozval a po obědě ve hlubokých sklepích veliké hromady peněz a mnoho kruhů ze stříbra litých mu okázal, dávaje králi na vůli, aby si poklady tyto pro komoru svou vybral. Slavný rod Rutthardů vedl si jako nejbohatší šlechta a vydržoval svým nákladem i celý houfec žoldnéřů. O Jiřím Rutthardu, bratru předešlého, vypravuje pověst, že jedinou dceru Rozinu, — ač mnozí vzácní mládenci a vdovci za ruku její žádali, — jen proto, aby zeti ohromné bohatství své vydati nemusil, ve svých sklepích mezi spoustou klenotů zazdíti kázal.

Souditi by se mohlo, že při velikém bohatství a mnohých svobodách horních měst život v nich na lehkou váhu se kladl, a že tu nestřídmost a nevázanost volné měla pole. Avšak to mylné by bylo domnění.

Vizmež, jakého řádu zachovávali veškeří občané Horští. Záhy ráno scházívali se ve svých kostelích na ranní, a v době adventní na roráte hned jak 12 hodin (na staročeských hodinách) udeřilo. Ve dni nedělní a sváteční od všelikého díla hřmotného odpočívali. Kdo v čase služeb božích po městě se toulal, do šatlavy jej odvedli. V den takový žádná hokyně zboží své vykládati, žádný kupec ani čtvrt okenice u krámu otevříti nesměl. Řinčení a vůbec jezdění vozů bylo zakázáno; později teprve povoleno přejížděti, ač jen po službách božích a nikoliv s těžkým nákladem. V každý sobotní den, hned jak třimecitma hodin odbilo, „na pokoj" se zvonilo a tu šenkování po všech hospodách se zastavovalo. Zastal-li rychtář po té hodině pijáka, ten uvržen do šatlavy; hospodáři pak zapečetěn sklep, vedle čehož ještě 10 grošů čes. pokuty zaplatiti musel. Vůbec pak nesměl v den zasvěcený žádný člověk — od rána až do poledne — jinému nápoje, zvláště kořalky prodávati, pod pokutou jedné kopy grošů! Žádná osoba ženská pod pokutou nalívati nebo nápoje podávati nesměla a v domech hostinských, dokavad hosté seděli, dvéře musily býti otevřené a světlo i v síni i na schodech rozžaté — aby právo vždy volný vchod do domu mělo a každý mimojdoucí, co v hostinci se děje, pozorovati mohl. Hraní v karty, jakož i všeliké tance při svatbách a křtinách přísně se zapovídaly. A kdo přece se provinil, trestu neušel. Dle jedné staré paměti zatančily si r. 1435 některé ženy při jakémsi veselí, ale jak pochodily! Musily jíti do vězení a mimo to bylo mužům jejich platiti za ně po deseti, šesti nebo 4 groších — dle toho jak kdo při jmění byl — pokuty. Jeden pak z nich, jehož žena jiné k tanci svedla, přinucen bránu Kouřímskou svým nákladem břidlicí dáti přikrýti, nechtěl-li býti z Hory vyobcován. Trestal-li policejní řád Horský podobné, v našich očích nevinné zábavy tak citlivě, tu nepodivíme se, že bývalo hrubé provinění proti mravnosti i trestem smrti stiženo, zejména podléhaly trestu za živa pohřbení nebo kolem lámání osoby manželskému loži nevěrné a takové, které nemanželských dětí násilím zbaviti se chtěly. Následkem pouhé zvěsti, že by ve zříceninách sedleckého kláštera rozličné prostopášnosti se páchaly, zakázala kutnohorská obec ženskému pohlaví pod přísným trestem, ku troskám kláštera i jen z daleka se přibližovati.

Veliká bývala též péče Kutnohorských o zevnější pořádek a čistotu v městě, potom o zdravotnictví, o nezkažený a neporušený pokrm a nápoj, jakož i o pořádné, důkladné a zároveň laciné dílo řemeslnické.

Pro každý skoro druh zboží vyhraženo po městě zvláštní místo. Býval tu zvláštní rynk obilní a zvláštní ovesný. Jinde prodávalo se ovoce, opět jinde maso a na vyhraženém k tomu místě zvěřina. Tam, kde se prodávala sůl, nebyl bys koupil ani suchých ryb, ani chleba ani vína. Jinam šlo se pro uhlí a jinam pro dříví. Ryby čerstvé jen na rybím rynku prodávány, kuřata též na svém tržišti, jako vlna a jako seno. Kde se kupovaly rudy, tam nebylo k dostání olovo, kde koně, tam nebylo hovězího. I proutí kupovalo se na určitém místě.

Město rozděleno bylo na čtvrtě: Sv. Bartolomějskou, Tandlmarskou, Vojnovskou a Náměstskou a z nich každá na 10 desátků. Desátník měl veškeré sousedy svého dílce pod správou. Zavolal-li je, byli hned všichni do jednoho pohotově. Podobnou moc měl cechmistr nad členy svého cechu; cechů takových bylo přes 45, mezi nimi jeden ženský, který však měl cechmistryně dvě. Byl to pořádek tkadlkyň, jež roušky (šlojíře) zhotovovaly. Roku 1444 byly cechmistryněmi jakás Alderka a Důra. U cechmistrů scházeli se členové pořádku v určitých dnech, aby o věcech cechovských porokovali.

Na trhu žádný přespolní člověk, dřív než si domácí nakoupili, smlouvati se nesměl. Také ku dlouhému při koupi jednání nebylo žádné příčiny, poněvadž se obec na cenách každého zboží předem usnášela, aby ani v čas úrody ani v době neúrody nebylo nač si stěžovati. Rovněž tak ustanovena cena denní i zedníkům, tesařům, dělníkům, ano i zvoníkům od zvonění a žákům od zpívání při pohřbech. Pivovarníci a lazebníci, poněvadž mnoho dříví spotřebovali, musili je kupovati v lese. Punčocháři a obuvníci také nesměli prodávati zač komu chtěli, ale — a to zboží důkladné — za cenu obcí ustanovenou.

R. 1513 stěžovali si havíři pánům, že obuvníci draze obuv dělají, od kteréhož času nařízeno nedávati pár sprostých střevíců dráž než za dva groše bílé!

Do rady obecní jen osoby zachovalé přijímány byly. Kdo zadlužen byl neb mravů závadných, ten „šepmistrem“ státi se nemohl. Ani dvou bratří zároveň k úřadu tomu čestnému nepřipouštěno. Kdo z rady něco, o čem rokováno bylo — zvláště manželce — prozradil, ten ihned vyobcován a dle vyměřeného práva i ztrestán byl. Aby se do rady všickni časně scházeli, bedlivou péči měli, ano pokutovali opozdilce dle zvláštních předpisů: ten ku př., kdo do radního domu po modlení přišel, zaplatil 4 groše, kdo o hodinu později, 8 grošů. Kdo však bez opovědi celou radu zmeškal, ten arestem v radním domě pokárán. Žádný nesměl se při radě v radních knihách pod pokutou kopy grošů přebírati, žádný s druhým šeptati, nikdo druhému v řeč skákati. V soukromém živobytí každý vzorným chováním občanstvu ostatnímu dobrým příkladem musil předcházeti a nesměl tudíž ani marnivostí v obleku, ani hrou v karty, koule neb jinou o pen´ze zábavu pohoršení dávati, ano žádný nesměl — zvláště času nočního — na pitku k druhému docházeti.

Z takové správy života soukromého i veřejného prýštil se ovšem obecný blahobyt.

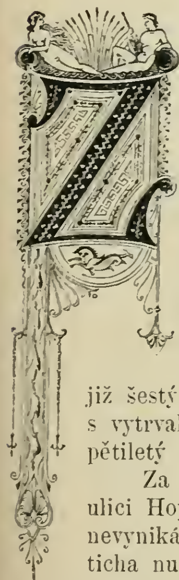
A ten na Horách, jak jinde jsme poznali, pevně býval zakořeněn na půdě, jemu takto se všech stran upravované. Odtud na tisíce havířů v dobách před katastrofou bělohorskou a ostatního občanstva v počtu, jenž nynější zajisté dvakráte převyšuje.

Jakožto první po městech Pražských obec bývaly Hory i druhým sídlem mnohé ze šlechty domácí, jako jsou Berkové, Bohdanečtí, Černínové, Dobřenští, Kolovratové, Slavatové, Žerotínové, Valdekové a mnohé kmeny, jichž ratolesti buď uťaty byly nebo uschly bouřemi věku toho. Jsou to Březští, Chotochovští, Dohalští, Hornatečtí, Hrabaňové, Hubrikové, Kalenicové, Klusákové, Kordulové, Maternové, Říčanští, Studenečtí a j.

O bohatém zalidnění ne tak sčítání hlav, jako počet průmyslových závodů některých nebo spotřeba potravin bezpečné svědectví vydává. Býval' u Hory 60 pivovarů, v nichž várka várku stíhala, a přece vše to nestačilo. Proto se i přespolní piva do města pouštěla. Zvláště Český Brod svými 52 pivovary, v nichž toliktéž várek týdně po 20 čtyrvěderních sudech se vařívalo, býval hlavním dodavatelem piva Horníkům, vedle něho však také Bydžov, Chlumec, Choceň, Čáslav, Jičín, Kouřím, Kolín, Praha — Jihlava ano i Slezská Svidnice a Lužická Žitava. Z vína mělo hlavní odbyt španělské, malvazí, romání, rivolo, uherské, rakouské, francké, rýnské, nekarské i domácí.

Tak spatřili jsme Horu v době největšího rozkvětu hor domácích jako vůbec veškerého žití domácího — v době předbělohorské. Úpadkem vlasti dne 8. listopadu 1620 kleslo i kutání na všech místech koruny české, kleslo i na slavných Horách.

Zda nynější potomstvo vyhledá opět šachty dávno opuštěné a vybere z nich trupy kališnických bojovníků před lety tam vmetané — zda opětné odhalení zanedbaných žil vzkřísí Hory k novému životu?

Tři dni na Vysoké Salvě.

Napsal

František Bauer.

Za parného srpnového dopoledne dojížděli jsme tyrolské stanice Hopfgartenu, odkud se obyčejně na Vysokou Salvu, „Rigim“ údolí dolno-innského zvanou, vychází. Vezl jsem veškeré své domácí štěstí s sebou, ženu a dvě dítky. Snad mi nevyčte laskavý čtenář otcovskou ješitnost, pochlubím-li se, že oba moji hošíci, jsouce s námi již šestý týden na cestách, skoro všech našich tour účastnili se s vytrvalostí na své stáří — jeden z nich byl tříletý a druhý pětiletý — vskutku podivuhodnou.

Za malé půl hodiny došli jsme od stanice železniční k první ulici Hopfgartenské. Hopfgarten, malý městys s 2800 obyvateli, nevyniká ničím, co by zvláštního povšimnutí zasluhovalo. Do ticha nudné osady přivádějí letního času jen turisté, červenými Baedekry ozbrojení, více života, neboť hlavní proud cizinců, na Salvu se ubírajících, valí se přes Hopfgarten, ač týž výlet z Brixenu v čase kratším (za $2^1/_2$ hod.) vykonati lze a i blízký Söll výborně za východiště toury se hodí.

Kdyby několik hostinců (jako Staffnerův, Diewaldův a Postwirth) modernějším zevnějškem se nezamlouvalo, nic by nenaznačovalo pokročilost městyse v ohledě kulturně-cestovním.

Za to našly staré způsoby patriarchálního života ve dvou hostincích útulný a bezpečný stánek. Jsou to: hostinec u pivovaru, jejž odporučují

ceny velmi slušné, řekl bych starožitné, výbornost jídel, pohodlnost bytů, rodinný ráz veškerého života domácího, a pak zahradní hostinec „zum Salvenbad", řízený přívětivou Tyrolankou, jež hostům pobyt srdečnou pohostinností, výbornou stravou a dobrými nápoji zpříjemniti hledí.

Na náměstí Hopfgartenské dorazili jsme právě, když byla mše ve farním chrámě skončena. Bodří venkované, kteříž se k vůli neděli z okolních osad u valnějším počtu sešli, vycházeli na náměstí a stavíce se v tlupy zevlovali, jak již stará zvyklost venkovského lidu po mši káže, na vše, co se právě kolem dělo. Tak se stalo, že i náš příchod vzbuditi mohl jakousi pozornost, zejmena u mládeže dorostlejší.

Usoudili jsme v rodinné radě, že dáme tříletého miláčka svého na vrch — 1829 m. vysoko nad hladinu mořskou — vynésti. A netrvalo ani pět minut, již seděl statnému výrostkovi, kterého jsme z tlupy zevlující vybrali, v koši na širokých zádech. Vesele vydali jsme se pak na další cestu k vrcholu hory, jehož, jak nás domácí na cestu těšili, s dětmi za pět hodin dolezti lze.

Hned na levo za posledním nárožním domem ulice dvorské odbočili jsme na pěšinu lesní, vedoucí, jak tabulka v koutě zastrčená hlásá, na Salvu.

Vonný lesík jehličnatý, jen málo buky promíchaný, místy až elegicky temný, zpříjemňuje začátek pouti. Ač teprv 10 minut stoupáme, již cítíme příjemnou změnu. Čistší, svěžejší vzduch ovívá naše skráně, a větérky, listím stromů šumící, přinášejí vonné vzdechy, jakoby potěšiti a posilniti chtěly na dlouhou dráhu nastávající. Témě zvonovité Salvy jeví se v nedohledné dálce.

Z poetické nálady vyrušuje nás leda objevení se tabulky pamětní, připomínající, že na onom místě jakýsi Michael Steinberger roku 1831 spáchal úkladnou bratrovraždu. Odtud ubíráme se dlouhými řadami rozsochatých stromův hlouběji v les, k osamělé, dřevěné kapličce. Prostá, otevřená, všem v každý čas přístupná chýše, ve významné tišině, obklopená chladným lesem. V ní chudobně zařízený oltářík, lavice z hrubého dřeva tesané a na oltáři obrázek Matky Boží.

Čím výše k temeni postupujeme, tím krásnějším a stinnějším stává se les. Hustým krovem mile nás chrání proti palčivým paprskům slunce poledního, avšak v třetině celé cesty řídne, až přestává docela. Luka, travnaté pastviny, kraje oživené chudobnými salaši, dřevěné chlévy, kapličky, mlýn Witalský, kříže povětrné*) střídají se v přestávkách, jež si příjemně vyplniti můžeme pátráním po květeně, na Salvě se vyskytující.**)

Vykonavše polovinu celé cesty, staneme před hostincem, zvaným u Dehnwirtha, kdež hodláme delší čas pobyti, abychom, odpočinuvše si od namahavého lezení, nových sil nastřádali k provedení předsevzetí svého.

Jednopatrový, jednoduchý hostinec, obklíčený rozsáhlou travnatou plání, bývá první útočiště všech, kteří nezvyklou promenadou po stráních

*) Prosté kříže bez obrazu Spasitele na odvrácení bouří od hospodářův na rozličných místech v Tyrolích postavené.

**) Upozorňuji zvláště na hořec, alpské růže, potentilla minima, alchemilla alpina, arnica montana, salix retusa.

alpských utrmáceni, jak ujišťují, „již dále nemohou“. Marně hledal bys na zevnějšku jeho, jakož i uvnitř stopy nějakého velkopanského komfortu neb elegance, světové hotely vyznačující. Ale jako stanice na daleké cestě, kde nekyne dále již odpočinku tak vlídného, jest restaurace oasou velmi vítanou. Vyhlídka odtamtud jest přívětivá, avšak nelze ji ani porovnati s velkolepou vyhlídkou s temene hory za jasného dne. Viděti tu jen část horstva západního a údolí Brixenské, Wildschönauerské a Windauerské.

Avšak pro vyhlídku se tam ani nechodí; ba právě naopak, mnozí obírají si restauraci za nocleh a vyspavše se tam laciněji, než by možno bylo na temeni samém, vypravují se ještě za tmy, aby v prvních hodinách ranních dorazili na vrchol k slunce východu.

Nám se u majitele hostince pana Samera, od něhož se nám dostalo velmi srdečného přijetí, celkem dosti dobře líbilo. Ovšem polívka, tak zv. hovězí, jen malounko zapáchala masem, avšak jídla byla dosti obstojná. Za to však jsme si s pravou rozkoší pochutnávali na výborném vínku tyrolském, tak zv. špeciálu, k němuž mušketová srdéčka, Hopfgartenský výrobek, velmi vkusné cukrářské pečivo, výtečně chutnala. Vonný opojivý vzduch horský jevil v brzce blahodárný vliv. Veselé prohánění se dětí ve travnatém rejdišti před domem, červené jejich, zdravím kypící tváře a jarý pocit blahobytu, jenž nás všechny prochvíval, vzbudil ve mně přání, prodloužiti pobyt u Dehnwirtha a seznati, jaké požadavky by as činil, kdybych chtěl s rodinou několik dní u něho na zdravém vzduchu pobyti.

Když mne k tomu konci po devíti pokojích hotelu prováděl, objevila se mi opět bodrá tyrolská povaha s nejpěknější stránky. Ceny, jež hostinský za jizbu žádal, nebyly sice zrovna levné, ale líbila se mi nezištnost a poctivost, s jakouž upozorňoval i na nevýhodné stránky těchto bytů. Ostatně mračna zatím na obloze se stahující překazila všechna další vyjednávání a přiměla mne, najati si u hostinského dva mezky, bych na nich s rodinou rychleji cestu na vrcholek dokonal. Ačkoliv jiná společnost od provedení téhož záměru zachmuřeným nebem odstrašiti se dala, prchajíc před hrozícím nečasem zpět do údolí, odhodlali jsme se věrně setrvati při svém programu a cestu přivésti ke konci pamětlivi jsouce staré pravdy: Post nubila Phoebus.

V brzce stáli před hospodou dva silní mezci, na něž upevnila se sedla. Na menšího posadil jsem se já, s veškerou obratností a lehkostí svátečního jezdce, a před sebe usadil jsem svého mladšího miláčka, na druhém „muli“ jela moje žena se starším synem.

Když jsem pohlížel na cestu, příkrou a po neustálých deštích blátivou, žehnal jsem v duchu okamžiku, kdy jsem se k nalehání hostinského rozhodl vykonati poslední kus cesty na dobrých jeho mezcích, čímž jsem sprostil rodinu svízelů a trampot, o nichž, že v takém stupni by nám mohly nastati, ani tušení jsem neměl. Sám dobrý muli můj, těžkým nákladem a obtížnou cestou unavený, častěji se zastavoval a bylo potřebí občas přátelského šlehnutí aneb důrazného šťouchnutí, aby přiveden byl zase k rozumu a poslušnosti.

Po cestě další není mnoho zajímavého. Tu a tam objevují se primitivní kříže proti bouřím aneb chudobné baráky, mezi nimiž marně

bys hledal nějaké stavení poněkud úhlednějšího neb úpravnějšího zevnějšku. Jen poslední chaloupka, k níž nyní právě dojíždíme, poutá poněkud pozornost.

Naplněna jest bafčícími a za dlouhými stoly besedujícími salašníky, kteříž se k vůli dnešní neděli z rozptýlených po Salvě baráků na přátelský klep tam slezli. Vida, pomyslil jsem si, i ti po osamělých stráních Salvy rozptýlení horáci cítí potřebu a touhu, spolčovati, vyhledati a pobaviti se „v ty neděle a Boží svátky“, při čemž zařizují si své besedy přátelské příjemně. jak mohou, popíjejíce v nedostatku piva i té „šedé“ z malých skleniček.

Jedouce dále, ohlížíme se po východišti svém Hopfgartenu. Několik tisíc stop pod námi leží tichý městys, jehož červené věže kostelní libě pozdravují ze závratné hloubky. Pohled na hlubokou, pod nohama našima se rozevírající kotlinu naplňuje nás hrůzou. Jen úzký pruh cesty dělí nás od srázného pokraje a při vzpomínce, že by sebe menší nehoda, klopýtnutí, nejisté stoupnutí mezka do děsné hloubky nás uvrhnouti mohlo, chytá se nás skoro závrať. Avšak při pevném kroku, jakým ku předu se berou ostražití a zkušení mezci ve výšinách, kde přestávají růsti již i křoviny, vrací se nám brzy klidná mysl.

Zapomněl jsem záhy na propasť vedle se otvírající a rozjařen sílícím vzduchem horským, zapěl jsem si od srdce zamilovaný nápěv. —

Na hostinském, průvodci svém, pozoruji, že jeví velkou náklonnost ke zpěvu. Ač mu jest nápěv nepovědomý i jazyk, v němž pěji, naslouchá bedlivě zpěvu mému a když jej postihl, doprovází mne příjemným tenorem svým, nic nehledě na zlou cestu, jíž se brodí. A než jsme dojeli vrcholu Salvy, uměl již naše „Kde domov můj“ — ovšem jen melodii bez textu. — Střídajíce pak zpěvy české s tyrolskými, ocitili jsme se o čtvrté hodině odpolední šťastně na temeni hory. Dorazili jsme tam bez nejmenší nehody. Avšak o krásném panoramu, o němž v nížinách jsem horoval, není ani zmínky, nevidím leč mlhu. Mlhu před sebou, za sebou, mlhu všude!

I restaurační budova, k níž míříme, jest neproniknutelnou mlhou zastřena; avšak ač by jinak neutěšená situace mohla připraviti příchozího o dobrý rozmar, zůstáváme přece v dobré míře, neboť opatřili jsme se, nastupujíce výlet, značnou zásobou trpělivosti, jížto ozbrojeni přemohli jsme konečně i ten houževnatý odpor počasí.

Pozdravení a srdečné uvítání hostinské vykouzlilo přede mnou mžikem obraz jarého života rodinného. Po tolikerých svízelích cestovních a vzhledem k strašné nepohodě časové, cítili jsme dvojnásobně, jak příjemné a milé jest, míti srdečné a bodré lidi kolem sebe. Vidouc, že děti naše byly po vícehodinné cestě skřehly, odnesla je jako starostlivá matka ihned do teplé kuchyně a než minulo několik minut, seděly dítky za dlouhým stolem kuchyňským, karty na hraní v rukou. Příjemné teplo, veselé tváře hostinské, něžná pozornost duchův kuchyňských proměnily v brzce kuchyni v roztomilou sednici, kamž jsme i my rádi se utekli, bychom promrzlé údy ohřáli. Na hostinské bylo viděti, jak jí zdravý vzduch horský svědčí. Nemluvě již o statečném jejím zevnějšku, netrpí prý nikdy, dokud na horách žije, na nemoci, ani na záduch,

ani na slabý zrak, ani na krátkou paměť ani na jiné neduhy pokročilého stáří.

Šel jsem si prohlídnout nových místností hostinských, jež nás tak dlouho měly přechovávati, dokud by nám nebylo dopřáno, toužebně očekávané panorama viděti v plném zářivém lesku, za obzoru zcela jasného.

Nový hostinec pana Sichlera, r. 1879 na temeni hory vystavený, jest jednopatrové vkusné stavení, jehož založení stalo se nutným pro neustále vzrůstající počet touristův, Salvu navštěvujících. Nová doba, neuprosný a neodolatelný nepřítel všeho zastaralého a nepohodlného, spůsobivši rozkvět života touristického, pobádala i tu k pokroku a opravám. Vedle starých domků č. 131 a 132 znamená vystavení nové budovy restaurační, 100 kroků níže pod temenem hory, v každém ohledě velký pokrok. Neboť nevyniká jenom solidností stavby, ale i uvnitř důstojným zařízením, jež vyhovuje všem rozumným požadavkům, kteréž se od touristův v nynějším čase činiti mohou. Nynějšímu hostinskému, zároveň majiteli domu, přísluší všechna chvála, že, nedbaje obtíží, s jakýmiž stavbě jeho zápasiti bylo na terrainu tak nepřístupném, vlastním nákladem energicky stavbu v krátkém čase provedl. Prvního máje přistěhuje se tam s celým personálem svým, hospodaří tam celé léto a část podzimu a vrací se před počátkem zimy zase do údolí, do Lauterbachu.

Hostinec jeho má (i se starým domem) nyní 24 pokojů (o 40 postelích). Nenajdeme v jizbách ovšem ani zrcadel s broušenými skly, ani pohovek a lenošek s měkkým aksamitem ani uměleckých obrazů v drahocenných rámcích. Jsoutě jizbičky ty především vypočtěny na spaní, neboť z pravidla předpokládá každý, kdo na hory zavítá, počasí příznivé; jinak by ovšem snadno proměniti se mohly v žaláře, neboť jsou tak úzké, že kromě postele, malé skřínky, stolice a stolu, nevejde se do nich ničeho. Hlavnímu však účelu, spaní, vyhovují výborně. Postele jsou čisty, povlaky vždy čerstvy, vzduch osvěžující.

Hlavním středištěm života společenského jest jídelna, velká prostranná síň beze všeho nádhernějšího upravení. Podlaha čistě vydrhnutá, stěny malované, obrazy vyšperkované, nábytek z tvrdého lakovaného dříví, vše dohromady činí dojem příznivý. V kamnech, i letního času velmi tu potřebných, praská veselý oheň, kterýž vlévá do vzdušné chladné místnosti velmi příjemné teplo.

Přes nepohodu časovou shledali jsme se tu již se společností, ovšem velmi málo vábivou. Zasmušilý, starší pán, s lícem, jakoby se stále hněval, hrál u protějšího stolu s obstarožnou paní v dámu. Delší čas bavili se mlčky touto hrou, nevěnujíce okolí ani nejmenší pozornosti. Pojednou před slunce západem vzchopili se a vyšli mlčky a s čelem zakaboněným ven, patřit na vyhlídku. Jdu za nimi. Tam na pahorku hřímá bručivý manžel přihluchlé družce života jména hor právě vyniklých tak dlouho do ucha, až jí v paměti, stářím značně seslabené, utkví. Ale poněvadž jest jen velmi málo hor vyjasněno, prchám nazpět do jídelny, kdež rozproudila se zatím živá zábava. (Dokončení.)

Otec a dcera.

Moravský obrázek od **Fr. Stránecké.**

Hrouzkova chalupa byla nejposlednější v řadě proti velikému rybníku, k němuž zahrádka již těsně přiléhala, a bylo dobře, že chalupa na místě tak odloučeném stála: alespoň nikdo ten věčný tartas v ní panující nepomlouval, když obyvatelé sami o něm pomlčeli. Hospodyně již v chalupě nebylo, dcery se lopotily na cizím za plat nádenický, synek se povaloval a starý Hrouzek si — hověl. Hověl si velice rád a že si toho požitku dopřával často, toť dosvědčoval stálý ten tartas: neboť Hrouzek nedával hubě zdarma jíst: když pojedl a zapil, pak tartasil. Když konečně to hašteřivé žití dcerám nadobro se zprotivilo, stal se obrat v chalupě. Starší se vdala, mladší šla proti vůli otcově do služby, hošík do učení, a starý, poláteřiv si na to do uondání, opět — si hověl. — — — —

— — — — — — — — — — — — —

Tři leta byla uplynula: Hrouzkova Lidka přišla návštěvou ze služby, z hlavního města do rodné vísky.

Když na náves vstoupila, nesměle se rozhlížela.

„Lidko!“ vzkřikla Jahodova Mařka z okénka malé chalupy, skočila ze dveří a již držela bývalou družku kolem hrdla. „Kde ses tu vzala? Pojď dál, zůstaň u nás, však — však již nemáš kde jít. —“

Lidka smutně sklopila zrak.

„Snad ti Lenka psala — chalupu vaši koupil Tkadlčík; tatík si hověl, hověl, až chalupa praskla a on na stará kolena pustit se musel světem — po ptaní.*)

„A co jí to na přivítanou přitižuješ!“ kárala Jahodová. „Odhoď plénu, děvče, pobeseduj s námi a pojez, budeš hladná z cesty.“

Přišel i Jahoda, sešli se i sousedé, vítali Lidku mezi sebe a přátelský hovor živě se rozpřádal. Besedovali až pozdě do noci, konečně ulehla Lidka s Mařkou v komůrce k odpočinku. Když v chalupě vše utichlo, nejeden těžký povzdech komůrkou se nesl; Lidka to tak sténala, když pevný spánek Mařčina víčka byl zavřel. Ráno, když se obě děvy strojily, opasovala si Lidka červenou sukni; Mařka kosmo na ni hleděla, patrně udivena; konečně jí jinak nedalo i pravila tichým hlasem: „Nemáš tu tmavou sukni?“

„Nemám.“

Chvíli děvy mlčely, než opět Mařka započala nesměle: „Chceš-li, půjčím ti černou sukni —“

„Děkuju ti, mám červenou.“

„Což nepůjdeš do městečka?“

*) = žebrotou.

„Půjdu, na mši svatou.“

„A což, snad nevíš — dnešního dne — dnes bude — tatík —“

„Tam já nepůjdu.“

„Lidko!“

„Nemohu.“

Po trapné přestávce zase Mařka pravila:

„Lidko, byl tvůj otec —“

„Proto se za něho na mši svaté pomodlím, aby mu Pánbůh odpustil.“

„A což ty, neodpouštíš?“

„Já — Mářko, já — nemohu! — Vím vše, že ho v příkopě při silnici našli s polámanými hnáty — snad tam spadl opilý — že jej do nemocnice zavezli, že třetího dne skonal, že jej dnes budou pohřbívati, — vše mi včera vypověděl cestou pohrabač, já potom celou noc se snažila zapomenouti, ale nezapomněla jsem.“

„Cos chtěla zapomenouti?“

„A jeho se mnou kdysi loučení. —“

„Když jsi šla do služby?“

„Právě to.“

„Což jste se tak ve zlém rozešli?“

„Ba že. Déle již nesměl tím stálým lenošením chlapce kaziti: což by z něho bylo bývalo? On stoupá den ze dne v letech, kdežto tatík ke hrobu se skláněl. Stály jsme na tom, aby se chlapec práci přiučil u cizího, když mu vlastní příkladem nepředcházel; to tatíka rozlítilo a více ještě, že jsme si umínily uchrániti sobě něco prací na stará kolena neb na čas nouze, co by nám tatík nemohl více promarnit. Ještě sestře by byl prominul, že se vydat chtěla, ale mně nikterak, že do služby vstoupím. Zakazoval mi to, a když jsem se vzpouzela, řekl mi slovo, kteréž mu do smrti nejdelší neodpustím.“

„Ale, Lidko, — otci!“

„A právě jemu.“

„Což to bylo slovo tak hrozné?“

„Hrozné a nešťastné a já ho nezapomenu: znělo mi v uších cestou až do hlavního města, ztrpčovalo každičký den a bude mne soužiti až do nejdelší smrti.“

„Co pak ti řekl?“

„Tolik mi pravil, když jsem mu přála odcházejíc, aby tu s Pánembohem ve zdraví zůstával: Jdi, jdi a vrať se — nepočestná!“

Mařka povzdechla a odmlčela se, Lidka sedla na židli, opřela ruku o stůl, hlavu na ni položila a hořce štkala.

Tu vstoupila Jahodová do komůrky.

„Což tak žalostivě pláčeš? Teprv nyní jsi se dozvěděla, že tatík zemřel? Poruč Pánubohu, lépe mu tak, vždyť mu nezbyla leč mošna a hůl žebrácká.“

Nyní jala se Mařka matce vysvětlovati, co Lidku nejvíce tížilo, a litovala jí; ale stará Jahodová přistoupila ku plačící děvě, položila ruku svou mozolnou na její rámě a pravila: „To by tě, má dušo, tížilo? To mu odpusť, kdož ví, zdali ho to později více netížilo nežli tebe samu. A konečně — kdož ví, jestliže právě toto slovo, které se ti na

vždy do srdce vhloubilo, nezachovalo tě a nezachová-li tě snáze od poklesku než nejlaskavější naučení. Pomni, že se modlíme: — a odpusť nám naše viny jakož *my* odpouštíme našim vinníkům! Neodpustíš-li ty, nebude tobě odpuštěno."

„Ale, tetka, což pak jsem já mu někdy takhle ublížila?"

„Když takhle ne, má děvo, zajisté jinak; neníť člověka bez chyby na světě. Spravedlivý jest toliko Bůh nad námi a onť bude někdy chybu od chyby odvažovati a podle zásluh našich věrně nám odmění. Nyní spolu pospěšte k městečku, abyste nezmeškaly do kostela." — — —.

— — — — — — — — — — — — — — —

Po mši smuteční v městečku hnul se za teskného zvuku umíráčku průvod pohřební od „špitála". Dle zvonění poznali lidé, že nějakého chuďasa pohřbívají, a vskutku kráčeli za prostou rakví šedým pokrovem přikrytou pouze „špitálníci" v dlouhých černých pláštích zahaleni, některý žebrák a mezi nimi jen jediná děva vesnická v „smutném" oděvu. Tím časem, co hrobníci rakev do hrobu spouštěli, štkala ve hřbitovní kapli děva ve „veselý" šat oděná, až jí srdce usedalo. Účastníci pohřbu pomodlili se otčenáš za pokoj nebožtíkův, hrobaři rov nasypali a po chvíli byl hřbitov zase opuštěn.

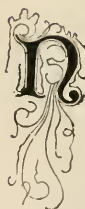
Tu teprve děva v kapli klečící se pozvedla a zamířila přímo k čerstvému rovu. Poklekla, naklonila ústa až k zemi a šeptala: „Bůh vám odpusť, jako já vám odpouštím — ale slituj se Pánbůh nade mnou, zapomenouti to slovo nemohu!"

~~~~~~~~

Nebezpečná.

Báseň **Kornela Ujejského.**

Z polsk. přel. Fr. Kvapil.

Nuž, mně náleží již ta bílá růže skvělá?"
„„Ó ne ještě, pane můj!""
„Tančím skromně zcela,
leč v té polce šílené už se div stát může —
hle, v mé hrudi zůstaly trny z vaší růže."
„„Za trnem květ, za trestem lásky pne se stolec,
a když v páru nechtí jít . . .""
„Fredrův Bohomolec!
Kterou z rolí hrajete nejlíp?"
„„Tu zlé ženy;
poslouchám tak ráda, co ptáček rozmazlený
švitoří, jak švitořit zvyk má — píseň stará.
Kterým z ptáků vy jste?""
„Teď — nic, než slavík z jara!"
„„Vizte již, choť vaše zří žárlivě k nám z dáli —
slyším odtud, rozhovor náš že sotva chválí,
její zrak, ač mlčící . . .""
~~~~~~~~

Nebezpečná. K básni Kornela Ujejského kreslil Andriolli.

„V ní vše dobré, svaté.“
„„Hříchu stín již anděla rmoutí — vy jej máte.““
„A já člověk hříšný jen.“
„„Vidím to už, vidím,
styď se, milý básníku . . .““
„Hleďte, již se stydím.
A váš muž nás nevidí?“
„„Preferans jej láká.““
„A má choť tak rozkošnou! Bože — drzost jaká!
Co však na vsi děláte?“
„„Já? Jsem hospodyně!
Ananasy pěstuji, nakládám si dýně.
Celý den se zatáčím, plno je mne všude,
v různé věci najednou pouštím se — co zbude?
Vařím šťávy, kompoty do sklenky se dají,
jednou v týdnu bývám též při dojení v stáji,
někdy trochu nudím se, někdy v smutek padám —
a to tehdá o máslo s kuchařem se hádám.
Já své, on své — jeť on vám člověk tvrdohlavý.
A když nečas, a muž kdes v karty hrou se baví,
aneb jede k prohlídce do vzdálených dvorů,
jehlou píchám ledacos. Hle, ty krajky z flóru,
na rukou, zde — pěkné, což? — Prsty mé je tkaly.
A též s mourkem lze si hrát — podnět k žertu stálý,
jak sníh dvě mám koťátka. Ach, my jsme tak šťastni!
Kdybyste jen spatřil mou ze lnu přízi vlastní,
jak váš vlas je tenoučká — a což květin stuhy!
Tyto jsou můj ideal, to mé světy z duhy,
všecky vlastní ošetřím rukou — jak jsem řekla,
jejich vůní lze mne až na práh zavést pekla.
Uzříte však, jaká k nim láska ve mně klíčí —
někdy zemru vůní jich — mne ty květy zničí!““
„Leč ta bílá růže ne —“
„„Tancujme, můj milý!““

* * *

„„Ač již dýchat nemohu, mne vždy tanec sílí —
vy tak švarně tančíte . . . z básníků jak žádný . . .““
„Vášnivě mám tanec rád.“
„„Znak to v pravdě ladný!
Vizte! mladší nežli vy sotva že jdou k předu,
študenti — jak diplomat chtí se tvářit z ledu!
Proč též k také vážnosti nejde vaše snaha?““
„Duch můj — socha řecká jest, vážná vždy, ač nahá.“
„„Zní to v skutku vznešeně, v truchlohře jak staré!““
„A zde v komedii jen.“
„„Vždyť jsme na soirée.
Vaše choť je žárliva?““
„Žárliva až k zlosti!“

„„Z lásky žárlivosti však nikdy není dosti!
Což bych dala, kdyby muž, jenž mne rád má vřele,
aspoň jednou žárliv byl na mne z duše celé!
Kdež pak! Ani ve snu — vždy z domu pryč, kdes chodí.
když ne v bryčce, na koni — když ne tak, tož v lodi.
Doma pak je nudnými věcmi zaujatý —
již se ani nehádám, chci mít pokoj svatý.
V letě: voli na pastvě, v sýpce pusto žalně,
v zimě: plné stodoly — voli v vinopalně,
to je celý hovor náš — jaký pro mne smutek!
Víte-liž, jak z toho zlý může vzejít skutek —
markýzův kdys náprsník okouzlil mne nový,
začnu laškovat — byl to Narcis opravdový . . .
Na lávce blíž sádky s ním dlívala jsem v shodě,
on mi klečel u nohou — ne mně v oči, — k vodě
zřel však často úkosem — a ty jeho sliby — —
zhnusil se mi z duše ten Narcis sobělibý.
Pak zas div jsem nezačla s tulipánem pletky —
nach mne jal, stav vysoký — ducha však ni špetky —
a pak býčka ve znaku měl můj princ — tak bývá —
mně však se to nelíbí. — Fialka spíš snivá,
plná poesie vždy, jež má oči skromné,
zamžené, kdes bloudící — byla by tak pro mne,
s ní teď malý románek tkám si . . . na tom místě . . .
Proč tak na mne hledíte? Leknu se vás jistě,
něco zlého řekla jsem? V polce duch se znaví . . .
Muže velmi ráda mám, on tak čilý, zdravý . . .
Přijeďte k nám někdy.““
„Až láskou budu zpilý
růže — pak snad přijedu.“
„„Tancujme zas chvíli.““

* * *

„„Již dost! Sedněm.““
„Leťme dál!“
„„Ne — tu divan k štěstí.““
„Tam vždy tanec vede . . .“
„„A mnohdy na bezcestí.
Necítil jste při tanci, jak mé srdce bije?
Ne?““
„Kdo srdcem žije, ten vlastně dvakrát žije.“
„„Za citem jít upřímným není radno vždycky.““
„Často chvilka jednotkou, další život — nicky.“
„„Je tak smutno po plese brát se domů zpátky,
v hlavě chaos . . . není vám líto, že ples krátký?““
„Já se vrátím k dětem . . .“
„„Ty scházejí mně bědné!
Duch můj, letě od země, zpět se neohlédne!

Neznám nocí, probděných nad kolébkou děcka,
život sirý, srdce mé pusto, duše všecka,
a nic po mně nezbude, zajdu bez památky!
Proč mi dítě jediné osud nedal vratký!
Ó! pak třeba trním by šla má nožka holá —
ta, již matkou zvali, jest andělem už zpola.
Já bych byla anděl též — ctnostnou, jako svatá —
teď? Co dělat? Zbývá jen myslit na koťata,
když víc nemám nikoho. — Stvořeníčko vtipné!
Mnohdy zlá jsem, zlá! tu hned kotě ruka štípne,
a zas humor vrátí se — tak se zježit ráčí!
Nikdy jste si nevšiml, jak se mourek mračí?
Oh! to k smíchu! Jednoho mám, ten v skutku tvoří
zázrak! Tak je rozumný, div že nehovoří.
A jak chápe! Myšlenku chyt by, vždy si jistý —
když čtu, ihned na rozkaz obrací mi listy.
Zda jste četl Lirenku? Jak vždy píše sladce
Lenartovič — zrovna med, balsamicky, hladce —
jak by seděl pod lipou a roj včel mu v letu
do strun houslí sypal med s lip a vůni s květů.
Při tom někdy divné tak vyloudí z nich tóny,
jak by s věží zahrály v celém Polsku zvony.
V Lirence já modlím se každý večer hnedle . . .
Můj muž knihy nemá rád, on je stále v sedle —
dí, že pro lenochy ten vynález je v modě.
Což ví slepý o barvách? A což o přírodě?
Nuž, kdy přijedete k nám?“
„S růží, nebo pro ni?“
„„Na mé čelo prosba ta, věřte, bouři skloní —
bouři — probůh, odpadne, zlomí se v té chvíli —
nate si ji.““
„Děkuji.“
„„Tancujme, můj milý!
Oh! teď hudba přestala. Zrovna včas, toť pěkné!
Když už prsty vztáhla jsem, vše se opět smekne —
bývá tak mým choutkám vždy: než se nadáš, slétne
protivná k nim skutečnost, je v půl cesty přetne . . .
Schovejte! Hle, právě teď vaše choť sem chvátá. —
Znám se s panem manželem z Paříže, má zlatá,
div že neučinili párek tam z nás obou —
vlastně o Paříži též mluvíme tou dobou . . .
Ó! jsem šťastna, že vás znám, moc si toho cením,
vždy jsem po vás práhla, jak krásným za viděním,
hvězdou byla jste mi vždy — zjev tak jako s nebe —
oblaží mne? Bydlíme zrovna vedle sebe . . .““

* * *

Zbudil jsem se — nade mnou žena, anděl bílý,
jako lilje nad kalným zdrojem čelo chýlí:
„„O čem snil's? Tvůj pohled jak by se dosud těšil
sladkou toho vzpomínkou.““
„Ach! já ve snu hřešil!“
„„Co díš?““
„Sličná koketka — její zrak jen bodá —
se mnou laškovala si.“
„„Budím tě vhod? Škoda!““
„Prchlo vše — zas tebe zřím!“
„„Pěkné věci zvídám —
nuž a za trest vydáš to veršem? Ano?““
„Vydám.“

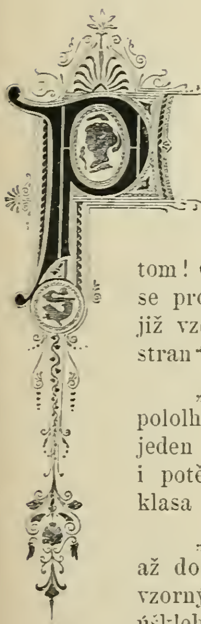
Démantová garnitura.

Polodrama ze všedního života

od

Jak. Arbesa.

(Pokrač.)

Pan Hanibal tentokráte neodpověděl. Zamyslil se, tak že ani nespozoroval, že doktor položil škatulku, kterou byl až dosud v ruce držel, zase na stůl. — „Co na tom! Co na tom!?“ přerušil náhle pan Hanibal mlčení, jakoby se probíral z tvrdého snu. „Vždyť jsem muž — a dovedu již vzdorovati, byť se na mne závist šklebila třeba se všech stran“ . . .

„Nu — tak hrozné to snad přece nebude.“ chlácholil pololhostejným tonem doktor. „Kolegové nejsou stejni — jeden bude závidět, druhý souhlasit a třetí snad z toho bude i potěšen . . . Obzvláště vzorný váš přítel, pan Albin Stoklasa — — —“

„Ten zajásá!“ zajásal nyní pan Hanibal, jenž byl jevil až dosud jakousi stísněnost mysli. „Ano, ano — můj dobrý, vzorný přítel zajásá! A to mi dostatečnou náhradou za úšklebné snad poznámky závisti.“

„Věřím, věřím!“ připomenul doktor. „A máte-li Stoklasu na své straně, kdož medle, byť i vám záviděl třeba šíleně, svedl by něco proti Vám? Nikdo! Jste obrněn — nalezáte se v bezpečí jako v nedobytném hradě. Nechť závist kolem vás třeba zběsile zuří, vy můžete zůstat pod záštitou přítele Stoklasy klidným“ — —

„A takovým také, přísám bůh, zůstanu!“ zvolal pan Hanibal povýšeným hlasem, kteroužto větou hovor v tomto směru ukončen.

Promluvili ještě několik slov všedních: ale pan Hanibal nejevil na ničem interesu.

Rozloučili se tedy — — —

Hned za doktorem opustil bureau i Tobiášek, jenž byl u dveří němým svědkem celého výstupu; pan Hanibal zůstal o samotě — — — — — — — — — — — — — — — — —

Chvíli přecházel pan Hanibal ve svém bureau v různých směrech. Zdál se býti tak spokojen jako kdy jindy — tvář jeho aspoň nejevila již nižádné rozčilení nebo jakýkoli pocit vůbec. Byltě se buď upamatoval nebo mu bylo již vše, co jej před chvílí tak vyrušilo, více méně lhostejno. —

Náhle a mimoděk zastavil se před stolem, na němž ležela škatulka s drahocenným šperkem posud otevřená, jak ji tam byl doktor položil. V okamžiku, kdy zrak páně Hanibalův na šperku utkvěl, šlehnul z očí jeho znovu zvláštní blesk rozradostnění, vlastně svrchovaného uspokojení, — důkaz to, že vyznamenání a provázející je drahocenný dar nejsou mu lhostejny, naopak — že pohledem na skvost duše jeho znovu se rozehřívá . . .

Chvíli díval se na šperk z povzdálí, pak jej vzal do ruky a prohlížel — nyní již s výrazem hotového znalce . . .

Náhle radostně zamručel:

„Devět set osmdesát zlatých! Aj, totě celoroční gáže!“

A opět upřel zrak svůj na šperk a z očí šlehlo cosi jako neklamná známka lakoty a pýchy . . .

„Škoda,“ zamumlal po chvíli, „že to neví ještě Stoklasa!“

A po krátké pomlčce dodal:

„Ale nic nevadí! Ještě dnes se to dozví, aby měl radost! A synovi také hned napíšu několik řádků“ . . .

Po té díval se opět jen mlčky na skvost . . .

„A závist!“ - zahučel po několika vteřinách vzpřímiv se skoro komicky. „Bledá, žlutá nebo i zazelenalá závist může řádit třeba zběsile. — Co mi po těch, kteří mi závidí! Naopak, naopak! Postarám se již sám, aby záviděli vášnivě a tak se sami v sobě zžírali — já zůstanu klidným, ba lhostejným . . .“

„Ano, klidným a lhostejným,“ opakoval po malé přestávce temným hlasem, jako by sama sebe vážně a opravdově napomínal: ale hned na to dodal:

„Ale — jak zůstati lhostejným, když člověku víří krev žilami tak teple, tak vřele jak málo kdy jindy?! Ani když mi bylo zvěstováno, že jsem byl jmenován přednostou stanice, ani když mi přítel Stoklasa zvěstoval, že proti lásce a sňatku našich dítek ničeho nenamítá, nebylo mi tak podivně jaře a svěže, jako právě teď! — A já bych měl zůstati klidným nebo docela lhostejným?! Ah, ano — klidným, rozvážlivě klidným, jak sluší se na muže, možno již zůstati; ale lhostejným . . . Ne, ne, nikdy! — A není také třeba! K vůli komu potlačovati své potěšení! Nepřízni a závisti k vůli? Nikoli! Toho se nikdy nedočkají. Naopak — nechť zví celý svět, že si nedám závistí předpisovat . . . Ano, ano — celý svět nechť zví, že jsem byl pochválen a vyznamenán, že se mi dostalo za vzorné plnění povinnosti řídké odměny.“ —

Po těchto slovech, při kterých zraků svých s drahocenného daru nespouštěl, vyňal opatrně jehlici ze škatulky a zapíchnul si ji pak do

košile. Pak nahnul hlavu co možná nejhlouběji k prsoum, aby se přesvědčil, jak mu jehlice sluší — a nevylíčitelný úsměv uspokojení přeletl jeho tvář.

Ale vše to mu nestačilo. Vyňal z kapsy malé zrcádko a shlížel se v něm jako nejkoketnější krasavice.

Po chvíli jehlici zase vytáhl a položiv ji na stůl vyňal ze škatule oba knoflíčky. I ty zkoumavě prohlížel, načež vyměnil obyčejné kostěné knoflíky u košile za démantové a sáhnuv po jehlici zapíchnul si ji opět na dřívější místo a sice co možná nejvýše, pod krk, ale přece tak, aby ji bylo viděti, i když hlavu k prsoum hluboko naklonil.

A opět se prohlížel několik minut v zrcadle.

Po té si připomenul, že chce napsati svému synu několik řádků o potěšitelné události. Pomalu přišoural se ku psacímu stolku a zasednuv zase vytáhl ze šuplete několik lístků listovního papíru a připravil si je před sebe. Vzav pak péro namočil je — —

Ale dříve nežli napsal první slovo, nemohl odolati pokušení: musil poznovu nakloniti hlavu hluboko k prsoum a podívati se na závidění hodnou okrasu svých ňader — musil sáhnouti i po zrcádku a shlížeti se v něm, jako byl již dříve učinil, a teprve po chvíli zrcádko odložil a počal psáti.

Chtěl sice napsati jen několik řádků, ale z péra rychle po papíře jedoucího plynula řádka za řádkou tak úžasně lehce, že byla první stránka napsána, aniž byl pověděl, co vlastně pověděti chtěl. Napsaltě pouhý úvod a nezbylo nežli list obrátit. Učinil tak a psal dále — až popsal všechny čtyři stránky těsným písmem a pověděl synu svému netoliko, co mu chtěl stručně zvěstovati, nýbrž vylíčil mu obšírněji i své pocity a naděje do budoucnosti.

„Tak!“ zamumlal, když byl hotov. „Teď list zalepíme, napíšeme adressu a jakmile přibude první poštovní vlak, vhodíme list do ambulance poštovního vozu!“

Zatím konal, o čem si byl právě mumlal. Jsa hotov chystal si před sebe nový lístek chtěje psáti také příteli Stoklasovi; ale dříve nežli vzal péro do ruky, zazněl z nejbližší stanice signal, že vyjíždí odtamtud osobní vlak směrem ku Praze.

„K ďasu!“ zahučel nevrle. „Vždyť pak už mám býti pět minut u kasy!“

Na to vyskočil a obrátiv se „ku kase“, to jest k oknu v protější stěně mumlal:

„Ostatně — Stoklasovi psáti není ani třeba. Mohuť mu to vzkázat po vrchním kondukterovi nebo strojvedoucím . . . Ano, ano — tak a nejinak učiním . . . Ostatně — pojede-li Stoklasa dnes nebo zejtra kolem, jak skoro každý týden činívá, mohu mu radostnou zvěst sděliti ústně a pozvati jej, aby se na zpáteční cestě u mne na chvíli zastavil a teprve s nejbližším osobním nebo třeba nákladním vlakem domů se vrátil . . . Ano, ano — tak a nejinak učiním!“

Takto mumlavě rozjímaje pouze se obrátil a byl již „u kasy“. Před kasou však nebylo živé duše. Pan Hanibal upraviv si razítko neměl pro okamžik ničeho na práci. Zůstav na obvyklém místě státi opřel se o stěnu a zamyslil se.

Není divu, že myslil výhradně jen na present a přípis jej provázející, na přítele Stoklasu a svého syna, na závist svých kolegů — vůbec jen na to, co mu bylo již dříve na mysli tanulo. Přes to zamyslil sa tak hluboko, že těch několik minut, jichž potřeboval přijíždějící vlak k doražení do stanice, uplynulo mu skoro jako tolikéž vteřin.

Tobiášek stál již dávno připraven venku na perronu u zvonce, aby — jakmile shledne přijíždějící vlak — dal první znamení zvoncem, což se konečně také stalo a pana přednostu z příjemného dumání vyrušilo.

Chvatně odskočil „od kasy“ k telegrafickému aparátu, dal obvyklý signal nejbližší stanici a vyrazil na perron.

Přijíždějící osobní vlak právě před staniční budovou zarážel. Na peronu nebylo živé duše a náhodou nebylo tentokráte ani žádných zásylek k dopravení.

Pan Hanibal popošel několik kroků podle trati a zastaviv se opodál lokomotivy tím spůsobem, že mohl býti netoliko s parostroje, nýbrž i s nejbližšího vagonu pro zavazadla, jakož i s poštovní ambulance pohodlně viděn, nápadně se rozkročil a rozradostněný zrak jeho těkal s místa na místo, vlastně s jedné z příchozích nebo právě odpočívajících osob na druhou.

Pozdraviv strojvůdce s lokomotivy se nahnuvšího přívětivým kývnutím ruky, sledoval pan Hanibal zrakem svým vrchního konduktera, jenž byl seskočil s vagonu, by obvyklým spůsobem provolal stanici a přisedajícím nebo vystupujícím otevřel kupé.

I toho pan přednosta kývnutím ruky vlídně pozdravil. Pozdrav jeho byl rovněž tak vlídně opětován; ale konduktér, ačkoli neměl jiného na práci nežli provolati stanici, poněvadž tu nikdo nevystoupil. nevšimnul si právě tak jako řidič a topič parostroje, co jim pan Hanibal mlčky a přece tak nápadně ukazoval, jehlice a knoflíčků.

Kdo by si byl právě pana Hanibala pozorně všimnul, nebyl by se ubránil zvláštního úsměvu. Stáltě rozkročen nepohnutě jako socha, ale s nápadně vypnutýma prsoma maje pravou ruku za vestou zastrčenou a to tak, že palec pod dolejším knoflíkem zdál se přímo vyzývati: „Sem a výše se podívejte!“

Však netoliko posice sama o sobě, i výraz tváře, obzvláště když si člověk všimnul také pitvorného tělíčka, působil neodolatelně komicky.

Přísná marcialnost postoupila totiž na chvíli místa výrazu, abychom tak řekli ztrnulé vyděšenosti — tak aspoň jevilo se právě vítězoslavné rozechvění páně Hanibalovy duše v jeho tváři, v kteréž koulící se oči a nevylíčitelný úsměv svrchovaného uspokojení kolem zašpoulených rtů neobvyklý kontrast tvořily.

Vlak, z něhož nikdo nevystoupil a do kteréhož nikdo nevstupoval, byl v několika vteřinách zase k odjezdu připraven. Pan Hanibal otálel však dáti znamení k odjezdu. Vrchní konduktér přednostu ještě jednou přívětivě pozdravil. Pan Hanibal vypnul prsa ještě více, přejel pravou rukou po bradě a prsou až dolů k vestě, kde byla před tím odpočívala, jakoby dával znamení, kam má býti pohlednuto, načež ruku zase zastrčil za vestu a pohrával palcem pod dolejším knoflíčkem.

Ale ani tentokráte si vrchní konduktér ve své otupělosti ničeho nevšimnul a panu přednostovi nezbylo, nežli nevšímavce na pozoruhodný skvost upozorniti.

„Podívejte se!“ pravil lakonicky, ale tak zvučným hlasem, že slyšeli to i na lokomotivě, a ukázal prstem přímo na jehlici.

Tentokráte musil si konduktér všimnouti ukázaného skvostu, jenž v záři sluneční v duhových barvách divuplně se leskl. Po tváři kmitlo mu nejvyšší udivení.

„Aj, totě překrásná jehlice!“ zvolal. „A rovněž takové knoflíčky!“ dodal týmže tonem podivení.

„Present!“ připomenul opět lakonicky pan Hanibal.

„A mnoho-li asi takový šperk stojí?“ optal se konduktér prohlížeje skvost z blízka dvou kroků.

„Bez mála tisíc zlatých!“ vyložil pan Florian.

„A od koho jste jej dostal — od pana přednosty pražské stanice — není-liž pravda?“

Pan Hanibal prudce zavrtěl hlavou.

„Nikoli!“ děl rozhodně. „Hádejte!“

Konduktér pokrčil ramenoma.

„Pojedeme?!“ ozval se s lokomotivy nevrlým tonem strojvedoucí, jenž byl výjev ten netrpělivě sledoval.

„Hned, hned!“ odpověděl za konduktéra, jenž byl píšťalku již nasadil k ústům, pan Hanibal.

„Hádejte!“ vyzval pak znova konduktéra; ale dříve nežli tento odpověděl, dodal pan Hanibal vítězoslavným tonem:

„Od prince N. a sice za rychlé vypravení separátního vlaku — před několika dny . . .“

„Není možno!!“ zadivil se konduktér a chtěl ještě něco připomenouti, ale připomenuv si, žeť čas k odjezdu, dal sám znamení Tobiáškovi, aby zazvonil. Tobiášek zazvonil, konduktér zapísknul a obrátil se k vlaku, aby vskočil na stupínek vagonu.

Teprve nyní pohnul se i pan přednosta. Učiniv rychle několik kroků za konduktérem uchopil jej, právě když dal strojvedoucí písknutím lokomotivy signal, za rameno a chvatně pravil:

„Prosím — vyřiďte panu Stoklasovi, že ho pozdravuju, a povězte mu, čím jsem byl tak příjemně překvapen! Že ho prosím, aby se zde u mne co možná nejdříve zastavil . . . Ano?“

„Ano, ano, pane přednosto!“ odvětil úslužně konduktér stojící na stupínku vlaku již se pohybujícího.

„Nezapomeňte — prosím snažně!“ žádal pan Hanibal ubíraje se vždy rychlejším krokem podle vagonu.

„Budu vám vděčen — Stoklasa bude míti radost — snad ještě větší nežli já . . .“

Po těchto slovech musil pan Hanibal již podle vagonu běžeti . . .

„Prosím tedy ještě jednou,“ žebronil. „Nezapomeňte — nezapomeňte!“

„Ne, ne! Spolehněte se, pane přednosto!“ volá kondukter vylezající na své stanovisko na vagon.

Pan Hanibal nemoha již vlaku vždy rychleji ujíždějícímu stačiti, zastavil se.

„Nezapomeňte! Nezapomeňte!“ volal ještě za konduktérem, ale drkotavý hukot vlaku hlas jeho již přehlušil.

Pan Hanibal setrval nepohnutě na svém místě po několik minut upíraje vítězoslavný zrak svůj upřeně za vzdalujícím se vlakem tak dlouho, až tento zahnuv z přímky za nejbližší vršinou zmizel.

* * *

Zůstavme pana Hanibala v záviděníhodné společnosti příjemných, ba nejpříjemnějších myšlenek, jaké kdy úřadně chladnou duši jeho rozechvívaly, a věnujme po nějaký čas pozornost vzornému jeho příteli, Albinovi Stoklasovi, kterému byl právě po vrchním konduktérovi vzkázal, čím byl tak nenadále a zároveň mile překvapen.

Také Stoklasa byl již podobně jako pan Hanibal na onehdejší vypravení zvláštního vlaku skoro úplně zapomněl. Úřadní záležitosti, kterýmiž byl nucen obírati se, byly i vzpomínku na to tak do pozadí zatlačily, že připomenul si to v době právě minulých několika dnů sotva třikrát nebo čtyřikrát — a právě dnes, nebo určitěji označeno, právě v okamžiku, kdy ze stanice páně Hanibalovy vlak se hnul, připomenul si to náhodou ještě jednou, ale zpomínka duší jeho jen šlehla a hned postoupila místa zpomínkám a myšlenkám jiným.

Pan Stoklasa přecházel totiž, maje obě ruce křížem na zádech složeny, právě po perronu, zřízeném u východu z nádraží, očekávaje příjezd nejbližšího vlaku z pouhopouhé dlouhé chvíle, jaká se zmocní příliš zaměstnaných starších lidí vždy, kdykoli nemají náhodou třeba jen půl hodinky pranic co dělati.

A právě taková, pro lidi páně Stoklasova zaměstnání spíše mučivá půlhodinka byla se mu přímo vnutila. Odbyv si před tím nalehavou a důležitou úřadní záležitost, která po několik hodin veškerou jeho duševní činnost zabírala, pocítil bezprostředně po té mírnou prázdnotu duše a vyšel na perron, aby se po nádraží pouze porozhlednul.

Učiniv tak a nespatřiv nikde, co by jej v úřadním nebo neúřadním ohledu zajímalo, popošel bezděky a bezmyšlenkovitě až na druhý perron, kde pocítil ještě větší prázdnotu duše nežli před chvílí. Teprve, když přešed několikráte po perronu připomenul si, že za několik minut přijede osobní vlak, vyplnila se prázdnota duše aspoň důstojným surogatem: čekal na vlak nevěda proč . . .

Dlouho nečekal. Asi po desíti minutách, co si byl na okamžik připomenul vypravení zvláštního vlaku, zazněl z dáli asi tří set kroků zvonkový signal, že přijíždějící vlak opouští právě poslední stanici; po šesti neb sedmi minutách zazněl pak v bezprostředním blízku pana Stoklasy nádražní zvon oznamující, že vjíždí vlak právě do dlouhého nádraží, a po dvou anebo třech dalších minutách vlak přijel a zastavil.

Obvyklý ruch a šum, provázející vystupování, Stoklasu naprosto nezajímal. Sotva že zrakem jednou přeletl dav hemžících se lidí.

Zastaviv se nedaleko lokomotivy díval se chvíli na parostroj, pak na vagony a později zase na parostroj . . .

Strojvedoucí pozdravil, pan Stoklasa poděkoval. Podobně učinil i vrchní konduktér, který seskočiv s vozu pospíšil otevříti kupé. I jemu pan Stoklasa poděkoval za pozdrav a díval se pak kamsi v neurčité prázdno.

V několika jen vteřinách byl vrchní konduktér pro okamžik hotov, načež učiniv několik kroků k zamyšlenému Stoklasovi vyrušil jej opětným pozdravem:

„Má úcta, pane přednosto!"

„Dobrý den," odpovídá oslovený. „Co nového?"

„Nic, pane přednosto — přináším pouze pozdrav . . ."

„Ah, od přítele Hanibala!" vpadl živě pan Stoklasa, a klidně přísnou tvář jeho, v níž se byla právě zračila naprostá bezmyšlenkovitost, přeletl úsměv všedního, ale přece příjemného pocitu.

„Ano," dotvrdil lakonicky konduktér.

„Zdráv?" optal se Stoklasa živě.

„Zdráv!" dotvrdil opět konduktér, načež dodal: „Zároveň mám, pane přednosto, poprositi, abyste" — —

— — „přítele co nejdříve navštívil, není-liž pravda?" vpadl kvapně přednosta.

„Ano!" zní odpověď. „Máť prý pro vás nad míru potěšitelnou zprávu" — —

„Pro mne?" zadivil se Stoklasa.

„Ano."

„A nevíte jakou?"

„Mám ji aspoň napovědít," zní odpověď. „Pan Hanibal byl vyznamenán" — —

„Není možno!?" zadivil se opět přednosta jevě ve tváři mírnou zvědavost. „A kým a zač — prosím!"

„Princem N." — —

„Není možná!"

„Obdržel démantovou garnituru v ceně asi tisíce zlatých" . . .

„Není možná — není možná!" divil se pan Stoklasa, ale hned opětoval s důrazem svůj dotaz:

„Ale zač — zač?"

„Za rychlé vypravení zvláštního vlaku před několika dny," vyložil konduktér.

Tvář páně Stoklasovu, jevící až dosud jen mírnou, vždy více však se zmahající zvědavost, přeletlo po tomto vysvětlení cosi jako nepatrný stín nevole. Svraštiv čelo přimhouřil oči, ale hned jimi nápadně zamrkal. Celá tvář protáhla se, abychom tak řekli, mračnou zvědavostí.

„Jakže? Zač že?!" vyrazil ze sebe, jako by mu mluvení činilo největší namahání.

Konduktér opakoval do slova své vysvětlení.

„Ale to přece není možno!" zahučel pan Stoklasa.

„A přece pravda, pane přednosto. Viděl jsem jehlici i knoflíčky na vlastní oči" . . .

„Není možno — není možno!" opakoval přednosta hučivě do vousů jakoby mluvil sám k sobě, načež prudce ze sebe vyrazil:

„Vždyť on separatní vlak vůbec ani nevypravoval" — —

„Pravda,“ přikývnul konduktér, „ten přece musil býti vypraven odtud“ — —

„On pouze o vlak telegrafoval,“ pokračoval mručivě Stoklasa.

„A právě jen za toto telegrafování dostalo se panu Hanibalovi pochlebného vyznamenání a drahocenného daru,“ vyložil konduktér nemaje přese všechnu změnu ve tváři a chování přednostově ani tušení, co počíná duši jeho vříti.

„A právě to jest mi tak nápadné — tak přímo nevysvětlitelné — nepochopitelné“ . . .

„Račte se sám přesvědčiti!“ povzbuzuje konduktér. „Za půl hodinky odjíždí nákladní vlak — —

„Ne, ne — nepojedu“ — zní odpověď skoro drsně.

„A nejbližším večerním vlakem osobním můžete se zase vrátit.“

„Ne — nepojedu!“ opakuje pan Stoklasa rozhodněji nežli poprvé.

„Pan Hanibal jest nad míru potěšen,“ dokládá konduktér.

„Věřím, věřím,“ mumlá Stoklasa.

V tom parostroj pronikavě zapísknul na znamení, že s vyprázdněným vlakem couvne.

„Dovolte, pane přednosto,“ ozval se konduktér uctivě a obrátiv se vyskočil na stupátko prvního vagonu, aby si snesl s vagonu plášť a příruční vak.

Přednosta neodpověděl a na konduktéra také nečekal. Obrátiv se kráčel po perronu nazpět k svému bureau. Konduktér, seskočiv v několika vteřinách s couvajícího vlaku, viděl ho již, jak ubírá se vždy rychlejším, ba chvatným krokem dále podle kolejí k druhému perronu.

— — — — — — — — — — — — — — —

Co dělo se v tu dobu v duši páně Stoklasově, nelze tak snadno pérem označiti, něřkuli názorně vylíčiti.

V prvním okamžiku, když ze slov konduktérových vyrozuměl, zač byl přítel vyznamenán a odměněn, bylo mu nejinak, než jakoby jej byl někdo stéblem slámy šlehnul přímo do obličeje — nepatrně, lehce sice, ale přece tak, že jemný pocit projel celým tělem.

Vímeť, že pocit ten provázelo první, mizivé ještě zakabonění tváře. V duši páně Stoklasově bylo posud jasno a klidno a jenom z dálí jakoby vystupoval hrozivý sice, ale přece jen sivý mrak.

V bezprostředně následujících okamžicích, kdy na konduktéra dorážel dotazy a nedůvěřivost posud ještě měla jaksi vrch, cítil, jak se mu celé tělo mírně, skoro příjemně rozhřívá — krev počala vždy rychleji prouditi, až pak náhle, jako na povel, zkypěla — duší páně Stoklasovou šlehla oprávněná nevole . . .

Nedal jí sice bezprostředně výrazu slovy — indirektně však se jevila, jak víme, ve tváři i v chování i v přízvuku slov . . . Opanovalť se, jak sluší se na muže jeho věku, stavu a temperamentu . . .

Ale jakmile se byl obrátil a popošed několik kroků ocítil se o samotě beze svědků, cítil zcela zřejmě, že se mu žene krev prudce ku hlavě a zase nazpět k srdci — a přece jej každým okamžikem zamrazilo, slovem v duši jeho začínalo vříti jako v sopce.

Náhle se zastavil a upřev zrak přímo před sebe zamumlal:

„Ano, ano — tak bývá v životě vždycky neb aspoň obyčejně! Uznání — spravedlivé uznání jest řídkostí . . . Člověk pracuje, namahá se, předčí ostatní — a jiný sklízí pochvalu i odměnu... Zvrácenost — samá zvrácenost!“

Po těchto slovech zase popošel několik kroků — nejistě, skoro vrávoravě, jakoby pod tíží myšlenek mozkem vířících a pocitů srdce rozechvívajících skoro až klesal. Tvář jeho měla takořka mračný výraz: čelo svraštěno, rty pevně, skoro křečovitě sevřeny a oči ztrnule kamsi do prázdna vytřeštěny . . .

Na štěstí netrval tento stav prudkého duševního vzrušení nežli několik vteřin. Chladná neb aspoň chladnější rozvaha opanovala zase pole.

Opět se zastavil, opět upřel zraky přímo před sebe a setrval tak chvíli bez pohnutí jako v ztrnutí.

Z nenadání vztýčil prudce hlavu a rozhlednuv se plaše kolem sebe mumlal tonem, jakoby se probouzel z trapného sna:

„Ale bloude — starý, pošetilý bloude! Proč se jitříš? Proč se škňouříš? Proč se nutíš do hněvu? Proč tak zbytečně, tak zcela bezúčelně sama sebe ženeš pračaty závisti?! . . . Či není Hanibal tvým přítelem a nejsi mu přítelem i ty!... Ano, ano! Tak křehcí, křehoučtí jsme my lidé! Po celou řadu let někoho návidíme, ba milujeme a byli bychom ochotni rozděliti se s ním o polovici svého štěstí — a přece stačí jediný okamžik, abychom naň skoro až zanevřeli: Fuj, Albine! Styď se — záviděti nejlepšímu, nejvzornějšímu příteli, kteréhos uznal i za hodna, aby se stal tchánem jedinému tvému dítěti! Styď se! starý, pošetilý bloude!“

Po těchto slovech, provázených postupně se vyjasňujícím výrazem v zakaboněné tváři, pan Albin na chvíli se odmlčel a založiv ruce zdál se opravdově přemítati.

„Ostatně,“ jal se po chvíli káravě mručeti, „vždyť to ani žádná závist není a býti nemůže!... Jakž bych mohl tomu dobrému, tichému, pilnému a svědomitému, slovem, jakž bych mohl tak vzornému muži jako jest Florian Hanibal záviděti já — já, který si ho vážím, který jej ctím a miluju . . . Ne, ne! . . . Žádná závist, žádná . . . To byl jen tak jakýsi mírný výbuch zcela objektivního pocitu nevole nad nespravedlivým udělováním odměn vůbec. Nic více, pranic více! A proto — ale ne! styď se, pošetilý Albine Stoklaso, i za to — zastyď se do hlubin duše sám před sebou, že nedovedl jsi se v tak malicherné záležitosti opanovati! . . : Fuj, fuj, Albine Stoklaso!“

Poslední slova provázel pan přednosta mírným dupnutím nohy a sešpoulením rtů, tak že se zdálo, že již již musí si odplivnouti. Zároveň spustil obě založené ruce dolů a rozhlednuv se opět kolem, jakoby pátral, nebyl-li na blízku mimovolný svědek jeho slabosti, popošel krokem pevným až octnul se na perronu, s kterého byl původně vyšel. —

Tvář jeho jevila skoro již obvyklý klidně přísný výraz — pan Albin Stoklasa byl se patrně již skoro úplně opanoval . . .

Chvíli přecházel volným krokem po perronu snaže se dáti myšlenkám svým jiný směr aneb aspoň nemysliti na přítele Hanibala, vlastně na jeho-

vyznamenání a obdarování — ale nepodařilo se mu to leda na okamžik — v následujícím okamžiku zase již na jiné nemyslil...

Avšak myšlenky a vzpomínky jeho nemají už příchuti trpkosti neb docela závisti — vzpomíná a myslí na to, poněvadž na jiné mysliti nemůže — ale klidně, vlídně, přátelsky, slovem počíná se s přítelovým štěstím aspoň přáteliti a zdá se, že by se byl z tohoto štěstí, jak přítel Hanibal předvídal, v brzku snad i zaradoval, kdyby — —

Na hlavní trati stojí totiž k odjezdu připraven nákladní vlak. Přisluhující zřízenci železniční ještě tu a tam něco šukají čekajíce, až bude dáno znamení k odjezdu a jeden z nich, jenž častokráte panu Hanibalovi vyřizoval srdečný pozdrav přítele Stoklasy, zahlednuv tohoto zamyšleně přecházeti po perronu, přiblížil se k němu.

„Má úcta, pane přednosto!" oslovil jej ochotným tonem. „Neračte něco vzkázati?"

„Komu?" optal se nevrle přednosta, ačkoli zcela dobře věděl, koho zřízenec míní.

„Nu — panu Hanibalovi," usmál se ochotný zřízenec.

„Ne, ne — nic!" zamumlal skoro hněvivě Stoklasa, v jehož duši vyslovení přítelova jmena zbudilo podivnou ozvěnu...

„Snad aspoň pouhý pozdrav, pane přednosto?!" osmělil se připomenouti ochotný zřízenec.

Přednosta váhal chvíli s odpovědí. Tvář jeho mimoděk se zakabonila...

„Nic, nic!" zavrčel konečně skoro jízlivě a obrátiv se k přeochotnému muži nezdvořile zády popošel a zmizel ve svém bureau —
— — — — — — — — — — — — — — —

Zatím bavil se, nebo správněji řečeno kochal se pan Hanibal v myšlenkách takořka růžových, možno-li totiž výrazu takového užiti.

Dívaje se za odjíždějícím vlakem, odnášejícím nahodilého posla s radostnou zvěstí příteli Stoklasovi, myslil pan Florian výhradně jen na tohoto. Ale jakmile vlak za vršinou zmizel a pan přednosta obrátiv se rozhledl se po pustém nádražíčku, které jen Tobiášek u zahrádky cosi kutící oživoval — pocítil cosi jako mírnou duševní prázdnotu, podobnou slaboučké kocovině po „solidně" prohýřené noci. Nebyloť v tom okamžiku na blízku nikoho, s kým by byl mohl radost svou sdíleti...

Na štěstí měl pan Hanibal právě asi tři čtvrtě hodiny prázdně úplně ku své disposici a proto pospíšiv do svého bureau vyměnil úřadní čapku za obyčejný slaměný klobouk a vyšel si — do blízké, ani deset minut chůze vzdálené osady, aby — —

Ostatního čtenář zajisté se domyslí a nám snad stačí dodati jen ještě následující:

Po čem patrně toužil, ba snad i práhnul: aby se totiž „náhodou" setkal s někým, kdo by dosah jeho vyznamenání a štěstí aspoň pochopiti dovedl, — toho nedosáhl.

Náhodou potkal jen několik dětí, které naň sice zevlovaly, ale jehlice a knoflíčků ani se nevšimly; — potkal i několik nádenníků a nádennic vracejících se s polí, ale těm přece nemohl vypravovati, jakého štěstí se mu dostalo; šel také podle domu představeného, podle fary, pak podle školní budovy, kde bydlil učitel, ba i podle továrny;

ale do všech těchto místností nemohl se přece samovolně odvážiti, aby mu to snad nebylo vykládáno za marnivost a chlubičství... Tak prošel volňoučkým krokem a s vypnutýma prsoma malou osadou neméně nežli třikráte, aniž by byl někoho shledl, kdo byl hoden, aby mu zvěstoval atd.

Za své promenady bavil se však přece svými růžovými myšlenkami, jež mu nezdar výpravy počal sice později poněkud haliti v mlhu nevrlosti, ale přece mu je úplně nezahalil — kmitalyť jak žhavé jiskerky i skrze temnou chmuru, která duši jeho zakalila, když konečně obrátil kroky své zase ku stanici.

„Nic nevadí, nic nevadí!“ zamručel před stanicí. „Však se o tom všickni dost brzo dovědí — všickni . . .“

Po celou tuto svou výpravu připomínal si každou chvíli přítele Stoklasu jakožto duši, která snad jedině dovede úplně pochopiti dosah jeho štěstí, která bude se radovati s ním, jakoby bylo štěstí to potkalo ji samu, která — —

A náhodou v témže okamžiku, kdy v nádraží pražském duší páně Stoklasovou šlehnul první pomíjející zásvit závisti, připomenul si pan Hanibal opět vzorného přítele toho a po delší čas na nic jiného nemyslil.

„Ano, ano,“ mručel ustupuje do svého bureau, by učinil přiměřená opatření pro příjezd nejbližšího nákladního vlaku z Prahy, „Stoklasovi musím přece jen psáti obšírněji — musím mu pověděti vše — vše... Ano, ano — napíšu mu dlouhý list hned po odjezdu vlaku a pošlu mu jej po konduktérovi osobního vlaku večerního, aby jej dostal ještě dnes a potěšil se...“

I připravil si ještě náčiní ku psaní a odbyv, co služební řád předpisuje, vyšel na perron.

Za nedlouho nákladní vlak přibyl.

Tentokráte nezůstal pan Hanibal u lokomotivy s vypnutýma prsoma prostě státi — nikoli! tentokráte vrchního konduktéra přímo vyzval, aby se podíval, jak mu jehlice a knoflíčky sluší... A když konduktérovi vypověděl, co a proč atd. obrátil se i k strojvedoucímu a topičovi — a i těmto ukázal dar a v stručnosti pověděl, co uznal za vhodné pověděti...

Účel toho byl zřejmý.

„Ve dvanácti hodinách zví celá trať o mém vyznamenání!“ zajásal pan Hanibal, když vlak odejel — a vrátiv se do svého bureau zasedl ku stolu a jal se příteli Stoklasovi psáti obšírný list.

Dopis začínal do slova:

„Velevážený příteli, příznivče a dobrodinče můj!

„Takořka s chvějící se rukou beřu do ruky péro, bych Vám zvěstoval zprávu přeradostnou o události, o jejímž dosahu nelze mi doposud učiniti sobě náležitého pojmu.

Čeho bych se byl ani ve snu nenadál, stalo se k mé a zajisté i Vaší bezměrné radosti.

Jsem posud ještě jako u vytržení — je mi, jako bych byl z čistého nebe spadl přímo do růžového sadu na nejměkčí trávník, abych si v něm po útrapách života konečně aspoň na chvíli po zásluze poodpočinul...“

Po tomto, skoro až bombastickém úvodu vylíčil pan Hanibal věrně a svědomitě vše, jak se bylo sběhlo, a skoro do slova tak, jak byl již

synu svému z části žvavým, rozvláčným, z části pak i bombasticky skoro až nesrozumitelným slohem obšírně vyložil.

Tentokráte spotřeboval dva celé listy listovního papíru a ještě chtěl vzíti třetí, když mu napadlo, že list je přece jen příliš dlouhý a že možno ostatní, co by chtěl ještě dodati, zejtra nebo pozejtří napsati a odeslati, nebo příteli raději ústně zvěstovati.

Zalepiv list napsal adresu a připsav třikrát podškrtnutá slova „Laskavostí — okamžitě k dodání“ vstrčil list do náprsní kapsy a oddal se zase svým blahým a slastným myšlenkám.

Tentokráte vzpomínal skoro výhradně na přítele Stoklasu a představoval si ho v duchu, jak radostně bude dopis a zejmena vylíčení radostných pocitů čísti.

Nežli nadešel večer, odebral se pan Hanibal ještě jednou do osady v naději, že snad nyní někoho „náhodou“ potká; ale vrátiv se i tentokráte bez úspěchu, ustanovil se pevně na tom, že večer po odjezdu posledního osobního vlaku odebeře se do hospůdky, v které se scházívala občas honorace osady, aby tam — —

Konečně poslední vlak přibyl. Pan Hanibal učinil vůči železničním zřízencům vlak provázejícím, co byl již učinil při vlaku nákladním, a odevzdav vrchnímu konduktérovi list na Stoklasu, snažně, ba skoro úpěnlivě poprosil, aby byl list příteli dodán bez odkladu.

Po odjezdu vlaku odebral se ihned do hospůdky a k nemalému potěšení svému stihl zde skoro všechny, jež pokládal za schopny pochopiti netoliko cenu daru, nýbrž i mravní dosah vyznamenání: faráře i kaplana, představeného, ředitele továrny i správce cukrovaru, řídícího učitele a lékaře, kterýžto poslední, věda již o radostné události, byl shromážděnou společnost již před příchodem páně Hanibalovým uvědomil a tak panu Hanibalovi úřadní výklad uspořil.

Rozhovor v hospůdce otáčel se pak skoro výlučně kolem jedné osy: démantové jehlice a knoflíčků — — —

Zůstavme však pana Hanibala ve společnosti známých, z nichž mu vyznamenání sotva někdo záviděl, a podívejme se na chvíli opět k jeho příteli Stoklasovi.

Skoro dvě hodiny před příjezdem posledního osobního vlaku večerního hověl sobě pan Albín Stoklasa, jak běžná fráse dí, „u domácího krbu.“ Maje, jak ve velkých stanicích ani jinak býti nemůže, svého zástupce, svěřil mu dozor nad zbývajícími ještě pracemi a uchýlil se do svého bytu v prvním patře budovy nádražní, aby si po celodenních „štrapacích“ konečně pohověl.

Přišel domů, — kde byl přívětivě, ba radostně uvítán jedinou svou dcerou Eliškou, která zastupujíc zemřelou matku, měla dozor nad domácností — unaven a jak za poměrů, v kterýchž jsme jej byli opustili, jinak ani býti nemůže, také poněkud nevrlý.

Avšak navečeřev se ve společnosti svěží a hovorné své dcerušky, která ustavičně něco štěbetajíc, nepříjemné myšlenky otcovy rozptylovala, pocítil konečně — večeře byla totiž nad míru chutná — ono zvláštní, spíše však vegetativní nežli duševní uspokojení, jaké má každý zdravý, do umdlení pracovavší a vyhladovělý člověk po uspokojivém ukonejšení hladu, když jest mu zároveň popřáno dle libosti si pohověti.

Byltˇ se vysvlekl a seděl nyní v pohodlné lenošce za stolem, na němž kromě zbytků několikera „krmiček“ stál velký, čtyřlitrový kamenný džbán pravého plzeňského, — a popíjel pomalu „svou míru“ tří litrů. Poněkud zakaboněná tvář jeho v průběhu hovoru s dcerou úplně se vyjasnila. Dle všeho byl již zase „zcela svůj“.

Vrátil se sice domů, jak už připomenuto, nevrlý; ale nevrlost ta nebyla již nevrlostí původní. Pan Stoklasa nemrzel se již na nic a na nikoho jiného, nýbrž sám na sebe a to právě jen proto, že popustiv před tím křehkosti své uzdu, mohl se tak dalece zapomenouti, že dovedl — ovšem jen po několik minut — nejlepšímu příteli záviděti.

Ještě o večeři, když Eliška cosi nehrubě zajímavého vypravovala, o této své křehkosti přemítal. Uznal ji sice s všeobecného stanoviska za oprávněnou; ale že právě on, muž rozvahy, mohl býti nyní právem vřaděn mezi lidi tuctové, mrzelo jej více, nežli kdyby se byl dopustil skutku — řekněme třeba „mírně brutalního“ . . .

Posléze však i tyto myšlenky zaplašeny, a pan Stoklasa zase byl starým Stoklasou, jako kdy jindy. Žvatlal se svou dcerou, vyslechl klidně a trpělivě všechny „kuchyňské klepíčky“, dal si vypravovati i obsah knihy, kterou Eliška odpoledne čtla, a sám pak vypravoval několik drastických episod ze svého mládí, „dokud ještě“, jak sám připomenul, „neměl ani zdání, že bude někdy vrchním inženýrem a přednostou velkého nádraží“ . . .

Dceruška z plna srdce se smála a jsouc v nejlepší míře zahájila posléze obratným odbočením z nejvšednějších kolejí konversace rozmluvu o záležitosti „sladce delikatní“ — o svém nedalekém sňatku.

Při prvním vyslovení jmena ženichova přeletěla sice klidnou tvář páně Stoklasovu lehynká chmura, jakoby si byl mimoděk připomenul nepříjemné intermezzo: ale hned zase zmizela, a vzorný otec hovořil se vzornou dceruškou o „sladce delikatních“ záležitostech skutečně delikatně, jako kdy jindy, a zdál se míti ze všeho nemalé potěšení.

Konečně — právě když pan Stoklasa dopíjel už třetí litr a poslední vlak s drkotavým hukotem vjížděl do nádraží — „došla i tato látka“, a Eliška uklidivši stůl a polibivši otce na čelo, odebrala se do své ložnice, aby se před usnutím pokochala nejsladšími myšlenkami a usnuvši, dala si obrazností předváděti nejluznější sny neskonalého blaha a štěstí.

Pan Stoklasa zůstal samoten.

„Obyčejná míra“ jeho byla již skoro dopita — i on pomýšlel již na spaní; ale přece ještě setrval v dumavém rozpoložení mysli, jaká se při dopíjení „míry“ obyčejně dostavuje.

A mimoděk, ba proti své vůli začal ihned přemítati o zvláštní, nyní jemu samému takořka nevysvětlitelné duševní náladě, v jaké byl vyslechl první zprávu o vyznamenání přítele Hanibala a rovněž tak nevysvělitelných toho následcích.

Nyní naprosto nechápal, jak mohlo se vše tak sběhnouti, jak se bylo právě sběhlo; nechápal, jak se mohl v duši jeho vyhoupnouti jen slabý stín závisti nebo jen nevrlosti nebo vůbec něčeho podobného.

„Ano, ano,“ zamumlal konečně, „takoví jsme všickni. Domníváme se míti sami sebe úplně v moci a zatím podleháme dojmům mnohdy

i nejpošetilejším a začasté námi pouhé slůvko zalomcuje nejinak, nežli vítr málomocným kláskem. Jsme třtiny — přese všechnu svou domýšlivost pouhé třtiny větrem se klátící —“ dodal konečně s uspokojením, jakoby byl pro vše, co zdálo se mu býti před tím záhadným, nalezl dostatečného odůvodnění a vysvětlení.

Po té ještě chvíli setrval v tichém, resignujícím zadumání, načež dopiv poslední zbytek ve sklenici, chtěl vstáti, když kdosi lehce a jaksi nesměle na dvéře zaklepal.

Pan Stoklasa chtěl říci „Vstupte!“ ale připomenuv si, že jest v negligé, rozhledl se dříve kolem, hledaje župan.

Shlednuv župan na nedalekém věšáku, rychle přiskočil, strhnul jej a přehodil přes sebe.

Zatím bylo se klepání opakovalo a kdosi venku drsným, ale přece nesmělým tonem zamručel:

„Račte odpustit, pane přednosto! Mohu vejíti?“

„Vejděte!“ zvolal nyní rozhodně pan Stoklasa, postaviv se do obvyklé vítací posice.

Dvéře vrzly, otevřely se a na prahu objevil se vrchní konduktér, jenž byl před chvílí s posledním osobním vlakem přijel.

„Račte odpustit, pane přednosto,“ opakoval vkročiv do komnaty, „že ještě v tak pozdní chvíli vyrušuji . . .“

„Čeho si přejete? Stalo se něco?“ optal se úsečně přednosta.

„Přináším jen pozdrav a tohleto psaní,“ odvětil konduktér, zvednuv pravici s páně Hanibalovým listem poněkud do výše.

„Od koho?“ optal se Stoklasa zcela lhostejně, sahaje po dopise.

„Od pana Floriana Hanibala,“ zní odpověď.

V klidné tváři páně Stoklasově kmitlo cosi jako leknutí nebo náhlé vzkypění hněvu. Čelo na okamžik zvarhánkovatělo, z očí šlehly dva hněvné blesky a rty se zarputile sešpoulily.

Přes to vše opanoval se aspoň tak dalece, že přijav podávaný list a drže jej zdánlivě lhostejně v ruce, optal se s přízvukem sotva pozorovatelné nevrlosti:

„A čeho pak si pan Hanibal vlastně přeje?“

„Přede vším vzkazuje srdečný pozdrav,“ raportoval klidně konduktér, „a prosí, abyste jej ráčil laskavě co možná brzo navštíviti —“

Právě dopitá každodenní „míra“ plzeňského, po které se pan Stoklasa obyčejně kladl na lože, počala společně s dráždícím výkladem konduktérovým jeviti již mírné své účinky. Panu Stoklasovi bylo, jako by byl ze studené místnosti náhle vstoupil do parní lázně. Cítil, že se mu žene krev, ovšem ještě mírným varem, od srdce k hlavě a přede vším do lící . . .

„Já — navštíviti — pana Hanibala?“ zavrčel nevrle, aniž mu v okamžiku tom napadlo, že pronáší větu, která může v každém, kdo přátelský poměr jeho k panu Hanibalovi znal, zbuditi nemalé podivení, ne-li docela podezření, že poměr ten už snad ani neexistuje.

Konduktér si toho patrně nevšimnul, doložilť zcela lhostejně:

„Pan Hanibal patrně by vám rád ukázal drahocenný present, kterýmž byl vyznamenán.“

Tentokráte nemohl se již pan Stoklasa zdržeti.

„Dobře, dobře!“ zavrčel tonem skoro urputným. „Vím už — vím! . . . A ostatně — —“

Nedokončil. Příkrá slova, kterýmiž chtěl dokončiti, uvázla mu na jazyku.

„Dobře, dobře!“ opakoval pak. „Děkuju vám — děkuju . . . . Můžete jíti!“

Současně pokynul konduktérovi rukou tak výmluvným spůsobem, že konduktér skoro překvapen couvnul ku dveřím a zakoktav obvyklý pozdrav, odešel.

Pan Stoklasa zůstal o samotě.

Několik okamžiků stál bez pohnutí a němě — krev vířila již žilami prudčeji . . . Náhle sebou prudce pohnul a mrzutě zamručel:

„Já — ho navštívit?! Že by mi rád ukázal present, kterýmž byl vyznamenán?! Ne, ne — nikdy, nikdy!“ dodal rozhodně a odhodil přítelův list hněvivě na stůl.

Po té odhodiv župan, počal dlouhými kroky po komnatě přecházeti. Nával mírného hněvu, jenž mu byl na chvíli zpěnil trochu krev, nepotrval však nežli několik minut. Po zakaboněné tváři kmitl lehýnký úsměv; ale přes to mu bylo jako člověku, jenž se byl právě mimoděk kompromitoval.

Z nenadání se zastavil a zamručel:

„Ale Albine, Albine! — Co pak to tropíš? Co pak se to s tebou děje? Což pak jsi dítě nebo — —“

Nedomluvil. Zrak jeho utkvěl na listě na stole pohozeném.

Plíživě popošel ke stolu, sáhl po listě a počal jej na všechny strany obraceti. Adresu přečetl neméně nežli čtyřikráte — ale přece list neroztrhnul, nýbrž položil jej zase na stůl a počal opět přecházeti.

(Pokračování.)

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Sad, jenž na umělé výspě pučí
pod hradem, vod Gurrských u náruči,
v části jedné, nepřístupné jiným,
nejčastěji krále s chotí vítá
a jich lásce úkryt vábný splítá
houštin vonných labyrintem stinným.
Vzácné tamo stromoví a kvítí
zdá se kouzlem zduševněno žíti:
Úponek a svlačců bujné plémě,
hoříc květů stobarvými plamy,
těká po zemi, na stromů témě
zdobnými se vznáší spirálami,

s větve na větev tká lehkou sponku,
posázenou šperkem pestrých zvonků,
z korun stinných, z listů husté směsi
smavě povyhlédá květným okem
a kmen druhý zasahujíc skokem
přes pěšinu věnce ladné věsí.

Všechno plesem bujarým tu hýří
v různém vděku májového kroje:
onde větve červánkem se pýří,
tu je halí sněhu třpytné sloje;
spousta květin ze záhonů týčí
hlavinky své s modrem, nachem, zlatem
jako tlupy krásek trpasličí,
pestřící se karnevalu šatem.

Ale růže králují v té říši
květů nesčetných; běl, červeň jejich
všude vévodí v těch květných rejích,
zevšad pozdravy jich vonné dýší.
Sklánějí se také skvostným lemem
nad okrouhlým onde vodojemem,
z jehož vody uprostřed se vznáší
socha fantastická; její pysk
chrlí vzhůru skvoucí vodotrysk,
jenž pak shora sněhově se práší
a těch rudolístek sbory sličné
rosí v jemné pršce ustavičné.

Avšak nejkrásnější dílo tvoří
růže tam, kde hebounké jich pruty
v živý baldachýn jsou vyklenuty,
který květem nespočetným hoří.
Přiměla je ruka zahradničí,
že jak břečťan kostru z lehkých tyčí
hustě obetkavše se všech stran,
lásce spředly čarokrásný stan.

V této stolístkové jeskyni
statný Valdemar se k nohoum sklání
srdce svého něžné vládkyni.
O koleno její opřen skrání
s pola sedí tu a klečí s pola
na ruku jí tiskna rety vřelé
a v líc, po níž závoj dum se stele,
toužebným jí zrakem patře z dola.
Kněžna zraky zamyšlené klopí,
ale prsty levice se topí

ve králových vlasů rusé vlně,
sklouzají též na šíj láskyplně.
Takový zde obraz manželé
růžím — něžným důvěrnicím — jeví,
jakby jinoch čelo rozchvělé
prvně klonil k noze drahé děvy.

Libý polosvit se vkrádá stěnou
ze květů a poupat upředenou,
chvějící se jemně v dechu vonném.
Vchodem skrýše líbezné je zříti
stromů tlupy malebné, zář kvítí
pod motýlů duhokřídlým sborem
a přes nízké sadu omřížení
jezera tě loudí modré skvění;
po zrcadle jeho pohled těká
za bělavou plachtou do daleka,
odkud zírají sem březní chlumy
clonou par, jak stínem tiché dumy.

V tichém okolí jen slabě zvučí
stálý bzukot přičinlivých včel,
mezi nimiž nemotorný čmel
chvilkami kdes v kalich květu hučí,
a jen vodotrysku jemný ruch
snivým šepotem svým jímá sluch.

K němu posléz knížete a kněžny
přidružil se tichý hovor něžný:

„O čem dumáš, drahá?“

„„Kmit' se duší
noci dnešní sen.““

„Byl vzácný videm
či v něm duch tvůj zvláštní význam tuší?“

„„Byl z té příze obvyklé, jíž lidem
anděl snů ruch zemský pozastírá,
k níž si volně pestrá vlákna sbírá
z říše možnosti a nemožnosti —
prostý sen, jejž slovo kouzla zhostí.““

„Slovo tvé mu spíše přidá vnady.
Sděl jej, prosím.“

„„Že se volně nesu
říší vzduchu nad zemskými lady,
zdálo se mi. Spousta niv a lesů

mizí dole v nedozírno temné
a rej světlých obláčků mi spřádá
jiný kraj ze svojí příze jemné.
Houstnou beránčí ta vzdušná stáda
pod mou nohou, která lehce pílí
přes vlnivý koberec ten bílý.
Zářivá mé pouti kyne meta:
Prostřed větrného toho kraje
za zdí z oblak utkanou, jež hraje
nachem červánků, sad luzný zkvetá.
Znáš to kouzlo tajemné, jímž zdobí
krásný sen své zjevy bezpodstatné:
nech jen snímky zemských věcí robí,
všední tvary skutečnosti matné,
vždy je daří zvláštním čarosvitem,
světel hrou, jíž nezná země tato,
v nichžto srdce, divnou touhou jato,
chví se nevýslovně sladkým citem;
pěvčí obraznost ni oblasť báje
nemá září těch — to předsvit ráje!

Kouzlem takovým sad onen kynul.
A zjev jasný v nadpozemské vnadě
růži zářivou, již utrh v sadě,
otevřenou branou vstříc mi šinul.
Vidina ta divná, anděl světlý,
vznášela se nad plamenným prahem,
jak by útvar mlhy, z moře vzletlý,
chvěl se jitřních nebes žárným svahem,
v zoři, žhoucí svitem drahokamů,
jež naň sype odlesky svých plamů.
A ta růže ve vztažené dlani
velká, krásná, líbezně se pýří
jako nejkrásnější červan ranní,
a dech vůně opojivé šíří.
V lupeny své rosné duši táhne,
jež k ní touhou nevýslovnou práhne.

Chvátám, letím k tomu zdroji blaha,
po květu již ruka chvějná sahá,
dlaň ji chápe již — Tu náhle hasne
anděla i sadu vidmo jasné.
klesám do propasti nedozírné.
Veta po bělostných mráčků stádu,
mračen bouřlivých jen shluky vírné
provázejí mne v tom strašném pádu
s práhu ráje do hlubiny bezdné —
v temno hluboké se pohled hříží —
tma kol kolem — nikde jiskry hvězdné —
jenom blesky chmurami se kříží.

Jenom růže již, dlaň ke rtu zvedá,
v temnotách mi září rajskou těchou,
opájí mne něhou sladkodechou.
Na srdce ji vinu — Leč, ó běda!
do ňader mi vniká osten dravý,
srdcem raněným bol zmítá žhavý;
zděšena teď růži ke rtu vinu —
ohněm žehá jej — a kam ji šinu.
všude osten ukrutný se vtiská,
mučí děsný žár, krev z údů tryská. —

Avšak hle! ta každá krůpěj krve.
jež pod ostnem do propasti slétá.
v pádu mění se: z ní růže zkvetá
rovná půvabem svým růži prvé.
Vzduchem chvějí se ty růže se mnou.
vůkol mne již oblak jasný tkají,
linou ke mně, však teď nežehají,
lichotně mne halí řasou jemnou.
až pak země dopadnuvši v letu,
klesám jako v hebké lože vonné
na houšť jejich: skráň ve spoustě květů
jako v červánkových vlnách tone.
Růžová zář jejich plaší chmůry
kolkolem — vše svítá — ranní zoře
topí vábný kraj ve blesků moře
a líc milená mě vítá s hůry —
tvoje líc to, nakloněná právě
nad mým ložem, kde jsem procitnula —
venku budila se v plné slávě
jitra kníní, květnou vůní dchnula.““

„Sen tvůj pravdy obrazem je z části.
Moje Dagmar perutí snů vzletá
k nivám edenu, své pravé vlasti,
a s nich nosí do temnoty světa
růže nebeské. Mně, hroudy synu,
přináší ty květy serafinů,
z nichž pak line z jitra do soumraku
rosa blahostná do mého zraku,
jejichž vůní v čistém opojení
den můj celý v rajský sen se mění.

Ano! Tebe ve snu eden vítá —
mně však tebou na zemi zde svítá,
tká své čarolesky v moje bdění.
Zde můj ráj: to tiché Gurre smavé.
tento hrad, ten ostrov, tato cela
z růží utkaná, ty vlnky hravé,
chlumy kolem, krajinka ta celá.

Po ní tvoje blízkosť, tvoje láska
svity kouzelné, tak vábné stele,
že jich nechová ve přízi skvělé
ani duhobarvá snění páska.
Někdy myšlenka se čelem kmitne,
že to právě sen; strach duši chytne,
aby skutečnosti drsné tknutí
nepřineslo hrozné procitnutí.

Vari, myšlenko! Jsou skutečností
tyto zjevy rozkošné, ty růže
kolem vůni pozemskou jen hostí.
Ruka vztažená je trhat může
po chuti — též ostny jejich cítí —
do kadeří tvých je mohu víti
v zářný věnec na hlavinku něžnou —
nad čelo — sem ruměnnou — sem sněžnou — —“

Ve hře milostné král ustal náhle.
Kdesi za jezerem, z dalných strání
ozvalo se zatroubení táhlé,
ozvěnou se neslo vodní plání.
Je to rohu válečného hlas.
Někde zbrojnoš na sousedním hradě,
mysl k dumám bohatýrským ladě,
pro potěchu rozhlaholil as
roh ten divoký, jenž syt jsa míru
touhou zařičel po bojů víru.

Mžikem ruka manželova klesla
s čela Dagmary, kam růže tkal,
vzpřímilo se tělo, skráň se vznesla
a sluch jeho bystře naslouchal
rohu toho třepetnému vřesku:
oko zahrálo mu v divém lesku.

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

III.

Během měsíce několikráte naskytla se příležitost k hovoru o významu a potřebě zkoušek divadelních. Že náležitý počet zkoušek a svědomité využitkování času jim vyměřeného jsou pro dokonalý zdar představení nezbytny, odnikud se nepopírá. Spornou zůstává dosud jen otázka, zdaž poměry našeho divadla — i ve volnějším vzduchu nových prostor a přes bohatší disposici prostředků tísněné a obmezované přece ještě shlukem rozmanitých okolností — zdaž nové poměry Národního divadla, proti bývalým, prozatímným zlepšené, onu míru nezbytné umělecké přípravy opravdu připouštějí. U porovnání s příklady vynikajících ústavů evropských namítá se dosti závažných okolností, které na pohled nepřekonatelně staví se v cestu snahám vyšším a přísnějším. Ústav náš má dva cíle, dvojí práci, dvojí souběžnou a za našich dob nesrovnatelnou organisaci, sloučen jsa ze dvou ústavů různých: činoherního a operního. I kdyby nebylo jiných srážek obou různých, nuceně sepjatých interessů, již to, že pozornost vedení roztřišťuje se ve dva směry, dvojí starost, dvojí dohled, je okolností povážlivou. A podobných závad je řada. Malé obecenstvo, jež se rychle vystřídá a častější opakování nastudovaných kusů nepřipouští; v zastancích oborů hlavních personál poměrně nečetný, jehož složení nedovoluje žádoucí mnohdy ušetřování jednotlivců a dopřávání času ke studiím podrobnějším; velký počet novinek, které jedině zajišťují návštěvu, nedílnost místa určeného ke zkouškám atd. činí na pohled provádění dostatečného počtu zkoušek nemožným.

Úvahou tím směrem vedenou došli bychom náhledu málo potěšitelného, že — na ten čas aspoň — není u nás vůbec možno, dosíci vrcholu umění divadelního, pokud se jeví v ladné, dokonalé souhře, onoho vrcholu, na jakém se přední divadla jinonárodní už od času nacházejí, — poněvadž se nám nedostává žádoucích podmínek. Závěrek stejně smutný i jasný, právě tak jasný, jakože dobromyslným sebeklamem, věčným přimhuřováním zraků a schválným přezíráním vyskytujících se poklesků a nedopatření poměry nikdy se nezlepší.

Prozatím nemáme naprosto chuti vrhnouti se v náruč takovému pessimismu. Pravda, že je té chvíle situace u nás uměleckému rozvoji divadla méně přízniva než jinde. Nikde a nikým nebylo však dosud dokázáno, že by se překážkám i úskočnému vlivu okolností nedalo nějak bystře předejíti, že by nebylo lze zauzlující se nitky důmyslně rozvésti a nesrovnalosti, jež hrozí zahnízditi se trvalým, škodným pravidlem, vyrovnati dovedným hnutím ruky. Čtyři měsíce v Národním divadle docela nepřesvědčily o beznadějnosti vyšších požadavků, troufajících sobě

už i na české umění. Ukázalo se leda, že jsme v novém domě ve všem všudy na začátcích a že bude třeba pro zvláštní poměry vypozorovati a znenáhla ustanoviti zvláštní řád, abychom se na konec ve výsledcích šťastnějším vrstevníkům jinokrajným přece vyrovnali. Právě, že nám je nesnesitelna myšlenka, že by naše umění mělo zůstati zakleto na jistý nepřekročný stupeň popíratelné dokonalosti, neustáváme vraceti se vždy znovu a znovu k oněm podmínkám rozvoje, dokazovati jich nezbytnost a usilovati, aby byly zjednány a podle potřeby upraveny. A kdyby na krásně obecenstvo bylo nejvýš spokojeno se stavem věcí, jaký zavládl, kdyby skutečně ve hledišti nepociťovala se touha po neustálém zdokonalování provozované hry: na jevišti a za kulisami nikdy nesmí nabýti vrchu pohodlná, líná, neplodná spokojenost. Nynější platný řád, podle něhož se představení vypravovalo o několika málo a snad ledabylých zkouškách, měl jistě své úspěchy. Mnohý večer dobře pobavil obecenstvo, aniž předcházelo více nežli čtyři nebo tři zkoušky. Ale vždy sluší uvážiti hledisko, s jakého se díváme. Shovívavý divák nenalezl snad výtky, méně shovívavému napadlo snad desatero míst, jež by byl podrobil nové zkoušce, a ještě přísnějšímu bylo dokonce nad dvaceti zakroutiti hlavou. Ve způsobu nazírání na díla umělecká a vnímání jich jsou stupně, jako v hodnotách uměleckých. Proto je jasno, že by osm zkoušek mělo skvělejší výsledek, než měly čtyři.

Záleží ovšem i na způsobu, jakým zkoušky se odbývají. Režisér, který nemá ani zkušenosti, ani fantasie, ani nápadu, ani myšlénky, který nevidí než co se děje, a slyší jen co slyší, který nepřichází do zkoušky s hotovým prostudovaným plánem kusu v hlavě, podle něhož by podřízený apparát tak dlouho rovnal a přesunoval, až by obrazu předpojatému odpovídal, takový režisér učiní nejlépe, obmezí-li počet zkoušek na míru nejskrovnější, neokrádaje marně účinkující o čas drahocenný. Při tak duchaprázdné režii je arci těžko pochopiti, že by po odbyté zkoušce čtvrté také pátá ještě k něčemu byla. Nadaný a zkušený režisér vidí však v duchu svém scénu plnou postav, které vedle a v pozadí účinkujících ten který kus zároveň a vzorně odehrávají a činnost jeho záleží v tom, že neustále porovnává a opravuje a nejnepatrnějších poklesků a odchylek od živě postřehovaného ideálu nepropouští. Má vid i sluch nad míru čilý a bystrý a je v odkrývání chybiček nevyčerpatelný. Jemu sebe větší počet zkoušek není přílišný; kdyby šlo po jeho, neměly by zkoušky ani konce. Když před lety Městské divadlo vídeňské podruhé za ředitelství Laubeho Antigonou se otvíralo, se slečnou Veverkovou v úloze titulní, odbývány po celý měsíc napřed dnem i nocí přísné zkoušky. Starý bručivý Laube u svého ředitelského stolku byl neúmorný, leč i neuprosný. Krásnou a právě v Antigoně nejvíce vychvalovanou krajanku naši peskoval neunavně, ale s láskou i výsledkem. Na jedné zkoušce vrátil pyšnou tragédku s jediným veršem prvního výstupu dvanáctkráte za kulisy, nežli vyhověla dokonale jeho ideálu. Počínání nezcela odpovídající pravidlům galanterie. Avšak umění — jak známo — „nezná pohlaví".

Že má důkladná divadelní zkouška své fysické a snad společenské nepříjemnosti, kdož by popíral! Která práce je bez potu a únavy, která *společná* práce bez mrzutostí? Dávno minuly časy, kdy život herců po-

važován za rajsky pohodlný, příjemně nečinný, sladce povalečný a věčně bezstarostný. Spřáhnouti mnoho hlav a smyslů pod jediné jho, neobejde se nikdy bez třenic a skutečných i domnělých ústrkův. Ale malicherných ohledů osobních při pořádání scény dbáti nelze. Je starostí jednotlivcovou, kterak uchrániti osobní platnost uvnitř neústupných čar celkového rámce. Ješitnost, domýšlivost, sebevědomí a často i nejlepší vůle utrpí dosti citlivých úrazů, ale komu svěřeno vedení celku, nesmí ohlížeti se po drobných bolestech jednotlivců, jako generál v čele bojující armády nemůže vzdychati s raněnými a umírajícími. Je-li ředitel, režisér či autor jakožto pořadatel schopný, vycítí to členstvo za krátko a znenáhla vpraví se chtěj nechtěj v trpký, však nezbytný řád discipliny. Snésti výtku a podrobiti se bystrému imperativu bývá za těžko ve společnosti nedůvěrné, lehčeji v kruhu kolegiálním a aspoň na oko přátelském, jaký členstvo divadla vždy tvoří. Není-li pořadatel schopný, zajisté jej osud za krátko smete s povýšeného místa, kde nějakou dobu z dopuštění náhody nepovolaně se nadýmal.

Naléháno-li poslední dobou odevšad důtklivě na konečné stanovení a zavedení nějakého určitého, právoplatného a našim poměrům uměleckým i technickým přispůsobeného řádu zkouškového na Národním divadle, nebylo při tom nikterak předpokládáno, že by podobný úmysl neshodoval se s intencemi ředitelstva. Ředitelstvo požívá obecné důvěry, ale ředitelstvo se nenarodilo na ohnivzdorném podiu Národního divadla. Jest mu prve propracovati se spoustou hotového, nahromaděného materiálu, proniknouti ustálené, sestaralé, zakysalé poměry, obyčeje, návyky, ctnosti a neřesti zákulisní, poznati veškeré laiku nedohledné kličky a háčky administrativního i uměleckého stroje, nahlednouti v tajemné podrobnosti divadelní praxe, prve než bude lze odhodlati se k nějakému většímu, závažnějšímu činu reformy. Převratné ruce bude přemáhati odpor na všech stranách a proti tomuto odporu, nechť si vychází odkudkoli, namířeno je hlavně publicistické harcování, podnikané v uměleckém zájmu divadla.

Na dosavádní libovůli, která ponechávala zcela nahodilostem repertoirním, vypravena-li novinka o pěti či — o dvou zkouškách, nesmí se v Národním divadle přestávati. Každý dům má svůj domácí řád a řád divadelní nesmí se obcházeti jen několika paragrafy, čelícími k obmezení osobní svobody obecenstva, a leda snad k uhájení zákulisní mravopočestnosti, nýbrž musí obsahovati i slušnou a dobře uváženou i promyšlenou řadu příkazů artistické techniky. Jakési schema denního pořádku, spracované podle potřeb a nabytých zkušeností, se zřetelem na prospěchy operní i činoherní. Třeba sestaviti pevnou kostru denní práce, jasnou aneodpustnou, kterou bez ohledu na všední, běžné události i možné nepředvídanosti respektovati sluší. Tak nabude apparát chodu pravidelného a — spolehlivého. Co nejméně příkazů budiž zůstaveno libovůli a kde jen možno, buďtež přesně a trvale uzákoněny. V určitosti, neodvolatelnosti a železné spravedlnosti zákonů leží tajemství zdravé discipliny, nikoli v brutálním zneužívání moci. Tím spůsobem lze doufati, že napraví se konečně dvé kardinálních vad v denním pořádku našeho ústavu. Bude ustanoven *minimální počet zkoušek, bez jakého se hra za žádnou podmínkou nesmí vypraviti před obecenstvo*, a bude uzákoněn *pevný řád,* jenž zamezí, aby se směry obou pobočních

ústavů, činoherního a operního, jakkoli protínaly, jenž *nedopustí, aby vzájemně mohly sobě překážeti.*

Libovůle, opřená o pouhý rozmar a hýčkavou náladu, je znakem všeho ochotnictví. Naproti tomu povinnost poutaná a řízená určitým zněním uznaného zákona vyznačuje opravdovost.

Otázek, které vybízejí ku přemýšlení a zdají se volati po nápravě, hlásí se ovšem více.

Nečetný personál! Zůstaňme při činohře. Ovšem, ne tak četný, jakým vládnou velká divadla, vystavená jen pro činohru a denně i výhradně ji pěstující. Vypočítavá ekonomie dovede však získati mnohou výhodu. Z pravidla vyskytá se u nás činohra ob den na jevišti. Je-li personál o polovici slabší než jinde, uloženo mu náhradou i práce o polovinu méně, a poměr je tedy nezměněný, jsou-li jinak okolnosti repertoirní a osobní stejné. Řekněme, že má některé jiné divadlo výhodu dvojnásobného obecenstva. Může dáti kus na ceduli desetkrát, který my smíme dáti na řadu jen pětkrát. Tím získává ono divadlo na čase a může jej vynaložiti na dvojnásobný počet zkoušek. Ohromný zisk na jakosti nabízeného uměleckého zboží. Výhoda jinozemských poměrů! Mohli bychom si zoufati, kdyby v tom nepozvedl se za psacím stolkem divadelní kanceláře duch umělecko-hospodářský, nepohladil si dlouhou, moudrou bradu a nepronesl upokojující slova! Počet dobrých zkoušek ovšem rozhoduje o umělecké hodnotě představení. Kdo může podniknout více zkoušek, může lépe hráti. Nám arci nedovolují poměry stejně často opakovati představení, ale dobře-li si protřeme oči, poznáme, že máme vlastně dvakráte tolik času co oni. Ob den se hraje, ale i ob den *nehraje.* Kdež jest určeno, že by měla činohra každý druhý den prospat? Pravda, že patří den opeře, ale jen co do místa. Nic jinak.

Vidno, že vhodnou, ekonomickou kombinací poměrů časových i místných lze dosíci ohromných výhod, podle analogie formulí mechanických, kdež namnoze nedostatek síly nahražován bývá nákladem prostoru i času. Upravení a důmyslné využitkování panujících poměrů je úkolem divadelní správy a patrno tedy, že dlužno předpokládati u ní jistý organisatorský talent.

Sem spadá též ekonomie uměleckých sil, ekonomie personální. Jeť u divadel oblíbena šablona. Rozdělování úloh odbývá se velmi pohodlně. Pánům A, B, C připadnou vždy úlohy hlavní, pánům X, Y, Z poboční. Snad jsou pánové A, B, C umělecky zralejší, dokonalejší. Buďsi. Ale všecko má meze, i studování úloh. Mělo by se přece uvážiti pravidlo, že není nejpřednějším umělcem, kdo hraje *největší počet* úloh, nýbrž kdo úlohy své hraje *nejlépe.* I nejvydatnější talent se upachtí. Nejen ekonomie, i důležité ohledy vychovávací doporučují povolati časem pány X, Y, Z na místa první. Takový pochod usnadní studování několika kusů zároveň, připravování na delší dobu napřed a tudíž průpravu důkladnější. Zároveň vzroste umělecká potence personálu, neboť zaměstnáváním se budí a tuží síla, nikoli odpočíváním. Vzájemná řevnivost umělců na ústavě vyplývá z ušlechtilé ctižádosti a bývá výkonům jednotlivců ku zdraví. Velmi nezdravo však bývá, učiniti ji vodítkem a pravítkem při rozdělování úloh. Není hanbou velkého umělce hráti úložku malou vedle slabšího kollegy v úloze větší, ale hanbou bylo by, kdyby

hrál malou úlohu špatně. Ten systém věru není nejlepší, podle něhož vždy v pondělí rozdá se nový kus, určený pro sobotu, a vždy s pány A nebo B nebo C v čele a pány X, Y, Z v pozadí. Tak každých osm nebo čtrnácte dní. Za rok činí to třeba dvacet nových, velkých úloh pro pana A, jež navyknou i umělce výborného zrna povrchněti a nedbati, co zatím pro rozvoj talentů X, Y, Z ničeho neučiněno.

Není pochyby, že mikrokosm zákulisní je jedinou velkou sítí křižujících se interessů členstva s požadavky celkového prospěchu. Držeti ony osobní nitky dovedně od sebe, aby se nikde na škodu celku ani nevypínaly, ani neproplétaly, je úkolem těžkým, však hodným řiditele — diplomata.

Václava Brožíka „Odsouzení Jana Husi.“

Malba historická nečítá dnes mnoho vřelých pěstitelů a zastanců. Navštivme veliké výstavy umělecké a seznáme, že obrazy historické a také náboženské tvoří velice nepatrný zlomek veškeré produkce a zase mezi nimi pořídku nalezneme dílo, jež by ve všem vyhovovalo. Francouzové raději uchylují se k látkám biblickým a klasickým, anebo vyhledávají si z dějin domácích výjevy bez značného významu, jen toho dbajíce, aby látka zvolená byla malebná a pokud možno též zevně skvostná. V Německu spokojují se pouhým genrem historickým. Umělci sami omlouvají tento zjev nedostatkem zakázek, ano někteří výtvarníci a theoretikové dokonce upírají malbě historické nejen všeliké budoucnosti, ale také každé oprávněnosti. V očích jejich zdají se realistické zásady současného umění výtvarného býti s malbou historickou naprosto neslučitelné. Namítají: kterak prý možno malovati výjev dávno minulý, jejž nikdo z nás nezřel v době, kdy nedostává se již původní scenerie a nad to ráz, lidí buď na dobro, aneb aspoň v podstatné části se změnil. Ale v této námitce nezní již zdravý realismus, nýbrž čirý naturalismus.

Malbu historickou nelze prostě zamítnouti a k podobnému odsouzení nevystačí ještě důvody, o jejichž zásadách dosud ani platně rozhodnuto není. Její podstata jde mnohem hloub, nežli aby z příčin výlučně formalních směla býti naprosto z oboru výtvarného umění vymazána: jeť jejím vznešeným úkolem vychovávati národy, jako malba náboženská vyučovala lidstvo. Však daleko lépe nežli všechny výv ody theoretické vyvracují podobné námitky vzorné výtvory historické malby samy. Dnes arci jich pořídku, ale beze sporu k nim náleží poslední výtvor štětce Brožíkova.

Čeští umělci literarní a výtvarní se zřejmou zálibou rozevírají knihy dějin našich a z nich čerpají látku k románu, dramatu, neb obrazu. Ještě, kdy mezi umělci v Čechách zrodilými ani ono silné uvědomění národní se nebylo zakotvilo, jaké dnes v celé české obci umělecké žije, byla již historie česká jejich pramenem. Zřídlo toto nevyprahlo do dnes, aniž seslábla vnada a vábivost jeho. Ovšem, co dosud u nás na této roli bylo vykonáno, jen nejvýš pořídku povznáší se nad hladinu prostřednosti; není zde děl naprosto mistrných, velkého stylu, nebo monu-

mentalních, ale vespolek tvoří přece aspoň určitě viditelnou stuhu proplítající se veškerým novým uměním českým. Z prvu malují — v duchu své doby — Tkadlík, Führich a j. výjevy z dějin českých svatých; ssv. Vojtěch, Vácslav, Jan vždy nově se vyskytují. K nim postupem času přidružují se scény ozařované mihotavým světlem romantiky: K. Hellich, A. Lhota, K. Javůrek, F. Čermák nejdou však dále, nežli k době Lucemburků a výběr látky z dějin českých pro Machkovu Kroniku a pražský Belveder karakterisuje v tomto vzhledě pole české malby historické nejvýš případně.

Doba husitská, nejskvělejší epocha českého středověku, volky nevolky byla pominuta. Jen drama české mělo dosti odvahy předvésti nám dvě postavy historické lidu tak drahé a milé, mučeníka kostnického a nepřemožitelného jeho mstitele; román a malířství české dalo se předstihnouti Němci. Znajíce dobře příčiny toho zjevu, nedivíme se, a stojíce před obrazem Brožíkovým nelitujeme. Aby bylo mohlo vzniknouti dílo tak veliké, kde vše slučuje se v jediný pevný, ušlechtilý a v mnohém ohledu vznešený celek, aby mohl povstati obraz velikosti a významu předmětu svého důstojný, k tomu nutně bylo potřebí nejen mohutného talentu, ale také obsáhlých prací přípravných ne pouze jednotlivce, ale celých pokolení.

Malíř historický není bezvýminečně nucen otrocky přidržovati se vypravování kronikářů, jeho vědomí umělecké jej povznáší nad pouhého nevolného illustratora dějin, ale také nesmí si počínati při zpracování látky své s onou svobodou a širokou volností, jako básník epu, dramatu nebo románu. Jeho stanovisko nalezá se mezi oběma, ale přece blíže přísné pravdě dějin. Vyžadujeme od něho historické správnosti v celku i podrobnostech, ale přece mu ponecháváme tolik volnosti, že může tvořiti dle vlastního vnuknutí, děje-li se tak v rámci doby. Kde podobizen není, jest úkolem umělcovým vytvořiti nové hlavy, jež svým útvarem a výrazem přibližují se našim o nich představám, ale zároveň musí býti schopny činů, jaké vykonaly osoby historické. Zde proniká se realismus a ideal na vzájem a jen společné tvoření obou dospívá ku zdárným výsledkům.[1]

Hlava Husova na obraze Brožíkově sem neméně náleží, nežli podoby předních kardinálů, císaře a zemanů českých. Realismu moderního umění nevyhovuje měkká, více idealní, než z půdy skutečnosti a pravdy historické vyrostlá líc zastance nejsvětějších práv člověka. Příliš kladen v ní důraz na vznešenost, prostotu a idealnost mysli; plamenného kazatele, neohroženého reformatora zapomněli. Brožík právě tyto poslední vlastnosti ve tváři Husově silněji vyznačil. Jeho Hus proto snad prvním okamžikem cize překvapuje, ale bezpečněji než kterýkoli jiný stojí na pevných, jistých základech.

Brožík vyvoliv si m. Husa za hlavní osobu svého díla a zachytiv právě moment vynesení rozsudku smrti na rozměrné ploše obrazu, dokázal tím nově a spůsobem opravdu skvělým eminentní smysl pro historickou malbu monumentalní. Hledaje výjev veliký, významný, všech nejdůležitější a malebný zároveň, zastavil se při odsouzení. Projděme jen historii pře Husovy na koncilu kostnickém se stálým zřetelem ku požadavkům malebnosti! Hus v žaláři nemůže býti nikdy předmětem veli-

kého obrazu historického; snad by mohla vzniknouti zde postava v pohybu a výrazu hluboko jímající, ale nic více. Žádný moment z četných výslechů „českého kacíře" nebyl by vyčerpal ani význam Husův, ani jeho duševní převahu nad soudci, ani by jasno nebylo, jak tragicky pře jeho se skončí. Náležité vyjádření, vlastní jádro bohoslovné disputace leží kromě toho zcela mimo možnost malířského umění. Odsvěcení Husovo, jež po přečtení rozsudku následovalo, byl výstup tak brutalní, že štětec se vzpírá výjev bezuzdné a bezohledné rozvášněnosti na plátno přenésti. A kdyby ani toho nebylo, talent Brožíkův netíhne nikdy ku scénám prudce pohnutým, nebo dramaticky rozrušeným, a z podobných také důvodů, znaje meze svého nadání neméně než hranice umění malířského, nemohl umělec vykonání rozsudku zobraziti. Pro Brožíka zbýval tedy jen okamžik, kdy biskup concordienský ze středu kardinálů povstal, aby přečetl ortel smrti dávno již uzavřený.

Současné zprávy výslovně vytýkají, že zasedání sněmu dne 6. července 1415. bylo nejčetněji navštíveno a kathedrála kostnická členy koncilu, dvořany, komonstvem císařským, zemany a zvědavci byla přeplněna. Brožík, který ve scenách postavami bohatých velmi si libuje, dovedl tentokráte zálibu svoji podříditi pravému taktu uměleckému. Nešlo mu zde o to, aby ohromné masy nejrůznějších lidí rozvinul před zrakem divákovým, ale dobře cítil, že má-li obraz jeho tvořiti skutečně dílo historické velkého slohu, musí z účastníků jen tolik vybrati, mnoholi třeba k úplnému vyjádření zvoleného předmětu, tak aby v nich obrážel se nejen význam děje, ale aby též předmět podán byl bez citelných mezer a zároveň bez jednotvarných opakování.

Všechen jejich zájem přirozeně sestředuje se k Husovi, který osamocen v jednoduchém černém rouše kněžském stojí poněkud v pravo od středu. Také všemi uměleckými prostředky snažil se umělec tuto postavu jako hlavní vytknouti: komposicí i barvou vyniká mučeník kostnický jako významný střed celého obrazu. Jestli mu bylo kde vytýkáno, že předčitatele rozsudku, ani okolí si nevšímá a jako v extasi nad přítomnost povznešen produševnělý zrak vzhůru pozvedá, jest výtka taková docela nesprávná. Brožík zajisté dobře znal aspoň ve hlavních rysech historické líčení onoho zasedání, kde určitě se vypráví, kterak Hus, chtěje se opříti nepravdám proti němu pronášeným, na rozkaz arcibiskupa milánského žoldnéři k mlčení byl přinucen, a pak po celý čas čtení k nebesům se modlil.

Druhou po Husovi nejdůležitější postavou musel býti předčítatel. Také on stojí tváří k odsouzenci obrácen; ale v nádherném svém rouchu z bělostného atlasu jakož i pohybem i výrazem tvoří významnou protivu k prostému zjevu pražského kazatele. Povznáší-li Hus ducha svého od věcí pozemských, jimž tělem jen na krátko ještě náleží, k nebesům v tiché oddanosti, tož plane stařecká tvář biskupa concordienského, jež prý nynějšímu arcibiskupu pařížskému Guibertu silně se podobá, nízkou, prudkou a nesmířitelnou zášti ku smělému reformátoru. Oba stojí v jedné čáře; přímo proti sobě je umělec postavil. Ale se zevními osudy Jana Husa na sněmu kostnickém nerozlučně jsou spojeni ještě císař Zikmund a věrní přátelé mistrovi, čeští páni; jim muselo býti vykázáno místo významu jejich přiměřené. Proto postavil Brožík v němém žalu po-

hříženého pána z Dubé a k němu se nakloňujícího Jana z Chlumu plnou šířkou mohutných postav do popředí, poblíž toho, jejž tak vřele milovali. Jim náleží právem toto vynikající místo v komposici; na výmluvný výraz mužné jich sympatie k mučeníku musel býti náležitý důraz položen, jednak aby v širokém proudu smrtelné zášti a odpovědného nepřátelství ostatních hlav zazněla určitě také struna smířlivější, jednak jimi naznačuje umělec následky, jaké výnos koncilu v Čechách vyvolal.

Císař, jak důstojnosti jeho přiměřeno, usedl na trůnu skoro prostřed obrazu, obklopen hodnostáři říšskými. Ale i vnitřní důvody vedly umělce k tomu, aby Zikmunda posicí i nádherou zjevu silně vyznačil: jeho chování se ve při Husově, kterou svým věrolomným jednáním, jež v celém jeho vzezření se jeví, ku tragickému konci přivedl.

V levo sedí za biskupem concordienským přední kardinálové a hodnostáři církevní, v pozadí vyniká na vyvýšeném trůnu předseda sněmu, šedobradý Jan z Brogni, v levo za Husem hlavy nepřátelských kněží českých. Ač těmito postavami obsah, přítomný i budoucí význam děje ve hlavních rysech umělec vyznačil, uznal ještě potřebu celku připojiti náležité pozadí a usadil v kůrové lavici mezi sloupy řadu mnichů, jimž co do síly karakteristiky a hloubky výrazu žádné z dosavadních děl Brožíkových ani z daleka se nerovná. Naprostá společnost a soustředěnost zájmu, jediný střed, k němuž zraky a zášť jejich se obrací, podmiňuje do jisté míry příbuznost výrazu. V tom spočíval pro Brožíka největší kámen úrazu, bylo nebezpečí, že čemu komposicí a barvou se zdarem se vyhnul — opakování a jednotvárnosti — tomu zde neunikne. Pokud síly umělcovy stačily, vše učinil, aby toho se vystříhal. Ve tvářích postav popředí, kde inteligence sboru v plném osvětlení se nalézá, tlumil rozvášněnost a zlobu, ale v přítmí pozadí, v obličejích nižšího kněžstva, které v Husovi vždy osobního nepřítele vidělo, rozpoutal výraz zuřivosti a nenávisti. Tato řada poprsí bezděky upomíná na chor antické tragedie a účel její jest také příbuzný. V ní má vyznívati základní a vše přehlušující ton ovládající jednání sněmu, v ní zračiti se má, že ortel smrti diktovaly ještě jiné pohnutky, než důvody nezkaleného rozumu. Brožík pilně šetřil všemožné rozmanitosti ve výrazu těchto hlav, a různost v pohybu těla, v akci paží, v náklonu hlav zapuzuje jednotvárnost dojmu.

Že V. Brožík dnes náleží k prvním koloristům, že vládne štětcem mistrně, že v malování látek pořídku kdo se mu vyrovná, jsou okolnosti stejně známé, jako nepopíratelné. Srovnáme-li barvy jeho *„Poselství“* s *„Husem“*, postřehneme rozdíl přímo překvapující a kdo viděl na př. Munkácsyho *„Krista před Pilátem“*, pozná školu, kterou Brožík od té doby prodělal. Českému umělci zbylo z let dřívějších v tomto ohledu jedno, nejvýš dovedné podání látky; je-li v tom pokrok, jest dojista jen ve zvýšené technice, neboť ku dřívější smělosti Brožíkova štětce přidružila se dnes ještě elegance, která však nepozbývá jadrnosti a rázu opravdovosti. Barvy pak získaly dvojím směrem: nabyly nejen lesku a svítivosti, ale i hloubky a síly. Jeho třpytnou běl, ráznou červeň nebo modř nedovedeme srovnati se žádnou jinou paletou, nežli M. Munkácsyho. Jen v tom se liší od svého vzoru, že častěji užívá modře lomené a mírné hnědě. Neprozračnost a tíha stínů hlavních a vržených, jaká některé předcházející obrazy Brožíkovy poškozovala, zdá se, že při *„Husovi“*

jest menší, aspoň nelze popříti opravdovou snahu umělcovu této vady se zhostiti. Práce Brožíkovy často postrádaly pozadí, poměr mezi tonem popředí a partií zadních nebyl vyrovnán, barvy v předu byly příliš jasné a ostré, v pozadí příliš tmavé a těžké, scházel přechod, nebylo vystupňovanosti. *„Hus“* i tu značí pokrok. Není tu sice přílišné hloubky perspektivní, ani veliké volnosti prostoru, ale patrno, že za vlivu mistrů nizozemských nastupuje místo neprůhledného stínu mírnější polostín i s účinnými efekty přísvitu. Z těchto příčin nabývají nejen postavy přední překvapující plastiky, jejíž přirozenost zdařilá kresba a ráznost karakteristiky silně zvyšuje, ale také hlavy v pozadí, zejména při náležitém stejnoměrném osvětlení, vystupují určitěji z masy stínu.

Kdo v hlučícím rozruchu, prudkosti a nevázanosti pohybu hledá podstatu malby historické, kdo myslí, že účelem jejím jest zobrazovati scény nejvýše bouřlivé a rozpoutané, toho arci dílo Brožíkovo uspokojiti nemůže, ale ovšem jest ještě otázkou, zdali skutečně jest jediným úkolem jejím předváděti jen výjevy takového rázu. My nepoměrně výše ceníme význačnost a velikost momentu, jeho váhu historickou, jeho obsah světodějný a vše to zde jest. Pokládáme také za nemalou přednost Brožíkova *„Husa“* onen veliký, vznešený rys, který v celkové komposici i v jednotlivostech obrazu, v posici postav, v jich seskupení a výrazu, všude jest zřejmý. I zběžný rozbor díla ukázal, že Brožík neponechává tvoření své zvůli náhody, naopak že pro každou linii, pro každou postavu má svoje důvody. Díla opravdu veliká nevznikají ani ve snu, ani snad jen ve šťastné chvíli nálady, ale vždy jsou plody pravidelného a vážného chodu myšlenkového. Jejich první idea zrodila se v okamžiku, ale jejich provedení obsahuje výsledky opravdového přemyšlení.

Soud náš v mnohém odchyluje se od posudků cizích, zejména francouzských a německých a jsme si toho vědomi, že na prospěch díla samého. Přednosti kresby, modelace, barvy, kolority a techniky uznávají také oni, některé poklesky a nedostatky hlavně v perspektivě vzdušné i časové přiznáváme, ale ani Francouz ani Němec nedocení dojista komposici celku a karakteristiku. Příčiny toho leží na snadě. Před obraz historický nesmíme předstoupiti nepřipraveni, vypravujeť jen onomu, kdo nejméně tolik známostí dějepisných má jako umělec sám. Tu jest Achillova pata malby dějepisné. Není to vada její, poněvadž není s to se jí vyhnouti, jest to jen vrozená slabost. Na základě své znalosti děje buduje pak umělec obraz, rozvrhuje komposici, vybírá a karakterisuje postavy, jichž k vyjádření celku potřebuje, a zase jen pomocí podobných vědomostí historických můžeme vniknouti v duši díla. Bez nich není správného posudku. Jsou-li povrchní neb nedostatečné, bude takové též ocenění obrazu a největším hříchem oproti umělci přece jest jej nedoceniti. *K. B. M.*

Vlasť.

Cyklus obrazů v Národním divadle v Praze od *Mikuláše Aleše.*)

Napsal Karel B. Mádl.

Ve chrámu, jejž národ český umění dramatickému jako vznešený pomník svých vysokých cílů a snah kulturních zbudoval, spojily se všechny uměny ve společné ušlechtilé snaze a vzniklo dílo, jemuž jasně všady vtištěn ráz monumentálnosti. Architekt jeho, již od počátku plastice a malbě vykázal pole rozlehlá a tím podal první podnět k oněm velikým úlohám, o jejichž rozřešení mladé umění české se zdarem tak rozhodným a mnohoslibným se pokusilo. Máť dojista architektura onu vznešenou úlohu spojovati ve klínu svém uměny ostatní a ve spojení s nimi dospívá pak k výšinám monumentalnosti. Kdyby z příčin jakýchkoli příležitost, jaká při budování Národního divadla pro rozvinutí sochařských a malířských sil českých ve velkém slohu se naskytla, byla opomenuta zůstala, kdo dovede říci, mnoho-li času a zápasů bylo by třeba, než-li by výtvarná umění česká dospěla k výši, na jaké se nám při Národním divadle jeví!

Při všech přednostech, jakými malebné vyzdobení prostorů Národního divadla vyniká, slušno uznati, že foyer tvoří skvoucí středisko ba vrchol všeho; zde malíři pochopivše intence architektovy a význam budovy vytknuli si daleko vyšší cíle, než pouhé dekorativní okrášlení ploch. Svým myšlenkám dovedli dáti výrazu sourodého zobrazivše velikou myšlenku velikými rysy. Malby foyeru na stěnách, lunetách a polích stropních tvoří vznešený, jednolitý celek umělecký, který svým širokým, přímo monumentálním pojmutím staví se po bok nejpřednějším výtvorům, jež v podobném oboru doba současná vytvořila. Soud tento, který snad okamžitě nemírným se zdá, nevzniká v nás prvním dojmem, ale vzrůstá a sílí studiem maleb, opodstatňuje a zdůvodňuje jej náležité vhloubání se v myšlenku základní a ve způsob tvoření umělců.

Umění jest zasvěcena budova a na třech polích stropních rozvinuje *Fr. Ženíšek* před námi život jeho: *Úpadek, Vzkříšení a Zlatou dobu.* Prameny, z nichž umění stále nové síly a popudy čerpá, *báj, život, dějiny, zpěv,* vyjádřili umělci na čtyrech obrazech nástěnných. V těchto již zaznívá jasným tonem, plným přesvědčivé síly, nevyvratitelná zásada, že pravý vzlet umění jen na podkladě ryze národním jest možný, že umění české jen z českých bájí a dějin, z českého života a zpěvu posily na dráze ku zlatým výšinám čerpati musí. Ale v cyklu lunetovém, kde k této myšlence ještě ta přistupuje, že tento chrám uměn český lid stavěl, že vlasť celá naň přispívala, došla idea národně-česká vrcholu.

Již pouhou volbou látky, jež vždy tvoří podstatný základ karakteristiky umělecké otvírajíc nám vnitro původcovo, vystupuje před nás individualita dokona osobitá, na vlastní půdě stojící, umělec, který u vědomí vlastní síly pohrdá kráčeti drahou pohodlnou, bráti se cestou vyšlapanou. Celý jeho život myšlenkový, veškeré zásady umělecké příčí se pomyšlení, že by motivy konvencionelní za podobných příležitostí

*) Čtrnáct fotografických listů. Úvod napsal Fr. A. Šubert. V Praze. Nákladem Mikuláše Lehmanna, c. k. dvorn. uměleckého závodu. 1884. Př. fol.

bezpočtukráte opakované, staré pojmy a ideje jen v novou formu měl přenésti. *Mikuláš Aleš,* původce cyklu lunetového, v základní myšlence projevuje duševní samostatnost úplně neodvislou od běžného širokého proudu, který dle potřeby zatáčí ve stranu, jíž mu měnivá moda doby vykazuje. K této vlastnosti pak, která přes všechnu zevní nehotovost a nevytříbenost jméno Alešovo na čestné místo v novém umění českém staví, přistupuje neobyčejná ryzost myšlenky.

Aleš přistoupil k úkolu s opravdovostí a vážností uměleckou, jež nesmí býti nikterak podceňována. Program konkursu v rysech zcela všeobecných vyžadoval „motivy v myšlenkové souvislosti s povšechnou činností divadelní, provedené v karakteru slovanském“. Z tohoto širokého požadavku vznikly přirozeným chodem myšlenek obrazy nástěnné a stropní. Aleš však uvědomiv si dále, že divadlo naše celý národ český budoval, že tužby veškerých vlastí českých zde vtěleny jsou, že chrám tento posvěcen jest umění českému, propracoval se k pojmu vše toto uzavírajícímu. *„Vlasť“* česká dle soudu umělcova — a jediného hlasu není, který by tomuto závěru se opíral — měla největší právo nalézti viditelného, uměleckého výrazu v jedné z nejpřednějších prostor Národního divadla.

M. Aleš jest umělcem ryze českým nejen svojí látkou, ale hlavně spůsobem, jakým ji pojímá a kterým ji vyjadřuje, a jest-li který výtvor českého umění ze srdce národa českého vypučel, jeho duchem zmohutněl a zrostl, jest to bez odporu cyklus *„Vlasť“*. Nejen že tvůrce jeho zachoval sobě odůvodněnou neodvislost u volbě látky, ale projevil též původnost měrou ještě daleko vyšší v pojmutí jejím a přenešení ve formu malebnou. Učené a vyumělkované alegorie krajů české vlasti byly talentu Alešově nejméně vhod; hlavou a duší jeho procházela veliká, heroická minulost rodinné země, zpomínky zápasů s loupeživým nepřítelem do Čech se deroucím, bojů se škůdci domácími, pověsti ze šeré dávnověkosti, báje národní, jež oživují krajiny naše, a proživ, promysliv a procítiv vše vytvořil vznešenou báseň — *„Vlasť“*. Velikou, ušlechtilou básní jest cyklus Alešův, básní národní v plném slova toho smyslu. Z prvků v duševním životě národa českého uložených vypučelo toto epos a jeho zevní forma, jeho postavy zrodily se zase jen na základě názorů národně českých.

Plochy lunet, jež architekt malíři vykázal, jdouce řadou podél čtyř stěn prostor uzavírajících vyžadovaly nutně, aby umělec předmět svůj v cyklu rozvinul a vyjádřil. Pouhý pojem cyklu již vyslovuje karakter této formy umělecké. Neznačí jen pouhou řadu obrazů shodných zevním útvarem a příbuzných základním motivem myšlenkovým. Podstata cyklu leží mnohem hlouběji. Vyžaduje ovšem v první řadě jednolitosti idey základní, společnosti děje a myšlenky, které umělec postupně v různých po sobě následujících momentech oku předvádí, ale také určité spojitosti, pevného zakloubení jednotlivých výjevů v celek dokona v sobě uzavřelý. V určitém počtu obrazů rozvinuje umělec před námi cele a úplně děj ať skutečný ať vybájený, ve hlavních, karakteristických a ovšem také malebných výjevech. Jimi musí býti předmět zvolený tak vyčerpán a představen, aby nikde nevznikla ani myšlenková, ani formalní mezera, v nich také jako v pevném kruhu musí býti uzavřen.

Třeba zpomenouti si jen na rozmilé cykly pohádek M. Schwinda, na bohaté řady kreseb B. Genelliho, na genialní práce A. Grottgera, a vlastnosti tyto vystoupí s jasnou přesvědčivostí.

Umělec český, chtěje karakterisovati vlast českou, kraje její jednotlivými obrazy, pilně měl na zřeteli, aby každá luneta tvořila pro sebe nerušený celek, ale náležíc zároveň veliké řadě, teprve ve spojení s ostatními vyjadřovala plně myšlenku základní, pojem vlasti. V podobných vlastnostech spočívají vynikající přednosti nejlepších cyklů. Těmito proplétá se pevná, určitě vyjádřená páska, jež všechny jednotlivé obrazy a výjevy u veliký celek váže a spojuje, bez ní rozpadnul by se skloubený cyklus ve volnou řadu. A. Grottger na př. vypráví v „Litvě“ osudy sedláka povstalce, od okamžiku, kdy druh jej do boje volá, až po jeho hrdinnou smrt na bojišti, rozvinuje před námi úchvatné drama rodiny, v jejíž klidný život zasáhl spůsobem tragickým hlas vyšší povinnosti. Umělec polský byl o nutném požadavku této spojitosti tak hluboce přesvědčen, že v posledním svém a dojista nejlepším cyklu, kde zlo a útrapy války zobrazuje, dvěma postavami, malíře a genia jeho, s kterými na všech obrazích se setkáváme, výrazné, ale různorodé výjevy tuze v jedno spojil.

Z těchto zákonů komposice cyklické vyrostla ve *Vlasti* postava mladého křepého hrdiny, představitele národa v plné jaré síle, který čivnatou pravicí rozráží nepřátel shluky, jako zase zpěvem nadšených prsou od srdce k srdci mluviti dovede. Tento ideal heroa českého, vzniklý na pevném základě pověstí, tradic a dějin národních, sám hlavním jsa hrdinou cyklu, tvoří zároveň ono vnitřní pojidlo, které všechny obrazy v unášející celek víže. (Dokončení.)

Česká literatura.

Arabesky a kresby od *Fr. Heritesa.* Díl druhý. Nákladem J. Otty. V Praze 1883. (Salonní bibliotéky čís XXXII.)

Zachytiti v několika ostrých črtách kus opravdového, skutečného života, všedním a obyčejným na pohled postavám vdechnouti kouzlo, jež rázem činí z nich vzácně charakteristické profily společnosti, ve které se pohybují, a při všem tom realismu obestříti je ovzduším zářivě poetickým, jest umění, v němž Herites již dávno dospěl k nepopíratelnému mistrovství. Se zvláštní zálibou vyhledávaje ku svým umělecky zaokrouhleným, ač toliko v nejhlavnějších rysech podaným osnovám půdu mezi obyvatelstvem našich venkovských malých měst, spojil Herites bystrý, až k těm nejtajnějším a nejbolestnějším záhybům lidské duše vnikající zrak s jemnou, šetrnou rukou lékaře humanisty, pod jehož místem ironicky zbarvenou, smějící se maskou vždy a všude cítiti teplé lidské srdce. Obsahem valné části jeho posavadních prací jest luštění psychologických problemů na podkladě čistě realistickém. Tím druží se Herites k řadě předních souvěkých novelistů, kteří život přirozený v bezprostředních jeho výsledcích učinili předmětem svých pozorování. A vskutku zřídka kde nalezneme tolik nového, původního, šťastně uchyceného detailu, jako v genrových obrázcích Heritesových. Jeho kolorit, aneb řekli bychom raději tón jeho vypravování, pojmutí a skupení děje, výrazná,

ač stručná kresba jednotlivých povah jsou mimo to tak individuelní a svoje ve všem všudy, že bychom každou jeho práci rozeznali ihned mezi tisíci jiných. A přece všechen effekt, tak mnohý neočekávaný obrat, i ten na konci z pravidla chmurně vyznívající nejsilnější akkord způsoben jedním, dvěma slovy, jen tak jako mimochodem, jako letmo. Pouze umělec hotový, takřka souverenně vládnoucí štětcem, je schopen takové koncisnosti, která však nikterak nepostrádá plastiky.

Již k tomu, vykouzliti ze suchopáru denních událostí skvostné básnické květy, náleží nevšední pozorovatelský takt a péro jemných a měkkých tahů. Že při tom umělec nedostal se na bezcestí, nejlepším důkazem jest hluboký dojem, jejž práce jeho zůstavují ve čtenáři. Herites dovede vždy zachvíti lidským srdcem — k němu promluví nejdříve a ani mnohdy satiricky zostřený humor jeho nepůsobí rozrušivě. Představiti člověka v jeho radostech i smutku, v jeho vlastnostech příznivých i v jeho nedostatcích, zdá se býti cílem těchto drobných obrázků. Autor tak rád vysměje se lidským slabostem, tak rád je stíhá bičem svého řízného vtipu. Ale též všude odhaluje nám vlastní jádro zraněné lidské duše, ukazuje nám její stesky, touhy, sklamání — a ti lidé na pohled nepatrní, ty obyčejné všední postavy rostou v našich očích a stávají se nám tak upřímně sympatickými. Někdy i velikými.

Větší část Heritesových obrázků končí nešťastně. V samé nitro lidské podstaty vnikaje, neodešel básník s vítěznou palmou z těch odvěkých záhad a duševních zápasů, jež každý umělec sám v sobě vybojovati musí. Světový názor Heritesův je tak rozhodně pessimistický, jak hluboce je pravdivý. Tato vlastnost umělecké povahy nikdy však nemůže býti výtkou a nepotřebuje tudíž žádného obhájení. Jen slabé a mělké dušičky lekají se výkřiků bádavého, za světlem pravdy a poznání se nesoucího lidského ducha. Tím také žádná z Heritesových prací nestala se jodnotvárnou, ano naopak, jakožto vážné a přísné studie psychologické nepozbudou jeho črty nikdy svrchované zajímavosti. A to tím méně, ježto dech skutečné poesie vane k nám ze všech. Některá místa v nich, některé situace jsou čarovné krásy. Mimoděk nás uchvátí a strhnou téměř v lyrickou náladu svoji, která však není pouhou hříčkou ani pouhou staffáží.

Druhá řada „arabesek a kreseb“, tvořící třicátý druhý svazek Ottovy „Salonní bibliotéky“, jest těchto našich úvah jen opětným dokladem. Vedle některých šťastných motivů nových, čerpaných z upomínek na Moravu, Štýrsko a Korsiku, podal v nich Herites zároveň též důkaz, že je schopen i větších a rozměrnějších uměleckých výtvorů. S radostí vítáme tento zjev, neboť nás plní oprávněnou nadějí, že nám autor časem napíše výborný realistický společenský román. Ale ten by pak byl při své čistě lidské podstatě zrovna tak docela náš, jako jsou našimi skrz naskrz tyto drobnější arabesky a kresby. Z této druhé jich řady — máme-li po spůsobu obvyklém konstatovati dojem nejmocnější — as nejvíce čtenářově mysli se zamlouvají „Chata u rybníka“, „Z maloměstských studií románových“, „Křížek“, „Z mého dětského album“, „Amanita“ a „Slibka“. Ni jediná však není bezcenna.

Fr. Kvapil.

Z potulek po Slovensku. Píše Rudolf Pokorný. Seš. 1—3. Nákladem vlastním. — Ze všech krajin, kde Slované bydlí, jen dvě snad chvějí se v nerovném zápasu o své bytí — Lužice a Slovensko, — sousedé našich zemí korunních. Jsouce sami zaměstnáni doma až přes příliš, nepomáháme těmto sousedům svým, ač bychom to jinak činili rádi a horlivě, neskytáme jim zejmena pomoci hmotné. Na poli literárním vyskytují se za to občas různé hlasy, jednak upozorňující nás na snahy rodných bratří, jednak seznamující nás s potřebami jejich. Takým hlasem jest také práce tuto zmíněná.

Rudolf Pokorný znám jest již dřívějšími kroky, které ve prospěch Slovenska činil, a spisy, jimiž snažil se utužiti vzájemné svazky mezi touto větví naší a námi samými. Kroky jeho nepotkaly se sice vesměs s žádoucím výsledkem, ale nelze jim upírati upřímnosti, opravdovosti. Cestopis pak, který nyní vydává na základě dvou svých cest po Slovensku, poučuje nás s dostatek, že práce jeho nebyla přece marnou: a byť byly z ní vyplynuly jen osobní styky literátů českých se předními zástupci Slováků. —

Cestopis jeho nazvali bychom zajímavým a cenným i tehdy, kdyby nebylo u nás přirozených sympathií, jež máme ke Slovači tak ožebračené, tak krutě stíhané ranami nejrůznějšími. Spisovatel nepodává nám totiž jen pouhých dojmů cestovních, nýbrž seznamuje nás také s rozmanitými poměry krajin, jimiž se bral, a o kterýchž sám širších a bezpečných zpráv hledal v četných pramenech. Hledě neustále k zajímavosti, kterou má pro nás Slovensko nynější, představuje nám zejmena spisovatele a jinak zasloužilé osobnosti slovenské, s nimiž se sešel, a vzpomíná při různých příležitostech i mužů jiných, kteří ve službě vlastenecké dny své dokonali. Tak seznáváme nejen lid slovenský se všemi jeho bědami i skromnými radostmi, ale také jeho vůdce, jeho bojovníky žijící i zesnulé. Autor vzpomíná při důležitějších městech také jejich dějin, obmezuje se ovšem jen na data nejnutnější. Také jiným episodám, i dosti obsáhlým, autor se nevyhýbá, jsou-li zajímavy, čímž dílu svému dodává přiměřené barvitosti; vzpomínáme tu jen stati o povstání v r. 1848 a 1849, o ukrutné paní Čachtické a j. Látky je tu sebráno hojné množství, a dobře učinil spisovatel ukázav při jednotlivých místech na díla, z nichž možno se o věci blíže poučiti. — Cesta, jak dosud je vylíčena, vedla spisovatele a soudruhy jeho od Senice do Trnavska, Prešpurku a pak do Pováží (Nové Město, Trenčín). — V zájmech Slovenska přejeme knize horlivé pozornosti všeho čtenářstva.

F. V. Vykoukal.

Ze stráně. Vybrané humoresky Oldř. S. Kosteleckého. Nákladem spisovatelovým. — Nové tyto práce Kosteleckého honosí se týmiž vlastnostmi chvalitebnými, o nichž jsme při prvé sbírce jeho „Na ledě“ se zmínili, nad to pak shostil se autor některých vad, které byly komposici jeho statí činěny. Jeví se nám tedy v této knize pokrok spisovatelův, nejlepší známka jeho zdárné budoucnosti: technická stránka statí v této knize obsažených, — jest jich třináctе počtem, — vyniká zajisté nade sbírku prvou. Jen tu a tam bychom si přáli ještě více úsečnosti, méně snahy po vtipu slovním, jenž sice místy působí neodolatelně, ale často jsa opakován, třeba ve formách různých, pozbývá ostroty svého hrotu.

Nedostatek koncisnosti nelze Kosteleckému vytýkati všeobecně; přece však zdá se nám, že v této sbírce humoreska Gumový míč mohla býti značně zkrácena, — bylo by to jen na její prospěch. A že nám upřímně jde o to, aby nadaný a svědomitý spisovatel stanul na stupni co možno nejdokonalejším, pronášíme přání, aby užíval scén jen pravdě podobných, tak aby všecky humoresky jeho měly při ostatních přednostech svých také ráz skutečnosti, životnosti. Nečiníme, ba nemůžeme činiti ani v této příčině přímé výtky, ale schovávačka v komíně — ve stati Nepožádáš manželky bližního svého — skoro již zabíhá v okraj výmyslů poněkud bujných. — Jinak nelze pochváliti s dostatek obratnosť autorovu, s jakouž i z látky na pohled pravšední vykřeše jiskérku zdravého, jadrného humoru: příkladem buď jen pěkná historka o zmizelém kanárkovi — „Vašíček mu uletěl.“ — Více snad než jen technickou zručnosť dlužno spatřovati v tom, že spisovatel děj svých humoresek náležitě stupňuje klada rozuzlení z pravidla až na sám konec, — a tu za pokrok další pokládáme, že vlastnost tato jeví se i ve statích jeho rozsáhlejších, jako v humoreskách Spolehlivý společník, Aj?! Panu Godefroi Quiconque. — Dialogem Kostelecký vládne mistrně; slovesná forma jeho je pečlivě vytříbena. — Nemusíme podotýkati, že ze třinácti článků v této knize obsažených nejsou všechny stejně dokonalými, ale za čtení stojí snad všechny. Smíme tedy přáti, by se tato kniha hojně rozšířila, tak aby se nám záhy nové zase sbírky mohlo dostati. *F. V. Vykoukal.*

L e P r a g o i s. Journal litteraire. Majitel: prof. Leclaire. Redaktor: Em. Bozděch. Rádi odporučujeme čtenářstvu „Květů“ tento časopis, určený pro české přátely jazyka francouzského. Vycházeje 15. a posledního každého měsíce, přináší články zábavné i poučné, jakož i zprávy divadelní. Za vkusný a cenný výběr článků ručí již samo jméno redaktora. Předplatné na časopis tento obnáší ročně pro Prahu 3 zl., pro venkov 3 zl. 80., půlletně pro Prahu 1 zl. 50 kr., pro venkov 1 zl. 90 kr. Předpláceti lze v administrací časopisu „Le Pragois“ v Praze, na Senovážném náměstí číslo 29 n. neb v knihtiskárně Jos. R. Vilímka v Praze.

Voláme k národu! Voláme z práva a povinnosti.

Nikoli svůj vlastní, nýbrž úkol národa celého vzali jsme na péči jakožto jeho prostředník a zmocněnec. Činnost naše jest veřejná, úspěch přičinění našeho jest zřetelný. Školou českým vychováním mládeže naší tam, kdež by jinak v národním živlu cizím byla ztracena, pomáhati a ke zvelebení naší národnosti — tohoto úkolu jsme se podjali s horlivostí. Prodlením tříletého trvání spolku našeho vykonali jsme nemálo; ano nepřístupni jsouce výčitce neskromnosti, smíme prohlásiti, že vykonali jsme mnoho.

Nebudeme sčítati tisícův naší mládeže, kteréž jsme shromáždili ve svých učebnách, ani jmenovati míst svojí působnosti. Toť není úspěch,

ale ani náš cíl jediný. Kolem školy, kolem tohoto kulturního semeniště národního, shromáždili, ano i utvořili jsme českou společnost — národ náš zaujal stanovisko pevně v končinách své vlasti, kteréž jemu byly i odcizovány i upírány.

Na opatrování této své důležitosti svěřil nám národ až dosavad 400.000 zlatých. Polovina toho jest užitečně spotřebována, ze druhé poloviny touto dobou jen polovice jest k disposici.

Nemalá to suma, kteráž vydána; ale příliš skrovna proti tomu, co jí pro národ vykonáno. Nemalá to suma, kteráž jest pohotově; ale nepatrná k tomu, jaké jsou naše závazky i pro jediný rok nynější, a kromě toho, jaké jsou povinnosti naše nezávazné.

Ejhle! Rodiče, radostně překvapeni netušeným úspěchem národního vychování škol matičných, již domáhají se škol veřejných, kterýchžto se jim také dostane, dostati musí; neboť k tomu mají právo. Pak Ústřední Matice školská bude s to, aby tam úkol svůj pokládala téměř za dokonaný. Avšak i do té chvíle bude třeba ještě nákladu velikého. A což oněm rodákům našim, jižto na místech dosud opuštěni jsou u vychování národním a vydáni nadvládě cizí — zdaliž jim může odepříti národ své ruky pomocné, když i oni rovněž jsou krev z krve jeho?

Pro důležitost národní, jejížto dosah jest až nedohledný, voláme opětně k národu, aby v ušlechtilosti duše své znova se rozjařil pro svoji Ústřední Matici školskou. Voláme k odborům, k jednatelům a ke všem příznivcům našeho spolku, aby znásobili svoje přičinění; voláme ke všem synům a dcerám našeho národa uvědomělým, aby s obnovenou obětavostí k němu se nachýlili pro vysvobození práva a pravdy a pro zdar našeho jazyka českého, Svato-Václavského.

V Praze, dne 15. února 1884.

Výbor Ústřední Matice školské.

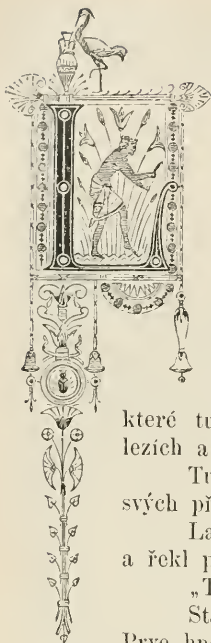
Zakládajícím členem Ústřední Matice školské se stane, kdo najednou nebo v pěti ročních lhůtách přispěje 500 zl.; členem skutečným, kdo najednou nebo v pěti ročních lhůtách přispěje 100 zl.; členem činným, kdo ročně 10 zl., řádným, kdo 5 zl. a přispívajícím, kdo ročně 1 zl. přispívá. Příspěvky a peněžité dary jakékoli přijímati, zmocněni jsou pokladník, pan Ad. B. Stýblo v Praze, odbory a jednatelé matiční.

Listárna redakce.

Pí. M. Zprávu, že prof. Maloch zaslal bronzové ozdoby z „Hrádku“ ústřednímu archaeol. spolku ve Vídni, čerpal spisovatel článku „v Prachovských skalách“ ze spisku p. Vladislava Lepaře „Prachovské skály u Jičína.“ Ostatně milerádi konstatujeme, že prof. Maloch některé starožitnosti ve skalách těchto nalezené daroval též našemu Nár. Museum.

Illustrace k písni „Pod bezem za jezem“. Kreslil Jan Prousek. Ryl Jan Patočka

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokračování.)

Lammingerovo pihovaté líce pobledlo. Oba důstojníci neústupností sedlákův popuzeni jali se k němu polonahlas, zprudka promlouvati. On však, postoupiv něco málo v před, promluvil hlasem už se třesoucím: „Ty své staré papíry a pergameny přece vydáte, ale až bude pozdě, až poslední halíř a sousto vezme vojsko, které tu zůstane, až vy všichni, co tu stojíte, budete v železích a jeden z vás nebo dva i na šibenici!“

Tu pohlédl maně na mladého Kozinu, který ani teď očí svých před pánem nesklopil. —

Lamminger domluviv pokynul vojákovi, aby podal pláště a řekl pak správci Košovi hlasitě, jsa již na odchodu:

„Teď konejte svou povinnost. Máte plnou moc.“ — —

Stará Kozinová toto vše již neslyšela ani neviděla. Prve hned, jak správce Koš jal se čísti o těch majestatech, odevzdala Pavlíka jeho matce, a proklouznuvši vojáky a lidem, brala se chvatem domů do statku. Za chvíli pak, když se zase vracela, potkala u samých vrat Řehůřka Jiskru, jenž vrazil do dvora jako divý.

„Co se díje?“ ptala se stařena.

„Zle je. Syka mi chtíl něco povědít, hale nebulo možná. Jen tulik jsom zaslechl, že budú ve statcích hledat — habych ti tuto selka říkl. Hani bych bul ven nepřišil, hale nynčko hin se tlačili, když tuti oficíři ha tranovský pán na kůň vsedali —“

„Preč jeli? —“

„Preč, do Tranova, hale vojsko zůstálo, ha tuten správčí zez Kúta zle hrozí Sykoji ha — Janoji —“

Stařenou to škublo.

„Ha co chce? —“

„Co by chtíl, majestaty. Hu Syků huž hledajú — všecko rub na rub — tuti vojáci — ha Hančí hin běduje —“

„Ha Jan?“

„Kterak dub —“

Kozinová již dále nemluvila. Jako mladice pustila se k rychtě. Hluk a křik už opodál bylo slyšeti. Houf vesničanů před rychtou byl neobyčejně pohnut. Dobíhajíc, zahlédla Kozinová ženu jednu, která vyběhnuvši ze stavení, rukama lomila, vykřikujíc:

„Panenko Marja, co se tuto díje! Uj, nechčasné ženy! — Kozinová! —“ vykřikla, zhlédnuvši stařenu, „chutě běž, syna ti hyn mordujú —“

V prostorné světnici rychtářově bylo v tu chvíli volněji, za to úzko na pohled. Páni odjeli a něco kyrysníků s nimi v průvodu.

Když stařena vrazila všecka vzrušena do světnice, zahledla smutné divadlo. V koutě stál Matěj Přibek, provazy svázaný vedle svého starého otce. U nich stála Manka, tulíc k sobě Kozinova vyděšeného Pavlíka, ana matka jeho vinouc Hanálku ku svým ňádrům, klečela před Koutským správcem, prosíc o milost pro svého muže. Stranou v druhém koutě doráželi dva kyrysníci plochými šavlemi na rychtáře Syku, aby pověděl. — Totéž do té chvíle dělo se mladému Kozinovi, až věrná jeho žena na okamžik přerušila to katanství, jež na něm pácháno.

„Hančí, vstaň, hani nepros, nepovolím v ničom," volal Kozina — ale v tom už mu selhal hlas, jak zahledl starou matku svou právě chvatně vkročivší.

Stařena majíc šedivé vlasy nad čelem pocuchány, stanula jako ohromena. Viděla týraného syna, viděla, jak obvazek mu s hlavy stržen a jak z rány sotva zacelené krev po skráni se řine — a v tom už snacha všecka bledá, všecka od sebe k ní přiskočila, pro bůh ji prosíc, aby Janovi domluvila, aby na děti a na sebe pamatoval.

„Hani slova, mámo, — zaříkla jste se — rukú dáním. — Neposlúchejte Hančí —" volal teď syn, jenž se zalekl, že by matka sama teď snad vyzradila, co před ním stále tak tajila.

Stará Kozinová stála tu za okamžik jako strnulá: v srdci jejím Chodka s matkou zápasila. Ale již sebou hnula, již obrátivši se po Sykovi, vykřikla:

„Lychtáři, syna mi humlátí —"

„Syko, hani tobě hani mi hlavu neroztřepí. Nech ženské bědovat," volal zase syn.

Kyrysníci na pokynutí správcovo teď ustáli. Sám pak obrátiv se ku Kozinové, pravil:

„Ty, stará, víš o všem. — Mluv a měj rozum, abys zachránila syna, jinak, víš, co ho čeká i vás všechny. —"

Nastalo na okamžik ticho; zraky všech utkvěly na stařeně, stojící prostřed světnice. Pohledla na pravo na Syku rychtáře, na levo na krvácejícího syna. Mlčela, jakoby se rozmýšlela.

„Mámo — víte, co nebožtík —" začal Kozina, vida matku váhající; ale než dopověděl, pevně odvětila, zachmuřený zrak na správce upírajíc:

„Nevím nic, kterak bych věděla —"

„Mamičko!" vykřikla Hančí.

„Že nevíš, selka?!" rozkřikl se Koš.

„Nevím," temněji opakovala.

Správce nepromluviv už, vyšel ven a vyhledal trhanovského svého kollegu, jenž právě s několika vojáky všecko přehraboval v komoře rychtářově. Oba správcové za chvilku spolu hovořili stlumeným hlasem, až pak Koš opět do světnice se navrátil; hned po té vyšel správce trhanovský s vojáky z rychty ven a zamířil ke statku Kozinovu. Několik jiných kyrysníků bralo se zároveň do dvorce Přibkova.

Tou dobou také ostatní vojáci, kteří před rychtou čekali s tasenými palaši, rozjeli se po statcích, aby tu zůstali obsádkou.

Den pohasínal a soumrak ukládal se na nešťastnou ves. Chvíle jindy tak klidná a tichá byla nyní plna zmatku, hoře a strachu. Ze statků bylo slyšeti hluk kyrysníků i řehtot jejich koní. Početný houf lidu veského před rychtou seřídl. Většina se rozběhla domů ze strachu i chránit majetku svého před hořkými, nevázanými hosty. Pustou návsí zabělal se jenom chvílemi plášť některého kyrysníka, jenž těžkopádným krokem přecházel, a zvučelo řinčení jeho mocného palaše.

Již se setmělo. Po nebi hnala se černá mračna u divém chvatu. Chvílemi zableskl se jimi měsíc a tu na okamžik na návsi prosvitlo. V takový také okamžik vyrazil pak houfec kyrysníků s hlučným pokřikem ze dvorce Kozinova a bral se rychlým krokem k rychtě. V čele jeho trhanovský správce. —

Za chvíli pak opět bylo před rychtou živo. Kyrysníci odtud vyváděli sedláky, v čele spoutaného Matěje Přibka a mladého Kozinu s obvázanou hlavou. Rychtář Syka kráčel hned za nimi vedle starého Přibka, jejž jeden z Chodů vedl. Všichni mlčeli, jen jejich ozbrojený průvod hlučel. Z ryku jeho a řinčení zbraně i dusotu přiváděných koní vyniklo teď bědování ženského hlasu a pláč. Dalíť se kyrysníci v pochod a odváděli s sebou zajaté Chody. Zář měsíce jasněji prokmitla, a v ní zableskly se hřebeny helmic i obnažené palaše, zabělaly se pláště vojanské i bílé šerkové župany Chodů kráčejících jako zajatcové mezi koňmi kyrysnickými. Průvod ten k nedalekému Trhanovu mířil. — Zajeli, zmizeli zrakům. —

Hle, od rychty kráčí mladá Kozinová s dětmi, všecka vyděšena, plačíc; vedle ní stará její tchýně mlčící s hlavou pochylenou. Za nimi jde Manka Přibkova a vedle ní pocínovský strýc Pajdar, mladý Šerlovský, i postřekovský Psůtka, provázejíce nebohé ženské na statek Kozinův. Nemohlať Manka sama vrátit se do otcova dvorce, kdež bylo v tu chvíli tolik nevázaných hostí, a pak jí bude lépe u Kozinových, jež stejný zármutek stihl.

Jak jen vešli do dvora, na zásep, již bylo viděti, jak tu prve hospodařeno. Ve světnici bylo všecko zpřevráceno, truhly vypáčeny, dvéře u komor vyvráceny, posekány. — V tom zmatku sobě mužové ani nevšimli, že stará Kozinová vytratila se ze světnice. Přeběhla dvorem do svého výměnku. Tam ve světnici bylo zrovna tak jako ve stavení hospodářově. Než stařena toho všeho nedbajíc, vkročila chvatně, dychtivě do vedlejší komory, a tu na prahu rázem stanula.

V zásvitu měsíčném, jenž pronikal sem nízkým, malým oknem, bylo viděti i zde spoustu kyrysníky spáchanou. Stařena však nehleděla na rozbité nářadí; zraky její upíraly se na jedno místo, na podlahu. Dvě prkna ležela tu v třískách, vylomena, stranou pohozena, na jejich pak místě zel hluboký otvor, vyzděná jáma, patrně to útulek z dávných bouřlivých časů. Byla černá, prázdna.

Truhlice „věcí chodovských“, chodský poklad drahocenných majestatů z ní zmizel. Kyrysníci jej vybrali, odnesli.

Stará Kozinová stála tu s hlavou pochýlenou, s rukama sepjatýma jako nad otevřeným hrobem. Hluboký povzdech vydral se jí z prsou. Oběma rukama teď sáhla si na ňádra: v ten okamžik jí svitlo v zamračené tváři, a rty pevně sevřené pohnuly se úsměvem hořkým, pohrdlivým. —

VII.

Mračna na nebesích prořídla; zmizelať většinou za Čerchovem a za hřebenem hor, jimž on vévodí. Jen tu tam některé pochmurné, hrozivé hnalo se za nimi jako opozdilý, osamělý dravec, jenž černé perutě své chvatně napíná a rozhání, aby dohonil družné hejno zaniklé v nedozírném, vzdušném prostranství. Zář měsíčná volněji se teď linula na všecken pošumavský kraj, na lesnaté stráně Českého lesa, na výšiny u Klenče, Chodova i nad trhanovským zámkem.

Zdi budovy té, nedávno dostavěné, probělávaly se holým stromovím. Z večera rděla se jimi také zář osvětlených oken. Mělť trhanovský pán dnes hosti, oba důstojníky, kteří s ním z Plzně přijeli: plukovníka hraběte Stampacha a mladičkého rytmistra hraběte z Vrtby a z Freudenthalu, o němž si služebnictvo pošeptávalo, že přijel za mladší dcerou milostivého pána, Marií. Starší Barbora byla již zaslíbena Václavu Hroznatě hraběti z Gutštejna, císařskému plukovníku.

Společnost panská dlouho se bavila. Táhlo již na jedenáctou, když zář v oknech velkého salonu pohasla. Pak ještě chvíli kmitala se v sousedních, hostinských pokojích, až i tu jako v celém zámku pohasla.

Jen tam dvě okna se ještě do šera nočního holým stromovím zardívají. Toť v pracovně páně. Lamminger tam sedí ve křesle u krbu, v němž veselý oheň plápolá. Vedle stojí stůl pěkně vyřezávaný a na něm truhlice dubová, dobře kovaná. Pán upíraje své chladné, bledě modré oči na správce Koše, jenž před ním stojí po vojansku, naslouchá bedlivě jeho zprávám. Vypravujeť správec, co se na Újezdě událo, když urozený pán odjel. Vypravuje, jak dal z opatrnosti nejprve Přibka Matěje svázati, jak především Syku a Kozinu nutil, aby nezapírali vyznali.

„Který z nich byl zarputilejší?“

„Kozina, urozený pane. Když žena jeho přede mnou klekla, poroučel jí, aby vstala, aby raději domů odešla —“

„Hm —“

„Za tím u Syků prohledávali, ale nadarmo. Také jsem na přítomné ženské naléhal a hrozil, jak budou jejich mužové trestáni. Proto jsme je tam nechali. Ale neřekly. Zdá se, že nevěděly.“

„Myslíte?“

„Až tu přišla Kozinova matka. Ta jistě něco věděla.“

A tu správce dále o ní vypravoval, jak jednala, jak pak kollegu trhanovského poslal ku Kozinům hledat.

„Zatím než přišel, dost jsem jí hrozil. Ale ta bába je jako skála. To mladá, Kozinova žena, ta by byla řekla, jak plakala a byla vyděšena. Ale myslím, že není v tajemství zasvěcena —“

„Dobře. A co říkali, když jste přinesli tu truhlici?“ a tu pánův pohled utkvěl na dubové skříni na stole.

„Jako když hrom z čista jasna udeří, urozený pane. Syka svěsil hlavu —“

„A Kozina?“

„Ten byl tužší. Pohodil hlavou a ten divoký Přibek okřikl ještě svého otce, když nad tou skříní zabědoval. „Mlčte, táto, majestaty nám vzeli, hale pěstě ne!“

„Tak. — Šli pak pokojně?“

„Ano, urozený pane. Nic se už nebránili, ani Kozina, ani Přibek.“

„Kam jste je dali?“

„Kozinu a Přibka do černé šatlavy, každého zvláště. Ostatní jsem dal zavříti do spodní, prázdné ratejny. Ráčíte-li jinak poroučeti —“

„Dobře tak.“

„Také jsem zavřel toho dudáka z Oujezda. Z rychty nejprve zmizel, ale pak když jsme sedláky odváděli, sám se tam namanul.“

Lamminger jen pokynul lehko hlavou.

„Ráčíte-li, urozený pane, ještě něco poroučeti?“

„Nic. Dobře!“

Správce, ukloniv se hluboko, odešel. Ještě bylo slyšeti odměřené pádné jeho kroky i řinčení ostruh, pak i zvuky ty zalehly. V komnatě uhostilo se hluboké ticho. Lamminger vstav otevřel víko dubové skříně, jejíž zámek byl uražen. Chvíli hleděl na zahnědlé pergameny rukou správcovou prve přehrabané, pak na zdař bůh vyňal vrchní listinu se starou pečetí a rozhrnuv pergamen upřel oči na první řádky.

„Nos Karolus, domini regis Boemiae primogenitus, marchio Moraviae notum facimus — quod quia paterni nostrique fideles dilecti Chodones in Domazlicz —“ a dále ještě četl. Oheň v krbu praskal a v příjemný jeho zvuk vmísilo se chvílemi zarachocení tabulek okenných, když jimi noční vítr zatřásl.

Lamminger ničeho nedbaje sáhl po jiném listu s velikou pečetí. Byl český. „My Rudolf z boží milosti císař svaté římské říše a král český —“ Než několik řádků kvapně přelétl, byl vyrušen. Dvéře z vedlejší komnaty se otevřely a jimi vstoupila jeho manželka, vážná paní přibledlé tváře, mírného výrazu. Byla ještě v bohatých v předu vyšívaných šatech, ve kterých uvítala hosti. V záři dvou voskovic na stole planoucích zasvítily se perly a drahé kamení agraf prostřed atlasových kokard nad ňádry i na ramenou nad širokými, zdrhovanými rukávy, mezi jejichž bělostnými náduvkami živě se odrážely četné stuhy veselých barev v různé kličky uvázané i svinuté. Krásné, tmavé vlasy její byly nad ušima i v zadu v četné kadeře svinuty a drobné kučerky spočívaly jí také na bělostném čele.

Svobodná paní vstoupila ostýchavě a zrak její pátravě utkvěl na líci manželově.

„Nevyrušuji?“ tázala se mírně.

„O nikoliv, ačkoliv tu mám čtení překrásné a velice zajímavé.“

Tvář šlechtičny se vyjasnila. Tak vesele manžel její již dávno neodvětil.

„Přišla jsem vás, milý, upomenout, abyste se šetřil a šel si odpočinout. Unavil jste se jízdou —“

„Dnes necítím unavení. — Hle, mé dávné přání!“ a ukázal na rozevřený majestát Rudolfův. Šlechtična k němu se nahnula.

„Ah, hle,“ zvolala „můj předek!“ a ukázala na místo, kdež na listině byl podpis kancléře království českého: „Ladislav z Lobkovic.“ *)

„Ano váš předek. Jistě si pan kancléř nepomyslil, když tuto listinu stvrzoval, že jednomu z jeho potomků nadělá tolik starostí a že ji zruší. Již je mám.“

„Slyšela jsem, jak se bránili, jak je nechtěli vydati, ano že i krev tekla —“

„Ano, ano. — Co na — plat —“

„A musil jste je míti?“ ptala se mírně, jemně.

Svobodný pán schmuřil své zarudlé obočí.

„Rozumím, je vám těch buřičů líto.“

„Tyto listy jsou již neplatny —“

„To já také říkám, a přece jsem se jich bál, má milá. Já býti prokuratorem, chtěl bych jich dobře hájiti — a pak vítr u dvora není věčně stejný a nám příznivý. — Pamatujte jen, jak bylo za nebožtíka císaře,**) když ten pan z Grefenberka***) se těch chámů ujal, a pak za knížete Auersperga,†) co mne to stálo, abych jeho návrhy zmařil. Býti po jeho, dnes by všecko toto panství nebylo mé a tenkráte tyto listiny byly zrovna tak neplatny jako dnes. Na jich základě mohli začíti process každého dne. Ale teď už ne —“ Lamminger se usmál; za to na tvář jeho manželky jakoby stín padl. Mlčela, jen tajený vzdech jí zavanul přese rty. Manžel upíraje na ni pátravě zrak po chvilce ticho přerušil:

„Vy byste si, má milá, ještě něčeho přála —“

„Ano, ale obávám se. — Zaslechla jsem, že ti lidé z Oujezda budou trestáni, biti, a že dnes nic nedostali jísti —“

„Aj, milosrdná i na ty, kteří jsou proti vám. Trestáni budou.“

„Je tam jeden raněný a jeden stařec slabý —“

„O tom raněném ani nemluvte. Starce ušetřím, i těch ostatních, kteří nebyli tak vzdorovití — vám k vůli. Ale již je pozdě, má milá. Dobrou noc! Dnes můžete spokojeně spáti — tento dům a vše zůstane již našim potomkům; popel těchto pergamenů všecko zajistí.“

Chladně pak políbil manželku, jež více orodovati se neodvážila. Prve se jí tak uvolnilo, ana viděla přísného manžela tak veselé míry. Teď odcházela zase zaražena, zamyšlena. Lamminger osamotněv, přešel komnatou, pak se opět zastavil u listin, a hleděl na ně zamyšleným okem. Nečetl však. Pojednou vzal jednu z nich a přistoupil s ní ke krbu. Již zvedl pravici, aby toho starobylého svědka svobod chodských uvrhl na oheň; ale pojednou, zadržen náhlou myšlénkou, spustil ruku a vrátiv se opět ke stolu, uložil listinu a s ní všechny ostatní do chodské skříně. Pak spustil na ně víko. —

*) Manželka Maximiliana Lammingera, Kateřina, byla rodem z Lobkovic.

**) Ferdinanda III.

***) Ignác z Grefenberka, král. český prokurator, jenž Chodů se znamenitě ujal.

†) Kníže Jan A., tajný rada cís. Leopolda.

VIII.

Mráz té noci uhodil. Nejvíce ho v zámku trhanovském chodští vězňové cítili. V rozlehlé, pusté ratejně beze všeho nábytku choulili se staří z Oujezda, s nimi rychtář a mladý dudák Řehůřek, Jiskra. Kupili se na černé podlaze kolem starého Přibka, jemuž na klíně ležela lesklá jeho čekana, pěkně kovaná. Z večera ještě, jak je sem zavedli, dost hovořili. Mluvili o Matěji Přibkovi, a ještě více o mladém Kozinovi, o jeho smělosti, statečné řeči, sumou o všem jeho dnešním jednání, které každého překvapilo. Jen Jiskra Řehůřek se při tom divně usmál a pravil:

„Ha žádný mi napřed nechtil věřit, že je tuto dobrý chlap.“ —

Než nejsmutnější bylo, že pravdu děl starý Váchal:

„Ha nač tuto všechno platno, nač trpil Kozina, ty lichtáři, ha tu Přibkovo Matěj, dyž tuten znamenaný vlk vzel naše majestaty.“

Cítili všichni slov těch tíhu. Zamlkli se pak a každý se oddal myšlenkám. I dudákovi nebylo tak do hovoru jako jindy. — Pozdě z večera otevřely se dvéře z nenadání. Vešel dráb nesa velikou svítilnu a za ním dva pacholci. Jeden z nich na podlahu slámy nastlal, druhý chléb a vodu přinesl. Pak zase odešli. Vězňové na stlaní teď sedíce dali se do večeře; jediné rychtář Syka a starý Přibek svého dílu se ani netekli, řkouce oba, že jim není do jídla, a zůstali oba také vzhůru, když pak ostatní se natáhli, aby spali.

Noc volným krokem nad krajem se ubírala. Byla ticha a jasněla. Do ratejny padal její zásvit dvěma nevelkými okny, jimiž bylo viděti ven na tmavé, dřímající lesy. Na nich tkvěli teď zrakové obou Chodů. Po chvíli se rychtář Syka ozval tlumeným hlasem:

„Tuty buly všechny naše —“

„Jau,“ přisvědčil stařec. „Ešče dědek*) v nich chodil kterak ve svém, ha bul tu pánem, ha my nynčko se na ně díváme z harestu —“

Pak se opět zamlčeli, až po chvíli rychtář opět k lesům pohlédnuv, vztáhl kvapně pravici a ven ukazuje pravil:

„Hele, Přibku, hin zrouna nad lesem, tuta hvězda!“

Přibek tam upřel své zraky a pokřižoval se.

„Chometa“ — pravil zvolna — „nějaké boží znamení!“

Nad táhlým hřebenem černého lesa zářila na tmavomodrém nebi vlasatice dlouhého ohonu k vrcholu nebes obráceného.

„Kterak je veliká!“ opakoval Syka.

Tu již všichni na ni hleděli; někteří klečíce, jiní povstavše. Bylo teď zřejmo, že všechno slyšeli a že nezamhouřili ani oka.

„Každá chometa něco znamená,“ pravil Přibek. „Vidil jsom jich huž několik, ha vždycky pak bula vojna nebo hlad ha mor. Hale tuta! Tak velkú jsom ešče nevidil jak tenkráte — o ešče jsom bul pohůnek — tenkráte před tú vojnú,**) co třicet let trvala. Pamatuju tuto, kterak dnes by bulo. Sedíli jsme vně před okny ha dívali se na nebe. Můj nebožtík dědek dobře prorokoval, že bude zle, tuze zle. Von bul

*) Častěji ještě „děrek“.
**) R. 1619.

ešče z tu těch dobrých časů ha nosíl ešče zlaté prymky na županu i laibu — nám zbuly jen tuty černé. Ha pak, chudák stará, sám se toho dočkál, haby vidíl, že praudu prál. Ešče na své oči vidíl, kterak císařské vojsko nám všecko pobralo, haž nebulo hani kůzlete v maštali, hani skyvy chleba v domě. Von ešče za mlada v zlatých prymach, ha pak na stará kolena kterak žebrák otrhaný, hladov! Ha nezbulo mu nic než tuta čekana!

O vím, kterak vždycky sluzíl, jak si jen na tu hvězdu vzpomíl, ha dyž se řečilo vo tutěch starých časích. Hale co von! Bulo mu zle, hale co by tepřiva nynčko říkal?! Tenkráte ešče jsme míli naději — hale nynčko — — Tuta hvězda" — a starci se hlas silně zachvěl — „co tuta nese —"

„Nám nic — na nás pán bůh huž zapomíl," promluvil starý Váchal. Zraky všech se na něj upřely.

Bylo to těžké slovo, a jindy by je, jelikož rouhavé, pokárali, ale v tuto chvíli nikdo ani nehlesl. Zdálo se, že mlčky souhlasí. — —

Matěj Přibek, an otec jeho starostně pozoroval zlověstnou hvězdu, ležel natažen ve tmavé šatlavě a spal, maje svůj těžký širák pod hlavou. Ruce již neměl provazy svázány. Sen obrovitého Choda, spočívajícího na tvrdé studené zemi, nebyl asi tuze příjemný, neboť přes tu chvíli sebou prudce trhl a ze spaní vykřikoval. Snad i ve snu dále zápasil a na novo se zlobil, že s ním tak zákeřnicky jako s lotrem nějakým jednali, z ničeho jej na rychtě přepadnuvše a provazy svázavše.

Ve vedlejší cele, ne méně příjemné seděl Kozina na červotočivém trámci u zdi položeném. Opíraje raněnou hlavu o drsnou a studenou stěnu, zrak upíral zamyšleně na proužek hvězdnatého nebe, jejž bylo viděti rezavou mříží malého okénka. Mladý sedlák dlouho přemýšlel o tom, co se dnes událo. Nebyl nijak sklíčen nebo snad zdrcen.

Ba v nitru jeho klid se uhostil. Klid rozhodnutí a hotové události. Vyjasnilo se mu. Zmizelať nejistota a dusná tíseň blížící se bouřky. Uhodilo, ale tím také zmizel mrak, jenž dlouho, dlouho již tížil mysl mladého muže, dbajícího své cti. Očistilť jej dnešek a ukázal, jaké je pravé jeho smýšlení, že není tím, zač jej všude měli i vlastní matka. Také se veřejně stvrdilo, več sám věřil, že práva chodská dosud platila a platí, přes to panské popírání i jejich perpetuum silentium. Co se stalo, nebo co se děje, že Lamminger pojednou stojí tak o majestaty? A teď by se mu měly bez boje nechati? V tom už mu zase myšlenky jinam uskočily.

Vzpomněl na děti, na matku. Jak tam na rychtě se na něj podívala, když jí dal znáti, že ví o jejím tajemství, a pak, když ho sem večer na zámek odváděli! Teď jistě jsou všechny pohromadě — děti asi spí — a Hanči, ta ubohá pláče. To se asi děti po něm poptávaly, Pavlík, Hanálka, ta malá hlavička — — Zemdlené víčko Kozinovo klonilo se, až je spánek sklopil. Mysl však neznavená zabíhala z vězení ven, přes les, až stanula u lože pod nebesy prostě malovaného, na němž odpočívaly dvě rozmilé děti, klouče boubelaté a plavovlasé děvčátko, nad nímž sklání se mladá, hezká žena, pozorujíc zrakem blaženosti zářícím svá dvě poupátka.

Tak jímavý a mocný byl ten milý obraz, že nezjevil se ani jediný stín posledních, vážných událostí, aby jej zkalil nebo zaplašil.

* * *

Příštího dne odpoledne zavedl Lamminger hosty své: plukovníka hraběte Stampacha a mladého rytmistra hraběte z Vrtby a Freudenthalu do zámecké kanceláře.

V prostranné jizbě, čistě vybílené, bylo příjemně. Hořelť v krbu veliký oheň. Blíže něho usadili se šlechtici do kožených křesel a pokračovali v hovoru, který již cestou sem zapředli. Trhanovský pán měl slovo.

„Nepřestali by, dokud by kousek pergamenu v rukou měli. Jsou zchytralí, proto teď dlouho mlčeli; ale jak by jen trochu naskytla se příležitost — Neznáte jich, pánové, jaký to tvrdý houževnatý lid. Lpí na všem, nač jen poněkud uvykli. Vím, jak bylo se zbraní, když ji musili za mého otce odevzdati. Dost se také bránili, než staré ty pušky a pistole vydali. A ještě ne najednou. Co tu bylo dohánění, hrozeb i trestů —“

„Nu, a zvykli si také beze zbraně,“ pravil s úsměvem hrabě Stampach.

„Zvykli, ovšem — a tak bude také s těmi listinami.“

„Což byli ti chámové tak po vojensku zřízeni?“ ptal se mladý rytmistr.

„I prapor svůj měli a praporečníka.“

„Aj!“

„Ten veliký Chod, který tam na rychtě všechny o hlavu převyšoval, to je poslední jejich praporečník. Ten jej tu odevzdával. Prapor nejpozději odevzdali. Skrývali jej dlouho, až se přece vyneslo, kde je. Byl na Újezdě, jako včera ty listiny, u otce toho velikého sedláka. Když jsem tam mušketýra vyslal, nevydali ho a teprve, když jim zle pohroženo, přinesli ho sami. To byla podívaná, ctní pánové! Sám Přibek, ten veliký, jej nesl, a s ním přišla skoro celá ves: otec jeho, rychtář, konšelé a všichni mužové. To byl čestný průvod toho praporu!“ dodal Lamminger s úštěpačným úsměvem. „A když ho tu na kanceláři odevzdávali, dal se ten starý Přibek do pláče, a nejeden z těch paličáků si oči utíral.“

„Jako staří vojáci,“ podotkl plukovník.

„A je ten prapor ještě na světě, či je zničen?“ ptal se rytmistr.

„Někde tu asi je, mezi starým haraburdím. Správce zajisté o něm ví. Přáli byste si snad, pánové?“

Oba přisvědčili, že by ten selský praporec rádi si prohlédli. Lamminger vstav zazvonil na správce. Ten čekal už patrně venku, neboť v ten okamžik vstoupil. Na rozkaz svého pána přinesl chodský praporec. Stál za velikou, tmavou skříní, sloužící za registraturu, — správce ne bez namahání ho z toho nehodného kouta dobyl a venku ho oprášiv přinesl jej pak před milostivé pány.

„Žerď je silně nalomena,“ pravil rozbaluje prapor, kolem něhož se šlechtici postavili. Byl hedvábný, kdysi bílý, černým pruhem lemovaný, nyní však valně zašlý a tu tam potrhaný.

„To není zpuchřelost, to jsou čestné rány,“ pravil plukovník kloně se ku trhlinám.

„A tu erb — psí hlava!“ zvolal mladý hrabě z Vrtby, ukazuje na zašlé, vybledlé vyšívání.

„Býčí hlavu by spíše zasloužili!“ dodal Lamminger posměšně. A již obrátiv se ku správci, tázal se ho, jak si Chodové vedli.

„Stejně jako včera. Kozina a Přibek, ba ani ten dudák nehlesli, když je mušketýr lískovkou vyplácel.“

Lamminger neodvětiv, obrátil se k důstojníkům.

„Libo-li, pánové?“

„Ano, můžeme začíti,“ odvětil plukovník. Lamminger pokynul správci a ten opřev prapor chodský o zeď blíže krbu, ven odešel. Za chvíli se vrátil s koutským kollegou a dvěma panskými úředníky, za nimiž pak vstoupili vězňové, napřed Přibek s Kozinou a postavili se půlkruhem před pány. Správec, věda již o zámyslu svého pána, postavil teď truhlici „chodských věcí“ na stůl před Lammingera. Jak ji starý Přibek a rychtář Syka zahledli, trhli sebou. Matěj Přibek však upíral zamračené své zraky na starý prapor.

„Znáte ji?“ začal Lamminger ledově ukázav na truhlici. „Majestaty vaše jsou v ní také.“

Správce na ta slova víko otevřev, vybíral jednu listinu po druhé a to tak, že všichni je viděli.

„Jsou všechny!“ jen jakoby maně podotekl a pohlédl na Syku rychtáře. Ten zamžoural očima.

„Všechny, milostivý pane —“

„Nu tak se s nimi rozlučte!“ odvětil správce a vzav velké nůžky ustřihl ode všech pečetě, jež házel do ohně v krbu planoucího a za nimi majestaty jeden po druhém. Plameny zasyčely a výše vyšlehly. Okamžikem byly zničeny záruky svobod a práv, jež ctilo a uznávalo několik století. Chodové, kteří na zkázu jejich hleděli, nikdy neužili jejich dobrodiní a výhod, vyjma starého Přibka, znajíce zlatou svobodu toliko z vypravování starých; ale každý z nich věděl a věřil, že ten poklad jejich na dobro není zmařen, že kouzelným prutem k němu jsou ty staré listiny po předcích zděděné. A teď je plamen hubil, teď v hrstku popele se rozpadnou — a s nimi zachází na vždycky poslední naděje v úlevu a vykoupení z nehodného člověčenství!

Lamminger si Chody přehlížel. Ve chladném jeho zraku zasvitl zážeh škodolibé, sobecké radosti. Viděltť, že se nemýlil a dobře rozhodl. Hle, konečně! Včera ještě vzdorovali, i když jim vojskem hrozil a šibenicí. A teď! Hle, jak jim poklesly tvrdé hlavy, jak černě, zasmušile hledí na zhoubné ty plameny, i ten ramenatý Přibek. A ten — jak že! Kozina ani bitím neskrocen ani tímto pohledem, že by se mohl usmáti? A přece se usmál, ano a s pohrdáním! O, však už ho brzo přejde smích! Hluboké ticho panovalo v kanceláři, an správce majestaty házel do plamenů. Jediné sykot jich a ruchnutí, když pergamen nebo pečeť v ně zapadly, rušily je. Teď než poslední listinu hodil v osudnou výheň, obrátil se správce k Chodům.

„Máte po majestatech. Nyní když před vysoce urozenými pány (a tu jejich tituly uvedl), před pány úředníky naší milostivé vrchnosti

i před vašima očima byly zničeny, snad rozumu nabudete, a nebudete se jich už dovolávati.“

Již chtěl i poslední list na oheň uvrhnouti, ale an v tom spozoroval, že pán hodlá promluviti, počkal, drže pergamen ve pozdvižené ruce.

„Konejte teď povinnosti své pořádně, jak se patří na robotníky a poddané, abyste si své postavení nezhoršili,“ pravil přísně Lamminger. „Vidíte, že je všecko marno. —“

Pokynul, žlutavý pergamen mihl se nad krbem, už v něm zapadl: v tom sebou všichni prudko hnuli. Chodský prapor v ten okamžik svezl se náhle se zdi, o kterou byl opřen, a s rachotem padl přes mřížku krbovou k plamenům. — Ale v tom už také Matěj Přibek jediným, velikým skokem tam se ocitl a prudko vytrhl prapor, aby ho zkázy od ohně uchránil. Bylo však už pozdě. Chytloť hedvábí a jak Přibek rychle praporec vztýčil a jím tak bezděky zamávl, byl již v jednom plameni.

Lamminger, důstojníci a všichni ve zmatku ustupovali. Kancelář naplnila se dýmem, jímž šlehaly plameny ohnivého praporu chodského. Matěj Přibek ho teď k zemi obrátil, aby pravicí svou plameny udusil. Bylo však už pozdě. Přibkovi zůstala v levici jenom holá žerď. Nadarmo si pravou ruku popálil. Ale aspoň zašel chodský praporec v jeho rukou a nezůstal pro posměch tu těm panským karabáčníkům. Dým i zápach po malém tom požáru urychlily jednání samo sebou ku konci spějící.

(Pokračování.)

Stínová hra.

ol zaplál po hvozdě nach večera;
co chvíli dál se šine, výše stoupá,
až bleskl v písek na břeh jezera,
kde s pěnami se na mělčině koupá
i dále hloubkou modrých vln se brodí
až k protějšku. Tam šírá skála holá,
půl ve vlnách a nad vlnami zpola,
se v hlubině i výši v šero tratí.
Prv bílá jako deska hrobová,
teď, jak by se jí v ňadra ledová
krev lila, rudne, plamenem se zlatí;
a v žáru tom, jenž sálá v sosen hlavy
a barvy lesa v jeden purpur taví,
hle, po skále stín velký, černý chodí.

Stín lidský, v podobě však obrovité,
jak démon v záři věčných plamenů,
svůj tmavý zjev na žhavou stěnu vrhá.
Teď chýlí páže; myslel bys, že trhá
tu skálu ze základů, z kořenů,

neb k tůni pod vodami nejhloub skryté
že sáhne prstem, zaryje se nehtem
v dna slizký hrob a vymrští pak s chechtem
z vod na povrch, co kdys tam utonulo . . .
Teď zjevení se náhle k výši hnulo
a kryje skálu nestvůrným svým tělem
od pěny vod až po sinavý vzduch,
kde v bledý oblak černým vráží čelem,
jak v nebesa by temný vzpoury duch
hnal útokem. Teď lokty rozprostírá,
i zdá se ti, že v nich tu skálu svírá
a zas, jak spálen žárem jejích boků,
pln strachu couvá ve zbabělém skoku,
zas kradmo blíž se plazí, chvíli váhá
i znova rázně v ledví její sáhá
i napíná své duchovité svaly
a tlakem vzteklým skálu před se valí — —
Vše marně však. Již athlet příšerný
se v sebe choulí v málomocném studu
i čeká, číhá. Teď se zvedá temně,
hle ramena svá rozpíná i šíří,
jak rostla by z nich křídla netopýří,
až nepoznáš, zda stín ten nezměrný
duch Satan jest či zvíře z pradob země;
i vzdýmá silou nezdolného pudu
svou peruť beztvarnou až pod nebesa,
by unesla jej žeřavé té skále;
však ona marně mává neustále,
až jako mrtvá k tělu mdlobou klesá.
Vždyť k patě obrově svou celou tíží
se hory, vodstvo, zeměkoule klíží,
a marně vzdušný velikán ten stinný
chce letem ujít hroudě ve svět jiný.

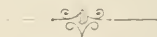
A dlouho trvá hra, jež zrak můj poutá.
Stín poznovu vždy z přitmělého kouta
se dobývavě řítí, skálu ztéká,
zpět odražen pak svislé oudy vléká,
jež každou ranou pitvorně mu chromnou;
vždy znova zuřivě se vrhá v před,
by obludnými ruchy bájné stvůry,
jichž nikdy v živém tvorstvu nezří hled,
se chopil skály s vůlí neoblomnou:
tu chce ji bokem do jezera vmésti,
tu pádnou pěstí rozdrtit ji s hůry,
tu vyvrátit a na bedrách ji vznésti.
Však všecko hrozivé to úsilí,
v němž tmavý zjev se lopotí a svíjí

jak červ, jejž k zemi zrnko písku tlačí,
vše posunů těch divých víření,
vše potýkání s cílem svým se míjí,
a marně velikán ten zpozdilý,
jenž nemá sil, by zvedl pírko ptačí,
se pachtí ve svém pyšném šílení.

I stanu v chodu, an mě zjev ten jímá.
On stojí též, — tak zříme přes jezero
druh na druha. Již v boru mží se šero,
jen skála dosud plamenně se vznímá,
a na ní lpí můj stín jak přikován, —
hle, tvora malého stín velikán!
Hoj, skrč se, obře, sobě samu k smíchu!
Již v zrcadle té rudožhavé skály
mi zjevils nadlidskou tu lidskou pýchu,
jež zve se vůlí, velikostí ducha,
či velemocí rozumu, či sterým
snad jménem ještě sladší sebechvály,
k níž tvrdá skaliska ta kol jsou hlucha . . .
Ó přelude, ó velký stíne, kterým
náš obraz roste v mnohé žhavé chvíli,
ty obří touho v slabém prášku síly,
ty pude bohatýrský, velkolepý,
jenž hlavou žeueš, cíl kde skalou hrazen,
ran svojich necítě, k své zkáze slepý,
pln víry vítězné, byť stokrát zrazen,
ó jaká v tobě svatá pošetilost,
v tvém hořkém losu jaká božská milost!

Nechť domnělým jen křídlem, drahý klame,
v tu skálu biješ, selhávaje v smutku,
oč větším's ubohé přec pravdy samé!
Ó nadšení, oč větším's nás i skutků!

E. Krásnohorská.

Salomena.

Tragedie v pěti dějstvích.

Napsal

Bohumil Adámek.

(Dokončení.)

Dějství čtvrté.

Táž síň v letohrádku Zoana da Ponte i vše v ní jak na konci dějství druhého. Kytice na okně. Bambitka pohozena. Světla.

Výjev 1.

Zoan Maria da Ponte u stolu, na němž stuha Hroznatova. **Martuccia.**

Zoan. V tuž dobu předevčírem dlela's dole.
Kdo zavolal tě sem, bys provázet
šla ženu Peissrovu?
Martuccia. Signora sama.
Zoan. Co spolu mluvily?
Martuccia. Když vstoupila jsem,
již byla dáma v odchod schystána.
Zoan. Jak rozloučily se, zda důvěrně?
Martuccia. Ta dáma cestou samý žert a smích.
Zoan. To důkazem, že dobře pochodila.
Co dál?
Martuccia. V půl cestě k bráně strahovské
pět jezdců potkaly jsme rozjařených.
Zoan. Což cestou zpívali?
Martuccia. To sice ne,
však hned, jak poznali mou dámu, div
že na koně ji k sobě nevzali.
Zoan. Ta žena jejich byla jednatelem.
A co jsi zaslechla?
Martuccia. Zvlášť jeden hlas
se zdál mi povědom.
Zoan. Snad Spatiův?
Martuccia. To nevím; jistě však byl s těmi zde,
již překvapili vás svou návštěvou.
Zoan. Což v tvář jsi neviděla?
Martuccia. Byla tma,
že sotva na krok viděli jsme v před.
Zoan. A o čem jednali?
Martuccia. Vše schystáno prý.
Zoan. Takž, schystáno.
Martuccia. Že pole zcela volné.
Zoan. Že zcela volné. Mněli, že jsem pryč.

Martuccia. Pak ptal se, přijala-li kytici.
Zoan. A ona?
Martuccia. Kytice prý na smluveném
je místě v důkaz —
Zoan. Dost!

(Vzchopiv se prudce jde k oknu, na němž kytice; an ji rve na kusy, vypadne z ní medaillon, jejž prohlíží.)

Toť Lobkovic!
Jsem zmaten.

(Klesaje v křeslo.)

Oh, led na mé spánky sem!
Martuccia (polekána).
Signoru zavolám.
Zoan. Ne, ještě ne.
Chci víno.
Martuccia (v rozpacích). Led jste prve jmenoval.
Zoan. Chci víno! Kolikrát to říci mám?
Martuccia (sejme s buffetu konvici s vínem i pohár, jež postaví na stůl před Zoana).
Zoan (po malé přestávce).
Signora v sadech; v její ložnici
teď vstoupíš hned vše bystře zhlídajíc;
znáť žena líp lsti ženy vodící.
A pravím ti, ať nepřehlédneš nic,
co nezvyklého tam. Vše spatřit musím;
však abys chtěla zbýt mne soustem kusým
mníc přede mnou co skrýt, sám půjdu pak
a spoluvinným strestám též tvůj zrak.
Již jdi!
Martuccia (odejde v levo).

Výjev 2.

Zoan.

Zoan (zahleděv se na medaillon).
Takž na mně prvním zkoušeli,
co mozek dohodil jim školometa;
tak v cizí dům se vkrádá chlubná sketa.
Snad včera slavili čin zbabělý,
a já ji sám veď pod krov toho kletý,
jenž drze rval mé blaženosti květy.
Pryč, družné zpomínky, pryč! Musím dál;
mé srdce stiš se, soud jsem předsevzal.

Výjev 3.

Martuccia vrátí se z leva s pouzdrem, jež Hroznata svěřil Salomeně. **Zoan.**

Martuccia (podávajíc pouzdro Zoanovi).
Víc nenalezla jsem, než pouzdro to.
Říc' neumím, co by v něm mohlo být.
Zoan. Kde bylo skryto?
Martuccia. V lože poduškách.
Zoan. By byla blíž mu také ve svých snech.
Jít můžeš. — Ah, nač bych byl zapomněl:
jak s vojínem je dnes?
Martuccia. Vstal osvěžen
i mluví zcela jasně — napjatě
vše vyslýchaje, co se dělo s ním:
však vrtí hlavou, jakby nevěřil.
Byl také venku již i v zahradě,
a po signoru ptal se nejednou.
Zoan. Ať přijde hned!
Martuccia (odchází v pravo).

Výjev 4.

Zoan.

Zoan (nad pouzdrem). Co skromná schránka ta
v svém nitru chová tajných pokladů?

(Rozvíraje pouzdro.)

Ha, listy! Jaká žeň to bohatá?
Snad jeho psaní, svědci na zradu;
či její důvěrné v tom zápisky,
v nichž na mé kruté žehrá útisky?
Snad vylíčení sladkých najdu chvil,
jež prchavé zde pérem chyceny,
by častým pročítáním občerstvil
se v lačné paměti mžik blažený.

(Stanuv nad větším spisem, jejž na stůl rozložil.)

Ne, jakás vážná listina, kýs plán —
jen jména měst a vesnic, silnicí:
však podle poznámek v té směsici
je odboj — buřiči to zosnován.
Ký děsný nález! — v rukou ženy mé,
ač ví-li, co ta schránka přechovává.
Mně výstrahy sic dány nepřímé,
že otec její zapeklitá hlava
a tajně k víře pikartův se hlásí,
ač jinak v službě královské že žije.
Já nedbal nic; vzhled její čárné krásy
mne unášel v luh božské Florencie,

tak ve všem zdála se mi dcerou její.
Ó že k ní zpět vždy myšlenky mé spějí!

Výjev 5.

Vojín z pravé strany. **Zoan.**

Vojín. Signore, vy jste dovolil —
Zoan. Jen blíž!
Vojín. Vy nuzný život můj jste zachoval
tím rychlým povoláním lékaře.
Chci vděčným být.
Zoan Nic o tom.
Vojín. Však můj druh —
Zoan. Ty's dobře mířil, zůstal na místě.
Vojín. I vy v tu lichou bájku věříte?
Zoan. Vždyť jsem byl přítomen, když skonával.
Vojín. Však nebyl já to, jenž ho usmrtil.
Zoan. Kdož jiný?
Vojín. Stavovský to důstojník.
Zoan. Co pravíš?
Vojín. My jsme napadli ho dřív;
druh můj ho poznal, že prý psancem jest,
jejž soudu dodat naše povinnost.
Zoan. Přec Beppo pravdu měl, že byli tři;
leč kam se poděl? Vůkol rovina,
již přehlédnout lze celou.
Vojín. Zapomněl jste
váš vlastní sad.
Zoan. Tu domněnku jsem slyšel
hned tehdy již a smíchem odmítl.
Vojín. A přece tomu tak.
Zoan. Kde důkazy?
Vojín. List ořechu, jenž v parkán větví lne,
je sedřen po místech, kde mladík ten
se spouštěl dolů s chvatem překotným.
Tamž v písku skokem jeho vtlačeny
jsou stopy doposud bot jízdeckých.
Zoan. Toť podivno. Signora v chvíli tu
přec byla v sadě též — nic nevidouc.
Vojín (ukvapeně).
Již podrobil jste ji snad výslechu?
Zoan. Zda podrobil jsem —? Drzá řeč; však mluv!
Vojín. Čím doufám vývody své podepřít,

(Vytahuje zpod kabátce utržený cíp šerpy Hroznatovy.)

zde — uváz' v suku kousek stuhy té,
již psanec záhadný byl opásán.
Zoan (srovnávaje útržek se stuhou na stole).
Toť barva táž, již není pochyby;

cíp urvaný zde zcela přiléhá. —
Kde být moh' skryt? Sad byl též prohledán;
jak v komnatu se dostal, k balkonu?
Signoře ovšem známo všecko to,
co bez její by nešlo pomoci.
Vše bude zapírat; však Beppo byl
v den osudný mnou na stráž postaven.

(Do pravých dveří.)

Slyš, Beppo, Beppo! — Zřím již souvislost.
Že on jí svěřil tyto listiny,
to jeho důvěry k ní důkazem;
že ona prsten s rubínem mu dala,
v tom doklad, že též její vášeň zralá.

Výjev 6.

Beppo z pravé strany. Předešlí.

Beppo. Signore, volal jste.
Zoan. Sem, Beppo, přistup!
Já na stráž v sad tě ondy postavil;
nic nepozoroval jsi?
Beppo. Věru nic.
Zoan. Jsem zvědav, jaké vysvětlení dáš,
že klíč, jejž u dílny jsem stáhl sám
a odcházeje dal signoře v ruku,
než vrátil jsem se, zas byl v zámku již.
Beppo. To nejspíš, že jsem jej tam zapomněl.
Zoan. Ty's tedy v dílně byl. A co's tam hledal?
Beppo. Já vlastně ne, signora —
Zoan. Ona tedy
tam byla. Proč?
Beppo. Signora nebyla —
Zoan. Tvůj jazyk zmaten, měj se na pozoru!
Chci vědět určitě, kdo v dílně byl.
Beppo. Já vlastně nevím; neznámť cizince,
jenž dovnitř — omylem snad zabloudil.
Zoan. To jsem chtěl slyšet; tam byl tedy skryt.
Beppo. Což mohu já —
Zoan. To stačí. Zde byl též?
Beppo. Zde? — Ano.
Zoan. Dlouho-li?
Beppo. Než přišel jste.
Zoan (v sebe pohřížen).
Můj náhlý příchod ukládal mu chvat,

(Na stuhu.)

a s balkonu mu pomoh' tento šat;

však by mu dala s ruky drahý skvost,
by smluvili se o svůj k plesu chod
a o čem více, času měli dost.
Můj návrh v ples jít — přišel jí as vhod.

(Hlasitěji.)

Přec jedna zbývá záhada, kam znik',
když s pavlánu se spustil; vždyť v té chvíli
již jezdci na loutny své zazvonili;
já dolů pospíchal, v ten bitky ryk
se přidal obránce můj neznámý,
pak obešel jsem všemi stranami — —
Však nač je třeba důkazů zde víc,
kdy šerpa, prsten mluví za tisíc;
vše to-li jistoty dost nechová,
že zbůjcem tím jest jen pan z Doupova!

Vojín. Signore, nevím, zda se nemýlíte;
však jméno, kteréž druh můj vyslovil,
když postřeh' tahy tváře psancovy,
to jinak znělo, tuším — Hroznata.

Zoan. Což neměla by konce řada těch,
jimž domu mého čest je na posměch?
Již druhý, třetí! Pravíš Hroznata.
Jak hvězda po nebi když přeletí,
to jméno blýsklo se mou pamětí,
jež vzpírá se mi k službě proklatá.
Já slyšel je — ne, zřel jsem, zřel je dnes, —
v té listině tam řeč je o něm kdes.

(Přemítá v listinách.)

Ha, zde; zde zcela zřejmě slova ta:
„vše sjednat plnou moc má Hroznata.“

(K Beppovi a vojínu.)

Vy oba jste jej viděli; je mlád?

Beppo. Mlád? — ano.

Vojín. Plný svěžesti a síly,

(Na svoji ránu.)

já pocítil, jak umí šermovat.

Zoan. Ký šat?

Vojín. Kroj vojska stavovského měl,
a šaršoun s košem zdobným po boku.

Zoan. Jak v tváři?

Vojín. Lehounce jen osmahlý,
vlas hustý, kadeře až na ramena,
vous na bradě i kníry sčechrány.

Zoan. Ten obraz v známou srůstá podobu.

Beppo. Vždyť jsem vás slyšel rozmlouvati s ním.

Zoan. Mě? Kdy a kde?

Beppo. Nu, téhož večera
jste po schodech sám uváděl jej sem.

Zoan. Ten mladík, jenž mi přispěl k pomoci?

Beppo. Je týž, jenž před vámi dřív odtud prch':
já myslil, že z té šrůtky nekřesťanské
se vracíte s ním jako s přítelem.

Zoan. Kde jsem měl oči? Jasně zpomínám,
když se mnou vstoupil, že byl bez šerpy:
to dobře svědčí. Jméno zatajil:
mělť příčiny, jež pochopuji teď.
A já jej přítelem svým objímal
a zval, by zůstal zde a přišel opět.

(Zamyslí se.)

Což nesvěřil se, že v týž přijde čas?
Řek' pozejtří — toť dnes!

(V děsném úmyslu.)

Ó schystám kvas!

(K vojínu.)
Ty půjdeš k panu Volfu z Vřesovic,
jenž hejtmanem teď hradu pražského,
a zprávu tu, již mnou má o půtce,
tím, co jsi zde mi právě pověděl,
tam doplníš. Pak vyřiď žádost mou,
by zítra bezpečně mne navštívil,
i ještě líp', by pana hofmistra
též nejvyššího pozval jménem mým,
že vzácné zvěře stopu jistou mám;
že nemůže být lovu na škodu,
když v ozbrojeném přijde průvodu.

Vojín (odchází prostředkem).

Výjev 7.

Zoan. Beppo.

Zoan (potají). Zde zdržen musí býti Hroznata,
než se svou druží hejtman přichvátá.
(K Beppovi.)
Ty dolů jdi, signoru požádat,
by přišla sem, že venku již je chlad;
však dobře slyš — nic víc, ni slovo míň?
Pak sám se v dolní odebéřeš síň;
když nezavolám já, ať na zápraží
sem vstoupit z vás se nikdo neodváží.
(Kyne, by odešel.)

Beppo (odejde v pravo).

Výjev 8.

Zoan.

Zoan. Což kletbou muže krásnou ženu mít?
By manžel její věrnosti byl jist,
snad mělby v něžné líci krásy list
dřív nehtem v ohyzdnosti úděl zrýt?
A krása přec jen k ženy patří zjevu;
však příroda, jež krásou dařic děvu
ji za vnadidlo vilných nástrah šatí,
též pancéř vítězný jí měla dáti
i síly, vzdoru, svaté cudnosti,
jenž vášní svůdných skřítka nehostí.
Jsouť ženy sličné, o nichž blouzní svět,
k nimž hanby šíp se darmo pouští v let.
I já mněl poklad takový svým zvát,
žil v domněnce, že skryt je zrakům všech;
a zatím její pověst na pochvat
zde v popěvcích, tam v hejsků rapírech,
a vše to zřejmě s její pochvalou;
vždyť milencům se vděčí prsteny.
Až potud! Rukou pevnou, uznalou
dnes ještě budou účty skončeny.

Výjev 9.

Salomena z pravé strany. **Zoan.**

Zoan. Zda jste se prve v dílně nezlekala?
Salomena. Z kých příčin?
Zoan. Zapomněl jsem vám to říci.
Má mysl s bouří vzteklou zápolící
jak v přístav klidu ku práci mne hnala,
i vstoup' jsem v dílnu. Uchopiv se dláta
jsem stanul před královny sochou maní:
leč když jsem zahleděl se v tvář té paní,
jak uštkla by mne zmije jedovatá.
Já prvně zpozoroval v němém žasu,
že spodobnit chtě tahy zesnulé
jsem vaše vnes' tam čelo, oko, řasu.
Z těch tvarů podloudných jak ztrnule
by v hruď mou zapjal se škleb Medusy:
takž v náhlém hněvu nad nezdarem díla
tu sochu roztříštil jsem na kusy.
Salomena. Což vinen mramor, hmota jeho bílá?
Jste prudkým.
Zoan. Pravda. Stihnout vinníky,
již spojenci v tom bludu byli klatém,
bych srdce, dlaň, vzruch mysli všeliký
i vlastní lebku rozklát musel dlátem.
(Jde k oknu, jež pootevře. Po chvilce.)

Dnes večerem jde mlha sychravá,
jež útlým hlasům pěvců nepřává.
Co myslíte, zda nás kdy navštíví
zas poskytnout nám koncert hanlivý?

Salomena. Já nezvala je, zbránit nemohu.

Zoan. Však přijala jste přízně zálohu —

(Na rozmetané květy po zemi.)

zde kytku, z jejíž uvolněných stuh
kdos portrétem vám splácí milý dluh.

Salomena. Nic nevím o tom.

Zoan (ukazuje medaillon). Znáte tento skvost?

Salomena (prohlíží jej).
Pan z Lobkovic; a co s ním býti má?

Zoan (k sobě). Jak očima jej měří klidnýma;
ten záletník jí k srdci nepřirost.
(Nahlas.) Přec on to, jenž vám schystal poctu onu
zde pod okny svůj stroje karneval.
Víc bambitku vzít nechci k tomu honu,
bych podruhé svou poklonu mu vzdal;
spíš kaloun šašků najmu, maškary
sem koňmo s bičíky a pleskači,
by dali se v ty panské kytary,
jichž hudba počestný sluch mrzačí.
Však bude jinde třeba zbranč mojí;
mé mysli vzpoura dřív se neukojí,
až prsten váš, jejž ruka cizí nosí,
vám navrácen se krví její zrosí.
Mně jinak neznámým pán z Doupova,
však že jste s ním též o čest moji hrála, —

Salomena (chce odmítnout).

Zoan (nepřipouštěje ji k slovu naráží na prsten s rubínem.)
ta obroučka to hlásá kovová! —
tím sudba nastává mu nenadálá.
Své hanby svědka nestrpí má krev,
by moh' ji urážet kdy jeho zjev.

Salomena. Duch váš, jenž nyní zuří v slepém hněvu,
mní vraždy cestou jít si pro úlevu,
ač novým výčitkám se dává v plen;
neb vězte, Doupovec je nevinen.

Zoan. Kdo vinen tedy? Někdo jiný, vy?

Salomena. Vždy hledáte jen příkré protivy.

Zoan (k sobě). Ten chlad, jenž z její vane obrany,
v té chvíli nezdá se být vylhaný.
(Nahlas.) Přec v jedné věci jsem vám zavázán,
že přízeň rozdávajíc do všech stran
jste ušetřila prsten svatební;
to sladkou potěchou přec pro mne zní.

Salomena. Že zlíbil jste si v řečech jízlivých
tam v plesu před zvanými diváky,
ten z vaší krve vysvětlit lze pych,
jež miluje vtip krutý, dvojaký.
Zde zapomínáte, že svědků není,
jíž úšklebky snad vaše chválou cení.
Či mám již litovat, že svolila
jsem k naléhavým otce domluvám,
bych po všem, co se stalo, zbloudilá
jak ovce vrátila se ještě k vám?
Já zapřela svůj uražený cit,
vy aspoň ctěte vnucený ten klid.

Zoan. Mně promiňte; jeť člověk tvor jen chabý,
jejž cizí věc v kruh dojmů svých hned zvábí.
Já včera bral se kolem popravišť,
snad z nich ta běsná nálada se prýští.
Dnes jejich sukna krví potřísněna.

Salomena (s nápadným účastenstvím).
Co pravíte?

Zoan (potají). Ha, jaká náhlá změna?
(Nahlas.) Dnes počala již přísná exekuce;
tři, čtyři, tuším, odpraveni hned,
kýs mladík mezi nimi naposled.

Salomena (k sobě). Má duše v nejistoty zhyne muce.

Zoan (s líčenou lhostejností).
Byl litován, prý v noci teprv jat
a k ránu již mu lůžko schystal kat.
Já slyšel také jména, — kdož to zná? —
mně všecka naskrze jsou protivna;
však jméno mladíka —

(Jakoby vzpomínal.)

ah, Hroznata.

Salomena (s výkřikem — přenáhleně).
Ó věčné nebe, kde tvá odplata!

Zoan (uchopiv její ruku).
Zde tedy vězí šíp. Již mám tě, mám!

Salomena. Mé pusťte ruce, ke všemu se znám

Zoan. Co vyslechnu?

Salomena. Zda lze to stajit děl?
Ten, jenž mé srdce za živa již měl,
ať v předčasného hrobu zátiši
mé první vyznání teď uslyší;
neb mně z dnů sebezapření a hoře
tou jeho láskou vzešla nová zoře.

Zoan. Kam unáší vás vášeň rouhavá,
jež samoděk se k činu přiznává?

Salomena Nás bázeň projímá, kdy hřešíme,
mně vyznáním se volní v duši mé.

Zoan. Což netušíte, ký trest v zápětí,
kdy vinu přiznání též pečetí?
Salomena. Co ostatní jsou tresty všecky, muka,
kdy nad jeho mi smrtí srdce puká.
Zoan. Mám právo dát vám vpálit znamení,
jež zhlédnouc tvář se cudná zrůmění.
V tom chválím této země drsný mrav,
jenž v železnou klec staví hříšnici,
by zhalena jen v potupy své hav
trest měla veřejnými biřici.
Salomena. Sám vlastní choť vlék' byste ku pranýři.
Zoan. To ještě vinu celou neusmíří.
Vy nejen zradila jste manžela,
však přechovávajíc též rebela
jste sama také velezrádkyní,
(Na listiny po stole.)
jak zřejmě spis ten zde vás obviní.
Salomena. Co jest to?
Zoan (ukazuje pouzdro).
Spíš snad schránku poznáte.
Salomena. Ó běda!

(Pokoušejíc se vyrvati mu listiny.)

Sem!
Zoan (zabraňuje). Vše marno, stište se!
Salomena. Co služba špehýřská vám vynese?
Zoan. O věru svědectví v tom bohaté.
Vám známo, že jsem v službách královských,
v tom smýšlení že neznám žert ni smích
a tak jste znectila můj vlastní krov.
Salomena. Vy nectí zvát jste ovšem pohotov,
co hrdě já zbožňuji za svaté,
žeť nezištnou tu lásku neznáte,
jež zemi rodné všecka posvěcena
ni umírajíc pro ni — nezastená.
Zoan. Kdo vás těm řečem učil jedovatým?
Salomena. Ta láska jeho odkazem je svatým.
Zoan. Vždy on! Pak odkázal vám sudbu také,
jíž buřičství se tresce krátkozraké.
Meč, provaz, řetěz, kolo, mučírna
jsou na růženci světské justicie
jen zrnka, jimiž s duše hříšné smyje
se dočasně zde vina nesmírná.
Salomena. Nuž jděte, udejte vše, také mne,
vzmach síly pociťuji tajemné,
jíž nezděsí víc teskný smrti zvon.
Já umru ráda pro tuž věc jak on.
Zoan. O díky za to včasné vyznání!
Vám svatým cti, ni ctnosti rozhraní,

vám vše i smrt s ním zdá se drahocennou,
vše ceníte jen lásky k němu měnou,
trest hanby, pouta, čekan — vše vám ničím;
však v rukou mých je dosud, čím vás zničím.

(S okázalým klidem — významně.)

Nuž vězte, není mrtev Hroznata.

Salomena. Co to má být? Zda dřív jste lhal či teď?

Zoan. Vy nepostřehla jste má tenata.
Já zkoušel vás a dojmů nových splet
vás přemohla; již vyznala jste víc,
než chtěl jsem zvědět, léčku netušíc.

Salomena. To důstojné vám svědčí řemeslo,
dřív tajemství mé zlákat úskočně,
by krutost pak své slavit mohla žně;
však byť mně přiznání smrt vyneslo,
nic není ztraceno, onť na živu!

Zoan. Jen těšte se: on zdráv a přijde sem.

Salomena. Zas nástraha v tom zjista pletivu.

Zoan. Což neřek', dnes že přijde s večerem?

Salomena (potají).
To pravda, též tak tvrdil Doupovec.

Zoan. Proč neplesáte?

Salomena. Hroznou tuším věc.

Zoan. Vy vytýkala jste mi úskoky,
teď poskytnu vám rozhled široký.
Již víte, co jsem o prstenu řek',
jímž v sňatku den jsem prst váš ozdobil;
teď jedna nadešla z těch krutých chvil,
by osvědčil se jeho prostředek.
Ten, k němuž vaše srdce hříchem jato,
sem vstoupí pro schystanou žití sklizeň.

(Uchopiv pohár se stolu.)

Vy poslední mu prokážete přízeň:
jed z prstenu v té číše trysknouc zlato
mu sama podáte; snad z vašich dlaní
proň sladší bude trpké umírání.

Salomena. O rozumím vám, bídný katane!
Z mých rukou smrt má mít zde přede mnou,
bych zřela v zraky jeho strhané,
jak marně o pomoc se ke mně pnou;
však vězte, z číše jemu přichystané
část jedu přes mé rety dříve skane.

Zoan. Ta předsevzetí s cílem svým se minou,
neb dřív se před ním objevíte jinou.
On všecko zví, jak mne jste podváděla,
že klamala jste jej též v lstivé hře.

Salomena. Toť lež!
Zoan. Mám pro to svědectví zde skvělá;
až spatří je, vám víry odepře.
Salomena. To nemožno.
Zoan. Ten portrét Lobkovice.
Salomena. Sám Lobkovic ho vyvést musí z bludu.
Zoan. Zde skončí Hroznata všech zbaven trudů,
a mluvit? — nebude již s nikým více.
Než zhoubnou číš' rtům podá sálavým,
dřív nevěrou jej vaší otrávím;
on s kletbou pro frejířku na ústech
svůj slední vypustit zde musí dech.
Salomena. O ďáble, zda ta všecka trýzeň těla,
jíž zval jste krutým zvykem této země,
by před smyšlenkou vaší nezněměla,
z níž samo peklo pozvedá své témě?
A vše to smyslit chladně, před časem!
Zoan. Jsem jist tím neodvratným zápasem.
Salomena. Takž zhynout má, jenž zachránil vám žití.
Zoan. Mstu v tom, co zavinil, zde smrt jen sytí.
Salomena. Kde slibů vašich, přátelství je sled?
Zoan. Ne já, on slib svůj zrušil předem hned.
Salomena. Tak odvděčit se chcete příteli?
Zoan. Já přítelem víc nejsem rebeli.
Nic neklamte se marnou nadějí,
že služební vám v pomoc přispějí;
ni ozvěnou se nezachvěje stěna,
vše opatření přísně učiněna.
Jak vůdce však, než bitva počne krutá,
vše ještě zkoušet sledni zve mne lhůta.

(Odejde prostředkem.)

Výjev 10.

Salomena.

Salomena. Vše vědět, před sebou zřít cestu k smrti
i kolesa, jež zubem svým jej zdrtí;
zde být a muset čekat bez obrany,
až počne satanem soud uchystaný —
a nezšílet! — Jak dát mu výstrahu,
by nešel sem a prchal od prahu?
Vše ostraženo, okno jenom zbývá;
jím známku dát noc brání nevraživá.
Můj bože, dolů bych jím skočit chtěla
a Hroznata snad vychladlého těla
se zděsiv krok svůj odtud obrátí;
však kdo mi za to ručí? Křikem svým
spíš v náruč záhuby jej přivábím.
Ó zřím již v smrtelné jej závrati;

v ten pohár — —

(Zarazí se — s upjatým zrakem na pohár jako před náhlou myšlenkou.)

věčné nebe, jaký svit? —
mám z prstenu mok zhoubný vycedit,
by vypil jej. Což kdybych zoufalá
Zoanu samu jed ten schystala?

(Zaslechnuvši kroky.)

Snad jde již. Rychle!

(Kvapně sňavši prsten svatební nakape z něho jedu do poháru.)

Pomoc jiná není,
Zoan mi sám dal děsné naučení.

Výjev 11.

Zoan prostředkem. **Salomena.**

Zoan (zavíraje za sebou na klíč dvéře nejprve v pozadí, pak v pravé straně).
Vám choutky zahnat v útěk obranný —
zde klíč dost skytne zatím ochrany.
Vše, jak má být: dům dole do kořán,
by hosta přijal hned; kůň v třmeny dán
již řehtem jezdce svého k spěchu volá,

(S ironickým přídechem.)

jen vy se zdáte uchystána zpola.
Ten dnešní šat vám věru nesluší;
vlas z vazby strun vám splývá přes uši,
což není v domě mém dost zrcadel?

Salomena. Kdož úsměškům by vašim čelit směl?

Zoan Ha! (Zachvěje se.)
Jakby kostlivec byl na mne sáh'.
Dnes chladno; jak jsem překročil prv' práh,
mne zima chytla. Doušek spraví vše.

(Chápe se poháru.)

Salomena (zpozorovavši to).
Ah! (Ztajujíc výkřik zdvihne šat k ústům.)

Zoan (postaviv pohár, aniž by se napil, prudce se ohlédne).
Co to? Snad již host náš neklusе?
Vy chcete znamení mu dáti šatem.

(Spěchá k oknu v pozadí.)

To snadno spoušti záclony té zmatem';
však ne. By nezřel zdola tady světlo,
to snad by kroky jeho jinam spletlo;
leč jaké obavy, jsem s vámi zde,
a zbránit dovedu, co napříč jde.

(Vrátí se opět ku stolu a usedne.)

Vám poskytnouti nutné rovnováhy
chci zjevit změněné své předsevzetí;
my zítra odtud odjedeme záhy
z té vyváznouti rmutné spleti.
Co tkne se mrtvého pak Hroznaty,

(Na listinu na stole.)

ten dokument mu přitknu na šaty.
Pan z Vřesovic, mnou vyzván, přijde k nám;
co s buřičem, ať zítra uzná sám.

(Pije.)

Vše dopodrobna předem určeno je,
teď klidně začátek lze vyčkat boje.

(Dopíjí.)

To víno hřeje, avšak přísámbůh,
jak z koflíku bych žluče cítil puch.

(Lehce vzkřiknuv v zděšení se stupňujícím.)

Co cizího to vběhlo do mých žil?
Ta bolest! — Dřív jsem také víno pil
a cítil jsem se volným. — Co to teď
mou svírá hruď? — Tak Spaventino mřel,
když odvar blínu v útrobách mu vřel,
mnou dán mu — pro vaši též krásu kletou.
Tuž smrt snad mít — ty myšlenky mne hnětou.
Zde doušky poslední — — sem na zpověď!

Salomena. Co chcete?

Zoan. Prsten —

Salomena. Sám jste rozkázal —

Zoan. Oh, oh! — Vše chápu — sžíravý ten pal, —
jsem učněm vedle vás jen chatrným, —
mám vlastním jedem mřít, toť patrným: —
vy nad mým hrobem — v jeho náručí — —
ta pouhá myšlenka mne umučí!
Však ne, sil cítím ještě dostatek
své smrti navrátit vám úplatek.
Já zemru, vy však se mnou musíte!
Ó že ni kapky není v číši té,
má bambitka tam dosud nenabita —
mně zpomínku jen hříchů vašich skytá.
Má dýka, rapíry tam v ložnici —

(Zoufale.)

jen krátkou lhůtu, smrti kvapící!

(Potácí se do komnaty v levo.)

Výjev 12.

Salomena. Hned opět **Zoan.**

Salomena. Kde jsem se octla? — v dravce doupěti,
jenž ostří drápy před svou obětí.

Zoan (objeví se na prahu s rapírem v pravici — levou rukou se zachycuje dveří).
Mne síla, běda, opouští. — Já bloud —
co hledám zbraň, — moh' jsem vám — hrdlo spnout!

(Za scénou se ozvou kroky, brzo na to lomcování dveřmi v pozadí.)

Salomena. Ha! spěšné kroky. Pomoc, pomoc! sem!

(Spěchá ke dveřím v pozadí.)

Zoan (rozběhnuv se za Salomenou uprostřed komnaty zavrávorá; u výbuchu smrtelného zápasu).
Buď prokleta, — klet on, — i kleta zem!

(Sklesne mrtev.)

Výjev 13.

Dvéře v pozadí se rozlétly a jimi spěšně vkročí **Hroznata.** Předešlí.

Salomena (s výkřikem klesá k nohám Hroznatovým).
Hroznata (zachytí Salomenu ve svoji náruč).

(Opona rychle spadne.)

Dějství páté.

Předsíň v letohrádku Zoana da Ponte. Povšechná úprava působí ladnou jednoduchostí. Podélné obrazy nástěnné tvoří jednotný vlys. Vavříny, citroníky, limonie, myrty, tulipány a j. keře i květiny malebně rozestaveny. Mezi nimi porůznu sošky. Sedadla upravena při stěnách i mimo ně. V levo a v pozadí dvéře ku komnatám vnitřním. V pravo vstup ze schodiště. Koberce.

Výjev 1.

Z pola otevřenými dveřmi schodiště vstoupí **Lobkovic.** Brzy za ním **Ledron. Collinus. Ferabosco, Stella, Spatio, Křička. Peisser, Trost** a **Tertius. Lobkovic** a **Ferrabosco** v různobarevných reverendách, **Křička** jako herolt, **Peisser** v masce žida, **Spatio** s loutnou, ostatní v pestrých krojích šašků i v jiných maškarách, vesměs se závitky úloh v rukou.

Lobkovic. Zde také nikdo, dům jak po vymření
neb v pohádce. Zpět nepůjdem, jen dál.
My rozešli se v posled rozjitřeni;
vše vysvětlit a vyrovnat zde dnes,
co zmatků mezi nás můj večer vnes',
neb naši hrou v žert zvrátit jsem si přál.

Ledron (stranou).
A opět spatřit ji — to nedodal.

Ferrabosco. Tím jen mě vížete k své šlépěji.
Má účast v hře mne spoluvinným činí,
i chtěl bych svědkem být již raději,
jak dílo smíru se vám zdaří nyní.
Collinus. Dnes není mi tu volno při zábavě,
k níž opět zval jste nás tak naléhavě.
Trost. My měli zůstat raděj' v sadě dole.
Stella. Jsme zde již, dobrá; dál však ani krokem.
Lobkovic. To strach snad při vás mým se stává sokem?
Již vidím, octli jsme se s nudou v kole,
ji zahnat — autoru snad bude vhod,
by každý úlohy své zvláštní chod
s ním prošel zatím, než se dostaví
náš spoluherec dnes tak liknavý.
Křička. Já čet' již úlohu, však počátek
hned připomíná mi hru zvířátek.

(Deklamuje z úlohy.)

„Ať rohy zazvučí! Jsem pýcha!
Chlad vějíř z pávích ok v líc dmýchá!
Ta zásluha je plitka, licha,
jež chodí ulicemi z ticha!“
Toť zní jak starou notou: „krá krá krá,
tak vrána krákorá!“
Collinus (vždy více podrážděn).
Vám lhostejno, že v slova chlubivá
se právě pýcha nejradš' odívá.
Tertius. Má úloha je skrovna, pravá nuda
co do myšlenek i co do déli.
Collinus. Vy myslíte, že skrovnost její chudá
se přičte také představiteli.
Peisser. Já s harfou sňatou s babylonských vrb
mám zaměnit svůj dromedáří hrb,
a místo vážkou zvonit podvodu
teď v strunách drnkat k žalmů průvodu.
To, mistře, bude třeba překovat.
Collinus. Vám krátce víc než obsah platí šat;
v tom nejlíp vyhověl by kytléř Plíhal,
by na úlohy podlé herců stříhal.
Stella (probíraje se úlohou).
Hm, pravé patientiae examen.
Kde rozum v tom? Ne, to se nenaučím;
a páté přes deváté, spíš se zmučím.
S mých beder sejmout musíte ten kámen.
Trost (dorážeje s druhé strany na Collina).
Mne obavou jen jedno místo plní,
v němž mluviti mám proti vrchnostem;
to slyšet budou páni nesčíslní,
já uváznu v jich hněvu naprostém.

Collinus (velmi rozhorleně).
Vám ješitnost všem hlavy v různo točí,
však účel celku ztrácí se nám s očí.
Z vás každý chce-li být zde kritikus,
již zastavit těch výtek další val —
as nejlíp', abych úlohy zpět vzal
a někdo z panstva napsal lepší kus.
Lobkovic. Jen ne tak zhurta, mistře pohněvaný:
zda pro hru celou získal jste již pány?
Collinus. Jen zbývá povinnosti advokát.
Lobkovic. Zoan!
Ledron. Jsem zvědav, jakou zvolil masku?
Stella. Že originelní, dám hlavu v sázku.
Ledron. Kde vězí však?
Trost. Já myslím, že šel spat.
Tertius. To věru musí býti blahé sny,
že zaspat může den tak rozkošný.
Lobkovic. Snů pásmo přervat měl bych na sto chutí.
Ledron. Leč jak ho zbudit?
Peisser. Zpěvu na peruti
ať příchod náš se duchu jeho zjeví.
Spatio. Co zpívat rychle jen?
Lobkovic. Ah, romanci,
jak rozmarný signor spal při tanci.
Spatio. Jen v pravou chvíli vpadněte v mé zpěvy.

(Počne zpívat nejprve polohlasem, znenáhla silněji provázeje zpěv svůj na loutně. Všichni se kol něho seřaďují v půlkruh proti dveřím v levo.)

Signore, kam jste rozum dal,
že hovíte si teď tak líně?
Váš děd se koupal v rudém víně,
pan otec her všech býval král
a paní matka zpěvů tchýně;
však vás ni hra, ni zpěv,
ni mok nezvábí rév,
jen hovíte si v spánku klíně.
Signore, kam jste rozum dal?

(Všichni plným hlasem vpadnou postupujíce ke dveřím v levo.)
Signore, kam jste rozum —

Výjev 2.

Prostřed refrainu rozevrou se dvéře v levo a vystoupí z nich **Salomena** v šatech smutečních. Zpěv zjevením jejím přerván. Všichni zaraženi ustupují. Předešlí.

Salomena. Co žádají si páni —
(Vzhlédnuvši — s úžasem.) V maškaře?
Lobkovic. Signoro, promiňte; my přišli k hře,
jež se Zoanem dřív již umluvena
dnes v maskách poprvé zde být má čtěna.

Salomena. Zoan — je mrtev.
(Všeobecné uděšení. Výkřiky rychle za sebou.)
Lobkovic. Co jste pravila?
Ferrabosco. Toť nemožno!
Spatio. Kdy zemřel?
Stella. Kde že je?
Salomena. Vás od něho jen dělí veřeje.

(Pokynuvši v levo klesá do křesla, v něž zakrývá svou tvář. Všichni odcházej v naznačenou komnatu vyjímaje **Collina**).

Výjev 3.

Salomena. Collinus.

Collinus (učiniv několik kroků také ke dveřím v levo — stane před nimi; téměř polodechem — před sebe.)
Chtěl triumf krásy slavit hry mé črt,
v jíž vůz též povinnosti vpřažen bohatýr.
On mrtev! — Skutečnost hru rozdouvá nám v chmýr,
a trofej odnáší všech vítěz — smrt!
Pah! — v sinou líci zřít mým není zvykem,
tím fantasie jen se zakalí;
smrt druha sic mé hrdlo zouží vzlykem,
však nejradč' oželím jej — z podálí.
(Ustoupí stranou.)

Výjev 4.

Lobkovic, Ledron, Stella, Spatio, Křička, Peisser, Trost a **Tertius** v patrném pohnutí vracejí se zpět. Předešlí.

Lobkovic. Signoro, smrti v tvář já mnohokrát
zřel sám; leč dnes, jak v hruď mou též by sáhla
tím vzhledem zákeřnicky ruka náhlá.
(Na svoji maškaru).
ty plané cetky chtěl bych s těla rvát! —
Vy sama zde —, což otec váš —?
Salomena. Skon kvapný —
Lobkovic. Mně dovolte, bych jemu nes' tu zvěst;
ten úkol trudný za svůj beru trest.
Vám uspořit pak šatů dojem trapný,
v něž k mumraji jsme oděli své boky,
i nerušit váš smutek přehluboký
nám káže šetrnost již nutkavá;
však soustrast naše s vámi zůstává.
(Odcházejí v pravo.)

Výjev 5.

Salomena.

Salomena. Ta dnešní noc tak dlouhá, zádumčiva
jak věčnost, jež z ní prstem vážným kývá.
Já mněla, s dnem že v mysli též se rozední;
již slunko stoupá v kruh svůj polední,
a v duši mé se stále více stmívá.

Výjev 6.

Ferrabosco krokem vážným z leva. **Salomena.**

Ferrabosco. Signoro, mně Zoan byl krajanem
i přítelem; to nechť mne omluví,
že delším je teď mé s ním loučení.
Jak on zde zmírá náhle v cizině,
takž ondy Václav Hladič Písecký,
váš krajan, zemřel náhle v Benátkách.
Spor dosud, z jaké skonal příčiny.
Mor tehdy zuřil v městě Markově,
i praví jedni: zhynul nákazou;
však jiní tvrdí, že byl — otráven.
Signoro, mor — teď v Praze nezuří,
ta padá při Zoanu pochybnost.
Salomena. Co chcete tím?
Ferrabosco. Můj otec lékař byl,
vím zevrubně, co jedu účinkem.
Salomena. Vy-byste tvrdit chtěl?
Ferrabosco (odmítnuv posuňkem). Zoana znal jsem
až v nejtajnější duše hlubiny:
v těch samovražda půdy neměla.
Salomena. Kdož mluví o tom?
Ferrabosco. Nikdo doposud,
však vám to říc' mám za svou povinnost.
Co v paměť vaši též bych vštípil rád,
jest zvláštní zvyklost v rodném kraji mém.
Když někdo skoná smrtí násilnou,
tož rukou cizí, soud ji uchopí;
však bez důkazu není ortele
a mnohý vinník puštěn vědomý.
Kde právo tak se stává bezmocným,
tam pokrevným pak vzrůstá závazek,
by mstili zvražděného památku.
Vrah je-li muž, boj se mu opoví,
rod celý řadou s ním pak zápolí,
až padne znamení s ním Kainovo.
Když vrahem žena, také ona zví,
že není vyváznutí od smrti.

Dá se jí lhůta, v které zemřít musí;
však nezemře-li sama v čase tom,
den příští zhyne rukou bezpečnou.
Kde není pokrevných ni příbuzných,
tam krajan, druh je mstitelem. Zoan,
vám známo, druhem mým i krajanem.

(Ukloniv se odměřeně — odchází v pravo.)

Výjev 7.

Salomena.

Salomena. To nebyl člověk s chladným okem tím,
jenž řečí břitkou dorážel v můj sluch;
ó běda, běda, že mu rozumím!
Mé smysly polekané zmátl bůh,
jenž vraždu tresce, že jsem stopy její,
jež dosud v líci mrtvého tam tkvějí.
skrýt nespěchala prve před zrakem
zde těch: leč, co mi svět a jeho soud!
On zachráněn být moh' jen zázrakem,
má mysl vymknula se z ženských pout
a vykonala čin ten strašlivý,
jenž v zpomínce teď se jí protiví.
Však, je-li v světě dosud jaký vděk,
v tom nadějí mých slední papršlek,
že on — mnou vyrván spárům zhoubychtivým —
mně soudcem spásy bude milostivým.

Výjev 8.

Z pravé strany **Hroznata. Salomena.**

Hroznata. Signoro —
Salomena. On!
Hroznata. Jdu, — musím — nevolán.
Klid, mysli vaší nejvýš potřebný,
svou nechtě přítomností zaplašit
jsem v loktech stařeny vás zanechal,
by ošetřila z mdloby procitlou.
I byl bych neopustil úkryt svůj
ni teď; však zaslechl jsem v domě ruch,
jenž připomíná také mně, že dél
zde dlít ni příhodno, ni bezpečno.
Salomena. V té chvíli chceš —?
Hroznata. Vždyť víte, v noci hned
jsem na cestu se další dáti měl.
Salomena. A proč ten děsný kvap?
Hroznata. Vše bohužel
je téměř ztraceno v čas nejbližší.

Salomena. Je tedy pravda?
Hroznata. V pevnost proměněn
hrad královský, v nějž svolán tento sněm;
vše vystrojeno jako ve válce,
a prostřed kartánův a halaparten
byl soudem krvavým sněm zahájen.
Pan Pětipeský, Bernart z Barchova
a Jakub z Vratu, Václav z Jelení
své na popravčí špalek hlavy kladli,
by jejich kouřící se krve vzhled
byl mluvčím důrazným všem sněmovníkům,
jimž v dojmech těch hned návrh předložen
z všech zápisů a svazků přátelských
se propustit, je zrušit, zavrhnout.
Salomena. A co se stane?
Hroznata. Podle návrhu.
Co bylo vrtkavých, strach dokonal
své dílo při nich; odboj nemožným
v tu dobu. Zbývá ony zachránit,
již vyhnuli se pasti nalíčené,
takž Pfluka, Šlika všecky varovat,
by šetřili své síly drahocenné,
až nadejde snad lepší k dílu zvrat.
Salomena (chvatně). Já půjdu též, a s tebou — hned!
Hroznata. Signoro —
Salomena. Pryč s dvorným slovem tím i s chladným vy,
jež hyzdí tvoje rty — dnes poprvé.
Hroznata. Nuž, Salomeno —
Salomena. Hlas tvůj mrazivým.
Hroznata. Krov smutku, pod nímž choť tvůj mrtev, ctím.
Salomena. On nikdy neměl pravé lásky ke mně.
Hroznata. Ó přej, by lehkou byla mu teď země.
Salomena. K té za živa byl v nepřátelství krutém.
Hroznata. Sám podlehl tknut smrti břitkým prutem.
Salomena. Jí klnul ještě ret již sinavý.
Hroznata. I vrahům svým hrob klidný upraví.
Salomena. On srdci mému, duši byl vždy cizí.
Hroznata. Tím poslední ať výčitku zde sklízí.
Salomena. Byl ničitelem mládí, blaha mého.
Hroznata. Ó zanech již té kruté obžaloby.
Salomena. Což povolán jsi obhájcem být jeho?
Hroznata. Zášť lidská nemá pronikat až v hroby.
Salomena. Pak nejlíp' modlit se i za své katy.
Hroznata. Tak neznám tě; jsi příliš rozčilena.
Salomena. Jen srdce bije prudčeji; jsem žena,
jež okov jeho rozlomivši spjatý
vzruch bouřný zvládat v něm teď nepostačí.
Co skryto dřív, vše k projevu se tlačí,

však ty, již vidím, želíš chvíle té,
z níž prvně lásky tvé mi kynul svit.
Hroznata. Ó ne, to vyznání mne nehněte.
Salomena. Proč tedy odmítáš mne s sebou vzít?
Hroznata. Což smím tě vázat slepě na otěž
své sudby, dosud katem stíhané?
Salomena. Ať srdce mé s tvým bíti přestane,
když souzeno ti zemřít popravou;
však štěstí-li se zastkví nad hlavou,
pak dopřej mi, ať s tebou plesám též.
Hroznata. Teď mluvit o štěstí zdá se mi hříchem,
kdy smutek ukládá se v zemi celé
a krutost s neštěstím zde v družstvu lichém
zlé stíny v budoucnosti běh nám stele.
Salomena. Mně truchlit s tebou bude útěchou.
Hroznata. Kým právem směl bych přijmout oběť tvou?
Salomena. Kým právem? Ruka moje troufalá
se před činem svým těžkým neptala,
zda právem tebe zachrániti smím;
a ty mne odpuzuješ slovem tím?
Hroznata. Ty snášet výčitky — to přespříliš! —
Zdaž ty, kdy se mnou pryč se uchýlíš,
tím nevzbudíš zde podezření děsné,
že útěk tvůj snad v souvislosti těsné
s tou náhlou smrtí tvého manžela?
Salomena. O ustaň! — Kam jsem, bídná, dospěla!
Hroznata. Žel, nechápeš mne. Žití nad obzorem
vždy's byla dívčích půvabů mně vzorem,
tak prosta, cudna, obraz ve všem svatý;
vím, že's jím doposud. Nuž buď jím dál,
bych před tím obrazem jak prvně stál,
až smutku clony s něho budou sňaty;
bych v svatyni pak vstoupiv zářící
svou bez poskvrny spatřil světici.
Salomena. Ó kterak trpím; síly pozbývám —
Hroznata. Co je ti?
Salomena. Slyším opět kročeje.
Hroznata. Já sluhu zavolám.
Salomena. Již lépe je;
však sebe šetři, zachraň!
(Pokynouc v pozadí.)
Ustup tam!
Hroznata (odejde prostředkem).

Výjev 9.

Salomena.

Salomena. Jak bludná hříšnice v noc nehostinnou
kraj propasti se octne netušíc,

až zjeví se jí v světle blýskavic,
a ona vyděšena zavrávorá:
tak jeho slovem jakby záblesk shora
paď v duši mou, jež obestřena vinou.

Výjev 10.

Lobkovic přikvapí z pravé strany. **Salomena.**

Lobkovic. Mnou zpraven pospíchá sem otec váš.
Salomena. (k sobě). Zrak jeho přísný zda lze bude snést?
Lobkovic. Já průvodu jej svěřil Ferrabosca,
jejž potkali jsme.
Salomena (taktéž). Ten mu zjeví vše.
Lobkovic. Leč jiné předchází je poselství —
Volf z Vřesovic a Berka z Dubé.
Salomena. Co chtějí zde?
Lobkovic. Vás na to připravit
jsem předstih' je. Věst divná rozlétla se, —
buď beze cti, kdo první pronesʼ ji! —
že choť váš skonal smrtí násilnou.
Salomena. Ah!
Lobkovic. Vím, že odmítnete důstojně,
co na vás jest; však, odpusťte, jste dáma
a, možno, zastání vám bude třeba.
Já neptám se, zda vinna jste či nic,
mně stačí, že vám hrozí příkoří;
chci slyšet od vás pouze, zda-li smím,
a svojí ctí se za vás zaručím.
Salomena. Což zavržena jsem?
Lobkovic. Snad zatknuta
a před soud vedena, — to zmařit chci.
Svou chotí budoucí vás prohlásím,
ač vy-li k tomu dříve svolíte;
pak bude mojí věcí z podezření
choť vlastní zhájit v sporu veřejném.
Již jdou. Co lze, vše pro vás já bych skyt',
bych jednal, třeba vám jen povelit.

Výjev 11.

Z pravé strany **Berka z Dubé, Volf z Vřesovic**, lékař a stráže. Předešlí.

Berka. Signoro, v nezvyklém tom způsobu
váš choť si žádal naši návštěvy.
On mrtev; tím se zprávy nemění,
jež posel jeho nám byl ohlásil.
Jsouť věci státní důležitosti
zde ukryty. Co o tom známo vám?

Salomena. Nic nevím.
Berka. Takž je nutno prohledat
dům celý.
Salomena. K tomu nikdy nesvolím.
Berka. Svou čiňte službu, pane hejtmane!
Volf. Signoro, marným odpor veškerý;
vše obsazeno — nejen dvéře zde —
i venku trabanty a harcéři.
To vše se děje jménem královským.
Salomena. Jsem nyní paní toho domu já.
Volf. Nuž prohlídku dám provést násilím.

(Kyne strážím, jež nejdříve jdou ke dveřím v pozadí.)

Výjev 12.

V tom z týchž dveří předstoupí **Hroznata**. Předešlí.

Hroznata. Zde máte mne — vám práci uspořit,
signoře trapné výslechy.
Salomena (jež chtěla zastoupit strážím cestu, octla se poblíž Hroznaty.)
Ah!
Berka (velmi rychle za sebou). Pan z Vrtby.
Salomena (potají Hroznatovi).
Co počínáš?
Hroznata (taktéž Salomeně). Já slyšel vše.
Salomena. Ó běda!
Lobkovic. On zde.
Volf. Ten tedy míněn vzácný lov.
Berka. Váš erb již zlomen v půli, pane z Vrtby.
Hroznata. Vím, v kontumací byl jsem odsouzen.
Berka. Jste ortelován k přísným následkům.
Hroznata. Mně lhostejno, jak budu k smrti sveden.
Berka. Byl návrh, byste dopsal Pflukovi;
on na list váš-li v soud se postaví,
má pro vás milost vzejít z toho zvláštní.
Hroznata Já z jeho zhouby měl bych milost mít?
Ne, pane z Lipého; čist je můj štít
i zůstane, byť nyní zdupán katem.
Já v svazku přátelství chci skonat svatém;
můj návrat k Pfluku zmařen smrtí mojí:
sem nejít! — proň ta výstraha v tom stojí.
Berka. Pak na vždycky vás čeká, — jste tak mlád, —
sklep nejhlubší, jejž chová Křivoklát.
Hroznata. Jsem připraven.
Berka (obrátiv se k Salomeně.)
Nás jiné poslání
sem ještě vede. Manžel váš, signoro,
té noci skonal.
Salomena. Ano.

Berka. V chvíli té
jste byla u něho vy sama?
Salomena. Ano.
Berka. A před tím?
Salomena. Také já jen.
Berka. Nikdo tedy
sem neměl přístupu, ni nebyl zde
v čas onen mimo vás.
Salomena. Ne.
Berka. Souhlasí
to zcela s tím, co vaši služební
nám zjistili. A kterak skonal?
Salomena. Náhle.
Berka. Snad jsou též příčiny se domnívat,
že vlastní rukou na svůj život sáh'?
Salomena. Těch neznám.
Berka. Máte podezření jiné?
Salomena. Já? — nemám.
Berka. Za vše tedy ručíte
vy sama.
Salomena. Ano.
Berka. Tak to slyším rád;
neb záhada tím hrůzy pozbude
jsouc vaším doložena svědectvím.
Kde leží zesnulý?
Salomena. V té síni vedle.
Berka. Všem řečem zlověstným dát závoru,
jež z lichých domněnek svou sílu berou,
já pro vše s sebou vzal též lékaře,
by prohlíd' mrtvolu.
Salomena (tlumíc uleknutí). Oh!
Berka (k lékaři). Jděte, prosím.
Lékař (odchází v levo).
Salomena (potají).
Jsem ztracena!

(Přestávka hlubokého ticha, než se lékař navrátí.)

Berka (k vracejícímu se lékaři).
Nuž?
Lékař. Zemřel otráven.
Lobkovic. Ha!
Berka. Co díte?
Hroznata (k sobě). Travička?
Lékař (k Berkovi). Jed patrným.
Berka. Signoro, okolnosti nutí mne
tím náhlým obratem, než se vše dá
blíž vyšetřit a zjistit, zatknout vás;
neb vaše řeč se nesrovnává s tím,
co lékař právě nám byl vysvědčil.

Lobkovic (k Salomeně polotajně).
Signoro, skyňte, stojím v slovu svém.
Salomena (k Hroznatovi).
Ty promluv —
Lobkovic (k sobě). Zamítnut!
Hroznata (přistoupiv těsně k Salomeně).
Jsi bez viny?
Salomena. Kdož mohl by to říci o sobě.
Hroznata (naléhavěji).
Rci, sám se otrávil.

(Po malé přestávce — hrobovým hlasem.)

Ty mlčíš.
Salomena. Běda,
pryč odvrací se v slzách líc tvá snědá;
teď cítím celou tíhou svoji vinu,
když nad mou hlavou ty též lámeš třtinu,
Co zbývá? Souzena jsem nyní již;
mám čekat, až mne k smrti zvlekou jiní?
Mžik další — života jen množí tíž,

(Na prsten svatební.)

ty schránko zbylá, buď mou přítelkyní!

(Přitiskne prsten s jedem ke rtům.)

Zoane, pomstěn jsi!

(Upustivši prsten z ruky potácí se.)

Lobkovic. Signoro —
Berka. Co to?
Salomena. Týmž jedem zmírám z téhož prstenu,
jímž choť můj mřel, s nímž bral mne za ženu.
Hroznata. Ó co jsi učinila? Pomozte!
Salomena. Nic o pomoci; slovo s tebou jen.
Můj brzy skončen bude žití sen,
chci posledního mít tě zpovědníka:
já svaté věci chráníc bojovníka
smrt dala tomu, jenž ji chystal sám;
svědč nebe, v činu mém-li jiný hřích,
i z toho se ti nyní vyznávám,
že z ňader vyšel láskou znícených.
Hroznata. A já moh' pochybovat!
Salomena. Odpuštěno —
být může-li mně kdy — —
Hroznata (přiklekaje k Salomeně).
Vše, Salomeno.
Salomena. Dík, Hroznato!

(Zemře.)

Hroznata. O běda, umírá!

Výjev 13.

Z pravé strany **Jaroš** a **Ferrabosco**. Předešlí.

Jaroš (k Ferraboscovi).
Což vedle útrap země té strast naše?
Již pusťte mne, chci nést své rány sám.

(K ostatním.)

Co dí má dcera k smrti manžela?
Kde je? Proč vstříc mi nejde?

Berka. Obrňte
své srdce otcovské.

Jaroš (spatřiv Salomenu). O dítě mé!

(Klesá schvácen bolem.)

Ferrabosco (temně před sebe).
Smrt bezděčná msty rámě předstihla.

Jaroš (probíraje se k vědomí).
Váš sňatek — dnů mých pozdních blaho, zdoba,
a teď — mne kvapem opouštíte oba.
Proč mne tak tresceš — bez loučení v svět
jdouc jiný? — Tvrdým k tobě byl můj ret.
A snad šla's nesmířena, v trpkosti —
kdo starou leb mou z muk těch vyprostí?

Hroznata (pohřížen v pohledu na Salomenu).
Hle, úsměv zdobí líc'. Tak mře jen žena,
jíž vina nad soud lidský povznešena.

(Opona volně padá.)

Z básní Adolfa Heyduka.

Setkání.

Šla zima s pláčem v bílém vetchém kroji,
šla v náruč smrti, jaro potkalo ji
a zřely se, — ó tajemné té chvíle,
z jich očí luhem proudy stekly bílé.

A zima první jaru dala ruku:
„Mne stihlo slunce střelou svého luku,
já umírám, ty něhou však svých retů
v mou stopu kouzlíš krásu vonných květů.“

A jaro k zimě lichotným di slovem:
„Jdi šťastna spat, kdo šedin pod příkrovem
sny modrých fialek si nese k hrobu,
nač touží růže míti pro ozdobu?!

Ty na svém ňadru milou skrýváš těchou
tu těšitelku svoji libodechou,
však mně, když pyšně růže k srdci hrnu,
jest krváceti hněvem jejich trnů."

Drobné zvěsti.

Kdy vrchy bez sněhu jsou, lysy,
kdy přes noc poslední stál sníh,
kdy perly s větvic stromů visí
a dálných strání tuhé rysy
zří z plachetek svých bělavých:

Tu veských chatek drobné vzkazy
a přástek rozmanitá zvěst
v ráz luhy probíhá i mlází
a poutník, v dědiny-li vchází,
do zavřených je svábí měst.

A tajně do veršů je těsná
a líbá čelo, ret i zor, —
zda pozná zvěsti mládež plesná,
až nazpět přivede je vesna
do roztroušených chatek hor?

Jest jaro zas . . .

Jest jaro zas, tak ptáka zpěv mi praví,
vždyť na mém okně zimy květný sen
na zlaté kapky povolna je staví
a vlahou klesá růžin na lupen.

Tou v rosu roztavenou květnou řásní
byl zvlažen první dřímající květ;
až vzbudí se a krásou vzdechne ret,
pak bude celá země stkvostnou básní.

S večerem na hřbitově.

Báseň

Aug. Eug. Mužíka.

emnilo se nebe šíré,
v dálce zvony doznívaly,
a mé sny tak jemně táhly
jakby rušit klid se bály.

Neb to ticho jest jak smutek,
kterým snivý večer stůně,
kterým teskní hvězda bílá,
kterým hořkne květin vůně.

U hrobu, jenž tměl se v trávě,
zakryt šera pozdním stínem,
mladá žena stála tiše
s plným rudých růží klínem.

A ty růže tak se rděly
jako srdce skrvácené,
jako srdce v okamžení
z lidských ňader vytržené.

Žena dlouho, beze hlasu,
u tichého rovu stála,
a pak na tu rosnou trávu
všecky růže rozsypala.

Neb kde srdce tichým křídlem
stíní smrti anděl bílý,
věrné lásce do skonání,
tam se potom láska schýlí.

Sype růže na rov jeho
a s tím srdcem k Bohu letí,
jenž je svatým políbením
na anděla svého světí.

A já zřel jsem zlaté kříže,
různých hrobů šeré vlny,
ale šírém na hřbitově
jeden hrob jen růží plný.

Tři dni na Vysoké Salvě.

Napsal

František Bauer.

(Dokončení.)

Byli se tu sešli z rozličných zemí a vrstev společenských jak touristé z řemesla, tak upřímní ctitelé přírody, zejmena však zajímavý mladý doktor a advokát z krásných Sas s rodinou bankéře z Harcu, honosící se velmi sličnou rusovlasou dceruškou, jež, jak v knize osudu bylo psáno, nebezpečnou se státi měla duševnímu klidu bezstarostně veselého doktora.

Jakmile čas večeře všechny přítomné hosty v jediný kruh kolem společného stolu spojil, byla formalnost a fadesa obyčejného života dávno již ustoupila jakési volnosti a vroucnosti v obcování, jež ráda na svobodných horách stánek svůj rozbíjí. Společná rozprávka točí se zpočátku kolem kardinální otázky, budeme-li míti zítra krásné jitro, „vyhlídku“ čili nic. Ten tu vykládá, co každý na Salvě uvězněný host rád slyší a slyšeti chce, že v Alpách na povětrnost často zoufalou v krátkých mezerách následuje počasí krásné. Jiný, patrně znatel povětrných zjevův na Salvě, dodává, že navalí se někdy mrakův, až vůkol vše halí se v hustý závoj, a za půl hodiny zmizí, rozprchnou se mraky a slunce usmívá se nad krajem blaženým.

Třetí zas líčí nadšeně krásy vyhlídky se Salvy, jemu již z dřívějších návštěv dobře povědomé, jiný o tarifech různých hostinců, do nichž zabloudil, s bolným vzdechem vzpomíná, každý vypravuje, co mu právě v duši vře.

Pojednou napadá po skončené večeři doktoru, abychom si k stolu povolali citeristu, jenž by božským darem hudby společnost pobavil. Za chvíli již oznamuje, že angažoval k večerní soirée — pacholka pana hostinského, jediného umělce hudebního, jehož k tomu konci na Salvě sehnati mohl. V domově nebyla mi citera milým nástrojem, ale tady — Sotva začal hráti onen prostý Tyrolan, napjatě všici nasloucháme líbezným zvukům citery, z níž přesně a s jistotou sladkozvuké nápěvy tyrolské vyluzuje. Po té střídají se žerty a veselé zpěvy o závod. Tu napadlo citeristovi spustiti valčík a rázem zavládla zvýšená veselost. Nožky mladých dam mimoděk pohybují se v taktu a rychle zvedá se doktor, aby své sousedce, spanilé rusovlásce, nabídnutí k tanci učinil. Děvčátko pak modrooké, vědouc na vlas, že tancovati lze rovněž na zemi, jak několik tisíc stop nad zemí, nic neohlíží se, že není voskovaných parketů, ale jsouc hned na poskoku, již se s ním točí. Mžiknutím mění se síň v tančírnu, neboť i ostatní hosté následují jejich příkladu. Ženští členové společnosti, nevyjímaje ani starou hostinskou, vesměs nezapomínají, jaký úkol jim život přidělil a přinášejí radost a potěšení do společné zábavy. Saskému doktoru poskytují ovšem jiskrné hledy rusovlásky větší rozkoše nežli všechny radovánky taneční a tak již sedí za stolem, v důvěrném hovoru s vyvolenou kráskou a tato naslouchá slovům jeho napjatě, tak napjatě, že nechává již i bělostnou ručku bezstarostně v rukou jeho. Jak jsem se později na své ferialní cestě přesvědčil, utkvěl šíp Amorův v srdci doktorově pevně; neboť doktor, změniv směr cesty, vyhledával s velikou zálibou právě ony toury, kam otec s dceruškou cesty své zařídili. -

Po půlnoci počala se společnost rozcházeti; i já ubíral se na lože. Přál jsem si míti nějakou knihu neb časopis, jehož čtení by bylo mysl poněkud rozechvělou utišilo. Ale což těm bodrým horalům, šťastným ve svém zátiší, záleží na osudech celého světa! Vyjma jedinou knihu obsahu náboženského, již mně hostinská ze zvláštní důvěry zapůjčila, nebylo žádného spisu tištěného na Salvě k nalezení. A kniha zapůjčená nedovedla těkavé myšlenky mé čtením upoutati. Spánek mne míjel.

Přistoupiv k nízkému okénku, hleděl jsem ven do toho divuplného světa alpského. Zdálo se mi, jakoby se byly veškeré hory povyjasnily, neboť tu a tam vypínaly se v temných obrysech gigantické hmoty, vyrůstající jak děsní obrové z lůna země. Ve větší vzdálenosti vynořovala se z chaosu bělavě šerá čela horských velikánů, věčným sněhem pokrytých, vzbuzujíce fantastické představy o báječných, tajuplných říších horských. I ve spánku, který se konečně ke mně sklonil, kouzlila mi obraznost rozechvěná tyto obrazy. Velebné vrcholy oněch sněhových hor, lunným světlem ozářených, a tam dole tichá ta horská údolíčka mihala se před duševním zrakem a naděje na blahé jitro, které krásy tyto všechny oku žasnoucímu odhalí, neopustila mne ani v říši snů. Avšak bohužel — jitro druhého dne zmařilo veškeré tyto naděje. Do rána byly Alpy potaženy hustým závojem, že po nich nebylo

ani stopy. Celý obzor podobal se moři mlhovému, takže jsme neviděli předměty do dálky leč na nejvýše na 30 kroků; ani blízkého kostelíčka na Salvě, ač jen as 50 kroků vzdáleného, viděti nebylo. Byli jsme téměř celé dopoledne odloučeni od ostatního světa.

Nezbylo než trpělivě vyčkávati obrat počasí. Padla mi v té nudě do očí pamětní kniha, na Salvě vyložená, jejíž listy nepřehlednými řadami jmen různých cestujících byly popsány. Čerpal jsem z četby listův těchto jakousi útěchu, neb ejhle — jiným předchůdcům mým vedlo se ještě hůře.

Ti tu vylévali prosou neb veršem city a dojmy své na Salvě zažité a vypravovali, jaké osudy je na pouti zastihly. Stěžovali si, že, byvše po cestě zachyceni řádným lijákem, až na kůži promokli; když vrcholu dolezli, nemohše odpor ošklivého počasí slabou vůlí zlomiti, táhli nazpět, promokli na novo a o panoramu se Salvy ani vidu.

Jinde zapsali humoristé mezi touristy jména svá; dovedliť si přes všechnu zlobu osudu pomoci. Otevřeli Baedekry na té které stránce, kde vysoké Salvě zasloužený chvalozpěv se pěje, a přečetše si popis krásné vyhlídky, spěchali nazpět k domovu, plnou důvěru chovajíce ku věrohodnosti spisovatele, nejsouce však ani dost málo zvědavi, vyčkati a přesvědčiti se na vlastní oči. Někteří z nich, básnickou žilou obdařeni, pustili fantasii uzdu a oslavovali v básních zdařilých, co okem tělesným zříti jim přáno nebylo, tak živě a dojemně, jako by se byli sami kochali v krásách oněch. Jiným jiné zase spůsobila povětrnost překvapení. K večeru, když těšili se na vyhlídku, uhodil prý takový mráz, vítr počal douti s takovou prudkostí, že nebylo jim lze ani vydržeti venku mimo dům. I prchli do salónu a pokládali ještě za velké štěstí, že dostalo se jim alespoň teplého místečka ve vytopené komůrce a noclehu. A ráno, když již o bezvýslednosti cesty své byli přesvědčeni — jak s lože pohledli ven, usmívalo se krásně modré nebe na ně. Hory vůkol jasné, údolí skvostně osvětlené, panorama rozkošné!

Bavilo mne převraceti listy toho objemného památníku a hledati jmena slovutnějších osob, které Salvu navštívily. Mezi nimi bylo roku 1840 také zapsáno jméno kardinála Švarcenberga, tehdy arcibiskupa Solnohradského.

O jedné návštěvě dovolí mi laskavý čtenář, zmíniti se obšírněji, pro obzvláštní dobu, kdy vykonána byla. Promluvím totiž o návštěvě universitního professora dr. A. Kernera z Inšpruku, jenž ve společnosti zahradníka botanické zahrady universitní v měsíci prosinci za tuhé zimy na Salvu vystoupil. Byla to sice odvážná myšlenka, za času tak nevlídného vyhlídnouti si Salvu za místo výletní, ale provedla se výborně.

Profesor podnikl dne 24. prosince výlet z Brixenu, dědiny u paty hory Salvy ležící, o osmé hodině ranní, doprovázen jsa dvěma pomahači. Povětří bylo znamenité, nebe vyjasněné, bezoblačné, modré. Sněhu leželo na Salvě do výše 650—660 m. průměrně v hloubce půl m. Čím výše stoupali, tím více přibývalo teploty, jež v Brixenu při nastoupení výpravy jenom — 8° R. obnášela. U nejvyšších salašů dosáhla teplota 2° R., v kteréžto výši udržela se až k temeni téměř po celé odpůldne.

Dolezše ve výborné náladě vrcholu, vkročili do starého hostince, jenž tehdy výhradně jen letní dobou k pohostění příchozích byl upraven. Poněvadž podnikatel a účastníci oné zimní výpravy na hoře chtěli pře-

nocovati, byla první starost obrácena na vytopení komnaty, ku kterémuž účelu pomahači dříví sbírali a do domku donášeli. Jakmile bylo v komnatě teplo, odebral se profesor s průvodcem svým na ono místo před kapličkou, kde touristé očekávají východ slunce. Byli krásnou, jasnou vyhlídkou nesmírně překvapeni. Světlové effekty při slunce západu a východu byly nevýslovně krásny a skvostny. Zvláště kouzelný pohled poskytovaly závěje okolo temen Velikého Zvonu a Venedigera při slunce východu, při čemž rudé vrcholky v báječně zlatém lesku plály.

Když slunce zapadlo, vrátili se do jizby, kdež si uspořádali zajímavou slavnost vánoční. Ověsili smrkový stromek, po cestě useknutý, cukrovinkami a nalepili naň barevné svíčičky, které pak rozsvítili. Povečeřevše pod vánočním tím stromkem, bavili se ve vytopené jizbě až do půlnoci pěním veselých písní a přátelským hovorem. Když veselé hlasy zvonů oznamovaly příchod hodiny půlnoční, vyšli všici na prostranství před kostel, kde rozdělali velký oheň. Dali též zvoniti všemi zvony v kostelíčku na Salvě a vypálili o půlnoci rány z hmoždíře, jež zaznívaly daleko v údolích. Avšak mimovolně vydral se jim z prsou výkřik úžasu a obdivu radostného, když hleděli do dálky. Nesčetná světla v temnu nočním divokrásně zářící třpytila se po obzoru. Z počátku byla bez ladu a skladu po všech všudy výšinách rozptýlena, blížila, kupila a seřaďovala se pozvolna a za nějaký čas splynula ve spoustu ohnivou. Horalé, v rukou pochodně neb hořící louče nesouce, putovali k půlnoční. Kde byl který pán neb čeledín, stařec neb chlapec, selka aneb služka, vše opouštělo chatku, aby odebralo se buď do Kirchbergu nebo Brixenu neb Hopfgartenu na půlnoční. Jakmile se pobožní chodci dostali na společnou cestu, do údolí ke kostelu vedoucí, splynula četná světla v moře ohnivé. Současně bylo slyšeti zvuky zvonův ze všech vesnic a hučení slavnostních ran, vypalovaných z hmoždířův. Z blízkých osad zaznívaly rány zřetelně a jasně, ze vzdálenějších temně. Pohled na krásné divadlo poutal je mocí neodolatelnou a při jasném svitu luny mohli celou krajinu noční dobře přehlednouti. Byl to vánoční obraz nad míru dojemný. —

Zmíním se též několika slovy o původu a dějinách kostelíčku na Salvě. O založení jeho vypravuje se následující pověsť: Žila prý za dávných časů v této krajině zbožná vdova jmenem Ehrentrud, kteráž měla jediného syna. Tento oddával se již z mládí všelikým nešlechetnostem, což matka z veliké části sama zavinila přílišnou svou láskou a slabostí. Nezdárný syn klesal den ode dne hlouběji, až konečně, spáchav nějaký zločin, před stihajícím jej ramenem spravedlnosti uprchl do lesů a stal se loupežníkem. Brzy připojili se k němu dva zbojníci, kteříž ve spolku s ním přepadávali cestující, loupili a vraždili.

Nešťastná matka snášela muka nevýslovná, činíc sobě trpké výčitky, že nerozumným vychováním sama přivedla syna svého do mravní záhuby.

Konečně odhodlala se vyhledati jej a pokusiti se o to, aby jej od hrozného života odvrátila. Bloudíc dnem i nocí po lesích a skalách, dorazila na smrt unavena na výšinu hory Salvy, kdež tehdáž husté a rozsáhlé lesy se táhly, v nichž loupežníci snadno se mohli skrývati před okem zákona. Umdlena klopotným cestováním usnula, načež měla podivný sen.

Zdálo se jí, že viděla hlavu syna svého a obou jeho soudruhů, od těla useknutou, krví zbrocenou, na zemi ležeti. Nad hlavami všech skvěla se hlava sv. Jana Křtitele. I modlila se, protrhši se ze spaní, vroucně k Bohu, aby srdce synovo od nepravostí odvrátil. Právě když modlitbu svou dokončila, uzřela syna, an se k ní blíží s tváří utrápenou. Tu vrhla se k jeho kolenům a prosila úpěnlivě, aby zanechal života nepravého. Syn, hluboce dojat mukami srdce mateřského, sdělil jí sen, jenž v noci poslední se mu zjeviv, myslí jeho otřásl a v něm probudil přání, polepšiti se. Byl to týž sen, který nedávno matce ve spaní se zjevil. Chopivši se této divuplné shody, objala znovu kolena synova, a domlouvala mu s pláčem, aby zachránil duši svou a očistil se trestem, jehož zasloužil svými zločiny. Tklivá slova matčina neminula se s účinkem — syn uposlechl a vydal se dobrovolně soudu. Odsouzen byv k smrti, s myslí kajicnou skonal na popravišti. I oba jeho spoluvinníci sťati. Matka pak pohřbila dle pověsti mrtvoly všech nešťastníků na temeni Salvy ve společném hrobě. Rozprodavši statek svůj, vystavěla tamž kapličku sv. Jana Křtitele.

Ač k vystavění kapličky zavdala podnět událost tak hrozná, stala se v brzce oblíbeným místem poutnickým. Pastýřský chlapec, na oné hoře kdysi stáda pasoucí, nalezl prý tam za veliké bouře na dřevěné míse dřevěnou hlavu sv. Jana Křtitele. Na to octla se prý hlava tato v kostelíčku na Salvě, kdež byla pro zázračné příběhy, při nalezení jejím se sběhlé, ctěna dlouhý čas. Poutnice přinášely v oběť ze dřeva vyřezané aneb z hlíny pálené kopie hlavy té, čímž zvýšil se počet hlav takových během času na sta. Nedbalostí kostelníkovou stalo se, že původní, od onoho pastevce nalezená hlava dřevěná mezi ostatními se pomíchala, pročež byla zaopatřena nová vosková hlava, jež dosud za sklem na oltáři oné kapličky vystavena jest v pozlacené skřínce. Jdeme-li na zadní stranu oltáře, shledáme tam i dnes ještě více kopií hlavy sv. Jana, uložených tam od poutníkův, chtějících si milodary těmi vyprositi zapuzení tělesných bolestí, zvláště krku a hlavy. —

Mnohé rány zastihly kostelíček tento. R. 1618 poprvé a 1640 podruhé bleskem se vzňal a lehl popelem, načež byl vždy znovu vystaven. Od roku 1618—1767 opakovalo se 17kráte, že byl bleskem více méně poškozen. R. 1740 dne 6. července udeřil blesk dvakráte za sebou do věže na Salvě; nezapálil sice, ale porouchal značně střechu. Když pak škoda byla napravena, udeřil o páté hod. večerní dne 20. června 1743 blesk opět do věže. Věž a střecha kostelní shořela. Paramenty, sesle a t. d. podařilo se zachrániti, avšak dva zvony spadly oknem, při čemž větší zůstal bez pohromy, ale malý měl kulatou díru, způsobenou od blesku. R. 1748 zřízen tu hromosvod, jenž se do r. 1807 výborně osvědčil, avšak 19. května r. 1807 byl ze zlomyslné pošetilosti rozkotán.

Již dne 10. srpna téhož roku utrpěl kostel a věž kostelní udeřením blesku na novo, rovněž dne 5. července r. 1817 a 18. srpna r. 1818.

Třetího září byl nový hromosvod postaven, kterýž výtečně se osvědčil. Nyní bezstarostně navštěvují obyvatelé Salvy kostelíček po celý rok; dvakráte do roka, na den sv. Bartoloměje a patrona kostela sv. Jana Křtitele, kdy slouží se tam mše, jest návštěva obzvláště hojná.

V jiné dny odbývají se tam služby boží jen tehdy, když nějaký kněz na Salvu zavítá, při čemž mu hostinský na Salvě (aneb jeho chlapec) koná ministrantské služby.*)

Tolik dověděl a dočetl jsem se za pobytu svého o pamětihodných událostech, na vysoké Salvě se sběhlých. Tímto spůsobem bavil jsem se skoro celý druhý den, jelikož zlé počasí potrvalo celý ten den s nepatrnými jen výminkami o polednách, kde se mlhy poněkud protrhly. Teprve jitro třetího dne splnilo naše touhy. Na oblohu přihnala se sice ještě v noci mračna, v nichž měsíc často se ukrýval, ale chvílemi protrhal se přece z oblak a ač ani hvězdičky této noci z temné oblohy se neprosypaly, věstily přece některé znaky, že lze doufati ve vyplnění našich přání jitrem příštím.

Ještě dávno nevěstil prvý šerý zásvit na temném nebi příchod mladého dne, když jsem se ze sna probudil, pln touhy zvěděti, zdali dočkal jsem se konečně krásné vyhlídky. Nespokojen, že domácími lidmi vzbuzen jsem nebyl, pohledl jsem na hodinky, avšak — byly teprve čtyry! Dobrá hodina scházela ještě ke slunce východu. Nechtěje čas zbývající zahálčivě tráviti, vyšel jsem si před dům na pahorek, kdež mne již vítala vlídná hostinská. Divila se mému rannímu vstávání, ač sama již jako pilná hospodyně s horlivostí vykonávala denní své práce. Opodál klečel na klekátku před obrazem Ukřižovaného v upřímné pobožnosti starý sehnutý muž, její manžel. Dokončil v tom svoji modlitbu a přistoupiv ke mně s vlídným pozdravem, ubezpečoval mne, že se nám dnes dostane rozkošné vyhlídky. Odcházeje za prací svou, kladl mi vřele na srdce hory, jižní stranou ležící, řka, že nevyrovná se krásc horstva této strany žádná z ostatních.

Ačkoliv jest veškerý kraj ještě ve tmu zahalen, neodcházím z observatoře své, chtěje tam vyčkati příchod jitra. Chladnem přibývajícím jsem nucen, zachouliti se v teplý pléd. I jdu, bych pohledl na vychvalovanou stranu jižní. Pohled nezapomenutelný jímá tu mé zraky. Velkolepý Venediger září ve světle magickém. Poněvadž jest k hledišti mému obrácen celou severozápadní šířkou, přehlížím zcela dobře sněhobílé jeho stráně, polité čarovným leskem světla měsíčního a probouzejícím se šerem ranním. Jinde kryje krajinu ještě temná noc. Ale k Bavorům odívá se kraj v barvu matně modrou, a vraceje se po nové obchůzce pohledem k jihu, spatřuji, že i tam tmavá noc pozvolna již prchá. Tu zdá se mi, jakoby lehkým svitem, jenž náhle přeletěl po temenech hor a mocných skal, vše bylo zbarveno žlutým přídechem. Bezděky upírám zraky k východu, odkud se slunce vynořiti má. Avšak co vidím, jsou jen výjevy, východ slunce předcházející. Pode mnou leží nad údolím Brixenským ještě husté, neproniknutelné mlhy. Tam spí obyvatelstvo ještě klidně v nížinách, nad nimiž rozkládají se stíny noční.

---

*) Na tomto místě dotknouti se chci zajímavého fakta, že hostinský na Salvě dosud má povinnost příchod nebezpečných bouří bílou plachtou na svahu hory rozestřenou obyvatelům nížiny oznámiti. Pak zvoní se všemi zvony a zvonečky v údolí proti bouři (Wetterläuten), v kteréž příčině lid zvláštní důvěru chová ke třem zvonům v okolí, k t. zv. Ittener Katze, Salvenhündlein a Brixnerstier. Ač i Inšprucké noviny v letech 1848—1850 proti starému zlozvyku tomu psaly, nepodařilo se jej vykořeniti.

Ale kamkoliv nyní se rozhlížím, tam vše nabývá barvy určitější, intensivnější. Hory na východě, před chvílí ještě černým pláštěm noci zastřené, se jasní, rysy jejich vystupují na dalekém obzoře určitěji a ostřeji a na nebi rozžehuje se prvý plamen rudý. Tam na jihu, kamž nyní spěchám, zlatí se vrcholky krásných sněhovců, a nesčetné hory, světlem prvním ze spánku vyrušené, vyvstávají před zraky mými. Vždy četnějším množstvím vynikají vrcholky sněhové na obzoru a oko, za nimi dozírající, ani stopovati nemůže dále a dále se rozvíjející obraz horský.

Čím více světla se šíří, tím více probuzuje se hor. Již objevují se hory vzdálenější, za nimi nejvzdálenější, až pak celý obzor jižní, sepjat ohromným blýštícím se kruhem věčných sněhovcův a nedostupných ledovců, skví se v kráse unášející. Jaké divadlo velebné!

Pojednou vzplanul červený plamen na horách, ležících směrem k Inšpruku, a v nejbližším již okamžiku stápěly se v růžové čarovné záři všechny ty lysé hory a mohutné vápenné stěny skalné. Náhle vyšlehly tam k jihovýchodu tmavorudé plameny na horách, jež v ozáření tom zdají se nám nyní mnohem bližší. V tom ohlížím se po východním nebi. Jak hoří oblaka jediným skoro plamenem! Nebe jasné, beze mráčků, krásný prorokuje den.

V tom vyhouplo se zlaté slunko na obzor v jásavé oslňující kráse a vyslalo první veselé paprsky na témě Salvy. Nadchází okamžik velebný. S kostelní vížky na Salvě zaznívají jasné jitřní zvuky zvonku kostelního. V brzce začíná mlha, jež dosud bez pohnutí jak tuhý obal nad údolím Brixenským ležela, jeviti na sobě známky života. Husté spousty mlhové počínají se probouzeti, kolísati, trhati a rozptylovati. Rozplynuvše se, unikají v dálné kraje, do Bavor, kde vše v brzce od prchajících před světlem mraků a mlh se podobá vlnivému vzbouřenému moři.

Nastává den. Se všech stran objevují se role, nivy, vesnice, pásma hor. Veškerá krajina, slunkem ranním ozářená, probuzuje se k jarému opět životu a nade všemi dědinami, kouřícími se domky, vážnými kostely a pyšnými horami klene se jedna jasná nebes obloha. Oči mé těkají vůkol.

Jaký vznešený pohled na majestátní ten svět Alpský, jaká okouzlující rozmanitost forem, jaká hojnost, jaká všude krása! Kdo by nerozuměl vznešené, dojemné řeči, jíž zde příroda promlouvá k srdci lidskému? Pokusím se podati alespoň stručný nástin velkolepého toho divadla.

Pohleďme nejprve na stranu jižní. Před námi rozkládá se milé údolí Brixenské. Se zalíbením prodlévá oko na vesnici Brixenthalu (neb Brixenu), jejíž dvouvěžatý chrám se zelenou střechou nad tichou dědinou důstojně se vypíná.

Se stanoviska svého můžeme celou osadu se všemi domky po údolí rozptýlenými dobře přehlednouti. Opodál leží nepatrný Westendorf, a na levo od Brixenu malá vesnička Kirchberg s historicky památnou kapličkou u Klausenbachu, vystavenou na upomínku vítězství, jehož Brixenští sedláci r. 1643 nad Švédy do země vpadlými dobyli vytisknuvše je na onom místě ze země tyrolské.*)

*) Dosud slavívají tamější rolníci památku onoho vítězství tak zvaným Antlasrittem, jehož účastňují se obce Brixen, Kirchberg, Spertenthal a Westen-

Odvrátíme-li zraky z údolí a pohlížíme-li na velikány, nad něž slunce ve vší nádherné velebnosti vystupuje, jaká to pestrá, překvapující směsice hor! Od běloskvoucího sněhu, jímž témě mnohých věčně pokryto, až k Velkému Röthensteinu, jehož kamení při slunce východu a západu rudou září se plamená, jaký oslňující lesk! S jakou majestátností vynořuje se onde před námi ohromný skalní balvan Röthenstein, jak pyšně vyhlédá do kraje! Dvouhlavý ten olbřím stojí zrovna na hranici mezi Tyroly a Pinzgau a lze jej — ač s namaháním — slézti, načež odvážlivým a vytrvalým lezcům kyne za odměnu vzácná vyhlídka na Taury, jež odtamtud se jeví v celé rozsáhlosti a nevyrovnané kráse.

A na levo od Röthensteina, jaký bílý jehlanec vyčnívá tam v pozadí až na obzoře nejzazším? Témě jeho bývá často zahaleno v mlhy, i nyní, ač bedlivě naň zraky napínáme, jest mlhou pokryto, ač jinde všude hory jsou již vyjasněny. Avšak pracuje, jak se zdá, aby vyprostilo se z obalu mlhového a objevilo se pozemšťanům v neporušené kráse. A hle — teď již vrcholek se čistí, poznáváme z daleka jehlovitý konec, v nějž hora vybíhá, lehký poslední mráček z temena již se ztrácí. Konečně vyniká Velký Zvon — neboť tak jmenuje se hora — úplně čistý, jasný, čerstvě padlým sněhem pokrytý, volně a vysoko nade všemi vrcholky a temeny, před ním a kolem něho nakupenými a shlíží jak pyšný král v lesku nebeském, na nekonečné pásmo hor, jež před ním jako vasalové před mohutným pánem pokorně hřbety sklánějí. Zajásal jsem, dočkav se řídkého toho pohledu; nezapomenu okamžiku, když se mně zjevilo hrdé témě hory královské v nejjasnějším lesku slunečním, oné hory světoznámé, jejíž neodolatelné kouzlo rok do roka vábí tisíce tisíců, aby připutovali, namahání a svízele nedbajíce, přes ledovec Pasterze zvaný po samý bok její mohutný.

Z pásma sněhovců a ledovců, jimiž běloskvoucí obraz na jižní straně nádherně jest ozdoben, vyniká Inbachorn, velkolepý jehlanec, 2469 m. vysoký. Stráně jeho, jak jsem se za svého pobytu v Zell am See přesvědčil, až k temeni jsou porostlé. Nad něj vyniká Tenn, jenž dosahuje výše 3287 m. a po jehož běloskvoucích stráních ani v nejparnějších měsících letních sníh netaje. Nad něj pak vypíná se směle

---

dorf. Koná se ročně na den Božího těla. Rolníci, aneb synové jejich, odění v kroj starodávný, shromažďují se o polednách před farním chrámem v Brixenu, kdež průvod se sestavuje. Je-li účastenství valné, sjede se rolníků 180 až 200. Než se průvod hne, objíždějí všichni účastníci dřevěnou švédskou hlavu, před Brixenským děkanstvím na tyči trčící. Za zvonění všech zvonů a hřímání hmoždířův hne se pak o 1 hod. s poledne průvod, v jehož čele jedou jezdci z obce Kirchbergu. Prvý jezdec nese velký černý prapor. Za Kirchberskými jede hudba, pak praporečníci, probošti kostelní (jimiž se vyrozumívají ti, kteří bílé lucerny před kněžími nosí), pak děkan s velebnou svátostí a kooperatoři. I tito jedou všichni na bujných krásných ořích. Průvod uzavírají jezdci z Brixenu a obce Westendorfu. Každý rolník drží v levé ruce klobouk a olivovou ratolesť, v pravé růženec a uzdu. Jezdci jedou po dvou, čímž zdá se průvod velmi dlouhým. Koně okrášleni jsou fábory, stužkami a věnci. Z Brixenu táhnou, ustavičně nahlas se modlíce, do Kirchbergu a projedše vesnicí ubírají se ke kapličce u Klausenbachu. Zde zastaví se průvod a po přečtení sv. evangelií nastoupí odtud zpáteční cestu do Brixenu týmž pořádkem, jakýmž z Brixenu vyšel.

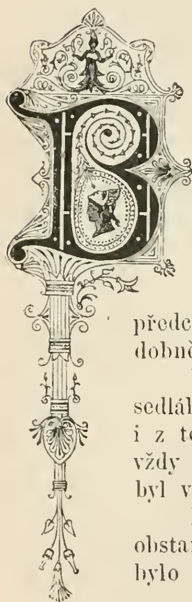
a vzdorně Velký Wiesbachhorn (3577 m.) v údolí fušském, obklíčen mnohými sousedy, jimž mocně panuje. Důstojně jemu po bok se řadí 3193 m. vysoký, na temeni tlustým ledem pokrytý Kitzsteinhorn v kaprunském údolí, vynikajícím divoromantickou krásou a rozsáhlými a zajímavými ledovci. Pomíjejíce ostatních velhor, jichž jmena vyčerpati zde nemůžeme, obracíme se ke straně východní, kdež spatříme Staufen a Lattenberg u Reichenhallu a v pozadí, na kraji obzoru, Untersberg u Solnohradu pověstí o Karlu Velikém a stoletém jeho spánku v lůně hory proslavený. Více v popředí, mezi Loferem a Solnohradem, vyhlížejí Loferské hory skalisté, Kammerlinghorn (2492 m.) vrch pro vyhlídku, zvláště z Berchtesgadenu, velmi četně i od méně obratných lezců navštěvovaný, a malebný (velký a malý) Watzmann u jezera Královského v Bavořích. —

Zajímavostí svou poutá kamenné moře, obrovské a divoce rozervané vápenné pohoří na hranici mezi soudními okresy Saalfeldenským a Berchtesgadenským, jehož severozápadní cíp, Velký Hundstod, 2560 m. strmí do výše. Směrem k železniční stanici Kitzbühelu rozhlížejí se pyšně po okolních horách Kitzbühelské Alpy s vysokým Kitzbühelským Hornem (1958 m.), vrchem táhlým, šikmo nakloněným, s jehož temene rozkošného rozhledu zažíti lze. Přidáme-li k jmenovaným horám ještě Birnhorn u Hochfilzen (2631 m.), Schönfeldspitze (2831 m.) a Hochkönig (2831 m.), vyčerpali jsme řadu nejzajímavějších a za jasného počasí zřetelně viditelných hor na straně východní a můžeme pozornosť svou věnovati vyhlíce na s e v e r, kdež jediné dosud nepřetržitý řetěz hor jest protržen. Na hranicích tyrolsko-bavorských, kde Inn pod Kufsteinem vytéká, aby zavlažoval požehnané nivy bavorské, oním směrem, kterým leží bavorské městečko Rosenheim a dále Mnichov proslulý, činí dvě mohutné malebné skalní hory — 1447 m. vysoký Wildbarren (na levo) a Grenzhorn (1328 m. na pr.) — bránu obrovskou, kterouž Inn stříbrnou páskou protkává. Směrem k Bavorům vzbuzuje i 1789 m. vysoký Wendelstein oprávněnou pozornost, opravdový to velikán, jenž každému pro divnou polohu a podobu jest nápadný. Na pravo od Salvy vzhlíží k nám mohutné pohoří posupného zevnějšku, císařské hory — Kaisergebirge zvané (2330 m.), jediné to pohoří, jež se Salvy pro blízkost jeho skoro vždy lze dobře viděti. Hrozné úplně holé jeho stěny, jen Söllthalem od Salvy oddělené, s nesčetnými štíty, vrcholky, jen cvičenějším lezcům přístupnými, srázně jako stěna se končí. A přes děsnou tvářnost jeho těší se zvláště jeden štít, Scheffauer Kaiser zvaný (2319 m.), pro krásný rozhled, jehož poskytuje, hojné návštěvě turistův rok co rok. — Z dědin, na sever ležících, viděti lze u paty Salvy Scheffau, dále u silnice tichý Söll, protékané Stampfangerským potokem, jehož vody nezřídka vykypují hřmotně z břehů, zaplavujíce a hubíce úrodné okolí.

Zbývalo by ještě promluviti o straně západní (směrem k Inšpruku hledící), kdež vyhlídka nejméně je zajímava. Z hor na této straně ležících vytkneme Brandberger Kulm v Zillergrundu, 2743·6 m., jejž slézají ti, kdož chtějí z Brandbergu přejíti do Gerlošského údolí; Kreuzjoch 2592·2 m., jejž lze bez velkého namáhání slézti, Otler 3904 m., jenž jako obr vyniká nad nepřehlednou spoustou vrchů, Federbett v Tuxu 3361 m., Kellerjoch u Schwazu 2327 m. s něhož lze Zillerthalské

a Stubašské ledovce přehlednouti, příkrý a skalnatý Kirchenspitz 1977 m., nad romantickým Ebenem se zvedající, jenž v katolickém světě proslul pro hrob a uctění sv. Nothburgy, pak přední Sonnenwendjoch, kamž často přírodozpytci, zvláště botanikové, velmi vděčné konají výlety, zadní Sonnenwendjoch, 1972·3 m., přední a zadní Unnutz v Achenthalu 2110 m. oblíbené výletní místo hostův, letní dobou u jezera Ašského žijících, pak Oetzthalské Alpy v Oetzthalu, keréž jest nejdelší poboční údolí Innské, proslulé krajinnými půvaby a ledovci, jichž v skupině této počtem jest nejvíce.

Tím doufám naznačil jsem v nejhlavnějších rysech nejkrásnější a nejznámější partie velkolepého rozhledu s Vysoké Salvy.

Vesnický příběh.

Napsala

Tereza Svatová.

Bylo okolo vánoc, když se po vesnici rozneslo, že přijde Vozábovi chalupa na buben.

„Tedy přece na „helvetu“ trhlo — inu pýcha předchází pád, proč nosil hlavu vždy vysoko!“ Tak a podobně hovořili sousedé.

Vozáb byl jediným evangelíkem ve vsi a nebyl mezi sedláky valně oblíben. Nejen proto, že byl jiné víry, ale i z té příčiny, že neměl se žádným sousedem spolku. Byl vždy zamračen a raději se lidem vyhýbal, než aby někoho byl vyhledával. Takto však neublížil ani kuřeti.

Bydlel ve svém baráku za vesnicí; malé hospodářstvi obstarávala jeho jediná dcera. Žena Vozábovi zemřela, když bylo děcku dvě leta.

Vozáb se již neoženil; nechtělť přivésti děcku macochu, jak říkával. „Dovedu ji také vychovat,“ odpovídal každému, když mu domlouvali, jak že prý bude s děckem? Vychoval ji, toť se ví, ale jak, jak podivně!

Děvčeti bylo nyní již osmnácte let a dosud nebylo ani u muziky. To nešlo sousedům do hlavy.

„Bude to asi takový podivín, jako tatík,“ říkávali a děvčata tvrdila, že je ta Vozábová pyšná, jakoby byla bůh ví co. — Hoši však Aničku chválili, že je hezké děvče a škoda prý, přeškoda, že ji starý nikam nepouští.

Anička se nestarala o celý svět: byla veselá a spokojená, jako ten kanárek, jehož měli za oknem v kleci, a zpívala s ním o závod. Obstarávala domácnost, pracovala na poli a jedinou její radostí bylo, když otec nějakou knihu vytáhl a z ní předčítati začal.

Vozáb byl náruživý čtenář, jako většina jeho souvěrců, a vypůjčoval si knihy až z města: však se mu toho lidé dosti navyčítali, ale on jinak nedal.

Anička často zaplakala, když v některé knize bylo tak mnoho o lidském neštěstí napsáno.

„To asi, tatínku, není pravda, že by ve světě tak málo štěstí bylo? Proč by si lidé sami život ztrpčovali, proč by činili tak mnoho zlého?“ —

„Mluvíš jako nezkušené děcko, nevíš, jakých zkoušek často posýlá na člověka Hospodin. Nezaviňují všechno jenom lidé: mnohdy přicházejí rány, když se jich nejméně nadějeme. Divnéť jsou cesty Páně a nevyzpytatelní skutkové jeho,“ poučoval Vozáb dceru.

A přišla rána také na Vozába. —

Vozáb byl dlužen několik set zlatých. Zdědil dluh ten hned po otci; nyní pak měl peníze složit do půl léta.

Kde je vzíti, kde si pomoci? Věděl, že nemá v celé vsi přítelíčka, jenž by mu pomohl. —

Půl léta uplynulo rychle, tak rychle a Vozáb — peníze nesehnal.

Došlo konečně na žalobu a na prodej.

„Za měsíc tedy zde již nebudeme, za měsíc vyženou mne i tebe z domku, kde jsme se narodili,“ zahořekoval starý. „Těžce se mne dotkla ruka tvá, o Pane, mnoho ukládáš na bedra má!“

Dceři vyhrkly slzy z očí. „Což by vám nikdo nepůjčil, otče? . . . Snad některý ze známých by se přece odhodlal, myslím — někdo z nás evangelíků.“ —

„Máš pravdu, dítě, pokusím se. Jediný, který by mohl pomoci, jest Želina z Podstráně: známe se od malička a vždy se ke mně hlásí, když se k službám božím sejdeme. Znáš ho?“

„Neznám, otče.“

* * *

Bylo to najednou v celé vesnici divení, kdo „helvítovi“ pomohl? Očekávali na jisto dražbu a mnohý ze sedláků se již těšil, že malé, ale spořádané hospodářství Vozábovo lacino koupí: avšak sklaplo jim — Vozáb dluh zaplatil. Neřekl, kde si k penězům pomohl; ale oni na jisto hádali, že to bude Želina z Podstráně, také helvíta.

„Oni se přece neopustí,“ rokovali mezi sebou.

U Vozábů bylo zase všechno v pořádku.

Aničce oči radostí zářily, když jim Želina sám peníze přinesl. Sehnula se a s překypující vděčností políbila Želinovi ruku.

„Zaplať vám to bůh, pantáto!“ zaštkala. Teprve nyní si jí sedlák povšiml.

„Jakou to máte statnou dceru, Vozábe! Neviděl jsem ji od malinka — můžete míti radost,“ doložil, když Anička vyšla ze světnice.

„Ba, Želino, mám z ní radost, jest to mé jediné potěšení; je dobrá jako bývala její nebožka matka, pamatujete se na ni?“ . . . Slza zaleskla se v oku starého muže.

Za několik neděl přišel Želina zase k Vozábovům. Vozáb se ulekl, když Želina žádal s ním promluviti v soukromí.

„Víte, že jsem vdovcem již na třetí rok,“ začal Želina. „Nemohu zůstati déle bez hospodyně — roznesli by mne lidé: vždyť víte sám, jak se hospodaří, když není dohledu . . . Unavilo mne již to vdovské živobytí, jsem jako opuštěn, neboť nemám upřímné duše kolem sebe. Hocha mám na vojně, stojím tedy sám a sám. Jsem poctivý muž, Vozábe, a — řeknu vám to zkrátka: Dejte mně svou dceru za ženu! To děvče nejde mi z hlavy, má tak dobré oči a že je hodná, vím také. Bude-li Anička chtět, zeptejte se jí, rád si ji vezmu za ženu a budu jí dobrým mužem, jako jsem byl nebožce. Dobře se o ni pro případ své smrti postarám — nu a tak starý snad také ještě nejsem . . .“ dodal poněkud nesměleji.

Vozáb stál jako omráčen, tak velice ulekl se toho návrhu. Inu ovšem, tak starý Želina ještě nebyl; byl statný padesátník a dosud slušný muž a přece se srdce Vozábovo úzkostlivě sevřelo.

Že Anička dosud hocha neměla, o tom byl přesvědčen, neboť hlídal si ji, jako oko v hlavě.

Zůstal chvíli zamyšlen a pravil pak: „Zavolám Aničku, bude nejlepší, když jí to sám řeknete.“

Když vešla Anička do světnice, tu jí Želina návrh svůj opakoval.

„Budu ti dobrým mužem, otci tvému dobrým synem, rozmysli sobě, děvče, než řekneš ano nebo ne. Zítra přijdu si pro odpověď.“

Podal oběma ruku a odešel.

Podivno: otec a dcera ani slova o Želinově návrhu nepromluvili.

Druhý den, když Želina k Vozábovům opět zavítal, popošla mu Anička vstříc a mlčky podala mu ruku.

Porozuměl jí, vykřikl radostí a pozvednuv děvče jako pírko od země, přitiskl je na svá prsa. — —

Tak slavné svatby na dlouhá léta v celém okolí nepamatovali.

Želina se „dal vidět“: v ničem peněz nešetřil a sezval všechny příbuzné i známé, jen aby svatba dosti hlučná byla. Samou radostí byl jako u vytržení.

„Svatá pravda: když starší muž se zamiluje, dělá hůře než mladý,“ říkal každý, kdo šťastného ženicha viděl.

Anička vidouc Želinu tak veselého usmívala se také a zdála se též spokojenou.

I Vozábovo čelo, jindy stále zasmušilé, v den svatby se vyjasnilo.

„Jen Václav nám tu schází,“ prohodil Želina k hostům; „nedostal dovolenou,“ doložil pak jako na omluvu — avšak nevěřil tomu on sám, aniž kdo z hostů. —

Na statku nastal zcela jiný život; mladá selka chopila se s celým zápalem své povinnosti a uváděla vše do vzorného pořádku. —

Hospodář zrovna omládl, — buď byla toho příčinou mladá hospodyně anebo okolnost, že v domě šlo všechno jako na drátkách.

„Hospodyně jest přec jen zlatý sloup domácnosti,“ říkával Želina při každé příležitosti čeládce.

„Náš hospodář by své ženě modré s nebe snesl,“ odpovídala chasa lidem, když vyzvídali, jak to u nich chodí.

A přece selka uprostřed práce tak často se zamyslila. —

Co scházelo mladé ženě? Sama to nevěděla. Z počátku, pokud vše do pořádku nebylo uvedeno, cítila se skoro šťastnou.

Nyní však, když měla více času, dostavovaly se myšlenky. — Přicházely samy, samy vloudily se jí do hlavy a často vehnaly jí slzy do očí.

Nevěděla sama, co jí chybí. Všude zdálo se jí smutno a pusto, nejvíce však ve vlastním srdci.

Často kárala se z nevděčnosti a činila si výčitky, proč že není již takovou, jakou byla dříve. Avšak nikdo nepozoroval změnu v jednání Želinové; jen Vozáb, když přes čas do statku přicházel, zkoumavě hleděl na dceru, očima téměř do duše se jí zarývaje.

„Ten helvíta je přec jen morous; místo aby z dceřina štěstí se radoval, chodí zamračenější než dříve," pomlouvali lidé Vozába.

Ale nikdo z nich nevěděl, jak dítě to k srdci mu bylo přirostlo, jak mu bylo drahé, a kterak ho bolelo, když milé ty oči tak smutně na něho hleděly.

Věděl na jisto, že dcera není tak spokojenou, jak by se bylo zdálo. — Ale on ji nenutil, — sama tomu chtěla! a — vrásek přibývalo na čele Vozábově.

Jednou večer seděla Želinová sama v sadě. Byl krásný, jarní večer plný měsíčného jasu, opojné vůně, a kolkolem velebné ticho; byl večer takový, kdy duše nejvíce bývá dojmům přístupna, kdy člověk by jásal a smál se a zase by ihned plakal, aniž by věděl proč. —

Zabrána v myšlenky nepozorovala Želinová ani, že před ní stanul mladý, vysoký muž, ve vojanském šatě.

„Dobrý večer, děvče! Jest Želina doma?" —

„Není, ale přijde co nevidět," odvětila celá se chvějíc. Věděla ť, koho má před sebou, okamžik, jehož se tak obávala, byl právě nadešel. Václav přišel neočekávaně. Mladá selka chtěla něco říci, ale nemohla vypraviti ani slova. Pozoruje tu rozpačitost otázal se jí kvapně vojín: „Nejste snad hospodyně sama?" A když mladá žena mlčky přisvědčila, chopil se Václav její ruky a upřímně ji stiskl.

Anička si oddychla, kámen spadl jí se srdce. Václav se tedy nehněval! Kráčeli mlčky do stavení.

Želina byl již doma a spatřiv Václava vykřikl radostí: „To's hodný, Václave, že's přijel! Toužil jsem již po tobě, a žena také přála si tě poznati . . ."

„Jak se ti líbí?" otázal se pak více jaksi nesměle, když byla žínka do kuchyně odešla.

„Zdá se, že je hodná," odvětil syn úsečně.

„Ba dobrá, hochu, a pracovitá jako včelka; jest sice mladá ještě, ale hospodyně k pohledání. Však uvidíš všude ten pořádek. Nemohlo u nás bez hospodyně déle zůstati" — dodal starý a opět se jaksi začervenal.

Václav neodpověděl; odstoupil k oknu a zadíval se ven do jasné noci.

Za chvíli přinesla Želinová večeři a nesměle pobízela k jídlu.

Při večeři mluvilo se málo, neboť byli jaksi zaraženi a rozpačití.

Chvilkami nutil se hospodář, aby s ženou zažertoval, ale ona se vždy jenom zarděla a Václav se zamračil.

„Zdá se mu patrně pro mne příliš mladou,“ pomyslel si starý. Konečně odešli na odpočinek, ale žádný z nich nemohl usnouti. — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Václav přijel toliko na krátkou dovolenou a za půl léta měl přijíti na dobro.

Starý se těšil, že bude míti zastance, na něhož se bude moci se vším spolehnouti; mluvil neustále o tom, jak to bude hezké, až Václav bude doma.

Anička neříkala nic, ačkoliv jí srdce radostně zabušilo při vzpomínce, že bude Václav stále doma.

Nedovedla si toho vysvětlit. Ale najednou zdálo se jí vše veselejším, najednou se jí svět zase líbil. Byla jako změněna, na každého se usmívala, pro každého měla vlídný pohled nebo dobré slovo.

„Inu bála se Václava,“ rozumovali domácí, „když však vidí, že jest k ní hodný, je spokojena.“

Václav byl ovšem příčinou náhlé té změny v nitru Želinovy mladé ženy, ale jinak, než lidé soudili.

Znenáhla ploužil se do duše švarné žínky podivný jakýsi pocit, jehož dosud nebyla poznala. Mladé její srdce začínalo se hlásiti ku svému právu. —

„Což se, Václave, k mlynářovům ani nepodíváš?“ vybízel po několika dnech Želina svého syna: „ptávají se vždycky po tobě.“

„Co bych tam dělal, otče?“

„To je pěkné! Vyhledával's dříve Mařenku všude a nyní děláš, jako bys o ni nestál. Věř mi, hochu, to děvče se mi líbí a rád bych viděl, kdybys mi ji za dceru přivedl. Je hodná, pracovitá a ráda tě má také. Starý se mnou už mluvil a mysleli jsme, že je vše už jako ujednáno.“ —

„Prosím vás, otče, zapuďte si ty myšlenky z hlavy,“ vpadl mu prudce syn do řeči.

„Myslím, že mám na ženění dosti času a řeknu to krátce: na Mařenku jsem již dávno zapomněl. Nutit pak se nedám k ničemu,“ dodal rozhodně.

„Nikdo tě také nutit nebude,“ odpověděl Želina, uražen prudkostí synovou.

Za této řeči stála Anička u okna a hleděla ven do dvora. Když Želina začal Mařenku chváliti, zarděla se.

Pojednou jí byla Mařenka protivnou a málo hodnou, ač dříve ji vždy chválívala. Rázem pozbyla u ní dívka skoro vší ceny. S utajeným dechem čekala, co Václav odpoví.

Když se Václav otci opřel, a na Mařenku že již zapomněl, určitě prohlásil, tu si Želinová oddychla a zase byla Mařenka hodná, a opět měla ji ráda jako dříve.

Jak vrtkavé jest někdy srdce lidské!

Zraky jejich se setkaly a oba se zalekli. Jiskra účinkovala dále, a Václav a Želinová cítili, že si nejsou lhostejni.

Celý ten čas, co byl Václav doma, pozoroval Aničku bez ustání; líbila se mu ve všem a nemohl od ní očí odtrhnouti.

Zdálo se mu, že neviděl dosud nikdy tak lepé postavy, tak lesklých vlasů a tak krásných očí. Hlava se mu vždy zatočila, pohledla-li Želinová na něho; byloť v jejích očích tolik upřímnosti, tolik dobroty a tolik líbeznosti!

Prchal z domu do polí a zase ho vábilo nazpět; věděl, že se prohřešuje a přece nemohl jinak jednati. —

Hněval se v duchu na otce, že vzal si ženu tak mladou a že uvedl ho takto v pokušení. —

Zkrátka: Václav byl si již vědom, že Aničku miluje, věděl, že mu není pomoci.

* * *

„Nesmíš ještě odejet, Václave; jsi jaksi nemocen a bledneš vůčihledě; zažádáme o delší dovolenou ku tvému zotavení," pravil Želina k synovi.

Však Václav opřel se tomu tak rozhodně, že to starého až překvapilo.

„Nic mi neschází, jsem úplně zdráv! ani hodinu déle se tu nezdržím!"

Slova ta vyrazil s takovým chvatem, jakoby se obával, že by za chvíli mohl smýšlení své změniti.

Chtěl býti pryč, daleko od nebezpečného místa, a přec byl by rád zůstal.

V srdci mladé ženy vypučel zátím ohnivý květ, květ první lásky. Vzrostl rychle a hrozil ji mocí svou zničiti. Láska, která ji jako blesk z nenadání byla zasáhla, naučila mladou žínku přemýšlet.

Nyní věděla, že jest na světě ještě cit mocnější, než vděčnost.

Vyhýbala se Václavovi. Byla-li však nucena na něho pohlednouti, setkala se vždy s pohledem palčivým a zase tak něžným, že uhádnouti musila, co se v jeho srdci děje.

Večer před odjezdem Václavovým seděla Želinová sama ve světnici. Dumala a ulekla se, když před ní stanul Václav.

„Jediného jen slova mi dopřej," pravil vášnivě a chopil se její ruky. „Řekni mi pravdu, řekni před bohem, jsi-li s otcem šťastna?"

Krev vstoupila Aničce do hlavy a hrnula se opět k srdci. Chtěla říci „šťastna," ale v tom pohledla na něho a ta tam byla její vůle.

„Byla jsem šťastnou až do tvého příchodu, nyní však jsem tvorem nejbídnějším," vyrazila Anička ze sebe a chtěla se mu vymknouti. On však rychlostí myšlenky přivinul ji k rozbouřenému srdci.

Zachvěla se v jeho náručí jako polekané ptáče.

„Buď milosrdným!" zaúpěla a pohledla na něho prosebně. Celá její duše zobrazila se v tomto pohledu.

Václav okamžitě se rozpomenul. „Odpusť, odpusť mi!" pravil temně a odstoupil.

Ona však jako šílená vyběhla ze světnice. Druhý den Václav odejel.

* * *

Ještě snad nikdy neměli u Želinů tak pěknou úrodu, jako letošního roku.

Urodilo se jim na polích, na lukách, na ovoci, všude.

„Přineslas do našeho domu štěstí,“ říkal Želina Aničce vida všude to „boží požehnání.“

„Jen se mi tak nenamáhej!“ napomínal ženu. „Však my to na poli sami uděláme: ty zůstaň raději doma v chládku,“ usmál se a pohladil ji po hebké tváři.

Želinová napomínání jeho nedbala: pracovala na poli více než ostatní, vyhledávala tu nejtěžší práci, nic jí nebylo namáhavé, ničeho se nelekala.

„Ta hospodyně se chce snad potrhat,“ říkali dělníci; „není jí toho věru potřeba.“

Ona však pracovala, aby zapomněla na vše ostatní. Neboť měla-li prázdnou chvíli, začalo v ní vždy znovu burácet.

Znovu vždy prožila všechny ty chvíle, kdy Václav meškal doma. Hrozila se, jaké to bude, až přijde na dobro. Prosila boha o pomoc a smilování.

Želina byl po celé léto tak zaměstnán, že si ani nepovšimnul, jak se žena jeho mění.

Ale lidé, lidé to pozorovali a všichni souhlasili, že je Želinová nyní učiněný stín.

„Nemohu se toho hocha ani dočkat,“ pravil jednou Želina Aničce. „Nu, za měsíc, dá-li bůh zdraví, bude snad již doma. Pak si s chutí oddychnu; ať se stará zase mladší!“ — Želinová ani nehlesla, rychle se však obrátila, aby muž nespozoroval, jak se zarděla.

Asi za tři neděle seděli Želinovic u oběda, když tu vešel kvapně do světnice obecní představený. „Potěš vás pánbůh, sousede,“ pravil a podal hospodáři nějaký list.

Sotva však Želina do listiny nahledl, vyskočil a popadaje se za hlavu zvolal zoufale: „To není možné! proč by to byl učinil?“

„O tom zde nic nestojí: přišlo jen na obec, že se váš syn, před třemi dny v kasárnách zastřelil,“ odvětil tiše představený. „Radil bych vám, abyste se na cestu ihned vydal.“

Pláč a nářek rozléhal se po statku, — jen hospodyně neplakala. Stála jako socha, nevykřikla, neomdlela, jenom srdce se jí na chvíli zastavilo.

Když se muž tázal, proč to Václav udělal? chtěla vykřiknout: „Já jsem příčinou jeho smrti, já jsem tě o syna připravila“ . . . ale jazyk jí odepřel službu, hlas selhal, a to ji zachránilo, že se neprozradila.

Za malou chvíli bylo zapřaženo a Želina odjížděl. Sotva že byl odejel, vyběhla také Anička z domu a spěchala co jí nohy stačily, k druhé vesnici.

Pospíchala k otci.

Vozáb nesmírně se ulekl, když spatřil dceru. Byla jako vyjevená a zima jí lomcovala, když s hlasitým výkřikem k jeho nohoum sklesla.

„Václav se zastřelil a já jsem smrti jeho příčina!“ vypravila těžce ze sebe.

Starý muž zůstal jako ohromen; neodstrčil však dceru od sebe, ale pozvedl ji vzhůru, hladil a laskal ji, jako když byla ještě dítětem. A ona se zpovídala, z každého pohledu, z každého slova. Na jeho srdci se vyplakala do syta, a otcovská slova jeho byla léčivým balsámem pro její zraněnou duši. —

Když se do statku vrátila, byla tvář její už zase klidná a nikdo nebyl by z ní dovedl vyčísti, jak těžkou zkoušku byla přestála. — — — — — — — — — — — — — — — — —

Zničen na duchu, vrátil se Želina domů. Několik těch dní proměnilo statného muže ve sklíčeného starce. —

Ani on ani lidé nezvěděli příčinu smrti Václavovy. Želina však od smrti synovy stal se zádumčivým, scházel vůčihledě a než rok minul, odešel za synem.

* * *

Nepřáli lidé Aničce „štěstí,“ hned když se vdávala a nyní měli teprve o čem mluviti. „To dědictví“ je pálilo. —

Ještě byl nebožtík v domě a již předpovídali, jak se bude selka vdávat a jak bude potom světa užívat. Jaké bylo tedy jejich podivení, když Želinová celé hospodářství příbuzným nebožtíka muže darovala.

Sama odstěhovala se k otci. Žili opět jako dříve, jenom že bylo nyní v chalupě Vozábově mnohem tišeji.

Neozývaly se tam již veselé písně Aniččiny, aniž bývalý její zvonivý smích.

V několika málo letech pochoval Vozáb také dceru.

Stál nyní sám a sám; nic ho nezklátilo, nic nesehnulo; jen hlava zbělela mu jako sníh.

Smuten sedával venku před stavením a když ho známí, jdouce kolem, pro opuštěnost jeho litovali, sklonil vždy pokorně hlavu a pln tiché oddanosti říkal: „Nenadál jsem se, nenadál, že se jim všem do hrobu dívati budu. Ale Hospodin dal, Hospodin vzal. Buď požehnáno jméno Hospodinovo.“

Básníci francouzští.

Překlady

Jar. Vrchlického.

I.

Leconte de Lisle.

Poušť.

S Horebu v Syrii když po divokém honě
k pni datle beduin přiváže svého koně
a v stínu, ve kterém plod usýchá pol shnilý,
v plášť drsný halí se a zvolna v sen se chýlí:
zda vídá v příměří tom děsné, žhoucí mdloby
oasu chladivou, již rudé fíky zdobí,
a úzké údolí, kde tábořil rod jeho,
a proud, jenž ovlažil ret kdysi žíznivého,
a ovce bečící, skot, u jeslí jenž leží,
a ženy v hovoru u cisterny, jež svěží,
kde v kruhu na písku velbloudů honci sedí,
zvěsť starou hovoří a ku měsíci hledí?

Ne, v hodin prchavých tak rázném, prudkém letu
on v duchu cestuje po kraji jiných světů,
on sní, že Alborak, kůň vítězný, jej nese
ve ržání jásavém ku bráně nebes v plese;
on chví se, zdá se mu, že v hvězdách, které plají,
mu dcery Djenneta na klíně omdlévají.
Z jich vlasů, černějších než pekla noc je tmavá,
jde vůně ostrá, jež ho pálí do řežava;
on jde, chce urvat je a k srdci přižehnouti
ta božská vidění, byť měl v tom zahynouti!
Leč v dáli na písku již lačný zařval šakal,
kůň nohou zahrabal, sen prchl, jenž ho lákal,
kde dívky Djenneta? Kol slunce plamen hází
a nebe měděné plá pouští beze hrází.

Padající hvězdy.

Padejte perly rozházené,
ó bledé hvězdy, do moře!
Mha růžových se mráčků klene,
po jasném tryská obzoře;
na východě, jenž v jiskrách plaje,
tam čilý vítr křídly hraje

se v bleskné vlny ponoře.
Ó nesmrtelné perly ráje,
padejte hvězdy do moře!

Pod jeho pěny, které kypí,
se vnořte v bájný jeho taj!
Jas protkává kol svými šípy
hor zářná čela a jich kraj,
sta křiků stoupá z lesů mhami,
jež těžky rosy kaskadami,
a hudba letí k nebi v ráj —
ó spějte, slzí dost je s vámi,
vnořte se v moře bájný taj!

Ó smutné hvězdy, bájné světy,
prchejte ráje vzdálené!
Hle, zora kovovými rety
ve lázni nebes plamenné
se směje, zlato do vln metá,
jichž hřeben do smaragdu zkvetá
a tryská kapky zlacené.
Ó světy, kam vždy duše vzletá,
prchejte ráje vzdálené!

Ku sladkým nocím jděte v spěchu,
ó jděte němý na západ!
Tam na lupení v svěžím mechu
zrak slunce plápolavý pad,
tam ve zkalených zřídlech plaví
se jelenů a laní davy,
tam lovců hluk se houštím vkrad.
Vyhnanci bílí, v azur tmavý
ó jděte němý na západ!

Blah, jehož oko vás provází,
vy lampy, z nichž plá věčný klid!
Ve stínu vašem beze hrází
kdo valí se, můž' zapomnít,
ten má jen k míru povznešení,
zášť, slzy, lásku, vášní vření,
vše zmizí mu, co sluje „být“ —
Ó utište nás do mlčení,
vy lampy, z nichž plá věčný klid!

Aboma.

Od paty modrých hor, kde vzduch se jasem skvěje,
stem vzduta přítoků se valná řeka šírá
přes pláně, jezera a prales rozprostírá
ku světa východu, k velkému moři spěje.

A živé zlato dne kol tryská v mocné šlehy
a roste, šíří se a padá a se vlní,
jak požár růžový odblesky vodu plní,
že tato vystoupit se zdá nad svoje břehy.

Pod snětmi rhizopor, jenž slizké tvoří kruhy
ve spleti bahnitých a tučně lesklých trav,
v tmě žravých moskitů se hemží hustý dav,
rej much, jež do vody svým křídlem ryjí pruhy.

Tam ara purpurný probouzí křikem plazy
a spící chřestýše a korálové keře,
jenž hnízda kolibrů houpají v snětí šeře,
když hadi prchají vlnivým skokem v mlází.

V dál slatě travnaté se až k obzoru kloní
a mlha v průhledných kotoučích k nebi kypí,
tam táhnou bodány jitřenky zlaté šípy
tlum plachých bůvolů a stáda divých koní.

Ti běží vesele, zrak divý jeden plam
a hříva zježená, vzduch horký chvosty klepou,
jich skoky kladiva, do stepi jimiž tepou,
jdou čumák u země a slinu kolem tlam.

A v změti kaimani u břehu číhající
čas ob čas hřbetem svým kal pozvedají bahna,
a někdy jaguar jda pít sem žízní práhna
jich větří zápachy mošusem dýchající.

Hle, ostroh mechu pln, jejž nevysuší žáry,
tam v spánku rušený vod šumem, které víří,
se vlní, ke slunci se vzpíná ve vějíři
karaibský aboma, to Pythonů král starý.

Jak mužné záhyby těch ocelových svalů
šíj nesou nádhernou a hlavu šupin plnou,
jak ohon bičuje pláň vod a hraje vlnou,
jak v pýše knížecí se zvedá na močálu!

Ozbrojen topasy a v smaragdové lebce
jak idol antický bez hnutí stočen ční,
a světlem zatopen jak pohrdavě sní
a točí zornicí na všecky strany křepce.

Žár slunce ručejem když s oblohy se spouští
a vodu bičuje i zem, jež ohněm zmírá,
do vln se pohrouží a po kořisti zírá
ať býk to, jaguar neb člověk v lesa houšti.

Kletba vlka.

Kol snětě modřínů a olší těžké sněhem.
A ticho. Oblohou se jiskří zimy dech.
Král Harcu na tuhé si nohy kušnou leh,
zří k luně veliké, jež plane žlutým šlehem.

A strže, údoly a skaliska a lesy
pod sněhu příkrovem spí líně bez hnutí,
jak rubáš země tvář se míhá v strnutí
tu dutá, plochá tam, zde zbrázděna skal tesy.

Co měsíc mlhou plá jak ztuhlé, zlaté oko
a v obzor příšerný žas vrhá, bázeň v les,
hruď vlka pochmurnou proniká úzkost, děs
a chvění probíhá mu kosti přehluboko.

Neb bílá vlčice i děti její, v každý
jež večer tajila pod kosmatý svůj břich,
vše leží zabité ve sluje závějích,
a vše co miloval, je mrtvé s nimi na vždy.

Na sněhu sinalém sám sedí chladný k všemu:
čím jemu žízeň, hlad, čím dlouhé číhání,
beránek mečící neb jelen v zmírání?
Svět prázdný pro něho. Čím toto všecko je mu?

Jej, Harce vladaře, jak zradili jej všici
i Čarodějka, Gnom, i Obr, Vlkodlak,
kol ohně z rašelin a vřesu dlíce, zrak
jenž v kotel stápějí špinavou vodou vřící.

Teď jazyk kouřící mu s černé visí tlamy,
krev černou nelíže, jíž mokvá jeho bok:
jen hlavu špičatou on mruče zvedá, v skok
jej záští pohání, on cítí jeho plamy.

Neb člověk, prastarý vrah dávných jeho dědů
a dětí, královské též choti, která jim
prs plný dávala, ten přeludem teď zlým
sny jeho burcuje, v něm budí vztek pln jedu.

Zrak jeho zaplane teď v rudém výhně kmitu,
on jako hřebíky srsť stuhlou napíná
a vyje, vlků všech to duše zaklíná,
jež leta dřímají v magickém luny svitu.

Vidění Snorra.

Můj Pane Ježíši, tys z clony těla
mne v devět pekla černých domů slal
a já se vhroužil v devět sluji Hela.

V noc bez jitra, kde skřipot zubů lkal —
když myslím na to, strach mi srdce svírá, —
já v muka věčných trestů nahlédal.

Teď bledý jako smrt se vracím, sirá
má duše lká, v svou ochranu mne vem!
Kéž lítost zváží hříchy mé i víra!

Zří na mne kníže Výhní, plamenem
je oděn ruděmodrým, v paláci,
jenž vlhkem pryská, sedí nečistém.

Tož v sále, jehož stěna krvácí,
zkad po kapkách kouřící padá slina,
v níž hadů změť se v plísni potácí.

A tato pěna padá na zlosyna,
nad kterým s hřmotem krouží rudý drak,
jenž ohonem svým mlhu rozetíná.

A níže bahno žárlivých a pak
tůň pokrytců a lotrů, lhářů, bab —
tam v blátě hloubi hemží se ten brak.

Jich kůže kryjí strupy, hnis a svrab.
Je, Pane, to snad jejich těžký trest,
že jako dávení v ten kanou žlab?

Na balvanech, jež krouži, sidlo jest
pochmurných hostů, sedmi ďáblů, králů,
tož Severu starého sedm hvězd.

Jak reci nalévali do pokálů
med opojný ku vítěznému kvasu
co Skaldi pěli k harfám do chorálu:

Tak rovněž těchto sedm šklebných ďasů
v džbán olověný, jenž jim zžírá ret,
z van čerpá žhoucí slzy ku pospasu.

Dál, stuhlé rámě, šilhavý zrak jed,
ve mlýnu z kovu drtí křemen tuhý
tři divé panny a jím točí v let.

Ven srdce visí jim, v něm krve pruhy.
Tak dělají nevděčný úkol svůj,
ni zrnko neskane jim na odsluhy.

Po čtyrech leze a rozrývá hnůj
tlum lakomých, bok odřen, holá kost,
jak vlci jazyk plazí. V jinou sluj

Jsem pohled, v nach tam vrhla smyslnost
své otroky, víc nejsou vášní zpiti,
jich tělo nemá pro ně vášní dost.

Kol skrání žhoucím pelyňkem jsou kryti
a lože boky peče jim a hřeje,
chlad s nudou mrazí jejich žilobití.

Hle, násilníci, co se s nimi děje!
a rváči; kdys je skrýval skalin bok,
kde číhali dle svého obyčeje.

Ten dřímá, na něho ten v divý skok
se vrhne a ten vyje a krev kane,
jak ze sudů ječmene šumný tok.

A oni, jenž na oltáři tvém, Pane,
kdys roucho strhli a z kalichu pili,
ty uráželi, v nichž tvá láska plane,

Jenž do kuten nás živé pohrobili
a svatým obojkem šij stáhli nám:
ti nejvíc zlobou Antikrista kvílí.

Pak národ starých bláznů zřím, jenž tmám
kdys propad, než tvé světlo vzplálo živé,
jenž kráčeli a nevěděli kam.

Jak prachu vír, jejž bouře vání divé
unáší v dál, tak náhody hrou spěli,
jim slunce pekel žehlo zraky snivé.

V čas, Pane, my jsme blaho svoje zřeli,
my, kteří lkáme v slzavém tom dolu,
leč pro ně přišel's pozdě; v hříchu mřeli.

Z nich každý na svém čele ve plápolu
má runu, jež mu mozek v uhel mění,
neb neznal zákon Krista. Jak tu spolu

Trud na trud v poutech, v těžkém utrpení
šat z žáru, vidle, šibenice, pruty
se kupí tak a konce tomu není.

Toť Hela sluj, toť kruhů vír ten krutý,
co viděl jsem tvou věčnou milostí,
zlých duší Spáso, Kriste na kříž vkutý,

Ó pomni Snorra ve své věčnosti!

Červená hvězda.

A zjeví se v propasti nebes velká
hvězda červená, zvaná Sahil.
Rabbi Aben-Esra.

Snu lethargický proud mrtvými prostorami,
kde světa poslední se záchvěv slabě třás,
se v tichu rozlévá a v nesměrnosti; jas
v tom rudý z bezdna kmit, červený Sahil mhami
sám, oko krvavé, se noří z mračen řas.

Bezmeznou prostorou těch nahých kolem pouští
nad prázdnem propastí, kde nic nemůž' víc kvést,
sám, svědek poslední a nejchmurnější z hvězd,
jímž moře tmavší mrak, jímž černější se spouští
svým okem krvavým on strážcem světa jest.

Duch, láska, zoufalství, hněv, bolest, závist, záští,
co snem je i co lže, co láskou odplácí,
zem, nebe, prostor, čas, v směs vše se potácí;
nad žitím, člověkem jak nad snem v temna plášti
zrak rudý Sahila pro věčnost krvácí.

Něco z pathologie.

Napsal

dr. Karel Kuffner.

Rozdrtí-li balvan se skály se skotivší člověka, který se náhodou dole nachází, nepovzbudí smutná ta událost nikoho, aby bádal po souvislosti mezi smrtí a rozmačkaným tělem, jako se nebude nikdo diviti, že nemohou trosky roztříštěného parostroje dále uháněti s řadou vozů. S úžasem by však stanuli inženýři nad strojem, který by po nějaké příhodě přestal vykonávati svoji povinnost, ačkoli nejbedlivější vyšetření nižadného porouchání neshledalo. Znalcové zjevů životních za to bývají skutečně a to dosti často postaveni před podobnou záhadu, mívajíce příležitost pozorovati, že stroj těla organického ztrácí po jistých vlivech mechanických schopnosti k jednotlivým výkonům, aniž jsou s to, aby domakali se změn hmotných, porušení funkce vysvětlujících. Budiž toto „neporušení porušeného“ předmětem naší úvahy a malý pokus úvodem.

Tělo mladého, půlročního psíka upevněno na stůl v poloze pro ně nejpohodlnější. Ležmo sedíc. Hlava podepřena polštářkem. Štěně bude „kováno“. Lehké kovové kladívko, jednoduchým přístrojem v pohyb jsouc uváděno, dopadati bude na temeno hlavy v stejných intervalech časových a stejnou tíží.

Povšimněme si psa, nežli padne první rána. Dýchá za minutu 21krát, puls obnáší 68, teploměr vnořený mezi stehno a břich ukazuje 40·1° C. Přiblížíme-li světlo svíčky k očím, stáhnou se leskle hnědé zorničky až na úzké pruhy.

Jest osm hodin ráno. Začneme kovati. Kladívko se zvedá a klesá. Tempo: sto rázů za minutu. Svaly štěněte se napínají. Snaží se roztrhati pouta, ale ona jsou pevna, nepošinutelna. Ne bolest — neb váha kladívka jest příliš malá — ale rozčilení a snad i nevole vyráží zvířeti z prsou pronikavé skřeky. Po chvíli již jen kňučí. Tichne. Zamlklo. Jest čtvrt na devátou. Zvíře se chví. Dechů 40, puls 80, teplota 41°. Dávení.

Kladívko ková klidně dál. Nové dávení: zvíře močí, kálí. — Dvacetiminutový jednotvárný klepot. Opětovné příznaky podrážděné činnosti žaludku, střev a měchýře. Dechů jen 15, puls sklesl na 50, temperatura na 37·6° C. — Ve tři čtvrtě na devět odstraněno kladívko, zvíře odpoutáno. Leží a nehýbá sebou. Natáhneme tělo, zůstane nataženo; sblížíme hlavu k zadním nožkám, hlava zůstane přichýlena. Můžeme se štěnětem konati co chceme, ono samo nezmění polohu, do níž bylo přivedeno. Jest to všeobecná paralysa, obrna samovolné hybnosti. Rozvíráme zavřená víčka a dotýkáme se prstem rohovky. Víčka, která by u zdravého reagovala prudkým sevřením, ani se nepohnou. Přiklá-

dáme k tělu omráčenému oba póly silného elektrického proudu, jenž by i dorostlému muži vynutil výkřik bolesti. Zvíře sotva že škublo nožkami. Zvíře jest i necitelno.

Kdybychom štěně takto ponechali, vzpamatovalo by se (jak četné pokusy ukázaly) v krátkém poměrně čase úplně ze svého bezvědomého stavu. Snad již za dvě hodiny, snad teprve průběhem dne. A žilo by dále čilo a veselo. Ale my jsme tentokráte experimentovali za účelem dověděti se, co že stalo se s mozkem, jehož činnost takořka v niveč uvedena. A proto musíme zvíře obětovati.

V devět hodin vstřikujeme na zádech podkožně pár kapek roztoku strychninového. Za půl minuty mohutná křeč veškerých svalů tělesních. Po dvou minutách zvíře nedýše více, jeho srdce přestalo tlouci.

Schystavše nástroje přikročujeme k pitvání. Jeho stručný výsledek: Kůže na kovaném místě poněkud zamodralá. Kosti lebeční úplně zachovalé. Cévy plen mozkových místy rozšířeny a tekutou krví naplněny. Hmota mozková barvou, hutností i krevnatostí úplně normální. V míše, v plicích, játrech a ostatních útrobách nic pathologického. Ani mikroskop neobjevil ničeho. Nález tedy negativní. Nenacházíme, co by vysvětliti mohlo onen děsný rozlad, jaký nastal v životní činnosti těla — nepoškozeného —

Bylo to nerušící porušení.

Jest až ku podivu, jak přesně shodují se proměny v životě zvířete, pokusem tímto spůsobené, s příznaky, jež poskytují lidé utrpěvší úrazem nějakým t. zv. „otřesení mozku“. Tak totiž jmenuje věda onen soubor pomíjejících namnoze chorobných zjevů, které vznikají následkem značnějšího záchvění lebky*), ať si již povstalo pádem na hlavu, nárazem lebky o pevný předmět aneb udeřením do hlavy. Jen když nebyly porušeny kosti přilbové. Jako při našem experimentu, konstatuje věda i zde snížení dechu a tepu, snížení teploty tělesné, podráždění zaživadel. Ale nad to více i zjevy psychické, jež ovšem u zvířete kontrolovati nelze. Na prvním místě ztrátu vědomí, jež někdy přetrvá ztrátu samovolné hybnosti. Hle doklad! Jezdec spadl ve cvalu s koně; půl hodiny ležel v mrákotách, vstoupil pak znovu na kůň a po tříhodinné cestě dorazil domů. Teprve když mu zde poukázali na uříceného oře, dal se přesvědčiti, že spadl, že vůbec jel. Zajímava jsou porušení duševních výkonů, trvající i když se postižený již vybavil ze stavu bezvědomého. Pomíjím šířiti se o různých psychosách, jež otřesením mozku vzniknouti mohou. Poněvadž se duševní choroby obyčejně nedružívají bezprostředně k úrazu, uvádím jen porušení psychická direktně vzniklá. Zejmena ztrátu řeči. Známo, že lidé pádem na hlavu zapomenuli rázem naučenou cizí řeč, ačkoli mateřského jazyka úplně zůstali schopni. Z jiných není po nějaký čas možno žádným spůsobem vylákati vůbec jediného slova. Někteří zas mluví, ale nemají pro pojmy příslušných výrazů. Chtí na př. říci „pomezí“, ale řeknou „pobřeží“. Někdy i újem intellektu. Albert vypravuje, že přivolán byv k patientu, jenž utrpěl otřesení mozku, zastihl jej, an si brodí nohy v nádobě noční a rukama posuňky

*) Název „otřesení“ zachoval se, ačkoli experimenty objevily, že není správným. Doposud však nebylo lze nahraditi jej jiným méně nesprávným.

činí, jakoby si vodu na nohy naléval. Také paměť bývá zhusta poškozena a to zvláštním, charakteristickým spůsobem. Pro člověka, jemuž byl mozek „otřesen", bývá děj, kterýž bezprostředně *před* úrazem zažil, jakoby úplně z duše vymazán. Sdílím krátce, co nám za příležitostné přednášky kdysi professor vypravoval:

„Cestoval jsem jakožto doktorand se svým přítelem Alpami. Jednou posilnivše se v salaši, vystoupili jsme za přívětivého poledne na hřeben vysokého chlumce a rozhlíželi se dalekohledem nejen po nejbližším romantickém tableau, ale zírali zejmena k západu do mlhavé dálky na temné obrysy Mont Blanku. Po půl hodině scházeli jsme. Nevím z jaké příčiny, ale náhle shýbl se přítel na výčnělku jednom a mžikem, bez hlesu, střemhlav sletěl do malé rokle tři sáhy hluboko na zavlhlou měkkou půdu. Zůstal nehybně ležeti. Sběhl jsem k bezvědomému, pátral po poranění, nenašel však pražádného. Za to poukazovali známé příznaky na otřesení mozku. Když jsem ho pomocí tří horalů přítomných snášel, nastalo vrhnutí. Dopraven do salaše, nabyl přítel po malé hodině vědomí a zotavil se během dvou dnů úplně. Nechtěl věřiti, že spadl, nevěděl vůbec ničeho o naší vycházce, pamatoval se však dobře na pokrm, jehož jsme před polednem v salaši požili, a na vše, co až do vykročení z chýže té se událo. Teprve po delším čase, když jsme opět na cestách jednou příležitost měli Mont Blank spatřiti, rozbřesklo se mu, že nevidí jej poprvé, ba upamatoval se i na část tehdejší naší rozprávky na temeni chlumu."

Psycholog by snad vysvětlil zvláštní tento druh zapomětnosti výkladem, že představy svěží neutkví u vědomí, pokud nevešly v kombinaci s představami staršími. Ale patholog oděje jeho výklad rouchem materialističtějším: „Představa, toť hmotná přeměna v dotyčných buňkách gangliových, jejíž podstata nám posud jest neznáma. A právě proto, že jest přeměna ta materielní, má zapotřebí jistého času, než její formy stanou se hotovými, celými, aby mohla po případě býti u vědomí reprodukována, „připamatována". Byl-li však mozek při jejím vyvíjení postižen mocnějším mechanickým vlivem, zamezeno tak její dokonání, její tvary ztroskotají se." —

Zcela analogicky jako výkony mozkové, mohou i funkce míchy „otřesením" býti poškozeny aneb na dobro zničeny. Stává se tak při skoku se značnější výšky, pádem na hřbet, úderem do zad, aniž by lékaři bylo lze dokázati na některém místě páteře zlomení trnů, násadců a těles obratlových aneb snad dokonce vymknutí páteře v kloubu nějakém. Sem dlužno vřaditi i tak zvanou „železniční míchu". Z Anglie, z vlasti železných drah, první došly zprávy o nové zajímavé této chorobě. Upozorněni, setkali se s ní i lékaři různých končin světa. Tresť jejich popisů, souhlasných až do podrobností, jest následující. Po srážce vlaků, ale také po jiných katastrofách vzniklých následkem prudké změny v rychlosti vlakové, nalezeni zejmena ve vozech zachovalých cestující s dokonalým obrazem obrny míchové. Nešťastníci ač neutrpěli ani dost malého pohmoždění, nejsou s to, aby povstali se sedadel. Dolní končetiny nehybny, necitelny, expulsivní činnost měchýře a konečníku zastavena. U některých ochromeny i končetiny hořenní, při čemž se jeví malý rychlý tep a povrchní namáhavé, nedostatečné dýchání. Často

následuje rychlé sklesnutí životních sil a nenadálá smrt, ač celistvost těla jest nedotknuta, ač mozek až do posledních okamžiků správně úřaduje. V jiných případech nastává pozvolné mizení všech příznaků až k úplné úzdravě, v jiných nastoupí smrt po týdnech a měsících, někdy pak vyvinou se vleklé míchové choroby. Podrobnějším pátráním zjistilo se zajímavé faktum, že cestující ležmo spící přestojí srážku bez všelikých nemilých následků, nejmocnějšího otřesení míchy však že doznali pasažeři, již seděli hřbetem obráceni ku směru nárazu. —

Působením jednotvárných, zdánlivě nevinných dráždidel (ku př. pevným upřením zraku na zblížený k očím lesklý předmět, lehýnkým třením obličeje, ramen aneb jiných údů a podobným jiným spůsobem, celistvost těla nijak neintegrujícím) dá se u disponovaných*) osob vyvoditi zvláštní stav pathologický, jejž dříve zvali spánkem magnetickým, dnešní věda pak záchvatem ztrnulosti (katalepsie, hypnotismus.) — Zřetel stručnosti dovoluje nám uvésti zde hlavní toliko znaky katalepsie. Tělo ztratí vládu nad svými svaly. Ve svalech pak zmohutněna vrozená jim tendence setrvati v onom stupni napjetí, v jakém se právě nacházejí. Svalstvo jest sice ztrnulé, avšak nikoli sevřené. Věda případně nazývá jeho stav „voskovitou ohebností.“ Neboť cizí osoba může údy hypnotisovaného bez nejmenšího odporu převáděti v různé polohy jako na figuře voskové. A kataleptik ponechá jich v postavení tom, třeba to byly polohy pro normálního člověka trapné, ba na delší čas přímo nesnesitelné.**) Současně jest vědomí v té míře zachmuřeno, že vůle a rozvaha zanikne, pozornost pak není schopna těkati libovolně a samostatně s předmětu na předmět dle motivů niterních, nýbrž jest podrobena výhradně těm dojmům zevnějším, jež se právě nahodí. Z té příčiny možno experimentátoru říditi postupné vnímání spícího zcela dle své libovůle a jest ještě podporován zvýšenou obrazností hypnotisovaného. Odtud také ony úžas vzbuzující výsledky zručných „magnetiseurů.“ — Snadné probuzení z kataleptického spánku připouští soud, že i zde zajisté neběží o rozruch molekylů tělesních, byť i funkce v míře tak povážlivě rozsáhlé sníženy byly. —

Jakožto další doklad dotčené thesi a jakožto uvážení hodný předmět naší rozpravy předkládám pokus Goltzův. Jeden z oněch dynamických experimentů, jež nesou pevně hrdou již stavbu moderní fysiologie, jeden z oněch, jež náhodou odkryty nové poskytly badatelům rozhledy do tajemného trediva sil životních a jež mocně vzněcují k opětovné úsilovné práci.

Jemnými nůžkami prostřihneme žábě přední stěnu břicha i hrudi v čáře střední. A rozhalíme ji. Zraku našemu obnaženo svírající se srdce, dmutí útlostěnných měchů plicních, nezastřeno složité pásmo střev. Částečně zříti jatra a jiné útroby. Lehkou tyčinkou naklepáváme žábě na pečlivě vyplněný žaludek. Poučeni Goltzem, že při naklepávání neopomene srdce odpovídati svým spůsobem, sledujeme bedlivě sval tento. A vskutku, jeho tlukot chábne, jeho úderů ubývá. Ale málo

*) „Disposicí“ jsou různé druhy nervosity.

**) Upozornili jsme na podobnou nehybnost v úvodném pokuse a můžeme nyní doložiti, že „kováním“ docíleno na psu dvé stavů chorobných: otřesení mozku a katalepsie. —

patrně. Chopíme tedy za žaludek dvěma proštěpci a — budiž nám odpuštěna ta surovost — táhneme proštěpec každý v jinou stranu, abychom docílili podráždění citelnějšího. Činnost srdce klesla rapidně. Komory stahují a naplňují se v přestávkách, které možno zvát malými chvílemi. Proštěpce sňaty. — Srdce bije. — Ale my zastavíme na dobro jeho chvat novým útokem na žaludek, ještě — surovějším. — Komory ztuhly.

Musilo v sobě chovati dráždění naše sílu nesmírnou. Vždyť srdce žabí z těla cele vyříznuto tepá ještě po několik hodin. —

„Ale co s tím vším v úvaze, v níž stále kladen důraz na neporušenost těla, když zde žába tak ohavně massakrována?“

Oprávněnou tuto výtku čtenářovu odkazujeme na následující. Nám šlo o předvedení původního Goltzova pokusu. Nyní nutno doložiti, že není zapotřebí, abychom zvíře trýzni tak děsné obětovali. Těchže effektů doděláme se i na zvířeti úplně zachovalém, klepáme-li na hořenní levou část břicha u kteréhokoli ssavce. Ba, zákonu Goltzovu podrobeno i ústrojí člověka.

Zkušenost poučuje nás o tom velmi zhusta. Stalo se na příklad v operačním sále zdejší chirurgické kliniky, že byl professor počínaje operaci od nemocného silně kopnut do krajiny žaludku. K ustrnutí assistentů a veškerého posluchačstva vypadl učenci nástroj z ruky, on pak sám zavrávoral a bez vědomí klesl k zemi. Po dlouhé teprve chvíli z hluboké mdloby probuzen nemohl toho dne ničeho více předsevzíti. Smutněji skončila před několika málo lety podobná příhoda na Smíchově. Rvali se dva dorostlejší chlapci: napřed prostýma rukama, pak se křížkovali, po chvíli povalili se. Sotva na několik okamžiků se podařilo jednomu dostati se na vrch, když náhle spozoroval, že zápolí s tělem bezduchým. Přivolaný lékař nemohl než konstatovati smrt. Mrtvola soudně pitvána, leč anatomové nenalezli žádného poranění. Celá událost přísně vyšetřována a pak teprve dosvědčeno, že vítěz kopl soupeře kolenem do břicha.

Jak si to vysvětliti?

Zcela prostě. Závažným úderem podrážděno mocně nervstvo útrob, podráždění dovedeno byvši k mozku, přešlo reflexem na čiv bloudivý vedoucí k srdci, o jehožto vláknech experimenty dokázáno jest, že podrážděna jsou schopna činnost svalstva srdečního na dobro přerušiti. Nečinnost srdce jest totožná se zastavením oběhu. A ustalo-li proudění krve, zanikne činnost orgánů. Nejcitlivěji pak reaguje na nedokrevnost mozek. Mdlobou, která jest sestrou smrti.

Pro takovýto náhlý zánik života zvšeobecněl u vědě anglický terminus „shock“.

Casuistika lékařů, zejmena soudních, poukazuje ještě na dva orgány, jichž mechanickým podrážděním může shock nastati. Na hrtan a varle. Nesáháme pro příklady do daleka. V soudním okresu pražském udeřen devítiletý chlapec do hrdla. Upadl a byl hned mrtev, ačkoli měl krk ovinut tlustým šálem. Pitva s výsledkem negativním. Podobně nastala smrt u chasníka, jenž v hospodě při pranici hrtanem na tupou hranu stoličky byl přimáčknut. Zde pouze odřena na dotyčném místě kůže zcela povrchně, hrtan sám shledán beze změny. Co pak se varlat týče, známo, že kopnutí velmi často má v zápětí mdlobu, a zaznamenány i případy smrti. Na posledním faktu zosnoval rakouský jeden kat

rychlou methodu odpravovací. Honosí se, že jeho „svěřencům“ přestane srdce bíti po strangulací mnohem dříve, než oběšencům vydaným v ruce katů méně fysiologií se zanášejících.

Smrtící vliv mechanického působení pohnul badately, aby se vydali na pouť do veškerenstva organického sbírat materiál. Zašli i do nejzáhadnějších oblastí hmoty ústrojné: k organismům nejnižším, tak zvaným „dělným“ plísním. K plísním to, jež se rozmnožují poltěním vlastního těla. K oněm bytostem, kteréž pokládá moderní pathologie za příčinu všech nemocí nakažlivých. K bytostem, z nichž každá dovede za vhodných podmínek v krátké době rozplemeniti se na milliony. Ku „vhodným podmínkám“ patří na prvém místě kapalina, v níž by nalezli výživu, a pak přiměřené teplo.

Nuže, někteří badatelé nelitovali času ni námahy zanášeti se zcela formálním chovem dělných plísní za účelem, dověděti se, zdali snad nemá otřásání jakéhosi vlivu na životní činnost organismů těchto. Spoléhali při svém konání na hydrostatickou větu, že každý, byť sebe slabší náraz na jeden molekyl tekutiny sdělí se celému množství kapaliny a tedy i všemu, co v ní se nachází.

Proslulý Claude Bernard vymyslil zvláštní přístroj, jenž bušil dvěma sty rázy v minutě do kapaliny. Jiní použili znějících tyčinek kovových se 1260 záchvěvy (i více) v jedné sekundě. A shledali vesměs souhlasně, že rozplozování plísní otřásáním velice jest ohroženo. Dokázali mikroskopicky sčítajíce, že v mocích rozechvěných daleko menší počet plísní se rodí než v těchže kapalinách za stejných jinak okolností, leč v klidu se nacházejících. Hotovou tuto událost nepodařilo se vyvrátiti ani velkému mykologovi Naegelimu, jenž marně k tomu poukazoval, že se daří mnohým, daleko výše organisovaným bylinám nejlépe a mnohým výhradně pod vodopádem. —

Několik těchto námi nastíněných obrazů dovedlo snad přesvědčení vzbuditi, že skutečně pouhé mechanické chvění spojeno jest se smrtícím účinkem na hmotu, živoucí, i když hmota sama bez pohromy zůstává. Avšak žel, ono osudné „p r o č“, s kterým přemítající rozum v žití na všech stranách, za každým krokem se potkává, musíme i zde, s hanbou nevědomosti ve tváři, zůstaviti bez odpovědi.

Kostelík.

y kostelíčku v stráni! — dítě jsa
v tvých bílých zdech jsem přijal křest;
teď na zmlklé tvé stříšce roste mech
a vížka nachýlena jest.

Ach, výši v oblačné, kde trůní bůh,
čas vichřicovou peruť zved,
svět zjinačil a v čelo zbrázděné
nám zmaru krupobití vmet.

Však byla doba kdys — o věčný žel!
již kmitá vzpomínky jen mhou:
já mladou hlavu zvedal k orlím snům,
ty k hvězdám vznášels kupli svou.

A já tě miloval! — k tvé stulen zdi
jsem slouchával, jak sosen stesk
ti bájil do oken, v nichž duhou hrál
si mihot slunných arabesk.

Já s tebou bděl, když měsíc nad lesy
rozetkal stříbrný svůj sen;
tys lesk se v něm jak z cizích světů báj —
a já byl do ní zapředen.

V tvou svatou taj můj s lunou zbloudil duch
a zapad zbožné touhy pln
do vonných řásní šatů světic tvých,
v jich snivý zrak, jenž čarupln.

Ó kolikrát jsem v sladkém trnutí
před zrakem tím své ruce spjal! —
Já nevím proč, on snivou hloubí svou
můj celý život obetkal.

Co krásných vzpomínek! — Však jedna zvlášť
zve srdce na tvůj svatý práh — —
Kdys západ plál — a v dáli zvedala
se blýskavice na horách.

A táhla blíž. Has západ krvavý,
prach zvedl se a stměl se luh,
a dusný vzduch byl těžké tuchy pln,
že rozhněván se blíží bůh.

Již kolem nás zem s nebem splynuly — —
Les temně hučel, vichr řval,
a v mraku černavě hrom burácel
a blesk své žhavé šlehy psal.

Já s bouří v jedno srost; vše záchvěvy
mé duše, vroucí v juné lbi,
vyšlehly z vazeb hrudi do mračen
a blýskly, hřměly na nebi.

Což tonul v slasti ohnivé můj duch,
což bleskům vstříc se lesk tvůj kříž! —
Ach, tehdy v hromném bouře rozruchu
my oba byli nebe blíž.

Ať osud pak vzpjal duhu nade mnou,
neb vichřicí kol skráni vřel:
mně ve všech velkých změnách života
ten mocný akkord duší hřměl.

Své srdce v nedosněných vzpomínkách
a v jasu budoucna svůj zrak
já nikdy neklesal, a jak tvůj kříž
jsem strměl k hvězdám, do oblak.

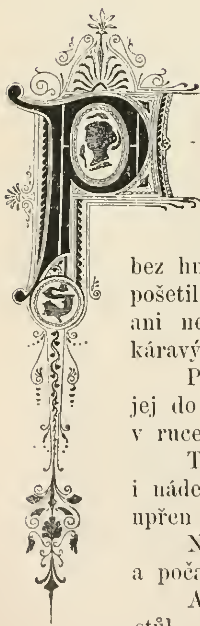
Teď veta po všem; věž tvá chýlí se
a pod mechem tvá stříška tlí,
a mně již zbývá na tvém hřbitůvku
jen místo pro rov zapadlý.

Snad nad námi již vlaje křídlem čas,
kdy schýlíme se svorně v pád — —
Ach, škoda tě, ty kostelíčku můj,
a těch mých snů žel nastokrát! —

Jos. Kuchař.

Démantová garnitura.

Polodrama ze všedního života
od
Jak. Arbesa.
(Pokrač.)

Po několika minutách, v kterýchž táhla duší jeho celá řada vzájemně si odporujících myšlenek, zastavil se Stoklasa u svého křesla a opřev se o lenoch, stanul bez hnutí. Bylo mu, jako člověku, který se byl přistihl při pošetilém nějakém skutku, jakého by se byl sám do sebe ani nenadál. Tvář jeho měla výraz skoro komický: polo káravý, polo usměvavý.

Po chvíli se prudce nahnul k místu, kde ležel list, vzal jej do ruky a spustiv se do lenošky, zůstal chvíli s listem v ruce seděti.

Tvář jeho byla již zase přísně klidná jako kdy jindy; i nádech komičnosti byl již úplně vymizel — zrak jeho upřen byl v neurčité prázdno . . .

Náhle sebou pohnul a protrhnuv obálku, vytáhl list a počal čísti.

Avšak hned po přečtení prvních slov pohodil list na stůl . . .

„Ne, ne — nebudu, nemohu to čísti!“ zamručel. „Proč se dráždit? K čemu si z vlastní vůle pěnit krev! . . . Je to přece jen — nespravedlivost . . . Člověku, který pranic jiného nevykonal nežli že několi-

kráte prstem zaťukal — (při tom ťukal pan Stoklasa palcem pravé ruky na stůl, jakoby telegrafoval) — dostane se vyznamenání, kdežto jinému, který vlastně vykonal, zač bylo vyznamenání určeno, nedostane se ani slůvka uznání . . . Tak už je na světě! Práce, skutečná práce a přičinlivost mnohdy vzorná zůstanou nepovšimnuty, kdežto obratné a včasné přihrbení zad . . . Ano, ano! Za přihrbení zad dostalo se mu vyznamenání — za pouhou snad frási zdvořilosti — za několik ledabylých slov . . . On — ten . . . A já, bez kteréhož by byli musili na vypravení vlaku nejméně půl hodiny, ne-li déle, čekati — já tu sedím jako pouhý divák, já se mohu napásti čtením dopisu, v kterémž se mi bombastickým, ba skoro výsměšným spůsobem zvěstuje, jaký jsem — nemotora . . . Ne, ne! Nebudu to číst!"

Po té prudce vyskočil a počal opět po komnatě přecházeti. Právě pronešenými reflexemi hněv jeho vůčihledě se bouřil; ale po několika minutách chladný rozum nabyl zase převahy.

„Bloude — starý bloude?" zamručel pan Stoklasa, zastaviv se u své lenošky. „Což pak jsi se zbláznil? V takovém rozpoložení mysli jako právě dnes odpoledne a nyní večer posud jsem se ještě nikdy nepostihnul! . . . Co pak se to se mnou děje? Či nejsem snad už pánem svých vlastních myšlenek? Což pak se opravdu nedovedu již opanovati, když vlastní můj rozum praví, že to vlastně pošetilost, dětinství, titěrnost!?" . . .

Spustil se zvolna do lenošky a sáhnuv po listě, počal znovu čísti.

Zpočátku četl klidně; později bylo lze z výrazu tváře poznati, že se přemáhá, a konečně, když dospěl k místu, kde přítel nelíčenými slovy dává svou radost na jevo, mrštil listem hněvivě na stůl a vypukl v sardonický smích.

„Ano, ano!" zamručel po chvíli tonem, prozrazujícím zmáhající se duševní bouři. „Takoví jsou ti přátelé všickni . . . Dokud trpí a úpí pod jařmem trudných poměrů, jsou skromní a lisaví, div že člověku ruce a nohy neulíbají; ale jakmile se na ně štěstí usměje, jakmile pookřejí, hned jsou zpupní, ousměšní — falešníci . . ."

Ustav na okamžik v mručivém monologu, dodal se zjevnou jizlivostí:

„Oh, však já tě, ty dobrý, tichý, skromný Florianku, konečně prohledl! . . . Úlisný jako had jsi sice doposud; ale dříve jsi se neodvážil ukázat žihadlo, až teprve teď . . . Oh, však tě v duchu vidím, jak úšklebně jsi se usmíval, když jsi tyto řádky psal . . . Ano, ano — jako ďábel . . . A při tom jsi si myslil: „Tak! — Teď mu to hezky napíšu, jakou mám radost — a proto že vlastně má míti radost on, poněvadž jedině on zasloužil pochvalu i vyznamenání, nemohou míti slova má jiného účinku, nežli že zlostí a závistí sezelená" . . . Ano, ano — tak jsi myslil, ty vzorný přítelínku . . . Toho jsi chtěl docílit a také jsi částečně a na chvíli docílil . . . Ale nic více, pranic více nedocílíš — to ti teď v duchu přísahám . . . Od toho okamžiku nejsi mi ničím více, nežli kterýkoli jiný podřízený úředník — ba více — od toho okamžiku — —"

Pan Stoklasa nedomluvil.

Vždy více se rozpalujícím mozkem jeho šlehla ošklivá, ba hnusná myšlenka odvety, ne-li docela pomsty za rafinovaně vylíčený úšklebek přítelův.

Vyskočiv, pobíhal opět pokojem a když po chvíli zrak jeho utkvěl na pohozeném dopise na stole, vzbouřil se v něm hněv prudkostí přímo neuvěřitelnou.

„A takového člověka,“ zvolal s pathosem rozzuřeného trageda, „takového falešníka, takového bídáka měl bych snad ještě navštíviti a pásti se na jeho úšklebném úsměvu, na jeho jizlivých, jedovatých pohledech, kterými mne — nehodného, nevyznamenaného, vlastně pokořeného a potupeného — úšklebně měřiti chce?! . . . Ne, ne — nikdy! nikdy! Od tohoto okamžiku rozšklebila se mezi námi, pane Floriane, propast, kterou nelze překlenouti, přes kterou se již nesblížíme — jeden z nás musí střemhlav do ní . . . Ano, ano — jeden z nás: buď ty nebo já — ale já už tě vystihl, já se uhnu a do propasti sletíš ty — roztomilý ptáčku, a potlučeš si své křivé hnátečky . . .“

Po tomto humoristickém úšklebečku vztáhnul pan Stoklasa prudce ruku po dopise na stole a smačknuv jej křečovitě v cumel, hodil jej pod stůl. Ale hned na to se po zmuchlaném papíru zase shýbnul a porozbaliv jej, začal jej skoro zuřivě v malilitké kousky trhati . . .

Teprve po půlnoci odebral se pan Stoklasa na lože.

Spal nepokojně, jako horečkou zmítaný ubožák, kterému rozplameněná obraznost předvádí nejděsnější obrazy. Někdy ze spaní zamručel, jakoby se s někým vadil; začasté i jednotlivá slova pronesl tonem podrážděným a rozkvašeným, ba jednou docela i zvolal: „Padouchu — ničemo — lotře!“

Přes to vše měl i tento divoký sen svůj konejšivý účinek. Pan Stoklasa procitl sice méně osvěžen nežli obyčejně; ale přece mu bylo, jako by mu byl někdo svalil s prsou ohromnou tíži.

Po rozhořčení a hněvu, v jakém jsme jej před usnutím viděli takořka „zuřiti“, nebylo skoro ani památky. Tvář jeho jevila týž přísný klid jako kdy jindy a on sám ani slovem, ani jakýmkoli jiným spůsobem nedal na jevo, že snad jest jiným, nežli kdy jindy; slovem pan Stoklasa patrně na vše, co se bylo den před tím sběhlo a co jej tak bezpříkladně pobouřilo, takměř úplně zapomněl . . .

Možná, že by byl tento duševní stav potrval, kdyby byl Stoklasa buď někam odejel neb odešel v místa, kde by ho nebyl nikdo dráždil: ale pana Stoklasu volala povinnost do bureau, na perron, do skladů atd.

Vyšel tedy — ale „čert nikdy nespí“, jak praví ošumělé přísloví a nespal ani tentokráte. Sotva pan Stoklasa překročil práh svého bureau, vystrčil tento čert své růžky v podobě páně přednostova zástupce.

„Gratuluju, gratuluju, pane přednosto,“ bylo první slovo, kterýmž místo pozdravení svého chefa uvítal.

„K čemu?“ optal se lakonicky chef.

„Nu — k vyznamenání — k vyznamenání —“

Stoklasa se ušklíbnul.

„K jakému vyznamenání?“ optal se po chvíli, když gratulující, nemoha si ušklíbnutí vysvětliti, udiveně naň pohlížel.

„Nu — k vyznamenání pana Hanibala —“

„Co mi po tom?“ zavrčel Stoklasa.

„Nu — já myslím,“ připomíná nevčasný gratulant, „že když přítel —“

„Přítel — nepřítel, vše jedno,“ vyrazil ze sebe prudce Stoklasa „já mu sice přeju . . .“

„A proč byste nepřál,“ vpadl zástupce páně přednostův. „Pan Hanibal je přičinlivý, svědomitý, vzorný úřadník a k tomu nejlepší váš přítel. Trvám, že jste se upřímně zaradoval, když vám o tom podána zpráva.“

Na tato slova nedalo se ovšem se stanoviska páně Stoklasova pranic namítnouti. Přednosta kousnul se do rtu a začal řeč o běžných věcech úřadních.

Krev v něm počínala již zase mírně vříti, ale přece se opanoval aspoň tak dalece, že nedal to ničím na jevo.

Vyřídil v bureau, čeho bylo třeba, vyšel na perron a — přišel „z deště pod okap.“

Nechť obrátil se kamkoli, všude mu gratulováno: každý, kdo vůbec jen mohl se osměliti pana přednostu o své újmě osloviti, oslovil jej a každý začal s panem Hanibalem a jeho vyznamenáním.

Pan Stoklasa byl jako na trní. Oslovování mělo sice různé formy, ale tenor byl vždy týž a podoben tenoru, jakým byl již zástupce páně přednostův svého chefa skoro popudil. Každý pana Hanibala chválil, každý mu vyznamenání přál, nebo se tak aspoň tvářil. Toliko v duši páně Stoklasově hlodal ohyzdný červ závisti . . . . A pan Stoklasa to cítil — věděl, žeť mezi všemi, kdož měli tisícerých příčin býti na pana Hanibala žárlivi, úplně osamocený, žeť on jediný žárlivec, nepříznivec a závistivec. A právě toto vědomí bylo mu trapnější čehokoli jiného. Chtěl se toho zbaviti násilně; ale nebylo možno.

Démon Hanibal pronásledoval jej i do skladišť a topíren. Podřízení a dělníci neodvážili se tu sice přednostu osloviti, ale mluvili zcela hlasitě jen o panu Hanibalovi a jeho vyznamenání.

Pan Stoklasa po několik hodin jiného neslyšel nežli slova: pan Hanibal — vzorný, výtečný muž a úřadník, jakých je málo — princ — jehlice — knoflíčky — vše v ceně tisíce nebo dvou tisíc zlatých . . .

A osudná slova ta zabodávala se do duše jeho s ukrutností přímo ďábelskou.

Nic nežli pan Hanibal! Na Stoklasu, na vlastního původce, na člověka, pro kterého bylo vyznamenání určeno, nikdo ani nevzdechnul . . .

Ký div, že bouřil se v Stoklasovi oprávněný hněv s takovou prudkostí, že jen s napnutím veškerých svých sil se opanoval, aby hněvu nepopustil veřejně uzdu a tak se — neblamoval.

Uchýlil se před nádraží — ale právě zde zasáhla jej rána nejbolestnější.

Několik zcela neznámých mužů, stojících zde ve skupení, mluvilo právě o panu Hanibalovi a jeho vyznamenání, a pan Stoklasa zaslechl zcela zřetelně i slova:

„A což — až se to dostane do novin, až se o tom dozví ředitelstvo a správní rada — trvám, že nezůstane to pro pana Hanibala bez prospěšných následků. Změna postavení — výměna stanice nebo něco po-

dobného jest jistojisté; ba troufám si říci, že může se snadno státi, že bude přesazen třeba sem do pražského nádraží za přednostu . . .

Pan Stoklasa vyslechl poslední slova jako odsouzený svůj ortel. Duší jeho šlehlo cosi jako zdrcující blesk — a právě tak nepozorovaně, jako se byl ke skupení připlížil, zase zmizel v korridorech nádraží, kde s místa na místo přecházeje, marně hledal samotu a klid.

Konečně odebral se do svého bytu a zavřev se do své ložnice na klíč, setrval tu až do poledne.

Co tam konal, zůstalo jeho tajemstvím: ale při obědě byl nemluvný, zamračený a pojedl jen málo.

Poseděv jen asi čtvrt hodiny, zvedl se k největšímu udivení své dcerky od stolu a pospíšil do svého bureau, kde jal se s chvatem vyplňovati různé blankety a psáti stručné, patrně úřadní listy.

K jakému účelu, nelze nepochopiti, když se uváží, že všechny blankety i listy týkaly se přímo nebo nepřímo stanice -xské, kde byl, jak víme, pan Hanibal přednostou; slovem pan Hanibal vykonal právě svou pomstu, učiniv mocí svého úřadu nejrafinovanějším způsobem seč byl, aby byl pan Hanibal úřadní prací tou měrou přetížen, že „bude na to do smrti pamatovati a že se mu věčně věkův nezachce zajeti si do Prahy na návštěvu,“ jak se pan Stoklasa po ukončené své práci sám k sobě vyjádřil.

Expedovav na pokoření pana Hanibala vyplněné blankety a úřadní přípisy mnul si pan Stoklasa spokojeně ruce a vyšel na perron.

Zde opakovalo se sice obdobně totéž jako z rána; ale Stoklasa vyslechl každou poznámku, ba i každou pochvalu o panu Hanibalovi aspoň zjevně s neobyčejnou chladnokrevností. V duši jej sice každé takové slůvko i nyní ještě pobodlo; ale bodnutí nebylo již ani z daleka tak citelné jako dříve. Pan Stoklasa mohl býti s příznivým obratem své duševní bouře, která mu hrozila neukrotitelnými mukami, aspoň jakž takž spokojen — — — — — — — — — — —

Zatím těšil se pan Hanibal v kruhu svých známých v hospůdce, kde jsme ho den před tím zůstavili, jak vůbec jen mohl. Rozumí se, že hovořeno skoro výhradně o něm a „radostné události“, kterou pan farář nazval „řízením božím“, představený pak „závidění hodnou“ . . .

Přes to nikdo panu Hanibalovi v pravém toho slova smyslu nezáviděl. Byltě pan Hanibal v tomto kroužku oblíben. Jestliže duší toho neb onoho kmitla myšlenka, že by i on byl rád a potěšen, kdyby se mu něco podobného přihodilo, vznikla myšlenka ta výlučně jen z důvodu subjektivního a neměla kořenů v nepřejícnosti nebo docela v závisti.

O tom, co sběhlo se zatím v nádraží pražském a co později — z rána a po poledni následujícího dne — následovalo, neměl pan Hanibal ani nyní, ani později nejmenší potuchy. Naopak — on v úzkém kruhu svých známých několikráte se vyslovil, že nikdo snad nebude míti z jeho vyznamenání tak velkou, přímo dětinskou radost jako vzorný přítel Stoklasa a ubezpečoval, že jakmile o tom přítel zví, vydá se k němu bez odkladu na návštěvu.

Ba více ještě — když se konečně v kruhu známých do syta natěšil a domů na lože se odebral, nemyslil pan Hanibal nežli na svého

přítele a jeho radost — ba když usnul, zdálo se mu o princi, jehlicí. knoflíčkách a ledačem jiném, co s tím souviselo a při všem viděl ve snu přítele Stoklasu s nevylíčitelným výrazem potěšení ve tváři — —

Zatím stahovala se nad hlavou páně Hanibalovou přítelem rozestřená síť neodkladných prací úřadních.

Již asi za hodinu po provedení Stoklasova „pekelného plánu“ došlo pana Hanibala vlakem kolem jedoucím neméně nežli patero různých nařízení z ředitelstva, aby to neb ono bez odkladu vykonal, o tom a onom podal zevrubnou, úřadně doloženou zprávu, aby z toho a onoho složil podrobné účty, tam a onde cosi vyřídil, k něčemu přihledl atd.

Na malitké staničce, kterou pan Hanibal měl čest říditi, podobného něco posud ještě nikdy se nestalo. Žádáno-li někdy o něco, došel vždy jen rozkaz jediný a vždy tak prostinký, že bylo jej lze bez odkladu nebo v několika minutách vykonati. Tak složitých a zároveň tak četných rozkazů na jednou nebylo z ředitelstva snad ještě nikdy ani největší stanici zasláno.

Přes to se pan Hanibal nepodivil. Znaje úřadní manipulaci v ředitelstvu měl za to, že se záležitosti nahromadily a že nebude na vyřízení příliš naléháno — i jal se bez odkladu konati svou povinnost.

Avšak nejbližším vlakem dodána mu úřadní urgence a zároveň přísný rozkaz, aby byly před tím uložené práce „ihned“ vykonány. Zároveň došly nové rozkazy, dotazy a jiná manipulační nařízení z pražské stanice, ze skladů atd.

I na tom neshledal pan Hanibal nic zvláštního.

„Nahromaděno, nahromaděno!“ bylo jediné, zdánlivě zcela přirozené vysvětlení.

„Nu — bude to po několik dní kus krušné práce!“ postěžoval si pan Florian, když byl poslední úřadní listinu přeletl a listiny podle nalehavosti a důležitosti obsahu si rovnal, aby nejnalehavější rozkazy nejdříve vyřídil.

Ani pokračoval u konání svých povinností s trpělivostí otroka. v práci tohoto druhu sešedivělého.

Avšak nejbližší ku Praze jedoucí vlak přinesl nové rozkazy a nařízení z nejbližších stanic, skladišť atd. — Bezprostředně následující vlak z Prahy a nejbližší do Prahy jedoucí oblažil pana Hanibala novými zásylkami, slovem každý mimo stanici jedoucí vlak zanechal mu kousek neb i kus práce, mnohdy namahavé, nebo nadmíru piplavé nebo docela napnutí veškerých sil vyžadující.

Ve čtyřiadvaceti hodinách nahromadilo se panu Hanibalovi péčí — jen asi půl hodiny trvající — vzorného přítele Stoklasy tolik neodkladné a namahavé práce, že by ji deset nejzručnějších úřadníků sotva v měsíci vykonalo — a se všech stran naléháno na vyřízení bezodkladné nebo co možná nejrychlejší.

„Ke všem ďasům! Jak pak to jen zmohu!?“ zamumlal pan Hanibal, když si poslední rozkazy urovnal. „Nejlíp, abych to oznámil Stoklasovi a žádal za poshovění.“

Bez odkladu sedl a napsal přiměřenou úřadní relaci a odeslav ji pokračoval u konání svých povinností. Leč v půl hodině došel ho lakonický telegrafický rozkaz z pražské stanice: „Nic naplat — cito — cito!“

„Nu, postěžuju si příteli, jakmile se u mne dnes nebo zejtra zastaví nebo snad v úřadní záležitosti kolem pojede,“ pomyslil si pan Hanibal. „Však mi už nějak uleví“ . . .

A jal se pracovati jako kůň . . .

Ale čeho se ani nyní ještě nenadál, stalo se. Urgence stihala urgenci, pan Hanibal nestačil takměř odpovídati na pouhé urgence a vysvětlovati, z jakých příčin ten či onen rozkaz nemohl býti ještě vyřízen atd.

Za nedlouho šla mu už hlava kolem. Ačkoliv byl v manipulaci úřadní nad míru zběhlý, počal se ve chvatu takořka křečovitém dopouštěti nedopatření a poklesků přímo nepromijitelných. Některé pozoroval sice hned a napravil je, čímž ztratil času, jiné zůstaly neopravené a nutným následkem musilo býti pokárání, ba úřadní vypeskování.

Ve své tísni psal několikráte Stoklasovi:

„Pro bůh tě prosím, přijeď ke mně bez odkladu v záležitosti nejnalehavější“ — ale Stoklasa ani na jediný list neodpověděl.

Několikráte mu také v tomto smyslu telegrafoval a jednou docela jej zapřísahal při všem, co mu drahého, aby přijel hned, že jde o věc nezměrné důležitosti; ale Stoklasa jakoby vůbec ani neexistoval.

Konečně čtvrtého odpůldne dostalo se panu Hanibalovi nepřímo odpovědi. Vrchní konduktér, provázející vlak z Prahy jedoucí, zvěstoval mu, že přítel Stoklasa před hodinou přijel do Prahy jeda podle —xské stanice.

„A u mne se nezastavil? Na mne ani nepromluvil? Mne si vůbec ani nevšimnul,“ postěžoval si pan Hanibal, když vlak odejel. „Podobného něco posud ještě nikdy neučinil! Ale možná, že snad spal, když zde vlak zastavil“ . . .

A poslal mu ihned opětný telegram — důtklivější, prosebnější nežli dříve; ale Stoklasa zase ani muk.

„Pro bůh, co se stalo?“ opakoval si přednosta přetížený prací každou chvíli úzkostlivě.

A při tom neustále pracuje snažil se ze všech sil povinnostem svým dostáti.

Ale nové rozkazy, nová nařízení, důtky a urgence ze všech stran sypaly se jako krupobití . . .

Tak minuly další tři dny . . .

Pan Hanibal byl už skoro vrtohlavý. Nemaje ani okamžiku pokldu pracoval ve dne v noci s napnutím veškerých svých sil; ale práce neubývalo, naopak každým dnem jí ještě přibylo. V mnohém dal si pan Hanibal vypomáhati i Tobiáškem. Ale výpomoc ta nebyla mu mnoho platna; muselť po něm všechno přehlížeti, revidovati a opravovati, což bylo zrovna totéž, jakoby byl práci konal sám.

I napadlo mu, dopsati příteli Stoklasovi o výpomocného úřadníka uvoluje se zaplatiti mu za výpomoc z vlastní kapsy; ale Stoklasa, jak už připomenuto, jakoby vůbec ani neexistoval. Psal tudíž a později telegrafoval ředitelstvu; leč i odtud nedošla dlouho odpověď a když posléze došla přece, zněla tak neurčitě a vyhybavě, že panu Hanibalovi nezbývalo nežli spolehnouti se zase jen na sebe.

Bděním, starostí a vysilující prací přemožen chodil a pracoval již jako zmámený, zpitomělý.

Několikráte mu sice napadlo, aby si místo neustálého dopisování a telegrafování zajel do Prahy — v půl hodině nebo hodině mohl býti zpět; ale zároveň mu také napadlo, jak nepříznivě by mohl býti uvítán, kdyby se dostavil do Prahy právě v době, když se všech stran tak důtklivě naleháno na vyřízení prací, jež on sám jako znalec pokládal za neodkladné.

I nezbylo mu nežli, jak několikráte v rozhořčenosti sám sobě připomenul — „rasovati se“ do úpadu —

Za takových okolností není divu, že na své vyznamenání po celý ten čas neměl hrubě ani pokdy mysliti. Drahocenné knoflíčky a ještě drahocennější jehlici neopomenul si ovšem nikdy zapnouti a zapíchnouti; ale což bylo vše to platno, když neměl pokdy v duchu se tím těšiti, neřkuli o tom s tím neb oním známým důkladně pohovořiti. Při projíždění vlaků stanicí bývalo mu sice od zřízenců železničních, kteří o tom od svých kolegů zvěděli, často gratulováno a on gratulujícím s pýchou skvost ukazoval; ale potěšení to trvalo vždy jen několik vteřin — v následujícím okamžiku byl již pan Hanibal nucen mysliti na svou práci.

Nejdivnější však mu bylo a chceme-li, skoro jej už trápilo, že přítel Stoklasa nedává o sobě věděti, a že vůbec na žádný list a na žádný telegram neodpovídá. V záležitostech služebních posléze tomu pan Hanibal uvykl, maje za to, že jest přítel jeho jinak a snad podobně jako on zaměstnán, tak že obor jeho převzal prozatím někdo jiný: avšak v ohledu soukromém nemohlo to býti panu Hanibalovi lhostejné.

Den, definitivně již k sňatku jeho syna s dcerou Stoklasovou ustanovený, rychle se blíží — a Stoklasa ani slovem se nezmiňuje . . .

„Co to znamená?“ byla sice otázka prostinká, ale odpověď na ni tak nesnadná jako rozřešení nejzáhadnějšího problemu. Pan Hanibal aspoň na to neměl odpovědi ani jen pravdě podobné. Chování Stoklasovo zůstalo mu hádankou.

Co počíti?

Dopsal tedy v příčině té, ovšem neobyčejně stručně, ba lakonicky, Stoklasovi zapřisahaje jej „při živém bohu“ a bůh ví čem ještě, aby „aspoň v příčině blaha milovaných dítek“ třeba jen několika slovy odpověděl; ale Stoklasa, jakoby byl „do vody padl.“

Pan Hanibal počínal již býti v nejvyšší míře netrpěliv. Občas zmocnila se ho i mírná úzkostlivost; ale přes to přece ještě doufal, že Stoklasa dá o sobě věděti.

Pouhá hádanka změnila se však rázem v záhadu naprosto nerozřešitelnou, když ho v příčině té došel i list od syna.

Vašíček mu zvěstoval, že i on psal a později telegrafoval nastávajícímu tchánu svému neméně nežli pětkrát, aniž by byl dostal odpovědi — ba více — že psal i své nevěstě, ale i ta že ani slovem neodpověděla. Nemoha si toho vysvětliti prosil otce svého, aby mu ihned telegraficky odpověděl, zná-li toho příčinu nebo má-li pro to nějaké vysvětlení — den sňatku že už je „za dveřmi“ a že nutno přece ještě vyříditi některé důležité věci, bez kterýchž se sňatek odbýti nemůže

a t. d., slovem syn nalezal se dle svého listu v podobné situaci jako otec. Pan Hanibal přání synovu bez odkladu vyhověl. Telegrafoval mu v ten smysl, že příčinu sice nezná, ale že ihned zajede k Stoklasovi, aby ho interpeloval.

Chvíli byl sice ještě na rozpacích, má-li v mimořádných poměrech, v kterýchž se nalezal, cestu do Prahy vážiti čili nic; ale konečně — ačkoli dobře věděl, čeho se odvažuje — rozhodl se pro rázné zakročení a zjednání si jistoty — a nejbližším vlakem odejel do Prahy, vlastně do pražského nádraží.

S chvatem vrazil do bureau Stoklasova. Náhodou nebyl Stoklasa přítomen a zástupce jeho, patrně instruován, přivítal pana Hanibala nehrubě přívětivě, ba skoro drsně.

„Co to, pane přednosto?“ pravil přísně. „Jak můžete opustiti stanici, dokud nejsou nejnalehavější úřadní záležitosti definitivně vyřízeny? Jakž můžete“ — —

„Račte, prosím, odpustit,“ vykoktal zaražený pan Hanibal; „rád bych s panem přednostou“ — —

„Není ho zde“ — —

„Ale já s ním mluviti musím!“ dokládá pan Hanibal tonem skoro úzkostlivým.

„Již jsem pravil, že není přítomen,“ vyložil drsně Stoklasův zástupce. „Přejete-li si něčeho v záležitosti úřadní — já jsem páně přednostův zástupce. Jinak vás musím upozorniti, že nesmíte se zde zdržeti ani hodinu — příčinu zajisté znáte“ . . .

„Ah, ano, ano,“ dokládá pan Hanibal nemoha zatajiti své rozpaky: „odjedu nejbližším vlakem — za čtvrt hodiny“ . . .

„Prosím tedy!“ připomíná přednostův zástupce drsněji nežli před tím.

„Ale s přítelem Stoklasou přece bych rád několik slov“ — dovolil si pan Hanibal připomenouti s důrazem na slově přítel.

„Vždyť jste přece slyšel, že není přítomen,“ odvětil drsně úřadník. „Odejel ranním vlakem — vždyť jste jej musil vidět — ne!?“

Poslední slova pronešena s přízvukem takořka úsměšným.

Pan Hanibal zůstal jakoby byl blesk sjel do telegrafického aparátu, u něhož stál . . . Stoklasa tedy zase jel podle stanice, aniž se mu, jako vždycky činíval, prohlásil.

„A kdy se, prosím, asi vrátí?“ optal se pan Hanibal po delší pomlčce, ve kteréž tvář jeho jevila rozpaky přímo komické.

„Nevím,“ zní lakonická odpověď.

V tom šlehla duší páně Hanibalovou šťastná myšlenka; připomenulť si Stoklasovu dcerušku, nastávající svou snachu . . .

„Navštívím tedy aspoň slečnu Elišku,“ vykoktal ve zmatku.

„Není doma!“ připomenul Stoklasův zástupce resolutně. „Odejela ku své tetě do Vídně a před měsícem sotva se vrátí“ . . .

Slovy těmi byl pan Hanibal zdrcen. Svatba „přede dveřmi“ a nevěsta zatím — —

„To — není — možno!“ vyrazil ze stísněných prsou zajikavě.

„Přesvědčte se!“ (Dokončení)

Z výpravy Žižkovy do Uher. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

Bitva u Malešova r. 1424.

Z »Malebných procházek po bojištích Žižkových«.

Líčí a kreslí **Ed. Herold.**

Ubíral jsem se z Kutné Hory k bojišti Malešovskému. Cesta vedla mě nejprve místem, kde stávala brána Kouřimská; na levo ve dvoře spatřuješ tu ještě pozůstatky kostela sv. Jiří: gotické oblouky, starožitná okna a zbytky staré zdi. Vesele kráčel jsem odtud po silnici předměstím Čechem a přes most, pod nímž potok divoce romantickým údolím skalním, kolem dávných, polozapadlých tavíren atd. se vine. Dále omývají vody jeho úpatí skály, na níž velebný chrám sv. Barbory své fantastické, bohatě ozdobené pilíře kamenné a své směle vzpjaté oblouky k nebesům vznáší, pohlížeje daleko do požehnaných krajů českých. Na patě skály nalezá se ústí štoly, jež vede do nitra hory, do bývalých, nyní vodou naplněných chodeb a šachet dolu druhdy stříbrem nad jiné bohatého. Byl tu slavný důl „Osel", o němž praví staré přísloví: „Dokud bude Osel řváti, Hora v štěstí bude státi." Na pravo vidíme za skalami starý kostel nejsv. Trojice.

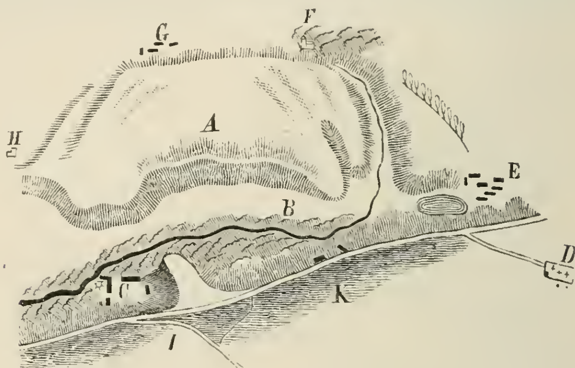
Nyní vede cesta pozvolna do vrchu, na vysočinu, s níž otvírá se na levo přes Křesetice a Kutnou Horu rozkošná vyhlídka do údolí, kteréž uzavřeno je v dáli modravými Železnými horami. Nedaleká Čáslav a množství dědin i zámků vyhlédá tam přívětivě z jasné zeleni.

Došel jsem vysočinou k vesnici Bykani, kdež odpočinul jsem si u mramorové náhrobní desky s podobou nějakého rytíře, kteráž byla při obnovení kostela na hřbitov vyhozena. Od hřbitova na pravo vede polní cesta; po ní došel jsem za půl hodiny k úzkému údolí, jež dělí vysočinu od protějšího vrchu a v němž stojí mlýn zvaný „u Dubiny". S vlastníkem toho mlýna p. Klímou, setkal jsem se již na vysočině,

kdež na svém poli statně za pluhem kráčel. Ochotně nabídl se, že mi ukáže bojiště, a nechav orání provázel mne k údolí. Cestou vysvětloval mi postavení Žižky a Pražanů, odvolávaje se na starý rukopis, jenž prý se choval na zámku Malešovském, ale před delší dobou s celým zámeckým archivem kupci Valšovi jako makulatura byl prodán. Vypravoval mi také, že vykopány byly v okolí mlýna starožitné podkovy a šípy.

Takž ocítil jsem se na jevišti poslední veliké bitvy Žižkovy.

Slepý hrdina provedl roku 1423 své zpáteční tažení z Uher na Moravu, jeden z nejskvělejších činů válečných. Obezřelost a důmysl, s jakým Žižka při tažení tom všechny překážky neznámé divoké krajiny nejen šťastně přemáhal, nýbrž i jejich vrchů a lesů, řek a jezer tak bystře k účelům svým používal, že četný nepřítel na vojsko jeho odnikud s prospěchem útočiti nemohl, udivila Uhry tou měrou, že mnozí Žižku za vtěleného ďábla prohlašovali, s nímž nelze měřiti se lidskými silami.

Nárys bojiště u Malešova.

A. Vrch, na němž stálo vojsko Žižkovo. *B.* Údolí s malešovským potokem. *C.* Mlýn u Dubiny. *D.* Hřbitov malešovský. *E.* Malešov. *F.* Zámek Roztěžský. *G.* Vesnice Polenka. *H.* Trosky Sionu. *I.* Cesta do Bykaně a Kutné Hory. *K.* Silnice do Malešova.

Ale v Čechách změnily se zatím věci v neprospěch Táborů. Pražané a panstvo jejich strany sblížili se opět s panstvem strany pod jednou a začali vyjednávati s králem Sigmundem. Odbýván také sjezd obojí strany v Praze o sv. Havle (16. října) 1423, při němž mimo jiné stala se úmluva o společnou obranu proti zhoubcům zemským, jimiž vyrozumívali Tábory.

Žižka navrátiv se z Uher a Moravy do Čech začal proto hned válku s domácími nepřátely, avšak z počátku jen proti pánům pod jednou, kteréž v bitvě u Skalice dne 6. ledna porazil a jejichž statky ve krajích Hradeckém a Boleslavském krutě plenil. Na to zamířil proti katolické Plzni.

Navzdor úmluvě Svatohavelské neposkytovala strana pražská panstvu katolickému v bojích těchto žádné pomoci, hlavně asi z té příčiny, že vyjednávání s králem Sigmundem po přání jejím se nedařilo. Ale na

Bojiště u Malešova. Kreslil Ed. Herold. Ryl J. Patočka.

jaře r. 1424 stalo se opět tužší spolčení Pražanů se stranou královskou a když následkem toho Žižka, vida přesilu spolčených nepřátel, od Plzně upustil a na zpáteční tažení do východních Čech se vydal, obklíčen jest v Kostelci nad Labem velikým vojskem pánů a Pražanů. Tehdáž se zdálo, že slepý lev uvázl v pasti, z níž mu nepomůže ani jeho důmysl ani udatnost Táborů. Když zpráva o této události ke dvoru Sigmundově do Budína došla, jásali katoličtí páni čeští tam přítomní nad konečnou, dle jejich domnění neodvratnou záhubou strašného nepřítele. Avšak Sigmund s trpkým úsměvem vrtěl hlavou a založil se s nimi o koně mimochodníka, že Žižka přece jen vyvázne. A král — ku svému zajisté žalu — vyhrál tuto sázku. Po několika dnech přitáhl obklíčenému ku pomoci pan Hynek Boček z Poděbrad a přispěním jeho unikl Žižka z Kostelce. Přešed přes Labe, táhl po pravé straně řeky dále k Poděbradům; Pražané postupovali za ním rychle po straně levé, ale prve než Poděbrad dostihli, přešel tam Žižka opět na levý břeh a dal se rychle na pochod směrem jižním. Ve vojsku jeho nacházeli se bratří Valečovští, pan Jan Roháč z Dubé a Jan Bzdinka — pan Boček z Poděbrad dostal se do zajetí Pražanů a odvezen byl do vězení na Nimburk.

Žižka táhl mimo Kolín a Kutnou Horu, směřuje bezpochyby k Táboru. Ale Pražané s pány stíhali jej tak důrazně, že byl konečně přinucen podstoupiti bitvu. Vyhledal si k tomu příhodné postavení na jednom vrchu blízko Malešova.

S vysočiny, kudy jsem s p. Klímou k bojišti kráčel a kde jsem nakreslil připojený obraz, přehlednouti lze pohodlně celé jeviště bitvy. V popředí vidíme silnici vedoucí k Malešovu; za ní vyhlédá z údolí střecha mlýnu u Dubiny, napolo skrytého v hustém stromoví. Těsně vedle mlýna vystupuje dosti vysoká skála, jižní stranou svojí téměř kolmo do údolí spadající, západní však směrem k Malešovu pozvolným svahem se sklánějící. Údolím, jehož dno pokryto jest bujnými lučinami, vine se potok Malešovský. Potok ten běží k Hoře, kdež mu říkají Pách. Přes údolí vede stezka k protějšímu vrchu, jehož východní k vysočině a mlýnu obrácený svah, s několika ovocnými stromy, nahoře jest mírný, doleji příkřejší, celkem však v několika minutách snadno slezen býti může. Na straně k zámku Roztěžskému spadá vrch ten vysokým a příkrým úbočím; na obou ostatních stranách má sice dosti příkré, ale nevysoké sklony. Nahoře nalezá se široký prostor, rolemi pokrytý, za nímž vynikají domy vesnice Polanky.

Na tomto právě vrchu zaujal Žižka dne 7. června 1424 pevné postavení, zřídiv na hořejším jeho prostranství vojsko své v bitevní šik a ohradiv se tu s tří stran vozy, sestavenými těsně, kolo na kolo. Na čtvrté straně, k východu, kamž bylo vojsko čelem obráceno, postavil v předu jízdu a vřadil mezi ni nějaký počet těžkých vozů pícovních, naplněných kamením, z nichž byli koně vypřaženi.

Takto uchystán očekával nepřítele, kterýž brzy přikvačil po vysočině od Kutné Hory. Chvíli stanuly zástupy Pražanů a pánů před údolím, dělícím vysočinu od vrchu, na němž viděti bylo šik slepého vůdce. Alepak, spoléhajíce na svou přesilu a bojíce se, aby jim Žižka opět neunikl, dali se bez váhání do boje. Žižka čekal klidně, až vtrhla asi

polovice nepřátelského vojska do údolí a začala hnáti útokem do vrchu. Tu teprve vyrazila proti nim jízda Žižkova — ale jenom na oko. Úkol její byl toliko, aby ukryla až do příhodné chvíle zrakům nepřátel vozy kamením naplněné, kteréž za ní pěšáci řídili. Když měla již již nastati srážka, uhnuli pojednou jízdní Žižkovi stranou — a s hrozným rachotem řítily se těžké vozy, spuštěny po svahu návrší, do útočících zástupů, rozrazily jejich šiky a drtily všechno, co zasáhly prudkým návalem svým. Způsobily v údolí krvavou, strašlivou spoustu. A výkřiky zděšení, stony bolesti přehlušilo hřmění houfnic Žižkových, jež sypaly zhoubu na protější vysočinu, do zadních řad Pražanů. Hned na to vyrazilo celé vojsko Žižkovo z hradby vozové a cepy jeho řádily mezi nepřátely, stlačenými v těsném údolí, tak vydatně, že se dali za krátko Pražané s pány v divoký zmatený útěk. Vítězové stíhali je důrazně, pobili jich ještě mnoho na vysočině*) a pobrali prchajícím hojně vozů, děl a jiné zbraně. Porážka Pražanů byla strašlivá. Ztratilť 1200 lidí, mezi nimi mnoho rytířstva a 326 usedlých měšťanů pražských. Na straně vítězů padlo jen asi 200 mužů, mezi nimi Žižkův zeť, Ondřej z Dubé. —

Stoje na památném vrchu, kde Žižka tábořil v onen slavný den, kochal jsem se rozkošnou vyhlídkou do tiché krajiny. Přehlížíš odtud pěkné údolíčko a za ním vysočinu mírně stoupající; v pravo od Malešova viděti hřbitov obklopený vysokými topoly. Za vysočinou objevuje se Kaňk a strmí do jasného vzduchu věže Kutné Hory a za těmito táhnou se Železné hory, nesoucí sříceninu Lichnice. V mlhavé pak dálce odstiňují se Krkonoše se Sněžkou. Vše to poskytuje obraz velice pěkný. —

Z bojiště Malešovského učinil jsem ještě výlet na místo, kde stál hrad vzdorného Roháče z Dubé. Leží asi půl hodiny odtud. Ubohý Sion! Skrovné trosky jeho byly teprve v naší době ku stavbě několika domů nadobro strženy; zachoval se jediný kousek zdi a ten slouží — k zachytávání koulí při kuželníku, jejž tu zřídil střízlivý náš věk.

---

*) Místu na vysočině u nynějšího hřbitova říkalo se dlouho potom Bojiště.

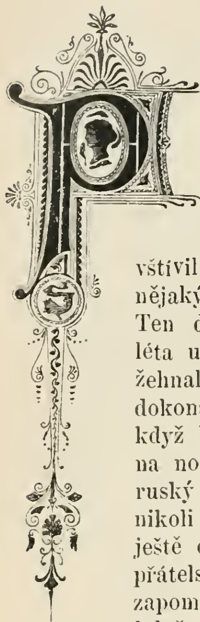
Ve vyhnanství.

Román

od

Serváce Hellera.

I.

Při své druhé výpravě na Rus obdržel jsem od plukovníka Anatola Vasiljeviče Bogdanova pozvání, abych prodlením leta jižní břeh krymského poloostrova navštívil a tam, na bývalém Sokolovském letohrádku v Jaltě, nějaký čas jakožto host paní Caesariny Bogdanovy ztrávil. Ten dobrý Bogdanov a ta laskavá jeho paní! Ačkoliv tři léta uplynula od té doby, co jsem se s nimi v Moskvě rozžehnal a ačkoliv jsem se tím časem celé svaté Rusi opět dokonalým cizincem stal, nabídli mi zase dům i přátelství své, když byli — nevím již ani, jakou náhodou — zvěděli, že na novou cestu do carské říše se chystám a zejmena jih ruský studovati hodlám. Pozvání to potěšilo mne velice, nikoli k vůli Jaltě samé — neboť což věděl jsem tehda ještě o jižním břehu krymském! — ale pro věrné a upřímné přátelství, jehož bylo důkazem. Oni tedy na mne ještě nezapomněli, ba oni mají mne snad dosud tak rádi, jako tehda, když mne — snad v lepších časech — poznali, a touží, aby mne opět uviděli! . . . Plukovník! Hm — jak pak mu asi ta hodnost sluší . . . zdali pak se nestal přísným, odměřeným velitelem, můj bývalý galantní kapitán? . . . A paní Caesarina! Zda-li pak je dosud tak hezká, tak dobrá a líbezná jako druhdy, když jsem byl ještě důvěrníkem její tajné lásky? . . .

Zamyslil jsem se, a čím déle jsem na Baranovský zámek, na starého Sokolova, paní Caesariny vznešeného otce, na milostný poměr mezi kapitánem Bogdanovem a slečnou Caesarinou, na jich zasnoubení a skvělou svatbu v Moskvě, v Sokolovském paláci, vzpomínal, tím mocnější probouzela se ve mně touha, podívati se, jak nyní vypadají, jakou mají domácnost, jak jsou asi šťastni — když jsem před třemi lety z Moskvy odjížděl, visel již a ještě těžký mrak nad jejich krbem, nad jejich tak mladým ještě, sotva narozeným štěstím! . . . Nepochybně je to šťastně minulo. A co stalo se asi . . . ano co stalo se asi se všemi ostatními přátely a známými, co s krásnými paničkami, kterýmž jsem se v duchu kořil, a s rozmarnými slečinkami, jež skutečně jsem zbožňoval? . . . Zkrátka: ještě téhož dne, kdy pozvání mne bylo došlo, rozhodl jsem se, že Bogdanova a paní Caesarinu v Jaltě navštívím a při tom Krym co možná zevrubně si prohlednu. A za dva měsíce, prve než granáty odkvetly, plul jsem od ústí Donu po Azovském a Černém moři k Taurii, o jejíchž krásách, zejmena na jižním břehu, se mi cestou vyprávěly věci až k víře nepodobné.

* * *

„V kolik hodin přijedeme do Jalty?“ tázal jsem se kapitána parníku „Kavkaz“, ubíraje se do kajuty na lože. „Po páté hodině ranní!“ odpověděl kapitán. „Noc je temná, vítr ostrý, moře nepokojné — bude se vám dobře spáti. Dobrou noc!“

Procitl jsem; hodiny ukazují zrovna na šestou a loď stojí — není pochybnosti, už jsme v Jaltě. Ale to rachocení řetězů je mi podezřelé: snad už je náklad v pořádku a loď chystá se k odjezdu. Patrně jsem zaspal; snad se nestačím ustrojit a parník zaveze mne dále! Myju a oblékám se kvapně, jakoby mi nad hlavou hořelo, ale trvá mi to dlouho — jistě nebudu v čas hotov! Avšak nikoli — s paluby slyším kapitánův hlas nařizující, že musí býti poslední náklad do sedmi hodin na místě. Otevírám malé kulaté okénko z tlustého skla, abych popatřil, co se asi venku na vodě děje —: co pak je to, kde pak to jsme? Nebetyčné hory v pozadí majestátního pobřežního amfitheatru, vrchem do oblaků trčící a spodem ještě v ranní páře tonoucí . . . Což pak jsme na nějakém Švýcarském jezeře? Okénkem nelze hlavu prostrčit, člověk vlastně nic nevidí, rychle tedy nahoru.

Jsem na palubě: jaký to obraz! Těšil jsem se na Jaltu velice, ale skutečnost překonala všechny představy, poprvé zahanbila příroda můj ideál. Uchvátila mne mocná touha, abych už byl na břehu, v tom ráji netušené krásy, a nedočkavý jako dítě, volám netrpělivě na nejbližší kocábku, aby mne honem dopravila na břeh. — „Máte času dosti, neodcházejte nám od čaje!“ volá za mnou stolník. Já však odpovídám nevrle, aby mi dal s čajem pokoj, a skáču po spuštěných schůdcích do kocábky. Odrazila od parníku, teď mohu se klidně ponořit v obraz spanilé Jalty a její horské stafáže. Že klidně? Kdež pak je poklid! Těkavě přebíhá mi udivený zrak na pravo a na levo, nahoru i dolů, jakoby letmo chtěl celý ten obraz pohltit.

Jalta je v pozadí polokruhem obstoupena obrovskou, na pět tisíc stop vysokou horskou stěnou, krajními hřbety hor Jajlských, kteréž co ohromné skalní náspy tiché to přímořské městečko na sever i východ kryjí a chrání. A kdežto malebně porostlé tyto skály na jiných místech jako zkamenělé vodopády příkře do moře se vrhají, odstupují zde titanské hřbety Jajlského pohoří jaksi uctivě od moře, aby mezi nimi a zátokou místo měly osady lidské, do výše stoupající sady a háje. Vyjma nejvyšší kolmé hřebeny jest to grandiosní horstvo malebně porostlé jižními sosnami a hustým křovím; místy sklání se lesnatými svahy dolů mírně, klidně, místy sestupují k moři v podobě vždy nižších a nižších homolovitých vrchů a místy opět spadají co kolmé, úžasné stěny do hlubokých, zelených úvalů. Krása pohledu na ně je téměř nevýslovná: ta obrovská velikost celku s idyllicky jemnými tvary jednotlivých částí, drsnost odvěkých skal s hedbávnou takřka něžností jejich zelených a kyprých svahů, šedá a jasně zelená barva kamenných stěn a kulovitých temen vrchů s temně, až do černa zelenými stíny zarostlých sklonů a huňatých úbočí tvoří obraz tak harmonicky velkolepý a dojem tak hluboký, že až čivy pod ním se rozechvívají.

Mezi dvěma srpovitými oblouky, mořské zátoky z předu a kolossalních hor ze zadu, rozkládá se něžné a veselé městečko v podobě půlměsíce od jihovýchodu na severozápad a vystupuje se svými jasnými

a malebnými domy, domky a domečky amfitheatralně od nižiny mořské až k prvním vrcholům, ustupuje tu a tam stranou do stinných boků, vylézá až na temena menších pahorků a zastrkuje zadní letohrádky až do samých šťavnatých lesů na úpatí nejvyšších horských forem.

Jak utěšeně, jak milounce vypadá to horské a lázeňské hnízdo v ranním klidu a stinném zakoutí! Člověk by je hned z daleka k srdci přivinul a zlíbal. Moře leskne se už ve zlaté záplavě ranního slunce, ale v tom obrovském výklenku je úplný stín ještě, a lehounká modravá mlha vznáší se před ním jako čarovný závoj, skrze nějž každý tvar tím kouzelněji prosvítá. V tu chvíli připadala mi Jalta jako krásné mladé děvče, když ze sna procitá a velké jasné oči své, plné vlhkého lesku, udiveně na všechny strany obrací . . .

Mezi jednotlivými kusy města a kolem něho rozkládají se nej bujnější sady jižního stromoví, nerovné arci a hrbolaté, ale tím malebnější; jednotlivé druhy stromů z pozdáli nerozeznáš, jenom jeden druh vyniká nade všechny zřetelně: cypřiše vzrůstu čarokrásného a barvy tak sytě šťavnaté, jasné a přec tak hluboké a temně zelené, že i tmavé hvozdy jako vybledlé pozadí od nich odstupují. Zjev těchto živých a okouzlujících, štíhlých a měkkých kuželů a pyramid je tak rozkošný, jakoby z nich libezný étherový balšám očima do srdce se vléval.

V Jaltě je ticho a na horách klid nebeský. Na hřebenech nejvyšších skal vznášejí se lehké ranní obláčky: tu zastírají polou jejich čela, tam vroubí je klikatou zlatolesklou korunou, onde doplňují je a vytahují takřka ještě výše k nebesům, a tam v úhlu, barvu majíce bílou, zahalují šedé hlavy vrcholů tak, že se zdá, jakoby ty mrtvé skály buď bíle kvetly aneb věčným pokryty byly sněhem. Když pak oko s těch výšin dolů k městu se snese: jak nepatrným, malinkým a mizivým jeví se to dílo lidských rukou u porovnání s oněmi věčnými pomníky přírody!

Na pravo, na značném návrší, stojí zánovní přívětivý kostelík lehké, polou gothické, polou ruské stavby, uprostřed malého cypřišového háje; elegantní věž s temně zelenou střechou vybíhá v tenkou špici, kdežto orientalská kupule uprostřed čtyř menších zelených kupulí čili „hlav“ malebně celou budovu korunuje. Na věži vyzvánějí právě po pravoslavném spůsobu: rána za ranou, zvolna a slavně. Zároveň oživuje se město. — Kocábka má dorazila k „carskému přístavišti,“ elegantnímu, do moře vystrčenému pavillonu ze dřeva, nad jehož umělou střechou zlatý orel se skví. Zde vystupují na břeh carská rodina a hosté; zde odnímá policejní úřadník hostům průvodní listy. Zde čekají Tataři, kteří příchozím byty, povozy a koně nabízejí. Přiskočili ke mně dva Tataři: jeden mladý a černý, skoro jako mouřením, druhý starší, vážnější a tváře skoro řecké; onen je tlumočník, dohazovač, tlampač, průvodčí a nosič, druhý pak hospodář, který si chce domů nějakého hosta přivésti.

„Tam, pane, na vrchu u samého kostela je můj dům; dva balkóny, jeden na tu stranu s vyhlídkou na celou Jaltu a druhý vzadu s vyhlídkou na moře. Není krásnějšího místa v celé Jaltě! Čistou komnatu dostanete s vyhlídkou do severních hor a všechno, čeho budete potřebovat. Balkonů můžete užívati dle libosti,“ vykládal starší Tatar.

„Dobrá, půjdu s vámi!“ rozhodl jsem se rychle.

Mladší Tatar chopil se mého vaku a vypravoval cestou, že mi bude obstarávat všechno, kočár i koně a čeho si jen budu žádat; že pojede se mnou do hor i do širého moře, že bude mým jednatelem a vůdcem . . . Přišli jsme na místo. Tatar nelhal: dům jeho má polohu, jako žádná knížecí villa; pokojík můj v prvním patře je sice tatarsky chatrný, ale všechen nedostatek nahradí zajisté hojně rozkošná vyhlídka z jediného okna a s obou pavlačí. Ostatně přestěhuji se nepochybně do letohrádku plukovníka Bogdanova . . .

Uloživ prozatímně své věci usadil jsem se venku na pavlači, odkudž na Jaltu se dívá. Ponořil jsem zrak v to opravdu božské panorama, kteréž odsud, se strany, nových půvabů nabývá a na mne takový dojem učinilo, že se mi rozkoší dech svíral, že jsem se radostí skoro chvěl a že mi přese všechno přemáhání až slzy z očí vytryskly. Taková moc nové přírodní krásy, že i blaseovaný člověk pohledem na ni měkne. Abych své pohnutí oslabil, dívám se do hřebenů hor: bílé oblaky táhnou, jakoby tam byl průvan nastal, ostrou klikatinou mezi vrcholy: v tom vystoupilo slunce nad protější vrcholy, oblaky vzplanuly jako oheň, zarazily se a pozdvihují se už vzhůru, a hory a úvaly a údolí a město zaskvěly se v ranní záři.

Jak se to všechno bujně zelená, jak je všechno kypré a lesklé v záři sluneční a pod majestátním štítem věkovitých skal a vrchů! Nikde ani plochého místečka, samý hrbol a vršek, a všechno stoupá zvolna ke kolenům Jaily. Dole, ve východní polovici „města“ jen několik těsně seřaděných ulic s uzounkými příčnými průsmyky, ani jedna rovná, ani jedna široká. Ostatek samé roztroušené tatarské domky a pestré, více nebo méně elegantní letohrádky s obrubami šťavnatých stromů.

Sestoupil jsem dolů do veřejného sadu. Velkolepé stromoví a jižní rostlinstvo uvítalo mne takovou svěžestí stínu, malebností a vůní, že se mi prsa rozkoší dmula a já jako zpité dítě listnatým klenutím cest jsem bloudil, nemaje myšlenek, nemaje slov, než toliko naprostý obdiv. Není to zahrada parádní, potem zahradníků zalévaná a uměle pěstovaná — zde sama příroda tvoří klenutí a loubí a zahradník pečuje toliko, aby dílo přírody příliš nezdivočilo. Nestříhané a neřezané rozkládají do obrovských košů své listnaté haluze stromy ořechové, kaštanové, olivové, fíkové, ušlechtilé jabloně a rozličné druhy letních i „věčně“ zelených keřů. V korunách a větvích zpívá, tluče a hvízdá rozpustilé ptactvo, vzduchem bzučí roje včel i sršní a kovolesklé mouchy, dřímajíce, houpají se na špičkách vonných listů. S šumem a hrkotem uhání sadem prudká bystřina, pěnivá a šedá, místy jako kuguar, místy jako kavkazské stříbro. Valí se z hor a spěchá tudy k moři. —

Chodě asi hodinu kříž na kříž, zpozoroval jsem teprve s udivením, že nepotkávám nikde ani človíčka; velebným tichem, jako v pralese, zní toliko šum bystřiny, bzučení okřídleného hmyzu a šveholení ptactva.

Vyšed ze sadu stoupám kolem letohrádků vzhůru na první vrchy. Slunce ozařuje už každý bok, každý úval. Všude ticho a pusto, jakoby zde ani lidu nebylo; jen Tataři pracují tiše v zahradách a ženy jejich oháňějí se, jak z daleka vidno, v domcích kolem ohnišť a začazených kotlů. V ruských domech a villách je napohled mrtvo: na výsluní

spuštěné jalousie nebo vystrčené roleaux, jež otevřená okna se všech stran jako klobouk obmykají a před sluncem chrání, zavřená vrata a prázdné balkóny.

Jinak na stranách stinných: zde na balkonech sedí dámy, vesměs v nejlehčím obleku, mladé a staré, hezké a šeredné, čtou nebo malují nebo vyšívají; v otevřených oknech leží mladí páni, kouří z ohromných čibuků a dívají se do hor nebo na moře, a před domy sedí pod napjatými plachtami v lehounkých kobercových lenoškách staří páni, vysvlečeni a na pohled blaženi, jako v den narození prvního vnoučete. Ale ticho je také zde, jakoby ti bohatí výletníci nebešťany byli a nikoli smrtelníky.

Na vrcholu každého kopce stanul jsem a rozhlížeje se v před i nazad hltal jsem takořka obrazy jednotlivých partií té velkolepé scenerie . . . Slunce praží už sice plnou silou, ale mořský větřík chladí žár jeho tak, že jest volno a příjemno jako v nejjemnější den květnový. Teď vidím z blízka roucho celého oblouku hor, svahů a boků, vidím, obrátiv se, od zadu zahrádky, villy, dole město a pod ním moře. Na kopcích prostírají se bujně zelená křoví, a malé, skalami prorvané trávníky jsou jako aksamit; keře vavřínu, zimostrázu a divokých růží, mnohé kvetou a všechno voní, i křoviny i traviny. Na zadních horách pak a v obrovských úvalech rostou překrásné pinie, sličnější snad, než v Italii; ozdobný tento strom, pinus taurica, s rozkošným stínem, je zde domovem a přiodívá nádherně střední svahy hor krymských; ale na nejvyšších vrcholích zakrsává, vyrůstá jen nízko a pitvorně. A což mám teprve říci o italských topolech a cypřiších tam dole v sadech? Italský topol, pravidelně rostlý, hustý a elegantní, tu graciosně seskupený, tam řadami se rozbíhající, tvoří hlavní okrasu krymských dolin. Bez topolu nebyl by Krym Krymem a jih jihem. Jaký dojem na cizince činí krymský topol a cypřiš, nelze ani vypsati: soudím, že každého vnímavého cestovatele bez výjimky okouzlují. Topol a cypřiš byly nepochybně vzorem minaretů, jako fíková palma obrazem sloupových hlavic a vrcholy sosnových lesů původem gothických oblouků.

Avšak, jakkoli mocný, ba okouzlující je obraz Jalty a jejího pevného okolí, zrak cizincův smeká se přece stále dolů na moře, obzvláště za jasného povětří. I já stoje na temeni jednoho ze středních pahorků za městečkem, pustil jsem očím uzdu, aby volně těkaly po jeho lesklé hladině. V tu chvíli bylo moře venku i v zátoce jasně modré, jako sama obloha, třepotajíc se toliko na zářících místech jako třaslavé listí osyky. Nikde ani skvrny, nikde na blízku korábu; jen tam v dáli, kde mořská hladina jako zrcadlo se blyští, přejíždí čas po čase kupecká loď s nadutými plachtami, jako obrovská holubice nebo tohajka s rozepjatými perutěmi. Modrý lazur hladkého moře čarovně doplňuje obraz sytě zelené protější horské krajinky.

Sestoupil jsem zase dolů do města a k moři. Divná věc: tam nahoře zdálo se mi moře zcela klidným, a zde na pobřeží shledávám, že bije do břehů, jakoby venku v širém oceanu burácel zuřivý vichr. Jaltynská zátoka rozkládá se obloukem od předhoří Nikity až k mysu Aj-Todor, je sice s jedné strany úplně chráněna, avšak s druhé strany v šanc vydána zlostným vlnám a východním větrům, kteréž na Černém

moři nejvíce jsou nebezpečny. Zdejší rejda je vždycky neposedná: i když se už vítr ztišil, dorážejí na jaltynský břeh dlouho ještě hněvivé vlny, rozrývajíce starý písek a přinášejíce stále čerstvý. Proto není a nebude tu nikdy žádný přístav; je-li moře bouřlivé, nemohou se zde ani parníky stavět. Všechny práce a pokusy, zříditi zde přístav, zůstaly dosud bez výsledku. Na mysu Aj-Todor nalezaly se druhdy staré cyklopické zdi. Ve čtyřicátých letech strhali je Rusové a opevnili jejich tvrdými balvany pobřeží; avšak hned při první bouři rozmetaly celé to molo rozhněvané vlny, jakoby se byly chtěly pomstít za to, že snešeny byly s mořských břehův památky dávno vyhynulých národů. V Jaltě nebude nikdy obchodní přístav. Tím pak učinila příroda opatření, aby prozou mamonu a pustým rykem obchodního přístaviště nebyla porušena poetická krása tohoto rajského útulku, aby Jalta zůstala sídlem villegiatury a tichými mořskými lázněmi.

Blížila se hodina polední, doba návštěv. Sestoupil jsem tedy dolů a vyhledav někdejší villu Sokolovskou chtěl jsem ohlásiti svou návštěvu; avšak vrátný oznámil mi, že panstvo včera do Simferopole na jakousi výstavu odejelo a že se vrátí až zejtra. Nezbylo tedy nic, než pokračovati ještě odpoledne a večer ve studiu spanilé Jalty a čtenář nezazlí mi snad, když výsledek toho studia tuto krátce ještě vylíčím.

Jalta je město prastaré a na místech, kde nyní elegantní letohrádky se pyšní, stávaly druhdy surové cyklopické stavby a opevnění nejhrubší massivnosti, budovy a hradby z naválených balvanů, v nichž suroví Taurové žili, ctitelé bohyně, jíž lidská krev v oběť se musila přinášet. Kromě toho není z předhistorické doby o Jaltě nic známo; v nejstarší pak historické době byla Jalta městem řeckým a nazývala se Jalitou, jakž dosud krymští Řekové ji nazývají. Edrizi, starý nubický zeměpisec dvanáctého století, znal ji pod jménem Gallity nebo Džality, a na středověkých mapách ze čtrnáctého století vyznačena jest jmény: Kallita, Gialita a Etalita. Později zmocnili se jí Janovští, usadili v ní italského konsula a zavedli italskou správu. Kníže Voroncov, který si o zvelebení jižního břehu krymského v novější době získal zásluhu takřka druhého stvořitele, učinil r. 1838 Jaltu újezdným městem, ale navzdor tomu povýšení zůstala Jalta — co do výstavnosti a obyvatelstva — bezvýznamnou až do roku 1861, kdy carská rodina začala navštěvovat sousední Livadii.

Nyní je Jalta hlavním středem celého jižního břehu a jest tudíž také tou dobou již zřízenější všech ostatních míst pobřežních a všemi potřebnostmi života nejvíce zásobena. Jalta má svou celnici, lékárnu, újezdní úřad a policii, poštu a telegraf, stavitele a obchody s dosti hojným výběrem zboží pro potřebu, luxus a nádheru. Zde může i rozmařilý Evropan pohodlně existovat. Proto přijíždí sem obzvláště na leto a na podzim množství cizinců, proto zakupují se zde a staví si letohrádky ruští a řečtí boháči, proto stáhlo se sem také poměrně již dosti slušné množství ruských osadníků z třídy řemeslnické, a pro to všechno zvelebuje se Jalta každým rokem.

Mořské lázně jsou v Jaltě špatné, vlastně nepohodlné, poněvadž je břeh skalnatý a příboj stále prudký. Proto zajíždějí si hosté ke koupání vždy raději někam dále, na břeh písčitý. — U samého břehu

na východní straně prostírá se boulevard, pěkný sice ale malý a proto prostý obvyklé jinde večerní romantiky. Nábřežní ulice je široká a velkoměstská. Zde hemží se celý den, a zvláště k večeru pestrá směs lidu a povozů: moderní jezdci a jezdkyně na krásných tureckých koních, bohatí Tataři, v pestrých hedbávných oblecích, chudí zase téměř v hadrech a na bídných hemelkách, důstojníci na vysokých erárních klisnách, kupci a starší aristokrati se svými dámami v bohatých ekypážích a vzdálení cestovatelé v nájemných kočárech tatarských. Nezřídka když promenada je nejskvělejší, připlétají se mezi procházeče v největším klidu — napasené domů se vracející krávy.

V tak zvaném „Květinovém sadu," kterýž na západním konci města od nábřeží vzhůru do hor se prostírá, koncertovala na sklonku dne vojenská hudba z carského sídla v Livadii, což každého téhodne dvakráte se děje. Jakmile první zvuky pochodu zazněly a ozvěna vysokých hor od konce ku konci je roznesla, vyhrnuli se letní hosté ze všech vill a chalup, oživly všechny kolem pahorky i nastalo všeobecné putování „k muzice". V sadě bylo záhy hlučno a veselo; mnoho starších pánů a paní, ale jaksi málo hezkých děvčat! Mně zdálo se, že právě v tu dobu hezké slečinky nejvíce po horách se rozptylují, a že také mladí páni jaksi koncertu nemilují aneb nejraději teprv ku konci přicházejí... avšak nechci nikoho podezřívat. Také několik tajemných dam jsem tu zpozoroval, o kterýchž nikdo asi nevěděl, odkud přišly a kam spějou. Obecně nápadnou byla však jenom jedna: dáma vysokého vzrůstu, patrně ještě mladá, v elegantních šatech ze drahých režných krajek a s malebným širokým slaměným kloboukem rokokové formy; do tváře dámě té nikdo neviděl, neboť měla zpod klobouka přes obličej, až k ústům spuštěný hustý bílý závoj, jakoby se před komáry chránila. Za ní kráčel ve vzdálenosti několika stop mladistvý mouřenín v bohaté lokajské livreji, nesa přes ruku přehozený černý hedbávný plášť své velitelky. Vykračoval si hrdě, lehce a pružně, jakoby divákům říci chtěl: „Vizte, já nejsem sluha, nýbrž chlouba a paráda své velitelky!"... i bylo znáti, že si ten černý jun již vysokou školu na parketách odbyl. Mouřenínské sluhy s takovým brusem mívaly asi jen krásné a bohaté normanské markýzky v době rokokové... století naše jest na podobný luxus příliš skoupé. — Pokud jen slušnost dovolovala, ohlíželo se všechno po neznámé, nápadné dámě, všechno ptalo se po ní, ale nikdo nevěděl odpovědi. Dále u nábřeží stál kočár s odhrnutou střechou a čtyřmi, v jedné řadě či vedle sebe připřaženými bělouši a vedle kočáru čekali na anglických hnědých klisnách dva parádně uniformovaní myslivci — patrně tělesná stráž toho, komu kočár náležel. Nezůstalo pak dlouho tajemstvím, že povoz ten i se stráží náleží oné tajemné dámě, a aby tajemství ihned celé bylo odhaleno, rozhodlo se několik starších paniček v oranžovém pavillonu, že jest to „gruzínská carevna", to jest bývalá královna Gruzinců, která byvši trůnu svého zbavena v Rusku se zdržuje a nyní nepochybně buď u následníka trůnu v Livadii nebo u knížete Voroncova v Alupce hostem jest a do Jalty na procházku si vyjela. Poněvadž bylo potřebí onu dámu nějak pojmenovat, nezkoumal nikdo pravost řečeného rozhodnutí a tajemná dáma byla rázem obecně uznanou gruzínskou kněžnou. Za hodinu pak nebyla již ani tajemnou, ani cizinkou,

nýbrž podivínskou jenom sousedkou z Livadie nebo Alupky, podivínskou proto, že měla tvář závojem zastřenou, což prý je už proto zcela zbytečné, že se přece nemůže od každé dámy žádat, aby byla hezkou. „Ale ovšem," dokládaly potom dobrosrdečné paničky, „býti královnou Gruzinek, nejkrásnějších prý žen na světě, a sama ošklivou . . . to ať raději lidé do tváře nevidí!"

„Gruzínská carevna" před soumrakem odejela a krátce na to opustil jsem i já „květinový sad", neboť se mi zdálo, že se připravuje bouře, a to divadlo chtěl jsem viděti celé.

Přes hřebeny západních hor přetékaly podezřelé mraky, vzduch byl těžký, jak olovo a ptáci nějak teskně tíkali. Ani větřík se nehýbal, ale na břehu vztekalo se již moře jako posedlá furie. V zátoce opodál břehu stálo několik kupeckých lodí a ty klácely a potácely se na nepokojné vodě jako na pružné houpačce. Nápadně rychle se stmívalo. — Přes hory valí se lenivě, ale vždy více a těžších oblaků, mrak za mrakem leze zvolna dolů a za ním mizí zvolna les i skála. Již zahalily s té strany šedé škaredé oblaky celou zadní a nejvyšší vrstvu horských štítů, ostře vystupují před nimi homolovité tvary střední řady horského věnce. Tato druhá vrstva hor objevuje se co zvláštní řetěz teprve, když zadní řada v oblacích úplně zmizela; za jasného vzduchu splývají na pohled do sebe. Oblaky táhnou se pomalu dále: přední chomáče zachytily se za nejbližší horu, jíž plazí se po ní vzhůru k temeni a přes temeno zase dolů a vlekou za sebou spoustu jiných mraků, horem, dolem a bokem. Oblaky dostaly se již do úvalů a zde šíří se už rychleji. Za krátkou dobu zmizela i druhá vrstva hor v šedých parách, a zbyly už jen přední nejnižší vrchy. Ještě vyčnívá však nad oblaky černý štít nejvyšší hory střední řady, a tam objevilo se světlo. Kdo pak tam bydlí, snad nějaký poustevník? „Nikoli," zní odpověď, „tam horem jde silnice k Simferopoli a světlo ono vychází z poštovské stanice." — Zatmělo se úplně. Všude zapálili světla, a ozářená okna vzdálenějších letohrádků kmitají se v čiré tmě jako doutnající uhlíky. Z kalných světel a vlhkého vzduchu soudím, že už je celá Jalta mraky zaplavena. Ještě je mrtvé ticho a jen moře v zátoce skučí, jakoby strachem vylo.

V mém pokojíku odpařuje samovar, vařící voda klokotá v něm, jako když bubnuje, a svíčky prskají. Je tam teskno, a k tomu ještě oživl všechen hmyz a stíhá mne zuřivě, jakobych já mohl za povětrnost, která ho znepokojuje! Tedy jen zase ven, a sice na pavlač. V tom zaburácel od jihozápadu strašný vichr a doráží sem s takovou prudkostí, že na horách až sosny praskají a ozvěna jeho ve skalách jako cerberus štěká. Zablesklo se na celé obloze a hromová rána otřásla celým pohořím. Srazily se oblaky a liják řine se k zemi, že se střech potoky crčí a roklemi ihned celé řeky k moři se valí. Na břehu dole ječí vlny a burácejí, jakoby i zadní nábřeží chtěly rozmetat a hromobití překřičet. A když blesk se vznítí, není vidět nic, než hrubý liják, jako milliony od nebe k zemi kolmo napjatých provazů. Teprve později, když vzduch se vyčistil, ukazoval každý blesk překrásný obraz osvětlené Jalty, kterak ji nebe studenou lázní slavnostně omývá.

Jdu na druhý balkón, odkudž je pohled na širé moře. Obraz zcela jiný: každý blesk ukazuje vzdmuté, kalné, zpěněné a větrem

zbičované moře; hrom tříská do něho, až pěna vysoko stříká, a rozsápaný vichr mrská do jeho chladných proudů, až moře pod těmi ranami sténá a vysoko pěnu svou chrlíc tu do výšky se vzpíná a tam opět těžce klesá, tu zlostně obrovské vlny do výše metá a tam o skalnatý břeh je rozbíjí. — Za hodinu ztišilo se povětří; hrom odtáhl dále, déšť ustal a vítr také jinam se uchýlil. Unavené moře šumí už tiše, jakoby si jen oddychovalo, a když nějaký opozděný blesk je nyní ozáří, už zase hravě si jenom laškuje. Ale z daleka, ze širého oceanu, ozývá se ještě skučení vichru.

Zatím protrhaly se těžké mraky, jež nad obzorem visely a část moře zaskvěla se v třaslavé záři měsíce. Jaký to zvláštní obraz! Tu blýští se třepotavé pruhy vodstva, tamo syčí a kypí černé vlny ve hlubokém temnu a nyní poletují přes magicky osvětlenou hladinu mořskou pitvorné stíny oblaků. Při této honbě stínů objevil se mi, ve vzdálenosti asi dvou nebo tří anglických mil od břehu, plachetní koráb, jehož jsem dosud nebyl zpozoroval; všechny lodě, jež pod večer v okolí Jalty na kotvách stály, odpluly, když bouře se blížila, a uchýlily se nepochybně do některé bezpečnější zátoky — tento koráb přestál asi minulou právě krátkou bouři v širém moři a pluje nyní svou cestou dále. Snad zastaví se v Sevastopoli. Přiložil jsem k očím mořský binokl, abych si loď blíže prohledl, a vidím, že stojí. Měsíc svítí právě plnou září na palubu a tu pozoruji — díky ostrým sklům anglického dalekohledu — že tam jakýsi zvláštní ruch panuje, že spouštějí loďku do moře a za ní schůdky, po nichž také ihned tři postavy dolů sestupují. Dva z těch lidí jsou jistě plavci aneb aspoň mužští, neboť sestoupili rychle po schůdcích, skočili hbitě do loďky a pomáhají nyní patrně třetí osobě dolů. Tato třetí osoba je v plášť zahalena a nemohu tudíž rozeznat, je-li to muž nebo dáma; ostatně přikvapil tím časem velký oblak, zastínil měsíc a než zase jasná luna se objevila, plula již loďka statně směrem ku břehu a na korábu hleděli přes palubové zábradlí za ní. Tak aspoň se mi zdálo; zároveň pak pozoroval jsem, řídě skla binoklu dle běhu loďky, že oba muži, kteří veslovali, s napjetím všech sil pracovali, z čehož arci jasný plynul úsudek, že je moře přec ještě silně nepokojné a že toliko lesklý povrch jeho do dálky klame.

„To bude asi těžko přiraziti zde ku břehu s tou skořepinou!“ pomyslil jsem si, maje na paměti mocný příboj, kterýmž moře u Jalty stále do břehů bije. „Avšak . . . snad znají plavci již cestu, kterak bez nebezpečí lze přistáti. Sledujme tedy, jak úkol svůj provedou!“

Navzdor patrnému odporu vln, kteréž se všelijak křižují a lámou, uhání loďka dosti bystře ku předu a směřuje — nikoli k „carskému přístavišti“, kdež by přec ještě nejsnáze se mohla zachytit, nýbrž dále na sever, asi k tomu bodu, nad nímž v další rovné čáře můj „hotel“ stojí. — Minulo půl hodiny a loďka je už zcela blízko u břehu; avšak zároveň ocitila se také ve stínu nedalekého již mysu a okolnosti tou je pozorování mé ztíženo. Rozeznávám toliko, že oba muži u vesel zoufale s příbojem zápasí a dychtivě po něčem se rozhlížejí, čehož by zachytit se mohli, aby odraženým vlnám snáze odolali. Několikráte byli již u samého břehu a scházela jen ještě píď, aby za strom se zachytit a loďku do tiššího koutu mezi břehem a skaliskem ostře do moře

trčícím, zatáhnouti mohli, ale pokaždé je zase vlna daleko odrazila . . . Konečně, po dlouhém, skoro nadlidském úsilí, pustil jeden z plavců veslo a zaťal dlouhý železný hák do pletiva silných kořenů, jež z kamenitého břehu ven čněly, a přitáhl loď takřka jedním trhnutím ku břehu; zde pak chytaje kořen za kořenem a kámen za kamenem, vlekl loďku rychle stranou, kdežto druhý plavec jednak veslem úsilí jeho podporoval, jednak loďku chránil, aby se buď nepřekotila nebo o skálu nerozbila. Byl jsem velice rozčilen pohledem na ten zápas i nebezpečí, ve kterémž se loďka s cizím hostem stále nalezala; o plavce jsem strachu neměl, ale o tu třetí osobu, kteráž ku svému sedátku na loďce zrovna přivázána býti musila, poněvadž jsem nepozoroval, že by byla plášť kdy rozhalila a loďky se chytala, a jinak přece z divoce zmítané a sem tam házené loďky zajisté již dávno by byla vyletěla . . . Ještě několik šťastných hmatů a loďka byla v bezpečném zákoutí mezi břehem a skalkou ostře do moře čnějící a tím zmizela mi také s očí. Chvíli neviděl jsem pranic, ale po několika minutách — nařídiv si znovu dalekohled — zpozoroval jsem, že jeden z obou mužů, kteří loďku byli řídili, nějak na břeh se vyšplhal a nyní právě provazový žebřík k nízké, ale silné olivě připevňuje. Žebřík je uvázán, plavec dává dolů znamení a položiv se břichem na zem tak, že hlava přes břeh do zálivu ční, drží a zařizuje žebřík, aby někdo snáze po něm vzhůru mohl vystoupit. Za nějakou chvíli objevila se nad břehem zakuklená hlava jakási — zajisté asi hlava oné třetí osoby — a po ní vylézala zvolna a pracně hořejší část těla; plavec vzchopil se rychle a podav vystupující dámě — nyní stalo se totiž zcela zjevným už, že jest to dáma — obě ruce, pomáhá jí opatrně vzhůru. V temný plášť a závoj zahalená dáma je šťastně už na břehu a z posunků, jež dělá, soudím, že jest velice schvácena. Plavec vyhledal jí oschlý balvan a ona si odpočívá. Zatím počíná se kolem rozhlížet, jakoby někoho hledala nebo očekávala a přikládá k ústům bílou mušli, kterouž byla ze záňadří vyňala . . . Zdá se mi, jakobych i přes hukot mořského příboje slyšel táhlý jakýsi signál, podobný zvuku, jejž vydává plechový kohout na střechách, když vítr jím otáčí; jen že je ten zvuk čistší a delší . . . hádám na jisto, že ten zvuk vyluzuje ona ženština z bílé, snad dvojité mušle, již byla k ústům přiložila, a že tím někomu dává smluvené znamení. A podobá se, že mne důvtip neklame, neboť již pozoruji také, že z nedaleké, níže pod námi stojící villy muž nějaký vystoupil a ku břehu kvapí, zrovna tam, odkudž asi táhlý signál opětně se ozval . . . Pokud skrze olivové listí dopatřiti lze, vidím, že muž ten zakuklené dámě dvorně ruku políbil, že dává plavci bohatou odměnu, ježto se tento hluboce uklání, že podal dámě uctivě své rámě a že ji odvádí. Ale kam? Do villy, ze kteréž prve vyšel, se nevrací, nýbrž kráčí s dámou obloukem, kolem krajních domků do zadu, za městečko, kdež mezi porostlými kopci ve stínu fíků, oliv a pinií poslední villy se skrývají. Již zmizeli mi s očí . . .

Kdo jest asi tato druhá tajemná dáma? A proč nevystoupila na břeh u veřejného, upraveného přístaviště? . . . Tam musí se každý příchozí prokázati průvodním listem — snad proto tedy! (Pokračování.

Ballada podloudníků.

Ty, noci, víš
a ubožáky bědné
nás nezradíš.

V kořenech stromů vítr hvízdá
a v čelo šlehá ostrý mráz,
tma ve skalách tká černá hnízda
a stín se plouží vůkol nás.
O divoká a smělá jízda!
Sníh teplým deštěm za dne ztál,
teď umrzlý nám v líce padá
a nocí dlouhou, roklí, srázem
v tmách naše dlouhá táhne řada
jen dál, jen dál a dál.

A vzduchem ani skřehot kání
se neozve v tu přísnou hluš,
ni biče zmlklé zapráskání.
Ó tiše, tiše! — Půlnoc už
a do skal vítr mlhy shání.
Než prvý záblesk jitra vzplál,
my dávno budem u Ještěda
a v bezpečí — ó tiše, tiše! —
Stráž ve tmě číré marně hledá.
Jen dál, jen dál a dál!

Pak doma uvítá nás žena
a teplé lůžko, dětí tlum —
Zde těžká noc jen zamlžená,
jen skála trčí k nebesům,
jen vítr úpí, lká a sténá
a naříká si v lůně skal — —
Ó děti naše, tma nás chvátí,
a pro vás my tou nocí jdeme
a kdo ví, který k vám se vráti —
leč dál, jen dál a dál!

Noc v lokty mrazivé nás třímá —
ó dítky, duch náš letí k vám —
skráň vaše drahá v dáli dřímá,
Ó tiše, tiše, — jdem — a kam?
kol čírá tma nás obejímá.

A náhle — tiše! — ryčný cval
a výstřel — zas — a ticho chvíli —
slyš, trojí výkřik — tiše, tiše!
vy mrtví s bohem — a vy zbylí
jen dál, jen dál a dál! —

Ty, noci, víš
a ubožáky bědné,
nás nezradíš.

Bohdan Kaminský.

Skalám Prachovským.

Pták z lupenu pil rosu jako z misky,
dál zpíval pak, kruh obrů naslouchal,
i pyramidy, věže, obelisky.

Dech vánku jak když harfu k hymně ladí,
chvěl haluzemi smrků, borovic,
a mžikem dole sdřímnul na kapradí.

Mech balvanům byl hebkou kožešinou,
v níž bílé květy jahod svítily,
a paprslek se třásl nad tišinou . . .

Skal Prachovských mi skamenělá říše
báj šeptała, když touhy odumrou,
též v srdce paprsk míru kane s výše —

Jste pomněnkami ověnčeny v duši,
tož pomněnkami, které nevadnou,
a jichž mi čas ni osud neporuší.

Rouch vašich třásně — hvozdy smaragdové —
zřím vlniti se v dechu přírody
vždy ve svěžesti, síle, kráse nové.

A jako ve snu kráčím stezkou žití,
vás v paměti, a u vás touhami,
kdež bělošedé jehlance se třpytí,

kdež divukrásně vyhloubené tůně,
mech s miliony kvítkův zarůstá,
pták šveholí a mocná dýše vůně,

kde zdá se pět i stráň ta holá, pustá —
o skály mé, kdy zapomenu vás!?
má touha po vás dnem a noci vzrůstá.

— — A tyto myšlenky jsou vzdechy pouhé,
tak prosté jak popěvek pěnkavy,
jenž zanik v lesních korun šeři dlouhé.

A jsou tak lehounké jak prška květů
jež dechem větru šípek setřásá
neb jichž se dotklo ptačí křídlo v letu.

A snivy jsou jak nádech zamodralý,
jejž s vysočiny zřelo oko mé,
jak halí bájné Krkonoše v dáli — —

A smutny jsou jak v horách chatrč malá,
jež s touhou zírá k zlatým červánkům —
a v nitru jejím bída neskonalá — —

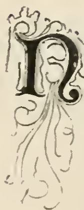
Irma Geisslova.

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Než jen chvilku bohatýrský duch,
vzbuzen rohu bitevního skřekem,
krále unášel ve války ruch,
lásky nevolníka změniv rekem.
Šlehal chvilku jen Valkýry vlas
jeho vzpjatou skráň, a pak se svezlo
na kleslou zas Frejy měkké žezlo
a svit bojechtivý v oku zhas'.
Usmíval se znovu ženě vstříc,
jež svit onen vidouc přiskočila,
starostlivě k němu vzhlédajíc
šíj' mu rukou pevně obtočila,
jako v bázni, aby démon války,
jehož drsný jek se ozval z dálky,
neurval jí drápem zkrvavělým
toho, jenž jí blaha světem celým.

Ale král ji znovu k sobě vine.
Opustiv teď hnízdo z růží stinné,
nazpět do hradu se s chotí beře.
Jednou rukou bok jí obestýlá,
v druhé časem zdvihá nad kadeře
haluz květuplnou, svislou s keře,
aby volně prošla Dagmar milá.

V dáli umlkla již hudba rohu.
Ticho kolem — jen krok obou zvučí
a kol zářícího květem hlohu
oblak hmyzu křídlatého bzučí.
Jenom vlašťovčí dva tiché hlásky —
s výše, kde se tulí hnízdo drobné
římse hradní v arabesky zdobné,
štěbetají blahou píseň lásky.

Tam, kde těká slunce pablesk zlatý
nesměle po vnitřní stěně hradu,
oblouk za obloukem rozepjatý
nad nizounkých sloupů valnou řadu,
v povýšeném patře do nádvoří
otevřenou vzdušnou chodbu tvoří.
Všechno mramor, rojem ozdob krytý,
jenž se míhá bělavými třpyty.

V jednom z oblouků těch zakaboněn
sedí Lykke. V objetí meč svírá,
nad ním hlavou čupřinatou skloněn
o zářivý jilec bradu vzpírá.
Před ním na zdi leží přilba sňatá
mocných křídel, neobvyklé tíže:
na ní zroben ze stříbra i zlata
trčí klénot ve podobě kříže.
Nuda dřímá v lících zarputilých
a zrak časem s pohrdou se smeká
do nádvoří, kde roj pážat čilých
ve hře dětské rozmařile těká,
roztřásajíc v běhu pestré stuhy
šatů hebkých s různým šperků kmitem
jak roj libel v čarolescích duhy
honící se lesním nad pažitem.

Nelepých dum jeho pásmo matné
přerváno. Ve mramorovém loubí
rozlehly se náhle kroky chvatné.
Z šerotajné korridoru hloubi
král se vynořil. Onť hradem kříží
Stranga hledaje. Pan Lykke vstává,
jeho líce mrak se rozprchává
a skráň hrdá před králem se níží.

„Víš-li, kde pan Strange?“ vládce zvídá.

„„Nevím, pane!““ Lykke odpovídá.

„„Kdos mi pravil, že jej onde k boru
plouti viděl na kocábce vrátké;
pravda-li to, jistě z toulky krátké
brzy vrátí se ke službě dvoru.““

Králi mráček na čelo se plíží.
„Snad jej nudí tato výspa tichá,
snad ten život poklidný jej tíží,
po šumu a ruchu města vzdychá . . .?
Jako vězeň v těchto snivých lesích
touží as po Ribských šumných plesích.
Vylétá si z tiše mého hradu
do okolních sídel pro náhradu —“

„„Promiň, pane můj, že hájím druha:
Není Strange již, čím prve býval,
když jak perla dvořanů se skvíval,
kvasů král a paní hladký sluha.
Delší čas již věsí divnou změnou
hlavu v tajné dumy pohříženou,
prchá v samotu a ticho hledá.
Ze rtů vyhoštěn je úsměv slunný,
prsa vzdychají a líce bledá
jeví žalu tajemného runy.
Jistě tento vzduch, tak luzně dehnoucí
růžemi, tak plný něhy vroucí,
sladkým jedem lásky přesycený,
původem je této smutné změny.“

Králi úsměv z líce chmuru plaší.
„Pěkně velebíš vzduch mého dvoru,
líbeznou tu výspu, radost naši!
Brlohem ti otravy a moru.
A což, medvěde ty škarohledý,
což hruď pancíř ledový ti pásá,
což tě straší láska, milost, krása
jako třpytná číš, jež chová jedy?“

Odvětil mu Lykke s vážnou lící
vnitřním rozruchem se lehce rdící:
„„Ženu mladou mám i sličnou dosti.
Když se do pochvy meč ve cti kryje,
když jsem sproštěn dvorních povinností,
srdce roztoužené vstříc mi bije
a rád vcházím pod rodinnou střechu,
jež mi skytá věrné lásky těchu.

Však má láska není jařmo růžné,
nedůstojné pouto šije mužné.
Není studnou sladkých slz a vzdechů.

Zřím-li muže, který ve jhu měkkém
chabě klesá, zmámen ženským vděkem,
který šepotaje něžná slova
na hedbávném klíně hlavu chová,
zírá v nebe své pod jasnou kštici,
plesaje, když rajskou holubicí
k němu slétá ručka úbělová:
— víš, o pane, že rád mluvím z přímа —
tu cit nevole mou duši jímá.

Tak jsem utvořen! Co změklé, pane,
nevhod bytosti mé drsnohranné.
Nad boj s berserky, věř, těžší úkol
vložil jsi, ó králi, na mé plece
spjav mne do té zlaté Gurrské klece.
Hrdličí to cukrování vůkol,
rokot zlatých strun a růží něha,
ten vzduch vonný, plný sladké mdloby —
dusnou tíhou na prsa mi lehá.
Medvěd jsem, jak děl jsi: znám se k tomu.
Ano, medvěd spadlý do útroby
meduplné zdoupnalého stromu,
kde se chycen sladkou šťávou dusí,
jež teď pysku mlsnému se hnusí.
Dřív jej vábila — leč duch můj stále
uechutil si sladkou něžnost onu,
v níž tu z rána do večera tonu.

Zde mi teskno — nudou zhynu v mále.
Jak ten mořský pták, jenž křídlo zvedá
jenom do mraků, kde bouř se líhne,
tak má bytost celá k boji tíhne.
Smutně, viz! ta přilba ke mně vzhledá —
‚kdy zas vrahům zablýskám?‘ se táže
a meč někdy k tomu zaharaší
výčitkou: ‚Což uvadlo tvé páže?
Zapomněl jsi slavné družby naší?‘
Ó kdy vzejde opět krásná chvíle,
že ta přilba zaplá v záři rudé
a meč vrahům vypravovat bude
o ramenou dánských pádné síle?!
Ó, kdy král můj, pouta vábná střesa,
vypna opět hrdosmělou hlavu
vylétne jak orel pod nebesa
světem šířit dánskou moc a slávu?!“ —

Domluvil. Jen rty se mocně chvějí,
zraky planoucí na králi tkvějí.

Ten se mlčky do myšlenek noří,
jarým zápalem tvář lepá hoří,
hlava vypjata, zrak bludným svitem
v daleku se toulá neurčitém,
až pak vece, tvář si přejev dlaní:
„Kroť se, Lykke milý, dočkej času! —
Však teď dole svolej lovců chasu.
Chci se vydat na veselé štvaní
v bory za jezerem — Pojeď se mnou!
Honců vřava, rohů hlaholy,
chrtů běh a třepot sokolí
snad tam zaplaší tvou nudu temnou!“

———

Jedna fortna hradu poukryta
dřímá ve zdí mocných šeru stálém.
Jenom ranní paprsek se kmitá
chvíli v jemných zdobách nad portálem,
plodech sochařovy pilné ruky.
Hlaviček a křídel mračna hustá
vytesal tam, andělíčků shluky,
z jejichž vlnění milostně vzrůstá
nade brankou soška Spasitele;
široko jest jeho náruč svatá
pod laskavou tváří rozepjata,
jakoby zval na hruď lidstvo celé.
S postavy té svit se šíří dolů
na dubovou branku, stříbrem kutou,
s řezeb hojnou směsí provinutou
stříbrem květných liliových stvolů:
řezby tyto v různém zjevu, znaku
skutky milosrdné jeví zraku.
Posléz pod brankou zář stupně zlatí,
jež se v šerou vodní hloubku tratí.

K nim v tu dobu den co den se blíží
šerý člun, jejž náklad divný tíží.
Postav smutných tlum tam oko vídá,
vpadlých tváří, v cárů pustém kroji,
jakby nádheře to slala bída
poselstvo ze strašné říše svojí.

Tak i dnes. Člun k tajné brance pluje
se skupinou mužů, žen i dětí, —
truchlých zjevů z bídy různé sluje.
Pod bílým tu vlasem, vrásek změtí
z oka vyhaslého slza kane
do haleny kmeta rozedrané;

vedle matka, kloníc v žalné mdlobě
umořenou líci, bledé robě
tiskne na vyprahlé mléka zřídlo —
Všem tu schouleným pod sudby tíhou
rozedralo kruté sudby rydlo
obličeje mnohou strasti rýhou.

K fortně připluli a stupně její
naplnili směsí truchlých zjevů.
Nedočkavě oči matné lpějí
na oblouku fortny, branky dřevu,
jakoby jim odtuď v temno hoře
zasvitnouti měla spásy zoře.

V tom aj! slunce na skráň Spasitele
vdechlo mihotavou aureolu,
pak se smeklo na andílky dolů, —
a teď v záři jeho libě skvělé,
padši v otevřenou právě branku,
viděti je sličnou postavu,
zatopenou v jitřní záplavu,
jako světlorouchou nebešťanku.
Rajských luhů zjevení jak luzné
zaskvěla se Dagmar tlupě nuzné
v roucha prostého jen bílé řáse,
bez klenotů, v čiré vlastní kráse.
Vedle ní se štíhlý panoš jeví,
vzácně krásný postavou i tváří —
tak hoch rajský v malbách na oltáři
provázívá půvab svaté děvy.

(Pokračování.)

Bedřich Smetana.

Napsal
dr. O. Hostinský.

Druhý březen t. r. na vždy památným a významným bude každému Čechu, jenž v lásce má umění hudební: mistr Smetana slavil šedesáté narozeniny své. On sám dne toho neopustil zátiší, v němž kruh rodinný jemnou rukou ošetřuje zdraví jeho; avšak ctitelé mistrovi v Praze i všude po českých vlastech věnovali mu tolikeré srdečné upomínky a podali mu tolikeré důkazy úcty a lásky své, že zajisté smíme říci: kdekoliv téhož dne sešli se přátelé české hudby, byl s nimi genius skladatele „Prodané nevěsty". Stručných těchto několik slov, jimiž jubileum Smetanovo zaznamenáno budiž ve „Květech" přinášejících čtenářům svým zároveň podobiznu mistrovu, nemá za účel vypisovati ovace jemu připravené, aniž zevrubně vykládati o jeho životě a činnosti umělecké — jenom nejhrubšími črtami naznačiti chci, co asi mnohému tanulo na mysli, když v slavnostní době té rozpomínal se na ony cesty, kterými během nemnohých let české hudební umění národní ubíralo se od prvních pokusů a začátků ku krásným vítězstvím uměleckým, jichž slavná pověst rozlehá se nyní po celém světě hudebním, cesty to, jež nástupcům svým klestil Smetana končinami neschůdnými, na mnoze trnitými, sám zároveň jsa vůdcem a vzorem.

Uvažme především, čím jest nám „Prodaná nevěsta". Neobávám se ani nejmenšího odporu, pravím-li, že jest nejpopulárnějším uměleckým dílem českým, dílem to, jež jednak živel prostonárodní uvedlo na jeviště naše zvuky hudebními, váženými z hloubi ducha českého, a mluvícími tudíž i k srdcím českým mocí neodolatelnou, přímo elementární, jednak zase i nejpřísnějším požadavkům hudby umělé vyhovovalo měrou nejplnější. V žádném jiném oboru uměleckém nemůžeme se honositi dílem tak typickým, jakým jest „Prodaná nevěsta"; stalať se vzorem všem skladatelům našim, kdekoliv běželo o hudební idealisování rázu prostonárodního, i těm, kteří jinak kráčeli cestou svou — uvádím místo všech ostatních jen zvučné jmeno jedno: Dvořáka, jehož zpěvohry „Tvrdé palice" a „Šelma sedlák", ze skladeb instrumentálních zejmena „Slovanské tance" buďtež dokladem toho, co zde řečeno. Že „Prodaná nevěsta" jest uměleckým činem epochalním, jímž tvůrce její zahájiv nové období v dějinách české hudby, vřadil se mezi nejpřednější muže našeho národa, uznáno vzácnou poctou, jíž se Smetanovi dostalo u příležitosti stého představení zpěvohry té.

Avšak přesvědčení to jenom nenáhle zjednávalo si platnost v kruzích nejširších. I v době, kdy „Prodaná nevěsta" byla již nad míru populární a s nadšením vítala se, kdykoliv objevila se na repertoiru, na konci let šedesátých a na začátku sedmdesátých, pravému významu jejímu mnozí nechtěli porozuměti. Nespatřovali v ní ono jemné, taktu a vkusu plné idealisování živlu specificky prostonárodního, jímž jeden z nejpodstatnějších činitelů našeho života národního, bodrý lid venkovský, došel dokonalého práva svého v říši umění, nýbrž pouhou šablonu „české hudby",

která se hodí vždy a všude stejně dobře. I vytýkáno Smetanovi zejmena, že „Dalibora“, jenž rok po „Prodané nevěstě“ objevil se na našem uměleckém obzoru, nesložil v tomže slohu osvědčeném, a výtka ta vrcholila ve veřejně pronesené domněnce, že Smetana nadále českou hudbu psáti ani nechce! To, co v „Daliboru“ bylo ryze českého, zneuznáno právě tak, jako veliký rozdíl požadavků, jež se činí komické zpěvohře prostonárodní a velké opeře směru nejvážnějšího.

A mylným názorem takovým snížena i umělecká hodnota „Prodané nevěsty“: stalať se pak výsledkem nahodilé šťastné inspirace, přestala býti uměleckým dílem, jež pro určitou myšlenku svou s rozvahou volí právě tyto a ne jiné prostředky umělecké a s hlubokým důmyslem jich užívá, aby se stalo naveskrz individuelním, typickým. Konečně přece zvítězilo poznání, že „Prodaná nevěsta“ není dovršením českého umění hudebního, t. j. jeho koncem, nýbrž spíše skvělým zahájením, další velkolepý rozvoj slibujícím. Obrat ten stal se arci především přičiněním Smetanovým, zejmena jeho „Libuší“ a „Vlastí“, avšak také ostatní naši skladatelé k němu přispěli, také mistr Dvořák na př. pro svého „Dimitra“ zvolil sloh podstatně jiný, nežli byl sloh „Tvrdých palic“ a „Šelmy sedláka“, tak že dnes již ono zneuznávání jedné z nejhlavnějších zásad tvoření uměleckého bohdá pro vždy jest nemožné.

Po víceleté přestávce, z valné části vyplněné skládáním „Libuše“, představil mistr náš r. 1874 opět před české obecenstvo svými „Dvěma vdovami“, po nichž pak následovaly „Hubička“, „Tajemství“, „Libuše“ a „Čertova stěna“ v oboru dramatickém, jakož i značná řada skladeb instrumentálních, z nichž jmenovány zde buďtež pouze cyklus symfonických básní „Vlast“, smyčcové kvarteto „Z mého života“ a klavírní „České tance“. Teď teprve ukázala se všestrannost nadání Smetanova a hloubka umění jeho v plném světle. I byla díly těmi, z nichž zejmena „Libuše“ provedená při otevření Národního divadla roku 1881 a opět roku 1883, a pak „Vlasť“ nabyly významu monumetálního v dějinách českého umění, podána odpověď k otázce, která před tím zdála se mnohému velice choulostivou: Zdali totiž i jinde, mimo nejužší kruh prostonárodní, kyne umění českému utěšená budoucnost. Smetana dokázal, že je to možno, a celý další rozvoj naší hudby důkaz ten potvrdil a rozšířil. Obava pak, že by jednostranným těžením z „Prodané nevěsty“ rozkošný tento vzor české hudby státi se mohl pouhou šablonou, která by pak bažením po popularnosti velmi snadno se zvrhla v mělkou operettu, zaplašena mistrem samotným, jenž netoliko v oboru opery komické stal se nad míru rozmanitým, nýbrž zpěvohrou pro zahájení Národního divadla určenou podal vzorné dílo směru nejvážnějšího, rázu v pravém slova smyslu slavnostního, nad to pak i v hudbě instrumentalní nejrůznější formy prodchnouti dovedl duchem opravdu českým. Smíliž to někdo prohlásiti za planou frási, nazýváme-li S m e t a n u t v ů r c e m č e s k é h u d b y n á r o d n í?

Je známo, že mistr náš podstoupiti musil mnohý zápas, mnohé protivenství, než došel cíle svého, a že úspěchy umělecké nevýslovně mu strpčil osud, oloupiv ho o možnost, slyšeti vlastní výtvory své. Dvě vlastnosti byly mu povždy nevyčerpatelným pramenem mravní síly, s níž

všechno snášel a snáší, cokoliv ho potkalo v životě, byly mu povždy bezpečnou zárukou konečného vítězství: jeho idealismus a jeho láska k vlasti a k národu. Tomu, co si vytknul za úkol životní, ani na okamžik se neodcizil, hájil přesvědčení své s horlivostí a neohrožeností obdivuhodnou naproti všem útokům nerozumu nebo zlé vůle, nedal se nikdy osobním prospěchem svésti k ústupkům nedůstojným onoho uměleckého poslání, jehož při vší skromnosti své byl si úplně vědom. A vše to činil z ryzího vlastenectví, každé uznání, každou poctu, jíž se mu od vděčného národa dostávalo, považoval za ukládání nových povinností, nikdy za zaslouženou odměnu, nikdy za vyrovnání povinného dluhu. I v této příčině je mistr Smetana jedním z předních mužů českých, vzorem umělce a národovce zároveň.

I za hranicemi vlasti své dobyl Smetana nejednoho skvělého úspěchu. Sám z počátku nekladl na to nižádnou váhu, později však, když se byl přesvědčil, že získati sobě uznání v cizině, není pro umělce českého pouze osobním prospěchem, nýbrž i povinností naproti národu — v těchto právě dnech jsou Dvořákovy triumfy londýnské zjevným toho dokladem — bylo již pozdě: osobní styky jeho s uměleckými kruhy zahraničnými velice se znesnadnily osudnou chorobou jeho, nyní málem již deset let trvající a světu přece namnoze dosud neznámou. Když na sklonku roku minulého za protektoratu slovutného Arnošta Reyera utvořila se v Paříži „Union internationale des compositeurs“, přijala do programu prvních koncertů svých i mistrův „Vyšehrad“ a nad míru lichotivým přípisem zvala ho, aby zavítal do Paříže a skladbu svou sám nastudoval a řídil! Jako Dvořák i Smetana v Německu dovedl zjednati úctu českému umění, a obou mistrů těch zásluhou jest, mizí-li mocný kdysi předsudek proti všemu, cokoliv slovanského přichází od břehů Vltavy a Labe. Koncem prosince 1881 dávaly se v Hamburce s úspěchem rozhodným „Dvě vdovy“ — první to zpěvohra česká, jež octnula se na divadlech říše německé: i pravil u příležitosti té zpravodaj „Hamburger Nachrichten“, že Smetanovi sluší přiřknouti „všechnu čest velkého umělce hudebního“ a že „krajané jeho mají právo, nazývati ho českým Beethovenem“. Drážďanský kritik pak, jenž přítomen byl stému představení „Prodané nevěsty“, raději s Weberem a Schubertem srovnává Smetanu, než s Beethovenem, a prorokuje „Prodané nevěstě“ budoucnost na německých jevištích: „Přijde čas, kdy budou se tomu diviti, že tak dlouho nečinně dívali se přes hranice na českou slávu Smetanovu. Co duchem vyniká, nezačíná teprve tehdy, když je vidíme s křížové věže svého města, nýbrž musíme tomu jíti vstříc a vyhledávati je — ku prospěchu vlastnímu.“ A když v poslední saisoně v Mnichově v koncertech král. akademie provedena ouvertura k „Prodané nevěstě“ (nepochopitelným spůsobem pod titulem „ouvertura veselohernі“), pravil dopisovatel lipské „Neue Zeitschrift für Musik“, že „po dávnou dobu nebyla žádná novinka přijata tak nadšeně, jako tato ouvertura od Smetany, autora zde sotva dle jmena známého, pro něhož nemohli zde pracovati ani přátelé ani příznivci pochvalou a tleskáním.“

Uváděje zde tyto projevy kritiky zahraničné nechci nikterak podporovati onu — u nás bohužel dosud ještě dosti hluboce zakořeněnou — nedůvěru proti „prorokům ve vlasti“, která teprve z ciziny čerpá svůj

Bedřich Smetana. Dle fotografie ryl Jan Patočka.

soud a své nadšení, nýbrž jen k tomu poukazuji s důrazem, že patrně blíží se doba, v níž cizina o mistru našem souditi bude nejinak, nežli nyní činí jeho rodáci, že tudíž hrdě smíme jmeno Smetanovo, kdykoliv jedná se o českou hudbu národní, pronášeti jakožto jmeno velkého mistra, jenž stal se tvůrcem jejím, a jenž na čelo vtiskl jí pečeť genia svého pro vždy, bez obavy, že budoucnost mohla by nás kdy pokárati z nepravdy: význam Smetanův, jejž jsem v těchto řádcích mohl toliko zběžně naznačiti, nikoliv zevrubně vylíčiti, zdá se mi dnes býti neodvolatelným faktem historickým!

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

IV.

Na repertoiru objevil se Macbeth, tedy událost. Jeden z nejtvrdších oříšků, jež musa Shakespearova dovednosti herecké nabízí. Ke karakterům Shakespearovým odvažují se učňové dramatičtí z pravidla až naposled a na znamení, že už se cítí. Drsná, samorostlá jeho forma předpokládá dokonalé ovládání pomůcek vnějších, umělecké techniky herecké, a realistická jeho hloubka jistou zralost uvážení. Shakespeare je nedočerpatelná studně. Ta metafora přešla v krev veřejného mínění a vedle povinné úcty vyvolala i škodnou krajní reakci, paniku. Obzvláště mezi kandidáty divadelního umění. Nikdo už si netroufal vyjíti do lesíka. nebo uzavříti se v pokoji s pouhým Shakespearem pod paží. Objednávala se halda výkladů a komentářů, nadmíru podrobných, učených a důmyslných, kde každý verš napíchnut na vidličku literárně-historického ostrovtipu, obzírán se všech stran a zkoumán co do obsahu i formy. Stropeno tím mnoho zla, kandidátům šla hlava kolem, že místo živoucích postav tvořili namnoze vyprahlá, přemudřelá schemata. Málo kdo důvěřoval, že studna tak hluboká by mohla býti přec velmi přístupnou a živý pramen přírody že by mohl býti zcela blízek žíznícím retům.

Studovati a představovati Shakespeara!

Vše záleží na základním rozvrhu a pojetí představované povahy. Řemeslní lapači effektu neobtěžují příliš hlavu úvahami. Role má tolik monologů, tolik bouchavých míst, ten onen rázný odchod. Těm vděčným úryvkům věnuje se nemalá péče, studují se o sobě, obyčejně přede vším jiným, bez ohledu na ostatní souvislosti povahy, za to s pilným zřetelem na známé choutky a slabůstky divadelního obecenstva. A vskutku bývá obecenstvo na tento způsob vycvikováno, považuje ta místa za kaviár večera a poslouchá je s napjetím, přípravou, s jistým haut-goût, který

svědčí o přesycenosti, otrlosti, tuposti mysli, přístupné a otevřené jen dojmům nejmakavěji nabízeným. Pro soulad organický, uměleckou celistvost výkonu a prosté, jemně odstiňované jednotlivosti, vyvolané přesností umělecké tvorby a postihavosti, nemají smyslu. Jsou v Němcích diváci, kteří navštěvují Hamleta jen k vůli třetímu jednání a posuzují výkon podle monologu „být či nebýt", a podle nich jsou opět hrdinové, kterým role Hamleta neznamená než důkladné, co možná „originální" nastudování téhož monologu a několika effektních výstupů s duchem, králem a Ofelií, kdežto ostatek úlohy je holá přítěž, protivná a nepohodlná, leč pohříchu nutná, kterou třeba jak nejlépe možno svaliti s beder a k nohám obecenstva, jež o ni beztoho nestojí. Tak povstávají ony hluché kousky virtuosních komediantů, jichž produkce neopírají se o studie přirozenosti a povahy lidské, aniž o proniknutí básnického díla vlastní tvořivou obrazností, nýbrž jsou pouhým seřaďováním povrchně působivých a bůh ví podle jakého vědomého či nevědomého vzoru naučených říkání, výkladů a rozkladů, vzmachů a skoků, výkřiků a vzdechů. Mají přece své obdivovatele, svou oblíbenost a — byť jim nikdy nenapadlo vysliditi a pochopiti souvislost a význam ani desátého z těch veršů, které s grandezzou přednášejí — svůj potlesk!

Veliký, děsný čin Macbethův, jenž činí hřídel mohutných převratů tragedie, je příčinou, že do té statné, širokoplecé, obrněné postavy škotského vojevůdce vmýšlíme rádi duši stejně silnou, neurvale energickou. Hřmotná, krunýřem harašící i mečem řinčící hra zvučnohlasých hrdinů potvrzuje lichý soud. Sebe drastičtěji sehraná scéna duševního vzruchu po vykonané vraždě, anebo chorobných hallucinací pozdějších nedovedou už dojem základní pozměniti. Macbeth je i zůstává hrdinou. Okamžiky propukajícího chabého affektu považují se toliko za otřasné revolty probuzeného, mocného svědomí, jež předsudek o velikosti povahy jen ještě dokládají.

Zatím však je Macbeth mužem silných sice paží a rekovné postavy, avšak slabé vůle, nestatečného odhodlání. Muž, který pod nátlakem okolností ve službě královské, v čele vojska dovede konat divy hrdinství, však z počinu vlastního neumí ani pohnouti prstem. Železná ruka, postrádající vlastní iniciativy, hotova na pokyn cizí — ať králův ať ženin — smrtně dopadnouti, kamkoli namířena, sama ze sebe však nehybná, poutána vlastní tíhou. Macbethova povaha ani o sval není silnější Hamletovy. Kdežto ale tam princ dánský básníkem postaven do světa o sobě, opuštěn a ponechán své žíravě neplodné rozjímavosti, postaven zde málomocným vznětům Macbethovým po bok anděl zhouby, zosobněný popud činnosti, démonická žena. „Strach mám z tvé povahy," praví o něm lady Macbethová a ona povaha nadmíru jasně obráží se v exposici činu. Tu leží klíč ku pochopení a herecky správnému zobrazení duševních křehkostí zajímavého karakteru. Na spůsobu, kterak herec pojme výjevy prvního jednání, záleží zdar celého ostatního představení.

Příbuzen Hamletu je Macbeth povaha myslivá, přemítavá. Hlava jeho je vždy hotova kouti plány, střídati úvahy a předsevzetí. Proroctví čarodějek hned jej nabádá porovnávati se skutečností možnost. Nazvaly ho thanem z Glamisu i Cawdoru, provolávajíce mu slávu co budoucímu králi.

Proč jste tak zaražen, jak zděšen věcí,
kteráž tak libě zní?

ptá se Banquo právem, neboť Macbethova chtivá mysl už chopila se namítnutého předmětu. Neméně zvědav nežli ctižádostiv, rád vyzvěděl by víc a důkladněji.

Postůjte, nedůkladné věštkyně,
a mluvte dále!

Nebyla doba podle toho, aby zvěsti čarodějek brány byly v žert. K tomu částečně jimi postižena pravda! „Smrtí Sinela, to vím, jsem thanem z Glamisu“ — jakž nevykládati i druhá slova vážně? A Macbeth ihned hloubavě se ponořuje do věci:

Povězte, *zkad*
ty divné zvěsti máte, aneb *proč*
jste na té pustě v cestu stouply nám
s tím věštným pozdravem?

Ačkoliv pak zmizením přeludů zůstala otázka bez odpovědi, nespouští ji více s mysli. Karakteristická je na to jeho nemluvnost, upjatost a zamyšlenost. Bodrého Banqua zajímá neobyčejnost zjevení:

Dělo zde se vskutku
cos takového, o čemž hovor náš,
či snědli snad jsme zlomocný kořínek,
jenž rozum v pouta víže?

Ale Macbethovy myšlenky jsou jinde:

Vaše děti
prý budou kralovat

odpovídá. Odtud se hlodavého v nitru červa více nezhostí. Tím méně ana právě mu přinesena zpráva, že i druhá část proroctví stala se skutkem. Je thanem z Glamisu i C a w d o r u. Trhá se od společnosti a v ústraní polohlasem derou se z úst jeho slova, svědčící o hlubokém rozporu v jeho duši;

dvě pravdy jsou
již vyřknuty,

jak bude s ostatními? Tu poprvé v něm vzniká veliký úmysl, předsevzetí činu, k jehož provedení však nedostává se mu ani síly, ani odvahy. Dotknutí choulostivého předmětu jej uchvátilo. „Hle jak pohnut soudruh náš,“ praví Banquo a jen zdánlivě rozhodnut a falešně pevným hlasem obrací se Macbeth po té k nim a praví bezvýznamně;

Uvažte, co se dálo,
a v dobu příhodnou chcem o tom promluvit —

Mysl jeho je třtinou podávající se hravě sebe menšímu zavanutí dojmu, hebká plocha, jíž vnucuje každá nově přibylá představa novou tvářnost. Král ohlašuje svou návštěvu. Chce na hradě Macbethově přenocovat. Nenadálá zpráva mocně na tohoto působí, a rychle dává uzrávati vražedným zámyslům. Té chvíle je zcela rozhodnut čin vy-

konati. Král sice právě jmenoval staršího syna Malkolma následníkem trůnu, uděliv mu název prince z Cumberlandu. Macbethovým plánům nastavena tím sice zdánlivá překážka, on však je té chvíle sám s sebou hotov, té chvíle věří ve svou sílu i v přízeň osudu a hrdinně vmlouvá se do ráznosti:

Princ z Cumberlandu! — Přes ten stupeň musím
buď upadnouti, buď jej přeskočit . . .

Také už vidí stezku, jíž mu bude stoupat, a kdo by slyšel následující stranou mluvená, varovně emfatická slova, neřekl by, že jimi nahání zmužilosti — sobě:

Svůj skrejte hvězdy lesk,
by světlo nezřelo mých černých stezk . . .

Cestou do hradu černé předsevzetí však valně vybledlo, vnímavá duše přijala čerstvé dojmy, stala se roztržitou a utkvělý prve záměr tak jest zviklán, že prozíravá lady manželka vidí se nucenu přispěti ostrým slovem vrtkavému hodlání manželovu na pomoc

Budiž vesel —
bázlivá pouze mění barvu zběř . . .

Leč málo na prospěch. Jsou lidé, jichž úmysl tuhne a tvrdne, jako kůra zemská, bezděčně, zalehne-li mráz zevnějších okolností. Jen s ním nesmějí z domu a na slunce. Jihne a rozplývá se, jakmile zavane jiné povětří. Z těch je Macbeth. Šel s úmyslem, ale nedošel. Octl se o samotě. Stolník a sloužící přinášejí do vedlejší síně, kamž uveden královský host, jídla a nápoje. Pohřížil se do sebe a nyní začne se v něm odehrávati zajímavý psychologický proces všech lidí slabé povahy, že sobě sami a svému záměru namluví tolik překážek do cesty, až jej za nimi ani už nelze spozorovati. Moudré opatření přírody, jež ušetřuje společnost dvojnásobného počtu zločinců. Pravý „Honzík snílek", jenž dává se před vlastní výmluvností na útěk, a vskutku mluví zde Macbeth monolog rázu čistě Hamletovského:

Úkladnou kdyby vraždou následek
též odstraněn byl, kdyby výkonem
byl získán výsledek . . . .
— — — — — — —
V tom případu však zde již čeká soud,
krvavé naučení, jiným dané,
vrací se zpět na trýzeň vynálezce . . .

Nejsou námitky svědomí, nevzpírá se dobrá nějaká stránka, není v něm vůbec snad ani sporu mezi dobrem a zlem, nýbrž jedině spor chabé, nestatečné povahy s pobádajícím úmyslem. Macbeth je člověk špatný, neboť záměr jeho je špatný, jako je Hamletův záměr dobrý a jen nedostatek ráznosti činí oba sobě podobnými. Lady Macbethová ví co praví, řkouc: „bezprávně nechceš jednat a *přec bezprávně získat*".

Jen ze zbabělosti kloní se Macbeth ke ctnosti a přichází na myšlenky praneviňoučké:

Dvojnásob měl by být zde bezpečen (král):
jsem jeho příbuzný a poddaný;
to oboje se příčí tomu činu;
pak — jeho hostitel, jenž měl by — vrahům
zavříti dvéře, ne sám vésti nůž.
A nad to: Dunkan jest tak dobrotiv
— — — — — — — —

A výsledek vší nezastavitelné, dotíravé rhetoriky?
Pobádat záměr svůj *mně schází osten* . . .

Tu jej máme. Odhodlaný královrah, jenž měl se už tak jistě k činu, že před sebou samým pocítil hrůzu a volal ku hvězdám, by zatměly se, aby neviděly jeho zámyslů, je opět úplným neviňátkem. Schází mu osten. Manželce, vyrušující jej ze ctnostného záchvatu, namítá s jistou dávkou mravní rozhořčenosti:

Nechtějmež dál v té věci pokročit.
Onť právě teď mne poctil; všady v lidu
zlaté jsem mínění si zakoupil,
jež má být nošeno v svém novém lesku,
ne pohozeno stranou.

Ale lady Macbethová dobře zná svého rytíře a jme se zbraní břitkou šmahem potírat ty prázdné přeludy mravných důvodů, které mezi sebe a černý svůj plán narovnal, k němuž se mu nedostávalo odvahy. Několik slov a třtina se opět klátí:

prosím, mlč!
-Troufám si vše, co muži přísluší.

Démonické výmluvnosti ženy, „zbavené ženství“, je odtud hravo přesvědčiti jej, že v tom případě „přísluší muži“ podniknout vraždu. Pod dojmem její sálavé řeči mizí všecky těžkosti; co zdálo se býti překážkou a znesnadňovati podnik, vidí nesamostatná jeho mysl měniti se v pouhé hračky a se slovy „jsem odhodlán“ potácí se Macbeth k vykonání činu, jejž ovšem podniká ve stavu rozrušeném, skoro nepříčetném.

Patrno z této exposice, že je Macbeth povaha naveskrze trpná a že jest představiteli dlužno, vypraviti ji prostu všech příznaků energie. Právě že Macbeth je po všechny ty scény napolo v sebe obrácen, že všechny projevy přednáší na půl jazyka, s oním rozechvěným tónem neustálené povahy, ducha věčně v chabém neurčitu se potácejícího a že zejmena ve vyděšeném stavu po vraždě, nervósní, hrůzou pronášená slova podobají se spíše pitomému blebtání než hřímavým ohlasům vášně jaré: vymáhají scény ty orgán i výřečnost neobyčejně zvučné i vyškolené, aby v polohlase a v konvulsivních přerývkách nepozbývaly výraznosti, aby ve fysickém výkonu hercově *nepohlcen* vynikl smysl básníkova slova. Z těch příčin a pro realní pravdivost a význačnou případnost každého téměř Shakespearova slova, je úloha Macbetha i technicky tak obtížná. —

Mimo Macbetha opakovány dobou poslední „*Fédora*“ a „*Froufrou*“. Oba kusy, jakož všecky cennější výrobky nové pařížské školy, doznávají čilé sehry a obliby nejen u nás, ale všude. Raffinerie invence a nedostižná scénická praktika činí, že se kusy při trošce zevní uhlazenosti hrají téměř samy. Pochodíce látkou z moderní společnosti, poskytují ovšem vynalezavé čipernosti herecké tisícerou příležitost, vyšperkovati hru množstvím překvapujících, ze skutečného života bystře vypozorovaných drobnůstek ve mluvě, spůsobu i chování. Ty pak značí hlavní sílu pařížských herců a i se strany obecenstva věnuje se realistickému takovému pojímání pozornost nemalá. Obecně známo, jak zejmena hra Sary Bernhardtové bohatstvím podrobností, básníkem často ani netušených, jen srší.

Nedávno rozpředla se v pařížských listech celá polemika o podobnou maličkost, které bychom si u nás ani nepovšimli. Polemiku vedl nejen svět kritický, ale účastnilo se jí též obecenstvo. Hádka je pro pařížské poměry nemálo karakteristická, proto chceme o ní krátce pověděti. —

V Porte St. Martin provozována po delším čase opět Dumasova „*Dáma s kameliemi*“, také u nás známá. Mladý Armand upadl dokonale v tenata svůdné souchotinářky. Armandův otec, starý Duval, přichází, aby jej, možno-li ještě, z růžových pout hříšné světice vymluvil. Přichází ovšem roztrpčen a s pocity ku galanterii málo sklonnými, přece však ukládá sobě jisté meze. Rozpředen dialog:

— Můj syn je zhanoben a ničí se pro vás.

Margerita.

— Nepřijímám darů od Armanda.

Duval.

— Chcete říci, že je syn můj dosti špatný, aby s Vámi promrhával, co jste od jiných obdržela . . . . Přece však je pravda, že se Armand pro vás ničí — — — —

Margerita.

— Čtěte tuto listinu.

Duval.

— Prodej vašeho nábytku! . . . Byl bych se mýlil?

Tu pak upouští otec Duval od vyzývavého tónu, měkne a z dalších slov prochvívá jakási úcta. Také se hned omlouvá:

— Odpusťte, madame; neslušně jsem se u vás uvedl, neznal jsem vás, nemohl jsem předvídati, koho ve Vás poznám. Odpusťte, madame.

Režii kusu obstaral sám Dumas. Aby náhlá změna ve smýšlení starého pána nabyla na venek markantního rázu, poradil Dumas herci Lafontainovi, jenž Duvala představuje, aby celou dlouhou scénu s Margeritou hrál s kloboukem na hlavě, na znamení pohrdy a duševního rozladu pohněvaného otce. Teprve při uvedených svrchu slovech měl Duval, jakoby se byl vzpamatoval, úctyplně sáhnouti po klobouku. Dumasova rada znamená ovšem rozkaz a hra s kloboukem provedena nezůstala bez účinku, ale druhého dne strhla se bitka. „Vstoupiti do obydlí dámy

s kloboukem na hlavě!“ — „Mluviti s dámou s kloboukem na hlavě!“ Neslýcháno! Není možná! Nedovedl by galantní Pařížan ani v největším roztrpčení.

Hlavní útok vedl kritik Tempsu pan Francisque Sarcey a neustoupil od důtky, ani když se jakožto autor působivého „detailu“ přihlásil sám pan Alexandr Dumas. Docházely dopisy pro i contra. Jediný Sarcey dostal jich z obecenstva na padesát a během týdne napsána o kloboukovém solu celá malá, učená literatura. Nakonec ovšem zůstalo na způsobu, jak jej byl zaranžoval pan Dumas.

Ostatně osvěžil tento případ podobnou starší, ale neméně zajímavou divadelní historku o klobouku.

Bylo kdysi o benefici v Théâtre français. Činohra francouzská dávala nějaký kus, tuším od Sedaine-a. Výtečný „jeune premier“ Molé ze přátelství ku beneficiantce chtěl spolupůsobiti; nebylo však pro něho v kuse role i nezbývalo než přiděliti mu úlohu, jakým se na divadle říká „špatné ale důležité“.

Byla to úloha vznešeného otce, jenž neměl promluviti než dva verše. Syn proti vůli jeho pojal ženu, která se nyní ukrývala na venkově a tajemství jména svého zastírala oděvem selským. Syn dopustil se něčeho, co popudilo otce. Vznešený otec vchází na scénu; mladá paní běží mu vstříc a jme se zprvu obhajovati svého muže po způsobu selském; po té však se její řeč, pohnutím uvolněna, povznáší a ona propuká v slzy. Laskavý pán praví:

Ten hrdý hlas, ta jemná řeč . . .
vy nejste venkovankou zrozena.

Celá úloha. Molé ji přijal a milovníci divadla byli nadmíru napjati, kterak slavný herec zpodobí osobu, jež tak málo poskytovala jeho talentu.

Vešel na scénu s kloboukem na hlavě. Z počátku naslouchal vypravování mladé paní s myslí roztržitou, pak znenáhla jevil udivení, účast, a ruka instinktivně zvedala se ke klobouku. Smekl, uklonil se pohybem sotva znatelným, ale tak výmluvným, jakoby vyjadřoval nejhlubší úctu, a říkal ony dva obvyklé verše

Ten hrdý hlas, ta jemná řeč . . .
vy nejste venkovankou zrozena.

Obecenstvo zahřímalo pochvalu. Historie dodává, že starý Montel, jenž stokrát byl v téže roli vystupoval, nevzbudiv nejmenší pozornosti, a jenž byl přišel, aby spatřil úspěch slavného soudruha, melancholicky zvolal:

— Jaký předsudek! Tleskají mu, poněvadž smekl klobouk; já už po dvacet let vstupoval s kloboukem v ruce a nevšimli si mne.

Tak mohou drobnůstky nabyti na jevišti zajímavého významu.

Česká literatura.

Ze života. Básně *J. V. Sládka.* (Poetické Besedy. Redaktor Jan Neruda. Nakladatel Ed. Valečka. Číslo XIII).

Ne bez příčiny nazývala česká kritika J. V. Sládka nejsubjektivnějším z našich souvěkých básníků. Každá sbírka jeho básnických prací byla věrným obrazem jeho vlastního nitra, ať již zachmuřeného nepřízní života, ať zjasněného paprskem štěstí. Jen to, co prochvělo hladinou jeho duše, co vniklo do srdce a byť až do temných krvavých hlubin, nalezlo přímého a zrovna tak bezprostředně nelíčeného výrazu v jeho verších. Snad právě proto byl Sládek každému již prvním rázem tak upřímně sympatickým. Ze všech jeho výtvorů dýše k nám pravda — pravda v citu i v myšlence, kus života skutečného bez přetvářky a co více, zírá k nám z nich ve všem hotový muž a hotový básník. Sládek je individualita sama v sobě uzavřená, naskrze původní a naskrze česká. Hledanosti, myšlenkové vynucenosti, nepřirozeného pathosu nenajdeme v jeho básních ani stopy. Také ne onoho pozlátka, jež v dešti třpytivě lesklých obrazů a tropů snaží se ukrýti chudobu myšlenky i srdce. Sládek dává svému citu roucho co nejprostší, ale nalezne to pravé slovo i ten pravý obraz. Po vyšlapaných cestách, po formách konvencionelních se neohlíží. Verš jeho prozrazuje vždy nezávislého, samostatného umělce — může býti i tvrdým a drsným, chce-li však, také hudebně lahodným a vzácně krásným. Ale tím nevyřkli jsme všecko. Subjektivní až do nejsubtilnějších záhybů duše, dovede býti Sládek i ryze objektivním, a to až k ostré realistické kresbě. K této stránce jeho zajímavého talentu posud u nás méně bylo přihlíženo, ač sledy její nalézáme ve všech sbírkách dřívějších a neváháme říci, že právě v básních tohoto druhu vidíme tu jeho vlastní, nezakrytou eruptivní sílu. Svými genrovými obrázky — některé však z úzkého rámce tohoto vystupují i k bohatšímu rozměru rázovité básnické povídky — podal Sládek naší poesii řadu nových a celým srdcem i celou duší českých postav.

Farář z Podhoře, Starý kantor, Točič, Jan Lamač, Vlci, Anna Potocká a snad dobrá polovice celé sbírky „Na prahu ráje“ jsou jednotlivé členy tohoto zlatého řetězu. Jestliže čistou lyriku Sládkovu vyznačuje hluboký pravý cit a s ním sdružená chvějivě zářivá nálada, podobná jemnému, jako stříbrnému pelu na motýlích křídlech, jeho drobná epika honosí se opět řiznou karakteristikou, majíc dle své obsahové povahy kontury zde silnější, tam zase jsouc tahů delikátnějších. V této poslední příčině vynikají především jeho dětské motivy. V nich Sládek nalezl strunu ne sice novou, ale již v prvním okamžiku vdechl jim zcela originální ráz, nepostrádající ani pravdy, ani svěžesti.

Novým obrazem všech těchto myšlenkových směrů jest i posléze vydaná sbírka. Nadpis „Ze života“ není tu pouhým rčením. Jako básník i jako člověk vystupuje v ní Sládek celý v rysech sobě vlastních a určitých. Kniha dělí se ve tři oddíly. První, dle našeho mínění nejbohatší, zahrnuje v sobě motivy, jež podaly básníkovi domovina, lidstvo i vlastní jeho intimní svět. Patrno, že cyklus není úzce souvislý a jednolitý — avšak tím více za to nás poutá svou rozmanitostí. Básní zde mezi všemi snad nejkrásnější jest „Kantor“, obrázek to řídké noblessy

realistické pravdy. Mužným a nádherným vzletem myšlenkovým značí se energický a plný vervy „Harun-al-Rašid“, nejjemnějších záchvěvů srdce dotýká se hluboce jímavá, skutečně mistrně ciselovaná elegie „Žena.“ Duchaplná a trpká ironie charakterisuje „Vidění svatého „Kiéran-Killa“ a „Legendu,“ upřímný vlastenecký cit „Píseň lidu“ a báseň úvodní. — Oddíl druhý, nadepsaný „Pro dítky a velké děti,“ objevuje před námi svět dětský, naivní a srdečný, v nějž přimísena tu a tam vážná a případná reflexe — zřejmo, že to pro ty „velké děti.“ Vypočítávati drobné půvaby jednotlivých nemáme v úmyslu, chceme vytknouti jen ty nejdojemnější — a těmi jsou bez odporu „Křížek,“ „Bába se modlí,“ „Hvězdy“ a „Cikánské děvče,“ k nimž rozkošně naivním kouzlem druží se „Dítě se modlí“, „Vlašťovka zpívá“ a ne méně pěkná „Co mně nadělil Ježíšek“. — V cyklu posledním nabyla reflexe již úplné nadvlády, dotýkajíc se silným, úsečným slovem nejdůležitějších problémů lidstva i zase jemným křídlem písně vlastního básníkova života. Z těchto jemností prodchnuta jest jmenovitě „Vzpomínka“ a „Jaro v zimě“, z oněch na přední místo klademe stručné, ale výrazně vržené básně „Norci“ a „Bůh“. Rovněž elegie „Karlu Sladkovskému“ čtenáře bez hlubokého pohnutí nezůstaví.

Již z toho, co jsme uvedli, vysvítá, že celkový dojem básní „Ze života“ jest velice příznivý. Co do umělecké ceny druží se směle k ostatním poetickým sbírkám Sládkovým, překonávajíce je tím, že v sobě jako v harmonickém kaleidoskopu shrnují vše, co nám poesii jeho činí sympatickou a drahou.

Kniha věnována je pěknou elegií památce Vítězslava Hálka.

Fr Krapil.

Život Josefa Dobrovského. Sepsal V. Brandl. Sborníku Matice moravské ročník první. — Není mnoho mužů z těch, kteří získali si plnou měrou právo na vděčnost celého národa našeho, o kterých by rozšířeny byly náhledy tak různé, jako o Josefu Dobrovském. Uplynulo od jeho smrti sotva více než půlstoletí, a již spatřovali jsme v něm učence sice, jehož jméno jest nemalou ozdobou vědě vůbec, ale při tom muže, který pramálo přispěl k oslavě jména českého, ba který nad tím jménem zoufal nadobro. Spis Brandlův rozptýlí tyto náhledy nejisté a vyjasní, čím byl Dobrovský jak vědě, tak Slovanstvu a nám Čechům zvláště; pochybnost, kolísavost nebude míti v této příčině již místa.

Spisovatel díla tohoto, v každé příčině velezásložného pojednává jen stručně o poměrech Dobrovského rodových, o jeho mládí a studiích předběžných; bylať ta věc již dříve Palackým náležitě vyložena. Zajímavostí svou poutají nás zprávy o cestě, kterou Dobrovský přišel ke studiu staré i nové češtiny a pak i jazyků slovanských, zabrav se do této práce při zkoumání překladů biblických. Odtud pak nastiňuje nám spisovatel celý rozvoj velikého jeho ducha a dolíčuje způsobem čistě pragmatickým genesi dlouhé řady jeho děl vědeckých. Při tom všem, any za každé příležitosti názory Dobrovského důkladně se probírají, zjevuje se oku čtenářovu rys po rysu jeho individuality badatelské a spisovatelské, zároveň však také jeho povahy osobní, — neboť Brandl nikde nezapomíná pro Dobrovského učence — na Dobrovského člověka. — Dobrovský stýkal se s doby, kdy vydal, maje sotva dvacet pět let, kri-

tický rozbor evangelia sv. Marka, zvracející rázem dosavadní mínění o domnělé relikvii této, s celým světem učeným nejen ve vlasti naší, nýbrž i z končin nejdálnějších, a těm stykům, záležejícím po většině v obšírné vědecké korrespondenci, věnována jest ve spise Brandlově náležitá pozornost. Ježto byl Dobrovský naprosto pravdy milovný a nikdy nechodil oklikami, kde svědomí mu přímo jíti dopouštělo, nelze diviti se, že přicházel do častých sporů s těmi, kdož jiného cosi hlásali o věcech, které on důvodně jinak vykládal. Z těch styků a sporů čtenář seznává v knize Brandlově celou gallerii postav známých dle jména, o nichž se tuto dovídá zajímavých podrobností; zmiňme se z celé řady jen ku př. o Stachovi, Zlobickém, Kopitarovi, J. Nejedlém, Palackém. Mezi tehdejšími vzdělanci zaujímala šlechta nejenom rodem, ale skutečným vzděláním a snahami šlechetnými místo velmi čestné. Dobrovský, uveden byv do těchto kruhů jako vychovatel v domě Nostickém a doporoučeje se mimo jiné také uhlazeným, milým a bodrým chováním, byl až do svých pozdních let ve přátelském spojení s mnohými rodinami šlechtickými, jako s Nostici, Sternberky, Lobkovici a j. Odtud nabýváme hojného poučení také o nejvyšších třídách společnosti naší za prvních desítiletí tohoto věku a sváděni jsme mimoděk ku porovnáním v nejedné příčině zajímavým.

Jsa také v životopise svědomitým historikem, přihlédá spisovatel všude bedlivě k poměrům, snahám a všeobecnému rázu doby, které se stati jeho díla týkají. Tak přihlíží spis bedlivě ke zvláštním poměrům doby josefinské, při níž ale o zednářství snad více než třeba se mluví, hledí také k reakci potom nastalé, jež nejednomu záměru Dobrovského překážela, a vykládá jmenovitě okolnosti, za kterých událo se památné znovuzrození národa našeho, jehož spisovatel s patrným nadšením se dotýká. Zde také rozbírá spisovatel záhadu, smýšlel-li Dobrovský ze srdce po česku, či byl-li, jak mu někteří vlastenci vytýkali, jen „ein slavisirender Deutscher.“ Dobrovský cítil i prohlašoval se při nejedné příležitosti Čechem, ač při tom neměl víry v budoucnost národa českého. Této okolnosti Brandl neomlouvá, ale vykládá zcela věcně, jak náhled takový mohl vzniknouti nejen v Dobrovském, ale i v jiných přátelích jména českého, jakými byli ku př. hrabata Sternberkové. Sem patří také vylíčení sporu o pravost Libušina soudu, kterouž Dobrovský, jak známo, vytrvale popíral; přáli bychom si jen, aby spisovatel stanovisko své v této věci ještě jasněji byl vytkl, třeba bychom jeho smýšlení v té věci dobře znali.

Kniha Brandlova jest, jak již praveno, po všech stránkách velmi cenným dílem vědeckým, — a s touto její vlastností jest ve shodě také sloh spisovatelův. Z počátku nás sice některé zvláštnosti jeho poněkud překvapují, ale rychle se s nimi spřátelíme. Ku knize přidány jsou vybrané části z korrespondencí Dobrovského, na kterýchž vůbec větší díl objemného spisu se zakládá. Seznam jmenný jest tu také přídatkem vhodným. *F. V. Vykoukal.*

Ztracené volání. Verše *Bohdana Kaminského.* V Praze 1884. Nákladem vlastním.

Již v první knize mladého básníka hledati umělce veskrz dokonalého, zdá se nám býti odvážlivostí. Spokojíme se úplně, když z po-

daných veřejnosti prací alespoň tu a tam vytryskne svěží zdroj básnického nadšení, když v jedné, ve dvou slokách zaleskne se drahokam ryzí, nezastřené poesie. Zkrátka, když objeví se nám jako nezapřený, skutečný talent. Na něm jest, aby pak hlubšími studiemi — ne ovšem pouhých esthetických pravidel, leč studiemi života, přírody a nesmrtelných arciděl světových literatur — se vychoval v sebevědomého, k vytčenému cíli bezpečně cestu si razícího umělce. Jestliže vedle přirozené vlohy representuje se autor ještě originalními, jediné sobě vlastními znaky, z nichž možno již souditi o jeho individualitě, jestliže k tomu přistoupí též patrná snaha podati práce umělecky zaokrouhlené, vítáme jej s tím větší radostí, protože jej už nalézáme na cestě, po níž nechybně ku svému zdokonalení dospěti může. Ale také to první nám stačí.

S těmito všemi prvky teprve tvořící se, teprve počínající básnické povahy setkáváme se ve verších Bohdana Kaminského. Mnoho v nich nehotového, nevyzralého, nejasného, při čtení ruší nás nepříjemně přespřílišné opakování jednotlivých slov i motivů, nelze též smířiti se s tak častým tvořením rýmů pouhým skládáním slov (spící — skryt jsi; skanul tmy — ulét mi: hlod mi — do tmy; pohrdl? Či — mlčí: a j.), v čemž nezříme ani původnosti, ani nesnází, leč toliko pohodlnou nonchalanci — ale přec na mnohých místech chytí nás za srdce, a při uvažování dojmu z celé sbírky nemůže býti žádné pochybnosti, že Kaminský časem obohatí naši poesii pracemi v skutku dobrými. Bolestnými ztrátami zachmuřené nitro básníkovo jistě se vyjasní. Elegický tón, prochvívající všemi pracemi této sbírky, všude upřímný a někde i hluboký, přejde jistě záhy ve sloky mohutnější, čehož patrné stopy již nacházíme v básni úvodní, kterou klademe na první místo ze všech. Tam, kde chmurný a kontemplativní ráz krystaluje se v jemnou, snivou náladu, poněkud do neurčita zabíhající, hledali bychom vlastní básníkovu strunu, ač-li nabude potřebné průhlednosti a jasnoty. Dobrých nadějí pro budoucnost nám dává bez odporu hojně a v této příčině můžeme na první publikaci Kaminského hleděti s uspokojením. *Fr Kvapil.*

Povídky. Napsal Josef Večeřa. Moravské bibliotéky č. 22—26. Vydavatelstvo této knihovny pečlivě řízené vykonalo čin slušné piety k autorovi záhy zesnulému, pořídivši souborné vydání jeho povídek. Čtenářstvo, a to zvláště moravské, zajisté rádo se jimi bude obírati. Večeřa měl rozhodný talent vypravovatelský, jeho povídky podávají nám o tom zřejmé svědectví — tím více tedy želíme, že časná smrť nedala talentu jeho řádně se rozvinouti. Pro Moravu pak ztráta taková ještě jest citelnější, poněvadž tam nejsou právě četny řady těch, kteří znají tamní lid po všech jeho stránkách, a kteří tuto znalost dovedou vykořistiti k tomu, aby své krajany k četbě přivozovali a tak ke vzdělání jich přispívali. — Večeřa vybíraje ke svým povídkám látky ze života venkovského ukázal, že nejen zná život tento ven a ven, ale že dovede s lidem také cítiti a mysliti. A právě tento vřelý, opravdový, nelíčený cit autorův zamlouvá se nám nejlépe. Spisovatel líčí však také věrně, ne sice s věrností naturalistů, kterým vady a nedostatky nade všecky přednosti v oči bijí, ale s věrností nepředpojatého pozorovatele, kterému neujde žádný rys význačný, ať již patří k dobrým, ať ke stinným

stránkám osob líčených. — Hrdinové povídek Večeřových jsou rázoviti venkované, representující zdařile své krajany, aneb znázorňující snahy jinak neobvyklé, myšlenky nové. Nejzdařilejším z těchto jest kovář Nasadil v dojemné povídce „Čeští bratří“, typus, jemuž podobných v nejedné dědině bychom nalezli; ku prvému druhu přičítáme „Košaře“, v nichž sice není význačného hrdiny jednotlivého, ale za to řada postav zajímavých, účinně se doplňujících. Při obou těchto povídkách líbí se nám, že spisovatel nevložil v ně nijakých tendencí, které již ve stati třetí zřejmě probleskují. Nápadno jest, že děje vesměs končí tragicky; konec tento překvapuje nás poněkud v povídce poslední „Antůškové“. Zápas, který se tu vede mezi představitelem zásad ušlechtilých — Antošem, — a zástupcem živlu podvratného — židem Venigem, — končí sice vítězstvím dobré zásady samy, ale pádem jejího zastance, jemuž bylo již před tím jen trpěti a strádati. — Na stavbě a technice povídek nelze nespatřiti jakési nevytříbenosti, kterou si při těchto prvotinách autorových lehko vysvětlíme, jsouce jinak přesvědčeni, že by po delším cviku byl k belletrii naší přispěl nejedním dílem vzácné ceny: vždyť již těmito povídkami zůstavil si jméno čestné. *F. V. Vykoukal.*

Z naší doby. Drobné spisy Josefa L. Turnovského. Nákladem M. Knappa. — O Turnovském měli jsme již několikrát příležitost promluviti na tomto místě. Vystoupil pak v oborech zcela různých, v životopise, v memoirech osobních, v povídce, — a při všech těch pracích, ač cenou nebyly vesměs sobě rovny, neodešel z kolbiště literarního bez čestného uznání. Chválí se na jeho dílech horlivá snaha, upřímná opravdovost a nelíčená přesvědčenost, s jakouž práce své se podjímá a ji pak provádí. Lehkost stavby, prostá nehledanost stylu, spokojující se výzdobou toliko vlastní a nevypůjčující sobě odnikud blyskavých příkras, karakterisují práce jeho po stránce zevnější, kterážto právě stránka činí spisy jeho vítanými zvláště širším vrstvám čtenářstva, na které jinak zhusta bývá zapomínáno. — Význačné známky, kterých jsme se tuto dotekli, mohli bychom také při této nové, úhledně vypravené knize opětovati. Jen že při ní shledáváme také novou stránku cennou, — pokud nám totiž spisovatel na prvých dvou oddílech své knihy (Pieta, Dychánky divadelní) zachovává ve drobných črtách feuilletonových nejednou pamětihodný rys, týkající se našich osobností a poměrů literárních a uměleckých. Věci takové, jsouce vždy zajímavy, přetřásaji se vždy nějaký čas od vrstevníků, ale brzy klesají v zapomenutí; jest tudíž jen chváliti toho, kdo ze svých upomínek budoucnosti je zachová. — V oddíle třetím (Různé Listy) na které tu nejmenší váhu klademe, obsažena jest řada povídek lehčího zrna, majících svou tendencí osvětliti název celé knihy. Látky jsou k tomu cíli voleny vhodně. —

F. V. Vykoukal.

Vlasť.

Cyklus obrazů v Národním divadle v Praze od *Mikuláše Aleše.*

Napsal Karel B. Mádl.

(Pokrač.)

Jen v prvním obraze ho postrádáme, který podoben předzpěvu nebo vlastně vstupu již pojem a neskonalou cenu půdy domácí nám předvádí. „*Chodská stráž*", dva muži zralých let, v zasněženém lese při milníku zemském střeží drahou vlasť před náhlým vpádem cizích hord. Skoro ve středu plochy obrazné stojí jeden, v levici maje svižný luk, pravicí zastiňuje bystrý zrak v dáli upjatý. Druh jeho usedl vedle na balvan. Umělec vepsal mu do zvětralých rysů výraz přemýšlení, kterým zalétá ke krbu rodinnému, kde syna v hrdinu dorůstajícího a dceř v pannu vykvetlou zanechal. V této dumavé hlavě věrného strážce svaté půdy vlasti vetkán jemný přechod k „*Pověstem a osudům*". Zde vypravování dědovo o dobách minulých, kdy zbraň jeho mezi loupeživými nepřátely hody slavívala, zvěsti o obdivuhodných činech předků, kteří širokou plecí stavili nepřekročitelnou hráz vetřelcům, vkládá v mladé srdce pilně naslouchajícího hocha první pohnutky, aby otcům svým rovným se stal. Pak dospěv a sesíliv nastupuje mladý hrdina velikou svoji cestu, která rovna životu jízdou v Návu se končí. První kroky staví v soutěskách *domažlických.* Co děd a otec vyprávěl, tu na místě velikých bojů novou silou a unášejícím dojmem před duši jeho se staví. Úchvatné obrazy pohnutých a vítězných bojů vyrůstají před zrakem junáckým. Z pohřebišť vystupují duchové padlých a jako kdys v noci na polích catalonských přenášejí zápas, který před věky smrť jim přervala, v nesmírné ovzduší. A dále vede cesta, kde „*léčivá zřídla*" prostupují krajem. Hrdinný jun, svléknuv šat, hrouží křepé svoje údy v silodárné vlny. Pak v „*Rudohoří*" zastavil se v jeskyni, kde v rudém žáru výhně kovář novou zbroj mu kuje.

Až potud přípravy. Ony první popudy, jež slovo dědovo v srdci chlapcově vznítilo, sesílily a zmohutněly cestou. Domažlické obrazy povznesly jeho *ducha,* léčivá zřídla ztužila *tělo* a v Rudohoří novou, věrnou *zbraň* nalezl. Tak před zrakem naším vzrůstal chlapec v jinocha, který nyní s to jest mužnými činy vlasti prospěti.

Již v „*průsmycích severních*" řítí se s druhy svými jako bouř v řady nepřátel do země vniklých; zuřivý nastává tu boj, ale boj vítězný. Tu dostupuje hrdinné poslání jinochovo prvního vrcholu. Přehledněme řadu prošlou, vnikněme v intence umělcovy s onou láskou a opravdovostí, s jakou tento pracoval, přinesme mu vstříc náležitý srozum a přímo obdivem nás naplní ona železná, nerozborná konstrukce cyklu, onen poetický a zároveň bystře logický chod a vzrůst myšlenky, ono pevné zakloubení jednotlivých členů v úchvatnou jednotu . . .

Po boji klid. Mladý rek cestou svojí po vlastech českých zaměřil *k jizerskému poříčí,* kde na dálném obzoru silhoueta Trosek se rýsuje. Z perlorodých vod ve stínu olší vystupují ladná těla víl. Ale ani krása, ani lákavý lesk skvostu jejich nesvede jinocha s dráhy. Odolává vnadám svodných rozkoší života, kráčeje dál, kde zmužilého srdce a statné paže třeba, kde ještě vnitřní nepřátelé milovanou vlasť ohrožují. U *Trutnova* zčeřily

se vody nadlidským zápasem jinocha s nestvůrným drakem, ale opět zápasem vítězným. Již jedna hlava posečena, plamen z druhé tlamy šršící nedovede zastaviti ránu smrtelnou. V *Krkonoších* zhojí víla léčivým mokem bylin rány z posledního boje, tělo znavené mohutným napjetím sil znovu zpruženo, duch opět svěží, jarý, mysl plna vzpomínkami činů vykonaných vkládá hrdinovi v ústa uchvacující píseň o velikých pobitích, ale také rozezvučí v *Králové Dvoře* struny varyta jímavými tony lásky. Od hranic vlasti zaměřuje rek do vnitra na rozlehlé pláně polabské, kde v *Chrudimsku* bůh Veleš sám ze stád koní věrné zvíře proň vybírá. A jako ve Králové Dvoře písní svojí rozrušoval duši bojovníků a jímal srdce děvic, tak v *Táborsku* k lidu zašel, do stodol mezi sedláky, vypravuje o nebezpečích, jež vlast přestála, a za bouře nad krajem zuřící o budoucích příbojích válečných. Zde v sídle budoucích Taboritů, v příštím středu síly českého lidu venkovského, před jehož cepy kdys Evropa se chvěla, zde končí heroický úkol mladého reka. Ducha, srdce, tělo byl ztužil a duchem, srdcem a silou paže vlasti prospěl: nikoli jen pro okamžik, neboť dovedl povzbuditi současníky, a prorockým slovem vyznačil též slavnou budoucnost. Jen málo ještě zbývá; dráha jeho se chýlí a k poslední jízdě napájí koně ve vodách zlatonosné *Otavy*. Odtud pak přímo ku středu země milované, k srdci jejímu, aby na *Žalově* skončil objížďku po vlasti, skončil i činuplnou dráhu života. Nebo čemu podobá se život nežli boji a cestě!

Dvojí cíl sleduje hrdina Alešův: čin rekovný a cestu po krajích vlasti: první může v momentu významném *vrcholiti*, druhý musí dojíti *konce*. Oddíl první, který obsahuje řada od Domažlic až po Dvůr Králové, tím, že oba vyznačené momenty v jedno slučuje, jest dojista organičtější, obrazy jednotlivé těsně přiléhají k sobě, účinek jejich jest síly epické. Oddíl druhý až po Žalov jest v podstatě jen cestou ku seznání vlasti, čin zde chybí, zbývá jen popis a tím uvolňuje se poněkud tuhý svazek, který první obrazy tak vysoko staví. Než umělec sám nejlépe toto cítě přenáší aspoň v Táborsko ozvuky první části, aby tím určitějšího s ní spojení získal. Na oné dráze, jež v soutěsce domažlické počíná a těsně kol hranic země vede, až pak z Krkonoš k jihu zabočujíc Chrudimskem na Tábor jede a odtud přes Otavu jako obrovskou spirálou ku středu se blíží, karakterisoval umělec kraje české obdivuhodným množstvím jemně vycítěných detailů, vždy poeticky a malebně zároveň. Není zde obrazu, není jediné podrobnosti, které by bez hlubokého vnitřního důvodu byly nevznikly. Dějiny české vypravují o bojích domažlických a v průsmycích severních; léčivé vary karakterisují kraj severozápadní; bohatstvím kovů slyne Rudohoří; říčními perlami zdobí se víly Jizery; pověsti zvěstují o boji Trutově s lítou saní v místech, kde rek Alešův podobnou nestvůru potírá; stráně krkonošské voní léčivými bylinami; na místě, kde hrdina písně svoje pěje, nalezen rukopis kralodvorský, a pětilistá růže na štítu bojovníkově připomíná domnělého původce Záviše Vítkovice; polabské pláně živí stáda ořů: cepy sedláků táborských a bouř v dáli uvádí neodolatelně na mysl bouře husitské: na břehu Otavy rýžuje víla zlato a hoch v dudy hude; ku bráně velikého pohřebiště na Levém Hradci ukazuje jinochu sudice, přinášejíc již popelnici pro zbytky hrdinného těla . . .

Tak ve velikém celku monumentálními rysy řeší umělec svůj úkol a ozdobuje výtvar obrazotvornosti bohatstvím případných podrobností. Tu nemůže býti pochyby ni na okamžik, že stojíme před dílem, jehož vnitřní myšlenková hodnota daleko předstihuje ve smělém vzletu přemnohý výtvor moderního umění.

M. Aleš jest umělec, který u českého obecenstva nejméně jest oblíben. Mnoho k tomu přispívá Alešova umělecká povaha sama, která bez ohledu na okolí, nevšímajíc si mody a netoužíc po obdivu množství, jen vlastní vnuknutí a přesvědčení sleduje. Zdá se nejednou, že právě veliká obsažnost a myšlenková hloubka vynikajících prací Alešových nenalezá ani náležitého srozumu ani ocenění. Obecenstvo české — jednou musí to býti vysloveno — hledá dosud v díle uměleckém v podstatě toliko zábavu, celkem jen povrchně nazírajíc na výtvory umění úplně uspokojí se příjemnou formou, pěkná barva, sličný obličej postačí mu skoro úplně, poněvadž hloub vnikati si dosud nenavyklo. Nepodceňujeme nikterak ladnost formy, přesnost kresby, správnost modelace, sílu barvy, krásu koloritu, naopak víme, že bez těchto vlastností díla naprosto mistrného není. Ale třeba jen nahlednouti v listy dějin umění výtvarných, abychom seznali vysokou cenu, jaká ve velikosti, původnosti a hloubce myšlenky spočívá. Ta tvoří pravý *základ,* vlastní jádro, k jehož uměleckému vyjádření kresba a barva *slouží.* Nesčetnými doklady ustálila se pravda, že jen onen výtvor umění má zabezpečený život historický, který duševním obsahem vyniká, že naopak veškerá díla, která kdysi jen svým skvělým zevnějškem dovedla uchvátiti současníky, jestli však postrádala vnitřní hloubky a podstaty, propadla zaslouženému zapomenutí. Z těchto důvodů stavíme Alešův cyklus tak vysoko, považujíce jej za výron velikého ducha, za zjev v novém umění českém všechno předešlé daleko předstihující.

Podivno, kterak u M. Aleše pravidlem klade se veškerý důraz výhradně na zevnějšek, na formu; proti té se brojí, nedostatečnost její jest předmětem stálých výtek, při nichž fantasie a hloubka myšlenková zůstává nepovšimnuta. Aleš sám do jisté míry nese toho vinu, uveřejňuje práce sběžné, více naznačené, než propracované, které měly by povždy zůstati v jeho mapách uloženy. A právě kresby takové nejširším kruhům české společnosti přijdou do ruky, dle nich pak posuzují umění Alešovo, tedy na základě nedostatečném, ne-li dokonce nepravém. Denní tyto náčrty a kresby nejsou nikdy s to úplný obraz umělce podati; soud musí vždy od oněch děl vycházeti, kde umělec veškeré síly svoje soustřediti se snažil. Proto úsudek o umění Alešově, který bližším rozborem „*Vlasti*“ se ustálí, dochází k názorům zcela jiným, nežli jaké o této individualitě umělecké u nás jsou běžné.

Vzniká tedy otázka, zda-li umělec myšlenku svoji způsobem její velikosti sourodým také vyjádřiti dovedl, zda-li útvar zevní vnitřnímu obsahu důstojně odpovídá, zda-li vyjádření toto i zákonům výtvarným plně vyhovuje? (Dokončení.)

KVĚTY.

LISTY
PRO ZÁBAVU A POUČENÍ S ČASOVÝMI ROZHLEDY.

Redaktoři

SVATOPLUK ČECH. DR. SERVÁC HELLER.

Vydavatel a nakladatel

VLADIMÍR ČECH.

ROČNÍK VI.

SEŠIT KVĚTNOVÝ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8 tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásylkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: »Květy« v Praze Vinohrady, Havlíčkova ulice, čís. 235.

V PRAZE.

Tiskem dra. Edv. Grégra.

1884.

Illustrace k národní písni. Kreslil J. Prousek. Ryl J. Patočka.

Psohlavci.

Historický obraz od Al. Jiráska.

(Pokračování.)

Lamminger požádal hostů svých do vedlejší komnaty, zlobě se i na správce i na toho „cháma selského,“ kterého se však plukovník žertuje zastal, že má dobrou vojenskou krev a že kdyby ten velikán byl jenom o něco mladší, že by si ho vzal najisto s sebou ke pluku, v němž by se mu žádný nevyrovnal. — — Asi za půl hodiny po té vyjížděli oba hrabata se svým průvodem kyrysnickým ze zámku trhanovského a mířili zpět k Oujezdu.

Pozdě pak odpoledne vycházeli z nádvoří zámeckého až do té chvíle věznění staří Chodové oujezdští. Poslední z brány vykročili starý Přibek, opíraje se o mohutnou čekanu svou, a vedle něho syn jeho Matěj, nesa na ramenou žerď z chodského někdy praporu. Nechali mu ji pro smích. Trhanovský správce chtěl mu ji sice na kanceláři vzíti, ale koutský jeho kollega Koš, zasmáv se, pravil: „Nech mu ten skolek pro památku, ať mají aspoň něco ze své panské slávy!“

Teď, když vycházel, ještě se panská čeládka na nádvoří tomu jeho praporu smála. On však ani brvou nepohnul a hleděl do země, ne ze studu, ale z opatrnosti, aby snad, kdyby se ohlédl, ještě více se nepopudil a nerozehnal tu panskou chasu a neztrestal pro její potupný smích.

Rychtář Syka jda vedle Koziny, několikráte na něj pohledl, jako by čekal, že něco promluví. Ale mladý hospodář jakoby těm tázavým pohledům nerozuměl, mlčel. Byl to smutný návrat. Ani slova nepromluvili, jen jednou se ozval starý Váchal:

„Te*) hamen, te hamen!“

IX.

Hosté trhanovského pána, pana hejtmana krajského, dostali se za nedlouho do Újezda, odkudž pak, nezdrževše se, dále jeli s větším ještě průvodem, s veškerými kyrysníky, kteří byli včera chodskou ves obsadili. Nyní, kdy majestaty byly v rukou hejtmanových, a všecken lid patrně zastrašen, nebylo jich tu více nutno.

Vesničané si také z hluboka oddechli, když hořcí ti hosté zrakům jejich zanikli; oddechli, ale neradovali se, vzpomínajíce na své, kteří byli v trhanovském zámku věznění, nejvíce však na uloupený poklad, jedinou a poslední naději v těžkém, robotném živobytí.

*) To je.

Ve Přibkově statku bylo smutné ticho, jako po veškeré vesnici. V jizbě seděl pocínovský Pajdar, čekaje na bratrancovu dceru, Manku. Zůstal tu s ní, aby nebyla mezi tím lidem vojanským sama, poslav napřed domů mladého Šerlovského vyřídit, proč se na Újezdě omeškal a že přijde hned domů, jak se tu jen trochu uvolní. Statný chlapec šel, ale raději by tu byl zůstal, nebo vzal Manku s sebou k nim, kdyby možná bylo a chtěla. Cestou pořád jen na své milé děvče myslil a ve své starosti o ně těšil se jedině tím, že je starý Pajdar s ní a ten že nedopustí, aby jí bylo nějak ukřivděno.

Staral se o ni více nežli ona o sebe. Aby šla s ním, ku příbuzným do Pocínovic, o tom ani slyšeti nechtěla, že se vojáků nebojí, zvláště když tu s ní je strejka, a jak že by také mohla odejíti, když neví, jak je a jak bude s tátou i dědem? Ty teď jenom měla na mysli, přeptávajíc se na ně kde mohla. Nyní vstoupila do světnice a strýce Pajdara vyrušila z jeho myšlenek, novinu přinášejíc. Chvatně, všecka nějak vzrušena, jala se vypravovati, že jde od Kozinů, že právě teď se vrátila stará Kozinová z Trhanova, kdež byla dnes už podruhé, ráno hned a teď odpoledne, obcházejíc zámek, aby vyzvěděla, co se stalo se synem i se všemi ostatními. Z té druhé cesty přinesla si konečně zprávu, ale ne veselou, a tu také teď Manka strýcovi oznamovala: jak zle tam páni se všemi nakládali, zvláště pak s otcem jejím a Kozinou. Hlas se až chvěl statnému děvčeti a nozdry táhlého nosu se šířily, ana teď povídala, že tátu, Kozinu a dudáka Jiskru holí zrovna dost bili. Starý Pajdar vstal prudce od lípového špalku, u něhož na hrubé židli seděl. Tak se ho ta zpráva dotekla. Však také na Chodsku dosud neslýcháno, aby takové zachovalé muže bili jako tuláky a zloděje!

„Uj, kyjany na nás! Divná jsom prošil práčata — hale tuto! — Nynčko to bude inakší — Oho páni!“

Ani ještě o věznech, zvláště o dědovi a otci hovořili, slyš, vrátka venku vrzla, a šerem ponenáhlu se ukládajícím mihly se venku dva stíny. Dvéře se otevřely, a ti, o nichž hovořeno, vešli; napřed starý Přibek, unaven, nahrben, s vlasy od větru pocuchanými a od sněhu navlhlými. Pozdravil a jak Manka k němu přiskočila a za ruku ho vzala, vyjasnila se kmetova tvář. Syn jeho Matěj vešed se žerdí, ani nepromluvil a mlčky přijal pravici, již mu Pajdar podal. Pak postaviv dřevo někdy chodského praporu do kouta, zkrátka dceři poručil, aby dědovi uvařila polévku, a již jakoby unaven, usedl na židli a opřev loket o špalek, položil hlavu do dlaně.

Manka chystala se, že zatopí, zrak její však tkvěl více na otci, nežli na dříví a ohni. Pajdar postaviv se proti bratranci, přerušil konečně smutné ticho.

„Zle jste se míli. Je prauda, že vás kyjany —“

„Ešče ty!“ osopil se na něj Přibek a vztýčil zprudka hlavu. „Hani mi nemluv! Uj, mám tuté hanby zrouna dost. Fráčkové! Hukradnú nám všecko, kterak zloději —“ tu Přibek vstal — „ha ešče nás mlátí. Uj panenko Marja! tuto jim nezapomenu! Přisahám pánu bohu, hať zčernám jako huhel!“

Jak Manka držela hořící louče v ruce, padla zář jejich na Matěje Přibka, jenž tak mluvě, stál tu v bílé šerce své, vztyčen, a zdánlivě

ještě větší, s rukou do výše vztaženou, bled, maje lesknoucí se oči podlity krví. —

Starý Přibek sedě na pelesti své postele, maje zvadlé, žilovaté ruce sepjaty, hleděl na svého syna a polonahlas si opakoval:

„Ta hvězda — ta hvězda!“ — —

Když prve strýc Pajdar s Mankou ještě sami byli, seděla stará Kozinová také sama ve své světničce na výměnku a modlila se. Té chvilky samoty a modlitby bylo jí již třeba. Včera, když jí poklad listin vybrali a syna odvedli, nezamhouřila oka po celou noc. Dlouho zůstala u své snachy, dokud vyděšené děti neusnuly, i ještě potom, a sotva že se den rozbřeskl, již vzavši kožich na se, chvátala do Trhanova. Zachmuřené zraky její tkvěly upřeně na bílých zdech panského zámku, jejž obcházela, kdyby snad někde zahlédla svého Jana, neb aspoň zvěděla, co se s ním a s ostatními děje. Vrátila se málo pořídivši. Snacha čekala na ni, jsouc jako na trní. Byla by sama také tam do zámku letěla, ale pro děti a pro vojáky nemohla.

Divné se teď věci dály! Stará výměnice, jindy ku své snaše dosti přísná, ode včírka jednala s ní jako s vlastní dcerou. Děti opatrovala, pomáhala jí a když pak odpoledne podruhé ze zámku se vrátila, šetřila Hančí tak, že jí ani plnou pravdu nepověděla.

Teď, když vojsko odtáhlo, zašla si do své světničky, a modlila se — za syna. Kolem bylo ticho, jen vítr soumrakem kvapně se blížícím smutně si pohvizdoval. Pak ozval se venku starý Vlk. Jeho prudký štěkot vyrušil stařenu z modlení. Za okamžik naslouchala, že však pes umlkl, nachýlila hlavu a jala se pološeptem dále říkati svou modlitbu. Dlouho jí neříkala, nebo za chvilku ozvaly se venku drobné, chvatné kroky, a již vrazil malý Pavlík do světnice a sotva dechu popadaje hlásil, že táta přišel. Než selka ku dveřím došla, hle tu on sám, nesa malou Hanálku v náručí, a za nimi Hančí všecka rozradostněna.

Stará Kozinová jak na synovu obvázanou hlavu, na jeho ubledlou tvář pohledla, nemohla ani promluviti, v ten okamžik zalily se jí oči slzami. Syn to dobře viděl a pohnut jsa, přijal matčinu ruku, jíž mu podala na uvítanou, a jistě také, jak sama cítila a mínila, na odprošenou.

Všecka rodina zasedla kolem bábina stolu; všichni se radovali z příchodu milého hospodáře, od něhož děti se ani nehnuly. Hančí vyptávala se, jak mu bylo na zámku, jak tam s nimi jednali. Na to však Kozina jen zkrátka odpověděl, zamluviv to kyrysníky, tázaje se, jak na statku i ve vsi hospodařili. Matka jeho málo hovořila. Jí tanula teď jediná jen na rtech otázka; než nevyslovila ji, pozorujíc, že syn se podobnému hovoru vyhýbá.

Nežli se nadáli, dostalo se jim hosta. Strýc draženovský, starý Krištof Hrubý, k nim zavítal. Již včera, jak Kozinu a též ostatní na trhanovský zámek odvedli, poslala stará Kozinová ku bratru svému oznámit, co se stalo. Že teprve nyní přišel, omluvil tím, že nebyl doma, ale v Brodu za jakýmsi řízením. A tu pojav ruku mladého hospodáře, srdečně ji potřásl a pravil:

„Hně jsom slyšil, milý chlapče!“

Jak po té plášť a širák odloživ ke stolu usedl, mladá hospodyně odešla, aby uchystala večeři muži svému a hosti.

„Huž tedy víš, Krisl —“ začala stará Kozinová, zatáčejíc tak hovor k otázce, kterou by byla ráda pronesla.

„Jau — slyšil jsom, že náše majestaty spálili,“ odvětil s povzdechem, „hale ne náše právo,“ dodal Chod. Stará Chodka to slyšíc trhla sebou. Teď tedy věděla. V tom ozvaly se kroky na síni, a již vstoupil do světnice rychtář Syka, „prokurator“.

„Selka, nynčko huž můžu před tutím mluvit,“ pravil ještě ve dveřích a ukázal na mladého Kozinu. „Tuten tě je inakší prokurator,“ dodal. „Hale proč k vám jdu! Víš-li selka, že hyn na kanceláři nemíli v truhlici všechny majestaty. Dobře jsom počítal — hak pak správčí, ta vtiperná hlava, kterak by nic, se ptáli, jsú-li všechny — nu, náše máma mne teky hlúpú kaší nekrmily — hned mi přišlo, že hyn nejsú všechny.“

„Nebýt? Ha kterak by buly!“ odvětila živě stará selka, a vstavši sňala šátek křížem přes ňadra uvázaný a rozbalivši jej, vyňala z něho pergamen i s pečetí, a za ním druhý.

„Jsú tuty dva nejlepší, jak si, Syko, prál, že by jich bulo dost před súd, že naše právo je v nich všecko.“

Stařena stála za stolem, držíc ve pozdvižené pravici starý majestát s visutou, velkou pečetí. Zraky její leskly se a hleděly s jednoho muže na druhého. Ti v ten okamžik, jak listiny ukázala, překvapením rychle povstali, všichni: mladý Kozina, rozvážnější Syka i bělovlasý rychtář draženovský. Syka pak hned po pergamenech sáhl, jakoby se chtěl přesvědčiti, jsou-li to ty pravé, opravdivé.

„Jsú, jsú tuto ty náše!“ pravila selka s úsměvem a pověděla teď, jak jí syn na rychtě dobře a v čas řekl, že páni si jdou pro majestaty a že se ptal, jsou-li dobře ukryty. Tu že jí hned napadlo, aby ty nejdůležitější pro jistotu jinam schovala, že když syna chytili, že budou bez toho také u nich prohledávat, a tak že ještě v čas tyto zde z truhlice vybrala a za ňadry schovala i s pečetí starou. Za řeči ji také ze stolu vyňala. —

„Nu, tuty nám huž páni nevezmú!“ dodala rozhodně a pohledla na listiny na stole před ní ležící.

„Nevezmú!“ opakoval její syn. „Nevezmú ha tuty spálené nám Lomikar ešče vrátí! Muší!“ Oči mu zahořely a v ubledlém líci růměnec mu proskočil. Starý strýc draženovský pokývl bělovlasou hlavou, Syka pak podal smělému druhovi těžkou svou pravici.

V tu chvíli otáčela se Hančí hbitě kolem ohniště jídlo chystajíc. Bylo jí volněji a veseleji, že muž se jí vrátil i proto také, že vícekráte už nebude s pány nic míti. Staré listiny páni odnesli — jsou ty tam. — Hančí jich příliš neželela. Co sporu, zármutku a protivenství už pro ně bylo, a vždycky nadarmo!

Jan konečně je přece oželí, a pak bude zase svatý pokoj, bude zas jejich, její a dětí! —

X.

Od oné studené noci, kterou strávili oujezdští Chodové na zámku trhanovském v šatlavě, mrazy nepolevovaly. Zima se hlásila do opravdy. Vítr na dole ještě sfukoval poprašek sněhový, na výšinách však bělostný

ten povlak se již ani nehnul. Temena Čerchova, Haltravy, Škarmaňce i všech ostatních hor, vyšších, nižších, tu nad samým krajem chodským i dále v mohutném pozadí šumavském, vzala na se bělostné čepce; od nich pak splývaly po lesnatých svazích a stráních sněhové závoje, kterými prorážělo tmavé modro hlubokých, zamlklých hvozdů.

Tak ticho a zamklo bylo také po všem chodském kraji.

Zdálo se, jakoby byl zastrašen tím, co se nedávno stalo v Újezdě i na zámku trhanovském. Nikde ani známky bouřlivé nevole nebo smělého odporu, zrovna jakoby těm nepodajným Chodovákům byla zašla také všecka smělost a odvaha s jejich spálenými majestáty.

Než v posupném tichu tom nebyla tupá resignace, ani málomyslnost. Bouře v něm klíčila.

Jako větrem rozneslo se po všem šírém okolí od Postřekova až do vzdálenějších Pocínovic o tom, jak naloženo v Újezdě i v Trhanově s rychtářem Sykou, Přibkem, mladým Kozinou i s ostatními hospodáři starými, jak Lamminger uloupil truhlici věcí chodských. Pravda, tu tam se mnohá hlava ve trudném zamyšlení nad tou novinou pochýlila, tu tam ozval se hluboký povzdech, že teď už po všem — ale ještě více kleteb posýláno k novému zámku v Trhanově a na jeho pána, a v živých teď hovorech o tom násilí panském zanikl jednotlivý povzdech a stesk, když všude po dvorcích i samotách chodských prudko se ozývala slova vzkypěvšího hněvu a touhy po pomstě.

Než také chvála a živé uznání zaznívalo v těch řečích, a to všem Oujezdským, kteří tak statečně bránili starý ten štít zděděného po otcích práva. Nejvíce však o mladém Kozinovi mluvili, divíce se jeho smělosti, jak si to troufal na samého Lammingera, krajského hejtmana, u přítomnosti těch oficírů a vojska, jež stálo ve světnici a kolem rychty s obnaženými palaši! — Nejprve přiběhli známí z Dražinova, Postřekova a Chodova na Újezd, aby se na vše přeptali, aby promluvili s těmi, kteří za ně za všecky zkoušeli. Pak i ze vzdálenějších vsí chodských přicházeli sedláci, a samí staří, zkušení a vážení. Buď hned u Kozinů se zastavili nebo přišli s rychtářem Sykou k nim a tiskli pravici mladému hospodáři. Poseděli, pohovořili a pak skoro každý z nich odcházeje ptal se:

„Ha kerak dál?“

„Nu, níčkon je dobře mlčít, hale proto jsme ešče nedomluvili. Dyk huslyšíš,“ odpovídal Kozina.

Žádnému však neřekl, ani se nezmínil, že všecky majestáty nejsou zničeny, že ještě mají dva dobré a právě ty nejhlavnější, jak Syka řekl. Učinil tak především na radu rychtářovu. Zůstalo to na ten čas jejich tajemstvím, jejich, draženovského strýce a staré matky. —

Hanči se teď až divila, jak je s jejím mužem. Myslilať, že po tom, co ho stihlo, bude ještě více zamyšlen a že tak hned nezapomene. A hle! byl klidnějším, hovornějším nežli kdy před tím. Ovšem tak veselého jako býval za svobodna, když za ní chodil, tak už ho nikdy teď nespatřila. Stín nějaké tajné starosti a tajných myšlenek z líce mu nezmizel. Také jí bylo divno, že často teď na „vejmluvu“ k matce zacházel a stalo se jí již několikráte, když náhodou za ním přišla, že

on nebo stará tchýně zavedli hned, patrně před ní, novou řeč. Zamlouvali něco. Však co? O čem asi hovořili?

O ní to zajisté nebylo, neboť od té doby, co je překvapilo to vojsko, tchýně chovala se k ní mnohem upřímněji a laskavěji nežli kdy před tím, a Jan se také nezměnil. Než měla přece starost. A tu jednou pod večer, když majíc na klíně Hanálku, seděla vedle Jana, jenž na kolenou choval Pavlíka, v tu chvíli hovorný a spokojen, jakoby na všecko zapomněl, domluvila mu za té pěkné chvilky, tázajíc se, má-li snad nějakou tajnou starost. V těch několika jejích slovích ozvalo se všecko její upřímné, oddané srdce, plné o něj starosti a bázně.

„Co bys míla takové myšlinky? Co bych míl divního s mámú? Víš, te stará Chodovačka, ha já teký nemůžu jen tak zapomít. Řečíme něhdy, kerak bulo za starých čás. Nic se ty, Hančí, nestarej, ty ha děti jste mi nejmilejší.“

Mluvil pravdu a proto také zněla poslední slova jeho tak srdečně a přesvědčivě. Hančí v ten okamžik z plna se upokojila, zvláště když Jan, jak vedle ní seděl, ovinul za těch slov pravici kolem jejího hrdla a hlavu jí na svá prsa přivinul. Tam také tím pohybem přiklonily se hlavička Pavlova i zlatokadeřavá Hanálčina. — —

Ticho a zamlklo bylo po všem chodském kraji.

Za to trhanovský zámek oživl. Svobodný pán z Albenreuthu zabýval se sice nejraději hospodářskými registry a účty, jež neunavně přehlížel a zkoumal až do halíře a stébla. Také přečasto dojížděl do svých dvorů dohlédnout na správce a popohnat čeládku, jež nikdy dost mu nepracovala; tak mínil, nedbaje úpěnlivých stesků robotných dělníků svých, kteří ho pro bůh prosili, aby břemen jejich umálil.

Teď častěji opouštěl svou kancelář, aby hosty uvítal, kteří na jeho pozvání přijížděli. Byli většinou ze šlechty v sousedství usedlé. S nimi pak vyjížděl do rozlehlých lesů svých na lov. Posledně přibylo také několik šlechticů důstojníků z posádky plzeňské, mezi nimi hrabata Stampach a z Vrtby.

Ještě nikdy nehostil trhanovský zámek tolik hostí, jako tenkráte, ještě nikdy nevyjížděla z jeho nádvoří tak četná družina lovecká.

V její čele sám hostitel, Lamminger, tváře vyjasněné, jaké poslední dobou býval na pořád. Všimli si toho všichni, kdož ho znali, nejvíce ovšem sami zámečtí, divíce se tomu a netušíce, jaký kámen spadl s prsou jejich přísnému, nepřístupnému pánu. Všimli si toho také ti tam mužové chodští v kožiších a v huňatých čepicích, kteří vedli smečky panských psů nebo kráčeli v před s obušky v ruce, aby vyháněli a nadháněli zvěř v lesích, kdež někdy otcové jejich sami volně a svobodně honívali jako teď ti páni. Chodové si dobře všimli pánovy tváře a dobře jí rozuměli. Proto on, že jim majestáty zničil, odvážil se také vyžadovati na nich nového břemene. Však by jindy si netroufali ze zámku vzkázati do Chodova a Klenče, aby přišli pánům nadhánět. A zároveň jim pohrozili. Chodovští a Klenečtí šli. Jakéž v tu chvíli porady? — S jakou však šli a jak teď hleděli s výšiny pod lesem na panské lovce na koních za nimi zvolna do kopce jedoucí! — Nejprve to tedy stihlo Kleneč a Chodovo!

Po veškerém Chodsku o tom s účastenstvím a s hněvem mluvili.
„Huž tuto začíná.“
„Ha bude ešče hůř.“
„Dnes Klenečtí, zítra my —“

Tak všude mluvili, vzpomínajíce volné honby svých předků, kteří ze všech lovů svých odváděli Domažlickým k vánočním hodům toliko několik zajíčků, jako Chodovští dva, z Postřekova, Klenče, Oujezda, Dražinova, Pocínovic, Stráže, Kýčova také po dvou a ze Lhoty a Medákova po jednom!

O tom také živě rozmlouváno u Přibků o přástkách tam odbývaných. V prostorné světnici pěkně vytopené bylo dnes živo i také veseleji, poněvadž zmizel odtud stín, zamlklý Matěj Přibek, málomluvný, jehož tvář nyní byla skoro neustále zachmuřena. Odešel hned z večera, jakoby se vyhýbal společnosti, jež se tu měla sejíti, nebo snad jakoby cítil, že by se mezi ně dobře nehodil.

Starý jeho otec však usedl mezi mladou chasu, chlapce a děvčata, len předoucí, k nimž také přidružila se mladá žena, Dorla Jiskry Řehůřka, dudáka. Sám ji k tomu měl, aby sem zašla, a slíbil, že za chvílí za ní tam také přijde, a že pak půjdou spolu domů. Ráda poslechla, neboť z té jejich samoty u lesa málo přišla na lidi, po nichž se jí často zastesklo, zvláště nyní tou dobou, kdy zimní večery neměly konce. Než přástky dnešní nebyly co jindy bývaly. I tu, kdež veselé zpěvy, žert a smích zvučívaly, bylo znáti vážný ten čas. Sama ta chasa mladá, mysli lehké a nehloubající, neveselila se způsobem obvyklým, dotýkajíc se v hovoru svém posledních událostí. Nebylo vůbec divu a zvláště tu, u Matěje Přibka!

Na chvilku však přece na přítomnost zapomněli. To bylo, když jednajíce o posledním, velikém lovu panském, vzpomněli také na časy minulé, kdy starý Přibek zavedl je v minulost, do ohromných lesů, tenkráte jejich, plných rozmanité zvěře, a vypravoval, že ještě za jeho mladých let bylo medvědů mnohem více nežli nyní, a vlky že se každá houština jen hemžila.

„Každú noc jsme míli v zimě, dyž buly houpady, hu stavení pěknú moziku. Vlci vyli haž strach, ha každé ráno buly olitín*) vlčí jámy plny tuté zvěře. Kožich vlčí bul zrouna dost lacný. Ha hdo šel do města nebo do lesa, mušil se na ňákýho vlčka huchystat. Já sám jsom nejednoho zabjíl. Šak by tuta čakana mohla povídat —“

Zraky všech chlapců i také děvčat obrátily se do kouta, kam starý Přibek rukou i pohledem ukázal. Jeden pak z mladíků vzal čakanu a prohlížel si ji. Byla nad obyčej vysoká i silná, ze dřeva dubového, zhotovená patrně pro ruku značně silnou a pádnou, jakou jen Přibkové mívali. Pod lesklou sekerkou bylo bradlo žlutě kováno a v lesklém tom kování svítilo se několik červených a modrých kaménků padělaných, jež zasazeny byly ve stříbrné obroučky. Chlapcům se ta zbraň pro to kování velice líbila. Potěžkávali ji, zkoušeli.

„Tuta je hasi zrouna dost stara —“ jeden z nich prohodil.

*) Všechny, všechny všudy, zcela.

„Jau, starší než ty ha já. Huž můj dědek ji nosívali. Šak mu jediná zbula z tuté vojny, dyž císařské vojsko Houvězdo vypálilo ha všecko vzelo. Tuta, hdyby, chlapče, humíla mluvít! Co vlčků zabjíla! Ha teky jistě nejednu hlavu člověčí roztřepila. Dědek sám jednoho císařského lejthara tú čekanú láñi haž olitín zdech, protože nebožku bábu hudloval.*)“

Synkové ještě s větším účastenstvím hleděli na mohutnou zbraň, a také děvčata povstávala, nebo hrdla napínala, aby si ji prohlédla, a jedna z nich, černooká, dlouhých vrkočů zvolala na slova starcova: „Uj, haž mi mráz po řibetě šupí!“

„Ha co míli za tuto dědek, sedláku?“ ptal se jeden z chlapců.

„Mít? Co by míli! Mušili se vysekat patoma — do lesů. Sypalit se za ním kerak včaly. To buli chlap! Pytel hrachu nesli bůh ví kam, kerak chmýří. Vy, chlapci, si myslíte vo sobě čerta kus. Hale tenkrát buli přece inakší chlapi ha míli jinú kreu. Tuto byste neuďáli kerak náš dědek. Ten se nihdá nevyhnuli, dyž v lese potkali nedvěda. Rvali se s ním kerak s chlapcem. Jednú vám vybráli náš dědek nedvědí hnízdo ha nesli tuta nedvědí kudlata**) dym. Huž buli hu stoky***), tu slyší kerak za ním něco řve. Bula to nedvědice! Bežíla za ním, šklebjila zuby, řvala pro tuty mladé. Náš dědek hutíkali co mohli. Mušili, dyž tuto zvíře běžílo kerak vítr, blíž ha blíž, haž k samičky vsi — ha ešče do vsi. Hale tu přiběhli lidi ha tu nedvědici humlátili.“

„Ha co ďáli dědek s tutěmi kudlaty?“

„Nu, voni ho pokúsali haž buli krví voblití. Donesli je pak do města na chodovský zámek panu pulkrabí královskýmu, ha ten prý je poslali zasejc nějakýmu panoji hin do Prahy.“

„Hdyby takový nedvěd sežral Lomikara, haž bude zasejc na honu,“ ozval se jeden z mladíků.

„Šak by tuten znamenaný Jidáš spíš pár Chodováků nastřčil. Níčkon budeme na všechno —“

„Sss — ticho — slyšíte? Zvonce!“ ozvala se Manka. Všichni na chvilku umlkli, naslouchajíce.

Nic neslyšeli. Manka však jistila, že se nemýlila.

„Komu by se chtílo — dnes v tutej psotě!“

A přece zas umlknuvše sluch napjali. Než neozvalo se nic, jen kvil větru, jenž šlehal proudy sypkého sněhu do oken.

XI.

Tou dobou dudák Řehůřek, Jiskra, meškal doma, na samotě, sám se svým slepým tátou. Staroch seděl na peci, syn pak přecházel nějak netrpělivě světnicí. Přes tu chvíli opravil planoucí louč v černém, dřevěném svícnu, ač toho nebylo po každé třeba. Bylo také na tom, jak úhel utíral a louč postrkoval, viděti, že myslí na něco jiného. Sotva že plamen spravil, zas už přecházel, pak opět postavil se k oknu, hledě ven do tmy, kdež padal sníh a vítr hučel nesa hluboké povzdechy nedalekého lesa.

*) Trápil, mučil. **) Štěňata. ***) Potok.

Pojednou sebou starý na peci trhl a pravil:

„Něhdo huž vně —“

Také Jiskra uslyšel zabušení na dvéře. Ihned od okna odstoupiv, vyšel ven. Na síni se optal, kdo to.

„Já, z Medákova — Němec.“

Do světnice pak vstoupil Chod nevelké postavy, dost ještě mladý, čiperných, šelmovských očí, jenž hned vesele začal:

„Ty sám, dudáku?“

„Sám, lychtáři, žena se mi túlá —“

„Za tebe? —“

„Nu, hať zví, kerak to je. Šak mi bez toho pro tuto domlúvá,“ dodal čtverácky se usmívaje.

„Tak humí vízdat!“ žertem rychtář prohodil.

„Vízdat? Humí. Hale moje máma říkávaly, že prý múdrý skákat nemusí, dyž žena vízdá.“

„Haha — tak máš tulik moziky! Proč jsi se ženil?“

„Voni to naši huďáli.“

Sedlák se dal na novo do smíchu a ptal se:

„Hdo?“

„Náš táta,“ dudák vesele odvětil.

„Uj chlapče!“ ozval se s pece slepý otec. „Zasejc rozpúštiš špačky?“

„Nu co škodí“ — mínil rychtář.

„Ha proč bychom se nezasmíli. Smích je nejlepší koření,“ dodal dudáček. „Šak se tranovský Lomikar teky smíje. Tak lacno nás kúpil, hanba plít!“

„Ha vostatek hukrád,“ doložil rychtář.

Sotva že slova ta dořekl, už opět někdo na dveře zabušil. A zase dudák se na síni opatrně ptal, kdo to.

„Psůtka,“ ozval se jasný hlas, a hned po něm jako medvědí zabručení:

„Brychta.“

„Uj Postřekovští! Vítám vás, pokročte dál,“ zval dudák, dveře otevřev a vedl své hosty do světnice. Napřed vešel Psůtka, jenž onehdy byl u Přibků s Pajdarem pocinovským a mladým Šerlovským, když tam přitrhli kyrysníci a Matěje Přibka i jeho starého otce odvedli. Společník Psůtkův byl postřekovský rychtář Brychta, muž vysoký, samá kosť a sval; černé husté a ježaté obočí klenulo se mu pod nízkým čelem a pod tím jiskřily se černé, těkavé oči. Osmahlá tvář byla výrazu smělého, ano urputného, a široká červená jizva přes čelo ho nemírnila. Však také Jakuba Brychtu znali na Chodsku a dál ještě i na české straně i za horami sousedé bavorští. Ti asi nejlépe, jej i jeho strašný stoják,*) jejž třeba po několika jen slovích z holeně tasil, zvláště u nich, u těch „fraků baborských.“

Teď usednuv na lavici vedle medákovského Němce, klel na povětří a seškraboval bodcem čekany umrzlý sníh se svých vysokých bot. V tom už dudáček zase dveře otevíral a do světnice přibyli noví hosté: Matěj Přibek, rychtář Syka a starý Krištof Hrubý z Dražinova, jemuž dlouhé

*) Rovný nůž.

bílé vlasy vítr notně pocuchal a sníh navlhčil. Rychtářové se vespolek pozdravili a jen chvíli hovořili, a již zase vítali nové hosty, kteří přijeli na saních. Byli až z Pocínovic, ramenatý, statný Pajdar, bratranec Přibkův, a s ním mladý Šerlovský ve krátkém kožíšku květy ozdobeném.

Statný a pěkný ten jonák zvláště se tu vyjímal mezi samými staršími a starými, kteří na něj tázavě hleděli. Strýc Pajdar však jakoby těm pohledům porozuměl, hned všem vyložil, že tutoho chlapce táta, rychtář pocínovský, nemůže přijíti, protože je stonavý, a že tomu mladému mohou zrovna tak věřiti jako starému.

Za chvíli společnosť ještě rozhojněna, ani vstoupili rychtář chodovský Jiří Peč a z Klenče Ecl Adam. Všichni pak, v kožiších nebo svléknuvše je, v bílých šerkách sesedli se u stolu. Nejdále, skoro sám, seděl Matěj Přibek nemluvě, bystře však pozoruje a naslouchaje. Někteří z rychtářů tu shromážděných přišli byvše vyzváni přímo Kozinou; vzdálenější pak obešel Jiskra Řehůřek oznamuje jim ve jménu Kozinově i Sykově čas i místo této tajné schůze.

Však za to měl dost levitů od své ženy, že se dal zase do toulání a to ještě tak daleko, po horoucích peklích. Pravdou by jí byl zajisté uchlácholil; on však mlčel a jen žerty měl na svou omluvu. Teď planoucí louč utíral, nebo zase novou nastrkoval, pak opět přistoupiv k oknu naslouchal, až posléze i ven vyšed, z prahu vyhlížel do tmavé zimní noci.

Tam ze světnice ozýval se temný ohlas živého hovoru.

Všichni se dotazovali, a postřekovský Brychta nejhlučněji, kde je Kozina a proč sem byli vyzváni. Chtěli něco zevrubnějšího, neboť že k vůli Lammingrovi se tu sešli, to věděl každý. „Prokurator“ Syka odpovídal, chláchole, že Kozina přijde co nevidět.

„Ha hde je?“

„V městě —“

„Ha co v městě, dyž ví, že tu budeme!“ tázal se Brychta ostře.

„Nu, já sám nevím, jen tulik, že převčírem přijel ze z Vídně tuten domažlický Just.“

„Matěj, trakslíř?“ ptal se Psůtka.

„Jau — tuten. Míl ňáký súd s městským právem. Dlúho se súdil, hin v Praze, ha pak haž ve Vídni. Nu, ha vyhrál. Ha tuten Just zkázal včera Kozinoji, haby se hu něho v městě stavil, že má velkú novinu. Dyž se tuto tak trefjílo, zajíl Kozina pro něj, habyste sami slyšili.“

„Ha co, šak ty teky víš,“ tázal se nedočkavě Brychta. Syka zamžourav očima, usmál se a pravil:

„Nu, Brychto, jsi kerak dívčí.“

„Jen haby praudu mluvil tuten měšťák!“ ozval se chodovský rychtář.

„Snad si kuklu nedáme strojit!“ vykřikl Brychta.

V tom vešel rychle dudák do světnice.

„Huž jedú!“ — oznamoval.

Všichni na ráz umlkli — a slyš — venku zvonek zacinkal, pak už bylo slyšeti, jak saně zarazily a v té chvíli také vstupovali očekávaní hosté; na před urostlý Kozina v kožichu, za ním jakýsi mužík v mohutném plášti tmavé barvy. Zraky všech upřely se na domažlického měšťana, jenž jistě jako doma vystupuje, pozdravil a plášť odloživ se

vítal se sedláky. Mnohé z nich znal; toho zevrubněji, onoho třeba jen od vidění, ale ke všem se měl jako ku starým známým. Od chladu zarudlý obličej toho mužíka nevelkého a hubeného vyznačoval se vysedlou kostí lícní, nosem zatuplým a černýma, schytralýma očima. Beze všeho usedl na tvrdou židli prostřed Chodů a za chvilku byl už v proudu, když byl před tím ještě se přesvědčil, že jsou okenice zavřeny. Sedláci, jichž všecku pozornosť upoutal, seděli jako pěny. Však také Just mluvil hbitě a plynně jako s kruchty a to o předmětu, jenž se jich samotných týkal.

„Předevčírem jsem přijel zez Vídně, slyšeli jste snad," vypravoval. „Měl jsem tam soud, o dobrý, znamenitý grunt, který mně slavné naše právo domažlické chtělo vzít. Ale já věděl, že mám k němu poctivé, staré právo a tak jsem se nedal. Páni z rady všude vyhrávali a již na mém poli, na mém, rozumíte, orali a mně se jen smáli. Bodejť. Co já řemeslníček, měštěnínek proti nim! Ale já řku, braň se, vždyť ještě všecka spravedlnost není se světa! Nu, a tak to šlo od soudu k soudu, a naposledy až k tomu nejvyššímu: k císaři pánu —"

„Uj!" vykřikl Brychta. Zpráva tato velice jej překvapila a hnula také ostatními. Jen starý Krištof Hrubý zachoval klid a Matěj Přibek, jenž jako na počátku upíral zkoumavě svůj chmurně klidný pohled na vypravujícího měštěnína.

„Ha buli jste hin hu dvora?" ptal se Psůtka postřekovský.

„Byl."

„Hu císařova?"

„U císařova."

„Neplej se mu do rčení, Psůtko!" zvolal Němec.

„Ha vídíli jste císaře?" zároveň se tázal klenečský Ecl.

„Vidil a mluvil s ním. Však poslouchejte. Budete se divit, ale vzpomeňte si, že nejsem žádný prokurátor, proč bych lhal, že od vás nic nechci, že z-toho nic nemám a mít nebudu, leda trochu hněvu, jestliže nebudete mlčet a na mne to vyzradíte."

„Ha proč nám tuto povídáte?" ozval se pojednou Přibek. Několik hlav se po něm obrátilo ne bez nelibosti pro toto vyrušení.

„Proč vám to povídám!" Just hbitě odvětil nedada se másti. „Já vždycky jen pravdu a panstvo nemohu vystát, proto! Po chudém a slabším se jenom vozí a páchá bezpráví — jako na mně, na vás — však to sami dobře víte —"

„Ha kerak bulo v tuté Vídni?" Tou otázkou jej Němec přerušil.

„Ano, tak — přijedu do Vídně, a také se mi tam nechtělo dařit. Jářku, již ti nic nezbývá nežli císař. Půjdeš k němu ještě. Ale nebylo vám to tak snadné k němu se dostat. Co jsem se naběhal, naprosil i naplatil, rozumíte. Teď by to již chodilo jinak, ale tu jsem si ještě rady nevěděl. — Tak jsem se konečně do toho císařského hradu dostal, já a můj nejstarší syn Jakub. Myslil jsem si, ať také něco uvidí a ať si to pamatuje. — Jaká vám tam všude krása a nádhera, darmo povídat. Všude samý mramor, samé zlato a hedvábí i ten nejnižší služebník jako ten největší pán u nás, samá porta a samet. Vedli nás skrze kolik komnat, jedna za druhou jako když šňůrou mrští a jedna krásnější než druhá. Člověk byl jako omámen, konce nebylo těm krásným pokojům. Můj hoch, Jakub, se všude zastavoval a ohlížel, a já sám,

kdybych se nebyl pamatoval, proč tu jsem, byl bych zrovna tak oči vyvaloval. Konečně jsme přišli do jedné komnaty a tu nás chvíli nechali, abychom počkali, ať si sedneme. Židle vám tu byly tím nejdražším aksamitem potaženy, zrovna takovým jako má náš pan děkan ten nejdražší, božíhodový ornát, víte s tím zlatým krumplováním. To se vám to sedělo — ale sotva jsme se poohledli, již přišel nějaký panáček, byl to komorník, já již tomu rozuměl, a zavedl nás do menšího pokojíčka. Tu rozhrnul takovou krásnou záslonu, víte byla místo dveří a již jsme stáli v té nejkrásnější komnatě a proti nám dva páni. Sic nám to cestou řekli, co máme udělat, ale já už to také věděl: mrknu na Jakuba, a již jsme byli na kolenou.“

„Ha kerak vypadáli císař pán?“

„Ha hdo buli tuten druhý?“ ptali se Psůtka a Němec zároveň.

„Ten druhý byl císařův kanclíř. Ten byl krásně ustrojen jako nějaký general. Ale císař, to byste ani neřekli, jen tak jednoduše, ve velké paruce, ve tmavém kabátě bez port a vyšívání, v černých punčochách a ve střevících, skoro jako nějaký velebný pán. Ale hodný! Hned kývl rukou, ať vstaneme.

‚Co si přejete?‘ povídá.

‚Jářku, Císařská Milosti‘ — a teď mu to všecko povídám. Vyložil jsem mu všecko zkrátka, ale jak náleží. Poslouchal, asi dvakráte pokývl hlavou, pak něco s tím kanclířem po francouzsku promluvil a pak najednou vezme s ramenou pláštík, byl hedvábný, lehounký, položí mně ho na ramena a povídá: ‚Jdi s bohem domů, stane se ti po právu.‘“

„Uj! Hele!“ tu tam ve shromáždění ozvalo se hlubokým tichem, jaké panovalo, an Just své příhody vypravoval. On sám teď na okamžik umlknuv, změřil plachým, černým očkem shromážděné Chody, a vida účinek svých slov, ještě s větší chutí a jistotou dále vypravoval:

„To si můžete pomyslit, jak mně bylo. Ale ještě jsem se dost pamatoval. Poděkuju, ukláním se, jdu pěkně po zpátku ku dveřím, a již jen vyjít, tu vidím, že na mne pan kanclíř kývl. Zastavím se.“

(Pokračování.)

Na starém bojišti.

Kopá v poli, skloněn robství tíhou,
v padlých reků znesvěcených ložích,
brázdí popel dědů mnohou rýhou
pozdní pravnuk bojovníků božích.

Hroby volných smáčí robským potem,
on, ten vyděděnec jejich ducha;
neví, v čí to kosti tupým hrotem
na povel svých pánů tvrdě buchá.

V uschlé hroudě skryta lebka bílá,
v lebce osten vraženého kopí;
došlo na ni v slepém trudu díla,
parob silou hrubý nástroj vzchopí —

Rána udeřila. Jiskry hněvu
tryskly z lebky, valící se prachem.
Parob zděšen divem toho zjevu
sepjal ruce s pověrečným strachem.

Ó jen žehnej křížem zbledlé čelo,
zíraje v ty duté důlky oční,
jimiž k tobě cosi zablyštělo
záhadného z hrobové tmy noční.

Jiskra z lebky! Divná moc tu straší!
Brachu, viď, že takých lebek není?
Či snad byli padlí otci naši
jinými než naše pokolení?

Hle, též o nás dosud svět to praví,
nevěda, jak hanou tou nás chválí,
že jsou tvrdy naše české hlavy,
že jsou pevny, vzdorny jako skály.

A co hrotů zaražených vězí
v lebkách po stéré nám bodné ráně!
Srůstajíce s kovem jich i rezí
polo železny jsou naše skráně.

A co zlostných rázů po vše žití
v zraněné nám témě kuje, tesá!
Ale hanba! Kladiv krupobití
přec nám jiskry z lebky nevykřesá!

Ó jsme padlí, ne však na bojišti,
v robském jhu jsme padlí na úhoru!
Lebka otců hněvně po nás blyští
volajíc k nám: „Jenom jiskru vzdoru!

Jenom jiskru staré české pýchy,
jenom jiskru z hlav jak od ohniska!
Vždyť přec po nás, pohřbených zde v líchy,
zdědili jste lebky, z nichž se blýská!“

E. Krásnohorská.

O zhoubných účincích bakterií.

Napsal

prof. Jos. Dědeček.

Kde jsou ty doby, když — jako v zimě r. 1593 — strych žita stál dva groše a pšenice tři, a r. 1507, když dražší pytel byl než obilí v něm; nebo když žejdlík vína uherského v Praze prodáván za sedm peněz malých, jako r. 1511, — anebo když (bylo to 24. září r. 1571 ve Slezsku) pršely docela s nebe hrách, žito, řípa a pšenice!

Škoda časů takových! opětují se ohlasy. A přece snad ne škoda! Neboť píše Václav Černomostský, filosof a medicíny doktor a mathematického umění obzvláštní milovník, ve svém na léto přestupné r. 1672 sepsaném kalendáři, že i metly, hrozné metly stíhaly naše praotce.

Slyšme: r. 1590 bylo u Hory a jinde, r. 1532 u Lysé a r. 1511 u Litoměřic veliké zemětřesení. — Bouře veliká byla v Táboře a koule ohnivá litala tam 23. května r. 1555. V květnu r. 1550 pršela zase síra s nebe v Praze a v Žatci. Osm let před tím litaly v červenci po Říši a v Čechách kobylky a — hrůzo hrůzoucí! téhož roku v srpnu žáby u nás litaly i štírové, majíce čtvery křídla a ústa jako kačer! Při tom stíhaly naše vlasti v dobách těch hlad a mor, objevovaly se komety, slunce i tři (v jednom dokonce mnich a voják černý spatřen), navštěvovaly Čechy povodně a ke všemu padal tu onde i krvavý dešť a sníh, nebo přes noc zbarvily se vodou krvavou rybníky a řeky, jako r. 1555 v červnu veliký rybník na Moravě; dešť krvavý pak padal v březnu roku 1586 v Jičíně a r. 1570 ve Svinech Trhových!

Komety a podivná slunce a k tomu ještě krvavá voda, dešť a sníh! Toť zlověstní poslové, věstící osudné pohromy. Tak mínil lid té doby a míní dosud i množství, jež po praotcích víru v moc nebeských podivných úkazů zdědilo.

Ale věda pohlíží jiným okem na zjevy podobné. Jí není krvavá voda ani červený sníh, byť s nebe padal, úkazem zázračným, zlověstným, ale zcela přirozeným případem, jenž tam se objevuje, kde drobounká krvavá rostlinka, řasa Haematococcus, v nesmírném množství se vyskytla, — právě tak, jako krvavá barva hostií nebo jiných moučných škrobovitých látek žádné neštěstí nepředpovídá, ale dokazuje, že se na nich v úžasném počtu rozmnožila červená — bakterie.

Bakterie! Jak popularní to již jméno, v pravdě světoznámé, ačkoliv se ozývá teprve v posledních desíti letech se všech stran a nad obyčej často, jakoby náleželo nejposlednějšímu výtvoru přírody. A přece jsou bakterie bytostmi mnohem dříve známými než trichiny, které obje-

veny byvše asi v letech třicátých, teprve v letech šedesátých dovedly celou Prahu pobouřiti!

Právě 200 let minulo lonského roku od doby, do níž spadá objevení bytostí, které nyní celým učeným světem hýbati počínají, a zraku bádavému v takové síle se představují, jakoby veškeré zdravé základy nejen lidské, ale i živočišné existence podvrátiti chtěly. Jest totiž najisto prvním nálezcem bakterií Ant. van Leeuwenhoek, zároveň nálezce drobnohledu, čili spíše zvětšujícího skla, jehož upotřebením záhy dovedl se vyšinouti na první místo mezi přírodozpytci z počátku století sedmnáctého.

Zajímavý jest spůsob, jenž onomu znamenitému objevení bakterií cestu otvíral. V listu na Frant. Astona r. 1683 datovaném, ale teprve r. 1695 uveřejněném*) sděluje totiž Leeuwenhoek, že jest sice milovníkem čistých zubů, jež z té příčiny každodenně a to důkladně čistiti neopomíjí, ale navzdor tomu že přece na jeho zubech hlen se usazuje — a v něm, což úžasné, že na tisíce tisíců pranepatrných zvířátek se hemží. Dále podotýká, že za týmž účelem pozoroval svými vypouklými skly hlen se zubů dvou žen — kdež spatřil totéž divadlo. I chlapec as osmiletý, jenž zuby si nečistil, poskytl mu hlen, a potom i stařec, jenž ani nekouřil, ani vína ani pálenky nepožíval, ani zubům pozornosti nevěnoval, a pokaždé uviděl totéž čilé živobytí nesčetných, většinou kulatých zvířátek. Posléze vyhledl si silného kuřáka, jenž si ústa jinak nečistil, než po ránu proléváním pálenkou a odpoledne vínem, a i v jeho pozubním hlenu shledal Leeuwenhoek živočichů v takovém množství, že, jak praví, ani v jednom velkém státu nežije tolik obyvatelů, kolik jich přechovávají ústa jednoho člověka!

Leeuwenhoek také dopodrobna popsal i vyobrazil tento za oné doby netušený živoucí svět, ba zachoval potomstvu i dosti věrné výměry jeho velikosti. O životě oněch bytostí napsal, že některé z nich velmi čile se pohybují, jiné zase že zcela jsou nehybné. Ty pohyblivé že časem náhle se zastavují, as jako polekaná zvěř, ale hned nato že opět velmi hbitě krouživi počínají. I úplnou bezbarevnost jejich Leeuwenhoek již pozoroval. Co velikosti jejich se týče, napsal, že kulaté druhy as 20—25krát větší byly než zrnéčko krevní, anebo tak velké, že by se jich asi tisíc na stý díl písečného zrnka vešlo. Vyobrazené druhy obsahují dílem kulaté, dílem hůlkovité, dílem závitkovitě točené bytosti, tedy tři tvary, které věrnou podobu bakterií představují. Co výzkumům těmto jiné ještě ceny dodává, jest pokus Leeuwenhoekův, k tomu směřující, čím by možno bylo jeho drobnohledná „zvířátka" umrtviti. A tu shledal, — což i pro obyčeje našeho venkova za doby nakažlivých nemocí není bez významu, že silnému octu životní jejich síla neodolá.

Popis co nejvěrnější a k němu připojená vyobrazení stvrzují beze vší pochyby Leeuwenhoekův výzkum za výzkum bakterií. — Avšak co jsou vlastně ty prožluklé bakterie?

Věru, že tu porada těžká! Na tom, co by bakterie byly, podnes ani nejučenější znalci věd přírodních shodnouti se nedovedli. Jedni, že to drobnohledná zvířátka jsou, hlásají a houževnatě stvrzují; ale proti

*) Arcana naturae detecta ab Antonio van Leeuwenhoek.

nim dokazují zase jiní, že jsou to rostliny. — K tomu snad není tak hlubokého vědění třeba, míní mnohý, aby kdo rostlinu od zvířete rozeznati dovedl. Není, však jedině tam, kde jedná se o rostlinu, kterou na deset honů za topol, sosnu a pod. spolehlivě určiti můžeme, aneb když dle několika noh nebo křídel seznáváme, že to zvíře. Ale bakterie jsou bytosti, na nichž ani lupenů nebo větví nebo vůbec něčeho našim obyčejným rostlinám společného, — ani noh, očí a co zvířata vyznačuje najíti nelze, a proto: nedovedou-li se ani učenci o nich dohodnouti, nezbývá nám, než přidržeti se zlaté cesty střední a považovati bakterie za bytosti, dílem rostlinám, dílem živočichům podobné, čili za tvory, jež mezi rostlinstvem a živočišstvem hranici tvoří. Takového náhledu skutečně jest i slavný Haeckel, jenž bakterie s jinými záhadnými tvory mezi protisty klade, ani pouze rostlinné ani pouze živočišné povahy jim nepřisuzuje.

Že by některá živoucí bytost ani k rostlinám ani k živočichům nenáležela, jest sice věcí podivnou. Vždyť rozdělují přírodozpytci veškeré ústrojné tvorstvo ve dvě skupiny, pro něž i knihkupci dvoje rozličné knihy vydávají. Jakž by tu mohly býti mezi rostlinami a zvířaty ještě zvláštní bytosti, pro něž by na útraty rodičův školní mládeže ještě třetí kniha sepsána býti musela!

Ale vědecké ony rozmíšky nejsou přece bez příčiny. Jak dalece totiž obecná známost o životu rostlinném nebo živočišném sahá, tu arci snadno lze mezi oběma najíti rozdílů. Ponoříme-li však drobnohledem obrněný zrak do nepatrné kapky odstálé vody a pozorujeme-li hejna pranepatrných životů v ní se rojící, tu skutečně nám přechází zrak a s ním i rozum. Tu pak není již tak snadno vyznati se v oněch drobnohledných světech a ukázati s jistotou, že to útlé tílko, jež před námi se kmitá, rostlinkou jest nebo nálevníkem.

A v čem to vězí? V té jediné okolnosti, že životy, které drobnohled nám objevil, příliš sobě jsou podobny a ve více vlastnostech se shodují vespolek, než rostliny a zvířata mohutnější. Zejmena pak o jednu vlastnost rozbíjí se spolehlivé ono určování, a tou jest pohyblivost. Obyčejnou větší rostlinu ovšem nikdo ještě neviděl s místa na místo se bráti; ale mezi nejútlejšími bylinkami, o nichž nás pouze drobnohled poučuje, spatřil bys celé roje takových rostlinek, které nemají žádného stání, které ve vodě bleskurychle rejdí v kruzích semotam, jako známý brouček vírník na hladině studánky, nebo otáčejí se jako kulička vichrem hnaná okolo své osy, nebo zvolna se plíží jako zahradní plž. — Jest i tu pak snadno uhodnouti, co zvíře nebo rostlina, a jest za okolností takových skutečně bez obtíží možno vytknouti hranici, obě říše ústrojných bytostí dělící, jako je rozdělují desky školních kněh?

A právě v obor takovéhoto drobnohledného světa náležejí i svrchu jmenovaní protisté slovutného Haeckla a s nimi i bakterie!

Však nechceme se vnucovati; nechť soudný čtenář rozhodne sám o jejich záhadné povaze z popisu, jenž následuje.

Bakterie jsou tvorové jednobuněční, což znamená, že celým jejich tělem jest kapinka živoucí tekutiny blankou objatá. I tekutina nebo-li buněčný obsah i ona blána jejich jsou u většího počtu bakterií úplně bezbarvé a průhledné, čiré; jenom některé druhy mají barvu krvavou,

i pomerančovou, fialovou, modrou nebo jinou. Co tvaru se týká, jsou buď kulaté, nebo podlouhlé a hůlkovité, nebo vzácněji i jako plíživý had prohybané. Kdyby se nám naskytla příležitost pozorovati chvilku hejno bakterií na př. kulatých, seznali bychom, že mění onen svůj tvar, protahujíce se a uprostřed na spůsob brejlí se svírajíce. Toto svírání či zaškrcování může u nich postoupiti až do té míry, že obě polovice slabým škubnutím od sebe se oddělují, čímž z jedné dvě nové samostatné buňky povstávají. Nebo přestane zaškrcení na jisté míře, ale obě polovice podobným svíráním znovu uprostřed se súžují, a jejich dílce týmž spůsobem dál a dále, čímž vyvíjí se posléze z buňky jedné celé růžencovité vlákénko. A v tomto tvaru objevují se některé bakterie často tak dlouho, dokud se celý růženec v jednotlivé buňky zase nerozpadnul.

Toto zaškrcování a rozdělování se není ničím jiným než zcela jednoduchým spůsobem, jímž se bakterie rozmnožují. Vzhledem k většímu tvorstvu jest to ovšem zcela zvláštní spůsob. Každá složitější rostlina, každý větší živočich, zplodiv potomstvo, žije vedle něho docela samostatně po nějaký čas dále; bakterie však, a celá řada jiných drobnohledných tvorů, rozdělivše se ve dvě půlky — ve dva nové potomky, — v těchto samých, jakoby znova omlazené, pokračují na své životní dráze, a kdyby se i na miliony potomků byly rozmnožily. Jak rád by mnohý člověk štěstím a přízní se všech stran obsypávaný rozdělil své vzácné „já“ ve dvé osoby nové a zároveň mladé, aby v nich a v jejich rovněž tak vznikajících půlkách do nekonečných věků buď oblažovati nebo týrati mohl ostatní člověčenstvo!

Poněvadž obě poloviny dělením z jedné bakterie zplozené rovněž tak a v příznivých poměrech opět rychle se rozdělují, nemůže následek toho býti jiný, než báječné množství bytostí těchto na jednom místě, množství tak hojné, že přes nepatrnou svoji velikost úžas i u laika vzbuditi a samy sebou k zázračným vysvětlivkám podobných zjevů jej podněcovati mohou, jakož toho máme na krvavé vodě nejlepší doklad. Vratislavský professor C o h n, jeden z nejproslulejších badatelů v oboru drobnohledných bytostí, vypočítal, že jedna bakterie za den čtvrt kilogrammu potomků zploditi může. Poněvadž ale napočetl na váhu tisícího dílu grammu asi 150000 milionů jednotlivců, čili „hlav“, bylo by jich na 1 gramm tisíckrát tolik a na 250 grammů tedy 250 $\times$ 150,,000.000,000.000, což málem 38 tisíc bilionů hlav obnáší. Tolik potomků a to pouze za krátkou dobu jednoho dne! Není-li to úžasná a k víře nepodobná plodnosť? A přece pravdivá.

Štěstí ještě, že jsou bakterie tvory tak nepatrnými; jinak by nás s veškerým ostatním živočišstvem vytlačily až snad do polárních moří, — ovšem kdyby i druhé podmínce života jejich, totiž dostatečnému množství potravy bylo vyhověno. Jak nepatrni jsou, dokazuje již ta okolnosť, že málokdo některou bakterii viděl; a přec mají průmyslníci a obchodníci dosti zvětšujících skel po ruce. Nejlépe však svědčí o jejich titěrnosti číslo udávající, kolik asi oněch bytostí na délku 1 mm. by se vešlo. A tu vypočtěno, že největších asi třicet a nejmenších asi 1200 vedle sebe těsně položených délku 1 mm. by dalo. A millimetr je přece míra z obvyklých nejnepatrnější!

Touto báječně rychlou rozmnožovací schopností podobají se bakterie velmi nápadně drobným houbám z rodiny všelijakých plísní a jejich výtrusům, za něž Breefeld nedávno také kvasnice seznal, a z té příčiny nazývají se bakterie na rozdíl od kvasnic také kvasinkami. Mimo to i bledosť jejich obsahu a jiné některé níže uvedené vlastnosti nutí botaniky k náhledu, že bakterie jsou skutečně velmi jednoduchými houbami, za něž je také ve spisech vědeckých vydávají, bez ohledu na to, že od rostlin vůbec, jak dalece obecná o nich známost sahá, jednou velmi význačnou vlastností se liší. A tou jest jejich pohyblivost s místa na místo, — kterou toliko na zvířatech uvykli jsme vídati, a která i objevitele jejich Leeuwenhoeka přiměla k náhledu, že to jsou drobnohlední živočichové. A pohyblivosť jejich není taková, jako na příklad pohyb lodě vlnami hladiny nebo větrem vzbuzený, ale jest to pohyb tak čilý, — někdy točivý, někdy vířivý nebo zase plíživý, — že nesnadno jej od samovolného, výsledkem duševní činnosti podníceného života zvířecího rozeznati. Komu drobnohled po ruce, nechť přesvědčí se o tom na vlastní oči. Nepatrná čásť hlenu s jeho — byť i čistěných — zubů poskytne mu k tomu vždy vhodného materialu. A co spatří ve hlenu onom, jejž v slabounké průhledné vrstvě na sklíčko pod objektiv drobnohledu položené natřel? Nic jiného než velmi čilý život a neunavné kvapné hemžení drobounkých bledých kuliček, které přes a okolo sebe nejinak se kmitají, než jako rodina podrážděných mravenečků, aneb jako oknem pozorované husté chumáčky sněhu! Některé kulaté kvasinky mají k takovémuto pohybování i zvláštní bičík od těla vybíhající, na jehož šlehání snad ta jejich hybnosť závisí.

Bakterie hůlkovité otáčejí se kolem své podélné osy a plují zároveň i ku předu, brzy rychle, brzy volněji, tu se zastavujíce, jakoby odpočinouti chtěly, tu opět rychlostí střely ku předu chvátajíce, — ne jinak, než jakoby skutečně zvířaty byly. Tato hybnost (jsou však i druhy úplně klidné) svádí badatele některé k novým domněnkám o bakteriích, jak nejnovější výzkumy Engelmannovy dokazují.

Týž pozoroval hejno jedné bakterie (Bact. photometricum) z Rýnu pocházející, aby vyzkoumal, jak asi světlo nebo tma na ni účinkovati bude. (Byly to hůlkovité, na konci bičíkem ozbrojené, načervenalé, asi 0·003 mm. dlouhé rostlinky). Dal-li kapku čisté vody s nimi na světlo, tu otáčely se okolo své osy velmi rychle a plovaly koncem bičíkatým ku předu. Po chvilce čilého vrtění vždy odpočívaly, aby opětně pustiti se mohly v nový rej. Zastínil-li vodu, utichly okamžitě, a nedaly se ani zahříváním ani přístupem kyslíku k nové činnosti přinutit. Jen novým světlem se vždy vzpamatovaly, ač nebylo-li příliš silné (kteréhož nesnesly, utišujíce se vždy mžiknutím). Nastala-li po příkrém osvětlení, jímž klidnými se staly, náhlá tma, anebo nápadnější šero, tu jakoby leknutím rozptýlily se na všecky strany, kdežto při znenáhlém zatemňování také pozvolna jen se konejšily. Engelmann shledal vůbec, že z temného místa vždy ku světlu se kmitaly, a soudí z celého jich pozorování na jakousi ku světlu nebo temnu citlivost oné bakterie.

Osamotnělý tento důkaz o citlivosti kvasinek byl by sice, kdyby i u jiných pohyblivých druhů se osvědčil, novou hádankou o poměru bakterií

k ostatnímu tvorstvu, ale vzhledem k jich bezpečnosti důležitější jest jejich houževnatost a otrlost proti rozmanitým příkrým poměrům, s nimiž jim zápasiti jest. Velmi udivuje badatele a s důsledností vědeckých výzkumů o tělesné povaze živého tvorstva vůbec nikterak srovnati se nedá ona vzácná schopnost přemnohých těch nejnepatrnějších a nejútlejších rostlinek a zvířátek, kterou odolávají jednou mrazu, podruhé vedru, potřetí účinkům rozmanitých ostrých tekutin, a posléze i hladu. Víme nejlépe, jak zhoubně na nás protivy teploty účinkují, jak nám jest na pozoru se míti proti palčivým kyselinám a žíravinám a jak nemilosrdně ozývá se náš svrchovaný pan žaludek, nevyhoví-li se mu na první jeho pokyn, jak naše celá životní existence v málo dnech nedostatkem potravy v málomocenství poklesá. Bakterie však a s nimi jejich veškeré našemu zraku zatajené příbuzenstvo, ať rostliny ať živočichové, — nemají tak choulostivé, slabé a snadno každému nám nepříjemnému vlivu podlehající konstituce, nýbrž vesměs jeví se býti proti nám a všem velikým postavám čtyrnohým a kmenovitým v ohledu tom pravými obry, jimiž hned tak snadno každý sychravý nebo zase horký vánek neotřásá, a kterým to nikterak nevadí, musí-li třeba po několik měsíců veškerého pokrmu a živného nápoje se zdržeti. Co u nejdokonalejších tvorů spůsobila příroda silou a rozumem, to u nejútlejších nahradila nevyzpytatelnou životní houževnatostí a tuhostí. Příkladů hojných ze života bakterií podáváme tuto na výběr.

Přede dvěma roky podrobil lékař J a m i e s o n (v Melbournu v Australii) násadu bakterií (Bact. termo), v tekutině chovanou, vlivu přímého a palčivého slunečního tepla, čímž shledal, že milejší jim bylo teplo mírnější a chládek, než palčivost australského slunce. Když nechal tekutinu úplně vyschnouti vedrem, jaké v onom zlatonosném světa dílu v letě panuje, a zkoumal ji po dvou dnech opětně, myslíte, že ta drobná havěď byla již umrtvena? Ani pomyšlení! Spíše Australčan, spíše slon a kterýkoliv větší tvor by nedostatkem nápoje byl zahynul, — ale bakteriím jest žízeň pocitem neznámým. Ony arci v nedostatku vláhy nemají chuti rejditi a vespolek se veseliti, nýbrž utichnou, a v klidné i po měsíce trvající resignaci očekávají nové životní vláhy, aby znovu čilým ruchem životním se veselily.

Jiný důkaz životní houževnatosti kvasinek podal minulého roku C h a u v e a u, chtěje výzkumy slavných krajanů svých P a s t e u r a a T o u s s a i n t a potvrditi a rozšířiti. Zahříval kapku šťávy s kvasinkami po celých 20 hodin a při 42° C. teploty. A bakterie, jakoby jim ona teplota právě byla vhod, vzrůstaly velmi čile v roje nové, aniž dosti málo odporu proti tak vysoké a tak dlouho trvající teplotě — v níž by se o člověka mrtvice pokoušela, — prozradily. Ba ani teplota na 47° zvýšená neměla na ně žádných zhoubných účinků! Týmž směrem podrobili i jiní přírodozkumci jiné bakterie zvýšeným teplotám a také shledali, že teplo nad 50° vzrostlé kvasinky sice seslabuje, ale že u mnohých ještě vyšší teploty, ku 100° a nad to, upotřebiti se musí, aby na dobro byly zničeny. Vedle toho vyzkoumali také, že mladé bakterie mnohem více tepla snášejí, než dospělejší.

Že z tekutin zahřívaných i do vzduchu se dostati a s tímto dalekou pouť světem podniknouti mohou, před dvěma lety B r a u t l e c h t do-

kázal. K tomu cíli nalil tekutinu s bakteriemi na směs dobře vypálené hlíny s pískem a přikryl ji zvoncem. Čím více pak tekutiny ku směsi té přidával, tím více bakterií do vzduchu se vypařilo a naopak tím méně, čím více písek vysýchal. Pokusy tyto jsou vzhledem ke spůsobu rozšiřování kvasinek vzduchem velmi poučné!

Avšak ne pouze horko mnohem vyšší než my, ale i mráz mohou bez pohromy snésti. Pod 0^0 skleslá teplota dovede sice bakterie omráčiti tak, že stuhnou a nepohnutě leží, a také rozmnožovati se nemohou, ale jakmile led se roztaví, počínají se hemžiti na novo. Stejně dovedou odolávati i účinkům prudkých tekutin, nebo plynů, jako drasla, čpavků, chloroformu, alkoholu, etheru, karbolové kyseliny a pod., což zejména tím si vysvětlujeme, že je proti kterémukoliv z nepříznivých oněch vlivů chrání jejich poměrně velmi tlustá blána. Také kyselina salicylová a borová náležejí ku slabším prostředkům, ale chlor, jod a brom účinkují proti nim spolehlivěji.

Při té značné síle životní nesnadno jest arci člověku proti nim bojovati, člověku, obru, proti drobnohledným trpaslíkům. A k tomu ke všemu jakoby se poměry, v nichž žijeme, naše teplota útrobní a panující tam nevalná čistota, dále záhadná jakost potravin, které ze všech končin světovou sítí železnou ku hlavním městům z pramenů rozličně čistých se dopravují, to vše jakoby se s nimi spřáhlo v boj proti nám!

Bylo to před pruskou válkou r. 66, když jako bleskem roznesla se po Praze zpráva, že tam jsou trichiny. A „v Praze jsou trichiny" šlo to jako sborem po celých Čechách v dál a šíř! Nedůvěřiví lidé, když uslyšeli, že prof. Stein, z Pruska do Prahy již před tím na universitu povolaný, červy ty v mase vepřovém nalezl, potutelně se usmívali, domnívajíce se, že tam za hranicemi chtěli míti levnější české uzeniny, jichž pro válku zvláště mnoho prý potřebovali.

A právě tak jako trichiny, jež sice u nás při uznané důkladnosti kuchařek a uzenářů dosud nikoho nenakazili (leda tuším jednu občanku z Liberce, odkud již dříve tíhli spíše k Žitavě než ku Praze), — otřásly asi též útrobami čtenářů českých zprávy o bakteriích, zejmena od té doby, když bylo stvrzeno, že tyto hubky jsou příčinou některých nakažlivých nemocí, a že — bůh pomozi! — přebývají též ve vodách pražských.

Zvláště pak v letech, když různé epidemie do Evropy a i do samé Prahy zavítaly a odtud důkladné výlety po městech a dědinách ostatních podnikaly, počal na bakterie pravý hon, který však od honby na vysokou i drobnou zvěř tím podstatně se liší, že pro tuto skoro v každé větší osadě zbraně i náboje jest nazbyt, kdežto na nástroje, jimiž by se nakažlivé bakterie zničiti mohly, teprve a na neurčitou dobu vypsán veřejný konkurs. Konkurs, k němuž celá řada zvláště lučebníků a lékařů četné návrhy podati se vynasnažuje. Za této jejich namahavé práce možno že známé epidemie na čas zaniknou, nepřátelé a hubitelé zhoubné jejich příčiny, bakterií, uchýlí se s usláblým a ku drobnohlednému skoumání neschopným zrakem na odpočinek — a učňům jejich v nedostatku pokusného materialu nezbude než vytknouti si jiný směr vědeckého bádání. Zatím však bakterie počnou vylézati ze svých úkrytů opětně a za jiných okolností řáditi na novo.

Vizme historii některých epidemií. Přicházejí vzduchem, objevují se náhle za okolností zcela normálních, postraší celé okolí, a když si byly na osobách nejchoulostivějších vynutily tribut za průvodu umíráčku, odcházejí, — aby po letech s novým postrachem, ač pravidelně s mírnější silou zavítaly opětně. Nákaza, jako rychle přišla, také kvapem vymizí. A epidemie stíhává nejen lidi, ale i domácí čtvernožce a opeřence, ba i hmyz a snad veškeré vrstvy tvorstva, vždy a všude svým zvláštním spůsobem a pod rozličným jménem, zůstavujíc všude hnilobu, — která, jsouc často následkem smrti, na druhé straně pramenem nového života se stává.

Již poznámky o krvavých vodách ze středověkých kalendářů citované podávají důkazy o střediskách, v nichž se bujný život bakterií rozprouditi může. A taková střediště jsou všude, kde ústrojné bytosti ve stadiu hniloby se objevují.

Předem již každá stojatá voda buďsi sladká nebo slaná nahromaďuje jich, když hniloba v ní nastala, v několika dnech taková hejna, že bakterie buď tvoří na jejím povrchu slabounké, duhově zbarvené mázdry, anebo pod hladinou i hustší a větší chumáče. Když dobře se jim daří, — což dotud trvá, dokud hnití pokračuje, — shromažďují se kvasinky u hladiny; ukončuje-li se hnilobní postup, čímž také i potravy jim ubývá, padají bakterie, anižby samy hnilobě podrobeny byly, ke dnu, kde v neporušeném stavu po dlouhou dobu vydržeti mohou.

A právě tak jako ve stojaté uhnívající vodě, usazují se bakterie též na všech vlhkých, ve hnilobu přecházejících živočišných a rostlinných látkách, když jen poněkud výživné pro ně potravy obsahují. Vše, co přechovává dusík a uhlík, jest potravou kvasinek, tedy maso, a vůbec měkké součástky našeho a zvířecího těla, vejce, mléko, nápoje, rostlinné potraviny, jako zemčata, hrách, čočka, mouka a t. d. Uvážíme-li tedy, mnoho-li z těchto látek tu onde ať i v malých drobtech v teplém vlhku se povaluje, pochopíme, jak snadno epidemie vzniknouti a šířiti se může. Uvážíme-li dále, jak mnoho masitých látek bakteriím válkami bývá vydáno na pospas, nebudeme se diviti obyčejnému úkazu, že po vojnách pravidlem některá zhoubná epidemie se objevuje.

Ostatně náhled, že by hniloba v zápětí vedla bakterie, začíná ustupovati domněnce opáčné, té totiž, že b a k t e r i e s a m y j s o u p ř í č i n o u h n i l o b y, právě tak, jako buňky kvasničné nebo-li kvasnice ve sladkých tekutinách kvašení spůsobují. Čili zkrátka: bez bakterií nehnily by, tak jako bez houby kvasničné by se nekvasily žádné látky ústrojné. Z mnohých důkazů, jež pro tuto novou domněnku se uvádějí, vytkneme zvláště tyto: Kam bakterie nemohou vniknouti, tam také nemůže povstati hniloba, rozklad, nemoc. Kde bakterií málo, tam i hniloba zvolna pokračuje; urychluje se však tím spíše, čím více se hubky tyto rozmnoží. Nastává-li při množení kvasinek nějaká překážka, na př. zima, přestává i hniloba; teplo však, jímž podněcuje se čilejší rozplemeňování bakterií, podporuje i hnilobu. Tam posléze, kde proces hnití úplně přestal, i bakterie nenalézajíce potravy zanikají a upadávají ve zdánlivě mrtvý klid na delší dobu, anižby však úplně odumíraly.

Ale jakou silou a jakým směrem bakterie na zdravé látky účinkují, aby v nich hniloba nastala, to dosud stanoviti nelze. Možno, že si z nich

vybírají potravu, čímž nastává nevyhnutelně jejich rozklad. Nebo mají snad v těle svém zvláštní dosud neznámou látku, kterou vylučují a jež bílkoviny rozpouští a v jejich prvky rozkládá; anebo snad pouze odnímají bílkovitým potravinám kyslík (jestli jim ho nepřenechávají docela). To vše dosud věcí neznámou. (Dokončení.)

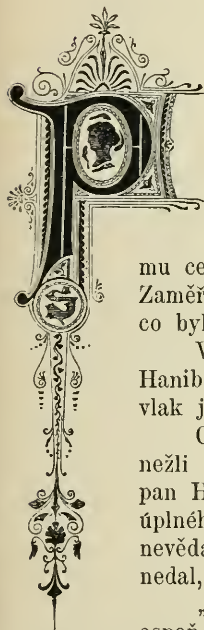
Démantová garnitura.

Polodrama ze všedního života

od

Jak. Arbesa.

(Dokonč.)

Panu Hanibalovi skutečně nezbylo nežli se přesvědčiti. Omluviv, pokud bylo vůbec možno, svou cestu do Prahy, požádal zdvořile za prominutí pro případ, kdyby se mu cesta ta měla vykládati za poklesek, a vyrazil z bureau. Zaměřil do bytu Stoklasova, kde mu služka prostě potvrdila, co byl právě slyšel.

V tom zaznělo první zvonění k nejbližšímu vlaku. Pan Hanibal pospíšil na perron a v desíti minutách odnášel jej vlak již zase nazpět.

Co dělo se v jeho duši, toho lze se snadněji domysliti nežli to lze vypsati. Byla to duševní bouře, o jaké neměl pan Hanibal až dosud ani ponětí. Zdálo se mu, že nabyl úplného přesvědčení, že se naň přítel Stoklasa rozhněval; ale nevěda proč a jsa si úplně jist, že k tomu nižádné příčiny nedal, ihned zase o svém přesvědčení pochyboval.

„Ne, ne," myslil si, „synovi to zvěstovati nesmím — aspoň pro okamžik ne . . . Možná, že nějaké nedorozumění — A proto mu odpovím vyhybavě . . . Ale ne! Odpovím prostě, že jsem Stoklasu nezastihl, a dodám, aby dva, tři dny klidně vyčkal, žeť jinak všechno v pořádku" . . .

Tím sama sebe jen málo ukonejšil; duševní bouře trvala i na dále . . . Bylo mu, jakoby jej někdo každým okamžikem studenou vodou poléval; někdy zmocnila se ho i úzkost.

Na štěstí šlehla duší jeho právě v okamžiku, když vlak v stanici —xské zastavil a on s vagonu vyskočil, šťastná myšlénka.

„Ano, ano," zamumlal. „Tentokráte mi Stoklasa neuklouzne! Musíť se přece vrátit — prohlednu tedy každý vlak — každé kupé . . . Tak, tak a nejinak učiním . . . Musím nabýti jistoty stůj co stůj — jednak k vůli sobě, jednak k vůli synovi" . . .

Vlak odejel a pan Hanibal měl příležitost po celé dvě hodiny, až do příjezdu nového vlaku směrem ku Praze, o svých trampotách přemítati. —

Ale k jeho cti budiž podotknuto, že osvědčil se býti i v mimořádném duševním stavu svém vzorným úředníkem — bez odkladu jal se konati svou povinnost: počal pracovati . . .

Avšak což platna všechna pevná vůle a řídká routina, když víří duší chaoticky spousta odporujících sobě myšlenek?

Asi hodinu pracoval pan Hanibal aspoň obstojně; pak se počaly myšlenky jeho rozptylovati: dopouštěl se chyby za chybou, nedopatření za nedopatřením; konečně zmocnil se ho nepokoj v takové míře, že musil od práce ustati.

Cítil bezpříkladnou ochablost, ba unavenost. Zdálo se mu, že se podlaha pod ním rozstupuje; občas pojímala ho i závrať.

Vyšel na perron na svěží vzduch; ale i zde cítil, jak prudce koluje krev v žilách — tepny jeho v pravém slova smyslu bušily . . .

Přecházeje brzo dlouhými, brzo krátkými kroky po perronu každou chvíli se zastavil, jakoby naslouchal, ozve-li se zvonkový signal, že vlak opouští nejbližší stanici. Ba více — přes to, že zcela dobře věděl, že potřebuje přijíždějící vlak ještě skoro hodinu, nežli do stanice dorazí, vytáhl pan Hanibal každou chvíli hodinky, aby se podíval, kolik minut ještě schází a v kterých místech vlak již asi se nalezá — ba občas popošel i ku kolejím a zadíval se upřeně do dáli, odkud měl vlak přijeti, jakoby měl přijeti před časem a bez jakéhokoli signalu; slovem tak netrpělivě, ba skoro bychom řekli: tak horečně netrpělivě neočekával pan Hanibal v životě svém příjezd vlaku nějakého ještě nikdy.

Každá minuta zdála se mu býti, jak běžná fráse dí, „věčností“ — a do příjezdu vlaku bylo ještě přes čtyřicet minut, pan Hanibal musil tudíž vyčkati přes čtyřicet „věčností“ . . .

Avšak čas má své zákony, a byť se vlekl zdánlivě sebe plžovitěji, konečně přece uplyne — a tak i tentokráte . . .

Konečně zazněl z poslední stanice zvonkový signal.

S úžasnou rychlostí učinil pan Hanibal ještě, co mu povinnost kázala, a postaviv se pak do prostřed koleji, kde se rozkročil, upřel vytřeštěně zrak svůj do dáli, odkud vlak přijížděl. Není pochyby, že by byl tak setrval skoro po čtvrt hodiny — tak dlouho totiž potřeboval ještě vlak k dojetí — ale po několika minutách zaslechl hlas Tobiáškův:

„Pane přednosto, pane přednosto — někdo je u kasy!“

Pan Hanibal prudce sebou pohnuv pospíšil do svého bureau a vydal jakési stařeně žádaný lístek třetí třídy do nejbližší stanice, načež nečekaje, jak bylo jeho povinností, dostaví-li se pro lístek ještě někdo, pospíšil zase ku kolejím a opět se zadíval vytřeštěným zrakem do dáli, jakoby očekával příjezd své spásy . . .

Konečně se dočkal.

Z dálí zazněl jednotvárný, posud však temný hukot blížícího se vlaku a asi za dvě minuty zahnula lokomotiva kolem poslední vršiny na přímku.

Tobiášek u zvonce stojící dal obvyklé znamení.

Pan Hanibal div nezajásal.

Jak srnka zaskočil do svého bureau, dal obvyklý telegrafický signal a vrátiv se ke kolejím díval se na přijíždějící vlak, jenž za-

rážeje již blížil se po rovné koleji zdánlivě tak pomalu, jakoby vlastně už stál.

Konečně s drkotavým vrzotem a skřípotem dorazil a zastavil se. Pan Hanibal stál zrovna u lokomotivy.

„Nejede pan Stoklasa?“ houknul na strojvedoucího.

„Nevím, pane přednosto,“ odpovídá klidně strojvedoucí nakloniv se s parostroje.

„Nejede pan Stoklasa?“ obrátil se pan Hanibal na vrchního konduktéra, jenž právě seskočil z prvního vozu.

„Ani nemohu říci, pane přednosto,“ zní odpověď.

„Snad vědí v zadu.“

Pan Hanibal letí „do zadu,“ opakuje svůj dotaz u druhého, pak u třetího konduktéra; ale vždy táž neurčitá, skoro vyhybavá odpověď: „Nevím — snad ví ten tam“ — a konduktéři přece vždycky vědí, jede-li přednosta pražské stanice čili nic.

Avšak pan Hanibal se s odpověďmi těmi nespokojil. Ruče vyskočil na prkno u nejbližšího vagonu a nahledl do vnitř kupé. Shledl však jen samé cizí tváře. Rychle popošel k druhému, třetímu, čtvrtému kupé, však bez výsledku. Již chtěl seskočiti; ale přece ještě učinil krok dále a nahledl do nejbližšího kupé, v němž nalezal se toliko jediný pasažér, vyložený právě z otevřeného okna protějšího.

„Stoklaso!“ houknul pan Hanibal, domnívaje se v muži tom poznávati svého přítele.

Muž z okna vyložený ani sebou nepohnul.

„Stoklaso! Stoklaso!“ volal pan Hanibal zvýšeným hlasem netrpělivě.

Ale ani tentokráte muž ten neodpověděl, jakoby neslyšel. Pohnul sebou toliko, jakoby se vykládal pohodlněji z okna, ale přece tak, že zahledl pan Hanibal z části i tvář a poznal v něm přítele Stoklasu.

„Stoklaso! Stoklaso!“ křiknul poznovu.

V tom ozval se za ním hlas vrchního konduktéra:

„Pane přednosto! Račte přece kývnout na Tobiáška, aby zazvonil. Jsme zpozděni — osm minut“ . . .

Pan přednosta ani se neohledl. Doráží dále na muže v kupé, který sebou ani nehýbe, prosebným voláním:

„Stoklaso — pro bůh tě prosím, příteli — vystup na okamžik — musím s tebou mluviti stůj co stůj — jdeť o záležitost nezměrné důležitosti“ . . .

V tom šlehla duší jeho spasná myšlenka. Ruče vytáhl svůj klíč a otevřev kupé vyskočil střelhbitě na stupátko.

„Teď mi neunikneš!“ zamumlal vítězoslavně.

Teprve nyní se volaný ohledl a líně obrátil. Pan Hanibal nalezal se tváří v tvář příteli Stoklasovi.

„Pro boha tě prosím, milý, drahý příteli!“ volá do kupé. „Což pak mne neznáš?“

„Čeho si přejete, pane?“ ozval se nyní muž v kupé temným, cele chladným hlasem, a tvář jeho jevila přísný, skoro mrazivý klid.

„Pro bůh! Což pak mne neznáš?“ opakoval pan Hanibal vášnivě.

„Neznám!“ zní chladná odpověď.

„Vždyť jsi přece Stoklasa — Albin Stoklasa, můj přítel“ —

„Mýlíte se, pane,“ zní odpověď ledovým tonem. „Nejsem váš přítel.“

Tvář páně Hanibalova rudne, z očí srší blesky, rty se křečovitě chvějí. Je mu, jakoby jej někdo nožem do prsou, přímo pod srdcem pobodával . . .

„Pro Kristovy rány,“ volá s úzkostí. „Což pak jsem se zbláznil?!“

A po chvilce úpěnlivě dodává: „Stoklaso, netrap mne déle! Musím s tebou promluvit, musím — slyšíš?!“

Muž v kupé, jenž byl až dosud bez pohnutí stál, učinil krok ku předu; leč právě tímto pohybem zbudil v duši páně Hanibalově novou spasnou myšlénku.

Ruče jako veveřice vskočil do kupé a uchopiv Stoklasu za ruku vtáhnul jej blíže k otevřeným dvířkám.

„Ale dovolte, pane přednosto,“ volá před vagonem netrpělivě vrchní konduktér; „už je svrchovaný čas — musíme jeti!“

Pan Hanibal však neslyší. Drže křečovitě vzpírajícího se Stoklasu za ruku táhne jej navzdor tomu, že jest přítel nepoměrně silnější, blíže k sobě.

„Pro vše — co ti — svatého, — tě prosím,“ úpí trhaně a hlas jeho třese se jako hlas zoufalce chytajícího se poslední opory, „smiluj se nade mnou!“

„Pane, vy jste — blázen!“ odpovídá vzpírající se Stoklasa hlasitě.

„Ano, ano, pan přednosta se zbláznil!“ dotvrzuje vrchní konduktér. „Není pomoci, musím dát znamení sám!“

Po té se obrátil a dal znamení Tobiáškovi. Tento zazvonil, načež dal rychle za sebou tři rány na zvon. Vrchní konduktér dal znamení svou píšťalkou, lokomotiva pronikavě zapískla a vlak se hnul . . .

„Pane přednosto, pane přednosto — už jedeme!“ křičí konduktér na pana Hanibala chtěje přiraziti dvířka a zavříti.

Ale pan Hanibal, jenž zatím v zápasu se Stoklasou couvnul zatarasuje tělem svým dvířka, spozorovav, že vlak se hnul, trhnul s napnutím veškerých svých sil tak prudce, že Stoklasa zavrávoral. Okamžitou tuto bezvládu pan Hanibal využitkoval. Blesku rychle sestoupil po zadu na stupátko a s toho jednou nohou na prkno, načež škubnuv zoufale ještě jednou strhnul Stoklasu z kupé.

Vše to stalo se takořka v nerozdílném okamžiku — vlak jel ještě nad míru zvolna a na štěstí byl před vagonem konduktér, jenž oba zachytil do náručí.

Všichni tři padli na zem; ale konduktér ruče se zvednuv vyskočil na prkno posledního již vagonu a zůstavil pana Hanibala a pana Stoklasu jich osudu . . .

Teprve po chvíli, když už byl vlak asi sto kroků vzdálen, zvedli se oba dosti namahavě a v následujícím okamžiku stáli si tváří v tvář jako dva rozkacení dravci.

Pan Hanibal třásl se na celém těle; pan Stoklasa jevil sice menší rozčilení, ale přece byl rozechvěn jako málo kdy jindy. Tváře obou hořely, oči byly rozjiskřeny.

Několik vteřin stáli proti sobě dívajíce se na sebe upřeně a se zřejmým rozhořčením.

Stoklasa zpamatoval, vlastně opanoval se dříve pana Hanibala.

„Jaký to škandál tropíte, pane přednosto?!“ ozval se tonem chefa v nejvyšší míře rozezleného.

„Žádný škandál, — žádný!“ řičí pan Hanibal úzkostlivě a přece také rozezlen. „Když tě člověk prosí — dvacetkrát ti píše, desetkrát telegrafuje — když tě zapřísahá“ —

„Ale já vás, pane, neznám!“ odsupnul pyšně a odmítavě Stoklasa.

„Jakže!“ vzkřiknul pan Hanibal, až se to daleko rozlehlo. „Ty mne neznáš — ty mne nechceš znáti!“ —

„Neznám — nechci znáti“ —

Teprve nyní pan Hanibal povážlivý stav věcí pochopil; teprve nyní domníval se poznávati, žeť Stoklasa na smrt uražen — slovem, žeť všechno ztraceno.

„Ale — proč, proč? Čím jsem ti ublížil?“ zaúpěl tonem nezměrné bolesti, a rozpálená tvář jeho skřivila se k výrazu prozrazujícímu palčivá muka duševní.

Stoklasa počínal již míti s těžce zkoušeným ubožákem mírnou útrpnost. Napadloť ho, že snad přece nekoná dobře, když chová se k starému, osvědčenému příteli tak bezpříkladně krutě a již chtěl pronésti slovo aspoň poněkud usmiřující, když v tom zrak jeho utkvěl na lesklých knoflíčkách a zářící démantové jehlici, kterýmiž byla prsa páně Hanibalova ozdobena.

Jediný pohled ten dostačil k zaplašení smírčí myšlenky; v duši páně Stoklasově zplanul znovu hněv.

„Čím jsi mi ublížil?“ opáčil zpurně. „Ty se ještě ptáš?“

„Ano, ano — rci — čím jsem ti ublížil,“ zvolal pan Hanibal poněkud rozradostněn, že mu Stoklasa počal zase tykati; „a já ti dám zadostučinění, jakého si budeš přáti. — Ostatně nemohl jsem ti ublížiti,“ dodal chvatně; „ne, ne! Není možno! A ublížil-li jsem ti přece, stalo se tak nevědomky proti mé vůli a beze všeho úmyslu . . . A proto mohu tě směle poprositi za odpuštění . . . Při všem, co ti kdy bylo a posud jest drahého, prosím — zapřísahám tě — odpusť mi! Zapřísahám tě jmenem svého syna, kterého tvá Eliška tak vroucně, tak upřímně miluje“ . . .

Připomenutí Elišky a její lásky k páně Hanibalovu synovi, kterému byl Stoklasa upřímně nakloněn, působilo na roztrpčeného Stoklasu jako paprsek slunce, když po několikadenní pošmurnosti kmitne z nenadání ze mraku — ledová kůra jeho srdce počala táti . . .

Chvíli postál mlčky s pevně sevřenými rty, jakoby byl na rozpacích, co odpověditi; na to se prudce pohnul řka úsečně:

„Budiž tedy jasno mezi námi! — Avšak netropme škandál pod širým nebem! Pojď do bureau!“ —

S nelíčenou radostí pan Hanibal přání tomu vyhověl. V několika vteřinách byli oba v místnosti, v které se bylo, jak víme, netušené štěstí na pana Hanibala tak lahodně usmálo . . .

„Nuže — mluv!“ oslovil Stoklasa pana Hanibala zastaviv se u prostřed komnaty.

Pan Hanibal upřel na přítele udiveně zrak — nevědělť, co a jak mluviti.

Po chvíli začal; ale zajíkal se, ba koktal vnitřním pohnutím a po prvních slovech umlknul.

„Pozoruju," pravil Stoklasa, „že nejsi ani sama sebe mocen a proto ti dávám lhůtu desíti minut. Sedni si, odpočiň si — a potom mi stručně pověz, čeho si přeješ" . . .

Po těchto slovech přitáhl si židli od telegrafického aparatu a usednuv na ni založil ruce.

Pan Hanibal učinil po jeho příkladu; usednuv, vlastně sklesnuv na stolici opodál v koutě a složiv obě ruce křížem v klíně setrval jako Stoklasa po několik minut v mlčení.

V jizbě panovalo ticho rušené jen tikotem hodin a těžkým dechem páně Hanibalovým, jenž upíral zrak svůj k podlaze, kdežto Stoklasa díval se oknem ven.

Posléze obrátil se pan Stoklasa zase k panu Hanibalovi a změřil jej od hlavy k patě. Zrak jeho zase utkvěl mimoděk na osudné jehlici a neméně osudných knoflíčkách v reflexu slunečním divuplně se lesknoucích a — v duši, která se byla zatím zase ku smíru náchylnější stala, zplanul hněv poznovu.

„Nuže — mluv!" ozval se kategoricky a drsně snaže se býti kliden.

Pan Hanibal zvednuv hlavu k prsům nachylenou začal mluviti.

Hlasem z počátku stísněným jal se vypravovati, co a jak se bylo v právě minulých dnech v záležitostech úřadních sběhlo — jak den co den práce se hromadila — jak napínal a posud ještě napíná veškeré své síly, by povinnostem svým dostál — jak posílal list za listem, telegram za telegramem, aniž dostal odpovědi, slovem vypověděl stručně a přece věrně vše, co měl v ohledu tom na srdci.

Stoklasa vyslechl tyto stesky, při kterýchž se hlas mluvícího začasté trpce a bolestně zachvíval, chladně, ba ledově. Jen občas kmitnul po přísné tváři jeho lehýnký záblesk škodolibosti, ba skoro radosti: ale hned po té jevila opět lhostejný klid chefa, který jest přesvědčen, že stalo se vše jen tak, jak jest předepsáno.

Když pak pan Hanibal první kapitolu svých stesků zakončil tklivým postěžováním si na duševní muka, která byl vytrpěl, Stoklasa trpce se usmál a pokrčiv ramenoma pravil chladně:

„A co, prosím, mohu já v těchto, ryze úřadních věcech učiniti? Rozkazy vyšly z části z představenstva, z části od jiných stanic, z části pak plynou z manipulace služební vůbec — vyřízení jich jest nalehavé, ba neodkladné — což tu medle mohu činiti?"

„Žádal jsem zdvořile aspoň za výpomoc a uvolil se zaplatiti výpomocnou sílu z vlastní kapsy," osmělil se doložiti pan Hanibal, kterého byl chladně úřadní výklad Stoklasův skoro pomátl.

„A nebyla ti povolena — toť vše," odvětil Stoklasa. „V ředitelstvu má se prostě za to, že's měl na vyřízení větší části prací pomýšleti dříve a v čas, slovem že's neměl býti v konání svých povinností tak liknavý, pohodlný a neměl vyřízení odkládati, až nahrne se práce takměř nepřekonatelná. Ostatně," končil Stoklasa s mírnou výčitkou, „po mém náhledu není tak zle. Tak zručný a routinovaný úřadník jako ty svede v nepoměrně kratší době více" . . .

Posledními slovy byl pan Hanibal takměř zdrcen. Seznalť z nich, že mu Stoklasa nevěří, že pokládá stesky jeho za neoprávněné, za vylhané.

Chvíli setrval v mlčení, pak se ozval:

„Ale dovol, příteli, jen ještě slovo. Budiž tedy, jak pravíš! — Nechť jsem vše to zavinil sám — nechť tedy trpím... Ale probůh tě prosím, proč ty — jako přítel a dobrodinec můj, proč právě ty, když jsem ti psal a telegrafoval nikoli jako svému představenému, nýbrž jako příteli — proč jsi mi ty ani slovem neodpověděl?“

Tentokráte jevil Stoklasa, kterýž se byl až dosud dovedl skoro úplně opanovati, mírné rozpaky. Přímý, již několikráte opakovaný dotaz Hanibalův vyžadoval nyní přímé odpovědi.

Ale mohl ji Stoklasa dáti?

Vypomohl si tedy obyčejnou frasí řka:

„A ty se ještě ptáš?“

Avšak fráse ta měla na pana Hanibala mocný účinek. Nabyltě nezvratného přesvědčení, že má Stoklasa vážný důvod a závažnou příčinu a nejsa sobě vzhledem k němu nižádného poklesku, ba ani nedopatření vědom, uznal nyní za dobré nalehati na přítele tak dlouho, až mu příčinu a důvod aspoň naznačí.

I pokusil se o to, seč vůbec svou výmluvností stačil. Nalehal, žádal a prosil jako žebrák: ale nic naplat — pan Stoklasa zůstal jako z kamene. Nanejvýše zavrtěl hlavou nebo pokrčil ramenoma nebo odpověděl: „A ty se ještě ptáš?“

„Ale já tě nechápu!“ zvolal konečně pan Hanibal, nevěda již co počíti. „Nežádám přece pranic více, nežli abys mi udal příčinu nebo mi ji aspoň naznačil — a poněvadž mi to tak houževnatě odpíráš, musím za to míti, že přestal's mi býti přítelem...“

„Ano — přestal jsem,“ zní úsečná odpověď.

„Ale proč — proč?“ vpadl kvapně pan Hanibal.

Stoklasa svraštiv čelo, pohledl na jehlici páně Hanibalovu, ale tento nevšímnuv si toho, pokračoval:

„Věř mi, příteli, že mi nejde o mne! Budiž, jak si přeješ — budiž mi třeba nepřítelem! Ačkoli to těžce ponesu, přece mi bude ulehčením vědomí, že nezavdal jsem k tomu nižádné příčiny. Ale probůh, čím ti ublížil můj syn, čím vlastní tvá dcera Eliška, že jim chceš překážeti v štěstí, slovem, čím provinil se můj syn, že's naň zanevřel a přes to vše, že jest sňatek našich dítek za dveřmi, ani na nejnalehavější listy svého nastávajícího zetě neodpověděl?“

„Václav Hanibal se mým zetěm nestane — nikdy!“ uklouzlo nyní rozhodným tonem Stoklasovi.

„Ale proč, proč?“ zvolal pan Hanibal trpce. „Jakž může člověk tak spravedlivý, jako ty, kárati a trestati nevinné?“

„Zcela po právu,“ zní zarputilá odpověď. „Hříchy otců trestají se i na synech...“

„Ale čím ti ublížil otec?“ vpadl pan Hanibal.

Stoklasa chvíli mlčel, načež pravil rozhodně:

„Budiž tedy jasno mezi námi! Ty's mi ublížil — tys mne na smrt urazil a vydal veřejnému posměchu na pospas!“

„Já?!“ vyhrklo z úst páně Hanibalových tonem nejvyššího udivení.

„Ano — ty — ty, licoměrný falešníku!“ zvolal Stoklasa, nemoha se po připomenutí svého domnělého pohanění déle opanovati.

„Ale čím a jak, prosím?“ optal se nyní pan Hanibal, jenž zvěděv konečně z části domnělou příčinu přítelova hněvu, počal nabývati aspoň poměrně klidu.

Avšak právě tento klid bouřil v duši Stoklasově hněv a rozhořčení v míře vždy větší.

„Nuže tedy!“ zvolal podrážděn. „Budiž úplně jasno mezi námi! Povím ti tedy vše!“

I přikročil těsně k panu Hanibalovi a ukázav ostentativně prstem na jehlici na jeho prsou, zvolal povýšeným, skoro tragicko-komickým tonem:

„Nuže tedy — tímhle jsi mi ublížil — tímhle jsi mne vydal veřejnému posměchu na pospas!“

„Tímhle?! Tímhle?!“ opakoval pan Hanibal v největším udivení kloně hlavu níže k prsoum, jakoby jehlici prohlížel.

„Ano — tímhle!“ zní odpověď tonem vždy podrážděnějším.

„Ale — já — nechápu — nerozumím,“ koktá pan Hanibal. „Vždyť jsem ti o tom všem zevrubně psal — vždyť víš, že to dar prince N. za rychlé vypravení zvláštního vlaku — —“

Připomenutí pravé příčiny konfliktu vehnalo Stoklasovi všechnu krev do tváře.

„A ty's ten vlak vypravil — he?“ vzkřiknul v nejprudším hněvu a zároveň jizlivě.

„Já ne — já ne!“ zakoktal pan Hanibal.

„Nuže tedy,“ pokračoval Stoklasa. „Teď snad chápeš, kdo a co zavinil! Zač pak's byl vyznamenán — zač? Vlak jsi nevypravil a vůbec při jeho rychlém vypravení nikterak nepůsobil — a přece jsi byl vyznamenán a odměněn, kdežto ti, kdož se při tom namáhali, kdož spolupůsobili, kdož osvědčili nevšední zručnost, zůstali bez odměny, bez vyznamenání . . .“

„Pravda, pravda,“ přikývnul pan Hanibal, když byl prudce a vášnivě mluvící Stoklasa na okamžik umlkl, aby nalapal vzduchu. „Ale já přece za to nemohu, že byl šperk ten zaslán mně — já se o to nikterak nepřičinil . . .“

„Věřím, věřím,“ vpadl vášnivě Stoklasa. „Ty's se vůbec o nic nepřičinil, ty nemáš nižádné zásluhy a přece jsi present i vyznamenání přijal a chlubíš se tím na útraty jiných, zasloužilých, ale náhodou nevyznamenaných — před celým světem. Co pak jsi medle při tom všem vykonal — co? Nic více, nežli že jsi několikráte ťuknul prstem na knoflík telegrafického aparatu — a za tohle,“ (při tom naznačil Stoklasa ve vzduchu ťukání prstem na klavesu aparatu) „byl jsi odměněn a vyznamenán, kdežto jiní, kteří pracovali —“

„Ale dosti!“ přerušil v nejvyšší míře rozhorlený Stoklasa sama sebe. „Teď to víš a na tom je dosti! Víš, čím's mi ublížil, jak's mne pokořil a před celým světem, před kterým jsi se chlubil, zahanbil — a nemáš teď nižádného práva hlásiti se ke mně jako přítel.“

„Ale vždyť já za to nemohu!“ zaúpěl pan Hanibal úzkostlivě, vida přítele v nejprudším hněvu, jakého byl vůbec schopen.

„Dosti!“ zahřměl Stoklasa.

Pan Hanibal chtěl ještě něco podotknouti, ale v témže okamžiku zazněl zvonkový signál, oznamující, že nákladní vlak vyjel právě z nejbližší stanice směrem ku Praze.

Pan Hanibal musil vyříditi ještě některé nejnalehavější záležitosti před příjezdem vlaku a bez odkladu pustil se do práce.

Stoklasa přecházel chvíli prudce po bureau, na to vyšel na perron.

Jak pan Hanibal tentokráte své úřadní povinnosti dostál, není známo; ale zdá se, že v děsném duševním rozpoložení, v jakém se právě nalezal, nedostál jí ani z polovice. Vlak už byl v stanici, a pan Hanibal nebyl ještě hotov. Rychle dal obvyklý telegrafický signal nejbližší stanici směrem ku Praze, že vlak odjíždí, a učiniv ještě některá nejnutnější opatření, vyrazil na perron.

Spatřil Stoklasu stojícího těsně u lokomotivy a dávajícího znamení k odjezdu. Zvon zazněl a vlak se hnul. Stoklasa vyskočil na parostroj.

Pan Hanibal letí ke stroji —

„Příteli, příteli!“ volá úpěnlivě. „Pro vše, co ti drahého — jen ještě slovo!“ —

Ale Stoklasa dívá se na pana Hanibala chladně, lhostejně, jako na člověka zcela cizího.

Pan Hanibal běží chvíli podle lokomotivy.

„Odpuštění — odpuštění!“ úpí.

Stoklasa svraštiv čelo, dívá se nyní mračně na pana Hanibala.

Vlak jede vždy rychleji; pan Hanibal podle lokomotivy již skoro úprkem běžící, nemůže více stačiti. I zastavil se a těžce oddychuje, sepjal ruce a ještě jednou, naposledy zvolal mocným, ale chvějícím se hlasem:

„Odpuštění — smilování — milosrdenství!“

Po přísné tváři Stoklasově kmitlo cosi jako škodolibý úšklebek — zavrtěl záporně hlavou a odvrátil se . . .

S vytřeštěným zrakem sleduje pan Hanibal vzdalující se lokomotivu, vlekoucí za sebou neméně než asi šedesát, z větší části prázdných, nákladních vozů.

Konečně přejel podle něho vůz poslední; ale pan Hanibal stojí nepohnutě, upíraje vytřeštěný zrak za vzdalujícím se vlakem.

Za nedlouho zahnul vlak za nejbližší vršinu a zmizel. Toliko drkotavý hukot dorážel k sluchu páně Hanibalově.

Pan Hanibal postál ještě chvíli, pak zalomiv rukama, potácel se jako opilý do svého bureau — byl zdrcen . . .

* * *

Co dělo se od toho okamžiku v duši páně Hanibalově, lze snadno uhodnouti. Byla to bouře, jaká tichou, skromnou, trpělivou, ba otužilou duši tu posud ještě nikdy nerozechvěla.

„Všechno ztraceno — všechno,“ byla jediná slova, jež uklouzla křečovitě se chvějícím zmodralým jeho rtům, když ve svém bureau jako bez vlády klesl na židli u aparatu, kterýmž si byl několika hmaty rukou veškerou tuto trýzeň sám přivolal.

Pozbyti přízně svého souchefa a nemíti, jak bylo ze všeho zřejmo, naděje, že lze přízně té zase někdy nabyti, jest pro podřízeného úředníka, který ví, jak může býti právě tímto chefem šikanován a týrán, ba přímo k zoufalosti doháněn, cosi tak hrozného, že člověk nezávislý a samostatný nemůže si o tom učiniti ani přibližně pravého pojmu.

Pan Hanibal, jenž byl již, jak víme, následky nepřízně svého souchefa trpce zakusil, věděl, co jej bezprostředně očekává. Věděl, že se mu práce již nahromaděná v několika dnech zdesateronásobí, věděl, že bude výtka následovati za výtkou, důtka za důtkou, slovem byl přesvědčen, že nastane mu bezpříkladná lopota, provázená nejtrpčími mravními ústrky, pokořováním a týráním — namahavá, vysilující práce, s které není a v poměrech, v jakých se právě nalezá, nikdy býti nemůže — což vše může míti snadno v zápětí i katastrofu — zcela prosté propuštění ze služby . . .

Ale vše to pana Hanibala přece tak nehnětlo, jako vědomí, že přenáší Stoklasa hněv svůj s otce na syna a především že může se snadno i — na synovi mstíti . . .

Trpěti a pracovati třeba do úpadu, nebylo panu Hanibalovi tak proti mysli; spolehalť přece jen na svou routinu a neobyčejnou zručnost v pracích manipulačních, doufaje, že snad přece bude možno vyvarovati se aspoň nejhoršího — ale že by mohl býti dobrý, vzorný a zároveň nevinný syn jeho podobně týrán, rozdíralo mu srdce . . .

Nicméně — i to snad přece ještě bylo k překonání; neboť i jeho syn byl již zručný inženýr a mohl provésti tak mnohé, seč jiní nejsou; ale vědomí, že jest milostný poměr synův k Stoklasově dceři přerušen, že ze závidění hodného sňatku, o němž již celá trať věděla, nebude nic — slovem hanba, která jej a přede vším nevinného syna jeho očekávala, rozkládala nad rozechvěnou duší páně Hanibalovou stíny nejčernější.

Bylo mu nejinak nežli jako zlosynu, jenž se byl mimoděk dopustil skutku tak děsného, že se ho zhrozil sám. Lítost a hanba lomcovaly jeho srdcem, že se křečovitě oužilo a v mnohých okamžicích div se nerozskočilo — —

„Všechno ztraceno — všechno —“ zamumlal asi po půl hodině, kterou byl skoro v ztrnutí na stolici proseděl . . .

Konečně se namahavě zvedl a vrávoravě počal po bureau přecházeti.

„A přece není pomoci!“ zamumlal po chvíli. „Jediný prostředek k zažehnání aspoň katastrofy jest — práce, konání povinnosti . . .“

Pan Hanibal se zmužil a počal pracovati.

Ale jaká to práce! Napínal veškeré síly, snažil se, seč byl — ale vše vleklo se do nekonečna, při všem postihl sama sebe při nesčetných nedopatřeních, poklescích a chybách . . . A hlava pálí jako žhavý uhel, v srdci to buší jako v stoupách . . . Ne, ne — není možno pracovati . . .

A k dovršení útrap došel právě asi po hodině stručný, ale významný a zároveň osudný telegram od syna.

„Psal jsem nastávajícímu tchánovi obšírný list,“ telegrafoval syn, „a odpověď jeho zní: „Nedělejte si žádných nadějí! Se sňatku sešlo. Příčinu poví Vám otec.“

„Otec, otec!“ zaúpěl pan Hanibal po přečtení zdrcující depeše. „Ano, ano — nešťastný otec, ubohý synu, poví ti příčinu — — Ale kdy asi? Kdy? A jak?“

Chvíli setrval v trapném mlčení, pak ze stísněných prsou vyrazil slova:

„Ano, ano — pravá příčina je zde! . . .“

A při tom vytrhnul zlostně z košile své na prsou jehlici i knoflíčky a mrštil vším o zem — a již již chtěl šlápnout na jehlici, když vešel Tobiášek — —

Pan Hanibal přes prudkou bouři, která duší jeho lomcovala, poněkud se zastyděl. I zvedl jehlici a knoflíčky, jako by mu byly z ruky vypadly, a položiv vše na stůl aparatu, obořil se drsně na Tobiáška:

„Co dobrého?!“

„Nic, pane přednosto, pranic,“ zní chladná odpověď.

„Jděte tedy po svých!“ zahřměl pan Hanibal, nemoha se již opanovati.

Tobiášek, nemaje pro příkré chování chefovo žádného vysvětlení, poslušně couvnul ke dveřím a zmizel.

Pan Hanibal zůstal zase o samotě, netuše, že jej Tobiášek z peronu pozoruje.

Chvíli stál bez pohnutí před aparatem, upíraje zrak na osudný šperk — pak sklesl zase na židli a dlouho, dlouho zůstal jako v ztrnutí.

Duší jeho burácela poslední bouře, zuřivější předcházejících — nebylť již smyslů svých mocen, ocítil se ve stavu naprosto nepříčetném.

A když pak konečně přece zase zvedl hlavu, utkvěl zrak jeho mimoděk na stěně, kde visel revolver. Divoce vyskočil se stolice, dovrávoral ku stěně, štrhl s ní revolver a namířil jej proti svým prsoum.

V tom jej uchopil někdo ze zadu za ruku. Ohlednuv se, spatřil Tobiáška, jenž se byl nepozorovaně za ním připlížil a v rozhodném okamžiku osudný skutek zamezil — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Pan Hanibal se chvíli sice bránil, ale Tobiášek mu vyrval zbraň z ruky, a když pak přednosta později poněkud se zase vzpamatoval — pověděl Tobiáškovi, nyní jediné duši, které se vůbec svěřiti a tak sám sobě ulehčiti mohl, co jej k zoufalému skutku, vlastně pokusu dohnalo.

Tobiášek pozorně naslouchal. Důvěrnost páně přednostova nezůstala však bez odměny. Když pan Hanibal stručnou zpověď svou dokončil, zvolal Tobiášek zcela lakonicky:

„A to by za to stálo! Já bych ty tretky vrátil — a bylo by to!“

A podivno — problém, jejž pan Hanibal při největším duševním napnutí nebyl s to rozřešiti, rozřešen prostinkou odpovědí prostého člověka . . .

Pan Hanibal skoro zajásal.

„Ano, ano!“ zvolal radostně. „Vrátit! — S díkem vrátit — a připomenouti, že toho nezasluhuju, nýbrž že zásluha o rychlé vypravení zvláštního vlaku náleží jedině přednostovi stanice pražské, Stoklasovi!“

A bez odkladu učinil pan Hanibal, co si byl právě předsevzal. Ruče sáhl po jehlici a knoflíčkách a uložil je do škatulky, pak napsal přiměřený děkovací list a zapečetiv vše v jediný balíček, napsal adresu.

A nejbližším poštovním vlakem putoval balíček do Prahy.

A podivno!

Již při psaní listu pocítil pan Hanibal nápadné ulehčení — a když pak osudný skvost odeslán, bylo mu, jakoby mu byla s prsou spadla obrovská tíže. Cítil se zase volnějším a v několika hodinách — vlastně teprve následujícího dne byl pan Hanibal zase týmž Hanibalem jako dříve — —

Práce šla od ruky . . . V několika hodinách vyřídil více nežli v toliku též předcházejících trapných dnech . . . Ačkoli byl nucen pracovati do úpadu, pracoval s chutí a nadějí v příznivý výsledek — —

— — — — — — — — — — — — — — —

O tom, co bezprostředně následovalo, můžeme se zmíniti co nejstručněji.

Staloť se, čeho se ani pan Hanibal, tím méně pan Stoklasa nadál.

Obratem pošty došla totiž každého z nich zvláštní zásylka a sice malá škatulka, provázená úřadním přípisem.

Pan Hanibal poznal na první pohled, že to táž, kterou byl před několika dny obdržel — a otevřev škatulku, nalezl v ní démantovou garnituru, která mu byla již tolik potěšení i svízelů spůsobila. Toliko přípis zněl jinak nežli poprvé. Zvěstovánoť mu, že zpráva jeho v příčině zásluhy o rychlé vypravení zvláštního vlaku vzata ku vědomí; ale přes to vše, že v uznání skromnosti, pravdymilovnosti a spravedlnosti zasýlá se panu Florianu Hanibalovi k upomínce připojená maličkost . . .

Překvapení páně Stoklasovo bylo, možno-li, ještě větší nežli ono páně Hanibalovo.

Rozbaliv zásylku, nalezl v ní rovněž takovou démantovou garnituru: jehlici a knoflíčky, jakou byl před několika dny pan Hanibal vyznamenán. Rozpečetiv pak připojený přípis, četl následující:

„Vážený pane!

Z rozkazu Jeho Výsosti prince N. dovoluji si Vám oznámiti:

Jeho Výsost uznávajíc Vaši nevšední zručnost v konání úřadních povinností, kterou jste před několika dny rychlým vypravením zvláštního vlaku osvědčil, ráčila mi nařiditi, abych Vám jmenem Jeho Výsosti vyslovil dík a k upomínce na onen den připojenou maličkost odeslal.

Zároveň račte prominouti, že děje se tak teprve nyní; neboť teprve dnes bylo nám přednostou x-ské stanice panem Florianem Hanibalem oznámeno, že zásluha o rychlé vypravení vlaku nenáleží jemu, nýbrž výhradně jen Vám.

Z hofmistrovského úřadu Jeho Výsosti . . .“

Podpis (nečitelný.)

Po přečtení přípisu toho Stoklasa zajásal . . . Avšak po chvíli, když si připomenul obětavou šlechetnost páně Hanibalovu, zastyděl se pro svou mstivost sám před sebou . . . Ale jsa, jak víme, v podstatě přece jen člověk poctivý, umínil si hřích svůj bez odkladu napraviti.

Nejbližším vlakem odejel s jehlicí i knoflíky v košili na prsou do -xské stanice k panu Hanibalovi . . .

Třeba snad ještě něco dodati?

Po našem náhledu — sotva; ale přece připomínáme aspoň ještě tolik, že následovalo netoliko úplné smíření, nýbrž i pevné utvrzení starého osvědčeného přátelství a že oba přátely a jich dítky nestihla již žádná jiná nehoda, nežli že sňatek vroucně se milujících dítek jejich odbýván o několik dní později nežli byl původně ustanoven.

Farys.

Kassida, složená k poctě emira Tadž-ul-Fechra a na památku věnovaná

Janu Kozlovu

od

Adama Mickiewicze.

ak hbitá loď, když ráda prchši zemi
zas po modrém vln křišťále hrá v plese,
a objavši hruď moře rázem vesly všemi
nad vlny labutí svou šíji nese —
jest Arab, vzdorně s ořem svým když v trysku
širou pouští v let se dává,
kde kopyta mu tonou v měkkých proudech písku
s tím hluchým šelestem, — jak v tůních ocel žhavá.

Již v suchém pluje moři oř můj, v potu celý
delfína hrudí šibké vlny dělí.
Rychleji vždy — tak že spíše
už jen vrchem písek smetá.
Stále výše, stále výše
nad kotouče prachu vzlétá!

Můj černý kůň jak bouřný mrak je divý,
na jeho čele hvězda plane zlatou zoří;
on zvůli větrů pustil pštrosí péra hřívy
a letem noh svých bílých jiskry v cestě tvoří.

Spěj, můj ptáku bělonohý!
Z cesty hory, lesy, hlohy!

Marně v blízku palma svěží
s ovocem i stínem čeká:
od ní pryč zas oř můj běží,
palma prchá do daleka —
v hloub se kryje do oazy,
a šumem listů svých se vysmívá mé pýše.

Tam střežící kraj pouště chmurné skalní srázy
na Beduina patří divou lící temně
a kopyt koňských echu rouhavše se tiše,
takou hrozbou křičí ke mně:

„Bloud! kam říti se tou pláni?
Před slunce zde šípy zpilé
hlavy jeho neuchrání
ni krov palmy tmavovlasé,
ani stanů lůno bílé.
Zde stan jeden — nebe v kráse.
Skal pruh noclehem tu vezdy,
a jen kočují zde hvězdy!“

Marně hrozí, záští v zraku:
dvojím cválem pádim k dáli —
vzhlédl jsem, a hrdé skály
za mnou zůstaly kdes v mraku;
prchají zpět dlouhou řadou,
v stín druh za druhem se kladou.

Sup uslyšel jich hrozbu, hned jim věřil zcela,
že v poušti Beduina chytí v peruť dravou,
a v hon již za mnou pustil silná křídla smělá
a černým třikrát věncem kroužil nad mou hlavou.

„Cítím“ — krákal — „zápach trupu —
jezdec, oř — vše kořisť k lupu!
Jezdec v písku cesty hledá,
pice kůň — však poušť jí nedá!
Jezdec i kůň v marné práci —
kdo sem vjel, se nenavrací!
Po cestách se vítr honí,
sled svůj unášeje všady.
Luh ten není pastvou koni,
poušť jen zná a živí hady . . .
Nocují zde jenom trupy,
kočují zde jenom supi!“

Tak krákal, drápem lesklým v oči se mi rouhá,
i pohledli jsme sobě třikrát oko v oko:
kdo z nás se lekl? — Sup — a prchl převysoko!
Když jsem ho zkárat chtěl a luk svůj napjal zdlouha,
a po něm zrakem slídě když jsem patřil vzhůru,
již visel ve vzduchu — jak mráčků šeré prouhy,
byl jako vrabec, motýl, komár pouhý,
až rozplynul se, znikl do lazuru.

Spěj, můj ptáku rychloběhý —
z cesty supi, skály, břehy!

V tom vyrval se z pout slunce oblak na západě,
mne křídlem po blankytném stropě stihal náhle;
chtěl takým býti jezdcem na nebi, v dál pádě,
jakým já byl v stepi zpráhlé!

Nad mou hlavou stanul zpola,
a tak v hrozbě za mnou volá:

„Bloud! kam řítí se tou plání?
Žízeň hruď mu zpraží záhy;
mrak tam deštěm nedá vláhy
prachem kryté jeho skráni;
potok luhu na jalovém
nelká stříbrným tam slovem;
rosu, než v zem klesne mračný,
rozkrade v ráz vítr lačný!“

Leč marně hrozí! Jedu, ve cvál dav se nový!
Mrak, znaven, kolísat se začal v nebes hávu,
vždy níž kloní k zemi hlavu,
vzepřen o skály si hoví.
A když jsem s pohrdou zpět oči k němu zvrátil,
již o celý kruh nebe v zadu jsem jej ztratil.
Já z líce zřel, co v srdci snul a koval:
rudl zlobou, jež v něm hostí,
vzplanul žlučí řevnivosti —
až zčernal jako trup a pak se v horách schoval.

Spěj, můj ptáku hvězdozraký!
Z cesty stepi, z cesty mraky!

A teď zrak svůj slunce kruhem
točil jsem kol sebe němě:
nikdo zde v šíř nebes, země
není už mým v jízdě druhem!
Příroda v snu nezastená,
lidských stop tu neuslyší:
živly dřímají zde v tiši
jak zvěř nikdy nesplašená,
která neprchá, když vidí
náhle, ponejprv tvář lidí.

Leč nejsem první zde! Kde písku změť ta ztmělá,
jak za valem se zástup lidí bělá!
Zdaž bloudí, zdaž tu na lup číhá, kol se kupí?
Oř bílý, jezdec bílý — nikdo slova nedí!
Přijíždím — stojí; volám — mlčí; to jsou trupy!

Starožitná karavana
větrem z písku vyhrabána!
Na kostrách velbloudů tu jezdců kosti sedí!
V jamkách, dřív kde byly oči,
po lebce a těle holém
písek jen se vírem točí
a zlé šeptá nářky s bolem:

Farys. K básni Adama Mickiewicze kreslil Jul. Kossak.

„Beduine, bludem štvaný,
kde tvůj cíl? tam huragany!“

Jedu — co mně strach, co tresty?
Spěj, můj ptáku rychlozvěstý!
Trupy z cesty, vichry z cesty!

Huragan, afrických král vichrů, první vždycky,
šel po zátopě písku sám, šel gigantický:
tu z dálky spatřiv mne, on žasem stanul v zlobě,
a na místě se toče, hučel tak sám k sobě:

„Kdož z vichrů, mladších bratří mých, jež oko zhlídne,
tak nízkého jsa letu, postavy tak bídné,
smí deptat v dědictví mi dané lány drahné?“
Tak zařvav, jako pyramida ke mně táhne.
Když zřel, že smrtelník jsem, bez bázně a jarý,
zlostí v zem bil, blýskal zrakem,
Arabii zkalil mrakem,
a jak Noh ptáka, ve své chyt mne spáry.

Dechem ohnivým mne tráví,
křídly prach zved na mne žhavý,
vmet mě vzhůru, k zemi strhl,
moře písku na mne vrhl . . .
Já se vzchopím, válčím směle;
trhám údů klouby změklé,
v pískovém mu tesám těle,
zubem svým jej hryži vztekle.

Z mých paží k nebi pak chtěl prchnout v hněvě tupém:
s to nebyl! V půli těla roztrh se a zhynul —
s výše písku déšť se řinul,
leh u mých nohou dlouhým, jak val městský, trupem!

Já oddychl si! k hvězdám zřel jsem, plným třpytu:
a všecky hvězdy zlatými teď zraky
ke mně zřely ze blankytu,
vždyť mimo mne — kol nikdo v šírém světě taky!

Jak je tu milo dýchat celou hrudí všude!
Dýchám z plna! ze hluboka!
Vzduch teď Arabie v spěchu
sotva že mi stačí k dechu!
Jak milo zrakem bloudit po té poušti rudé!
Napjal jsem zor svého oka
do daleka, do široka:
že víc světa zírá skorem,
než kol zříti pod obzorem!

Jak milo vztáhnout rámě, co v něm síly zbude!
I vztáhl jsem v šíř svoje ruce obě k světu —
mně, v západ od vzchodu že obejmu jej v letu!
Jak střelou myšlenka má v lazur letí, plesá,
vždy výš a výš a výš — až k štítům nad nebesa!
Jak včela, vbodši hrot, v něm pohřbí srdce, sebe —
tak za myšlenkou — duši vhroužil jsem já v nebe!

Z polského přel. *Fr. Kvapil.*

Noční hlídka.

Napsal

Fr. Procházka.

Seděli jsme toho večera všichni nějak zamlkle. V kamnech praskal oheň za dutého hučení, jak bývá při větším větru, a do nízkých oken šlehal v metelici drobný, zmrzlý sníh jako písková zrnka. Ženské draly peří u stolu při kahanu a my mužští kouříce utvořili úzký kruh u kamen. V častém umlknutí naší rozmluvy — jež, nevím proč, vedla se pološeptem — bylo slyšeti sípavý dech babičky, usnuvší za kamny, předení kocoura, prskání kahanu, sdrhnutí neb přetržení pevnějšího brku a odměřený cvakot začernalých hodin — onen děsivě jednotvárný zvuk, jenž pronásleduje nás v bezesných nocích.- Všichni jakoby se byli zabrali do svých myšlenek. Časem usínala některá z draček, kloníc zvolna hlavu na prsa a jen prsty její hrály si ještě na prázdno na stole, jako by pápěr sdrhovaly s ostenky. Tu šťuchla ji některá družka do boku nebo pokropila ji vodou. Leknutí — vytřeštěné oči — smích! Některé smějou se do pěsti, jiné stranou, aby se nerozletělo peří, a probuzená, smějíc se, zívne si zdlouha.

„Ach bože,“ vzdychla hospodyně. „Jaké to draní bez pohádek, bez vypravování o strašidlech! Což to bývaly jiné časy za mých mladých let!“

„Svět pokračuje,“ zamručel ironicky soused můj, šedý stařec s pergamenovým čelem a popelavě oprýskanou tváří, protahuje si stéblem špičku.

„A jděte,“ namítla hospodyně, „jakýž to pokrok, když tam bručíte o tom Napoleonovi a Bismarkovi. Co je nám po nich! Lépe jest začíti o něčem hrozném. Tu všichni jiskří očima, i vlas se ježí a dračky neusnou ještě po půlnoci.“ —

Hle praktický význam pohádek a pověstí!

Stařec se usmíval a profoukl dýmku s takovým úsilím, že mu naběhly tváře jako polokoule.

„Počkejte,“ mluvil jako pro sebe, „když vás to zdrží spaní, má to přece jakýs účel a tu vám mohu pověděti něco po vaší chuti.“

„Tak jen rychle, strýčku,“ volaly dračky živě a ve světnici rozhostilo se po chvilce šumu slavnostní, napjaté mlčení. Stařec byl znám jako zečtěný člověk, dobrý vypravovatel a co nejvíce vážilo: vždy pravdomluvný. Pravý starý písmák!

„Znali jste snad všichni Ročka,“ počal nezměniv nijak hlasu a nacpávaje dřevěnou „kvaňku“ — „bodejť, vždyť ho musíte ještě pamatovati! Zrzavý, od neštovic, dlouhý jako bidlo a ještě kousek k tomu — Chlap špatná! (dej mu Pánbůh nebe!) lenoch, pijan na cizí řád, karbaník a lhář tak nestydatý, že už ani sám nevěděl, mluví-li pravdu nebo lež. Když mluvil, plival ustavičně — chlap k ničemu. — Ženu svou přivedl do hrobu. — To věděl každý a div pro ubohou neplakal. Byla tichá, slabá, často churavá, ale při práci radost se na ni podívati. Doma před mužem ani nevylezla z koutku. Třásla se, když slyšela jeho kroky. A on na ni nepromluvil tiše! Co slovo, to houknutí. A hned si dupnul a již i pro hůl sáhal. Bylo to stvoření!

Když umřela (bylo to den před svatou Kateřinou), říkal každý zřejmě, že ji utrápil, a nebylo jednoho, aby jí nelitoval. Jen on, chlap k ničemu (ať mne Bůh netrestá — je už na pravdě Boží) jen se usmíval zarytě, jakoby chtěl říci: Konečně mám pokoj a jsem svoboden. — Nu dobře, pokud byl den, nebylo mu ještě nic. Běhal na faru, k hrobníkovi, k truhláři pro rakev a po každé takové zastávce do hospody. Ženu jeho zatím sousedky připravily k hrobu, neboť věděly, že on si s tím práci nevezme. Večer bylo hůře. Sousedé bodali ho v hospodě jízlivými slovy a když nechtěl rozuměti, vyhodili ho. Kam jíti? Měl jen jednu světničku a tam leží mrtvola na lavici. K sobě, věděl, že ho nikdo nevezme (tak byl oblíben) a někde na seně spáti — k tomu byla tenkráte zima trochu krutá.

A co, myslil si, budu se jí báti nyní po smrti? Vždyť se vždy sama třásla přede mnou! I s lavice ji mohu shoditi a nepohne sebou. Mrtvé tělo!

Šel a koupil si láhev kořalky, zatopil v kamnech chrastím, které ji ještě za nemoci její přinutil nanésti z lesa, a rozsvítil kahánek. Chtěl se opíti a usnouti, ale — jakoby to byl Boží trest, zůstal i po poslední kapce střízlivým. Bylo již po desáté a on nezavřel oka. Venku zuřila metelice ostrá jako jed. Všichni sousedé shasili již světlo — jen u mne ještě hořelo.

Musilo mu býti krušně, chlapíkovi, když se odvážil ke mně, který s ním nejméně vařil. Víte, trpěl jsem tehdá skoro čtrnácte dní strašnými bolestmi ve tváři a skráni, že jsem proběhal a prosténal celé noci, volaje k živému bohu. Nejhůře bývalo mi v noci; nejenom proto, že jsem musil hleděti, jak vše vůkol mne sladce spí a já, ač padaje mdlobou, nesměl na spaní ani pomysliti, ale v těch hrozných nocích nemůžete s nikým promluviti, ani cos nového pozorovati — jen stále vtírá se vám ta bolest a zdá se ještě silnější, jestě zuřivější. V té chvíli bych byl (Bůh mi odpusť!) i satana rád uviděl a s ním pohovořil; proto jsem přivítal i Ročka. Byl bych ho nechal u sebe a hovořil s ním, ale sotva překročil můj práh, jakoby to na něho padlo. Byl na mol a bouřil

mi děti ze spaní. „Víš co," pravil jsem mu. „Buď půjdu k tobě a probdíme spolu noc, anebo se mi hni z domu! Dosti na tom, musím-li já sám bdíti!" Pohledl na mne plačtivě, zaškubal tvářemi jako opilec a šel. Já uzamkl a vyšel za ním. Mrazivý vítr zmítal námi sem tam a plískal nám spousty sněhu do tváře. Tma byla jako v hrobě; jen po zemi šeřil se sníh. Více po paměti než po záři z jeho okna, jíž chumelice temnila, doťápali jsme se do jeho světničky. Když jsme vešli, byl k mému podivení úplně střízliv a hleděl kolem jaksi vytřeštěně. Třesoucí se rukou podal mi židli, jedinou v obydlí, bez lenochu a sám posadil se na obrácenou konev. Utíral si pot a mluvil nepřetržitě, hřmotně a se zimničnou horlivostí, jakoby se bál ticha. Často se ohledl po vyzáblé, voskové tváři nebožky, jež měla bradu podvázánu modrým šátkem a přes sebe přehozeno špinavé prostěradlo. Někdy povstal a natahoval sešlé hodiny, u nichž byly závažím kusy kamene, a pokaždé postrčil ručičky, jakoby si přál, aby čas rychleji utíkal. Mne mučila nesnesitelná bolest a proto jsem jen mlčky zuby zatínal a stenal. „Vidíš, darebáku," myslil jsem si, „vidíš, to je svědomí, to je Boží trest!" a hleděl jsem na něho nějak zuřivě a vyšklebeně (snad toho byla příčinou bolest), neboť povstal asi dvakráte uděšen z konve, s vytřeštěnýma na mne očima. Přejev si dlaní zpocený, dolíčkovaný obličej, stavěl se, jakoby chtěl skočiti ke dveřím a šeptal: „Pro Krista Pána, kmotře! — Můj Bože, kmotře! — Co vy tak na mne — Ah! —"

„Jen trp, ničemo," myslil jsem si a podepřev hlavu o dlaně a lokty na viklající se stolík, zahleděl jsem se do tváře nebožky. Vítr hučel venku jako dnes. Chvíli jakoby psi vyli — zas jakoby plakalo dítě. Hodiny cvakaly ostře a zdlouha, petrolejový kahanec mrkal, jakoby každé chvíle chtěl zhasnouti a někdy zaplápolav jasněji, osvítil vyhublé, průsvitné tahy a zapadlé oči mrtvoly. Necítil jsem ani nejmenšího děsu. Napadlo mi, že jsem s ní nyní spojen k vytrestání jejího katana. Zčernalá modřina na její skráni jakoby schválně vystupovala do světla a ukazovala se: Hle, to on! V tom spolku s mrtvolou bylo pro mne něco tak divokého, dojímavého, že jsem až na bolest zapomínal.

Roček nemohl snésti toho upřeného pohledu mého na mrtvolu jeho ženy.

„Prosím vás, nedívejte se — prosím vás, nedívejte se," breptal neohebným jazykem. „Nemučte mne — co jsem vám udělal? Ah! — Vždyť já" —

Vyšel ven a přecházel ve mrazu pod oknem. Vrátil se zkřehlý jako rampouch. Přikládal mlčky do kamen, poopravil hodiny postrčením ručičky a usedl vzdychaje zase na konev. Jako ze sna počal vyprávěti, co říkal hrobník, co farář, co truhlář. Jak s nimi smlouval, že tolik nemůže dáti, že je chudý člověk, že neví, co dá zítra do úst. Řeč jeho šuměla jednotvárně jako hučení vody. Když mu o tom došla nit, dusilo ho ticho. Šoupal nohama, klepal rozviklaným stolem, ba i zahvizdal a náhle se ulekl — zcela bez příčiny. Pak začal lháti. Nejnovější jeho lež byla, že pochází z francouzské šlechtické rodiny, která musila uprchnouti ze země. Bůh ví, kde to sebral. Pak se opet náhle ulekl.

„Prosím vás, nehleďte tam," šeptal mi jaksi něžně a vyboulil oči. Zvedl se na špičkách a přikryl mrtvole obličej prostěradlem.

V hodinách hrklo, zatřepalo jako když se koroptev zvedá k letu, a nesmírně zvolna odbíjely jedenáctou. Každá rána zdála se otřásati jeho tahy, jakoby mu kladivo dopadalo na hlavu.

„Jedenáct, jedenáct,“ šeptal mna si ruce klouzající potem a utřel si horký obličej, jenž byl v té chvíli tak zděšeně ohyzdný, že jsem bezvolně odplivl.

Čím to jest, můj Bože, myslil jsem si, že se my lidé tak bojíme mrtvol? Pokud žije, houkneš si na něho — i zadupeš i zasměješ se jeho bázni a sotva ztuhne a je tak bez obrany jako kus dřeva — couvneš ty a bojíš se ho dotknouti. Dítě objímá matku s láskou a usne jí na ňadrech. Ráno zpozoruje, že je tělo studené — a uteče od něho v bázni, jakoby had tam ležel a ne totéž tělo. — Podíval jsem se na nebožku. Cíp prostěradla spadl jí s obličeje a na tom jakoby se byla udělala vráska. Snad jsem ji prve přehledl, ale jisto jest, že jsem ji zpozoroval teprve po tom, ač jsem na tvář prve stejně upjatě hleděl.

„Opět se díváte — opět,“ vykřikl Roček sípavě a mrknuv tam stranou okem, ulekl se, že tvář byla obnažena.

Povstal a připlíživ se, jakoby lapiti chtěl ptáka, přetáhl plátno daleko přes její zsinalý obličej. Když k tomu cíli nadzvedl prostěradlo, spatřil jsem pod ním ležeti strakaté kotě. Byl to nebožčin mazlíček, který se ani nyní z jejího blízka nehnul a jeden příkrov s ní chtěl sdíleti. Vysvětlil jsem si, proč se cíp prostěradla byl svezl, a předvídal jsem, že jej kotě opět stáhne, až se bude do visícího konce zamotávati.

V té chvíli napadlo mi cosi ošklivého. Lituji toho podnes, neboť člověk nemá s takovými věcmi nikdy zahrávati. Kdybychom i chtěli trestati zlosyna (jakým byl onen), máme si pomysliti, že i my jsme hříšníci — snad opatrnější v jednání, ale také nesrdeční, nelítostní k bližnímu, sobečtí, farizejští v přetvářce, jež má nám zjednati dobrou pověsť!“

V této upřímné zpovědi starcově, pronešené hlubokým hlasem, bylo něco tak uchvacujícího, že všichni bez výminky upřeli jsme zraky na jeho prostosrdečnou tvář a ve všech těch očích mohl jsi čísti ohlas této dojemné, náhlé, všelidské zpovědi.

Téměř zaraženě pohledli jsme pak na sebe a bylo nám, jakobychom si na okamžik do duše byli nahledli.

Stařec, zabraný do svých upomínek, nepozoroval toho. Hleděl upřeně do plamene kahanu a pokračoval hlasem o něco kleslejším:

„Vžil jsem se tak do úlohy trestajícího soudce, že jsem s mukami bídákovými necítil nijaké útrpnosti. V tom jsem chybil! Jen čirá spravedlnost, nemající nižádné viny, směla by jednati takto. Člověk, i když soudí, jest stále člověkem a má i ku zločinci pocítiti útrpnost — jakožto ku člověku! Já však zahrál si s ním jako kočka s myší a to bylo bídné, tak bídné, že těžko rozhodnouti, kdo z nás byl bídnějším.

„Ročku,“ povídám mu přidušeně — „věříš v Boha, zlosynu — tys tu ubohou ranami dobil?“ —

Ten člověk zkřivil tvář, jako když na dítě zdvihneme metlu.

„Jak můžete — jak můžete?“ zasténal. „Ne — to je lež!“ vykřikl vyletěv náhle vzhůru, a jiskře očima udeřil na stůl, až kahan na

něm poskočil. — Šel jsem mlčky k mrtvole a nadzdvihnuv plátno ukázal jsem prstem na několik modřin.

„To bylo předevčírem — to bylo předevčírem,“ šeptal zděšeně a zakryl si dlaní oči, aby to nemusil viděti. „Umřela sama — Bůh ví, sama“ — povídal dále slabě a jednozvučně jako ze sna.

„A co,“ rozkřikl se zase a pohledl na mne vzdorovitě. „Máte-li mne v podezření — udejte — udejte mě! Jděte, proč nejdete?“ tázal se výsměšně. Mlčel jsem a jen se mu díval do očí. Přivíral je, třásl křečovitě víčky a usedal, jakoby ho břemeno k zemi tlačilo.

„Jsou rozličné spůsoby usmrcení,“ mluvil jsem tiše a jako pro sebe. „Kromě ran jest to moření hladem a — a“ —

Roček se hlasitě zasmál. Zdálo se, že s něho hrůza spadla. „Jen dále, kmotře,“ pravil výsměšně. „Vyslýchejte! Nu?“ —

Otočil jsem se skoro rozpačitě k mrtvole. „Hle, svědectví!“ děl jsem tiše ukazuje na obličej mrtvoly, s něhož prostěradlo opět se svezlo a na němž — (sám jsem se uchopil za hlavu a učinilo se mi nevolno) — ano, tam byla druhá vráska, ještě hlubší než prvá, a hlava dostala tím vzezření, jakoby nás pozorně poslouchala. Pohled ten a můj úžas ho porazily.

„Ano, ano,“ blbotal — „jak — vy — víte, že“ — a vytřeštil na mne oči. Na čele stály mu krůpěje potu a kahan na stole poskakoval, když se jeho ruka chopila okraje stolu.

Pocítil jsem v tom okamžiku soustrast s ním a to ho zase vzpamatovalo. Namáhal se k úsměvu.

„To vy jen tak — jen tak. Ah, jaký jste vy — čtverák! Člověk by si myslil — že“ —

Napadla mne skorem zuřivost. Nevím, proč jsem chtěl z něho vynutiti zřejmé vyznání, že ji zahubil — zvolna umučil. Udati jsem ho nechtěl — také by se snad ani nebyly dostatečné známky našly.

Chtěl jsem se snad popásti na výsledku své moci nad ním? — Či jsem jednal jako nástroj moci vyšší? Kdo to rozhodne. — Já to nechápu. Dovedu jen vypravovati, jak se to stalo, a to tak do podrobnosti, že bych mohl pověděti, i kde jaký hadr ležel a smeť — kde byla nečistá podlaha polita špinou a jak vysoko bylo vody v uražené sklenici, jež stála na okně. —

Zatím, co jsem se chystal poraziti ho docela, přistoupil vrávoravě k mrtvole a přikryl ji zúplna po třetí. Pak se otočil k hodinám, natáhl je a postrčil ručičku. Tím však octla se menší skorem na dvanácté, což ho zarazilo tak, že utrhl rukou jakoby se byl spálil. Tiše přistoupil ke mně a usedl zase na konev. „Kéž by ta noc byla pryč, kmotříčku,“ šeptal úlisně, netroufaje si pohleděti mi do očí.

Mlčel jsem.

„Víte, kmotříčku (ten člověk nemohl nijak snésti ticho), víte, nikdy bych si byl nepomyslil, že jsem takový strašpytel,“ šeptal mi skoro do ucha. „Není noční hodiny, abych se byl v ní neubíral sám a sám — lesem, pustinou. —

Často jsem se z opice vyspal na hřbitově. Mrtvol jsem viděl přemnoho a nic mi při tom nenapadlo. — Spal jsem též s nimi v jedné

světnici — jako když, víte, umřela Jírová — ta hrbatá, — nebo ten pytlák Huláník, co ho postřelili — pamatujete? Nebo ten mor když byl. — Ale nyní — žena — taková slabá — bázlivá a já — já“ —

„A víš proč, Ročku, proč se bojíš nyní?“ šeptal jsem.

Ulekl se. (Snad proto, že jsem přitlumil hlas.)

„Proč?“ šeptal taktéž, zvedaje bázlivě oči.

„Pověz to sám, přiznej se!“

„Ne, ne, já ji neumořil! Bůh je svědek, že ne!“ vyhrkl rychle, hledě po oku k mrtvole, jakoby se bál, že to zaslechne.

„Poslechni, Ročku!“ vykřikl jsem, tak že se opět ulekl. „Již jednou svědčila mrtvola proti tobě a ty přece zapíráš? Má svědčiti ještě jednou?“ —

„Ne, ne — můj Bože — kmotříčku!“ vykřikl plačtivě a ač se hleděl odvrátiti — nemohl. Musil se dívati, jak se prostěradlo zvolna hýbe, klesá. Objevil se opět vyzáblý obličej s dvěma vráskami a hruď nadmutá ku vzdechnutí.

Roček sklesl na zem. Hrůzou rozevřel široce ústa a oči, zkřivil tvář a vztáhl obě ruce dlaněmi proti mrtvole.

„Já ne — já ne,“ koktal a po chvíli ticha, nevolného i pro mne, vypukl v křečovitý pláč.

„Provinil jsem se, můj Bože, provinil! Kmotříčku, je to pravda — utrápil jsem ji! Neubil, ale umořil — zvolna — ah —“

Dosáhl jsem, čeho jsem tak tvrdošijně žádal. Roček byl potrestán, ale nebyl jsem potrestán ještě já za svoji smělost, za necitelnost a šílenou myšlenku spolku s mrtvolou! —

Roček se rozlítostnil, ale poznal jsem brzy, že jen ze strachu. Když se dále nic nestalo, vzpamatoval se, povstal a hleděl na mne jaksi s nenávistí. Snad poznal příčinu spadnutí prostěradla. Vzdychal sice a naříkal dále, ale již jen proto, aby ho netížilo ticho. Prohlašoval za lež, že by byl kdy na ni sáhl. Choval prý ji jako jehně — měl ji rád více než sebe — a naříkal na lidské pomluvy. Ano, byl tak drzým v přetvářce, že přistoupil s pláčem k mrtvole a jal se ji, naříkaje, znovu přikrývati.

„Proč mi tě Bůh odňal, má duše zlatá — Kdo mne chuďasa nyní potěší?“ —

V tom okamžiku, když chtěl přikrýti obličej, událo se cosi, čemu těžko uvěřiti a nač posud vzpomínám s hrůzou.“ —

Stařec umlkl na okamžik a v té době ztuhli všichni posluchači v tom pohybu, v jakém se kdo právě nalezal. Prsty ženských, natažené ke zdrhnutí pera, jakoby byly zmrzly ve štipci a nám mužům zdál se tah z dýmky váznouti v hrdle. Z venku bylo slyšeti šumot zmrzlého sněhu na okna a uvnitř slabé hvízdání psa, pod stolem spícího, ano i let malé noční můry kolem plamene kahanu a šumot popálených křídel jejích na plechu. My všichni upjali jsme oči na zvláštního starce, jehož duševní síla nás unášela a děsila zároveň.

„Když tedy chtěl Roček v nářku přikrýti obličej mrtvoly“ — pokračoval stařec, třesa lehce víčky — „tu vidíme oba, jak tato zřetelně

sebou pohnula, jakoby ruce, růžencem spoutané, chtěla rozhoditi a z úst jejích vydralo se polohlasně: — Á — ha, cha, cha, cha! — —

A zase byla tichá, nepohnutá jako dříve.

Tentokráte zůstal jsem i já, jakoby hrom do mne byl udeřil. Všechny vlasy vstaly mi vzhůru jako hřeby a třesení podobné nejsilnější zimnici dalo se mi do těla.

Jak vypadal v té chvíli Roček, nevím. Slyšel jsem jen skok ke dveřím a těžký pád u nich. Omdlel jako špalek. Ostrý vítr zavál pootevřenými dveřmi a shasil kahanec. Octl jsem se v úplné tmě, nevěda, co se děje s Ročkem a co s mrtvolou. V prvním okamžiku chtěl jsem utéci, ale nemohl jsem hnouti nohama.

Když jsem konečně sebou ovládl, slyšel jsem nedaleko troubiti ponocného. Toto znamení, že na blízku živý, bdící člověk, mne posílilo a vzpamatovalo. S jakousi dětinskou radostí, na nic nemysle, počítal jsem. Bylo jedenáct hodin. Oči mé byly neodvratně upřeny na žhoucí vnitřek kamen. Skočil jsem k nim, rozžal třesoucí se rukou kahan a zdvihl ho v bázni do výše. Roček ležel u dveří — mrtvola tiše na svém místě. Napadlo mi, že snad ožila. Sáhl jsem ji na čelo. Bylo bez vrásek a tak studené, až mnou otřásla zima. Znovu mne obešla hrůza. Zdvihl jsem Ročka a donesl ho k sobě, kdež jsem ho teprve vzkřísil po dlouhé době. Dostal horečku a když se vystonal, nevládl jednou stranou a koktal. Já, ani nevěda jak, ztratil rázem všechny bolesti a usnul jsem jako dub.“ —

„A co to bylo s mrtvolou?“ tázal se kdosi nesměle.

Stařec pokrčil rameny. „Přemýšlím o tom již mnoho let a tázal jsem se mnohých moudrých lidí. Někdo praví: Byla ještě živa — poslouchala vás a pak skonala. Jiný, že vnitřní nadmutí, jaké někdy bývá u mrtvol, vyrazilo jí zbytek dechu z plic. Ale já to mám za Boží trest a za výstrahu, abychom nehráli s mrtvolami.“ —

Ve světnici nastalo opět hluboké ticho, kyvadlo jednotvárně cvakalo, pes skučel ze spaní a venku troubil ponocný jedenáctou.

Karel Rafael Ungar.

Lístek z dějin našeho národního probuzení.

Sepsal

Alois Mattuška.

Historické vědě české náleží bez odporu na prvním místě zásluha o vzbuzení národa našeho. Čím více ona se šířila a zdokonalovala následkem bedlivého pátrání několika nadšených mužů, kteří s nevšední pílí vynášeli na světlo denní kus po kuse slávu české minulosti, tím více rostlo a šířilo se u nás i vědomí vlastenecké. Učený piarista Gelasius Dobner byl patriarchou oněch vlastenců-historiků, vycházejících tehdy hlavně z řad řeholníků českých, kteříž množství pramenů ve knihovnách klášterních po ruce majíce, největší měli příležitost historická bádání konati. Adauct Voigt, přední vrstevník Dobnerův, Frant. Pubička, historiograf království českého, Ignác Cornova, professor českého dějepisu na universitě pražské, František Pelcel, první kritický dějepisec český, byli vesměs členy řádu jesuitského, Bohumír Dlabač, literární historik český, byl členem řádu premonstrátského, Dominik Mader, zakladatel dějin práva českého, byl piarista, Karel Ungar, věhlasný historik literární, byl členem řádu premonstratského a j. v. Ač práce mužů těchto byla veliká, a vzhledem na dobu, v níž pracovali, neocenitelná, přece v knihách o literatuře české pojednávajících málo nalezáme, což by činnosť jejich zevrubněji vyličovalo. Pokusili jsme se tudíž prostudovati život a působnosť alespoň jednoho z nich — Karla Rafaela Ungara.

Z pramenů, jež monografii této valně posloužily, mimo vydané spisy o českém probuzení sluší jmenovati na prvním místě Dlabačův sborník vynikajících premonstrátů kanonie strahovské,*) dále Hanslíkovy dějiny univ. knihovny, tytéž pak Spirkovy, prameny strahovské, spisy Ungarovy, Hanušův život Dobrovského,**) a literární i vědecké listy z doby Ungarovy.

Karel Ungar narodil se dne 16. dubna***) roku 1743 z rodiny

*) Bohumír Dlabač, knihovník na Strahově (nástupce Ungarův v témž úřadě) sepsal dílem na základě listin bohatého archivu klášterního, dílem na základě své vlastní zkušenosti stručné životopisy všech kněží strahovských od arc. Lohela počínaje až do své doby, kteří ve světě učeném neb uměleckém vynikli, pod názvem „Kurzgefasste Biografie einiger Premonstratenser aus dem kön. Stifte Strahov zu Prag.“ Kniha tato úplně k tisku připravená a tehdejšímu opatu strah. V. Mayerovi věnovaná, nebyla — neznámo z jakých příčin — vytištěna, i chová se v rukopise na Strahově jakožto číslo tamější knihovny. Z rukopisu toho čerpali mnozí spisovatelé, najmě dr. Josef Jireček ku své „Rukověti“.

**) Nejnověji z Brandlova životopisu Dobrovského doplněna práce přítomná dopisem Monse-ho k Dobnerovi (28. prosince 1779) a dopisem Pelcla k Dobrovskému (24. června 1789).

***) V Nauč. Slov. nalézáme den narození 12. dubna 1743.

německé v Žatci, kdež navštěvoval malé školy a nato gymnasium. Z těchto let nezachovalo se o něm zpráv žádných. Jen tolik jest jisto, že jako studující v Žatci řeči české úplně neznal. Že pak ve studiích nebyl žákem slabým, ani prostředním, o tom dá se souditi již z té okolnosti, že byl dne 22. září roku 1759 ku své prosbě přijat do řádu prem. kanovníků na Strahově, neboť opat tehdejší, učený Václav Kašpar. přijímal do své kanonie lidi jen vynikající. Týž opat (narozen 1694) získal sobě mimo četné jiné zásluhy také té, že rozmnožil knihovnu svého kláštera znamenitým přibytkem knih, dav při tom také sestaviti alfab. katalog celé knihovny, a byl vůbec mužem věd a umění milovným. Jak výborným byl představeným, dosvědčuje chvála, kterou mu vzdává Bohumír Dlabač těmito slovy: „Jak šťastni jsou členové řádu, kteří žijí pod zprávou tak moudrého, rozšafného a laskavého otce! On miloval své bratry a oni jeho jako svého jediného otce!“ Karel Ungar vstoupil tedy do kláštera, kdež dáno mu jméno klášterní „Rafael“, v dobu velmi šťastnou. Noviciat počal dne 14. října roku 1759 a dne 11. ledna*) r. 1761 zavázal se Rafael řeholními sliby i odbýval studia filosofická a theologická v arcib. koleji u sv. Vojtěcha ve Dvoře královském na Starém městě pražském. Roku 1768 povýšen byl Ungar na mistra svobodných umění čili filosofie (magister lib. artium). Téhož roku 1768 immatrikulován byl na theologické fakultě, a rok nato 1769 povýšen na bakaláře písma sv. čili theologie (baccalaureus). Opět rok nato 1770 vysvěcen byl na kněze, tedy teprve po desíti letech od svého do kláštera vstoupení.

Sledujeme-li dřívější dopisy Ungarovy, shledáme, že jméno jeho původně poněkud jinak znělo, s koncovkou totiž německou „Unger“. On sám přiznává se, že jméno své změnil později toliko z lásky k latinské řeči. Četné jeho latinské spisy a ryzí jich mluva svědčí o tom.

Rafael Ungar nastoupil úřad kněžský v stáří dvacetisedmi let, v plné síle mužné. Jeho železná konstrukce tělesná a nezlomné téměř zdraví bylo úplně v souhlase s mohutnosti a silou jeho ducha, s veselou myslí a zřídka vídanou čilostí. O jeho nevšední píli a schopnostech svědčí, že se podrobil doktorátu theologickému a filosofickému. Ungar hodil se ku každé práci. Byl jedním z těch málokterých, již se k čistě duševní práci i k zaměstnání praktickému stejně výborně hodí. Čilá jeho fantasie nedala duchu ani dost málo spočinouti a v prázdnu utkviti; musil míti neustále kolem sebe nějaký předmět a material ku práci. Každého úkolu, ať sebe namahavějšího a nepříjemnějšího, chopil se s chutí a provedl jej s bystrostí a lehkostí neobyčejnou.

Pokud se letory Ungarovy týče, byl on opravdovým cholerikem, jak to při takovém čilém životě vniterném ani jinak býti nemůže. Tato letora ohnivá, jež ho ani ve věku pozdějším neopustila, přivedla jej však v rozpor s mnohými učenci a literaty, působíc mu mnoho trpkosti a nevole, ač byl jinak povahy šlechetné a dobré a s každým přál si míru, jehož bohužel neuměl si vždy zachovati. Ungar miloval především pořádek a v ten snažil se vše uvésti, nedbaje překážek a protivenství v cestu se mu stavících. Kdo pak dovedl si úcty nebo přátelství jeho

*) V Nauč. Slov. nalezáme den 17. ledna.

získati, ten mohl na věrnosti jeho jako na skále budovati, jsa jist, že Ungar v čas mu s pomocí přichvátá, třeba i ku své vlastní škodě.

Jak již praveno, dostal se Ungar do řádu premonstratského v době velmi příznivé. Nejen Václav Kašpar, ale i následující po něm opat Fr. Mich. Daller (zvolen roku 1764) a nástupce téhož Bohuslav Jan Herwig (zvolen r. 1777) byli představení výborní a horliví pěstitelé a podporovatelé snah vědeckých. A také bratří řeholní vynikali ve mnohém ohledu: zvláště jeden z nich stal se Rafaelovi nejbližším od prvního okamžiku jeho do kláštera vstoupení až do poslední chvíle života, druhem věrným stejného s ním smýšlení, společníkem ve snahách vědeckých a vlastenecké činnosti. Přítelem tím byl Ungarovi Jiljí Chládek, v literatuře české ne neznámý, rodem Pražan,*) kterýž i co do svého života Ungarovi velice byl podoben. Narodil se s Ungarem v jednom roce (1743), s ním zároveň přijat byl (14. září 1759) do řádu premonstr., s ním odbýval společně noviciat, oba zavázali se řeholními sliby v jednom roce a dni (11. ledna 1761), oba vysvěceni byli v jednom roce 1770, oba stali se mistry, bakaláři, a pak doktory písma a filosofie, oba konečně zastávali vysoké důstojnosti při universitě pražské, stavše se nejprve professory theologie a filosofie, pak děkany na theologické fakultě, posléze i rektory university; oba také v nedlouhé době po sobě zemřeli. Pozdější archivář strahovský a spisovatel český Bohumír Dlabač připojil v úmrtním seznamu kanovníků strahovských oběma druhům, Ungarovi a Chládkovi, čestná poznamenání: onomu: „claruit pluribus eruditis operibus, optime de Historia litteraria bohemica meritus,“ tomuto pak „scriptis eruditis typis excusis sui nominis famam, et utilitatem publicam promovit.“ **)

Rafael Ungar i Jiljí Chládek prodchnuti byli stejným duchem vlasteneckým a brali se stejným směrem v pozdější činnosti své spisovatelské. Ungar jsa národnosti německé, nicméně lnul k národu a zemi té, v níž se zrodil, záhy oblíbil si její písemné památky a psal pak o nich latinsky a německy, nikoli však česky, kdežto zase Chládek, rodem Čech, psal latinsky a česky, nikoli německy. Že byl Chládek povahy mnohem mírnější a ústupnější nežli Ungar, dá se tím také vysvětliti úplná shoda jeho s popudlivou povahou Ungarovou.

Zmínky zasluhuje, že Ungar a Chládek nepodnikali svých studií filosofických a theologických na jedné a téže koleji; premonstrati a cisterciaci totiž měli již ode doby 100 let své vlastní, od university oddělené studium a seminář (studium generale), první měli je ve své budově na Novém Městě, nazvané kolej sv. Norberta (krátce Norbertinum), druzí v koleji sv. Bernarda. Při této vyučovali členové řádu cisterciackého, při oné professoři z řádu premonstratského. Ungar a Chládek v době svých studií bydleli tudíž v koleji sv. Norberta, avšak přednášky poslouchal tu jediné Chládek, kdežto Ungar studia

*) Bratrem Jiljího Chládka jest učený exjesuita Petr Chládek, narozený v Praze 1735, jenž vyučoval na fakultě filosofické fysice; zemřel 29. ledna 1806.

**) Vyňato z „Chronologicum Necrologium Abbatum et Canonicorum Praemonstratensium Sioneorum, qui mox a primo ingressu Sacri Ordinis in Bohemiam, aut Pragae in monte Sion, aut aliis in locis ad annum usque 1816 obierunt.“ Descriptum a Godefrido J. Dlabač 1817.

svá podnikal v arc. koleji u sv. Vojtěcha mezi světskými kandidaty kněžství. Toto studium na dvou rozdílných ústavech světském a řeholním mělo patrný zajisté vliv na celé pozdější jednání a smýšlení obou: neboť Ungar vždy tíhnul více k duchovenstvu světskému, kteroužto náklonnosť skutečně také potom veřejným skutkem prokázal, naproti tomu Chládek povždy lnul ku svému stavu řeholnímu podnikaje i pilná studia ve zvláštnostech svého řádu premonstratského.

Hned jakmile Karel Rafael Ungar stal se knězem roku 1770, přidělil mu opat Daller německý úřad kazatelský při chrámě strahovském, znaje jeho schopnosti řečnické.

Ale první krok, jenž Ungara od vykonávání duchovní správy poněkud na jiné pole zavedl, byl ten, že jej učinil opat knihovníkem domácí bibliotéky klášterní. K této nyní Ungar obrátil všechnu svoji pozornost i podařilo se mu zaříditi t. zv. „Supplementum IV.“ knihovny strahovské a zhotoviti o něm systematický katalog. K vybídnutí opata Dallera povznesl i mincovní kabinet téže knihovny, dav se do bedlivého sestavování mincovní sbírky, a ježto v ní obsahovaly se velmi vzácné a řídké kusy, sepsal jakožto dobrý numismatik po uvedení jich ve vzorný pořádek stručný popis celé sbírky. Dlouhým spravováním klášterní knihovny nabyl Ungar veliké zručnosti v úřadě bibliotekářském vůbec a pak získal neobyčejné touhy po literárních památkách českých, jichž prostudování přičítal ku svému nejoblíbenějšímu zaměstnání.

Za opatování Boh. Herwiga dosáhli bakalářové Ungar a Chládek třetího a nejvyššího stupně učenosti: byliť roku 1778 dne 12. listopadu*) povýšeni na doktory. V té době postoupil také Ungar na seniora professorského sboru fakulty theologické.

Jiljí Chládek po svém povýšení na doktora ustanoven byl téhož roku 1778 za prvního professora české theologie pastoralní i lze v jeho osobě spatřovati první zárodek české theologické fakulty, která v době naší chystá se vejíti do života v nově zřízené české universitě. Bylo to zajisté k velikému prospěchu kandidatů kněžství, kterým bylo jednou v českých osadách působiti. Praviť Chládek sám, že „velmi starostlivě na to šel, aby řečí vlastní, čistou a podle pravidel spořádanou vždycky mluvil, aby tak navykli hned z mládí dobré češtině ti, kteří chtějí někdy v tom jazyku povinnosti pastýřské konati, bez kterého by sic nikoli ouřadu svému dosti učiniti nemohli.“ Jeho přednášky byly z této příčiny mezi posluchačstvem velice oblíbeny, zvláště an Chládek pastýřské bohosloví spůsobem velmi zajímavým, praktickým a přece důkladným přednášel. Tento úřad zastával Chládek až do své smrti, odchovav za ten čas více než 1300 mladíků v české pastorálce. Tyto skvělé úspěchy ve vyučování řečí mateřskou přiměly bez pochyby i vlastenecky smýšlejícího Ungara, že jal se přiučovati jazyku českému, přemáhaje obtíže, kteréž jemu jakožto rodilému Němci působil.

V téže době, dne 30. dubna 1778, rozmnoženy působivé síly kláštera strahovského novým členem Bohumírem Dlabačem, jenž právě byl vystudoval filosofii pod Cornovou a Schönfeldem a jakožto chlapec býval zpěvákem na strahovském kůru. Mladík tento vynikal

*) Naučný Slovník udává den 12. prosince.

skvělostí svých mravů, klassickou vzdělaností a prospěl potom Strahovu znamenitě stav se bibliothekářem, ředitelem hudby chrámové, archivářem a spoluředitelem kláštera.

Roku 1780 nastal v životě Ungarově důležitý obrat. Dne 20. října toho r. totiž jmenován od císařovny Marie Teresie prvním kustodem čili hlavním knihovníkem c. k. universitní bibliotheky pražské po smrti dosavadního jejího prvního knihovníka Karla Charuela (zemř. 30. listopadu roku 1779) na základě své „učenosti a především znalosti věcí knihovních a numismatických a že právě užitečné a mnohý souhlas vzbuzující spisy do tisku dal,“ *) jak praví dotýčný dekret dvorní, s ročním honorářem 500 zlatých**) a byl zároveň poctěn při této příležitosti zlatou medalií.

Ungar ujal se úřadu svého v brzkém čase po doručení cís. dekretu, přijav nepříliš vlídný stav bibliotheky do své správy již dne 6. listopadu 1780. Všichni, kdož o cís. bibliothece psali, shodují se jednohlasně v tom, že příchod Ungara byl pro ni rozhodným štěstím a jemu že náleží název prvního zvelebitele této knihovny. J. Truhlář ve svých dějinách bibl. Klementinské (Osvěta 1882, číslo 8. str. 696) dí o něm následovně: „Málo kdy povolává osud na místo velmi nesnadné, když totiž jde o kladení základů později již téměř nezměnitelných, muže tak schopného a vytrvalého, jako byl Ungar. Znamenitému muži tomu má bibliotheka děkovati za vše, čím vyniká, pokud vnitřního zařízení a rychlého obsluhování čtenářstva se týká.“ Rovněž tak píše A. Spirk, že „pro bibliothéku bylo jmenování tohoto učeného, pro vědu a umění nadšeného, pro své povolání přímo se narodivšího muže pravým štěstím. Bez jeho činnosti, jeho plamenné horlivosti pro blaho svěřeného mu ústavu byla by těžko dospěla k oné pověsti, které již za jeho času i v cizozemsku požívala.“ a Hanslík konečně se přiznává, že „Ungarovy zásluhy o ústav jsou tak četné, že by těžko bylo v jeden krátký přehled je shrnouti.“ Veškeren dosavadní stav knihovny spočívá ve svých základech na zřízeních, názorech a vymoženostech Ungarových, takže následovníkům jeho zbývalo v počatém díle jen pokračovati a tu a tam něco dále lepšiti. Zdá se, že Ungar myšlenku zvelebení universitní knihovny pojal za svůj životní úkol, neboť od té doby, co spatřujeme jméno jeho v čele knihovny, můžeme pozorovati, kterak Ungar vždy výhradně činnost svoji k císařské bibliothece soustřeďuje, jí všechen svůj čas, své peníze, své namahání i své zdraví obětuje, slovem jedině kolosální tu zásobu potravy duševní a prospěch její na zřeteli má, ze které až dosud denně krmí se na sta po vědách prahnoucích duší.

Hned v prvních dnech vypracoval zvláštní plán, směřující k řádné organisaci bibliotheky a odevzdav jej bezprostřednímu řediteli knihovny, uvedl správu této v patřičný pořádek. Byltˇ Ungar pevně přesvědčen, že jedinou podporou a podmínkou prospívání tak ohromné a stálému užívání věnované knihovny jest jasný přehled a neúprosný, do nej-

*) O spisovatelské činnosti Ungarově viz doleji.
**) Dějepisec c. k. bibl. Hanslík omylem uvádí, že byl Ungarovi prozatímný plat 400 zl. propůjčen.

menších podrobností provedený pořádek, a zásadě této zjednával průchod vůlí železnou a rázností neoblomnou. Ku provedení onoho pořádku vymýšlel všeliká praktická zařízení. Tak zařídil šest protokolů, z nichž první určen byl pro všechna ve věcech knihovních došlá nařízení, druhý pro zanášení názvů knih buď od bibliotheky prodaných nebo za doubletty vyměněných; v třetím protokole zaznamenávaly se všechny vypůjčené knihy; čtvrtý určen k zapisování hostí do bibl. zavítavších; pátý k zaznamenávání vzácnějších knih a šestý k zanášení knih darovaných. Jiný znamenitý výmysl Ungarův bylo zavedení universalního katalogu. Aby totiž literární poklady knihovny co možná k užitku praktickému sloužily, byli při větších sbírkách knih vedle jména sběratelova anebo bibliografického hlavního titulu všichni spisovatelé v díle tom účastní dle abecedního pořádku do katalogu zanešeni a k účelu tomu napsané kopie titulní zachovány, aby se jimi úplného katalogu celého množství knih docílilo. Dílo toto nebylo však bohužel dále prováděno pro jiná na všech stranách vzrůstající zaměstnání. Kde mohla se knihovna prokázati nějakými spravedlivými nároky a požadavky, tu neznal Ungar žádných osobních ohledů a to byla hlavní příčina, která jej uváděla do sporu „s polovicí českého světa", jak praví Spirk; za to však z míst kompetentních mrzutosti tyto slazeny byly všeobecným uznáváním a pochvalou jeho zásluh. To vysvítá z jeho vlastních slov: „Jistě by mne to (nepřátelství) zoufalým učiniti musilo, kdybych při tom neměl vnitřního upokojení, že všichni tuzemští i jinozemští učenci, zemští stavové, ba monarch sám horlivost moji a práce mé uznávají, a mně často spokojenost svoji poznati dávají." —

Ještě téhož roku 1780 dostalo se Ungarovi potěšení objeviti vzácnou knihovnu, až dosud v jednom tmavém sklepení malostranské radnice ukrytou a již od války švédské tam ležící, která druhdy byla majetkem rytíře Václava z Vřesovic. Ten umíraje roku 1583 odevzdal ji do moci Menší obce pražské, kteráž pak 500 znamenitých knih českých ze XVI. století v bednách v radnici své uložila. Avšak později na knihovnu tuto šťastně se zapomnělo, takže potom vůbec za ztracenou se považovala. Nalezení této knihovny mělo pro historii české literatury neskonalou cenu, neboť nacházely se tu knihy, vyznačující literaturu českou ze XVI. století. Skvělý tento nález literární převezen byl na základě cís. dekretu ze dne 24. března 1781 do universitní knihovny. — Ruka Ungarova byla vůbec v odkrývání starých památek neobyčejně šťastna. Prvnímu objevení v zápětí následoval nález druhý, méně sice vzácný, nicméně dosti užitečný. Ungar totiž připadl na odkaz Jana Fr. Lva rytíře z Erlsfeldu, jenž umíraje roku 1725 celou „svoji a svého zemřelého syna následování hodnou knihovnu" (jeho vlastní slova) pod jistými výminkami universitě odkázal k veřejnému užívání a umístění do koleje Karolinské, kdež on a syn jeho studia odbyli a doktorátu dosáhli; kdyby tam nemohla býti umístěna, měla se chovati na některém jiném místě v Praze. Při tom složil kapitál 1000 zl., aby z něho roční úroky 60 zlatých knihovníkovi za ošetřování této knihovny byly vypláceny. Avšak vůle zemřelého provedena nebyla, knihovna pak sama ve zlých časech válečných o mnohé věci jest oloupena a teprve roku 1782 v měsíci lednu přičiněním Ungarovým zbytky její (898 svazků) cís.

knihovně odevzdány i s kapitálem 1000 zl., jenž splynul s fondem bibliothečním.

Nesmrtelných zásluh o zachránění několika tisíc vzácných, starých knih českých získal si Ungar hned v prvním roce svého úřadování. Příčinou zvláštní horlivosti jeho v této věci byl smutný los českých knih, jichž se mu zželelo. Vykládá sám nešťastný osud české literatury 15. a 16. století takto: „Příčina neobyčejné zvláštnosti knih českých — takže mnohým z nich, zvláště jsou-li celé, přednost před samými rukopisy sluší dáti — jest literární tyranství, s jakým zbožní ničitelé knih tyto pálili nebo nejméně vyškrtáváním celých míst čínským inkoustem kazili a téměř nepotřebnými činili. Který literát nehrozil by se oněch 21 barbarských pravidel v Indexu (zapovězených knih): ‚denique libri boemici ab anno 1414, quo haereses in patria nostra grassari coeperunt, usque ad annum 1635. — typis in Boemia dati de religione et materia fidei tractantes, plerique erroribus haereticis infecti sunt, tum ab ipsis authoribus haereticis, tum a versoribus in linguam haeresi imbutis. Proinde nisi certo constet Autorem aut Versorem libri fuisse Catholicum, liber illa aetate editus non permittatur nisi prius omnis haeretici erroris expers agnitus fuerit.‘ A kdyby to při tomto ohražení bylo jen zůstalo, mohly by se ony skutky přehnané horlivosti pro náboženství katolické za dobré považovati. Avšak řádění šlo mnohem dále; neboť do Indexu, zvl. pražského z roku 1767, vřaděny byly zcela neškodné i od katol. autorů sepsané knihy, jako Dalemil, Hájek, Aesopovy bájky a t. d., ba i knihy od arcibiskupů dřívějších schválené. Kdož by tomu uvěřil, že jediný missionář P. Antonín Koniáš, jesuita, 60.000 knih spálil, kdyby nám jeho posvátná horlivost rukojmím nebyla, že tato poprava jemu, jakožto missionáři, nejvyšší povinností a nejpříjemnější pastvou duševní se zdála.“ — Koniáš zpracoval český seznam knih zapověděných, který vyšel roku 1729 a znovu po dvaceti letech 1749 v Král. Hradci, sestávaje ze čtyř částí: první obsahovala české, druhá německé, třetí latinské a čtvrtá francouzské, italské, anglické a řecké knihy. R. 1767 tištěn tento index do třetice, avšak toliko díl jeden — český, a odevzdán do každé fary, kde pak byl neodvolatelným rozsudím a guillotinou všech v něm zaznamenaných knih, až do doby císaře Josefa II., kde pojednou českým knihám ze skřipce pomoženo. Josef odňav censuru knih konsistořím, ustanovil sám zvláštní censory, z nichž pro knihy české učiněn byl censorem roku 1781 Karel Rafael Ungar jakožto první knihovník v Čechách. Jmenování toto uvítal Ungar s velikou radostí, neboť získal spůsobem tímto moci a práva nad osudem knih českých, jež umínil si národu zachovati a je co drahý poklad národní v universitní bibliothece uložiti. K tomu cíli vznesl k císaři Josefovi roku 1782 žádosť, aby onen strašlivý „Index librorum prohibitorum“ farářům byl odňat, a následkem toho musily všechny seznamy buď celé, nebo nejméně vytržená z nich pravidla, jakož i pap. a arcib. synod. dekrety Ungarovi do c. kr. bibliotheky býti odvedeny. Tím pojednou všechna závaznost říditi se podle Indexu přestala. Než na tom Ungar neměl dosti; chtěltě míti zachování českých knih zabezpečeno a to provedl tím, že rozkázáno bylo všechny knihy, na venkově lidu odňaté, do knihovny universitní svážeti. Ungar sbíral tyto zbytky, jež nestaly se

šťastnou náhodou obětí liter. ukrutenství, ze všech konců české vlasti s takovým úsilím, že během téhož roku sehnal již a zachránil 2000 svazků! Ungar sám diví se tomuto úspěchu: Považíme-li, s jakou opravdovostí o zničení knih se usilovalo, uvážíme-li jen poslední pravidlo „denique in corrigendis, et eripiendis libris prohibitis summa cura et diligentia observanda sunt ea, quae tum a sua C. R. Ap. Majestate, tum a sua Archiep. Celsitudine decreta, et constituta sunt," jest nám se dojista diviti, kterak slídivým zrakům tak mnohých lovců knih ještě tak veliké množství spisů českých, jako jen do c. k. bibliotheky vneseny byly, ujíti mohlo." Ungara ovšem došly na mnoze jen trosky českých knih, jelikož často majitelé spisů zapověděných tyto zachovati hleděli vyrváním míst podezřelých anebo vytrháním listů titulních, kteréžto pak jinými zcela nezávadnými nahražovali; to však praktického Ungara nikterak nemátlo, aby z několika neúplných exemplářů nesestavil jeden úplný. V práci té rozhodný pokrok nastal v brzku novou událostí.

Dne 30. října 1781 sáhl císař Josef II. rušivou mocí na české kláštery. Poněvadž v těchto nalezaly se bohaté knihovny a vzácné archivy, vydal císař nařízení, aby se tyto poklady ducha lidského zavezly do universitní knihovny pražské a dvorní knihovny vídeňské. Knihovníkovi Ungarovi nakázáno, aby katalogy knihoven přibylých ze zrušených klášterů zprvu odeslal knihovně dvorní do Vídně, aby tu prohlédnuty byly a věci pro dvorní knihovnu nejlépe se hodící pro tuto určeny býti mohly. Ungar ovšem porozuměl z nařízení toho, že by knihovna pražská přísným provedením jeho příliš nepochodila, a proto počínal si s náležitým ohledem na ústav domácí tak, že knihovny připadly téměř výhradně jenom bibliothece pražské. Již dne 23. září 1781 zřízena byla od vlády zvláštní komisse k rušení klášterů a pravidla její vztahující se na osud knihoven zněla v souhrnu asi takto: Knihy, rukopisy a archivy zrušených klášterů s katalogy mají se bezpečně v bednách uschovati a knihovně pražské poslati; knihovník pak má každou zásylku potvrditi. O zásobě knih, rukopisů a pramenů každého kláštera má úplný seznam zhotoven a dvoru k výběru pro c. k. bibliotheku předložen býti. Na podzim roku 1782 počaly se již objevovati první bedny s knihami, a brzy hrnulo se do knihovny pražské takové množství knih a listin přivážených z celých Čech (kterýžto literární dovoz trval až do roku 1787), že se jimi zaplnily netoliko všechny místnosti knihovny, nýbrž i přilehlé chodby Klementinské; ba vzrůstající ta záplava knih vnikla i do nejzazšího oddílu knihovníkova obydlí, do auditorií, pak do místností tehdejší knihovny Karolinské. Všude kupily se knihy po zemi v nejrůznějších polohách a chaotické směsi a k nim přiváženy stále nové a nové spousty potištěného a popsaného papíru a pergamenu, tak že konečně nebylo jiné pomoci nežli otevříti tak řečenou zrcadelní (čili kongregační) kapli, která po delší již dobu ani čistěna ani větrána nebyla. V této provlhlé a nezdravé místnosti nucen byl Ungar pracovati jsa ustavičně zaměstnán otvíráním beden a vybíráním z nich knih a písemností, jež bylo mu pořádati, děliti a katalogisovati. Než ani kaple zrcadelní nestačila po nějakém čase novým a novým dovozům knih, tak že dvorním dekretem ze dne 24. července 1787 vykázán byl k účelu tomu zrušený kostel „Matky boží" (Maria an der Wiege).

Že při tomto hromadném dovážení mnoho vzácností na zmar přišlo, jak na místech, odkud se knihy posýlaly, tak na cestách, i ještě v Praze, netřeba podotýkati. Klášterníci mnohdy místo vzácných knih, jež sobě uschovali, odevzdávali necenné, rozbité. Tímto spůsobem zmizely z knihovny kláštera Kajetanského na Malé straně velmi vzácné spisy Husovy a česká, v Benátkách tištěná bible. Podobně jeden benediktin v Sázavě před obličejem samé komisse odstranil skvostný bibl. codex a drahocenné, nákladem Ludvíka XIV. pořízené vydání Tomáše Kempenského. Augustiani u sv. Václava v Praze při odevzdávání své knihovny ztratili bez úmyslu přemnoho vzácných rukopisů a knih. Na cestě pak dařilo se knihovnám ještě hůře. Ungar sám podává zprávu o jednom kocourkovském kousku, jejž vyvedli vozkové se svým literárním nákladem na cestě. Lidé vezoucí knihovnu ze Stráže v kraji budějovickém do Prahy, připadli na klasickou myšlenku, jak by cestu napravili: vyplnily doliky a strouhy knihami, jak se jim právě k ruce namanuly, a pokračovali lhostejně v cestě své. Jiné knihovny, jako klášterní bibliotheky z kraje budějovického, vezeny byly (celkem 117 beden) v pozdním čase podzimním a následkem dlouho trvajících dešťů vnikala do beden voda, čímž se mnoho písemností zkazilo. Smrdutý zápach, jenž z nahnilých knih vycházel, nutil Ungara, aby bez odkladu a co nejspěšněji došlé bedny vyprázdnil.

Však ještě větších škod utrpěly svezené do Klementina knihovny. Poněvadž totiž mezi došlými knihami nalezlo se mnoho dupplikatů, nařízeno, aby všechny ostatní stejné exemplary ve prospěch fondu knihovního byly prodány. Ungar, aby ušetřil zbytečný dovoz nepotřebných knih a sobě i ostatním úřadníkům uspořil práce, jíž byli bez toho již téměř nad své síly zahrnuti, dal si následkem onoho nařízení posýlati napřed katalogy klášterní k předběžnému prohlednutí, z nichžto nejprve vybral kusy, jež se měly do Prahy dopraviti: ostatní pak dal se svolením vlády na místě prodávati, buď celé sbírky najednou, anebo pro množství necenných knih i po koších (jeden koš v ceně 1 zl.) jakožto nepotřebný papír. Prodej ten obstarávali buď místní úřadové nebo provisorní úřadník knihovní. Rozumí se, že staly se tu mnohé přechmaty k veliké škodě knihovny; Ungar sám dopustil se v té příčině četných, politování hodných chyb a poklesků. Avšak omluvíme ho snadno, uvážíme-li, že byl přetížen ohromnou prací, že se mu nedostávalo pomocníků, a že přímo tonul v té povodni knihové, která se valila stále se všech stran. Kam jen se ubohý knihovník hnul, všude tísnily jej hromady a spousty knih, čekajících na ladící a řadící ruku. Spíše diviti se musíme obrovskému duchu Ungarovu, který povodeň tuto celkem šťastně překonal a v pořádek uvedl. V zimničném chvatu vynechal arci mnohá vynikající díla v seznamech zaslaných a tím odsouzeny byly do makulačních košů nezaplatitelné poklady. (Pokračování.)

Mladosť Orfeova.

I.

Chiron.

Děl Chiron k Orfeovi:
„Jsem již starý,
již zimy chlad a leta parné žáry
dost dlouho snáším. Honit zvěř mne mrzí.
Dle toho soudím, že již umru brzy.
Co dělat? Musím klidně v Hades jíti,
neb nejsem bohem. Žíti! žíti! žíti!
kol volá všecko a vše mříti musí.
Však nejlíp je to. Vždyť se život zhnusí,
to dobře vědí nesmrtelní bozi. —

Nu, spočítal jsi ovce vše a kozy
a balvanem vchod chlívu zatarasil?
Hleď, Helios již pochodeň svou zhasil
a svět jde spat. Pojď, něco povím tobě:

To v mužství mého bylo šťastné době,
kdy Oetou jsem se honil kentaur divý
nymf stopuje běh přes hory a nivy.
Šlo k večeru, byl podzim jak dnes právě.
Tu malé děcko našel jsem tě v trávě,
tys ležel spící skály na úbočí,
a mlhou blýskaly se vlčí oči
a vítr vanul hluboký a ostrý;
ze stromů kolem byly pouhé kostry.
Já navracel se domů, zřel jsem tebe,
já vším si, jak je zasmušené nebe
a zlá jak bude noc, já v divém chvatu
jsem tebe zdvih a odnes v svoji chatu.
Tys procit brzy. Krbu mého plamen
do výše spěl, na rozpraskaný kámen
mé sluje kreslil stíny gigantické.
Já zřel v tvé oči, celé žití lidské
jsem vyčet z nich, mně bylo tebe líto.
Ty, dítě do medvědí kůže skryto
jsi na klíně si Kentaurově hrálo
a v ručky tleskalo a tak se smálo,
že jiný život vzpučel v mojí rokli.
A denně vedrem znaven, spocen, zmoklý
já s jiným citem navracel se domů,
neb jako květ na skály pustém lomu

tys dítě rostlo mi co zázrak bohů.
Já dal ti všecko, co jen mám a mohu,
já naučil tě všemu, málokterý
z těch lidských synů, které údol šerý
tam hostí, umí tak se na lov hnáti,
a tetivu tak pevně napínati,
tak vlásti oštěpem, a tak lvy krotit.
Já učil tebe chodit, rvát se, potit,
den krušně strávit, v noci dřímat sladce.
Já řekl k tobě, první bůh je práce
a proto ti, jež Olympu mrak halí,
jsou bídní, chabí, ničemní a malí,
neb zábava jest jediným jich cílem.
Ty hochu pracuj! Každým novým dílem
jsi vyšší o píď a těch pídí řada
se na obrovskou výši časem skládá
a hvězdám tebe zblíží. Víš, že kruhy
na kmenech jsem ti ukazoval? Tuhý
ten život práce nechá v tobě cosi,
co rovno kruhům těmto. Do rákosí
pták vpadne s písní, šťasten v něm se ztrácí,
leč včela lupem bohata se vrací,
ač s práznem vletla do kalichu květu.
Ta moudrost, s níž se můžeš blížit světu,
bys opanoval jej, věř, ta je stručná.
Hleď, bohů nesmrtelných sláva zvučná
ta letí světem, jest však echem, pěnou.
V své sluji kentaur s lebkou zamyšlenou
jí pohrdá, v své síle sobě stačí.
Ples šťastných často podobá se pláči
a každý nerozezná to, co třeba.
Ty umíš sobě dobývati chleba,
to nejnutnější znáš, teď umíraje
ti mohu cizí ukázati kraje,
neb nezavedou tebe třpytné trety
a marné sny. Jsou ještě jiné světy,
o kterých nevíš, dozvíš se však hnedle.
Jsou propasti, již jednou šel jsi vedle,
má ruka tebe v čas však zadržela.

Zda pamatuješ, kterak zdivočelá
k nám v noci Maenada kdys zabloudila?
Tvor neznámý ti, jemná, hebká, bílá,
vlas rozpuštěný steré vděky skrýval,
zrak něhou lásky, ohněm chvěl se, stmíval
a blouzněním se duly její prsy.
Jak běžela za vřavou Baccha, trsy
a keře zranily ji, krve nachem
byl thyrsus její skropen, v snění plachém

tys na ni patřil jak na zázrak cizí.
Cos táhlo tě k ní, pud však velký, ryzí
mnou vypěstován vášně žáru bránil
a hoch, tys mudrcem se mužně stranil
jejího oka, zkad se blesky draly;
k nám cymbály a flétny doznívaly
a sama v tísni révy, svlačce, chmele
se ona smála v naší sluji ztmělé
v ní kouzlíc dythirambu božské krásy.
Jak zlaté plály oči její řasy
a šíje úběl srdci: Miluj! kázal.
Já nedbal tebe, houžvemi ji svázal
a nechť se bránila jak pardal hbitý,
já do kouta jí mrštil, pod kopyty
jsem svými zcuchal směšnou její zdobu.
Vím, vyčítals mi ukrutnost a zlobu,
já nemoh jinak. Když však zoře jitra
k nám vnikla, poznal's, jak má duše chytrá
ti uspořila stud a oklamání,
jak moudrý je, kdo vnadidlu se brání.
A druhého dne vyšla z naší chýše.
Jak vešla hlučně, tak odešla tiše
stín té, jež byla, a já k tobě pravil,
ten oheň v její oku ten jen trávil,
leč nehřál blahem. Ty jsi byl mi vděčný.

Jeť řetěz našich bojů nekonečný
jde z Erebu a ku hroudě nás váže,
pő článku článek rozbijí tvé páže,
on roste znova jako hlavy draka.
Tu ctižádost, tam horká chlípnost láká,
tam podlost cení zuby nízká, chabá.
Ty zápasíš a síla tvoje slabá
tím bojem nekonečným v obří vzrůstá,
až v posled přece skloníš lačná ústa
ku mísce, v níž se nektar klidu tají.
Ó sady Hesperidek, v kterých zrají
ty zlaté plody moudrosti a síly!

Teď ještě slovo a již dojdu k cíli.
Když našel jsem tě, vedle tebe cosi
se mihalo, jak luna do rákosí
když zlatý šíp svůj hodí, sáh jsem k tomu
a sám nevěda proč, to odnes domů,
já nevyznám se v tom, snad mohlo hračkou
to býti tobě, já však raděj rvačkou
a honem bavil tebe; kdes tu v klestí
to leží snad, nu vem to, snad i štěstí
tím dobudeš, já skoro bál se toho.“

A sáhl v kout, kde kůží, klestí mnoho
se tmělo, vytáh z hloubi lyru zlatou.

„Ty poznáš lidské cesty jak se matou,
však drž se slov mých. Lyra ta je dobra
snad k tomu, abys boha nebo obra,
jenž otcem tvým, si našel v světě spíše;
však nehledej ho ani, možná, říše
byť's prošel hvězd a podsvětí, že k tobě
se nepřizná, ty moudrý stačiž sobě.

Teď znaven jsem, chci spat, již dosti všeho!

Já umru. Ty však žij a poznáš, zlého
že stále víc, čím další bohů vláda,
že člověk vždycky více, než má, žádá,
že do přírody ničeho mu není,
že sám své vlastní tvoří utrpení
i štěstí své, že všecko má v své dlani.
Kdo žízniv je a po zdroji se shání,
jej najde vždy; kdo leží líně v poušti,
zdroj k němu nepřijde a ptáče v houšti
se vysměje mu, pakli umře žízní.
Tak s bohů vždycky celou je to přízní,
chtěj ty a chtějí též — vše jinak darmo.
Hleď lidem vyhnout se, neb těžké jarmo
vždy člověk chystá pouze na člověka,
až pán i oběť, ničemný stín stéká
do Elysejských niv neb v luhy Hadu.
Pojď ukázat mi slunce, hleď jak stádu
se rovná tlum těch černých, těžkých mraků.
Již v nich se ztrácí. Cosi též v mém zraku
se míhá. Kybely dech velký cítím.
Kde její prsy jsou? Blíž, ať je chytím,
však počkej, dohoním já mračna v trysku!“

A Chiron pad jak cedr na skalisku.

II.

První píseň.

Kles Orfeus na kmeta mrtvé tělo.
Co v jeho ňadrech divou bouří hřmělo,
to neznal ještě, posud nepocítil,
i bylo mu, jakby se v prázno řítil,
jež nemá dna, jej dusilo to v hrdle
jak těžké hroudy žárem leta ztvrdlé
a víčka pálila ho. Slza jedna
by dobrodiním byla mu. Noc bědná

a dlouhá nad ním roztáhla své sítě.
I cítil, že je přece slabé dítě,
že samota je zlem. Seděl jak tupý
před mrtvolou a draví, lační supi
hruď stále rvali mu a křídly bili
„jsme bolest“ hýkajíce. Jednu chvíli
mu na mozek to sáhlo silou divou
jak žhavý spár. Svit jitra letěl nivou,
když otevřel sluj dojat žití ruchem.
Vše lhostejným však lovil zrakem, uchem
a Helios než do vln moře klesl,
na skále příkré hranici již vznesl,
na vonné dříví olej s mlékem nalil,
kentaura tělo vložil tam a spálil.

Dým k nebi spěl ve modrých vločkách tiše.

Šel domů Orfeus, že myslí, dýše,
že cítí, trpí, sám nevěděl ještě.
Že přilet mrak a velké kapky deště
na sluje stěny tloukly divým vztekem,
že vichr kvílil jak šílence jekem,
vše neslyšel on. Neb druhá noc tato
děsnější prvé byla. Vše mu vzato
je smrtí Chirona, to teprv cítil.
Co s životem, kde paprsk, jenž by svítil
mu do tmy této? Kentaur vším byl jemu,
i otcem, matkou, druhem, proti zlému
štít bezpečný a k dobru pevné křídlo.
Byl jemu tím, čím poutníkovi zřídlo
a hladovému chleb a chromci berla.
Byl drsný, tuhý jako škeble, perla
v níž ukrývá se, velký soucit božský.
Byl mudrcem, zřel v světů vznik a trosky
jak ten, kdo váží nic a přec s ním cítí.
On prostý kentaur znal tu cenu žití,
jím nezhrdal, však po něm nešílil,
a vším jen v přístav jeden. k dobru pílil.
Co bez něho? Vždyť nikoho víc nemá,
Vždyť k jeho bolu příroda kol němá.
Co počít? Palici vzal kentaurovu,
jíž ozbrojený vycházel vždy k lovu
a chtěl si rozbít lebku jednou ranou.
Vzmach ruky. —
Klesla. —
V koutě cosi stranou
tam blýská se a zlatou hvězdou plane,
kyj pad mu z dlaně, slza z oka kane,
ta první, velká, šťastná, dobročinná,
jde, shýbá se, za slzou slza jiná

jak ručej kypí, v tváři se mu honí
a táhlým tónem v strunách lyry zvoní
tak dumně, jemně, kouzelně a tklivě.
Chyt lyru v náruč, sáhl v struny divě
a jako bouř, v které však souzvuk vládne,
to znělo slují, tón do tónu vpadne
jak paprsky dva kouzelného světla.
Od skály stejná bouře vstříc jim letla
a v děrách krápníků a v děrách stropu
se skrývala a rostla na potopu
tak měkkých, teskných, žalujících zvuků.
Proud tonů dozněl, jiný dal mu ruku
a stěny holé, rozpraskané skály
v jas stopeny se smály, pálы, hrály
a z moře toho postava, hle, bílá
jak světlý stín, se zdálo, vystoupila
a s úsměvem prst kladouc na svá ústa
„Jsem naděj!“ řekla. Skalní rokle pustá
tím zvukem, vzplála, jakby chtěla kvésti.

Ne, uvnitř déle nemohl to snésti,
ven musil, rychle, hned. Po těžké bouři
byl večer tichý, hory v modrém kouři
se stápěly, stín mraků letěl dolem
a tráva, stromy, keře pály polem
ve kapkách, kdesi ukrytý pták zpíval
a ručej vzrostlý v strže temno vlíval
dešť drahokamů. Na západě v směsi
mrak těžký visel nad modrými lesy
jak zbytky ztrhaného blesky hávu.
Nach červánků rost velkou na záplavu
a barvil v purpur obzor nejzadnější.
Houšť keřů byla rovna černé skrejši,
v níž zlaté mouchy byly hvězdné body.
Vzduch prosycen byl vlahou, stružky vody
jak zrcadla se leskly. Blankyt širý
se hloubil víc a více.
V struny lýry
sáh Orfeus a divná tíseň tajná
hruď sevřela mu, nesmrtelná, bájná
jej prodchla síla a ta cizím divem
ve struny přešla a v tom tichu snivém
ku hvězdám v slovech první písně letla:

„Jsem Orfeus. Má hruď je plna světla,
hrsť prachu jsem, však dechem oživena
se chvím jak můra, která do plamena
chce vrhnout se. Mne rovněž cosi láká
do neznáma. Mám v sobě duši ptáka

a sílu obra. Rád bych letěl výše,
kam, ani nevím. Cítím jen, že dýše
mi jiný vzduch dnes kolem horkých skrání.
Jak modrý motýl ulít by mi z dlaní,
mé slovo letí s rtů, je darmo dusím,
je darmo chytám, musím pět a musím
dál bušit v struny, ač nevím, proč znějí.
Jsem Orfeus, zřím v propast, letím, pěji!“

Ty zvuky zněly kvapně, nesrovnale,
jak ohlas, který zbuzen, mluví k skále,
jak první jásot ptačí v modrém vzduchu,
jenž chvílemi se tají v bouře ruchu,
když vzdalujíc se hučí na odchodu.
Jen slova krátká, výkřiky! Leč v shodu
to přecházelo, srovnaleji, plně.
Svou příbuznost to našlo v šumné vlně,
ve huku hvozdů, ve balvanů pádu,
ve snětí praskotu, ve vichru svádu
to rostlo, jakby mluvily v tom hromy:

„Ó země! vzduchu živý, staré stromy!
ó vše, co lítá, běhá, krouží, leze,
ó brázdy polí, svlačcem zkvětlé meze,
ó vrásky skal, ty ticho v rozsedlinách
a ševeli, jenž rosteš v bouři, v třtinách,
u rybníka, vše ze strun se mi roní.
Já cítím cosi s tlupou divých koní,
když v nozdrách blesky s rozježenou hřívou
jak bouře letí polekanou nivou;
do hnizd se dívám, já se pod zem stajím,
já zrna klasům, vůni růžím vbájím,
zem objímám, s ní žiju, s ní se snoubím
jak svlačec s kmenem. Vyšinám a hloubím
jsem příbuzný, já mluvím ku životu,
jak na svou matku já se dívám v hmotu,
zkad všecko vzniklo a kam všecko klesne!

Ó moře velké, nekonečné, děsné,
jež koupáš stříbrem staré nohy země,
já pozdravuju tě! Ať v jasu, temně,
ať duníš bouří zahaleno v stínu;
opěvám perlu, která v škeble klínu
po tichu zraje, jako v duši píseň.
Já nořím se v tvých kapradin, řas, tíseň,
zřím bezdna potvory, tvé mloky, draky,
jenž z pravěkého slizu noří zraky
jak hvězdy kalné. Cítím hlubin vření,
ve vichru lkám a v bouře burácení,
jsem lodi ples, když vjíždí do přístavu!

Ó noci, ty mne ukrýváš v svém hávu,
tvé křídlo z moře dna a z rokli vzchází,
svět objímajíc, velká, beze hrází
máš v klínu hvězdy i Helia oře.
Já v slunci, vlasatic se míchám moře,
v jich dráhy bludné. Honím mlhoviny,
z nichž nových světů rodí se tlum jiný,
já slavím pasy nebe, v zvířetníku
tlum bájných zjevů, směs, jež v každém mžiku
se mění, louku nebes věčně zkvětlou.
Miluju měsíc, bílou růži světlou,
jenž chví se mezi nimi plný touhy.
Já cítím s tmou, v níž velký čas a dlouhý
vše spalo jako děcko v klínu matky,
já cítím odpočinek, mír, klid sladký,
skráň v světle mám, po růžích jdou mé nohy!

Čas oslovuju, který zrodil bohy
a jenž je zdrtí rovněž jak je zrodil,
zřím osudu v tvář, jenž mne na svět hodil
bez vůle mé a mého přičinění.
Je temný, děsný, plný tajných vření,
však nad něj proniká má zřitelnice.
Ó Chirone, nepoznal bys mne více,
mé mladé oko teď již dále vidí!
Smrt velebím, k nejlepším lékům lidí
ji počítám, již víc mi není děsem.
Já v porod, v mření, v přechody zřím s plesem,
vše chápu, odpouštím vše, starce vráskou
jsem dojat jak úsměvem děcka. Žízním láskou!"

III.

Euridike.

Svět cizí otevřel se Orfeovi,
jak báji kráčel, každičký den nový
byl jemu triumf krásy, štěstí, vděku:
ne k přírodě, on mluvil ke člověku.
ne k vesmíru, on mluvil k srdci lidí.
Byl náhle okem, které všecko vidí
a proniká vše, uchem, vše jež slyší.
Všem, kteří chýlí ke rtu bolu číši,
byl rosou útěchy a v jiných plesy
byl plesů vrcholem.
Ó velké lesy,
jak miloval vás! jak vždy k vám se vracel
po dlouhé pouti, v šumu vašem ztrácel
stín slední únavy a bouřné vřavy.
Zde v trávě zvonců květy vedle hlavy

snil dlouho, v azur noře beze hrází
zrak zpilý. Cítil, že mu něco schází
víc nežli píseň, neměl pro to jmena.
Ó touho věčná!
Hlavu zved. Hle, žena
ve trávě mezi kvítím před ním stála,
zrak sklopený tkvěl v zemi, ústy hrála
jí vlna světla jako úsměv dětský.

Kdo jsi, co chceš?

— Já tvoje kroky všecky
již dlouho sleduju tvým zpěvem spita.
A chvěla se.
— Vím, ty jsi Afrodita,
co na mně chceš?
— Ne, já jsem Euridika.
Zvuk písně tvojí tak mi v duši vniká,
že miluju tě. Odežeň mne třeba,
chci lásku jako hladový chce chleba.
Vím, řekneš: Nech mne snít, já nemám času,
já hledám víc než chápeš, hledám krásu
a souzvuk ve všem. Hleď však, na mé tváři,
kde nyní světlo se stínem se sváří
(svit radost má a stín má bázeň tvoří),
se obé pojí.
Orfeův zrak hoří,
když patří na ni.

— Ty chceš jíti se mnou?
v jas poledne i v noční tiši temnou?
Vždy, všade!
— Mou být stále?
— Zcela tvojí!
— Nuž, tedy pojď, buď věčnou písní mojí!

A druhého dne Orfeus tak zpíval:

„Já Orfeus před láskou jsem se skrýval
jak sova noční. Proč? — já neznal něhu
a sladkost její. V moři žití k břehu
já bál se přivázati člun svůj vratký.
Ten břeh je láska. Odpočinek sladký
teď kyne mi pod cedrů šumným krovem.
Já miluju! Zřím v světlo! V lesku novém
mi svítí hvězdy, neb jdou z její očí.
Je láska prales, kdo tam jednou vkročí,
je okouzlen a zpět nenajde cesty.
Já prošel pouští, nivou, polem, města

a všady jsem ji viděl. Blázen pouze
ji zapírá. Olymp se chvěje v touze
a Ereb tmavý sladkou něhou vzdychá.
Což teprv země! Rychle, jděte zticha
jak stíny, tam zřím milence, jdou vřesem!
Dva ptáci letí polem a tam lesem
dvě srny tíhnou a nad mojí hlavou
dva motýli se třesou. V kadeř plavou
zapadnou tobě jak dva lístky růže.
Pojď, stezkou úzkou musíš ke mně úže
se přitisknout, neb šípek u cest bodá.
Tvůj krásný obraz ukáže ti voda,
jež dřímá v slunci, krásnější však mnohem,
kdy na mém srdci zastíněna hlohem,
v němž mláď má ptáče, tvá skráň odpočívá.
Tvé srdce nyní v mojich ňadrech zpívá
a moje chví se v tvojich křídlem ptačím.
Já cestou v jakýs lesní šer se stáčím,
kde růže kvetou, jsem jich vůní zmámen.
Tys rozpustila vlasy, bílý plamen
máš na čele, a křídla máš, tys Psyché!
Jak zlaté mouchy v lesní klenbě tiché
sny moje krouží kol tvých ňader, drahá!
V tvých očích kouzelná se chvěje vláha,
jež do lilije padla z lunných svitů.
Pojď, kroků ruch se tlumí na pažitu,
jenž plný anemon. Les teplem sálá,
mech zkvětlý chví se. Lásky hymna stálá
od rána v noc nad výši moře stoupá,
až zlatá labuť kde se v modru koupá.
Já žehnám cestám, jež se v šeru tratí.

Ó milujte! Jsou milující svatí!“

Jar. Vrchlický.

Léto.

Z »antických motivů« **Karla Kučery.**

ak bludná hvězda přes oblohu dálnou,
v pouť Léto vyšla neblahou a žalnou,
jak sirý pták;
pod srdcem děcka cítila již dechy,
matčinu slast — však nikde vlídné střechy,
jen hrubý zrak.

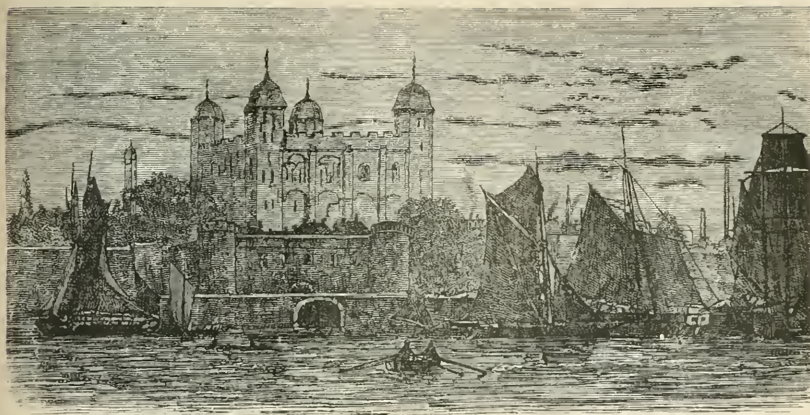
Od Krety v lada schýlila se řecká,
na Athos přišla v thrácká města všecka,
však bičem zpět
ji hnali odevšad a pomluv plevy
metali v zářný peplos boží děvy
a v tváři květ.

Tu jedné noci v žalu svém a hoři
z pralesa přišla ku zátoce v moři,
tam člun se mih,
v něm rybář vracel z nočního se lovu
ku výspě skal, jež tkvěly na ostrovu
jak mraků sníh.

V ten ostrov pustý, smutný, chudý, bídný
nešťastnou matku rybář přijal vlídný,
v chaloupku svou;
tam Léto šťastná z orlího jak bytu'
v hru moře zřela, v hvězdy do blankytu,
v zem vzdálenou.

A devětkrát než Eos na úsvitě
zaplála v růžích, zrodilo se dítě,
Apollo bůh;
tu ostrov Délos smutný, pustý, chudý
palmami zkvět a v slunci zaplál rudý
a barvou duh.

Ó poesie! v nebes kruhu světa
jak bludná Léto záře tvoje vzlétá,
však tupý dav
tě žene v tmu, až jako bleskem s výše
v práh slétne osamělé chýše
tvůj zlatohlav.

Tower v Londýně.

Tower.

Napsal V. Krupka.

Hledíce na šedé brány a cimbuří towerské, lemované tu klikatými příkopy, tu bledou zelení stromů, a na mocnou kostku hradovou vynikající pyšně z nich a vyhlížející pošmurně přes ně do okolí t. j. na nejchudší a nejšpinavější části londýnské, všady úzkostlivě ustupující: ptáme se mimoděk, jaký to cizí zjev, jaká to zapomenutá starožitnost v těch ztracených koncích a jaký že býval jindy úkol a význam její. Mimoděk otevíráme dějiny její tajuplné.

Než nikoliv: dějin nemá; dějiny její jsou dějinami Anglie. Obracejíce tedy listy jejích annalů zvídáme na prvém z nich, zde že zřídil biskup Gundulf výbojnému krali Vilému záhy po roce 1066, prve než zdomácněl, tvrz (tower čti tauer = věž) pevnou k obývání, odkudž tento vládl Londýnu i zemi. Druhý list ví o sto let později o „hradu v Londýně velice velikém a velice pevném“ a za prvých Plantagenetův rozlišují se již přesně královský palác a státní vězení. Ob krok s tím proměňuje se též tvářnost hradu dynastovského na tuhou vodní tvrz, jež asi za Jindřicha VIII. nejvýše vystoupila významem. Tenkráte ji obeháněly již dvojité hradby se všech stran, ani říčné nevyjímajíc, s kulatými baštami nad sebou a širokými vodními příkopy pod sebou a příchody k ní byly již velice stíženy soutěskami a mosty; v nich nebylo možno ani se vyznati, neřkuli jich ztéci. Z těch dob pocházejí i názvy věží: Solná, Široká, Šípová, R. Ďábla, uvnitř pak vznikla mincovna, kaple i zvěřinec se zahradou. Než veliký úkol, jaký měl hrad v dobách Lancasterských a Yorských, byl tím též zavřen a dokonán; nebylo již odpůrce, který by se byl v zaslepení pokusil o tvrdé zdi Towru. Dějiny stávaly se pokojnější, odehrávajíce se více a více jen uvnitř jeho komnat a za čas — i mimo hrad vůbec. Králové sídlili již napořád na druhém

konci Londýna a Tower se rozešel s vládou i historií zároveň a jal se žíti opět sám pro sebe. Přestavoval se sice a upravoval dále, ale již jen ku své škodě; spíše starožitný háv svláčel, proměňuje se v pevnost kasárnickou a skladisko koruny. Přežil se jako náš Vyšehrad.

Jako tvrz sloužil Tower poprvé za Richarda Lví srdce, jakožto palác za Jindřicha III. a za žalář poprvé za Edvarda I. Moc jeho sáhala tehdá tam, kam hranice Londýna, a moc tohoto do koncův Anglie: kdo chtěl vládnouti této, hleděl se zmocniti jeho. Když se tudíž roku 1191 vzbouřil bratr uvedeného hrdiny palestinského, Jan, a již se i zmocnil držení Londýna, neustával přece ještě v boji proti biskupu z Ely, dosavadnímu správci země, pokud ho nevypudil z Towru, odkudž trvale ohrožoval Londýn. Biskup uprchl v lodici po Temži přestrojen za rybářku. Živěji bojováno zde za syna Janova, nedospělého Jindřicha III., jehož rozmarné vládě mocný odpor položili baroni, čili jak bychom my byli řekli: stavové. Tower byl několikráte dobyt a král přebýval v něm střídavě tu jako vladař, tu jako zajatec. Ještě horší bouře zachvátila jej za Richarda II., když se Wat Tylor v čele sta tisíce povstalcův zmocnil Londýna a polekaného krále se 600 poloozbrojených šlechticů zaskočil v Towru. Lid, volaje za krev kancléře a pokladníka, nepouštěl potravy do hradu, krále pak z hradu k zamluveným schůzím na dorozuměnou. Ale k jedné přece došlo a poctivý, ale neopatrný Wat Tylor v ní zavražděn; povstalci zbaveni hlavy i svornosti ustáli od dobývání hradu. Tím vzalo za své i celé povstání.

Týž král, jenž nacházel se takto v Towru v nebezpečí života, slavil zde později okázalým spůsobem své svatby, především onu s českou princeznou Annou. Slavnostní průvod vedl celým městem, ozdobeným prapory a koberci, na druhou stranu do Westminsterského opatství a veškerá šlechta se v něm účastnila. V Cheapsidu přišel průvod ku kašně o čtyrech věžích, z níž řinulo potoky víno a na níž stál zlatý anděl s korunou, připodoben úplně králi. Na každém rohu vítala ho ušlechtilá panna lety rovná králi a zasýpala ho květinami z tepaného zlata. Také roucho královo bylo ze zlata a poseto drahokamy za 3000 hř. Na Smithfieldu odbývalo se později veliké klání a celá slavnost skončila rytířskými průvody a hody v Towru, pohltivši více než mnoholi k ní královna přinesla věna, t. j. přes 300.000 hř. stříbra.

Nejhorší doby nadešly městu i hradu za boje růží, bílé a červené, a do zmítané této doby padají nejhroznější z tragických výjevů, jimiž jsou tak bohaty krví potřísněné stěny Towru. S tím větší okázalostí slavil se zde sňatek a korunovační průvod Jindřicha Tudora, jímž boj obou stran zavřen a zbytky rodů protivných sloučeny. Královna přivezena po vodě v průvodu člunů pestře barvených, řezbami ozdobených a prapory vyfintěných za jásotu celé elity města; u vodní brány uvítal ji král, a dovedl ji k hodům, při nichž se podávaly nejvzácnější lahůdky na samém zlatě a stříbře. Pak se teprve hnul obvyklý průvod městem, při němž zářilo všechno skvostným damaškem, zlatohlavem a perlami, až přecházel divákům zrak. Bylať to zároveň národní slavnost smíření a záruka pokojnějších časův. I mladý král Jindřich VIII. zde mrhal z nastřádaných pokladů otcovských, ale vše zdá se že zastínil koruno-

vační průvod Karla II. roku 1661, jímž bylo zároveň oslaveno znovuuvedení Stuartův na trůn. Ráz této slavnosti byl již více vojenský.

Při těchto příležitostech odbývalo se i štvaní dravců, již chováni od dávných časů v zdejším zvěřinci. Jindřich VIII. koupil lva za $6^1/_2$ lib. a choval celé smečky psů k vůli němu a Jakub I. pouštěl i lvy na lvy nebo na medvěda v jámě aneb zařizoval štvanice obou. Teprve před padesáti lety odvezen poslední dravec odtud do živočišné zahrady.

Ještě za Stuartův otřásaly se nepokojem hradby Towru a hodnost constabla, „hlídače“, patřila k nejváženějším v zemi; udělovala se jen osobám spolehlivým. Později proměněna v sinecuru s 1000 lib. důchodův.

Stěží dnes uvěříme, že všechny ty hody a slavnosti odbývaly se uprostřed žalářů naplněných trpícími, a že se dvůr neostýchal sídliti nad ubožáky, kteří vzdechy svými naplňovali klenby a samoty a proklínáním rozvraceli základy zdí a věží. Není na světě místa, kteréž by ve smutné slávě žalářování a poprav i otrav této anglické bastille se vyrovnalo, a čtoucí trne nad nahotou pravdy, nad tvrdou skutečností všeho, co se vypráví z podzemních příhod jejich. Hrůzou pojímá už ten pošmourný vzhled Towru, ten příšerný ráz tajemných vodních bran, chodeb a kleneb, ta tmavá schodoviska, bezoké bašty, dvousáhové studené stěny, to vlhko páchnoucí ze sklepů jejich. Dosud čítá se 13 věží, jichž úkol jasně vysvítá z názvů jako Studna, Krvavá, Malé peklo, Krysí žalář, a kolik se jich odstranilo při upravování hradu pozdějším! Nebylo vymyšleno nástroje sloužícího surové ukrutnosti, jenž by zde nebyl býval zastoupen, není utrpení lidského, jehož vzdechy a stony by Tower nebyl slýchal; však stěží nalezly by také rovných sobě skutky hrdinství, jichž hrobové jeho cely bývaly svědkyněmi. S hlubokým soucitem čteme po staletích nápisy, jež tu zoufalci v polotmách ryli do omítky nehty prstů svých. Jaká melancholie vane na př. z nápisu věže Beauchampovy:

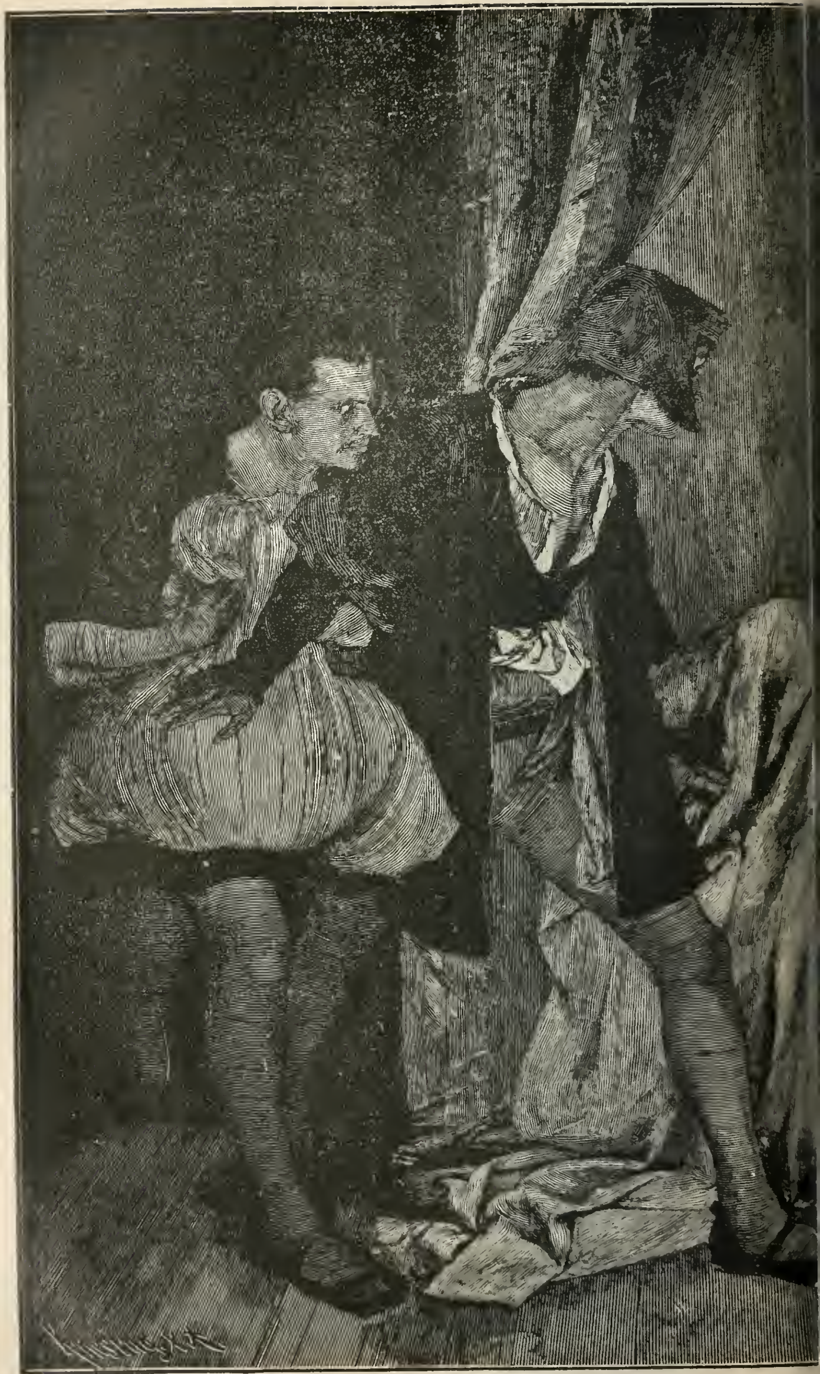
> Od chvíle, co uzavřel osud, aby se mé naděje rozešly v páru, jiš vítr oplakává, jest má planeta navždy zatemněna a nevlídna; i přeju si, aby se rozpadl čas.
>
> Wilim: Tyrrel, 1541.

Nikdo ho nezná, ale byl jedním z tisícův poslaných ze sluneční záře a snad od velkých dějů životních za živa do podzemí, jež mu osvěcovala leda jen záře pochodní.

Však nikoliv: i záře víry probleskla tu někdy temnotami, jakož dosvědčuje jiný nápis z ruky rovněž neznámé, ale zkušené:

> Nejnešťastnější muž, jenž v protivenstvích pozbývá síly. Nebo muži se nevraždí protivenstvími, jež snášejí, ale netrpělivostí, jíž se v nich dopouštějí.

Čí vinou vzdychali tisícové tito? Mnoho obětí sem navály náboženské a politické bouře, ale nejvíce vyšlo jich — z libovůle samovládců. „Dějiny Towru,“ povídá Sauders, „jsou dějinami královských zločinů. Na pošmurných stěnách jeho jsou ctižádost Edvarda I., vilnost Jindřicha VII., fanatismus Mariin a ukrutná marnivost Alžbětina krvavým

Zavraždění

v Toweru.

písmem zaznamenány.“ Proto shledáváme též v seznamech obětí tolik osob dvorních a dvoru blízkých: krále i vévody, ministry a biskupy, lordy i učence a vynikající vůdce stran. Častěji zde páchána msta než konána spravedlnost.

Prvým z katanův towerských jest král Edvard I., pánovitý a tvrdý. Nejprve dopadl hněv jeho na židy; 600 jich uvrženo do vazby a mučeno, 280 pak najednou oběšeno. Celkem jich 15000 vyhnáno ze země a naházeno do moře; prve ovšem obráni jsou o statky své. Pak přišla řada na Skoty. Po vražedné bitvě u Dunbaru rozsekáno hned na bojišti 7000 zajatých a vyšší s králem Balionem posláni do Towru, zatím co vítěz pustošil zemi jejich. Skoti povstali znovu pod šlechetným králem Wallacem, ale za krátko i on zradou jat a odvezen k předešlým. V Towru nad ním za posměchu pronesen soud, aby byl vláčen koněm až na Smithfield a tam rozčtvrcen. Ostatní po dvou letech většinou propuštěni, neboť král potřeboval již nutně místa. Ztratilť se mu z opatství Westminsterského poklad sto tisíc liber těžký a poněvadž nebylo lze vypátrati kam a jak, kázal vsaditi opata s ostatními i se soudci, celkem 81 osob, zase do vazby, aby z nich vynutil vyznání. Podobně svěřil syn jeho Edvard II. rozpuštěné templáře ochraně Towru, ale brzy jí sám potřeboval. Jat zde a vlečen po zemi, prve než pálením útrob umučen. Strůjce všeho a milec královnin Mortimer to však záhy opykal. Král Edvard III., povahou dědu podobnější než otci, uvrhl ho se syny do nejhnusnějšího vězení v Towru, kdež je pak oběsiti kázal. I on válčil se Skoty a zalidňoval jimi Tower a ještě více obětí skytala mu válka s Francouzi. Třináctе hrdinných obhajců Calet sem vsadil přes to, že jim sám Londýn i žalářníci prokazovali úctu, a po bitvě u Poitiersu sama francouzského krále Jana, 5 princů, 11 hrabat a množství osob nižších, kteří všichni zdobili vítězoslavný průvod syna králova „Černého prince“. Králi uložena pokuta půl druhého milionu liber (!), takže prve v žaláři zašel, než mohlo býti sehnáno výkupné.

Richard II. byl zase ohlasem Edvarda II., slaboch závislý od milcův s nemalou dávkou tvrdohlavosti, nеřídkou u lidí podobných. Nejprve padla hlava soudruha mládí králova Burleye a hned po něm zavražděn úkladně i jeho sok hofmistr Glocester, ač zaň dobrá královna Anna tři hodiny na kolenou prosila. Za nějaký čas kázal zase tři původce této vraždy pod svými okny koním na ocasy přivázati a z hradu vyvléci. Pomalu nastřádala se obětí dlouhá řada a v ní octnul se i básník Chaucer, zvaný otcem anglického básnictví, jenž složil v žaláři prve ještě „Odkaz lásky“ podle vzoru Boëthiova. Konečně zavřen král sám ve svém paláci a zmizel na vždy z Towru, aniž povědomo jak.

A čím dále krutčji řádilo se v Towru. Jakmile nastaly náboženské bouře, stoupenci Wiklifovi věšeni vejpůl těla za řetěz a upalováni v hradě. Pravé doby hrůzy nastaly pak Towru za války Růží přikvačivší po nich. Zdi hradu nepřestávaly se ozývati tu rykem válečným, tu lomozem řetězů a poprav. Král Jindřich VI. sám převáděn jen v Towru z paláce do vězení a naopak a řada obětí označovala vždy tuto cestu. Vévodkyně Glocesterová skonala na špalku katovském za to, že čarujíc učinila podobu krále z vosku a pomalu ji na ohni tavila. Konečně zvítězil Edvard IV. a zahájil děsné vraždění v řadách odpůrcův lancasterských,

jímž vyhuben královský rod a decimována šlechta, co jí zbylo ještě po litých bojích. Král smýkán do hradu koněm, jemuž uvázán pod břicho, a za ním přivlečeni královna a jinoch princ. Edvard osopil se na ně, utýral syna před tváří matky a bratří jeho ubodali prince do smrti. Byl to trojlístek nevyrovnaných padouchů. Edvard zhýralec, Clarence nejhrubší pijan a Glocester hrbáč ukrutník nejzavilejší. S teplou ještě dýkou spěchal do vedlejší komnaty, jen slabou stěnou oddělené, a stopil ji ve hrudi starého krále. Královė ušetřili v naději na francouzské výkupné 50000 korun. Edvard oddal se nyní všelikým prostopášnostem. Tu očernil Glocester Clarence u něho, že prý pochyboval o jeho manželském původu. Ihned odsouzen k smrti, jíž aby si vybral, mu ponecháno. Na severu Towru přiléhá stará budova k silným valům, zavírajíc v sobě sklepení, z něhož podzemní chodba do neznámých končin vychází. Jest to kraj nepronikuutých tajemství a tam prý se odehrál poslední výjev ze života Clarencova v sudu malvazu; zvolil prý si smrť upitím.

Než i na Edvarda čekala odplata v týchž zdech, v nichž tak nemilosrdně řádil, ale zastihla jej teprve na vlastních velenadějných jeho synech. Schylovalo se ku korunovaci staršího, Edvarda V., 12letého: 50 rostenců šlechtických mělo býti pasováno v řády, a strýc protektor vévoda Glocester měl plné ruce práce přípravami.

Právě byl svolal shromáždění předních rádců koruny do hlavní síně Towru, tmavé to a veliké síně s dvěma řadami dřevěných sloupův a středověkou řezbou na stropu, a překypoval rozmarem častuje hosty. Biskupu z Ely přál štěstí k tomu, že mu tak brzy uzrály jahody, a co tento milostivou poklonu novou zásilkou oplácel, vévoda se na okamžik vzdálil. Pojednou ozval se z vedlejší síně pokřik, volalo se „zrada“ a vévoda s halapartníky objevil se v hodovně „Mylordové!“ křičí hrbatec, zatím co žoldnéři obklopují hodovníky, „spiknutí proti životu mému; hle! jak mne očarovala králová se Shorovou.“ A obnaživ ohyzdné své rámě syčí: „Rcete, jaký trest jim patří?“ Při tom obrací se tázavě k lordu Hastingsovi. „Jestliže toto učinily, zajisté smrť.“ „Proč jestliže? tý lotře,“ řve již Glocester, „když jsi sám spiklý s nimi; chopte se ho i ostatních a odvlecte je!“ Za okamžik kutálela se již hlava Hastingsova venku v trávě a heroldové rozhlašovali nový jeho zločin po městě. Ostatní octli se u vazbě až na Buckinghama, jenž pojednou objevil důkaz o nemanželském původu královských princů. Za dusného napjetí došlo ku korunovaci, ale nikoliv již prince, nýbrž Glocestra sama na jmeno Richarda III. A jakmile se příšerná hlava Glocestrova takto zvedla, padla hned hlava zrádce Buckinghama. A dále již otrávila ta ohava lidská svou ženu Annu, pojavši hned za manželku neteř vlastní, a vydala se na vítězoslavnou cestu do svého rodiště, zůstavivši rozkaz, aby utraceni byli královští synovci. Co se dále stalo, zahaleno rouškou tajemství, jen T. More, blízký dvoru, zůstavil nám zmínku o tom. Constable Towru odepřel králi své služby k zločinu. Rozhněván stěžoval si tento hlasitě před pažetem, prve než ulehl: „Oh! komu mám ještě důvěřovati! Ti, jež jsem s sebou vzal a již slíbili, že mi věrně sloužiti budou, mne opouštějí a jiní rozkazy mé považují za nic!“ „Sire“, vece paže, „nedaleko odpočívá v komnatě muž, který je s to posloužiti Vám

ve všem,“ i přivedl J. Tyrella. Jemu nyní svěřen úkol, aby zavraždil prince v posteli, aniž by při tom zříti bylo krve. Jemu jsou přidáni Forest, jeden z tří hlídačů jejich, vycvičený už a bezcitný masař, a hlídač Dighton, silný chlap a nanejvýše surový.

Tito vešli do Towru a když už se bylo všecko vzdálilo od mladých princův, vloudili se zákeřníci okolo půlnoci do jejich komnaty. Připlíživše se, náhle vyskočili, strhli zápony lože, zvrátili peřiny a vrhli se celým tělem na ně. Po krátkém škubání vytáhli mrtvoly, odvlekli je pod schody a pohřbili do hloubky navalivše hromadu kamení na ně.

Minula noc a s ní i děsný přízrak vrahů, obětí a hrobu, o nichž se snad starému Towru jen zdálo. Paprsky ranního slunce zapudily ne-náhle chmůry ležící ještě na čele jeho, probral se z divného snění a hleděl zase s obvyklou povážlivou střízlivostí okolo sebe, dávaje jen čas od času na sobě známky, že cosi vře v útrobách jeho. Nikdo ničeho neviděl a nevěděl, nikdo se neptal a vícekráte se nezvědělo o osudu princů. Roku 1674 odkryty pod schody ku kapli dvě kostry, jejichžto rozměry se srovnávaly docela s oněmi nešťastných obětí. Nebylo pochyby. Král Karel je dal vyzvednouti a uložiti v opatství Westminsterském a na starý hrob zasaditi moruši, jejížto uhnilý kmen dnes uložen v kapli.

Sir Collingbourne napsal o vládě Richardově a jeho hlavních třech pomocnících vtip:

„Kočka, krysa a Lowel, ten pes,
nahání Anglicko praseti v les“ —

neboť měl král ve znaku kance; ale vtipkář zemřel za to na popravišti.

Konečně padl Richard na bojišti u Bosworthu s mečem v ruce a Anglie si oddechla.

Vítěz Jindřich VII. odsuzoval do Towru bohatce jen pro to, aby se zmocnil statků jejich, ač-li se nevyplatili. Hraběte Warwicka držel u vězení z řevnivé nedůvěry a konečně života ho odsoudil, když se o útěk pokusil.

Jindřich VIII. byl právě tak marnivý, jako byl otec jeho skoupý, při tom pak hrdý a hrubý. Měl vlohy státi se největším tyranem. Z jeho věku zachovalo se nejvíce nápisův na stěnách žalářů, nejvíce přezdívek míst a též kroj strážníkův, jehož se užívá podnes. Nesnesl nijaké kritiky vlády své a litě stíhal odpůrce církevní své supremacie, ba měl zvláštní policii náboženskou. Z obětí jejich jest i Tomáš More, tato chlouba právníkův a státníkův, a biskup Fisher, kteříž oba r. 1534 byli odpraveni.

Tomáš More, kancléř anglické říše, zdráhal se složiti králi přísahu supremátní. Byl tedy uvržen v žalář a z něho vyveden na popraviště. S klidně vznešenou myslí ubíral se k němu a pokládaje hlavu na špalek, oslovil vážně kata: „Prythe! netkni se mi brady, pro niž jsem se nedopustil zrady!“ Trpčí však okamžik odbyl si již dříve, když vraceje se od soudu, potkal se s dcerou svou nejmilejší Marketou. Počíhavši si na průvod u brány, vnikla náhle mezi stráže a uvrhla se otci na šiji, vzlykajíc křečovitě a doprošujíc se slovy pláčem přerývanými jeho požehnání. Marně ji odstraňovali násilím, vytrhla se pochopům, letěla

zpět a vypukla znovu v pláč volajíc v nejhlubší bolesti: „Oh, otče můj, oh otče můj!“ až strážcové sami se pohnuli zármutkem jejím. Jen s tíží dostal se průvod zase do pořádku.

S Tomášem Morem odpraven z téže příčiny stařičký, osmdesátiletý biskup Fisher, bývalý vychovatel králův. Žalářníci se k němu chovali se vší šetrností, očekávajíce, že bude propuštěn. Než hněv králův neměl mezí a neznal rozdílu stáří a zásluhy; malý výklenek ve Zvonici je jedinou památkou po ctihodné osobě. (Dokončení.)

Májovka a Trimazôs.

(Le Mai et les Trimazôs.*)

Z »Básní v próse« od Andréa Theurieta.

Přeložil Lad. Tesař.

est poslední noc dubnová. Zítra nad lesem a plání vystoupí vítězně májové slunce. Na břehu rybníků rákosník, tento žvavý povídálek, pozdravil již jeho příchod a na mezi záseky, mezi divokými jabloněmi, jež posety jsou květem barvy jitřenkové, slavíci zapěli již dlouhé serenády na jeho počest.

Zelenající se les, kdež rozšiřují konvalinky a mařinky lahodnou, vybranou vůni, hluboký ten les je dnešní noci pln tajemného tušení a chvění. Zaznívá v něm šumění třesoucích se mladých listů, přidušené kroky na mechu a šeptání, do něhož se mísí tlumený smích. Řekli byste, že tam dole na některé odlehlé mýtině duchové pralesa oslavují svátek jara. Poslouchejte! Stíny skrytě se ploužící oddělily větve a prostoupily houštiny; z hlubin údolí parou zatažených vystupuje lehounké šelestění, jakoby šuměla roucha vil po kapradinách a kručince. Šumot se blíží, blíží . . . Jen ticho! Chraňte se nyní promluviti . . . Jsou to hoši ze sousední vesnice, kteří přicházejí nařezat zelených snítek, jimiž ozdobí okna mladých dívek, a kteří používají noci, aby mohli odnésti své zelené trofeje potají, bez vědomí hajných.

Tyto haluzky zelené, jimž venkované říkají májovky dle názvu měsíce, ve kterém mladé listy dobývají se z poupat, — povívají jemným vánkem v jasném světle. V nejširším slova smyslu i kytice nejprvnějších květů nazývají se týmž jmenem, a v našem nářečí lotrinském jmenuje se i zahrada májovkou.

---

*) Trimazôs či Trimazeaux nazývají se ve franc. řeči lidové ti, kteří sbírají dárky v den 1. máje. Jsou to vždy skoro malé dívky vesnické. Vhodný překlad toho slova byl by tudíž snad „Sběratelky dárků“. Theuriet sám v jiné větší idyllické práci vysvětluje význam slova toho pravě: „Trimazeaux, c'est le nom qu'on donne aux quêteurs.“

Máj, tento úrodný měsíc, otec květů a listů, šíří dle názorů venkovských blahý svůj vliv na celý ten malý svět obyvatelů vesnice. Bílé víno, do něhož se kladou svazečky vonné kručinky, nazývá se májovým vínem; dodává hbitosti, síly a veselosti. Májové mléko, pito na lačný žaludek v stáji, kdež se dojí, občerstvuje a omlazuje krev; a mouchy s dlouhými černými křídly, mouchy májové, jsou vnadidlem neklamným pro pstruhy: rybář, který jimi okrášluje svou udici, ví dobře, že stříbrné královny v řece kamenité všechny si pro ně přijdou jako okouzleny.

Máj, toť očarovatel všech věcí, toť mladost, mladost sama. Jako on sám, tak i mladost venkovana jest plná ruchu, avšak jen krátká. Jeho svátek jest kratičký; počíná náhle dvacátým rokem a končí veselkou. Pak nastávají chvíle vážné, plné práce a starostí. Májovka zelená, zatknutá nad prahem vyvolené milované duše, jest pravým, ryzím symbolem lásky vesnické. Před koncem měsíce suché její listy už opadávají; zůstává toliko větvička, ztrnulá, oloupená, beze zdoby; radosti lásky postoupí svého místa trampotám otcovským, drsným pracím života polního.

Ale popatřte jen, co se děje dříve, než tato náhlá chvíle rozkvětu bude důstojně oslavena a než májovka, ověšena a vyfintěna stužkami, vztýčí se vítězně u dveří mladých dívek! Hoši probdí celou noc v nějaké stodole, aby okrášlili větve podle své fantasie a svého vkusu, jakož i s ohledem na povahu té, jíž májovka jest určena. V básnické prostotě vesnické každý strom svou podstatou má i svůj zvláštní význam a proto nepodává se ledabylo táž májovka všem dívkám.

Větev černého bezu jest znamením hrdosti; habr značí: Jste rozkošná; hloh: Jste něžná; palma bodlavá: Jste krutá a vábná... Neštěstím jest pro dívku, která nalezá u svých dveří zatknutou snět pálníku (kamenného bobu)! Znamení to, že klame sama, nebo že jest klamána. —

Den už se bělá; hle jemný rozbřesk zoře. Nad plání skřivanové vystupují výš, prozpěvujíce před východem slunce. V holubnících cukrují holubi hlasem teplým, hlubokým. Kohout opouští právě posadu, čepýře své peří a vztýčen na svých štíhlých nohách s ostruhami, vyráží hlučné kokrhání, jemuž odpovídá postupně asi dvacet kohoutů z celého sousedství. V pořádku, pěkně za sebou, sestupují slepice s moudrou tvářností, pokyvujíce hlavou; z vikýře na senníku vystrkuje kocour potouchlý nos a jako svatoušek pohlíží na probouzející se ruch drůbežní posady.

V starém nizounkém kostelíku, jehož klenuté kostelní předdvoří tři velké lípy zastiňují, vyzvání zvon „Anděl Páně“ hlasem volným a zvučným: devětkráte následují údery v mezerách, pak houpá se už zvon nepřetržitě a v letu svém rozlévá stříbrozvuké hlaholení... Ve stájích jest slyšeti dušený blekot a dupání dřeváků; nějaká mlatka počíná šukati uvnitř stodoly, a pastýř, oděn malebně v limousinský plášť, jde na ulici troubě do svého rohu, a ze všech vrat vyhrnují se hřmotně skopci, kozy, krávy a telata. Jest to probuzení, život! Okenice se pootevírají; dívky, v čepečkách a v kamizolkách, vykukují kradmo a dívají se na má-

jovky vyzdobené stužkami poletujícími, zatím co na prahu dveří páni otcové a maminky na vzájem si sdělují své poznámky a náhledy. Ulice jest brzy pobouřena hemžením a hlasitými výkřiky údivu, překvapení, veselými vtipy a hlučným smíchem . . .

Ale pozor! Slyšte, tam z dáli ozval se celý sbor dětských hlasů. Jsou to dívčinky malé, bíle oděné a zeleně věnčené, které ode dveří ke dveřím chodí sbírat příspěvky na oltářek Panny Marie a při tom zpívají starou píseň o Trimazôs*):

Máj přišel, duben již se ztrácí,
své srdce plesu nezdržím!
Na svět se radost s tancem vrací,
ó pějme jako jarní ptáci:
Trimazôs!
Toť máj jest, měsíc máj,
toť krásný měsíc máj.

Jdem do polí; tu každý volá:
hle, jak už vzrostlo obilí!
a ovsy už se zvedly z pola,
hloh bílé hvězdky pokryly, —
Trimazôs!
Toť máj jest, měsíc máj,
toť krásný měsíc máj.

Veselá a čilá to píseň! Jest v ní cítit celý ten blahý záchvěv prostého srdce, vzrušeného příchodem jara. Jest celá prochvělá radostí z delších dnů, teplejšího slunce, zelenějšího a bujnějšího obilí.

Před příchodem zpívajícího hloučku chystají už dobré hospodyňky svůj dárek pro dívky, jímž nejčastěji bývají čerstvá vajíčka, která vkládají se dívkám do košíčku ozdobeného modrými stužkami. Tím hůře však pro hospodyni lakotnou, která jim hodí do koše nějakou bezcennou nebo příliš chatrnou věc! Na místo pozdravu dostane se jí při odchodu tohoto posměšného kupletu:

Co pěli jsme, teď na zpět berem
a tolik dětí přejem vám,
co kamení na poli kterém:
ni skývky k jejich uživení,
ni pláténka k jich ošacení:
Ó Trimazôs!

Časem mívá Trimazô tendenci satirickou, jako ku př. v tomto kupletovém popěvku zvláštního nářečí:

Tak mnohé zřel jsem po třicet již let,
co za mlada jsem nemoh' uvidět.

---

*) Poněvadž by české skloňování slova toho bylo nechutné, ponecháno v překladě všude beze změny.

Já viděl ženy, děvy — poznal z dálí
ty fifleny, jež na slečny si hrály, —
ó Trimazôs!
Já viděl hochy — krásným každý byl —
jak výstřel děla v ráz je zahubil;
jich milenky jsem zřel, jak bez útěchy
tři měsíce svou bolesť dusí vzdechy...
Ó Trimazôs!

Jindy zas bývá jejich obsah náboženský:

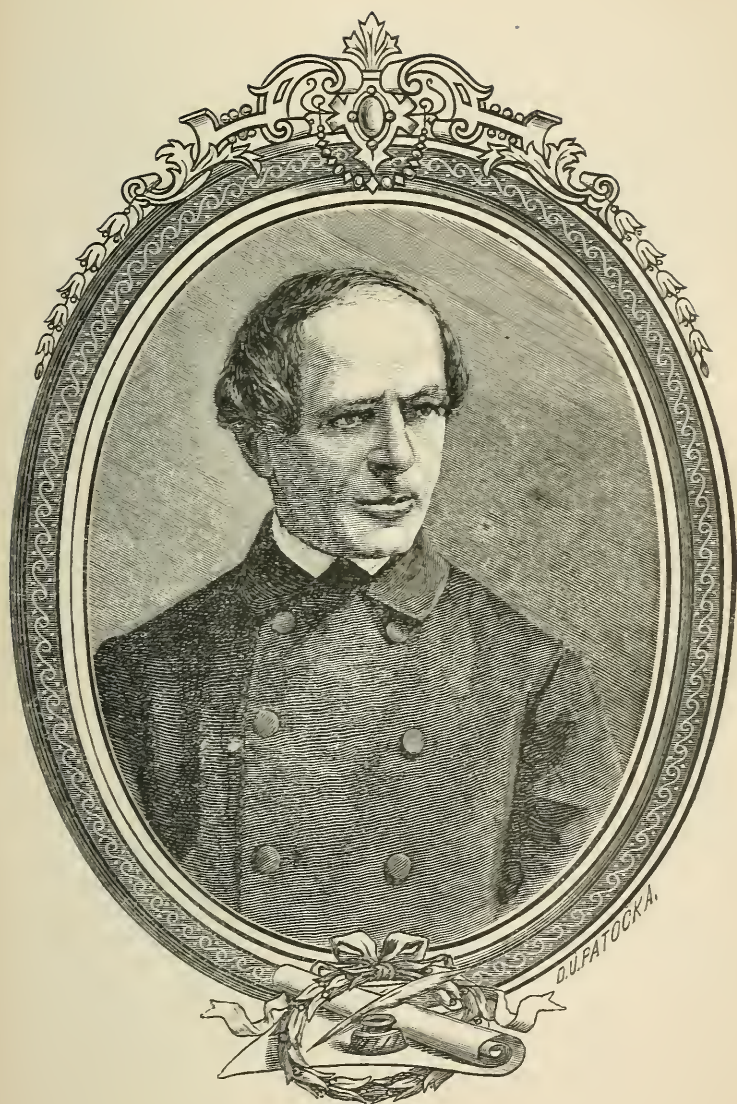
Ten dárek pro nás není, není,
pro Marji jest a její dítě;
poprosiť Syna, by nás veď
přes tento důl do hvězdné výše,
tam do nebeské jasné říše —
Trimazôs!

Každá vesnička svým způsobem vyšperkuje si variant motivu starého lotrinského Trimazô. Poslední tento kuplet byl sebrán v okolí Met nedaleko Gravelottu. Avšak žel! už ho tam nebudou více říkat, nyní, kdy naši přemožitelé vládnou nad tímto územím metským, tak hluboce francouzským. Už nezpívají u nás; avšak umlkají-li hlasy, srdce rozumějí si přece, a každé srdce lotrinské živí po tichu, v úkradí — nenávist a naději: nenávist proti cizinci a naději v lepší dny... Ó přijď, ty jitro májové, v němž budeme moci zpívat opět z plna hrdla starý refrain předků! V ten den zazelená se u nás obilí bujněji, zelenějšími budou ovsy; a galický skřivan pustí se v plesu do volného vzduchu, a od městysů k osadám, od plání k lesům bude zaznívati hlaholný Trimazô ozvobození!

František Doucha.

František Doucha! Jak milé ohlasy budí zvuk toho jména v nesčetných srdcích českých! Vždyť si podmanilo již útlé duše dětské; posud dýše nám z něho vstříc blaho prvního mládí, kouzlo šťastných okamžiků, které jsme ztrávili nad knižkou pestrých obrázků a prostých veršíků — prostých, ale dětské mysli tak poutavých a tklivých! Kolikrát zašeptala tehdáž malá ústa s láskou a vděčností jméno, vytištěné pod nápisem těch krásných knižek, a kolikrát vynořila se za tím jménem v mladistvé obraznosti dobrotivá, otcovsky laskavá tvář šlechetného přítele dítek! A když pak s myslí dospělejší duševní náš obzor se rozšiřoval, tu zářilo nám zase jméno Douchovo u brány, jíž vstupovali jsme s dechem utajeným do velechrámu lidského ducha: ruka Douchova odestírala nám velkolepou poesii krále básníků, Shakespeara, a podávala hojně jiných květů z širého

František Doucha. Dle fotografie ryl Jan Patočka.

luhu literatury světové, jež s péčí vzornou a jemným vkusem přenášela v sad písemnictví domácího. Horlivá ta ruka byla neunavně činna ve službě snah idealních, ve prospěch svého národa, obohacujíc literaturu českou tu původními pracemi v různých oborech, tu pečlivými překlady, tu zase s pílí mravenčí bibliografické přehledy sestavujíc.

Dnes pilná ta ruka, schromena chorobou, stěží udržuje zlaté péro, jímž tolik užitečného a krásného vykonala — Douchovo tělo sklání se pod tíhou stáří — ale duch jeho zachoval si mladistvé nadšení pro idealy, jimž zasvětil svůj život, a srdce jeho bije s neochladlou vřelostí pro věc národa a ryzí lidskosti.

R. 1880 slavil Fr. Doucha své sedmdesáté narozeniny a za té příležitosti přinesly „Květy“ jeho životopis a stručný přehled literární jeho činnosti.

Den 6. dubna t. r. přinesl Douchovi opět jinou slavnost: 50leté jubileum jeho kněžství. Slavil ji v klášteře minoritském u sv. Jakuba v Praze, jehož tiché zdi poskytují vysoce zasloužilému, nezištnému knězi-vlastenci ve stáří skrovný útulek.

Užíváme příležitosti té, abychom podali čtenářstvu „Květů“ podobiznu ušlechtilého toho muže a připojili vřelé přání, které sdílí s námi celý český svět: Kéž Doucha ještě dlouhá léta zůstane zachován vděčnému národu a těší se s jasnou myslí zdaru vlasteneckých snah, jimž obětoval horlivou, nadšenou, nezištnou práci celého života!

O světélkování.

Napsal

J. Jettmar.

Jak děsně bývá překvapen osamělý poutník, když za temné noci v pusté a bařinaté krajině severoitalské uzří jasné světélko, a v domnění, že vede jej k hostinnému krbu, za ním jde a snad pozdě teprve sezná, že zavedlo jej ve smrtící močál! Ovšem nejsou bludičky zjevy tak obyčejnými, jak často se o nich mluvívá, jsou však již dávno známy. Původ jich není dosud vysvětlen; to pouze víme, že nejsou obyčejným hořením, při němž vyvíjí se světlo a teplo. Znamenitý fysik Volta se jimi sice obíral, ale podstaty jejich nepoznal, a také Němec Knorr nedokázal více, nežli že nepocházejí od fosforovodíku, jak se za to mělo, neboť hůl, kterou ve bludičce delší dobu držel, neukazovala ni stopy zuhlení. Nejsou však také optickým přeludem, neboť viděli bledé ty plaménky půl až i celou hodinu na jednom místě trvati nebo přelétati velké prostory; nemohou býti ani zjevem fysikálním — a tak až do nejnovější doby nebylo potuchy, jak vznikají. Z toho, že bludičky povstávají v bařinách, na

hřbitovech, mrchovištích, vůbec tam, kde organické látky zahnívají, soudí se logicky, že přítomnost jich jest podmíněna rozkladem ústrojných těl. Teprve v nejnovější době, když povstalo učení o hoření fysiologickém, t. j. takovém, při němž se sice světlo vyvíjí, ale ne teplo, neb aspoň teplo jen ve množství tak skrovném, že je obyčejně přehlížíme, zdá se, že původ bludiček se objasní. Dle výzkumů dra. Radziszewského zakládá se světélkování či fosforescence těl ústrojných na chemickém zadržování kysliku činného v reakci alkalické. A záhy poznána celá řada jak ústrojných sloučenin, tak i živých rostlin, které zajímavý tento zjev ukazují.

(Nepřítel chemických výkladů nedej se několika následujícími odstavci zastrašiti; jsou nutné k náležitému objasnění otázky a mimo to doufám, že bude čtenář takový v další části mého pojednání za svou trpělivost dostatečně odměněn zprávami vskutku zajímavými).

Již Davy, později Doebereiner a Boutigny, nejnověji W. H. Perkin pozorovali, že, zahříváme-li ether ve tmě v ploské misce na písečné lázni, objeví se na povrchu písku bleděmodrý plamen, jehož teplota jest tak nízká, že ani papír se v něm nezuhluje, ani snadno zápalný sírouhlík nechytá. Poklopíme-li však plamen dutým válcem, stoupne teplota okamžitě tak, že ether shoří. Když rozžhavenou železnou kouli zavěsíme nad miskou, v níž jest filtrovací papír navlhčený etherem, obalí se koule modravými plaménky. Podobný zjev ukazují olej olivový a lněný, bílý vosk, paraffin, kyselina olejová a stearová: jiné sloučeniny, jako alkohol methylnatý a ethylnatý, světélkují méně jasně, kdežto celá řada vůbec nesvítí. Zde patrně děje se povolný rozklad chemický, neboť lze pozorovati při světélkování tomto vždy čpavé, dráždící páry.

Podobně světélkuje celá řada látek anorganických, a i při těch dokázati lze chemický rozklad více nebo méně snadno. Obecně známý jest v tom ohledu fosfor, který i jméno své od tohoto zjevu obdržel.*) Kdy tato látka byla objevena, není určitě známo, neboť si několik chemikův čest prvé přípravy připisuje. Jest však téměř jisto, že fosfor poprvé byl připraven od hamburského alchymisty Brandta, který se snažil dle cizích předpisů vyrobiti z moči tekutinu, jíž by se stříbro ve zlato mohlo měniti. Tajemství přípravy prý pak prodal Krafftovi, od něhož bylo sděleno Kunkelovi, — tak tvrdí aspoň někteří: Kunkel sám v „otevřeném listu o Phosphoru mirabile a jeho zázračných pilulkách svítících“, r. 1678 vydaném, tvrdí, že věděl pouze, že se fosfor vyrábí z moči, a že se pokoušel o jeho přípravu, až se mu také vskutku podařila. Fosfor považován tehdy za látku velmi vzácnou a zajímavou: vždyť Krafft r. 1676 ukazoval jej kurfiřtovi Brandeburskému a rok na to Karlu II., králi anglickému. Tehdy poznal i Boyle tuto látku a nedověděv prý se od Kraffta více, nežli že ku přípravě fosforu je třeba něčeho z lidského těla, sám jej z moči vyrobil. Vůbec byla tenkrát moč jedinou surovinou ku výrobě fosforu, jejž připravovali destillací moči s pískem vysušené. Patrně musila býti cena jeho značná, a v skutku platilo se ještě r. 1730 za unci 10 až 16 dukátů. Teprve

*) Fosfor = φωςφόρος, tolik co světlonoš.

r. 1769 poznal Gahn, že kosti obsahují hojně fosforu, což vedlo záhy ku fabrikaci jeho z této suroviny. Jméno fosfor přikládáno tehdy i jiným látkám, které ve tmě světélkují, aniž by byly zápalny; zejmena tak nazývali sírník barnatý, jemuž přezdívali také bolognéský kámen svítivý; proto dáváno na rozdíl od těchto látek nové látce příjmí mirabilis nebo igneus*). Lavoisier pokládal fosfor za sloučeninu kyseliny fosforečné s flogistonem, a bylo to právě spalování fosforu, na němž učenec tento svou bludnou theorii flogistickou zakládal. Ale již r. 1772 poznal, že při spalování fosforu váží povstavší kyselina více než fosfor sám a že tento přibytek na váze jedině ze vzduchu může pocházeti. Také v pracích, v letech 1777—1780 akademii předložených, považuje fosforečnou kyselinu za kysličník fosforu.

Fosfor na vlhkém vzduchu světélkuje a vydává čpavé páry, česnekovitého zápachu, které jsou prudkým jedem. Světélkování jeho záleží v povolné oxydaci fosforových par na kyselinu fosforovou, která dle nového bádání Leedsova ozónem vzdušným mění se hned v kyselinu fosforečnou. Při tom uvolňuje se zvolna něco tepla, takže větší kusy fosforu, na vzduchu ležící, povolně tají a na konec samy od sebe se zapálí. Světélkování nejlépe lze viděti, když pokapeme pijavý papír roztokem fosforu v sírouhlíku: ve tmě vydává papír jasnou fosforující zář a po nějaké chvilce chytá. Dříve se domnívali, že fosfor může hořeti i v takových plynech, jež chemicky naň nepůsobí, jako jsou vodík, dusík a kyselina uhličitá; domněnka tato ukázala se býti mylnou, světélkování nastává pouze tenkrát, když plyny ty obsahují něco, třeba jen stopu kyslíku. Z toho by se mohlo souditi, že v kyslíku světélkuje fosfor nejintensivněji, ale není tomu tak: při teplotě nižší než 20 st. fosfor v kyslíku vůbec nesvítí, a možno jej v něm po měsíce chovati, aniž by se dost málo okysličil; zředíme-li však tento plyn nebo přimícháme-li plyn indifferentní, nastane světélkování okamžitě. Podobně zabraňují svícení fosforu i některé plyny, jako sírouhlík, a páry, jako etheru a oleje terpentinového. I voda, v níž se fosfor uschovává, svítí, neboť se v ní poněkud rozpouští, a dokážeme pak po nějaké době snadno molybdanem ammonatým kyselinu fosforečnou.

Ostatně byly, jak výše podotčeno, jiné sloučeniny svítivé již dříve známy. Bolognský švec V. Casciorolus r. 1602 nalezl, že těživec žíhaný s látkami spalitelnými, povolně začíná světélkovati, a nazval jej kamenem slunečním — „lapis solis" —; protože však preparat tento v Bologni byl připravován a odtud rozesýlán, znám byl také pode jménem svítivého kamene Bolognského nebo Bononského. Nerost, z něhož svítivý kámen připravován, nazýván těživcem Bologneským nebo gypsum spathosum, jelikož za jakous odrudu sádry jej považovali. Cronstedt nazval jej pro jeho tíži marmor metallicum a Marggraf, naleznuv v něm kyselinu sírovou, připočetl jej k těžkým kazivcům. Teprve po roce 1774, v němž ponejprv Scheele určil baryt za zvláštní kov, seznali složení těživce jako síran barnatý. Později nalezl C. A. Baldewein, známý více pod jménem Balduinus, dusičnan vápenatý, když při pracích alchymistických ku jímání spiritus mundi užíval roztoku

*) Obdivuhodný, plamenný.

křídy v kyselině dusičné, který vlhkost vzdušnou rychle pojímá. Když praeparat tento do sucha odpařil a retortu náhodou rozbil, pozoroval, že látka ta ve tmě světélkuje, když na ni prve slunce svítilo. Roku 1674 uveřejnil své objevení, ale držel přípravu po něm zvaného fosforu Balduinova v tajnosti. Teprve r. 1716 podařilo se Kunklovi fosfor ten připraviti. Roku 1750 udává Marggraf, že připravil žíháním sádry s látkami hořlavými svítivý kámen. Nebylo to nic jiného než sírník vápenatý, který v druhé polovici XVIII. st. připravoval Canton žíháním misek ustřicových se květem sírným a dostal tak látky, jež stejně světélkují jako nyní připravované. Kus takového kamene, od něho r. 1764 do skleněné roury zataveného, udržel svou svítivost do dneška, chovát jej prof. Tuson v Londýně jakožto historickou zvláštnost. Později zabíral se kameny svítivými Becquerel, kterýž si dobyl nemalých zásluh důkladným prozkoumáním sírníků zemin alkalických. V pokusech těchto pokračoval Balmain, dle jehožto předpisu připravují se v Londýně t. zv. Balmainovy barvy svítivé. Dle J. Goedicke vyráběl John kámen svítivý redukcí těživce uhlím, Osann redukcí vodíkem.

Chemickým složením jsou prášky svítivé zásadité sírníky vápníka, strontia a barya; prosté sírníky nesvětélkují. Chemické složení o sobě nerozhoduje však o větší či menší svítivosti, neboť může jedna ze dvou látek stejného složení chemického světélkovati, kdežto druhá nesvítí. Závisí tudíž svítivost vedle vhodného chemického složení ještě od určitého stavu molekulárního. Toť jest příčinou, že látka připravená ze žíhaných skořápek perleťových lépe světélkuje než ze skořápek ustřicových; dále že hydrat vápenatý dává látku jinak světélkující než arragonit, ačkoli ve všech těchto případech dostaneme praeparaty stejného složení chemického. Přes to však Goedicke dokázal, že možno žádoucího stavu molekulárního docíliti také uměle užitím chemicky čistých praeparátů. Prášky svítivé probuzují se ku světélkování buď světlem slunečním nebo magnesiovým a elektrickým. Z paprsků světla slunečního jsou nejúčinnější ultraviolové nebo violové; žluté a červené paprsky účinkují škodlivě, oslabujíce svítivost. Barva vyzařovaného světla nezávisí od barvy paprsku, probouzejícího svítivost, t. j. každý kámen svítivý vyzařuje vždy totéž světlo, ať probuzen byl světlem violovým, modrým nebo bezbarvým. Této určité barvy nedocílíme ani přísadou jiných kovů; jest ona spíše závislá od určitého stavu molekulárního. Barevně září látka jen krátký čas; později vydávají všecky, různým spůsobem připravené látky stejné bělavé světlo. Nejlepší z dosud známých prášků svítivých světélkují as 18 hodin; k posledu však jest světlo velmi bledé.

Princ T. P. ze Saganu, W. F. Mac Carty a E. Peiffer v Paříži mají patent na následující přípravu: 100 č. uhličitanu a fosforečnanu vápenatého, připraveného žíháním misek, především od tridakny a sepie, se smíchají se 100 č. páleného vápna, 25 č. kalcinované soli mořské, k čemuž přimísí se síry, as co obnáší čtvrtina až polovice veškeré látky. K směsi přidá se 6 až 7% barviva, skládajícího se ze sírníku kalcia, strontia, barya, magnesia, aluminia, uranu neb jiných kovů, jež vesměs mají schopnosť světélkovati. V některých případech

radno přidati fosfor připravený z mořských chaluh. Tento prášek mísí se s fermeží a pokrývá deskou skleněnou k osvětlení bojí, kompasů, tlakoměrů, štítů a p. Při výrobě různých předmětů z papíroviny, umělé slonoviny a p. možno nasypati prášek navrch, načež se při tlačení upevní. Prášek možno mísiti také s kollodiem, klihem, stearinem, sklem vodním a p., načež vyválcuje se hmota v tenké lístky, jimiž lze různé předměty obkládati; s roztaveným sklem prý se mísí. Obyčejně odporučuje se však bílý podklad z křídy nebo běloby zinkové; nesmí se však při tom užíti fermeže olovnaté, neboť by se tvořil sírník olovnatý. Mimo k ciferníkům hodinovým, nádobkám na sirky, dírkám klíčovým a p. odporučují se tyto látky zejmena ku znamením námořským, oblekům potápěčů, při lokomotivách a p. Natře-li se jimi střecha vagonů, zamezí se tím úplné zatemnění v dlouhých tunelech: tak zkoušeli účinek světélkujícího nátěru loni v Anglii při vagonech tratě South-Eastern-Railway, které když vjely do tunelu, trojím tímto nátěrem na stropu jsouce opatřeny, vydávaly světlo podobné záři jasné měsíční noci, následkem čehož má tento vynález patrně velikou budoucnost v průmyslu. Ch. Mouligny odporučuje látky svítivé k osvětlování dolů a p. tak, aby umístěny byly v rourkách Geisslerových, jež se elektrickou jiskrou ku světélkování probouzí.

Vedle tohoto světélkování na základě rozkladů chemických máme jiné, jehožto příčiny pouze ve fysikálných vlastnostech leží; světélkování toto ukazuje celá řada minerálů, které ani po dlouhé době chemické své vlastnosti nijak nezměnily.

Zjev ten ukazují v prvé řadě drahokamy. Nerosty tyto, pokud se týká praktického užitku, stojí daleko za svými sprostšími soudruhy, ale krásou svou a trvalostí všecky ostatní zase daleko předčí, takže záliba, jakou k nim člověk chová, věru není nahodilá. Člověk miluje světlo a nenávidí tmu a právě drahokamy jsou to, jež světlo v sobě jaksi pohlcují a zase za pestré hry barev mocně vydávají, a to často světlo značně proměněné. Proto také za starých dob považovali drahokamy za světlonoše, fosfory, které světlo za dne pohlcené v noci vydávají. Tak na příklad v talmudu vypravuje se, že Noe v arše své neměl jiného světla než záři drahokamů, které rozsáhlou tu loď s dostatek osvětlovaly. Ze všech drahokamů stojí zase nejcennnější, diamant, na prvém místě. Již staří Řekové povšimli si, že diamant v noci mírně světélkuje, a národové východní daly velkým démantům jména, na úkaz tento se vztahující; tak značí „kohinur,“ jméno největšího diamantu na světě, horu světla „darirenur“ moře světla, v ruském pokladu mají „hvězdu polární“, v klenotnici světové krásky, lady Dudleyové, chovají „hvězdu jihu“. Že pak démanty vskutku světélkují, dokázáno v době nejnovější jak na francouzském „regentu“ tak i na papežském „Sancy“. Zjev tento vysvětlují tím, že pohlcují démanty za dne světlo, jež v noci pouštějí.

Vedle diamantu světélkuje především chlorofan, druh to kazivce přicházející hlavně z Nerčinska v Sibiři, kdež ho nalezají s jinými druhy kazivce, který krásnou fosforescencí se vyznačuje, jež zejmena po mírném zahřátí se jeví. Chlorofan světélkuje až i hodinu po osvětlení, ale tak mírně, že světlo velkého kusu jest třistakrát menší než světlo

malého olejového kahance. Jiný při ohřátí světélkující mineral jest kazivec, od něhož také dáno tomuto zjevu jméno „fluorescence.“ Již roku 1677 připomíná Elsholz světélkování fluoritu, a Leibnitz roku 1710 praví že pozoroval je již dávno a že nazývá proto nerost onen „thermophosphorus“. Z ostatních mineralů dlužno uvésti ještě dolomit, který také mírně zahřát světélkuje. Zjevem poněkud jiným jest světélkování fosforitu a vápence: chceme-li přivésti je ku svícení, nutno je silně zahřáti, ano vápenec světélkuje teprve účinkem třaskavého plynu: zjev tento známý jest obecně pod jménem „světla Drummondova“. Jakmile žár přestane, nesvětélkuje ani fosforit ani vápenec dále: jest to tedy výjev, jejž zoveme žhavěním Také magnesie a kysličník zirkonový a především uhel ukazují tento zjev: a jest obecně známo, že mnohé kovy do jisté teploty rozžhaveny vydávají světlo, více méně jasné. Praktického užití v tom směru došla z kovů toliko platina, jižto mnozí, mezi nimi zejména Gillard, chtěli užíti k osvětlování místo svítiplynu.

Však nejen v mrtvé, ale také v živé přírodě nacházíme zjevy světélkování; tak i rostliny mají své světélkující jedince. Mezi nimi jest nejvíce známa dymnivka, rostlina rostoucí divoce v jižním Německu a dosahující výšky až 1 metru, pronikavého zápachu, jehož příčinou jsou prchavé silice, které dají se zapáliti, při čemž jako bleskem shoří: ovšem jest k tomuto zjevu třeba celé řady příznivých okolností, a tak i náš Čelakovský marně se namáhal zjev tento uzříti. Podobně řeřišnice větší, tropaeolum majus, pocházející z jižní Ameriky, s květy krásně žlutočervenými, jež se mohou jísti jako salát, zhusta pěstovaná v našich zahradách, význačná svými štítovými lístky a opínavým stonkem, kterýmž po jiných rostlinách se ovíjí, vydává světélkující výpary. Zejmena však houby ukazují tento zjev: tak agaricus olearius, rostoucí v Provenci na úpatí kmene stromů olivových, vyznačuje se svým bělavým tichým světlem, kteréž se podobá svitu fosforu, v oleji rozpuštěného: podobný zjev ukazují také jiné druhy agarica, tak ag. igneus z Amboiny, ag. noctiluca z Manilly, ag. Gardueri z Brasilie, ag. lampas a j. druhy australské. V nejnovější době pozoroval L. Crie světélkování i při auricularia phosphorea a polyporus citrinus. V dolech a ve vlhkých sklepích světélkují některé druhy rhižomorphy; Crie nalezl zvláštní odrudu rostoucí mezi větvemi bezu, jejížto konidie nesoucí větvičky ukazují světélkování. Podobně i mezi ascomycety patřící xylaria polymorpha světélkuje.

Daleko zajímavější jsou zjevy z říše zvířectva, než skrovné tyto výminky mezi rostlinami, neboť často nevysvětlitelnými ano přímo zázračnými jsou pro pověrčivý lid, když v našich obydlích se takové úkazy světelné objeví. Historie uvádí několik takových případů.

Roku 1592 koupili si tři studenti v Pavii o velikonocích čerstvě zabitého beránka, z něhož jednu polovici snědli a druhou ještě syrovou pověsili ke stropu svého společného obydlí. Jak velké bylo jich zděšení, když viděli k večeru maso jasně zářící; při dotknutí se ho záře ještě se zvětšovala a prsty a vše, čeho se jimi dotekli, vydávaly stejné světlo. Jeden ze studujících všecek ustrašen běžel k Fabriciovi de Aquapendente, který také hned s několika zvědavými přišel se podívat na tajemné divadlo. Slavný anatom však marně se namáhal dokázati

přítomným, že zjev ten není nijak zázračný, ale naopak, že příčina jeho zcela jest přirozena.

Když bratří Bartolinové, Tomáš a Kašpar, r. 1641 v Montpellieru se zdržovali, pověsila jakás paní koupené maso na zeď u nohou své postele. Když se v noci probudila, viděla světlo a myslila, že domácí lidé zapomněli lampu zhasiti; i vstala, ale jaké bylo její překvapení, když viděla, že světlo přichází od stěny, kdež maso pověsila. Prapodivné myšlenky strašily prý v její hlavě; nejprve vzpomněla si na nebožtíka muže, s nímž za jeho živobytí někdy nepříliš vlídně nakládala; pak zase doufala, že nebe vyvolilo její chýžku k nějakému zázraku. Mezi mnoho jinými přišli také bratří Bartolinové podívati se na svítící maso. I princi Jindřichovi z Condè, tehdáž guvernerovi oné krajiny, donešen kus masa, který na stole ještě tři hodiny jasně zářil: vycházel z něho jas jak od stálice, ano ukazoval prý také její třpyt, vysílaje někdy pět, někdy sedm paprsků. Universita Montpellierská podala tehda vysvětlení úkazu toho, ale jak dle stavu tehdejšího přírodních nauk souditi možno, as velmi nedokonalé.

Když Freburg pro své dlouholeté zpronevěřování ve službě státní byl oběšen na šibenici, tu prý jeho hlava po několik nocí zářila, takže mnozí Dánové, kteří úkaz ten viděli, nemysleli jinak, než že nebe samo chce ukázati nevinu odpraveného.

K vůli úplnosti uvádím zde také sdělení Raulinovo, že těla zemřelých světélkují, a tak možno snad sem vřaditi zprávu Foissacovu, že za papeže Pavla III., který 18. října 1534 byl zvolen, nalezen u silnice Appiovy hrob s nápisem „Tulliolae filiae meae.“ Když pak hrob otevřeli, rozpadlo se za přístupu vzduchu tělo dcery Ciceronovy téměř okamžitě v prach a zhasla prý při tom hořící lampička, která již přes 1600 let svítila.

Co na příhodách těchto pravdy a co báje, ovšem nyní říci nemůžeme. Po celé století marně hledáme podobné případy, až teprve v posledních letech popisuje Nuesch v Šafhusách podobný zjev: „Pracoval jsem jednou večer počátkem dubna 1873 tiše ve svém pokoji, když najednou uslyším z kuchyně zděšené volání: „strašidlo, strašidlo.“ Služka šla po tmě do špižírny, kdež leželo na stole několik vepřových řízků, aby odtamtud něco přinesla, a vyrazila odtud celá uděšená. Hned jal jsem se prohlížeti špižírnu se světlem v ruce, ale nenašel jsem ničeho zvláštního; když jsem však světlo zhasil, svítily řízky na míse tak intensivním, zeleným světlem, že ve tmě bylo možno rozeznati nejen osoby, ale i počet sekund na kapesních hodinkách. Jednotlivé řízky byly jako v jednom ohni, a dotkl-li se jich kdo prsty, svítily i tyto; ba ruka světélkovala po celé hodiny, když do ní řízek vzat a jí mírně třen.“

Když Nuesch řízky zkoumal pod drobnohledem, ukázalo se mu množství kulovitých bakterií vedle krásných osmistěnných a pravidelných hranolů. Ve tmě bakterie svítily, a jevily se při mírném zvětšení jako tečky, jež sem tam se mihaly. Ve dne nebylo možno na řízcích zhola ničeho poznati; maso bylo úplně zdravé, zcela čerstvé a beze vší stopy nějaké hniloby.

Méně vzácným zjevem jest nám brouček svatojanský, který za letních nocí poletuje v našich hájích a při tom občas vydává jiskrné,

zelenavé světélko; zdá se, že jako hnijící látky zvířecí vypouští některé uhlovodíky, jež za volného se okysličování světélkují; tvrdí to aspoň Matteucci o italské odrudě. V krajinách tropických na př. v Brasilii nalezli bychom takovýchto svítících broučků více, dosud však čekají na přírodozpytce, který by se s nimi se zálibou obíral.

Naplňují-li takovéto zjevy při prvém pohledu i mysl srdnatého muže, který původu jich nezná, nemalou bázní, tož zase pohledem na světélkující moře i mysl chladného učence naplňuje se úžasem. Vždyť případy uvedené nelze porovnati s čarovným tímto divadlem, a pravdu děl Schleiden, když napsal, že Poseidon nedozkumné hlubiny svého šírého panství daleko lépe dovedl si ozářiti, nežli Zeus nivy své a háje. „Světélkování moře vzbuzuje náš obdiv, i když po měsíce každou noc se opakuje. Když brázdí koráb za bystrého vánku pěnící se vody, nemožno ani nasytiti se čarovným pohledem s postranní galerie na hru vln. Jakmile se ukáže obnažený bok lodní, již probleskují červenavé a modravé plaménky až k palubě. Téměř k nevypsání skvostné jest divadlo v mořích tropických, když za tmavé noci zástup delfínů mořem se prohání: kdekoli v dlouhých brázdách dělí čeřící se vlny, všude jest cesta jich označena jiskrami a jasnou září.“ Tak píše Humboldt, a v zátoce Kariocké ztrávil prý celé hodiny, obdivuje se vábivému tomu zjevu. Roku 1772 30. října viděl Cook se své lodi ve výši mysu Dobré Naděje moře jako v jednom plameni: každá vlna měla hořící hřeben, světélkující kule stále vyletávaly a spadávaly a ryby ponořovaly se jak ohnivé blesky do hlubiny. 6 září roku 1832 zářil atlantický ocean na rovníku tak skvěle, že podobal se ohnivé výhni, a jas byl tak silný, že u okénka kajutového bylo možno čísti i drobné písmo.

Hlavní příčinou tohoto zjevu jsou svítilky, noctilucida, jež do nedávna nevěděli přírodozpytci kam vřaditi, pročež je stavěli ve zvláštní třídu; nyní pro jich bičík řadí je do čeledi nálevníků bičíkovitých. Jediný jich druh, svítilka třpytivá, jest velká jako špendlíková hlavička, podoby kulovité neb ledvinité; tělo jest opatřeno zřetelnou hlavou, ústy, žaludkem a řití. Obsah těla ukazuje buňky s rozvětvenými výběžky na spůsob masoviny kořenonožců. Rozmnožuje se dělením a to tak úžasně, že celé moře na míle daleko pokrývá jako vrstva na dva centimetry silná, při čemž dlužno uvážiti, že k šesti milliardám jedinců pokrývá pouze jeden čtverečný metr na dva centimetry hluboko. Díváme-li se na zvíře drobnohledem, vidíme v tělisku na tisíce svítících bodů, které sem tam se kmitají, najednou vznikají a zase zacházejí, aby jiným učinily místo.

Ale svítilka není jediným živočichem, osvětlujícím hlubiny mořské, ano zvířat svítících jest množství úžasné; každé moře má své světlonoše, každá čeleď své jedince svítící, takže jen skrovný výčet může tu nalézti místo.

Již houby, zvířátka to na nejnižším stupni vývoje stojící, mají svítící repraesentanty, totiž tak zvané reniera, houby křemenité. Noll, který se obíral těmito neúhlednými tvory, nalezl, že jiskry jsou dle polohy hub buď dlouhé nebo krátké, a což jest zvláštního, objeví se vždy jen na jednom shluku a to tak, že jeden večer hlouček zvířátek, obyčejně na nějakém slimýši přirostlých z počátku jasně zazáří a pak stále svítí

volněji a volněji, kdežto všecky ostatní skupiny zůstanou tmavy; druhý večer svítí zase shluk jiný atd. Z polypů svítících nalezáme hojně v moři východním a středozemním ceratium tripos, v moři červeném polypy koralové, u Valparaisa mořské sasanky, u Ohnivé Země polypy zvonovité. V moři středozemním žije svítivý sumýš hippopodius gleba, v moři severním pleurobrachia pileus a kolem Evropy vůbec žebernatka vejčitá beroë Forskalii, která, protáhne-li se, nabývá tvaru válcovitého a jest barvy růžové s modrými žebrami. Z medus sem patří medusa svítivá, pelagia noctiluca, a oienia conica, žijící ve středozemním moři a oceanu atlantickém, z hvězdic označuje se jasným leskem hadice křehká, ophiotryx fragilis, z pláštěnců salpa africana a pyrosoma giganteum, rournatka ohnivá, které snad nejlepšími jsou světlonoši v hlubinách mořských. Salpy, k nimž oba tyto druhy patří, jsou zvířátka se skořápkou sklovitě průsvitnou, s lehkým růžovým nádechem; na povrchu svém hrají silně duhovými barvami a ve tmě krásně světélkují, velikost jich kolísá mezi 1 až 10 centimetry. Zajímavo jest také jich rozmnožování: salpa totiž vytvoří vajíčko, z něhož vyvine se volně plovoucí jedinec; vnitřním pučením vyroste z tohoto jedince celá řada zvířátek, které dospěvše neoddělují se od sebe, ale zvláštními přívěsky zůstávají sepjaty v jednu nebo také více řad. Takovéto kolonie, jež někdy na míle daleko se táhnou, jsou asi námořníkům pověstným mořským hadem, o němž tolik nabájeno. Jedinci těchto řad nedělí se však dále, ale vyvíjí ze sebe vajíčka. Salpy žijí v atlantickém oceanu a moři středozemním, a jsou labužníkům vítanou pochoutkou; vždyť v jediné Marseilli se jich ročně přes 10000 tuctů prodá. V noci, když fosforujícím světlem zazáří, poskytují úžasný pohled, a dojista, kdož jednou zjev ten viděl, nikdy naň nezapomene. Buchholz, který divadlo to pozoroval, líčí je takto: „K nevypsání skvělý byl zjev ten na moři samém; jakmile loď zasáhla větší skupinu těchto zvířátek, zazářilo v proudu moře, jako žár ve vysoké peci. Záhy jsme pozorovali, že zjev ten měl původ ve skutečně nesčetném množství rournatek, jichž značný počet vyloviti se nám podařilo. Mne překvapila náhlá přítomnost tak ohromného množství zvířátek, jichž jsem dříve ani nepozoroval, ale vysvětliti se to dalo, as tím, — když ani v příštích dnech rournatek na hladině mořské viděti nebylo, ač v noci zase se objevily — že asi teprve za soumraku k povrchu moře vystupují. Také na míse poskytuje světélkování těchto zvířátek skvělý pohled. Světlo, jež vydávají jedinci sedící na stvolech, pět až osm centimetrů dlouhých, jest jasně modrobílé a nad míru silné, podobajíc se záři brillantů. Dokud jsou zvířátka ještě čerstvá a nepříliš otupělá, dostačí malé otřesení mísy, aby celý stvol zazářil v jednom plameni; čím častěji však zvíře ku světélkování se dráždí, tím volněji zář vzniká, až konečně jen žhoucí jiskra proběhne po celém stvolu. Ponechána sobě světélkují zvířátka jen zřídka kdy, ale jsou tak citlivá, že třeba k tomu jen malého dotknutí.“ Panceri našel, že každé zvířátko má dva ústroje svítící, tak že dle svítících bodů možno sčítati také jedince, a napočetl jich na stvolu 8 centimetrů dlouhém k půlčtvrta tisícům. (Dokončení.)

Ve vyhnanství.

Román
od
Serváce Hellera.

(Pokrač.)

Následujícího dne, na krátko před dvanáctou hodinou, zazvonil jsem u elegantních mřížových vrat před Sokolovským letohrádkem a když mi byl vrátný a spolu zahradník zdvořile sice, ale chladně oznámil, že panstvo již od časného rána doma se nalezá a nepochybně ochotno bude mou návštěvu přijati, požádal jsem ho, aby mne ohlásil. Vrátný odešel a v několika minutách vrátil se opět zvěstuje s okázalou již uctivostí, že mne „baryn i sudarynja" očekávají. Nápadný pokrok v chování se věrného strážce villy byl mi potěšitelným znamením, že ohláška mé návštěvy vlídně, ne-li dokonce radostně byla vyslechnuta. Vešel jsem tedy lehkým krokem do přední zahrádky a než jsem po osmi širokých stupních k estradě sličného letohrádku vystoupil, přikvapil mi již v ústrety sám plukovník Bogdanov. Není sice obyčejem hosty menšího druhu takto vítati, avšak venkov má volnější etiketu a já byl jsem zvlášť pozván! Za to byl Bogdanov oblečen jenom zcela po domácku, v bílé plátěné spodky a takový též, otevřený kabát, ba on vyšel mi v ústrety v pestrých vyšívaných střevících a bez nákrčníku, a vítal mne tudíž zcela po kamarádsku. Ba více, než po kamarádsku, neboť nepromluviv ani slova, sevřel mne do náručí a třikráte mne energicky políbil.

„Nuž tedy vítám vás srdečně, Sergěji Antonoviči," doložil pak, „a děkuji zároveň, že jste naše pozvání přijal. Vzpomínali jsme často na vás a Caesarina Dimitrevna těší se velice na shledání se starým přítelem."

„Já zase děkuju navzájem za laskavé pozvání a vlídné uvítání," odpověděl jsem; „byl jsem vaším listem nesmírně potěšen a přiznávám se, že mne nezasloužená přízeň vaše a milostivé paní velice překvapila."

„Oho, mladý pane!" zvolal káravě plukovník. „Jest patrno, že jste se nám na západě zase pokazil; takto mluví se snad v Němcích, ale nikoli u dobrých přátel na Rusi! Vyprosili jsme si vás a vy jste k vůli nám kdož ví kolik verst si zajel; doufám sice, že toho nebudete litovat, ale proto přece jsme napřed již vyrovnáni. Smím-li tedy prosit: žádných dalších okolků! Zejmena paní Caesarinu by to velice nudilo!... Tak, spasitelné naučení jste dostal a nyní pojďme, ať madame dlouho nečeká!"

„Děkuji za pokárání, pane plukovníku, a slibuji, že budu co nejméně možná zdvořilým," odtušil jsem týmž způsobem žertovným, když se byl Bogdanov na mé rámě zavěsil, aby mne ku své choti dovedl.

Prošli jsme vestibulem letohrádku a vystoupili, minuvše nevelikou předsíň, do vysoké a prostranné komnaty, jejíž okna od sluneční strany

byla odvrácena, tak že uvnitř mírné světlo bylo a příjemný chlad se rozkládal. Jalousie byly vytaženy a otevřenými okny vléval se na stěny, obrazy a nábytek lahodný odlesk šťavnaté, poledním sluncem jasně ozářené zeleni. Úprava komnaty byla elegantní sice a vkusná, ale přece velmi jednoduchá, jakož se sluší jídelně venkovského sídla. Opodál prostřeného již stolu seděla v rákosovém křesle dáma v domácím, pečlivě upraveném obleku, čtoucí z jakési velké obrázkové knihy; jakmile jsme byli do komnaty vstoupili, povstala dáma a popošla nám asi tři kroky v ústrety. Poznal jsem ji okamžitě, paní Caesarinu Dimitrevnu a pokloniv se jí hluboko, chtěl jsem několika dvornými slovy ji pozdravit; avšak ona předešla mne a podávajíc mi krásnou ruku svou na uvítanou, pravila srdečně:

„Jste hodný, Sergěji Antonoviči, že přicházíte! Nedělala jsem si opravdu ani naděje, že našemu pozvání vyhovíte — tím větší mám radost z vaší ochoty. Neviděli jsme se již dávno, pravda-li?“

„Připadá mi to jako půl věku, milostivá paní,“ odpověděl jsem. „Tím šťastnějším pak cítím se, vida vás krásnou, svěží a veselou jako druhdy. Co se vašeho pozvání týče, madame, ujišťuji upřímně a od srdce, že mi nic nemohlo býti vítanější a že jsem tudíž s nadšením mu vyhověl.“

„Jste příliš laskav a buďte ještě jednou srdečně vítán,“ na to zase paní Caesarina. „Musíte však odpustit, že jsem vás v jídelně pozdravila; víte zajisté již z dřívějška, že se svými přátely žádných okolků neděláme a nebudete tudíž asi nikterak překvapen, když vás nyní poprosím, abyste s námi ihned ke stolu zasedl a posnídal. Máme tu, jak vidíte, poněkud změněný pořádek, což odtud pochází, že z pravidla časně vstáváme. Snažíme se býti skutečnými venkovany.“

Mezi snídaní, kteráž z mořských raků, dušených skopových žebírek, kaviaru, sýru, ovoce a čaje sestávala, nabyl jsem teprve času a klidu, prohlednouti si své hostitele, zdali a jak se od té doby změnili, co jsem je naposledy v Moskvě viděl. Změna nebyla valná ani na paní Caesarině, ani na Bogdanovu. Jako před třemi lety, byly oči paní Bogdanové temně modré a mírně lesklé, dobré a snivé, dlouhými černými řasami zastíněné, čelo pak vysoké, bílé a dosud zcela hladké, rty nikoli sice už jako rubíny, ale přec ještě jako čerstvé maliny a brada rozkošně zakulacená. Bohaté někdejší proudy jejích černých vlasů neztenčily se arci nikterak, ale nevlnily se již malebně po vnadné šíji a oblých ramenech, nýbrž spleteny v mohutné vrkoče a svinuty v příčesku starořecké formy, snášely s patrným odbojem pouta několika spon a jehlic. Také tváře mladé, nyní jedenadvacítileté paní, měly ještě svěží pel dozrávající broskve a takž nezměnilo se vlastně nic podstatného, jenže paní Caesarina nyní jaksi zkušenější vypadala, poněkud směleji si vedla a někdy ironicky se usmívala, čehož slečna Caesarina Dimitrevna nikdy nečinila. Tolikéž se mi zdálo, že ta krásná dáma ve stavu manželském o nějaké poznání zmohutněla . . . . ale toho nemá galantní člověk ani zpozorovat. Jinak bylo, aspoň na pohled, vše jako druhdy. — Co pak se Bogdanova týče, nelišil se plukovník skoro nikterak od někdejšího kapitána. Byl dosud statný, obratný, vtipný a rozhodně hezký; tělo jak ocel pružné, všechny pohyby uhlazené, hlas jako z čistého kovu

a řeč beze vší hledanosti důmyslná. Krásně modelovanou hlavu jeho zdobil stále ještě vlnitý vlas barvy světle hnědé, téměř rusé, a na rtech vlnily se daleko do tváře mohutné, ale jemné kníry téže barvy, jako vlasy; hnědé pak a jiskrné oči jeho hleděly jen o malé poznání klidněji skrze ostře broušená skla těžkého skřipce s černými koštěnými obrubami, než druhdy hledívaly, když ještě volně těkati směly po krásách petrohradské společnosti . . . Potom se mi zdálo, že je plukovník trochu, ale jen o nepatrný stupeň pohodlnější, než býval kapitán, ačkoli teprve 31 rok čítal. Oba manželé byli tedy ještě skutečně mladí nejen co do let, nýbrž i co do vzezření a povahy, a já radoval jsem se upřímně, že nikdo z nich patrně nesestárnul.

Mluvili jsme o tom nějakou chvíli, ale když si byla paní Caesarina nějaké jiné rozprávky vyžádala, začali jsme si vypravovati navzájem, co v uplynulých třech letech příjemného i nepříjemného jsme zažili a co s kterými známými osobnostmi se stalo. Jen o jedné osobnosti se nikdo ani nezmínil, ačkoli nás druhdy více než ostatní zajímala, o kněžně Salomonidě Platonovně Sachalinové . . . Často došli jsme ve svých upomínkách až k ní samé a jméno její ocítilo se jistě na jazyku každého z nás, ale společný cit jakýsi pravil nám, že bude lépe, když jméno to, aspoň pro dnešek zůstane nevysloveno. Když jsem se tázal, co asi dělá bývalá a snad i dosavadní ještě naivní milovnice petrohradského carského divadla, Nina Petrovna Znacharova, paní Caesariny druhdy důvěrná přítelkyně, avšak ještě více, když jsem se na státního radu Kalugina a professora Varvinského ptal, podíval se na mne významně Bogdanov, jakoby mi svýma velkýma očima dával výstražná znamení . . . Nebylo jich arci potřebí, ale plukovník nebyl si a nemohl vlastně ani býti jist mým taktem a soudil nepochybně, že opatrnosti nikdy nezbývá.

„Nina Petrovna,“ vypravovala mi paní Caesarina odpovídajíc k mým dotyčným otázkám, „bude se brzy vdávat a stane se zámožnou kupcovou v Kijevě. Státní rada Kalugin šel do pense a jest nyní teprve hlavním kuratorem a vrchním censorem všech petrohradských klepů a novinek; co pak se professora — či pardon, teď říká se obecně už jenom „generála“ — Varvinského týče, nemohu vám nic více povědět, než že jaksi na svět zanevřel, stále jen ve starých foliantech se přebírá a zřídka kdy ve společnosti se objevuje . . . Z bývalých stálých společníků našich a přátel otcových našel byste u nás v Petrohradě už málo koho, zde pak nenajdete vůbec nikoho . . . Avšak, nemýlím-li se, znal jste přec knížete Lvického?“

„Znal, milostivá paní; ale mimo bezvýznamnou poklonu, když jste mne knížeti ráčila představit, nemluvil jsem s ním ani slova či — lépe řečeno, — nepromluvil na mne kníže nikdy ani slovíčka, což bylo ostatně zcela přirozené.“

„Ovšem, ovšem,“ pokračovala zase paní Caesarina, „Lvickij byl odjakživa málomluvný. Leč to nevadí; jest přece vaším známým z naší rodiny a tohoto jediného známého zde naleznete.“

„Jeli možná?“ podivil jsem se s povinným účastenstvím.

„Tak jest!“ ujišťovala spanilá hostitelka. „Lvickij je zde a nebude-li vám obtížno ztráviti s námi dnešní večer, seznámíte se s ním

blíže. Myslíte snad, že je příliš hrdým? Ach nikoli! On je muž vskutku osvícený, nezakládá si pranic na svém erbu a jmění a vypadá jenom tak, jakoby byl nepřístupný a nevlídný. Nikdo nemůže za svou vrozenou povahu a takž bývá i Lvickij často křivě posuzován; on zdá se býti chladným a bezcitným, a přec tají se v jeho odměřené a zdrželivé osobě — ujišťuji vás — letora ohnivá, vulkanická, jakouž prý jenom Španělé vynikají. Také dovede býti přítelem, a to věrným, spolehlivým přítelem, jen že potřebuje k tomu delší známosti, než jiní lidé. Však přesvědčíte se asi sám. Ujednáno tedy: večer budete zase u nás? Ale což se teprve ptám: vždyť přece musíte býti u nás vůbec! Kde pak bydlíte? Dáme vás ihned odstěhovat!"

„Dnes, milá Caesarino," vpadl jí do řeči Bogdanov, „necháme svého přítele ještě na pokoji, aby se mohl sám nejprve po Jaltě pohlednout; zejtra však převedu si ho slavnostně do naší letní residence. Co se dnešního večera týče, rozumí se samo sebou, že bude u nás, ač nemá-li snad jistého úmyslu . . ."

„Nemám žádného plánu," odpověděl jsem vesele, „a přijímám s radostí vzácné pozvání; jen nebudu-li obtížnou přítěží, jsa tu úplně neznámým?"

„Naopak, naopak!" ujišťovala paní Caesarina. „Zdejší společnost vítá s opravdovým potěšením každou novou akvisici, obzvláště umí-li ta akvisice hrát kulečník, whist, taroky a dámu. Prosím vás: není nás tu vůbec mnoho, někteří hledí si jenom svého zotavení, jiní jsou vůbec samotáři a ostatní, kteří společenský smysl mají a zábavou nepohrdají, vyčerpávají se vždy více a více, jsouce stále jenom na sebe odkázáni. V posledních dnech přibylo sem několik nových hostů — vy jste mezi nimi — a uvidíte, jakou honbu na vás jednotlivé „kroužky" budou podnikat. Zde triumfuje ten, kdo nejčetnější společnost kolem svého samovaru dovede shromažďovat, a já mám nejlepší naději, že na ten čas zrovna mimo konkurenci se postavím."

„Byla jste vždy mocným magnetem společnosti osvícené a nad prázdný formalismus povznešené," lichotil jsem z plného přesvědčení paní Caesarině, „a jest tudíž zcela přirozené, že musíte býti vítěznou i zde."

„Zase už to lichocení?!" kárala mne vlídně hostitelka. „Kde pak vás tomu, odpusťte již, nespůsobu naučili?... Zde, milý příteli, osobnost má nikterak nevyniká a mám-li naděje, že počtem svých hostů na nějaký čas první zůstanu, přičtěte to jenom šťastnému nápadu, že jsem v naší domácnosti zavedla tak zvanou „kavárnu," kteražto móda v druhé polovici osmnáctého století, asi kolem roku 1764 v Paříži vznikla a rychle veliké obliby došla. Víte, co jest taková „kavárna" v soukromém domě? Vrtíte hlavou, že nevíte . . . Nuže dobrá, povím vám to, — avšak nikoli, vždyť přece přijdete, a poznáte pak vlastníma očima, co to obnáší: prozatím nechť zůstane vaše zvědavost napjata, abyste tím jistěji se dostavil."

Snídaně byla skončena a látka první rozmluvy, kteráž obyčejně zůstává povrchní, vyčerpána; povstali jsme tedy a po krátké procházce

malou, k mořskému břehu se sklánějící zahradou poroučel jsem se slíbiv opětně, že se ihned po západu slunce zase dostavím.

Odpolední hodiny uplynuly mi velmi rychle, a když bylo slunce pod mořem zmizelo, odebral jsem se opět k Bogdanovým, kdež jsem „kavárnu" již nalezl dosti četně navštívenu.

Co jest taková domácí „kavárna" z osmnáctého století? Zkrátka řečeno: jest to umění a tajemství, shromážditi kolem sebe bez přílišného vydání, bez velikých ceremonií a rozvláčných okolků, velký počet přátel a známých. V den pro „kávu" určený rozestaví se ve velkém salóně několik malých stolků o dvou, třech, nejvýše čtyřech místech: na některých stolcích nalezají se karty, hrací známky, šachovnice atd., na jiných zase víno, mandlové mléko, limonada a jemné vodky. Domácí paní, kteráž „kavárnu" uspořádala, jest oblečena po anglické módě řečeného století: v jednoduchých krátkých šatech, s mušelínovou zástěrou, hedbávným, do špice složeným šátkem na prsou a malým kloboukem na hlavě, sedí za dlouhým stolem, kterýž se kavárnickému nebo restauračnímu tak zvanému „buffetu" podobá a od konce ke konci obložen jest pomeranči, ananasy, malými koláči, vůbec lahůdkami a pamlsky, mezi nimiž obratně umístěny rozličné politické, obrázkové a humoristické časopisy a nejnovější brožurky. Na římse u krbu rozestaveny láhve s vínem a malé poháry. Sluhové mají na sobě bílé kazajky a na hlavách bílé kuchařské čepice; říká se jim „sklepníci" jako ve veřejných kavárnách. Neznámí lidé nemají ovšem přístupu, ale arci všichni, kdož vůbec kdy do rodiny byli uvedeni. Hostitelka nepovstává před žádným hostem a nevítá nikoho. Každý sedá si, ke kterému stolu se mu líbí nebo kde vůbec místo nalézá. — Také jídelna je týmž způsobem zařízena: všude jsou malé stolky, ku kterýmž nejvýše po pěti osobách může zasednouti. Ale všechna místa jsou tu číslována, a aby se zamezily formálnosti a třenice, jež při větším shromáždění paní a slečinek téměř neodvratny bývají, musí si každý u vchodu do jídelny vytáhnouti z připravené urny své číslo, a jaké číslo si vytáhl, na takové místo si musí sednout. Tímto způsobem dociluje hostitelka největší rozmanitosti malých stolových společností a kombinac namnoze velice kratochvilných. Hosté nemohou se ku stolkům sesedati ani dle stupně důvěrnosti, ani dle stavu, ani dle stáří, ba ani dle pohlaví, nýbrž neúprosně a neodvolatelně, jak náhoda určila. Komu štěstí přeje, stane se sousedem hezké nebo duchaplné dámy, kdo zase „levou nohou vkročil," musí bavit starou matronu nebo poslouchat rozvláčné výklady nějakého státního rady; avšak z pravidla bývá u každého stolku společnost velmi rozmanitá, tak že málo kdy se někdo musí nudit nebo mrzet. — Na prostorném buffetu lákají svou vůní šťavnatá pečeně a zadělávaná nebo pečená kuřata, kdežto na malých stolcích rozděleny jsou zákusky, saláty a jídla studená. Takové jest zařízení „kavárny". Móda tato je velice praktická, poskytujíc společnosti neobyčejnou volnost a zbavujíc ji všelikých nudných cavik a rušivých ohledů. Mně aspoň se velice zalíbila, ačkoli volba společnosti mé nebyla docela zůstavena náhodě. Když jsem byl totiž vstoupil, přišel mi rychle vstříc plukovník Bogdanov a uvedl mne k postrannímu stolku, u něhož kníže Viktor Andrejevič Lvickij už seděl a jehož čtvrté místo pro paní Caesarinu bylo vyhra-

ženo, kdyby snad mohla na chvíli přisednouti. „Co se týče jídelny,“ pravil Bogdanov, „vytáhl jsem už pro nás tři čísla — budeme zase pospolu avšak ohledně zbývajících dvou míst u stolku číslo 5. zůstavil jsem věc skutečně náhodě a jsem zvědav, koho nám fortuna přidělí.“

Kníže Lvickij, kterýž se na mne již ani nepamatoval a jemuž jsem tedy znovu představen býti musil, učinil na mne příjemnější dojem, než před třemi lety, neboť zdál se býti družnějším a sdílnějším. Byl dosud mládencem a měl dosud černé jiskrné oči; avšak v hustých černých vlasech jeho ukazovala se již tu a tam stříbrná nitka, což se po sotva odbytém sedmatřicátém roce obyčejně považuje za trochu předčasné. Leč snědá pleť jeho tváře jevila barvu velmi zdravou a čelo zbrázděno bylo pouze dvěma silnými vráskami, kteréž toliko za příznak energické povahy, ale nikoli za známku ukvapeného snad stárnutí považovati se mohly, tak že i onen stříbrný nádech tu a tam ve vlasech statnému muži jenom zajímavosti dodával. Zábava naše v „kavárně“ byla bezvýznamná; mluvili jsme o věcech zcela nahodilých a větší část rozmluvy záležela v tom, že mne Bogdanov a Lvickij na zajímavější pány nebo dámy v salóně pozorna činili, a s těmi, kteří k našemu stolku přistupovali, osobně seznamovali. Asi za hodinu, když se byla společnost již plným počtem shromáždila a doba večeře nadešla, odebrali jsme se do jídelny a zasedli na svá místa u stolku číslo 5. Byl ještě docela prázdný.

„Kdo pak asi přijde?“ tázal se s nelíčenou zvědavostí Lvickij. „Přál bych našemu hostu zde hezkou, veselou a vtipnou společnici, takhle Olgu Treťakovu nebo paní Lavrovskou — což Anatole, Vasiljeviči, nepomohl jste také v tom ohledu trochu matce náhodě?“

„Nikoli,“ odpověděl pevně Bogdanov.

„Chci vidět, co našemu příteli samo sebou připadne. Nudné bylo by jenom, kdybychom dostali za společníky ještě dva mužské.“

„Nedostaneme, nedostaneme již!“ pravil přitlumeným hlasem Lvickij: „tamo ty dvě dámy mají také pětku, tedy zbývající čísla našeho stolu . . . podivná, přepodivná hra náhody!“

Než jsme s to byli se rozhlednouti, přistoupily už k nám dvě ženštiny, jejichž zjev byl svrchovaný kontrast: mladé, rusovlasé a modrooké, sotva devatenáctileté děvče, červené a v ramenech i pleci masité, mohutně vyvinuté a celkem dosti hezké, ale — jak se zdálo — prostoduché a jaksi flegmaticky rozhodné, a na jeho rameni stařičká matrona se zlatými okuláry, patrně bývalá vznešená dáma, ale nyní již „pára nad hrncem“. Děvče mělo salonní toilettu, totiž modré atlasové šaty s krátkou vlečkou, kteréž v poprsí pod tlakem plných forem div nepraskaly, na krku šňůru velikých perel s rubínovou růžicí, na masitých ramenech zlaté římské obruče a dole na rukou náramky z promíchaných a různobarvých sibiřských drahokamů; stará paní pak oblečena byla co nejpečlivěji v samé černé hedbáví a nejjemnější bílé krajky a měla jakožto jediný šperk v šatech u krku zlatou staromodní sponu s pěti velkými diamanty, skvost to ceny zajisté ohromné.

„Milostivá paní vytáhla si číslo našeho stolu, věděl jsem, že uděláme terno,“ zalichotil Bogdanov stařičké paní a políbil jí ruku. Slečně pak, která s ní přišla, potřásl sousedsky pravici a představiv mne

dámám, oznamoval: „Madame Anna Semenovna Gončarova, statkářka, vdova po znamenitém našem státníkovi a slečna Olga Nikolajevna téhož rodného jména, její vnučka . . .“

„Pravnučka, smím-li prosit!“ opravila ho stará paní hlasem ještě dosti zvučným. „Ano, ano, mladý pane,“ obrátila se pak ke mně, „jsem prababičkou tak statného již děvčete; ale nedivte se tomu, vždyť je mi už sto a deset let!“

„Sto a deset let!“ opakoval jsem s úžasem. „Nikdy nebyl bych vám, milostivá paní, tolik hádal, nanejvýše šedesát,“ doložil jsem pak na zkoušku, je-li stařenka ještě přístupna lichocení.

„Šedesát let!“ opakovala s úsměvem. „Když mně bylo šedesát let, ještě jsem, holoubku, tančila! Tak, tak, milé děti, carevnu Kateřinu II. pamatuju, to se divíte, co?“ připomínala s vážnou tváří, sedajíc opatrně do křesla, kteréž jí byl na plukovníkův pokyn tím časem sluha přinesl a na místo lehké židle postavil.

Lvickij a Bogdanov začali stařičkou dámu obsypávat nejněžnějšími pozornostmi a ze sebevědomé důstojnosti, s kterouž matrona všechny poklony a pochlebky přijímala, bylo vidno, že je od nepamětné doby zvyklá všelikému holdování. Anna Semenovna Gončarova byla stařenka velice hubená a scvrklá, ale pleť její byla dosud jemná a bílá a vlasy nejen pravé, nýbrž i dosti ještě husté, ačkoli veskrze již bílé. Zubů měla ještě několik a oči její hleděly skrze mohutná skla jasně a čile. Také jinak byla navzdor obdivuhodnému stáří čerstvá a veselá a údy její konaly službu svou ještě zcela dostatečně, jen že už trochu nepravidelně a křečovitě. Jediné, co diváka poněkud znepokojovalo, byla okolnost, že stařičké dámě čas po čase sanice vypadávala a ctihodná matrona pak řeči pozbývala; avšak tu byla vždy ihned po ruce slečna Olga Nikolajevna a způsobila lehkým nárazem pod bradu, že sanice rychle opět „do háku“ se zavěsila a prababička bez překážky dále mohla mluviti. Operaci tuto konalo flegmatické děvče tak povrchně a s takovou nedbalou jistotou, že mi z počátku až trapno bylo tomu se dívati.

„Jak se vám, milostivá paní, obdivuji,“ pravil jsem mezi řečí, „a jak vám závidím vaše vzácné upomínky!“

„Ach ano, holoubku,“ odpověděla s povzdechem, „máte mi co závidět! Upomínky mé, toť vlastní můj svět, ve kterémž jako ve snách už jen žiju. Calderon měl pravdu: život je sen, a můj život byl sen krásný! Zažila jsem ovšem také mnoho příkoří, ale přehlížím-li řadu příjemností, jichž jsem byla účastna, vidím přece jen, že bylo tehdá radost žíti. Obzvláště za Kateřiny II. a Alexandra I.“

Po těchto slovech vymknula se opět staré paní sanice a slečna Olga zarazila ji lhostejně zase do háku, jakoby jen mouchu byla odehnala.

„Dovedeme si stěží jenom představit tehdejší život u dvora . . .“ prohodil Lvickij, tváře se, jakoby nic nebyl zpozoroval.

„Jakž pak!“ přisvědčila matrona. „Z knih si jasného obrazu o tom učiniti nelze . . . Byl to zvláštní život! Na příklad pověstné večerní zábavy v malé Eremitáži; o těch víte asi velmi málo. Byly to schůzky svého druhu jediné. Byla jsem jako mladé děvče v družině velké carevny a poněvadž jsem veselou myslí vynikala, pozvala mne

císařovna také několikráte do Eremitáže. Tam pohybovali jsme se všichni zcela nenuceně. Etiketa a titulatury byly přísně zapovězeny, ba nesmělo se ani moudře mluvit; jenom zábava, nevázaná zábava byla účelem těch schůzek. Kdo proti tomuto účelu a zákonu se prohřešil, byl odsouzen vypiti sklenici studené vody anebo přečísti stránku z Telemachidy. Víte, co byla Telemachida? To vám byl mizerný veršovaný překlad Fenelonova Telemacha od nešťastného dvorního veršotepce Treťakovského. Kdo největší pokutou měl býti potrestán, musil se zpaměti naučit několika slokám této básně. Členy večerních schůzek v Eremitáži byli hlavně dvořané, kteří všelijaké grimassy uměli provádět. Vandžura, který si pouhým smrštěním lebeční kůže vlasy až k obočím stahoval, jako paruku, byl kapitánem společnosti; Kateřina sama uměla stříhat pravým uchem, jako koník, a obdržela za to hodnost poručíka."

Opět vysmekla se sanice, a když ji byla slečna Olga energicky nazpět do háku vrazila, pokračovala neunavná stařenka:

„Ano, ano, dětičky, nebožka císařovna Kateřina II. byla dáma zvláštní a milovala vtipné žerty. Poslyšte, co mi na příklad vypravoval můj přítel a tehdejší ctitel, hrabě Cyril Razumovskij. Jednou hrála s ním Kateřina v karty. Hráli, hráli, ale pojednou byli vyrušeni zprávou, že chce kapitán palácové stráže s hrabětem mluvit. Hrabě odpověděl zkrátka: „Dobře, dobře!" a rozdal karty, jakoby se bylo nic nestalo. Ale císařovna složila listy a poručila hraběti, aby žádosti kapitánově vyhověl. Hrabě odešel, ale vrátil se brzy zase a oznamoval: Kapitán žaluje, že namaloval někdo ve strážnici na stěnu podobiznu jeho v životní velikosti, s mohutným copem, taseným kordem a velkým dole nápisem: „Trantara — trantara — trantara — tan, Bulgakov, náš statečný kapitán!" — „Nu, a jak jste rozhodl v této důležité státní záležitosti?" tázala se carevna. „Nařídil jsem, aby podobizna zůstala netknuta na zdi, je-li věrná; není-li však podoba dobrá, aby se kresba zabílila." Carevna dala se do smíchu a schválila úplně toto rozhodnuti. Jak pravím, císařovna Kateřina dbala přísně na to, aby každý konal svou povinnost, ale nezkazila nikdy žádnou podařenou švandu. V tom ohledu neznala žádných pravidel."

„Ani bych byl neřekl, že umíte, milostivá paní, tak rozmarně vypravovat, jsem celý okouzlen," lichotil matroně Bogdanov.

„Abyste se nedivil," prohodila se samolibým úsměvem Anna Semenovna Gončarova; „kdyby mne mluvení už tak velice nenamáhalo, ukázala bych vám teprve, co všechno vím a jsem zažila. Paměť mám dosud výbornou, a vidím, jakoby se to dnes bylo stalo, Jiřího Washingtona, když jsem mu poprvé v Paříži byla představena."

„Tedy i slavného Washingtona jste znala!" divil se s jakousi úctou Lvickij. „Jaké to známosti, jaká minulost!"

„Ba rcete raději, jaké to stáří! Ano, ano, připadám si už sama někdy, jako zjev fossilní! Jsou to léta!"

Stará paní chtěla ještě něco na vysvětlenou pronésti, ale byla z proudu své řeči sensačně vyrušena, neboť v tu chvíli rozletěly se kvapně hlavní dvéře salónu a jimi vběhla, ba vrazila, jako štvaná laň,

dovnitř dáma jakási vysokého vzrůstu, v jednoduchém ale bohatém obleku, se zastřeným obličejem a zvolala francouzsky, rozechvělým hlasem:

„Prosím tisíckráte za odpuštění, pánové a dámy, že takto vyrušuji. Jsem pronásledována útočníky, jejichž záměry neznám, a uchýlila jsem se pod ochranu tohoto domu, poněvadž otevřený byl a svými osvětlenými okny slibně mi kynul. Nevím, čí domovní právo jsem porušila, avšak jsem jista, že bude hostitel této skvělé společnosti tak soucitným, aby omluvil bezbrannou, úkladně napadenou ženu.“

Většina přítomných pánů a také mnohé dámy povstaly mezi touto řečí a všechno hledělo s napjetím na nového, neznámého hosta, jehož bylo zvláštní jakési dobrodružství sem zahnalo. Plukovník Bogdanov, sotva že byl vyrozuměl, oč běží, přistoupil rychle k zastřené dámě a pravil dvorně:

„Jste nám od srdce vítána, madame, ačkoliv hluboce želíme nehody, kteráž vás potkala. Prosím uctivě, uznáte-li za dobré, abyste nám dobrotivě tvář svou zjevila a, je-li možná, i vzácné jméno své sdělila, avšak jenom, nebrání-li tomu jiné ohledy. Tolikéž bych prosil, abyste nám blíže vylíčila, co se vám přihodilo: snad bude možná ještě viníky lapit a pokárat . . .“

„Co osoby mé se týče,“ odpověděla jistěji už, ale přec ještě stísněným tónem cizí dáma, „musím vás prositi o pohostinství dvojité, totiž o útulek pro ženu neznámou. Ujišťuji vás, že nenutí mne žádný nečestný důvod, abych prosila o ušetření mého inkognita, a prosím, abyste mi laskavě vykázal nějakou světničku, kdež bych oddychnouti si mohla. Časem dovíte se, komu jste dnes ochranný útulek poskytl a doufám, že nebudete své ochoty litovat. — Co pak se týče mého dobrodružství, nemohu vám při nejlepší vůli více povědět, než toto: Jela jsem prve ve vlastním kočáře z Gurzufu, na kozlíku kočí, já uvnitř a vzadu můj lokaj. Než jsme do Jalty dorazili, setmělo se a kočí pamětliv policejního předpisu zastavil, aby svítilny rozežhal, ale poněvadž mu vítr sirku po sirce zhasínal a koně při tom nepokojně kočár semo tamo strkali, což mi velice nepříjemné bylo, vystoupila jsem chtíc vedle vozu počkati, až svítilny budou rozsvíceny. Po několika minutách tuhého zápasu s větrem byl kočí s prací hotov a chtěl na kozlík vyskočit, kdežto já zase do kočáru vstoupiti jsem chtěla. Ale v tom přistoupili, či vlastně přiskočili ke mně dva docela slušně oblečení muži, kteří prve, hlasitě spolu rozmlouvajíce, ostrým krokem po silnici k nám se blížili, a jeden z nich zadržev mi dvířka a obnaživ nedbale hlavu pravil slovy sice dosti zdvořilými, ale tónem velmi drzým:

„Madame, musíte již dovolit, abychom do vašeho povozu přisedli. Nepohodlí vám nespůsobíme, neboť já samoten sednu si k vám, můj soudruh pak ke kočímu na kozlík.“

„Dovolte, pánové, nebo kdo jste,“ odpověděla jsem dávajíc co nejzřetelněji na jevo, že nejsem zaleknuta, nýbrž toliko uražena, „jaký pak jest to mrav a spůsob! Tak zachází se tu s dámou?“

„Račte již odpustit,“ promluvil zase onen muž, „mimořádný úkol, kterýž nám byl svěřen, nedopouští vlastně ani, abychom byli tak dvornými, jak si žádáte. Musíme vás žádat, abyste nás nechala přisednout, a musíme to činit tak důrazně, abyste ihned poznala, že je všechen

odpor marný. Jinak nebudeme vám dělat žádných obtíží, leda až ohledně místa, kde společně slezeme.“

„To znamená,“ zvolala jsem rozhorleně, „že mne chcete násilně někam zavésti?!“

„Nikoliv násilně,“ odmlouval zase ten protiva, „neboť doufáme, že vystoupíte dobrovolně až tam, kde my určíme.“

„Toť zákeřnický útok!“ vykřikla jsem na to zlostně. „Ivane a Sášo, braňte mne přece!“

Kočí a lokaj vzadu hnuli se, jakoby rozkazu mého chtěli uposlechnout, ale oba útočníci, z nichž jeden tím časem již na kozlík se byl vyšvihnul a druhý pohodlně již v kočáře seděl, vyňali rychle z kapes velké revolvery a obrátivše se na mé lidi zařvali skoro jedním hlasem:

„Ať se nikdo nehne, sic sletí dolů s prostřelenou hlavou!...

„Nepotřebujete se o svou paní ani dost málo strachovat,“ doložil pak můj nezvaný soused, „neboť ona má svůj osud ve svých rukou. A nyní ku předu, ať jsme brzy na místě!“

„Kam pak mne to přece vlečete?“ tázala jsem se po chvíli opět, ale muž s drzým hlasem odpověděl, že se toho mohu snadno domyslit a nechápu-li, že káže opatrnost, aby mne nechal v nejistotě, dokud nebudeme u cíle. Jeli jsme tedy a nikdo již dále nemluvil. Jen lokaj můj vzadu začal si najednou prozpěvovat jakousi nudnou anglickou jockeyskou písničku; bezohlednost ta mne urazila i chtěla jsem mu zpěv zakázat, ale tu povšimla jsem si slov jeho domnělé písničky a zákaz uvázl mi na rtech. Sluha podkládal pod melodii jockeyské písně vlastní slova a navrhoval takto kočímu na kozlíku, aby na dané znamení svého nezvaného souseda s kozlíku srazil, on že zase na druhého útočníka od zadu se vrhne a jej také z vozu vyhodí, na to aby ze všech sil do koní pral a zákeřníkům ujel. Útočníci nerozuměli patrně anglicky, neboť nechali mého sluhu celé spiknutí odzpívat a obořili se na něho teprve, když byl už kočí dávno dal na jevo, že slyšel, porozuměl a souhlasí. Před námi objevila se osvětlená okna Jalty — byli jsme u samého města. Tu tleskl lokaj můj silně do dlaně, popadl mého souseda od zadu za límec a rameno, vyzdvihl ho střelhbitě ze sedadla a než jsem takořka mrknouti mohla, vyhodil překvapeného ničemu daleko na silnici; v tu chvíli vrazil také kočí vší silou do svého souseda, tak že tento s děsným výkřikem střemhlav dolů se skácel. Na to začal do koní práskat, že tito s vlajícími hřívami od místa odrazili a jako furie do Jalty vletěli. Avšak to bylo příčinou nové nehody: na kraji nábřežní ulice narazil můj kočár tak prudce do vyčnívajícího patníku, že levé přední kolo ihned na několik kusů se rozbilo a vůz krátce na to se překotil. Na štěstí nestalo se mi nic a také oba sluhové zůstali bez pohromy; ale mezi tím, co lidé moji kočár zvednouti se snažili a já rozvažovala, nebylo-li by snad lépe, bych v některém hotelu zde přenocovala, než s vypůjčeným čtvrtým kolem nocí dále se tloukla, zaslechla jsem za sebou rychlé kroky, jako když dva lidé utíkají. Ohledla jsem se a spatřila ku svému zděšení, že oba zákeřníci, jež byli moji sluhové s kočáru shodili, úprkem k nám se ženou. „Ti lotři jsou tu zase! Chraňte se!“ vykřikla jsem na své

sluhy a nadzvednuvši šaty dala jsem se kvapně na útěk. Jak z výkřiků za sebou jsem poznala, chtěli moji sluhové útočníky zadržet, avšak tito pohrozili jim nepochybně zase revolvery a hnali se za mnou. Rozčilením měla jsem hrdlo tak stažené, že jsem nebyla s to o pomoc zavolat; rozhlížela jsem se tedy, kde by dvéře domovní byly otevřeny, abych se ukryti mohla, ale všude bylo zavřeno, až teprve zde otevřený a jasně ozářený průjezd jakož i otevřená branka zahradní spasné pokynutí mi daly, že zde útočiště naleznu. A také jsem je nalezla."

Dáma skončila své vypravování a Bogdanov nařídil neprodleně několika sluhům, aby ozbrojivše se revolvery nebo puškami ven vyšli a v sousedství se poohledli, zdali by oba zákeřníci snad ještě někde nečíhali. — Paní Caesarina odvedla si zatím neznámou dámu do vedlejšího, prázdného kabinetu, jakož velela okolnost, že dáma ani závoj odhrnouti ani jméno své udati nechtěla, a vrátivši se za chvilku nařídila, aby sluha cizince čaje a zákusek donesl, alo než vejde, aby po západnickém spůsobu na dvéře zaklepal. Pak usedli jsme všichni zase na svá místa, ale zábava nám už jaksi vázla, neboť zvláštní, nevysvětlené dobrodružství a celý zjev neznámé, tajemné dámy nešly nám z mysli. „Co znamenal asi ten podivný attentát, o němž nám cizinka vypravovala, a kdo jest ona sama?" tázal se druh druha a zejmena dámy obíraly se tou událostí s neobyčejným interessem.

Ale všechno bádání bylo marné. Nedospěli jsme dále, než že je to zvláštní, prazvláštní dobrodružství, za kterýmž se nepochybně něco velmi zajímavého tají, tedy k výsledku velmi lacinému a také chatrnému. Nedostatečný tento výsledek našeho bádání objevil se již docela nicotným následující, ještě podivnější událostí. Když jsme totiž zvolna zase ku svým hrám nebo hovorům vraceti se začali, ozval se v domě neobvyklý jakýsi šramot a než se domácí pán po jeho příčině poohlednouti mohl, otevřely se znovu dvéře salónu a v nich objevil se náčelník místní policie, major Žulkovskij, a pozdraviv slušně pravil:

„Lituji velice, že mi úřadní povinnost velí, vyrušiti vzácnou společnost z příjemné patrně zábavy. Kdyby nebyla věc velice palčivou a skutečně neodkladnou, ušetřil bych pány a dámy tímto nemilým výjevem, avšak, jak jsem již připomenul, povinnost je vyšší všelikých ohledů. Pane plukovníče, do vašeho domu vběhla před chvílí dáma, kteréž se policie stůj co stůj musí zmocniti; služebnictvo vaše nechce nic o ní vědět a v prohledaných již místnostech nebyla uprchlice nalezena. Musím tedy soudit, že se uchýlila někam do těchto komnat, a prosím vás jménem zákona, abyste mi dámu tu buď vydal anebo dovolil ji hledati."

„Znáte, pane majore, dámu, kterou hledáte?" otázal se chladně Bogdanov.

„Bohužel, neznám," odpověděl náčelník policie; „avšak dáma jest svrchovaně podezřelá a odhalení, jež policie právě učinila, žádá naléhavě, aby byla osobnost její i příčina jejího pobytu zde zjištěna."

„Odpustíte mi snad, pane majore, že mne vyjádření vaše neuspokojuje," odmlouval Bogdanov; „pouhé podezření je věc velmi tažná a neospravedlňuje v každém případě bezohledné zakročení. Což je-li policie na falešné stopě a je-li vaše podezření, jako často bývá, velikou mýlkou?"

„Nemohu se do dalších výkladů spouštěti, pane plukovníče," pravil netrpělivě policejní major, „nýbrž opakuju důrazně svou žádost!"

„A já zase žádám, abyste se prokázal, že máte skutečně právo, rušiti zde právo domovní," zvolal ostře Bogdanov. „Dáma, kterouž tu hledáte, nebyla přistižena při skutku, jak sám doznáváte, kde máte tedy zatýkací rozkaz?"

„Nemám žádného," pravil překvapený a patrně zaražený náčelník policie; avšak okolnost, že sám zakročuji, může vám býti dostatečnou zárukou, že jde skutečně o věc vážnou a pilnou..."

„Ne tak, pane majore," vpadl mu s rostoucím důrazem do řeči plukovník; „hájím pohostinství svého domu a nedopustím, aby libovůlí policejních zřízenců bylo rušeno!"

„K tomu odpovídám, že vykonám zde prohlídku i proti vaší vůli!" prohlásil rozhorleně policejní major.

„A já zase nařizuji vám," zvolal hněvivě Bogdanov, „abyste bez prodlení můj dům opustil! Máte-li za svou povinnost, na někoho číhat, číhejte si na něho venku: můj dům není k tomu, abyste si z něho bez soudního nálezu dělal rejdiště!"

„Pane plukovníče," jal se mírně již a skoro prosebně domlouvati náčelník policie, „poslechněte tedy, oč jde a suďte pak teprve. jednám-li správně nebo svévolně. Došla nás důvěrná zpráva, že uprchla ze Sibíře velmi nebezpečná politická intriganka, že dostala se po dlouhých potulkách do jižní Rusi, kdež ji policie stále ale marně stopovala, a že tato dáma, jak policie v Taganrogu vypátrala, před několika dny na Krym odplula chtíc v Jaltě na břeh vystoupit. Zároveň došla nás s jiné strany výstraha, že se chystá attentát na Jeho Veličenstvo císaře, kterýž právě v sousední Livadii u následníka trůnu návštěvou mešká. Nuže rcete: mám právo a povinnost žádati za vydání dámy, která do vašeho domu se uchýlila a kterouž za onu uprchlici ze Sibíře považujeme, nebo nemám?"

„Máte!" ozval se tu, než plukovník ještě mohl odpovědět, zvučný ženský hlas ve dveřích sousedního kabinetu, kteréž se byly v tu chvíli prudce otevřely, a do salónu vstoupila naše zastřená dáma. „Máte právo i povinnost, mou osobu zjistit, jakmile jest takové podezření. Avšak prosím, aby se to stalo v soukromí, mezi námi dvěma; vstupte do této komnaty, jsem vám k službám, ale jenom vám!"

Náčelník policie váhal.

„Snad se nebojíte?!" zvolala s přídechem satyry dáma: „Přisahám, že nemám u sebe žádné zbraně, a že odejdete odtud zdráv a vesel!"

Náčelník místní policie zapýřil se, jakoby ho byla dáma ze zbabělosti pokárala, popošel rychlým krokem ku kabinetu a ukloniv se malinko, vešel. Dáma zavřela na to mlčky za ním a za sebou dvéře.

Všichni stáli jsme očekávajíce ve svrchovaném napjetí, co asi dále se stane. Kdo k sousedu svému mluvil, hovořil přitlumeným hlasem, abychom nepropásli, kdyby snad v kabinetu nějaký výkřik se ozval, nebo rána padla. Mohli jsme sice po sebevědomém výstupu neznámé dámy soudit, že bude konec uspokojivý, avšak nejistota udržovala nás v rozčilení. Na štěstí nedlouho, neboť po několika minutách otevřely se opět

dvéře kabinetu a z nich vyšel, hluboce se ukláněje policejní major. Prosil domácího pána i nás všechny za odpuštění, že spůsobil takovou výtržnost a doložil, že byla skutečně marnou, poněvadž prý proti dámě, jež k nám se byla uchýlila, ani nejmenší není námitky. „Mně kázalo svědomí, abych tak jednal,“ pravil na konec, „a konstatuji, že má nevítaná návštěva má přec také dobrý následek: ctěná dáma, kterouž jsme v podezření měli, bude na dále prosta všech nepříjemoostí a nástrah, a já spěchám, abych její kočár vynašel a do pořádku dal uvésti. Dva kozáci pojednou s ní jakožto tělesná stráž, ale jenom jako stráž!“

Náčelník policie odešel a dámy naše začaly si znovu lámat hlavy, kdo by asi ona neznámá byla? Ale v tom přišel jeden z lokajů a oznamoval plukovníkovi, že mladý mouřenín jakýsi v livreji se ptá, není-li tu jeho velitelka, a z mnoha úst ozval se najednou výkřik, jakoby naše spanilé celou záhadu byly rozřešily:

„A — a! Gruzinská carevna!“ (Pokračování.)

Na potulkách.

Klas zlatem plane, rudne mák,
z luk olšin v hejnech slétá pták,
kraj krásy pln a zvuku,
výš o stopu se vzepnul mech
a sokol vylít' na dostřeh,
zas jako šípka z luku.

Z pol hrdličin se řine smích,
a datel se žlunou se zdvih',
by letli k jedle suku,
a z plané hrušky prostřed lad
v les poslední se vlní snad
mdle žežhulčino „kuku“.

Zem sní svůj nejkrásnější sen
jak motýl ukryt pod lupen,
když stolistky jsou v puku,
ba vím to, doby té jest zem,
též z kukle vzletším motýlem
ve kolotném hvězd pluku.

O jak se pyšní, samý div:
hle čela hor a ňadra niv
a plece statných buků,
a v rosných kapkách, spadších v luh,
ty tisíceré skvosty duh,
ty krásy v ladném shluku.

Čím zemi zdobil boží dech,
to pylem nese na křídlech,
leč v lidských ňader tluku,
tam pestrý, jako v kytku svit
ty nad zázraky roste cit
skryt všetečnému hluku.

A člověk, živá známka stop
té cesty, již šel Adam v hrob,
svou k ňadru tiskne ruku
a čítá každý srdce svah:
že nejsem nic? to planý strach
jen chabých nedouků!

Jsem víc než květ, jejž rodí jih,
než pablesk v rosy krůpějích;
nač nořiti se v muku?
Jsem hlubším moří, větším hor,
já vesmír skrývám ve svůj zor,
by podílem byl vnuků.

Adolf Heyduk.

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

Jakby linul obraz tento dvojí
v okolí též čistou záři svoji,
líce žebráků se jasní náhle:
naděje se v kalných očích nítí
a jak motýl na podzimní kvítí
mdlý též úsměv sedá na rty zpráhlé.
Jako k matce dítek roj se vine,
když jim dárky rukou štědrou skytá,
tak se zástup nedočkavý splítá
radostně kol kněžny dobročinné.

Dagmar v suchou dlaň, jež k ní se šine,
klade třpytný kov; tu dary jiné
z náruče zas béře panošovy,
rozdílí je s laskavými slovy.
Ba, i děcko z rukou matky bědné
zdvihá k sobě, pamlskem je sytí
a pak šinouc k němu v ruce jedné
hříčku, jež se v cetkách lesklých třpytí,

druhou hladí světlé jeho vlásky
a zří blaze, jak mu očka malá
rozjiskřila radost neskonalá —
něžný obraz mateřské to lásky.

Takto Dagmar na vše strany šíří
nový život, naději a těchu,
blahý ševel vděčných slov a vzdechů.
S vroucím polibkem ret mnohý míří
v řízy její lem, kdež zanechává
slzí skvoucí sled, jak rosa plává
z jitra v bílém hvozdíkovém chmýří.

Než co muž, jenž tamo klečí stranou,
bez pohnutí trvá, beze slova,
tvář si hale rouchou obervanou?
Jaké přání zjev ten chmurný chová?
Blíží se mu Dagmar; peníz blýská
v ruce krásné, jež se chýlí k němu.
Ale muž jí hlavou k roucha lemu
poklesá, rty v jeho třáseň vtiská.

„Vstaň! Co přání tvé?“ dí Dagmar jemně.

Žebrák nesměle tu vznesl témě.
Zjevila se kněžně lebka holá
obetkaná šedin sporou změtí
a tvář hlubých vrásek, mrtvé pleti.
Obrví však dosud temné, husté
na zapadlé oči stín svůj klade;
z těch se chvilkou jiskra plachá krade
jako bludné světlo z tůně pusté.

A hlas jeho přitlumený sténá:
„„Bída krutá, pro niž není jména,
jest mým údělem. Leč k tomu prahu
jinou, než ti kolem, nesu snahu:
za svitem jdu rajským, který splynul
do pekla, kde živ já trýzní hynul.
Býval čas, že otevřeno stále
vítalo mne sídlo mého krále,
hrdě před ním hlava má se nesla
v lesku velebném; teď noha psance
s žebráky se plíží k tajné brance,
aby k noze bídná leb ti klesla.““

Dagmar vlídně k ubožci se sklání:
„Kdo jsi, starče? Vstaň! Své děl mi přání!“

„„Mutný kouř jsem pohaslého žáru,
sláva padlá, rozplynulá v páru,
zašlé důstojnosti stopa chará —
stín jsem kněžice kdys Valdemara.““

Ustoupila Dagmar mocným hnutím,
k ubohému shlíží s ustrnutím.
„Chotě mého strýc — jenž roky valné
ztrávil v temnu Oringsborské věže?!
Biskup Valdemar — v té tlupě žalné,
v rouše bídy, u mých nohou leže?!
Klečeti zde nesmíš — Povstaň přece!
Nedůstojnou mošnu s beder sejmi,
žebrácký plášť s posvěcené plece —
Vitán buď! Ó povstaň! Požehnej mi!“

„„Nehoden jsem posvátného stavu.
Tobě žehnat mám? Já — dlaní touto,
zločinců jež nesla mrzké pouto?
Tobě vznést ji nad andělskou hlavu?
Nikoli! Já přicházím jen s touhou
poklonit se nízko cherubu,
jenž mi rozjasnil noc děsnou, dlouhou,
zlíbat mu jen roucha obrubu.““

„Nemluv tak! Pojď hostem v síně naše!“

„„Vstup mi navždy zamčen krále hněvem.
Ukrývat se musím před ním plaše,
jako noční stín před slunce zjevem.““

„Hle! sám Kristus kyne s toho vchodu
s láskou všemu člověckému rodu.
Každému, kdo tudy vchází, šíji
svatým štítem pohostinství kryji.“

Kněžna prosebným jej zvala okem,
chopila se ruky jeho mile,
až kmet povstal, vrávoravým krokem
stoupal k fortně, kam jej vedla čile.
Dagmar ještě ohledla se s prahu,
rukou tlupě mávla na pozdrav.
Díkem šumným rozloučil se dav
s andělem, jenž zjasnil jeho dráhu,
a zrak jejich prodlel ještě chvíli
na brance, jež ukryla zjev milý,
jakby zapadlo za mraky tmavé
jarní slunko krásné, usmívavé.
Člun, jenž přivezl sem bídu čirou,
odplul zjasněn nadějí a vírou. —

Hochem sledováni, chodbou šerou
Dagmar s hostem do hradu se berou.
Pod shozeným pláštěm žíně hnědá
na starci se jeví, řasou hrubou
k zemi splývajíc, a pod obrubou
sandál nohy bosé povyhlédá.

Uvádí ho kněžna do komnaty.
Páže propouští. Jsou sami spolu.
Na křesla jej zove brokát zlatý
k posetému drahokamy stolu.

Ale stařec smutně vrtí hlavou:
„„Ty mne vítáš s licí přelaskavou,
mojí ruky dotýkáš se vlídně —
Víš-li pak, co bohopustých činů
tato ruka vykonala bídně,
znáš-li, kněžno, celou moji vinu?

Berlu posvátnou mi svěřil Pán,
abych v míru vedl duší stádce:
já však zhoubu nesl v dánský lán,
lidu nepřítel a vlasti zrádce.
Po žezle, jež nebem dáno bratru,
tato ruka zločinně se vztáhla,
na lid vlastní zvala cizí chátru,
s jeho vrahem úhlavním se spřáhla.

Vinen dvojnásob, že řízu svatou
poskvrnil jsem pustým rejem hříchů —
však Bůh trestů měrou vrchovatou
v bídu nejhlubší mou srazil pýchu!

Klesl jsem jak Satan do propasti!
S nádherného lesku v temno děsné,
pohřben za živa do sluje těsné, —
já, jenž říši ohromnou chtěl vlásti.
Podlomilo zpupnost šíje hrdé
kruhem ocelovým pouto tvrdé:
posmíval se, když jsem svíral pěsté,
strašlivě mi řetěz, vůkol chřestě,
a když hoři těžkým povzdechem
ulevil jsem, hrozné kletby sípal,
v malomocném hněvu zuby skřípal:
zvuky tyto ďáblů posměchem
ozvěna jen opáčila dutá.
Ó ty Oringsborská věži krutá,
ve tvé plísni jedovaté stlela
navždy moje zemská bytost celá.

Tamo všechny vášně, bujné snahy
zašly ve zdí chmurných tvrdém hnětu,
do nichž ryl jsem: navždy s bohem! světu
svojich nehtů klikatými tahy.
Tam jsem zapomněl, jak den se nítí,
kterak zima s podletím se střídá,
odkvetl mi tam ves půvab žití,
zuby cenila jen žití bída.
Trýzeň okovů, puch sluje dusné,
plazu podzemního reje hnusné,
nekonečná noc, tiš hrobu smutná
stěny chladné, s nichžto vláha rmutná
jako slzy zatracenců tekla, — —
Dost již, královno! ať jasnou duši
hnus a zděšení ti nerozruší
nad obrazem celým toho pekla.

Často pohlédal jsem na strop vzhůru,
kde se slabý, truchlý polosvit
kradl skoulí v tuto věčnou chmůru.
Tamo vlákny šerými se chyť
pavouk mříže rezavé a splítal
ve tkanivo šedé vzdušnou nit —
lidský osud já v té přízi čítal.

Takto člověk na té špetce hlíny
zámyslů svých lichou přízi splétá,
k výšinám tu směle vlákno metá,
tu se spouští vážně do hlubiny,
utkává síť vtipně rozepjatou,
aby lapil mouchu štěstí zlatou,
a mní, že ten výtvor jeho píle
všemu předčí v lepotě a síle.
Než, ach veškerá ty lidská snaho,
žízni moci, bohatství a slávy,
trudná péči o pozemské blaho,
zpupnosti, již plamen vášně tráví,
jak jste marné, bídné, bez podstaty,
jak jste nicotné, ať opřádáte
na výsluní zdaru prestol zlatý,
neb své nitky v temné sluji tkáte!
Krůpěj žalu na spleť vaši skane,
a již to tam přástvo potrhané,
jeden vánek lidských snah a činů
sfoukne vzdušnou, bledou pavučinu.

Uzavřel jsem tamo žití knihu
toužně čekaje, až posel smrti
rukou kostlivou mé pouto zdrtí,
s beder mdlých mi složí země tíhu.

Avšak jiný posel do žaláře
mého vstoupil náhle; hrobní chmůry
milosti tvé rozplašila záře.
Klesly okovy, já stoupal vzhůru
na svět volný vrávoravým krokem,
čistý vzduch zas lokal retem chtivým,
okřál slunce svitem lahodivým
a zas objal poloshaslým okem
nebe modré, zelenou tu zemi.

Avšak co mi zem ta s květy všemi,
vzduch ten, slunce svit? Již nemá vnady
pro mne svět. Stín těla zbyl jen tady;
ale duch nad lichým zemským ruchem
mešká v jiné oblasti, kde sídlo
věčné pravdy. Nesmrtnosti křídlo
šumí vůkol mne v tom prázdnu hluchém.

Zasloužil jsem zemřít mečem kata
za své činy. Pouta jen mi dali.
Teď i ta mi rukou tvojí sňata.
Před zákonem lidským trest můj malý!
Vyhnanstvím chci samoděk se káti.
Pryč z té půdy, která zrádce nohu
odmítá, chci přes moře se bráti,
v cizím kraji trudně sloužit Bohu.
V kajícném tom rouchu, s křížem pouze
na poutnické holi, ve svět širý
zajdu daleko, ve vroucí touze
zemříti za svatou pravdu víry.

Do vzdálené vlasti divých Čudů
míří krok můj, kamo nezaletla
dosud záře nebeského světla
v číré temno pohanského bludu.

V končinách těch pustých, kde se šeří
hluché pralesy nad jezer kmitem,
volným rejdištěm jsou líté zvěři
lidu sveřepému širým bytem,
přes močály, kryté zrádnou plísní,
proniknu až tam, kde obřad podlý
kouřící se krví lidskou třísní
prestol Jumaly, ohavné modly.

Nepravého boha s trůnu svalím,
lesy, chrámy modloslužby, spálím

a kříž zatkna do svěcené země,
očistěn tam ve hrob skloním témě.""

Za té řeči biskupovy tváře
lehce zrůměněly, zplálo jaře
oko zapadlé; leč tělo skleslo
jako mdlobou na ozdobné křeslo.

Útrpně naň hledíc, Dagmar děla:
„Zdali stačí k takovému dílu
slabé rámě starobného těla?
Sklátily by snadno jarou sílu
obtíže té pouti. Ký zdar kyne,
dojdeš-li tam, v poušti nehostinné,
v lůně divokého pronárodu
bezbrannému starci bez průvodu?"

„„Co mi život? Rád to břímě složím,
kde Pán povelí. Ať klesnu poutí,
ať mi bude přáno dostihnouti
končin oněch, velké říši boží
podmaniti nové dalné kraje.

Jestliže pak pod oštěpem vraha
pohanská ta země krev mou vssaje,
bude splněna má vroucí snaha,
k nebi zajásá ret mroucí v díku:
Na zjasněném čele věnec zkvitne —
Bůh jej nehodnému sotva skytne,
znak svých vyvolených bojovníků —
slavný věnec mučennických růží!""

(Pokračování.)

ROZHLEDY

v literatuře, umění a vědě.

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

V.

Provedení *Figarovy svatby,* staré Beaumarchaise-ovy veselohry, která má jméno na divadle i v historii, doznalo všestranného uznání. Svědčí sice vždy o jistých mezerách či nedostatcích běžného repertoiru, sahá-li se do daleké minulosti, uznává-li se nutnost osvěžovati jej všeli-

kými přísadami, buď literárně, buď čistě historickými zvláštnostmi, drážditi vkus příchutí pikantně archaistickou anebo jiného druhu kuriositami. Mohla by býti hádka, jaký má divadlo vlastně účel, podle něhož bylo by třeba přísně spravovati repertoir: zdaž má býti, jak Shakespeare praví, obrazem, „zrcadlem své doby“, jíž by mělo ukazovati „vlastní její tvář a podobu“ a postaviti se tudíž na jakési stanovisko *mravní*, anebo má-li uznávati jen cíle čistě *umělecké* za své a neohlížeti se ani po mravu ani po čase, tvořiti jen k vůli sobě, za vlastní dokonalostí a za žádným účelem jiným? . . . Stará *Figarova svatba* uvítána všestranně s uspokojením. Hlavně asi pro dobrou, pečlivou sehru, pro dobrý vliv, jakým volný, nekroucený, nemanýrovaný genre zdravé doby přechodní může působiti na herecké povahy, tísněné trvalou dressurou jednotvárného repertoiru. Skutečně sknostnatělo časem dvé pěstovaných manýr v zákon: tak zvaná *moderní*, s malými obměnami konversační, situační, rozpustilé a přísné, a *klassická*, s obměnami historické a romantické. Co nebylo klassické, bylo moderní a naopak. Šablony hotové. Ač mistr, právě je-li obmezen, osvědčuje se mistrem, přece pouta z kovu sebe dražšího na trvalo ukutá nemohou rozvoji celku býti než na úkor, a neškodí čas po čase je uvolniti a třeba natrhnouti, není-li jiné pomoci. Tak zvaný moderní, konversační tón, nedávno ještě oblíbený a slavený, počíná už své panství na divadle ohlašovati způsobem citelně nevítaným. Druhdy vadil dialogu nedostatek lehkosti, přílišná deklamace, zpívání. „Nedeklamujte, pozorujte lehký tón konversace, mluvte nenuceněji!“ stalo se heslem. Přestalo deklamování, zpívání a od té doby začalo se „konversovat“. Konversovalo se na padesát let, pilně, neunavně a nabylo se neobyčejné dokonalosti v tom způsobu. Povstalo zvláštní „konversační“ umění, tak hladké a lesklé, že až se po něm začal opičit a pachtit sám onen svět, jenž prve měl mu býti vzorem. Každá vlna dospěje svého vrcholu a tak náhle zpozorováno, že pro samou „konversaci“ zapomněli „mluvit“. Herodes přeherodesován a proto stůj! a voláno po reakci. Zavládl naturalismus na divadle ve hře i mluvě. Příroda, skutečnost buď vzorem, nesmíme ani deklamovat ani „konversovat“, *mluviti* třeba, přirozeně mluvit, — tak zní heslo. Arci je těžko ven, když jsou koleje vyjezděny. Proto se odporučuje na rychlo položiti nějaké druhé, výpomocné, pobočné. Nějaké zastaralé, zapomenuté dřevo koná v takovém případě vždy výtečné služby. A tak vytažen nejen Figaro z osmnáctého, ale i doktor Pathelin z patnáctého století. Na divadle našem neměla sice ani jedna ani druhá manýra času, snad ani ne půdy trvale a tak zhoubně zahnízditi se, stopy a památky vyskytaly se však přece. Také u nás rozmohla se rychle plíseň konversačního tónu a pokryla jako blýskavý lak všechen povrch přirozenosti, ač ne u vrstvě tak rozsáhlé a „tlusté“ jako na př. v Německu, kdež se vzmáhá ještě specielní obava, že divadlo hrozí časem „ganz zu verjuden“. Proto uvítána *Figarova svatba* také u nás okázaleji, než jako pouhá kuriosita.

Jinak, herecky, zajímá v kuse hlavně osoba Figarova. Úloha veliká, objemem i významem, k níž třeba zaujmouti nějaké stanovisko. Jsou platna dvé. Figaro stal se ať zásluhou, ať náhodou ve Francii a odtud i po ostatním vzdělaném světě jakýmsi heslem, symbolem, figurou s ustálenou tváří a zvučným, příznačným jménem. Snad i před Figarem mnozí

smýšleli revolučně, snad i mluvili, ale on první vzbudil smýšlením pozornost, obrátil na sebe zraky, jež na něm utkvěly, když se začal posmívati pánům a tyranii. Krátce po něm přišla revoluce a volky nevolky byl množstvím vyzdvižen na ramena a postaven po bok bohyni Revoluce, jako její veselý patron. Na odznak dány mu do ruky důtky a na tvář veselá maska a v té podobě vtiskl se v paměť doby a následujících pokolení. Figaro veselý, čiperný, posměvavý, rozpustilý, kousavý, Figaro co symbol, co postava je myšlená, významná, plná života a vtipu, ale bez masa a krve, jako každý vzor utkvělý, jako pravzor nezbednosti a taškářství, ve kteréž idealisované podobizně znenáhla stal se známým všemu vzdělanému světu — tak pohlížejí na Figara jedni. Tak jej pojal i pan *Seifert,* umělec, jemuž bylo představovati *Figara* na našem jevišti. Pojetí jaksi historické. Na můj dotaz učiněno mi umělcem ochotně vysvětlení v tom smyslu. Stanovisko jistě správné a oprávněné.

Leč Figara lze pojati ještě jinak, čistě herecky, jako povahu člověka. Figara původního, nehistorického, Figara, jak jej nakreslil básník, Figara z kusu, bez budoucnosti a bez revoluce, Figara, jenž nemá antecedencií mimo své lazebnictví v Seville a pretensí jiných mimo na svatbu se svojí Suzankou. Figaro, k němuž by herec přistoupil nepředpojatě, bez ohledů na předsudky a historii, Figaro, který má nejen vtip a sarkasm, nejen veselou tvář a hbité nohy, leč i vřelé srdce, teplou krev a zdravé sobectví. Takový Figaro, živý, z masa a krve, je skutečně původem, otcem, vzorem onoho tradicí vyhýčkaného a takového lze jej i vyčísti z díla Beaumarchaise-ova umělci, jemuž by především šlo představovati *člověka.* I ten Figaro je sice převahou veselý, žertovný, neposedný, ne však proto, aby bavil velectěné p. t. obecenstvo, ale v zájmu nejvlastnějším, jenž klíčí v dobře lidském jeho nitru a klade sobecké cíle. „Nul animal créé ne peut manquer à son instinct!“ volá za svou domněle nevěrnou Zuzankou a sám zatím hluboko se cítí takovým „stvořením, jež nemůže jednati proti své přirozenosti.“

Úloha o sobě je arci převážným dílem rozmarná a umělec, jenž by sobě uložil pátrati v ní po projevech lidského nitra, nalezl by asi málo *slov,* jež by neprozrazovala náladu nejrůžovější. Leč látkou hereckou nejsou právě jen a jen slova a za humórným povrchem Figarových řečí skutečně prokmitává v různých situacích směs nejpestřejších barev nálady duševní, jež zbývalo by umělci realisticky tvořícímu znázorniti.

Hned ve prvním výstupu se Zuzankou probleskuje laškovnou hrou vášeň a když ona se ho táže, znám-li mu význam bývalého „panského práva,“ zakypí v něm, načež se zápalem nepokrytým odpovídá:

„Znám tak dobře, že bych tě nikdy nepojal za manželku na statku našeho pána, kdyby byl hanebné právo nezrušil,“ a když je řeč o kuplíři Basiliovi, jenž má prostředkovati mezi Zuzankou a hrabětem, mluví ze slov Figarových: „Aj Basilio! dušičko drahá! jestli kdy lískový olej na páteř namazaný pomohl narovnati záda . . .“ zajisté více, nežli žertovně metaforisovaná i myšlená hrozba.

Že pak celá následující veselohra, jež obecenstvu po několik pokolení spůsobila tolik zábavných večerů, pro našeho hrdinu má význam,

protože účel vážný, účel, k němuž tíhne celá vnitřní citlivá bytost jeho, kterou ovšem okolnosti doby a postavení nedovolují vyzraditi, — že při všem žvastu a taškaření, jež na rozkoš okolí svého i diváctva prováděti bude, ani na chvíli nespustí s mysli a z duše hlavní cíl, o nějž se chvěje a který nitro jeho v neustálém udržuje napjetí, aby totiž nevěstu svou uchoval čistou a neporušenou, aby ji uchránil před nástrahami spychlého, násilnického a mocného pána; — že celá tato veselohra, jež má pro něho osobně tak vážné pozadí (o pozadí politickém, jehož je bezděčným nástrojem a jež se jaksi tají v ovzduší hry, ani nemluvě), bude účelně promyšleným dílem, ohlašuje sám: *„Budeme se před nimi přetvařovati,* abychom čapli jednoho druhým. Pozor na pořádek, Figaro! Napřed posuneme hodinu slavnosti, abychom pojistili svatbu, pak vzdálíme Marcelu, která se po vás čertí, pak zastrčíme peníze i dárky, zatočíme choutkami pana hraběte, panu Basiliovi vyprášíme frak a...“ Toť hotový programm veselohry, jež pro Figara není v podstatě než veselým tancem na kluzkém, choulostivém provaze, kde jediný lichý krůček může přivoditi smutnou katastrofu. Kdož by nevěřil, že by zdar panských úkladů, jenž co chvíli hrozí, pro ubohého Figara mohl nabýti významu tragického?

Představení *Figarovy svatby* u nás velmi se líbilo. Jestli a jaký as mělo vliv neb jakou zanechalo památku na individuality umělců zaměstnaných ono úsilí, jehož bylo potřebí, aby vpravili se ve spůsob nezvyklý, po případě, aby mimo odviděné a přenešené formy běžného repertoiru, počínali sobě ve hře i mluvě samostatně, jedině po vlastním uměleckém vnuknutí, nelze určiti. Někdy nepodjímá se úkol dosti opravdově, jindy zas jeví se vliv nové okolnosti až po delší době. Jistě však lze pokus obtížný považovati za blahonosný. Směr naturalistický má na divadle budoucnost a vedle repertoiru budoucího, jakého lze teprv se nadíti, nemálo na jeho prospěch činí provozování kusů toho druhu, v nichž dosavadní návyk herci nestačí, kdy se vidí nucena jaksi znovu vymýšleti, tvořiti a přispůsobovati prostředky své jedinému vzoru, jaký té chvíle jest mu po ruce — přirozenosti.

Studium, píle tvoří umělecké povahy i — epochy.

Je sice spor mezi povolanými, které části hereckého nadání sluší dáti přednost, zda darům přírody, anebo vymoženostem píle, cviku, vzdělání. Jsou, kteří tvrdí, že předním požadavkem divadelního nadání jsou pěkná postava, zvučný hlas a výrazná tvář. Ti však neznají historii divadla. Z počátku listu dotkl jsem se již lehce nenáhlého procesu, jaký po generace umělecké, klidně a nepozorovaně, leč přece závažně jako nějaký úkaz přírodní postupuje. Již ve století předešlém dělo se ve Francii podobně a právě za dob Beaumarchaise-ových pokoušelo se něco jako hnutí naturalistické o francouzské jeviště. Representantem toho směru je herec *Monvel*, umělec znamenitý, jenž sám osobně je živým protestem proti učení, že se pravý umělec musí „narodit“, že už svým zevnějškem bývá předurčen do stavu a že dary, jež má od narození, jej činí, čím jest. Nebylo ubožšího tvora, jaký kdy měl „na prknech představovati krále“, nad Monvela a přece on z velké části byl původcem revoluce, která divadlo vytrhla ze hluchoty prázdného, zpívaného pathosu. *Vlastním úsilím* vypěstil v sobě velký dramatický talent, jenž

razil na francouzském divadle kýženou dráhu zdravé přirozenosti. Předpokládaje u čtenáře hlubší zájem o umění divadelní, prodlím u Monvela trochu déle.

Jacques-Marie Boutet de Monvel vystoupil poprvé na divadle francouzském (Comédie française) dne 28. dubna roku 1770 v úlohách Egystha v *Méropě* a Olinda v *Zéneidě*. Hrál po sobě milovníky, hrdiny a otce. Byl synem hudebníka zaměstnaného při dvoře Stanislava, vypuzeného krále Polsky, v Lunévillu, kdež narodil se r. 1745 a kdež se mu dostalo i dobrého vychování.

Vystoupil ve svém pětadvacátém roce a ačkoliv současné listy o události té se nezmiňují, dovídáme se přece s dostatek z memoirů slečny Claironovy, tehdejší tragédky. Praví:

„Očekáván Achil, Horác neb jakýkoli hrdina dobývající vítězství samojediný proti strašným nepřátelům: anebo nějaký hezký princ, jemuž by každá velkokněžna na místě a bez otálení věnovala trůn i život: a zatím se objevil človíček bez postavy a hlasu; kam se poděla illuse?“

Nic lepší dojem neučinil na Grimma*), krasoducha encyklopedistu: „Není herec neschopný,“ praví, „má ducha i cit, ale na neštěstí je přírodou chudě obmyšlen. Je malý, vpadlý, slabý a hlas má strhaný; tak je hubený, že až útrpnost probouzí; takovému milovníku máš neustále chuť něco nabídnouti k jídlu.“

Svědectví tedy jsou souhlasná a třeba uznati, že co do nadání fysického, zřídka připadlo komu tak poskrovnu: jsa malý, tenký, bez síly a hlasu, hodí se Monvel právě za příklad, na němž ukázati možno, mají-li „vzdělání a cvik vskutku jen nepatrný podíl na výkonu hereckém“, jak se vyjadřují někteří na slovo braní znalci, a podle něhož bylo by opraviti další výrok Grimmův, který měl zřetel na téhož Monvela:

„Takový druh lidí měl by se rozhodně odpuzovati od vystupování na divadle; čím více nadání jeví, tím méně měli by se připouštěti. Pěkný hlas, příjemná a ušlechtilá postava jsou *podmínky tak nezbytné, že i nahražují nadání, ač nadáním nahraženy býti nemohou.*“

Uhlídáme, kterak skvěle odňal Monvel proposici té veškeru podstatu, leč Grimm svými slovy přece jen pronášel mínění tehdy obecné. Jakkoli jeho poznámky byly přísné, vedle přijetí, jakého se mladému nováčkovi dostalo přímo od parterru Comédie francouzské, byly ještě laskavé.

Za jeho času a po něm až do r. 1790 neoznamovaly divadelní cedule v Paříži nikdy jmena herců v představeních. Obecenstvo vcházejíc nevědělo, kdo hraje, ale vstupovalo s nadějí, že uvidí ty, již získali sobě jeho přízně a které pokládalo do první řady. Přečasto bylo v naději své oklamáno, poněvadž nemohl oblíbenec býti zaměstnán pořády i mstilo se pak nemilosrdně *na náhradníku*. Jak tedy asi uvítán Monvel, hubený, sešlý, jak jej vyličují Claironova i Grimm, když mu bylo vystupovati v náhradu za Bellecoura, či Molé-a, tehdejší miláčky obecenstva? A pokaždé přec musel hřmotivý a náruživý parterre křivdu nahražovati; nějaký pěkně přednešený verš, správně vytknutá propověď,

*) Grimm: Correspondences littéraires, Octobre 1772.

nový nějaký názor v roli jinak známé, postačily ihned vyměniti náladu. Nemaje zlých úmyslů proti herci, s nímž tak zle bylo naloženo, a hotov jsa, ihned napraviti chybu, jal se parterre projevovati spokojenost svoji s úsilím právě takovým, s jakým prve osvědčil svou nechuť. Monvel znal ten střídavý rozmar, dovedl jej však získati pro spravedlnost, a neuměl-li odnaučiti parterre, aby hlasitě nebroukal, když on vystoupil na scénu, tož mu aspoň v brzku vnutil závazek, tleskati při každém jeho odchodu s jeviště.

Tedy přes to, že jej Gracie nijak neobdařily, přes nelákavý svůj zevnějšek, dovedl přece získati sobě na konec srdce diváků a ejhle, kterak dosvědčují týž svědkové, kteří jej svrchu tak zle byli odporučili:

„Viděla jsem toho herce vždy směle odvažovati se všeho a tržiti nezbednou pochvalu“ — praví slečna Claironova.

A Grimm vykládá: „Za vystoupení slečny Sainvalové viděl jsem Monvela hráti naproti Lekinovi úlohu Pylada v Ifigenii v Tauridě velmi dovedně a s úspěchem. Co chvíli jsi nucen zvolati: Přeškoda, že zevnějšek toho herce tak málo odpovídá jeho duchu.“

Aniž bychom ohledávali, nebývá-li mnohem častěji slýchati zvolání opáčného smyslu a nepokazila-li už často nejapnost hercova pěkný dojem jeho zevnějšku, zastavme se u Grimmova přiznání.

Přes jeho předpověď domohl se Monvel úspěchu, tak skvělého úspěchu, že kdykoliv později v úloze Fénelona de Chénier bylo mu říkati verš:

Zkad máte hlas, jenž sluší jenom vám?

týž parterre, jemuž kdysi právě tenounký hlásek jeho býval na závadu, propukal v bouři potlesku, obraceje smysl verše na mluvčího herce, jenž se byl zatím domohl přízně.

Čím se domohl takového úspěchu? Právě oněmi vlastnostmi, kteréž podle Grimma „nemohou nikdy nahraditi příjemnou a ušlechtilou postavu“ a jež jsou, nechť se namítá cokoli, základními podmínkami umění, totiž duchem a důmyslem, svojí vroucností, která byla nakažlivou — jak sami klevetníci o něm doznávají — svým nevyrovnaným spůsobem přízvuku, svou hrou a svým pohledem, jehož výmluvnost byla neodolatelnou, darem, jímž honosil se u míře vrchovaté: probouzeti myšlenky v hlavě a hnutí v nitru.

Leč jakým že úsilím dodělal se takého výsledku? Naznačil to sám v několika řádcích, jež napsal, chtěje mladíku nějakému vymluviti choutku po divadelní karriéře a kdež vyčítá řadu obtíží hereckého povolání, aniž by se přiznával, že líčí historii svých vlastních útrap. Praví:*)

„Umění herecké je duševně i fysicky namáhavé. Hráti tragédii trpce se vyplácí. Úsilí, jakého vymáhají hrozné situace, mají-li býti představeny s výrazem přirozené energie, tráví prsa i vnitřnosti; nervy jsou neustále napjaty; třeba vzdáti se svého sebebytí a docela se stotožniti s osobností představovanou; paměť je namožena a hlava trpí rozporem ducha; práce tak prováděná časem opotřebuje a na konec ničí zpružiny stroje.

*) Regnier „J. Boutet de Monvel“ ses prédécesseurs — ses disciples.

Skoupá příroda tvoří jen nedokonalé bytosti a divadlo zas nerado trpí nedokonalosti. Jeden hřeší hlasem, jiný postavou; ten je špatně rostlý, onen vyslovuje licho a nejasně. Vždy zbývá dožadovati se podstatné vlastnosti některé; jaká práce pak, domoci se jí sám ze sebe! Co námahy stojí a nesnáze, aby tvrdý, jednozvučný, skuhravý hlas nabyl oné plnosti, měkkosti a onoho bohatství sklonů a barev, kterých mu nebe odepřelo! Co péče a dvojnásobné pozornosti, co přemýšlení a srovnávání vyžaduje, aby nevděčný obličej nabyl tvářivosti a nevypadal pitvorně, má-li vyjadřovati bol, aneb nestahoval svaly v křečovitý úsměv, kdy šlo o výraz zoufalosti! Po dlouhých útrapách, po únavné práci, když se vám konečně podařilo uměle nahraditi část oněch nevyhnutelných vlastností, jichž vám příroda odepřela, vidíte dílo dokonáno jen s části, neboť dokonalým nemůže se státi nikdy; hrajete stokrát některou roli a podivíte se, že vám přece ještě tolik na ní uniklo; třeba počíti znovu a při každém představení přesvědčíte se, že zbývá ještě více činiti, než učiněno.

. . . U takového umění, jež zabavuje veškery síly statného těla a celou svěžest zdravého ducha, zbylo-li vám přes ochabnutí sil ve hlavě něco pružnosti a neztratil-li váš duch ještě vší energie, snadno připravíte se o zbytek onen úsilím, jež vynaložíte na zdokonalování nedostatečné přirozenosti. Strojená síla přemůže nakonec, co vám ještě zbylo síly skutečné; poznáte, že jste se minul cílem, s nechutí ocítíte se před časem sestárlým, opuštěným, ochablým a jistě i neuznaným. Takový osud vás očekává, tak vypadá do opravdy onen stav zdánlivě svůdný, kdež sláva bývá skoro povždy nejista, uznání vzácné a často popírané; tím bohatším však je nepříjemnostmi, zlobou a svízeli vždy se obrozujícími, o jichž opravdovosti se jistě a snad příliš pozdě přesvědčíte."

Tento zápas vůle s přirozeností, tu nekonečnou snahu nahraditi uměle, co zanedbáno přírodou, tu nechuť, to utrácení sil v těle neustále schváceném, tu předčasnou ustaralost, vše Monvel osobně zažil, avšak za tuto cenu domohl se úspěchu, o němž pronáší se Geoffroy, svědek vzácný, soudce přísný a spravedlivý, jenž napsal o něm po jeho smrti:

„Jako herec pojistil sobě Monvel dlouhou upomínku. Měl svůj způsob a ten byl prostý a přirozený. Jemu dostalo se v míře vrchovaté daru u herce snad nejvzácnějšího: opravdového citu, opravdové vřelosti ducha; ze své duše čerpal své effekty a kouzlo svého přednesu; živé a správné cítění tvořilo jeho sílu a dodávalo všemu, co splývalo s jeho rtů, zvláštního půvabu, jenž vrýval slova jeho v ducha i srdce posluchačů. Bez hluku a úsilí, bez jakékoli chvástavosti dovedl upoutati a zajímati; příroda, jež tak dobře jej vybavila duchem, zanedbala ho na těle. Nebyl vábného vzrůstu, ale měl výrazné oko. Hlas měl čistý, ač trochu slabý a za posledních ještě let, nežli se uchýlil na odpočinek, viděli jsme ho vyvolávati obdiv ve velkých úlohách skoro bez pomoci hlasu."

Gosse, vydavatel Geoffroyových feuilletonů, přičinil na konec článku poznámku: „Líčení je do slova pravdivé."

Také Napoleon vyznal se, jak madame Remusatová vypravuje ve svých memoirech, že jednomu místu v tragedii Corneillově *Cinna* porozuměl teprve, když v ní viděl hráti Monvela v úloze Augusta.

Už Lekain, druh Monvelův, byl přesvědčen, jak Talma dosvědčuje, *„že se má tragédie mluvit a nikoli výti"* — a tak prošla snaha po přirozenosti řadou velikých umělců ze věku minulého na dobu naši. Máme naději, že se i hloučku našich umělců stane ideou vůdčí.

J. Koula: Památky umělecko-průmyslové v Čechách. Sešit I., — IV. Znamenitý rozkvět uměleckého průmyslu v době naší není zjevem nahodilým: rozvoj ten vzbuzen a řízen jest takořka dle programu vědomě a určitě vytknutého a jestliže dnes umělecký průmysl zjednal si pevnou půdu, jestliže dnes jest nevyhnutelným údem soukromého života, kulturního vývoje i národního hospodářství, vydává to pádné svědectví netoliko o životní jeho síle, ale též o rozhledu a péči oněch pěstitelů, kteří jej povzbudili k životu. Byloť třeba dvojího, aby se povznesl na nynější svou výši: vychovati výrobce, zdokonaliti vkus a zručnost jeho, ale zároveň vychovati obecenstvo, zjemniti též jeho vkus. V prvním směru působí školy odborné, v obou pak ostatní prostředky národního vychování: musea, výstavy a publikace. Pevné vodítko při vývinu tom poskytla minulost výtvory svými, které mohly sloužiti za vzor; věky předchozí nastřádaly nevyčerpatelný poklad forem, jejž třeba jen využitkovati a upraviti. Mnoho zde záleží ovšem na šťastné volbě, jejíž podmínkou jest krasochuť a dnešní potřeba, a jako jest nesprávné, naříkati na nedostatek originality a dobrodružně sháněti se po nových tvarech, rovněž nesprávné by bylo otrocky nápodobovati staré vzory, i ty, jež pro nynější potřebu se více nehodí.

Vzácný poklad starých vzorů snesl J. Koula ve svých „Památkách", v nichž zobrazuje výtvory v Čechách se nalezající, ať již jsou původu domácího neb cizího, ať doby i látky jakékoliv. Největší část památek je zde poprvé publikována; Koula podává zde výkresy celkové i detailní výtvorů po celé zemi rozptýlených, uchovaných ponejvíce v pokladnách chrámových a sbírkách soukromých. Hlavní účel sbírky této jest, by poskytla vzory, „jichž příkladem by inteligentní průmyslník mohl povznésti výrobek svůj k té výši umělecké, kde mu snadno s prací cizí závodit"; vedle tohoto praktického směru poslouží sbírka Koulova též účelům ideálním — lepšímu poznání minulosti naší; jest to vzácný příspěvek ke kulturním dějinám, k dějinám umění a průmyslu v Čechách. Zdá se, že během posledního čtvrtstoletí velice ochabl interes před tím tak živý vůči památkám české minulosti, jichž povaze a významu věnovala se pozornost pranepatrná, a jež buď vynášeny nejasnými výrazy blouznivého obdivu, buď naopak se stanoviska příliš povzneseného ignorovány a podceňovány. Za to tím více všímala si památek našich cizina, která hleděla získati a odnésti to, co odnésti lze, aneb aspoň, osobujíc si právo otcovské, prohlašovala za své šmahem vše, co odnésti nelze. I v té příčině sluší dílo Koulovo vítati jakožto známku a pobídku probouzejícího se interessu pro nepovšimnuté stránky života našich předků. Dle programu pojaty ovšem do sbírky i práce cizího původu, jež jsou však neméně důležity pro poznání minulosti naší, než výrobky domácí; svědčíť o potřebách našich předků, jich spojení s cizími zeměmi, a osvětlují často vývin domácího umění.

Význam a cenu celého díla seznáváme již ze čtyř sešitů dosud vyšlých, obsahujících téměř půl sta listů; krátká revue přesvědčí nás o jeho bohatství a rozmanitosti.

Nejstarší památkou zde vyobrazenou jest známý bronzový svícen z chrámu svatovítského, pocházející dle všeho ze století X. neb XI.; rovněž cizího původu jest miska kláštera tepelského, jež přináleží k druhu misek gemelli (dvojčata) zvaných; emailované tyto misky, zdobené znaky a postavami obyčejně hrajícími na hudební nástroje, vyráběny byly v hojné míře ve XIII. st. v slavném středisku umění smaltového — v Limoges a sice vždy po dvou (odtud jich jméno) a sloužily k umývání rukou; misky ty byly předmětem čilého vývozu a dosud zachoval se v některých museích celý párek. Velice zajímavým jest nález kolínský, který není záhadou snadno rozluštitelnou; tolik jest ovšem zřejmo, že nepatří době husitské, aniž století XIV. Periodě gotické přináleží kalich kostelíka Chlumčanského u Loun, a kalich překrásné práce z I. polovice XV. století, nalezený při kopání základů chrámu svatovítského; dále křišťálový džbán pokladu svatovítského z doby Karla IV.; a soška madonny ze slonoviny z téhož pokladu; soška ta reprodukována delikátní rytinou, rovněž jako skvostná kapsule z první poloviny věku XVI. Největší podíl vyobrazených předmětů připadá ovšem na výtvory renaissance a baroka, jednak proto, že tyto dosud nejméně jsou známy, jednak proto, že směru modernímu stojí nejblíže. Především poutají zde pozornost nádoby a poháry rozličného materialu; skvostné exempláry poskytla sbírka hrabat z Nosticů: nevíme, čemu více se obdivovati, zda poháru, zhotovenému ze pštrosího vejce, či konvicím z jantaru a slonoviny. K nim řadí se ozdobné číše a sklenice z křišťálu a českého skla, vesměs ze XVII. a XVIII. věku, chované ve sbírkách hrabat z Nosticů, p. V. Náprstka a musea v Budějovicích. Publikování výrobku tohoto specielně českého odvětví patří zajisté k neposledním zásluhám tohoto díla. Totéž platí o výrobcích uměleckého kovodělství, kteréž dle všeho od XVI. století v Čechách a zejmena v Praze znamenitě kvetlo; práce toho druhu jsou v pravdě umělecké a vkusné, jako studna a mříž ze zámku v Hradci Jindřichově, mříž z věže chrámu svatovítského, paláce valdštýnského, i pozdější, jiné tvary jevící mříže z chrámu sv. Mikuláše v Praze, a znamenitá mříž ze vchodu ke zrušenému kostelu sv. Karla na Zderaze v Praze; material toho druhu jest velehojný a takořka nevyčerpatelný. Obzvláštní důležitost mají listy, na nichž vyobrazeny jsou některé stavby doby renaissanční, kterým dříve malá pozornost věnována byla, jichž důkladnější poznání však nyní již valně porozšířeno a také již prakticky velmi šťastně vytěženo jest. Doposud vyobrazeny jsou pohledy a detaily vladislavské části hradu pražského, dva listy věnovány jsou paláci Švarcenberskému v Praze a jeden list přináší pohledy a detaily zámku v Litomyšli, stavby to velice zajímavé a v širších kruzích po této stránce doposud málo známé.

Veškeré kresby jsou provedeny přesně a umělecky zároveň a opatřeny stručným textem; provedení a uspořádání celého díla prozrazuje umělce i znalce v jedné osobě. Jest to dílo naprosto původní a samostatné, výsledek dlouholetého studia i namahání a zasluhuje jednoho z nejčestnějších míst mezi výsledky naší činnosti vědecké a umělecké po-

sledních let. Dodejme, že autor vydává celé dílo s obětavostí a odvahou vlastním nákladem — co jinde bývá společnou prací mnoha sil, co jinde vydává se nákladem ústavů, spolků, ano i vlády, podnikl zde jednotlivec. Dílo toto, ač povahou svou by mohlo buditi interes obecný, ostalo obmezeno na úzký kruh; objevilo se a pokračuje bez obvyklého hluku, bez stálého upozorňování, ano jsem přesvědčen, že zpráva o něm do kruhů širších namnoze ani nepronikla, a přece plnou měrou zasluhuje, aby se mu dostalo všeobecného uznání a ocenění. Přejeme vzácnému tomuto podniku, aby i na dále zdárně pokračoval, jmenovitě by dosáhl onoho krásného účelu, jejž si byl vydavatel vytkl, totiž osvěžení uměleckého průmyslu domácího, který v některých odvětvích tak zdárně již se vyvíjí. Dr. *Karel Chytil.*

Božena.

Obraz *Františka Ženíška.*

Látkou není obraz Ženíškův nový, naopak má poměrně slušnou řadu předchůdců.

Kdyby byl stařičký Kosmas ve svých letopisech nezaznamenal onen idylický výjev na luzích postoloprtských, snad bychom ani dnes plně nevěřili historii přímo pohádkové o mladém knížeti a sličné dcerce veské. Ale kdyby byla jen pouhou bájí, nebyla by dojista méně přitažlivě působila na umělce české, které vábí vždy svěží, jímající vnadou, že stále k ní se vracejí a perem či štětcem nebo dlátem vždy nově lidu svému ji předvádějí.

Stanuvše před obrazem Ženíškovým mimoděk zpomínali jsme některých jeho předchůdců, kteří týž výjev byli již zobrazili. Od nich neodchýlil se Ženíšek ani ve volbě zobrazeného okamžiku. Všichni umělci výtvarní, kdo před ním tuto jemně poetickou látku si vyvolili za předmět malby či kresby, vždy u téhož momentu se zastavili, kde kníže Oldra vábným zjevem Boženiným byl upoután pro celý život. Na tomto momentu přestává také Ženíšek, ale jen potud jdou podobnosti a zde cesty se dělí.

Před námi rozevírá se širý kraj. Svěží zeleň trávy kryje jeho nízké mírné vlny a v pozadí ohraničuje jej houšť stromů a keřů, v nichž rodná dědina Boženina se skrývá. V levo dostupuje stromoví až ku samému kraji obrazu, zastiňujíc pramen vody. Sem vyšla dcerka zemanova se služkami a prádlo máchá. Zvuk loveckých rohů z lesů vyniklý vyrušil ji a nežli ještě dozněl, vyrazil jemu v zápětí stepilý, svižný jezdec se skromnou družinou. Lovec zastavil mimoděk oře, a na lov a vše kolem sebe zapomínaje noří zraky a celou duši ve sličný dívčí zjev.

P. Maixnerovi, A. Gareisovi a j. byla vždy Božena osobou hlavní, na jich obrazech stojí vždy v samém popředí a skoro pravidlem u prostřed obrazu a veškerá snaha těchto umělců vrcholila se v tom, zobraziti sličnou dívčí líc a lahodný půvab, jenž prostou dívčinu veskou na stolec knížecí uvedl. Oldřich vždy jen v pozadí prozírá silhuetou více nebo méně určitou houštím keřů a stromoví, takže někdy není ani pravděpodobno, že by byl více spatřil nežli malý „profil perdue“. Zajisté však v tomto spůsobu pojímání, jako vůbec v celém tom výjevu vyznívá rys

čistě slovanského citu, jemuž žena jest jasnou světicí, sličná žena bohyní, kteréžto vše obětuje. Ženíšek zůstal sice historii i tomuto pojmutí věren, ale Oldřicha a lovce jej provázející daleko určitěji vyznačil, nezakryl jej ale postavil stejně do popředí jako Boženu, neboť oba jsou zde osoby hlavní a stejně významné. Tím nabyla scéna větší jasnosti a důraznosti.

Ještě větší původnost umělcova značí se v tom, jakou váhu klade na krajinu, a jest pozoruhodno, že v té příčině malíř Ženíšek setkal se s básníkem Heydukem, který tutéž látku poeticky zpracoval ve své idylle „Oldřich a Božena“. Oba rozevírají nám pohled na milý, prostý a útulný koutek českého kraje, který volně a široce před námi se rozkládá. Tím zajisté zvýšuje se dojem obrazu Ženíškova, zvýšuje tím spíše, poněvadž umělec jak útvarem krajiny, tak barevnou její náladou dociluje účinného souhlasu s rázem celého výjevu.

Kdo stotožňuje pojem koloritu jedině s blysknavou, oslňující barvou, nemůže arci považovati Ženiška za koloristu, který sytosti a skvělosti štětce uchvacuje, neboť barevné přednosti jeho prací jsou povahy poněkud jiné. Základní a podstatný ráz umění jeho jest beze sporu ladná ušlechtilost a milá gracie a jestli již volba jeho předmětů jasně tomu nasvědčuje, tož měrou dojista vyšší zračí se tyto vlastnosti v komposici, kresbě a barvě. V první vždy jeví se umělec vyrovnaný, který nenamahá se uchvacovati diváka smělostí skupin a efektnými liniemi, ale vždy plynulými, ladnými a harmonickými obrysy vedenými čarou elegantní, pružnou a sličnou. Třeba pozorovati jen skupinu žen na levo, aby také zřejmo bylo, že umělec jest prost vší hledanosti a nepřirozeného umělkování. Božena v popředí lehce opírá koleno o vystouplý kámen, hlava níží se k ňadrům, ale hled plachý a zase zvědavý upírá se na jezdce. Náležíť Božena svěžestí a čistotou zjevu k nejsličnějším ženským postavám umění českého. Ostatní ženy sedí, či stojí kol pramene v zadu, budujíce skupinu životnou i ladnou zároveň. A obrysy této skupiny prosté a nenucené krásy ve svém stoupavém a klesavém chodu přecházejí volně na skupinu lovců na druhé straně obrazu. Zde kníže na bělouši, křepá, v malebném pohybu zachycená postava, vrcholí ostatní družině, kde jen silné postavy dvou předních psovodů snadno by bylo postrádati, aby pravá i levá skupina držely vzájemnou a nutnou rovnováhu.

Při umělci, o němž jde jeden hlas, že eleganci a správnosti kresby v pravdě na jednom z předních míst stojí, netřeba o této stránce díla se šířiti, stačiť dojista, řekneme-li, že „Božena“ jest tohoto nedílného soudu jen novým dokladem. Kolorit Ženíškova obrazu podobně nevykazuje uchvacujících kontrastů, umělec sestavuje barvy jasné, málo lomené v tonech čistých, až průzračných, a s nimi v souhlasu maloval též krajinu. Veliká plocha zeleně, kdyby měla onu sytou a těžkou barvu, jakou zvykle se maluje, byla by udusila váhou svojí postavy obrazu. proto volil umělec pro ni ton vzdušný, svěží a také skutečnosti a pravdě bližší.

Krajinu dovedl Ženíšek s velikým zdarem prohloubiti vzdušnou perspektivou a některé nesrovnalosti v odstiňování postav v prostředí snadno přehledneme.

Tak jeví se nám Ženíškova „Božena“ dílem ve všem vyrovnaným. Moment setkání knížete s dívkou vesnickou jest jasně a přesvědčivě

komposicí vyjádřen, elementy kresby, barvy i koloritu slučují se zde v celek harmonický a jejich lad odpovídá plně idylické povaze zvolené látky. *K. B. M.*

Vlasť.

Cyklus obrazů v Národním divadle v Praze od *Mikuláše Aleše.*

Napsal Karel B. Mádl.

(Dokonč.)

Umělec výtvarný netvoří nikdy s onou volností a poměrně značnou neobmezeností, s jakou na př. básník myšlenky svoje na papír přenáší. Práce výtvarníkova zhusta musí se podrobovati různým požadavkům, které mimo jeho dosah leží, které mu zevně ne-li překážky, tož aspoň podmínky kladou. Jeho úkolem pak jest, vše to způsobem uměleckým zmoci, svému geniu podrobiti a na prospěch svého díla využitkovati. Aleš i zde ukázal se znova umělcem, který vážně a s náležitým rozmyslem k řešení úkolu daného přistupuje.

Jeho obrazy určeny byly pro lunety, které v poměrně značné výši kol stěn foyeru se táhnou. Nutně musel býti tedy vyhledán vzájemný poměr tří činitelů: plochy, postavy a oka divákova. Postava lidská musela býti v soulad uvedena s rozměrem plochy, kterou nesměla ani sama ničit, ani zase tato nesměla onu ubíjet. Dále bylo třeba udržovati jistou prostotu a jednoduchost v komposici i pohybu, aby i v té velké vzdálenosti pozorovatele od obrazu přeplněním nebo složitostí nevznikl dojem nejasný, zmatený. Z těchto důvodů omezil se Aleš na počet postav co nejmenší, jen tolik jich na jedné ploše zobraziv, kolik nevyhnutelná nutnost k náležitému vyjádření idey vyžadovala: umělci stačí dvě, tři, nejvýše pět postav, všechny byť ne hlavní, přece nutné. V celém cyklu nenalezneme postavy, která by buďsi nedůležitá anebo dokonce zbytečná byla. Odmysleme si z kterékoli lunety některou postavu a vznikne citelná mezera buď v myšlence, buď v komposici. Také zase nemožno nalézti obraz, kde by o jedinou postavu bylo více, nežli způsob vyjádření uměleckého vyžaduje, kde by komposice nejasná, neurčitá nebo přeplněná byla.

V té příčině pozorujme jen lunety s větším počtem osob. Hned ve druhém obraze mírným oddálením a různě vysokým usazením děda, vnuka a vnučky dociluje umělec potřebného přehledu a členitosti komposice.

U *Domažlic,* jež — mimochodem řečeno — jsou nejmohutněji koncipovaným obrazem cyklu, ve střed plochy postavil hrdinu v širokém, energicky prodchnutém pohybu a všechny ostatní postavy duchů půlkruhem se vznášející vzdušným tonem od tělesné osobnosti jinochovy rozlišil. Kontury jinocha o skalisko lehce opřeného, kováře u kovadliny a chlapce při výhni nikde se nestýkají, každý z nich pro sebe vystupuje, ale zároveň komposici celku se podřizuje. I výjev nejprudčeji pohnutý, boj v *průsmycích severních,* nepostrádá jasnosti: nepřátelé přemoženi klesli, bojovníci čeští bouří bojištěm. Podobně dělí umělec ve tři jasné skupiny komposici *Králové Dvora,* ač právě tento obraz svojí vyslovenou symetrií poněkud cize v řadě ostatních působí.

Jako komposicí celkovou stále podřizoval Aleš zákonům zřetelnosti a přehlednosti, tak sledoval týž cíl i při pohybu svých postav. Jen zřídka kdy užívá značných skratek, ale kde k nim se nachýlil, tam dovedl je kresliti s dovedností Alešovi věru nečasto vlastní. Většinou stojí nebo sedí jeho postavy en face nebo v profilu, okončiny i při pohybech nejprudších oddělují se od trupu velikou ale jednoduchou a přehlednou linií. Vůbec ve všech jest nepopíratelně zřejma snaha po velkém, monumentalním stylu a nemalé chvály zasluhuje okolnost, že nikde neděje se tak na úkor přirozenosti. Ani tam nenalezneme stopy násilí, kde nejspíše by bylo omluvitelno. Postavy Alešovy slučují se v komposici nenucenou na plochách obloukem ohraničených, jejichž půdicí jest přímka; jejich pohyb ač křivkou podmíněn, jest přece tak dalece samostatný a prosté přirozenosti odpovídající, že sotva namane se myšlenka, že by hlavní komposice byly jinou osobou určeny, než-li tvůrčím malířem.

Podobně jako myšlenka tohoto cyklu z pevné půdy národních mythů a dějin vykvetla, tak i postavy Alešovy nepostrádají určitého základu. Heroický typus český genialním duchem Jos. Mánesa vytvořený jasně zaznívá *„Vlastí“* Alešovou. Než M. Aleš jest příliš samostatný, než aby spokojil se i zde s pouhým nápodobením a bezmyšlenkovým opakováním. Typ Mánesův podal mu jen podstatnou formu, kterou tříbil a propracovával pro svoje intence na cestě podobné, na které vzor jeho tvořil. Znovu hroužil se v ducha národa českého, naslouchal tlukotu jeho srdce v písních a pověstech se ozývajícímu, studoval postavy mužů a žen českých, kde ještě ryzí se uchovaly, a tak vznikli jeho muži a dívky, jež nepřekypují silou a hmotností, jsouce pružnější, křepčí, ohebnější, ale neméně tuhé a rázovité. V tom liší se právě český typus heroický od postav starých Germanů, jaké německé umění vytvořilo, že jest přirozenější a pravdivější. V jich původu spočívá důvod toho. Umělci čeští uchýlili se mezi lid neporušený, umělci němečtí vybudovali postavy svoje pouze na základě literarních názorů romantiků našeho věku, proto jsou jich Germanové idealní, hrdinové čeští však daleko pravdivější, realističtější.

Mužné postavy Alešovy jsou schopny plnou měrou činů i pocitů, jež umělec jimi vyjadřuje, a co konají, činí zároveň cele, svojí veškerou osobností. V produševnělém pohybu obsažen všecek život jejich, veškerá vůle a junáckost. Vizme jen opět postavu jinochovu při vidění domažlickém, jež proviva se mohutným dojmem, vizme jej zápasícího s Němci nebo litou saní aneb na konec jeho jízdy v Návu, kde v celém pohybu odvrácené postavy vyznívá mužný sklon života. Kresba Alešova odpovídá předmětu a komposici v tom ohledu, že není prostá stylisace; její základ jest sice realistický, ale rozvin její přestupuje meze realismu. Nejsnáze patrny jsou tyto vlastnosti v uložení rouch, v jich velkých širokých a výrazných řasách. Ale stylisace linie Alešovy ve *„Vlasti“*, zejmena při kresbě nažin, podrobuje se zase přírodě a nahé tělo mladíkovo stoupající do léčivých zřídel ve své křepkosti, pak víly otavské náleží k nejlepším výtvorům kresby Alešovy. Jestli kdo chce učiniti si pojem o síle a karakterističnosti tužky Alešovy, nechť porovná jen *„Otavu zlatonosnou“* s její kopií v díle F. A. Šubrta „Národní divadlo“, a pře-

kvapující rozdíl mezi kresbou správně chladnou a kresbou plnou rázovitosti a jádra nade vše přesvědčivě vynikne.

Shrneme-li vše v jedno, objevuje se nám M. Aleš jako umělec, jehož tužka či štětec v první řadě jsou povolány k velikým cyklickým pracím. Jeho umění sleduje vysoké cíle, jeho forma domáhá se velikého stylu. Žel, ta hřivna bohatá tříští se již před našimi zraky! Není příležitosti, kde by Alešovi podobné úlohy skytala, talent tak obdivuhodný snad proti své vůli marní síly svoje v drobných, sběžných, často nedbalých kresbách a není naděje, že by síle tak vydatné, hluboce založené, myšlenkově bohaté a naskrze původní vykázáno bylo pole, na němž by nově a jistě ještě zdárněji a zraleji pracovati mohla.

Dosavadní náš rozbor „*Vlasti*" zakládá se na názoru ne maleb ve foyeru, které různými rukami a přílišným chvatem byly provedeny, ale na kartonech*) Alešem provedených, které ve fotografické reprodukci před námi leží. Národní divadlo, ač toho snad každý vědom si není, opět oživilo uhaslý zájem širšího obecenstva o umění. Kulturní snahy naše i v tom docházejí výrazu, že zmáhá se ve velikých kruzích žádost a potřeba umění. Ovšem začátky jsou malé a pozvolné. Nestačí dnes, dnes, aby plody oblíbených autorů typograficky vkusné byly, čtenářstvo chce je míti též skvostně vázané, pak jde dále a vítá s radostí díla nádherně vyzdobená četnými illustracemi a krok další značí Alešovo album. Vzpomeneme-li, že Mánesův Rukopis zanikl prvým sešitem pro naprostý nedostatek odběratelů, a pohledneme-li na toto album čtrnácte celkem velice zdařilých fotografií, nelze ani největšímu pessimistovi upříti pokrok uměleckého vkusu a zájmu u českého obecenstva. Že volba pro tuto svého druhu první českou publikaci byla velmi šťastna, že tohoto čestného a slavnostního roucha dostalo se dílu opravdu cennému, po tom, co výše o „*Vlasti*" bylo řečeno, nemůže býti pochyby. Uvažme, že podobnými podniky u nás, kde nejmenšímu zlomku popřáno bývá častěji vídati vynikající díla umělecká, názor a interes, porozumění a láska k umění se šířiti má a může a pak bude zřejmo, jak vážný a zároveň také záslužný úkol nakladatelé děl takových podnikají. V tom však obsažen příkaz, aby českému obecenstvu vždy skýtali věci dobré, ne-li vzorné. —

Veliká myšlenka Národního divadla objevila se nám již v málo letech tak úrodnou a plodnou, jak málo kdo před tím byl tušil, a leta budoucí přinesou dojista ovoce ještě skvostnější. Proud tvořivosti umělecké stále se řine, časem stoupaje nebo klesaje, ale nezmírá nikdy zcela. Na bedra předchůdců vystupují pokolení následující a zmocnivše se buď duševních aneb aspoň technických vymožeností pracovníků předchozích, dle nadání, sil a vhodných okolností připravují a tříbí společný ma-

---

*) Až na málo výminek, přenesl Aleš svoje barevné skizy konkurenční v karton. „*Rudohoří*" překomponoval, zaměniv důvodně skřítky postavami kováře a jeho učeníka; podobně jest nové „*Táborsko*". Menších změn doznala „*Léčivá zřídla*" v krajině levého pozadí, jizerské víly zahalil umělec na kartonu v šat, bůh stád Veleš měl na skice hlavu psí, na kartonu obdržel podobu lidskou. Odhodlal-li se Aleš k těmto změnám, jejichž důvody hlavně v malebnosti leží, nechápeme, proč ponechal hrdinovi cyklu v „*severních průsmycích*" v napřažené pravici blesk. Mladý rek vystupuje všady co člověk, který hmotnou zbraní bojuje, blesk ale sluší jen ruce bohů.

jetek bez přestávky. Ale aby ztužené a nahromaděné síly v jeden veliký a epochální výraz se sloučily, v něm najednou a rázem k vysokým cílům umění vznésti se mohly, k tomu třeba mohutných podnětů. Dějiny umění výtvarných vypravují o zjevech podobných. Vystupuje lid, vystupují jednotlivci, kteří vznešené cíle sledují a ti pak shromáždí roztroušené pracovnictvo a síly jako v zářném ohnisku, podávajíce takto intelektuelní podnět ku skvělým periodám umění. Kořeny těchto epoch arci zasahují časem mnohem hloub, po drahné doby muselo býti vše připravováno, aby v čas a na pravém místě k obdivuhodnému dílu spojiti se mohlo. Netřeba uváděti příkladů, jeť příliš známo jméno Periklovo, Karla IV., umění milovných papežů renaissance, Ludvíka Bavorského a neméně děje lidu florenckého nebo flámského.

Zjev podobný zaznamenává současná historie národa českého.

I před tím umění české nebylo ani mrtvo, ani ve spánku pohříženo, ale co vytvořilo, byly jen přípravy a základy, na nichž stojí dnes ona skupina umělců, která podnik našich snah a tužeb národních dlátem a štětcem vyzdobila. Vidíme v tom bezpečnou záruku dobré budoucnosti českého umění, že sochy a malby v Národním divadle, jich duch i forma, mají svoji přípravnou minulost, že vypučely nejlepší z nich ze zdravé půdy národní. Při pohledu na ně a zejmena na „*Vlast*" zpíráme se mocí myšlence, že by tento vzlet mohl býti jen zjevem efemerním, který meteorem se zablýskne, aby již okamžikem následujícím beze stopy zanikl ve tmách.

Některé pokroky přírodních věd r. 1883.

O plících a dýchání. Plíce jsou v podstatě měchýř, jehož zvláštní úpravu M. Foster učinil představitelnou následovně: Mysleme si hodně rozvětvený strom hustě lupením porostlý, jehož kmen, větve a větvičky by byly duté roury, listy pak spojené s nimi měchýřky z jemné, ale pevné a pružné látky. Kdyby do kmenu vehnal se vzduch, prošel by rourkami, a listy by se nafoukly; kdyby tlaku se uvolnilo, vzduch by ušel a listy by se scvrkly. Kmen odpovídá průdušnici, větve a větvičky pletivu bronchií, listy vzdušným bunicím. Tyto obdány jsou sítí vláskovitých žilek tak, že každá bunice podobá se dětskému míči v síti uloženému. Tenkou stěnou bunice vzduchem naplněné snadno může kyslík účinkovati na zkaženou krev vlásečnicemi proudící a obnoviti ji. Přepouštěním kyslíku stal by se vzduch v bunicích brzy ku proměně krve nečisté (venosní) v krev čistou (arteriellní) neschopným, pročež obnova jeho jest nevyhnutelna. Část spotřebovaného vzduchu, bohatého plynem uhličitým, musí se z plic vypustiti a čerstvým nahraditi. V tom záleží pochod dýchání, pro který *nepropouštivost* plic zdála se býti požadavkem tak nutným, že nikdo o ni nepochyboval, a když v některých případech vzduch přece dostal se ven, prostě se předpokládalo, že plíce pukla. Protož jest velezajímavým objev *J. R. Ewalda* a *R. Koberta*, že měchýř plícní *není absolutně nepropustným,* nýbrž jen relativně vzhledem k tlaku, jenž za obyčejných okolností v něm působí. —

Zkoumatelé jmenovaní učinili pokusy se psy a králíky, otrávenými curariem, jedem strychninovitým, jenž funkcí životních docela nezastavuje. Zavedli se zvířaty umělé dýchání za poměrně vysokého tlaku vdechovacího a když po hodině otevřeli pod vodou srdce, nalezli v levé předsíni jeho vzduch. Dalšími pokusy přesvědčili se, že vždy, kdykoli jednohodinným umělým dýcháním vzduch do srdce se dostal, zároveň hromadil se mimo plíce v hrudním koši. Když pak plíce, na nichž to shledáno, pod vodou byly nafouknuty, osvědčily se neprodyšnými až blízko tlaku při pokusech užitému. Po té propustily na jednotlivých místech vzduch v drobounkých bublinkách, z čehož jde, že tlak nižší k rozevření por plícních nestačil. Pokračovalo-li se v umělém dýchání, ale tlak ponenáhlu se umenšoval, zmizely bublinky vzduchové opět: zajisté tedy měchýř plícní nebyl protržen, neboť by v tom případě, jak experimentátoři i jinak se přesvědčili, vzduch byl i při malém tlaku ve velikých bublinách ucházel. — Když takto zjištěno, že plíce absolutně hutnými nejsou, šlo o to ustanoviti, při kterém nejmenším tlaku vak plícní už vzduch propouští. I bylo shledáno, že nejmenší tlak ten často *za života* zvířat při dýchání *působí*, z čehož vzešla otázka, proč vzduch při každém namahání, při každém zakašlání, vůbec vždy, kdykoli veliký tlak v plících účinkuje, z nich nevychází a do srdce nevniká? Zkoumatelé shledávají v tom, že za příležitostí naznačených plíce jen tuze na *krátko* vysokému tlaku podlehají; avšak některé případy náhlého úmrtí, které nastaly za vysokého tlaku vdechovacího, možno zajisté vysvětliti tím, že vzduch z plic ve větším množství dostal se do srdce a do soustavy cévní. (Pův. zpr. ve „Pflüger's Archiv f. Physiol., 1883, str. 160.)

Velmi zajímavou i důležitou jest otázka o účinku *zředěného vzduchu* na organismus. Pokusy toho druhu zabýval se s výsledkem podivuhodným někdejší ministr francouzský *Pavel Bert*, jenž, jak známo, netýral „vědecky“ jen zvířata, nýbrž i sám sebe. Hlavní z výsledků, kterých se dodělal, byly potvrzeny novými pokusy *A. Fränkela* a *J. Gepperta*, o nichž ve zvláštním spisu pojednávají. Experimenty své konali výhradně na psech ve zvláštní skříni z železného plechu sestrojené a všemi potřebnými přístroji, jakož i okénky ze silného skla opatřené. Tlak půl atmosféry, t. j. polovic obyčejného tlaku vzdušného snesla zvířata zkušebná bez patrného účinku. Při dalším snížení tlaku urychlil se jejich dech a stala se nepokojnými, a když vzduch byl zředěn až na třetinu svého obyčejného tlaku, počali psi vrávorati, po chvíli už nemohli vstávati a konečně sklesli do spánku, v němž po případě několik hodin setrvali. Po té mohl býti tlak snížen až na 16 cm.; nemělo to již dalšího vlivu na zvířata, ale hlouběji nebylo radno sestoupiti, aby psi náhle se neudusili. — Z četných pokusů odvodili zkoumatelé, že tak zv. horská nemoc, totiž mdloby a závrať, které lidi na vysokých horách napadají, není způsobena nedostatkem kyslíku ve zředěném vzduchu, nýbrž *namaháním*. Dále pokládají Bertovu větu, že účinek velikých změn tlaku vzdušného na zvířecí organismus jest v podstatě rázu *lučebního*, nikoli však mechanického, za potvrzenou. Neboť i ve značně rozředěném vzduchu tlak krve v tepnách hrubě se nezměnil, pročež nemůže býti výron krve z nosu, uší atd., jímž také větroplavci ve velikých výškách

bývají postiženi, následkem přílišného tlaku krve, nýbrž nastává nejspíš proto, že stěny cév podléhají ve vzduchu kyslíkem chudém nějaké *chemické proměně.*

Vyšetření účinků rozředěného vzduchu na organismus jest důležito proto, že veliký počet plícních a jiných chorobných, u nichž normalní výměna plynů jest zamezena, nalezá se v podobném stavu, jako živočich ve zředěném vzduchu; dále proto, že působení vysoko položených, klimatických míst léčebných stává se srozumitelným: a konečně proto, že z výsledků bádání těch i jinak prakticky lze těžiti.

O slyšení. Zvuky, které rourou sluchovou do vnitřního ucha se dostanou, dráždí tam zvláštní čivy, které podávají o tom zprávu mozku. Tyto nervy sluchové rozkládají se u ssavců a u člověka ve hlemýžďovitě točené, mokem naplněné rouře, která kožitou, polokostnatou přehrádkou (membrana basilaris), na níž konce nervů leží, rozdělena jest ve dva kanálky. *Helmholtz* vyslovil domnění, že vlny zvukové, jež do labyrintu ušního vnikly, prostřednictvím moku rozechví zmíněnou membranu, čímž konce nervů se dráždí. Protože pak přehrádka na špičce závitnice jest nejširší a ku spodině se súžuje, soudil, že úzký konec hlavně vnímavým jest pro vysoké, široká část ve špičce však pro hluboké tóny. Každá vlna zvuková podle toho dráždila by jiné nervy, odkudž rozeznávání dojmů sluchových snadno se vysvětluje. Pro nižší zvířata bylo toto učení pokusem potvrzeno a scházel jen ještě experimentelní důkaz pro obratlovce, jejž v loni *B. Baginski* v Munkově laboratoři v Berlíně provedl.

K pokusům svým vyvolil psy, kteří nyní při vivisekcích vůbec nejvíce zkusí. — Nejdříve prolomením závitnice učinil je na jedno ucho úplně hluchými, což bylo nutno, aby se na zkoumání vnímavosti druhého ucha pro dojmy zvukové mohl omeziti. V tomto druhém uchu poškodil u některých psů počátek, u jiných spodinu závitnice, zkoumal pak sluch psů pomocí varhan, a když ve stavu jejich žádná změna více nenastala, po 3 až 10 nedělích je pitval a propátral labyrint drobnohledně. Netřeba ujišťovati, že operace na mnohých zvířatech se nepovedla; kde se však zdařila, poskytli psi nezvratný doklad pro theorii Helmholtzovu. Ti totiž, kteří špičku závitnice měli poškozenou, slyšeli jen vysoké tóny, naopak ti, kterým spodní část byla zraněna, slyšeli jen zvuky hluboké, ač u nich věc nebyla tak nápadnou, jako v případě prvním. Z pokusů těch jde, že u psů a tudy ovšem i u jiných zvířat a u člověka *špička* závitnice vnímá *hluboké, spodina* však *vysoké* zvuky. (Zpráva berlín. Akadem., 1883, str. 685.)

O barvě vody. Voda v malém množství bývá čirá, bezbarvá; ve velikém množství však ukazuje nejrůznější barvy. V Atlantickém oceaně jest blankytná, ve Středozemním moři indigová, ve Vltavě modrá, v Rýně zelená, v Kloenthalském jezeře trávová. Otázka o barvitosti vody častěji již byla vzata na přetřes: pěkný příspěvek ku konečnému rozluštění jejímu podal *W. Spring.* Činil pokusy, k nimž užil 5 m. dlouhých rour skleněných, obdaných temnou pochvou, která přístupu postranního světla nadobro bránila. Jen ve směru osy roury mohly paprsky vodou proniknouti. Nejdříve naplnil roury destilovanou vodou, jaké v laboratořích obyčejně užívají. Měla barvu světlezelenou. Po několika dnech

naplnil roury zcela čerstvou vodou překapovanou. Tato byla skoro čistě modrá. Z toho dalo se souditi, že ustálá, první voda byla něčím znečistěna a sice něčím, co teprve v ní se vytvořilo, neboť i druhá, modrá voda delším stáním sezelenala. Důmyslnými pokusy ustanovil, že příčinou zelenavého zabarvení jsou drobní ústrojenci, kteří časem v překapované vodě se vyvinují, která tudy musí obsahovati jisté látky potravné. Naprosto čistá voda, kterou si Spring opatřil spůsobem Stasem udaným, měla barvu překrásně blankytnou, již podržela nezměněnu dlouhou dobu. Z toho jde, že *vlastní barva vody jest modrá,* která arci stává se zřejmou teprve na silných vrstvách. Mylno bylo by však domnívati se, že každá zdánlivě čirá tekutina v silných vrstvách má nějakou barvu; tomu není tak, neboť mnohé tekutiny jsou vždy docela bezbarvé. — Dalšími pokusy ustanoveny byly příčiny, kterým voda v přírodě barvy své děkuje. Shledáno, že to jsou minerální příměsi, které když ve vodě úplně jsou rozpuštěny, nemají valného vlivu na modrost její, když však srážeti se počínají, vodu zbarvují více méně zeleně až žlutě. Na př. vody, v nichž volný plyn uhličitý brání vyloučení vápna, jsou modré, kdežto vody, v nichž plynu uhličitého jest málo a srážení se vápna snadno může nastati, jsou zelené. (Pův. zpr. ve „Bulletin de l'Acad. royal belgique," 1883, str. 55.)

Mořský led. Vydání hydrografických výsledků výpravy Vegy připadlo *O. Petterssonovi*, jenž práci své předesýlá veleobsažnou úvahu o fysikálních vlastnostech vody mořské ve stavu tekutém i pevném. Můžeme vybrati toliko výsledky nejzajímavější, z nichž také docela novým jest ten, že led, nežli počne táti, se *stahuje.* Příčina tohoto zmenšení objemu neleží však ve vodě samé, nýbrž v cizích přimíšeninách jejích. Při dostatečně nízké teplotě jest každý led přirozený pevný a křehký a chová se jako každé těleso jiné, totiž teplem pravidelně se roztahuje. Jakmile však temperatura blíží se bodu tání, změkne led a stahuje se, místo aby se roztáhl dále. Počíná tedy tavení vlastně *vždy pod bodem mrazu* a sice tím dřív, čím více cizorodých látek led obsahuje. Odtud snadno se vysvětluje, proč praktikové mořským ledem povrhují: měkne a taje mnohem dříve nežli led sladkovodní. — Z toho plyne, že solné součásti mají pro led mořský velikou důležitost, pročež bylo záhodno ustanoviti, sprovázejí-li jej stále a v jakém poměru. Do dnes přijímá se všeobecně, že z mořské vody mrazem vyhraňuje led neslaný, jenž leda v dutinkách chová zbytky slaného louhu. Pettersson však zevrubnými pokusy nalezl, že zmrznutím neodlučuje se *čistý* led od *slané* vody, nýbrž že vždy také chová soli, a to hlavně sírany, kdežto v louhu převládají chloridy. Protože však sírany a chloridy nestejně při tavení ledu si počínají, any tyto snadno, ony obtížně se rozplynou, jest přirozeno, že led, jenž sírany i chloridy v sobě drží, každou změnou teploty ve složení svém se *mění.* Moře, z něhož led vzešel,. ponenáhlu zase se ho zmocňuje. Nejdříve vyplaví se chloridy, po té sírany a čistý zbytek proudy odnáší se do teplejších končin, kde se rozplyne. Jeví se v tom obdoba se zvětráváním skal. Některé součásti jejich zruší a odplaví se brzy, jiné později, až zbývá kostra, která rozemleta na písek a štěrk vodami nebo větrem odnáší se tam, kde ke zbudování nových skal má sloužiti.

Výsledky výpravy „Talismanu“. V minulém létě vypravila francouzská vláda loď „Talisman“ na vědeckou plavbu po Atlantickém oceaně, která hned v prvním období domohla se velikolepých výsledků, o nichž vůdce výpravy *Al. Milne-Edwards* podal pařížské akademii zatímní zprávu. Nejprve ohledáno dno mořské u Afriky, západně od Sahary, a nalezeno velmi pravidelným, s ponenáhlým sklonem od pevniny dovnitř moře. Živoci vody obývající drží se důsledně jistých hloubek, jež záhy byly poznány, tak že později z obsahu sítí takřka na jisto dalo se souditi na hloubku příslušnou. Žijiť ve hloubce 500—600 m. mnohé ryby známé i neznámé, drobní krabi, růžoví sumýši a pořídku Calveria, onen měkkoučký ostnokožec, jenž dávněji už byl znám ve stavu fossilním, a mnohé veliké houby. Ve větších hloubkách 1000 až 1500 m. převládají ryby mdlých barev, sliznatého masa, s kůží pokrytou silnou vrstvou hlenu; mnohé opatřeny jsou světélkujícími deskami, které patrně mají ozařovati úplnou tmu hlubin. I ostatní zvířena hojně jest zastoupena korýši, zvláště slepými, korálovitě červenými Nephropsis, houbami v překvapujícím množství, sumýši, hvězdicemi, hadicemi atd. Vyhozené sítě vypravily z hlubin někdy tolik pokladů, že nestačil den na jejich roztřídění. Ve hloubce 2000—2300 m. objevily se z jmenovaných rodů zvířecích nové, odchylné druhy; zvláště pak ryby byly velmi rozmanity a studium jich povede nepochybně k zajímavým resultatům. Konečně mezi Senegalem a Capverdskými ostrovy vylovena z hloubek 3200—3655 m. zvířena takového rázu, jako nikde jinde nebyla nalezena. — Úžasně bohatý život rozvíjí se v okolí ostrovů Zeleného mysu. Vyhozené sítě vždy byly naplněny až po samý kraj a nezřídka uloveno pojednou 2000—3000 kusů živočichů.

Ohlédnuvši tyto poměry, vydala se loď do Sargassového moře. Ale nikde *nenalezla* plovoucích zelených niv, o nichž tolik se bájilo. Chaluhy (Sargassum) shloučeny byly v nevelkých kupkách, které o sobě plovaly ve směru proudů neb větrů. Hojná zvířena na nich bytující vzhledem svým ku podivu se jim přispůsobila. — Ustanovení hloubky v této části oceanu ukázalo, že od ostrovů Capverdských dno mořské ponenáhlu se sklání až k 25. rovnoběžce, kde hloubka činí 6267 m., načež k Azorům zase o víc než 3000 m. stoupá. V místech Sargassového moře zdá se, že táhne se přes míli hluboko pod hladinou vulkanické pásmo horské souběžně s Afrikou, jehož nad vodu vyčnívající vrcholy jsou ostrovy Capverdské, Kanarské, Madeira a Azory. Fauna v největších hloubkách byla chuda. Za to velmi mnoho vytěžila výprava na zpáteční cestě z Azorů do Francie, na níž za okolností nejpříznivějších se lovilo ve hloubkách 4000—5000 m. Jest věru s podivením, že v hlubinách těch v úplné tmě a pod ohromným tlakem může obstáti přebohatá, poměrně velmi vyvinutá zvířena, kterou charakterisují jmenovitě sumýši hojností, rozmanitostí a velikostí vynikající. Dno mořské ve vší končině té pokryto jest bílým hlenem globigerinovým, po němž roztroušen jest různý štěrk a pemza. Překvapující byl nález oválených kamenů patrně z ledovců pocházejících, které od ker ledových druhdy byly zavlečeny až 700 mil daleko od břehů Evropy.

Ref *Bedřich Katzer.*

Upomínky.

Stojí lípa — větve holy —
za jeseně svistu,
několik jen při vrcholi
zlatých stkví se listů.

Šťastna — nechať ňadrem stlela —
jesti lípa stará,
vždyť i v bouři udržela
upomínky jara. —

Kéž, kdy sprchne blaha vínek
a zlý čas se vzruší,
hrstku zlatých upomínek
každý skrývá v duši!

Adolf Heyduk.

Psohlavci.

Historický obraz od **Al. Jiráska.**

(Pokračování.)

Vy jste zez Domažlic?" povídá pan kancliř. — „Tak jest, vysoce urozený pane kancliři!" odpovím. — „Tak znáte také Chodováky —?" zase on. — „Jak bych neznal, vysoce urozený —"

Tu Just se zamlčel pro šum, který se strhl mezi shromážděnými Chody. Výkřiky úžasu i pochyby ozývaly se ve hlučné směsi. Brychta prudko vstal, po něm Němec i mladý Šerlovský. Kozina, jenž maje hlavu pochýlenu, naslouchal, vztyčil ji teď a hleděl na shromážděné, jmenovitě na starého strýce dražinovského. Syka pak hluk zažehnával a konejšil, aby dali Justovi domluviti. Ten usmáv se dále vypravoval:

„Jak bych neznal, vysoce urozený pane," povídám. „Vždyť jsme v sousedství."

„Teď není o nich nic slyšeti. Jindy se tu často hlásili," povídá zas kancliř. „Mají jistě teď hodnou vrchnost a jsou s ní spokojeni."

Hluk a šum povstal na ta slova, a bylo v něm jasně slyšeti, jak se Brychta, uhodiv bodcem své čakany do podlahy, divoko zasmál. Ale již zmlkali, an bělovlasý Krištof Hrubý vstav, přistoupil k Justovi a vážně se ho zeptal:

„Mluvíte-li praudu?"

„Proč bych nemluvil?" odvětil Just jistě. „Škoda, že tu není můj hoch, ten by to dosvědčil. Či mám se zařeknouti a zapřisáhnouti? Je to svatá pravda, rozumíte, všecko co jsem řekl."

„Ha řekli ešče něco tuten pan kancliř?" ptal se Hrubý dále.

„Nic víc."

„Ha proč jste mu nepověděli všechno všudy, kerak s námi tuten Lomikar hantíruje!" zkřikl Brychta.

„To nešlo. Když se takový pán neptá, to se nesmí povídat. A kdybych byl i chtěl — zrovna jak to řekl, kývl mi rukou, a obrátil se za císařem. Ale hned, jak jsem vycházel, napadlo mně: „To jim

povíš!“ Nic mně do toho není, ale vím, jak je člověku, když se mu křivdí. A vám se křivdí. A jak, a takové již časy! „Proč bych jim to neřekl?“ povídám si. „Jejich právo ještě platí a kdyby se pořádně hlásili, tak by ten Němec tranovský zle pochodil. Nač ho také šetřit, toho rasa! Je zrovna takový jako jeho nebožtík otec, ne-li horší. Však také každý soused domažlický musí míti na ně zlost. Nebo ti Lomikarové nás o něco připravili! Nebýt jich, vy jste mohli podnes být u nás, v naší správě. A ke všemu tomu vzal naší obci tranovský dvůr. Ten byl náš. Teď si tam vystavěl zámek a s našeho gruntu se nám směje a vás souží. Když jsem přijel zez Vídně a slyšel, co vám teď ke všemu udělal, jak vám pobral majestáty, tu jsem sám klel — jak mně do toho nic není — Já řku, toť je loupežník! A jaký smělý!“

„Ha jak by nebul. Pěkně vyčkál, haž bul tutím krajským hejtmanem, haby míl ešče věkší moc,“ dodal starý Hrubý.

„Ha z tutoho je vidět, že naše majestáty ešče platí!“ zvolal Kozina. „Šak by vo ně nestál. hdyby —“

„Prauda, prauda!“ několik hlasů zvolalo.

„Hale co níčkon, dyž je ten vlček spálil?“ ptal se Pajdar.

„Přece se hlásit,“ Just rozhodně pravil. „Však oni tam ve Vídni o vašich právech vědí. Vždyť sám kanclíř se zmínil —“

„Teký jsme tak myslíli, ha řkli jsme si, že tuto nesmí tak vostát, že vás svoláme, habysme se poradili. Ha to jsme ešče nevedíli vo tutom panu kanclíři,“ mluvil Kozina. Všichni dali na jevo svůj souhlas tváří i hlasem.

„Níčkon tepřiva se můžeme do toho dát. Hin ve Vídni vo nás vědí ha vo našich právech,“ doložil Syka.

„Nu ha ešče teký z nich něco máme!“ ozval se teď starý Hrubý, jenž v tom rozepjav svůj „lajbl“, vyňal z něho něco v šátku zabaleného. Všichni hleděli překvapeně i zvědavě, co to starý rychtář má. Vykřikli až, když do výše proti světlu povznesl dvě staré pergamenové listiny s visutými, velkými pečetěmi.

Úžas pojal všechny: i sám Just byl překvapen. Nejklidnějšími ovšem byli ti, kteří o listinách už věděli: Hrubý, Syka, Kozina. Ostatní hrnuli se ke Hrubému: i Přibek, jehož tvář nějak oživla, vstal kvapně a přese všechny hleděl na zbylé ty svědky chodských práv. Brychta nad starými, zažloutlými majestáty písma tutam pobledlého dlouho nevydržel. Vzpřímiv se ode stolu prudko jako prut, obrátil se k oknu a pohroziv do něho zaťatou, svalovitou rukou, zachechtal se a zvolal:

„Uj, pane Lomikare! ešče nejsme tvoji robotníci! Hele, ešče něco na tebe máme, hurozený pane!“

„Jsú-li dobré ha pravé?“ ptal se Ecl z Klenče rychtáře Syky, jakožto „prokuratora“ a znalce.

„Jsú, šak jsú zez truhlice našich věcí — ha tuty jsú nejlepší. Tuto dal Hiřík král ha tuto Matiáš.“

„Ha kerak, že je Lomikar nevzel?“ ptal se Pajdar a to za všechny, neboť otázku tu měli všichni na jazyku. Teď se teprve Kozina ozval. Vypravoval, jak se stalo, jak mu hned napadlo, když Lomikara s takovým houfem vojska viděl, že nejde jenom pro něj a pro Přibka, ale pro majestaty — a jak mu to napadlo, že to matce pošeptal. Ta

pak pro jistotu hned domů běžela a vzala ze skrýše na kvap tyto dva nejdůležitější majestáty, které dobře znala již doma, v Dražinově, když tam její otec, jeho děd, truhlici chodovskou schovával. An ještě vypravoval, ozývaly se výkřiky uznání a pochvaly jemu, zvláště pak staré jeho matce a když skončil, Brychta postřekovský zvolal:

„Hať mi hrom veme! Tuto je ženská! Nu je vidět, že te tvoje máma, Kozinoic!“

Ten však, jakoby pochvaly té upřímné neslyšel, dodal:

„Nínčko tepřiva se můžeme hlásit, dyž máme něco v ruce ha víme, že hin hu dvora na nás nezapomíli.“

Všichni, prve již vypravováním Justovým rozjařeni, souhlasili nyní tím ochotněji. Jen Přibek nepromluvil. Když pak po řeči Kozinově Just slova se ujal, dokazoval důrazně a přesvědčivě přítomným, že mohli i bez těch listů process začíti, ani se po nich u dvora ptali; teď však, že mohou jíti na jisto, a proto ať nemeškají. Poradil jim, ať pošlou poselství do Vídně. Návrh ten, na který bez toho každý myslil, byl přijat. Jen Přibek se ozval:

„Nu, dělejte co chcete. Hale mne do toho neberte. Já do Vídně nepudu. Hale hař bude zle, ha vono bude, hař budete chtít *na* pány ha ne *k* pánom, ha tuto bulo by nejlepší, tak pudu třeba sám.“

Slova jeho ohlasu nedošla. Jediný Brychta zvolal:

„Nu, tuto pak pudeme teky s tebú!“

Když se jednalo o poselství, navrhovali všichni Hrubého, Syku a Kozinu. Just však byl jiného mínění, vykládaje, že by nebylo radno, aby zrovna tito tři šli, ač by to zajisté dobře ve Vídni pořídili, protože jich tu doma bude více potřeba a pak že Lomikar bez toho po Sykovi a Kozinovi pase a je hlídá a tím že by se cesta jejich nijak neutajila. A tajnost že je pro počátek nutna, aby Lomikar hned na začátku všecko nezmařil.

Tak ujednáno, aby šli Psůtka z Postřekova, Němec z Medákova a Pajdar z Pocínovic.

„Pudeme,“ pravil Psůtka, „hale hin ve Vídni jsú Němci ha my německy nehumíme, hani já, hani Němec, ha Pajdar jistě teky ne. Ha pak hu dvora! Tuto teky neznáme —“

„Šak hin buli jste vy, Just,“ pravil Němec, „tak byste mohli s námi.“

Just, jenž na vyzvání to čekal, nějak se bránil a vymlouval, ne však dlouho. Na obecnou žádost, jen Přibek mu neříkal, uvolil se, že deputaci do Vídně povede a jí přístup ke dvoru a slyšení u císaře zjedná. Podali mu ruce a pak vespolek si pravice tiskli na slib, že zachovají v tajnosti, o čem dnes rokováno. —

Za chvíli bylo na dudákově samotě zase ticho. Mužové chodští rozcházeli se tmavou zimní nocí každý do své vesnice. Kozina pak zavážel zase na saních Justa do města. Za nimi také vyjely saně, v nichž seděl Pajdar s mladým Šerlovským.

Kozina i měšťák zpočátku ještě si všímali, že pocínovské saně jedou za nimi, ale pak zabravše se v hovor o nastávajícím zápase s trhanovským pánem, na ně zapomněli a nevšimli si, že jich není ani slyšeti. Jak by bylo, když stály nehnuté na samém kraji vesnice. Ale neseděli

v nich dva, nýbrž jenom jediný: starý Pajdar choule se do kožichu, držel opratě statného valacha, klonícího hlavu, nad níž v nočním, studeném větru vlála mu dlouhá hříva. Pajdar čekal, čekal — a již počínal se mrzeti. „Jen na chvilku,“ řekl ten pobláznený chlapec Šerlovských. — Jen co by prý Manku uviděl. Ale uvidí-li ho bratranec Matěj, pěkně mu poví, jak umí zachovávati tajemství. Jsou tu, aby o nich nikdo nezvěděl; za tmy přijeli, za tmy mají odjeti. Pozná-li někdo toho chlapce, jak u dvorce obchází — V tom slyš — rychlé kroky — to on. — A věru, mladý Šerlovský, všecek udýchán, skočil do saní.

„Nu kerak?“ ptal se Pajdar.

„Dobře, strejko, dobře. Vidíl jsom svú dívčí, ha nejen vidíl, hale teky mluvíl!“ Ze slov, z hlasu bylo znáti, že je všecek rozjařen. Pajdar již trhl oprati, švihl do koně, a ten plným cvalem ubíhal zasněženou cestou. Za prudké jízdy té stručně mladý Šerlovský pověděl, jaké měl štěstí, že dlouho neobcházel, že Manka přišla vrátka zavřít, že s ní postál, promluvil. Ale že ji objal a políbil, a to dnes poprvé, to nepověděl. Pajdar upokojiv se ujištěním mladíkovým, že Mance nic neřekl, kde byl, ale že se vymluvil pozdní cestou z Klenče, dále se nevyptával. A „chlapec“ byl rád. Hned zapomněl na schůzi u dudáka, o které starý Chod vedle něho přemýšlel, a byl zase v myšlenkách u své Manky. Kratinká, blažená prve chvíle krev mu rozehrála. — Saně mrazivou, tmavou nocí ujíždějíce, svištěly, sníh z pod kopyt kvapícího koně lítal v umrzlých kusích kolem nich — mladému Chodu však bylo pěkně a libě, jakoby ujížděl vlažnou, jarní nocí.

XII.

Advent přešel i čas vánoční.

Mrazy, zvláště v prosinci tuhé, nepolevily ani počátkem nového roku. Sněhu bylo všude vrchovatě, a všecken chodský kraj jakoby do něho zapadl. Zámek trhanovský na úpatí hor Českého lesa mezi lesnatými vrchy a chlumy o samotě stojící, maje toliko v sousedství svém nevelký mlýn a několik chatrčí, byl jako osiřelý. Ticho, pusto kolem a tišeji ještě v jeho prostorách.

Svit jasného dne k západu se klonícího ozařoval jednu z komnat jeho, nevelkou, než úpravnou a útulnou. Kassetovaný, dřevěný strop sice již potemněl, na dubovém však táflování zdi proti oknu chvělo se zlato posledních paprsků, ozařujíc zároveň zánovní clavicembalo na nohách pěkně vyřezávaných, stojící poblíže stěny. U clavicembala seděla Marie, Lammingerova mladší dcera. Ve světle se strany proudícím zazářily na temeni jejím plavé, husté hlasy, i několik lehounkých, zlatých kadeří nad týlem, nyní k nástroji pochýleným. Ve světle tom také jasněji odrážel se ležatý límec s krajkami i bělostné tacle od tmavozelené barvy dlouhých šatů.

Chvíli již hleděla na notovou knížku nad klavesami rozevřenou: teď, jakoby se rozhodla, nebo spíše probrala z myšlenek, jež zajisté nestíhaly spoustu notových hlaviček, vložila své bílé, dlouhé prsty na klavesy a začala zručně lehounkou „Ciaconu“. Drnkavé, ne příliš plné

a silné zvuky clavicembala nesly se komnatou, mile rušíce její hluboké ticho. Sotva že však začaly, už také přestaly slabounko vyznívajíce. Slečna, jíž se „Ciacona" patrně nelíbila, rychle obrátila několik listů a začala hlučněji a s větší chutí živější „Sarabantu". Hrála teď déle, ale nedohrála. Ochabnuvši neb z omrzelosti sklapla prudko knížku, kterou „všem milovníkům hudby k obzvláštnímu potěšení" nedávno složil a na světlo vydal mistr Johannes Kuhnau, a spustivši ruce do klína, zahleděla se oknem ven, kde za korunami holých stromů planul zlatorudý žár hasnoucího dne.

Hluboké ticho zavládlo zase komnatou, ticho mrtvého, zimního odpoledne, jež i mysl spokojenou naplňuje divnou tesknotou a tísní. Její stín i výraz vzdorné rozmrzelosti dětské uložil se také na příjemné tváři mladé slečny. Hleděla na stromy, jejichž každou větvičku již znala, hleděla na prožluklou, nehybnou lesní stráň, sněhem zasypanou, věčně stejnou, zamezující všechen výhled, hleděla ale nepozorovala. Její myšlenky bůh ví kam zabíhaly. Nevšimla si ani, že s táflování smekly se zlaté pruhy na parkety, a že také s těch už zmizely. Od stemnělého stropu spouštěl se závoj zimního soumraku, jenž ponenáhlu zahalil kouty, stěny, clavicembalo pozastřel i zamyšlenou dívku u něho. Jen její hlava plavovlasá v bělostném límci a ušlechtilé, bílé ruce jasněji pronikaly jako z temna starého, zašlého obrazu.

Pojednou však ucítivši, že se někdo dotekl její hlavy, kvapně se obrátila. Zahlédla nad sebou přibledlou, mírnou tvář své matky, upírající na dceru pohled plný mateřské něžnosti a starostlivosti.

„Tys už přestala hráti, mé dítě?"

„Ach — ano — nic mne to netěší. Jaká zábava! — Sama sobě ustavičně hráti, sama sebe poslouchati, jako ve vězení —"

„Co mluvíš —!"

„Ach matinko, vy nevěříte, jak tu je nudno a jak mi je smutno To stálé ticho kolem, jako v hrobě — nikde ani veselejšího hlasu všichni jsou tak zamlklí, a jako zaražení. O dobře vím, že kdyby otec — Je tak zamyšlený, vážný a často mrzutý. Sama se, matičko, po něm ustavičně ohlížíte. A zvláště dnes — toho nedělního odpůldne nelze přečkati, konce nemá —" dodala pojednou živěji, skoro plačtivě.

Tajený matčin povzdech byl výrazem souhlasu. Nicméně jala se šlechtična svou dcerku chlácholiti a těšiti.

„Jsi příliš prudká, mé dítě, a žádáš mnoho. Tento čas sám sebou — teď není nikde veselo."

„Teď, v masopustě? Ani v Praze?"

„Věru, přála bych ti — a sobě také —"

„Do Prahy, není-li pravda? Vidíte, matinko, vám se také stýská."

„O nestýskalo by se. Zvykla jsem na to tiché zákoutí. Než těch starostí, těch obav!"

„A jakých?"

„O otce. Tak jsem se těšila, že je po všem, že nyní bude pokoj, když nemají těch neblahých majestatů. Ale ten lid! — A tak pojednou se změnil. Co je slyšet, a nám ještě skoro všechno zamlčí, z toho jde na jevo, že to v něm vře, že je velmi nespokojen a mně často napadá myšlenka —"

Šlechtična se pojednou zamlčela.

„Jaká? — Snad že by se vzbouřil?" zvolala dcera.

„Bylo všude klidno — nikde nekladli odporu, až teď pojednou, z nenadání nechtí poslouchati. Je patrno, že nějací buřiči jsou mezi lidem, kteří jej popichují, a tu by nebylo nic divného —"

„Proč nás tu otec nechává —?!"

„Probůh, dítě, ani se mu nezmiňuj, popudila bys ho velice. Jsem snad příliš strašliva a lekava — jistě není žádného nebezpečenství; vždyť by nás tu nenechal," chlácholila mírná paní, napřed se již lekajíc hněvu svého manžela, jenž by jistě vzplanul, kdyby dcera sama o této záležitosti se zmínila.

Šlechtična jen dořekla, a v tom se dveře otevřely. Vstoupil starý Petr, komorník, nesa planoucí svíce v dvouramenném svícnu stříbrném. Šedovlasý ten muž bez vousů, ve tmavém kabátci přepásaném, v širokých, černých nohavicích po kolena sahajících a v punčochách téže barvy, uklonil se dámám a přeje dobrého večera, postavil svícen na clavicembalo před slečnu. Srdečný ton pozdravu a všecko komorníkovo vystoupení svědčilo, že byl dámám více nežli služebníkem. Přízeň tu si zasloužil dlouholetou oddanou službou již u nebožtíka otce paní Lammingerové z Albenreuthu, u starého pána z Lobkovic, po jehož smrti vstoupil do služeb jeho dcery, vlastně jejího manžela, jehož komorníkem se stal. Srdce starého Petra a všecka jeho mysl byly však oddány prvnímu jeho pánu, nebožtíkovi panu z Lobkovic, na nějž nemohl zapomenouti.

„Co nového, Petříčku?" oslovila jej mladá šlechtična. Petr ku dveřím se zas ubíraje, stanul, pak několik kroků postoupiv, opět se zastavil a zakroutiv šedivou hlavou, pravil:

„Milostivá slečno — kdybych tak mohl říci, jako jsem říkával J. M. Vašemu panu dědovi — blahé a slavné paměti. „Jak je, Petře?" ráčil se vždycky ptáti. „Dobře, Milosti." „A co nového?" „Nic, Milosti, s dovolením — všechno při starém. Všude pokoj a pořádek."

„Což se zase něco přihodilo?" ptala se paní Lammingerová, upírajíc zraky své na starostlivou tvář věrného sluhy.

„Bylo by dost na starém, Milosti. U nás, t. j. na panství J. M. nebožtíka pana otce V. M. jak živo to nebylo. Lid pěkně dělal, robotoval, a jak uctivě, pokorně se měl ku každému zámeckému a z panské kanceláře! — A tady? Ovšem, ona robota není nic líbezného, ale s vrchností se souditi a posýlati do Vídně k císařské Milosti na pána žalovat — toť přece příliš."

„Koutský posel je dosud na kanceláři?"

„Dosud, Milosti. Ale koně mu již osedlali, pojede co nevidět."

„A co přinesl?"

„Jen tak se proneslo — ale toho trošku je již dost. Co by to také mohlo býti — neposlušnost jako tady u nás. Když Postřekovští nešli nadhánět, když Chodovští odepřeli všechny povozy —"

„To všechno již víme!" přerušila slečna žvavého komorníka. „Ale co ten posel přinesl?"

„Na vlas to zrovna nevím — to jen asi Jeho Milosti řekl. Ale tolik proskočilo, že ti Chodováci, pán bůh s námi, divný a tvrdý lid,

také tam v Pocínovicích a ve Lhotě zrovna tak vyvádějí jako ve Stráži a Tlumačově.“

„Ve Stráži a Tlumačově?!“ ozvala se udiveně paní Lammingerová. „Co se tam stalo?“

„To neráčíte věděti? Tam sedláci prý honí po lesích jako ve svém, střílejí, chytají do tenat —“

„A což hajní?“

„To je to, Milosti. V Tlumačově prý hajného zbili, — když tam někomu psa skolil.“

„A teď v Pocínovicích?“

„Posel odtud podobnou novinu přinesl, jenže tam to bylo prý ještě něco horšího. Samého rychtáře, starého Šerlovského, synek —“

V tom komorník přestal, jako když utne a hleděl překvapeně k vedlejším dveřím, jimiž vstoupil jeho velitel, svobodný pán z Albenreuthu.

„Zas už, ty starý mluvko, tlacháš? —“ ostře komorníka oslovil. „Sám kuroplach, babského srdce muž a jiné straší. Nač pořád zvoníš!“ Takto jej odbyv, obrátil se k manželce.

„A proč jej posloucháte?“ pravil hlasem sice značně mírnějším, než proto přece dosti káravým.

Slečně bylo starého sluhy líto, an za svou ochotu tak ostré došel odplaty, nicméně úsměvu se neubránila, vidouc, jak staroch sebou škubl, a jak ukláněje se ven pospíchal. Teprve venku ducha nabyv se zastavil a zamumlal:

„To mně jako nějakému sedláku?“ A domyslil: „To J. M. nebožtík starý pán z Lobkovic byl jinačí! Já kuroplach, babského srdce muž? Já?! Třicet let jsem sloužil u J. M. starého pána. — Třicet let a nikdy, ani jednou jsem něco takového neslyšel. — Ubohá paní — teď ještě také ona dostane, že mne poslouchala. — A co se nahovořil se mnou J. M. nebožtík starý pán z Lobkovic — a ten byl přece něco víc —“

Takto Petr dost často uvažoval t. j. vždycky po nějaké bouřce, kterou spůsobil hněv páně Lammingerův. Ale jakož nikdy jindy, tak ani teď starý sluha mínění své pánovi na hlas nevyjevil, a to, jak si namlouval, ne ze strachu, než ze samé šetrnosti k paní, kteráž přece byla dcerou nebožtíka starého pána z Lobkovic. Tím se stalo, že mínění nynějšího pána svého týkající se toho kuroplašství nijak nezměnil, alebrž ještě více utvrdil, jak také bylo zřejmo z toho, co Lamminger ještě o starochovi řekl, když byl tak kvapně z komnaty vyběhl.

„Co vám ten strašpytel zase namlouval?“ ptal se šlechtic, hledě s manželky na dceru.

„Myslím, že jen pravdu,“ manželka mírně odvětila. „Zmínil se o nepokojích ve Stráži a Tlumačově. Ten Koutský posel jistě také nic veselého nepřinesl —“ dodala, starostně se tázajíc.

„Také nic smutného: rvačky s hajnými, pytlačení. Obyčejné teď věci, ale všeho málo.“ To dodal podivně se usmívaje.

„Málo?!“ ozvaly se matka s dcerou, obě s úžasem.

„Pro zlosť sice dost, a zase ne tolik, abych mohl proto vojsko zavolati.“

„Vojsko! Probůh, co myslíte, aby krev tekla!“ zvolala živě svobodná paní. „V Újezdě bylo také vojsko, a čeho jím dosaženo?“

„Hm — tam byli ještě tiše, nebyli rebelly — a těch bych potřeboval —“

„Rebelly byste chtěl!“ —

„Bylo by to znamenité argumentum i testimonium — než proč se tím soužíte — nechte mne jen —“

„Ale my tu! —“ mínila slečna chápajíc se vhodné příležitosti.

„Aj Marie, jak bys byla Petrovou dcerou, ty hrdinko —“

„Nebojím se — ale je tu tak smutno,“ odvětila kvapně.

„A nejisto,“ dodala matka chtíc dceři přispěti.

„Příliš se lekáte. To, co vyvádějí, je samé selské furiantství. Zpozdilci! Myslí, když mají ve Vídni advokáta, že již process vyhráli!“

„Ale kdyby se přece vzbouřili?“

„Pak jich několik pověsíme, a bude svatý pokoj,“ odvětil Lamminger úsečně a chladně. Slova ta zarazila všechnu rozprávku. Manželka jeho, tajíc povzdech, pohledla na dceru. Ta sklopivši hlavu, hleděla do země. Štěstí, že v tu chvíli se ozval venku zvonec ohlašující čas k večeři.

„Pojďme!“ pravil klidně pan z Albenreuthu.

Manželka kráčela mlčky vedle něho, myslíc na poslední jeho slova. Za rodiči šla slečna. Bylo jí skoro do pláče a div že si nožkou nedupla. Otec je neoblomný! Na Prahu není naděje. Za to ji čeká nekonečná řada nekonečných, nudných večerů, které jako všechny a jako dnešní stráví v neveselé, málomluvné společnosti přísného otce.

Mimo nadání se jí aspoň dnes uvolnilo. Lamminger, jenž všecek zamyšlen při večeři sotva slovo promluvil, hned, jak bylo po jídle, vstal a odešel do kanceláře, oznámiv manželce, aby ho již nečekaly, že má mnoho a kvapné práce a že zůstane dlouho v kanceláři. Tam už seděl jeden z jeho úředníků a psal horlivě.

Lamminger stanuv u něho, hleděl mu přes rameno na papír a četl. Pak vztyčiv se pravil:

„Prozatím dobře — na nic nezapomeň, na pytláctví, odpor, neposlušnost, smělé řeči, všecko živě a třeba silněji, protože co se vypisuje, vždy je slabší — než jak to skutečně bylo. — Pro toho, kdo to neviděl, třeba to, jak pravím, vypsati hodně živě, však rozumíš. A na toho Justa nezapomeň, jaký to sudič a rabulista, podrývající všechen řád a pořádek, sumou nebezpečný člověk a ještě více ten Kozina svou smělou řečí, jenž všechny rozněcuje a dráždí k odporu.“

„To již mám, Milosti —“

„A tu lípu také?“

„Ano, Milosti.“

„A to, co z Kouta dnes ohlásili?“

„To ještě ne —“

„To, a Lhotské a Tlumačovské hlaváče tam také dáš. — Jakmile vše bude hotovo, přijď hned s tím ke mně. Přečteš to. Dnes vše musí býti, zítra záhy z rána vypraví se s tím Schneider do Prahy. Poslal jsi pro správce?“

„K službám, Milosti.“

„Dobře.“ A Lamminger nechav písaře, jenž skládal ostrou žalobu na Chody, odebral se do své komnaty. Přešel asi dvakráte sem a tam, pak zastavil se, jakoby naslouchal. V zámku bylo ticho, a venku, kde již černá noc nadešla, jen mrazivý vítr pohvizdoval. Pak zavřev dveře, přistoupil ku stěně, kdež blíže kouta jednoho zastrčil klíček do zámku sotva viditelného. Ze stěny vyskočila dvířka jakoby pružinou vymrštěná a v dutině za nimi objevilo se několik přihrad, z nichž z jedné vyňal šlechtic dva váčky plné zlatých peněz. Pak dvířka zase kvapně zavřev, usedl ke stolu a dal se do psaní. V tom už také někdo zaklepal na dveře.

„Počkej! Hned!“ zvolal Lamminger. Po té dopsav, vpustil do komnaty svého správce, onoho, s nímž byl Kozina pod lipou zápas podnikl.

„Pojedeš do Vídně,“ oznamoval šlechtic zkrátka.

„Kdy, Milosti?“

„Nutná věc, — zítra časně ráno. Přichystej se!“ A nedbaje, že novina ta správce nemálo překvapila, pokračoval:

„Tu máš peníze na cestu. Koně nešetři. Ve Vídni se vyznáš —“

„Byl jsem tam pět let,“ odvětil správce sebevědomě se usmáv.

„Toto psaní doneseš dvornímu prokuratorovi — a tato ostatním pánům podle nadpisů — ale hned jak na místo dojedeš. Je to skrze Chody, rozumíš. — Budou-li se tě ještě na ně ptáti, pověz, co s nimi máme. A s tímto psaníčkem dojdeš k tomu chodskému prokuratorovi Štrausovi. V tom psaníčku není nic, nežli dotvrzení, že jdeš ve jménu mém — jen mu je ukážeš —“

„Rozumím, Milosti.“

„Ostatní třeba ústně vyjednati a —“ tu se Lamminger usmál a vzal váček s dukáty do ruky. „Tím to dotvrdíš. Kvitanci mně přineseš.“

„Kdyby však nevzal?“ tázal se správce.

„Měl jsem tě za zkušenějšího.“

„Anebo, kdyby snad chtěl více? —“

„To je jiná. Vypůjčíš se u známých. Na všechno jsem pamatoval. „Nuže, rozuměl jsi? —“

„Vyzvím vše, Milosti — Vyptám se —“

„Jak se věc má u dvora a soudu, o tom zprávu dostanu. Ale u toho Štrausa ať vyzvíš všechna jména. Kdo tam ty chámy poslal, kdo dává peníze, kdo to hlavně vede. Dej si pozor u něho! — Je to nějaký obratný, prohnaný člověk. Už komissí vymohl na vyšetření té žaloby. Jména komissařů musím také zvědět a co nejdříve. Dobře-li pořídíš, vzpomenu ti to dobrým a hojně. Teď se přichystej. Však mlč o cestě. Ráno, ještě za tmy, vyjedeš, aby tě nikdo neviděl. Sám sejdu na dvůr. Toho Štrausa musíš získati, stůj co stůj! Však sedni a hlavní věci si poznamenej — tu jsou peníze — ty na cestu a ty na vše ostatní.“

Za chvíli po té vracel se správce do svého bytu. Že byl svobodný a sám bydlil, nikdo o jeho přípravách nic nezvěděl. Ráno pak, ještě za tmy, sám si vyvedl koně a vyšvihnuv se naň, vyjel nepozorován. Pán jeho, bez allonžové paruky, v huňaté čepici, v lehkém kožichu,

vyšel v tu chvíli až přede vrata zámecká, kdež chvíli hleděl do zasněžené krajiny za ujíždějícím správcem; ten pak záhy zmizel v ranním šeru, kterým se jen několik hasnoucích hvězd kmitalo.

XIII.

Ticho chodských vesnic, jehož se Lamminger nadál, když staré majestaty jejich spálil, počalo se ponenáhlu rušiti. Hladina vodní, pod kterou bouře dřímala, počala se čeřiti, i vlny házeti.

Na čem se zástupcové skoro veškerých vesnic chodských v tajné, noční schůzi v osamělé chalupě dudáka Jiskry Řehůřka usnesli, došlo souhlasu a schválení také všech ostatních, kteří tenkráte nemohli přijíti. Deputace tam zvolených vypravila se za nedlouho tajně do Vídně, vedena jsouc Justem, jenž cestou ovšem dost a dost vykládal o svých zkušenostech, zvláště pak jak je nesnadný přístup ke dvoru, ale že on svými známostmi a penězi všecko pořídí. Chodové se záhy přesvědčili, že pravdu mluvil, jmenovitě pak o tom, že ve Vídni je mnoho peněz třeba. Těch často vyžadoval na Psůtkovi postřekovském, správci veškeré sumy od účastníků tajné oné schůze mu odevzdané na vydržování Justovo a jiná všeliká vydání. — Slovo a rukou dáním chodských mužů u Jiskry Řehůřka platila. Deputace byla již dávno na cestě a ještě na zámku o tom neměli ani potuchy. Ba po samém chodském kraji dosud nevěděli o její cestě, až zpráva o ní přišla na zámek — z Vídně!

Pan dvorní rada ze Sachsengrünu, věrný příznivec páně Lammingerův, nemeškal poslati rychlou o tom zvěsť, čeho se ti Chodováci zas odvážili!

Teď teprve také po všech chodských dvorcích a chalupách zřejmě o tom mluvili. Než nedivili se tak jako svobodný pán a úředníci na zámku, čeho se to sedláci odvážili. — Však tě všude již bylo známo, jak se u dvora na Chody ptali. Jakkoliv zpočátku vypravováno, že to ten nejvyšší pán po císařovi se ptal po Chodech, přece však většího rozšíření nabyl variant, že to císař sám byl, jenž mínil, že mají zajisté dobrou vrchnosť, ani se tak tiše chovají. Pak už také proskakovala zpráva, že všechny majestaty nejsou zničeny, že některé na Oujezdě uchránili. Než to jen starší mužové si povídali. Mluvíce o tom, ohlíželi se, aby je někdo neslyšel. Kde by ty zachráněné listiny byly, o tom nikdo se nezmiňoval. Všichni se o ně báli a měli péči dobře cítíce, že v nich je veliká opora v nastávajícím, tuhém zápasu. Za těch hovorů jméno Kozinovo zase často vyslovováno, nahlas i šeptem, ale vždy tak a s důvěrou, jako tenkráte, když se v oujezdské rychtě tak směle a výmluvně ozval Lammingerovi, a když tam a na trhanovském zámku pro stará práva trpěl. —

Jiný duch teď všude se uhostil. I ti, kteří prve na smutnou novinu o zničených majestatech hlavu svěsili, vypjali směleji čelo; přemnozí také vzpomněli veliké komety, jež nedávno po mnoho dnů na nebi zářila.

„Což by vždycky jen samé zlo znamenala?“ vykládali. — „Co by nemohla teky být dobrým znamením?“

Jen starý Přibek kroutil povážně hlavou a mínil:

„Každá chometa něco znamená, tuto je prauda. Vidíl jsom jich huž několik, hale vždycky pak bula vojna nebo hlad ha mor.“

Než ostatní naděje plni a s důvěrou vítali nový rok, a to tím spíše, poněvadž tou dobou došla z Vídně první zpráva od krajanů. Just psal, a list došel do Domažlic na jeho dobrého souseda, jenž psaní Kozinovi odevzdal. Just oznamoval, že zdrávi do Vídně došli, a že se hned staral, aby byli u dvora předpuštěni. Císař že není zrovna doma, že mají však už jistou naději, on že již má slyšení u císaře zrovna slíbeno, a že již našel také znamenitého prokuratora, rodem Čecha, a ten že, když mu všecko vyložil, zrovna totéž krajanům řekl, co on, Just, v tom shromáždění u Řehůřka jim také povídal, totiž: že na jisto vyhrají, že to však delší čas potrvá, poněvadž to je záležitost valně zastaralá a poněvadž Lamminger tu má přátely. —

Pře začatá byla při všech Chodů, nikdo se proti ní ani hlasem neozval; protož všude se živým účastenstvím, s napjetím očekávali první zprávy o pořízené vyslaných krajanů, a proto také noviny z Justova listu hned se jen rozlétly z Oujezda po všem chodském kraji, kdež všude je vesele vítali. Nové, lepší ještě naděje všude klíčily.

Za nedlouho po té psal podobně prokurator Štraus, jenže ne tak mnohomluvně a chvástavě jako Just, což se jmenovitě líbilo Sykovi a starému rychtáři dražinovskému, Krištofu Hrubému, jemuž ten list byl zaslán. Brzo po tom došel druhý list z Vídně, v němž Štraus ohlašoval, co již podnikl, znovu ujišťuje, že práva chodská promlčena nejsou, že platnosti nepozbyla, byť i Lamminger majestaty spálil: tím že si jen ublížil, an zneužil své úřadní moci krajského hejtmana, a on, Štraus, že toho proti násilnému pánovi výborně užije —

Zprávy ty se letem rozšířily po všech chodských dědinách, ústně i v opisech a všude je předčítali a jen o nich rokovali. Pak už také starý Příbek na kometu pozapomněl a počínal se v pochybnostech svých a nedůvěře kolísati, a to, když došlo z Vídně několik listů skoro najednou. Jeden, Justův, oznamoval, že audience již vymožena a též ustanovena, druhý prokuratorův opět pln útěchy a ku stálosti vybízející, třetí pak psaný těžkou rukou Psůtky postřekovského, jenž líčil za sebe i za své krajany, jak byli ve hradě císařském, jak stáli před samým císařem, jenž je laskavě vyslechl a slíbil, že se jim stane po právu. Psůtka vypravoval o nádheře v komnatách císařských, o panovníkovi samém a vypravování to shodujíc se s oním Justovým v tajné schůzi, utvrdilo důvěru v advokatského měšťana domažlického. —

Všude rádi a horlivě o těchto záležitostech rozmlouvali, jen žena toho, kterýž byl mezi hlavními původci toho boje, jemuž všude za to byli povděčni, jen Kozinova Hanči, vyhýbala se těm řečem. Lekala se. Tak se jí tenkráte uvolnilo, když vojsko z Oujezda vytáhlo a její muž se z trhanovského zámku navrátil! Tak se tenkráte těšila, že teď bude svatý pokoj, že Jan bude jenom její a svých dětí! O, teď rozuměla, proč tak často poslední dobou a většinou z večera a večer odcházel, proč tak často se Sykou teď hovoříval: a již také věděla, o čem na vejmluvě se starou matkou jednal a proč se vždycky odmlčeli nebo jiný hovor zavedli, když ona mezi ně přišla! Bodlo ji, ana poprvé uslyšela o začaté při, ještě více ji však ohromilo, že tchyně zachovala

nějaké ty staré pergameny. Tvrdá ženská, tvrdá matka! Pokoje si nedá, až vlastního syna zničí! Tak nejprve Hanči pomyslila. Jak může matce něco jiného milejším a dražším býti nežli její dítě?! Oh, snad už jí staré srdce vychladlo. — Ale když pak pomyslila, že by ona v tom věku také tak snad jednala, nitro její se nad tou myšlenkou bouřilo. A proč ta stará ženská plete se do toho, co chlapům jenom přísluší? Proč svého syna do toho zavádí? Což nemá na tom dost, co viděla na rychtě, jak tam s ním nakládali, jak ho pak nad to na zámku mučili? Každá jiná matka by probůh a pro všechny svaté syna prosila, aby toho nechal a nehubil sebe a rodinu. — A ona! —

Tak v prvním návalu o ní soudila — smýšlení to i po té se jí nezměnilo. Než láska k mužovi skonejšila její hněv, a přemohši se, zašla jednoho dne, odpoledne v neděli, na vejmluvu ku tchyni, o níž věděla, že je sama doma. S jakou však se z její světnice vracela! Věru toho se nenadála, že ještě za všechno své dobré mínění dojde takového přivítání. Jak na ni oči ta stařena přísně obrátila, když Hanči svým mírným spůsobem začala o Janovi, o novém nebezpečenství, do něhož sebe i rodinu vydává. — Ani domluviti nedala nevěstě, jež začala ji prositi, aby sama, jelikož matka, synovi domluvila, ona že více zmůže, nežli její slova.

„V hlavě se tě popudílo!“ zvolala stará. „Co se cintuješ huž napřed. Kerak panská dceř bys bula! Ty bys chtíla, mít se jak sto květů ha Jana zavřitýho. Dyk tě má rád zrouna dost a dost. — Hale máš chlapa ha ne starú bábu, ha jsú ešče jinakší věci, ha na tuty nesmí čouk teky zapomít. Prálas mi vo mámě. Jau, nejsom vlčice, mám děti teky ráda, tuto hani ty mne nehuč. — Starám se vo tuty věci, protože budú teký pro tvé děti, haby se nemíly kerak my staří, habý nemušíly skákat na panské vízdání —“

Hanči ani nevěděla, jak přes dvorek domů došla. — Sotva že práh překročila, tu již se neudržela. Sedla na lavici u stolu a dala se do pláče. Bylo jí líto, že ji tchýně tak odbyla, a zároveň úzko o muže. Chtěla se přemoci, když po té Jan domů přišed a zardělé, uplakané oči její spatřiv se ptal, co se jí stalo. Slzí však neutajila. Dala se na novo do pláče a prosila ho, aby na sebe a na děti pamatoval. — O matce se mu ani nezmínila. Konejšil ji; mluvil však rozhodně, že co se stalo, stalo se, a že tomu je rád.

„Huž je začáto. Ha dobře tak, níčkon je mi lepší. Huž nemám tutěch myšlínek divných ha nebojím se lidí. — Kerak kámen mi to na srdci ležílo — dyk sama víš. Nebuď bláznová! Nejhorší huž je totam!“

„Uj, nechčastný tuten měšťák, že vám tulik navízdal!“

„Mlč, Hanči — hdyby hani tutoho Justa nebulo, já sám bych se bul s pány súdil. — Máme majestaty —“

Hanči neodvětivši z hluboka povzdechla, a nežehnajíc ruce staré tchýně své zachránivší ty majestaty, v duchu pomyslila to, co jí prve na vejmluvě řekla:

„Lepší se mámo bát než-li lítovat. Jen habyste nelitovali, — hale pozdě! —

Mladý Kozina byl nyní opravdu spokojenější. Trapná doba vnitřních rozporů a zápasů minula. Bylo rozhodnuto. Boj nastal, vážnost a důvěra všech byly mu náhradou za to, jak na něj hledívali i nejbližší jeho známí, ba sama matka. Shledal se se svým mužným srdcem, v němž do té doby jen žena a děti vládly. Byl odhodlán ke všemu, aby dobojován byl zápas, jenž s útrapami začav nyní v dobré se obracel. Jen jedno ho tížilo a starostí naplňovalo. To byly zprávy ohlašující, že Postřekovští nepřišli honit jak vrchnosť kázala, po nich že Chodovští odepřeli povozy, jež ze zámku žádali. Pak už jinde podobně vyváděli: ve Stráži a Tlumačově neodvedli k vánocům plat a neposlali mlatce do panských stodol. — Věděl, že nyní, dokud pře nebyla rozhodnuta, je to veliká chyba a zbraň do rukou vrchnosti.

„Prokurator“ Syka s ním úplně souhlasil.

„Súdíme se pro křivdy, co nám dělají, ha ešče budeme trestáni,“ mínil rychtář, když s ním Kozina na rychtě seděl na večer oné neděle, které byla jeho Hančí u staré tchýně. Ani tak o tom rozmlouvali, a ujednávali, že je nutno všude domluvit a rychtářům vzkázat, aby takových věcí nedopouštěli, vstoupil do světnice Matěj Přibek. Vážná, přísná tvář jeho byla nějak vyjasněna a v očích mu svitlo, an sám, bez otázky začal:

„Nu, ešče všichni Chodováci nehumříli!“

Rychtář i Syka záhy poznali, co tím mínil. Začalť jim vypravovati novinu, kterou z města nesl, že v Pocínovicích mladý Šerlovský zle se serval s panským hajným, div že ho nezabil.

„Ha proč?“ ptal se Syka.

„Chtíl mu vzít flintu —“

Syka mlčel, ve vlasaté hlavě se podrbuje. Kozina však jednání to rozhodně nechválil. Přibkova tvář se schmuřila; za okamžik hleděl přísně na oba Chody, pak promluvil:

„Ha co myslíte, mít si dát flintu vzít, ha na řibet naláfat, ha pak jít tepřiva k prokuratoroji?“

„Nemíl chodit do lesa —“ Kozina odvětil.

Matěj udeřil pěstí na stůl.

„Tuto ty Kozinouc?!“

„Jau, níčkon nemá nihdo chodit do lesů. Té voda na panský mlejn — Ešče jsme nevyhráli — Haž pak —“

„Haž nás vokleskem humlátí. Uj Kozinouc, hin ve Vídni nám nepomůžou, hin jen nám nos hodně pokroutí. Tuto je naše pomoc!“ a Matěj zdvihl svou mohutnou čekanu, jíž ve vzduchu zatřásl. „Tu by se páni třísli, ha ne těch lejster prokuratorských.“

„Nu na tuto času ešče dost,“ odvětil Kozina, „ha věř, že tuty rvačky by mohly všecko zkazit.“

Syka, jenž přikyvoval, chtěl něco doložiti, an tu před rychtou saně se zastavily a hned po té vešel starý Krištof Hrubý z Dražinova.

„Uj vy tu,“ začal vesele. „Ha co ty, Matěji, se mračíš, ha ty Jene, cos tak červený kerak malované vajíčko!“

Syka stručně pověděl. Bělovlasý sedlák položiv ruku na Přibkovo rameno, chlácholivě pravil:

„Tys ešče z tutěch starých, dobrých Chodováků. Hale níčkon je inakší čas. Čakana všechno nezmůže, ha snad jí nebude haní potřeba.“

Tu sáhnuv pod plášť, vyňal z něho psaní, oznamuje, že právě je dostal dnes odpoledne a že hned dal zapřáhnout, aby tu novinu jim přinesl. Bylo z Vídně od Psůtky postřekovského s připiskem Justovým. „Prokurator“ Syka zaluskl prsty, když je četl. U dvora uznali stížnost Chodů a nařízena byla komisse, aby spor jejich s panem z Albenreuthu vyšetřila. Jak Syka četl, Kozina se k němu nachýlil. Zčervenal milým překvapením. Starý Hrubý, jakkoliv už obsah listu znal, znovu velmi napjatě naslouchal, an Syka polonahlas četl. Starcova tvář se usmívala. Jen na Přibkovi nebylo živé radosti znáti.

„Tuto není ešče konec. K rozsudku ešče daleko,“ mínil. „Co je to komissí?“

„Co to je?“ zvolal živě Kozina a povstav, mluvil rozčileně k Přibkovi. „Co to je? Šak se ešče pamatuješ na tuto perpetuum silentium, dyž našim tátom ha dědkom vohlásili, že naše práva nejsú nic, že žádných nemáme, hať se hani nehlásíme. Šak jsi ešče nezapomíl, jak pro tuta dvě latinská slovíčka za hlavu se chytali, kerak bědovali, klíli, sluzíli ha naříkali. Voptej se táty vašeho. Ha eslis tuto zapomíl, tak ešče pamatuješ, kerak se Lomikar husmíval, dyž naše majestaty v ohni syčily! Myslil, že je hamen — že je po všom. — Ha vono není!“

„Ha dá pán bůh, že nebude!“ doložil bělovlasý rychtář draženovský. Přibek mlčel, naslouchaje se rty sevřenými a pochmurně upíral zrak svůj na čekanu, o niž opíral své svalovité, těžké ruce.

(Pokračování.)

Z cyklu „César“.

Tam vůdce stál. A před ním legiony
se bojechtivě vlní v obzor šerý;
tam jícny děl a pušek tisícery,
jež chrlí hromem blesků miliony;
tam jízda po stranách a gardy v zadu,
jež rovny zjevení jsou koní stádu,
co pod svým krokem život ničí každý,
jež neleká se násilí ni vraždy.

A proti nim pak voje stejné síly
a stejnou odvahou vstříc smrti pílí.
Však kolik naděje zde, lásky, štěstí,
slz dětí, sirot, otců, bídných matek?
jak mnohý mladý život, skvostný statek,
kterému posud hvězdy slávu věstí?
A proč ten boj? Pro statky, práva lidu?
Pro volnost, vlast, by zdrtil lidstva bídu?

Pro ideje, jež život lidský krášlí?
Či z touhy po tom, bychom pravdu našli?
Ne! z ctižádosti pouhé, slávy jmena
jest rozpoutána vražda bezejmenná,
hroznější Kainovy, neb ruky vzmachem
učiní tisíce ty bídným prachem.
By jednu hvězdu k diadému slávy
své přidal, aby zmnožil zář kol hlavy
a přenesl ji skvoucí na věk příští
co jmeno, o které se časy tříští.

A César stál a přehlížel své voje;
ty myšlenky, jak včelek zlaté roje,
jak blesky nocí, míhaly se hlavou,
a on se zadumal nad lidskou slávou.

Vzlét skřivan, v nebe zazvonil svou písní
a César cítil, jak mu prsa tísní
cos neznámého, jak ten azur celý
mu leží na prsou jak krunýř skvělý —
I sklonil zrak: a za ním pobočníci
na ruky všemocné kyn čekající
s úžasem nad váháním k němu zřeli.

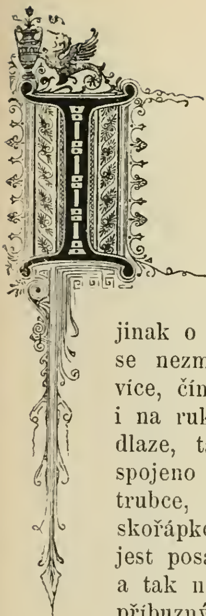
A v důli na matku, na sestru svoji,
na milku — posledně vzpomínal mnohý
a s touhou myslil: „Kéž je konec boji,
kéž ponesou mne na zpět zdravé nohy!“

A César posud stál se zadumaným čelem.
A mnohý děl: „O plánu dumá skvělém!“
A jiný: „Bude mír, já přijdu domů,
a matičku svou starou zlíbám vřele.“

Tu César, v oku blesk — kýv' čelem směle:
i zaduněla země zvukem hromu,
a nastal boj —

Otakar Červinka.

O světélkování.

Napsal

J. Jettmar.

(Dokonč.)

Škeble některé jasně svítí, tak zejména skulejš vrtavý, pholas dactylus, který zavrtává se do dříví a kamení; žije v mořích kolem Evropy. Již Plinius, který jinak o vlastním světélkování moře ve spisech svých nikde se nezmiňuje, píše, jak „folady v noci světélkují a to tím více, čím jsou šťavnatější. Když jich pojídáme, svítí i v ústech i na rukou, ano i kapky odtékající svítí na šatech a na podlaze, takže dojista světlo, jemuž na nich se obdivujeme, spojeno jest s jich šťávou.*)“ Tělo folady podobá se masité trubce, jejíž přední část obložena as 7 centimetrů dlouhou skořápkou, kdežto konec těla, ve dvě nožky se rozvětvující, jest posázen ostrými jehlicemi křemennými, jimiž se zavrtává a tak nejednou již lodím zhoubnou se stala; ba blízký její příbuzný z téhož rodu, teredo navalis, zničil roku 1731 pobřežní hráze v Seelandu a Fryzách, takže velké části Hollandska záhuba potopou hrozila. Z mořských červů světélkují především druhy nereis, syllis a polinoë, jež žijíce pod kameny na březích mořských, jsou zvířátky nad míru dravými; ze článkovců světélkuje syncheta baltica, z korýšů sapphirina fulgens a carcinus moenas.

Ale ani u článkovců řada zvířátek svítících nepřestává: vedle několika ráčků, jako na př. carcinus moenas, světélkuje i celá řada ryb, které v noci skvělým leskem září. Tak především žralok svítivý, squalus fulgens, který tak jasně svítí, že dle Benneta jediné zvíře osvětlovalo jasně tmavý pokoj: celá spodní část těla i hlavy vydávala zelenavou světélkující zář. Dravec ten jest za světla, jež sám vydává, zjevem přímo děsným, a jsa špatným plavcem, vábí prý ryby, aby je shltal, světlem svým, jako asi plavci pochodněmi. U trigla lucerna světélkuje vnitřek tlamy, a v noci, když ryba z vody do vzduchu se vymrští, zdá se, jako bychom viděli padající hvězdu. I orthagoriscus mola svítí a to stranami a břichem. Světélkování toto není as individuelním, ale pochází spíše od zvířátek, nahoře vyčtěných, jež se buď na rybách usazují, nebo jimiž se ony živí. Plinius mluví také o rybě, která v šírém moři za tichých nocí svítí tím, že ohnivý jazyk a na půldruhého střevíce dlouhé rohy vystrkuje, a proto prý ji také jmenují lucerna; náleží však bez odporu živočich ten v říši bájí, neboť po takové rybě dosud marně bylo pátráno.

Ovšem při tak rozmanitých druzích zvířat bude i světélkování moře jeviti se spůsobem různým: tak svítí v moři buď jednotlivé body

*) Historia natur. 9. 61.

laškujících hvězdýšů, škeblí a červů, a to někdy tak jasně, že až boky lodi v jemném světle zazáří, tu zase ženou se plaménky po vlně až ku břehu, onde zase po kamenu vyskakují do značné výšky, všude po sobě zanechávajíce ohnivou dráhu. Každé hnutí vesel ve vodě zazáří, a i kapky s nich splývající jasně svítí. V teplých nocích jsou brázdy po lodích jakoby posety třpytivými démanty, za parníkem valí se mléčná dráha oceanem, a s jeho lopat jakoby stékal proud rozžhaveného železa. Tu vyskočí bělavá jiskřička, onde modrá, tu mžikem žlutý plápol vyšlehne, onde zelený, a na témž místě najednou vše rudě zazáří. Při tom vypouštějí létací ryby ohnivý dešť, medusy vynořují se jak ohnivá klubka ze hlubin, tím větší, čím výše ku hladině mořské se blíží; a protože i ve hloubce 5 metrů jasnou záři vydávají, možno pozorovati, jak ve vlhkém svém království proháněji se zástupy ryb. Najednou se ohnivý ten nárůdek shlukne v jediný chumáč, a celý povrch mořský zazáří v nepřetržitém bílém světle. Hollanďané nazývají také proto takové moře mléčným, a jak velké jsou to někdy prostory, poznáme z toho, že Kingomann roku 1854 plul ke třiceti mílím mořským takovouto prostorou.

A není na moři zeměpisné šířky, kde bychom se nesetkali s tímto čarovným zjevem, vždyť i zima zůstává bez účinku, a plavci za nejkrutější zimní noci viděli krásné světélkování u Nového Foundlandu. Darwin popisuje skvělý zjev, jaký se mu v zeměpisné šířce Mysu Hornova u jižní Ameriky ukázal takto: „Vál čerstvý větřík a všecky části hladiny, jež ve dne jevily se co bílá pěna, zářily bledým světlem; loď hnala před sebou dvě vlny tekutého fosforu a dlouhá mléčná dráha zůstávala za ní. Kam až oko sáhalo, všude zářily hřebeny vln.“ Ale přes to nejskvělejší jest tento zjev v mořích tropických: zde převládá žár červený, ohnivý, kdežto v mořích podobratníkových bledý jako svit luny; a především v jižních mořích jest zjev ten tak krásný, že Humboldt přímo tvrdí, že kdo zjevu toho tam neviděl, má jen neúplné ponětí o vznešeném divadle světélkování mořského.

Až do minulého století nevědělo se vůbec, co jest příčinou světélkování moře. Ze starých dob nemáme, vyjma sdělení Pliniova, žádných zpráv o tomto zjevu, a také tento bádavý přírodozpytec zmiňuje se pouze o světélkujících zvířatech, jakoby světélkování mořské nebyl viděl. Ve středověku přičítali je sv. Erasmovi (sanct Elmo), který v patnáctém století zhynul smrtí mučennickou v Mola di Gaëta: tento svatý kázal prý za bouře a větru, aby nebe nad ním a jeho posluchači zůstalo jasno a vzduch kolem nich se ani nehýbal; proto také vzývají jej plavci jako svého patrona za mořských bouří.

Teprve v sedmnáctém století počali pátrati po příčině světélkování způsobem vědeckým. Znamenitý anglický filosof Robert Boyle měl za to, že při otáčení se země kolem její osy, povstává na povrchu jejím mezi vodou a vzduchem tření, jímžto že se uvolňuje látka svítivá. Dnes ovšem postrádá takovéto vysvětlení vší podstaty, protože theorie emanační, která zjevy světelné vysvětlovala látkou svitivou, jest stanoviskem dávno překonaným. Ostatně nenastává při pohybu země žádného tření, jelikož ovzduší pohybuje se zároveň se zemí. Také záhy již po Boylovi pochybováno o tomto vysvětlení, neboť by jinak každý vítr musil zjev ten

přivoditi a to nejen na mořích, ale i na jezerech vnitrozemských. Proto pokoušel se Mayer vysvětliti zjev ten jako světélkování diamantů, že totiž moře ve dne pohlcuje část slunečního světla, jež pak za šera pouští; odkud pak se béře světélkování po mlhavých, šerých dnech? odkud pochodí světélkování i oněch míst v moři, kam slunce nikdy nevnikne, jako pod vymletými břehy a v jeskyních Helgolandských?

Tu pozoroval Otto z Guericku prvý elektrickou jiskru, a záhy vysvětlen původ blesku a ohně Elmova, ukazujícího se na okovaných špicích věží a stožárů, světlem elektrickým. Jaký div, že každý hledal původ světélkování v elektrickém fluidu, které třením se budí; a Forster, jenž Cooka provázel na cestě kolem světa a mezi jiným také světélkováním moře pilně se obíral, domníval se, že fluidum toto povstává nárazem molekulů solných na kovové pláty, jimiž lodi jsou obloženy. Ale když na pokus drkotali slanou vodou v nádobách kovových, nebyli s to ani jedinou, byť sebe menší jiskřičku vyvoditi, a tak i tento výklad ukázal se býti lichým. Připisovati snad moři zvláštní elektřičnost nebylo by zase žádným vysvětlením, ale spíše zatemněním toho zjevu, neboť by se vysvětlovalo jedno tajemství druhým.

V tom připravil roku 1699 Brandt v Hamburku z moči fosfor a záhy poznal, že i při nízkých teplotách povolně se spaluje, při čemž mírné světlo a teplo vyvíjí. Zjev tento pozorován i na hnijících látkách, fosfor chovajících, a tak všecky podobné zjevy shrnuty pod společný název fosforescence, a odtud pochodí až dosud u Francouzů užívané „phosphorescence de la mer." Tak zdálo se tajemné světélkování na moři vysvětleno, neboť jest v moři hojně živočišných zbytků, které v rozkladu a hnití se nalezají. „Produkt takového kvašení," píše r. 1769 Canton[1]), který theorii tuto prvý šíře rozvedl, „ukládá se jako olejovitý hlen na hladině mořské a ve styku s atmosferickým vzduchem povolně přijímá kyslík. Tím vyvíjí se světlo a teplo — moře fosforeskuje." Theorie tato má mnoho lákavého, neboť „fosforeskují" i látky, které, jak jsme dříve poznali, ani žádného fosforu nemají, a v tropických mořích, které v noci svítí, pluje na hladině mlékovitá šťáva, jíž na př. pozorovali Godehen de Riville u pobřeží Malabarského[2]) a Langstaff na cestě z Nového Hollandu do Číny.[3]) Záhy však se ukázalo, že ani toto vysvětlení není pravým, neboť ku rozkladu živočišných látek jest potřeba teploty, kdežto u Nového Foundlandu svítí moře i v krutých zimách a v Ostende pozorováno světélkování při 6° teploměru Reaumurova. Spallanzani[4]) vyvracel tvrzení toto zejména tím, že světélkování možno pozorovati až i ve hloubce 40 stop, kdežto v takových hloubkách žádného volného kyslíku není. Ovšem pokusy Bunsenovy vyvrací tento důvod, neboť dle něho každá voda chová rozpuštěno něco vzduchu, který jest nadto kyslíkem bohatší než vzduch atmosferický.

Když v minulém století hádka o příčinách světélkování dostoupila tak nejvyššího stupně, nalezli Vianelli[5]) roku 1749 a Griselini[6])

---

[1]) Philosophical Transactions, tom. LIX. [2]) Mém. des Sav. étrang. tom. III. [3]) Philosophical Transactions, tom. CII. r. 1812. [4]) Memorie della Soc. Ital. Tom. II. [5]) Nuovo scoperte intorno le luci notturne dell' aqua marina. Venezia 1749. [6]) Observations sur la Scolopendre luisante. Venise 1750.

roku 1750 malé zvířátko, které jeví nepopíratelnou schopnost, ve tmě světélkovati; byla to Nereis Noctiluca marina, svítilka, již Linné ve svém Systema naturae uvádí. Oba tito učencové italští hned přišli na myšlenku, že zvířátko to jest příčinou světélkování, a domněnka tato novým bádáním jich záhy potvrzena: R. 1776 uveřejnil Spallanzani své geniální bádání o svítivé meduse středomořské, pelagia phosphorea, pod názvem Opuscula di fysica, animali etc. a na počátku tohoto století popsal Viviani nových čtrnáct druhů svítivých, jež vesměs nalezl v zálivu Janovském.[1])

Tomuto bádání a výzkumům Italů v moři středozemním záhy připojila se pozorování v mořích severních. Riville dokázal jiné druhy v moři atlantickém, Macartney[2]) nalezl na pobřeží anglickém druhy medusa scintillans a beroë fulgens; Suriray[3]) záhy potom dokázal, že světélkování moře v Armelundu pochází od drobnohledné zoofyty, již nazval noctiluca miliaris, Michaelis[4]) nalezl v moři baltickém různě svítící nálevníky, a tak objevováno čím dále tím více druhů, takže Ehrenberg[5]), znamenitý mikroskopik a badatel nálevníků, mohl r. 1835 vyčísti neméně než sto a jeden druh světélkujících bezobratlovců, a Karel Vogt dokonce tvrdí, že uspoříme si mnoho práce i času, když vypočteme spíše mořská zvířátka nesvítící než naopak.

V nejnovější době nalezl prý Meyen stopy svítivosti také při rostlinách mořských a jmenuje dokonce jednu vířenku oscillatoria phosphorea. Ovšem i když by vskutku některé rostliny v moři světélkovaly, dojista že ku světélkování přispívají měrou velice skrovnou již z té příčiny, že přes velký svůj vzrůst nemohou místa svého měniti.

Že pak vskutku jsou to zvířátka, která zavdávají příčinu ku krásnému tomu zjevu, to dokázali přírodozpytci jednak tím, že bílý světélkující hlen, o němž dříve již mluveno, nalezli složený ze samých zvířátek, jednak také přímými pokusy. Když Tilesius procedil plátnem svítivou vodu mořskou, nalezl v sedlině hojnost živoků, kdežto filtrat zůstal nesvítivý. Dr. Verhaaghe vybral pincetou noctiluky a přendal je do jiné vody, v níž zase svítily, kdežto voda původní neukazovala ni nejmenšího sledu svítivosti. Ano možno přinutiti zvířátka ku světélkování, a to drážděním jich ať již chemickým nebo mechanickým: nabeřeme-li vody z moře světélkujícího do láhve, nespozorujeme ani jediné jiskřičky, dokud lahev tiše stojí: pohneme-li však jí, nebo mírně zatřeseme, hned vznášejí se zářící kuličky nahoru dolů. Ale i přilití sladké vody stačí ku podráždění zvířátek, a tak si vysvětlujeme, že mírná prška v tropech promění moře v klokotající lávu. Podobně jediná kapka lihu, čpavku nebo některé kyseliny stačí, aby zvířátka jasně, ale také naposledy zazářila. Tak mohl si zaříditi Noll doma aquarium, v němž svě-

[1]) Domenico Viviani, Phosphorentia maris, quatuordecim lucentium animalculorum speciebus illustrata. Genevia 1805.

[2]) Observations on luminous animals ve Philosoph. Transact. z r. 1810. str. 258.

[3]) Rech. sur le cause ordinaire de la Phosphorescence marine. Magazin de Zoologie de Guerin. 1836.

[4]) Michaelis, Ueber das Leuchten des Meeres. Hamburg. 1830.

[5]) Ehrenberg, Ueber das Leuchten des Meeres. Berlin. 1835.

télkování dle libosti vyvolává: nalil do aquaria, několik věder jímajícího, mořskou vodu, a „počátkem srpna,“ jak sám praví, „když teplota vody v aquariu na 26 st. vystoupila, probleskují často několik centimentrů dlouhé jiskry po tuctech, třpytí se několik minut, shasnou a znova počnou zářiti, ale pak vzdor všemu klepáui na stěny nesvětélkují: až teprve asi po hodině podaří se na témž místě, kde dříve světélko se ukázalo, znova slabší jiskry vzbuditi. Nespomáhá-li ani klepání, účinkuje ještě foukání vzduchu do vody. Tím způsobem jsem to přivedl tak daleko, že aspoň jednou za večer mohu světélkování komandovati, a že mně tedy opravdu možno pozvati přátely k mořskému světélkování.“

U všech těchto zvířátek zdá se býti světélkování výkonem životním, ač tvrzení Pliniovo, že šťáva i mrtvého již skulejše ještě světélkovala, pokusy Reaumurovými a Milus-Edwardsovými v nové době jest potvrzeno, což však onomu neodporuje, neboť víme, že životní výkony nekončí rázem, ale povolně. Když Dr. Verhaaghe v Ostendu vystavil svítící vodu mořskou chladu 8° pod nullou, byla druhý den úplně zmrzlá, a když zase roztála, nepozoroval žádné živé noctiluky a také žádného světélkování.

Světélkování jest u každého zvířete periodickým: začíná skvělou bludičkou, postupuje až ku skvělé záři, načež povolně přechází až zase po chvíli znova se objevuje.

Abychom nabyli jasného světla o tom, v čem světélkování toto vlastně spočívá, stopujme krátce obsáhlé výzkumy Quatrefagovy, Ehrenbergovy a Panceriovy, kteřížto učenci po dlouhá leta zajímavými těmito zvířátky pilně se obírali.

Drobnohledem vidíme, že světélkování skládá se ze řady jisker, rychle po sobě probleskujících, jež vycházejí z jednotlivých bodů zvířátka svítícího. Stůjž zde pozorování Quatrefagovo: „Při devatero- až dvanácteronásobném zvětšení vidíme, že světlo ukazuje se střídavě na různých místech těla. Při zvětšení šedesateronásobném jeví se světlá místa co velmi malé, svítivé body, které povstávajíce na bělavé spodině, tu vznikají, onde mizí. Při zvětšení stopadesateronásobném možno pozorovati zcela zřetelně, jak jiskry z jednotlivých bodů těla probleskují.“

U noctiluky zdá se, že světélkování povstává v oněch hmotnějších svazech, o nichž výše mluveno. U polypů probíhá zelenavé světlo od dolejška až k ústům do jemných chapadel; u hippopodia zdá se, že světélkují plovací měchýřky, když se stahují; u beroë světélkuje šest párků nožek a to právě v těch místech, kde jsou pohyblivé svazy svalové, a u příbuzné této, cidyppe, zdá se, jakoby světélkování vyvíjelo se u vaječníků a zvolna po celém těle se šířilo. Některé druhy medus jeví světélkování nejprve ve krajích svého zvonovitého těla, u jiných zase povstávají světlé body na povrchu, kdežto u některých prostupují jiskry celým tělem, až konečně i do ramének chápavých zabíhají. U hvězdýše září zeleným světlem raménka, která z kruhovitých svazů střídavě silných a slabých se skládají. U pyrosomy povstává záře na jednom konci těla a postupujíc ke druhému, stále intensivnější se stává, až konečně zase nastupuje opáčnou cestu. Skulejš světélkuje slizným hlenem, který v určitých částech těla se tvoří a po celé měkké části těla, ne však po skořápce, se rozlévá, ano odděluje se světélkující sliz

i od zvířete a lne ku všemu, s čím se setká. U mořských červů povstává světélkování u nožek, zvolna povstávají světlé pruhy, jež konečně po celém těle se rozšiřují. Malý, průhledný hlemýžď středomořský, polyrhoë bucephala, září modravým světlem, jež vychází z nervových buněk, zejmena přímo pod povrchem kožným se nacházejících a jest vázáno na látku, která i po smrti zvířete drážděna, na př. sladkou vodou, znova ku světélkování se povzbuzuje. Při malém ráčku, carcinus moenas, pozoroval prý Noll, jak vydává ze sebe svítící obláček.

Co však jest bezprostřední příčinou těchto zjevů, dosud není vypátráno: kloníť se někteří k náhledu, že příčinou jich jest elektřičnost, kterážto by přece nad míru citlivými přístroji snadno se mohla dokázati a přece dosud poznána nebyla, jiní zase, na základě domněnky Spallanzaniho tvrdí, že jest následkem povolného spalování slizké tekutiny. Těžko dokázati bez přímého pozorování, co pravdou. Ovšem mínění Tilesiovo, že by zvířátka ta vydychovala fosforovodík, jeví skrovnou jen známost lučby, za to však mínění Leukartovo o fysiologickém spalování není tak bezpodstatným, jak zejmena Kayser*) se domnívá. Anebo snad potvrdí práce přírodozpytců přece výrok Humboldtův? „Jest pravděpodobno, že v těch nejmenších živých organismech, jež prosté oko přehlédne, v zápasu hadovitých gymnotů, ve probleskujících nálevnících, jež fosforescenci moře zdobí, jakož i ve hřímajícím mračnu a světle polárním, jež jako následek sesíleného napjetí vnitřního těla zemského prorokováno bývá mnoho hodin napřed nepokojným pohybem jehly magnetické, jeden a týž děje se výkon.“

Strýc Hutula.

Moravský obrázek od **Františky Stránecké.**

Jamodralé pásmo vlnitých hor, jež naši milou Moravěnku od Slovácka uherského dělí, chová ve středu svém množství utěšených údoliček, tmavými lesy, skalními úvaly i příkrými stráněmi obstoupených; stráněmi, na nichž se daří jen nizoučký drn, mateřídouškou a hořcem, místy zase ambrožkou, myším ouškem, žebříčkem a sličkami proplétaný. A po těchto stráních splývá tekutý horský křišťál jako stříbrná přádénka k potůčku, který šplouná v údolí mezi bujnými lučinami, posetými statisíci květů. Na těchto stráních vyrůstá i kříček modřezelenavý, kterýž — vedle kousku špatného pole zemáky posázeného a nějaké ovce či kozičky bídně krmené — chudobnému obyvatelstvu nuzné, ba pranuzné výživy poskytuje. Kříček tento jest jalovec, skoro vždy jahůdkami hustě obsypaný, tím natrpklým, vonným, pryskyřitým ovocem, v němž lid náš spatřuje lék i koření. S žitnou moukou stlučeno neb strouhaným chlebem promícháno a pálenkou (bez níž se neboliý lid náš snad již nikdy neobejde),

*) Dr. J. Kayser: Physik des Meeres, Paderborn 1873.

zvlhčeno, slouží za obklad zevní proti nezáživnosti, hlavy bolení, ujímání i nastuzení, ve způsobě odvaru za nejhlavnější lék proti vodnatelnosti, v pálence naloženo za prostředek posilující. Za koření užívá se ho právě i nepravě stejnou měrou jako česneku, kmínu i cibule. Dozralé černé, lehýnkým zamodralým pelem jako rosným dechem ovanuté jahůdky chudobní horalé nejen pro potřebu sbírají, ale i do obchodu je schraňují. Do obchodu! — Vzpomeneme-li, že u každého kupce po vlasti naší žejdlík jalovcového semene za 2—4 krejcary zakoupiti lze, snadno se dovtípíme, co horal takovýmto „obchodem" přes třetí čtvrtou ruku vyzíská.

Obyčejně takový ztrmácený chuďas, kterému každý vytěžený krejcar bohatstvím se zdá, každičký rok na podzim běduje, co jalovce nedozrálo; ač každý rok tuto „Boží milostí udělenou pomoc" sklízí, přece neznamená, že právě to, nad čím běduje, sklizeň pro budoucí rok mu zabezpečuje — nevšímá si ovoce trojdruhého: květu narudlého, ponenáhle v základ ovocní dospívajícího, tedy ročního, a zeleného ovoce dvouletého, kteréž teprve třetí rok na „zralý" jalovec dorůstá.

Mnohdy však rozděliti jest se horalovi o sklizeň svou s hostem nezvaným, nad vítr rychlejším a značnou hltavostí vynikajícím, totiž s kropenatou kvíčalou. Někdy horal pozbude, někdy zase nabude, a to tenkráte, když na příhodných místech k jalovčí nastraží ok žíněných, v něž stěhovavého ptáka polapí a tímto spůsobem škodu utrpenou i čtvernásob si nahradí. Nechytá kvíčal pro sebe (nedbá o takovou pochoutku, která by mu sotva o zub zavadila), než prodává je „po pánech", aby za utržený peníz pořádného krajíce chleba se dopídil, k němuž ovčí sýr, nejpovědomější a právě proto i nejmilejší svou pochoutku, pojídá. Což by byl horal bez ovce, kteráž mu vlny na halenu poskytuje, mléko na sýr dává, což by byl bez jalovce?

Jak těsně obé při sobě spatřuje na těch strmých pastvinách, tak i do písní je podle sebe vkládá:

„Kdybys měla, má děvenko, sto ovec
a já edem za širáčkem jalovec,
nebudeš má, není možná,
ani ti to, má dévenko,
Pánbůh nedá."

„Keď bys ty mal krdel ovec,
něchcem já ťa, starý vdovec:
radše s mladým jalovin obírať,
než se starým peňáze počítať.

Kromě semene skytá jalovec horalovi podivně spletitý pahýl a sukovité, potočené kořeny na palice (hůlky), dýmky a trýsky (troubele), kteréž do vzdálených osad a městeček roznáší. V podzim vydobývá je ze zemi, v zimě na nich pracuje a z jara, kdy nouze v horách největší, je odprodává.

Bylo ten den před svatým Ondřejem, když se strýci Hutulovi „rozležalo", že by přece ještě jednou mohl zajít do hor na jalovčí, než se

země uzavře. Tetku to mrzelo i spustila naň hrubou: „Tož tak, blázne starý, do hory lozit, když sa i ta lesní zvěř pozalezá v takový plušť? Což neteče potůčkem s nebe již na osmý den?"

„Zítra již nebude pršeť," předpovídal strýc, jenž přihnut u malinkého okénka, zíral do oblak.

„Ty to víš!"

„Coby ne? Vítr sa obrátil po lesní straně, oblaka sa zdvihajú."

„Ale to bahnísko v hoře!"

„A co já dbám bahníska, však sa v něm neutopím."

„Topiť netopiť — ale kosti přemrznú."

„Napiju sa borovičky."

„Nepůjdeš tam!" horlila tetka.

„A půjdu a dosť!"

A šel. Šel z rána za tmy ani neposnídav. Sukovici maje v ruce, starou kabanici zalátanou na plecích, motouzky na svázání jalovčího kořeniska v kapse, v malé kubaňce trochu borovičky, skývu chleba, pořiz, nůž, malou pilku v torbě při boku a širák promaštěný na hlavě, dal se strýc Hutula vzhůru dědinou. Šel cestou, brodil se látoviskem a kde voda po dešti byla odtekla, klouhaly mu nohy jako po mýdle. Kdyby ho tak tetka viděla! Ale nedá se! Vyjde ouvozem až ku stežníku, tam se pustí drnem a nebudou bosé nohy ukluzovat. Byl by mohl sice také škorně obout, tetka mu je nachystala, ale co dbá té kapky vody okolo kotníků? Již se rozednívá, strýc se rozhlíží po políčkách ku dědině náležejících, hledí na rež a pokyvuje hlavou — nikde ještě o sněhu památky.

„Sněh svatého Ondřeje
rži vzešlé nepřeje."

Dá Bůh, rež se zdaří. Té vláhy všude dost, pomalu až moc! zdá se strýcovi, jehož nohy do bařeniště zapadají. Ale což, jde do hor z vlastní vůle. A aby dokázal, že provede, co si umíní, půjde dnes až na uherskou stranu. Může býti podvečer doma.

Vzhledl k nebi. Nekonečné šedé mraky táhnou se jako plesmeřiska po lesích, někdy mu i cestu zastrou; se strání se odevšad potoky kalné řinou; potůček letního času tak plitký, že každou rybku na dně poznáš, proměněn v hučící řeku. Přece je v hoře pěkněji za suchého počasí, zvláště pak v letě, když sluníčko vonné byliny kolkolem vyhřívá, když ze rží skřivánek z rána vylétne a zapěje píseň hlasnou, když křepelička volá a holub doupňák v křoví vrká, když straka na vrbě u potoka zařehoce a pěnička samým šveholením div hrdélko si nepotrhá: tenkráte zde na té stráni, po které strýc Hutula kolem lesa vzhůru kráčí, zvonky stáda zaznívají, psík zaštěkne, jehňátko zabečí — eh! věru v letě je jiný svět! Než, dal jsi se na cestu, tedy chutě dál! Vítr v noci ustal, to se strýci nějak nelíbí. Pozastavil se, poohledl se, všude mlha a teď už i padá. — „No no, jen když sa opět nerozpluští. — Vrátit sa? Ani za barana ne!" Co pak by řekla tetka? Znenáhla již déšť čiČurkem teče, mlha se vztáhla na lesy, věje vítr ale — od Dunaje. Již dnes nepřestane. — Co škodí? Však strýc „nejsú ze sněhu, neroztajú."

Strýc se zabral do myšlenek o pokrouceném pahýlku se silným kořenem; to bude palička jako malovaná. Neodřízne ani to podnoží, ale přitočí je k sukům — bude to vzácná šňořenica nevidaná! Strýc, zabrán v umělecké představy, již některý křík způsobilý minul, aniž ho spozoroval.

Nyní přes jeden klopýtl. „No hle! tak mne připomínáš, však půjdeš se mnú, neboj sa!"

Strýc Hutula páčí sochůrkem, pořízem přitesuje, nožem okrajuje, rukama vyhrabuje, v plničké je práci, zapomíná deště, zapomíná hladu. Vytahuje motouzky z torby, rozkládá je, jalovčí do nich rovná, přitahuje, odnáší ku křovinám vzdálenějším, a radostí zrak mu září, když sebraný dnes poklad ohlédá. Na uherské straně jsou nejpěknější jaloviny — toť pravda. Kéž by jich ještě více dobyti mohl! Ale již nestačí: nepoznává sice v takovém lijáku čas s jistotou, ale tolik ví dle práce nakupené, že odpůldne se schýlí k večeru, než s noškou domů dorazí. Usedá tedy pod oblakem „otevřeným" na nošku a vytahuje borovičku z torby; chleb trochu zvlhnul, ale to neškodí. — Občerstvil se a kráčí s hor. Nyní je mu sukovice dobrá; opírá se o ni, co síla. Dešť a plískavice jakoby mu každou šlépěj půdy pod nohou uplachovaly. Slézá níž a níž. Již přichází k rolím domácím, příval odevšad se s hory řine, rozvodněný potok s hukotem bouří k dolním lesům, kalné vlny se čeří a jedním vírem se ženou proti můstku pod zatáčkou u vysoké Hory, přes niž silnice vede do kraje. Teď zasténaly trámy, můstek jakoby se zakolébal, náhlý praskot následuje a již můstek, stržen v divý vír, vlnami se klátí k dolním lesům.

Strýc Hutula stoje na výšince nad dědinou ustrnulý hledí, jak příval můstek rychlostí blesku unáší.

„Chraň Bože," praví strýc, „aby někdo dnešní noci přes Horu k nám do dědiny sjížděl! U zatáčky by koně nezadržel. —"

Strýce mráz přebíhá. Přežehnal se a chvátal domů. Již se stmívalo, když chalupy docházel. Tetka zahledla jej z okna a chystala kázáníčko. Strýc však do jizby nevkročil; praštil jalovčím pod kůlničku a běžel úprkem na dolní konec dědiny, přímo k rychtáři.

„Pochválen —" vrazil do světnice. „Kmotře Ondrůšu, nevíte, prosím vás, zda-li někdo nejel od nás do kraje a dnešního dne sa vrací?"

„Kdo je ví? U mne sa nikdo neohlásil. A což by vám na tom sešlo?"

„A toli, že by sa mohlo neštěstí přitrefit; voda sebrala můstek pod Horú."

„Zase ošťárání!" mrzel se rychtář.

„Což o to, ale jestliže by této noci někdo s Hory sjížděl —"

„V tak slotný čas každý čučí doma," rozhodl rychtář.

„A kdyby přeca —"

„Nuž pomozte! — Položím já sa přes potok?"

„Já řku, světlo že bychom tam mohli vyvěšať."

„Světlo? Nečujete víchor? Vždyť duje s lesů, div že střechy neodnáší. Zahašeno bude hneď."

„Šlo by o zkušenú."

„Tož zkuste, toť máte laterňu."

„Nešli byste něhdo se mnú?"

„Ani heverem byste mňa do té psoty nevypáčil."

„Tak půjdu sám a stavím sa u Kabaňů, zdali již je doma; jel ve středu do Brodu, vezl židovi ořechy a trnky. Prál, že bude v sobotu již doma, aby koně na neděli odpočali."

„Nuž běžte, běžte!" schvaloval rychtář a přisedal na lávku k teplým kamnům. Vichr se o chalupy opíral vší mocí.

V Kabaňově chalupě uspávala hospodyně mladší dítko, starší pojídalo klečíc u stolku na lavici z talířku hliněného večeři.

„Pozdrav Pánbůh, súsedo!" zdravil Hutula na prahu.

„Pozdrav i vás, strýče Hutulo!"

„Jsú již hospodář z Brodu doma?"

„Ale kde! Strachy sa třasu, ani nevzpomínajte. — Kdyby takhle v tento mrchavý čas sa vracel —"

„Není na nejhorším. Pro tu trochu pluskavice! Jezdíval jsem s křižalkami od nás v horší čas."

„Milý strýče, sama nevím, co si přáť, by této noci dojel nebo nejezdil; může nás být co nevidět v chalupě víc, a já toť s těmi dětmi samajediná —"

Žena žalostivě zaplakala.

„Já vám sem pošlu ženu, nepřijede-li hospodář," těšil ji Hutula, „nechť ona tu s vámi přespí. S Pánembohem!"

„Zaplať Pánbůh, súsede!"

Hutula letí domů. Jak dvéře otevírá, chystá se již tetka na domluvu. Ale strýc ji předešel.

„Rozáro," pravil, „zavři chalupu a skoč ke Kabaňům, on není doma a ona je do hodiny; já zaběhnu pod Horu. Voda sebrala můstek; postojím tam skrze neštěstí, kdyby Kabaňa dojel snad této noci."

Tetce náhle odpadla chuť na hartusení.

„No tak běž, já len uchmatnu vlňák. A slyšíš ty! Abys to sám neodpykal, je dnes mrcha noc."

„Však by děti o mne neplakaly."

„Ba no, ba, vždyť nás předumřely — ale já — což já ti nejsem ničím?"

„A Pánbůh nikoho neopustí! Ale u Kabaňů jsú drobné děti. —"

Již zachází tetka do chalupy Kabaňovy a strýc spěchá pod Horu. Nezaměřil údolím po silnici až ku potoku na místo, kde odtržený můstek stával, než zabočil vzhůru ke stráním, pod nimiž se došplhati hodlá až pod Horu samu. Neboť co naplat, kdyby za potokem světlo vztýčil a nějaký povoz se srázného vrchu zaletěl by až do vody? Před potokem svítilnu kdes pověsí. A má-li snad pohoditi přes silnici některý hrubý kámen, aby se vůz zastavil? Avšak co, kdyby koně o něj klopýtli a hnáty si zpřeráželi? Nebo kdyby se vůz přepáčil a koně strh bokem?

Strýc se klátí v dešti, ve tmě po stráni, brodí se bahnem, otlouká si bosé nohy o kameny, a při tom ukrývá světlo pečlivě za promoklou kabanicí, aby je vítr neuhasil. Někdy si trmácně klestí cestu smrčím podrostem; tu zase šípkoví trnité výhonky větrem smýkané oň oplitá, ale Hutula kráčí statně ku předu a naslouchá upjatě k Hoře, neozve-li

se rachot vozu s temene. Konečně stojí pod samou Horou, od silnice dělí ho jen příkop, naplněný vodou dolů stékající.

Strýc se přebrodil a bystrým zrakem tmu pronikal, pátraje po známé mohutné borovici, která silné větve na jednom místě až nad silnici z lesa rozepíná. Tam by svítilnu rychtářovu rád pověsil. Je to sice hnedle pod zatáčkou, tam koně rozklusané nikdo nezadrží; ale vozka světlem varován a strýcem okřiknut zastaví je jistě v menší oklice, ponenáhle k potoku se snižující, pod lesem mezi lučinami. Tuť borovice! Podařilo se strýci zachytiti větev, zaklesnouti svítilnu. Přivázal ji motouzkem — právě v čas, neboť nad horou zadunělo to slabounko vzduchem, jako když v letě z dáli pozahřmívá.

„Už jede! Bohu chvála, že jsem v čas dospěl."

Hutula vztyčuje hlavu a obrací zraky vzhůru, kde se silnice v zátočkách a oklikách jak obrovský had vine skalnatým úbočím a hustým lesem ku příkrému vrcholu.

Hledí, hledí, ale ničeho nespatřuje; neboť svítilna rychtářova ozařuje nepatrný jen proužek země.

Tu pojednou vichor zaburácel, že se i sám strýc bokem nahnul; zároveň — cink — cosi zazvonilo, a potud ozářený kroužek kolem svítilny se zatměl. Zašlehla větev vichorem sehnutá o druhou poboční, svítilna rozdrcena, světlo uhašeno. Stojí strýc jako zastižen poslem Božím. — Hrčení povozu již nad hukot větru se ohlašuje; ještě několik minut, soudí strýc, a hrkotem vyrazí z hlavní zatáčky koně rozklusané, jim v patách rozjetý vůz jak litá saň je požene po zatáčkách níže, níže až na rovinu přes potok. Ba ne, přes potok, než — „Uchovejž Bože! to ne, to ne!" křičí Hutula a šíleně běží vozu vstříc. — A zase se náhle zastavil, jakoby mu kdos kolena podsekl. Co tam na výšině? Leda že koně na strmém svahu i jeho strhnou, ale zachrániti někoho nemožno.

V tom prosvitla hlavou jeho spasná myšlenka. —

Ne každý zná snad obyčej našeho horala při sjíždění po neschůdných cestách s hor. Jemu neplatí výstražná tabule na sloupci přibitá s vyobrazením zavěráku kol a s ohlášením pokuty dvou zlatých, nesváže-li kolo sjížděje s hory.

On se novot nechytá! Za jedno nebude tak zbytečnou věc kupovat, i kdyby měl; za druhé ký ďas by ho tu v horách stopoval, „jako" sjíždí, a za třetí, „z kád" by tu pokutu bral? On jest setrvalý; jak stařeček činívali a před tím onoho stařeček, tak činí i on.

Dojde-li ke svahu nejstrmějšímu, nepřitáhne koňům otěže, Bože chraň; než povolí jim uzdu, nazdvihne bokem šířák o poznání a zvolá:

„Ve jmenu Božím, vjo!"

A tam ten letí vůz, nechť s nákladem, nechť prázden, až jiskry z pod podkov srší nebo bláto vysoko nad vůz vystřikuje.

I Kabaňa jel téhož večera „ve jmenu Božím" a běžel, seč mu stačil dech, otěže volné maje v rukou, podle koní s Hory dolů, až cosi zavěsilo se v rázném skoku s takovou silou buď na náručního koně, buď na voj, že i podsední kůň zaklopýtl, vůz se zakolébal a stranou zarazil mocí do hromady štěrku.

Kabaňovi vlasy „hore dubkem“ stojí, žehná se i praví: „Chval každý duch Hospodina! Jsi-li zlý, odstup!“

„Ondřeju, já jsem to, strýc Hutula!“

A zatím co koně odfrkují a leknutí i trýzeň strýcem jim spůsobenou se sebe setřásají, vykládá Hutula o přívalu, o můstku, o roztřepené svítilně a o šťastném nápadu, aby povoz tímto spůsobem zastavil. Kabaňa děkoval mu upřímně, ale strýc Hutula prohlásil, že nemá soused děkovati jemu, nýbrž svému patrónovi, sv. Ondřejovi (byl právě den toho svatého); ten prý jemu (Hutulovi) jistě myšlenku onu vnukl a pomocí svou přispěl.

Na to pomohl strýc Hutula Kabaňovi ještě opatřiti bedny se zbožím ve voze proti dešti a vypřáhnouti koně, na kterých pak, nechavše vůz na místě, domů dojeli.

Strýc Hutula, kterýž za celý den pořádně prosákl, těšil se na teplou večeři, ale — potlouklo. Musel zase zůstat o chlebu a borovičce, žena se od Kabaňů nevracela. Naložil hrubou hranici do pece, převlekl se, a vlezl hned pod peřinu, by „sa opotil“.

Tak tvrdě spal, že ho žena ráno sotva probudila, když mu snídani nesla až k lůžku.

„No ty, chceš prospať paměť? Vstaň, obleč novú halenu, půjdem křtít Kabaňům; majú chlapca.“

„Eh škoda jí bude v tento plušť!“

„Neběduj, již je jasno.“

„Nevíš, již pracuje Kabaňa o nákladu?“

„A co by? Teprů shání ludé skrz ten můstek. Zaté náklad trochu obeschne.“

A na vše toho dne s pomocí Boží dostačili, chlapce pokřtili, můstek srazili, náklad na místo dopravili, a večer i vespolek si pobesedovali. Strýc Hutula si vykračoval ve svátečním oblečení jak sám Ječmínek král a přichvaloval si velmi tu včerejší lázeň, omládl prý nejméně o deset roků.

Na jaro putoval na svatý Hostýnek a přinesl odtud zasklený obraz svatého Floriána, načež otesali s Kabaňou sloupek a svatého Floriána naň přibili, pod něj pak Matku Boží ochrannou. Tento sloupek spolu zarazili na otáčce, kde strýc Hutula povoz zastavil. Obraz svatého Ondřeje darmo byli hledali, Kabaňa o výročním trhu a Hutula o pouti Hostýnské.

Svatý Ondřej prý je málo povědomý svatý. Koupil tedy Kabaňa Matku Boží ochrannou a Hutula svatého Floriána pro paměť tehdejší plískavice. Osadníci se sběhli a sloupku se obdivovali.

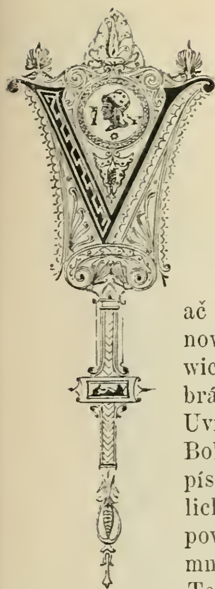
„Jaký je to svatý?“ ptaly se děti.

„Nevidíte?“ poučoval Hutula. „Toť s hrotíkem, to je sv. Florian; měl to býti svatý Ondřej, ten strýca Kabaňu zachoval, ale tého svatého nikde nebylo, tak zde visí svatý Florián. Kdyby jeho vnuknutí nebylo, viděli byste jiný obrázek: toť v pravo Horu, v levo potok, nad ním hlavu a zalomené ruce, uprostřed zatáčku, na ní rozklusané koně, kterak do potoka zapadají, a dole podpis: „Taková byla poslední hodinka Ondřeje Kabaně v den jeho svatého patrona.“

Tower.

Napsal V. Krupka.

(Dokonč.)

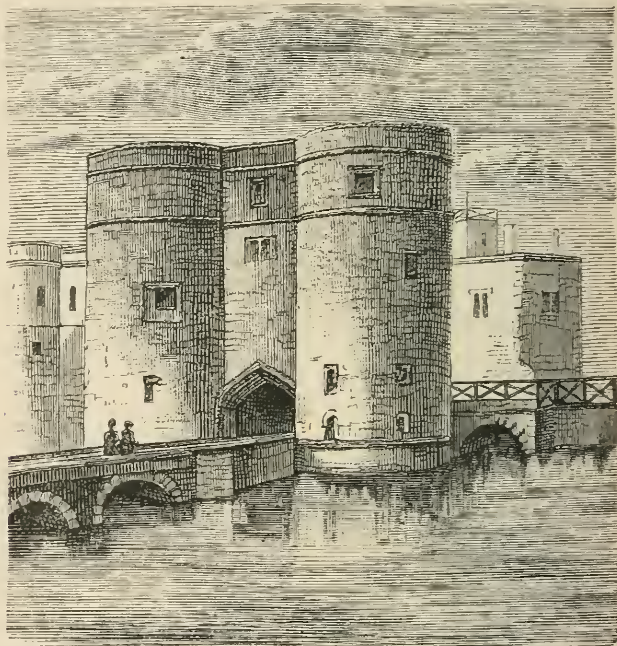
ýznačnou črtou Jindřichovy povahy byla zejmena hrubá vilnost, jíž za omluvu sloužily brzy důvody příbuzenské, brzy právní. Nasytiv se krásné a nevinné, ač v obcování neprozřetelné Francouzky Anny Boleynové, obvinil ji z nevěrnosti a poslal po lodi z Greenwichu do Towru. Teprve když uzřela černé klenutí brány, ulekla se a zatušila osud, který ji zde očekává. Uvrhla se na kolena, plačíc a prosíc, a dovolávala se Boha za svědka své nevinny. Marně doprošovala se písemně milosti u krále, marně vzkazovala zatvrzelci lichotivě přátelská slova: „Ze soukromého stavu jsi mne povýšil na dámu, z té na hraběnku a na královnu a chceš mne ještě povýšiti na světici?“ Vyvedena na „trávník“ Towru a ortelována. Ale i kata ještě omámily její krásné oči, s neodolatelnou něhou k němu obrácené. Pozbyv odvahy, upustil sekeru a uvrhl se sám k nohám jejím. Teprve když přistoupila osoba jiná a obrátila pozornost mocných těch hledů jinam, sebral se kat a — učinil osudnou ránou krásnému životu konec. Následující den pojal král za manželku Janu Seymurovu. Hrabě Esex odsouzen k smrti jen proto, že byl v nepřátelství s vévodou, k jehož neteři Kateřině Howardové král zahořel láskou. V brzku ji pojal za choť, ale za rok i ji poslal do Towru a dal stíti s pomocnicí její. I nad šestou manželkou královnou, Kateřinou Parrovou, už vynešen ortel smrti, ale duchapřítomnost její zachovala jí život.

Smutný osud zde připravil také úskočný hrabě Warwick svým synům a Janě Greyové, letorosti královského rodu. Zasnoubiv ji s nejmladším ze 4 synů svých chtěl ji povznésti na trůn, ale pokus jeho se nezdařil a všichni uvrženi do Towru. Na západní straně jeho stojí věž, pověstná svou tmavostí, jelikož neměla více světla, než co prošlo tak zvanými „uchy“ — dírami, točitě nahoru prolomenými. Vězení v ní jsou plna podivných ústupkův a kleneb, kreseb a nápisův, jako uvedený Tyrrellův. Posledními vězni zde byli lord Montagy a matka jeho markýza ze Salisbury, pro zrádnou prý korrespodenci s bratrem markýzky kard. Polem, kterého Jindřich na smrt nenáviděl. Nemaje jiného vymstil se na nich, odevzdav je katu. Markýza, majíc položiti hlavu na špalek, vytrhla se katu, volajíc neustále, že jest nevinna. Nastal hrůzný výjev. Kat pronásledoval vyděšenou oběť okolo špalku po lešení, až ji konečně zachvátil a ranou srazil. A původcem odprav těch nebyl nikdo jiný, než podlý syn Geffrois Pole. Ale také on došel za svou zradu zasloužené odměny, odsouzen byv k doživotnímu žaláři v téže věži, kdež podnes upomíná naň jeho podpis na zdi. Sem odvedeni jsou také oni čtyři

bratří Warwickové. Nedaleko středního výstupku ukazuje se podnes malá rytina představující štít ovinutý věncem z růží a dubového listí; v něm vyryt je lev a medvěd a pod ním čteme verše:

„Vy, kdož ta zvířata známá v jejich blahu pozorujete,
budete s pohodlím rozvažovati, proč jsem je namaloval,
nakreslil a opatřil lemem, v němž se nalezávají v máji:
bratrská jména to čtete — zkoumejte půdu!“

Smysl je allegorický: „rose“ originálu znamená „Ambrose“ atd. Rytcem byl syn čtvrtý, vyryvší zároveň naproti pracně písmeny: IANE.

Partie z Toweru. (Byward Tower).

Zatím jala se Marie uváděti znovu vyznání „papežské“. Během tří let upáleno přes 800 osob, mezi nimi sám důstojný, osmdesátiletý biskup Latimer a starý arcibiskup Cranmer, jenž vložil prve pravici do ohně za trest, že kdysi podepsala nové vyznání víry. Spolu pokořeno i povstání poctivého Wyatta, kterýž také jat a uvržen do „krvavé věže“ v Towru. Dle pověsti poskvrňovali tuto věž krví úkladní vrazi, kteří prý se tam nyní objevují v hodinách půlnočních jako duchové. Zrada bývala průvodním listem obětí sem uváděných, ortel jich výkupem a dýka zákeřnická konečným údělem. Sem smýkal Wyatta žalářník, drže ho za obojek a vztekle hulákaje: „A kdyby vám zákon odpustil, sám vás všechny touto dýkou povraždím.“ Wyatt, maje ještě po boku zbraň, udeřil na ni a zakoulev očima pravil pevně: „Nejsi vládou a proto ti

odpouštím!“ Uvrhli jej do nejhorší díry a odsoudili života se 70 soudruhy najednou.

Zbývali tudíž jen Warwickové a Jana Greyova, k nimž si vláda dosud nebyla troufala. Nyní došlo i na ně. Nejprve odpraven lord Dudley. Ubohá Jana dívala se tajně popravnímu jeho průvodu a podle úmluvy střetly se tu naposledy dychtivé jejich zraky. Stála jako přimrazena až do té chvíle, kdy přiváželi nazpět s popraviště bezhlavé tělo na káře. Tu projela krutá bolesť šlechetnou a vznešenou duší její i zaštkala hořce: „O Gvilforte, o Gvilforte! předchuť jsi ty již zakusil; není tak trpká jako ta, již mám zakusiti já a jež celým mým tělem zachvívá!“ Ale rychle se vzpamatovala a začala domlouvati sama sobě: „Avšak to není ničím u porovnání s blahem a slávou, kteréž za krátko budu sdíleti s tebou v nebi!“ Když došlo na ni, klidně vystoupila na lešení. Kat jí chtěl pomáhati při svlékání, ale Jana nedopustila tomu, obrátivši se k dvěma paním o pomoc. Po jeho žádosti vstoupila na slámu řkouc: „Prosím vás, abyste mne odpravil rychle,“ a klekajíc tázala se ještě: „Chcete snad títi, prve než se položím?“ „Ne, madame!“ upokojil ji on, čekaje, až si vlastním šátkem kapesním oči zavázala. Nato jala se tápati po špalku šeptajíc: „Kde jest, kde jest?“ Obrátili ji k němu i sklonila pomalu hlavu naň, urovnala své roucho, zašeptala z hloubí duše: „Pane, v ruce tvé poroučím ducha svého“ — a šlechetné Jany nebylo více. Zpravodaj Holinshed píše, že nespatřil tklivější scény nad tuto, kde nejhlubší soucit diváků pojil se s nejvyšším obdivem. Zemřela pro jiné; sama nikdy netoužila po lesku koruny.

Avšak vězení beauchampské nezůstalo prázdno. Za čas zahynul v něm hrabě Arundel, protože byl horlivým katolíkem. Byla to vůbec nešťastná rodina: praděd, děd i otec jeho zemřeli bez viny na popravišti a také poslední potomek rodu, vévoda Norfolk, odpraven od Alžběty za to, že se do Stuartky zamiloval. Ale i její vlastní milán, hrabě Leicester, zde skončil, jak tomu nasvědčují začáteční písmena rodového jména R. D. do zdi vyrytá. Dále zahynuli tu dva doktoři a konečně nějaký Miagh, jenž na zdi vězení toho zapsal, „že se má na něm novou divnou torturou zkoušeti pravda.“ Byla to nová železa na svírání a šrouby na klouby, sestrojené od správce hradu. Ale i bez mučidel takových bývalo zde útrap dosti. Kněz Briant trápen tu hladem a žízní tak, že hryzl vápno se stěn a lízal krůpěje vlhka tekoucí po dveřích.

A takové věci dály se v Towru za panství Alžběty, ženy, která v mládí svém sama zakusila strasti žaláře. Tehdáž ji přivezli do tvrze touž cestou jako její matku Annu Boleynovu. —

Než jak různě zachovaly se obě! Matka, uvedena byvši do podsebití věže a zočivši hrubé podlahy, drsné stěny a mříže v oknech, zděšeně zvolala: „A to je tedy už dobré pro mne!? Kriste, měj se mnou slitování!“ Padla na kolena a plakala hořce. Náhle se zarazila zírajíc upřeně před sebe, jakoby jí poprvé byla přišla myšlenka na smrt, ale již zase vyskočila a vypukla v divoký, šílený smích . . . Ne, to nebylo možná! A štkala poznovu. Alžběta neokazovala na sobě leč pokořenou pýchu a uraženou svéhlavost ženskou. Již vystupujíc z lodi hlásala: „Přistává osoba poctivá, ale vchází vězeň. Před tebou o Bože!

dím, že nemám na světě přítele kromě tebe!" Zůstala pak státi, ohlížejíc se, až ji správce hradu násilně dále postrčil. „Blesky boží!" utrhla se naň, „padla jsem do hnízda více nežli špatného, ale přisám Bůh! nebudu-li chtíti já — vy mne nedostanete s místa." Se žalářníky svými nikdy se nesnášela; stolníka nevítala jinak leč nadávkami a nezřídka jí musel vyhrožovat dozorce vězení, „že ji posadí tam, kde neuzří ani slunce ani měsíce." Dostavši se na svobodu, zapomněla záhy na vše: za krátko si milci a lichometníci připravovali na vzájem u ní hroby a uražená pýcha naplňovala sklepení Toweru odpůrci politickými. Ještě hůře vedlo se katolíkům, kteří posýláni do Krysí jámy. Jáma ta

„Krvavá věž" v Toweru.

byla založena pod mučírnami v hladině přílivu Temže, jsouc úplně tmava. Vlhkost prýštila se stěn a jakmile nastal příliv, hledala v ní útočiště celá stáda — skutečná stáda krys. Vězni nastával boj o místo, ba o život, pokud mu nechala mučírna k tomu síly ... ruka se vzpírá líčiti dále hrůzy tyto: dosti, že ubožák takový zahynul. Tak jednou oba bratří Poolovi.

I za krále Jakuba I. ještě strašil Tower, ač se o králi tom napsalo: „Erat rex Elisabeth, nunc est regina Jacobus". Především tu odpraveni všichni účastníci Prachového spiknutí a dva jezovité s nimi; dále otráven z návodu hraběnky Essexové s. Overburg, rádce vévody Somerseta, zrazovavši ho od sňatku s ní, a ona sama tu popravena se

správcem Towru a jinými účastníky, když se to na ni vyzradilo. U vězení porodila dceru, jejížto syn Russel také v Towru skončil. Dále tu vězněn proslulý Baco Verulamský za to, že se ve svém úřadě porušovati dával, a konečně Walter Raleigh, pověstný hrdina námořní i učenec, ale člověk povahy nespolehlivé. Ztráviv jedenkráte již 13 let v Towru, zazděn takořka do stěny Bílého domu pro spiknutí, přestál to jen následkem obětovnosti choti své, která s ním sdílela vazbu, a přízně žalářníka, jenž mu knihy donášel. Cela jeho byla 10′ a 8′ do čtverce s vylámanými kameny po stěnách, pravá to díra ve zdi. Zde studoval a sepsal své „dějiny světa". S prvým zábleskem svobody octnul se v Americe a v boji proti Španělům a zde obětován ohledům politickým. Ku přání nepřátel vsazen po třetí do Towru a na základě starého nálezu popraven. Za poslední noci napsal zde tyto řádky:

„Když chladný čas vzal nám už důvěru,
vzal naše mládí, sílu, přátele
a posypal náš věk svým popelem:
kdo, v tichých temnotách když hrobových
jsme naplnili cesty života —
kdo zavře báječnou
dnův našich budovu?"

Za Karla I. sťati před hradem státník Strafford, arcibiskup Laud a biskup Hall, rádcové královi, a za Karla II. Vilém Russel za to, že prohlásil zásadou právo potlačeného k odboji, ač za jeho život otec, vévoda Bedford, 200.000 lib. nabízel. Vévoda Monmouth, nemanželský králův syn, popraven za nástupce jeho Jakuba II. Již mu kynula naděje, že obdrží milost, ale pojednou se zvrhlo slyšení u krále v potupu a posměch a ubožák vydán beze soudu katu. Ten ťal tak neobratně, že se vévoda s opovržlivým pohledem k němu obrátil, ale druhá, třetí rána nebyla lepší, tak že kat polekán odhodil sekeru a prchl. Bylo třeba přivésti ho násilím zpět, než pátou ranou svou oběť přepravil na věčnost. Ještě r. 1715 odpraveno najednou asi 20 stranníků Stuartovských, mezi nimi i lordové. V nové době se vězňové v Toweru již jen přechovávají.

Tower jest nejen jevištěm nejdůležitějších událostí státních, ale takořka úhelným kamenem ústavy anglické. V něm se zauzlovalo vše, rodily se spory rodové a končily spory politické a z něho vycházel tlak vlády, jenž budil lid. Tower jest školou strastí a utrpení, jež vychovaly řízný národ, a zde se pohřbil absolutismus vlastními přechmaty.

Tower stojí na severním břehu Temže, jež za ním na dobro opouští Londýn, v kraji prosáklém, špinavém, chudém. Vlastně chud je toliko lid a spoušť vládne jen v četných hospodách a spelunkách námořnických: kraj sám jest bohat sklady, obchodem a přístavy. V úzkých uličkách řinčí vozy dopravní, od docků k celnicím se přelévá život v proudech a mezery zbylé vyplňuje trh na ryby. Mlčelivě ustupuje Tower za hradby své na pahoreček jediný v okolí, odkudž s pohrdáním shlíží na vřavu tu, nesnášející se ani s povahou jeho ani minulostí. Neboť jemu bývalo vždy hlavně činiti s krví, nikoli s penězi, a jestliže i vypisovával kruté

daně, nevybíral jich nikdy sám v podobě cla. Jen ta stará, vždy špinavější Temže neodstoupila ani krok od boku jeho trpíc — jak se zdá — zároveň s ním, nebo čmoudivé koráby nepřestávají divoce kolesa zarývati do útrob jejích. S té strany vede do hradu dosud stará „brána velezrádcův“, táž, jíž vjížděli T. More, Cranmer... Boleynka a Alžběta. Býval to vjezd, nad nějž smutnějšího nelze si představiti: dvé hradeb jakýchsi sežene loď do uličky o pustých stěnách se zamřižovanými okénky, z nichž vyčnívají všady silné železné závory. Před námi se otevře hluboká klenba v podhradbí, špinavá voda olizuje slizké stěny její. Již padl stín její na loď, jsme u těžkých vodních vrat a trámová půle jejich se otevírá. Děsná temnota vládne za ní, zrádná hlubina vodní šplounajíc pohybuje se z ní a do ní. Či jsme zajeli do výtoku nějakých kloak podzemních? Mlčky ztrácí se loď ve bludisku pod zemí pohledům zvědavým nás provázejícím . . . našim však zrakům otevře se ve stěně šíje se schody, po nichž se kráčívá jen jednou za živobytí. Jsme u cíle — u cíle své pozemské pouti! S bohem! zde — s bohem na vždy! —

Tower jest dvojnásob obehnán rozsáhlými hradbami; v jich úhlech se vypínají kulaté bašty. Starý vodní příkop jest vysušen a ve stínu jeho cvičí se nyní dlouhé anglické vojsko ve zbrani. Ale i bez něho má Tower 9 jiter plochy (veškeren hrad pražský 16). Náhradí samo jest obehnáno kolkolem klikatými budovami, a střeží se towerskou „gardou“ v kroji středověkých žoldnéřů. Zde se vyměňují též listky návštěvní; prve uchýlíme se však ještě stranou ku hradní kapli. Nalezáme v ní chladné mramorové náhrobky, čteme runy jejich a hle! samá známá již jména — samé to oběti justice!

Jsme na bývalém pohřebišti. Věru řídký to hřbitov! Zde při oltáři nevinná Boleynova s bratrem po boku a naproti Howardova, nástupkyně její, i se svou svůdkyní — osud je srovnal svorně podle sebe. Jinde tu Cromwell a jiní státníci. I milcové králův a královen jsou tu ovšem zastoupeni. Cromwellovo místo chová i popel dvou bratrů Seymourův, admirala a protektora, z nichž jeden druhého udal a zatknul. Mladí manželé Dudleyovi zde nalezli poslední odpočinek. Leží tu staří biskupové Fisher a jiní a celá ještě legie trupů bezhlavých. Trneme nad počtem obětí a — postihujeme hloubku slov Macaulayových: „Na zemi není truchlivějšího místa nad toto pohřebiště! Smrť jest tu spolčena s tím, co je v povaze lidské nejčernějšího a v osudu nejhroznějšího: s divokou vítězoslávou nesmířitelných nepřátel a s vrtkavostí, nevděkem a zbabělostí přátel — se vší mizerií padlé velikosti a poskvrněné slávy!“ Před kaplí utkví zrak náš na prostoře, označené tmavší dlažbou: tak prý se tento bod odrážíval vždy od trávníku kolem. Bylo to „domácí“ popraviště, místo, kde ortelováni tajně — nevinní! Sem neviděl leč Bůh, — spomohl-li komu?

Vlastní hrad královský trůní uprostřed pod jménem „Bílého Towru“. Jest to obrovská, pošmourná, jako klec pevná kostka z kamene, přes 100′ široká, ke 100′ dlouhá a skoro tolikéž vysoká s mohutnými věžemi na rozích. Stěny jsou 13—14′ mocné. Pater nelze určitě stanoviti; jsou 3 až 4; poslední končí rovnou římsou. Strany kostky jsou vyloženy čtverci, stěny pak rozděleny pilíři, sbíhajícími se nahoře ve slepé

oblouky. Z celku vyzírá sloh staronormanský, ale četnými změnami porušený. V ní se tají dnes zbrojírna a pokladna královská.

V obrovském sále přízemí představuje se nám všeliká zbroj a zbraň rytířská. Jest dílem rozvěšena po stěnách a rozestavena po koutech, hlavně však ji znázorňují 22 postavy králů anglických koňmo v prostřed sálu postavené, na nichž lze studovati celý historický vývin její. Jest tu nejprve normanský rytíř v těsném drátěném rouchu, kominíku ne nepodobný; Jindřich VI. v obrovské deskovité helmě a v pancíři ze samých šupin; Richard III. má již žebrovitou zbroj a Jindřich VII. i křídla na ramenou, brůnu pak také obrněnu, zatím co u předešlých byly pokryty jen čabrakami. Jindřich VIII. se tu objevuje věrně v průvodu svého komonstva v šišatých lebích silně zlacených, zatím co pěší vojín z té doby ocelovou zbroj na tmavé půdě leskle rýhovanou nese. Edvard VI. má zase zbroj zakalenou do hněda a ozdobenou uměle zlatem; ale nejuměleji okrášleni jsou milcové Alžbětini. a z její doby pocházejí také nejtěžší brnění. Za Jakuba I. objevuje se poprvé palaš místo meče a brůna zase již bez brnění, a Jakub II. má již přilbu s drátěným hledím a kyrys z polou límcem zakrytý, kdežto paruka a těžké jízdecké boty doby třicetileté války na paměť uvádějí. Po něm již žádný král se neoblékal v železo, ale můžeme se tu ještě pokochati pohledem na parádní šišáky, krunýře a pavezy určené k turnajům a činící na diváka mocný dojem. Vůbec, máme-li nabyti pravého pojmu o době rytířské, třeba jest, abychom spatřili reky její koňmo a v celých družinách, proti nimž se holý pěšák nadobro tratí. Jaké druhy zbraní a lapadel i střel jsou tu snešeny, o tom pomlčíme: stačí, rceme-li, že jest to nejúplnější sbírka starých zbraní na světě a že tu na 30.000 kusů rozestaveno a na 50.000 rozvěšeno před žasnoucím divákem. Jinde jsou trofeje válečné: dělo z r. 1422. — snad nejstarší. jež se zachovalo na nás, — lité dělo z dob Jindřicha VII. a sedmijícnové z dob nástupce jeho, jakož i dvé děl z vraku lodí, kteréž ležely po 300 let na dně mořském. Dále pyšní se tu mocný 17střevícový kus z Malty, v němž přimícháno něco zlata a jejž vzali Napoleonovi při dopravě z ostrova do Francie, dále málo kratší kus z Javy, děla turecká, čínská. od Sevastopole i Waterloo, strašné pumy ze Cherbourgu a j. v. Konečně tu i zbroj klassická, vykopaná v Kumách, pokrytá nejkrásnější patinou, etrurská a j.

Druhé oddělení zbrojírny má spíše ráz ethnologický. Jsou zde skupiny saracenská, perská, indická (Tippo Sahib sám), čínská, v níž i jakási bambitka v meči, japanská, kaferská atd. Nejvíce zajímá síň královny Alžběty, vypravená po duchu doby a zásobená památkami souvěkými. Jest tu všeliké domácí nářadí, mučidla, popravní památky, sekery, špalek se stopami krve po A. Boleynové a uprostřed všeho Alžběta sama koňmo s průvodem, věrně z vosku napodobená. A zde jest ve stěně i díra, již obýval W. Raleigh . . . královna by se zhrozila, kdyby v tom okolí otevřela pojednou oči a uzřela, co kdysi — způsobila sama! I jiné věci tu ještě přechovávají, ale neukazují lidu.

Největší památkou architektonickou v Towru jest kaple sv. Jana evang. se svým tuctem primitivních sloupů romanských, jakož má kaple ta vůbec ráz dvojité kaple romanské, jíž schází jen část dělivého stropu.

I známá nám již „Síně poradní“ jest hrubá a starožitná a neméně starobylá jest nádržka vodní na střeše, zřízená pro případ obležení.

Ve zvláštním pevném Jewelhouse jsou vystaveny zrakům zvědavých korunovační klenoty Anglie. Věru odvážlivo zdá se rozložiti tu za sklem 35 milionů zl. a vpouštěti k nim v davech cizince za malé vstupné. Či jsou stráže a brány dostatečnou zárukou, anebo tají se tu snad ještě přípravy jiné? Ve skříních ze samého skla vyloženo tu kolik korun, žezel, mečů, říšských jablek, ostruh, náramků a j. Koruna královny Viktorie z roku 1838 obsahuje veliký rubín a safír, 20 pak menších okolo nich, 11 smaragdů, dále 1363 bílých, 1273 růžových, 147 plochých diamantů, 4 kapkovité a 273 obyčejných perel, váhy pak má pět čtvrtí liber a cení se na 1·5 mil. zl. Žezlo Edvardovo jest hůl z čistého stříbra 4′ 7″ dlouhá, ozdobená křížem, a nosívá se o průvodech před králem. Ale nejvzácnějším pokladem jest proslulý diamant Kohinur (Hora světla) z Přední Indie, kterýž nalezen byl v Lahore a po mnohých podivných osudech do Anglie se dostal. Zde leží zadělán v náramku uprostřed dvou jiných diamantů. Vznik pokladny sahá též hloub do minulosti. Již r. 1688 stal se pokus o vyloupení pokladů jejích. Jakýsi Ir, Tomáš Blood, odhodlal se po jiných dobrodružných a zločinných skutcích ku smělému, ale mnohoslibnému tomuto podniku. Obléknuv se za faráře venkovského přišel s osobou, již za svou ženu vydával, podívat se do Towru a řečmi svými omámil celou rodinu dozorcovu tak, že byl k ní pozván do bytu a posléze i v přátelský svazek s ní vešel; smluvil sňatek svého synovce s domácí dcerkou. Za některý čas se objevil s ženichem a dvěma svědky, majíce každý na těle bambitku a nůž, v holích pak bodáky. Šli se dříve podívat jako ze zvědavosti do klenotny, ale již přehodili starému přes hlavu plášť, vstrčili do úst špejl a ještě ho omráčili ranou, načež začali na kvap vymačkávati tabule skla a vybírati klenoty. Blood měl již korunu zabalenu pod pláštěm, druhý říšské jablko a třetí lámal o koleno žezlo, když tu čtvrtý na stráž postavený učinil povyk a vraziv do vnitř zvolal: „Pryč odtud! jsme zrazeni.“ Všichni vyrazili ze dveří, povalili jakéhos mladíka, jenž udiven teprve nyní jal se volati o pomoc, a prchali; v druhé bráně vkročila jim už v cestu stráž se zbraní. Výstřely a útěk byly dílem okamžiku a šťastní lupičové dostihli již svých ořů a vsedali na ně před hradem. Ale stráže zatím křičeli z plných sil, lidé se postavili lupičům v cestu. Blood vypálil, ale chybil se předního a už jest zajat a odzbrojen. Korunu nevydal, pokud ji u něho nenašli a pak se hájil cynicky vtipem: „Rytířský kousek — pro korunu!“ A mladík onen, jehož nahodilé objevení překazilo krádež, přijížděl rovnou cestou na svatbu — z Flander!

V Towru jest i malé skladiště vojenské. Jindy tam býval celý arsenal, ale po velikém požáru, jenž zničil 280.000 kusův všelikých zbraní a prachárnou uvedl v nebezpečí i pokladnu, Tower ba celý Londýn, odstraněny odtud hořlaviny a ponechána jen zbraň jiná. Ale páčí se posud na 6·5 mil. zl.

Marně bychom hledali podobenství vhodného pro Tower; z nejlepších jest ještě náš královský hrad. Již jakémus Angličanu napadlo, že se dějiny české podobají anglickým; oni měli 3 Edvardy, my Boleslavy, my svého Jana bez země, oni Vladislava „Lví srdce“, my v Otě

braniborském svého Glocestra. My Břetislava, oni Černého prince, my války Přemyslovců, oni Růží, my Husa, oni Viklefa, my Tabority, oni Puritany, oni Cromwella, my Jiříka, oni Stuarty my Jagailovce. I náš hrad býval královským sídlem, žalářem a tvrzí zároveň, jen chrám Svatovítský uchýlil poněkud jeho tvářnost.

Vůkol obou se rozkládají nejchudobnější části města; nepřechovává-li hrad náš tolik bohatství, neprolil také nikdy tolik krve. Náš hrad hledí smělým zrakem do světa a Tower pošmourně vyzírá přes bašty, hale se stále v mlhu a kouř. Opouští-li cizinec nás se soucitem, vzpomíná Towru jen s odporem a trpkostí.

Habeant sibi! —

Básníci francouzští.

Překlady J. Vrchlického.

II.

Sully Prudhomme.

Ideal.

Plá měsíc, nebe bez ruchu
je plno hvězd, zem v mlze zřím;
duch světa těká ve vzduchu,
o nejvyšší té hvězdě sním.

O hvězdě, jež se tají tam,
a jejíž bludný paprslek
když konečně přec dojde k nám,
okouzlí cizí, jiný věk.

Až uvidí ji země plát
tu nejkrasší, ó, že jsem k ní
plál touhou, spějte zvěst jí dát,
vy lidských synů poslední!

Puklá vasa.

Vasa, v níž mře tento vřes,
vějířem jen byla tknuta,
lehce bez ruchu se snes —
vása stála nepohnuta.

Avšak lehká trhlina
dále hlodá křišťál čistý,
v celou kol se zatíná
tajný její krok, však jistý.

Květina se vysuší,
voda v kapek pár se shlukla,
ač to nikdo netuší,
nechte ji — již vása pukla.

Ruka, kterou miluješ,
tkne se srdce z nenadání
a to dále puká též,
lásky květ v něm v opadání.

Bez pohnutí na oko
růsti jen a slzet cítí
ránu svoji hluboko;
puklo již — je nechte býti!

Metamorfosy.

Ó přírodo, ty všeho zdroji,
být člověkem, toť málo vděčné!
Kéž v proměn řadě nekonečné
se mrtvým trochu štěstí strojí!

Ať noha mdlá od putování
si, kořen, v zemi odpočine;
ať plnou růží s keře kyne,
co bylo krev a mozol v dlani!

Ať rozdvojeni proměnami
zas milující v sebe skanou;
žen srdce ať se hnízdy stanou
a mužů srdce vlašťovkami!

Ať stín a hanba nedlí více
na ubohých a parných čelích,
ta buďtež hory v tvarech smělých
se zářně v azur vznášejíce!

Až z hrobů vstanem v změně nové,
kde před tebou jsme všickni bratry,
tu slunce buďtež děti chátry
a holubice zločincové!

Modlitba.

Bys věděla, ó s jakým citem
sám životem se musím brát,
ty stanula bys před mým bytem
snad častokrát.

Bys věděla, ký lék to jistý,
v žal duše jak to lahodou,
v mé okno paď by zrak tvůj čistý
jak náhodou.

Bys věděla, jak srdce věří
když družná hruď je pozvedla,
jak sestra často u mých dveří
bys usedla.

Bys věděla, že miluji tě,
zvlášť kterak po tobě jsem vzplál,
tu bez rozpaků, moje dítě,
bys vešla dál.

Prosba k jaru.

Ty, které všecko měníš v kvítí,
jímž staré kmeny mízu cítí,
se budí z dum,
ty, které vracíš srdci žití
a úsměv rtům;

Jež bláto měníš v květné luhy,
a sieš drahokamů duhy
na každý cár,
až na jatek prah slunce pruhy
a lesk a žár!

Ó jaro, když vše miluje se,
kdy sám hrob zelený háv nese,
přej umrlým
ať žití nová naděj hne se
ve srdcích jim!

Ať nejsou sami v širém světu,
pro které nemělo bys květů
ty — lásky čas,
ó dej by v jejich prachu zkvětla
ta naděj návratu a světla
vždy svěží zas!

Evoluce.

Když odvážím se ku zápraží
až na dno touhy sestoupit
v čas, v kterém člověk popel váží,
jenž po rozkoši může zbýt;

Neb když rozjímá duše líná
o láskách podlých, prchavých,
jež v snu si tělo připomíná,
vzpomínky nocí pradávných:

Tu zdá se mi, že v jiné sfeře,
kdy muže cit se ve mně vzňal,
nemoha jinak pudem zvěře
již tenkráte jsem miloval.

Již tenkrát snil jsem, jak teď činím,
o milence, o níž teď sním,
jak z lásky podlé teď se viním,
jsem tenkrát toužil po lepším.

A proto nevěrníkem sluji
nejkrasším ženám, jež má svět,
neb ideal jich dostihuji,
jejž nedostihne nikdy ret.

A z prachu vždycky v novém letu
ve říš etheru tajemnou
můj ideal od světa k světu
vždy o svět výš jde přede mnou.

Radosti bez příčiny.

Svých žalů příčiny zná příliš každý z nás,
po slasti příčinách se darmo pídí duše;
já někdy zbudím se a v nitru cítím jas
a kouzlo podivné, jež pojmout nelze tuše.

Můj život, bytost mou oblévá růžný svit,
já vesmír miluju, však proč mně v taj se halí?
Já zářím! Hodinu však netrvá ten cit
a cítím, v duši mou jak tmy se nazpět valí.

Zkad tyto paprsky chvilkových radostí?
ty ráje hynoucí, jež vidíme jen zpola?
ty hvězdy bezjmenné v noc roků v žalosti,
by bez nich srdce poušť tím více byla holá?

Je máj to pradávný, kteréhož azur plá?
snad jaro, z popele dnů zašlých jež se zdvihá?
či bludičky to snad zář pohrobní a mdlá,
či lásky budoucí zvěst v záři té se míhá?

Ne. Tento mystický a prudký zářný nach,
to není vzpomínka ni tucha lásky příští,
to štěstí zbloudilé snad svých je na cestách,
jež v srdci zmátlo se a chvilku se tam blýští.

V Douarnenezu v Bretani.

Vzduch ostrý jesti soli pln
a podél dlouhé na pláni
břeh smáčí šat svůj v příboj vln
v Douarnenezu v Bretani.

V Douarnenezu v Bretani
ve svaté Anny průvodu
se čile, v zraku lahodu,
tlum bosých dětí prohání.

Šat námořníkův roztrhán,
však příboj, jenž se přihání,
sta motýly jest obetkán
v Douarnenezu v Bretani.

V Douarnenezu v Bretani
rybáci v lov se vydají,
v dál hnědé plachty prchají,
jak vlašťovek roj nad strání.

Tam svatý otců mrav i zvyk,
děvčata nejsou k získání
leč tomu, kdo jest námořník
v Douarnenezu v Bretani.

Podobnost.

Proč miluju tě, vědět ždáš,
tak láskyplnou něžností:
věz, rád mám tebe, když se ptáš, —
tys podobna mé mladosti.

Tvé oči často ve slzách
jsou naděje neb žalosti,
ty chodíš vždycky jako v snách —
tys podobna mé mladosti.

Tvá hlava čistý mramor jest;
pod řeckých nebes jasností
se měla v azur zářně nést —
tys podobna mé mladosti.

Rád bych ti denně ruku dal
s celou své lásky vroucností,
ty cestou svou však spěješ dál, —
tys podobna mé mladosti.

Pan.

Rád v letě usednu si před zelené nivy
sám, tiše, bez hnutí jsa sluncem okouzlen;
mne paměť opustí, v klid zkojen zádumčivý
jak sfinga sedím zde, zrak otevřený, snivý,
spím věru podivně a tento jest můj sen.

Má hruď se zastaví a nic v ní nepohne se,
má vůle uprchne a oněmí můj hlas,
v mé žití neznámý se náhle život vnese,
já jsem a dýchám přec jak mohútný kmen v lese,
to jiný život jest a přece jsem to zas.

Krev stoupá v žilách mých na spůsob jarní mízy,
já cítím skutečně jak pro mne ztracen svět,
cit síly pozvedá mne veliký a ryzí,
jen pohled ve mně bdí, vše ostatní v sen mizí,
já cítím, přírodo, tvůj vzmach, tvůj vzrůst a let!

Neb navštívil mne též duch týž, co v tobě žije,
jenž běhá obilím, v houštích se tají skryt,
teď s tvými chovanci můj ret jí a též pije,
tvé mléko nesmírné, jež zdrojem harmonie,
já matko pil je též, o jak ho zapomnít!

Jen tebe obejmout! ó Matko, v nekonečný
tvé mízy svěží proud též chléb svůj vmísiti,
s prchavým dechem svým tvůj spojit oddech věčný,
s tvým štěstím osudným svůj los, jenž málo vděčný,
tvou zemí milovat, však nebem mysliti!

Na břehu.

Ty lodě, které kolébají
na břehu vlny v tichý sen,
o kolébky se nestarají,
jež doma houpá ruka žen.

Však přijde kdys den rozloučení,
čas, aby ženy plakaly,
by muž proměnil v skutek snění
za obzory, jež lákaly.

Tu když se loď nad moře strží
od přístavu dá na útěk,
tu cítí, jak ji zpátky drží
ty duše dalných kolíbek.

Krápníky.

Mám rád ty sluje, jejichž stín
pochodní záře zakrvácí,
od sloupu k sloupu v bezdna klín
ruch nejmenší se vzdechem ztrácí.

Kde od stropu krápníků řad
jak slzy visí zkamenělé,
z nichž vlhkost v kapkách napořád
se řine tiše, osaměle.

Mně zdá se, těchto kobek tmou
že bolestný mír vládne zticha,
a před slz věčných stálou hrou,
jichž zdroj zde nikdy nevysýchá,

Na duše myslím schvácené,
kde snové lásky pochováni,
vše slzy tam jsou zmrazené
a cos tam stená bez ustání.

Vždycky!

Ty budeš věčně, věčně žít
ať duchem zvou tě nebo látkou.
neb v celém bytí malý kmit
je život náš, jest chvílí krátkou.

Když vezmeš kámen, rozdrtíš
na kusy jej a ve prach kusy,
ten prach — to zas je kámen týž,
ač zdrcený, dál trvat musí.

Dej duši láskám na pospas,
které ji mohou vysíliti,
vždy žije, trvá, zas a zas,
nic nemůž' v hrob ji nachýliti.

Ty prchneš, když jsi v svou hruď vklál
meč ostrý, vrah však žije dále
a křičí: Jsem! tě mučí dál
jest nesmrtelný, neustále.

Tak naplniv svých rájů sny
a vědou k taji poután přeci
bez cíle, konce, po vše dny
od země v zem se budeš vléci.

Na chvilku můžeš umřít jen,
bič nad tvou hlavou fičí po věk,
ó věčně myslit, poděšen
jsem při vzpomínce, že jsem člověk!

O zhoubných účincích bakterií.

Napsal

prof. Jos. Dědeček.

(Dokonč.)

Až dosud seznamovali jsme se s tělesnou a fysiologickou povahou a s některými všeobecnými vlastnostmi bakterií. V následujících odstavcích nahlédneme v jejich tajnou domácnost, abychom se přesvědčili, kde a jak dalece škodí, — aneb jestli také něčím nám jsou prospěšny.

Z obyčejných úsudků a předsudků souditi by se mohlo, že celá rodina bakterií nikam jinam nenáleží, leč mezi pravé kazisvěty a veškerého života škůdce. Ale tomu jen z části smíme přisvědčiti, poněvadž známe netoliko některé zcela bezúhonné druhy, nýbrž i jednotlivé, které člověku i jakési výhody poskytují. Ke druhům dle našeho úsudku neškodným počítati se může na př. ona bakterie (Bakt. Okeni), která, jsouc původcem krvavé vody, — málokdy sice, ale pak v nesmírném množství se vyskytujíc, — ku pověrčivým domněnkám podnět dávala a někde posud dává. Doklady ze středověku již předem jsem uvedl. I v novější době objevila se — před šesti lety v Brunšviku a před deseti lety v Durinsku. Tato hubka jest purpurová, podlouhlá, toliko na 1—2 setiny milim. dlouhá, a pohybuje se pomocí bičíku, z jednoho konce vybíhajícího, jako některý nálevník, za nějž ji mnozí také považují. Podobný zjev pochází také od jiné kulaté bakterie (Micrococcus prodigiosus), podaří-li se jí na škrobovitých potravinách hojně se rozmnožiti. Na pečivu (hostiích) a zemčatech vařených mohli bychom si ji odchovati beze všeho zvláštního namahání; postačí nechati je ve vlhkém teplém místě a bakterie ony, — kde se vzaly tu se vzaly, — najisto za krátkou dobu v patrných červených skvrnách na nich se nahromadí. Jako krvavé, tak vypěstovali znalci i žluté, pomerančové, modré nebo fialové kulaté bakterie na vařených zemčatech nebo na tvrdém bílku slepičím, a při všech se dokázalo, že jejich vlivem potravy tyto v hnilobu přecházeti počínaly. Zdali někomu uškodily, známo není. Že některé i prospívají, toho dokladem jest sýr. Kdybychom

hospodyni řekli, že by bez bakterií sýra zhotoviti nedovedla, podepřela by si boky, anebo by se nám při nejmenším vysmála, neodsekla-li by něco o málo studovaném pánu, jenž nezná ani syřiště. Ale právě syřiště čili sušený žaludek telecí, přechovává bakterii (Bact. subtilis), od níž sražená sýrovina poznenáhla i chuti i známé vůně nabývá. Tak to aspoň stvrzují lučebníci, kteří o téže bakterii zároveň rozhlašují, že ze sladkého mléka vylučuje kyselinu máselnou.

Bohužel, že řada užitečných druhů, jak dalece aspoň známo, příliš jest skrovná, tak že jiných uváděti tu nemožno. Za to seznámili nás dílem lučebníci, dílem lékaři v nejnovější době s mnohými nebezpečnými tvary, které toho s této stránky zvláště zasluhují, aby se o nich širšímu obecenstvu podrobnější zpráva podala.

Předem jest několik bakterií, které živnost vinárnickou a pivovarní často znepokojují a hosti z místností vypuzují. Aspoň na ně prozradil Pasteur, jemuž na slovo věřiti můžeme, že jedna kulatá bakterie jest příčinou houstnutí vína, které tím slizké, olejovité povahy nabývá. Červené burgundské víno zahořkne prý často jiným hůlkovitým druhem, a víno zkalené prý zejmena mnoho bakterií přechovává. Také mázdry na vínu, pivu a octu jsou výrobkem bakterie (octové), o níž dokázáno, že ze vzduchu pohlcuje kyslík a jím okysličení lihu oněch tekutin způsobuje. Tímto okysličením lihu povstává právě ocet. Má-li se v octárně vyrobiti ocet, musí být použito tříštěk, dřeva nebo špagátů v octě namočených a pak teprve lihem, pivem nebo vínem politých. Z pouhých tříštěk bez zárodků bakterií, jichž octem nabývají, by se tento nevyvinul, leda kdyby snad vzduchem zárodky bakterií do kvasidla vniknouti mohly. —

Kdežto botanik nejinak, než jako milovník na svůj ideal, na bakterie pohlíží, zkoumaje s láskou povahu jejich a pozoruje s rozkoší čilé jejich pohyby, chovají se k nim lučebník a lékař méně přátelsky. Lučebník snaží se dílem podporovati, dílem však ničiti jejich činnost.

Lékař začal si jich všímati naposled, ale vniká čím dále tím důkladněji v tajemný život těchto drobných světů, a vynasnažuje se z pouhé jejich přítomnosti řešiti nejzáhadnější dosud úkazy pathologické a z jejich povahy vysvětlovati dosud nerozluštěné případy léčebné.

Lékařská věda utkala se v posledních letech s bakteriemi v litý boj, při němž vytrvalostí a dovedností svých bojovníků skutečně již dobyla několik velmi prospěšných posic, z nichž s větším ještě úspěchem a na všech stranách s rozmnoženými silami proti kvasinkám výbojně pokračovati neustává. A boj takový vésti skutečně velmi obtížno! Předně dovede se nepřítel skrývati tak dlouho, dokud se neprozradí sám nějakou spoustou, již byl náhle mezi přátely protivníků ztropil. Za druhé, když již vyzkoumáno jeho ležení, nastává obtížné pátrání po jeho životní povaze a zejmena jeho menáži, jakož i po zbraních, jimiž by se přečetným jeho vojům citlivé rány zasaditi mohly, při čemž ne tak na počet zajatců a padlých jako k tomu, aby uprchlíků nebylo, zření obraceti jest. Neboť právě tito svou neúmornou povahou, rychle doplnivše ztráty na počet báječný, zajisté brzy krutě by se vymstili na svých pronásledovatelích! Ať zkrátka dím: bakteriím věnuje nynější

věda lékařská pozornost nejsvědomitější tou měrou, jakou je dříve zanedbávala.

Není epidemie, při níž nepřičítala by se hlavní činnost bakteriím; není zánětu a horečky, jejichž původ nekladl by se na účet kvasinek, a není ani místních chorobných úkazů, které by se nepokládaly za výsledek součinnosti četných rojů bakterií. Při některé nemoci s jistotou za původce choroby se prohlašují, jinde aspoň nepřátelský úmysl jim se podkládá. Choleru, neštovice, diphterii, tyfus, sněť slezinnou a jiné mnohé nákazy snaží se medicina zapuditi neb obmeziti úsilovným bojem proti bakteriím. Jakých výsledků již dosaženo, poznáme při některých chorobách, jichž původ podařilo se již vyzkoumati.

Mezi takové náleží předem sněť slezinná.

Každým rokem čítáme zprávy o této nákaze*) a strašných zhoubách, jaké činí mezi skotem, bravem, ano i koňmi. Řádívá zejmena silně v krajinách severovýchodních, kde stepní hospodářství a chov dobytka převládá. Avšak ne pouze v řadách čtyrnožců, nýbrž i mezi lidmi zuřívá časem tam, kde si vybrala střediště své činnosti. Důkazem toho gubernie novgorodská v Rusku, v níž onou epidemií nedávno zahynulo 528 lidí a 56 tisíc ovcí, hovězího a koňského dobytka. Sněť slezinná na stepi tolik jest jako mor. A co základem této epidemie? — Slezinná bakterie (B. anthracis), o níž jedni tvrdí, že dýcháním, jiní, že potravou do těla vniká. Ať tou neb onou cestou v útrobách se objevuje, tolik o ní jisto, že kdykoliv se dostává do krve, účinkuje jako prudký jed. A tam dostati se není drobnohledné bakterii nesnadno; vždyť skládá se krev sama z mnohem větších součástek, nežli jesť některá kvasinka! Je-li pak již v krvi, tu jakoby ve svém živlu, jenž značného tepla a hojnost výživy jí poskytuje, dorůstá za krátko v takové roje potomků, žě krevními cevami celým tělem rozšířiti se může. Zejmena však usazuje se bakterie tato ve slezině, která posléze od valného množství té houby nabobtnává tak, že úkolu svému, totiž tvoření tělisek krevních, vyhověti nemůže, — čehož následek je zdechnutí zvířete.

Že bakterie slezinná i jiné ssavce přepadnouti může, dokazuje, nejen svrchu udaný počet lidí nákazou touto zemřelých, ale i nejeden opatrně provedený pokus. Věda lékařská, aby positivních důkazů o nakažlivosti té houby si zjednala, nelenila zkoušeti vliv bakterie slezinné na morčata, myši, ovce, ano i na slepice, a shledala — morovou ránu mezi tím pokusným materialem. Pouhá kapka krve ze zvířete sněti slezinnou nakaženého, přenesena do krve některého z oněch zvířat, postačí, aby touž nemocí sešlo. Králík na př. dříve úplně zdravý, očkován byv krví takovou, nevydržel ani den! — Dr. Koch, předseda zdravotní komisse berlínské, dokázal, že i mok ze zdechlin snětivých zvířat jistou smrť přináší, když do krve zdravých živočichů byl přenesen, a což ještě povážlivější, že i seschlé, po čtyři leta uschované výtrusy bakterie slezinné účinkovaly (jako v čerstvém stavu) opět zhoubně

*) V únoru t. r. i v Praze u 4 koňů jedné stáje se vyskytla a sotva spozorována, jednu oběť si vyžádala. A podobně objevila se po různu zvláště v Haliči, v Bukovině, v Uhrách, Rakousích Dolních a na Moravě do letoška již nesčíslněkráte.

u ssavců jimi očkovaných! Také jiní lékaři zjistili Kochovy výzkumy, na př. Feltz loni na dešťovkách, jež krmil hlinou, do které byl namíchal sněti slezinné; střevní šťávou dešťovek těch pak otrávil morčata, která také touž nemocí záhy zahynula.

Tyto doklady o prudké účinlivosti a houževnatosti bakterie slezinné jsou na uváženou všude tam, kde slezinná sněť se objeví. Karantena jest sice rozumným prostředkem prvním proti dalšímu šíření této epidemie, ale sama o sobě nepostačuje. Pouhé utracení a zakopání dobytka nákazou stiženého není rovněž spolehlivým prostředkem ochraňovacím, poněvadž ve zdechlině bakterie tato žíti a rozmnožovati se nepřestává. A pak, — nehledě k tomu, že mnohá zvířata, zvláště larvy brouků a much, nákazu tu požíváním zdechliny rychle po celé krajině roznášeti mohou, — vždyť jsou i lidé, jimž líto jest té kůže, ba i takoví, jimž šželi se i toho masa mnohých zdechlin! A není-li kromě toho dosti lakotných kupců, kteří třeba i v době karanteny pod rouškou tmy rádi, co koupili to koupili, dopravují svým stejně smýšlejícím překupníkům do měst? Vše to podporuje šíření epidemie a jedině bezohledná svědomitost obecních starostů a potom spalování zdechlin mohly by se osvědčiti nejlépe. Záhodno by zvláště bylo, aby se vydal přísný zákon proti pohazování zdechlin. Kde se pouze uzná za dobré zdechlinu odstraniti v odlehlou roklinu, aneb ukrýti v hloubi rybníka neb řeky, tam uplétá člověk sám na sebe bič strašlivý. Je dosti na tom, že větry zanésti k nám mohou nákazu z končin nejvzdálenějších, proti níž ubrániti se nám jest nemožno, neřku-li, abychom sami ve vlastní domovině slezinnému a všem jiným morům půdu připravovali.

Také ozhřívku koňskou neradno podceňovati, jak někde v neopatrnosti se děje, poněvadž není pouze nemocí koňskou, ale může i na jiné ssavce, ba i na člověka přenesena býti. A příčinou toho jest zase zvláštní kvasinka tvaru hůlkovitého, která veškeré vnitřnosti koňské s krví proniká. Struck vypěstoval si násadu této houby z jater, sleziny, plic a ze sliznice nosní, z ozhřivého koně pocházející, a očkoval ji rozmanitým zvířatům. Bílé myši očkováním neutrpěly, kdežto polní myši a morčata záhy ozhřívkou zcepeněla. U králíků objevily se pouze známky oné nemoci. Zdravý kůň očkováním též onemocněl a musel býti po 15 dnech utracen, a i kůň, do něhož z ozhřivého morčete šťáva přenesena, ve 14 dnech zahynul. Toť nejlepší doklad pro zhoubnou činnost této bakterie ozhřívkové, která letos řádila ve Vršovicích (v okresu Lounském) a Vlčkovicích (v okr. Král. Hradeckém) i po různu na Moravě (v Přerově), v Haliči ve 4 okresích a jinde. Úspěchy dosažené skoumáním v těchto směrech daly lékařům pokyn, aby i v záhadných dosud lidských nemocech po bakteriích pátrali, což také potkalo se s výsledkem uspokojujícím, ač ne dosud úplným.

Tuto doklady: lékař Burger nalezl u nemocných záduchou ve slině mnoho hůlkovitých bakterií rozličné velikosti, dílem jednobuněčných, dílem v řetězce spojených, jaké ve slině zdravého člověka nespatřil. Spolu poznal, že nemoc touž měrou se horšila, jakou bakterií přibývalo. Není-li tu na snadě úsudek, že záducha jest nemoc bakteriemi vzbuzená?

Le Bel objevil zase v tekutých výměšcích lidí osýpkami onemocnělých hojnost ohnuté hůlkovité houby (Monas morbillosorum), která velmi čile se pohybovala. Pohyb byl tím čilejší, čím větší byla horečka, a tím volnější, čím více horkosti ubývalo. Když se kůže nemocného loupati počala, objevila se bakterie ta i na ní (z těla oběhem krve tam byvši zanesena), což zajisté cesta, kterou se pak na jiné osoby stěhuje. A poněvadž Le Bel u zdravých lidí této bakterie nenalezl, možno se domnívati, že ona jest původcem osýpek.

Jiný doklad poskytuje tuberkulosa. Dle nálezů Kocha zdržují se v nakažených plících souchotinářů hůlkovité, ale nehybné houby právě tam v množství největším, kde i nemoc plicní dosáhla nejvyššího stupně. Přeneseny byvše z plic neduživých do krve zdravých ssavců spůsobují zase tuberkulosu a nákaza je tak prudká, že zachvátila na př. i psy a krysy, o nichž známo, že tím neduhem jinak nikdy se nenakazily. Také zánět plicní (pneumonie) provázejí z počátku kulaté, posléze hůlkovité bakterie; jimi vzniká snad i plícní morová rána u hovězího dobytka po všech zemích východních a u nás na prvním místě. Tu objevil se plícní mor během minulého roku ve 24 osadách patnácti okresů zvláště pohorských, totiž v děčínském, teplickém, žateckém, mosteckém, kadaňském, slánském, lounském, mělnickém, mnichovohradištském, karlínském, německobrodském, ledečském, benešovském, sušickém, domažlickém, — a v deseti okresích moravských, což nejlépe svědčí o zhoubnosti jeho drobnohledných původců. Také zvratná horečka, neduh zvláště chudinu navštěvující, jest prý epidemie spůsobená bakteriemi a to kroucenou vláknitou houbou (Spirochaete Obermeieri) čemuž nasvědčuje jednak úplný jich nedostatek v krvi člověka zdravého, ale množství v těle nemocném, jednak pokus Casterem v Indii na opicích provedený, jenž nakažlivost oné bakterie zjistil. I kurděje (skorbut), jež obzvláště mezi nejsevernějšími obyvately, Japonci, Eskymáky a Samojedy, každoročně řádívají, připisují se bakteriím; rovněž i diphtherie, pocházející dle Klebsa prý od Microsporon diphtheriticum, a žlutá zimnice jižních končin, kterouž prý Bacillus malariae zaviňuje.

A což ukrutné neštovice, jež každé své oběti trvalé znamení na tváři vypalují, ty snad také zavinily bakterie? Ba, v pravdě, drobnohlední škůdcové mají na svědomí i tuto nemoc věru strašlivou. Není ještě tak zlá, dokud neštovice studem se červenají a jsou-li „drobného zrna“ — ale ty černé, brr! Vše černé páchne peklem, a to platí i o nich. Neštovice vedou si, jakoby se jim ze střední Evropy a zvláště z Čech ani nechtělo, jsou tak dotěrné, že proti nim žádné dvéře, třeba i do síní královských vedly, dosti pevně nejsou uzavřeny. Stáří mají velmi slušné. Řádily jak se zdá, již v době Faraonů a starých Arabů, k nimž se bezpochyby z Číny nebo Indie dostaly. V Evropě, to jisto, potulují se po celých šest století!

A původem těchto zhoubných všudybylek jsou neštovičné bakterie (Micrococcus vaccinae), kulaté to nebo po párech se objevující, ne-li za dostatku tepla v růžencovité řady dorůstající, nehybné rostlinky, které čistou očkovací šťávu v nesmírném množství oživují a v témž stavu i u člověka nemocí neštovičnou stiženého jakožto nebezpečný škůdce se vyskytují.

Jak by se neduhu neštovičnému zabrániti mělo, o to lámali si hlavy již starší lékaři, a dočkáme-li se r. 1896, budeme moci oslavovati 100leté jubileum, jež snad lékaři celého světa na oslavu vynálezu „očkování" uspořádají. Bylo to právě 14. května r. 1796, když se podařilo anglickému lékaři Jennerovi vyléčiti chlapce Philippse neštovicemi postiženého očkováním. Nález to znamenité vědecké důležitosti a pro Jennera i skvělé materielní ceny — dostaloť se mu od vděčného národa darem 30000 liber šterlinků. Nález jeho došel uznání tak obecného, že očkování ve všech civilisovaných státech zákonem bylo zavedeno.

V pravdě podivuhodná cesta vedla onoho lékaře málem již před sto lety po mnohých pokusech k výsledku, jemuž dostalo se za našich dob vědeckého odůvodnění tím, co nynější mikroskopové o vlastnostech nakažlivých bakterií vyskoumali, totiž: když seslabené bakterie do zdravého živočicha se očkují, spůsobují sice ochuravění, ale neúhonné, a tvor očkovaný může potom i nákaze silnějších čili zdravějších bakterií spíše odolati, jakoby očkováním proti vlivu jejich byl se otužil. Podobný to případ jako při uštknutí štíra, jež prý u domorodců hned z mládí na né uvyklých nikdy tak neúčinkuje, jako u cizince.

Na základech těchto domnívá se i Pasteur a s ním přátelé očkování, že toto jakož i opětované očkování (revakcinace), které by se dle Halliera vždy po sedmi letech znovu prováděti mělo, skutečným jest protijedem proti neduhu neštovičnému. Neboť je-li neštovičná epidemie skutečně výtvorem bakterií, a působí-li proti každé jiné nákaze, některou kvasinkou vzniklé, očkování zdravého těla touž (teplem neb jinak) seslabenou bakterií (jako účinkuje očkování zdravých slepic oteplenými bakteriemi, které mor slepičí vyvozují, co protilék proti tomuto) — lze ovšem souditi, že i proti nákaze neštovičné očkování chrániti by mělo. Ostatně domahá se věda lékařská především toho, aby se očkováním zhoubné následky epidemie neštovičné zmírnily a nikoliv snad na dobro zamezily.

Dle Pasteura zalézají si bakterie některé i na psy, u nichž vzteklinu spůsobují, když se v mozku a míše hojně byly rozmnožily. Že tato nemoc i u jiných ssavců nákazu splozuje, jest známo; že ale pes, jenž první úkazy vztekliny přestál, očkováním opětovaným úplně proti vzteklině byl obrněn, o tom přesvědčil se Pasteur. — Z toho by plynulo, že očkování snad proti každé epidemii, tedy i proti choleře, jejíž příčina dosud záhadna, zavedeno bude, neosvědčí-li se proti nim jiný lék, jako na př. ten, jejž misionář Levasseur loni v Tonkinu (v Číně) od jisté rodiny (která účinky jeho v tajnosti chovala) zdědil. Jest to jedovatá rostlina strychninovitá, hoang-uán, které ona rodina proti vzteklině, padoucnici, proti kožním neduhům a prý též proti neštovicím s dobrým výsledkem užívala!

Turecký zálet.

Hercegovský obrázek od **Jana Třeštíka.**

Neznáte půvabů, jaké přináší letní večer na venkově v Hercegovině! — Jak milá to chvíle, když poslední nachová stopa slunce zhasíná na sivých vrcholcích dalmatských hor a příjemný pochládeček nastupuje po dusném vedru denním! Pojďte jen, utečme z těsných zdí Pasič-Hanu, toho starého dvorce tureckého, v jehož nitru skrývali jsme se po celý boží den před palčivými šípy slunečními, skropeni hojným potem a vzdychajíce v ovzduší horkém až k zadušení.

Projdeme nádvořím a vycházíme brankou Hanu. Minuvše dva stany, v nichž oddíl posádky ubytován, s blaženým oddechem rozkládáme údy své na zemi. Avšak není to zelený trávník; vše sežehly paprsky sluneční až na holou půdu.

Zeleným doubím od Dúbravy a Horní Lokve ženou brav domů. Ve zvučný hlahol zvonců mísí se jednotvárné tremolo dívek, jejichž bílé haleny tu a tam v zelenu se mihají. Stádo za stádem spěchá kolem. Tu shání pokřikem djevojka lící snědých rozbíhající se kozy dohromady, onde mladý momak za melodického zvuku dvojhlasé cvíraly uvádí stáda ovcí do košáru k nočnímu odpočinku. Vše mizí tam, kde v obalu zeleném vyzírají slaměné střechy chudých kučí a v jejich středu pnou se bílé zdi Pasičovy kuly s kamennou krytbou, na jejímž hřebenu vyzývavě trčí do vzduchu turecký půlměsíc. Toť selo Bivolje-Brdo.

Vše utichlo; i poslední zvuk pastevcovy píšťaly usnul kdes pod střechou koliby. Chladu přibývá. Na nebesku vysypaly se hvězdy; ale měsíc tají se dosud tam kdesi za vrcholem Ergutu.

Kol Hanu a po stezce k Bivolje Brdu uvádějí se ochranné stráže na svá stanoviště. Lesklý bodák tu tam v rostoucím temnu se zatřpytí. Z blízkých stanů zaznívá chvílemi smích chasy, občas i veselý popěvek vojenský.

Přes tmavou zeleň jemně šelestícího podrostu dubového, jenž jako rozedraným pláštěm chudě pokrývá vyprahlý povrch planiny, zalehá sem od nejbližší stanice vojenské Domanovič večerním tichem „retrait“ svou táhlou melodií. Jest devět hodin. Již usnuly poslední zvuky na šedém úbočí skal a pod šumnými vrcholky doubců. I ve stanech ticho. Vše umlklo. Za to zahájily teď žáby v nedalekých kalužinách hlasným skřehotáním svou večerní serenádu.

Zašel jsem si do obydlí setníkova pro noční rozkazy. Dostalo se mi jich. Heslo: Vzhůru. Znamení: Arad. První obchůzka v deset hodin, druhá ve tři hodiny z rána. Směry libovolné.

Jak ubíti čas do první obchůzky?

Na strážnici sice dosud živo: vojáci, rozhodivše plášť na zem, baví se nad tím šedým suknem živě hrou v karty. Ale pohled na toto skupení, opředené mrkavým svitem petrolejové lampičky, poutá mne jen krátkou chvíli.

Rade ohlašuje se přes silnici zvukem guslí. Pokušení tomu jsem neodolal. Přeběhnuv silnici, zatloukl jsem na vrátka — malý rozedraný Simon mi otevřel.

Miličevič Rade jest majitelem prkenné boudy, kterou vojsko a on sám hrdě „kantinou" nazývá. Koupíte od něho, jak firma v čele dosvědčuje, vše, čeho si přejete. Poslouží vám ochotně vínem, slivovicí, černí na boty, ovčím sýrem, kávou, rakijí, mastikou, dle libosti melonem, ovocem i vinným hroznem. Milovníku tabáku nabídne na oko c. k. doutníky, však pod pultem balí do papíru cigarettní „duhanek ko limon" žlutý a „baš ljepo" skrižaný, váhy poctivé a ceny mírné. Jest již v Pasič-Hanu od těch dob, co vojsko rakouské ve dvorci posádkou leží. Rade není všední Srb. Zná dobře psát i číst i „kontárat". Ví, co ve světě se děje, neb čte pilně srbské noviny. Rodiště jeho jest jakás vesnice v okolí Bileče. V prvním zážehu povstání r. 1875 stál se svými dvěma bratry Emanuelem a Djurou v řadách povstaleckých, následkem čehož propadl hrdlem i statkem. Statkem skutečně, neb Turci zavraždivše mu stařičkou matku a odehnavše dobytek, zapálili rodnou jeho kuču. Hlavu jeho však chrání dnes zemská vláda za Bosnu a Hercegovinu. Jinak jest Rade opatrný obchodník s chytrým výrazem v malém, černém, jiskrném oku. Na takové poustce, jakou jest Pasič-Han, oceňujeme v něm skutečně příjemného společníka. Znáť dobře guslat a junácké činy pěkně opěvat.

Když jsem do kantiny vešel, seděl Rade na zemi. Kolenama svíral gusle a pěl jakous píseň, tuším, že o „vojvodu Štěpánu". Pozvednuv oči, pozdravil mě kývnutím hlavy, nedav se vytrhnouti z proudu zpěvu. Simon ochotně donesl mi „quarat vinca". Srkaje polehku víno z čáše, naslouchám písni. Rade volí vždy nejslavnější činy junáků své vlasti za předmět zpěvu a přednáší je vždy s pathosem obsahu písně hodným. Neslyším jej dnes poprvé. Po skončení zpěvu vysvětluje vždy událost historicky a to velmi pěkně. Má historii národa svého — jak říkáme — v malíčku. Tak i dnes dokončiv, rozhovořil se o stavu Hercegoviny po úmrtí Štěpána Vukčiče a o porobě turecké, jež potom těžce dolehla do svobodných dosud skal.

Před Hanem se mění stráž. Již deset hodin.

Opouštím kantinu a vydávám se s hlídkou na obchůzku po stezce k vesnici. Zde je vše ticho jako po vymření. Jen tu a tam v košaru nepokojný stařešina bravu, zařinčev zvoncem, probouzí soudruhy z odpočinku. Za vesnicí přelézáme několik plotů a zahýbáme v levo na dlážděnou stezku pro chodce a soumary, jež od staletí snad spojuje Počiteli s Mostarem. Temnem září nám vstříc rostoucí světlo. Po chvíli shledáváme z blízka, že to jasně plápolající oheň — kavárny, zřízené tu pod šírým nebem. Jsme u staré džamie. Jest čas půstu před ramazanem, kdy pravověřící Turčín tráví noc na modlitbách. Pozdržíme se málo.

Vojíni obstoupili kavárníka, jenž při plamenu vesele praskajícím řadil „imbriky“ mezi uhlíky a naléval nám černého moku do „fildžanů“ s omluvou „da je grka“. Káva jest hořká; kavárník nemá s sebou cukru. Nenadál se takých hostí a Turčín pije kávu vždy hořkou.

Odstoupil jsem na chvilku od skupiny ku vetché džamii. Stojí zde jako šedá, k zemi skloněná, o berlu opřená stařice.

Minaret je úplně zřícen; v rozvalinách jeho mají úkryt zmije. Džamie sama jest již povážlivě nachýlena. Rozpukané její zdi opřeny jsou dřevy, aby ta poloviční ruina přece ještě nějaký čas nad zemí se udržela. Věrný obraz dohasínající moci půlměsíce.

Z nitra zazníval hlas brzy tlumený, brzy povznášený, s tím fanatickým přízvukem sluhů Allahových, jenž tak divně cizího posluchače dojímá.

Přistoupil jsem těsně k zamřížovanému okénku a nahledl do džamie. Vnitřek shodoval se úplně s jejím zevnějškem. Mdlá zář dvou lampiček osvěcovala prostoru mezi čtyrmi zděmi, jejichž omítku, poskrovnu tu a tam dosud zachovanou, před dávnými lety neumělá ruka okrášlila ozdobami barev nyní zúplna vybledlých. Kazatelna dřevěná je podepřena kůlem a schůdky k ní pobořeny. Otvor ve zdi, povstalý zřícením se minaretu, ledabylo zabedněn prkny, které poskytnul bývalý kůr, z něhož tu zbyly jen čtyry podpůrné sloupce. Podlaha je místy zborcena, kamenné dlaždice tu a tam z ní vytrhány — a jako v posměch kryjou ji cáry starých koberců: nezakrývají, ale spíš zohyzďují ještě více tu rozjízvenou nahotu zpustlé svatyně.

Na těchto cárech i mimo ně na holých kamenech seděl na skřížených nohou zástup pravověřících, v jejichž středu stála, s rukama na prsou skříženýma, nakloněná postava starého hodže. Vypoulené oči jeho, fanatickým ohněm planoucí, do prázdna byly upjaty.

Džamie sloužila za modlitebnu celému mohamedánskému okresu. Viděl jsem zde mnoho známých Turků z okolí, kteří s přiblblou pozorností naslouchali jednotvárné recitaci hodžově z koránu. Ob čas vpadli sbornou odpovědí a skříživše ruce na prsou, zbožně se ukláněli. Chvíli bavil mě tento zvláštní spůsob pobožnosti; ale brzy znechutilo se mi poslouchati to jednotvárné říkání, beze všeho poutavého výrazu, a hleděti na to skupení živoucích mrtvol, sedících tu bez hnutí kolem posupného hodže.

Stoupal jsem s hlídkou dále pěšinou mezi kukuřičným polem a vinicí ku Neretvě. Do temné noci nesly se okénky džamie za námi jen přervané zvuky hodžova recitativu.

Od strání, jež níží se až ku proudu Neretvy, obrátili jsme a zaměřili melonovými záhony vzhůru směrem ku Dolní Lokvi. Dolní Lokve leží na mostarské silnici, v půli vzdálenosti mezi Domanoviči a Pasič-Hanem. Kráčím mlčky v čele hlídky as půl hodiny. Přes pěšinu vinou se bujné výhonky vinných keřů. Jdeme nyní středem bohatých vinic.

Z temna vynořují se obrysy jakés budovy. Jsme před kulou starého Ali. Zahýbáme v pravo a kráčíme po pažitě, středem ovocného sadu. Nevím, co nutilo mne, abych zastavil hlídku v těchto místech.

Vyhlédli jsme si k odpočinku místo pod mohutnou smokvoní, jejíž rozlehlé větve skorem až k zemi se skláněly.

Zapáliv si cigarettu, poslouchám nedbale, opřen o kmen smokvoně, hovor vojínů, kteří rozložili se kolem do trávy. Záhy však odvrácena pozornost má jinam: vykročiv z pod smokvoně, rozhlížím se kolem.

Asi sto kroků opodál ční kula. Od místa našeho odpočinku táhnou se k ní křoviska, za nimiž nízký plot obepíná nádvoří nevelkých rozměrů. Nádvoří zdvihá se zvolna a na místě nejvyšším pnou se pevné bílé zdě kuly. Nízkými dveřmi vchází se do přízemí, v jehož průčeli vynikají dvě ozářená okna. K prvnímu poschodí přistavěna je z předu dřevěná pavláčka, jejíž okna hustě jsou zamřížována. Zde síň pro ženy. S obou stran přilehají ke kule zděné kuče — obydlí sluhů a hospodářská stavení. Od země vine se břečťan v bohatých úponcích po zdech kuly a nejmladší výhonky jeho derou se zvědavě dřevěným mřižovím do nitra pavláčky.

Kulu i s přístavky, vyjímaje stranu, kde jest nádvoří, objímá rozlehlá „bašča“ (zahrada). Zahrada i s nádvořím tvoří čtverec zelení zarostlý, jehož plocha výší se ku středu, kde stojí kula.

Pohlížím ke kule. V tom okamžiku otevřely se dvéře přízemí a temnem vyšlehla zář „vatra“. Z nitra vystoupila na práh ženská postava. Obrys její, ozářený rudým polosvitem, dával tušiti, že jest mladá a půvabná. Prodlevši ve dveřích po několik okamžiků, zavřela tiše za sebou a lehkým krokem spěla dvorcem v zahradu.

Hustou zelení ořechů, smokvoní a hruší bělala se mihavě jako vzdušný zjev. Tušil jsem milostné jakés tajemství a neukrotná zvědavosť táhla mne za ní.

Odhodiv hořící papirosku, chvátal jsem opatrně podél zahradní zdi za stopou, kterou mi značil kmitající se bílý šat dívčí mezi stromy. Kroky mé tlumily se v trávě. Došed k rohu zahradní zdi zaslechl jsem polohlasný výkřik radosti z mužského hrdla a v zápětí ozval se měkký dívčí hlas milým pozdravením v tureckém jazyku. Skulinami mezi listím břečťanu, jenž vyplňoval bujnými úponky rozsedlinu zdi, pohlížel jsem jako hustým mřežovím na pěkné skupení: Nedaleko mne v průlomu tulila se ztepilá dívčí postava ku mladíku, jehož rámě ji vinulo těsně k prsoum.

„Achmete!“ „Hatmé!“ znělo roztouženě na vzájem a rty jejich spojily se v dlouhé vroucí políbení. Pak vyvinula se dívka lehce z jeho objetí a usedla na vyčnívající kámen v průlomu, vzhlížejíc s blaženým úsměvem vzhůru k Achmetovi, který sestoupil z rozvalin zdiva na travnatou půdu bašče. Rozeznal jsem nyní zřetelně tvář a postavu dívky, plně ozářené světlem měsíčním. Slýchal jsem, že má starý Ali dvě dcery něžné jako dvé holubic: nyní přesvědčil jsem se, alespoň vzhledem k jedné z nich, vlastním názorem o pravdivosti této zprávy.

Hatmé byla vskutku velmi půvabná. Rozkošná malá ústa, pravidelný nos, okrouhlá brada a krásná obočí, pod nimiž jsem tušil opojný východní žár v temných očích pod hustými řasami — vše to pojilo se v obličej líbezných, dětsky něžných a přece žhavě svůdných rysů. Malebný kroj zvyšoval půvab ztepilé postavy. Hlavu kryl koketně nasazený fez,

a pod ním spadal bujný černý vlas v dlouhých pletencích na bílou košilku, jež v záhybech po štíhlé postavě splývala k bokům. Dolení část těla, od boků až ku kotníkům, kryla pestrá „dimlije“. Na nohou měla dívka jednoduché turecké pantoflíčky, „nanule“.

„Zda-li jsi šťastně došel z Mostaru, drahý můj?“ ptala se Hatmé po prvních radostných slovech vzájemného pozdravení.

„Šťastně, Hatmé, o polednách. Chtěl jsem tě sice příchodem svým překvapit, avšak náhoda svedla mě včera s glavárem na kotarském úřadu i žádal jsem ho příležitostně, aby ti sdělil příchod můj.“

„Však dobře se stalo. Zlý Achmet, který zajisté nezná bolů touhy, nechal by svou Hatmé ještě celou dlouhou noc vzdychat ve vzpomínkách. Jak mnoho navzpomínala jsem se na tebe ty dny minulé!“ zašeptala, stydlivě tulíc se k prsoum jeho.

Achmet přitisknul hlavinku její něžně k sobě a pravil: „Však i já jsem nezapomněl na svoji Hatmé. Pohleď jen, co jsem pro tebe v Mostaru koupil!“ Se slovy těmi vyňal z pod pasu pečlivě zavinutý balíček. Rozbaliv jej, vytáhl předmět jakýsi, jenž vzbudil dívce na rtech hlasitý obdiv. Nesměle vztáhla ručky a přijala z rukou Achmetových dlouhou šňůru perel.

Sotva dýchaje, ssál jsem lahodné zvuky plesání a díků, jež nevinné překvapení vyvolalo dívce na rty ze hloubi prsou. S jakou roztomilostí pohrávala ozdobou! Naklonivši hlavu do předu, ovíjela perly kolem krku s nedočkavostí dítěte.

Achmet mile uspokojen dojmem svého daru, vyjmul dále z balíčku fez, jemnými ozdůbkami pošitý, na němž z předu připevněna byla bohatá čelenka. Rozvinuv ji, objevil užaslým očím děviným ty houpající se pozlacené a postříbřené penízky, dovedně řetízky proplétané. Sejmul starý fez s hlavy její a nasadiv jí nový do vlasu, zrakem blaženým vpíjel se do radostné tváře milenky, jejíž půvab bohatá okrasa ještě zvyšovala.

Hatmé vzchopila se rychle s kamene, na němž dosud v průlomu seděla, a ovinula vášnivě ruce kol hrdla Achmetova. Volné rukávky shrnuly se až v zálokti a krásné, oblé rámě vynořilo se ze záhybů košilky. V rozechvění líbala Achmeta náruživě; ústa její doslovně tčkala ve slastném spěchu po celé jeho tváři. A se rtů jejích jako perličky sypala se řada slov milostných.

Nad hlavami obou v lupení stromů ozýval se jemný šelest, jakoby dech touhy táhl korunami jejich.

Posléze probral se Achmet z blahého opojení a pravil: „Však mám ti také od bratra tvého podati dárek a vyřídit pozdrav tisícerý.“ Se slovy těmi podával Hatmé malou ozdobnou krabici s bonbony.

Dívka nahledla zběžně do ní a vložila ji za ňadra.

„Ubohý bratr! Kéž mohu mu jednou vyslovit díky za stálou laskavost jeho!“ povzdechla bolně. „Kdykoliv glavár z Mostaru se vrátí, překvapí nás různými dary, které nám Osman zasílá.“ V tom ohledla se opatrně v zad, jakoby se obávala nepovolaného svědka, naklonila se blíže ku mladému begu a tázala se hlasem utajeným: ‚Kde sesel jsi se s Osmanem, miláčku?‘

„Vídal jsem se s ním často v jeho bazáru a včera po večerní pobožnosti pobyl v našem domě přes půlnoc.“

Dál nesly se k uchu mému jen jednotlivá slova, tichým hlasem pronášená, beze vší souvislosti.

Znal jsem částečně rodinnou historii Klaričů, jakož i nynější poměry v rodině Aliho, z úst Srba Rade. Osobně znal jsem Aliho jen z povzdálí; vyhýbá se totiž setkání s vojskem rakouským. Výstřelky jeho podivínské povahy jsou přečasto až směšny.

S rajou vycházel vždy ještě obstojně. Nevyrovnal se sice v tom ohledu Pasičům, kteří žili s rajou vždy v nejlepší shodě, ale nezaslechl jsem naň větších stesků. S odporem však vítal pluky nenáviděné Austrie ve skalách Hercegoviny.

Když po dobytí Mostaru předvoj Jovanovičovy divise táhl od Buny na Kremenač, kde silný oddíl povstalců uzavřel se do malé pevnůstky, bylo na předstráže s návrší od Klaričovy kuly úkladně stříleno. Ve srážce, svedené s tlupou povstaleckou, zajat byl i starý Ali se zbraní v ruce. Jen k úsilovné prosbě Ibrahima, nejstaršího z Pasičů, u samého podmaršálka Jovanoviče, vrácena Alimu svoboda. Od té doby nevychází téměř ani z domu. Kdyby ho „kotarski ured“ stokráte snad zavolal do Mostaru, Ali zůstane vždy doma. Starost s úřady přenechal ochotně obecnímu glaváru.

Mimo zahradu má Ali krásný ovocný sad pod návrším, na němž stojí kula. As rok na to, kdy rakouské vojsko ubytovalo se posádkou na Pasič-Hanu, natrhal jedné noci kdos v sadě tom z nejlepších hruší a jabloní trochu ovoce. V domnění, že tak učinilo vojsko za noční obchůzky, nechal Ali ovoce, až samo se stromů opadalo a na zemi shnilo. Od toho času neutrhne sám, aniž komu z rodiny dovolí pojíst ovoce se stromů těch.

Původ Klaričů sahá v doby, kdy větší díl domácí šlechty po pádu Hercegoviny pod panství půlměsíce přešel k islamu, aby zachoval si svá práva a své statky. Ač původu ryze slovanského, změnili Klaričové v těch staletích smýšlení své i způsob života a stali se horlivými zastanci půlměsíce. Rodina Klaričů nepochází z této krajiny. Do Bivolje Brda dostala se způsobem následujícím:

Otec Aliho, Muhamed Klarič beg, zaujímal vynikající postavení ve sboru janičarském a v době, kdy krvavá proskripce hrůzným způsobem sbor tento stihla, stěží uniknul ještě v čas ze Sarajeva. Byv odporučen Pasiči begu na Bivolje-Brdu, skrýval se dlouho u tohoto. Po čase, když poměry ochladily nenávist k janičarům, zakoupil si od Pasiče horní selo Bivolje-Brdo, kde vystavěl si pevnou kulu. Avšak ani tato trpká zkouška života nedovedla ochladit ohnivého ducha Muhamedova. Záhy odebral se z klidného zátiší, kam přivedl si mladistvou ženu, opět na pole válečné. Bojoval po boku Gradičského kapetána Huseina, krásného Zmaje bosenského. V rozhodné bitvě před Sarajevem byl však těžce raněn a náhodou jen zůstal na živě. Ali Rizvanbegovič Stolačský, jehož voje dokončily porážku Zmaje, poznal totiž Muhameda, s nímž byl spřízněn, a vysvobodil jej vlastní rukou z vřavy bojujících od jisté smrti. Za pokutu pro podíl v povstání byl mu Ali Rizvanbegovičem, pozdějším

vezírem mostarským, vykázán nucený pobyt v horním Bivolje-Brdu. Krátce na to zemřela mu žena, zanechavši syna. Po letech odešel i Muhamed Klarič beg na věčnost.

Ali, pěstěn v názorech otcových, vyrostl v zátiší venkovském na statného muže. V krev jeho přešla dědictvím rozhodná nedůvěra proti veškerým novotám. Až do smrti otcovy stranil se vůbec života veřejného, jedině občas ve společnosti otcově navštěvoval kulu Pasič begů v dolením sele.

Byl již mužem, kdy Sevda, nejmladší z dětí Omera Pasiče bega, jenž brzy po Muhamedu zemřel, rozkvetla v dívku oslňující krásy. Dlouho otálel, než požádal Ibrahima, jakožto nejstaršího z bratrů, o Sevdu. Náhoda chtěla tomu, že Sevda krátce před tím přislíbena mohamedanskému muftimu do Mostaru. Ali nedůvěřoval slovům Ibrahimovým a vysvětloval si odmítnutí z důvodů jiných.

Uražen odešel od Pasičů a zmizel z krajiny. Za krátký čas přivedl si kdes od Gacka měchem s medžedijemi bohatě naditým i „debelu Hatmé“, jak v okolí příliš tlustou ženu Klaričovu zvali. Od té doby vyhýbal se Ali Pasičům a zanevřel na celou rodinu hlubokým nepřátelstvím. Odumřel také světu a stal se zamračeným podivínem.

Ani pohled na vzrůstajícího syna Osmana, z něhož vyvinoval se jinoch vzácných darů těla i ducha, ani milostný úsměv ve tváři obou dcer, Hatmé i Marjam, navzdor otylosti matčině krásných „ko ljubice“. nedovedl vyjasnit mračnou náladu otcovu. Snažil se také vštípiti svým dětem od útlého již věku sémě jedovaté zášti proti všemu, co nese jmeno Pasič.

Však osud jinak věci utvářil.

As rok před příchodem Austrie do Hercegoviny přivezl si Osman domů jedné noci lepou, však z nepatrné rodiny pocházející dívku tureckou z Trebanč, kterou byl přes zákaz otcův za ženu pojal. Té noci stala se kula Klaričů dějištěm trapných výjevů, jež skončily tím, že z rána odvážel Osman nevěstu svou k Mostaru na témž koni, na němž ji k prahu rodinnému o několik hodin dříve přivezl. Láska jeho byla mocnější, než poslušnost dětinská. Místo požehnání zněla mu na cestu života kletba z úst otcových. Do dnes, připomene-li prý kdo starému Klaričovi syna, zabloudí ruka starcova maně do šedivé brady a rve vousy ve hněvném rozčilení. — Mladý Klarič usadil se v Mostaru a hlavně pomocí Achmetova otce, Ibrahima Pasiče, zařídil si slušný bazár na „glavne ulici.“

A právě že ti, které na smrt nenáviděl, stali se zakladateli vzrůstajícího štěstí syna, jejž vyvrhnul z rodiny, roznítilo v prsou Aliho doutnající jiskru nenávisti v nový plamen, jehož zážeh trávil celou jeho bytost.

Achmet po odchodu Osmanově stal se z prvu prostředníkem mezi sestrami a bratrem. Z prostřednictví toho vypučel brzy opojný květ lásky, kteráž spojila srdce jeho a krásné Hatmé svazkem nejněžnějším.

Co dál Achmet s Hatimou hovořil, nevím. Poměrná vzdálenost nedovolila, abych sledoval s pozorností souvislost polohlasitého hovoru.

Konečně pravila Hatmé hlasitěji k Achmetovi: „Čas již, abych se vrátila domů, by vatro neuhaslo. Otec sedává dle zvyku svého dlouho

ještě při ohni. Možná také, že dnes dříve z džamie přijde, poněvadž matka jest nemocna.“

Po krátkém ještě milostném šepotu rozloučili se vroucím políbením. Achmet vystoupil průlomem ze zahrady a kráčel do šera. Hatmé hleděla ještě za miláčkem a posílala mu něžnou rukou polibky.

V tom zavzněl opodál spurný chraplavý hlas: „Stůj, hade! Co hledáš zde na půdě mé!“

Byl to hlas Aliho. Starý Klarič vracel se dnes nad obyčej záhy domů a obešed náhodou kulu, setkal se s mladým Pasičem, sotva byl tento učinil několik kroků od průlomu zahradní zdi.

Pospíšil jsem kol rohu ohrady a stal se nepozorován svědkem bouřlivého výjevu.

„Mluv, co tě sem přivedlo! Tudy nevede cesta z džamije do kuly tvé,“ křičel Ali svíraje zuřivě rameno Achmetovo kostnatou rukou. Hlas jeho třásl se nejprudší vášní.

Náhle zabloudil zrak jeho do průlomu zdi, kde stála Hatmé ztrnulá uleknutím, tisknouc k prsům nanule, které si byla právě zula. aby se tiše a rychleji do kuly dostala.

Jako bleskem raněn, pustil stařec rámě Achmetovo a hleděl vyjevené na dceru. Jakoby mu náhle v duši strašné světlo se rozbřesklo, zabušil si pěstí do hlavy a zvolal náruživě: „Oj Ali, stará liško šedivá, co pomohla opatrnost tvoje proti dravému jestřábovi, jenž hledá tvou holubici?! Co pomohla proti ošemetnému plemenu, jež má lesť a úskok v krvi, prokleté to ďaurů dědictví!“ Jizlivými těmi slovy narážel na matku Achmetovu, která byla křesťankou.

Achmet chvěl se rozčilením a hněvivě svíral pěstě. Ale při pohledu na Hatmé, která teď z průlomu vystoupila a všecka se třesouc k oběma popošla, ukrotil svůj hněv.

„Urážky tvé se mne nedotýkají!“ zvolal. „Zda krev tvá není téhož původu jako moje? Zda praděd tvůj přišel do Hercegoviny s oněmi zástupy, jež před staletími víru novou nám přinesli! Chovám v úctě památku matky své a hana tvá nedovede ji poskvrniti. Dlouho věru nestaral jsi se o rodinu naši; ušetři jí, prosím, i teď!“ Odmlčel se málo a hlasem pevným dodal: „Miluji Hatmé upřímně a jen nepřátelství tvé k naší rodině překáželo, že nežádal jsem za ni prostřednictvím otce svého u tebe.“

„Mlč, hadí plémě! Přiznej se, že vedla tě sem jedině snaha ublížit starému Ali tam, kde nejvíce to bolí. A našel jsi ono místo. Nezapírám. Však dnes věru naposled mámil jsi jedovatými slovy a klamnými sliby dceru mou!“

Pak obrátiv se k Hatmé, pokračoval hlasem vášní rozechvěným, ale přece s nádechem dojímavé měkkosti: „Ó Hatmé, Hatmé, tos mi neměla učinit! Poslední Turčín ze sela kdyby přišel a žádal o tebe, neodmítl bych jej bez vůle tvé. Vždyť starý Ali má jmění dost, aby dovedl sám pojistiti dceři své spokojenou budoucnost. Kdyby přišel do kuly mé ohyzdný Kelecia, znáš jej, kováře mahaly, a řekl: Miluju dceru tvou, nemohu bez ní žíti! Raději dal bych jemu, nechť je cikán, Hatmé svoji než tomuto výstřelku plemene zrádného, jež s úsměškem ve tváři nasadilo bolest hlubokou do prsou mých. Tomu již dávno, ale

osten vězí dosud pevně v duši mé. — Hatmé, znáš onu noc, jež připravila mne o syna a tebe o bratra. Tehda stihla mne rána strašlivá, ale přece ještě křísila se v hlubinách duše naděje v lepší budoucnost. Oni však zdvojili propast, jež dělí mne od syna, a zrušili poslední stezku, která zůstala Osmanu, aby dobyl opět lásky otcovy. Oni vštípili do prsou jeho odpor, oni podporovali jej v zatvrzelosti jeho proti mým rozkazům. A nyní chtějí mi urvat i tebe! Hatmé, zapřisahám tě při všem, co ti draho: jest-li tě muž tento omámil, vytrhni obraz jeho navždy ze srdce svého a zapuď od sebe myšlenku, že kdy budeš jeho!" Povýšeným hlasem pak dodal: „A miluješ-li ho tak, že nemůžeš již nazpět, — o vzpomeň si na onu noc, kdy Osman odcházel od rodinného prahu, provázen kletbou otcovou!"

Dívka chvěla se jako třtina a klonila mlčky hlavu. Konečně svezlo se třesavým hlasem s jejích rtů: „Otče, nezapomeň, že Pasičové ti zachránili život."

Dojem těchto slov na starce byl děsný. Navzdor šeru bylo viděti, jak násilně znetvořil zlobný úžas jeho tahy.

„Ty ho miluješ!" zařval. „Jak mohla by jinak dcera Klariče bega jen slůvko pronést na obhájení té rodiny! Ty ho miluješ víc, než otce svého. Oh, jaká kletba lpí na domě mém!" zaječel zoufale.

Vztáhnuv pak ruku proti Hatmé, zvolal hlasem vášnivým: „Buď si, jdi! Neproklínám tě jako Osmana, avšak neříkej již nikdy, že starý Ali Klarič beg — byl tvým otcem!" — Se slovy těmi odvrátil se prudce od dívky.

Hatmé takořka klesajíc, přistoupila blíže. Pozvedajíc žalostné zraky k otci, tiskla zoufale ruce k prsům.

„Nemoj . . .!" zakvílela.

Ali jako hadem uštknut vztýčil se. Ruka jeho, v níž třímal stříbrem kovaný čibuk s dlouhým troubelem, hrozivě se pozvedla. Chtěl udeřit na hlavu dívky před ním stojící. Z úst jeho drsným hlasem vyjelo: „Šuti ty gušterica, neka . . ." (Mlč, ty ještěrko, sic . . .) Nedořekl. Ruka jeho sklesla dřív, než mohl Achmet přiskočit, aby zabránil pohanění Hatmé. Čibuk dopadl k zemi a Ali chopiv se křečovitě za prsa, sklesl o krok nazpět a svalil se beze slova na zem.

„Otče!" „Ali!" splynulo z úst Hatmé i Achmeta v jeden zoufalý zvuk.

Dívka vrhla se na tělo otcovo jako beze smyslů. Než Ali vzchopil se prudce a s výrazem nejvyššího opovržení veplil jí do tváře — krev. Zsinalá ústa jeho zachroptěla „gušterica" a proud zpěněné krve zbarvil obličej i prsa jeho.

Hatmé sklesla vedle něho ve mdlobách.

Poslední tyto výjevy viděl jsem již z bezprostřední blízkosti, vystoupiv hned po pádu starého Turčína ze stínu, který mne dosud ukrýval. Achmet pohledl na mne udiven. Znali jsme se již dříve velmi dobře. Achmet jest jedna z nejšlechetnějších povah mohamedánských, jakou jsem seznal za pobytu svého v Hercegovině. Ušlechtilý vzrůst a stopu oné hrdosti, jaká jest Turčínu vrozena, měl s otcem společné, ale krásný obličej a mírnost povahy zdědil po matce.

„Ty jsi viděl vše?" četl jsem v jeho oku, jež se tázavě na mne upjalo. Mlčky kývnul jsem hlavou.

„Já tím nejsem vinen,“ pravil Achmet.

„Vím předobře,“ odpověděl jsem. „Avšak nyní třeba přispěti ubohým. Ty se postarej o dívku.“

Achmet objal mlčky tělo své milenky a odnášel ji pozorně pod blízký strom. Já pak naklonil se ku starci. Ali s chropotem vzdychal. Za každým výdechem vyřinul se z úst nový proud krve. Ruce jeho křečovitě zarývaly se do trávy kolem a rozhalená, hustě zarostlá prsa těžce se zdvihala. Oči byly pevně zavřeny.

Zatím procitla Hatmé v náručí mladíkově ze své mdloby. Když povstala a zrak na tělo otcovo upřela, zajely ruce její do rozpuštěného vlasu a třesoucí se rty vydaly zoufalý sten: „Běda mi, běda!“

Přivolal jsem Achmeta.

„Donesem nejprve starce do kuly a pak nechť Hatmé okamžitě pošle sluhu do Domanovič pro vojenského lékaře. Jen rychlá pomoc zachová ho snad ještě při životu!“

„Půjdu pro lékaře sám, jakmile Aliho vzhůru donesem,“ pravil Achmet ochotně.

Chopili jsme se opatrně Aliho a po mnohých obtížích přenesli jsme ho zahradou až na práh kuly.

Zde obrátil jsem se k Hatmé, jež tiše jako stín nás sledovala. Vzhledla ke mně zavlhlým zrakem, překrásným ve svém tklivém bolu. Mluvil jsem k ní vřelá slova útěchy a ona mlčky stiskla mou ruku.

Nejrůznější dojmy plnily mou hruď, když jsem se vracel ku hlídce, která ostatně mé nepřítomnosti snad ani nezpozorovala, oddávajíc se milé pohově a družnému rozhovoru pod větvemi rozložité smokvoně.

Možná, že způsob, jakým jsem se stal svědkem výjevů shora vylíčených, vzbudí v nejednom čtenáři nelibosť. Musím tedy na omluvu svého jednání podotknouti, že byla má zvědavosť příliš roznícena zvláštními okolnostmi tohoto milostného dostaveníčka.

Čítal a slýchal jsem totiž do té chvíle, že mladík a dívka turecká neuzří se dříve, až když se spojí svazkem manželským. Dnešní večer poučil mne jinak a z dalších pozorování jsem seznal, že onen zákaz zachovává se jen v řídkých případech. Jakž by se dala milující mladá srdce spoutati takovým nepřirozeným obyčejem! Před otcem přísným musí snad hnutí svá tajiti, ale matka vzpomínajíc v zátiší harému na slasti mladé lásky, jistě zamhuřuje obě oči nebo snad sama umožňuje schůzky své dcerušky s milencem.

Nejobyčejněji dějí se zálety mezi tureckou mládeží v dnech před ramazanem, kdy mužské pohlaví tráví večerní dobu v džamii na modlitbách. Po skončené pobožnosti volno mladíkům účastniti se ve společné rozmluvě starších, již rozloživše se před džamií, srkají kávu a s rozkoší duhaní, rozmlouvajíce o různých věcech. Přemnohý z momků vytratí se z kruhu a spěchá k milované dívce. Dojista nalezne ji čekající kdes v úkrytu, kde těšívají se milenci blahem tajných setkání až do dne, jenž spojuje oba veřejně svazkem manželským. Jsou to zajisté nejblaženější chvíle v životě turecké dívky, kdy kochá se sladkou vládou nad srdcem milencovým; na ně vzpomíná si as ráda později v těsných zdech harému, kde po mravu mohamedanském milenec změní se v neobmezeného pána a sladká kdys panovnice v nevolnou otrokyni.

Navrátiv se s hlídkou do Hanu, vrhl jsem se úplně oblečen na lůžko v naději, že ty hodiny do druhé obchůzky prospím. Avšak nelze usnouti. — Nedávné bouřlivé a trapné výjevy vznášejí se přede mnou — slyším zuřivá slova starého bega — vidím svůdnou postavu mladé Turkyně, její líbezný, slzami žalu zrosený obličej — —

Vyšel jsem raději před Han. Usednuv tam na nízkou terassu a svinuv papirosku, pohlížel jsem, obklopen obláčky dýmu, zavlhlým okem k východu, kde plná tvář měsíce klidně zářila nad Trebani, obklopena zlatým rojem hvězd.

Ty dny objevily se v okolí zbytky jakés povstalecké čety. Vyšli jsme do hor na obhlídku. Když jsem se po několika dnech vrátil na Pasič-Han, byl již Ali pod zemí. Ani rychlá pomoc lékaře nespomohla.

Achmeta viděl jsem ještě jedenkrát od oné doby a to naposledy. Bylo to večer před naším odjezdem z Hercegoviny. Vracel jsem se z vesnice, kde jsem se rozloučil se známými rodinami. Na pokraji mahaly jsem ho potkal, an hledaje mne přicházel od Hanu. Stiskl mi vřele ruku. Byl rád, že uzřel mne ještě před mým odchodem do Čech. Zářil štěstím. Hatmé stala se totiž brzy po smrti otcově ženou jeho. Přičiněním Pasičů zrušila pak zemská vláda v Sarajevě vydědění Osmana, prohlásivši akt onen jako čin ukvapené vášně, právních důvodů postrádající, za úplně neplatný. Tím stal se mladý Klarič pánem otcova statku.

V rozmluvě prošli jsme vrátky do nádvoří kuly a stojíme před obydlím Ibrahima, otce Achmetova.

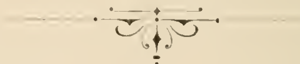
Achmet dokončil historii Osmana Klariče a podávaje mně na rozloučenou ruku, pravil: „Nezapomeň na mne, až budeš opět ve vlasti!“

„Nikdy!“ odpovídám a tisknu upřímně podanou pravici.

Snad by mne byl mladý Turčín provázel ještě pohledem, ale v tu chvíli zavolali jej do domu. Zaměřil jsem ku vrátkům.

V tom sletěl k nohoum mým bohatý květ jasně červené barvy, zavinutý v zelený lupen fíkový, a shora zazvněl tiše lahodný hlas: „Sretan put! s Bogom!“

Pohledl jsem vzhůru k zamříženému oknu. Nespatřil jsem tam již nikoho. Ale věděl jsem, čí krásná ruka mi seslala tento něžný dárek na rozloučenou.

Karel Rafael Ungar.

Lístek z dějin našeho národního probuzení.

Sepsal

Alois Mattuška.

(Pokračování.)

Hanslík vydává svědectví o tom, jak následuje: „Netřeba mysliti, že Ungar již tehdá přes všechny přednosti hotovým mistrem byl. Odbyl svá leta učební rychleji, duchaplněji, avšak prodělati je musil přec, neboť nedaly se přeskočiti. Při pořádání klášterních knihoven ku př. Ungarův ještě necvičený zrak mnohý neocenitelný klenot přehlédl a skrze makulační koš do celého světa rozptýlil. Za času pak svého vyššího vzdělání nucen byl jako Tarquinius Sibyllinské knihy za vyšší cenu a jako šťastný nález opět získati, co dříve krátkozrace bylo odhozeno.“ Ungar, jehož zapotřebí bylo nejméně na deseti místech, nemohl ani sebe rozděliti, ani dáti osobu svou zastoupiti jinými silami — neboť jich nebylo. Ostatní úředníci právě onemocněli, utrživše si brzo v nezdravé místnosti pracovní rheumatickou nemoc; kdož pak zdrávi zůstali, v čítárně byli zaměstnáni, a tak zbýval Ungarovi k ruce jediný skriptor Karmašek, s nímž obrovskou práci svou konal dnem i nocí po několik let. Kdož by se tu diviti mohl, že za okolností takových mnohá věc proklouzla svědomité jinak ruce Ungarově? K tomu ještě s vyšších míst neustále naléhali na rychlou práci.

Ungar pracoval s „horlivostí, vytrvalostí a veselou myslí, jaká z nadšení pro povolání vycházeti může,“ jak praví Hanslík. S pomocí Karmaškovou prohledl, roztřídil a spořádal přes 100.000 knih. Avšak toto nadlidské namáhání denní i noční, v místnostech studených a vlhkých, podrylo jeho železné zdraví. Postižen byl chorobou, která ho již nikdy neopustila.

V této knihovnické působnosti Ungarově jeví se nám ve světle nejjasnějším jeho mysl vlastenecká. Ačkoliv náležel k národnosti německé a sám jazyka českého úplně mocen nebyl, přilnul přece takovou láskou k národnosti české a hlavně k její literatuře, že zahanbil i mnohé Čechy, nezpečuje se ani dost málo práci, peníze i čas podniku národnímu věnovati. Lásku svoji k české řeči, které pilně se přiučoval, dokázal zejmena tím, že ve veliké universalní knihovně zařídil oddělení zvláštní, zcela samostatné, tak zvanou „bibliotheca nationalis“ (knihovna národní), čímž vykázal domácí literatuře v knihovně císařské jakési čestné místo. Ke zřízení národní této knihovny (počal ji roku 1781) věnoval péči největší. V „bibl. nat.“ obsaženy býti měly všecky knihy od Čechů psané a všechny v Čechách i na Moravě tištěné. Pravou takořka honbu uspořádal na vzácné starotisky české. „Pravý, nepomíjející pomník“, píše A. Spirk, „postavil si Ungar svou co nejhorlivěji počatou, s nemenšími obětmi na penězích a namaháních všeho spůsobu dále vedenou sbírkou starých, v české řeči sepsaných knih, kterých

v roce 1782 dle svého udání již přes 2000 sestaviti mohl.“ Ba sám Ungar s radostí nelíčenou o podniku tomto se zmiňuje: „Neocenitelnou sbírku jsem na základě mnohé starosti, od mého nastoupení jí věnované, konečně tak daleko přivedl, že se námaze mé podařilo knihy české ve zvláštním oddělení pod nápisem „Bibliotheca nationalis“ v cís. kr. veřejné bibliothece na pražské universitě sestaviti.“ Knihovna národní umístěna byla na galerii velikého sálu a dělila se na dva díly; první obsahoval spisy pouze řečí českou psané, druhý jiné národní spisy v řečích cizích tištěné a v devět tříd rozdělené. Každá příhrada obdržela svoji firmu s nápisem, jenž podával obsah dle systematického jejího rozdělení. — Tato krásná myšlenka, svědčící nejvýmluvněji o ryze vlasteneckém duchu Ungarově, nezůstala bez následování u jiných současných knihovníků. Tak strahovský knihovník Adam Václav Urban (stal se bibl. roku 1780 po odstoupení Ungarově) chopil se rázně této myšlenky a maje v úmyslu v bibliothece klášterní rovněž „knihovnu národní“ zaříditi, zhotovil katalog českých děl, jež bibliotheka v sobě chovala, zabývaje se vedle toho pilně bibliografií, kteréžto zaměstnání nazýval svojí „prací zamilovanou“. Bohužel! nepoštěstilo se mu úkol ten provésti tak jako Ungarovi, neboť smrť překvapila jej z nenadání, právě v okamžiku, když se s Dlabačem o 12. hodině polední (1787) ubíral z knihovny do svého pokoje.

Že šlechetně míněné zřízení národní knihovny Ungarem mělo i svou vadu, o tom nás poučuje A. Spirk: „Jakkoliv vlastenecký tento podnik každému zamluviti se musí, komu láska k vlasti není pojmem cizím, přece neujde odůvodněné výtce, že způsobem tímto status in statu (stát ve státě) v bibl. byl zbudován a mnohá překážka v manipulaci a rychlém vyhledávání žádaných knih byla způsobena. Omezí-li se idea tato jedině na vedení zvláštního katalogu českých spisovatelů, anebo knih v Čechách tištěných, zasluhuje skutečně souhlasu a objevuje se v zájmu literatury národní nejvýše žádoucí.“ Myšlenka, kterou tuto Spirk ku konci projevuje, byla také skutečným úmyslem Ungarovým: chtělť pořiditi netoliko seznam knih v bibl. národní obsažených, nýbrž zanášel se plánem o vydání universalního katalogu české literatury a to svým nákladem. Jelikož Ungar ve svých pracích, zvl. literárních, nikdy nebyl povrchním, naopak každý plod jeho ducha, jejž nám zanechal, svědčí o hlubokém studiu a znalosti předmětu, dá se souditi, že by to nebyl býval pouhý katalog, nýbrž spíše bibliografický výpis české literatury, opatřený úvahami a kritickými poznámkami. Ano, dá se mysliti, že by Ungar byl vykonal dílo vyšší ceny — historii literatury české. Avšak plán svůj Ungar, ač zdárně začal, jak na jiném místě o tom bude promluveno, přece do konce neprovedl.

Když české knihy z venkova Ungarovi jakožto novému censorovi zasýlané měly býti katalogisovány, ukázalo se pojednou, že není ani jeden z úředníků bibliotheky české řeči tou měrou mocen, aby se práci té podvoliti mohl, a Ungar sám byl toho času zaměstnán plným proudem docházejících knih. I byl požádán český spisovatel Karel Tham, aby úkol ten vykonal. Hanslík nešetrným vtipem otírá se o Thama, že prý zaměstnání svému sice dobře rozuměl, ale že byl špatným právníkem, jelikož prý neuměl činiti rozdílu mezi právem „veřejným“ a „soukromým“.

Prohledávaje prý hromady knih, kladl při tom staré knihy české, jež se mu zalíbily, stranou a ty pak v určitou hodinu každý den vyhazoval do napřažené náruči svého bratra pod okny bibliotheky stojícího, aby jimi obohatil svou vlastní knihovnu. Pomluvám takovým nelze však přikládati víry, jelikož byl původcem jich kustos Fišer, jenž zároveň s Thamem r. 1815 o místo v bibliothece se ucházel. —

Služné Ungarovo zvýšeno bylo dvorním dekretem ze dne 18. listopadu 1783 z dosavadních 400 na 700 zlatých. Prameny peněžité na potřeby knihovny a platy úřadnictva byly tehdy nad míru skrovné a sestávaly z kapitálů, jež náležely druhdy knihovnám zrušených nyní klášterů, dále z roční dotace studijního fondu, pak podpory 2500 zl. od výboru stavů kr. českého a j. Ale v roce 1792 měl již ústav dosti slušné jmění.

Pomocníkem Ungarovým v úřadě bibliothekářském byl jakožto druhý kustos (čili druhý knihovník) nejprve Samuel Mende a po jeho brzké smrti Jan Nepomuk Bartholotti. Tento J. Bartholotti, jejž líčí Hanslík jako živé „perpetuum mobile“, dosazen byl r. 1782 Ungarovi k ruce s platem 300 zl., aby (jak v dekretě stálo), „k vybavování a pořádání duplikátů ve mnohých bednách dal se upotřebiti.“ Avšak on snaže se, aby osoba jeho co možná přišla do popředí, haněl, opravoval a zlepšoval (vlastně kazil) všechna zařízení Ungarova.*) Ano, jeho řevnivost šla tak daleko, že se neostýchal obžalovati kollegu svého veřejně u příslušného úřadu. Ungar, jenž přával sobě ve svých pracích vždy co největší samostatnosti, těžce nesl, že bylo mu před zakoupením každého díla domáhati se prve svolení od vyšší instance. I podařilo se mu odstraniti toto obmezení závazkem, že kupování knih sice volbě jeho svobodné ponecháno bude, avšak že každý obnos pochybené koupě ze svého zapraví. Již od nějaké doby zanášel se chvalitebným plánem dodati každému oddílu cís. bibl. pokud možno největší celkovitosti. Avšak chyby dopustil se tím, že učinil počátek s oddílem theologickým, který na ten čas byl poměrně nejúplnějším. Toho tedy chopil se Bartholotti, aby Ungara obvinil ze strannictví a přílišného nadržování „právě nejbohatšímu, k ostatním jako 100 k 10 stojícímu oddílu.“ Naproti tomu ospravedlňoval se Ungar, že „vědecké oddíly nemají se podle lokte, nýbrž po své vnitřní hodnotě měřiti a on že právě jen vady, jež ve výborně rozmysleném oddílu dosud se nalezají a tím nápadněji proti celku vystupují, všude vyrovnal.“ Bartholotti zajisté křivdil Ungarovi, jestliže mu vytýkal přepjatou náklonnost k oddílu theologickému. Naopak Ungar snažil se svazky, jež na theologický oddíl poukazovaly, spíše co nejdále od něho do jiných oborů odvábiti, aby stejnou měrou jiným oborům prospěl. Že odbor theologický nejdokonaleji zbudoval, třeba jest

---

*) Hanslík, jenž si libuje v kousavých a satyrických povahopisech, vydává Bartholottimu následující vysvědčení: „Bartholotti, zdá se, že vyplňoval v bibliothece asi to místo, jaké kámen v řece zaujímá, který k ničemu jinému tam není — než aby překážel. — On byl vždy první a vždy poslední v bibl. a vždy neobyčejně hybný, takže jemu spíše přebytek než nedostatek horlivosti a činnosti přiznávati se musí. Ale jaké činnosti! Po spůsobu jistých stvoření učinil každý krok desetkrát, jejž bylo třeba jen jednou učiniti, a začal všecko, ničeho však nedokončil.“

vysvětliti okolností, že v něm bylo nejvíce materialu k provedení tohoto plánu. Bartholotti ostatně se svou žalobou nepochodil; Ungarovi ponechána dřívější volnost při koupi knih.

Že knihovně podařilo se soustřediti v sobě alespoň z větší části knihy v Čechách vydané, toho zásluhu opět přičísti sluší svědomitosti Ungarově. Již sice dne 11. listopadu r. 1777 ředitel knihovny, hrabě Kinský, podal návrh čelící k tomu, aby povinné výtisky všech v Čechách vydávaných knih od nakladatelů do bibliotéky byly odváděny, avšak návrh ten uskutečnil prakticky teprve Ungar dne 31. března r. 1782, kdy uložil všem nakladatelům města Prahy za povinnost, aby pravidelně jeden výtisk každého nově vydaného díla do cís. bibl. dodávali. Pouhé nařízení bylo by ovšem sotva stačilo, kdyby se byl Ungar sám osobně o vykonávání jeho nepostaral a knihkupce — kteří nařízení toto nelibě přijali a splnění jeho namnoze tvrdošíjně se vzpírali, — rozličnou jinou cestou k dodávání povinných exemplářů nepřivedl. Zařízen byl především zvláštní úřad (Bücherrevisionsamt), jehož povinností bylo odváděti měsíční seznamy vydaných knih tuzemských. A jak si Ungar při vymáhání knih počínal, líčí Hanslík, pravě, že Ungar postupoval v tom brzo cestou suchou, brzo mokrou: kdykoliv prý někde nějakou knihu pod lisem větřil, učinil nakladateli návštěvu, aby mu tak na srozuměnou dal, že by knihovna nebyla neochotna jeden výtisk darem přijmouti. Jestliže se věc tím způsobem nedařila, uspořádal statečnou pitku, při které na vlastenectví pozvaných nakladatelů tak dlouho dorážel, až se zřízení novému ochotně podrobili.

Ungar tísněn byl v úřadě svém knihovnickém mnohou povážlivou starostí. Tak v roce 1785 pojednou objevovati se začaly ve velikém sále knihovním nebezpečné trhliny. Aby se všelikému neštěstí předešlo, stržena byla krytba cihlová a nahražena tenkým plechem měděným. Pro lepší ještě jistotu přistaven byl na východní straně nový kabinet, aby tak alespoň jedna strana pevné opory nabyla. Než mnohem hrozivější nebezpečenství povstalo knihovně roku 1801, kdy vypukl v ní oheň lehkomyslností zaviněný. V neobydleném totiž pokoji arcib. semináře, ležícím právě nad bibliothékou, vysypán byl neprozřetelně popel ještě doutnající a tím stalo se, že dne 11. ledna o 9. hodině ranní pronikl oheň do sálu inkunabulí. Dlouho úřadníci a čtenářové v bibliothéce přítomní ničeho nepozorovali, až teprve sluha knihovny Barth ucítiv kouř ucinil poplach. Oheň byl na štěstí brzo uhašen a knihy, vyjma lehká poškození, uchráněny. Pro budoucnost učinil Ungar mnoho praktických zařízení, jimiž bibliothéka proti podobným případům chráněna býti měla. Tak rákosová krytba bibliothéky byla odstraněna a ohnivzdornou nahražena, dva vchody spojující gallerii velkého sálu s chodbami arcib. semináře zazděny, jiné pak vchody železnými dveřmi opatřeny.

Též časy válečné nejednou knihovně škodami hrozily. Nejprve v roce 1796, pak 1800 a konečně 1805 nařízeno bylo ze strachu před Francouzi, aby všechny cenné rukopisy a literární památky uzavřeny byly v bednách a přichystány k rychlému odstranění. Na štěstí nedošlo k očekávanému návalu nepřátel do knihovny.

Vylíčili jsme tuto ve hlavních rysech činnost Ungarovu při cís. bibliotéce, kterouž spravoval až do své smrti. Nyní obrátíme se k působ-

nosti jeho spisovatelské. Od r. 1776 až do r. 1786 vyšla z péra Ungarova řada spisů, namnoze důležitých, která svědčí jak o jeho učenosti a bystrém rozumu, tak o vlasteneckém jeho smýšlení. Jakkoli mu totiž jazyk český obtíže působil, věnoval se přece výhradně pracím v oboru historie a literatury domácí.

Pomíjejíce Ungarovy četné práce theologické, řeči a kázání v řeči latinské, přihledneme především k jeho pracím historickým. Ty byly uveřejněny v letech 1785—98 ve vědeckém časopise, vydávaném od „učené společností" v Praze, kterou Ignác rytíř z Bornu*), zprvu jakožto soukromou společnost, založil. Mezi prvními jejími údy byl Dobrovský. Tato „učená společnost" vyhlášena byla r. 1784 za veřejnou a brzy nato roku 1790 za královskou českou od císaře Leopolda II. Dobrovský byl po dlouhý čas jejím sekretářem a měl povinnost roční zprávy o činnosti její uveřejňovati, jakož i sepisovati životopisy zemřelých údů. Tím spůsobem složeno jest v ročnících časopisu společností vydávaného mnoho stručných biografií: Dobnera (†1790), Pelzla (1801) a j. v., též i Ungara († 1807). Časopis ten nesl zprvu název „Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen, zur Aufnahme der Mathematik, der vaterländischen Geschichte und der Naturgeschichte" a po roce 1790 změnil název ten v „Neuere Abhandlungen der königlichen böhm. Gesellschaft der Wissenschaften". O původu jeho vypravuje Ignác šlechtic z Bornu, že rozliční přátelé jeho stěžovali sobě často na nedostatek veřejných ústavů v zemi naší, v nichž by jednotlivá bádání učenců sebrána a s obecenstvem sdělena býti mohla. I že konečně rozhodl se s přátely svými sdělovati si společně práce své a ty, jež za dosti důležité uznají, předkládati obecenstvu pod názvem „Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen". První svazek vyšel roku 1775, a v brzku súčastnily se v podniknutí tom všechny pracující síly na poli domácích věd. Zde skládali svá pojednání Gelasius Dobner, František Martin Pelzel, Adauct Voigt, František Dobrovský a brzo také po příkladu mužů těchto Karel Rafael Ungar.**) I nalezáme tu z prací Ungarových (v jazyku německém) r. 1784: „Myšlenky o stavu škol a latinské literatury v Čechách před založením vysokých škol Pražských", r. 1786 „Pokus historie knihoven v Čechách" a později „O stavu některých gymnasií v Čechách pod dozorem university Karlovy". Všechna tato tři pojednání byla pak také o sobě samostatně vydána. Ku třetímu přidán jest seznam knih, kteréž Ungar v archivu žatecké radnice nalezl.

Třetí nejznamenitěji Ungarem pěstovaný obor jest literární historie. (Pokrač.)

*) Ignác rytíř z Bornu narozen 1742 dne 26. pros. Byl právník a přírodozpytec vynikající. Měl také podíl na Pelclově vydávání životopisů čes. a mor. učenců. Zemřel dne 24. července r. 1794.

**) Stručné dějiny učené společnosti viz v Adámkově „Době poroby a vzkříšení" str. 131—137.

O ztrnulosti.

Napsal
dr. Karel Kuffner.

„Animální magnetismus“, „magnetický spánek“, „katalepsie“, „hypnotismus“. jsou nejobyčejnější jména předmětu, jemuž řádky tyto věnuju. Pod řadou názvů těch a četných jiných nakupila se během dob celá literatura s nesčíslnými, důležitými i malichernými, zajímavými i nudnými dáty. Ale věc sama nestala se přece širším kruhům jasnou. Ba stala se právě naopak těžko průzračnou. Neboť dostavši se pro zdánlivou záhadnost a pochopitelnou lákavost i v ruce zištných nepovolanců, kteří znali využitkovati jí ku svým kejklům zvaným spiritismem, ztratila u soudného obecenstva půdu pravděpodobnosti a byla by již již klesla v oběť čiré negaci, kdyby jí nepředpojatost několika badatelů nebyla pozvedla z usouzeného prachu zapomenutí. Ukázalo se opět jednou, že pravda, která snaží se šalbou platnosti dosíci, snadně bývá pochována i se lživým rámcem.

Pokusíme se nakresliti malý obraz, jaký asi utkvěl o ztrnulosti před očima suché vědy. Snad se nám podaří také objasniti, jakým spůsobem bylo lze, že abnormální životní zjev stal se zdrojem nezřízené fruktifikace.

Předem zaznamenáváme z vlastního názoru pokus, k němuž se před několika lety ve zdejším fysiologickém ústavě ochotně uvolila osoba, o níž se dle jistých známek předpokládalo, že má náchylnost k záchvatům kataleptickým.

Profesor usadil ji na lenošku u okna, obrácenou do síně. Vloživ jí do ruky zlatý prsten se zářivým krystalem, nařídil, aby zírala na krystal upřeně ze vzdálenosti čtyř centimetrů od čela mezi oběma očima, nade hřbetem nosu. — Odkročil a prostě pozoruje. — Osoba zírá asi čtvrt hodiny. Zaslechli jsme tichem síně hluboký vzdech. Professor bez hlesu tiše přistoupil. Vkládá dlaně na její skráně, pozvolna a lehýnce. Palci zavírá víčka. Odnímá prsten. Pravici, kterouž osoba dosud nehybně před obličejem držela, skládá jí pomalu do klína. — „Otevřete oči“! velí tiše. — Osoba neotvírá. — „Podejte mi ruku! — Vstaňte“! —

Dva bezvýsledné rozkazy. Hluboké vzdechy, jaké obyčejně v delších odstavcích derou se z hrudi člověka zadumaného, jsou zde jedinou odpovědí.

Zdá se, že se podařilo, vyvolati umělý záchvat ztrnulosti. Aby se přesvědčil, zkoumá professor především stažlivost svalstva. Uvádí údy těla v různé polohy, jež by bdícímu, vědomému člověku byly nepohodlny a na delší chvíli nesnesitelny. Osoba dává sebou vládnouti zcela volně. Končetiny trvají v daných rozlohách s dokonalou nehyb-

ností, a jakoby z měkkého vosku byly ulity, dávají se přechylovati v polohy jiné. Charakteristická „voskovitá ohebnost“ zde tedy jasně vyznačena.

Professor přechází ku zkoušení dráždivosti svalů. Perkutorickým kladívkem, jakého užívají internisté, pátrajíce po chorobách útrob hrudních a břišních, naklepává na místo, kde se na hrdle noří nervus accessorius do svalu zvaného sternomastoideus. Sval se mžikem smrští a škubne lehce hlavou. — Kladívko tepá nyní na rameni, na předloktí a lýtku do několika bodů, o nichž z anatomie známo, že jsou ústím čivů ve svaly. Pozorujeme opět osamocené škubnutí dotyčného svalu.

Dokázána zvýšená dráždivost svalstva samovolného.

Osoba nestudovala pitvu, ale i kdyby byla složila zkoušku z anatomie s prospěchem nejvýtečnějším, nebyla by tím nabyla schopnosti vládnouti podle vůle svalem osamoceným. Člověk může chtěním docíliti výhradně jen pohyb skupin svalových. Ve stavu normálním nedocílí se klepáním na zmíněných bodech nikdy účinku zde způsobeného.

Klam tedy právem vyloučen.

Na řadě jest vyšetřování hybnosti reflexní. *)

Professor, podloživ levici pod loket osoby, činí prsty pravice malé údery do hřbetu kloubu loketního. Po každém úderu odchýlí se předloktí od ramene škubavým pohybem. Následují údery na hřbet kolena u jedné dolní končetiny. Zcela analogicky pozorujeme po každém udeření, že sebou škubne berce dotyčné nohy.

Z intensivního rozmachu údů odvozujeme soud, že reflexivní činnost míchy jest zachována, ne-li zvýšena. Ale i jiné reflexy daří se: Spuštěním záclon zatemníme síň. Rozevřeme víčka pevně zamklá. K oku ve sloup obrácenému blížíme světlo svíčky. Široká zornička úží se. Podnášíme pod nos lahvičku s čirým čpavkem. Bouřlivé kýchnutí. — Necháváme vdechnouti několik obláčků kyseliny siřičité: ještě bouřlivější kašel — ale jím zkazili jsme si záchvat. Osoba se rozhlédá a vstává.

K dotazům líčí správně, co s ní právě konáno. Byla — prý — při vědomí úplném, ale nebyla prý s to na vyzvání professorovo otevříti oči pro nepřekonatelnou libost, kterou jí působilo zamhouření. Jiné pohyby bránil jí vykonati sladký pocit značné všeobecné únavy. — —

Toť vše, co pokus, docílený upíráním zraku na lesklý, neživý předmět, našemu pozorování skytl. Ale není to daleko vším, co záchvat hypnotický skytnouti může: neboť celá řada příznaků ušla nám předčasným přerušením záchvatu a sice řada zjevů zajímavějších.

Vědomí samo na příklad nezůstává vždy úplně jasno: nejčastěji bývá lehce zachmuřeno, asi podobně, jako před obyčejným usnutím. Hypnotisovaný odpovídá k jednoduchým otázkám dosti rozumně. Dovede třeba řešiti primitivní úlohy ze množilky správně: mate se teprve při těžších. Zvláštního pak rázu jest řeč. Zdlouhavá, pronášená hlasem

---

*) Snad neznámo čtenáři, co mysliti za tím cizím slovem? Předkládáme k vůli úspoře dlouhého a snad marného vysvětlování velmi kusou a nevědeckou definici: K pohybům reflexivním patří řada mimovolných pohybů, jež vykonávají svaly těla s uťatou hlavou a jež vykonávají svaly obličeje i na hlavě od trupu oddělené.

temným a bezvýrazně jednozvučným. Rtové sotva že se rozchylují, a naslouchajícímu zdá se, jakoby zalétal k jeho sluchu hlas z veliké dálky, a nikoli že pochází z úst osoby zcela blízké.

Poněkud vzácnějším jest tak zvané prázdné vědomí.

Člověk podobá se tu duševním stavem nemluvněti. Veškeré vědění životem nabyté zapadlo v černou tmu, touhy usnuly, vlastní produkce myšlenek rovná se nule. Ale všecky struny mozku napjaty jsou horečným očekáváním, aby při prvním a byť sebe slabším závanu propukly ve hlahol trapně žádané činnosti. Každý vnější popud zabaví pak celou bytost kataleptisovaného, jehož vůle, aby snad obrátil pozornost v jiný směr, nadobro jest zlomena. Hudba slyšená, slova, jež k němu pronášíme, rázem shodí závory, jimiž zamčeny posavad roje představ do hlubin nevědomého nitra, a představa dotyčným slovem vyvolaná vytryskne chvatem uvolněné síly do prázdna mrákotného vědomí, aby zaujala veškeru pozornost ztrnulého zářením své ničím nezkracované svěžesti. Takový kataleptik jest do jisté míry nástrojem v rukou experimentatorových. Pravda, že strojem ideálně dokonalým, poněvadž člověčím, přece však bezvolným. Dovoluje-li stav svalstva (nejsou-li totiž svaly křečovitě sevřeny, což pozorováno v kataleptickém záchvatu velice zřídka a to na mnoze jen v záchvatech vzniklých ne uměle, nýbrž bezděčně následkem chorob), vykonává mechanicky i pohyby, k nimž vybídnut byl. Veden za ruku kráčí světnicí a nechá se dovésti zpět a posaditi.

Ještě jiný druh porušeného vědomí budí interes: Znamenáno již často, že vybaven z hypnotického stavu mnohý popisoval, co s ním konáno, co slyšel a cil, po nějakém čase však zapomenul vše, nemoha ničeho na mysl přivésti leda, že s ním vůbec pokus prováděn. Tak úplná ztráta představ nebyla by zajisté možna, kdyby je byl zažil s plným sebevědomím. Stalo se mu podobně, jako se každému z nás stalo již kolikráte, že jsme ráno procitnuvše měli mysl zaujatu živým snem, na který však již v poledne marně jsme se rozpomínali.

Takovéto vědomí bez sebevědomí jest také charakteristickým příznakem epilepsie [padoucnice], kteráž jest psychologickou sestrou katalepsie. V registrech každého ústavu choromyslných možno čísti na sta dokladů. Přiházíť se velmi zhusta, že se dopustí epileptik ve mrákotném svém stavu děsných zločinů následkem hallucinací, které jej nutí k zoufalé sebeobraně a bezohlednému ničení všeho, co mu v cestu přijde. Zavraždí ku příkladu svoje nejbližší příbuzné — k nimž třeba vždy lnul láskou nejněžnější — maje hallucinaci, že jsou to ďáblové vztekle naň dorážející. Záhy po činu zmizí nesmírná ona úzkost, která byla vraždy příčinou. Vědomí se navrátí a s ním přebolestná lítost nade skutkem bezděky spáchaným. Nešťastník běží k soudu, aby sám sebe obvinil. Jeho přiznání se protokollarně zaznamená. Ale když dojde ku přelíčení, popírá nebožák od prvé do poslední písmeny prvotní výpověď. Zapomenul. Mní se nevinně žalařovaným. V minulých časech by ho snad byli popravili a pokládali za ukrutného zlosyna. Dnes stane se z vězně ošetřovancem v blázinci. — —

Stejným krokem, jak se šerem obestírá vědomí ztrnulého, mohutní v něm tvůrčí síla obraznosti a rozvolňují se pouta pa-

měti. Arci dlužno podotknouti, obému že vykázána nevybočitelná kolej představ výhradně vnějším popudem vybavených. Tato živost reprodukce zavdává podnět, že se zdají mnohdy projevy hypnotisovaných záhadnými, ba že hraničí zdánlivě až s nadpřirozenou zázračností. Dokladný příběh:

Na počátku našeho století onemocněla katalepsií v Porýnsku jakási služka a citovala v záchvatu bibli v původní řeči a k tomu i komentár v nářečí aramejském. Skutečná událost působila velikou sensaci a četní theologové, kteří se přišli přesvědčit, odcházeli s jistotou, že se děje zázrak. Jak jinak, než vyšší inspirací, bylo by možno, aby prostá, zcela nevzdělaná děvečka znala jazyk hebrejský a aramejský?

Skeptický však tamní lékař pátral po pozemském prameni úkazu a domakal se ho. Zvěděl, že děvče sloužilo před rokem u pastora, který každodenně večer, když všecko usnulo, horlivě na hlas předčítal v originálu svaté písmo i staré kommentáry. Ložnice služky hraničila se studovnou. Cizí slova vryla se dívce v duši a utkvěla nevědomky. Záchvat ztrnulosti zbystřiv paměť kladl jí nezměněné zvuky neznámých slabik na rty. Probravši se z mrákot, neměla ani tušení o své učenosti.

Za týchž okolností recitovali různí lidé věty neznámých jazyků, třeba jedenkráte jen slyšených. Jmenovitě prosluli Walesané. Kdo z nich přišel u věku dětském do Anglie, zapomenul úplně keltickou mateřštinu. Avšak hypnotisováni odpovídali na otázky ve své řeči zcela správně.

Dovolíme si vsunouti i všednější případ.

Hysterická dívka z dobré rodiny upadla úmrtím rodičů v nouzi. Strádajíc nějaký čas všelikými útrapami, byla napadena jednoho dne nevýslovnou úzkostí, návaly krve ku hlavě, závratí. Několik dní na to záchvat kataleptický. Nemocné stuhlo rámě, pocit ztrnutí rozšířil se znenáhla na celé tělo. Závrať, zakalené vědomí, lehké škubání svalů v končetinách. Hallucinace: nemocná slyší zvonění, švehol ptactva, vidí požár. Křeče zmítají tělem. Nastává exaltace. Vyjevená vypravuje nejpřesněji události posledních dnů, deklamuje báseň dvě stránky dlouhou, kterou před týdnem poprvé četla. Týž záchvat opětuje se často a obraznost je tak roznícena, že dívka nedovede rozeznati, co četla a co zažila. Léčena zotaví se, ale při čtení rozčilujícího románu postižena opět záchvatem. Po půl roce propuštěna z léčení úplně zdráva.

Vídeňský neuropatholog Benedikt, jehož dotyčné přednášce článek náš za mnohý detail děkuje, objasňuje podobné zjevy znázorněním asi následovním:

Mozek je fonograf. Slyší-li zručný herec báseň, bude snad schopen ihned ji odříkati. Zručný hudebník dovede snad také píseň poprvé slyšenou ihned zahráti. Ale toto vnikání do mozku děje se také u obyčejných smrtelníků, neboť žádný dojem nezmizí úplně. Vždyť snad každý z nás pozná také ihned báseň a melodii, kterouž jsme jednou slyšeli, slyšíme-li ji po druhé, ba znamenáme okamžitě, byla-li částečně změněna. Totéž platí o dojmech zrakových: mozek jest fotografickou deskou. Cokoli spatříme, toho otisk uloží se do mozku a nedá se tak snadno smazati, i když jsme předmětu nevěnovali plné pozornosti. Putujeme-li na příklad častěji některou ulicí, padne nám do oka na sta předmětů, ale málo z nich do vědomí, a kdybychom

tudy chodili nesčíslněkráte, nebudeme s to představiti si v duchu přesný obraz ulice. Jakmile však udála se v ní nějaká, byť nepatrná změna, a třeba pouhé odstranění některé vývěsné tabule, napadne nám změna tato. Důkaz, že i podrobnosti, ač nevědomé, v mozku fotograficky vyznačeny jsou.

Když však vnitřní vzpomínavost jest abnormálně zvýšena, obrazotvornost rozohněna a pozornost celého ducha soustředěna a napjata — což vše v podařeném kataleptickém záchvatu dosahuje své míry nejvyšší — pak vynořují se upomínky v oslňujícím lesku hallucinací, vzestupují plastické jich obrazy s nejdetajlovanější kresbou barev a odstínů. Za obyčejného rozpoložení mysli nemůže býti o upomínce tak živé ani řeči, poněvadž každým okamžikem rozptyluje paměť i obrazivost naši každý obraz předmětu, který se smyslům právě namane.

Výklad tento strhuje zároveň i tajuplnou roušku, do níž zahalena jsou „vidění a slyšení vzdáleného.“

Osoba kataleptická vyličuje totiž někdy zcela věrně současné děje míst na míle vzdálených, jmenuje osoby, které se tam právě nacházejí, označuje nejpodrobněji jejich šat, jejich chování, ba vypravuje jejich vlastní slova. Ale neličí přece než věrnou podobiznu, živou upomínku na některý moment, jejž skutečně na témž místě v téže společnosti před časem byla zažila.

Stalo se nesčíslněkráte, že ve hromadě spiritistů hypnotisované „medium“ kreslilo ohnivými slovy své „zjevení“, jež pozdější kontrolou shledáno pravdivým, že na druhém místě vedena touž společností podobná rozprávka. Totožnost slov nedá se zjistiti. — Jaký bude v takovém případě následek? Veliké překvapení přítomných. Většina snad bude z „přesvědčení“ přísahati na prapor zázračného spiritismu. A přece hrála úlohu hlavní slepá náhoda. A že náhoda velmi ráda zahrává lidem mermomocí věřiti chtějícím melodie, jakými se víra jich právě kochati hodlá, dosvědčuje i nehluboký názor do spousty příběhů „nadpřirozených“, jaké zaznamenala kronika o jednotlivcích i národech.

Přihledli jsme ku vědomí, vůli, fantasii a paměti hypnotisovaných, všimněme si smyslů, zdaž i jejich výkony změnám podlehají. O hmatu, čichu, ale také o sluchu hlásaji četné zkušenosti, že nabývají netušené, někdy až víře nepodobné jemnosti. Mnohá kataleptická přečetla hmatem prstů celé stránky rukopisů a udávala tón neslyšitelně znějících předmětů, jichž se byla dotkla. Pak oznamovala ustrnulému publiku, že svou kůží vidí a slyší.

Výpověď tuto, ač souhlasí s výpověďmi slepců, nesmíme ovšem bráti doslovně, ale můžeme ji vysvětliti. Nadcitné nervy hmatné vzbudily v mozku o písmenech zrakovou představu se zřetelností tak jasnou, že snadně vznikl mam, jakoby zrak přesazen byl do prstů.

Čichem dovedla jiná rozpoznati, komu náležeji předměty od přítomných podávané.

Zajímavou protivu k této zjemnělosti poskytuje současná necitelnost k bolu. Štípnuti, bod jehlou, pálení, ba i dojmy intensivnější nepřicházejí na vědomí. Fysiologům není ovšem

zmíněný zjev kontrastem podivuhodným, neboť vypátrali, že dráhy nervů prostředkujících dojmy hmatu nejsou totožné s dráhami bolesti.

Necitelnost bolu může býti všeobecná, po celém těle aneb omezena na jednu polovinu, či končetinu.

„Čtení myšlenek“ není vlastně hypnotismem, ač mu omylem bývá přičítáno a proto budiž i o něm zmínka. Jeho tajemství spočívá podstatně na zbystřeném výkonu čidel „čtenáře“.

Známo, že pomníme-li rychle na něco, učiníme mimovolně mimické pohyby dotyčných slov. Nadaný, vyškolený a zkušený pozorovatel nedá si ujíti nejmenší vrásku na čele; výraz a lesk oka, mžik víček, slabý pohyb chřípí, zavlnění lící, nejjemnější zašpoulení rtů. Nejnepatrnější zahrocení či zakulacení brady prozradí mu, co v témž právě okamžiku v našem nitru se zrodilo, mnohem jasněji, než naše navyklá nevšímavost tušiti může. Napomáhá mu i naše držení těla, rozestava končetin, kvalita a kvantita dechu. U nás neklade se vůbec na gestikulaci váha téměř pražádná; spoleháme a troufáme si předpokládati u každého, s kým hovoříme, že je dostatečně výmluvným, aby vylíčil své city a přání, a na druhé straně spoleháme na sluch, že bude věrným referentem o vlnách zvukových, jež hlasem rozprouděny dopadají k uchu našemu.

Proto nás překvapuje i nepatrná mnohdy vnímavost pro mimiku, jak se s ní občas setkáváme u hluchoněmých a domorodců teplejšího pásma. Zručnost pak člověka, jenž oboru tomu věnoval své síly pobádán nadějí na laciné hromadění zlata, vykládává se již za hotový div. Nadšeni produkcí, neznamenáme ani nesčetných umělůstek, jimiž dovede dle vůle obrátiti směr naší pozornosti k některým předmětům, aby pak s jistotou proroka proslavil se vyčtením vylákaných myšlenek. Odhaliti tyto umělůstky není arci vždy zcela snadno, ale také není účelem vědy.

Vyčerpavše hlavní rysy stavu ztrnulého, přecházíme k poměru, v jakém stojí katalepsie ku spiritismu. Původně byl to poměr matky ku dítěti. Záchvaty ztrnulosti existovaly i za věků minulých, vznikajíce namnoze bezděčně, bez umělého popudu, u hysterických žen a dívek. Nevšední zjevy poutaly pozornost, staly se známými, ale zůstávaly nepochopitelnými a záhadně poutavými. Proto bylo jiskrou do hořlavin, když nenadále zavzněl výklad: „Hle, působení duchů na člověka“. Spiritismus byl porozen. Od toho okamžiku, kdekoli se vyskytlo děvče se záchvaty, již se odněkud vynořil vykladač, zahalený rouchem mysticismu co nejneprůzračnějším. Čím častěji choroba propukla, tím více míval příležitosti vykládati a čím více vykládal, tím více rostl dav naslouchajících a rostl — i příjem. Nepříznivou však náhodou se záchvat zhusta nedostavoval.

Jak trapnou toužebností pak vyčkával! Jak bedlivě a úzkostlivě všímal si každého, byť i zdánlivě nedůležitého momentu, jehož popudem záchvat opět vznikl. Pokusil se popud napodobiti a ejhle, pokus korunován výsledkem. Vykladač stal se i experimentátorem. A sice dovedným a věrohodným, třebas i výklad býval falešným. Katalepsie stala se otrokyní spiritismu. Nastalo kořistění zkušenosti. Magnetiséři magnetisovali do magneticky schopného media animální magnetismus. Spoustami experimentů nabyl mnohý z nich přesvědčení, že se dá pokus k nerozeznání napodobiti, i když medium pro indis-

posici nebylo ochotno dáti se magnetisovati do opravdy. Ano přesvědčil se, že není více vázán na medium přirozeně nadané, nýbrž, že si může nová media nacvičiti. Stal se i experimentátorem podvodným; čirým kejklířem. Mnohé obecenstvo prohlédlo a odvrátilo se. Snad jen od víry v poctivost experimentátora? Nikoli, také od víry v existenci katalepsie samé. Obyčejná logika lidská.

Jaké jsou tudíž důvody, pro něž nemohla falsifikace zvrátiti fysiologický význam hypnotismu?

Pokusy s osobami, jež neměly a nemohly míti o katalepsii ani ponětí. Zjevy, které se stavem prostě normálním se neshodují. Úkazy na zvířatech. Že není člověku dána výsada na výjevy ztrnulostní, dokazují pokusy se žábami, ptáky, ssavci ano i hmyzem. Výmluvným dokladem jest „methoda beznásilného kování koní“, jak ji udal Maďar Balassa:

„Upjatým zrakem možno koně přinutiti, že couvá s hlavou vztýčenou. Brzy stuhne mu šije, a nezachvěje sebou ani když vedle vystřelíme. Křižitým hlazením dlaněmi po čele a nad očima uklidní se i nejohnivější oř a kloně hlavu jakoby usínal, upadne v týž stav bezděčné otrlosti, ve kterém lze prováděti na něm mnohé jinak obtížné manipulace.“

Toto „balassování“ bylo a snad posud jest v rakouské armádě příkazem zavedeno. — —

Nezbývá nám než stručně vypočísti methody, jichž věda se zdarem užívá k docílení umělého stavu hypnotického. Dají se shrnouti do několika vět. Podotýkáme jen, že nemají všechny obecnou platnost pro každé individuum. Selže-li jedna, může býti druhá provázena úspěchem. Opakujeme též, že nemusí býti příznaky otrlosti u jedné osoby v každém pokuse totožnými. Methody jsou následující:

1. Chvilkovým upřením zraku. Zejmena na předmět lesklý, intensivněji dráždící zrakový čiv. Sem patří i tak zvaný „magnetisující hled“, necháme-li osobu upjatě se dívati na naše vlastní oko.

2. Jednotvárné popudy sluchové.

3. Rozličné dojmy duševní, zejmena leknutí.

4. Mesmerovo hlazení údů. Po čele, skráních, po kůži končetin. Tlak na trny páteře šijové.

5. Jednotvárné pohyby: Kývání hlavou, delší dobu opětované.

6. Elektrický stálý proud procházející hlavou.

Poslední, nejmladší spůsob zajisté zatlačí bezpodstatné jméno „spánku magnetického“ a zamění je novým názvem, oprávněným: „spánku galvanického“.

Laskavý čtenář promine mi, že jsem počal článek spůsobem filologickým a že jej pedantickým slovíčkářstvím také ukončuji, ač mi dlužno vyznati upřímně, že nebyla filologie nikdy mým koníčkem zamilovaným.

Saluška.

Novelka od *Zygmunta Sarneckého.*

Z polského přel. Fr. Kvapil.

Na celých Nálevkách ve Varšavě nebylo nad Salušku dívky krásnější.

Malou a rozkošnou její hlavičku ovíjel věnec vrkočů barvy havraní, přecházející téměř až do modra. Oči měla temně zelené, jako moře v Ostende, kamž byli rodiče maličkou Sali před několika lety zavezli, aby nabyla sil a zdraví. Neboť již jako dítě zdála se býti velmi útlou a choulostivou, jako rostlinka, vypěstovaná za oknem skleníku.

Lékaři měli za to, že strava, kterou Saluška se živila, nebyla dosti vydatna.

Ale teď se všecko změnilo a Sali sesílila zrovna tak, jak bylo potřebí. Její tvářička stala se podobnou tvářičkám porcelánových loutek; bylať jak ony bělostna a na líčku krásným ruměncem zabarvena, pleti průsvitné, že jsi mněl viděti, jak proudí krev drobounkými pramének v modrých žilkách, rozvětvujících se hustou sítí po čele bílém jako alabastr.

Ó! — a jak byla vzdělaná! Ach! Rodiče — ač ne právě bohatí — na její vychování nelitovali ničeho. Sali navštěvovala ve Varšavě vyšší dívčí školy.

Otec její ze skrovné služby, kterou dostával jakožto úřadník v kanceláři jednoho ze známých bankéřů, nic uložiti nemohl, neboť Sali musilo se dostati vychování co nejskvělejšího. A tak pracoval ubohý Samuel ve dne, pracoval mnohdy i v noci, aby jen byl s to vychovati svého miláčka po pansku, aby Saluška se mohla zaskvíti v Saské zahradě nebo ve Švýcarském údolí, v zimě pak na plese kupeckého resursu, a nemusila se dát zahanbiti dcerami millionářů.

Samuel měl, chvála bohu, u lidí štěstí a principál ho náviděl pro jeho energii, vtip a skromnost, jakož i pro jeho tiché, ponížené poslušenství. Také často mimorozpočtová gratifikace vklouzla mu do sáčku: k čemu by též byla chytrost! Mnohdy i v bureau nějaký výdělečekna vlastní ruku vynesl mu několik tisíc neočekávaného zisku.

Pracoval a vychovával Sali jako nějakou hraběnku, ačkoliv posud víry předků se neodřekl a když mluvil polsky, prohřešoval se proti pravidlům grammatiky.

Matka spanilé Salušky, paní Rosalie, vyjadřovala se lépe, ano s jistou volností byla i s to vésti delší rozmluvu, pouze při psaní přicházela časem ve spor s pravopisem a nemohla vždy jasně rozeznat rozdíly rodů a pádů. To bývalo, když majíc radost ze své dcerušky, která slavila skvělé triumfy v Těchotínských lázních, dávala na příklad muži písemně zprávu, jak Sali všeobecně se líbí, jak krásně tančí,

s jakou noblesou hovoří s tím neb oním hrabětem neb dědicem rozlehlých statků.

Jak by také Sali neměla se baviti s hrabaty, ba i knížaty (jestli skutečně knížata přijíždějí kdy do Těchotína), když v skutku byla čarovně krásná, zcela správně mluvila rodným jazykem, švitořila velmi slušně francouzsky, zpívala vlašsky a hrála na fortepianě — ne-li zrovna jako paní Menterová nebo Essipová, přec konec koncem hrála velmi hezky.

Bylo rozkoší se dívati, když její drobná, v pravdě aristokratická ručka hbitě přebíhala po klávesech ze slonové kosti, temnějších, nežli její ručky, a vyluzovala z nich tóny, sluchu lahodící. Což konečně záleží na hudbě, vždyť pak už sama její ruka byla jistým druhem krásného, harmonického poematu, jakousi berceusou aneb scherzem vnadným a žádoucím pro opravdivé znalce. Když její útlé prstíky seběhly s tónů bílých na černé půltóny, třesouce se trilkem, jenž jimi prochvíval, tu hrabě Štěpán — který, jak se zdá, několik milionů složil k nohám rozmanitých umělkyň baletu — upřeně se na ni zadívav jako na obraz, tvrdil, že tak rozkošných důlků nespatřil na rukou ani jediné kněžky aneb královny divadelní.

A hraběti Štěpánovi šlo už do šedesátky, mnoho kulis poznal, mnoho slyšel, čarokrásné věci viděl a byl amatorem jakých málo, ačkoliv i teď znalců tohoto druhu u nás nebývá nedostatek.

Než kdo by konečně dbal na hraběte Štěpána, jehož havraní, uměle nakadeřené vlasy prozrazovaly nucené manželství proslulé pomády aile de corbeau se šedinami, a jehož finanční konference o půjčku několika tisíc, konané pod pukličkou s panem Samuelem, jasně dokazovaly, že záslužné amatorství až do dna vyprázdnilo sáček tohoto znamenitého přítele hudebních Mus! Byli jiní, mladší, půvabného zevnějšku, kteří vášnivě tiskli hezounké Saluščiny ručky a rozmlouvali s ní slovy ohnivými, láskou prosycenými, budíce její duši, doposud spící. A jestliže někteří neměli před svým jmenem zvučného titulu, toho příčinou bylo jediné, že nechtěli, neboť vysoká urozenost svítila na jejich tvářích, jako svítí sluneční paprsky, shlížející se v mosazných klikách nedávno vyleštěných.

Jedna z takovýchto klik, obestřená veselým zlatem nebeského Féba, pohnula se jednoho dne v Saluščině pokojíku. Stalo se to v Těchotíně. Dvéře se otevřely a vešla dáma černě oděná, suchá, vážná, imponující. Provázela ji paní Rosalie.

„Má Sali“ — pravila tato — „paní maršálková přišla tě pozvat, abys spolupůsobila v koncertě, který bude v těchto dnech uspořádán v divadle ve prospěch zřízení nových varhan při zdejším kostele.“

„„Velice vás prosím, slečno, o přispění““ — dodala černá dáma. „„Váš talent dopomůže nám k dokončení zbožného skutku. V minulých letech sebrali jsme tolik, kolik bylo potřebí k náležité opravě této zanedbané svatyně; teď už jen varhany nejsou v souladu s celkem. Váš zpěv i vaše výtečná hra nemálo by přispěly k rozmnožení příjmu.““

Sali zarděla se ruměncem nenadálým . . . hlubokým, který svým žárem zalil nejen tvářičky její, ale i labutí šij a ňadra jako z lipového kmene vykroužená. Růžový ten plamen dívku proměnil. Nepravíme, že ji ruměnec zohyzdil, ne — chraň bůh! ale zdálo se, jakoby růžička

náhle se byla změnila v pivoňku, jakoby rozkvétající Saluška byla se stala podobnou odkvětlé paní Rosalii. Oh! ty ruměnce na orientalské líci jsou jako léto, které přírodu přivádí v rozkvět a přiodívá ji krásou, ale v teple svém zároveň již přináší předzvěsť jeseně, bohaté a plodonosné, ale přec jeseně . . . od níž je už k zimě tak blízko.

Myšlenka, vystoupiti na koncertní podium a objeviti se na něm v celém lesku vybrané toilety, Sali naplnila radostí; nesměla však — za příčinou účelu koncertu — sama, bez svolení otce, kterého milovala a jehož se zároveň trochu bála, svoliti ihned k této příjemné pro ni zkoušce. Vždyť by to třeba mohlo uškodit jeho zájmům. Rovněž nechtěla se otevřeně přiznati k rodinným vrtochům náboženským, neboť věděla, že by paní maršálkové ani ve snu nenapadlo, že to půvabné stvoření, které pěkně zpívá a hraje na fortepianě a mate hlavy všem hochům v Těchotíně, není dosud — pokřtěno.

Ustanoveno tudíž po krátké poradě, že Sali s podmínkou návrh přijímá, ale že musí napřed listem požádat za svolení otce, který mešká ve Varšavě. Černá dáma uznala, že sličné děvčátko má úplně pravdu a povstavši k odchodu, políbila je v čílko. Krása má něco k sobě přitahujícího jako magnet; vždyť i vážné paní, smutečními šaty i věkem svým od světa oddělené, podléhají jejímu kouzlu.

Paní Rosalie vyprovodila hosta až ke dveřím a na prahu se s ním loučíc, dodala:

„Saluška též deklamuje. Snad že by neškodilo, kdyby i na koncertě něco zadeklamovala.“

„„I ovšem, i ovšem. Snažně o to prosím. Ať slečna sama si vybere příhodnou báseň a naše vděčnost bude dvojnásobnou.““

Pan Samuel, obdržev listy od dcerušky i od matky, milerád souhlasil a zaslal jim ihned svoje svolení, nepříliš pravopisně sestavené.

Pan Samuel neměl předsudků. Nebyl na hlavu padlý. Pochopoval, že náboženství slučuje, spájí a jednotí společenstva různoplemenná a nešťastná, a jestliže se doposud nestal křesťanem, to jen proto, že se nenaskytla k tomu ještě vhodná příležitost. Kdyby snad Sali měla si bráti katolíka, nerozmýšlel by se ani na okamžik. On i žena — za jeho iniciativy — rádi by se pak očistili v proudech svěcené vody z prvotného hříchu.

Paní Rosalie žila doposud úplně šťastna, bez přesvědčení, bez zásad, bez víry. Bylať — ne novomodně — ale spíše mimoděk bez vyznání. Ve všech vážnějších záhadách mravních postačovala jí vůle muže nebo dcerušky docela. Kdyby Samuel neb Sali chtěli, již zítra by poklekla před oltář a ke všem svatým by se modlila co nejvroucněji!

Sali na vyšších dívčích školách, které navštěvovala, o náboženství slyšela nemnoho a pokládala víru za jakýsi šedý zbytek minulosti, nic společného nemající se skvělým životem novověkým. Zbytek ten však otvíral dvéře salonů, pomáhal při provdání se za hezkého hocha katolíka, šlechtice, boháče — který na Těchotínských plesech vášnivě objímal její tailli, tiskna ji k sobě chvějící se paží ve víru divokého valčíku nebo v obratech skočné polky.

Kdyby ve vyšších školách, které Saluška navštěvovala, bylo se trochu více, a trochu lépe vyučovalo domácí historii, mnohé věci temné

aneb i lhostejné byly by pro ni jasnými a zajímavými. Zajisté byla by si zamilovala tu minulost, v níž veliký zákonodárce národa a veliký panovník byl pohostinně otevřel svoje země jejím předkům, pronásledovaným po celém širém světě. Té lásky se jí nedostávalo. Kdož ji měl v jejím srdci probuditi? Zdaž rodný dům? — Ne. Tedy škola? — Také ne.

Oh je to bída, že vlastně není nikoho, kdo by učil staré spojovati s novým, minulost s přítomností!

Jsouc osobičkou velmi intelligentní, Sali o něčem tušila, něčeho se domýšlela, ale potmě nemohla se již dostati na cestu, vedoucí k cíli. Neboť tu cestu nesnadno bylo konati i těm, kteří ji poznali a již prvním krokem na ní stanuli.

V hlavičce Salušky se jaksi divně vše pletlo. Hle! mnohdy spatřila u bohatých známých nábytek zcela nový, jenž byl nápodobením starého, nad čímž se pozastavila. Mnohdy též spozorovala, že nynější mody jsou kopií obleků z let minulých a nabývala přesvědčení, že ve starých pozůstatcích a památkách jest přece jen cosi pěkného, když nynější doba z minulosti své vzory čerpá. Slyšela, že takové relikvie bývají časem útěchou ve strastech, že dodávají sil při snášení útrap, a rovněž i od nejsvobodomyslnějších se dovídala, že náboženství jest lidské společnosti potřebno . . . pro třídy nevzdělané.

To všecko, díky vychování na vyšších dívčích školách, ne dost výrazně vystupovalo v praktickém mozku Saluščině a vyvolalo v něm celý chaos představ, zvláště že její vlastní, zdravý rozum dával jí na srozuměnou, že pokud se týče sňatku, jenž by jí, nemající věna, budoucnost zabezpečil, může spolehati se jen na svoji krásu a na obezřetné, taktuplné si počínání, jež by nestálo v cestě přesvědčením nikoho jiného.

Ve středních kruzích společenských, ať šlechtických, ať již měšťanských, lze opravdu snadněji krásnýma očima si dobyti ženicha nežli ve světě vysoké aristokracie. Zde věru již zlato jen bývá nejlepším námluvčím a pouhá sličnost až příliš často zaručuje krásným dívkám život — staré panny. Jaký tedy div, že Sali o tom všem přemýšlejíc, srdečně se těšila na svoje brzké vystoupení v koncertě, jehož úspěch mohl se státi mostem, spojujícím její společenské postavení se stavem pana Alfreda, majitele Boží Vůle, který doposud tančíval s ní na každém večerním dýchánku a šíleně do ní se zamiloval, aniž ovšem kdy zamýšlel požádati za její ruku.

Konečně přiblížil se den koncertu, netrpělivě očekávaný.

Sali objevila se na podium v toiletě spíš vybrané nežli nádherné, krásná jak samo Pokušení, rozpalujíc krev ve všech žilách. Co pošetilosti, válek, neshod, požárů roznécuje někdy jediným pohledem podobně rozkošná osůbka, stanuvši náhle na stupních trůnu — vyšším to podium, než bylo ono, na které vystupovala Saluška.

Její zpěv vyvolal bouři potlesku. Po pièce na fortepianě sál zachvěl se hlučným „výborně!“ Po deklamaci sypaly se květiny. Paní maršálková osobně jí podala věnec z bílých růží a pan Alfred obrovskou kytici z růží červených, planoucích týmž žhoucím ruměncem, jako jeho zářící tvář. Paní Rosalie, sedíc mezi obecenstvem, mluvila ke svým sousedům: „To jest moje dcera!“ — A nedbajíc tenkrát spořivosti,

které jinak věrně holdovala, hned po koncertě zaslala muži svému telegram, nesoucí mu podrobnou zvěsť o tom neslýchaném triumfu. Rozradovaný otec vynašel si hned nazejtří v Saské zahradě při kávě jakéhosi zpravodaje.

Pan Samuel, výborně pochopující význam tisku v rozvoji civilisace, poprosil reportera, aby ve svém časopise rozhlásil celému světu zprávu o úspěchu jeho dcery, která deklamuje jako Modrzejewská, zpívá jako Patti a hraje na pianě jako Rubinstein. Druhý den po této konferenci veřejné vystoupení Saluščino bylo korunováno na drsném papíře denního žurnálu. Pošta přivezla jej do Téchotina a panu Alfredovi prvnímu připadla čest přečísti zprávu o koncertě, vyšňořenou stilistickou omáčkou mravních a filanthropických sentencí.

Počasí bylo čarokrásné, nebe modré a bez mráčku Ptáci seděli na větvích, hojně pokrytých pryskyřicí, a milostně švitořili. Letní příroda rozlévala kol jakési nevýslovné kouzlo, které po slunečních paprscích splývalo do srdcí, jimi prochvívajíc, otvíralo ústa, vybízelo ke sdílnosti, k vyznáním lásky.

Sali, obyčejně sebe ovládající, na vše pozorlivá a chladná, pocítila nějaký žár, jenž v drobounkých, modravých žilkách na čele rozpaloval východní její krev. V uších jí cosi zazvonilo, ve hlavě nastal zmatek, oči její setkaly se s očima pana Alfreda a . . . paní Rosalie uznala za vhodné uhnouti se z aleje agav diplomaticky v zad.

Procházející se lázeňští hosté dávno již se byli rozešli ke snídani.

Mladí zůstali sami.

Paní Rosalie zašla k paní maršálkové. Pověděla jí, co se právě děje pod agavami, a upřímně se jí se vším dle pravdy svěřila. Vyznala, že sice různé náboženství milence od sebe vzdaluje, ale že celá rodina by s největší ochotou přijala křest, kdyby jen Saluška mohla v sňatek vejíti s panem Alfredem. Prosila tudíž zbožnou dámu o radu, za ochranu o protektorství.

Na paní maršálkovou — i přes to, že podlehala předsudkům o rodu, — až příliš svůdně usmívala se naděje přivésti tři nové ovečky ke stopám Ukřižovaného Pastýře, jenž zemřel pro ty, kteří v něj nevěřili, než aby byla dlouho na rozpacích. Slíbila tudíž neprodleně svoji intervenci: aby se pak netratilo času a též aby se zabránilo, by satan nevmíchal se před časem v celou věc, rozhodla se jíti ihned k těm mladým lidem a zasnoubiti je v kostele, pro nějž Sali vyzpívala nové varhany.

Avšak ďábel není hloupý; již nečíhá na panenskou ctnost, nesvádí pro Fausta Markétky, jenom ze společenských zápletek a neporozumění utkává sítě, do nichž nevinní aneb nezkušení lehko se chytají.

Tak se stalo i zde.

Alfred, opojen zjevem blouznivé, čarovně krásné Sali, vyznal jí svou lásku. Starou jako svět a jako svět vždy svěží notou znělo duetto milenců tichým, ačkoli harmonickým šeptem. Ale po chvíli zaskřípl v něj falešný tón dissonance. Ke slovům: „miluji“, „miluješ“, „milovati budu“ přidružovaly se sny o budoucnosti, rozhledy po přítomnosti i minulosti, slovem celý ten polemisující zástup zásad, přesvědčení, principů, věr, z kterých lidé si tvoří svůj dočasný život duševní. Alfred

i přes to, že byl velmi mladý, byl vychován ještě po starodávnu od otce, jenž mnoho a dlouho bojoval na bojištích s nepřítelem vlasti i sám s sebou doma ve venkovském zátiší. Proto též jeho syn kladl výše povinnosti nežli cit. Sám nenadále zaskočen vyznáním lásky, které se mu náhle z úst vydralo, zatoužil nahlédnouti Sali do hlubin duše, chtěl přesvědčiti se, zdali v ní najde družku, která by jako spolubojovník mohla s ním jíti ve stejné četě, pod stejným praporem, k témuž cíli. Všecka zručnost i taktika Saluščina, nabytá ve vyšších školách a rozhojněná vrozenou intelligencí, nemohla dlouho odolati tomuto prudkému útoku. Láska činila ji upřímnou. Upřímnost zas odhalovala prázdnotu srdce, po níž nyní hýřil horoucí požár vášně a kde duhovými blesky skvěla se pouze fata morgana citového opojení.

Ale až toto zanícení přejde, zdaliž zrno obětovné lásky vzroste na tomto písečném a jako písek též pohyblivém základě?

Zdali srdce, nasáklé egoismem, dá se naplniti vírou v nevyhnutelnost obětí? Alfred se zachvěl. Každé její slovo, každé její naivní vyznání zdálo se mu odpovídati: „Ne“.

I zasmušil se, o sňatku ani se nezmínil, doprovodil za hovoru Salušku k jejímu obydlí, na prahu dal jí s bohem a . . . již se nevrátil.

Zrovna tak, jak onen rytíř z ballady.

Paní maršálková s paní Rosalií, po dlouhé pouti pod agavami a po celém Těchotíně, nalezli Sali doma . . . v pláči.

Od té doby uplynulo několik let.

Průběhem jich nějaký violoncelista požádal o Saluščinu ruku, ale ubohá dívka mu odřekla. Sali se dovtípila, že slavný ten umělec s dlouhými vlasy, splývajícími až na jeho ramena, mnoho mluvící o hudbě budoucnosti, nenaladil své srdce s jejím srdcem v harmonický akkord. Toužil jen získati v ní stálého, bezplatného . . . průvodce na pianě.

Pan Samuel hrozně se trápil a splešatěl. Paní Rosalie trápila se ještě více a sešedivěla.

Sali zůstala stále sličnou, ačkoliv jinou krásou, od dřívější zcela rozdílnou.

Něco tajemného rylo se do hlubin její duše, něco neobyčejného bouřilo se a vřelo v jejích ňadrech. Mnohým se zdálo, že je to nenávist k lidem. Já mínění tohoto nesdílím.

Její veliké oči, temně zelené jako moře v Ostende, nabyly divného, neobvyklého lesku.

Sali milovala rodiče, viděla jejich zármutek, podlehla tudíž domluvám pana Samuela i paní Rosalie a vzala si za manžela ošklivého, hloupého komptoiristu, který při jisté dodávce pro vojsko, velice výhodné, byl domohl se znamenitého jmění.

Ó! kdyby byl hezký a chytrý, jistě by si ho byla nevzala.

Sali ho nemiluje, ale má maličkou sličnou dcerušku, kterou zbožňuje. Učí ji sama . . . historii rodné země a mnoha jiným věcem, o nichž se nevykládá na vyšších dívčích školách varšavských. Ta nepůjde již tou cestou, kterou kráčela její matka. Vezme si za muže toho, koho si vybere její srdce.

Sali až do dnešního dne jest velmi krásná, tou jinou — ne již porcelánovou — ale šlechetnější krásou.

V plesu.

Sám beze známých byl jsem včera v plesu.
Sám seděl jsem neb chodil bez závěsu
po síni kol, kde plno krásy bylo.
Můj bože, šeptám, nejsem asketickým,
a přeju, přeju těmto citům lidským,
o nichž tak často i mé srdce snilo.

O znám, jak dívka po týdny se těší,
než bálový šat na své tílko věší,
a buší srdečko, když prvně vstoupí. —
Nuž učte ruce — stvořeny jsou k tomu —
teď objímání v tanci! Kdo máš komu,
své srdce otevř, neleň; — čas je skoupý.

Jen buďte šťastni! — Usedl jsem v rohu,
v rej plesný odkud klidně zírat mohu,
a zvolna ve dlaň naklonil jsem hlavu:
Stesk divný pojal mne v tom bujném plese,
kdy síň se hudbou, jasem, tancem třese,
já — bůh ví proč — jsem zatesknil v tom davu.

A jak jsem zdvihl hlavu zadumanou,
ven, do okna jsem ohledl se stranou:
strom holý právě bil v ně zmrzlou snětí.
A jak byl vítr, šlehal úsilněji. —
Toť obraz duše mé, je stín to její,
jenž mrazem straší ony blaha děti.

Tak sama, trudná, pojednou všem cizí
má duše smutná v teskné dálce mizí,
kdes nebe hledajíc až v divné zemi,
na horách vysokých, kde bůh jen bydlí
v své samotě, a blankytnými křídly
se vznáším výš a výš, kde blaze je mi.

Jos. Jakubec.

Nocturno.

Ticho všudy, na nebi i zemi,
zvolna zmírá den s tou tíhou svojí.
Ani hlesu nikde — akord němý
k životu se probuditi bojí.

Či snad dávnou uspávajíc muku,
v srdci ještě zvučí píseň živá?
Stůj a vztáhni k němu chvějnou ruku!
Ticho — — nic již v něm se neozývá.

Aug. Eug. Mužík.

Kříž.

Dva kusy dřeva, zhruba k sobě sbity,
a křivě, nedbale jen v zemi vryty,
to v poli ční tam kříž.
Už slunce hasnouc za bor dalný padá,
jak růže k podzimu když bledne, svádá
dřív než si pomyslíš,
a vzduch je měkký, vlažný, vůní sytý.

Dva lidé ke kříži se choulí němi,
zrak sklopen, hlava chabě svislá k zemi
jak srpem sžatý stvol.
Jak spásu vynutit by chtěly z kříže,
dvě hlavy k němu blíž se tisknou, blíže,
tvář zoufalost a bol,
a nad nimi pták šumí perutěmi — —

Až dlouhý vzdech se z jedné ozval hrudi,
a obě čela z těžkých snů se budí,
zrak hledí němě v zrak.
Tvář tuhne v hrany mrazivé a ledné,
jen zkosa ještě na peň kříže hledne,
a srdce, plachý pták,
ty kroky jejich v různou cestu pudí.

V tom růže nebes na západě zvadly,
dva stíny s ramen kříže v cestu padly
— dvé rukou rozpjatých —
jak za nimi by s touhou v dáli spěly,
jim k retu ret, hruď k hrudi tisknout chtěly . . .
Ti dva však nezří jich, —
jdou různo dále ve kraj šerý, schladlý.

Č. Jílek.

Přes Gotthard k jihu.

Z potulek po Švýcarsku. Napsal **Eug. M. Rutte.**

Bernardinští psi.

Přijeli jsme do stanice Goeschenen, před „internacionalní díru“ — jak někdo tunel gotthardský pojmenoval — a bavíme se pohledem z vozu železničního na čilý život v nádraží.

Jakkoliv jen 15 minut popřáno nám oddechu, přece většina cestujících žene se k restauraci, aby za lístky, které jim už ve vagoně ke koupi byly nabídnuty, při table d' hôte předložené pokrmy vlastně jen očima hltali. Sotva si příhodná místa za stolem vyhledali, lávu horkého bouillonu do úst nalili a první pokrm do tunelu svých vnitřností postrkávati začali — již konduktéři pobízejí k odjezdu, zvonec nádražní netrpělivě zvoní, sklepníci chytají za šosy osoby náhodou či schválně zapomětlivé, labužník, jenž právě si pochutnával na smažené rybě, loučí se smutně s pokrmy před ním nakupenými, jiný utíká i s ubrouskem pod krkem, jakoby z holírny byl uprchnul, tlustá maloměšťanka velice se kohoutí, že za 3 franky nedostala se než ku předehře zamýšleného koncertu žaludkového, spořivá mysl její nedovede se rozhodnouti, má-li všeho na stole zanechati, nebo jízdu přerušiti, — vše křičí, utíká, běduje, nadávkami si ulehčuje. a nejsmutnější figurou jest německý krátkozraký učitel, s nímž hádá se Italian v modré halené a v tmavočervené dlouhé čepici, do něhož ctihodný pedagog ve svém kvapu byl vrazil — my pak z okének vagonových potměšile a škodolibě pohlížíme na tyto trampoty

všech, již najísti se chtěli a k žalu svému lačni zůstali. Nejsem Phocion ani Anaxagoras, Heraklit ani Cato — kteří prý nikdy se nesmáli — a proto privilegia tohoto, jež člověk před zvířaty má, plně užívám a velebím zároveň moudrosť svou, která mi kázala žaludek svůj na skřipec trpělivosti natáhnouti.

Prodavačky kamenů, drus a ozdob z krystalů utvořených, kteréžto lesklé tajnosti gotthardské mají v pěkných přihrádkách a krabičkách na vatě rozložené, nabízejí nám zároveň fotografie a kytice alpských růží; není příčiny, proč bychom jim hloub do krásných černých očí se nepodívali.

Konečně vřava utuchá, vše vstupuje do vagonů a konduktéři podívavše se, jsou-li dvéře dobře zamčeny, rozžehují světlo.

Z tunelu vyjíždí právě veliká nestvůra se zlatýma očima a my s dychtivostí a napjatostí očekáváme znamení zvonce, abychom vlakovou, železnou tasemnicí do útrob sv. Gottharda se zavrtali.

Majíce poprvé jeti největším dosud tunelem na světě, očekávali jsme s nesmírnou dychtivostí věci, jež přijíti měly. Švýcarská saisona nebyla ještě zahájena, pročež se tudy nevalilo ještě tak veliké množství cestujících, jaké zaplavovalo asi později v srpnu a září krajiny gotthardské; uvelebili jsme se tedy klidně a pohodlně ve vagonech, nebojíce se, že nám položí některý Angličan dlouhé své nohy na ubohou hlavu a že naděláme ze sebe slanečků, dříve než tunelem pod italské nebe projedeme.

Lampičky jsou rozžaty a svítí vesele. Čekáme netrpělivě. Znamení! Konečně!! Ostrý, pronikavý pískot lokomotivy, sotva že zazněl, již dusí se zase v otvoru tunelu; světlo denní se ztrácí, tmy přibývá s rychlostí takovou, že za půl minuty octneme se v číré temnotě.

Není to bázeň, co mimovolně nás se zmocňuje, ale přece jakýsi teskný pocit, že vydáváme se na milost i nemilost elementárních sil, z jichž záhubné moci nevyrvala by nás žádná lidská ruka. Jsme sami sobě zůstaveni a vší pomoci vzdáleni; cítíme předobře, že každý kámen v tomto klenutí jest pánem života našeho.

Lokomotiva pracně nás táhne do výše, slyšíme děsné hrčení a těžké oddychování její, jež v hrobovém tichu tajemnou hrůzou nás naplňuje, chápeme, že třeba Herkulovy síly, aby namahavou tu cestu vykonala. Tma nás obklopující zdá se nám býti teď daleko hustší ba neproniknutelnou. Teplota stoupá a vnitřní rozechvění ji stupňuje, svítilny působí sice na oko, ale mysl nic neznamená, svítí mdle jako v hrobce, vzduch houstne, dech se krátí a všecko tělo umdlévá. Vyhlédneme-li oknem, — jež nezavíráme, poněvadž kouř silným průvanem rychle prchaje do vnitř vagonů nevniká, — nevidíme ani nejbližšího vozu, čirá tma nás obestírá, jen nejistý zásvit lampičky, slabší a slabší světlo rozlévající, padá oknem na silné roury v pravo i v levo vedené, a jen ob čas, vždy po jednom kilometru, zakmitne svítilna budky strážníkovy. Takový strážník tráviti musí dvanáct plných hodin v neproniknutelné tmě, až jiný s ním se vystřídá. Stínové postavy konduktérů, brzy nad kolejemi mezi vozy na prknech se mihajících, brzy po střeše přelézajících, demonicky působí na mysl i zrak.

Po čtvrt hodině dosáhne vlak nejvyššího bodu a po té sjíždíme rychleji bez páry.

Jakkoliv je kol oken silný průvan, stoupá tlak vzduchu uvnitř tím citlivěji, dýcháme pracněji, krev proudí rychleji, tepny bijí silněji, — toužíme již z té duše po světle nebeském. Všecko obecenstvo již unaveno. Jeden drží hodinky na dlani, chtěje čítati minuty, jež v tunelu strávíme, ale zatím nevědomky klímá, druhý odfukuje od sebe tíseň tmy, kterouž svítilna slabě mrkající nepatrně zapuzuje, flegmatický pán vedle čte svoje denní noviny, — aspoň je v rukou drží, — jiný pak — rozumí se, že Angličan — pohlíží kukátkem neodvratně do gotthardské tmy, náramně asi zajímavé. Vedle tulí se k sobě novomanželský párek, obrázek to až hrůza všední, a Klára pohlíží na svého Artura, jakoby si přála s ním tu zemříti; jim naproti tiše vzlyká suchá, hysterická dámička, o níž nevím, prolévá-li slzy z bázně nebo ze žalosti a závisti nad štěstím novomanželským, jež tvrdošijně se jí vyhýbá. Můj svobodný přítel pozoruje běh větší ručičky na bezúhonném ciferníku bezúhonných hodinek, zavěšených na vkusném zlatém řetězu, jímž ovinul si malebně pěknou, bílou ruku; druhý přítel, ženatý, objímá bodrou pravicí sankvinické ankrovky své; spanilá spolutrpitelka naše nařídila si již dříve dámské hodinky, a té cti prý již dávno se jim nedostalo, a také moje ruka spočívá na cestovních cibulkách.

Náhle počíná hustá tma vůkolní měniti se v jemnější odstín, mísí se znenáhla s jasnější barvou, již rozeznáváme šedé stěny, rozednívá se, již vidíme v dáli malý otvor tunelu, zlatem zářící proud světla line se k nám, jasní se náhle a bleskorychle vyjíždíme ze tmy na oslňující světlo denní. Post multas tenebras lux — po mnohé tmě světlo nastává. Jsme v Airolu.

Tepot skrání ochabuje, dech se volní, čerstvý vzduch rozžhavené spánky příjemně chladí a po chvilce jsme z dusného vzduchu gotthardského v atmosféře nasycené ambrami italské květeny, jež zefýrové, počechravše cypřiše italských jezer, k Airolu zanesli.

A nyní — kolik minut prožili jsme v tunelu? Naše ctěná přítelkyně si nařídila sice ručičky, ale zapomněla natáhnouti a tak ocelovým perem zabezpečiti novomanželskému párečku tomu bezpečnou, určitou pouť životem ciferníkovým, mým hodinkám se uráčilo zastaviti se někde na nejvyšším bodu tunelu a pozorovati snad tmu, Angličanu onomu ku podivu zajímavou, a mezi drahými přátely mými rozhořel se právě spor, byli-li jsme 27 či 28 minut v žaludku sv. Gottharda. Avšak posléze uklidila veškeren boj faktická poznámka, že jsme my čtyři byli prvými z Čechů, kteří tunelem gotthardským projeli, a priorita tato naplňuje nás blahým sebevědomím a svádí nás ku pýše, hodné věci důležitější.

Když z Goeschenen vjíždíme v portál velkého tunelu gotthardského a pohledneme v úžlabinu po pravé straně, kde mezi sráznými skalami Reusa se prodírá a gotthardská cesta se vine, obě pak zatáčejí se z obzoru našeho v užší horskou průrvu, zmocňuje se nás neodolatelná touha vniknouti ve vábivá ona místa, jež kynou nám jako mnohoslibný začátek podivuhodné a rozsáhlé partie.

Nemeškal jsem tedy a vrátiv se z Airola tunelem do Goeschenen rozhodnul jsem se pěšky vykonati cestu k hospicu, abych poznal jádro

horského tlumu sv. Gottharda, silnici, po níž nesčíslné množství lidstva k Italii sestupovalo, a konečně i úpatí nesmírných hor, jejichž skalnatými útrobami vlak projíždí.

Sv. Gotthard není jedinou horou, jak obyčejně se myslí, nýbrž jest tlum prahor, obrovských skalnatých valů, v jichž sedle hadovitě vine se pohodlná silnice gotthardská, v nesčetných náhlých obratech klikatě stoupajíc do smělé výše a zase jako ještěr v bleskových kmitech spadajíc mezi balvany, rozvaliny a polouholé stráně k zeleným pažitům údolí airolského. Poutá-li nás až ke Gotthardu zvláště podivuhodnou stavbou svou, poznáváme nyní, že část její od toku Reusy k jižnímu Ticinu jest nejpodivnější a nejbizzarnější.

Hued Schoelleny, těsná rokle mezi Goeschenen a Urserenthalem, dávají nám pocítiti nedostatek vegetace. Po jehličí dlouho již ani stopy, řidne i křoví a chrastí, jen bílý květ lomikamu a červené kytice alpských růží vyzírají z chudičkého, travnatého povlaku nebo mechového nádechu, jímž vyprahlé balvany tu i tam lehce se pokryly. Lavinami snesené svaliny, ve fantastických útvarech přes sebe i na sebe navalené, pokrývají těsné úžlabí, na jehož dně burácející Reusa nesčetnými vodopádky a prudkými roztříštěnými proudy kolem nich i pod nimi se vaří a kypí, a přes ně šumivě se přelévá.

Kráčíme podle zbytků turbin, jimiž hnána voda do strojů při stavbě tunelu pracujících, pak podle budky, jíž strážník do tunelu sestupuje, a překročivše řeku jdeme po levém břehu Reusy, znenáhla stoupajíce dále, podél paty příkrých skalných stěn, ohrožujících nás lehce jen zavěšenými zvětralými skalinami. Četné, hnědé kříže, spuchřelé a zubem času ohlodané, samé to chudičké pomníky nešťastníků, kteří tu zahynuli, časté výmoly ve skalách a výklenky do nich vytesané, dlouhé ochranné galerie s chladným, vlhkým vzduchem sklepovým a s kapkami všady se prodírajícími — vše poučuje nás, že nalézáme se v místech, netoliko v zimě, ale zvláště na jaře lavinami ohrožovaných a vůbec velmi nebezpečných.

„Údolím hrůz“ zovou se Schoelleny; poutník po staré stezce za pošmurného dne se ubírající, poznamenal se křížem, soumarník ovijel hadrem klinkající zvonky a cinkající rolničky tahounů svých duse tak hlas jejich, aby nedráždily skryté skalní běsy, do dneška pak konduktéři poštovních karavan jedouce po nové úpravné silnici zapovídají vozkům bičem práskati, aby „spící lvici“ ze sna neprobudili.

Avšak jen za nepříznivého počasí, v době lavin a v zimě, jest rokle tato děsna a v pravdě nebezpečna; jinak v líčení děsných a příšerných dojmů, jež prý zde poutníka zachvacují, nesmírně se nadsazuje.

Když slunce praží, shora i zdola vyschlou půdu úmorným žárem rozhřívajíc, a když nad četnými vodopádky Reusy, řítícími se s nesmírných balvanů nebo menších svalin, houpají se duhové barvy v mihotavém lesku, necítíme bohužel s těmi, kteří prý co krok zimničně se rozechvívají a jimž prý hrůza po obratlích páteře chladnou nohou stoupá. Nepodařilo se mi aspoň vmysliti se do citlivé melancholické nálady takové a souhlasím v tom spíše s Corrodim, jenž se citlivůstkářům takovým posmívá slovy:

Čertův most.

„und als ich an die Schoellenen kam
und anhub da zu schauen,
da that's mir für die Andern leid,
dass mir's nicht wollte grauen.“

Dostoupili jsme již značné výše. Kolmo nad námi strmí žhavá vyprahlá Čertova skála („Teufelsberg“), rozšlehaná a rozbrázděná větrem, časem i průvanem stále tu čišícím. Kostrbaté zčernalé vrcholky její dotýkají se téměř skály Kilchbergu, stejně vráščité a rozdrolené; mezi nimi klene se úzký pruh oblohy, však přece tak široký, aby jím horké paprsky kolmo do holé rokle padaly a zlatily tu prach silniční, jenž pokrývá šedým jíním chudou květenu, ze skulin a trhlin bázlivě vyčnívající. Pod námi hluboko hučí Reusa jásavou symfonii svou, tříští se o balvany a rozprašuje chochole vln svých v myriady malinkých kapiček, pokrývajících sametovým poylakem zelené listí u samého velkého vodopádu a porosujících modrá očka gotthardských pomněnek. Nad pěnivými peřejemi vznášejí se celá oblaka rosných těch perliček a před „Čertovým mostem“, pod nímž malý starý most se krčí, rozepjala duha krásný most třetí, po jehož pestrých stuhách třepotavé bublinky v letu se houpají.

Slunko hřeje mile, ba pro nás více než mile: upoceni a unaveni vlečeme se silnicí, ve skále pracně vytesané, prošedše pak dlouhou ochrannou galerií, v jejímž nitru prosrkávající voda spojila se s nánosem šedého prachu v hustou mazlavou hmotu, octneme se z nenadání u „Čertova mostu“.

Sotva vkročíme na smělý oblouk mostu, uchvátí nás prudký průvan a mrazivý dech ledovců, roklí Schoellen k nám dorážející, plaidy třepetají se vzduchem, klobouky chystají se k nevázanému výletu a my namáhavě snažíme se odpor rychlejší chůzí přemoci. Zběžně jen rozhledneme se s mostu na jih, kde s výše valí se proudy Reusy, které vztekle o skalní strminy se rozbíjejice dostřikují pěnou svou až k žulovému úbočí anebo mění se v mlhavý závoj, nad mostem i za ním daleko rozestřený, tak že sám čert, dovednou rukou na protější skále vymalovaný a historickými rohy a kopyty ozbrojený, zdá se, jakoby poskakoval a k ďábelskému reji se hotovil. Vyplazený jazyk jeho a velké oči nabývají bizarních tvářností, jsouce těkavě osvětlovány mihavými světelnými proudy vidma duhového. Dojmu, jejž fantastický obraz tento v nás vzbuzuje, nekazí věru znak kantonu urnského, býčí hlava, nade vchodem do ochranné galerie vyčnívající.

Pod obloukem mostu nového, v hloubce asi 100 stop, valí se vzkypělý proud, mydlinám ne nepodobný, směrem dolů ke starému mostu Čertovu, zbytku bývalé gotthardské cesty, o nějž rozzuřil se kdys prudký boj mezi Rakušany a Francouzy. Dávným obyvatelům okolním zdál se býti něčím tak smělým, že za stavitele jeho samého ďábla pokládali. Kdyby byl skutečně ďábel vše vykonal, co se mu kdy pověstí lidu přičítalo nebo přičítá, a což obyčejně vykonala sama příroda anebo lidstvo starověké, jako Římané, nebyl by věru tak zlým ďáblem a zasluhoval by spíše plné úcty naší.

Naivní pověsť vypravuje, že ďábel dokonav stavbu, vyžádal si jakožto odměnu za práci svou duši toho, kdo první přes most přejde. Ale jakýsi chytrý sedláček pustil napřed svého psa přes most, což ošizeného čerta tak dopálilo, že uchopil nesmírný balvan, aby jím práci svou zničil. Náhodou či nehodou pozdravila ho však stařenka kolem kráčející srdečně slovy: „Pozdrav Pán Bůh!“ načež čert balvan strachy upustil a v sirném zápachu zmizel.

Most tento stal se v boji Francouzů s Rakušany dějištěm statečnosti a srdnatosti. Francouzský general Lecoubre doraziv tam s divisí svou, shledal, že most již obsazen je Rakušany. Každým okamžikem mohl tam s jedné strany doraziti hlavní voj Rakušanů a se strany druhé mohl mu Suvarov v zad padnouti s vojskem svým. Ztráta každé minuty byla nenahraditelna. Když několik útoků zůstalo bez výsledku a vojíni jeho zmalátněli, vytrhl jednomu z granátníků pušku a vrhl se samoten na most. Granátníci uzřevše to, rozhorlili se nesmírně, vztekle zařičeli, řítili se za ním na Rakušany a v čas ještě drahého generala svého zachránili Rakušany zároveň zapudivše; v zuřivosti své však nejednou ranou, kolbou generalovi zasazenou, projevili i lásku i hněv svůj za to, že je zahanbil. General Lecoubre často a velmi rád vzpomínal četných modřin, jimiž poznamenali ho vlastní vojáci a kteréž přes to vítězství mu zjednaly.

Skřehlí a studeným potem pokryti uchylujeme se na druhý břeh Reusy do malého domku, hned za Čertovým mostem vystavěného, kdež lihovými nápoji snažíme se normalní teploty dosíci. Kouří se z nás a dech mrzne ve vzduchu studeném a vlhkém. Seslábli náhlou změnou horka a zimy, přecházíme v malé jizbě druh za druhem od okna k oknu jako vlci v kleci nějakého zvěřince a hrubě ani nevěnujeme pozornosti mineralogické výstavě a četným ozdobám z kamenů gotthardských, rozloženým uprostřed alpských holí, uschlých růží a fotografií. Zrak zalétá oknem maně ku podivnému obrazu, jejž oživuje hromový hukot spádu Reusy a hrčení přijíždějící právě pošty, kteráž v galerii se mihá.

Vozkové poštovní tiše na koně volají a náhlou zátočkou pádí k mostu, upozorňujíce drahocenný poštovní obsah, skládající se ze dvou širokých matron a tří uvadlých panenských poupat, kteráž do let kanonických již již dorůstají, aby sobě neobtěžovaly klobouky laskavě si přidržeti. Řádí tu prý „hutschelm“, jenž mnoho set klobouků, ba i lehčích paruk s pozemských hlav smetl a na bělostné kadeře Reusy posadil, jevě zvláštní náklonnost ku kloboukům Angličanů, modrým neb bílým závojem ovinutým.

Za několik minut dojdeme „Urnské díry“, tunelu to 66′ dlouhého, za dob starších velmi úzkého, jenž sdělán tam, kudy za pradávna vedla cesta daleko široko nejděsnější. V korytu totiž, kde skály obou břehů nejtěsněji k sobě se blíží a Reusa nejdivočeji hučí, nebylo možno pro řádnou cestu podkladu nalézti a schůdnou ji učiniti, a proto chodilo se tudy až do r. 1707 přes dlouhý dřevěný most, jenž na řetězích jsa připevněn, nad proudem se houpal. Roku pak dotčeného byl z rozkazu kantonu Urnského v útrobách Kilchbergu vyvrtán tunel, 200′ dlouhý a později rozšířený, pod nímž nyní v hloubce 300 metrů týmž směrem vlak sv.-Gotthardské dráhy uhání.

Gallerie na silnici gotthardské.

Jdeme mimo veliké okno ve skále vytesané, pohledneme ještě jednou na zajímavý tok Reusy a žhavé, vyprahlé stráně Schoellen a vykročíce z brány, staneme náhle překvapeni obrazem zcela jiným.

Před námi rozkládá se Ursernské údolí, jehož zelené pastviny milou jsou protivou k jednotvarné a pusté pouti, již jsme právě vykonali. Přechod jest náhlý a překvapuje, poněvadž vystoupivše z Urnské díry, domníváme se býti zcela v jiném koutku světa. Tento „smavý údol rozkoše", jak Schiller jej nazývá, pokrytý pouze pastvinami a nivami stromů prázdnými, jest jedním z nejvyšších alpských údolí, jsa od západu k východu, neboli od Furky k Oberalpě 6 hodin dlouhý a průměrně jen asi čtvrt hodiny široký. Rozložen jest v klínu hor, z nichž severní část úplně jest uzavřena vyjímaje rokli Schoellenskou a táhne se postupně výš a výše až ku Galenstocku, mezi jehož hřbetem a vzdálenějším Muttstockem, všemu údolí vévodícím, vede klikatá silnice přes Furku do Walliska; Muttstock pak souvisí s jižní hradbou, prorvanou mnohými postranními údolími, z nichž v jedno ústí se silnice k hospicu sv. Gottharda vedoucí.

Půvabný obrázek oživen několika vesničkami, z předu Andermattem, jehož tmavohnědé, dřevěným otevřeným sloupořadím obklopené domky malebně kupí se kolem kostelíka červenými taškami pokrytého a vysokou věží svou daleko vyčnívajícího. Za Andermattem vine se pěkným olšovím Reusa, prodírajíc se hustými jeho haluzemi, vedle ní pak bělá se jako šňůra rovná vlašská silnice, k výše položené vesničce „Hospenthal" vedoucí. Po zelených stráních pasou se rozptýlená stáda, sváteční klid panuje po všem údolí a zlato jarního slunce kouzelně kraj osvětlujíc, zvyšuje lahodný dojem.

Cesta ze Schoellen vede pod zříceninami několika kamenných stavení, pod prastarou věží zbořeného kostelíka na úpatí samého Kilchbergu, kdež ve středověku vesnička Andermatt — jinak Ursern — se rozkládala, lavinou však úplně zasypána a zničena byla. Kolem výstavnějších hotelů, jež ruší idyllický klid údolí, ubíráme se k samé vesničce, podél silnice rozložené.

Četné hostince a restaurace v útulných domcích svědčí tomu, že „smavé údolí rozkoše" jest střediskem turistů švýcarských, kteří odsud neb z blízkého Hospenthalu na všecky strany, na Furku, sv. Gotthard, Oberalp, Sixmadun, Sedrun a na Grimsel se rozlézají. Ráz vesničky mocně upomíná na Velkou Hesperii, žulové pak koleje vozové, prostředkem ulic vedoucí, připomínají města italská.

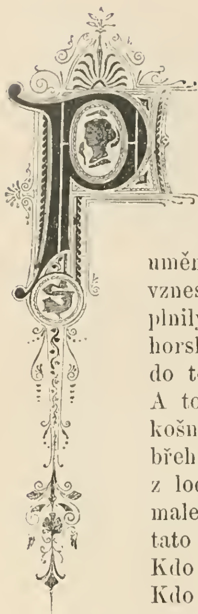
„Zavítali jsme ku třem králům a obědvali jsme," píše Goethe z Andermattu dne 4. října 1797 a my nerozpakujeme se v touž poetickou náladu se vpraviti.

Pak ubíráme se dále pěknou silnicí k Hospenthalu, na úpatí samého sv. Gottharda položenému. Vnějškem svým úplně se podobá Andermattu. Název zdědil po hospitalu, jenž až po 13. století byl obydlen; věž pak jeho, dnes již do polovice zřícená a zelenými keři malebně porostlá, zbudována už za doby Longobardů. (Pokračování.)

Ve vyhnanství.

Román
od
Serváce Hellera.
(Pokrač.)

II.

Prosím nyní čtenáře, aby vykonal se mnou procházku okolím Jalty. Toto okolí zápolí s centrem svým rozkošnou polohou i krásou přírody a vyniká nad ně uměním. Zde spolčily se umění a kapitál, aby okolí povznesly nad Jaltu; avšak přírodu nepřekonaly, nýbrž doplnily ji toliko lidskou prací. Divoký a bujný ten břeh horský zvelebily v rajské sady a bohaté vinice a nastavěly do těchto letohradů, k nimž podobných málo kde nalezneš. A to všechno: parky, vinice, zahrady a vzácné háje s rozkošnými villami a osadami rozkládá se na stoupajícím břehu podél moře a přímo nad jeho hladinou, takže, z lodě-li vzhůru hledíš, jedno z nejvelkolepějších a nejmalebnějších pobřeží světa viděti se domníváš. Ač místa tato věkem ještě jsou mladá, mají už jména světoznámá. Kdo neznal by na příklad ještě jména: Livadie, Alupka? Kdo neslyšel ještě chválu jejich sadů, chválu krymského vína?

Oznámili mi — připomínám, že to bylo druhého dne po „kavární schůzi“ u Bogdanových, než jsem se ještě přestěhoval — že čeká před domem kočár, jejž jsem si byl včera u Tatara v městě zamluvil. Kočár elegantní, koně dosti pěkné. Kočí je ruský „jamščik“, ale pyšní se, že umí také tatarsky. Rozumí se, že mne tato jazyková sběhlost nikterak nebaví. „Jeďme, jeďme!“ pobízím žvatlavého vozotaje.

„Dovolte ještě malinko posečkat,“ odpovídá mi: „je zde také můj hospodář a pojede s námi na koni.“ — V tom vyjel týž před dům a k vozu. Sedí na černém tureckém hřebci, na sobě má lehkou fialovou hedbávnou kamizolu a černé široké spodky, na hlavě fes a na nohou lehounké střevíce. „Nemohu vás nechat samotného,“ praví srozumitelnou ruštinou, „pojedu s vámi!“ .... Již řinčí kočár dolů do Jalty a před ním harcuje vesele Tatar a obrací se co chvíli s koněm na zad, aby lidé viděli, že jsme jedna společnost. „Totě příliš mnoho parády za sedm rublů,“ pravím sám sobě, stavím povoz a domlouvám Tatarovi: „Chcete-li jet se mnou, přisedněte do kočáru a nechte koně doma!“ — Chvilku se rozpakoval, ale vida, že jest rozhodně proti mé demokratické srsti, viděti před vypůjčeným kočárem předjízdníka, zajel do svého dvorce nedaleko cesty, seskočil s koně a vrátiv se, přisedl ke mně do kočáru. Vypravuje, co všechno uvidím, kudy mne bude provádět, kde budeme vodu, kde víno píti a kde obědvat, a vytahuje z kapsy krásné meruňky. „Jezte je,“ domlouvá mi, „jsou přímo z Bachči-

saraje, jiných bych vám ani nenabídl. Počkejte, pozejtří pojedeme spolu na koních do Bachčisaraje, tam uvidíte krásného ovoce.“ Abych Tatara neurazil, musil jsem jísti, čeho se jinak ani nedotýkám.

Takto jedeme, prostodušně se bavíce, k Livadii. Silnice z Jalty do Livadie a dále do Alupky jde zpočátku dole krásným pobřežím u samé vody, takže vlny Černého moře zrovna pod nohami ti šumí. Však brzy vystupuje vzhůru a vine se pak ustavičně na povrchu hor, kteréž břeh tvoříce, zvolna k moři se sklánějí, tak že neustále máš pohled dolů na spodní malebné pobřeží a na širé moře, kdežto po pravé ruce dílem ještě sady a parky, dílem už divoký les a klikaté skály do ohromné výšky vystupují. Silnice je dosti široká a rovná, takže vůz zcela rychle může ujíždět. Dostoupiv asi poloviční výšky hor, vidíš podél cesty a v nižinách pod cestou letohrádky, jeden sličnější druhého, malebné, fantastické, vkusné. Tu zříš uprostřed nejbujnějšího stromoví asijský palác, tichý a zamlklý, se spuštěnými jalousiemi a komíny na spůsob minaretů; onde zase pyšný gothický zámek nebo anglickou, vínem a břečtanem zarostlou villu; tamo opět prostý, úhledně natřený dřevěný dům s prostornými pavlačemi: zde štíhlé věže, onde staré nebo umělé trosky, a všude košaté stromy a měkké jak koberce trávníky a lesklé houštiny jižního křoví.

Místy vine se silnice stinným klenutím obrovských stromů a křovin, jako tunel vysekaný pralesem, jinde zase kolem ohražených zahrad, přes jejichž ploty štěpné i divoké růže nádheru svou překládají a granátové stromy čili marhaníky větve přehýbají, plné skvostných, jak oheň planoucích purpurových květů, a jinde opět kus cesty na holém, skalnatém výsluní uprostřed bujné přírody. Na pravo trčí každých několik kroků malý vodopád, kterýž z výšin hor Jajlských přicházeje, zde v korytu u silnice křišťálový proud svůj rozbíjí a v podobě skotačivé bystřinky vesele dále uhání; ptactvo šveholí ve stromech, ve skalách a hájích, a vzduch vane ti do tváře tak vonný, jakoby to byl zefír, jenž z rozkvětlých luhů Arabie vzácné aroma roznáší. — Silnice stáčí se pořáde jako had, tvoříc dle klikatých výstupků hor krátké, ale silné oblouky, takže stále jen na několik kroků před sebe vidíš a obraz za obrazem jako v kalejdoskopu se střídá. Jen tento trojí ráz rozhledu zůstává: na pravo vysoké hory, na levo vysoké svahy a údolí s letohrady a vinicemi, a zcela dole nepřehledné moře, u břehu temně modré a čím dále, tím bledší a světlejší. Na této straně je silnice ovroubena nízkou, bílou zdí, patrně jen proti závrati a na illusorní upokojení bojácných cestujících, neboť kdyby rozjetý vůz kolesem do ní vrazil, sřítila by se zajisté dotyčná část zídky a vůz by se sotva odrazil.

A takto jde ve stejné malebnosti a zajímavosti cesta až do Alupky. Vypsati její barvitosti a jejího skvělého půvabu nelze; cestovatel dívá se jenom a obdivuje.

První znamenitý letohrad na této cestě je Livadie, druhdy statek a obyčejně také letní sídlo zesnulé carevny Marie Alexandrovny. Statek Livadie rozkládá se po obou stranách poštovské, stále vzhůru stoupající silnice, kteráž jej tedy rozděluje na dvě části, vrchní a spodní. V hořejší části nalezají se hospodářská stavení, ovocné zahrady, zelniště, pařeniště, sklenníky a oranžerie; v dolejší části, na levo pod silnicí

a proti moři, nádherný letní palác a krásný kostel byzancského slohu, okrášlený malbami nejlepších ruských malířů. Nedaleko od tohoto stojí palác následníka trůnu, neméně nádherný, než dvorec carevny. Oba tyto letohrady jsou vystavěny ve slohu východních vladařských paláců, dle vzorů cařihradských a také ornamentika jejich jest čistě orientalská. Kolkolem rozkládají se, od silnice až dolů k moři, velkolepý park, zahrada a vinice s výbornou révou. Husté, stinné cesty, rondelly, květinové záhony všech možných barev a tvarů, všude vzácné rostlinstvo, sochy a fontány. Z fontanů je „pompejanský“ nejznamenitější; jest to antický sarkofag, na němž krásná ženská socha odpočívá. Sem přivezl jej hrabě Potocki, dřívější vlastník Livadie z Pompejů, kdež byl nalezen. Mimo to poutají na se zvláštní pozornost vzdušné galerie, obrostlé bohatými růžemi a plazivými rostlinami, k moři vedoucí tunel s pavillonem východního vkusu, veliký vodojem na sedm set věder a mnoho jiných zahradních a zahradnických vzácností.

Řecké slovo „livadia“ znamená tolik co luh. Za stara obývali tato místa Řekové, jakož tomu nasvědčují objevené staré řecké hroby. Za Kateřiny II. bylo celé pobřeží od Livadie až k Balaklavě odevzdáno Řekům z Archipelagu sem povolaným. Od těch koupil general Feodosij Revillotti pozemky nynější Livadie, Oriandy a Alupky. Od Revillottiho zase koupil Livadii r. 1834 hrabě Lev Potocki, vystavěl zde krásný letohrad a založil bohaté vinice. Jeho dědicové prodali pak Livadii ministerstvu apanáží, od něhož ji r. 1861 ve vlastnictví převzala carevna.

Livadie je krásná, avšak ani s polovice tak půvabná a nádherná, jako Alupka, letní sídlo knížete Voroncova.

* * *

Jedeme silnicí vesele dále. Horské útvary, po nichž cesta ubíhá, stále se mění, vodopády a pocestní fontány ustavičně se střídají, slunce vesele svítí . . . . zdá se, jakoby zde příroda z hluboka a v plné síle dokonalého zdraví dýchala. Nepotkáváme nikoho, než tu a tam tatarského jezdce, bludné neosedlané kobyly a někde spřežení volů. Přijeli jsme k úhlednému dřevěnému domu u samé silnice. Má se všech stran širokou pavlač a liší se v každém ohledu od ostatních stavení celého okolí. Co to asi je? Villa to není a k hospodě se budova také nepodobá. Sotva že se zblízka ozvalo rachocení našeho kočáru, vyhrnulo se asi ze tří dveří na pavlač celé hejno tatarských děvčat nejrůznějších tváří a postav: zcela mlaďounké holčinky, které si nedávno snad ještě s loutkami hrály, a od nich, stupeň za stupněm vždy vyvinutější až k děvčatům těl, ramen a prsou opravdu kolossalních. Všechny jsou v parádním tatarském národním obleku, červeném co šarlat a ověšeném hojnými ozdůbkami z kovu a kamene; všechny mají na hlavách tuhé červené ženské čáky, ale žádná nemá — proti mohamedánskému zvyku — zastřený obličej. Naopak: ukazují co nejsměleji tváře, smějí se dovádivě a ukazují při tom řady bílých zdravých zubů. „Co je to zde?“ tážu se Tatara. „Eh,“ odpovídá mi jaksi nevrle „to je pro cizince!“ . . . „Jsou to děvčata tatarská?“ tážu se dále. „Jsou,“ odpovídá soused týmž spůsobem, „ale všechna sotva; budou asi míchaná.“ Jedna z těch

bajaderek hodila nám do vozu větvičku krásného granátového květu, druhá růžové poupě, třetí karafiát . . . každá něco. Zvláštní pozornost! Cesta jde některými vesničkami. Patrně není na polích a v zahradách mnoho práce, neboť lidé si tu nápadně hoví: zde jich stojí chumáč u krámu a rýpají se navzájem do žeber: naproti leží jich asi dvacet „na znak“ na zápraží, jedni spí a druzí kouří papirosy; zde pod dřevěným loubím krčmy sedí zástup s podloženýma nohama; kouří z čibuků a házejí po nás třešňovými peckami. Náš kočí švihá do nich jako do vepřů, a to dělá jim nesmírnou švandu. — Ženská je na ulici velká vzácnost. Jde-li která dále, než okolo domu, je celá bílým závojem zahalena, tak že jenom oči vykukují. Je-li mladá nebo stará, poznal jsem obyčejně jenom na nohou. Můj Tatar chtěl se vsadit, oč budu chtět, že mi žádná holka zde tvář neukáže; ale byl by prohrál, neboť hned první děvče, kteréž jsme na to potkali, ohlíželo se za námi s odhalenou tváří a usmívalo se. Není tedy přec nikde pravidla bez výminky.

Domky tatarské jsou zde různé co do výstavnosti i vzezření, ale všechny jsou kamenné a mají ploché střechy: některé jsou výstavné a úhledné, některé nízké, špinavé a nesmírně bídné, pravé brlohy trogloditů, polou v zemi, polou na vzduchu, některé pestře obarvené, jiné prostě šedé. Ve vyložených krámech, spuštěných na způsob našich starých masných krámů, prodávají se pocestným všelijaké hotové krmě, a všude sedí na krámě, u samého zboží, s přeloženýma nohama několik usmolených Tatarů s oholenými hlavami a dlouhými vousy. Všechno to zboží, pekařské vyjímaje, vypadá tak chutně, že je cizinci nanic z pouhého pohledu; na jednom krámě viděl jsem ohromnou mísu studených ovařených beraních „nožiček“, lépe hnátů, s kyprou, oslizlou klihovatinou a celými paznehty. Vařené kravské a skopové hnáty jsou, jak jsem se později přesvědčil, zcela obyčejné a oblíbené zboží tatarských veřejných kuchyní a mají vzhled obzvláště delikatní, jsou-li obloženy garniturou ovařených hlav čili mouliček, jak se u nás říká.

Jest veliký rozdíl mezi těmito osadami na silnici a mezi vesnicemi hloub v horách a kraji; zdá se, jakoby na blízku civilisovaných cizinců tatarský živel všecek se zvrhal. Čím více se mi líbilo ve vzdálenějších vesničkách, tím protivnější mi byla tato hnízda na okrajích a tím lahodnějším zdál se mi pak kontrast nádherných ruských letohradů a jejich umělých sadů. Po Livadii následuje dříve označeným směrem Orianda, statek velkého knížete Konstantina Nikolajeviče. Orianda má polohu báječně krásnou a romantickou; grandiosní skály fantastických tvarů, vzácnou svěžest lesů, rozkošné luhy a bohaté prameny vody, nad sebou obrovské štíty jailských hor, tu v podobě kolmých šedých stěn, tu ohromných válců a jiných dobrodružných tvarů. Na jednom místě jede se dlouhou, révami krytou živou ulicí, kde větve vinných keřů ti nad hlavou se houpají. Cesty, jež park v Oriandě všemi směry prosekávají a jakožto veliká stromořadí probíhají, jsou co mlat urovnané a na srázných místech zábradlím opatřené; ale mimo ně je procházka velmi obtížná, poněvadž je celá místnost v základě divoká a křivolace skalnatá. Obzvláště pozoruhodný je v Oriandě vodopád, který nikdy nevysychá aniž ochabuje; proud jeho, dvěma zubatými skalami sevřený a po

stranách nepronikuutelnou houští dubů a ořechů zastíněný, vrhá se na konci s velikou prudkostí a hřmotně do kamenných balvanů, v jejichž štěrbinách co vařící pěna syčí. Šumění tohoto vodopádu rozléhá se daleko; z povzdálí podobá se jeho kaskada rychlé říčce.

Bohatství přírody vyzdobeno tu uměním k ještě větší romantičnosti. Na jedné, jakožto mys do popředí vystupující skále postavena sličná rotunda, bílý gloriet na sloupcích, a na jiné zase obrovský kovový kříž. Obě tyto skály se svými okrasami vynikají ostře z hustého stromoví a jsou vidny z daleka; s vrcholů jejich, obzvláště z glorietu, jsou velkolepé rozhledy dolů na moře, kolkolem na malebné sady a vinice, a na zad do drsných hor. Vystup na most nad řečeným vodopádem a uslyšíš dýchání lesů; poseď na lavicích u vodojemů, vodotrysků a fontánů, a projme tě libý chlad jezerní; polož se do houští, naslouchej, jak šepotavě park šelestí, a v brzce budou tě skrze listí okukovat zvědavá očka štíhlých srnek a malinkých gazel. Parkem roztroušeny jsou vzácné rostliny, a rozličné cizokrajné stromy vyrůstají zde do neobyčejné výšky a šířky. Rozkoší naplní tě krásný olivový lesík a úžasem dva obrovské fíkové stromy, pokrývající haluzemi velkou skálu, z jejíhož nitra vyrůstati se zdají. Letohrad velkého knížete je budova nádherná uvnitř i zevnitř: od něho spadá široký taras k moři, jež dole do nedozírné dálky se prostírá. Letohrad stojí na dosti rozsáhlé pláni, nad níž takřka kolmo, na sedmdesát ruských sáhů vzhůru strmí obě svrchu dotčené skály, s polokruhovým glorietem a kovovým křížem. Prohlednuv si nádherný zámek, jeho rozkošný vnitřní dvůr a pompejanský pavillon s překrásnými sloupy z temného krymského mramoru a mistrnými karyatydami, jež balkon nesou, jakož i ostatní vzácné okrasy a monumentalní práce, sotva můžeš se spřáteliti s myšlenkou, že zde druhdy za cyklopickými stěnami surově žili suroví lidé starověkých národů, a že ještě za panování Tatarů zde, „v drsných a smutných pustinách“ stáda horských koz proháněli pastuchové mongolští.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Snad unavil jsem již čtenáře vypravováním o krásách míst a osad jižního břehu krymského, a přicházím teprve k místu nejznamenitějšímu. Jaltu nazval jsem nejkrásnějším místem jižního břehu Tauridy, Alupku nazývám jeho nejznamenitější osadou. Kdyby na mne větši dojem nečinila velká, bezprostředně, sama sebou krásná příroda, než příroda vším jen možným uměním ku kráse ještě větší zdokonalená, snad musil bych s mnohými říci, že jest Alupka nejkrásnějším místem jižního břehu. Však na tom málo záleží — škoda jen, že Alupku dokonale popsati a vyličiti lze není. Žádný popis není s to podati o ní jasnou, dostatečnou představu. Alupku musíš vidět, musíš uslyšet hrčení jejích vodopádků i šplýchavé bublání vodometů a fontánů, musíš odpočinout v jejích chladných jeskyních, projíti se v jejích cypřišových a pomerančových hájích, musíš podivením užasnouti, jakou to mocí vykouzleno tolik rostlinné nádhery a tolik vzácných věcí zde, uprostřed divokých hromad balvanů?!

Poloha Alupky je celkem tatáž, jako Livadie a Oriandy: dole koupá se její sad v moři, nahoře přimyká k obrovským štitům Jaily. Půda těchto sadů, zahrad a hájů jest dílo mohutné práce vulkanické:

porfyrové skály a balvany trčí tu do moře, pokrývají břeh a hromadí se nad sebou. Hřeben Jaily ční nad Alupkou ještě do výše 600 rusk. sáhů v podobě nepřístupné zubaté pevnostní hradby. Ještě roku 1803 jevil prý se skalnatý chaos Alupky cestovatelům v celém svém velkolepém nepořádku; ale již tehda rostly zde uprostřed rozmetaných skal a balvanů lesklé vavříny, granáty a cypřiše, sazenice to Řeků, jejichž potomci mohamedanskou víru přijali a dosud ve vesnici Alupce jakožto „Tataři“ žijí. Nejvyšší štít nad Alupkou nazývá se Aj-Petra a má dosud zbytky staré řecké pevnosti, patrně nejrozsáhlejší ze všech někdejších opevnění jižního břehu. Nyní vztýčen na pevnostní skále veliký dřevěný kříž, k němuž vede dosti schůdná cesta pro jezdce a pěšáky. — Kníže Voroncov navštíviv poprve Krym, byl polohou Alupky všecek okouzlen. Záhy na to skoupil tyto pobřežní pozemky, kteréž se obecně považovaly za ničemné a ku vzdělání nespůsobilé, svolal z Anglie, Francie a Německa architekty, botaniky, zahradníky a řemeslníky, a ukázal světu, kterak se z pustého skalního chaosu dělá ráj se všemi půvaby jihu a s vybranou orientalskou nádherou.

Sta tisíce rublů otesaly porfyrové a žulové balvany a sestrojily z nich znamenitý maurický letní palác, podobný oněm, jež v obraznosti si vykouzlujeme při čtení arabských pohádek. Palác tento je králem všech pobřežních letohrádků a zámků. Vypíná se hrdě a při tom přec něžně 155 stop nad hladinou moře na širokém tarasu, kterýž rozkošným partiím celého okolí vévodí a od něhož park, sady a vinohrady pozvolna až k samému moři se sklánějí. Palác aneb, jak mu zde skromně říkají, velký dům alupský vyčnívá nad hustou zeleň stromů a odstupuje ostře od šedého skalního pozadí. Základní formou jeho jest rondel, sloh stavby pak jest obratné sloučení vkusu byzanckého, maurického a saracénského: material všech zevnějších zdí je „zelený krymský granit“ čili zelenokam, kterýž nesmírně těžko se otesává, ale za to výtečnou polituru přijímá. Ku stavbě používalo se celých velikých balvanů, takže palác jako nějaká římská budova z obrovských kvadrů je složen, a kameník nejjemnější okrasy v jednom kuse mohl vyvádět. Tvrdost a síla materialu jest zárukou, že i delikátní zábradlí kolem ploché střechy, i ozdobné komíny, kteréž v elegantních rysech budovu opravdu okrašlují a vůbec všechny ornamenty, jež ve špičatých brabantských formách vždy z jednoho kusu pracně byly vytesány, snad tak dlouho potrvají, jako okolní skály samy.

Před palácem, jak už řečeno, rozkládá se prostranný taras s lesklými mramorovými sedadly, záhony a keři nejvzácnějších rostlin a s okouzlující vyhlídkou na moře. K paláci vedou široké parádní schody, u nichž jako na stráži sedí lvi z čistého bílého mramoru. Průčelí zámku má základní tvar polokruhem dovnitř vykrojeného rondelu mezi dvěma čtverhrannými baštami. V tomto průčelním výklenu nalezají se hlavní, skleněné dveře a vysoká okna přízemního salónu; nad vchodem skví se v pozlaceném vypouklém tatarském písmu „modlitba“ z koranu, po stranách pak — před vchodem — rozestaveny jsou skvostné arabské pohovky, vázy z alabastru a kararského mramoru, na štíhlých sloupových postavcích velká poprsí mouřenínů z černého mramoru, jejichž turbany

a roucha vyřezány jsou z pestrého, barvité látky frapantně nápodobujícího a tudíž velice vzácného mramoru nebo jaspisu a mnoho jiných nad míru pěkných sošek zde, jakož i po celém průčelí a v jeho výklencích. Všechno je tak vkusné a nádherné, že by se žádný chalif za takové letní sídlo styděti nemusil. Jak jednoduché jsou proti tomu paláce carevny a následníka trůnu v Livadii! . . . A kolkolem je ticho, jakoby zde jen duchové přebývali: ani v sadech, ani v zámku napohled ani človíčka. Mezi tím, co tatarský můj průvodčí semo tamo obstupoval, rozložil jsem se v průčelním rondellu na skvostnou pohovku a ponořil zpitý zrak do úchvatné, čarovné vyhlídky skrze rozkošně zelené pyramidy temně zelených cypřiší a topolů, přes jasně zelené vrcholy stromů a přes pestře květoucí křoviny dolů na moře, neskonale půvabné v jasném lesku modré skalice.

A co mám teprve říci o rozkošném sadu, kterýž kolkolem se rozkládá a od řečeného tarasu k mořskému břehu zvolna spadá? Péro vázne, fantasii nedostává se slov, citu výrazů. Kdybych jej chtěl popisovat, zkazil bych zajisté čtenáři o něm představu; řeknu tedy zkrátka, že jsem nikdy před tím ani potom neviděl parku velkolepějšího a líbeznějšího. Příroda ustrojila zde všechno, čeho potřebí bylo, aby pak umění vytvořiti mohlo zahradu krásy a nádhery nevídané: jeskyně, sluje, divoké úkryty, otevřené kotliny a rokle, vodopády a křišťálová jezírka. Namnoze, aby park romanticky divokými partiemi doplnilo, nepotřebovalo umění nic jiného udělat, než proklestit a skopat na těchto svazích, kolem těchto vod a propastí obratným spůsobem cesty, kteréž by hosta všemi znamenitostmi pohodlně prováděly. A co udělalo zde umění ještě nad to! Zde najdeš háje, skupiny, řady a záhony snad veškerých stromů, keřů a květin jižní přírody: obrovské staleté duby, od kořenů až ke koruně hustě obrostlé divokou révou, divokým chmelem nebo břečtanem; kolossální řecké ořechy, jež 60—80 stop objemu mají, olivy, jejichž těla namnoze tak tlustá jsou, jako u nás lípy; vinné révy, jejichž peň celou stopu a ještě více má objemu; mohutné stromy fíkové, granáty a vlašské kašťany, celé háje stromů vavřínových, řady nádherně rozkvetlých, bílých a růžových oleandrů, obrovské šacholany (magnolie) s velikými bílými květy v podobě korun, arbuty (Arbutus Andrachni), veliké to stromy, jejichž jako třtina křehké dřevo je potaženo místo kůry jemnou a hladkou, bleděčervenou koží atd.

Všude malebné skupiny stromů, všude čerstvé trávníky, všude z bujného křoví vyklenuté tmavé besídky, všude fontány, moderní i na spůsob starých tatarských a tureckých vytesané; každý vrchol má své hlediště; tu věž, tamo arnautskou strážnici, zde gloriet, tam skleník, a to všechno v uhlazeném vkusu italském. — A když pak se z procházky od mořského břehu vzhůru vracíte, najdete pojednou tatarskou vesničku, kteráž v rokli se schovává a listím hustého lesa všechna je zastřena. Ji vyzrazuje toliko minaret, jenž svou lesklou špicí hustou zeleň proráží a s jehož okna jednotvárné volání muezina až k povýšenému ruskému kostelu nahoře se rozléhá.

* * *

Sedě v pohodlném mramorovém křesle na estradě v zámku a opojen krasou celého okolí, zadíval jsem se bezmyšlenkově do širého, lazurového moře, pátraje pomocí mořského binoklu, kde jaká loď na obzoru se objeví. Tatar dohledl si zatím ke koním a zůstal u nich — nepochybně si ve stínu zdříml; byl jsem tedy samoten uprostřed toho ráje, samoten s rojem nádherných motýlů, lesklých much a divných brouků. Nikde nebylo slyšet lidského kročeje a také ptáci mlčeli, jakoby polední drželi siestu. Ticho, teplo a vůně některých kvetoucích rostlin ukolébaly zvolna všechny smysly mé, tak že jsem posléz usnul. Jak dlouho jsem asi spal nebo dřímal, opomenul jsem zjistit, neboť když jsem procitl, spatřil jsem před sebou dámu v elegantním mušelínovém šatě s bohatými krajkami, kteráž vidouc mne procitlého, s lehkým výkřikem hustý závoj rychle přes tvář si spustila a kvapně odešla, tak že jsem ani podoby její zachytit ani ji samu pozdraviti nemohl. Přece však zůstal mi dojem, jakobych byl spatřil tvář spanilou a kvetoucí, černé oči a černý vlas s modravým leskem — avšak to mohl býti také jenom klam smyslův, jakož obraznost naše k elegantní ženské postavě vždy ochotně krásnou tvář si přibásňuje. Také se mi zdálo — ale tomu jsem již docela nevěřil — že měla ta dáma kolem šíje jako nákrčník ovázaný kus hedbávného provazu s dvěma krátkými. roztřepenými konci a že si mne s nemalým účastenstvím prohlížela. „Věčná škoda, že jsem obraz její zachytil očima rozespalýma,“ pravil jsem si mrzutě. když byla dáma nejbližšími dveřmi do zámku vešla, „teď nevím ani, jak vypadá, a kdož ví, naskytne-li se mi už vůbec kdy příležitost, do tváře jí pohledět!“ . . . Proč jsem toho litoval, sám jsem nevěděl, nepochybně ze zvyku, dle něhož každé mladé dámě rádi ostře do očí se díváme. Jak jsem byl před odstoupivší dámou z křesla vyskočil, stál jsem dlouho a hleděl upjatě na dvéře. jakobych byl doufal, že se jimi zase vrátí. Ale zatím vystoupil místo ní sousedními dveřmi na estradu muž s prokvetlým již plnovousem, nesoucí v ruce tlustou knihu jakousi a pouzdro s psacím náčiním.

„Jsem správčík tohoto letního zámku.“ pravil pozdraviv mne slušně, „jmenuji se Nikofor Vasiljevič Kabakov a přicházím vás poprosit, abyste se mi tuto do knihy hostův podepsal a pak, abyste se mnou do oranžerie se odebral, kdež budu míti čest předložiti vám jménem svého pána a velitele skromnou snídani.“

„Jménem svého pána?“ opakoval jsem tázavě, přijímaje namočené péro a hledě mu nedůvěřivě do očí. „Myslil jsem, že kníže Voroncov nyní kdesi ve škotských horách zvěř prohání . . .“

„Máte pravdu, pane,“ odpověděl správčík: „kníže není přítomen, ale proto přece uhostím vás jeho jménem. neboť jest mi uloženo učiniti tak všem cestovatelům, kteří toto letní sídlo navštěvují.“

„Nuž tedy děkuju vám, Nikofore Vasiljeviči, na místě jeho jasnosti a přijímám vaše nabídnutí,“ doložil jsem na to: „avšak rcete mi upřímně: neupozornil vás nikdo na mou přítomnost a na povinnost, kterouž vůči hostům máte?“

„Upozornili mne na vás,“ odtušil starý, „avšak to rozumí se samo sebou: vždyť nemohu přec sám býti stále před domem!“

„Rozumím, rozumím, avšak nejde tu o vaše podřízené lidi. Mne zajímalo by zvědět, neupozornila-li vás na vaši hostitelskou povinnost nějaká vyšší osobnost, řekněme nějaká — velitelka?“

„Vy jste ji viděl?“

„Ano, viděl, to jest zahledl jsem ji vlastně jenom. Nu, batuško, abychom řeč ukončili: že vás poslala ona?“ tázal jsem se, poklepávaje správčíkovi důvěrně na rameno.

„Musíte-li to už tedy mermomocí vědět, tedy poslala mne; avšak ujišťuji vás, že byste ani bez jejího pokynutí nebyl směl odejíti, neuživ našeho pohostinství,“ odpověděl správčík.

„Věřím vám od srdce a děkuju ještě jednou. Avšak libo-li vám, pojďme, neboť bude pomalu čas, abych na zpáteční cestu pomyslil.“

„Máte dost času,“ ujišťoval správčík, „ale se snídaní netřeba otálet; jest připravena a mohlo by se ostatně pomalu již obědvat. Obědváte obyčejně pozdě?“

„Jak se kdy hodí. U mne jest, milý příteli, jídlo věcí podřízenou; nevážu se tedy na žádný určitý pořádek, zejmena jsem-li na cestách,“ vykládal jsem správčíkovi, kráčeje s ním zvolna k oranžerii.

„Dobře máte,“ přisvědčil starý; „také ona dáma, kterou jste prve zahledl . . . . avšak co je vám po té? Je vidět, že už stárnu, neboť bývá mi už za těžko držeti jazyk za zuby . . . . Tak, zde jsme na místě! Vejděte, prosím, a posaďte se; jest tu libý chlad a vůně jako v ráji. Ona poručila mi, abych vás sem uvedl a zde uhostil . . . ale už zase pleskám,“ doložil, klepl se přes ústa a odkvapil.

Za chvíli však vrátil se opět s uniformovaným sluhou, kterýž na velikém podnosu první část snídaně přinášel. Správčík přisedl si ke mně a zkoumaje znaleckým okem, zda-li mi podané krmě a nápoje chutnají, bavil mne vypravováním všelijakých podrobností o knížeti Voroncovu a jeho zvycích, o životě, jaký v Alupce bývá za jeho přítomnosti, o skvělých zábavách a velkých zahradních slavnostech a doložil na konec: „Ale teď je tu už dávno ticho a pusto jako v klášteře, ba jako v poustevně!“

„A což velitelka vaše, kterouž jsem prve zahledl, nemiluje ta žádných radovánek?“ tázal jsem se na oko zcela nevinně.

„Ach, milý pane,“ odpověděl správčík, pouštěje už docela uzdu svému jazyku, „ta a radovánky! Ještě jsme ji neuslyšeli se zasmát.“

„Je-li možná?“ podivil jsem se. „A prosím vás, kdo jest ona? Kněžna sama nebo princezna?“

„To, milý pane, kdybych věděl, byl bych moudřejší vás!“ odpověděl s úsměvem Kabakov. „Jednou — jsou tomu asi čtyři neděle — přijel sem mimo nadání kníže a zavolav si mne pravil obvyklým úsečným spůsobem: Nikofore! Slyš a pamatuj si dobře každé slovo! Pod večer dojedu si do Jalty pro hosta, který tam přijede z daleka. Jest to vznešená dáma, která však chce tu zůstati nepoznána; ať mi tedy nikdo neslídí, aby uviděl její tvář, dokud ona sama za dobré neuzná ji odestříti. Bude tu neobmezenou paní a velitelkou, rozumíš? Neobmezenou, pravím, a všechna čeleď zámecká musí jí vzdávati největší poctu! Více nepotřebuješ vědět. Pamatuj si tedy, že jest ona vaší paní a velitelkou a že jí naprosto musíte býti poslušni. Ona může tu dělat, co chce,

a nikdo nesmí se jí tázat, má-li k tomu právo čili nic! A teď jdi a svolej všechen lid, aby týž rozkaz všichni z mých vlastních úst slyšeli! — Pod večer na to skutečně odejel, přivezl dámu, kterouž jste viděl a odevzdav „jí do ochrany zámek," jak výslovně prohlásil, ještě téhož večera zase odejel. Naše dočasná velitelka je dáma velmi dobrosrdečná, zamlklá sice a do sebe uzavřená, ale proto přec velmi vlídná. Nikomu neřekla ještě ani křivého slova, ale nikomu neukázala také ještě své tváře. Nikdo z nás neví dosud, jak velitelka naše vypadá, ale podle postavy, rukou a nožek soudíme, že je dosti mladá ještě a velmi hezká. Přivezla si s sebou dvě komorné, kočího, lokaje, mladého mouřenína jako panoše, dva anglické psy a tři páry překrásných tureckých koní do kočáru a tři koně jezdecké. Čeleď její jest anglická, tak že se s ní velmi chatrně dorozumíváme, ale velitelka sama mluví zcela dobře rusky. Lidé její a zejmena komorné ujišťují, že je krásná a dobrá nade všecko pomyšlení, ale trochu prchlá. Jak se jmenuje, kdo jest a odkud přišla, nikdo z nás dosud neví; máme co nejpřísněji zapovězeno po tom pátrat a čeleď anglická do té chvíle v tom ohledu ani slovem se ještě nepodřekla. Vybrala si to lidi velmi spolehlivé! Říkáme jí prostě kněžna; v Jaltě, kamž často procházkou dojíždí, nazvali ji „Gruzínskou carevnou", ale že by tou byla, nikdo z nás nevěří."

„Řekl jste prve, Nikofore Vasiljeviči, že se kněžna nikdy nesměje. Má snad nějaké tajné hoře?" tázal jsem se bez veliké naděje na zajímavou odpověď.

„Nepochybně, anebo nějaké veliké tajemství," doložil správčík. „Náš lid sestavil si o ní celý román, ale tím nebudu vás obtěžovat, poněvadž je to holá smyšlenka — však víte, že lid rád bájky skládá!"

„Mne zajímá skládání lidu," namítl jsem; „povězte mi, nemrzí-li vás už vypravování, jakou to pohádku si vaše čeleď o kněžně zbásnila."

„Nuž tedy slyšte — ale není toho mnoho!" pravil Kabakov. „Ženské naše vypravují si, že je vznešený host náš blízká příbuzná knížete Voroncova, že měla milostný poměr, že byla zrazena a že se sem uchýlila, aby na své hoře zapomněla. Byvši oklamána učinila prý slib, že bude nosit stále hustý závoj, aby žádný muž její spanilé tváře již nespatřil. Do padesátého roku musí prý nosit tvář zastřenou, neboť tak zavázala prý se v Moskvě Iverské Matce Boží, zbaví-li ji nesmírného žalu srdce. Nepoznána chce prý zůstati jen proto, aby ji zde nikdo návštěvami neobtěžoval a zbytečně nepotěšoval. Do kláštera nejde prý proto, že car batuška tomu nedovolil. — Posuďte sám, jaká to pleskačka . . ."

„Není tak špatná," prohodil jsem, „ale doufám, že není pravdiva, neboť byla by veliká škoda, kdyby tak mladé a krásné dámě žádný muž ve tvář již nesměl a nemohl popatřit."

„Tak, tak," přisvědčil správčík, „holá bájka a sláva Bohu, že bájka."

„Mužšti zase vymyslili si tuto historku: Kněžna je dcera jistého německého vévody, jehož bratr je suverenním panovníkem. Otec její byl od jiného prince nebo kavalíra pro jakýsi milostný poměr — rozumí se — nevinně pohaněn a pak v souboji probodnut a zavražděn. Dcera, kteráž je dáma sice dobrosrdečná, ale při tom velice energická,

umínila si, že smrt otcovu pomstí. Odbyvši etikettou předepsaný smutek vrhla se na oko s velikou vášní do proudu světských radovánek a tvářic se velmi zapomětlivou či lehkomyslnou sblížila se s vrahem svého otce a vynaložila všechno ženské umění, aby tohoto do sítě lásky polapila. Což nebylo příliš těžké, poněvadž dotyčný kavalír starým mládencem byl a princeznu za ženu lehkého srdce považoval. Zkrátka: princezna roznítila v něm vášeň do nejvyššího stupně a dávajíc mu svým chováním naději, že plamen jeho, jak Francouzové říkají, korunován bude, vlákala ho jednou o plese do odlehlé prázdné komnaty a když vášní rozplameněný kavalír před ní na kolena klesl a o splnění své touhy horoucími slovy prosil, vyňala princezna z kapsy malý revolver a zastřelila vraha otce svého jako říhajícího jelena nebo tokajícího tetřeva. Na to oznámila věc soudu a byla souzena; ale poněvadž do panovnické rodiny náleží, byla dle starého jakéhosi podání odsouzena, aby nosila po pět let kolem krku uvázaný kus hedbávného provazu. Proto nosí prý dlouhý závoj a odbývá si trest svůj v cizích zemích, meškajíc všude přísně na zapřenou. Také náš kníže byl, jakožto známý a přítel její rodiny, o pohostinství pro princeznu požádán a postoupil jí ochotně Alupku, na jak dlouho se jí tu bude líbit. Také pěkná pohádka, co?"

„Ani tato není špatná," prohodil jsem, „jen že se mi zdá, že by mohlo v ní býti zrnko pravdy."

„Proč soudíte tak?" otázal se poněkud znepokojen správčík.

„Protože se mi zdá, jakobych byl prve na hrdle vašeho hosta skutečně spatřil ovázaný kus provazu . . ." odpověděl jsem rychle.

Nikofor Vasiljevič změřil mne dlouhým, zkoumavým pohledem a povstav ze židle pravil:

„Začínáte pátrat, pane, a mně nelze vás v tom podporovat. Ostatně volá mne povinnost ke kněžně. Odpustíte tedy zajisté, že vás nyní opustím. Než odjedete, budu míti ještě čest a příležitost vám se poklonit."

Po těchto slovech starý odešel, ale vrátil se brzy opět a když jsem mu oznámil, že je povoz můj již připraven, doprovodil mne ke kočáru a tiskna mi na rozloučenou ruku otázal se starostlivě:

„Neurazil jsem vás přec, pane? Nehněváte se na mne, že jsem prve od vás odešel?"

A když jsem ho ujistil, že jednání jeho za zcela správné uznávám, doložil:

„Důkaz, že se nehněváte, podáte mi tím, že sem opět přijedete."

„Přijedu, batuško, přijedu," slíbil jsem mu sedaje do Tatarova kočáru a za chvíli zmizela nám Alupka s očí. (Pokračování.)

Z básně „Dagmar“

od

Svatopluka Čecha.

(Pokračování.)

nějí souhlasem teď její rtové:
„Nuže, jdi, kam záměr velký zove,
s nímž tak vroucně duše tvá se druží.
Ale domnění, že psance zvěst
vlasti zůstavíš a záští stálé
s nesmířeným hněvem svého krále,
nesmíš trudně do ciziny nést.
Seč má přímluva, má prosba jesti,
všechno učiním, by rozloučené
znovu sdružily se ratolesti
velebného královského kmene.“

Stařec k ní se blížil. Ve své dlaně
třesavé tisk její ruce obě,
líbal je a slzy ronil na ně.
„„Srdce andělské dal Tvůrce tobě.
Duch můj nízký, otrávený zlem,
světa obraz ponurý si spřádal
hřích jen s bídou shledávaje v něm.
Věřím teď, že zář, jež nad azur
jediné ten mračný duch můj vkládal,
splývá do pozemských také chmur,
že bůh dobrý také v naši hlínu
klade světlá srdce serafínů.
Ty chceš duhou smíru překlenouti
propast, která mne a krále dvojí?
Nehoden jsem zrak jen k němu pnouti,
a — zdaž on má rajskou duši tvoji?!““

„Dobrý jest můj choť — — Buď hostem mým,
nežli Valdemar se z lovu vrátí;
pohov zde svým údům zemdleným.
K obsluze ti hotov bude státi
panoš můj. Buď zdráv! Mám pevnou víru,
že, než závoj noci na kraj splyne,
hlava tvoje pod perutí smíru
v tomto hradě blaze odpočine.““

Laskavě mu kývla k pozdravu
a pak vyšla z komnaty. Leb šedý
k ňadru chýle, pokornými hledy
stařec lepou stíhal postavu;

leč kdy měkký obrys bílé řízy
za vchodu se ukryl závěs řásný,
jako v rozplynulý oblak mizí
obraznosti přelud čarokrásný:
čelo vypjal, posupně se vztáhla
obočí a ze zapadlých zraků
cosi vyšlehlo, jak z nočních mraků,
když se kmitne blesku záře náhlá.

Dagmar Valdemara z honu vítá
na stupních, jež vlnka čistá smáčí.
Král ji objímá, jí rámě skýtá
a s ní branou, okras plnou, kráčí
do rozkošné chodby, kterou splítá
houští bujné, planouc růží sterou,
tvořic klenbu vonnou, milošerou.

„Jak tě bavil hon?“ dí kněžna králi.

„Po lovu se tážeš,“ vládce praví
s úsměvem, „ty, která plaše z dáli
vyhýbáš se zvukům lovčí vřavy?
Snad ti posléze štít odporu
prolomila švarná kratochvíle?
O, jen vyjeď se mnou do borů
na hon šumný — pobavíš se mile.
Jak to rozkošné, kdy zbouří lesy
rohů hlaholy a lovců hluk,
když psů láním plachá zvěř se děsí,
koně řehtají a zvoní luk,
když jak střela do oblasti vzdušné
sokol kmitne, v kořisť zatne drápy,
neb když lesklé kopí v půtce krušné
medvědu v bok huňatý se ztápí!“

„Nikoli. Té zábavy se děsí
pohled můj, když lani uštvané,
v tělo kleslé, bídné, zedrané
tlupa vzteklých ohařů se věsí;
neb kdy v mukách smrtelných se šeří
oko holoubka, co šípy kruté
v útlá jeho prsa zabodnuté
nachově mu barví sněžné peří.
Proč ach! člověk sije smrť a muka
mezi tvory, s nimiž na píď času
na tom luhu, v slunečním tom jasu
byt mu vykázala boží ruka?“

„Taž se, drahá, proč i sup tu krouží
nad hrdličkou, proč tu siptí zmije,
proč i v luzném květu jed se kryje
a hlíz mučivých se hejno plouží.
Tak svět upravila vůle svatá:
sladké s trpkým, s jasem tma se míchá,
s žalostí je radost, rozkoš spjata,
s divokostí zpurnou něha tichá.
Žena jemná dýše citem vroucím,
želíc i té smrti holubiči,
an muž bojovný nad sokem mroucím
z lidské krve s jásotem se tyčí.
Tak se v píseň pozemského žití
snoubí bouře hluk i šepot kvítí,
radost plesavá i bolu skřek,
vzdechy milenců i bitvy jek.“

„Jsou zde vášně pochmurné a zpupné:
avšak nevěřím, že lidstva šíje
spjata na vždy ve jho jejich tupné.
Nad hvězdami láska věčná žije
a skrz mlhy pozemské a mraky
paprsk její v lidskou hruď se lije.
Vyronil se blaze paprsk taký
ze rtů božských, které kdysi děly
ku člověku: Láska zákon celý,
udeřen v líc jednu, nastav druhou!
Zvítězí kdys lásky svaté jasy,
zapudí bouř válek na vše časy
a svět zkrášlí věčnou míru duhou.“

„Ač se duše mužná tomu příčí,
ač mne hanbí změkčilosti výtka:
cítím-li tvou blízkosť holubičí,
klesám bezděk tvého do vodítka,
mysl má tu ochočena tíhne
k nauce tvé něžné, vzdor se mění
v měkkou poddajnost a srdce jihne —
pro všechny mám lásku, odpuštění.“

„Nuže, odpusť jednomu, tě prosím.“

„Opětně? Již místo berly práva
milosti jen haluz v ruce nosím —
čí zas Dagmar okov rozkotává?“

„Ten již rozkotán tvým slovem vlídným.
Ale po jiném též slově touží
vinník — slituj se nad starcem bídným!
Tys mu víc než soudce. V žilách krouží

vám krev jedna, oba k sobě váže
zákon posvátný —“

„Již tuším jméno,“
zachmuřiv se náhle, vpadl kníže,
„jež krev bouří mi, jen vysloveno —
jím rty čisté neposkvrňuj znova.
Prost je vazby. Na tom víc než dosti.“

„Utlum hněv, jejž srdce k němu chová,
podej ruce mu jak ujci, hosti.“

„On již tady snad —? On pod mým krovem?
Dagmar, Dagmar! Uhnětenou zmij’
zdviháš soucitně, by v pychu novém
brzy vzpjala zkázonosnou šij’.
Stisknouti mám ruku, která snad
již již spřádá sítě nových zrad
na mou nohu, jak je předla otci,
by mým pádem dotřela se moci?“

„On je vetchý kmet. Stín člověka
jen mu zůstavila dlouhá strázeň —
budí již jen útrpnosť, ne bázeň.
Světská marnivost již daleka
hlavy, kterou smrti křídlo stíní.
S poutnickou sem holí, v drsné žíni
přišel nastupuje krušnou pouť
mezi pohany, tam zažehnout
světlo pravdy boží. Vše je klamem,
skryt-li za kajícné jeho tahy
zlosyn úskočný. Než pojď, ó drahý,
pravdu čti v tom obličeji samém.“

Za té řeči dostoupili vzhůru
ke komnatám hradním. Dagmar táhla
jemně manžela; teď hbitě sáhla
za výstupkem chodby do purpuru,
jenž vchod koby pozastíral řásně.
Pozdvihujíc zlaté jeho třásně
prsty něžnými, by vešel v kobu
prosila. Král vstoupil s temnou lící.

Stařec před oknem tu seděl spící,
spíš jak ponořený v těžkou mdlobu.
Cesta trudná slabé zmohla tělo.
Hlava spočívala v okna lemu
na vyzáblé ruce. V kadeř jemu
šedivou své jasy slunce střelo,

než líc ve stínu, tak vetchá, šerá,
do níž hojné rýhy, hrboly
vtesala svým dlátem trýzeň sterá,
zdála se jak tváře mrtvoly
nepohnutá, ve sny hrobu kleslá.
S tělem sešlým, žíní roucha hrubou
podivně se stýkal hedbáv křesla
s těžkou zlatou třásní pod obrubou.

V mísách zlatých stranou na stole
vzácné krmě stály, jedva tknuté,
v číši víno jedva nasrknuté.
Z výklenku pak švarné pachole,
dané kněžnou za posluhu kmetu,
vystoupilo s nízkou úklonou.
Dagmar kynula a páže v letu
zmizelo za vchodu záclonou.

„Nuže, viz!“ dí kněžna králi zticha,
„a rci, není-li tvá bázeň licha?“

V tom se zbudil stařec. Vypjal čelo,
otevřel zor kalný, povyhaslý,
povstal, tělo zimničně se chvělo,
ruce vztažené se mocně třásly
jako větve, když je vichor třímá;
až pak náhle, jakby vetchý kmen
klesl rázem hromu zastižen,
s rukama se vrhl rozpjatýma
na podlahu tváří před knížetem.
Kolena objímal vladařova,
jenom vzlykot, nesouvislá slova
vydávaje třesoucím se retem.

„Povstaň!“ kníže temným hlasem vece
Ale hnutí duše, uchvácené
soucitem, jež v líci odvrácené
zřetelně se jeví. „Povstaň přece!“

Ale stařec úpí: „Bídným plazem
k nohám tvým se vleku. Zdrť mi šíji,
zdeptej červa, jenž se v prachu svíjí —
muka zoufalého skonči rázem!
Pohled na tebe mé strašné viny
v plném hnusu před mou duši staví,
studu, žalu sterý osten žhavý
zarývaje srdce do hlubiny.

Z velebné tvé líce na mne zírá
otce tvého obraz ušlechtilý,
plný vzácné leposti a síly,
vznešený zjev krále — bohatýra.
A já bídák, světla toho stín,
vztáhl ruku po čelence skvělé
na tom spanilém a moudrém čele — —
Jeho důstojný ty's dědic, syn —
Skol mne! Pomsti svého roditele!“

„Ujče, vstaň! Zde tvoje místo není,“
král teď vece, v hlasu měkké chvění.

„Ujcem zoveš mne?“ kmet řečí plesnou
volal, tělo zvolna povznášeje.
„Nemáš pro mne mstitele tvář děsnou,
v oko vlídné pohlednout mi přeje?
Víc než slovo knížecí tvé moci,
které vrátilo mi slunce lesk
po žalářní hrůzné, dlouhé noci,
víc to slovo: ujec, stokrát více
poskytlo mi v dar, ten mír tvé líce,
kde jsem čekal jenom bouř a blesk.
Zdá se mi, že rázem se mne klesá
břímě vin. Teď volně v cizí kraje
půjdu očistěn, mír v duši maje,
soucitný tvůj pohled v srdci nesa.“

(Pokračování.)

ROZHLEDY
v literatuře, umění a vědě.

Česká literatura.

Hořec a srdečník. Básně *Adolfa Heyduka.* (Salonní bibliotéka. Redaktor Ferdinand Schulz. Nakladatel J. Otto. Číslo XXXIII.)

Knihu Heydukových písní vždy s dychtivostí bereme do rukou. Srdečnost, hluboký, bezprostřední cit, půvab a zvláštní milé kouzlo našich polí, hvozdů a luk, bodrou jadrnost našeho lidu a odlesk vlastní měkké, upřímné české duše, skrystalisovaný ve skvělý slovesný výraz, v drobná, umělecky ciselovaná arcidílka — to vše v nich hledáme. A říci neváhám: to vše v nich nalezáme. Heyduk dobude si našeho srdce jedním rázem. Zdá se nám při čtení těch ze dna duše vytrysklých popěvků, jako bychom naslouchali zpěvu skřivanů, jako bychom se procházeli rosným májovým jitrem. Každou chvíli opojí nám srdce nová krása, nová píseň, nový kouzelný květ. Mluvíme s přírodou jako dítě s matkou, s němým úžasem díváme se na stříbrné pásy řek, obdivujeme se chorovodu temně modravých hor a jako očarováni putujeme tou zpět se vrátivší krajinou pohádek. Radost jará a nelíčená rozšiřuje naše prsa. Věříme, že na světě je posud štěstí, že na zemi posud kvete láska se všemi vnadami přítulného rodinného krbu. A když s posledním veršem nás propouští do drsné skutečnosti, zní to duší jako krásná dalná melodie, jako zapomenutý, znova na mysl vzešlý sen mladosti.

Takovými dojmy na nás působí i nová Heydukova sbírka, velmi případně nazvaná „Hořec a srdečník". Jest to kniha vzácně jemných nálad citových, svěžích, mistrně kreslených obrázků, nadšených ód a ve své nenucené prostotě rozkošných písní. Heyduk stal se tu pěvcem Šumavy a tóny, na které udeřil, dovedou mluviti k duši. Jako milenec okem žárlivým střeží a sčítá všecky půvaby a přednosti své dívky, tak básník před námi odhaluje a lahodnými rhytmy slaví všecky krásy Šumavy, která se mu vloudila do srdce a uchvátila neodolatelně veškerou mysl. V nové záři vystupují před námi její slunné, kvetoucí stráně, hluboké lesy a mlčící, tajemná jezera. Jako by nás ovíval čerstvý dech lesních hlubokých údolí a šum hučících splavů. S autorem radujeme se zpěvu ptáků zlatu červánkových západů, stinnému zášeru mýtin a kde několika črtami nám předvádí ten horský drsný lid, srší to v jiskrách jakoby uhodil ve tvrdý křemen. S ním želíme míst ztracených, kam vedrala se cizota, s ním budíme v hrudi opět naději, že si té naší pevné šumavské hradby opět dobudeme celé! Vše, co by nás zajímalo, vzrušilo, uchvátilo z šumavských motivů, Heyduk sebral v pestrý a svěže-ladný věnec. Trudno lučavkou objektivní kritiky rozbírati každý jednotlivý jeho květ, aniž bychom setřeli vonný pel s jeho čaruplných kalichů — my raději pijeme z tohoto zdroje křišťálové, ryzí poesie plným douškem. Každý přítel básnického krásna najde tu dle své chuti hojnost perel nezkaleného průsvitu. Snad okouzlí její půvabná „Čarodějka", neb rozkošné „Vysoké učení", snad zajásá si s básníkem písní

„Rostu!“ která plna jest svěžesti a detailů řídké krásy. Jako nadechnuta je překrásná romance „Ve snění“, energickým hlaholem vábí nás statní „Králováci“, něhou „Domažličanky“, jarým tempem „Šumavěnka“. K nejkrásnějším druží se „Hvězda“, vroucím citem překypují „Vzpomínka“ a u „Vítkova Kamene“. Písně „Pohled do kraje“, „Jasno“, „U horských srázů“, „Zálety“, „Stesk“ a jiné jsou jako jednotlivé brillianty v této rivieře pravých poetických drahokamů.

Zkrátka: Heyduk nabral nám opět plnou hrsť rozkošných zpěvů ze své upřímné básnické duše a my činíme jen svou povinnost, když je českému obecenstvu co nejvřeleji doporučujeme. *Fr. Kvapil.*

Přeludy. Báseň od Karla Legera. („Poetických besed“, redakcí Jana Nerudy č. 14té). Jsme přesvědčeni, že čtenáři „Poetických besed“ uvítali s radostí tuto knížečku. Kdo četl „Všední život“ (č. 8mé téže sbírky), musil si básníka toho zamilovati. Leger je v každém ohledu vzácný talent: umí pozorovati život do takových detailů, kterých si málokdo všimne, a které zachyceny rukou umělcovou budí obdiv svojí překvapující pravdivostí: je realista, ale nepatří do řady oněch nudných autorů, kteří se domnívají, že musí říci všecko, co kde viděli, kteří spisují inventáře svého okolí i vlastního nitra. On je pravý umělec, který z té spousty detailů vybeře právě ty, které uměleckým jeho intencím nejlépe vyhovují. Bohové dopřáli Legrovi také ještě jiného daru, s kterým bývají hodně skoupí, totiž humoru, vzácného koření v každé literatuře. Leger má humor všeho druhu, nejčastěji satyru. Trefí vždycky do živého, ale neublíží nikomu. Je dobrosrdečná a sám ten, koho stihne, musí se jí zasmáti. Leger nedělá se ani prorokem, ani kazatelem; čelo jeho není zachmuřené, nýbrž řekne, co si myslí, beze všech obalů a se smíchem na rtech. Není sentimentalním, ale hluboce cítí, není rhetorickým, ale umí nadšeně mluviti. — Nové dílo Legerovo jeví tyto všecky přednosti jeho talentu. Látka básně jest v krátkosti asi ta: Mladý malíř touží po slávě, ale poznav z vlastní zkušenosti i z vypravování jiných ty hrozné překážky, jaké život mladým snílkům staví do cesty, „zmoudří“, stává se člověkem všedním, ale za to šťastným. Sny o slávě, to byly pouhé přeludy. Ve slovech bývalého umělce, kterými líčí své milence změnu, jaká se s ním udála, vyznívá jemná ironie, zde mluví ústy hrdinovými básník sám:

„Čas všemohoucí mnoho, mnoho mění,
já zanechal již bláhového snění,
jsem moudrým nyní — ano! věř mi jen!
A za bludičkou nehoním se více:
Jsem učitelem — malá služba sice,
hlad nemám však a také ctí mne svět!
O raduj se! mně velmi přeje nebe —
dnes otec tvůj mně pevně slíbil tebe
a s tebou dá mi korců dvacet pět!
Co sláva? Jenom přelud mladé hlavy,
třpytivá tretka, která děti baví,
to chorobný je věru jenom sen!“ —

Tato prostá historie jest hlavní myšlenkou básně; do ní však vpleteno je více drobných obrázků, které bez rozpaků prohlašujeme za nejlepší místa celé knížky. Je to zejmena scéna, kde mladý malíř maluje na vrata svého poručníka vesnické honorace, pak domácnost Boženina strýce v městě atd. Zde je Leger ve svém živlu — v reflexi vyrovná se mu mnohý jiný z našich básníků, ale v podobných genrových obrazcích je věru mistrem. A proto klademe „Všední život" ještě výše nežli „Přeludy". Krásná byla by celá serie podobných básní, látky nalezne básník, který má pro tyto věci smysl, jako Leger, na všech stranách dost a dost. Těšíme se zase na další „objednané" číslo. *B. Frída.*

Ballady a legendy. Napsal Aug. Eug. Mužík. (Nové bibliotéky spisů veršem i prosou čís. 4. Nákladem Jos. R. Vilímka). Je to vždycky velice zajímavé, když básník po několika sbírkách lyrických vydá svazek básní epických. Působí to podobné asi překvapení, jako když známý krajinář vystaví genre. V některých kruzích panuje pro to veliké pohoršení: jsou lidé, kteří každého básníka vřadili si do určité kategorie a mají mu za zlé, zazpívá-li jinak, nežli až posud byli zvyklí. Běda mu, jestliže nová forma, kterou si oblíbil, není ideálně dokonalá! Co tu různých výčitek, přátelských rad a pokynů! Mužík do řady svých ballad vložil některá čísla čistě lyrická, tak „Píseň zamilovaného rytíře", „Loučení", „Osyka", „Ballada života" a jiné, a nemyslíme, že to knize jeho škodí. Jak jsme z celku vyrozuměli, pojímá Mužík balladu ve smyslu širším: hlavním znamením ballady je mu balladní tón, kdežto látka může býti jakákoliv. V tom ohledu, co se týče látek, pozorujeme v knize Mužíkově největší pestrost: historie i mythus, vlastní nitro i život, vše jest autorovi stejně vítaným pramenem zpěvů. Tu a tam ozve se také satyra: pro tu má autor velký smysl; je to satyra přísná, smutná, jako všecky nejlepší verše Mužíkovy. Sem patří „Ballada žabí" jedna z nejhezčích, dále „Pohádka o králi Vénovi" v následujících „Legendách". V humoru není Mužík tak šťastným; jeho „Pseudoballada" líbila se nám z celé knihy nejméně. Za nejlepší čísla považujeme „Balladu o maceše", „Duhu", „Pohřební píseň bojarů", „Mnicha Floriana", dále již zmíněnou „Balladu žabí", „Hon" a konečně „Balladu života".

Druhý cyklus, totiž „Legendy" obsahují málo básní, ale skoro vesměs zdařilých. „Původ varhan" má šťastnou formu, krásnou dikci, ale myšlenka je trochu zvláštní. Když bůh spurné anděly srazil do hlubin pekelných, tu

„zněměly na vždy spurných těch duchů
mohutné, sladké, vážné a vroucí
hlasy a tóny; ležely kolem (?)
smutně a tiše, jakoby velká
tížila vina duše (?) jich čisté" . . .

Bůh se nad nimi slitoval, vrátil jim život a tak vznikly varhany.

„Krůpěj potu" je krásně myšlena: jedna krůpěj božího potu padla při stvoření na naši zemi a z ní zrodil se člověk. A proto:

„V potu zrozen, v potu denní chléb svůj smáčí,
a tak věčné v práci k svému hrobu kráčí".

„Lístek zapuzení“ vyniká čistým stylem, látce přiměřeným; řeč je tak pěkná, že čtenář rýmu nepostrádá. „Setkání“ (totiž Ahasvera s různými slovanskými exulanty) jest rovněž pěkné myšleno i provedeno. — Formy má Mužík pestré, skoro vždy případně volené, někdy umělé — ale někdy vloudil se mu také do rythmu nebo rýmu poklesek, který mohl velmi snadno napraviti. Jsme přesvědčeni, že kdyby byl knihu svoji ještě několikráte prohlédnul, byl by také tu a tam jasněji stylisoval. Ovšem že podobných míst není mnoho, takže si jich mezi tolika dobrými verši čtenář sotva všimne. *B. Frida.*

Černá Hora v míru. Vylíčil Josef Holeček. Doplněk kreseb „Za svobodu“. Díl II. Nákladem spisovatelovým. Věnovav se výhradně spisovatelství, Holeček přilnul k Černé Hoře s takou láskou, s takou úctou, že všechen svůj čas, všechny svoje práce jen na ni samu obrací.

Podal pak nám v řadě spisů svých, jež pozvolna dostupují již čísla utěšeného, o Černé Hoře tolik zpráv, představil nám ji v podobách tak rozmanitých, že nejeden ze čtenářů jeho divil se, co že může ještě pověděti, hodlaje vydávati knihu zde zmíněnou. A ku podivu, — nyní, kdy horlivý čtenář s celým spisem je hotov, — těší se zcela opravdově na další líčení spisovatelovo.

Civilisace a kultura evropská za posledních věků vskutku chvatně béře se v před; takořka letem doniká do krajin, jež druhdy sedmerou pečetí jí se uzavíraly, a stopy její vtiskují se hluboko, nesmazatelně ve zdravou, neporušenou krajinu. Žel, že símě její nebývá vždy původem osení zdárného! Také na Černé Hoře vykonala kultura zvláště od posledních válek veliký kus svého díla, značnější snad, než druhdy za celé věky. Jako jinde, tak také tam pomáhá setříti ráz individuality kmenové a přičiňuje i těm junáckým, nepřetvářeným synům pustých hor vlastnosti, jimiž ne právě na svou česť vyznamenávají se kmenové „osvícení“. Ovšem nepronikla ani na Černé Hoře zmíněná hlasatelka západu všude stejně hluboko, místy dílo její dosud se neosvědčilo, ba jiná místa jsou jí dosud úplně ušetřena. Z toho pak zřejmě plyne, že obraz té krajiny nemůže býti po všech částech stejný, nýbrž že bude malíři všímati si tu takých, jinde jiných význaků, bude-li chtíti, aby jeho obraz vyznačoval se věrností, životností. Proto Holeček probírá Černou Horu tak podrobně, proto rozdělil si látku svoji tak, aby ve prvé části těchto kreseb podány byly rysy krajin známějších, duchem evropským již zasažených, ve druhé pak aby vylíčeny byly končiny, jež dosud uzavřeny byly dotěrným přívalům ciziny.

Dílo Holečkovo jest cestopisem, ovšem cestopisem ve smyslu velmi širokém. Z cestopisu spisovatel podržel hlavně systém, jakým látku svoji probírá. Hlavní pozornost všude věnována jest tomu, co by jakkoliv charakterisovalo lid i krajinu, zvláště ovšem lid po všech stránkách jeho myšlení a cítění; chváliti pak jest, jak spisovatel takové známky charakteristické umí vyhledávati, jak nečeká jen, co mu náhoda do rukou přinese, ale jak vědomě a s promyšleným plánem pátrá po tom, co by práci jeho prospělo. Z toho pochází, že může nejednou opraviti mylné názory a nauky cestovatelů, zejmena německých, kteří zprávy své z knihy do knihy přelévají, o podstatě věci nijak se nepřesvědčujíce. Holeček miluje a ctí Černou Horu, lásku jeho viděti jest z upřímné

vřelosti, s jakouž dílo jeho je psáno, ale proto nedává se přece nikde strhnouti ke stranickému nadsazování ve chvále, nýbrž s klidnou spravedlností odhaluje při přednostech i slabosti, činí výtky a kárá vše, co pokáránu býti zasluhuje, v čemž ošemetní dvořané cetynští zaujímají místo neposlední. — Historickým, místopisným a kulturním úvahám autor věnuje přiměřené místo a řádně dbá toho, aby líčení náležitě postupovalo, zároveň pak aby nepostrádalo žádoucí barvitosti a zálibné pestroty. Proto vkládá ve vlastní proud svého vypravování hojnou řadu zajímavých episod, jako příjemné odpočinky na pouti, kterou čtenář se spisovatelem koná. — Líče postavy a poměry černohorské, chápe se každé příležitosti ke srovnání jich s poměry našimi, jimž věnována jest pak rázovitá úvaha, ovšem pak dle zásluhy také pádný šleh satirický. Srdce upřímného Čecha a nadšeného Slovana Holeček měl i na drsných skalách černohorských a to srdce mluví v jeho spisu všude nepokrytě, bez přetvářky a hlasem zvučným. — Celá kniha psána jest lehkým, lahodným stylem, čte se vskutku pěkně, baví a poučuje vydatně.

F. V. Vykoukal.

Památník vydaný na oslavu dvacetiletého trvání tělocvičné jednoty Sokola Pražského. V Praze 1883. Nákladem vlastním. — Málokde má spolkový život pro celý národ význam tak hluboký, jako právě u nás. Nám jsou spolkové tím, čím jiným národům jest rodina, čím sněmovna, čím tržiště, a v jiných stránkách čím hostinní patriciové, čím šlechta podporující snahy ušlechtilé. Není pak to nezávažno, že právě spolkové životem a rázem svým nejčilejší mají u nás také úkol vychovávací. Vychovávámeť si v nich pracovníky pro širé pole veřejnosti, bojovníky pro zápas za dobrá naše práva, vychováváme a povzbuzujeme se v nich všichni k horlivé práci vlastenecké. — Nevíme, který z velikých spolků českých tento úkol byl by si vytkl za cíl hlavnější, než Sokol, — Sokol v naší zlaté metropoli, právě jako v odlehlém městečku venkovském; vychovávať nám mužné, pevné, ocelité charaktery, — a čeho nad to více jest třeba národu, který po věky úpěl v okovech poroby a skoro tradicionelně zvykal pokorně shýbati šíji i tehdy, když k hlavě hnala se krev nad cítěným bezprávím? A čacký Sokol, zplna jsa věren svému jménu, jako ten pták v pohádce, který přináší zázračnou, životodárnou vodu, také nám na mocných perutích svých přinesl život, vzkřísil nás v době tupé zmrtvělosti v létech šedesátých, a spůsobil, že hlavně města naše, kde se úzkoprsému předsudku a krotké zbabělosti vždy nejlépe dařilo, probudila se z pohodlné ospalosti a jala se setřásati se sebe zděděné známky cizinských neduhů a nešvar. Nyní, kdy se již béřeme zase cestami zcela jinými, uvažujeme o těch dobách mladického vzruchu zcela střízlivě, ale vzpomínáme jich vždy s radostí a vděkem upřímným.

Tyto vzpomínky své složil pražský Sokol v objemný, úpravný Památník, jímž přispěl zajisté velmi důstojně k oslavě svého dvacítiletého trvání. Není to však kniha rázu jen soukromého; jest zde snesena historie českého Sokolstva a nakreslena z rozmanitých stránek, — a že myšlenka sokolská v posledních dvou desítiletích tak mocně působila na náš život veřejný a společenský, nemůže Památníku nevšimnouti si každý, kdo chce se o poměrech těchto let poučiti. Proto přičítáme

pěkné knize této zvláště pro léta pozdější nemalou důležitost. Nejsou tu ovšem jen pouhé vzpomínky, ale jako při dobré historii není zapomenuto ničeho, co při věci sokolské bylo závažným činitelem. Čestné místo jest tu především vykázáno trojhvězdí všeho Sokolstva — Jindřichu Fügnerovi, Miroslavu Tyršovi a Tomáši Černému. Následují úvahy o tělocvičných ústavech pražských z let starších a zprávy, jak Sokol ze začátků nepatrných klíčil a se zmáhal; při tom v prvé části zase líčeno jest Sokolstvo vůbec, a pak teprve podrobně stopován jest vzrůst Sokola pražského. — Slušné místo věnováno jest také části zábavné — vzpomínkám rázu vážného i veselého, nesoucím se většinou k jarým výletům sokolským, které tvoří tak zajímavou kapitolu ve předešlém desítiletí. Potom věnována jest náležitá pozornost také nejstarším jednotám sokolským po venkově, jakož i jednotám jihoslovanským, a pak zvláště americkým. Celek uzavírají stati rázu všeobecného, poučného, na konec pak přidána jest i příloha hudební. Do textu vložena jest mimo podobizny řada zdařilých illustrací, kteréž cenu knihy jenom zvětšují.

Přátelská, či lépe řečeno bratrská přímost a srdečnost, kteráž jen mezi pravými Sokoly jest domovem, tvoří hlavní význačnou známku této knihy. Všude lze zříti, kterak pořadatelé (Jos. Müller a Ferd. Tallovitz) pracovali s láskou a horlivostí nelíčenou. Přísný mentor snad by zde chtěl tu a tam ledaco přibrousiti, ale pak by byl s celku setřen pel původnosti a prosté nehledanosti, který nemůže nikomu býti proti mysli, pak nebyla by kniha památníkem, ale nejvýše suchopárnou kronikou. — *F. V. Vykoukal.*

Václava V. Trnobranského vybrané spisy veršem i prosou. — Svazek II. Deklamovánky a básně drobné. — V Praze r. 1884. Nákladem K. Trnobranského. — O prvém dílu vybraných spisů zesnulého autora tohoto stala se zde již zmínka. Také na této knize spatřujeme doklady vlastností, jimiž se tvůrčí síla Trnobranského vyznačovala: opravdový, hluboký cit, bystré oko, postřehující různé vady a slabosti společenské, a při tom pevnou mysl, nelekající se pokárati, kde co káránu býti zasluhuje, nerozpakující se však také ujati se toho, kdo proti všemu právu pokořován a ponižován. Trnobranský, vybíraje si látky ke svým pracím, obmezoval se jen na úzký poměrně kruh svého okolí, ale odtud pak vybíral jen postavy rázovité, jež byly veselému peru jeho dobrým vzorem. Dnes sice zdá se nám, jakoby ti páni kancelářští a vrchnostenští direktoři, jakoby ti sedláčkové se zády pokorně nastavenými již se byli pro nás přežili, a také jednoduchá, nehledaná forma s rýmy mnohdy nebohatými zdá se nám místy zastaralou, ale při tom nesmíme zapomínati, že literární historie má nejen právo, ale i povinnost žádati, aby jí plody, pro jistou dobu tak význačné, byly zachovány; kromě toho pak není neznámo, jak právě tyto deklamace po venkově našem blahodárně působily, a jak dosud v tomto oboru máme příliš málo, co by nám starší tyto práce mohlo nahraditi. Řízný, jadrný vtip Trnobranského, vroucí láska k české domovině a k lidu, jehož útisk očitě byl seznal, doporučují při prosté lehké jeho formě verše tyto k zábavě nejširších vrstev naší společnosti mnohem více než všelijaké zboží beze všeho jádra, které se nyní pod lákavými tituly nezkušenému čtenáři podává. *F. V. Vykoukal.*

Listy o divadle.

Píše *Josef Kuffner.*

VI.

Od posledního listu vykazuje řada představení v Národním divadle zase dvě episody, jež nelze pominouti mlčením. Dramata Kolárovo a Jeřábkovo: *Královna Barbora* a *Závisť.*

Definice dramatu je velmi běžná. Zajímavý děj, urovnaný v napínavé stupnici do aktů exposičních, vrcholního s převratem a posledního se zakončením. Hrdina, jenž se nám z počátku nějak vemluví do záliby, jenž zároveň poví, co a jak chce, o jehož osud a zdar si v meziaktech čím dále do večera, tím více lámeme hlavu, jenž naposledy provede vždycky svou, jenže někdy myšlénkou svojí jako včela vlastním žíhnutím hyne. Tak definoval ve starověku divadla Aristoteles, tak se po jeho receptu zařizovali na jevišti klassikové sedmnáctého století a podle téhož kuchyňského pravidla svářeli i moderní virtuosové pařížští své omamné dramatické lektvary, jež platí dosud za výlupek dokonalosti po všem světě divadelním. Hlavní požadavek: napínavost, dosažená umělým sečleněním působivých prvků děje v jednotnou, srostlou řadu, v níž jeden skutek táhne se ke druhému, připravuje, ukazuje, budí pozornost a zvědavost. Všude čteme sice velikými zlatými písmenami psaný první článek zákoníka, že předmětem dramatické poësie je *člověk,* jeho nitro, povaha a život. Ale hned vedle, vpřed i vzad nasekáno toliko dodatků, požadavků a podmínek, že věru lehce pro samé stromy zapomenouti les a že je těch dramatiků nejmíň, kteří v dobrých dramatech dovedli pro samý zdar úpravného, malebně rozvíjeného a svíjeného děje, nepokaziti původní kresbu jednajících lidí. Člověk pozbyl v dramatě důležitosti, aspoň nebyl hlavním vzorem a cílem, nýbrž nabyly vedle něho váhy ony malicherné nahodilosti, s nimiž ovšem také žije a bez nichž se třeba neobejde. Předně voláno po ději. Ne zajímavý, pravdivý člověk, člověk ve svém životním, skutečném středu, ale zajímavý děj, co možná sice pravdivý, ale třeba i nepravdivý a v nejnovější době i nejraději rozhodně nepravdivý. Tak zvítězil děj nad člověkem. Konečně podlehl i děj, a látka upravena ještě abstraktněji podle hesel zajímavosti a napínavosti. Pouhý poměr, stav, thema na oko psychické neb společenské dovedli virtuosové divadla líčiti či jak se rádo říká „řešiti“ k vrchovaté napnutosti diváka, vždy podle osvědčené, během času do největšího lesku vyhlazené a vypálené techniky překvapujících obratů a vždy ve formě aktů na exposici, krisis, peripetii a katastrofu rozdělených. Tak dospělo drama onoho dokonalého stupně divadelní horlogerie, jejž představuje nynější produkce pařížská a na němž bude buďto přestati anebo obrátiti. Dalšího vývoje v témž směru poutavých zápletek a omračujících předpokládání očekávati již sotva lze.

Proces není dokonce nový. Už několikráte v průběhu rozvoje divadla octlo se drama na stupni, kde si nevědělo rady. Asi jako balón, vznášející se do oblastí vždy vyšších, po jistých dobách ustane, nemoha stoupati dále, leda s vypuštěním přítěže. Také dramatu bylo

už několikráte vyvrhovati balast skličujících pravidel, aby mohlo s místa, dál přes onu zdánlivě už nepřekročnou dokonalost. Poprvé za oněch tří pověstných jednotek, jež podávaly se jedna po druhé. Seč byla síla a duch lidský, dokázali klassikové v mezích úzce přistřižených podmínek, více nebylo lze. Následníci zoufali a skládali ruce do klína. Po vrcholení vždy úpadek. Znenáhla uvolňovala se však pouta a po každém odpadnutí některé svíravé podmínky bylo dramatu na nějakou dobu lehčeji, vzdušněji, jako by mu bylo puštěno žilou. Tak triumfovali romantikové francouzští nad triumfy klassikův a tak se podařilo Dumasům, Augierům a Sardouům strhnouti potlesk davu od „nedostižných“ výtvorů „božského“ Hugona ke svým. Z jednotek času, místa a děje nezbyla než ztroskotaná a velmi pochybná jednota děje a není nejmenší pochyby, že už i na ni dochází a dojde, že dojde i na dosavádní základní pojem a nedotknutelnou definici dramatu, jako už došlo na jednotu hrdiny a že opět z rozbitých obručí a pout, svírajících strnulou dokonalost, povstane dramatu nová svoboda, otevře se nová vyhlídka jeho rozvoji.

Vždyť požadavky kladené přísnou poëtikou dramatickému skládání nesestaveny uměle, nýbrž ze vzorů vyčítány a odtahovány. Předmětem divadelní poësie měl býti sice člověk, ale zvláštní technické okolí provozovací zdálo se vymáhati i zvláštní, na pohled nezbytná technická pravidla. Drama se provozuje před diváctvem, jež tu sedí se založenýma rukama a vzpřímenou tváří. Je ochotno obdivovati se hlubokým názorům básníkovým do lidského nitra i života, duch je volný, leč maso je slabé, a ani divadelní síně, vždy stejná, ani velké shromáždění vůkol nepovzbuzují mysl, aby ponořovala se do sebe a přidávala ze svého. Divák soustřeďuje všechnu svou obraznost, soudnost i cit na sítnici svého oka, cele odevzdává se představám s jeviště povzbuzovaným, nemaje chuti, o vlastní ujmě zaváděti s nimi rej. Odtud ona podivně choulostivá povaha divadelního obecenstva, jež večer, před osvětlenou rampou jeviště, rozhodně odmítá od sebe totéž dílo, které mu v útají domácím, ve stínu zahrady působilo snad rozkoš. Odtud vzniklo dramatickým spisovatelům heslo: *upoutat, upoutat!* a čas i podání naučily je spatřovati nejmocnější prostředek k tomu cíli v sestrojení děje. Géniové tvůrčím pudem ukázali cestu, jak nejlépe přimraziti lze zívající množství k sedadlům a zapuditi dlouhou chvíli. Vymyslili děj, který přítomně vznikal, byl přístupen a jasen, zaujal a mžikem, úkladně spřáhnut s osobními city divákovými, se rozvinoval. Divák podlehl klamu, za jménem hrdiny sám účasten byl vznětův a hnutí a liboval si v zábavě tak vydatné. Hned se také dostavili učení mudrcové, jali se díla ohledávati a vykládati a za krátko měli své paragrafy na papíře: že třeba jednoho hrdiny a jedné události, že třeba uzlu, který se znenáhla zavinuje a zadrhuje, pak náhlým vzruchem přetíná atd. A jinak že o dramatu není řeči. Hlavy vědoucí a přísné!

Čím dále k původu byly podmínky umělejší, spletitější. Básník jakoby nevěřil síle každého prvku svojí látky, hleděl soustřediti všecky na nejmenší prostor, aby aspoň hutností docílil dojmu, a poznal konečně pravdu stereometrického pravidla, že forma kulatá je ze všech nejobsažnější. Jenže, jak už praveno, péče o formu znenáhla pomátla

požadavky co do obsahu a ještě dnes, kdy už na všech stranách objevují se znamení blížící se nové revoluce na poli dramatické poësie, pokládalo by se za čírou nevědomost popírati nedotknutelnost pravidel dramatickému básnictví poëtikou předpisovaných. Bez jednotného hrdiny a děje, bez neúhonné exposice, krise a peripetie žádné drama! — ve školské poëtice. Na divadle ovšem už dávno jinak. Tam už dávno volněji. Už se vyskytují divadelní kusy bez hrdin a dějů, anebo se mnoha hrdinami a přemnohým dějem a vesměs strašidelnými nepravidelnostmi. Nalezenyť znenáhla všeliké jiné způsoby, kterak diváka upoutat, a starý recept poëtický pozbývá ceny i vážnosti, aspoň té výsadné, jaké se těšil druhdy. Balast zbylých ještě stanov a předpisů nemilosrdně se vymetá, pole dramatické poësie znovu se šíří a z definice dramatu znenáhla opravdu nezbude než základní požadavek: *jakkoli poutavě* načrtaný do přítomného průběhu obraz neb skupina obrazů ze života člověka a lidí.

Zákon dosud sice nevysloven, aniž stylisován. Není úkolem *kritiky* předbíhati věcem a vynalezati nová pravidla. Kritika nikdy nedělá epochu, ona jen sleduje, vykládá a nanejvýš — předpovídá zjevy. Však skutky již se hlásí a vždy naléhavěji. V Německu je sice ještě v módě jednotová šněrovačka, ale ve vševládné, náčelné Paříži už prudce rozkvétá nepoddajné libertinství a ukazuje k novým směrům. Naturalism pomálu, však bezpečně dobývá se i na divadlo volaje: „což nelze vskutku vylíčiti člověka zajímavým než pomocí vyvtipkovaných, nemožných zápletek? což má navždy zůstati hlavní úlohou dramatika zadrhovati na prknech světoznačných umělé uzly, jen za tím účelem, aby je ihned opět lopotně a na úkor zdraví a přirozenosti věci rozplétal? Což za žádnou slušnější podmínkou, než na pouhou hříčku, nelze už dostati člověka na jeviště?“

Převrat sice nepřijat dosud úředně na vědomost, dosud přesně neformulován, zcela nepochybně však se už ohlašuje a zvítězí najisto, jen co povstane veliký tvůrčí duch, který mu opatří obecnou platnost a uznání. Sebe bystřejšími kritikami páně Zolovými nedostane se ovšem ani o krok napřed do praktického významu.

Tento sled myšlének znovu v nás vyvolalo představení *„Královny Barbory“*. Ne že bychom dílo považovali za epochální aneb i jen zvlášť významné v tom smyslu. Nestoru našich dramatiků jistě nepřipadlo na mysl zahajovati prací svou nějakou novotu, také se nepodobá pravdě, že by zápas nového a starého směru mohl a měl býti řešen na poli zrovna *historického* dramatu. Stačilo nám poznání skutku, že Kolárův kus nemaje ani jediného nepopíratelného hrdiny, ani jednotného rozvinu děje, nešetře žádné z předepsaných „jednot“, ba postrádaje i vlastního zauzlování i rozuzlování, přece dovedl zůstati zajímavým po celou délku večera a upoutati obecenstvo. Čím který básník dovede nahraditi universální dosud a za nezbytný prohlašovaný prostředek napínavě stupňovaného děje, záleží na tvůrčí jeho síle a osobním nadání. Úkol básníku touto svobodou neulehčen, spíše znesnadněn. Co slabých stránek ukrývalo se druhdy v záhybech uměle pro oko krouženého pásma dějového! Pravdivost povah i skutků, věrnost i hloubka obětovány s lehkým srdcem zápletkové vášni. Osoby nevystupovaly pro svůj zájem a na svůj

vrub, nebývaly zajímavými o sobě a sebou, ale přivolávány, vlečeny namnoze násilně, aby panu spisovateli pomáhaly přenášeti vypočítané napnutí děje z aktu do aktu. Ne o člověka šlo, o jeho nitro a život, ale o vpletení nějakého dosud nebývalého vzorku do přediva, jímž měly obecenstvu od sedmi do deseti večer přecházeti zraky a k němuž teprv ponenáhlu, pokud potřeba kázala, smýšleni a sestavováni panáci lidské podoby, kteří je měli držet. Ovšem nebylo lze vystříhati se šablon a v diváctvu zasedali virtuósové „řešení", kteří po prvním aktu na vous dovedli předpovídati, kterak že dopadne poslední . . .

Královna Barbora vstupuje do prvního aktu hotova. Několika slovy pověděli nám před tím v rozmluvě čeští pánové, kdo jest a jaká osoba. Dramat prodělala už asi dost, má k tomu všecky vlastnosti i postavu, ale dnes už snad ochabla v ní tragická snaha a síla, neboť co nám v následujících čtyrech aktech zahraje, nebude tragédie, v níž by byla hrdinkou, nýbrž jen několik episod ze sklonku jejího pohnutého života, jež ukončuje bodnutí dýkou do srdce. Barbora přichází v triumfu na hrad a má, pravda, pevnou vůli dát se posaditi na trůn, avšak Jiří má více vojska a odstrčí hrdinku — na Mělník. Otevřena sice jakási perspektiva dějová do příštích aktů, leč tak lhostejně a chladně, že neprobuzeno skoro žádné napjetí. Oba nápadníci vládních otěží, Barbora i Jiřík, nerozcházejí se dokonce, jakoby chtěli odtud zahráti spolu dramatický zápas. Opona mohla by po výstupu klidně zůstati dole a akt mohl by dostati nápis: *„Jiří Poděbrad zachraňuje právo Ladislava na český trůn proti Barboře Cilské."*

Druhý akt skutečně nenavazuje svoje nitky na konečky prvního. Básníku zlíbilo se odhaliti divákovi kus minulosti ze života Barbory a jiných osob súčastněných a zapřísti zcela samostatnou scénu, po které hlavnímu ději nic není, která však znamenitě sluší povaze Barbořině. Historie Procidy i jeho mladého pomocníka, opilství a zlatachtivost Oldřichova, spor a vražedný čin Barbořin: velmi zajímavý obraz. Divák se bavil v aktu prvním i druhém, ač nepoznával, kterak že oba souvisí a proč že by se měl interessovati o nějaký třetí nebo čtvrtý následující. Že si Barbora ku Procidovi přišla také pro jed, jehož jí bude potřebí ve čtvrtém jednání, posluchač za hluku výstupů, jež se v kuchyni alchymistově udály, ani skoro nezpozoroval.

Třetí akt vyplňuje zcela „nedramatická" volba sněmovní, která dramatický poměr obou hlavních postav, mezi nimiž se pořád ještě nic nepřihodilo, také nezmění. Ani scénou, kde Barbora Jiříkovi lásku nabízí, jíž on odmítá, nepřibude ději nové zpruhy. Na konci jednání jsme s očekáváním a kombinacemi, jež každý slušný divák v duchu vedle básníka spřádá, zrovna tak daleko jako na konci prvního. Možná, že mezi Jiříkem a Barborou ještě něco se přihodí, ale možná také, že ne. Kdo praví, že si Jiřík pro otrávený pohár na Mělník přijíti musí? Zase by mohla opona klidně zůstati dole a kdybychom nebyli tak tuze znalí dramatického řádu, kdybychom nebyli už viděli sta kusů a nevěděli, že, než jedenáctá uhodí, nějaká katastrofa ještě přijíti *musí,* ani by nám nic nescházelo. Jiříku nejde o lásku a o trůn, stojí věrně k Ladislavovi a chce státi! Tolik nám opravdu bylo známo už po prvním aktu.

A nyní račte si představiti znamenitě vyvedenou scénu pohárovou, která se sebevraždou Barbory tvoří jednání poslední. Zdaž by s nepatrně vtroušenými vysvětlivkami nemohla tvořiti samostatný obraz? Ku královně přichází poselství, aby se vzdala nároků na trůn. V čele muž, jenž náružívé ženě je nějak blízký. Ona ustupuje na oko od nároků a mstivě podává pohár naplněný jedem. Úkladný čin však překazí hoch, jenž má na věci zájem a byl zasvěcen. Vystřelený šíp se vrací do vlastních prsou a ohnivá žena klesá mrtva. Není v nádherném tom výstupu celé drama? Nedalo by se několika tenkými črty učiniti zcela neodvislým od episod předchozích tří aktů?

Drama Kolárovo tedy hned není dramatem ve školáckém smyslu. Nemá jednotného, srostitého, stupňovaného, napínajícího děje. Nemá ani hrdiny, neboť hrdina musí být středem kusu a poháněti kolo děje od počinu až do vlastní zkázy, což Barbora nečiní. Ona jen dochází z Prahy do Mělníka a nazpátek, činí pokusy, od nichž opět ustupuje, a událostmi času nehne ani o píď. Marně bys se pídil po nějakém vrcholu; nebylo zápletky, byly jen situace, byly obrazy, výstupy. Školský poëtik mohl by si zoufat. A přece mělo Kolárovo drama úspěch a dosti značný úspěch. Podán jím důkaz, že lze na divadle zcela dobře obejíti se bez dramatického receptu, je-li jen po ruce fond, jímž by se poskytla diváku náhrada za oblíbené „napínání“ z aktu do aktu. Ať je tím fondem realistická síla básnická, neb jakákoliv. Může být velmi různá a velmi důstojná. U Kolára rozhodovala asi nejvíce znalost divadelně působivých barev. —

Tak se znenáhla ohlašuje reakce proti přehnanému a na nejvyšší stupeň kejklířství dospělému sestrojování překvapných, oslňujících, omračujících zápletek, jež hrozily už produkci divadelní zcela zpovrchniti a kresbu lidských povah a osudů zvrci na pouhou skládací hříčku.

Jeřábkova „*Závisť*“ vyhovuje naproti tomu u veliké míře běžným požadavkům na báseň dramatickou kladeným. Má hrdinu, který zastupuje „ideu“, podniká boj a na konec podléhá. Má hlavní pásmo děje, které se nepřetržitě všemi akty táhne, v prvních napínavě rozvinuje, uprostřed vrší a zaostřuje, dále pak převrací a katastrofou končí. Jako onde Barbora Cilská, zde Jan Smiřický usiluje proti Jiříku z Poděbrad o nadvládu v zemi. Jenže je činným, kuje pikle a ty pikle, upraveny básníkem obratně v dramatickou osnovu, tvoří obsah, děj kusu. Opustíme-li technickou stránku dramatické dělby dosud projednávanou, může nás zajímati shoda, v jaké se oba spisovatelé u líčení společné oběma dramatům postavy Jiříka Poděbrada střetli. Jiřík je skutečně týž ve způsobech i smýšlení u obou autorů, povaha hotová, pevných zásad, smírného ducha, jakoby ku spoluúčinkování do obou večerů pozvaná. Snad že na historickém ideálu nebylo dramatikům ani čeho měniti a přičiňovati. Jenže je u Jeřábka mluvnější, čilejší, vůbec zaměstnanější. Má agilnějšího soka. V obou případech má jakousi úlohu ochrannou, spíš trpnou než podnikavou, přichází na jeviště vždy k hotové události, aby odrazil útok, zmařil úklad, odkryl úskok. O pevnou jeho ruku a přímé čelo tříští se vlnobití aktů, jenže jsou u Jeřábka vlny širší a jdou výše, jsou uměleji rozčeřené, od počátku do konce duje do nich

jeden dramatický vítr. Za to je u Kolára jasnější, průhlednější, přístupnější vzduch.

Jeřábkovy práce vyznačují se jistou prohloubeností idealnou. Obsah jeho dramat chce zároveň býti považován za illustraci nějaké myšlénky. Jaká asi idea základní prokmitá novým jeho dramatem, praví titul. Závisť lomcuje hrdinou, Smiřickým Janem. Někteří z ostatních českých pánů, demokratický fra Orfano, Johanny Rožmitálská i Smiřická jsou také různými pendanty na vyznačení thematu závisti. Původ a následky té ošklivé vášně jsou i předmětem sentencí do textu bohatě roztroušených, na něž autor mnoho básnického důvtipu a mravní horlivosti vynaložil. Ale přece zdá se nám, že zpruhou děje a tedy duší dramatu *není* závisť. Závist není samostatným zjevem duševním, nerodí se o sobě, nemůže býti činnou. Je co vášeň mdlou, chabou sestrou nějaké *žádosti*, s níž vzniká pospolu a vedle níž trpně se plazí. *Žádost* jen je činu schopna a podnikava. Také Jana Smiřického pudí *cti*žádost k tomu, že vystupuje zjevně i tajně proti Jiřímu, *sám* chtěl by státi v čele země a položiti sobě korunu na hlavu. Šťastnějšímu soku ovšem závidí, leč závisť propuká u něho jen ve slova. „Proč on a proč ne já?". Nikoli však ve skutky, neboť vše, co skutečně koná, diktovala mu ctižádost. Nemám po ruce textu, abych se mohl blíže doložiti, pamatuji se však od představení, že Smiřický prozrazuje své smýšlení prve ještě, než Jiří vystoupil a měl úspěchy, které by mu bylo lze záviděti. Vůbec je Smiřický postava statná, silná, podnikavá, jež se nedá odsouditi a určiti k nečinnosti. Z nízkého stavu vyšvihl se na vysoký stupeň hodnosti, což divu, že touží dále, že horlí a bije kolem sebe, aby sebe přivedl ku platnosti. Nedosáhne-li úsilí žádoucího úspěchu, je pak u podobné povahy závisť vůči šťastnějšímu zjevem stejně přirozeným, jako vedlejším. Závisť je vášeň příliš malicherná, aby mohla dodati dechu a života celému dramatu: stačila by sotva na episodu. Jinak ctižádost. Závisť leda pomlouvá a nastávuje příteli kamínky do cesty, žádost však bují v čin a dává se do vlastního díla. Smiřický vskutku do *poslední chvíle věří ve vítězství vlastní snahy* a klesá vůči Jiřímu jako *ctižádostivý, nebezpečný sok,* ne jako pouhý malicherný závistník.

Nešlo o podrobný rozbor obou kusů.

Úvodní úvahu listu zavřeli bychom tímto dokladem: Jeřábkovo drama pilně si hledí požadavků činěných tradicionelní poëtikou na dramatickou báseň a je už *proto* na jevišti poutavé, Kolárovo drama si jich nehledí, povrhá jimi a je *přece* poutavé. Teprve budoucnost ukáže, smí-li o ceně poëtických děl rozhodovati *jen* poëtika.

Umělecká výstava na Žofíně.

Napsal *Karel B. Mádl.*

Výroční výstavy pražské sotva se záhy vyšinou na stupeň, kde bychom je nejraději viděli, aby totiž skytaly navštěvovateli veskrze práce dobré, ba přímo vynikající. Obesíláť sprvu umělec výstavu ze dvou hlavně příčin: aby pověsti a jména získal a pak aby práci svoji dle možnosti brzo a dobře prodal. Dosáhne-li jednou prvního účelu

po svém přání, zbude pravidlem jen pohnutka druhá. Až na skrovné výjimky považují umělci výstavy v podstatě jen za trh, kde vyvěšují díla svoje jen proto, aby kupce pro ně nalezli. Pořadatelé ovšem zase vedeni jsou, aneb aspoň mají býti, zásadou, aby obecenstvu v síních výstavních poskytli čistého a vysokého požitku uměleckého a toto sem hojně přivábili. Ale konečně všechno záleží jedině na obecenstvu. Je-li toto dosti soudné, dovede-li dílo umělecké náležitě oceniti a jeho si vážiti, pak dojista umělec rád mu nové práce svoje předkládá i tehdá, jsou-li tyto již prodány. Je-li obecenstvo také dosti koupěchtivé a pořadatelé výstavy v jednání svém obezřelí a rozumní, vyhovujíce dle nejlepší možnosti umělcům i obecenstvu, dojdou zajisté všichni tito činitelé ve výstavách takových plného uspokojení.

Praha neplatí dosud za dobrý trh umělecký a výstavní síně na Žofíně nedostačují účelu svému nikterak. Není tudíž divu, jest-li umělec, který je zná, jen za zvláštních příčin sem práce své zasílá. Mimo to naprosto nerozumné rozvěšení obrazů, jaké letos na Žofíně nalézáme, nedovede ani zvýšiti v kruzích uměleckých chuť k vystavování. Svému idealu se výstavy umělecké jen zřídka blíží, nikdy ho nedostihujíce, avšak umožniti jej, toť úkolem pořadatelů i obecenstva.

Letos zajímá nás výstava tím, že její nejlepší čísla — nikoli jen relativně — pocházejí z dílen českých umělců. Při pohledu na ně nelze nám potlačiti ani tentokráte po leta se opakující poznámku, že právě čeští, hlavně v Praze usedlí umělci hojněji se výstavy nesúčastnili. Víme arci, že v určité době výstavní nevždy mívá umělec dílo hotové, jímž by se mohl navštěvovatelům představiti, a neméně uznáváme, že nedostatečná místnost a pochybené rozvěšení mnohé pravidlem odstrašuje.

Vyslovujeme tudíž všeobecné přání i naději, že v místnostech Rudolfina, kde příštím rokem počínaje budou výstavy pořádány, podobných nedostatků nenalezneme.

Přistupujíce ke vlastnímu účelu této stati, k posudku jednotlivých děl, chceme přidržeti se obvyklého rozdělení a pořadu; neníť při nejlepší vůli vždy možno udržeti náležité stupnice v oceňování prací z různých oborů umění malířského a mimo to myslíme, jest mnohem prospěšnější pojednávati řadem o celých skupinách zároveň, nežli přebíhati od historie ku krajině, od obrazu náboženského k genru nebo zátiší.

Malba náboženská má dnes jen historický nárok na místo první. Co nyní v tomto oboru se produkuje, daleko nerovná se výtvorům starším. Také počtem svých plodů nestojí již dlouho v čele produkce umělecké; místo, jež po staletí zabírala, dobyly sobě počtem genre a krajina. Malba náboženská, na kostely a jich oltáře omezena, nenalezá již ani s dostatek objednavatelů a pracovníků. Co druhdy mistři z plného přesvědčení a hlubokého citu malovali, provádí dnes malíř náboženský po většině z pouhé konvencionelnosti a volí-li o vlastní ujmě tento obor, děje se to jedině z lásky k formalní, idealní kráse, jakou obraz náboženský vyžaduje. Nám nejbližší doba nevytvořila na tomto poli ničeho původního; beře se tu vždy cestou ušlapanou, kterou pro nás razili buď mistři renaissance anebo sledovníci prerafaelistů,

škola nazarenistů. Pro postavy jednotlivé, hlavně Madonny, které nejčastěji na výstavách se spatřují a také na Žofínč četně jsou zastoupeny, vrací se umělec do století 16. a 17.; pro výjevy biblické stačí mu již vzory nedávno vymřelých nazarenistů. Ostatně i obecenstvo jest vychováno týmiž zásadami a obraz, který od idealní stylisace a konvencionelnosti se odchýlí a zásady moderního umění sem přenášeti hodlá, neplatí mu za dílo malby náboženské. Vnikne-li sem realismus, stává se z obrazu náboženského obraz historický.

Na Žofíně nalezáme oba výše zmíněné směry. Obraz kasselského *Ed. Ihlée-ho* pochází z roku 1859. Výjev, kterak *Kristus dítkám žehná,* komposicí, typy tváří, stylisací kresby, uložením šatu, ba i v barvě, kde oblíbená druhdy trojice barev — žluti, modři i červeni — převládá, druží se ku směru nazarenskému, aniž by náležel mezi přední jeho výtvory. Scházíť mu vlastnosť, kterou — přese všechny dnes dávno překonané nedostatky — obrazy oněch mistrů vždy nás jímají: hloubka idealního nadšení. Z Madonn jen dvě chceme uvésti. *Karel Bertling* nezapřel ve svém obraze vliv Madonny Sixtinské, kterou, jsa v Drážďanech usedlý, dojista zhusta vídá; ovšem vliv tento jen zevně se jeví, ve výrazu dívčí tváře Madonny Bertlingovy sídlí mír a klid stejně jako ve hlavičce Kristově, který na klíně matky sedí. Obrys skupiny vedl umělec spojitou, ladnou čarou a s pílí dbal správné kresby a modelace. Tradiční barvy šatu Madonina nanesl sytě plnými tony a celek byť neunáší přímo, přece působí jednotně a harmonicky. Stejného účinku domahá se *Jindřich Läpple*, avšak při jiném výrazu. Obestřev poprsí svojí *Madony* polostínem, který hlavně oválu hlavy zvláštní vnady dodává, sesílil tím vroucnost a hloubku výrazu a podal obraz ke zbožnému uctění spíše nežli Bertlingův vyzývající. Stínem mírněné zlato vzorkované půdy dostatečně zvýšuje jednoduchou konturu; toliko v provedení obě ruce přes prsa složené postrádají správnosti tvaru i modelace. Na eklektiky vlašské upomíná ve všech částech *„Sv. Rodina“ Jos. Molnára*, kde pak probleskuje opravdové studium přírody, nedostačuje. *„Ukolébavka Ježíšovi“* od *V. Dürra* jest práce příliš slabá, než aby o ní mohlo býti vážněji mluveno, a podobně *O. Müllera Kristus kříž nesoucí* nevyniká ničím, leda nedostatkem výrazu. Kde umělec toliko jedinou, k tomu konvencionelní postavu jako Müller volí, tam vedle obrysu a technicky dokonalého provedení vyžadujeme, aby předem veškerý um ve hlavě soustředil; nedovede-li toho, nechápeme, proč obraz vůbec maloval.

Dva veliké kartony *Rafaela Grünnes-a* (*„Saul u věštky“* a *„P. Marie na útěku do Egypta zjevuje se v chudé chýši“*) v menších rozměrech účinkovaly by snad lépe, aspoň jako dobrá ilustrace bible; tato velikost však zdá se jen zveličovati nedostatečné pojmutí těla lidského a chabost techniky.

Prvním z nich přecházíme na pole starozákonní, kde *„Hagar na poušti“* od *E. K. Lišky* na předním místě stojí a to nikoli jen tohoto oboru. Obraz Liškův již na lonské mezinárodní výstavě v Mnichově náležel k nejlepším celého rakouského oddělení a smíme-li souditi z četně vystavených a prodávaných reprodukcí, zejmena v Mnichově a ve Vídni, získal znamenité popularity. O nadání Liškově nikdy ne-

bylo pochybováno a kdo sledoval mladého umělce, seznal beze vší pochyby, že dobrou měrou z něho těžil a na nejlepší cestě jest vysoce je vytříbiti. Bouřlivá perioda první, kdy umělec bohaté mythicko-allegorické komposice tvořil, doba kvasu, leží dnes za ním a umění Liškovo beře se proudem klidnějším. Veliké poměry umělecké v Mnichově působily naň mírnivě a skoro stejnou měrou, jakou nabýval vlády nad svojí technikou, dovedl ovládati také rozháranou poněkud a bujnou obrazotvornost. Zvláště v letech právě minulých jest pokrok E. Lišky pozoru- i obdivuhodný a mezi jeho *„Manfredem a Astartou“*, která se nám jeví jak ozvuk zpomenuté mladické periody, a touto *„Hagar na poušti“* leží mezera dobrým studiem vyplněná.

Na písčitou pláň pouště sneslo se temno noci, v němž ztrácí se horizont plochy země. Ismael jak bezduch klesl žízní vysílen na zem a u jeho nohou klesla též matka v němém bolu ku ztemnělému nebi pozírajíc. Nemůžeme-li některých výčitek postavě chlapcově pominouti, který se nám jeví nad potřebu svěžím, a jehož nohy, bílou rouškou přikryté, jsou k ostatnímu tělu nepoměrně dlouhé, tož naproti tomu zasluhuje Hagar plného obdivu. Velká, jednoduchá linie objímá její produševnělou postavu, oděnou v šat temných barev; poněkud ostré rysy tváře obracejí se v němém bolu a vroucí prosbě k temnu nebes. Jednoduchost a prostota byla Liškovou zásadou při tomto obraze, jimi řídil se pohyb postavy, linie vnitřní i zevní a neméně barva. Zachytiv způsobem znamenitým náladu tmícího se kraje, neporušil ji umělec nikde příkrým tonem barvy roucha.

V Mnichově visel obraz příliš vysoko a v ostrém světle, kde zdálo se, že v temnu noci Hagar i její syn příliš určitě a jasně se obrážejí, a spořejší šikmé světlo na Žofíně jest patrně obrazu Liškovu výhodnější, mírní kontrasty. Nejen komposicí a kresbou vyniká *„Hagar“* Liškova, ale stejnou měrou technickým provedením, při kterém štětec umělcův se řídkou dovedností dle potřeby, tu volněji a směle, onde pečlivěji, ale vždy solidně se pohybuje.

Emil Lauffer, který v historii světské a duchovní stejně rád se pohybuje, zaslal letos *„Ruth“* a před ní nelze nám smlčeti, že umění učitele Brožíkova již značně slábne. Z dobrých let zůstal mu jen smysl pro efektní sestavy jasných barev, ale nedostatečná perspektiva jeho se nezlepšila, vedení stínů a kresba přešly v málo příjemnou manýru. Pláň požatého pole zdá se jako by byla po dél lomená a nehybné přechody světla a stínu dojem ten ještě zvýšují. Znavená Ruth, sedící na snopu, a Boz, číši chladivého nápoje jí podávající, nepovznášejí se pohybem a výrazem nad posu akademickou, ploché vedení stínů, jimž citelně nedostává se energie, a zvláštní sestavy skvělých jinak barev budí domněnku, že měl E. Lauffer možnost barvotiskové reprodukce na mysli.

Malíři francouzští nezřídka nalezají ve verších básníkových první podnět ku práci, zobrazujíce buď výjev jimi líčený, nebo jejich náladu a dosti často se vyskytá, že slova básně připojují k obrazu. *P. Merwart* toho opomenul, ač nelze říci, že by jeho práci neurčitost titulu byla na závadu. Ze zbouřených vln, jež celý kraj rmutem svým zaplavily, vynáší svalovitý mladík bezvládné tělo své milenky na hrot vyčnívající skaliny a mocnou paží nad vody potopy je pozvedá. Nemýlí-li nás

paměť, zobrazil umělec v této *„Saře“* výjev básně C. de Lislea, ač i bez této reminiscence jest obraz jeho úplně jasný. Dvojí protivu řešil zde P. Merwart: tuhé pevné tělo muže, snědé v barvě a živé ba úsilné v pohybu, pak měkké, bílé tělo dívky bez ducha a pohybu. Kresbou i modelací toto předčí první a umělec také neotálel použiti starého effektu (otevřenými mračny padá proud světla na vrchní část těla Sařina), aby i jinak vyniklo. Francouzskou školu poznáváme hlavně v ovládání techniky, zejména v dovedném podání zelenavě průhledných vln.

Daleko skrovněji, nežli kdy jindy, jest letos zastoupena *malba historická,* ba přesně vzato toliko jediný obraz činí nároky na tento přívlastek. Čerpali sice i jiní umělci látku z dějin, ale práce jejich buď předmětem, buď pojmutím nepřestupují meze vážného genru. Tak *C. Schwenniger* již rozměrem svého obrázku *„Ulrich z Huttenu na útěku u Lichtenšteina“* sem náleží, ale předstihuje svěžestí malých postav i jasných barev a pružností techniky daleko *Victora Schuberta,* který *„Posledního přítele Marie Stuartky“,* psa u mrtvoly nešťastné sokyně královny Alžběty ležícího, představil. Nehledě k neohebnosti kresby a nedostatečné těžké technice, nalezáme na obraze tolik poklesků proti přírodě a pravdivosti, že činí dojem práce začátečníka, který dosud ani jasného ponětí nemá o rozsahu a požadavcích svého umění. *Šimon Buchbinder* uvádí nás ve pracovní komnatu polského krále Zikmunda III., kde týž prací zlatnickou se baví. Král, sedě v křesle u stolu, zkoumavým zrakem prohlíží dohotovený kalich, v pozadí a levé části obrazu dvořané s úctyplnou pozorností přehlížejí kresby v mapách nebo výrobky zlatnického umění králova. Kdyby všechny postavy komposicí a technickým provedením rovnali se osobě hlavní, náležel by obraz Buchbindrův k nejlepším celé výstavy. Realistický v pojmutí a provedení jest *„Arcivévoda Karel na obhlídce na mostě v Esslingenu“* od *J. Zweigle-ho,* jen trpí přílišnou tíhou černých stínů, k nimž umělce ponurý den výjevu svedl. Vlastním obrazem historickým zůstává tedy jen *Alf. Seiferta „Filipina Welserová navštěvuje Jana Augustu v žaláři“* na velký pátek 1561. Sličná choť Ferdinanda Tyrolského, sestoupivší s malým průvodem v temnou kobu křivoklátského žaláře, usedla zde v lenošku a tlumočník prostým pohybem představuje šedobradého biskupa bratrského, jenž u stolu stoje Welserovně s úctou se uklání. Tři hlavní, levé popředí zabírající postavy vypravují jednoduše, ale jasně pohybem, který pak výraz tváří doplňuje. Hlavní přednost vidíme v tomto obraze Seifertově v přehledné komposici, pak pečlivé kresbě hlavních postav, z nichž Welserovna přirozenou a ladnou posicí a opravdovým výrazem hlavinky, pro Seiferta poněkud již typické, nejvýše stojí. Méně již uspokojuje přílišná dávka černi a jakási mlhavost ve stínech, kterou zase pečlivost provedení vyvažuje.

Zdá se, jakoby M. Schwindem byli vymřeli malířští spracovatelé pohádek a pověstí nadobro, neboť co z oboru tohoto ob čas se vyskytne, nemůže padati na váhu. Že právě mezi romantiky vyskytl se umělec, který svými pohádkovými cykly stal se vzorem ostatním, leží v povaze doby jeho. Poetickému romantismu byla pověsť a pohádka bližší nežli naší realistické přítomnosti a pravé pro ně porozumění ba spíše jich

úplné vycítění bylo časté, dnes jest řídkou vyjimkou, *Fr. Ženíšek* náleží k těmto výjimkám a jeho *„Zvířátka a Petrovští"* čítáme po dobré rozvaze nejen k nejlepším pracem toho druhu vůbec, ale považujeme je také za nejlepší dílo, jež kdy z atelieru Ženíškova vyšlo.

Pohádku o cestujících zvířátkách, která přirozenými svými vlastnostmi a zbraněmi drsnou rotu loupežnickou zastrašila a z peleše vyhnala a jich nahromaděnými poklady se obohatila, zná skoro každý a komu by méně známa byla aneb mladická na ni upomínka již pobledla, z cyklu Ženíškova bez námahy jasně a zřetelně ji může z novu vyčísti.

Jako za zimního večera při mihotavém světle lampy babička slovy vypravuje pohádku, tak podobně umělec volným, ale spojitým chodem kresbou svojí rozvinuje před námi na napjatém koberci postupný děj báchorky. Jeden výjev ze druhého vyrůstá bez násilí a přirozeným pojidlem všech jest mistrně komponovaný kraj, látce přiměřeného, tedy romantického rázu. A Ženíšek dovedl vypravovati o *„Zvířátkách a Petrovských"* s humorem živým a působivým, ne sice vždy jemným, ale za to tím drastičnějším. Všechny výjevy střední: přepadnutí loupežnické brlohy, Honza mezi zvířátky, jeho útěk a vypravování předvádí umělec s vervou odpovídající rázu pohádky. Přehledneme-li celek rázem, první přednost, s níž se oko naše setkává, jest prostorný rozvrh látky. Technické důvody přikazovaly umělci, aby celou délku vlysu na menší pole rozdělil, komposice a výbor výjevů z pohádky vedly k různě velkým plochám. Na prvních dvou větších vidíme zvířátka přicházeti k osamělé chýši, pak ve světnici, kmitavým kahanem spoře osvětlené, loupežníky v uděšení před nenadálým zjevem černého kozla v okně od naloupených pokladů prchající. Dva menší výjevy hraničí se dvou stran s prostředním větším obrazem. Se strany levé opatrně nahlíží vyslaný Honza skulinou dvířek do dvora, na druhé po hrozné katastrofě, kde všechna zvířátka na hloupého zbojníka přirozenými zbraněmi dorážejí, rozerván a zraněn úprkem běží krajinou. Jako dva větší výjevy pohádku počínají, tak i končí. V jednom vypráví Honza loupežným druhům před jeskyní děsné svoje dobrodružství a příchodu zvířátek na prvním obrázku odpovídá jich odchod na konci. (Dokonč.)

Bedřich Smetana

tvůrce české opery národní, umělec znamenitý, muž, který založil novou skvělou epochu v hudebním umění českém, který dovedl přímo z duše svého lidu vyvážiti poklady neskonale krásných zvuků a rozechvěti, okouzliti jimi srdce národa celého, — muž ten genialní dokončil dne

12. května t. r. pozemskou svoji pouť, plnou činů velikých, ale i těžkých útrap a zápasů, jež nahrnula ruka nepříznivého osudu zvláště v poslední doby jeho života. Smetana narodil se dne 2. března 1824 v Litomyšli, kdež byl otec jeho sládkem. Záhy projevoval nevšední nadání hudební a již jako hoch šestiletý zahrál veřejně na piano v akademii litomyšlských filosofů. Navštěvoval gymnasium v Litomyšli, v Německém Brodě, v Plzni a v Praze; otec určil mu dráhu právnickou, ale vida vroucí jeho náklonnost a neobyčejné schopnosti k hudbě, svolil konečně, aby se Bedřich výhradně věnoval pravému svému povolání. R. 1844 stal se Smetana učitelem hudby v domě hraběte Leop. Thuna, kdež setrval až do r. 1848, jsa v tu dobu zároveň žákem hudebního ústavu Prokšova. Zasnoubiv se na to s výtečnou pianistkou, Kateřinou Kolářovou, zařídil si vlastní hudební ústav v Praze a r. 1850 stal se koncertním mistrem císaře Ferdinanda. R. 1856 odstěhoval se do Švédska, přijav místo ředitele hudby u spolku filharmonického v Göteborgu. Navrátiv se po několika letech do Prahy, jmenován byl r. 1866 kapelníkem české opery. Tou dobou začíná se skvělá řada epochálních skladeb Smetanových, kterouž zahájily opery „Braniboři v Čechách“ a „Prodaná nevěsta“. R. 1874 opustil Smetana — kterýž se byl, ztrativ první choť v cizině, r. 1860 podruhé oženil s Barborou Ferdinandovou — úřad kapelnický, zastižen byv ranou nejbolestnější, jaká hudebního umělce zasáhnouti může — hluchotou. Ale ani tato rána ani churavost nedovedly ochromiti jeho tvůrčí sílu, kteráž stále novými a novými skvosty obohacovala české hudební umění. Letos však zachvátila nešťastného mistra nezhojitelná choroba duševní a Smetana skonal v pražském ústavu choromyslných. Tím nastínili jsme v nejhlavnějších rysech zevnější život velikého toho muže. O uměleckém jeho tvoření a významu přinesl dubnový sešit letošních „Květů“ stručnou úvahu z péra dra. O. Hostinského, zároveň s podobiznou mistrovou. Smetana zemřel — ale jméno jeho žíti bude věčně v národě českém, jeho spanilými výtvory kochati a povznášeti se budou pokolení budoucí a duch jeho potrvá stále s těmi, kdož zasvětí se české hudbě národní, jejímž byl otcem a mistrem geniálním.

— Antonín Koukl, nadaný mladý spisovatel, zemřel dne 26. února t. r. Narodil se dne 1. května 1860. Vydal dva svazky básní: „Básně humoristické a satirické“ a „Písně o mozolech“ a sepsal vedle librett k opeře Hartlově „Oslavenec“ a Kovařovičově opeře „Ženichové“ několik dramat, z nichž byla provozována „Moderní Ariadna“, „Pejsek z Boccacia“ a „Kavalírkové.“ Kromě toho uveřejnil hojně drobných povídek a humoresek v různých časopisech.

— JUDr. Bedřich Hoppe, horlivý bojovník za práva lidu českého na Moravě, vysoce zasloužilý zejmena o české školství v Brně, nar. dne 7. listopadu 1838 v Mnichově Hradišti, zemřel dne 1. dubna t. r. v San Remo.

